2. 3. 127

Digitized by Google

2 - 3 - 12 7 Tomo IV   B I

JOANNIS LAURENTII BERTI
FLORENTINI
FRATRIS EREMITAE AUGUSTINIANI

LIBRORUM
DE THEOLOGICIS DISCIPLINIS

TOMUS IV.

In quo traduntur Legum præſcriptiones, humanorumque Officiorum præcepta.

ROMAE APUD PANTHEON ANNO D. MDCCXL.
EXCUDEBAT ANTONIUS DE RUBEIS

SUPERIORUM PERMISSU.

Digitized by Google

CENSURA.

PRæclariſſimus Auctor Operis inſcripti *De Theologicis Diſciplinis* in Tomis quarto & quinto, quos ex commiſſione Reverendiſſimi Patris Generalis perlegi, nedum totus Catholicus, & orthodoxus eſt, verum etiam eamdem exhibet, ac in prioribus libris novâ, & gratiſſimâ methodo concinnatis, exquiſitam eruditionem, judicium acutiſſimum, & moderationem animi ſingularem. Quamobrem præfatas Ipſius lucubrationes, & noſtratibus Theologiæ Candidatis, in quorum gratiam nunc primum prodeunt, & omnibus reconditioris doctrinæ cupidis, & ſanioris Theologiæ ſtudioſis utiliſſimas cenſeo, & Prelo digniſſimas.

Dabam Romæ die 15. Februarii, 1740.

Fr. Joannes Andreas Onofri Genuenſis Sacræ Theologiæ Magiſter Procurator Generalis Ordinis Eremitarum S. P. Auguſtini.

CENSURA.

QUoniam A. R. P. Magiſter Fr. Joannes Laurentius Berti hujuſce Romani Collegii Gymnaſiarchus optime de ſaniori Theologia mereri pergit in quarto, & quinto *De Theologicis Diſciplinis* Voluminibus, quæ juſſu Sapientiſſimi totius noſtri Ordinis Præſulis expendenda ſuſcepi, quos tribus prioribus magno plauſu ubique exceptis calculos adjeci, eoſdem duobus hiſce lubens adjicio. Par ſiquidem in omnibus eſt rerum delectus, judicii præſtantia, ſelectæ eruditionis copia, ac religionis integritas: quorum proinde intuitu e re publica erit, ut Typis mandentur. Ita ſentiebam ex D. P. Auguſtini de Urbe hac die 29. Februarii 1740.

Ego F. Hieronymus Auguſtinus Zazzeri publicus in Romana Sapientia Sacræ Scripturæ Interpres, Academiæ Theologicæ in Archigymnaſio Urbis Cenſor, ac S. Rituum Congregat. Conſultor.

F. FE-

Digitized by Google

F. FELIX LEONI
A JUVENATIO

Sacræ Theologiæ Magiſter totius Ordinis FF. Eremitarum S. P. Auguſtini Prior Generalis.

HArum ſerie literarum, & noſtri Muneris auctoritate tibi Rev. P. Magiſtro Joanni-Laurentio Berti facultatem concedimus, ut typis mandare poſſis quartum, & quintum Tomum a te latine compoſitos, quorum titulus eſt, *De Theologicis Diſciplinis*, jam a duobus Patribus Magiſtris noſtri Ordinis per Nos deputatis reviſos & approbatos; ſervatis tamen ſervandis, juxta Decretum ſacroſancti Concilii Tridentini, & noſtri Ordinis ſanctiones, obtentaque ab eis, ad quos ſpectat, facultate. Datum in Conventu noſtro S. P. Auguſtini de Urbe die 28. Martii 1740.

F. Felix Leoni Generalis.

Noſtri mun. aff. Sig.

Magiſter Fr. Angelus-Maria de Orgio Ordinis Secretarius.

Reg. lib. 1.

Im-

IMPRIMATUR,

Si videbitur Rmo Patri Magiſtro Sacri Palatii Apoſtolici.

Philippus Archiepiſc. Theodoſiæ Viceſg.

CENSURA.

REverendiſſimi Patris Aloyſii Nicolai Ridolfi Sacri Palatii Apoſtolici Magiſtri juſſa impleturus *Theologicarum Diſciplinarum* IV., & V. Volumen ab admodum Rev. Patre Magiſtro Jo: Laurentio Berti elucubrata diligentiſsime perlegi. In quibus, haud deſciſcente a ſuperioribus, & a ſe ipſo auctore, adeo nihil diſſonum a recta norma vel fidei, vel morum offendi, ut immo eruditionem, claritatem, comptamque, ac fluidam orationem plane miratus ſim. Quare publicâ luce digniſsima reor.

Datum in Conventu S. Mariæ Tranſpontinæ pridie Idus Januarii, anni 1740.

Fr. Petrus Thomas Cacciari Romani Cleri Examinator, & in Collegio de Propaganda Fide Theologiæ Lector.

CEN-

Digitized by Google

CENSURA.

QUartum, & quintum Volumen *De Theologicis Diſciplinis*, in quibus de Juris, & æqui Regulis, de Humanis Officiis, atque de Divinæ Incarnationis Myſterio diſſerit Adm. Rev. P. Mag., & Stud. Regens Jo: Laurentius Berti Eremita Auguſtinianus, Reverendiſsimi P. Aloyſii Nicolai Ridolfi Sacri Palatii Apoſtolici Magiſtri mandatis obſequens attente legi, idemque de illis judicium tuli, quod de prioribus libris ab eodem doctiſsimo Auctore feliciter in lucem editis. Omnia videlicet in eo ſunt Catholicæ Fidei & bonis moribus conſona, ſollerter, & ingenioſe, perſpicue, & eleganter, docte, atque erudite pertractata. Itaque digniſsima cenſeo, quæ in publicam lucem edantur.

D. Antonius Andreas Galli Ab. Canon. Regul. Sanctiſſimi Salvatoris Sac. Congr. Indicis Conſultor.

IMPRIMATUR.

Fr. Aloyſius Nicolaus Ridolfi Ord. Præd. S. P. A. Magiſter.

AU-

Digitized by Google

AUGUSTINI
Servandæ Legis, & Vitæ inſtituendæ præceptio.

HÆc *diſciplina ipſa Dei lex eſt, quæ apud eum fixa, & inconcuſſa ſemper manens, in ſapientes animas quaſi tranſcribitur, ut tanto ſe ſciant vivere melius, tantoque ſublimius, quanto & perfectius eam contemplantur, & vivendo cuſtodiunt diligentius. Adoleſcentibus ergo ſtudioſis ejus ita vivendum eſt, ut a venereis rebus, ab illecebris ventris & gutturis, ab immodeſto corporis cultu & ornatu, ab inanibus negociis ludorum, a torpore ſomni atque pigritiæ, ab æmulatione, obtrectatione, invidentia, ab honorum poteſtatumque ambitionibus, ab ipſius etiam laudis immodica cupiditate ſe abſtineant. Amorem autem pecuniæ totius ſuæ ſpei certiſſimum venenum eſſe credant: nihil enerviter faciant, nihil audacter. In peccatis autem ſuorum vel pellant omnino iram, vel ita frenent, ut ſit pulſæ ſimilis: neminem oderint, nulla vitia non curare velint. Magnopere obſervent cum vindicant, ne nimium ſit: cum ignoſcunt, ne parum. Nihil puniant quod non valeat ad melius: nihil indulgeant quod vertat in pejus. Suos putent omnes, in quos ſibi poteſtas data fuerit. Ita ſerviant, ut eis dominari pudeat: ita dominentur, ut eis ſervire delectet. In alienis autem peccatis moleſti non ſint invito. Inimicitias vitent cautiſſime, ferant æquiſſime, finiant citiſſime. In omni verò contractu atque converſatione cum hominibus, ſatis eſt ſervare unum hoc vulgare proverbium: Nemini faciant quod pati nolunt. Rempublicam nolint adminiſtrare niſi perfecti. In omni vita, loco, tempore, amicos aut habeant, aut habere inſtent. Obſequantur dignis etiam non hoc expectantibus. Superbos minus curent, minime ſint. Apte congruenterque vivant. Deum colant, cogitent, quærant, fide, ſpe, caritate ſubnixi. Optent tranquillitatem, atque certum curſum ſtudiis ſuis, omniumque ſociorum, & ſibi quibuſque poſſunt mentem bonam, pacatamque vitam.* Lib. II. de Ordine cap. VIII.

DE

Digitized by Google

2-3.127

DE THEOLOGICIS
DISCIPLINIS
LIBER VICESIMUS.

De Juris, & æqui Regulis, ideſt de Legibus, quæ humanos mores dirigunt, & coercent.

QUONIAM præcedentibus libris de divina Gratia plura conſcripſi, & quibus in rebus Auguſtiniana doctrina ab erroribus Janſenii, & Catholicum dogma diſcrepet a placitis Novatorum conatus ſum demonſtrare, atque id feci præter conſuetudinem quorumdam Scriptorum, qui aut diſſertationes alias præmittunt, aut illas, in quibus ſum verſatus, diverſa methodo, diverſiſque principiis exornant; neceſſario faciendum eſt, ut paucis aperiam hujus conſilii rationem. Cum Janſenianos naviter ſtrenueque debellaverint tam illi, qui Molinæ vel Suareſii partibus addicti ſunt, quàm alii, qui Dei gratiam in actuoſa qualitate conſtituunt, ſed callidi dogmatiſtæ confugiant ad ſententiam eorum, qui juxta Auguſtinum in ſanctæ dilectionis inſpiratione putant conſtituendam, & efficax auxilium contendunt nihil aliud eſſe quàm delectationem victricem, atque hinc illegitime inferant, neque gratiam ullam ſuo unquam carere effectu, neque vigere in hoc infirmitatis ſtatu libertatis in partem utramli-

Digitized by Google

bet poteſtatem; pretium operæ me facturum exiſtimavi, ſi oſtenderem Auguſtinenſium neminem denegare ſub robuſta ac valida delectatione veram reluctandi potentiam, ſicuti nec ſub minima ac parva facultatem obtemperandi. Poſtquam verò id pro mea virili explicavi, nullum ex iis, qui gratiam ab intrinſeco efficacem repellunt, norunt tamen illam a probatiſſimis Theologis propugnari, fore arbitror adeo iniquum & malevolum, ut me Janſenianis adnumeret, & non potius fateatur, quod pro ſua erga me humanitate teſtantur ingenui viri, hac diſſerendi ratione a receſſu perfugioque, quò in tanta vexatione ſe recipiunt, Janſenianos ipſos faciliùs ejici, & exturbari. Ac de natura gratiæ, ſi Noſtratium ſententiam expoſui, omnes alias a Catholicis colluſtratas honeſte excipiens, moderate oppugnans, nullam ſuggillans, nec afficiens auctorem aliquem injuriâ; mihi perſuadeo eam rem, niſi ſit laudi, vituperationi bonorum nequaquam fore. Diſputationes denique jam abſolutas iis, quas nunc ſubjiciam, præmiſi, quod origo actionum humanarum, quarum præceptiones ac normam hoc volumine tradam, ſi fiant ut oportet, & ad finem ultimum referantur, divino ex munere ſit repetenda; &, ſi gratia deſit, regnet peccatum per mortem, & per legem arguatur tantùm prævaricatio. In ſuperioribus itaque libris nihil fortè vel ante rem, vel præter rem diſputavi: & cum dederim nunc rationem conſilii mei, quod reliquum eſt operis, ita, ut inſtitui, perſolvam.

CAPUT I.

Vocabulum Legis exponitur, ac definitur: traditur partitio legum; & ſtatuitur ad actum voluntatis legem potiſſimum pertinere.

ERGO præter Gratiam, quæ humanam adjuvat infirmitatem, neceſſaria fuerunt rationalibus præcepta quædam & inſtituta, quæ imperarent quæ facienda ſunt, & prohiberent contraria: atque hæc inſtituta LEGES dicimus. Unde Legis nomen ſit derivatum, non conſentiunt Scriptores: opinantibus quibuſdam dici legem a *ligando*, quoniam ſubditos ad obſervantiam præceptorum obſtringit. Arbitror derivaſſe potius a *legendo*, ut animadvertit in ſua Etymologia Gerardus Voſſius, & Prologom. 25. Alphonſus Salmeron. Nam ſicut a ducendo Dux, a regendo Rex, ita a legendo lex dicitur, ut demonſtrat Latini ſermonis conſuetudo. Græci appellant *νόμον* a *νέμω*, *tribuere*, quòd ſuum diſtribuat unicuique: Hebræi autem תורה, *Torà*, quaſi *verborum*, ut interpretatur Marinus, *jactationem*. *Legere* autem, unde derivamus latinum vocabulum, aliquando idem eſt ac eligere, unde eſt in Eclogis

gis Virgilianis, *Qui legitis flores, & humi naſcentia fraga*: aliquando eſt idem, ac pervolutare & cognoſcere, & lectionem ad librum aliquem adhibere. Juxta priorem legendi ſignificationem ait Auguſtinus q. 20. in Leviticum: *Legem ab eligendo Latini Auctores appellatam eſſe dixerunt*; & juxta poſtremam Iſidorus lib. XI. cap. 10. *Dicitur lex, quoniam ſcribitur, & legenda proponitur*. Igitur qui a ligando derivarunt, non etymologiæ rationem habuerunt, ſed potius muneris ac poteſtatis. Hinc & varia nomina lex adſcivit, cujuſmodi ſunt, Pactum, Teſtamentum, Mandatum, Voluntas Domini.

Definitur autem Lex a Cicerone lib. 1. de Legibus, *Recta ratio imperandi, & prohibendi*: a Theologis autem Scholaſticis his, aut conſimilibus verbis: *Lex eſt præſcriptum aliquod ab eo, qui communitatis curam habet, ad commune bonum directum, & ſubditis intimatum*. Quæ definitio legem deſcribit comparate ad legiſlatorem; nam reſpectu ſubditorum traditur hæc alia vulgaris: *Lex eſt menſura actuum humanorum, per quam ad id quod rectum eſt agendum, & ad id quod pravum eſt omittendum diriguntur*. In quibus definitionibus explicandis non eſt, ut immoremur, neceſſe admodum. Atque tradita Legis definitio cuique legi communis eſt.

Lex vero alia eſt naturalis, alia autem poſitiva. Naturalis dividitur in *æternam*, quæ eſt rectus univerſorum ordo a ſapientia & providentia Dei prorſus indiſtinctus, ſive, ut ajebat Tullius, *Æternum quiddam, quod univerſum mundum regit imperandi, prohibendique ſapientiâ*: & in *participatam*, quæ eſt ipſa naturæ vis, & ratio prudentis, ſive Auctore ipſo Tullio, *non ſcripta, ſed nata lex, quam non didicimus, accepimus, legimus, verum ex natura ipſa arripuimus, hauſimus, expreſſimus: ad quam non docti, ſed facti, non inſtituti, ſed imbuti ſumus*. Legem *Poſitivam*, eam videlicet, quæ a libera Legiſlatoris inſtitutione dependet, ejuſque arbitratu ponitur, & conſtituitur, in divinam, humanamque diſpeſcunt. Et *divina* quidem alia eſt *antiqua*, quam libri Moſis comprehendunt, alia *Nova* tradita in libris novi Teſtamenti, maxime Evangeliorum. Lex *humana* ea eſt, quam homines ferunt: & alia eſt Eccleſiaſtica, Civilis altera. *Eccleſiaſtica* Pontificum decretis, definitionibus Conciliorum, communibus Patrum ſententiis, & perantiquâ Eccleſiæ diſciplinâ conſtituta eſt: *Civilis* ſita eſt in ſtatutis Imperatorum, Reipublicæ conſtitutionibus, atque populorum conſuetudine. Itaque hæc eſt generalis Legum partitio.

Id vero circa quod verſantur leges, Jus appellitant. Et iſtud pariter dividitur in *naturale, poſitivum, divinum, humanum, Eccleſiaſticum, Canonicum, & Civile*, juxta traditas legum diviſiones. Ulpianus lib. 1. ff. de Juſt. & Jure, partitur omne Jus in *publicum*, & *privatum*: & illud arbitratur eſſe quod ad ſtatum pertinet rerum Romanarum: hoc autem, ideſt, jus privatum, aliud eſſe *naturale*, aliud *jus*

gentium, aliud *jus civile*. Et is quidem *Jus naturale* facit etiam brutis commune: quod etſi poteſt ſenſu aliquo probari, cum & inter bruta & res omnes creatas ſit forma quædam regiminis, rerumque agendarum menſura; eſt nihilominus dictum improprie: eſt enim anima legis ipſa ratio, quâ bruta carent. Nec placet Juriſperitis *jus naturale* in ordine quodam infimo locari, *Romanum* autem in ſupremo; cum per ſe conſtet, jus naturale ampliori latitudine ſe extendere, Romanum ſpeciem aliquam conſtituere. Magis ergo placet Jus naturale dividere in *primævum*, *ſecundarium*, & *perſonale* aut *locale*. Primævum illud eſt, quod pertinet ad ipſam rationalis naturæ conſtitutionem; illud ſcilicet, quo præcipiuntur mutua hominum dilectio, connubia, filiorum educatio, cultus parentum, aliaque humanæ ſocietatis officia, quæ forent in uſu etiamſi Adam non peccaſſet, neque ſuborta eſſet familiarum diviſio. Secundarium eſt illud, quod exigente uſu, & humanis neceſſitatibus conſtitutum eſt: irruente præſertim familiarum diviſione, & incommodis erumpentibus ex propagatione humani generis ab Adamo prævaricatore. Atque hoc Jure diviſiones Regnorum, Conſtitutiones Rerumpublicarum, Legationes, Jura belli & pacis, emptio, venditio, locatio, conductio, depoſitum, mutuum, aliique contractus fuerunt inducti. Quæ cum omnibus Gentibus promiſcue communia ſint, hoc jus naturæ *ſecundarium* dicitur a Juſtiniano lib. 2. Inſtit. tit. 1., *Jus Gentium*. Perſonale enim, aut Locale reſpicit peculiarem locorum, aut perſonarum conditionem. Sunt vero loca aut Regna, aut Provinciæ, aut Civitates, aut oppida: & omnia ſtatutis quibuſdam propriis reguntur. Homines autem ſunt aut liberi, aut ſervi. Et liberi quidem jus habent ſic facere, ut volunt, prout lib. 1. de Officiis, & in Paradoxo v. loquitur Cicero. At ſervi dominio aliorum ſubjiciuntur, unde & *mancipia* dicuntur, quaſi manu ab hoſtibus capiantur. Nec tamen homines liberi poſſunt ſemper pro arbitrio agere: omnes quippe, etſi liberi, ſuperioribus legibus obſtringuntur; & *parvulus hæres*, auctore Apoſtolo ad Galat. IV. *nihil differt a ſervo*: & *Pater aſſiduat illi flagella*, more ſervorum, ut in Eccleſ. xxx. Emanaverunt enim Jura omnia Gentium, & Perſonarum a lege ſuprema, æterna ſcilicet & naturali, cujus præceptis tenentur omnes. At de diviſione Legis & Juris dictum modo.

Reliquum eſt, ut videamus an ad actum intellectus, aut voluntatis ſit lex referenda: qua in re diſſentiunt Scholaſtici. Sed parvi momenti quæſtio eſt; atque utrumlibet affirmes, noſtra parum intereſt. Opinor diſtinguendam eſſe legem, ut in Legiſlatore, in Tabulis, & in ſubdito ſubjicitur. In Tabulis mortua eſt, literis conſcripta, aut ſculpta. In ſubdito pariter non ſemper cum voluntate conjuncta eſt; ſæpe enim plurimi, qui legibus tenentur, eas nolunt implere. Igitur de lege quatenus pertinet ad legiſlatorem inſtituitur quæſtio: eamque paucis

cis reſolvens affirmo legem, etſi intellectionem ſupponat, ad actum voluntatis proprie referri. Legitur enim Pſal. 142. *Doce me facere voluntatem tuam*. Pſ. 102. *Notas fecit vias ſuas Moyſi, filiis Iſrael voluntates ſuas*. Macch. 1. *Det vobis cor, ut colatis eum, & faciatis ejus voluntatem*. S. P. Auguſtinus lib. IV. de Civ. Dei cap. 6. ſcribit principio rerum gentium, nationumque fuiſſe pro legibus *Arbitria principum*. Ipſe denique Juſtinianus lib. 1. Inſt. tit. 2. §. 2. *Quod principi placuit*, inquit, *legis habet vigorem*. Ad voluntatem ergo, arbitriumque Legiſlatoris lex pertinet. Recte Cicero de legibus: *Cum legem dico, nihil aliud intelligi volo, quam imperium, ſine quo nec domus ulla, nec civitas, nec gens, nec hominum univerſum genus ſtare, nec rerum natura omnis, nec ipſe mundus poteſt*. Atque hæc rationi conſentanea ſunt; niſi enim ad rationem mentis accedat judicium imperans honeſta, & prohibens contraria, non habetur lex, ſed ſuſpenſa quædam apprehenſio. Imperare autem & prohibere actus eſt voluntatis; quoniam nihil aliud eſt *Imperare*, quàm intimare, decernere, denuntiare, velle ut Majorum præcepta innoteſcant, & compleantur. Deinde Lex inferiores dirigit: & directio, etſi pertinet ad intellectum, quatenus eſt perceptio, & propoſitio rerum meliorum; ſi tamen accipiatur pro vi illa movendi, & intimatione, quæ in Lege præcipua ſunt, ſpectat ad voluntatem.

Objiciunt: Lex illuminat, dicente Davide, *Præceptum Domini lucidum, illuminans oculos*. II. Lex imperat: at imperare per D. Thomam actus rationis eſt. III. Lex eſt quædam regula & menſura pravi & recti, ad quam humanæ actiones exigi debent. Quæ regula mentis & intellectionis eſt opus. IV. Saltim Lex naturæ actus voluntatis non eſt, cum nihil ſit aliud, quam lumen rationis cuique rationali creaturæ manu Formatoris impreſſum.

Reſp. ad 1. Eatenus legem illuminare, quatenus nobis divinam proponit voluntatem, cui obtemperantes, & ſocietatem habentes ad invicem ambulamus in luce. Ad 2. nego quod imperare ſit actus rationis. Ait enim Auguſtinus lib. VIII. Confeſſ. cap. 9. *Voluntas imperat*: & D. Thomas 1. 2. q. 71. art. 6. ad 2. voluntas *imperat omnes actus voluntatis*, atque q. 9. art. 1. in Corp. *voluntas movet alias potentias animæ ad ſuos actus*. Quapropter ubi S. Thomas imperium tribuit intellectioni, illud accipit pro ſola directione mentis, non pro illa intimatione, & vi movendi, in qua potiſſimum lex ſita eſt. Ad tertium dico, utique legem comparate ad ſubditum eſſe menſuram pravi & recti, ſed relate ad Legiſlatorem eſſe hujus menſuræ intimationem, & præſcriptionem. Prætcrquamquod ait Angelicus 2. 2. q. 104. art. 5. primam regulam, cui actiones humanæ conformari debent, eſſe Dei voluntatem, ſecundam aliorum Superiorum imperium. Eadem reſponſio adhibetur ad 4. ſiquidem lex naturæ in homine eſt vis, & acumen ipſum rationis;

ſed

Digitized by Google

ſed quatenus a Deo eſt, dicit intimationem divinæ voluntatis, & æqui rectique præſcriptionem, quam rationalis animus intima conſcientia intuetur in ſemetipſo manu Conditoris inſcriptam.

C A P U T II.

Legum conditiones exponit, & pertractat de illarum Auctore, & iis, qui legibus ſubjiciuntur.

Quinque autem traduntur conditiones legum univerſarum: ac prima eſt, *ut lata ſit qualibet lex pro aliqua communitate*. Primo quia in eo differt lex a præcepto, quod illa communis eſt, & iſtud peculiare. Et lex quidem appellatur præceptum, ſed accepto præcepti vocabulo in ſignificatione ampliori & generica, ut habetur lib. 1. ff. de legibus. Habetur præterea lib. 1. Inſt. tit. Jura: *Leges non in ſingulas perſonas, ſed generaliter conſtituuntur*. Deinde legem æternam ac naturalem eſſe communem ſatis compertum eſt: de legibus autem civilibus & Canonicis idem affirmat in Procemio Decretalium Gregorius Nonus. Prima itaque legum conditio recte conſtituta eſt.

Solet opponi primo definitio legis ſuperius tradita, quod ſit menſura humanarum operationum. Videtur ergo, ut quemadmodum operari eſt individuorum, ita ad hæc tantummodo leges pertineant. Datur quoque, ut dictum eſt ſupra, & habetur lib. I. de Conſt. Princ. *Jus perſonale*. Inſuper *Commune*, *Reſpublica*, aliaque iſtiuſmodi nomina ſunt intentione hominum inſtituta, ideoque non ſunt ſubjectum legis idoneum. Denique imponitur lex interdum uni tantum, uti ſacrificium Abrahami. Allata ergo legum proprietas haud ſcite præſcribitur.

Reſpondemus, Legem ferri pro aliqua Communitate *diſtributivè*; ideſt generaliter proponi ita, ut ad omnes ſingulosque perveniat: ideoque univerſalis eſt, & unicuique in particulari normam exhibet æquitatis. Ita ratio, prudentia, ars, facultas referuntur ad plures, etiamſi qui his utuntur ſint individui. Jura Perſonalia & ipſa ad publicum commodum ordinantur; confert enim ad bonum Corporis ſingulorum membrorum harmonia, atque ad utilitatem Reipublicæ & communis rei politiam recta munerum, magiſtratuum, negotiorum, hominumque partitio. Præceptum autem uni impoſitum a lege ſecernitur: quamquam poteſt privatis perſonis imponi a Superiore mandatum pro bono, & commodo Reipublicæ.

Altera conditio eſt, quod *leges ad commune bonum ſunt referendæ*. Hanc legum conditionem etiam Ethnici probavere. Ariſtoteles enim

enim 8. Eth. cap. 10. *Lex* (inquit) *ſubditorum ſpectat utilitatem*; & Cicero in 1. de legibus, conſtituendas leges ſcribit *publicæ ſalutis causâ*. Hinc ait in V. Etymolog. Iſidorus, *Lex eſt nullo privato commodo, ſed pro communi utilitate Civium conſcripta*. Accedit ratio; nam Deus pro bono univerſitatis leges ferre per Eſaiam teſtatur hiſce verbis: *Lex a me exit in lucem populorum*. Omnem verò poteſtatem ac principatum a Deo eſſe, teſtantur ſacra eloquia, & natura ipſa proclamat. Quiſquis ergo accepta a ſupremo Numine poteſtate in ferendis legibus utitur, tenetur illius ad exemplum aptare decreta ſua, eaque ſtatuere in commodum populorum.

Dices fortaſſe nonnullas leges pertinere ad Principes, ut de perſolvendis vectigalibus; nonnullas ad milites, ut de manubiis, & auro coronario; complures ad pupillos, ad libertos, & manumiſſos: dari etiam Privilegia, quæ cedunt privatorum utilitati. Reſpondeo leges, quæ lib. I. Inſtit. ff. *de Conſtit. Princ.* dicuntur particulares, ad privatum bonum tanquam ad finem proximum referri, ad commune vero tanquam ad finem ultimum. Et quidem felicitati Reipublicæ plurimum confert, ſi Principi vectigalia & portoria ſolvantur: conſulitur enim hoc pacto illius majeſtati & honori, quippe hac ratione facilius ſubditis inſerit obſervantiam, hoſtibuſque incutit terrorem, atque formidinem. Quod de ceteris dicendum eſt: nam ſi rectus in perſonis prætermittitur ordo, & pupillis patrias fortunas adimere, milites fraudare, ingenuos cum meritoriis verſari fas ſit, nihil erit in Civitate non inhoneſtum ac turpe. Eo etiam tendunt privilegia, quæ conferuntur, ut ipſorum ſpe allecti cives egregiis operibus incumbant, nec ſtudia ſine remuneratione torpeſcant. Aut reſpondemus privilegia privatis hominibus irrogata melius dici *Exemptiones a Lege*, ut ait Gloſſa in Cap. *Erit autem lex*: & Cicero in tertio de Legibus: *Majores noſtri in privatos homines leges ferri noluerunt: id eſt enim privilegium*.

Conditio tertia erit, *ut Lex ſit juſta, neque inhoneſta præcipiat*. S. P. Auguſtinus hanc legis proprietatem tradit in primo de lib. Arb. cap. 5. dicens: *Lex eſſe non videtur, quæ juſta non fuerit*. Conſentit Iſidorus, qui lib. 5. Etymolog. cap. 2. hæc habet: *Lex erit omne quod ratione conſtiterit, quod religioni congruat, quod diſciplinæ conveniat, quod ſaluti proficiat*. Ratio autem ſatis eſt manifeſta: injuſtitiæ enim & ſcelera commune bonum non provehunt, ſed evertunt.

At dices: Nonne leges fornicationes aliquando permittunt? Immo ipſe fomes concupiſcentiæ nonne ab Apoſtolo ad Rom. VII. v. 23. *lex* appellatur? Præterea quanta arbitrio Regum præcipiuntur injuſta? Ne alia proferamus exempla, Ægyptiorum Rex Pharao juſſit ut aquis mergerentur Hebræorum infantuli: præcepit Saul ut interficerentur Sacerdotes Domini: aliique innumeri indixerunt decretis ſuis immania, turpia, horrendiſſimaque flagitia. Reſpondeo fornicationem a legibus

Digitized by Google

legibus non præcipi, ſed permitti. Permiſſio autem peccati, ut vitentur majora crimina, non eſt indecora, ſed ipſo Numine digna. *Legem quidem ſatis video* (ait Auguſtinus loc. cit.) *munitam contra hujuſmodi accuſationem, quæ in eo populo quem regit, minoribus malefactis, ne majora committerentur, dedit licentiam*. Fomes peccati lex dicitur ab Apoſtolo ob pœnam culpæ originalis; ut enim miles deſtitutus ſtipendio tranſit ad legem agricolarum, & qui capitur jure belli, ſervus fit capientis, ita homo per peccatum a lege liberi tranſiit ad captivitatem, quæ eſt lex pœnalis. Injuſta vero decreta virorum principum non leges dicenda ſunt, ſed Tyrannorum præſcriptiones; quippe ut ajebat Cicero lib. 1. de Oratore, *Docemur auctoritate nutuque legum domitas habere libidines, coercere omnes cupiditates, noſtra tueri, ab alienis mentes, oculos, manus abſtinere*.

Quarta legum conditio eſt, *ut ſint perutiles*: quæ ex præcedentibus conſequitur, & vix a ſecunda diſtinguitur. Si enim conſtitutæ ſunt leges publicæ ſalutis causâ, ſi præmia conferri jubent, & vitia infectantur, ſi diſtinguuntur a tyrannide, quod hæc eſt dominatus ad ſubverſionem pauperum, lex vero ad regimen æquitatis; conſequens eſt, ut hæc ſit utilitatum, opportunitatumque conſultrix.

Poſtrema conditio eſt, *ut leges ſint diuturnæ*. Lex enim æterna, cum ſit rectus ordo divinæ immutabilis providentiæ, eſt prorſus invariabilis. Naturalis etiam creata, & hominibus indita nequit a mente rationabilium deleri. Divina lex per Moſen lata, cum eſſet promiſſio & figura novi fœderis; perduravit uſque ad Joannem & Chriſti baptiſma, atque hujus morte ſciſſo velo templi, & conſummatis figuris tranſiit in Evangelicam. Vigebit hæc uſque ad conſummationem ſæculi. Humanæ leges perſeverant poſt obitum legiſlatoris, ab eoque ſucceſſores adipiſcuntur auctoritatem ſtatutæ legis, ſive hæreditate, ſive electione. Oportet ergo, ut leges ſint diutinæ, ſalutares, rectæ, univerſales, & inſtitutæ ad commodum populorum.

Ferre ſervatis his conditionibus leges ad Communitates duntaxat ſpectat, earumque Rectores. Quod probatur cum auctoritate, tum ratione. Iſidorus namque lib. 1. ita legem deſcribit: *Lex eſt Conſtitutio Populi; ſecundum quam Majores natu aliquid ſanxerunt*: quam deſcriptionem probat diſtinctio Decretalium 2. Ratio autem hæc eſt. Habet lex vim imperandi & coercendi, ut Ariſtoteles ait x. Ethic. Conditor ergo legis nullus eſt, niſi qui imperare & coercere poteſt, ideſt, Rector communitatis. Ex quibus liquet, quæ domi ſuæ imperant Patresfamilias, eſſe quædam particularia ſtatuta, non leges, niſi in quantum illa domus pars eſt Civitatis, ejuſque regimen refertur ad patriam commoditatem. Leges autem a quibuſdam privatis præſcriptæ tunc auctoritatem obtinuerunt, cum illis acceſſit publici Magiſtratus, aut Principis comprobatio.

Jam

Digitized by Google

Jam de iis dicendum eſt, quos legum obſervantia tenet obſtrictos, a quorum numero excipiunt Novatores cœtum Juſtorum. Tutantur errorem ſuum prava quorumdam locorum Scripturæ intelligentia. Ea ſunt, ad Rom. VI. 14. *Non enim ſub lege eſtis, ſed ſub gratia.* Item ad Galat. II. 4. *ſubintroierunt explorare libertatem noſtram, quam habemus in Chriſto Jeſu, ut nos in ſervitutem redigerent*: & cap. III. 19. *Propter tranſgreſſiones* (lex) *poſita eſt*: nec non cap. 5. v. 18. *Quod ſi ſpiritu ducimini, non eſtis ſub lege.* Poſſent & opponere quod habetur in Decret. d. 19. q. 2. *Qui lege privata ducitur, nulla ratio exigit, ut publica conſtringatur.*

Refellitur autem Novatorum ſpiſſus ac turbulentus error locupletioribus ejuſdem Apoſtoli teſtimoniis. Qui in Epiſt. ad Rom. cap. 3. v. ultimo ſcribit: *Legem ergo deſtruimus per fidem? Abſit: ſed legem ſtatuimus.* Ideſt, *Legem ſiſtimus in his, quæ & nunc novo teſtamento introducta etiam cumulatiore præcepto prohibentur*, inquit hunc locum citans Tertullianus de Pudicitia. Et capite ejuſdem Epiſtolæ XIII. ait Apoſtolus, *Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit*: quem locum quidam hæreticorum avide arripiunt, ut evincant etiam ſummos Sacerdotes & Epiſcopos teneri legibus temporalium dominorum; tametſi nequeunt iſti facta Sacerdotii comparatione dici ἐξουσίαι ὑπερέχουσαι, *præcellentes poteſtates*, quoniam ut corpora ſpiritibus, ita temporalis politia eſt ſubjicienda Eccleſiaſticæ. Interim eorum confeſſione conſtat *omnem animam*, ideoque & juſtam ſubjici Legiſlatoribus. In poſtremo etiam ad Hebræos v. 17. ſcribit Paulus: *Obedite præpoſitis veſtris, & ſubjacete eis.* Sed quid plura? nonne de Juſtis dictum eſt a Domino Jo. XV. 10. *Si præcepta mea ſervaveritis, manebitis in dilectione mea, ſicut & ego Patris mei præcepta ſervavi, & maneo in ejus dilectione?* Indubitatum eſt ergo, quod *nemo quantumvis juſtificatus liberum ſe ab obſervantia mandatorum putare debet*; ut definit ſeſſ. 6. cap. 11. ſacroſancta Synodus Tridentina. Atque his ſuffragatur ratio. Lex enim ratione ſua duo importat; unum, ut ſit regula rerum agendarum: alterum ut reluctantes bene agere vî, & auctoritate coerceat. At juſti, quamquam ſponte obtemperant legi, atque ſecundum rationem iſtam ei minime ſubjiciuntur; reguntur tamen ſuperiorum ſuorum inſtitutis atque mandatis. Legibus ergo inſpecto munere ipſarum præcipuo, quod eſt intimare & dirigere, etiam juſtificati ſubjiciuntur. Quinimo ſubduntur legibus etiam quoad vim coactivam, in quantum poſſunt ab illarum obſervatione deſciſcere, & quandoque a malefactis retrahuntur timore ſupplicii.

Inania autem ſunt, quæ objiciunt Heterodoxi. Nam Apoſtolus ad Romanos loquitur de lege moſaica, & de lege premente & minitante, ut opponitur gratiæ adjuvanti, & Evangelio, quod appellatur Act. 14. 3. λόγος χάριτος, *verbum gratiæ*. Quare Auguſtinus de Grat. & lib. arbitrio

bitrio cap. 12. ait: *Non enim eſtis ſub lege, ſed ſub gratia: non quia lex mala ſit; ſed quia ſub illa ſunt, quos reos facit jubendo, non adjuvando. Gratia quippe adjuvat, ut legis quiſque ſit factor, ſine qua gratia ſub lege poſitus tantum erat legis auditor*. In Epiſtola ad Galatas perſpicuum eſt, ſermonem cap. 2. fieri adverſus παρεισάκτους ψευδαδέλφους, *ſuperinductos falſos fratres*, Judæos ſcilicet ſimulantes ſe eſſe Chriſtianos, & compellentes circumcidi, & jugum veterum legalium iterum imponentes. Noſtram ergo libertatem tutatur Paulus a ceremoniis Judaicis, non ab obſervatione præceptorum. Proximo cap. 3. ait legem poſitam propter tranſgreſſiones declarandas, puniendas, & coercendas, ut Lyranus, Menochius, Eſtius, aliique docti Interpretes obſervarunt. Eadem eſt reſponſio S. P. Auguſtini de Grat. Ch. cap. 8. Nonnulli particulam *propter* accipiunt, quaſi hoc loco ſignificet non finalem cauſam, ſed eventum, ac ſi diceretur, poſita lege ſequutæ ſunt tranſgreſſiones: proferuntque hujus ſignificationis exempla ex Adelphis & Eunucho Terentii, ex Cicerone in Catilinam, & aliis Latinis Scriptoribus probatiſſimis. Sed non opus eſt, ut ad Grammaticos Rhetoreſque confugias, dicente eodem Apoſtolo in ſeq. cap. v. 23. de probis ac temperatis, *Adverſus hujuſmodi non eſt lex*; nimirum ſunt juſti immunes a pœna & coercitionibus, quibus ex adverſo obnoxii ſunt legum confractores. Ex quibus facile exponitur ſimilis locus ad Timoth. 1. cap. 1. v. 9. *Lex juſto non eſt poſita, ſed injuſtis*: quoniam juſtus ſponte ſe legi conformat, & lubens juſtitiam apprehendit, *non tanquam per pedagogum terrentem & ſuadentem*, inquit S. P. Aug. de Spiritu & lit. cap. x. Idem ſenſus eſt alterius teſtimonii. Quos enim Spiritus ducit, & caritas trahit, non ſunt ſub lege premente, & vindicante, ſed præcepta legis faciunt animo alacri & libentiſſimo. *Sub lege eſt enim* (inquit Aug. de Nat. & Grat. cap. 57.) *qui timore ſupplicii quod lex minatur, non amore juſtitiæ, ſe ſentit abſtinere ab opere peccati*; & infra: *Ergo ſi ſpiritu ducimini, non adhuc eſtis ſub lege: utique lege, quæ timorem incutit, non tribuit caritatem*. Eadem reſponſione eliditur quod depromptum eſt ex Decretis.

His communia ſingulis legibus complexi ſumus. Quod ad legum attinet promulgationem loco opportuniori diſcutiendum eſt: nam lex naturalis inſcripta omnium cordi nulla promulgatione indiget. Ad ſingulas ergo leges in particulari examinandas ſtylum, animumque convertimus.

CA-

Digitized by Google

CAPUT III.

Pertractatur de Lege æterna, a qua omnes aliæ derivantur.

PRAECELLIT itaque leges omnes Æterna. Hanc definit S.P. Auguſtinus libro adverſus Fauſtum XXII. cap. 27. *Lex æterna eſt ratio divina, vel voluntas Dei ordinem naturalem conſervari jubens, perturbari vetans*. Et in primo de lib. arb. cap. 6. *Ut breviter* (inquit) *æternæ legis notionem quantum valeo verbis explicem, ea eſt, qua juſtum eſt, ut omnia ſint ordinatiſſima*. Æternam hanc legem abſque ullo fidei lumine etiam Ethnici Scriptores aſſecuti fuerunt. Cryſippus lib. 1. de Finibus, Hecato lib. 6. Manlius, cujus extant in priori de Aſtronomia libro hi verſus,

Hoc opus immenſi conſtructum Corpore mundi
Membraque naturæ diverſæ condita formæ
Aeris, atque Ignis, Terræ, Pelagique jacentis
Vis animæ divina regit, ſacroque meatu
Conſpirat Deus, & tacita ratione gubernat.

Occurrunt ſimilia in IV. Georgicon, & in 6. Æneidon Vergilii, collecta in Apparatu Jur. Canon. ab Emmanuele Gonzalez. Videntur autem hi poetæ operam dediſſe Platonicæ philoſophiæ, juxta quam, ut refert Plutarchus lib. 1. de Placitis Philoſoph. Θεὸς ἐςὶ νοῦς τοῦ κόσμου, *Deus eſt intelligentia & anima mundi*. Præclare Tullius in ſecundo de Legibus. *Hanc video ſapientiſſimorum hominum eſſe ſententiam, Legem nec hominum ingeniis excogitatam, nec ſcitum eſſe aliquod populorum, ſed æternum quiddam, quod univerſum mundum regit imperandi, prohibendique ſapientiâ*.

Aeterna Lex ita expoſita duas habet quaſi ἀναλογίας, ſive ſimilares rationes, unam reſpectu irrationalium creaturarum, & alteram reſpectu hominum & angelorum. Et comparate quidem ad res creatas ſenſu & ratione carentes, quemadmodum in his eſt quædam obedientia impropric dicta, rei ſcilicet arbitrio carentis ſuo; ita lex latè & metaphorice appellatur ipſe ordo perpetuæ gubernationis. Quod vero ad rationales pertinet, propriam habet rationem legis, eique vera obedientia reſpondet, videlicet obtemperatio animi libertatem ſuam retinentis. Satis præterea conſtat hanc legem dici æternam, non ex parte rerum agendarum, ſed ipſius Dei cuncta ab æterno diſponentis & ordinantis, eo ferme pacto, quo ſempiternam dicimus prædeſtinationem, providentiam, voluntatemque divinam. Quamobrem neceſſe non fuit, ut lex iſta promulgaretur ab æterno, ſed hoc tantum, ut institueretur vim habitura in rerum creatarum conditione. Ex parte tamen

Digitized by Google

Dei promulgatam ab æterno in Scriptura libri vitæ, & in Verbo divino, docet 1. 2. q. 91. art. 1. ad 2. Doctor Angelicus: quod alii rejiciunt, propterea quod generatio æterni Verbi per ſe ad conſtituendam legem non requiratur, alioquî (aît Vaſqueſius) *ſolus Pater promulgaſſet hanc legem*. Sed puto hanc eſſe inutilem logomachiam. Enimvero ſi cum D. Thoma diſtinguamus in promulgatione intimationem ipſam factam verbo, vel ſcripto, a notitia & audientia ſubditorum, non video cur Eximii Doctoris reſponſio ſophiſtice impugnetur. Nos autem qui promulgationem nihil aliud intelligimus, niſi paratæ jam legis propoſitionem & publicationem, æternam legem inſtitutam dicimus ante tempora ſæcularia, promulgatam vero in temporum conditione.

His conſtitutis locum non habent plura, quæ ab antiquioribus Scholaſticis diſputantur, veluti num lex æterna ſit idea rerum exiſtens in mente Dei: quod contra communiorem ſententiam tutatur idem Vaſquez. Nos quippe ideam ad perceptionem mentis, legem ad voluntatis decreta referimus, neque aliam inter hæc ponimus diſtinctionem, niſi connotatorum. Ipſa ergo natura Dei, quatenus omnium rerum rationes exhibet, eſt idea: quatenus præſcribit rerum univerſarum ordinem & menſuram, eſt lex æterna. Ex quibus apparet opinionem Vaſqueſii etiam falſam eſſe in ſententia Thomiſtarum: qui referunt quidem Legem ad opus intellectionis, ſed cum Doct. Angelico q. 93. art. 1., tenent ideas reſpicere proprias naturas ſingularum rerum, leges vero ſingulas ad commune bonum Dei ſapientia dirigi. Atque hinc eſt, quod ideas ratione objectorum multiplicant, & legem æternam unam duntaxat conſtituunt. Similiter docent providentiam in hoc differre a lege, quod illa ſingulas res in partes diſtribuit, & nihil jubet, aut vetat; & lex refertur ad unum rectiſſimumque ordinem univerſorum, quem perturbari non ſinit. Verum ſi dixeris Deum optimum maximum *inferiores partes creaturæ ſuæ convenientiſſimis legibus admirandæ diſpenſationis ornare*, & ſi providentiam dixeris *legem in diſtributione temporum datam*, id nullatenus improbabo, ſed excipiam Auguſtiniana verba ex lib. de Cathechiz. rudib. & X. de Civit. Dei cap. 15., abſque ulla contradictione. Quippe & legem, & providentiam, & ideam, & ſi quid aliud divinum dicimus, aut cogitamus unam ſummam rem eſſe ſine ulla hæſitatione profiteor.

Remanet inquirendum an lex æterna omnium aliarum ſit cauſſa, illique Creaturæ omnes ſubjiciantur. Quantum ad priorem quæſtionis partem reſpondemus affirmative, ducti auctoritate Sanctorum, Philoſophorum conſenſu, & lumine ipſo rationis. Accipe dicta Patrum. Auguſtinus Tract. 6. in Joan. inquit: *Ipſa jura humana per Imperatores & reges Deus diſtribuit generi humano*: & in 1. de lib. arbitrio cap. 6. *nihil eſt in temporali lege juſtum, quod ab æterna non derivetur*. Idem docet de vera Religione cap. 32. lib. 14. de Trinitate cap. 15. & quæſtione

ſtione ſuper Exodum ſeptima ac ſexageſima. Tertullianus in ſuo Apologetico his verbis Gentiles compellat: *Sciatis ipſas quoque leges veſtras, quæ videntur ad innocentiam pergere, de divina lege, ut antiquioris formæ mutuatas*. Teneas modo teſtimonium Tullii ſcribentis in 2. Philipp. *Lex nihil aliud eſt, niſi recta, & a numine Deorum tracta ratio*. S. Clemens Alexandrinus probat id fuiſſe omnibus exploratum lib. 1. Strom. ex Ethnicorum fabulis: quæ narrant Minoem ad Jovis antrum venientem per novem annorum circulum, leges ab ipſo Jove accepiſſe, Lycurgum pariter ab Apolline, quem frequenter adibat apud Delphos; Zeleucum Locrorum leges accepiſſe a Minerva Plato & Ariſtoteles literarum monumentis mandarunt. Scriptum eſt autem alibi, Gentilium numina a Cacodæmone fuiſſe conficta ad æmulationem veræ divinitatis. Ratio autem hoc idem ſuadet. Primum quia a prima Cauſſa omnia moventur, & ab una arte procedunt omnes aliæ, auctore ipſo Ariſtotele 1. Eth. Igitur etiam ſuprema æternaque Lex eſt ceterarum omnium fons & origo. Deinde omnia quæ ſunt per participationem perficiſcuntur ab eo quod eſt per eſſentiam, quemadmodum humana ratio quæ eſt participatio divini luminis, & humana poteſtas quæ eſt participatio divinæ auctoritatis, ſunt a lumine & poteſtate ſupremi Numinis. Cum ergo lex æterna ſit talis ſeſe atque naturâ ſuâ, oportet, ut ſit cauſſa & fons ceterarum. Præterea neceſſum eſt, ut diximus, quamlibet legem eſſe juſtam. Juſtitia autem, in qua virtutis ſplendor eſt maximus, mala prohibet, & recta imperat. At omne malum æterna lege prohibitum eſt, omne bonum ipſa æterna lege intentum eſt. Quælibet ergo lex aliquid aut prohibens, aut imperans ab Æterna dimanat.

Nec urget quod ſolet opponi legem æternam eſſe immutabilem, & obſtringere ſubditos jure divino, quæ duo non conveniunt humanæ legi. Ut enim prima Cauſſa eſt independens, & habet modum operandi longe diverſum a cauſſis ſecundis, & tamen iſtæ ab illa prima Cauſſa vim ſuam effectricem naturamque participant: ita lex æterna eſt ſumme invariabilis neque poteſtate aliqua diſſolvi poteſt, & nihilominus ab ea trahuntur leges ſingulæ, quas ſæpenumero contingit mutari. Cujus rei hæc idonea ratio profertur: quod prima Cauſſa efficit in aliis vim agendi, actionem ipſam, & modum actionis, ut hæc neceſſario operetur, hæc contingenter, pro uniuſcujuſque cauſſæ natura. Ita lex æterna ceteras enititur, ut quælibet obliget juxta dignitatem ac naturam ſuam, videlicet lex naturalis jure naturali, & lex humana jure humano. Exemplum aliud affert Auguſtinus de Vera Religione cap. 17. loquens de lege veteri & nova, quæ cum ſint ab uno Deo, non iiſdem tamen præceptis, neque eodem tempore viguerunt. *Poteſt* (inquit) *qui hoc putat perturbari, ſi unus medicus alia per miniſtros ſuos imbecillioribus, alia per ſemetipſum valentioribus præcipiat ad reparandam*

vel

vel obtinendam ſalutem. Ut enim ars medicinæ cum eadem manet, neque ullo pacto ipſa mutetur, mutat tamen præcepta languentibus, quia mutabilis eſt noſtra valetudo: ita divina providentia cum ſit ipſa omnino incommutabilis, mutabili tamen creaturæ varie ſubvenit, & pro diverſitate morborum alii alia jubet aut vetat, ut a vitio unde mors incipit, & ab ipſa morte naturam ſuam ad eſſentiam, ex qua deficiunt, ideſt ad nihilum tendunt, reducat & firmet. Sed dicis mihi, Quare deficiunt? Quia mutabilia ſunt. Quare mutabilia ſunt? Quia non ſumme ſunt. Quare non ſumme ſunt? Quia inferiora ſunt eo, a quo facta ſunt. Hæc igitur viciſſitudo & infirmitas creaturarum poſtulat diverſa præcepta modo leviora, modo rigidiora, omniumque ab una lege incommutabili præſcribuntur.

Huic æternæ legi ſubjecta eſſe omnia creata, tam neceſſaria, quam contingentia, res eſt omnibus manifeſtiſſima. Audiatur Auguſtinus hæc de ſummo Numine ſcribens in magno Opere de Civ. Dei cap. XI. libri quinti: *Qui dedit carni originem, pulcritudinem, valetudinem, propagationis fœcunditatem, membrorum diſpoſitionem, ſalutem, concordiam; qui & animæ irrationali dedit memoriam, ſenſum, appetitum, rationali autem inſuper mentem, intelligentiam, voluntatem: qui non ſolum cælum & terram, nec ſolum angelum & hominem, ſed nec exigui & contemptibilis animantis viſcera, nec avis pennulam, nec herbæ floſculum, nec arboris folium ſine ſuarum partium convenientia, & quadam veluti pace derelinquit, nullo modo credendus regna hominum, eorumque dominationes & ſervitutes a ſuæ providentiæ legibus alienas voluiſſe.* Legatur & caput VIII. Proverb. a verſu 27. ad 32. & Matthæi VI. iiſdem numeris. Revera creaturæ aut naturali quadam neceſſitate operantur, aut contingenter. Si neceſſitate, connectuntur cum effectis ſtata firmiſſimaque divina diſpoſitione: atque ut Auguſtinus ajebat lib. XIX. ejuſdem Operis cap. 12. *Nihil a legibus ſummi creatoris ordinatoriſque ſubtrahitur, a quo pax univerſitatis adminiſtratur.* Contingentia rurſus aut naturalia ſunt, aut libera. Si naturalia, nutu divinaque ordinatione reguntur: nam, ut inquit Pſ. 148. 8. Regius vates, *Ignis, grando, nix, glacies, ſpiritus procellarum, quæ faciunt verbum ejus,* & Evangeliſta cap. VIII. 27. *venti, & mare obediunt ei.* Si autem agentia libera ſunt, iſta quidem aut bene agunt aut male. Bona ſunt a Deo dirigente ac movente: mala ſunt a Deo permittente. *Nihil enim fit viſibiliter & ſenſibiliter, quod non de inviſibili & intelligibili ſummi Imperatoris aula aut jubeatur, aut permittatur, ſecundum ineffabilem juſtitiam præmiorum, atque pœnarum, gratiarum & retributionem in iſta totius creaturæ ampliſſima quadam immenſaque republica.* Ita Auguſtinus in ſententiis collectis a Proſpero num. 58.

Objecta quædam a ratione petita, quod contingentibus lex intimari

mari non poſſit, quod careant libertate ac ratione, arbitror eſſe prætermittenda. Dixi enim ſupra æternam legem diverſam babere erga res productas *analogiam*, & reſpectu irrationalium requirendam non eſſe intimationem, aut obedientiam proprie dictam. Sunt tamen è Scholaſticis, qui reponunt his quoque creaturis intimari legem per formam eis inditam, per quam Creatorem ſuum quodammodo ſentiunt, & illi obtemperant. Cetera deprompta ex rebus adverſis, quibus probi viri plerumque jactantur, ex infortuniis, oſtentis, eventibuſque fortuitis, quæ non videntur a divina lege ordinati, quoniam opponi ſolent ab incredulis adverſus Divini Numinis exiſtentiam, atque providentiſſimam univerſitatis adminiſtrationem, in prima horum librorum Parte fuerunt diſcuſſa.

CAPUT IV.

Diſputatur de Jure naturæ primario, & primo quæritur quid ſit, an ſit, & quibus præceptis conſtet lex naturalis.

PROXIME ſequitur, ut pertractet diſſertatio noſtra de naturali lege ſpectante ad conſtitutionem rationabilium; cujus naturam valde affinem eſſe legi æternæ, & unam nihil aliud eſſe, quam alterius tranſcriptionem, ex priori capite, atque ex ſubjectis theſibus comprobatur.

PROPOSITIO I. Lex naturalis eſt ipſius æternæ legis in mente hominum per participationem incommutabilis rationis divinæ facta tranſcriptio.

Hæc definitio traditur ab Auguſtino lib. 83. QQ. q. 53. eamque brevi explanabo. Dicitur *tranſcriptio æternæ legis*; quoniam nullam vim habere poteſt creata natura, quæ ipſi ab auctore ſempiternæ legis non imprimatur. Atque ſecundum hæc priora verba legem naturalem etiam bruta animalia, & creaturæ omnes ſibi habent inſertam. Hinc Plutarchus in Camillo: *Lex* (inquit) *eſt natura, cujus & beſtiæ ſunt participes*. Libanius Declam. 44. *Reverentur & feræ naturam.* Et quidem bruta amoris alicujus, & æquitatis legem tenere commonſtrat Demoſthenes in Olynthiacis ex cultu parentum etiam beſtiis naturaliter indito: & Cicero in Tuſculanis ex cura, qua feræ pro ſuis partubus ita roſtro, & ungue pugnant, ut vulnera excipiant, nulloſque impetus reformident. Animadvertit in his Caſſiodorus etiam ingeneratum deſiderium adulteria vindicandi. De hac lege cecinit Maro in Georgicis:

Omne adeo genus in terris hominumque, ferarumque

Et

Digitized by Google

Et genus equorum, pecudes, pictaque volucres
In furias, ignemque ruunt: amor omnibus idem.

Quæ tamen cum analogia dicta eſſe, ſupra præmonui.

In conſequentibus verbis exponitur lex naturæ, ut obſtringit homines ratione præditos: quos a Deo lumen rationis, & recte operandi regulam participare, nemo, niſi ratione deſtitutus ſit, in dubium vertit. Nam, ut Auguſtinus ſcribit ſerm. 2. de Verbis Domini: *Quis legem in cordibus hominum ſcribit, niſi Deus?* Sitam vero naturalem legem in participatione rationis, & interiori quadam intimatione, quæ ut verbis utar Damaſceni lib. 4. de Fide cap. 23., conſcientiam noſtram pertrahit & vellicat, ſcribit eleganter Marcus Tullius in 1. de Legibus his verbis: *Eadem ratio, cum eſt in hominis mente confirmata & confecta, lex eſt.* Ita Maximus Martyr Tom. 5. Bibl. PP. ait: *Lex naturæ eſt ratio naturalis, quæ captivum tenet ſenſum ad delendam vim irrationalem.* Similia docent Ambroſius Epiſtola 70. & D. Thomas 1. 2. q. 94. art. 1. & ſeqq.

Appoſite autem additum eſt hanc rationem divinam a creatura participatam eſſe *incommutabilem*, cum eadem ſit in omnibus, exhibeatque unam ſummam, & intimam regulam honeſtatis in ſingulis hominibus, quantumvis aut educatione, aut locorum, temporum, & morum diſtantia diſcrepent ab invicem. De qua re ſatis diſſerui præcedenti libro XVIII. cap. 3. Quod ſi quis petat, quomodo fieri poteſt, ut eadem ratio divina una, ſumma & incommutabilis ſit participata ab omnibus rationalibus creaturis, & tamen ſingularum mens creata ſit, finita, & mutabilis; reſpondemus cum Auguſtino lib. 14. de Trinit. cap. 15. rationem illam divinam, & legem incommutabilem transferri *in cor hominis non migrando, ſed tanquam imprimendo: ſicut imago ex anulo & in ceram tranſiit, & anulum non relinquit.* Mutabilis eſt ergo omnis homo ſubſtantiâ ſuâ, ſed habet ſpiritum immortalem, cui tanta indita eſt vis, ut poſſit ſe convertere ad lumen indefectibile veritatis, & ad regulam æquitatis ſummam & immutabilem: quorum primum eſt lux intima veritatis, quam ex Auguſtino non uno in loco explicavimus, alterum lex æterna; utrumque autem ipſe Deus.

Propositio II. Exiſtit lex naturalis nuper delineata.

Demonſtratur theſis apertiſſimis verbis Apoſtoli ſcribentis ad Romanos cap. 11. v. 14. & 15. *Cum enim gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis ſunt faciunt, ejuſmodi legem non habentes ipſi ſibi ſunt lex. Qui oſtendunt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis, teſtimonium reddente illis conſcientia ipſorum, & inter ſe invicem cogitationibus accuſantibus, aut etiam defendentibus.* Plura huc ſpectantia collegit Caſſianus Collat. 8. cap. 23. & Alardus Gazæus in Commentariis. Hujuſmodi ſunt, Abelem naturali inſtinctu nondum lege ſcripta mandante didiciſſe Deo ſacrificium de primitivis ovium eſſe offerendum:

Noemum

Noemum munda animantia diſcreviſſe ab immundis nondum hæc legali diſtinguente mandato: Henochum ambulaſſe coram Domino nullam legis præſcriptionem ab aliquo conſecutum: ex lege naturæ didiciſſe Sem & Japhet non revelandam turpitudinem patris ſui: Abrahamum ea lege ductum Sacerdoti decimas obtuliſſe, Loth excepiſſe humaniter hoſpites ac peregrinos, Jobum pertuliſſe hujus vitæ incommoda mirabili manſuetudine. Hæc tamen, & ſimilia memineris accipienda eſſe per excluſionem legis ſcriptæ, non autem divinæ gratiæ: de qua Caſſianus non recte omnino. Huc etiam ſpectant quæ præcedenti propoſitione dicta ſunt. Neque enim arbitror plura eſſe dicenda de veritate, quam ratio ipſa ſuadet. Legis quippe naturalis exiſtentiam demonſtrat ingenitus appetitus virtutis, quæ cum debitum in finem tendat, æternæ legis participatione dirigitur: demonſtrat fuga, & ingenerata abominatio vitiorum: demonſtrat denique perpetuus conſcientiæ ſtimulus, quem naturalem legem appellat Hieronymus in Epiſt. ad Algaſiam: quamquam conſcientia & ſynderesis verſentur circa ea quæ hîc & nunc facta aut facienda ſunt ſingulatim, & lex circa commune bonum univerſaliter. Sed quia ab hac lege iniquus deflectit; ideo male ſibi conſcium depaſcit ſynderesis, latens in pectore fractæ legis teſtimonium: atque ut Juvenalis egregie loquitur,

> . . . . *Quos diri conſcia facti*
> *Mens habet attonitos, & ſurdo verbere cædit,*
> *Occultum quatiente animo tortore flagellum.*

Eſt igitur naturalis, & uniuſcujuſque cordi inſcriptæ legis argumentum ſingulare ipſa conſcientia hominum univerſorum. Atque ex his conſtat legem naturalem in omnibus eſſe unam, ſinguliſque præſcribere amorem virtutis & vitiorum abominationem: etſi fuerunt, ac ſunt plerique, qui a recta ratione animum avertentes, inhoneſta præferunt honeſtis; quoniam fere belluinis moribus obbrutuerunt, aut vitiatis fermento cupiditatum, ſi quid propinas dulciculæ potionis, protinus amareſcit. Hinc etiam colligere poſſumus, cur præcepta legis naturæ fuerint literis innovata: quod ſane factum eſt, propterea quod ob vetuſtam vitiorum conſuetudinem, idololatriam, noxiaſque cupiditates cœperat eadem lex deſueſcere. *Quare etiam ſcripto tradita eſt, ut prævaricatores cernerent in Tabulis quod in cordibus non legebant*; ait in Pſalmum 57. Doctorum Aquila.

Propositio III. Præcepta legis naturæ omnia reducuntur ad duo, ad dilectionem Dei, & proximi.

Arbitror theſim hanc nulla indigere probatione ob apertiſſimam Chriſti ſententiam Matth. xxii. 40. *In his duobus mandatis univerſa lex pendet, & Prophetæ*. Sane cum lex naturalis ſit participatio legis æternæ, hæc vero omnia in finem ſuum dirigat; neceſſe eſt, ut in crea-

tura rationali, quæ diligendo in proprium finem tendit, lex naturæ amandi præceptis coaleſcat. Cum ergo, ut Auguſtinus ſcribit in primo de Doctrina Chriſtiana cap. 23. quatuor ſint diligenda, unum quod ſupra nos eſt, alterum quod nos ſumus, tertium quod juxta nos eſt, quartum quod infra nos eſt, & de ſecundo & quarto nulla præcepta danda fuerint; ſequitur in duobus ſpectantibus ad Deum qui eſt ſupra nos, & proximum qui juxtà nos eſt, univerſam naturæ legem pendere. Diligendi quippe ſemetipſum ſupervacaneum eſt homini intimare mandatum; primo quia, Auctore Apoſtolo ad Eph. 5. 29. *nemo unquam carnem ſuam odio habuit*, ita ut ii quoque, qui dicunt malle ſe omnino eſſe ſine corpore, non corpus ſuum, ſed corruptionem ejus & gravamen odio habeant: & qui illud continentia, & laborioſo opere exercent, non id agant, ne corpore careant omnino, ſed ne carnali concupiſcentià ſuperbiens animum deprimat, & inolità lege peccati captivet. Deinde quantumlibet homo excidat a veritate, remanet illi dilectio ſui, & dilectio corporis ſui: in qua modum tenere debet, ne placeat ſibi tumore ſuperbiæ; nec opus eſt ut ad hoc addantur præcepto amoris incitamenta. Quod pariter de rebus infra nos poſitis, cum inſit animo pœnalis cupiditas, & inclinatio ad fruendum inferioribus, æquum eſt cogitare. In his ergo, quæ ad dilectionem ſui, bonorumque temporalium pertinere videntur, non eſt opportunum ſtatuere amandi præceptum, ſed amorem ſe a bono incommutabili avertentem cohibendi potius & refrenandi. Atque id præſtant præcepta, quæ dicimus *negativa*, numerum duobus recenſitis minime ſuperaddentia, quoniam prohibent duntaxat amoris vitia, depravatam inclinationem, & conſequentia opera peccatorum. Poſtremo dilectio ſui, rerumque omnium, quatenus licita eſt, præſcribitur his duobus præceptis. Cum enim jubemur amare Deum ſuper omnia, monemur etiam amare propter Deum, quidquid amamus; quod in Auguſtiniana Theologia eſt inhærere tantum bono incommutabili utendo commutabilibus. Quare bona quæque creata ita in uſum ſunt adſumenda, ut quicquid diligendum cadat in animum, non conſtringat impetum dilectionis, ſed hæc in ſummum bonum, ut rivulus ad fontem pleniſſimum, magis tendat. Ac ſimiliter cum dictum eſt, *Diliges proximum, ſicut teipſum*, tui abs te dilectio prætermiſſa non eſt. Dilectio autem proximi erat ſpeciali mandato præcipienda, ne homo ſibi placens aliis appeteret dominari, & tanquam ſibi debitum vindicaret honorem exhibendum Auctori ſuo. Atque proximum diligendum ab homine tanquam ſeipſum ſatis apparet, quod & ipſe in eumdem finem tendat, eamdemque præferat imaginem Creatoris. Quamobrem ſi recte proximum diligimus, hoc cum illo agendum eſt, ut etiam ipſe diligat Deum ſuper omnia. Hanc tibi ex Auguſtino naturalem legem figuro: atque ex hac forma perſpicis optime, illam præcepto duplicis dilectionis comprehendi.

Nitun-

Nituntur hæc duo præcepta prænotionibus naturæ lumine notis. Quarum prima eſt, *Diligendum eſſe bonum, malum autem fugiendum*; altera, quæ ex iſta conſequitur, *Quod tibi non vis, alteri ne feceris*. Prima omnem Dei dilectionem dirigit, facta inter bonum & bonum comparatione. Facile eſt enim percipere ſummum bonum eſſe ſolum Deum qui ſumme eſt; cetera ab hoc uno bonitatem & eſſentiam habere; & quod bonitate careant, hoc malum eſſe. Igitur ſummum bonum cauſsâ ſui ipſius, reliqua ſummi boni cauſsâ erunt diligenda. Quoniam vero ſummum bonum eſt ſummum eſſe, ideſt, ſumma veritas, ſumma æquitas, ſumma honeſtas: cum malum ſit privatio boni; fugiendum erit mendacium, iniquitas, & turpitudo, & quidquid habet veritatis, æquitatis, & honeſtatis defectum. Atque ex his arbitror te ſatis intelligere, quomodo omnis virtus in genere accepta a lege naturali proficiſcatur, & omne vitium ipſi legi naturali adverſetur. Virtus enim in electione boni, vitium in boni deficientia dignoſcitur. Et quoniam facta bonorum omnium diſtinctione deprehendis proximum habere tecum eamdem cum ſummo bono connexionem; conſurgit præſcriptio alia rationis, ne quod tibi non vis, facias alteri: atque inde promanant præſcripta reliqua ad ſervandam concordiam & publicam tranquillitatem ſummopere neceſſaria. Hæc vero demonſtrant, quænam ſit ſuprema naturalis legis deſcriptio, & norma rationis: quam Scholaſtici principium, & *dictamen* appellavere.

Dictum eſt autem ſpectare ad legem naturalem omnes virtutes in genere: ſunt enim plures, quæ ſpeciatim conſideratæ lege naturali non ſunt præſcriptæ; ut vota a religioſis emiſſa, & virtutes Theologicæ fidei, ſpei, & caritatis. Alioquî dicendum foret omnes qui Evangelii conſilia non ſervant eſſe legis naturæ fractores, & naturalem eſſe Fidem & juſtificationis exordium. Itaque hæ quoque virtutes generatim conſideratæ ad legem naturalem pertinent, quatenus conforme eſt naturali rationi, ut ſi prima veritas aliquod manifeſtet, cum mentiri non poſſit, fidem certiſſimam illi præſtes: ſi promiſſum facit, confidas: ſi ſpiritum dilectionis ſubminiſtrat, caſte diligas; & ſi dederit eligendi optionem, id quod lubet haud immemor acceptæ libertatis perficias: quod denique ſponte juraveris, ſtudeas reddere. Atque hæc ad legem naturalem ſpectare tam certum eſt, quam ſummum illud bonum diligendum eſſe ſuper omnia: nam niſi credideris, errorem tuum præfers veritati, & niſi impleveris juramenta, ſummam majeſtatem graviſſima afficis injuria. Quatenus autem eligis vivere juxta conſilia Evangelica; duceris non communi univerſorum hominum ſenſu, ſed proprio & ſingulari: quippe animadvertens tui, rerumque tuarum circumſtantias, arbitraris melius tibi fore, ut ſummum illud bonum aſſequaris, negociis ſecularibus nuncium mittere; cum aliis videatur utilius uxorem ducere, familiam alere, & nubere potius, quam uri. Ergo conſilia Evan-

Digitized by Google

gelica ſunt hoc pacto optionis tuæ ac poteſtatis, non præſcriptionis rationiſque communis. Atque ideo conſilia dicta ſunt, quod non ſingulos adſtringant, ſed propoſita ſint quid magis expediat conſultantibus. Fides denique, Spes, & Caritas ſupernaturales dicuntur, in quantum poſtulant divinæ gratiæ adjutorium, ordinemque naturæ ſupergrediuntur, ſive conſiderata naturali arbitrii poteſtate, ſive ſubſtantia & magnitudine rerum non apparentium.

CAPUT V.

Quæritur an lex naturalis poſſit immutari, habeatque in ipſa locum Ἐπιείκεια.

TRIBUS modis contingit legem aliquam immutari, abrogatione, ſubtractione, atque diſpenſatione. Abrogatio eſt legis, quoad præcepta & vim obligandi diſſolutio: ſubtractio eſt præceptorum legis immutatio quædam, & coarctatio: diſpenſatio denique eſt a lege, quæ integra permanet, aliquorum exemptio. His accedit Epiicheja, quæ juxta ſignificationem Græci vocabuli ſignificat *æquitatem*: ſed recepta ſermonis conſuetudine, nihil eſt aliud, quam legis interpretatio, aut declaratio. Preſſe etiam ac ſtricte accipitur Epiicheja pro tali declaratione, qua judicium fertur, legem pro omnibus latam, aut quæ poſſet pro legiſlatoris lubitu omnes obſtringere, in peculiari aliquo caſu deficere, ut quando interpretamur ad quoſdam ægrotos præceptum non pertinere jejunii.

Circa autem diſpenſationem obſervandum eſt, propriam tunc eſſe, cum materia legis, ſive id, circa quod lex verſatur, idem perſeverat; ita ut lex deſinet obligare eò duntaxat, quod ſit in poteſtate legiſlatoris auferre vim obligandi. Atque hoc pacto diſpenſari dicitur Religioſus a Choro, civis a ſolvendis vectigalibus, gregarius miles ab agendis excubiis, cum peculiari Superioris, Principis, & Imperatoris beneficio a communi, qua tenerentur, lege ſervanda excipiuntur. Interdum tamen contingit, ut in his actibus, qui jure naturæ conſtituuntur, quædam diſpenſationis ac mutationis imago fallat incautos, quando ſcilicet, non ipſius legis præſcripta immutantur, ſed ipſa res, circa quam jus naturæ verſatur, recipit mutationem. Sit in exemplo: ſi Deus quemdam occidi præcipiat, aut rem alienam auferri, non ideo licitum ſit homicidium & furtum, nec diſpenſatur in lege, *Non occides*, *non furaberis*; ſed aufertur horum præceptorum materies, ſive actus prohibitus his præceptis, non enim homicidii aut furti ſcelus eſt, quod perficitur auctoritate ac præſcripto Domini vitæ, & rerum omnium ſupremi. Similiter dum creditor in acceptum refert, non tenetur debitor

bitor ſolvere, non quod jus ſolvendi debitum diſpenſetur, ſed quoniam deſiit pecunia, quæ debebatur, deberi. Atque hæc diſpenſatio orta ex circumſtantiis & mutatione rerum, improprie, & ſermonis analogià, ut liquet, dicitur diſpenſatio. De hac vero diſpenſationis imagine, arbitror loqui nonnullos Juriſperitos, qui docent non tantum Deum, verum etiam Papam diſpenſare contra Jus naturale, ut habet Gloſſa 2. p. Decreti cap.x. q.7. cap. *Auctoritatem*. Quare horum placita minime præſidio ſunt opinioni Scotiſtarum affirmantium diſpenſari a Deo in præceptis ſecundæ Tabulæ. Ut enim ſcribit, conſentientibus ceteris, Barboſa lib.1. Juris Eccl. Univ. cap. 2. num. 122. ***Jus quidem naturale immutabile eſt, ut habetur*** §. Sed naturalia, ***& prima hujus juris præcepta firmiſſima ſemper manent, ſed in particulari recipiunt mutationem ob rerum circumſtantias, quo in caſu poteſt Pontifex diſpenſare***. Juriſperiti ergo loquuntur de diſpenſatione improprie dicta, quam ſupra delineavi: & fruſtra illorum nonnulli Scholaſticorum ſcita verborum abuſione confodiunt.

Propositio I. Lex naturæ per abrogationem, aut ſubtractionem mutari non poteſt.

Demonſtratur prior pars. Lex enim æterna, Auctore Auguſtino lib. 1. de lib. Arb. cap. 6., variari omnino non poteſt; lex autem naturalis nihil eſt aliud, quam legis æternæ in humana mente tranſcriptio. Eſt ergo per legem naturalem nobis inſcripta actuum humanorum ratio & regula invariabilis. Deinde nequit lex naturæ a rationalium creaturarum mente deleri. Sunt namque rationales creaturæ mente, & diligendi facultate eſſentialiter præditæ. At lex naturæ ab ipſa ratione indiſtincta eſt: unde Auguſtinus Conc. 25. in Pſ. 115. ait: ***Sine lege naturali eſſent, ſi præter naturam generis humani eſſe potuiſſent***. Igitur ut ratio, ita lex naturæ nequit abrogari. Præterea naturalis appellatur lex iſta, quod ab ipſa natura, rerumque ſubſtantia non diſcrepet. Rurſus, nefas eſt rectæ rationi in moribus repugnare. Si autem abrogaretur lex naturalis, fas eſſet agere adverſus rectam rationem, quoniam recta ratio, & lex naturalis eadem res eſt. Igitur lex naturalis ſcindi, atque diſſolvi non poteſt. Atque ex his etiam probatur propoſitionis pars altera. Enim vero ſi præcepta naturalis legis varientur ac minuantur, neceſſe eſt ordinem naturalem rerum, quæ his præceptis diriguntur, pariter immutari. Quod pugnat apertiſſime cum lege æterna, ut liquet ex præclara ſententia Auguſtini ſcribentis adverſus Fauſtum, ***Lex æterna eſt ratio divina, vel voluntas Dei ordinem naturalem conſervari jubens, perturbari vetans***. Nequit ergo legi naturali ſubtrahi præceptum aliquod.

Propositio II. Neque Romanus Pontifex poteſt diſpenſare, ne obſervetur lex naturalis.

Privatum hominem non poſſe a naturali lege quemquam diſpenſare,

re, aperta ratio commonſtrat. Quiſquis enim legi ſubjicitur, poteſtatem in ea diſpenſandi non habet, cum diſpenſatio ad Legiſlatorem ſpectet, non ad ſubditum. Sed quilibet privatus homo naturali legi ſubjicitur, propterea quod quicumque ſine lege ſcripta peccant, ſine hac pereunt, ob tranſgreſſionem legis quam habent ſcriptam in corde, ut ſcribit Apoſtolus ad Rom. cap. 11. verſu 12. Igitur nemo privatus aut ſe, aut alium ab obſervantia legis naturalis poteſt excipere. Probatur ergo de Romano Pontifice. Ac primo is quoque naturali legi ſubjicitur. Deinde cum hujus auctor ſit ſupremus naturæ Conditor, gerit adhuc Eccleſiæ Rector in his, quæ ſpectant ad legem naturæ, perſonam inferioris. At inferiorem non poſſe a lege quemquam eximere, indubitatum eſt, & habetur in Clementina cap. *Romani*, de Elect. Ulterius ubinam legimus collatam a Deo fuiſſe Romano Pontifici poteſtatem ſupra invariabilem naturæ legem? Inſuper Pontifex diſpenſare non poteſt a lege Divina: nam, ut habetur in cap. *Sunt quidam*, ſi quod docuerunt Apoſtoli & Prophetæ deſtruere, quod abſit, niteretur, non ſententiam dare, ſed magis errare convinceretur. Similia habentur in cap. *Statuta*. Atqui lex naturæ non minus indiſſolubilis eſt, ac ſit ea, quam Prophetarum, & Apoſtolorum ſcripta comprehendunt. Igitur ad diſpenſandum a lege naturæ non ſe extendit ſuprema Romanorum Pontificum auctoritas. Tandem, ut mox dicturus ſum, nec Deus poteſt diſpenſare ſupra legem naturæ: multo minus Pontifex.

Oppones primo maximam Pontificis auctoritatem, ad quam ſpectat proculdubio poteſtas collata Petro, ampliſſima Domini largitione, *Quodcumque ſolveris ſuper terram, erit ſolutum & in cælis*. Adde commune apud Juriſprudentes pronunciatum: *Papa habet jura omnia in ſcrinio pectoris ſui*. Ad hæc: ad jus naturæ pertinet, ut Epiſcopi & Paſtores proprio gregi incumbant; & nihilominus diſpenſat Papa ſuper Epiſcoporum reſidentiam. Idem de votis ac juramentis dicendum eſt, quæ Papa diſſolvit, etiamſi poſtulet lex naturæ, ut reddantur promiſſa, maxime firmata jurejurando. Accedit diſpenſare aliquando Papam ne teneat vinculum matrimonii, quod eſt naturali lege indiſſolubile. Demum neque verum eſt jus naturale eſſe immutabile: nam de jure naturæ ſunt communio bonorum, libertas, & mandatum de re aliena non auferenda; in quibus diſpenſatum eſt, ut liquet ex cap. *Quo jure*. L. Manumiſſiones. ff. de Juſt. & Jure. L. Libertas. ff. de Statu liberi, &c.

Reſp. ad 1. Papam poſſe omnia ſolvere, dummodo rectiſſimo univerſorum ordini non adverſentur, ideoque ſervata, non immutata lege naturæ. Alioquin poſſent Romani Pontifices, ſi verbum illud *Quodcumque* pugnantia complecteretur, eximere etiam a diligendo Deo, ac proximo, & facultatem facere perpetrandi omne ſcelus. Habet autem in ſcrinio pectoris ſui jura omnia primo quoad interpretationem, deinde

deinde quoad amplitudinem poteſtatis, per quam & ceteros homines antecellit, & diſpenſare poteſt ubicumque habeat locum diſpenſatio. Addunt Juriſconſulti cauſſam alteram, quia poteſt æquitatem juris rigori præferre. Ad exempla in contrarium allata, reſponſio fit, reſidentiam Epiſcoporum eſſe de jure naturæ, quando illorum præſentia & vigilantia ovibus neceſſaria eſt, quando nequit per adminiſtros ſuppleri, & quando ad propriam diœceſim accedendi datur illis poteſtas. Atque his poſitis nego poſſe Papam largiri facultatem Epiſcopo derelinquendi gregem ſibi commiſſum. Quod attinet ad vota, & juramenta, Papa in his non diſpenſat, itaut ſtante voto & juramento eximat a reddendis promiſſis; quæ eſt, ut diximus, vera diſpenſatio: ſed diſpenſat *improprie*, vel declarando in quibuſdam circumſtantiis vota & juramenta nequaquam tenere, nec promiſſionem ab iis qui voverunt, & jurarunt eſſe exigendam: vel ob ponderoſam, graviſſimamque cauſſam ſupremâ, qua pollet auctoritate, condonando debitum ortum ex voto & juramento, tanquam miniſter & Vicarius Dei creditoris: qua condonatione facta immutatur voti & juramenti materia, & locum habet ea diſpenſationis imago, quam ſupra explicavi comparatione mutui, quod debitor reddere non tenetur, quando a creditore in acceptum refertur, nec tamen diſpenſatio ulla eſt; quoniam ut ſcribit Arrianus in Epicteto, *non ſufficit, ut debeatur pecunia datam eſſe mutuam, ſed oportet ut & maneat adhuc indiſſoluta mutui obligatio*. Matrimonium vero, ſi ratum ſit, conſummatum, & ſtata præſcriptione contractum, non ſolvit Pontifex quoad vinculum, ſed tantum quoad thorum & cohabitationem. Eſt autem hoc pacto diſſolubile cum ob adulterium, tum ob lapſum alterius conjugis in hæreſim, nec non ſi ad turpia maritus provocare non deſiſtat uxorem. Si autem ſit ratum duntaxat, dantur caſus, in quibus matrimonium etiam quoad vinculum poſſit diſcindi, nec indiſſolubile eſt lege naturæ, ſi ob commune aliquod bonum divina, & Eccleſiaſtica auctoritas duxerit eſſe ſolvendum. Verum de his alibi. Ad exempla poſtremo loco producta ad probandum legem naturæ eſſe mutabilem, communis eſt Theologorum reſponſio, diviſionem bonorum, ſervitutem, aliaque hujuſmodi non eſſe contra jus naturale poſitivum, ſed negativum, ideſt, nullum eſſe præceptum iſta prohibens, etſi nec aliquod eſt, quod præcipiat. De qua reſponſione plura Franciſcus Suarez lib. 2. de legibus cap. 14. At ego reſpondeo, bonorum communionem, libertatem, manumiſſionem, & id genus reliqua, non eſſe juris naturalis *ſimpliciter*, quatenus idem jus reſpicit inſtitutionem & rectum naturæ ordinem, ſed eſſe juris naturalis pro certo rerum ſtatu; quo immutato ipſa lex naturalis præſcribens ut omnia ſint ordinatiſſima, poſtulat ut dividantur bona, quæ priuſquam introducta eſſent dominia, debebant eſſe communia. Atque ita de ceteris ad certam rerum conditionem pertinentibus.

PRO-

Digitized by Google

Propositio III. Ipſemet Deus in nullo præcepto naturalis legis proprie diſpenſare poteſt.

Sequitur ex præcedentibus: ſi enim lex naturalis per omnia legi æternæ conſentanea eſt; qui poteſt unam immutare, poteſt & alteram. At Deus nequit æternam legem, ſuam ſcilicet rationem ac providentiam pervertere. Ergo nec mutare per diſpenſationem legem naturæ. Deinde probatur communi hac argumentatione. Differunt præcepta legis naturalis a præceptis legis poſitivæ, quod illa ipsâ naturâ rerum conſtituuntur, hæc vero liberâ legiſlatoris voluntate poſita ſunt. At quæ ex ipſa rerum natura prodeunt, neceſſaria ſunt, atque ex ſuppoſitione naturæ conditæ prorſus immutabilia, quemadmodum ea quæ pendent ex aliorum arbitrio, ſunt contingentia, & obnoxia mutationi; Sunt ergo præcepta legis naturæ perenni immutabilitate fixa atque perpetua. Quæ argumentatio confirmatur primo, quoniam quicquid prohibet lex naturæ, eſt natura ſua & intrinſece malum, & quicquid præcipit, eſt natura ſua & intrinſece bonum: quod ſane ipſa naturalis legis notio manifeſta declarat. At Deus non poteſt imperare quod ſuapte natura malum eſt, ut odium, mendacium, blaſphemiam: neque poteſt prohibere quod intrinſece ſuaque natura bonum eſt, ut juſtitiam, pietatem, religionem. Si enim illa præcipere, hæc prohibere poſſet, poſſet etiam agere quæ cum ſumma æquitate ac ſapientia, atque cum eſſentia creaturæ rationalis depugnant; atque ita poterit mentiri, poterit ad peccatum impellere, poterit in naturam ferarum vertere naturam humanam. Simile eſt quod ſequitur. Præcepta legis naturalis alia ſunt affirmativa quæ juſta opera imponunt, alia negativa quæ prohibent perverſa & iniqua. Atqui Deus non poteſt diſpenſare in iis quæ recta ſunt, alias diſcinderet legem æternam, quæ vult ut omnia ſint ordinatiſſima, neque in iis, quæ ſunt inhoneſta & iniqua, alias permitteret ut peccaremus impune, & probaret quod turpe & vitioſum eſt. In nullo ergo naturæ præcepto poteſt Deus diſpenſare. Eo etiam pertinet inſequens. Adverſariorum complures fatentur Deum non poſſe diſpenſare circa mendacium, eo quod ſit intrinſece malum. Cur autem mendacium intrinſece malum eſt, niſi quia æternæ legi adverſatur? Quod enim incommutabili legi non repugnat, malum eſſe non poteſt; cum malum ſit, quod ab ea lege deflectit. Eapropter mendacium hac etiam ratione eſt intrinſece malum, quoniam contrarium eſt legi naturali, & ſempiternæ legis in mente hominum tranſcriptioni. Quam naturalem legem & participationem æternæ ſi tollas, nihil adinvenies quod intrinſece malum ſit, quia nihil rationi & æquitati adverſabitur. Cur enim bruta rapiendo & dilaniando non peccant, niſi quia ſunt deſtituta ratione? Ut ergo ablata lege naturali non foret aliqua in mentiendo malitia; ita poſita lege naturali prohibente homicidium, adulterium, & furtum, neceſſum eſt ut hæc ſint intrinſece mala, quo-

Digitized by Google

quoniam rectæ rationi opponuntur. Quamobrem ſicut in mendacio, ita in homicidio, in adulterio, in furto, & in quolibet actu a naturali lege prohibito Deus diſpenſare lege perſeverante ac materia immutata non poteſt.

AD EA, QUÆ OPPONUNTUR RESPONSIO.

Reducuntur ad tria genera contrariæ argumentationes, quarum aliæ ex ſacris literis depromuntur, aliæ ex D. Bernardi libro De præcepto & diſpenſatione, reliqua ſunt Scoti, Durandi, & Ochami Epicheremata. Ex Scripturis petuntur iſta. Cum Deus tradatur unum maſculum & unam duntaxat feminam condidiſſe, prima connubia inter fratres ſororeſque neceſſum eſt interfuiſſe. Matrimonium autem inter fratrem ac ſororem naturali lege inhibetur. Filii ergo filiabus Adæ germanis ſororibus divina diſpenſatione ſunt conjuncti. Deinde Polygamia, ſive uxorum pluralitas legi naturæ contraria eſt: & in hoc tamen fuit cum Patriarchis Abrahamo, Jacobo, & aliis divina auctoritate diſpenſatum. Inſuper, cum nunc Abrahami meminerimus, nonne huic præcepit Dominus, ut filium unigenitum immolaret? quod naturali legi non tantum repugnat ob mortem innocentis omni jure prohibitam, verum etiam ob naturalem amoris paterni inclinationem, cui contraire perinde eſt ac legem naturæ diſrumpere. Nec deſunt exempla id genus plurima. Diſpenſavit enim Deus cum Iſraelitis, ut per dolum commodato peterent ab Ægyptiis vaſa auri, & argenti, animo eadem ſubripiendi. Diſpenſavit cum iiſdem filiis Iſrael, ut cum alienigenis fœnerarentur, ideſt, exercerent uſuram. Diſpenſavit pariter, ut matrimonium, cujus vinculum lege naturali indiſſolubile eſt, dato uxoribus libello repudii diſſolverent. Ad hæc permiſit obſtetricibus Ægyptiis, ut in gratiam Hebræorum callide mentirentur, ipſarumque mendacium ædificatione domorum ſplendide decoravit. Oſeæ etiam mandavit, ut ſumeret ſibi uxorem fornicationum, & ex ea filios fornicationum progeneraret. Demum etiam ſuper obſervantiam Sabbati lege ipſa naturali præſcriptam diſpenſatum eſt cum omnibus Chriſtifidelibus. Atque hæc ſunt rerum eventu, & ſacrarum hiſtoriarum narrationibus comprobata.

Reſp. nullam in allatis exemplis propriam deprehendi diſpenſationem, ſed vel nullam prorſus, vel eam, quæ eſt cum immutatione materiæ. Et revera quod attinet ad matrimonium inter fratres ſororeſque germanas, Cajetanus exiſtimat poſſe Papam in urgentiſſimo caſu diſpenſare, nec lege naturali, ſed Eccleſiaſtica cautum eſſe, ne ſorores nubant fratribus. Verum quidquid ſit de hac opinione Cajetani; dicimus iſtiuſmodi matrimonium repugnare legi naturæ, non ſimpliciter & abſolute, ſed pro certo rerum ſtatu, & multiplicato genere humano;

nam ſuppoſita unius viri cum ſua conjuge conditione, ut creſcerent, & poſterorum propagatione multiplicarentur, neceſſaria fuerunt aliquorum hominum ſponſalia cum feminis uno utero progenitis, ſibique arctiſſimo conſanguinitatis vinculo conjunctis. Idem dicendum de Polygamia; conſtituto enim certo rerum ſtatu, ideſt, ſtatuto fœdere, & facta promiſſione multiplicandi populum fidelem, non ſolum promulgatione legis, verum etiam propagatione ſeminis, quomodo multiplicari debebat populus Judæorum, jam erant exiguo Patriarcharum numero plures uxores jungendæ. Sunt tamen qui reſpondent polygamiam ſolo jure Eccleſiaſtico vetitam eſſe: nec deſunt, qui reponant non eſſe diſpenſationem propriam, ſed mutationem rerum, quando vir uni mulieri copulatus a ſupremo Domino accipit poteſtatem diſponendi de ſuo corpore per novum contractum, non diſſoluto priori. Cum Abrahamo diſpenſatum non eſt, ut impune occideret, ſed præclarum ſumptum eſt de ipſius obedientia experimentum. Enimvero, cum Deus ſit vitæ hominum ſupremus Dominus, eo jubente, qui occidit non legem frangit, ſed Domino obtemperat. Nam prohibemur tantummodo occidere privata auctoritate. Quare Auguſtinus lib. 22. contra Fauſtum cap. 73. inquit, *Quædam facta lex æterna, quæ ordinem naturalem conſervari jubet, perturbari vetat, medio quodam loco poſuit hominibus, ut in eis uſurpandis merito reprehendatur audacia, in exequendis autem obedientia jure laudetur. Tantum intereſt in ordine naturali, quid a quo agatur, & ſub quo quiſquam agat. Abraham ſi filium ſponte immolaret, quid niſi horribilis & inſanus? Deo autem jubente, quid niſi fidelis, & devotus apparuit?* At fecit, inquis, Abraham contra inclinationem naturalem. Ita eſt. Sed naturalis inclinatio conjuncta eſt cum ratione demonſtrante, quod magis Deo obtemperandum ſit, quam humanis affectibus. Alioquî martyres dum pro Religione occubuerunt, quoniam non ſine naturæ ingenito horrore cum tetra morte luctati ſunt, naturalem legem fregiſſent. Addunt aliqui temperatam paterni animi amaritudinem firmiſſima fide, qua crederet poſt immolationem filium divinitus ſurrecturum. Cujus fidei argumentum eſt antiqua & repetita promiſſio, *Multiplicabo ſemen tuum, ſicut ſtellas cæli*, & quæ ipſe Abraham dixerat pediſequis, *Expectate hic: Ego & puer, poſteaquam adoraverimus, revertemur ad vos*.

Franciſcus Hennus inſignis Scotiſta nequit veritati acquieſcere: Potuit Abraham (inquit) filium immolare, quia id fecit auctoritate divina. Sed hæc eſt vera & propria diſpenſatio. Ergo &c. Probat minorem. Si quis ex ſuperioris licentia non jejunet, vel in die feſto operetur, dicitur diſpenſari, quoniam facit auctoritate publica quod non poterat privatâ. Ergo pariter Abraham, qui filium immolavit auctoritate publica, non privata, a lege naturali dicitur diſpenſatus. Reſp. falli celebrem Scriptorem immagine diſpenſationis. Nam in allatis exem-

exemplis non variatur materia præcepti, quæ immutatur præſenti in caſu, cum occidere jubente Domino & judice nullatenus prohibeatur præcepto non occidendi. Unde Magiſter Guerrerus Tom. 1. p. 228. recte animadvertit Scotiſtas nobiſcum pugnare logomachiâ, ut vidit etiam Maſtrius illorum anteſignanus.

Sed revertendo ad ſacrarum hiſtoriarum exempla; furtum eſt rei alienæ fraudulenta compilatio, quæ fit Domino invito. Non ergo Hebræi vaſa aurea & argentea Ægyptiis ſubripuerunt, ſi factâ a ſupremo Domino poteſtate ea expilarunt. Hac in re debemus fraudulentiam ac circumventionem a non reſtitutione diſtinguere. Nam Deus filiis Iſrael non præcepit ut deciperent Ægyptios, ſed tantum, *ut poſtularet vir ab amico ſuo, & mulier a vicina ſua vaſa argentea, & aurea*, Exodi XI. 2. quod inter familias in conviviorum apparatu, ſolemniiſque nuptiarum probat commendatque conſuetudo. Qua in re, ſi fallacia interfuit, Ægyptii deceptione digni erant, & populus Iſrael pro illa ætate generis humani erat adhuc in tali morum gradu conſtitutus, ut non indigne hoſtem deciperet, Deo pro illorum cupiditate permittente, ut Auguſtinus ſcribit Quæſtionum 83. tertia & quinquageſima. Atque hæc ita accipienda ſunt, ut Deus neque per ſe, neque per alium mentiatur, quomodo diximus in 2. libro primæ partis, ſed permittat tantum capi pernicioſa fraude ſceleſtos; nam cum mentiri, & circumvenire aliquem ſit natura ſua indecorum ac turpe, nequit, ut Adverſarii fatentur, divina diſpenſatione committi. Cur autem noluerit Deus, ut petita vaſa redderentur, cauſſam reddit eo loco Auguſtinus, quoniam *mercedem diuturni laboris atque operis non injuſtam Deus eſſe voluit*. Addit lib. 22. contra Fauſtum cap. 71. Ægyptios fuiſſe ſacrilegos & iniquos, nam & auro illo, hoc eſt Dei creaturâ male utentes ad Creatoris injuriam ſuis idolis ſerviebant: atque concludit, ſive iſta fuerit cauſſa, ſive quælibet alia, *nec fruſtra, nec inique dictum eſſe, nec licuiſſe Moyſen aliter, quam Deus dixerat facere, ut penes Dominum eſſet conſilium jubendi, penes famulum autem obſequium peragendi*.

Quod proximo loco ſequitur, nullius eſt momenti, ſive dixeris Deum permiſiſſe quidem Iſraelitis temporalium bonorum cupidiſſimis, ut alienigenis darent fœnori, ne contribules ſuos uſurarum exactionibus exhaurirent; nullatenus iniquos *anatociſmos* probaſſe: ſive dixeris uſuram illam fuiſſe ob damna Iſraelitis illata prorſus licitam, docente Ambroſio in lib. de Tobia, *Sine gladio ſe de hoſte ulciſcitur, qui fuerit uſurarius exactor inimici, ubi enim jus eſt belli, jus eſt uſuræ*: ſive denique dixeris auctionem fœnoris ad filios Iſrael ſpectaſſe titulo donationis ſibi factæ a Domino juſtiſſimo bonorum omnium diſtributore.

Dare autem uxoribus libellum repudii, non eſt matrimonium ſolvere quoad vinculum, ſed quoad thorum, cum poſſint repudiatæ

Digitized by Google

uxores abſque novo contractu ad maritales amplexus redire, & ſi aliis nubant ſe mœchiæ crimine polluant. Moſes vero permiſit libellum repudii etiam ob alia præter fornicationem crimina, ob duritiam Iſraelitarum, ut feminæ ſe facilius continerent, & viri quas odio haberent, non interficerent. Quæ fuit permiſſio, providuſque conceſſus, non alicujus mandati præſcriptio. Vide Matth. XIX. v. 8.

In obſtetricibus Ægyptiis debemus diſtinguere a mendacio pietatem. Nam ut S. Pater docet quæſt. 1. ſuper Exodum, *Aliud faciebant obſtetrices vivificando infantes parvulos, aliud Pharaoni mentiendo. In illis vivificandis opus miſericordiæ fuit: mendacio vero illo pro ſe utebantur ne noceret illis Pharao, quod potuit non ad laudem, ſed ad veniam pertinere*. Itaque illarum pietati Deus rependit mercedem, non autem mendacio. In quo cum Deus, conſentientibus adverſariis, diſpenſare non valeat, nullum hinc poſſunt depromere pro ſua aſſertione argumentum.

Ad Oſeam quod attinet, reſpondet S. Thomas 1. 2. q. 100. art. 8. *non fuiſſe mœchatum, quia acceſſit ad eam quæ ſua non erat, ſecundum mandatum divinum*. Sed arbitramur, idem eſſe, *vade, ſume tibi uxorem fornicationum*, ac, *deduc in domum tuam mulierem meretricem*; atque idem eſſe, *fac tibi filios fornicationum*, atque, *fac per adoptionem filios tuos, ſpurios illos & nothos, quos mulier illa per illicitos concubitus genuit*. Ita Auguſtinus lib. 22. adv. Fauſtum cap. 80. ſcribens: *Quid enim adverſum clementiæ veritatis, quid inimicum fidei Chriſtianæ, ſi meretrix relicta fornicatione in caſtum conjugium commutetur?* Leonardus Vanroy de lege nat. cap. 3. ad 6. & Aurelius Piette de legib. q. 1. inquiunt, filios ab Oſea procreandos appellari filios fornicationum quia erant ex matre, quæ antea fuerat fornicata. Horum reſponſioni illuſtrandæ addo exemplum mulieris, quæ appellatur *Os* in Geneſi ubi legitur, *Hoc nunc os ex oſſibus meis*, & colubri, qui dicitur virga in Exodo, ubi habetur, *Devoravit virga Aaron virgas eorum*, quia ſcilicet & mulier fuerat os viri, & coluber fuerat virga. Sed revera de filiis ſpuriis & adoptandis ſermo eſt, ut liquet ex verſione Græca, Syriaca & Arabica, & maxime ex Hebræo codice, qui habet, *Vade, accipe tibi uxorem fornicationum, & filios fornicationum:* atque ita legit Hieronymus, & alii divinarum Scripturarum peritiſſimi. Accedit figuræ ſacramentum expreſſum: ſignificabat enim conjugium Prophetæ cum muliere fornicaria, & deductio filiorum procreatorum ex concubitu meretricis, converſionem ad Chriſtum Eccleſiæ Gentilium, & idololatrarum in incredulitate natorum. Ineptè autem cum ceteris Novatoribus Salomon Glaſſius in Tract. de ſtyli ſancti verecundia ſect. VIII., *Relinquat Bellarminus* (inquit) *hic verſionem ſuam vulgatam, eamque ad purum, & caſtum fontem exigat*. Ipſe enim Glaſſius lib. V. de Metonymia pag. 1443. demonſtrat verbum *facere* idem eſſe frequentiſſime

tiſſime, ac *lucrari & acquirere*, ut Geneſ. x i. 5. xxx. 3. & Matth. xxv. 16. juxta hebræam, græcamque literam. Imo latiniſſime *facere filium* potius eſt adoptare, quam gignere, ut in Theſauro Ciceroniano Nizolius verbo *adopto*. Prætermitto reſponſionem illorum, qui poſt Maimonidem contendunt hæc Oſeæ contigiſſe in viſione, & eſſe tropice accipienda, eo quod turpe ſit uxorem ducere meretricem. Auguſtinus enim figmentum iſtud explodit, atque ut figuris aliis quamplurimis, potuit etiam hoc matrimonio exprimi Judæorum reprobatio. Priorem ergo reſponſionem, quam tradidimus, adhibeto: nam filii per Oſeam generati excidium Synagogæ, ac pœnas Tribuum Iſrael repræſentabant, adoptati autem ex alienis Eccleſiam ex peccatoribus congregandam.

At, inquis, D. Thomas, & S. Bernardus mox laudandus non alia ratione Oſeam a peccato excuſant, niſi quia acceſſit ad mulierem impudicam, vulgatumque ſcortum, Deo mandante. Ad hæc reſpondent Theologi, Oſeam Dei juſſu matrimonium iniiſſe abſque præmiſſo contractu, Domino transferente dominium corporum; qua in re peccaſſet, niſi præceſſiſſet divinum præceptum; quoniam accedere ad mulierem, abſque præcedente vinculo contractus, fuiſſet aliàs turpiſſimum. Addunt alii vetitum fuiſſe lege poſitiva ne Sacerdotes aut Prophetæ uxorem ducerent ſcortum, vel mulierem repudiatam a marito: atque in hoc fuiſſe cum Oſea diſpenſatum. Verum utraque reſponſio valde eſt ambigua. Prima quidem, quia gratis aſſeritur Oſeam prætermiſſis matrimonii conditionibus neceſſariis duxiſſe mulierem: cui etiam vel divinum præceptum vir patefecit, aut ignaram, nec opinantem ſibi deſpondit: hoc verum non arbitror; nam inceſtuoſum concubitum patraſſet mulier fraudulentià mariti: quod ſi ille fornicariæ Dei juſſa manifeſtavit, profecto etiam ſcorti conſenſum extorſit, nec defuit conventio. Ac reſponſio altera valet utique de Levitis & filiis Aaron, ut habetur Levitici cap. xxi. v. 7. ſed non conſtat Oſeam fuiſſe ex genere Sacerdotum. Itaque reſpondemus probabilem eſſe allatam ex D. Thoma & Bernardo doctrinam, ſed præferendam ſuperius traditam ex Auguſtino, *quam Theologi* (inquit Habert Tom. 3. pag. 364.) *communiter amplectuntur*.

Præceptum denique de ſanctificando ſabbato partim naturale eſt, partim vero cæremoniale. Eſt naturale quatenus præſcribit cultum Deo exhibendum, & aliquod tempus, in quo rebus divinis vacandum eſt, & æternæ ſaluti proſpiciendum. Eſt autem cæremoniale in quantum præcipit, ut hæc fiant certo hebdomadæ die, atque ſtatutis religionis pietatiſque exercitiis. Etenim Deum colendum eſſe, & elaborandum ut memoria non excidant ipſius benefacta, ipſa natura proclamat: quod iſtud fiat aut uno genere ſacrificiorum, aut una integra ſtataque die, poſtulant temporum rerumque adjuncta. Igitur quemadmodum diſpen-

diſpenſatum non eſt in ſacrificiis ad primum Decalogi præceptum pertinentibus, ex quo multiplicibus cruentiſque ſucceſſerit unicum & incruentum: ita nec diſpenſatum eſt circa ſanctificationem feſtorum, ex quo pro die Sabbati Dominica fuerit ſubſtituta. Et olim quidem Sabbatum colebatur ob ſingulare beneficium creationis, & requiem Domini ab omni opere, quod patravit. Poſtea illuſtrata Dominica die reſurrectione Salvatoris, adventu Spiritus Sancti, aliiſque beneficiis a ſexta Synodo connumeratis, placuit Sabbato præferre Dominicam, in qua etiam univerſarum rerum conditio habuit exordium. Atque ita inviolata permanet lex naturæ, etiam cæremoniis & ritibus abrogatis.

Ex divo Bernardo poteſt conſequens promi argumentum. Mellifluus doctor in libro de Diſpenſatione cap. 2. *neceſſarium* diſpeſcit in *ſtabile*, *inviolabile*, & *incommutabile*. *Stabile* appellat quod ita eſt neceſſarium, ut non cuilibet hominum illud immutare fas ſit, ſed ſolis diſpenſatoribus myſteriorum Dei, ideſt, præpoſitis: atque hoc tribuit Regulis Monachorum, & Eccleſiaſticis inſtitutis. Neceſſarium autem *incommutabile* appellat 3. capite, quod divina æternaque ratione ita firmatum eſt, ut nulla ex cauſſa poſſit vel ab ipſo Deo aliquatenus commutari: ſub quo genere ſtatuit ſpiritualem traditionem ſermonis Dominici in monte, & quidquid de dilectione, humilitate, manſuetudine, ceteriſque virtutibus in novo ac veteri Teſtamento traditur obſervandum. Itaque *inviolabile*, quod inter *ſtabile*, & *immutabile* mediat, eſt illud, quod niſi a Deo mutari omnino non poteſt. In hoc autem ſecundo genere comprehendit legis ſcita, ut, non occides, non mœchaberis, non furtum facies: *quæ* (inquit) *etſi nullam prorſus humanam diſpenſationem admittunt, nec cuiquam hominum ex his aliquid aliquo modo ſolvere aut licuit, aut licebit: Dominus autem horum quod voluit, & quando voluit ſolvit, ſive cum ab Hebræis Aegyptios ſpoliari, ſive quando Prophetam cum muliere fornicaria miſceri præcepit:* Quibus manifeſtum eſt D. Bernardum admittere in præceptis ſecundæ tabulæ diſpenſationem.

Reſp. hunc nodum ſolvi, injiciendo (ut phraſi utamur Bernardi) teneros ungues; nam diſpenſationem circa furtum, homicidium, fornicationem, & reliqua legis ſcita appellitat eam, quâ auctoritate imperantis materia naturalis legis ſubvertitur. Quod primo demonſtrat exemplum a Bernardo productum de Aegyptiis & fornicaria muliere; quod factum excuſari docet auctoritate Domini. At quod ſubripitur ſupremi Domini auctoritate, furtum non eſt: ſicut nec fornicatio accedere ad quamcumque mulierem ex divino mandato, ut inquit S. Thomas 1. 2. q. 94. art. 5. ad 2. Nam furtum alienæ rei contrectatio eſt, & mœchia mulieris, cujus non dominaris, compreſſio. Ergo transferente dominium Legiſlatore ſupremo, jam contrectas quod tuum eſt: & propte-

propterea excuſaris a peccato, ut Bernardus loquitur, *auctoritate imperantis*. Atque hoc Doctor ipſe probe declarat. Nam quidquid *de dilectione, humilitate, manſuetudine, ceteriſque virtutibus tam in novo, quam in veteri teſtamento obſervandum traditur*, ſpectat ad neceſſarium *incommutabile*, quod nulla ex cauſſa poteſt vel ab ipſo Deo aliquatenus immutari. At ſi occidas hominem, cujus vitæ poteſtatem non habeas, ſi rem ſubripias alienam, ſi ad ſcortum accedas; dilectionis, manſuetudinis, juſtitiæ, honeſtatiſque virtutem proſternis. Ut ergo hæc facias, neceſſarium *immutabile*, auctore Bernardo, omnino non patitur. Quamobrem inviolabilia, non immutabilia dicuntur, in quantum divina auctoritate fieri poteſt, ut nulli virtuti repugnent; quod fieri non poteſt, niſi ſimul fiat juris tui, quod erat alieni. Si autem hoc fieri contingat, immutata res eſt, circa quam verſatur jus naturale.

Ratiocinationes Scholaſticorum nobis adverſantium ſunt iſtiuſmodi. Primo: ſi præcepta ſecundæ tabulæ forent indiſpenſabilia, intellectus divinus, ut prævenit voluntatem, judicaret neceſſario hos actus eſſe amandos, illos odio habendos, & ſic neceſſitatem imponeret divinæ voluntati. Atqui circa mores & actus humanos divina voluntas nunquam neceſſitatur. Ergo præcepta ſecundæ tabulæ ſunt diſpenſabilia. Deinde: Beatitudo hominis non pendet ab iis, quæ homines agunt erga creaturas. Ergo nullus actus humanus erga creaturas neceſſarius eſt ad conſequendam beatitudinem, ideoque poteſt Deus in omni actu, qui ad creaturam refertur, diſpenſare. Atque hæc duo ſunt argumenta Scoti apud Hennum. Tertio Major opinatur poſſe Deum diſpenſare in omni præcepto affirmativo: primo quia poteſt Deus non concurrere cum homine ad actum præceptum; 2. quia poteſt hominem infirmitate, aut cauſſa aliqua detinere, ne valeat præceptis obtemperare. Quarto Ochamus contendit poſſe Deum præcipere odium ſui, cum hoc nullam implicet contradictionem. Poſtremo: poteſt (inquit Durandus) ab omni actu, qui præcipitur in mandatis ſecundæ tabulæ, auferri a Deo ratio debiti; quoniam hoc debitum fundatur in dependentia unius creaturæ ab altera. At hanc dependentiam Deus auferre poteſt, cum potuerit E.G. hominem abſque parentibus procreare. Igitur poteſt etiam diſpenſare filium a debito honorandi parentes.

A primo autem Scoti argumento facilis eſt atque expedita defenſio. Et principio quidem retorquetur; nam etiam ea, quæ præceptis primæ tabulæ præſcribuntur, ſunt actus humani, erga quos divina voluntas libertate fertur; nec tamen per Scotum admittunt diſpenſationem. Deinde dicimus intellectum divinum neceſſarium firmiſſimumque habere de qualibet veritate judicium, nec tamen ſequitur ſemper voluntatem divinam eſſe neceſſariam, ſed tantum neceſſario approbare quæ bona ſunt, & odio habere quæ mala; atque in eo divinam ſtare liber-

libertatem, quod ex bonis eligere poteſt quod lubet, ex malis aliquod juſta de cauſſa permittere. Atque hanc neceſſitatem approbandi quod bonum eſt, & repudiandi quod eſt malum, habet divina voluntas etiam circa præcepta ſecundæ tabulæ: nequit enim juſtus, incontaminatus, atque beneficentiſſimus non odiſſe iniqua, inhoneſta, & malefacta. Præterea, ut ex ſcopuloſis cotibus ſubtiliter differentium enavigemus, nego minorem; quippe promulgata & inſtituta lege naturæ, neceſſario vult Deus illam ſervari, neceſſitate, quam *ex ſuppoſitione* appellitant dialectici. Secundo argumento ſic reſponſum eſto. Beatitudo ſita eſt in actu, quo fruimur inamiſſibiliter ſummo bono: ſed hoc frui non poſſumus, niſi bonis mutabilibus recte utamur. At Deus nequit velle, ut lex naturæ immutetur, & bonis creatis fruamur, cum non ſint animo noſtro perfectiora, & finis ultimus rationabilium. Ad illud, quod objectum eſt tertio loco, dicimus, ſi Deus non concurrat, aut hominem operaturum præpediat, nullam legem ad opus obſtringere, & ſufficere in ſubdito animi præparationem: nam ***bona voluntas***, ut eſt in proloquio, ***reputatur pro facto***. Quod objicitur ex Ochamo, eadem, qua profertur, facilitate repellitur; ſiquidem non poſſumus odio habere niſi malum, nec niſi malus poteſt velle, ut in moleſtiam & offenſionem veniat ſummum bonum. Argumentum Durandi poſitum poſtremo loco facilius refellitur; abſolute enim poteſt Deus homines ſine generantibus condere, & auferre ordinem dependentiæ: ſed poſita generatione parentum, nequit efficere, ut filii filii non ſint, nec debeant genitoribus honorem in iis, quæ cum religione, & Dei cultu non pugnant.

Ex dictis conſtat quid dicendum ſit de Epiicheja. Si enim hæc accipiatur pro ſola interpretatione, & declaratione, haud dubium quod locum habet in lege naturæ. Si autem accipiatur pro legis abrogatione, & aliquorum exceptione a communi legis præſcripto; certiſſimum eſt non dari in lege naturæ, abſque mutatione rerum, τὴν ἐπιείκειαν.

C A P U T VI.

Habeat ne lex vetus auctorem Deum.

PROXIME ſequitur, ut pertractemus de lege veteri, ac primum de illius Auctore. Quidam enim partim a Deo, partim a Moſe, partim a Senioribus inſtitutam autumarunt: atque huic quodammodo tolerabili nefaria acceſſit opinio Manichæorum & Marcionitarum, latam fuiſſe a diabolo, vel malorum omnium principio. Controvertitur etiam, an a Deo, vel ab Angelis lata fuerit, quam poſtremam dubitationem expedivimus diſſerentes de Verbo æterno, ejuſque facta antiquis

quis Patriarchis apparitione cap. 8. lib. VII. Itaque in præſentia priores duas ſuſcipimus ventilandas.

Propositio I. Vetus teſtamentum eſt a Deo, neque illi Moſes, aut Seniores aliquid pro libito addiderunt: Moſes vero fuit legis a Deo inſtitutæ promulgator.

Demonſtratur prima pars auctoritate Scripturarum, Traditione, atque argumentatione Theologica. Etenim Exodi XX. legimus: *Locutus eſt Dominus cunctos ſermones hos*. Malach. IV. 4. *Mementote legis Moſis ſervi mei, quam mandavi ei in Horeb ad omnem Iſrael, præcepta & judicia*. Deum præterea in Moyſe, & Prophetis fuiſſe locutum Apoſtolus Paulus affirmat initio Epiſtolæ ad Hebræos: necnon Petrus in Act. Apoſt. cap. III. v. 18. Zacharias cap. I. Lucæ v. 70. Idem ſacri libri ubique teſtantur, ita, ut merito Chriſtus Dominus Phariſæos increpans Matt. XV. 6. dixerit: *Vos irritum feciſtis mandatum Dei propter traditiones veſtras*. Quod vero attinet ad Patres, plura de hoc argumento ſcripſit S. Pater Auguſtinus in libris contra Fauſtum, Tertullianus adverſus Marcionem, Hieronymus in Epiſtolam ad Titum: nec de communi aliorum ſenſu aliqua occurrit in hac re dubitatio. Quare Toletanum Concilium in Fidei Confeſſione, *Si quis dixerit* (inquit) *aut crediderit alterum eſſe Deum priſcæ legis, alterum Evangeliorum, anathema ſit*: ac ſimilia ſeſſ. IV. Tridentini fuere decreta. Atque rationem optimam profert Doctor Angelicus 1. 2. q. 98. art. 2. quoniam lex vetus homines ordinabat ad Chriſtum cum perhibendo de ipſo teſtimonium, tum removendo a cultu idolorum. Quod ſequenti capite IX. nonnullis animadverſionibus illuſtrabo. At diabolus nunquam legem inſtituiſſet, *ut homines adducerentur ad Chriſtum, per quem erat ejiciendus*, inquit ibidem S. Thomas. Non fuit ergo Diabolus legis veteris inſtitutor, ſed, ut Scriptura, Traditio, & vis ratiocinandi demonſtrat, habet illa verum Deum auctorem.

Altera pars, videlicet quod Moſes fuerit duntaxat legis promulgator, oſtenditur primo ex verbis ipſius Moyſis Deut. VI. *Hæc ſunt præcepta, & caremoniæ, atque judicia, quæ mandavit Dominus Deus veſter, ut docerem vos*. Accedit teſtimonium Apoſtoli ad Galat. III. 19. ſcribentis legem *ordinatam per Angelos in manu mediatoris*. Quo in loco nonnulli Mediatorem intelligunt Chriſtum Dominum: ſed cum ibidem opponatur lex vetus Evangelio, puto Mediatorem appellari Moyſen, maxime quod Paulus iis verbis *in manu mediatoris*, ἐν χειρὶ μεσίτου aperte loquitur cohærenter ad verba ipſius Moſis Deut. V. 5. *Ego ſequeſter & medius fui inter Dominum & vos*, Κἀγὼ ἐν εἱστήκειν ἀνὰ μέσον Κυρίου, ϗ ὑμῶν. Et quidem ſi aliquod pro libito Moſes præcepiſſet, foret præſertim mandatum repudii, de quo Matth. XIX. v. 8. At lex de matrimonio diſſolvendo nulla eſt, ut ſuperiori capite explicavi: neque hanc legem poterat ferre Moſes ſuamet auctoritate, quoniam legitimum

Digitized by Google

matrimonium ratum & conſummatum nequit humana poteſtate diſſolvi. Tandem ſi Moſes legis inſtitutor eſſet habendus, maxime quod lex illi attribuitur Luc. I I. v. 22. *ſecundum legem Moyſi*, & Matth. v I I I. 4. *Oſtende te Sacerdoti, & offer munus, quod præcepit Moyſes*. At frivola hæc ratio eſt. Primum, quia priori loco agitur de purgatione mulieris poſt partum, de qua ipſe Dominus legem tulit, ut conſtat ex cap. x I I. Levitici, imo & ipſe Lucas illico ſubjungit: *Sicut ſcriptum eſt in lege Domini*. Et legem pariter de leproſo mundato commemoratam in cap. v I I I. Matth. Deum habere auctorem liquet ex cap. x I v. Levitici. Deinde Legem de honorandis parentibus a Deo latam conſtat ex cap. xx. Exodi, & nihilominus legitur apud Marcum cap. v I I. v. 10. *Moyſes enim dixit: Honora patrem, & matrem*. Poſtremo lex vetus, ut a nova diſtinguatur, debet a Mediatore & promulgatore nomen accipere: quippe Dominus utriuſque eſt auctor atque inſtitutor.

Oppones adverſus priorem partem. Eccli. cap. 3. v. 14. legimus: *Didici, quod omnia opera quæ fecit Deus perſeverent in æternum*, Deut. autem xxx I I. 4. *Dei perfecta ſunt opera*. Atqui lex Moſaica neque perpetua fuit, neque perfecta. Igitur non erat opus Dei. Et revera quomodo opus Dei dici debet, quod ad bona temporalia hominem convertit, nec niſi terrena pollicetur? Reſp. quod opera Dei ad extra perſeverant pro eo tempore, pro quo a Domino fuerunt conſtituta, & perfectionem habent ſui generis juxta temporum conditionem; neque defuit hæc perpetuitas & perfectio legi Moyſis. Sane res omnes corporeæ imperfectionem aliquam & finem habent, & tamen opera Dei ſunt. Verba Eccleſiaſtes videntur explicanda de rerum creatarum complexu, quod perſeverat facta etiam partium ſucceſſione, ut perennem dicimus fontem, fluvium, ſæculum. Perpetuæ ſunt etiam res creatæ reſpectu noſtri, cum non poſſimus illarum ſeriem, ordinemque mutare. Aeternitas inſuper ac perpetuitas interdum accipitur in ſacris literis pro certo tempore conditionibus rerum congruenti, ut Gen. xv I I. 8. Exodi xx I. 6. Levit. xxv. 46. Hinc legit vulgata noſtra *in perpetuum*: quod vocabulum etſi habet aliquando eamdem cum *æternum* ſignificationem, proprie tamen demonſtrat qualemcumque continuationem, ut dicimus perpetuam voluntatem, perpetuos ſumptus, perpetuam orationem, perpetuum Conſulem, & alia quæ apud latinos paſſim occurrunt, cujuſmodi eſt illud Naſonis,

Ad mea perpetuum deducite tempora carmen.

Temporalia autem bona promittebat lex vetus, ut ex his conſurgerent Judæi ad colendum Deum beneficentiſſimum largitorem.

Adverſus ſecundam partem objicies. Clemens Romanus lib. 6. Conſt. ſive quiſquis illius Operis ſit Auctor, aliique Patres complures Moſen appellant Judæorum Legiſlatorem. Sed quid commemorantur Patres? Joannes cap. I. v. 17. *Lex*, inquit, *per Moyſen data eſt*. Saltem

tem præcepta cæremonialia habere Moſen immediatum inſtitutorem, aſſentiendum eſt doctiſſimo Alphonſo Salmeroni, qui id ſuis in Act. Apoſt. diſputationibus plurium Patrum teſtimonio nititur demonſtrare. Seniorum traditiones commemorantur Matth. xv. v. 6. videntur autem hæ ad legem pertinere. Reſp. Moſen dici Legiſlatorem Hebræorum, quoniam eorum legis fuit promulgator, nec alterius hominis manu vel ore ipſa lex conſcripta fuit, aut prolata. Quamobrem jure merito dictus eſt Legiſlator non ſolum a PP., ſed etiam a Joanne Evangeliſta; quamquam libro 1. Pedagogi animadvertit Clemens Alexandrinus Joannem ſcite dixiſſe legem per Moyſen *datam*, non a Moyſe *latam* & inſtitutam, quoniam is ab alio legem accepit hominibus a ſe proponendam. Addo quod in Epiſt. ad Galatas cap. 3. v. 17. dicitur ratione ſolemnis promulgationis *Lex facta*, *γεγονὼς νόμος*, nam ante Moſen erant ſabbatum, circumciſio, ſacrificia, & multa alia cæremonialia. Pervulgata ſunt etiam verba Gratiani Diſt. 4. *Leges inſtituuntur*, *cum promulgantur*. Atque his eliduntur quæ affert Salmeron. Dicitur enim Moyſes rituum & cæremoniarum inſtitutor improprie, & quatenus eadem vulgavit: nam ex libro Exodi, & Levitici manifeſta res eſt, a Domino fuiſſe tradita.

Quantum pertinet ad Traditiones commemoratas cap. 15. Matth. eædem nullatenus ſpectabant ad legem, ſed erant inſtituta quædam Phariſæorum. Hi appellati ſunt *Phariſæi*, vel a verbo פרס, *Pharas*, diſcernere ac dividere, quod ab aliis diſcernerentur, vel a פרש, *Pharaſc*, unde Buxtorfius in Lexico Thalmudico deducit a participio פרוש nomen פרושים Phariſæorum, ſignificans *eximie ſanctos*, aut *Scripturarum enarratores* Nec eſt prior interpretatio omnino falſa, ut contendit Clericus in Prolog. Hiſt. Sect. 1. cap. 2. Sed præter Suidam, & Epiphanium, eidem adſtipulatur etiam Grotius ad cap. 6. Matth. v. 16. Eſt autem פרש idem, ac *exponere*: ideoque poſtrema interpretatio, quam Clericus non animadvertit, cenſetur a pluribus probabilior. Sed miſſo Phariſæorum nomine, hi Auctore Joſepho lib. XIII. Antiq. cap. 18. multa quaſi legitima populo tradiderunt ex Patrum traditione, *ἐκ πατέρων διαδοχῆς*. At legitimis Patrum proprio marte horrenda, & frivola ſcita addiderunt. Inter quæ cum Levitici XI. jubeatur ut ſi quis mortuum cadaver, aves rapaces, aliaque immunda contingeret, immunditiam corporali lotione expiaret, qui viderentur religioſiores, crebro ante menſam lavabant manus: eamque ſuperſtitioſam lotionem parvi facientes diſcipuli, interdum abſque hac menſas ſternere conſueverunt, ubi præſertim ab immundis a lege vetitis abſtinuiſſent. De qua Phariſæorum conſuetudine loquitur Matth. cap. xv. 3. Arbitrabantur inſuper derelictis parentibus extrema neceſſitate laborantibus, bona ſua quæque utilius in Dei cultum ſacrari violata naturali lege, & filiorum ſpreto neceſſitudinis autoramento. Inde erat illorum decretum eodem cap. Matt.

 v. 5.

Digitized by Google

v. 5. *Quicunque dixerit patri, vel matri, Munus quodcumque eſt ex me, tibi proderit*. Eſt autem hoc loco *munus* idem, ac קרבן *Corban*, ut liquet ex Marci cap. VII. v. 11. ideſt, donum Sanctuario oblatum, unde Gazophylacium, & ſacrum ærarium dictum fuiſſe τὸν κορβονᾶν, *Corbonam*, novimus ex cap. XXVII. Matth. v. 6. Cenſebant ſitam eſſe pietatem in externo veſtium ornatu, ideoque coccinea fila palliorum præſcripta Deut. XXII. 12. ut Iſraelitæ exteriori habitu ſecernerentur a Gentibus ita alligabant, ut explicatione veſtis apparerent φυλακτήρια, *phylacteria*, ideſt, memorialia cuſtodiendæ legis, conſcripta, ut in Dialogo cum Tryphone inquit Juſtinus, *in membranis tenuiſſimis*. Arbitrabantur tenere juramentum in auro templi, ideſt per Corban, & munus oblatum ſanctuario paullo ſupra explicatum; nullum autem eſſe jusjurandum per templum, & per altare quod ipſa dona ſanctificat. Solvebant, exigebantque decimas etiam cujuſque oleris, ut menthæ, rutæ, anethi, & cymini, è quibus decimæ nec dandæ erant, nec exigendæ. Videatur Mat. cap. XXIII. verſ. 5. 16. & 23. Ex quibus duo inferuntur: primum traditiones Phariſæorum eſſe aut ritus ſuperſtitioſos, aut tranſgreſſiones legis; alterum vero extremam eſſe hæreticorum temeritatem, qui ex damnatis traditionibus Phariſaicis conantur elevare Apoſtolicas, quibus lex Chriſtiana ornatur, fulcitur, ſuamque tutatur auctoritatem.

Propositio II. Lex vetus bona fuit, non vero, ut quidam hæretici commenti ſunt, pravis conſtituta præceptis.

Probatur primo auctoritate librorum novi Teſtamenti, quod non abjiciunt Manichæi. Siquidem Apoſtolus ad Rom. VII. 12. ait: *Itaque lex quidem ſancta, & mandatum ſanctum, & juſtum, & bonum*, & v. 14. *Scimus enim quia lex ſpiritualis eſt*: quibus verbis os obſtruit calumniæ objicientium ſupra v. 7. legem eſſe malam, quoniam eſt cauſſa peccati. Deinde probatur, quia lex vetus Deum habet auctorem, ut præcedenti propoſitione demonſtratum eſt. Omnia autem opera Domini bona ſunt valde. Præterea, ut adverſus Marcionem ratiocinatur Tertullianus, quatuor lex vetus maxima bona præſtitit. Primum eſt, quod ex illa occultos theſauros protulit Chriſtus, non ſemel ex veteri teſtamento propriam comprobans divinitatem, & dogmata ad mores pertinentia confirmans. Alterum, quod erat Prophetica & figurata Chriſtum prædicens tot, tantiſque myſteriis, ut facile poſſet a populo Judæorum dignoſci. Tertium, quia immolando ſupremo Numini animalia, quibus idololatræ religioſum cultum exhibebant, arcebat ſuperſtitionem, & ab idololatria revocabat. Poſtremo rationi erat maxime conſentanea, quemadmodum conſtabit ex argumentorum ſolutione, in qua aliquantiſper eſt immorandum. Sunt autem argumenta iſtiuſmodi partim a Marcione, partim vero a Fauſto Manichæo Catholicis objecta, atque ex libris Tertulliani & Auguſtini ita a me in compendium redacta.

A D

Digitized by Google

Ad objecta Marcionis.

Marcion ergo Ponticus genere circa medium ſecundi Chriſtiani ſæculi ex Gnoſticorum de duobus principiis errore aſſeruit Deum a lege & prophetis denunciatum eſſe malorum auctorem, bellorum concupiſcentem, & inconſtantem ſententià, ut lib. 1. de H. cap. XVII. loquitur Irenæus. Sic autem ratiocinabatur. Principio Deus eſt univerſorum Conditor: ſi ergo ipſe legis Moſaicæ fuiſſet Auctor, pro omnibus eam dediſſet, non autem pro ſolo populo Judæorum. Deinde: Eſt ne bona lex carnalis. Inſuper: Quid fingi poteſt ſtultum magis, & abſurdum, quam delectari Deum cruentis immolationibus, & holocauſtomatum fumo & nidore? Lex ergo hæc perſcribens habenda eſt tanquam in ſacrificiis ſtulta & infirma. Præterea cum animalia quæque fuerint in creatione benedicta, ſi verum eſt quod narratur in Geneſi, quare jubentur hebræi cap. XI. Levitici a pluribus abſtinere?

Reſp. ad primum, legem veterem, licet ob promiſſa facta Abrahamo, populo Judæorum ſpeciali titulo datam, etiam pro ceteris conſtitutam, cum acceſſum ad illam haberent complures Proſelyti & alienigenæ; ſpectare etiam ad populum Chriſtianorum, qui ob fidem reputantur in ſemine, & participes ſunt promiſſionum: Deum præterea beneficiorum ſuorum dominum eſſe, illaque pro ſuo arbitratu impertiri. Revincitur quod ſequitur verbis Apoſtoli ad Rom. 7. 14. *Lex ſpiritualis eſt: ego autem carnalis ſum, venumdatus ſub peccato*; eſt enim ſpiritualis & quia Deus ſpiritus eſt, qui legem dedit, ut Auguſtinus ait ſerm. 12. de verbis Apoſtoli, & quoniam figurate prædicebat mundi Reparatorem, ut inquit Tertullianus lib. V. contra Marc. cap. 13. Proximum eadem facilitate diluitur: quippe ſacrificia Deo offerebantur, non quod delectetur cruore victimarum, & nidore holocauſtomatum, ſed quia iis populus revocabatur a cultu idolorum, & præfigurabatur Chriſtus pro nobis in ara Crucis immolandus. Ad ultimum ſit interim expedita reſponſio, exceptione ciborum, immundorumque animalium & ſignificari quod nobis a noxiis voluptatibus abſtinendum ſit, & cohiberi Judæorum edacitatem, qua cum panem ederent angelorum, eſurire cæperunt, & appetere menſas Aegyptiorum inexhauſta cupiditate. Vide Tertull. lib. 2. cap. 18. & Auguſtinum lib. 1. de morib. Manich. cap. 14.

Ad Objectiones Fausti Manichæi.

At Manichæi hæc objectabant. Repromiſit vetus teſtamentum terram Chananæorum obſervantibus ſabbatum, ſolemnitatem azymorum, circumciſis & abſtinentibus a porcina. Dignum eſt ergo, ut nos refuſa hæreditate reddamus & tabulas. Ita argutabatur Fauſtus apud Augu-

Auguſtinum lib. IV. cap. 1. Præterea opponebat lib. VI. Catholici æque ac Manichæi Azymophagiæ contemnunt hebdomadas, inutilem putant Scœnopegiam, & calvum ac reburrum non conſtitui ſacerdotem utrique contemnunt. Abjiciunt ergo unanimiter Moſis legitima. Addit lib. VIII. Chriſtianam novitatem hebraicæ addere vetuſtati nihil eſt aliud, quam majorem ſciſſuram facere. Ait enim Evangeliſta cap. IX. 16. *Nemo immittit commiſſuram panni rudis in veſtimentum vetus: tollit enim plenitudinem ejus a veſtimento, & pejor ſciſſura fit.* Objectabat lib. IX. Apoſtoli ſub veteri teſtamento nati abjiecerunt illud. Quid tum inde, ſi illi, qui nati non ſunt, nolint uſurpare?

Reſp. ad 1. recipi a nobis vetus teſtamentum non ad conſequendas illas promiſſiones, ſed ad intelligendas in eis novi teſtamenti prænunciationes, quas in veteri contineri non ſuſpicio noſtra eſt,ſed Apoſtolicus intellectus, dicente Paulo 1. ad Corinth. x. 6. *Hæc autem in figura facta ſunt noſtri.* Ad alterum hoc habeto reſponſum: Diſtinguenda ſunt in veteri teſtamento præcepta vitæ agendæ a præceptis vitæ ſignificandæ. Nos itaque obſervamus præcepta prioris generis, cujuſmodi eſt illud, *Non concupiſces*; non altera, quale eſt, *Circumcides omne maſculum.* Cur autem? Quoniam, ut paullo ante dictum eſt, præſignabant futura: unde Apoſtolus ad Coloſſ. cap. II. v. 16. *Nemo ergo vos judicet in cibo, aut in potu, aut in parte diei feſti, aut neomeniæ, aut ſabbatorum: quæ ſunt umbra futurorum.* Ad proximum, primum dicimus & veterem veſtem fuiſſe aliquando bonam: fuit ergo aliquando bonum vetus teſtamentum, nec diabolum habuit auctorem. Deinde aſſerimus, quod nos non addimus novæ legi veterem in ſervitute facientes, quæ juſſa ſunt ad nos prænunciandos: ſed in libertate legentes quæ ſcripta ſunt ad nos confirmandos. Addimus non aſſuere novum pannum veteri, qui continentiam ſervans ſpiritualem, ſpiritualia expectat, ſed eum, qui non deponit ſpem carnalem. Ad quartum reſpondetur ut ſupra, Apoſtolos veterem abjeciſſe legem quantum ad præcepta cæremonialia, quæ figuræ erant futurorum, non autem ad ea, quæ pertinebant ad vitæ inſtitutionem: unde recte Auguſtinus ajebat, Fauſtum *eadem ſæpe vana repetere.*

Pergit objectare Fauſtus: Præcepta vitæ inſtituendæ, quorum cauſſa lex vetus videtur commendanda, ut, *Non occides, non mœchaberis, non pejerabis, non concupiſces*, antiquitus in nationibus erant. Lex Moſaica quid addidit? Eadem eradicavit. Nam 1. quod attinet ad odium & occiſionem, jubet Lex Moſaica Levit. 19. 18. ut diligatur tantummodo proximus & amicus, ſed adverſus alios omnes Judæis erat hoſtile odium. Iccirco hanc legem immutavit Chriſtus Matth. v. v. 44. eo pertinet ulciſcendi cupido, quam fovet lex Moſis pronunciato illo, *Oculum pro oculo, & dentem pro dente* cap. 21. Exodi 24. quod a Chriſto proſcriptum eſt eodem cap. Mat. v. 39. Quod vero ad mœchiam pertinet,

tinet, Lex illa duntaxat externam fornicationem vetabant, & cuique volenti uxorem dimittere præſcripſit dandum eſſe repudium. Idque damnavit Chriſtus eodem loco v. 27. & 32. De juramento, quod univerſim damnant jura naturæ, in Exodo xx. 7. ſancitur, ne fiat invocatione divini nominis, juramentorum generibus aliis probatis: quod pariter Dominus Jeſus rejicit, ibidem v. 34. 35. 36. Poſtremo didicimus ex novo teſtamento aliena non concupiſcere. Vetus autem quid habet non alienum? Divitias promittit, ventris ſaturitatem, filios & nepotes, & Chananitidis regnum. Ergo lex Moſis antiqua præcepta violavit, eradicavit, eliminavit. Ita Fauſtus lib. x. & xix.

Reſp. ad 1. Auguſtinus cap. 24. ejuſdem lib. 19. quemlibet iniquum hominem, in quantum iniquus eſt, eſſe odio habendum, in quantum homo eſt, diligendum. Quia ergo audito, & non intellecto, quod antiquitus dictum erat, ferebantur in hominis odium, cum non deberent odiſſe niſi vitium, hoc Dominus corrigit dicendo, *Diligite inimicos veſtros*. Addo diſtinguenda eſſe tria alienigenarum genera: Proſelytorum, qui ex circumciſione Judæis ſe jungebant: Noachidarum, qui Noe ſervabant præcepta: & Idololatrarum, qui ſe cultu ſuperſtitioſo inquinabant. Porro iis tantum ſe adjungere prohibiti ſunt Judæi; cumque illorum ſacrilegia, & inceſta libido ad ſummum perveniſſent, voluit Deus ne populus ſuus cum eis fœdus iniret, ne contaminaretur inolita ſuperſtitione, ut liquet ex cap. xviii. Levitici v. 24. Quod ſequitur de inimicorum ultione: cum unuſquiſque etiam leviter læſus nolit reponere vindictæ quantum accepit injuriæ, & nonnulli moliantur cædes, & ſanguinem ſitiant; Deus Exodi xxi. ſtatuit pœnam talionis infligendam ſententia judicis; ut immoderatæ ultioni lex modum poneret, & quantam quiſque intulit injuriam, tantum penderet ſupplicium. *Proinde*, (inquit S. Pater proximo cap. 26.) *Oculum pro oculo, & dentem pro dente, non fomes, ſed limes furoris eſt*. Hinc eſt quod pœnam talionis omnes fere Gentes probarunt. Appellarunt Græci τὸ ἀντιπεπονθὸς: dixerunt quidam Jus Rhadamanthi: & extabat apud Romanos in xii. Tabulis, *Si membrum rupit, talio eſto*. Concupiſcentiam a veteri lege damnatam conſtat ex cap. xx. 17. & ex Apoſtolo ad Romanos vii. 7. De repudio dictum ſupra, permiſſum ob duritiam Judæorum. Animadvertit præterea S. Doctor cap. 26. ejuſdem libri, non haberi in lege Moſis, *Qui voluerit dimittere uxorem, dimittat*: ſed volentibus dimittere indixit Moſes dari libellum repudii, *ut animus præceps libelli conſcriptione refractus abſiſteret*, ideſt mora interpoſita cogitare poſſet quam grave eſſet dimittere nuptam; nec ſcriberetur libellus, niſi tale interceſſiſſet odium, quod non poſſet extingui. Juramentum quidem factum divini nominis obteſtatione ſervandum eſſe, jure præſcribit lex Moſis. At inde non tenere juramenta reliqua, Phariſæorum erat traditio utique repudianda. Mitto quæ Auguſtinus obſervat

ſervat cap. XXII. de Juramentis ipſorum Manichæorum longe Phariſæis iniquiorum: dum ſæpiſſime jurabant per Paraclitum, non illum quem Chriſtus Apoſtolis miſit, ſed per illum ipſum Inſaniſuſorem, ſcilicet Manichæum, quem ab inſania dictum obſervatum eſt alibi. Quod ultimo loco poſitum eſt, habet ſupra commodam ſolutionem: quippe promiſſiones Judæorum erant ipſis argumentum ſerviendi Domino bonorum omnium largitori; nobis verò documentum meliorem ſubſtantiam expectandi.

Arguit præterea Fauſtus: Nihil in vetere lege de Chriſto prænunciatum eſt. Non ergo eſt bona lex illa, propterea quod ad Chriſtum perduceret. Ant. probatur 1. quoniam opponentibus Judæis Chriſto Joannes VIII. 13. *Tu de teipſo teſtimonium perhibes: teſtimonium tuum non eſt verum*; reſpondit, *Et ſi ego teſtimonium perhibeo de me ipſo, verum eſt teſtimonium meum, quia ſcio unde veni, & quo vado*: & alibi opera ſua in teſtimonia vocat. Eccur non ait, Credite Prophetis, Teſtificantur de me veteris legis figuræ? Ergo nos de Salvatore noſtro nullis egemus Moſaicarum Tabularum teſtimoniis. II. Moyſes Chriſto maledixit, dicens Deut. XXI. 23. *Maledictus omnis, qui pendet in ligno*. Hunc ergo accipiamus, huic credamus, qui Redemptorem noſtrum talibus inſectatur conviciis? III. Nullibi Chriſtus legem Moſis commendat. Nam ſi alicubi id præſtaret, præſertim apud Matth. cap. v. v. 17. ubi ait, *Non veni ſolvere legem, ſed adimplere*. Atquî vel Matthæus hæc non ſcripſit, vel falſum ſcripſit. Quod Evangelium non ſcripſerit, colligitur ex cap. IX. 9. ubi de ſeipſo ait: *Cum tranſiret Jeſus, vidit hominem ſedentem in Telonio, Matthæum nomine*. Quis autem de ſeipſo ſcribat, Vidit hominem, & non, Vidit me, vocavit me? Deinde cap. v. Evangelii Matthæi legitur Chriſtum protuliſſe ea verba, *Non veni ſolvere legem*, in monte. Quibus præſentibus? Petro, Andrea, Jacobo, & Joanne: ceteros enim Apoſtolos necdum elegerat, nec ipſum Matthæum. Ex illis quatuor Joannes Evangelium ſcripſit, nec tamen hoc alicubi ipſe commemorat. Quod ergo non teſtatur Joannes qui fuit in monte, quomodo ſcripſit Matthæus nondum Chriſtum ſecutus? Ceterum Chriſtum ea verba minime protuliſſe ex eo evincitur, quod cum Deuteronomii v. 32. præceptum ſit, *Non declinabitis neque ad dexteram, neque ad ſiniſtram*, Chriſtus minuit præcepta ſacrificiorum, circumciſionis, & ſabbati, ideoque ſolvit declinando ad dexteram mandata Moyſi.

Quod primo loco ponitur, ab Auguſtino libro XII. cap. 2. & 3. retorquetur adverſus Fauſtum. Enimvero Apoſtolus ad Rom. 1. de Evangelio ait, *Quod ante promiſerat per Prophetas ſuos in Scripturis ſanctis*: & ipſe Dominus Luc. XXIV. 44.: *Neceſſe eſt impleri omnia, quæ ſcripta ſunt in lege Moyſi, & Prophetis, & Pſalmis de me*; atque Joannis v. 46. *Si crederetis Moyſi, crederetis forſitan & mihi: de me enim*

enim ille ſcripſit. Igitur etſi Chriſtus recte ait de ſeipſo propria opera teſtimonium perhibere, veteris tamen legis teſtimonium non excludit. In cap. autem Joannis VIII. proprium teſtimonium Chriſtus recte commendat; primo quia dixerat v. 12. ſe eſſe lucem mundi: eſt autem verum teſtimonium luminis ſive ſe oſtendat, ſive alia, *quia ſine lumine non potes videre lumen, & ſine lumine non potes videre quodlibet aliud quod non eſt lumen*. Deinde, quia dicens, *ſcio unde veni, & quo vado*, Patrem volebat intelligi, qui aperuit ora Prophetarum. Sed de his legendus idem Auguſtinus Tract. XXXV. in Joannem. Ad alterum tria, omniaque validiſſima S. P. reponit lib. XIV. Primò cap. 2. revincit Fauſtum, quoniam, ſi vera eſt Manichæorum ſententia, Chriſtum non habuiſſe corpus mortale, nec vulnera, ac circatrices, nec ad illum ſpectat maledictio, & execratio cadaveris in ligno ſuſpenſi. Ait deinceps cap. 4. Adamo in Paradiſo exiſtenti dictum eſſe, *Qua die tetigeritis, morte moriemini*; & hoc eſſe maledictum, ideſt, *mortuum*. Mors quippe hominis ex pœna peccati eſt, unde & ipſa peccatum dicitur. Cum itaque Chriſtus pro omnibus mortuus ſit, dicitur etiam ab Apoſtolo ad Galatas III. 13. *factus pro nobis maledictum*, ideſt, *mortuus, Quoniam mors ipſa ex maledicto eſt, & maledictum eſt omne peccatum, ſive ipſum quod ſit ut ſequatur ſupplicium, ſive ipſum ſupplicium, quod alio modo vocatur peccatum, quia fit ex peccato*. Ait 3. non minus repugnare Chriſtum dici maledictum, ac dici peccatum. At iſtud affirmat Apoſtolus 2. ad Corinth. cap. V. 21. tropice quidem, & accepto peccato pro morte & execratione peccato debita. *Cur ergo* (inquit S. Doctor ibid. cap. 5.) *timeret Moyſes dicere maledictum, quod Paulus non timuit dicere peccatum?* Vide lib. 2. de Actis cum Fel. Manich. cap. 11. & contra Adimantum cap. 21. Poſtremo loco poſitum ſic rejicitur. Solent Scriptores quæ ad ſeipſos attinent tali ſermone contexere, tanquam ea narrent de aliis. Ita Joan. de ſe tanquam de alio ſcripſit cap. XXI. 20. *Converſus Petrus vidit illum diſcipulum, quem diligebat Jeſus*. Et ipſe Dominus de ſeipſo Lucæ 18. v. 8. *Filius hominis veniens, putas, inveniet fidem in terra?* Hæc Auguſtinus libro XVII. cap. 4. Ad Scriptorum Hiſtoriarum conſuetudinem accedit Evangeliſtæ humilitas in ſuimet converſione narranda. Joannem laudata Chriſti verba prætermiſiſſe, parum refert; cum citato cap. XXI. v. ultimo ſcribat: *Sunt & alia multa, quæ fecit Jeſus*. Ceterum ſi Manichæi credunt Joanni, quemadmodum cap. 3. citati libri Fauſtum Auguſtinus redarguit, in ejus habent Evangelio cap. V. 46. *Si crederetis Moyſi, crederetis forſitan & mihi: de me enim ille ſcripſit*. Adimpletur denique lex, vel cum fiunt quæ præcepta ſunt, vel cum exhibentur quæ ſunt prænunciata: utrumque autem Chriſtus præſtitit, primum caritate, alterum morte: in qua omnibus figuris expletis, abrogandæ erant cæremoniæ, & umbræ futurorum. Has tamen Chriſtus uſque ad minimum apicem voluit imple-

Digitized by Google

impleri, ut teſtatur eodem cap. v. Matth. v. 18. *Jota unum, aut unus apex non præteribit a lege, donec omnia fiant*. Itaque non declinavit ad dexteram, neque ad ſiniſtram.

Sequitur argumentum Fauſti in veteres Patriarchas conviciis, maledictiſque pleniſſimum. Lex vetus, inquit lib. 22., approbat innumera, & horrenda facinora. Commendat Abraham, qui inſana fragrans cupidine cum pellice ſub conſcientia uxoris eſt volutatus. Is etiam Abimelecho Saraî conjugem ſororem ſuam mentitus in concubitum venditavit. Accedit flagitioſus inceſtus Lot, qui cum duabus filiabus ebrius concubuit. Jacob inter germanas ſorores Rachelem & Liam intemperanter erravit: uxorcſque famulas nuptarum ſororum agnovit, quatuor mulierum maritus. Judas vero cum Thamar nuru ſua habitu proſtitutionis deceptus dormivit: quod indicium eſt ſemper cum tali feminarum genere illum habuiſſe commercium. Et tamen is inter Patriarchas connumeratur, & a patre ampliorem benedictionem conſequitur. David poſt tot numero uxores mulierculam Uriæ mœchatus, eumdem in bello perdidit. Oſea Prophetarum unus ad mulierem fornicariam acceſſit. Quid plura? Ipſe legiſlator Moſes homicida fuit, expoliavit Aegyptios, intulit bella, nec ipſe fuit uno matrimonio contentus. Hæc, aliaque plurima aut ſunt Scriptorum commenta, aut res, quomodo narrantur, geſtæ. Si primum dicatur, ſcatet mendaciis vetus teſtamentum univerſum: ſi vera ſunt enarrata, turpiſſima flagitia commendat.

Reſp. 1. legem veterem referre quidem multorum crimina, non ea laudare; atque a nobis Scripturas ſanctas defendi, non hominum ſcelera. Deinde reſpondetur plura ex his, quæ objectat Fauſtus, immerito reprehendi, nec æſtimanda legis ſcabiem & verrucas, ſed eſſe promiſſiones figuraſque ſacramentorum. Revera Abraham ſibi ex Agar filios procreari curavit, quoniam ipſa Sarai naturali ordine filios volens, & ſe ſterilem ſciens, ancillæ uteri fœditatem in uſum juris ſui vindicavit, non ſerviens viro cuncupiſcenti, ſed jubens obedienti: & Abraham viciſſim credens hoc Sara ex Dei nutu voluiſſe, quia jam ex ſeipſo illi hæredem promiſerat, ſed ex qua femina non prædixerat, non ſuæ carnali cupiditati ceſſit, ſed conjugali poteſtati obtemperavit. In filio autem ancillæ vetus figurabatur teſtamentum, & in filio liberæ novum: ideoque per allegoriam hæc narrantur, auctore Apoſtolo ad Gal. cap. IV. 24. Neque Abraham mentitus eſt, dum Saram appellavit ſororem. Etenim in Scripturis ſanctis propinqui non ſemel dicuntur fratres. Commemorantur quippe in Evangelio etiam fratres Domini, tametſi Deipara neminem genuerit præter Chriſtum. Lot etiam frater Abrahami dictus eſt capite Geneſis 13. & Job cap. 8. uxorem ſuam nomine ſororis appellat. Quod prudentiſſime factum ab Abraham, ne Deo committeret propriam vitam, & pudicitiam mulieris, nec ten-

tarct

taret Dominum Deum ſuum. Sed lege Auguſtinum lib. XXII. a cap. 31. ad 42. Ad Lot quod ſpectat reſpondetur neque ipſum, neque filias a nobis penitus abſolvi. Verumtamen quod in illorum vita fuit flagitium, dum in ſcriptura narratur, eſt prophetia. Lot autem redarguendus eſt maxime ob ebrietatem, qua male utentes lege præfigurabat. Quamquam vero excuſari aliqua ratione poteſt, cum ejus ebrietas, tum puellarum licentia; nam hæ conſervationem generis humani quærebant, & neſcientes quouſque ignis ſævierit non credebant ſuperſtites eſſe alios viros; & pater morem gerens filiabus crebra vina miſcentibus, ut illarum triſtitiam levaret, ignarus temulentus evaſit: tamen dicimus, quod *narrata iſta ſunt, non laudata*. Hæc proſequitur S. Pater a cap. 42. ad 46. Jacobi pariter duæ uxores liberæ duo genera laborantium, & contemplantium demonſtrant: neque in ſororum connubio Patriarcha peccavit; quoniam non laſciviendi, ſed gignendi cauſsà illas, aliaſque habuit uxores, ideoque jura naturæ ſervavit. Nec deliquit adverſus conſuetudinem, quæ, ut diximus præcedenti capite, eo tempore polygamiam non damnabat. Atque de his plura S. Doctor a cap. 47. uſque ad 60. De Juda, qui concubuit cum nuru, dicimus ipſius fornicationem, & illicitum concubitum in lege Moſis prohiberi: illum connumerari inter Patriarchas eo pacto, quo inter Apoſtolos Judas Iſcariotes: benedictionem patris ampliſſimam non ad illum pertinere, ſed ad Chriſtum ex Tribu Juda naſciturum. Explicat hæc S. Pater proximis capitibus 61. 62. 63. Davidis peccata quidem legimus, ſed ea Scriptura reprehendit; & increpatus a Nathan ipſe David ingemuit, & ſingulari pœnitentia quæ inique geſſerat expiavit. De Oſea dictum ſupra. Ad ea tandem quæ objiciuntur de Moyſe, tametſi peccaſſet percutiendo Aegyptium, quod interim prætermitto, dico vocatum fuiſſe per Angelum in monte Sina a Domino, qui & Saulum Eccleſiam perſequentem de cælo vocavit, proſtavit, erexit. De expoliatis Aegyptiis ſuperius. Bellum denique, quod gerendum Deo auctore ſuſcipitur, juſtum ſupponimus.

His Manichæorum argutationibus accedunt nonnullæ aliæ. Prima eſt Felicis lib. 2. cap. 11. Apoſtolus ad Rom. v. 20. ait: *Lex autem ſubintravit, ut abundaret delictum*: & cap. VII. v. 9. *Cum veniſſet mandatum, peccatum revixit*. Quis autem dixerit bonam legem, unde prodierunt peccata? Altera eſt conſimilis, & depromitur ex cap. 8. Epiſtolæ ad Hebræos v. 7. ubi vetus teſtamentum expreſſe dicitur *culpâ non vacaſſe*. Denique ejuſdem generis eſt, quod legitur Ezech. cap. XX. 25. *Dedi eis præcepta non bona*.

Reſp. ad primum cum Auguſtino eodem cap. 11. *Proinde paulò poſt dicit idem Apoſtolus: Itaque lex quidem ſancta, & mandatum juſtum, & ſanctum, & bonum. Sed ne dicas, quia de alio mandato dicat, ut oſtendat quia de illo dicit, de quo paullo ante dixerat, Lex ſubintravit,*

Digitized by Google

ut abundaret delictum, ſtatim ſibi oppoſuit quæſtionem, Quod ergo bonum, mihi factum eſt mors? Abſit, ſed peccatum ut appareat peccatum, per bonum mihi operatum eſt mortem. Erat enim peccatum, ſed non apparebat peccatum: data eſt lex ſuperbo, fecit contra legem, & apparuit peccatum, quod erat, ſed non apparebat. Idem eſt ergo per Apoſtolum delictum ſubintrare & abundare per legem, ac cognoſci, redargui, puniri. Conferas verba Apoſtoli cum aliis ad Rom. III. v.20. Eamdem requirit interpretationem verſus 9. cap. VII. unde S. Pater de verbis Apoſt. ſerm. 4. cap. 7. inquit: *Quid eſt revixit? Apparere cœpit, ſentiri cœpit, rebellare adverſum me cœpit.* Hujus interpretationis veriſſima ratio eſt, quoniam in ſacris literis verba quæ ſignificant eſſe aut facere ſæpiſſime hebraica phraſi ponuntur pro rei cognitione. Hujuſmodi ſunt Pſ. 50. *Ut juſtificeris in ſermonibus tuis*: 2. ad Corinthios VII. 14. *Gloriatio noſtra, quæ fuit ad Titum, veritas facta eſt*; & juxta Theophilactum etiam quod legitur de Melchiſedech ad Hebræos cap. VII. 3. *Neque initium dierum, neque finem vitæ habens.* At in cap. VIII. Epiſtolæ nuper laudatæ Apoſtolus ait *prius teſtamentum culpa non vacaſſe*, quod Iſraelitæ non permanſerunt in illo, & Dominus neglexit eos, ut legitur proximo verſu 9. & quoniam in tabulis ſcriptum erat, non in corde, ut additur verſu 10. ſcilicet non poterat abſque Chriſti gratia juſtificare. Qua reſponſione utitur Auguſtinus etiam ad refellendam objectionem ultimam ex cap. XX. Ezechielis, ſcribens Epiſtola 19. nunc 82. n. 14. *Forte propterea non dixit mala, ſed tantum non bona, ideſt non talia, ut illis homines boni fiant.* Hoc tamen poſtremum poteſt duplici via retorqueri. Primo quia eodem cap. verſu 11. Ezechielis inquit Dominus: *Et dedi eis præcepta mea, & judicia mea oſtendi eis, quæ faciens homo vivet in eis.* Deinde quia vel Ezechieli credit Manichæus, vel mendacem exiſtimat. Si credit, non ſcripſit Propheta afflatu dæmonis: ſi mendax eſt, non erit verum quod ait. *Dedi præcepta non bona.* Poteſt etiam reſponderi eſſe hoc loco ἀντανάκλασιν, ideſt figuram reciprocationis in ſacris libris frequentiſſimam, de qua vide Voſſium lib. 5. Inſt. Orat. cap. 2. Ea fit, dum vox eadem in vicinia diverſam habet ſignificationem, ut ſi dicas, *Multi crediderunt in nomine ejus: ipſe autem Jeſus non credebat ſemetipſum eis:* priori in loco *credere* ſignificat profeſſionem fidei, in altero idem eſt ac ſe fidei amicorum committere. Itaque *præcepta* apud Ezech. v. VII. ſignificant legem Moſis, & verſu 25. leges duras, pœnaſque legis violatæ, maxime, ut colligitur ex Chaldæo, mentis cæcitatem. Sed vindicavi Moſaicam legem ſatis, ſuperque.

Excursio in Phereponum.

Plura ex Auguſtini adverſus Fauſtum libris in his veteris Teſtamenti

Digitized by Google

menti vindicationibus relata ſunt. Horum autem librorum celebratio ad memoriam revocat Animadverſiones Joannis Clerici, quas, ubicumque diſputationes noſtræ exhibent occaſionem, excutere aliqua notatione inſtituimus. Larvatus ergo Phereponus primo conqueritur non ſatisfeciſſe Auguſtinum argumento Fauſti petito a Moyſi maledictione. *Tam facilem objectionem*, inquit, *diluere non potuiſſe Auguſtinum, mirum eſt: mortem enim & maledictionem unum, idemque eſſe vult, neque ullo modo ſe expedit*. Deinde affirmat in libro Deuteronomii nullam peccati fieri mentionem, ſed tantum cadaveris è ligno pendentis; quod eſſe rem ſummopere pollutam docet Moſes. Hortatur poſthac lectorem, ut ſui ipſius adeat Commentaria, dicens: *Vide ad eum locum Joannem Clericum*.

In hac priori Animadverſione ſtatim apparet fuſa Cenſoris in Auguſtinum malevolentia. Nam quamvis foret hæc reſponſio argumentationibus Fauſti debilior, non utitur ea ſola Manichæorum debellator Auguſtinus. Ex hæreticorum enim illorum commentis evincit ad Chriſtum non referendam ſuſpenſorum maledictionem: atque ex Epiſtolis Pauli apertiſſime demonſtrat in novo quoque teſtamento Chriſtum dici maledictum, & peccatum: ideoque abſurdum non eſſe, ſi in eum quadret etiam execratio pendentium in ligno, non quidem ob propria peccata, ſed ob ſuſceptam peccatorum noſtrorum cauſſam. Quæ cum adeo plana ſint, & luculenter ab Auguſtino tradita lib. XIV. cap. 2. & 5. cur audet Clericus ſcriptitare, *tam facilem objectionem diluere non potuiſſe Auguſtinum*? Verum & reſponſio, quam temere vellicat, firma eſt, veriſſima ac validiſſima; & quam profert Arminianus iſte, inepta ac putida commentatio. Enimvero Deuteronomii XXI. 23. ſuſpenſum cadaver non ideo maledictum dicitur, quod ſit in lege Moyſi pollutum; ſed quoniam cadaveris ſuſpenſio indicium eſt mortis inflictæ peccato, atque execrationis divinæ. Id vero cum apertiſſime demonſtravero, conſtabit ſapientiſſime Auguſtinum interpretatum fuiſſe illam maledictionem pro morte peccato inducta, & maledictum pro mortuo Cruci ſuffixo propter humani generis redemptionem.

Sunt autem innumera, quæ poſſum in hujus veritatis confirmationem producere. Principio ea verba Deutoronomii, *Maledictus a Deo eſt, qui pendet in ligno*, demonſtrant mortuum ligno pendentem habere graviſſimi flagitii reatum; & proculdubio commonſtrant peccatum aut proprium, aut alienum. Habet enim hebræa lectio, כִּי קִלְלַת אֱלֹהִים תָּלוּי: *Quoniam maledictio Dei eſt ſuſpenſus*: Atque verbum קלל ſignificare execrationem, atque maledictionem conſtat ex Levit. XX. 9. Job. 24. 18. Iſa. 65. 20. Nahum 1. 14. &c. Apoſtolus etiam ad Galatas 3. 13. ait: Ἐπικατάρατος πᾶς, ὁ κρεμάμενος ἐπὶ ξύλου. Quis autem ignorat τὸν κατάρατον eſſe *maledictum*? Addo Interpretes, non Rupertum modo, Cornelium a Lapide, Lorinum, ſed & vetuſtiores Procopium, Aquilam, Theo-

Theodotionem, Auctorem altercationis Jaſonis, & Paciſci, Hieronymum, alioſque etiam ex magno numero Novatorum, qui omnes in hac voce *maledictum* vim contumeliæ, & execrationis agnoſcunt; Paraphraſim ipſam Chaldaicam, quæ habet: אֲלֵי עַל דְּחַב יהוה אִצְטְלֵב *Quia pro eo quod peccavit coram Domino ſuſpenſus eſt*. Accedit ratio, quæ nec latuit Grotium in hunc locum, & Glaſſium de Typis Canone VIII., ſuſpendium cadaveris habere ſignificationem pœnæ: quapropter non ſuſpendebantur, niſi qui morte plectebantur ob grave aliquod crimen, ut legitur præcedenti verſu Deuteronomii. Illud etiam in cauſſa eſt, quod ex hoc loco Deuteronomii objectant nobis Judæi fidem noſtram eſſe in hominem execrandum, & a Deo maledictum, idque ab Apoſtolicis temporibus: nec tamen aliquis Patrum invenitur reſponſum dediſſe maledictum nihil eſſe aliud, quam emortui cadaver. Ergone facile potuiſſet Auguſtinus objecta Fauſti retundere nova iſta Commentatione Phereponi autumantis a Moyſe nullam fieri peccati mentionem? Facile imo fuiſſet Fauſto demonſtrare pendentem a ligno dici a Moyſe maledictum atque execrandum, nec Cadaver maledictum eſſe, niſi ratione peccati. Quare hæc magnus Auguſtinus expendens optime omnia conciliat demonſtrans Chriſtum factum eſſe pro nobis *maledictum*, ideſt ſubiiſſe mortem inductam peccato Adæ, & conviciis ac blaſphemiis fuiſſe laceſſitum propter crimina noſtra. Quid ergo nos hortatur Clericus ut adeamus Commentaria a ſe edita, ab homine ſcilicet imbuto erroribus Arminii ac Pelagii, & ignorantis unde mors pervaſit in homines, & cur Chriſtus patibulum Crucis aſcendit? *Quid miratur* (inquit Auguſtinus lib. laudato cap. 4.) *maledictum eſſe peccatum, maledictam eſſe mortem, maledictam eſſe mortalitatem carnis ſine peccato Chriſti, ex peccato tamen hominis etiam in Chriſto factam?*

Diſplicet præterea Pherepono, Auguſtinum libro XVI. cap. 22. interpretari de Chriſto verba Deut. 28. 66. *Et erit vita tua quaſi pendens ante te, & non credes vitæ tuæ*. Eccur, quæſo? Quia, inquit Clericus, *nemo non videt agi hic de vita dubia & incerta, quæ notâ etiam Latinis metaphorâ dicitur pendere*. Literalem interpretationem de mortali vita, Auguſtinus non improbat; nam ſcribit: *Quæ verba & aliter poſſe intelligi, poteſt aliquis dicere*. At non eſſe accipienda de Chriſto, perperam contendit Clericus. Primo enim liquet eumdem Scripturæ locum ſenſus plures admittere. Deinde magis Chriſto, quam mortali vitæ convenire laudata verba, demonſtrat pervetuſta verſio apud Tertullianum cap. XI. & XIII. contra Judæos, *Et erit Vita tua pendens in ligno ante oculos tuos*. Stant præterea pro Auguſtino innumeri Patres cum Græci, tum Latini, nec non lucubrationes Apologeticæ Cantacuzeni, & etiam Grammaticales obſervationes Galatini. Quæ omnia pleniſſima eruditione complectitur Tom. 2. in Deuteronomium Joannes Lorinus.

In

In libro XVII. cap. I. putat argumentationem Fauſti conantis demonſtrare ea verba *Non veni ſolvere legem*, &c. non eſſe ſcripta a Matthæo, facilius ſolvi, ſi dicatur, Evangeliſtam ordinem temporum in ſua narratione nequaquam ſervaſſe; ideoque non Matthæum tantum, ſed reliquos omnes Apoſtolos eo tempore fuiſſe electos, & ſermonem in monte audiviſſe. Quaſi id animadverterit ſingularis Phereponi perſpicacitas, *Quod ab eo non factum*, inquit, *oſtendit in ſua Evangelica Harmonia Joannes Clericus*. Poſtmodum ſtomachans addit: *Miror Auguſtinum hoc non repoſuiſſe*; & paucis interjectis, *Multos fugit hæc obſervatio*.

At hæc ipſa obſervatio nec Auguſtinum fugit, nec erat argumento Fauſti reponenda. Porrò ſi Phereponus antequam in Auguſtinum ſtylum acueret, æquo animo ac libramento ipſius opera perlegiſſet, ſcriptum inveniſſet cap. 17. II. libri de Conſenſu Evangeliſt. num. 39. de vocatione diſcipulorum, & de narratione Matthæi: *Proinde fieri poteſt, ut poſtea narraverit, non quod poſtea factum erat, ſed quod prius prætermiſerat*. Et cap. 26. ejuſdem libri num. 59. *Hinc autem probabilius videtur quod hæc prætermiſſa recordando Matthæus commemorat: quia utique ante illum ſermonem habitum in monte credendum eſt vocatum eſſe Matthæum. In eo quippe monte tunc Lucas commemorat* (cap. 6. v. 13.) *omnes duodecim ex pluribus diſcipulis electos, quos & Apoſtolos nominavit*. Itaque nobis confugiendum non eſt ad Harmoniam Joannis Clerici pro expiſcanda tam profunda & recondita obſervatione, Matthæum nonnulla recapitulando ſcripſiſſe. Demonſtrandum jam hæc non fuiſſe contra Fauſtum reponenda. Quamquam verum eſt Matthæum in ſua vocatione narranda ordinem temporum non ſervaſſe; hæc tamen quæſtio in velitationibus Fauſti ad rem non pertinet, & melius ac facilius Manichæi cavillatio depellitur, ſi demonſtretur, potuiſſe Matthæum narrare quæ Chriſtus dixerat in monte, etſi abfuiſſet. Atqui hæc Auguſtinus cap. 3. libri XVII. contra Fauſtum validiſſimis argumentis demonſtrat. Quid ergo de tempore vocationis Matthæi diſputare, & ordinem rerum geſtarum exponere contextu Evangeliorum, adverſus hominem impudentiſſimum contendentem in Libro Matthæi plures eſſe lacinias, & probantem quæ narrat de ſua vocatione, negantem quæ ſcribit de ſermone habito in monte? Si Evangelium univerſum recepiſſet Fauſtus, poterat & illud reponi: ſed mutilans pro ingenio Scripturas erat uſurpatis ab Auguſtino reſponſionibus refellendus.

Carpit præterea Phereponus in libro XXII. cap. 35. reſponſionem Auguſtini pertinentem ad Saram, quæ appellatur ab Abrahamo Soror ratione conſanguinitatis. *Quia non tantum* (Abrahamus) *ſororem vocat, quod ambiguum eſſe potuit, ſed filiam patris, non vero matris*, Gen. 20. 12., *ex quo liquet proprie hoc eſſe intelligendum*. Addit nullam eſſe Hiſtoriam, quæ nos doceat eo tempore apud Chaldæos illicita fuiſſe

Digitized by Google

fuiſſe fratrum & ſororum conjugia, quamvis hoc affirmet Auguſtinus. Fatetur tamen eamdem fuiſſe ſententiam Epiphanii Her. 39. num. 7. & Hieronymi in libro adverſus Helvidium.

Verum longe probabilior eſt ſententia Auguſtini, aut ſaltem non plane certa illa quam amplectitur Clericus, licet nonnullos habeat iſta quoque aſſertores. Stant pro Auguſtino momenta quamplurima. Verſio enim Arabica in Polyglottis Waltoni Tom. 1. p. 81. habet: *Et in rei veritate ipſa eſt conſanguinea mea ex parte patris mei*. Jonathas legit: *Filia fratris patris mei*. Idem ſentiunt Interpretes nobiliſſimi. Hieronymus non ſolum contra Helvidium, ſed & in quæſt. Hebr. ubi ait: *Aran duas filias genuit Melcham & Sarai cognomento Jeſcham*. Et infra, licet alteram quoque ſententiam approbet, inquit: *Fratris ejus eſt Aran filia, non ſororis*. Vatablus pariter: *Soror ejus fuit, ſicut Lot frater ejus*. Mitto Salianum, qui exhibet etiam Schema familiæ Thare Tom. 1. Annal. pag. 360. Cornelium a Lap., & poſteriores reliquos. Addo & Novatores, præſertim Clarium ſcribentem: *Fuit ſoror ejus, ſicut Lot frater*. Deinde Auguſtinianam ſententiam confirmat argumentum, quod depromo ex cap. XI. Geneſ. Ibidem v. 29. Aran dicitur pater Melchæ, & pater Jeſchæ. At videtur Jeſcham eamdem eſſe ac Saram; ideoque hanc eſſe neptem Thare & filiam Aran. Id evincitur primo, quoniam deſcribuntur ibi uxores Abrahami, & Nachoris his verbis: *Duxerunt autem Abram & Nachor uxores: nomen uxoris Abram, Sarai: & nomen uxoris Nachor, Melcha filia Aran, patris Melchæ & patris Jeſchæ*. Videtur ergo Jeſcha eadem cum Sarai ibidem commemorata; maxime quia proximo v. 31. Sarai non dicitur filia Thare patris Abram, ſed tantum nurus, & uxor filii ſui. Deinde Jeſcham eamdem eſſe ac Saram, eſt pervetuſta Scriptorum clariſſimorum opinio. Joſephus in 1. Antiq. cap. 6. *Ex his*, (inquit), *Aranes reliquit Lotum filium cum filiabus Sara & Melcha. Neptes autem ex fratre duxerunt uxores, Melcham quidem Nachores, Saram vero Abramus*. Vetus Hebræorum Chronicon de Aran ait, *Hinc natus eſt Lot: ſequenti anno Jeſcha, quæ & Sara*. Jonathan Uzielis: *Jeſcha ipſa eſt Sarai*. R. Aben Ezra: *Antiqui patres noſtri dixerunt Jeſcham eſſe Sarai*. Erudita etiam Interpretatio nominum Hebræorum, quæ extat in fine Tom. 6. Bibliorum Waltonianorum, eſt de Sara, *Domina mea, vel princeps mea. Uxor Abram*, Gen. XI. 29., *filia Aran fratris mariti ſui, quæ & Jeſcha ibidem dicitur*. Nec orta eſt hæc ſententia ex commentis Cabbaliſtarum, quod eumdem numerum hebraice reddant nomen שרה *Sara*, & יסכה *Jiſcha*: ſed, ut animadvertit R. Salomon, Jeſcha cognomento appellata eſt, & quia יסכה *contemplabatur* per ſpiritum, & quia omnes סכוה *contemplabantur* ipſius pulchritudinem. His ergo, aliiſque momentis pluribus ſententiæ, quam Auguſtinus amplectitur, additur firmitudo.

E con-

E contra opinio eorum, qui Saram exiſtimant germanam ſororem Abrami, infirmiſſimo nititur fundamento. Geneſ. XX. 12. appellatur, inquit Clericus, non tantum ſoror, ſed & filia patris ſui. Ita eſt. Sed *apud Hebræos nepos vocatur frater, & neptis filia*, inquit Vatablus. Et quidem recte: nam Geneſ. XXIX. 5. Laban dicitur filius Nachor. XXIV. 48. Rebecca appellatur filia fratris Abrami. 2. Regum XIX. 24. Miphiboſeth filius Saul. Conſtat autem his locis filios appellari nepotes. Neque hi tantum, omnes poſteri in ſacris libris dicuntur filii, ut Achan appellatur filius Zare, Joſ. VII. 24., & Chriſtus Mat. I. filius Davidis. Ergo Sarai neptis Thare ejus filia merito eſt appellata.

Num ex profana hiſtoria probari poſſit in uſu olim fuiſſe inter fratres, ſororeſque conjugia, parum, aut nihil noſtra intereſt. Scimus quæ refert H. Grotius de moribus Gentilium ad cap. Geneſeos viceſimum. Sed non ſervarunt ſanctiſſimi Patriarchæ leges omnes Ethnicorum populorum. Quantum ad ſanctos Patres pertinet, extant de rebus illorum geſtis libri divina auctoritate conſcripti. Ex his ſi nullum aliud proferatur teſtimonium, quam colloquium Abrami cum Sara, *Dic, quod ſoror mea ſis*, aut cum Abimelech, *Vere ſoror mea eſt, filia patris mei*; jam conſtat momentum iſtud nullius eſſe roboris. E contra ratiocinatur Hieronymus adverſus Elvidium, credibile non eſſe Abramum virum juſtum patris ſui filiam conjugem accepiſſe; & quia *in primis hominibus propter aurium ſanctitatem idipſum Scriptura non nominat, malens intelligi, quam proferri*: & quia Levit. XX. 17. prohibentur matrimonia inter fratres, tanquam res per ſeipſam nefaria; quippe legitur, *Qui acceperit ſororem ſuam filiam patris ſui, vel filiam matris ſuæ, & viderit turpitudinem ejus, illaque conſpexerit fratris ignominiam, nefariam rem operati ſunt*. Ceterum, ut ut defendi poſſit contrarium; neque liquet aperte Sarai fuiſſe filiam immediate generatam a Thare, neque Auguſtinum ſecutum ſententiam deteriorem. Atque hæc pro Auguſtinianis vindiciis tantiſper dicta ſunto. Nam in libris contra Fauſtum hæc tantummodo caſtigavit Phereponus; aut, ſi maculæ affictæ ſunt aliæ, exſufflantur halitu, neque opus eſt ſpongia.

CAPUT VII.

De Moſe Hebraicarum legum Promulgatore.

PLURA jam de Moyſe in ſuperioribus libris fuerunt ſuo quæque loco diſputata, de illius antiquitate, de averſione a cultu Idolorum, atque de injuſta inſimulatione Magiæ. Expedientur nunc quæſtiones aliæ de memorabili ſanctiſſimoque viro ab eruditis ſcriptoribus inſtitutæ. Prima quæſtio eſt de nomine, num Aegyptium ſit, an Hebraicum. Vide-

Videtur eſſe nomen Aegyptium, primo quia impoſitum a filia Pharaonis, Exodi 11. 10. 2. quia Moſes interpretatur, *ſervatus ab aquis*. Id vero Aegyptia lingua dici Mω-υσης, aut Mωῦ-υσης obſervarunt plures, probatque ex vetuſto Copto Vaticano Kircherius. 3. quoniam a radice משה *extrahere*, participio præterito non appellandus erat משה *Moſcè*, ſed משוה *Maſciù*, quod extractum notat. Arbitramur tamen nomen eſſe Hebraicum, tum quia habet in Hebræo apertiſſimam etymologiam; tum etiam quia linguá Aegyptiâ appellatum fuiſſe Mneven colligitur ex libro 1. Diodori, atque hinc derivata eſt fabula Thalmud, Moſen eſſe Monjon Aegyptiorum, cum Monjos idem ſit ac Menos. At vetuſti Rabbini pro Mneve Menon facile poſuerunt. Præmiſſæ autem conjecturæ non difficilem habent ſolutionem. Ad primam quippe reſpondemus cum Rab. Abenezra, *forſan didiciſſe filiam Pharaonis Hebraicam linguam, aut quæſiviſſe de illa*. Altera nullius eſt momenti, quoniam linguæ omnes habent plura nomina ab omnium matre, ideſt, ab Hebræa parum diſſimilia, ac propria præſertim. Ad poſtremam dicimus, participium Benonì, *Extrahens*, paſſiva ſignificatione uſurpari; & hoc forſan loco non abſque myſterio, cum Moſes non ſolum ab aquis extractus ſit, verum etiam ipſe populum electum deberet extrahere.

Proxima eſt quæſtio de illius uxore Aethiopiſſa, de qua Num. XII. 1. hanc enim Scriptores plurimi aliam putant a Sephora filia Jethro Sacerdotis Madian ducta in uxorem Exodi 11. 21. Arbitrantur namque Moſen, priuſquam percuſſo Aegyptio, ib. v. 12. proficiſceretur in Madian, conſtitutum a Rege Aegyptiorum Ducem exercitus ſuſcepiſſe expeditionem in Aethiopiam, ibique filiam Regis ipſius amore captam participem feciſſe connubii, Tharbin nomine. A qua opinione nec abhorret Abulenſis q.5. in cap. 12. Num., etſi Moſi Tharbin ac Sephoram putet fuiſſe deſponſatas ſucceſſivo tempore, & Sephoram, poſteaquam Tharbis apud Aethiopes remanſerat a viro ſponte divulſa. Hujus opinionis duo ſunt argumenta: unum, quoniam hanc hiſtoriam narrat Joſephus 2. Antiq. cap. 10, eumque ſequuntur viri docti, inter quos Auctor Hiſt. Scholaſticæ Petrus Commeſtor, Fabricius, alii. Alterum, atque iſtud præcipuum eſt, Sephoram nullatenus dici poſſe Aethiopiſſam, cum Madian ejus patria ſita fuerit in Arabia Petræa ad Rubrum mare: ideoque Aethiopiſſa, de qua in duodecimo Numerorum, alia videtur a Zippora Madianitide.

Longe tamen verius eſt Moſen fuiſſe *Monogamon*, nec aliam duxiſſe, præter Zipporam, aut Sephoram, uxorem. Hiſtoriam quippe belli Aethiopici fabuloſa videtur Theodoreto, Ruperto, Cajetano, Genebrardo, Pererio, & Salianò, qui plura de hoc argumento ornate & erudite profert Tom. 2. Annal. ad an. M. 2494. Et quidem vero non eſt ſimile Regem Aegypti poſt illatam ab Aethiopibus cladem imperatorem militum elegiſſe virum Judæum coacervato, ut Artapanus narrat,

rat,

Digitized by Google

rat, exercitu ex gente Moyſi cognata. Multo minus credendum quod ſcribitur a Joſepho poſt deditionem urbis Meroë, pactiſque cum Regina nuptiis, *ſævitum nihilominus in hoſtes*, attenta præſertim ſingulari Ducis manſuetudine. Quod autem ad incruſtandam fabulam addunt alii ſculptas a Moyſe imagines aſtronomicas in quibuſdam anulis ad amorem vel oblivionem, Moſis religioni, pietatique repugnat. Illa ergo de Moſis in Aegyptum expeditione commentatio, niſi penitus explodenda, ſaltem inter res incertiſſimas a viris doctis rejicitur. At quod legitur cap. XII. Numerorum, percipitur facilè, ſi animadvertamus duplicem fuiſſe Aethiopiam, Orientalem unam, Occidentalem alteram. De utraque ſat eſt ſi legas Tabulas Geographicas Auguſtini Lubin additas Sacris Bibliis Antonii Vitrè. Notis Geographorum atque Interpretum circa diſtinctionem Aethiopiæ accedit fuiſſe cognitam etiam Homero ſcribenti in primo Odiſſeæ:

Αἰθίοπας τοὶ δίχθα δεδαίαται ἔσχατοι ἀνδρῶν
Οἱ μὲν δυσομένου ὑπερίονος, οἱ δ᾽ ἀνιόντος.
Aethiopas, qui biſariam diviſi ſunt, ultimi hominum,
Alii quidem Occidentalis Solis, alii vero Orientalis.

Zippora ergo Aethiopiſſa dicitur, quod terra Madian ſpectet ad Aethiopiam Orientalem Aegypto propinquam, & ad Mare rubrum, ſive Sinum Arabicum porrectam. Niſi mavis mulierem Madianitidem appellari Aethiopiſſam ignominiæ cauſſa, ut ſentiunt complures. Nihil itaque prohibet, quin credamus Moyſen unius uxoris maritum, ut dubio procul tenent innumeri, inter quos Tertullianus ſcribens cap. 6. Monogamiæ: *Meliora ſectari juſſus habes & Joſeph unijugum, & hoc nomine, audeo dicere, patre meliorem; habes Moyſen Dei de proximo arbitrum.*

Quæſtio tertia eſt, an Moyſes percutiendo virum Aegyptium fuerit facinoroſus homicida: quod ſupra diximus a Fauſto Manichæo fuiſſe objectum. Atque ſtant contra Moyſen haud leves, quæ ſequuntur, præſumptiones. Primo enim ipſius conſcientiam redarguunt facti circumſtantiæ, nam cædem illaturus *circumſpexit huc, atque illuc*, Exodi 11. 12. Deinde *percuſſum Aegyptium abſcondit ſabulo*. Tum audiens patratum ſcelus palam fieri, *fugit in terram Madian*. Quæ omnia ſunt perſpicua iniqui animi, ſuique facinoris conſcii argumenta. Præterea homicida eſt, qui præter ordinem poteſtatis atque juſtitiæ vitam alienam invadit. At hoc fecit Moyſes, cum privatus eſſet, & nondum in Judicem populi conſtitutus; quod a contribuli ſuo ei exprobatum eſt Exodi 2. 14. Fuit ergo homicida flagitioſus. Atque hæc ratio tanti eſt, ut ad objectionem Fauſti Auguſtinus allatam ſupra reſponſionem inierit, ingenue ſcribens lib. 22. cap. 70. *Conſulta æterna lege reperio non debuiſſe hominem ab illo, qui nullam ordinatam poteſtatem gerebat, quamvis injurioſum & improbum occidi*. Sed etſi Judex fuiſſet, quod

G 2 con-

Digitized by Google

conſtat eſſe falſiſſimum, debebat cauſſam attente expendere, cum non ſit vita hominis parvi facienda: nec pro ſola percuſſione mortem rependere, judex una præceps & carnifex. Accedit quod in Epiſtola Judæ v. 9. habetur Diabolum altercatum de corpore Moyſi, contendentem cum Michaele Archangelo dignum non eſſe ſepultura, quoniam percuſſiſſet Aegyptium, ut Oecumenius exponit. Poſtremo non alia ratione veteres Rabbini conati ſunt Moyſen defendere ab homicidio, niſi quia percuſſit hominem non gladio aut ſcipione, ſed pronunciato Dei nomine יהוה. Quod cum mendacium ſit putidum ac futile, quia nondum nomen tetragrammaton fuerat divinitus revelatum: cum Patronorum commentatione videtur cauſſa Moyſi deperdita.

Etſi vero hæc aliquam præſeferunt criminis ſuſpicionem, dicendum puto nullam homicidii culpam in virum ſanctiſſimum transferendam. Probant id aliqui cum Abulenſi Comment. in cap. 2. Exodi, quod exiſtimandum non ſit hominem cum Deo familiariter colloquentem paſſione atque ira, non æquitate cædem patraviſſe. At poſſet reſponderi nondum divinis apparitionibus fuiſſe donatum, aut id ſaltem divinis ſcripturis non evinci. Itaque divino nutu percuſſiſſe Aegyptium oſtenditur ex cap. VII. Act. Apoſt. v. 24. & ſeq. *Et cum vidiſſet quemdam injuriam patientem, vindicavit illum: & fecit ultionem ei, qui injuriam ſuſtinebat percuſſo Aegyptio. Exiſtimabat autem intelligere fratres, quoniam Deus per manum ipſius daret ſalutem illis: at illi non intellexerunt.* Quibus verbis innuitur Moyſen, licet nondum conſtitutus eſſet Judex, ac rector populi cum manu Angeli, potentique miraculorum virtute, revera tamen jam fuiſſe electum; & iccirco actum illum juſtitiæ exercuiſſe, quoniam arbitrabatur cognatum populum ex illius viſitatione, atque opere ſatis percipere miſſum ſe a Deo illius Ducem ac Redemptorem. At cum noluerint illum recognoſcere, & quidam illi dixerit, *Quis te conſtituit principem, & judicem ſuper nos?* opus fuit, ut cum poteſtate miraculorum iterum Rector rediret. Unde legitur eodem cap. v. 35. *Hunc Moyſen, quem negaverunt, dicentes, Quis te conſtituit principem & judicem? hunc Deus principem, & redemptorem miſit, cum manu Angeli, qui apparuit illi in rubo.* Atque in hoc figuram prætulit Salvatoris, cujus poteſtas in priori adventu fuit Judæis deſpecta & inviſa, in ſecundo erit ſingulis formidabilis & glorioſa. Ergo Moyſes hominem Aegyptium non ſine auctoritate Judicis, & Vindicis a Deo conſtituti percuſſit. Sed legite Hom. 1. S. Baſilii in Hexameron, Amb. lib. 1. cap. XI. Auguſtinum Q. 2. in Exodum, D. Thomam 2. 2. q. 60. art. 6. Nicolaum de Lyra in cap. VII. Act. Apoſt. & celebriores alios Interpretes.

Ad primam ergo in contrarium conjecturam, & ad conſequens argumentum reſpondeo, tunc Moyſen fuiſſe quidem Judicem populi idoneum, at id fratres ejus non intellexerant. Etſi enim Judex antequam deman-

demandatum ſibi munus exerceat, debet populo innoteſcere, alias poſſet quiſque ſeſe in Reipublicæ regimen temere intrudere; attenta nihilominus miſera Judæorum conditione, nam erant extra patriam aſportati, maribus circumdati, Regi potentiſſimo infenſi, atque oppreſſi jugo duriſſimæ ſervitutis, nondum videbatur illorum Rector & Judex tam adverſis temporum circumſtantiis publicandus. Ergo Moſes circumſpexit undique, & ſabulo abſcondit Aegyptium, & ſparſo illius cædis rumore fugam arripuit; ne in Dei populum Pharao conciperet acerbiorem indignationem, captivos vehementius affligeret, aut rapto ad ſupplicium ipſo Moyſe divinum de populo liberando conſilium nequaquam perficeretur. Atque hujus liberationis ſpe, non timore in fugam ſe conjeciſſe, auctor eſt Paulus in Epiſt. ad Heb. cap. xi. 27. *Fide reliquit Aegyptum, non veritus animoſitatem Regis*. Auguſtinus autem quæſt. 2. in Exodum, poſtquam repetit quæ ſcripſerat adverſus Fauſtum, *Tamen* (inquit) *ſicut Stephanus dicit in Actibus Apoſtolorum, putabat intelligere fratres ſuos, quod per eum Deus daret illis ſalutem: ut per hoc teſtimonium videatur Moyſes jam divinitus admonitus, quod Scriptura eo loco tacet, hoc audere potuiſſe*. Inſtituere longam cauſſæ tractationem, non patiebantur memoratæ temporum circumſtantiæ. De pœnæ ad culpam æqualitate, putant aliqui, inter quos Abulenſis, Aegyptium percuſſum fuiſſe propter adulterium: quod pœnâ mortis etiam apud Aegyptios plectebatur. Nam conſtat, inquiunt, ex Cap. 24. v. 11. Levitici, mulierem Iſraelitidem, Salumith nomine, de concubitu Aegyptii filium blaſphemum peperiſſe. At Cap. 2. Exodi nulla adulterii fit mentio: & ſatius videtur, ſi reſpondeamus utrobique illatam mortem ſignificari, & verſu 11. וַיַּרְא אִישׁ מִצְרִי מַכֶּה אִישׁ־עִבְרִי *Viditque virum Aegyptium percutientem virum Hebræum*, & verſu 12. וַיַּךְ אֶת־הַמִּצְרִי׃ *Et percuſſit Aegyptium*. Eſt enim utroque loco idem verbum נכה *cædem inferre*. Moyſes ergo mortem morte mulctavit.
Ad poſtremum de Corpore Moyſi (nam nos pariter commentationem Rabbinorum explodimus) ſi admittamus interpretationem Oecumenii, nihil contra nos. Etenim ſpiritus nequam, Satan & Diabolus appellatus, quod ſit adverſarius & falſus criminator juſtorum, immerito Moyſen accuſabat, illique propterea reſtitit Michael. Sed probabilius eſt contendiſſe diabolum, ne ſancti viri Cadaver terræ mandaretur in terra Moab contra Phogor, atque ob ejuſdem ſepulcrum antiqui idoli cultus aboleretur; quemadmodum contigiſſe in Daphni ex Reliquiis Sancti Babylæ, auctor eſt diſſertiſſima Oratione Chryſoſtomus. Aut forte ſepeliendum curabat notiſſimo aliquo loco, ut filii Iſrael proni ad idololatriam divinos illi honores deferrent. Nam utramque cauſſam reddunt Interpretes ac Patres, quos conſulas.

Quæſtio IV. eſt, an Moſes fuerit Heliopolitanus genere, atque ob lepram

lepram a ſuis expulſus, ut ſcribit apud Joſephum lib. 2. Appion Grammaticus. Sed liquet Moyſen Judæum fuiſſe ex cap. 2. Exodi; nec non ex Ethnicis Scriptoribus, Tacito lib. v. Hiſtoriarum, Lyſimacho, Dionyſio, & quotquot illius meminerunt. Nec ullatenus probabile eſt, puerulum elegantis formæ expoſitum in carecto ripæ fluminis, niſi fuiſſet ex gente Aegyptiis inviſa. Ob eamdem cauſſam nec percuſſiſſet virum Aegyptium rixantem cum Hebræis. Apion autem non ſolum in deſcribendo genere Moyſis errore labitur, verum etiam in conſignando exitu filiorum Iſrael de Aegypto ad annum 1. Olymp. vii. quo ſcribit ædificatam fuiſſe Carthaginem: at ab exitu de Aegypto ad inſtitutionem Olympiadum anni 715. connumerantur; Carthago enim ædificata eſt juxta Timæum Siculum, & Dionyſium Halicarnaſſenſem lib. 1. Antiq. Rom. anno ante primam Olympiadem triceſimo octavo, & juxta Scriptores omnes longe ante Olympiadum inſtitutionem. Quare Appion in omnem errorem cæcutiens rapitur.

De lepræ autem vitio, quo laboraſſe Moyſen ſcripſerunt Tacitus laudato libro, & Ptolomæus Alexandrinus cognomento Chennus, facile tollitur ſuſpicio. Nam adverſus leproſos, & puſtula ac impetigine infectos plura ſtatuta ſunt Levit. xiii., quibus liquet non fuiſſe Ducem cum univerſo populo tali vitio contaminatum. Quippe ſtatuitur, ut leproſi judicentur a Sacerdotibus, ut deferant caput nudum, veſtem diſſutam, os panno contectum, ut clament ſe contaminatos ac ſordidos, ut veſtimenta maculis conſperſa comburant, aliaque id genus plura. Id vero hac præſertim de cauſſa, quod tali morbo afficerentur iniqui, ut ſacra monſtrat Hiſtoria. Lyſimachus autem, Tacitus, & Chennus mendaces eſſe manifeſto deprehenduntur. Etenim ille narrat Judæorum multitudinem in mare demerſam, perpaucos in deſerta loca dejectos. At quomodo tam exiguo numero tot bella gerere, debellare Chananæorum regionem univerſam, urbemque toto orbe celeberrimam condere? Refert ædificatam a Judæis civitatem ab ipſis appellatam fuiſſe *Jeroſylam*, ideſt, ſacrilegam. Sed, ut mittam ſignificationem hebraici nominis ירושלם *Jeruſalem* longe diverſam ab ea, quam habet græcum vocabulum *ἱερόσυλα*, *Sacrilega*, unde Lyſimachus perperam contendit derivatum alterum *ἱεροσόλυμα*; quis propriam urbem ſacrilegam appellet? Tacitus etiam ſcribens, *Orta per Aegyptum tabe, quæ corpora fœdaret, regem Occhorim adito Hammonis oraculo remedium petentem, purgare regnum, & id genus hominum, ut inviſum Deis alias in terras avehere juſſum*, duplici ratione refellitur. Primo enim Moyſes Occhorim anteceſſit: deinde veteres Aegyptii Hammonem non coluerunt. Sed vide Juſti Lipſii, aliorumque in Tacitum notas, nec non Chronicon Euſebii de Regibus Aegyptiorum.

Verum eſt, quod Moyſes aliquando extrahens de ſinu manum; *protulit illam leproſam inſtar nivis*, Exodi iv. v. 6. ſed eam retrahens protu-

Digitized by Google

protulit iterum ſimilem carni reliquæ. Quare conſtat hoc magnum eſſe prodigium; neque enim naturaliter fieri poteſt, ut fiat eadem manus extemplo munda ac leproſa. Significabat autem hæc mutatio juxta Auguſtinum Serm. 86. de Temp. Synagogam, & Eccleſiam, ſecundum Cyrillum populum Judaicum, qui in lege permanens, tanquam manus in ſinu, ſummis affectus eſt beneficiis, recedens autem ab obſervantia legis percuſſus atque abjectus evaſit. Sed & præfigurabat Moyſes Chriſtum Dominum jam apud impios deſpectum, quaſi leproſum, poſthac gloria, & exaltatione conſpicuum. Addit Tacitus Judæos abſtinere ſue *memoria cladis, quod ipſos ſcabies quondam turpaverat, cui id animal obnoxium*. Verum non ſolum a ſue abſtinendum Judæis erat, ſed ulterius ab omni animali habenti ungulam non diviſam, & a commorantibus in aquis, ſi pinnulis careant aut ſquammis: ut addiſcerent, inquit Clemens Alex. in 3. Pedagogi, *non oportere eos, qui Deum invocant, cum impuris verſari hominibus*. At de his alibi.

Quæſtio V. eſt de facie cornuta Moyſis, ſive de verſione & intelligentia illorum verborum, *Ignorabat quod cornuta eſſet facies ſua*, Exodi XXXIV. 29. Proteſtantes communiter ſcribunt, ineptam eſſe hanc lectionem, & auctorem Vulgatæ hallucinatum in voce hebraica קרן *Cheren*. Addunt Sixtum & Clementem in novis Bibliis approbaſſe vulgi a tot doctis damnatam conſuetudinem pingendi Moyſen cum radiis ad inſtar cornuum. Inquiunt ex Vulgata verſione Moyſen cornutum prodiiſſe in picturis: & impie lectionem illam retineri ad verſionem Vulgatam ſtatuminandam. Ita Fagius in Exodum, Sixtinus Amama in Antibarb. lib. 2. cap. 30. Rainoldus, Glaſſius, & alii. Adverſus tam impudentem procacitatem tria demonſtrabo: unum optimam eſſe verſionem Vulgatæ; alterum noſtræ communionis Interpretes cornutam faciem non intelligere, niſi ſplendidam ac radiantem: tertium picturas cornuti Moyſis vetuſtiſſimas eſſe, recte permitti, neque ex Vulgata verſione introductas.

Primum igitur probo, quoniam hebraicam vocem קרן *Cheren* proprie ac literaliter ſignificare *cornu*, & radios hebraice eo nomine appellari, quoniam ad inſtar flammulæ in pyramidem, uti cornua, elevantur, quemadmodum cornu etiam appellari poteſtatem ac dignitatem, eo quod cornua ſint animalibus pars eminentior, atque robuſtior, eſt in ſacris Bibliis manifeſtiſſimum. Legantur Hebraica Biblia Joſ. 6. 4. Deut. 33. 17. Pſalm. 69. 32. Daniel. 8. 9. &c. Igitur ea verba כִּי קָרַן עוֹר פָּנָיו *quod promicuiſſet cutis faciei ſuæ*, optime a Latino Interprete reddita ſunt, *Quod cornuta eſſet facies ſua*. II. Quamvis קרן ſignificet aliquando regnum, ut 1. Paralip. 25. 5. Pſalm. 132. 17. poteſtatem ac furorem Deut. 33. 17. III. Reg. 22. 11. Daniel. XI. 40. aut locum eminentiorem Eſaiæ V. 1., nihilominus his omnibus in locis hæretici in ſuis verſionibus retinent vocabulum *Cornu*, quoniam regnum, pote-

poteſtas, & locus prominens ducta metaphora a cornu hebraice appellantur קרן *Cheren*. Igitur patiantur & verbum, *Cornuta eſſet*, in cap. xxxiv. Exodi, tametſi hoc verbo ſignificatur ſplendor faciei, quoniam ſplendor ducta metaphora a cornu dicitur hebraice *Cheren*. III. Memorato cap. Exodi in verbo *Cheran* קרן iidem hæretici agnoſcunt metaphoram, ut liquet ex Salomone Glaſſio pag. 1759. Ergo *Cheren* non ſenſu obvio ac literali ſplendorem ſignificat, ſed tranſlatitio. At ubicunque ſenſus metaphoricus eſt, debet ipſa vox propria retineri: alioquî variatur ſtylus, ſuamque formam ac venuſtatem deperdit, nec habetur verſio Scripturæ, ſed paraphraſis, aut metaphraſis. IV. Verſio Aquilæ pariter habet *κερατώδης ἦν cornuta eſſet*; & Hieronymus linguarum peritiſſimus in cap. 6. Amos, inquit: *In Exodo juxta Hebraicum, & Aquilæ editionem legimus, Et Moyſes neſciebat, quia cornuta erat ſpecies vultus ejus*.

Quod noſtri Interpretes ac Doctores non adeo ſint imperiti, ut neſciant his verbis, *Cornuta erat facies Moyſi*, ſignificari ſplendorem vultus ejus, & cornua Moſis metaphorice eſſe accipienda; viderit qui ipſorum libros perlegerit. Obſervavimus Gloſſam Interlinearem, Catenam in Exodum Lippomani, Cornelium a Lapide, Emmanuelem Sa, Auguſtinum Calmet, alios: nec adinvenimus ullum adeo ſimplicem, qui credat cornua Moyſi erupiſſe. Ipſe Amama fatetur optime interpretatos hunc locum Steuchum, Cajetanum, Oleaſtrium, Sixtum Senenſem, Bellarminum, ac D. Thomam. Itaque noſtri in hoc puncto non de ſenſu verborum cum Hæreticis pugnant, ſed de puritate verſionis. Idcirco perperam nobis objectant Verſionem LXX., qui ſenſum quandoque ſecuti reddiderunt, *δεδόξασται ἡ ὄψις τοῦ χρωτὸς τοῦ προσώπου αὐτοῦ*: *Clarificatus eſt conſpectus coloris faciei illius*: ad quam verſionem videtur reſpexiſſe Paulus 2. ad Corinth. III. 7. Nos enim ultro concedimus Moſen fuiſſe in monte clarificatum, & miro ſplendore circumdatum: at id optime cohæret cum allatis verbis ex capite xxxiv. Exodi.

Ut de picturis Patriarchæ Moyſi nonnulla dicamus; proferunt Guilelmus Schikardus, & Jo. Seldenus perantiquum nummum Moſis auribus tenus cornuti cum inſcriptione torquî addita משה *Moſes*: in poſtica autem ſunt verba illa Decalogi לא יהיה לך אלהים על־פני: *Non habebis Deos alienos coram me*. Obſervarunt & in lamina aeris cornua haberi arietina. Num procuſi hi nummi a Judæis res eſt valde incerta; vetuſtos autem nullus negat. Hujus imaginis rationem afferunt, quod Cornua in ſacris literis majeſtatem ſignificant, regiam poteſtatem, invictam animi fortitudinem, & gloriæ magnificentiam. Similia ſcribunt Bartholius de Unicornu cap. 1. & Hottingerus de Nummis Orient. pag. 136. Magnum quoque Alexandrum nummi exhibent cum Cornibus arietinis ob poteſtatem ac fortitudinem. Hinc dictum putant Arabice *Dul-Karnaim*. Extat his conſimile ſaxum in Muſæo Capitolino Clementis

mentis XII. munificentia exornato poſtrema in aula, referens Alexandrum eodem pacto cornutum. Non ergo ex imperitia Pontificiorum interpretum, ut ſcriptitant hæretici alii, neque ex corrupta lectione Vulgatæ, ſed ex priſca conſuetudine prodiit in ſimulacris & picturis Moyſes cornutus, in ſymbolum poteſtatis, & gloriæ. Talem nobis ſculpſit Moyſen celeberrimus Bonarrota in ſtatua adhuc Romæ ſervata in Templo D. Petri ad Vincula; ne illam credas vulgarium Opificum conſuetudinem. Ita nobis facile commovere, ut phraſi utar Tullii, cornua diſputationis, quibus nos petunt Heterodoxi.

Quæſtio VI. eſt, an Moyſes fuerit primus literarum inventor, ut opinantur Poſſevinus, Jo. Mariana, Rupertus, & P. de la Haye in Prologom. Bibliorum, Seſſ. V. cap. 2. Reſpondendum eſt negative cum Auguſtino lib. 18. de Civit. Dei cap. 39. Etenim 1. de Moyſe ſacri libri teſtantur, fuiſſe eruditum *omni ſapientia Aegyptiorum*. Act. VII. 27. quod falſo putant factum ſolis literis hieroglyphicis. Quandoquidem alphabeticas etiam apud Aegyptios extitiſſe ante Moyſen, liquet primo, quod imperceptibile ſit omnem Aegyptiorum ſapientiam ſolis hieroglyphicis literis traditam. Deinde Nicolaus Damaſcenus, & Joſephus lib. 1. Antiq. ſcribunt ab Abramo & Chaldæis arithmeticam & aſtrologiam in Aegyptum perveniſſe: & ante Aegyptios cultas has ſcientias ab Aſſyriis auctor eſt Proclus in Timæo. Legimus præterea apud Simplicium Comment. 46. in lib. 3. de Cœlo Ariſt., Obſervationes Aſtronomicas, quas Calliſthenes e Babylone miſerat, fuiſſe annorum 1093. eaſque etiam Porphyrius refert uſque ad Alexandri Macedonis tempora fuiſſe ſervatas. Illarum vero initium erat paullo ante turris Babilonicæ ſtructuram, & circa annum, ante Abrahamum, ducenteſimum. Certiſſimum eſt etiam Cadmum Phœnicem genere prima Grammatices elementa Græcis tradidiſſe accepta a Chaldæis, ut ſcribit lib. v. Diodorus, & in lib. de Regibus Judæ Eupolemus. Orta hinc opinio Phœnices literarum fuiſſe inventores. Joſeph quoque lib. 1. Antiquit. cap. 3. commemorat columnas duas, quarum una ad ſuam uſque ætatem perſiſtebat, ubi rerum cæleſtium diſciplinas, & curſus aſtrorum deſcripſerant homines Antediluviani.

Probatur 2. nam in Epiſtola Canonica Judæ v. 14. laudatur liber Henoch his verbis: *Prophetavit autem & de his ſeptimus ab Adam Henoch*, & exſcribitur ſtatim prophetia. Unde Auguſtinus cit. libro de Civit. Dei cap. 38. Enochum quædam divina ſcripſiſſe non dubitat: atque idem eſt judicium Tertulliani in libro de Habitu mulierum. Reſpondent librum Enoch eſſe apocryphum. Ita eſt: at non inde ſequitur Enochum nihil ſcripſiſſe. Etiam ex libris apocryphis, iis videlicet, qui non ſunt undequaque exploratæ auctoritatis, licet certum habeant auctorem, teſtimonia quædam collegerunt Scriptores ſacri. Compertum eſt Paulum Apoſtolum produxiſſe verba ex Arato Gentilium Poeta, Si-

monide Cretenſi, & Menandro. Hujuſmodi eſt illud Act. xvii. 28. τοῦ γὰρ καὶ γένος ἐσμέν, *Ipſius enim & genus ſumus*, quod conſtat ab Apoſtolo deſumptum ex Poeta Cilice concive ſuo. Menandri in Thaide eſt trimeter ex ſpondeis & jambis, qui legitur in 1. ad Corinth. xv. 33. φθείρουσιν ἤθη χρηστὰ ὁμιλίαι κακαί, *Corrumpunt mores bonos colloquia mala*. Quod legitur ad Titum 1. 12. Κρῆτες ἀεὶ ψεῦσται, *Cretenſes ſemper mendaces*, carmen eſt Epimenidis, & Callimachi citatum a Favorino. Ex quibus colligitur perperam a pleriſque Epiſtolam Judæ rejectam, quia ex libro Enoch deſumit teſtimonium, ut in Catalogo Scriptorum Eccleſiaſticorum ſcripſit Hieronymus. Fatemur ergo librum Enoch non eſſe in Canone divinarum Scripturarum, & negamus Enochum aliqua non ſcripſiſſe. At de Moyſe cum hoc capite, tum præmiſſis diſputationibus, & ſcriptiunculis noſtris dictum ſatis.

CAPUT VIII.

De diſtributione, atque interpretatione Decalogi.

SUMMARIUM univerſi Juris eſſe Decalogum recte animadverterat qui libros Philonis de hoc ipſo argumento editos, inſcripſit, περὶ τῶν δέκα λογίων, ἃ κεφάλαια νόμων ἐστί. Haud bene ergo ab iis factum, qui Theologicas diſciplinas tradentes Tabulas teſtamenti prætereunt. De his parce ſaltem diſſerere volumus, quædam curſim attingentes, non trita penitus, & communia. Nam quæſtiones Scholaſtica methodo pertractandas, ſolitas de nonnullis præceptis moveri, ad libros proximos de humanis Officiis, ne hic nimium excreſcat, putavimus rejiciendas.

Itaque *Decalogum* dictum comperimus, quaſi *Decem verba*. Eſt autem *Verbum* in ſacris literis non ſolum quælibet vox ſignificativa, ſed & per analogiam interdum accipitur pro re geſta, aut gerenda, ut dicitur liber uterque Paralippomenon, ſeu Chronicorum, ob recenſionem rerum geſtarum priſcis Judæorum temporibus, hebraica lingua *Verba dierum*, דִּבְרֵי־הַיָּמִים. Sic accipitur Græcum ῥῆμα Lucæ 11. 15. & λόγος ad Rom. ix. 28. Aliquando ſignificat ſententiam aliquam, ut Marc. xi. 29. *Interrogabo vos & ego unum verbum, & reſpondete mihi: Baptiſmus Joannis de cœlo erat, an ex hominibus?* Utroque ſenſu arbitramur dictum eſſe Decalogum, videlicet ob decem ſententias Domini, ac præſcriptiones rerum agendarum: unde Auctor Quæſtionum veteris & novi Teſtamenti inter Opera Auguſtini, *Decem ſententias* (inquit q. 7.) *decem verba appellavit*.

Quomodo decem præcepta duabus in Tabulis fuerint diſtributa, vix poſſumus divinare; probabilior tamen eſt ſententia Auguſtini, quæ jam

Digitized by Google

jam inter Catholicos communis evaſit, talem fuiſſe partitionem, ut una Tabula tria ad Dei cultum pertinentia contineret, altera ſeptem reliqua ſpectantia ad proximi dilectionem. Adverſus quam diſtributionem nihil ſolidi crepant animadverſiones Petri Martyris in caput VII. Epiſtolæ ad Romanos, aliorumque hæreticorum. Prima ergo partitio eſt, quam Judæi quidam tradiderunt poſt Joſephum lib. III. Antiquit. cap. 8. & Philonem in Expoſit. Decalogi, in utraque tabula quina præcepta diſtribuens. Alteram tenet Hieronymus, ac poſt eum complures, opinantes præceptum de non faciendis ſimulacris, eſſe ordine ſecundum, ac diverſum a primo, *Ego ſum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti*; ita ut prior tabula quatuor præcepta comprehendat, ſex altera, facto uno de duobus poſtremis prohibentibus concupiſcentiam uxoris, & rerum alienarum. Tertia eſt communiter poſt Auguſtinum recepta, quam ſupra innuebamus: de qua vide Epiſtolam ad Januarium cap. II. Sermonem 9. de decem Chordis, ſive 96. de Temp. cap. 5. lib. III. Confeſſ. cap. 8. &c. Diviſio hæc Auguſtini eſt ceteris probabilior, ſi tria facile percipiantur: primo in una Tabula fuiſſe ea quæ pertinent ad Dei cultum, & dilectionem; in altera autem quæ referuntur ad proximum: deinde præceptum de non habendis diis alienis eſſe ordine primum, & conſequenter ad Deum tria tantum, non quatuor præcepta referri: tertio, quod ex hoc conſequitur, cum VII. alia ad complendum denarium numerum invenienda ſint, nonum ac decimum præceptum eſſe diverſa.

Primum demonſtratur; nam Matth. XXII. 38. & 39. & Marc. XII. 30. & 31. duo tantum dicuntur præcepta legis, *Diliges Dominum Deum tuum*, &, *Diliges proximum tuum*. Id vero ſi dictum eſt propter diſtinctionem tabularum; conſtat omnia quæ ſpectant ad cultum Dei in prima tabula, & omnia quæ referuntur ad amorem proximi in ſecunda tabula fuiſſe conſcripta: ſi autem duo tantum commemorata ſunt, quod hæc ſint veluti genera & capita ceterorum; nemo non videt, quam congruum magis, & longe probabilius ſit, quæ ad diverſa genera pertinent non fuiſſe permixta. Mitto, quod Ambroſius, Beda & alii interpretantur verba Apoſtoli ad Epheſ. VI. 2. *primum in promiſſione*, primum tabulæ poſterioris. Conveniunt circa hanc diſtributionem Chriſtiani omnes, etiam confeſſione Voſſii diſput. 24. Leidenſi Theſi 3.

Mandatum vero, *Non habebis Deos alienos coram me*, eſſe ordine primum, liquet; nam in iis, quæ præcedunt, *Ego ſum Dominus, &c.* eſt oratio enuntiativa, nullumque verbum ibidem eſt imperativum, ſeu præceptivum. Eſt ergo præfatio quædam ad Decalogum, Majeſtatem, ac beneficentiam Dei, cui obtemperandum eſt, denuncians. Conſequens autem ſententia de non faciendis ſculptilibus numerum cum præcedenti non facit; quandoquidem quiſquis idola fingit ad adorandum eo cultus genere, qui ſummo Numini debitus eſt, jam Deos habet

bet alienos coram Domino. Accedit S. Patrem Auguſtinum Serm. de decem chordis cap. 6. in tribus præceptis prioris tabulæ inſinuatam putare quamdam imaginem Trinitatis.

Duo poſtrema diſtinguenda eſſe jam conſtat; nam alioquin denarius non eſſet numerus præceptorum. Atque diſtincta ſunt I. ut duobus præceptis prohibentibus illicitos exteriores actus in mulierem, & in rem alienam, ſexto ſcilicet & ſeptimo, correſponderent duo alia ad coercendam concupiſcentiam. II. quia cap. 20. Exodi v. 17. videtur duplex ſententia diſtingui, repetito verbo, *Non concupiſces*, *non deſiderabis*, tametſi Deuteronomii V I. 2. unica appareat. III. quoniam alia eſt ratio boni delectabilis, alia boni utilis: quorum concupiſcentia poſtremis illis præceptis prohibetur.

Hæc cum probabilia ſint; Auguſtinus non omnino repudiat ſententiam eorum, quibus potius placet in prima tabula quatuor contineri mandata, ut quod dictum eſt, *Non erunt tibi Dii alieni*, diverſum videatur ab illo, *Non facies tibi ſculptile*: & conſequenter unum ſit, *Non concupiſces uxorem proximi tui*, &, *Non concupiſces domum*, *&c.* Docet tantum partitionem aliam *videri ſibi congruentiorem*; quoniam, *revera quod dictum eſt*, Non erunt tibi Dii alieni præter me, *hoc ipſum perfectius explicatur, cum prohibentur colenda figmenta*. Legito quæſtionem in Exodum LXXI. Imo lib. III. contra duas Epiſtolas Pelag. cap. 4. videtur in aliam ſententiam declinare, quam certum eſt plures habere aſſertores, ut Auguſtinus ipſe obſervat memorata q. LXXI. ſuper Exodum. Dum ergo ſcribit Petrus Martyr cit. loco: *Miror quoſdam, inter quos etiam eſt Auguſtinus, ex uno mandato duo facere voluiſſe*, ideſt, de duobus ultimis; iniquus eſt æſtimator; quoniam nec Auguſtinus penitus rejicit ſententiam alteram, nec minus probabilis eſt, quam amplectitur. At, inquit Hæreticus, ſi ad numerum earum rerum, quas concupiſcimus, multiplicata ſunt præcepta, ex uno infinita quodammodo faciemus. Inepte prorſus: non enim diſtinguuntur præcepta juxta numerum rerum quæ appetuntur, ſed juxta genera bonorum, in quæ fertur illicita concupiſcentia. Sunt autem hæc, ut diximus, aut delectabilia, aut utilia. Honeſta quippe nefas non eſt concupiſcere. De partitione Decalogi hactenus.

De præceptorum ordine hoc duntaxat controvertitur, an præceptum, *Non mœchaberis* ſit revera ſextum, an quintum. Ponitur enim ante illud, *Non occides*, in vetuſtis Codd. Græcis cap. viceſimo Exodi. Item Marci x. 19. Lucæ XVIII. 20. Et in Epiſt. ad Rom. XIII. 9. Ita etiam habet Auguſtinus lib. III. contra duas Epiſt. Pelag. cap. 4. & Serm. 148. de Temp. Sed arbitramur præceptum de non occidendo eſſe priori loco ponendum. Etenim hunc ordinem ſervat noſtra Vulgata Exodi xx. & Deut. v. Tenet eumdem Codex Hebraicus, Joſephus, Philo locis cit. Chryſoſtomus hom. 49. in Matth., alii complures. Habetur tamen alius

alius ordo in quibuſdam Græcis Verſionibus, atque apud Patres, fortaſſe conſulto variatus ob fœditatem, & ſumma mala, quæ infert mœchia, non ob errorem, ut quidam putaverunt, LXX. Interpretum. Qui eamdem fœditatis rationem habere potuerunt, quam habuit Marcus Evangeliſta cap. X. & Apoſt. cap. XIII. ad Rom. Nam Lucas juxta Lect. Vulgatæ, quemadmodum & Matthæus XIX. 18. tenent ordinem primum & perantiquum. Variant Græca LXX. Interpretum: nam quibus uſus eſt Philo, Complutenſia, & recentiora ordinem tenent Hebræum: diſcrepant Vaticana.

Decalogi Explanatio.

Præmittuntur Decalogo hæc verba: *Ego ſum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti, de domo ſervitutis*. Brevis eſt ad legem præfatio, ſed vere divina. Proponit enim ineffabilem ac ſingularem Dei præcipientis majeſtatem tetragrammato nomine יהוה, *Dominus*. Demonſtrat & ſummum illius imperium ac poteſtatem altero vocabulo Elohim אלהים, *Deus*. Vide noſtram horum nominum interpretationem lib. 11. cap. 1. Inſinuat & divinitatis myſteria, quæ ſub his latere demonſtravi initio librorum de Trinitate. Addit *Tuus*, & ut demonſtret ſe peculiari titulo Deum eſſe Judæorum, ac maxime nunc Chriſtianorum; atque ut oſtendat ſe unitatis numero ſingulos alloqui. Commemorat recentiora beneficia, quibus ſibi obedientiam ſubditorum magis devinciat.

I. Præceptum.

Tam ſublimi præfatione poſitâ, ſic ſtatuit: *Non habebis Deos alienos coram me. Non facies tibi ſculptile, neque omnem ſimilitudinem, quæ eſt in cœlo deſuper, & quæ in terra deorſum, nec eorum, quæ ſunt in aquis ſub terra*. Prohibetur hoc priori mandato quilibet cultus idolorum, aut fiat adoratione, aut ſacrificio immolationis, aut ſuffimento, aut libamine, aut ritu peculiaris numinis commentitio. Alieni autem dicuntur Dii gentium a Domino, vel naturâ, ſi ſint res creatæ; vel figmento, ſi ſint opera manuum hominum. Quod Latine legitur *Coram me*, eſt Hebraice על־פני, *Super faciem meam*. Eapropter Græcus in Exodo cap. XX. v. 3. reddidit, πλὴν ἐμοῦ, quæ particula habet hanc vim ſignificationis, *Non habebis Deos alios, ſed tantum me*. Ideo recte Theologi noſtri primum præceptum non ſolum negative accipiunt, ut nefas ſit colere quodcumque idolum; ſed & poſitive, ut exhiberi debeat Deo omne ſpecimen divini obſequii, puta ſacrificium, religioſum cultum, corporis animique inclinationem, & actus Theologalium virtutum. At cap. V. Deuter. v. 7. eamdem particulam על־פני vertit Græcus

cus Interpres, πρὸ προσώπου μου, & Latinus pariter, *in conſpectu meo*: qua phraſi prohibetur quælibet etiam occultiſſima cordis idololatria; quoniam nec cogitationes noſtræ ſunt Deo abſconditæ. Ex quibus liquet legitimum Dei cultum non eſſe, qui exieriori tantum actu exhibeatur.

Dicendum modo, quid ſint ſculptilia, & ſimilitudines vi hujus præcepti prohibita. Pro *ſculptili* habet Hebræus Codex פסל. Eſt autem פסל, idem ac *dolavit*. Ergo non tantum prohibetur erectio ſimulacrorum, ſed etiam quadrati ac perpoliti lapidis poſiti ad religioſi cultus teſtimonium. Nam veteres in lapide quadrato coluiſſe Venerem teſtatur Pauſanias in Corinthiacis. Prohibemur ſimiliter erigere cippum, columnam, aut monumentum aliud dolati lapidis, aut ligni; quippe & uſu ſtipitum cultos Deos auctor eſt Philo Byblius. Quare Deut. 16. 22. ubi præcipitur, ne erigatur ſtatua, poſuerunt Helleniſtæ, Στήλην. Pro *ſculptile* vero in cap. XX. Exodi habent Græci, εἴδωλον, *idolum*: at Deut. v. γλυπτὸν, *ſculptile*. Et γλυπτὸν quidem ſignificationem habet eamdem, ac פסל a verbo, γλύφειν, *lapidem polire*, ac *dolare*. Idolon ſignificare putant quamlibet imaginem hæretici complures, maxime Henricus Stephanus, & Scapula. Non deſignare niſi inanis, ac fictæ rei ſimilitudinem demonſtrant Claſſenius lib. I. de Theologia Gent. &, quos ille commendat, Voſſius, Menochius. Addamus Lirinum ad Cap. 6. Deuteronomii id aperte probantem ex verbis Pauli I. ad Corinth. VIII. v. 4. *Nihil eſt idolum in mundo*: quod nec prætermiſit Claſſenius. Eſt ergo revera idolum, ſimulacrum fictam repræſentans divinitatem: unde *Idololatria*, ideſt, cultus, atque adorationis a Creatore ad creaturam tranſlatio. *Similitudines* ergo quid erunt? Profecto non qualeſcunque imagines, ut falſo quidam interpretantur, ſed genus aliud idolorum. Cum enim, ut vidimus, *Sculptile* ſignificet ſtatuam ex ligno vel lapide, aut quæ fiat ſcalpro, vel dolaturâ; prohibenda etiam erant idola reliqua, quæ conflantur, aut pinguntur: ac propterea additum eſt, *Neque omnem ſimilitudinem*. Quoniam vero adeo deſipuerunt gentiles, ut cultum exhiberent ſoli, lunæ, aſtris, avibus, arboribus, ſtipitibus, piſcibus, ut diximus de Origine idololatriæ; horum omnium inanium Deorum idola verbis ſequentibus prohibentur.

Ex hac noſtra primi præcepti explicatione planiſſimâ, uti credimus, apparet Hebræis non alium ſtatuarum, atque imaginum uſum fuiſſe interdictum, quam idolorum. Quare miramur tantas in Scholis verſari opiniones, ut acerrime quidam propugnent Judæis omnem prorſus ſculpturam, atque imaginem fuiſſe vetitam; quidam alii, permiſſas duntaxat imagines rerum per ſe non extantium. At bene prorſus Auguſtinus docens verbis illis, *Non facies tibi ſculptile, &c.* perfectius præcedentia explicari, & prohiberi *colenda figmenta*: & S.Thomas 3. p. q. 25. art. 3. ſcribens, *quod non prohibetur illo præcepto facere*

quam-

Digitized by Google

quamcunque ſculpturam & ſimilitudinem, ſed facere ad adorandum. Hanc ſententiam argumenta iſta confirmant. I. Vidimus, ut imagines, & ſimulacra, ita verbis legis prohiberi quadratos lapides, columnas, cippos, ſtipites, & figuras aſtrorum, ſtirpium, elementorum, herbarum, rerumque creatarum omnium. Nam & dolatum lapidem aliquando eſſe titulum divini honoris evincunt cum Gentilium teſtimonia, tum ſaxum erectum a Jacob Gen. xxxv. 14. Atqui nullus dixerit vetitum fuiſſe Judæis erigere lapides, ac ſtipites, dummodo id non facerent cauſſa cultus extranei, uti fecerunt ad tumulos Jordanis filii Ruben & Gad, Joſ. xxii. 10. Igitur nec vetitum eſt habere imagines ac ſtatuas, ſi hæc eadem idololatriæ cauſſa non interſit. II. Nonne Cherubim ſculpta fuerunt juxta latera arcæ, & juvenci in mari æneo, leones quoque ad Salomonis thronum? Facta hæc, inquiunt, Dei juſſu, nec figuræ erant rerum per ſe ſtantium. At Dei quidem juſſum cum in his, tum in aliis omnibus ad ſtructuram templi pertinentibus interfuiſſe concedimus, diſpenſationem vero negamus. Res autem etiam per ſe non ſtantes, imo & lapidem & cylindrum, & ſculpturam quamlibet eſſe aliquando idolum, liquet ex dictis: ideoque ſi prohiberentur imagines rerum per ſe ſtantium, quod poſſint eſſe ſimulacra Deorum, deberent abſolute inhiberi ſculptilia quælibet abſque ullo diſcrimine. III. Oppoſita ſententia repugnat Judæorum hiſtoriis. Nam 1. Regum cap. xix. 13. legitur Michol uxorem Davidis poſuiſſe ſtatuam hominis ſuper lectum, eamque cooperuiſſe pelle caprarum. Non deerant ergo ſimulacra in domo Davidis, cum juſtus eſſet ac innocens. Deinde ex libro Joſephi xv. Antiq. cap. 2. habetur Ariſtobolum, & Mariamnem lubenter paſſos, ut pingerentur, illorumque imagines a Dellio miſſas ad Antonium. Certum præterea eſt in Agrippæ Palatio ſtatuas filiorum ejus fuiſſe locatas. Videantur eruditæ Notæ ad librum 1. de Bello Judaico cap. 33. poſtremæ elegantiſſimæ editionis Hudſoni. IV. Revincitur ex nummis Hebraicis. De nummo Moſis pertractatum ſuperiori capite. Apud Villalpandum p. 2. Apparatus Urbis & Templi lib. 2. diſp. 4. cap. 27. extat nummus M. Antonii cum ipſius imagine, & inſcriptione, שלמה מלך, *Salomon Rex*. Putant quidem nonnulli peregrinum, non ab Hebræis procuſum: at id non probant. Imagines non protuberantes, ideſt, inciſas in numiſmatibus Judæorum fuiſſe, conſentiunt docti omnes. De protuberantibus negant aliqui, ſed immerito. Sicli a Judæis procuſi ante captivitatem ſculptum habent ex una parte vaſculum, ex altera virgam floreſcentem. Sed quid de nummis in uſu habitis ætate Chriſti? Sculptam in his imaginem Cæſaris liquet ex cap. xxii. 20. Matthæi. Adverſarii putant ſe facile ab hac objectione expedire, dicentes Hebræos, cum ſui juris non eſſent, uſos propter neceſſitatem moneta Romana. Verum nihil plane dicunt. Nam cum ſint Judæi præceptorum ſuorum rigidiſſimi obſervatores, ſi numiſma cum Imagine Cæſaris exiſtimaſſent

ſent

ſent lege interdictum , numquid ipſi manibus contrectaſſent ? Id quidem nullo pacto . Deinde , cum nummi illi haberent ſuperſcriptionem hebraicam ; falſum eſt fuiſſe monetam Romanam . Inſuper nulla ratione Judæi coerceri potuerunt , ut paterentur neceſſitatem , quando Pilatus Imagines Cæſaris in urbem intulit , ut narrat Joſephus lib. 2. de Excidio Urbis cap. 8. nec quando poſita eſt Aquila aurea ſuper portam majorem Templi , quod narratur ab eodem Hiſtor. lib. 17. Antiq. cap. 6. Igitur nec propter neceſſitatem contrectaſſent numiſmata Cæſaris , quod agnoviſſent lege interdictum .

At inquiunt Adverſarii . Hæc facta de imaginibus Cæſaris , & de Aquila aurea demonſtrant abjeciſſe Judæos omnem promiſcue imaginem . Hoc fortaſſe præcipuum ipſorum argumentum . Cui , ne a Joſepho recedamus , accedit , quod Hiſtoricus ipſe lib. VIII. Antiq. cap. 7. ait , Salomonem peccaſſe , quando boum æneorum ſimulacra fecit mari ſubtus attollendo , & leonum effigies ſuum circa ſolium . Hæc objectio me nihil penitus commovet . Nam Aquilam auream ſcribit ille fuiſſe conſecratam , *Dedicaverat* (inquit) *ingentem & magni pretii Aquilam ex auro . Lege autem vetitum eſt iis , qui volunt ex ejus inſtitutis vitam agere , & quidquam cogitare de imaginibus erigendis , operamve dare ſimulacris conſecrandis* . Non ergo excitarunt Judæi turbas , quod rejicerent omnem imaginem ; ſed quia appoſitum erat templo ſimulacrum *conſecratum* . Tales eſſe imagines Cæſaris non ſine fundamento ſuſpicabantur , & quia Romani Cæſares inter Deos referebant , & quia Pilatus illas Jeroſolymam intulerat clam , & velatas . Nam ſigna & vexilla militaria , utique varie picta , paſſi ſunt æquo animo . Ergo nulla alia de cauſſa ſimulacra aſpernabantur , niſi ob cultum extraneum. Nec refert aſſerere Joſephum , quod Salomon peccaverit . I. quia tot aliis jam productis locis ſcribit , vetitum in lege tantummodo ne conſecrarentur idola . Imo lib. 3. Ant. cap. 5. explicans præcepta Decalogi, id unum iſto mandari affirmat , *nullius animalis ſimulacrum adorandum* . II. quia forſan opinatus eſt jamdudum Salomonem ad idololatriam inclinaſſe , quando ſculpſit juvencos , quod viderentur ii referre numina Aegyptiorum , & veſtigium aliquod eſſe antiquæ idololatriæ . III. quia , etſi id Joſephus credidit , omnium conſenſione falſum eſt ; & Dominus omnia Salomonis ad Templi ornatum opera comprobavit , non redarguit . IV. quia Joſephus Phariſæus erat . Et Phariſæorum ſeverior erat diſciplina : unde hi ad majorem cautelam , ne fieret cujuſque animalis ſimulacrum , prohibuerunt . Quod ſervarunt etiam Hebræi Alexandrini , etiamſi communis opinio eſſet Legi imagines & ſtatuas non adverſari . Hinc a civitatibus Judæorum Statuarii & Pictores arcebantur , *ne occaſio præberetur hominibus craſſis* , ut inquit Origenes lib. 4. contra Celſum , Philo in libro de legat. ad Cajum , & Tacitus lib. V. Hiſtor. Sed hæc erat œconomia quædam , & rigidior diſciplina quodammodo

Digitized by Google

modo Populo illi ad idololatriam prono neceſſaria; non ut quidam putant, expreſſa vis divini præcepti: de quo ſatis.

II. Praeceptum.

Sequitur Exodi xx. 7. mandatum alterum, *Non aſſumes nomen Domini Dei tui in vanum, nec enim habebit inſontem Dominus eum qui aſſumpſerit nomen Domini Dei ſui fruſtra*. Aſſumere nomen Dei eſt hunc tanquam teſtem ac fidejuſſorem invocare, aut alia ratione Dei nomen proferre: quod ſi reverenter fiat, religioſum eſt, neque alicubi prohibetur. Cavendum ergo, ne aſſumatur *in vanum*. Poſtremæ hujus vocis præcipua ſignificatio eſt, ne id fiat mendaciter: quod frequenter denotat Hebraica dictio לשוא, quæ iſtic habetur. Principio itaque prohibentur perjuria, ideſt non ſtare juratis, aut irrita facere juramenta, nec non falſum obteſtatione divini nominis confirmare. Item fallere verbis expectationem eorum quibus juratur, ſive ambiguitate ſermonis, ſive qualibet mentis alienatione. Idem præterea eſt illud *in vanum*, ac temere, inconſulte, ſive abſque judicio & ratione: ideoque verterunt aliqui, *εἰς εἰκῆ*, *ſine conſilio*. Graviter propterea peccat quiſquis jurat temere & abſque neceſſitate. Valet inſuper ea vox *in vanum* idem, ac inani nixu, ideoque habent Græci hoc loco *μάτην*, *incaſſum*. Ex his liquet licita juramenta tunc fieri, quando juratur *in veritate*, *& in judicio*, *& in juſtitia*, ut ait Jeremias IV. 2. Atque has conditiones pertractantes de Theologia Morali appellant Comites juramenti. Deerit itaque juramento *veritas* ſi fiat mendaciter, *judicium* ſi pro re levi, *juſtitia* ſi abſque conſilio atque pro re illicita. Aſſumunt Dei nomen *in vanum* & qui, licet non dejerent, irato animo & polluto ore divina, & ſacra pronunciant. Quos Dominus arguit Levit. XXII. 32. dicens, *Ne polluatis nomen meum ſanctum*.

Joſephus libro 4. Antiq. & Philo lib. 3. de vita Moſis, ſcribunt illicitum eſſe blaſphemare Deos, quos colunt civitates Gentilium. Idem ſentiunt Judæorum alii, quod etiam ſimulacra Gentium habeant Dei nomen, atque Exodi XXII. 28. ſcriptum ſit: *Diis non detrahes*. At errant craſſo errore. Nam ſimulacra Gentium immerito Dei nomine deſignantur, & nunquam tetragrammato, ac proprio: ſed, ut verbis utar Apoſtoli 1. ad Corinth. VIII. 5., ſunt *λεγόμενοι θεοὶ*, ideſt, Deorum nomine venditantur. Dii vero, quibus non eſt detrahendum, ſunt Rectores ac Judices, de quibus in Pſal. 81. *Deus ſtetit in ſynagoga Deorum, in medio autem Deos dijudicat*. Judices ac Princeps appellantur frequenter אלהים, *Elohim*, eo quod debeant judicium Domini exercere, ut in 2. Paralip. cap. XIX. 6. At Dii Gentium nihil habent cum vero Numine affinitatis: & illud juremerito Exodi XXIII. 13. cautum eſt, *Per nomen externorum Deorum non jurabitis*. Idola figmen-

Digitized by Google

ta ſunt, atque abominationes hominum. Ut figmenta nequeunt eſſe teſtimonium veritatis: ut abominationes, ſunt probris, maledictiſque digniſſima.

Aſſumentes in vanum Dei nomen dicitur Dominus non habere inſontes. Legit Auguſtinus Sermone de decem plagis: *Qui enim acceperit nomen Domini Dei ſui in vanum, non mundabitur*. Rationem affert dicendo, *Quia veritas mundat, vanitas inquinat*. Videtur ea lectio ſenſu a Vulgata non diſcrepare, nec ab Hebræa, quæ habet, לא ינקה, *Non faciet innocentem*. Eſt autem *non facere innocentem*, ſive *non habere inſontem* illud idem, ac pœnam ſumere, & punire graviſſime. Eſt igitur huic præcepto comminatio pœnæ adjuncta. Vide quæ ſcripſimus in fine diſſertationis de H. Janſeniana.

III. Praeceptum.

Tertium ad hunc modum ſe habet: *Memento, ut diem Sabbati ſanctifices*. Alia ratio eſt, cur Deus feſti ſanctificationem præſcripſerit, alia cur diei ſeptimæ. Prima colligitur ex verbis verſu 11. ſequentibus, ut ſcilicet in ſpecialem cultum Creatoris mentem, animumque intendamus: nam idcirco eo loci creationis ſex diebus peractæ opera commemorantur. Altera inde deprehenditur, quod Sabbato Dominus ab omni opere dicitur requieviſſe, unde & ſeptima dies *Sabbatum* appellata eſt, videlicet, שבת, *requies*: ad arcendumque ab idololatria populum, & ſignificandam requiem Sanctorum dirigitur hæc inſtitutio. Cum enim lex data eſt, a gentibus creaturis cujuſcumque generis impendebatur latria ſoli, lunæ, aſtris, elementis, piſcibus, plantis, hominibus. *Factum eſt igitur, dum Sabbato ceſſant, ut divinitatis ſenſus Iſraelitis incuteretur, & naturam omnium opificem & effectricem intelligerent*, inquit Hom. 6. de Paſch. Cyrillus Alexandrinus. Ne ergo crederet rudis populus diem ſanctificari ob cultum rerum creatarum, feſtum diei, quà nihil creatum eſt, opportune fuit alligatum. Hinc recte deſignabat Dominus Hebræorum ſolemnia hiſce appellationibus, *Sabbata mea*, quoniam ſigna erant illum tantum eſſe Dominum Deum; ut habetur in Ezech. cap. xx. 20. Atque Sabbati obſervatione ſecernebatur Judæus ab idolorum cultoribus: unde Ovidius in 1. de arte amandi, *Culta Palæſtino ſeptima feſta viro*. Erat & Sabbatum typus liberationis, & requiei Sanctorum, a captivitate primum dæmonis, deinde ab ergaſtulo carnis: quorum origo eſt Domini ſepultura. Legitur icciрco Joan. vii. 23. totum hominem ſanatum *in Sabbato*. Lex igitur quantum ſpectat ad ſeptimæ diei determinationem, temporaria eſt, atque abolita idololatria, impletiſque figuris, in diem primum commutanda. In qua præter beneficium creationis, memoria colitur completæ redemptionis, mortiſque devictæ. Ex his autem conſtat hoc præce-

præceptum, ut in ſuperioribus dictum eſt, fuiſſe ex parte cæremoniale.

Ut Feſta ſanctificentur oportet abſtinere ab omni opere, quod a divino cultu poſſit avertere. Quare Auguſtinus Tract. 3. in Joannem ait: *Spiritaliter obſervat Sabbatum Chriſtianus populus abſtinens ſe ab opere ſervili. Quid eſt enim ab opere ſervili? A peccato. Et unde probamus? Dominum interroga: Omnis qui facit peccatum, ſervus eſt peccati*. Similia docet de Spiritu & lit. cap. 15. Semper ergo incumbendum eſt, ne operam demus commeſſationibus, ebrietatibus, & flagitiis reliquis: at feſtivo præſertim tempore. Videtur tamen his verbis, *Memento, ut ſanctifices*, vis quædam ineſſe præſcriptiva operum ſanctarum; & ideo ſat non eſt evitare peccata, niſi & Sacra peragantur, & inſiſtatur etiam in conventu Eccleſiæ ſtatutis ſupplicationibus.

Quantum attinet ad abſtinentiam ab operibus ſervilibus mirum eſt quanta fuerit, atque adhuc ſit Judæorum ſuperſtitio. Cenſent non exprimendam veſtem madefactam, non venandum pulicem ſaltantem, non ſubtrahendas clitellas aſino, non compeſcendum puerum a fletu, non ſcindenda ligna, non eripiendam ſubſtantiam ab incendio, non ſternendum lectum, non ludendum nuce, aliaque plura recenſita ab Apoſtata Munſtero. At hanc ſuperſtitionem optime redarguit Chriſtus Dominus Matth. XXII. a verſu 3. ad 9. refutatque exemplo Davidis, qui eſuriens panes propoſitionis comedit, & Levitarum, qui ſine crimine Sabbati otium violabant. Quæ itaque pertinent aut ad humanæ vitæ neceſſitatem, aut ad ornatum templi & celebritatem feſtorum, aut ad pietatis officia, ut fiant die feſto lex divina non vetat.

Conſuetum fuit Hebræis Sabbato extra mœnia urbis recreationis cauſsâ deambulare. Spatium itineris definitum tradunt ad bis mille paſſus, aut ſeptem ſtadia, plus, minus. De monte Olivarum legimus in Act. Apoſt. cap. 1. v. 12. *qui eſt juxta Jeruſalem, Sabbati habens iter*. Diſtantiam hanc eſſe duo millia paſſuum ſcribit D. Hieronymus in Epiſt. ad Algaſiam. Septem ſtadia habet Syrus, dimidium Leucæ, ſive milliarium Lyranus, nec veteres omnino conſentiunt in ſtadiorum finienda dimenſione, aut longitudine milliarii. Hoc unum colligimus, antiquam eſſe Judæorum Sabbato inambulandi conſuetudinem, recreandi animi gratia. A nobis quæcumque oblectatio, quæ a Dei cultu per ſe avertat, eſt ſedulo removenda; cujuſmodi ſunt ſpectacula, choreæ, bacchanalia, & quæcumque feſtorum inſtitutioni jam expoſitæ non conveniunt.

IV. PRAECEPTUM.

Quartum eſt autem, *Honora Patrem, & Matrem*, Exod. XX. 12. *Primum* iſtud appellatur ab Apoſt. ad Eph. VI. 2. & *quoniam primum eſt in ſecunda Tabula*, ut Auguſtinus ait ſerm. de X. Chord. cap. 6., & quia pri-

Digitized by Google

primum eſt *in promiſſione*, inquit ibidem Apoſtolus, ob repromiſſam obſervantibus peculiarem benedictionem. Ad ſecundam autem Tabulam relatum eſt, *propterea quod bonor parentibus in gradu ſuo ſervandus eſt, ſed eos tamen in divini bonoris comparatione, præſertim ſi impedimento ſint, debemus contemnere*, inquit S. Pater cap. 6. contra Adimant. Ex his divinam intelligimus ſententiam Lucæ XIV. 26. *Si quis venit ad me, & non odit patrem ſuum, & matrem, &c.* Odium quippe accipiendum hoc loco pro minori dilectione, videor mihi aperte conjicere ex cap. X. Matth. v. 37. ubi extat ſententia eadem his verbis: *Qui amat patrem, & matrem pluſquam me, non eſt me dignus*. Fugiendos tamen parentes Religionis cauſſa, hæc ipſa ratio ſuadet; quod ipſorum honor divino ſit poſtponendus. Ceterum recte hoc præceptum in ſecunda tabula priorem habet locum, eo quod tam aperte natura ipſa honorem parentibus decernat, ut non male ſcripſerit Auguſtinus Serm. de X. plagis, *Caninum eſt parentes non agnoſcere*. Adde, quod illi ſunt immortalis Dei quaſi quædam ſimulacra, quemadmodum explicatur in Romano Cath. Habent idcirco quidam Codd., uti Salazar, & Lorinus obſervarunt, *ὑπερτίμα*, *ſuperbonora*.

Honor parentibus debitus poſtulat pietatem, & ſinceram animi benevolentiam, ne dicatur externis officiis a nobis legem impleri, non caritate. Nam ſi honor exhibeatur intuitu temporalium bonorum, nec ſit ordo debitus dilectionis, honor non eſt, quoniam merces illum parit, non pietas. Talis eſt honor eorum, qui ſenibus obſequuntur, ut adipiſcantur hæreditatem. Legito Serm. Auguſt. 12. ex additis a Sirmondo. Hinc ab Eccleſia definitum eſt, non eſſe licitum cupere mortem parentum, aut de ea gaudere ob pingue venturum patrimonium. Conſule propoſit. ab Innoc. XI. proſcriptas. Ad honorandos parentes requiritur præterea, ut filii eis opem ferant. Diximus ſupra cap. 6. quantum in hoc deliquerint Phariſæi. Etiam Gentiles clamante natura paſſim id prædicant: inter quos Cicero in 1. de Officiis, *Neceſſaria* (inquit) *præſidia vitæ debentur bis maxime*. Exigit præterea parentum honor præſtandam illis, dummodo juſta præcipiant, obedientiam.

Non uſus eſt Dominus communi parentum nomine, ſed utrumque nominavit, *Patrem ac matrem*, meliori ſane conſilio, quam politici legiſlatores, qui ſolis ferme patribus conſuluerunt. Affert H. Grotius in Exodi caput XX. Perſicas, Romanas, Græcaſque leges. At etiamſi Patrifamilias exhibenda eſt peculiaris quædam reverentia, matrem quoque honore proſequi naturali, divinaque lege jubemur. Et patrum quidem nomine intelligimus primum Genitores, deinde ſuperiores ac principes, tum ætate ſeniores, omnes ſuo ordine venerandos. Enimvero Patrem aliquem nominamus *ob genituram* ac productionem, ut Jabel dicitur pater habitantium in tentoriis Gen. 4.20. *ob generis originem*, ut Abraham pater Judæorum Joan. 8. 53. *ob educationem* filiorumque

rumque magiſterium , ut Sacerdos Judicum 17. 10. , & Paulus 1. ad Corinth. 4. 15. *ob gubernationem* ac regimen, ut Eliacim Eſaiæ XXII. 21. & Seniores ætate , ut 1. ad Timot. 5. 1. Id vero non ex ſola ſcripturarum ſanctarum conſuetudine , ſed & ex more omnium gentium , ut Romanis Senatores appellabantur Patres Conſcripti , aut abſolute Patres . Ita Stephanus coram multitudine verba facturus , Act. VII. 2. incæpit : *Viri fratres , & patres , audite* : & Cicero in Catil. *Video P. C. in me omnium veſtrum ora* , &c. Itaque Genitoribus , Patribusfamilias , Præceptoribus , Præpoſitis , Magiſtratibus ac ſenibus æquum eſt honorem deferre .

Promiſſio ſpecialis huic præcepto adnexa eſt : *Ut ſis longævus ſuper terram , quam Dominus Deus tuus dabit tibi* . v. 12. Longævitas eſt vitæ hujus prolongatio . Viſum quibuſdam hebraico verbo לְבַעַן יַאֲרִיכוּן *ut prolongentur* , vim activam ineſſe , ut ſenſus ſit , *ut parentes benedicentes tibi diuturnam vitam elargiantur* . Et quidem Eccleſiaſtici 3. 11. habetur : *Benedictio Patris firmat domos filiorum : maledictio autem matris eradicat fundamenta* . Ac benedictionis ſingulare habemus exemplum in Jacob Gen. XXVII. 27. & in filiis ejus XLIX. 2. , maledictionis autem in Chanaan Gen. IX. 25. Attamen etſi parentes filiis iniquis non maledicant , vim debitæ maledictionis hi experiuntur . Habes in Abſalom exemplum . Chriſtianis non corporalis vita , & copia terrenorum bonorum pro honore parentibus exhibito eſt expectanda , ſed æterna poſſeſſio terræ illius novæ , quæ in cap. 21. Apocalypſios promittitur , & de qua David in Pſal. 141. 6. *Portio mea in terra viventium* . At de quarto præcepto diximus : ad quintum deinceps tranſeundum .

V. Praeceptum.

Quintum nos ponimus , *Non occides* , eo ordine , quem tenet in Exodo XX. 13. Deut. V. 17. & apud Matth. XIX. 18. etiamſi alibi præmittatur conſequens vetans mœchiam , ut ſupra animadvertimus . Occidi dicuntur viventia , & metaphorice etiam ſtirpes ac ſemina ; unde mori dicitur granum frumenti Joannis XII. 24. , & vites occidi grandine Pſal. LXXVII. 47. Hinc quidam hoc non occidendi præceptum conati ſunt etiam in beſtias , & pecora extendere , de quibus S. Pater in 1. de C. Dei cap. 20. imo Manichæi etiam in arbores , poma , folia , herbas ; ut idem S. Doctor ſcribit in libro de H. ad Quodvultdeum . Sed refelluntur apertiſſime , primo , quoniam , ut obſervarunt Cajetanus , Lorinus , aliique eſt in hebræo verbum רצח , quod eſt *necem inferre hominibus* . Deinde apud Matthæum XIX. 18. ita explicatur , *Non homicidium facies* . Præterea animantia irrationalia , volatilia , natatilia, reptilia nullâ nobis ratione ſociantur , quam nobiſcum habeant communem ; ideoque juſtiſſima ordinatione vita & mors eorum noſtris uſibus ſubdi-

ſubditur. Tum inſanum eſt agriculturam, quæ omnium artium eſt innocentiſſima, tanquam plurium occiſionum auctricem damnare. *Reſtat ergo, ut de hominibus intelligamus, quod dictum eſt, Non occides*, inquit S.Pater de Civ. Dei loco nuper citato. Hæc obiter adverſus Manichæorum dementiam.

Habet quaſdam exceptiones hoc præceptum, ita ut liceat hominem quandoque occidi. Quod fas eſt I. ſi accedat Dei juſſio, ut Abrahamo, in quo laudatur religio, non redarguitur impietas. II. Si pro Dei cultu, aut publica utilitate bella gerantur, ut fecerunt filii Iſrael contra Philiſtiim. III. Si perſona publicâ poteſtatem habens ſecundum juſtiſſimæ rationis imperium morte plectat ſceleratos, ut David Amalecitam. IV. Si Spiritus Sanctus latenter hoc jubeat, ut Sampſoni. Vide Auguſtinum eodem libro I. de Civ. Dei cap.21. Ergo peccat quiſquis occidit privata auctoritate, aut publica non directa rationis imperio, uti peccavit David præcipiens, ut cæderetur Urias. Similiter qui ſibi ipſis manus violentas inferunt, qui ad duellum provocant, qui procurant abortus; ſed de his alibi. Graviſſimum crimen eſſe homicidium ex eo liquet, quod divinam imaginem violet, quod ſibi homicida arroget judicialem auctoritatem, quod atrociſſime humanam ſocietatem diſrumpat. Nec cædem inferre tantum, vetamur etiam nimis iracundiæ indulgere, de proximorum adverſis lætari, maledictis aliquem laceſſire, cum & minimum contumeliæ verbum animo malevolo, invidoque prolatum apud judicem cordium ſcrutatorem gehennâ puniatur. Nam pro genere maledictorum Matth. v. 22. ponitur verbum *Raca*, quod hominem levem, ac vecordem ſignificat, & Syrorum linguâ minus eſt aliquid, quam *fatuus*. Dixi *irato animo*; etenim zelo caritatis expedit, ut verbis utamur increpatoriis: & ipſe Dominus aliquando vocavit diſcipulos ſuos *ſtultos & tardos corde ad credendum*, Petrum *Satanam*, Phariſæos *ex patre diabolo*, &, *genimina viperarum*; Paulus quoque Galatas *inſenſatos*. Sunt ergo diſtinguenda quæ ab animi indignatione, & quæ a benevola caritate procedunt: nam honeſta poteſt eſſe ira; atque juxta illud Soſiphanis.

> Νῦν δεῖ γὰρ ὀργὴν, ἡνίκ' ἔνδικον, λαβεῖν.
> *Quum jus & æquum poſcit, iraſci decet.*

VI. PRAECEPTUM.

At ſextum præceptum eſt Exod. 20. 14. *Non mœchaberis*. Verbum נאף, *Nahaph*, extans in Hebr. videtur eſſe *cum aliena uxore coire*, ut liquet ex Deut. XXII. 22. atque eadem videtur ſignificatio Græci μοιχεύειν, *adulterium committere*, unde eſt latinum *mœchari*. Sed uſurpantur hæc omnia pro quolibet concubitu illicito. Nam נאף impudicum omnem amplexum deſignare demonſtrat ex Abenezra ad cap. 5. Mat.

Mat. Hu. Grotius. Deut. v. 18, in Arabica verſione Waltoniana extat: *Ne fornniceris*. Mœchiam quoque Græci etiam ſtuprum illatum virgini appellant; unde Luciano dicitur Juppiter *mœchatus Danaen*, apud Robertum Conſt. Henricus Stephanus, & Scapula *mœchalidem* vocari omnem mulierem, quæ ſe ſtuprandam proſtituit, demonſtrant ex Athenæo: atque ob deteſtabilius crimen Lucillius apud Turnebum appellavit imberbes *mœchocinædos*. Male ergo quidam in ſexto præcepto ſolum adulterium prohiberi grammaticalibus notationibus autumarunt. Quamquam ſi haberent hebræa, græca, latinaque verba unam ſignificationem vitiandi uxorem alterius, poſita eſſet conſuetudine Scripturarum *ſpecies* pro genere, ut ſupra pro omni læſione homicidium, ac pro qualibet ſuperſtitione cultus idolorum.

Ergo prohibetur primo loco adulterium, deinde inceſtus, ſtuprum, fornicatio, & actus quilibet illicitæ oblectationis. Atque inceſtum omnem damnat Levitici liber caput 18. connumeratis conſanguineorum gradibus, in quibus certum eſt poſſe Eccleſiaſtica lege in matrimoniis contrahendis diſpenſari: nam conjugium cum nepte prohibitum v. 10. lex naturæ non vetat, ut liquet ex matrimonio Abrami cum Sara. Utitur Moyſes in prohibitione inceſtus preſſiori quadam phraſi, ideſt, *Turpitudinem non revelabis*. Majus eſt aliquid, quam *cognoſcere*, & *appropinquare ad mulierem*, quibus alibi utitur ſancta divinarum Scripturarum verecundia; ut poſſimus in inceſtu deprehendere ſpecialem quamdam nequitiam. Stuprum vero, quod lex Julia, & Quintilianus promiſcue accipiunt pro adulterio, & mœchia, intelligimus nos vitium illatum virgini. Quod longe fornicationis crimen ſuperat, in ingenuis maxime, honeſtiſque puellis: unde & Romanorum leges permittentes adoleſcentibus ſcortationem, comprimentes Romanam civem pœna plectebant capitali: vitiantes autem civem Atticam, ducere tenebantur: unde eſt in Andria Terentii Act. 4. Sc. 5.

> *jam ſuſurrari audio*
> *Civem Atticam eſſe hanc. C. hem! D. coactus legibus*
> *Eam uxorem ducet.*

Illud autem magnopere mirandum, fuiſſe qui ſimplicem fornicationem, ideſt liberi ad liberam acceſſum excuſarent. Legendum iis primo, quod Dominus præcepit de puella, poſt virginitatis jacturam extra paternas fores ejiciendam, obruendamque lapidibus, Deut. xxii. 20. Videndus deinde Apoſtolus in 1. ad Corinth. cap. iii. 17. ſcribens: *Si quis autem templum Dei violaverit, diſperdet illum Deus*: & cap. 9. *Neque fornicarii, neque adulteri, neque molles, neque maſculorum concubitores regnum Dei poſſidebunt*. Tum perlegenda quæ ſcribit Auguſtinus ſerm. de x. Chordis cap. x. q. 37. & 38. ſuper Deuteronomium, & lib. xxii. contra Fauſtum cap. 62. Illud inquam magnopere mirandum; atque etiam conſenſione carnalium populorum deteſtandum. Meretri-

ces

ces quippe ob ſceleris turpitudinem nonniſi peregrinas, & ſerviles feminas fuiſſe, ac ſeſe proſtituiſſe duntaxat cooperto vultu liquet ex cap. 38. Geneſ. v. 15. Ob vulgati corporis vilitatem appellatas *Lupas* recte obſervavit Lactantius lib. 1. Inſt. cap. 20. & ideo conditores Romanæ Urbis dicuntur lactati a lupa, quod illorum nutrix Acca Laurentia ſui corporis copiam faceret. Certum eſt etiam habitaſſe extra urbem exiguas domunculas, & perditos Amaſios expectantes ſediſſe ante ſtabula: quod ſcribit Grotius prodidiſſe Chryſippum; ac etiam ex Latinis cognoſcitur: inter quos Plautus in Pœnulo Act. 1. Sc. 2. illas appellat *proſedas*; Martialis lib. 12. Epigramm. *ſubmœnianas*, earum vero caſas Horatius lib. 1. Sat. 2. *olentes fornices*. Quæ omnia demonſtrant ignominiam, ac turpitudinem fornicationis. Gravius tamen aberrarunt, qui auſi ſunt excuſare manuſtupratores: quorum ſcelus naturæ adverſari ratio ipſa declarat, neque id fugit laudatum Martialem in Epigrammate 42. lib. IX. adverſus Ponticum.

Ergo ut Auguſtinus docet q. 71. ſuper Exodum prohiberi dicimus ***omnem illicitum concubitum*, *atque illorum membrorum non legitimum uſum***. Neque id tantummodo; inhoneſta quæque, aut motu corporis, aut verbo, aut ſcripto, aut nutu, aut quomodolibet peragantur. Addimus licentiam oculorum noxia cupiditate vagantium; & denique deſideria nociva, ſenſuſque labefactantem concupiſcentiam. At meminimus oportune verſus Eccleſiaſtici v. 14. ***Sit manus tua ſuper os tuum***, dictique Latini, ***Digito compeſce labellum***.

VII. PRÆCEPTUM.

Prohibet præceptum ſeptimum illicitam rei alienæ uſurpationem juſſione illa: ***Non furtum facies***, Exodi XX. 15. Eſt autem ***furtum***, quando res aliena ſubripitur invito Domino. Quod ſi occulte fiat, retinet furti nomen; ſi per vim, dicitur a rapiendo ***rapina***. Prohiberi alieni compilationem lege naturali & Juriſconſulti fatentur cum Ulpiano l. ***Probrum***, & ratio evincit, cum lædat hominum ſocietatem, ſimulque rempublicam; cujus recta conſtitutio poſtulat, ut tutæ ſint poſſeſſiones uniuſcujuſque. Eſt inter furta graviſſimum, quod Latini dixerunt ***plagium***, illud ſcilicet, quo liberum hominem emunt, aut vendunt. Nam inter hominum bona habetur poſt vitam præcipuum, atque, ut Cicero ſcribit ad Atticum, dulcius propriam retinere libertatem. Capitale delictum plagium eſſe conſtat ex cap. XXIV. Deut. 7. Qui publicam pecuniam ſubripit, committit crimen *peculatus*, quod nomen apud Tullium quoque frequentiſſimum; unde & violator ærarii latine dicitur *peculator*. Furtum rei ſacræ illud eſt, quod proprie ipſe Cicero *ſacrilegium* appellat: quamquam eo nomine intelligimus modo quamlibet rei ſacræ violationem, ſive furto fiat, ſive inceſta libidine. Raptores

ptores alienorum bonorum ſunt non ſoli latrones, excurſores, piratæ; verum etiam fraudatores vectigalium, fœneratores, & qui rei frumentariæ atque annonæ lucri cauſsâ appetunt caritatem. His adnumerandi ſunt etiam ii, qui de ſuperfluis non largiuntur pauperibus eleemoſynam: nec in ſuperfluo dijudicando attendi debet ambitio, cupiditas, intemperantia, quibus deeſſe multa poſſunt, non ſupereſſe, ſed propriæ vitæ neceſſitas, & honeſta conditio.

VIII. Praeceptum.

A cohibenda manu ad linguam coercendam tranſitur ſequenti mandato v. 16. *Non loqueris contra proximum tuum falſum teſtimonium.* Hebræis quidem proximus ille tantum videtur, qui eſt popularis aut concivis, ſed habendum ut proximum etiam qui adverſum nos hoſtili eſt animo, monet Chriſtus Matth. v. 43. Ergo nefas eſt cuilibet, etiam hoſti, falſum crimen imponere, aut ad fidem teſtibus detrahendam iis infamiæ notam, culpamque fictitiam objicere. Interroganti autem Judici de patrato ſcelere teſtem aliquem, aut ipſum reum præſcriptâ formulâ juris, nequit veritas occultari. Fuit olim hæc formula *Adjuro te*, aut, *Da gloriam Deo*, aut conſimilis. Ita legimus interrogaviſſe Joſue Achan cap. 7. 19. Achab Micheam prophetam, 3. Regum 22. 16., Phariſæos cæcum a nativitate Jo. 9. 24. & principem Sacerdotum interrogaſſe Chriſtum Mat. 26. 63. Jusjurandum pariter exigere ſolent Judices; quibus propterea in detrimentum proximi mentientes & ſe crimine perjurii illaqueant, & Deo illudunt, & lædunt veritatem, & fratribus damnum inferunt. Recte ergo plectebantur falſidici pœnâ talionis: cujus exemplum occurrit Danielis cap. 6. 24. & cap. 13. 61. Vetitum pariter eſt mentiri, proximo detrahere, & temere de aliorum moribus geſtiſque proferre judicium.

IX. ac X. Praeceptum.

De nono tandem ac decimo, quoniam nonnulla dicta ſunt paullo ſupra in partitione decalogi, atque eadem ratio eſt de concupiſcentia & externis operibus, ſufficiat animadvertiſſe lege demonſtrari quod utraque ſint peccata furari alienam rem, & illam concupiſcere; miſceri conjugi alterius, eamque deperire: omniumque rerum poſtremis hiſce mandatis prohibitam eſſe cupiditatem, quarum ſuperiora inhibent contrectationem. Atque hactenus de præceptis Decalogi, cujus Tabulis adjiciam verſus piiſſimi Theodulfi:

Qui cupis eſſe bonus, qui vitam quæris honeſtam,
Me pete, te moneo, Lex ego ſancta Dei.
Sum via, ſum lux, ſum doctrix, ſum conſcia veri,
Lumen inextinctum qui mihi paret, habet.

CAPUT IX.

Secundaria Judæorum præcepta, rituſque legales, fuiſſe optimo conſilio inſtituta.

Cum ad Manichæorum refutandam inſaniam, Scriptorumque Gentilium Judaica legitima irridentium, tum ad Judæorum ipſorum exiſtimantium perpetuo tempore duratura pervicaciam, craſſamque inſcitiam refellendam, inſtitui hoc loco differere de legalium origine & cauſſa; qua perſpecta duo conſequantur neceſſe eſt, unum in illis ſtatuendis divinum apparere conſilium, alterum vero ſublata inſtitutionis cauſſa finem illorum adventaſſe. Atque hæc duo me aſſecuturum eſſe confido, ſi demonſtravero omnia legalia, præter allegorias & agendæ vitæ rudimenta clariſſima, in quibus detegendis ſtylum exercent interpretes, fuiſſe ordinatiſſime præſcripta, ut graſſantem idololatriæ ſuperſtitionem opportune compeſcerent, & futuri Redemptoris adventum præfigurarent. Nam per Chriſtum principe hujus mundi foras ejecto ideſt, diabolo divinitatis uſurpatore devicto, data Eccleſiæ miniſtris poteſtate calcandi ſerpentes, omnemque ſuperandi calliditatem, ædificata ſupra petram Eccleſia, ne poſſent portæ inferi adverſus eam prævalere, completiſque promiſſi Evangelii figuris, neque a ſervitute liberatos jugum premere debet vetuſtatis, neque habentibus ſpiritum veritatis typi duntaxat, ſignaque ſunt proponenda. Quæ duo, aptum ſcilicet, eique tempori conveniens adverſus cultum idolorum remedium, atque Salvatoris noſtri prædictiones, Moſaicorum rituum præclarum eſſe ornamentum, ſubjectis animadverſionibus declarabo.

Principio dicam de ciborum & animalium diſcretione, de qua pertractat caput Levitici XI. Hac ſane proviſum eſt, ne Hebræi communes haberent cum Gentibus epulas, moreſque illarum paullatim exuerent. Nam conviviis potiſſimum junguntur fœdera, & addiſcuntur ſcita, moreſque exterorum. Deinde cum delectum ciborum feciſſent idololatræ damnabili ſuperſtitione, nova lege diſcreti ſunt, E. G. ut immunda haberentur animalia, quæ *multifida* ſunt, ideſt, ſciſſis ungulis, & non ruminant; ſive ruminant, nec ungulam dividunt. Abſtinebant quidem etiam Aegyptii ſolidungulis & cornigeris, & ſuilla etiam carne, ut ſcribunt Herodotus, & Porphyrius: ſed hi quibuſdam animalibus divinitatem tribuebant, quibuſdam aliis utebantur ad auguria captanda; Judæi vero ab iiſdem animalibus abſtinere juſſi ſunt, tanquam immundis. De ſue præſertim id conſtat, tametſi putat Tacitus Judæos hujus animalis carne non veſci, quod ſcabiei ſit obnoxium. At cauſſam, quam divinare nunquam potuerunt Gentiles, ignorantque nunc etiam permulti, docent nos profani ritus idolatrarum. Porcus enim magis,

quam

quam aliud animal idolis immolabatur. Liquet primum ex Athenæo, qui refert a ſue immolata Veneri hujus feſtum appellatum ab Argivis *Hyſteria*. Deinde ex Ovidio, qui primo Faſtorum libro inquit, *Prima Ceres avidæ gaviſa eſt ſanguine porcæ*. Tum ex Varrone ſcribente in libro 2. de re ruſtica, *Sus dictus a* θύειν, *quod eſt immolare*. Legitur & apud Joſephum lib. 12. Antiq. cap. 7. Antiochum captis Jeroſolymis *ingentem porcum ſacrificaſſe*. Inter puras victimas etiam a Romanis connumeratos porculos, demonſtrat libro 4. de vet. Jure Pontif. Jac. Gutherius. Eamdem fuiſſe hoſtiam eorum, qui initiabantur, probat ex Ariſtophane in Eleuſinia cap. 7. Joannes Meurſius. Factam mactato ſue expiationem concionis oſtendit lib. 2. de Republic. Athen. cap. 4. Carolus Sigonius. Inſaniam quoque tali victima piari ſolitam erudite demonſtrat ex Plauto, & Horatio Comment. in XI. Lev. Jo. Lorinus. Nullum ergo animal in ſacrificiis idolorum tam frequens, quam ſues, unde a vetuſtis Latinis *porci ſacres* dicebantur. Præterea in magicis ſuperſtitionibus factam olim juſculo porcino dæmoniacam conſecrationem, ideoque ſervatum illud ab idololatris, non male quidam conjiciunt ex verbis Eſaiæ cap. 65. 4. *Qui comedunt carnem ſuillam, & jus profanum in vaſis eorum*. De qua conſecratione plura de Legibus Hebræorum Spencerus. Tandem etiam fœdera mactatione ſuis fuiſſe inita, liquet ex Virgilio Aen. VIII. canente: *Stabant, & cæſa jungebant fœdera porca*. Recte ergo animal iſtud olim execrabantur Judæi ob horrendas idololatrarum conſuetudines, non propter ſcabiem duntaxat, ut ſcribit Tacitus, neque propter rationem aliam ſatyrice allatam a Juvenali, ubi de Judæis ait, Sat. 4. *Nec diſtare putant humana carne ſuillam*.

In abſtinentia autem ab immundis animalibus præfiguratam Chriſtianorum diſciplinam, Patres, atque Interpretes omnes commonſtrant. Neque diu hoc in argumento verſabor; nam milvum, aquilam, & aves ceteras rapinâ victitantes fœneratorum rapacitatem ſignificare, nemo non videt, Animal non ruminans typum gerit illorum, qui a carnali ſenſu ad ſpiritualem reminiſcentiam non revocantur, veluti beſtiæ, quæ eſcam in ventrem trajiciunt, neque retrahunt ad os dentibus comminuendam. Porcum immunditiæ ſymbolum eſſe ſatis percipit, qui illum videt ſe volutantem in cœno; unde a Judæis appellatum חזיר *Chazir*, quaſi quod luto *convolvitur*, obſervatum ab aliis. Legendus libro 3. Pedagogi S. Clemens Alex. & S. Pater cap. 15. contra Adimantum, & lib. 6. contra Fauſtum cap. 7. Fruſtra autem aliqui allegorias divinarum Scripturarum rejiciunt, cum & Apoſtolus Paulus eaſdem in veteri teſtamento agnoverit, ut dixi cap. 6.

Dicam jam nonnulla de Judæorum Paſchate: & primo oſtendam, quomodo inſtitutum fuerit adverſus Aegyptiorum idololatriam. Exodi XII. legimus v. 3. *Tollat unuſquiſque agnum per familias & domos ſuas.*

At nullus Aegyptiorum agnum vel hœdum manducabat: quod non ſolum affirmavit Theodoretus, ſed & Juvenalis ſcribens Satyra v.

. . . . . *Lanatis animalibus abſtinet omnis*
Menſa, nefas illic fœtum jugulare capellæ.

Præcipitur v. 5. ut agnus ſit maſculus: Servius autem in 8. lib. Aeneid. animadvertit, ***in omnibus ſacris feminini generis plus valuiſſe victimas.*** Ibidem mandatum eſt, ut tollerent & hœdum: ex quo ritu non male Tacitus ſcribit de Judæis lib. 5. Hiſt. ***Ceſo ariete velut in contumeliam Ammonis.*** Verſu 6. ſervandum agnum præcipitur uſque ad quartamdecimam diem menſis Abib, ideſt ad plenilunium vernum: eademque die Aegyptios Arieti ſacrificaſſe demonſtrat apud Spencerum Abram Seba. Juſſum v. 7. ponendum ſanguinem ſuper poſtes, & in ſuperliminaribus domorum; idque ad confutandam Aegyptiorum inſaniam, qui opinabantur mactationem hœdi eſſe mortiferam; cum ea nocte ſanguis ille Judæos a cæde Aegyptiis illata immunes reddiderit. Cautum præterea v. 9. ne commederent ex eo crudum quid, nec coctum aqua, ſed tantum aſſum igni; nam Gentiles, ut ſcribit Arnobius lib. 5. contra Gentes, & Clem. Alex. in Admonit., alii crudarum carnium eſu ſacram agebant inſaniam, alii caprorum reclamantium viſcera cruentis oribus diſſipabant, alii hœdum in aqua, aut lacte elixabant.. Extat etiam apud Catullum hujus inſaniæ teſtimonium eo verſu: ***Pars è divulſo jactabant membra juvenco.*** Nihil ex eo remanere debebat uſque mane: etenim Sacerdotes idolorum carnes victimarum diſtribuebant, illaſque feminæ, ut iis abuterentur ad turpia, condiebant ſale, ut liquet ex verbis Baruch cap. vi. v. 27. ***Hoſtias illorum vendunt Sacerdotes ipſorum, & abutuntur: ſimiliter & mulieres eorum decerpentes, neque infirmo, neque mendicanti aliquid impertiunt.*** Tandem inter cæremonias, ne ſingula perſequamur, præſcriptum eſt, ut ederent azymos panes cum lactucis agreſtibus, ſive עַל־מְרֹרִים, ***amaris.*** Quippe certum eſt nonniſi panem fermentatum idololatras in ſacris adhibuiſſe, juxta Maimonidem lib. 1. cap. 131., ſuccis autem dulcibus ex uva expreſſis, aut melle permixtis frequenter uſos; ideoque Levit. 2. v. 11. legitur: ***Nec quidquam fermenti ac mellis adolebitur in ſacrificio Domino.*** Contra mel uſurpatum in ſacris Mithræ demonſtrat ex Porphyrio, & Scholiaſte Papinii ad finem Thebaidos H. Grotius. Adde verſus Ovidii ex III. Faſtorum:

Liba Deo fiunt, ſuccis quia dulcibus idem
Gaudet, & a Baccho mella reperta ferunt.

In hoc Judæorum Paſchate præfiguratam humani Generis redemptionem, ſatis compertum arbitror. Nam Chriſtum ſub Agni nomine ac typo prædixerat Eſaias cap. xvi. v. 1. ***Emitte Agnum Domine dominatorem terræ:*** & Baptiſta Joan. 1. v. 29. videns venientem ad ſe Jeſum ait: ***Ecce agnus Dei.*** Prædicens & Propheta Salvatoris in paſſione ſua humili-

Digitized by Google

militatem ait cap. v. 3. 7. *Sicut ovis ad occiſionem ducetur, & quaſi agnus coram tondente ſe obmuteſcet*. Quæ de Chriſto interpretatus eſt Philippus Eunucho Act. 8. 32. Completam eſſe conſtat paſſionem Chriſti, inſtitutamque in Azymo Euchariſtiam in ipſo plenilunio menſis Niſan. Animadvertit Joannes cap. 19. 36. in Chriſto illud quoque adimpletum Exodi 12. 46. *Nec os illius confringetis*. Ad contundendam Judæorum pervicaciam, addo in libro Cabbalæ, quem plurimi ipſi faciunt, ſcriptum eſſe: *Et in eadem die, videlicet quintodecimo menſis Niſan redimendus eſt Iſrael in diebus Meſſiæ*. Legito Catenam in Exodum Lippomani.

Idem profecto judicium ferendum eſt de reliquis ritibus & ſacrificiis Judaicis. Etenim cur illis animalia immolabantur, quibus Gentes ſummum deferebant honorem, niſi in idolorum contemptum? Proferamus præ ceteris exemplum unum *vitulæ rufæ*, cujus ſacrificium deſcribitur cap. Numerorum 19. Bovem Aegyptios adoraſſe, dictum ſæpe. Videatur Plinius lib. VIII. cap. 46. Claſenius, Voſſius, Lilius Gyraldus, Seldenus, & qui de Diis, ſive Theologia Gentilium pertractarunt. Ergo a Judæis bos immolabatur in contumeliam Numinis, quod Aegyptii Apim vocabant. Vitula autem eligenda erat, quoniam hæc ſingulari cultu in memoriam Iſidis colebatur. Vidit id etiam D. Thomas 1. 2. q. 102. art. 5. Cur comburenda eſſet vacca cum pelle, carnibus, ſanguine, & fimo, conſtat ex dictis; quoniam ſcilicet idololatræ reliquiis victimarum abutebantur. Additur recens exemplum ipſorum Hebræorum; qui Aegyptiorum idolis nimium addicti, conflato vitulo Apim adoraverunt, Exodi 32. *Apim* dixi: nam quod ſcribunt Grotius, Epiſcopius, & hæreticorum aliorum nonnulli, vitulum illum conſecratum *Jehovæ*, ideſt conflatum ut in eam imaginem Spiritus veri Dei, quem colebant, adveniret, falſum eſt penitus. Arbitrantur enim non adeo Judæos deſipuiſſe, ut vitulum adorarent, numenque profanum. Sed nimium illis gratificantur; nam apud Amos v. 26. habemus revera illos coluiſſe idolum Moloch. Sive Deum Moloch dixeris eſſe Ῥεμφὰν, ut vertunt LXX. ita appellatum a Rege Aegyptiorum Remphis, ſive *Kiun* nomen ſtellæ, in qua olim Aegyptii coluerunt Saturnum; conſtat Hebræos in idololatriam Aegyptiorum antiqua conſuetudine fuiſſe proclives. Quid ergo prohibet, ne dicamus Hebræos revera Api cultum præſtitiſſe? maxime cum iiſdem uſi fuerint in idolatria cæremoniis, commeſſationibus, & ludis, a ſuperſtitioſa Aegypto, dum Apim coleret, uſurpatis. Sed auctore ipſo Grotio Moyſes ideo comminuti vituli cineres v. 20. ſparſit in aquam, ut pœna fieret ſuperſtitio ipſa Aegyptiorum, de qua Papinius:

. . . . *aut quo ſe gurgite Nili*
Mergat adoratus trepidis paſtoribus Apis.

Ergo revera vitulum Judæi adoraverunt, ut ſcripſimus Lib. 1. cap. v.: atque

atque contra idololatriam immolatio vaccæ optime fuit inſtituta.

Sacrificium iſtud typum fuiſſe Chriſti diſerte ſcribit Apoſtolus ad Hebræos cap. IX. 13. & cap. XIII. 12. Et quidem vitula educta extra caſtra Chriſtum extra portam paſſum præfigurabat, & ſanguis illius aſperſus contra fores Tabernaculi, Chriſti ſanguinem emundantem conſcientias noſtras, & Patri pro nobis litrum oblatum. De his plura in Bibliorum ſingulis Commentariis. Quorum hoc unum ſingulare commemorandum eſt, quod ædificato poſt Salomonem templo ſanguis vitulæ rufæ aſpergebatur in monte Olivarum, eodem nempe loco, ubi Dominus Jeſus inchoavit paſſionis ſuæ ſacrificium. Ibidem junicem illam rufam mactatam ſcribunt Abenezra, & Rabbini alii in cap. 19. Num., Interpretes noſtri, & etiam Grotius Com. in Matthæum, & Spencerus de legibus Hebræorum.

Hircum, in quo dictum ſupra adoratum Hammonem, ſpeciali ritu immolandum præcipitur cap. 16. Levitici. Duo enim hirci ſtatuendi erant ante Dominum, & miſſa ſorte unus offerendus erat pro peccato, alter emittendus in ſolitudinem. Ex hoc loco objiciebat Julianus Apoſtata apud S. Cyrillum Alexandrinum, in lege Moyſi oblata ſacrificia etiam dæmonibus. Et quidem caper emiſſarius in Hebraico textu dicitur ſors *Azazeli*, לעזאזל. Azazelem ipſum diabolum eſſe, videtur concedere Origenes lib. 6. contra Celſum: unde Auguſtinus q. 55. in Levit. dicit, hircum dimittendum a quibuſdam *accipi in malum*. Eamdem opinionem amplexus eſt memoratus Spencerus in diſſert. de Hirco Emiſſario Tom. 2. de Legibus Heb. pag. 1425. ubi nititur demonſtrare diabolum dici Azazelem, quoniam eſt עז, *fortis*, & אזל, *abiens*: unde Jacobus cap. 4. 7. ait: *Reſiſtite Diabolo, & fugiet a vobis*. Inquiunt & a Magis in Claſſe dæmonum, quos aſſerunt elementis præeſſe, connumerari hunc Azazelem.

Verum inter varias de Capro illo opiniones certiſſimum puto ea verba Levitici, *Cujus exierit ſors Azazeli*, non diabolum deſignare, ſed caprum ipſum emiſſarium, ita, ut non ſolum conſecratus non fuerit dæmoni, ſed nec ſuperſtitionis cauſſa miſſus in ſolitudinem. Nam & opinio illa, quæ Azazelem interpretatur dæmonium, imprudens & nefanda dicitur a Procopio, & Cyrillo; & ipſa lectione Levitici refutatur. Etenim Vulgata noſtra pro Azazele habet *Caprum emiſſarium*: Græca, ut animadvertit citata Q. Auguſtinus, ἀποπομπαῖον, *ablegatitium*; & ipſum vocabulum hebraicum עזאזל, *Azazel*, magis capro quadrat, quam diabolo. Nam עז capri proprium eſt nomen, אזל vero idem eſt, ac *emiſſus*, vel *abiens*. Az-azel ergo idem eſt, ac hircus emiſſus. Quid autem noſtra intereſt, ſi Magi hirci nomen Diabolo tribuerunt? Quod ſi placet in Azazele ita Diabolum intelligere, ut in Capro emiſſario ſignificata ſit expulſio idololatriæ, hoc quidem ſenſu Origeni non repugno. Auguſtinus hircum dimittendum non eſſe accipiendum

piendum in malo demonſtrat, quoniam etſi homo, a quo in eremum ducebatur cum rediret lavare juſſus eſt veſtimenta, abluendus erat pariter qui alterius hirci carnes cremabat extra caſtra, etiamſi hircus ille accipiendus eſſet in bono. Itaque recte reſponſum Juliano, nullum hircum in lege Moyſi fuiſſe Diabolo conſecratum, cum Azazel non Diabolus ſit, ſed hircus ipſe. Sed etiam conceſſo Azazelem eſſe Diabolum, hircus emiſſarius deportabatur vivus in ſolitudinem: ergo non mittebatur Diabolo oblationis & victimæ loco, cum victima omnis mactetur, & jugulctur.

Porro in hirco emiſſario præfiguratam ablegationem idololatriæ, & Diaboli per Chriſtum ejectionem dictum eſt nuper. In duobus autem hircis, quorum alter dimittebatur, quidam volunt deſignatos Chriſtum & Barabbam, alii ſortem prædeſtinatorum ac reproborum, nonnulli Matthiam & Barſabam, aliqui Eccleſiam & Synagogam. Ex dictis autem illa duo, quæ declaranda ſuſcepi, videntur manifeſtiſſima, legitima Moyſi utilia olim fuiſſe, quia ab idolorum cultu removebant; nec perpetuum duratura, quoniam figuræ erant futurorum:

Finis enim legis Chriſtus, quia lege fideli
Prædictus, legi lex veniendo fuit,
Præſcribens veteri finem, legemque fidei
Legem perfectam Gentibus inſtituens.
Unde Magiſter ait, Vetera effluxere peractis
Temporibus, ſubeunt omnia ubique nova.

S. Paulinus de Obitu Celſi pueri.

CAPUT X.

Quando legalia abrogata ſint, & cœperint eſſe mortifera.

FINIS ergo legalium, quæ ad ſignificationem futurorum fuerant inſtituta, ipſe Chriſtus eſt. Quæritur icciroo an lex Moyſis in iis, quæ Evangelii typum gerebant, Salvatore noſtro ſuffixo Cruci fuerit abrogata. Id vero duplicem ſenſum patitur; nam dubitari poteſt, num poſt mortem Chriſti ita legalia illa ceſſaverint, ut nullatenus ad ſalutem æternam fuerint neceſſaria, neque vim habuerint a peccato expiandi, quod ſignificare volunt e Schola Theologi, ubi diſputant, utrum fuerint eo tempore *mortua*: & inſtitui poteſt diſceptatio, an ſtatim cœperint eſſe noxia, ita, ut nefas eſſet illa amplius in uſum aſſumi, quod intelligunt Scholaſtici differentes utrum fuerint etiam *mortifera*. Et mortua quidem legalia ipſo Chriſto in crucem ſublato conſentiunt Theologi, tametſi diſcrepent aliquantulum, an præciſe in ipſa morte Redem-

Redemptoris fuerint abrogata, an circumciſio, ut ſentit Scotus, in inſtitutione baptiſmi, ſacrificia autem, ritusque alii poſt Domini reſurrectionem. Quæ poſtrema difficultas non eſt tanti ponderis, ut operam omnem videatur expoſtulare.

Gravior eſt altera, an ex quo cœpit promulgari Evangelium, fuerit lex vetus ſemper mortifera, ita ut nefas eſſet cæremonias veteres ex animo obſervare: de qua re certarunt olim duo Eccleſiæ lumina, Hieronymus & Auguſtinus: quorum ut mentem percipias, controverſiæ inter illos exortæ originem progreſſumque narrabo. Hieronymus quidem exiſtimavit legalia fuiſſe mortifera; ſed cum optime ſciret, quod Paulus ſe totondit in Cenchris, (portus erat Corinthiorum ad Sinum Saronicum,) quod facto calvitio oblationem obtulit in Jeruſalem, ac Timotheum circumcidit, & exercuit nudipedalia, quæ manifeſtiſſime de Judæorum cæremoniis ſunt, docet in caput 2. Epiſtolæ ad Galatas utilem aliquando eſſe, & aſſumendam in tempore ſimulationem, eaque uſum Apoſtolum, ut quæ nocebant eis, qui ex Gentibus crediderant, correptionis hypocriſi emendarentur. Ita & Petrum ſe geſſiſſe, dum cogebat gentes judaizare, & a Paulo non ex animo, ſed opportuna ſimulatione fuiſſe reprehenſum. Atque hæc iiſdem ferme Hieronymi verbis relata ſunt.

Auguſtinus cum hæc legiſſet, ſcripſit circa annum 395. Epiſtolam ad Hieronymum VIII., nunc 28. in qua poſt nonnulla pertinentia ad novam, quam Hieronymus exornandam ſuſceperat, ſacrorum Bibliorum Verſionem, de præſenti controverſia ait dolere ſe, quod a Hieronymo tali viro, vel a quopiam, ſi alius illa ſcripſit, patrocinium ſuſceptum eſſet mendacii, atque fore ut non mediocriter commoveretur, donec refellerentur, ſi forte refelli poſſent, momenta rationum, quas e veſtigio proponit. Id vero tanta humilitate Auguſtinus præſtitit, ut ſub finem Epiſtolæ ſcripſerit, ſe difficillime bonum judicem futurum legendo quod ſcripſerat, ſed aut timidiorem recto, aut cupidiorem; malle autem ſe veritatem audire a melioribus, ne ſi a ſe ipſo reprehendatur, blandiatur ſibi, & meticuloſam potius quam juſtam ferat in ſemetipſum ſententiam. Cum reddita non eſſet hæc Epiſtola, circa annum 397. aliam S. Pater conſcripſit numero IX., nunc 40. ubi poſteaquam officioſum mendacium, ſeu Apoſtolorum aſſertam a Hieronymo ſimulationem iterum exploſit, illum hortatur ad canendam παλινῳδίαν, quod pulcrior ſit veritas Chriſtianorum, quam Helena Græcorum: alludens ad Steſichorum, quem ferunt laudando Helenam oculos recepiſſe, quos illi detrahendo perdiderat.

Hieronymus hac Epiſtola accepta veritus an eſſet Auguſtini, id tamen exiſtimans ex ſtylo, & argumentationis methodo, brevi reſpondit, optare ſe, ut Auguſtinus aperte ſcriberet, ſi ſua eſſet Epiſtola; ceterum nolle ſe in Auguſtini libris quidquam carpere, unumquemque

in

in ſuo ſenſu abundare, & puerilem eſſe jactantiam accuſando illuſtres viros ſuo nomini famam quærere. Addit nonnulla, quæ videri poſſent commoti animi argumenta, ut eſt illud, *Memento Daretis, & Entelli; & vulgaris proverbii, quod bos laſſus fortius figat pedem*. Eſt hæc Epiſtola inter Auguſtinianas XIII. nunc 68. Addidit Hieronymus & Epiſtolam XIV. ſive 72. in qua ingenue, propriaque ſancti viri libertate, ſcripſit, ut Auguſtinus mitteret epiſtolam propria manu ſubſcriptam, aut deſineret laceſſere ſenem latitantem in cellula: eſſe Romæ complures, qui cum eo in diſputatione jugum ducerent, ſi propriam vellet exercere doctrinam; ſe quondam militem, jam veteranum, debere aliorum laudare victorias, non effœto corpore dimicare. At incredibile eſt, quanta humilitate S. Auguſtinus aſperitatem Hieronymi lenire ſtuduerit. Nam reſcripta Epiſtola LXXIII. olim 15. ait agnoſcere peccatum ſuum quod prior literis ſenem ſanctiſſimum læſerit; obſecrat illum per manſuetudinem Chriſti, ut ſibi dimittat, nec viciſſim lædendo malum pro malo reddat: teſtatur ſe non pertimeſcere ad inſtar Entelli, qui cædebatur, non ſanabatur, ſalubria verba, & correptionem medicinalem: hortatur, ut fortius figat pedem quaſi bos laſſus, ſenectute forte corporis, non vigore animi, dummodo culpæ ſuæ palea conteratur. Atque alia habet plura, quibus Hieronymi ſententias placide excipiens illarum frangit aculeos.

Talibus Hieronymus devictus officiis ad propoſitam quæſtionem reſpondit circa finem anni 404. epiſtolam jam inter Auguſtinianas XI., & haud recto ordine ante præcedentes locatam, nunc num. 75. congrua ſerie poſitam. In hac vero primo Hieronymus ait, ſe in præfatione Commentariorum in Epiſtolam ad Galatas libere confeſſum Origenis commentarios eſſe ſequutum, neque ex definito animo ea defendiſſe quæ in Græcis legerat, ſed ea expreſſiſſe quæ legerat, & lectoris arbitrio dereliquiſſe, utrum probanda eſſent, an improbanda. Deinde ait, quod ſi Auguſtino placet Judæos, quicunque credunt, debitores eſſe legis faciendæ, ipſe Epiſcopus toto orbe notiſſimus hanc promulget ſententiam, & in aſſenſum ſuum omnes coepiſcopos trahat. Priori tamen Hieronymus hæret adhuc, eamque confirmare nititur iiſdem argumentis diligentius tractatis, quæ in Commentariis Epiſtolæ ad Galatas olim produxerat; atque ſimulationem Apoſtolorum, non officioſum mendacium fuiſſe contendit, ſed honeſtam potius diſpenſationem. Verum S. Pater argumentationibus Hieronymi ſatisfecit Epiſtola XIX. nunc 82. data anno 405. In illa vero propugnat Petrum, dum cogeret judaizare gentes, non recte ad veritatem Evangelii fuiſſe ingreſſum, & recte a Paulo reprehenſum: ac Paulum ipſum quandoque veteres cæremonias ſervaſſe, non ſimulate, neque ex neceſſitate, quaſi putaret iis Chriſtianam conferri ſalutem, ut putabant Ebionitæ; ſed ne crederetur antiqua ſacramenta, quæ in umbris rerum futurarum Deus fieri juſ-

ſerat, impia exiſtimare, & abjicere tanquam profana. Juxta Auguſtinum itaque tria diſtinguenda ſunt tempora: unum ante Chriſti mortem, in quo vetera ſacramenta fuerunt ſalubria: alterum ſtatim poſt mortem Chriſti, atque ante Evangelii promulgationem, in quo amplius ſalubria non erant, nec poterat quiſpiam cogi ad illa ſuſcipienda, licebat tamen ea retinere, ne videretur lex Moyſi tanquam noxia ſtatim abrumpi, ſed veluti mortuum cadaver in gratiam animæ, quæ in ipſo paullo antea delituit, cum honore deferretur ad tumulum, atque ideo reprehenſibilem fuiſſe Petrum, qui gentes ad judaizandum impulit, laudabilem Paulum qui cum Judæis legalia abſque ſimulatione ſervavit. Tertium vero tempus eſt, cum veteri lege ad tumulum jam deducta, mortiferus cœpit eſſe uſus legalium religionis cauſsâ ſervatus; nam ſi quis ob valetudinem ſe purificet, aut circumcidat, vel fame impellente, atque ſine ſcandalo edat azymum; id antiquæ legis gratiâ non fit, nec debet putari mortiferum. Hanc Auguſtini ſententiam nos propugnamus, eamque prolixe explicavimus narratione controverſiarum, quas cum Hieronymo habuit; primum, quia hac præmiſsâ tota quæſtio faciliime ſolvitur: deinde quia Sanctorum Doctorum exemplo commonemur diſſidia aliquando diſputationibus noſtris excitata, quæ non niſi circa res graves verſari debent, prudenter vitare, temperanter tutari, & mutua caritate compeſcere.

Propositio I. Lex vetus duntaxat in morte Chriſti, quantum ad Cæremonialia præcepta ſpectat, deſiit obligare.

Probatur ex Epiſtola Pauli ad Hebræos cap. VII. 12. ubi legitur: *Tranſlato enim Sacerdotio, neceſſe eſt, ut & legis tranſlatio fiat*: ideſt, quandiu lex vetus perſiſtebat Sacerdotium erat Leviticum, ſurgente vero Sacerdotio ſecundum ordinem Melchiſedech tranſlatum eſt etiam mandatum legis. Atqui Sacerdotium Leviticum conſummatum non eſt, niſi quando Filius Dei ſeipſum in Cruce cum clamore valido, & lacrymis obtulit, factus omnibus obtemperantibus ſibi cauſſa ſalutis æternæ, appellatus a Deo Pontifex ſecundum ordinem Melchiſedech, ut idem Apoſtolus ait cap. V. 7. 8. 9. Igitur eo tantum tempore lex vetus eſt abrogata. Præterea idem Apoſtolus cap. IX. ejuſdem Epiſtolæ v. 8. inquit: *Nondum propalatam eſſe ſanctorum viam, adhuc priore tabernaculo habente ſtatum*; videlicet, ut ad ſancta & cæleſtia pateret acceſſus, neceſſe fuit, quod Chriſtus aſſiſtens Pontifex futurorum bonorum introiret in ſancta, prout præſignatum erat in Pontifice ſemel in anno in ſecundum tabernaculum introeunte. At Chriſtus introivit in ſancta, viamque ad cæleſtia aperuit *per proprium ſanguinem æterna redemptione inventa*; verſu 12. ſeq. Prius ergo tabernaculum ante peractam per Chriſti ſanguinem redemptionem habebat ſtatum. Item viguit vetus teſtamentum uſque dum Chriſtus novi teſtamenti fieret mediator. Factus eſt autem novi teſtamenti mediator *morte interce-*

dente

Digitized by Google

dente, inquit v. 15. Apoſtolus . Ad hanc ergo mortem vetus perduravit . Sequitur Paulus v. 16. 17. 18. *Ubi enim teſtamentum eſt, mors neceſſe eſt intercedat teſtatoris . Teſtamentum enim in mortuis confirmatum eſt : alioquin nondum valet, dum vivit qui teſtatus eſt . Unde nec primum quidem ſine ſanguine dedicatum eſt .* Recte quidem; nam Teſtamentum definitur a Quintiliano *Voluntas defuncti* : atque ut habetur L. 1. D. de Hæred., *Viventis nulla eſt hæreditas* . Quis autem ignorat vetus teſtamentum, antequam novum confirmaretur, in ſuo robore permanſiſſe, & antiquam ſtare poſſeſſionem nondum novo hærede conſtituto? Vide Patres ac Interpretes ſuper hæc loca, necnon in illa verba Mat. XXVII. 51. *Et velum templi ſciſſum eſt in duas partes*, & Joan. XIX. 30. *Conſummatum eſt* . Hæc enim demonſtrant in morte Chriſti legis velamen fuiſſe diſciſſum, apertum adytum ad ſacratiora myſteria, jugum ſervitutis excuſſum, omniaque de Filio hominis prædicta jam conſummata & completa.

At dices: ſaltim baptiſmus ante Chriſti mortem integro triennio inſtitutus præcipuum vetuſtæ legis myſterium eliminavit; unde legitur apud Lucam cap. XVI. 16. *Lex & Prophetæ uſque ad Joannem* . Reſp. diverſas eſſe circa tempus inſtitutionis baptiſmi Theologorum, ac Patrum ſententias: ſed dato ante Chriſti mortem fuiſſe inſtitutum, non potuit omnes generaliter obligare antequam Apoſtolica prædicatione promulgaretur, legiſque fieret tranſlatio. Nam leges, ut obligent, ſunt promulgandæ; nec ante mortem teſtatoris novæ hæreditatis jura ſubſiſtunt. Ea autem verba, *Lex & Prophetæ uſque ad Joannem*, expeditam habent intelligentiam, ſive dixeris his commonſtrari, Joannem, qui Meſſiam digito prodidit, fuiſſe ultimum Prophetarum illorum, a quibus Chriſtus in lege fuit prænuntiatus; nam Matthæus eamdem ſententiam reddidit cap. XI. 13. *Omnes Prophetæ, & lex uſque ad Joannem prophetaverunt* . Sive dixeris particulam *uſque*, quam certum eſt interdum exprimere aliquam continuationem, ſumendam eſſe *incluſive*, ut ſenſus ſit tempore quoque Joannis legem perſtitiſſe. Atquæ hæ ſunt pervulgatæ illius loci expoſitiones . Addam alteram . In lege ac Prophetis promiſſa ſunt juſtis bona præſertim temporalia: & Joannes introduxit appellationem tantummodo regni cæleſtis, nihil ipſe terrenum annuntians . Senſus eſt ergo, *Lex & Prophetæ uſque ad Joannem*, quantum ad promiſſionem, non quantum ad obligationem. Enim vero Lucas ibidem Chriſti adverſus avaritiam, divitiarumque immodicam cupiditatem ſermonem narrat: atque laudatis verbis immediate addit: *Ex eo regnum Dei evangelizatur, & omnis in illud vim facit*. Habet ſimilia citato loco Matthæus, *A diebus enim Joannis regnum cœlorum vim patitur*. Quæ reddunt textum, qui opponebatur, planiſſimum.

Propositio II. Non ſtatim a morte Chriſti legalia fuerunt mortifera, ſed ad vitandum ſcandalum, & ne lex Moyſis tanquam impia reji-

 ci

ci videretur, licitum fuit aliquando veteres cæremonias ſervare.

Hanc Auguſtini aſſertionem propugnat major Theologorum pars, & Auctore Velloſillo Adv. in 2. Tom. Auguſt. Q. 3. probavit ad literam Concilium Florentinum: quod, ubi declaravit Legalia ceſſaſſe in Chriſti morte, ſubdit, *Non tamen negat* (S. Synodus) *a Chriſti paſſione uſque ad promulgatum Evangelium illa potuiſſe ſervari, dum tamen minime ad ſalutem neceſſaria crederentur*. Eam ergo ſic probo. Fuit aliquando licita legalium obſervatio, ſi Apoſtoli eadem communiter obſervarunt, & poſt annos plures deſerenda, aut non imponenda eſſe decreverunt. Hoc autem in dubium nequit revocari. Paulus enim Act. xvi. 3. circumcidit Timotheum, xviii. 18. ſe totondit in Cenchris, xxi. 26. more Judæorum ſe purificavit. Petrus etiam in viſione quam habuit circa annum Ae. V. 39. decennio poſt Chriſti mortem, inquit Act. x. 14. *Nunquam manducavi omne commune & immundum*: quibus verbis ſignificat ſe hactenus a cibis immundis abſtinuiſſe. Et in Concilio Jeroſolymitano orta inter Judæos, & Gentes ad Chriſtum converſas ſeditione, ſancitum fuit, ut abſtineretur in poſterum ab immolatis ſimulacrorum, & a ſanguine & ſuffocato, & nihil ultra vetuſti oneris fidelibus imponeretur, Act. xv. 29. Legalia ergo ad ea uſque tempora Apoſtoli permiſerant: quod nequaquam feciſſent, ſi exiſtimaſſent mortifera. An vero his verbis, *Ut abſtineatis vos ab immolatis ſimulacrorum & ſanguine, & ſuffocato*, præſcribatur obſervantia rituum legalium, ut ſcribunt poſt alios Scholaſticos Habert, Juenin, Girken, dicam infra; nam inde tantum evinco fuiſſe adhuc in uſu circumciſionem, cujus onus decreverunt Apoſtoli non eſſe ulterius credentibus imponendum. Præterea in hac, quam propugnamus, ſententia ſtatim explicantur difficultates in Apoſtolorum Actibus occurrentes. Paulus etenim, ut diximus, circumcidit Timotheum mulieris Judææ filium, atque inter Judæos verſaturum; profecto ut oſtenderet ſe circumciſionem non aſpernari; ſed ex adverſo, ne quis putaret converſos e Gentibus eſſe circumcidendos, non eſt paſſus circumcidi Titum, ad Gal. ii. 3. ne veritati Evangelii faceret præjudicium. Et Jacobus pariter, qui purificationem Judæorum Paulo ſuaſit, Act. xv. non ſinit jugo legis gravari eos, qui crediderant. Tali igitur œconomia demonſtrarunt antiquas cæremonias neque noxias fuiſſe, neque ad ſalutem neceſſarias. Tandem hæc ſententia etiam conſulit Moſaicæ legis honori; ſiquidem, ut Auguſtinus ſcribit Epiſt. 19. nunc 82. *Sicut defuncta corpora, neceſſariorum officiis deducenda erat quodammodo ad ſepulturam, nec ſimulate, ſed religioſe, non autem deſerenda continuo, vel inimicorum obtrectationibus, tanquam canum morſibus projicienda*. Nec audiendus Eraſmus ſcribens Comment. in Epiſt. ad Galat., debitum non fuiſſe talem honorem legi, quam conſtat fuiſſe *viricidam*, Nam ex diſputatis ſupra cap. 6. conſtat legem Moyſis per ſe fuiſſe ſanctam, rectiſſimamque, licet dicatur ab Apoſto-

Apoſtolo miniſtratio mortis, & cauſſa per quam ſubintravit peccatum, quatenus malum redarguit & prohibet, & accepta per legem occaſione concupiſcentia, quæ vehementius nititur in vetita, niſi ſubminiſtretur gratia Spiritus Sancti, operatur peccatum: quod propterea non juſtæ legi tribuendum eſt, ſed perverſæ hominum voluntati.

Opp. 1. Paulus ad Galat. II. 3. ſcribit: *Sed neque Titus, qui mecum erat, cum eſſet Gentilis compulſus eſt circumcidi*. Exiſtimavit ergo Paulus mortiferam eſſe circumciſionem. Reſp. Nego conſequentiam; ſi enim Titus non fuiſſet circumciſus, quod circumciſio jam eſſet illicita, non permiſiſſet Apoſtolus circumcidi Timotheum in eo efficiens, quod arbitrabatur iniquum. Ergo non circumcidit Titum, *propter ſuperinductos falſos fratres, qui ſubierunt explorare libertatem noſtram, quam habemus in Chriſto Jeſu, ut nos in ſervitutem redigerent*, inquit ibidem Apoſtolus; ideſt, ut defenderet Evangelii veritatem adverſus Judæos contendentes circumciſionem neceſſariam adhuc eſſe ad ſalutem. E contra circumcidit Timotheum ex Judæa matre prognatum, ne cognationi ejus videretur ſacramenta vetera æque reprobare, ac ſuperſtitioſos ritus idolatrarum. Quare hoc argumento noſtra corroboratur ſententia. *Ergo* (inquit Auguſtinus cit. Epiſt. 82.) *& Timotheum circumcidit propterea ne Judæis & maxime cognationi ejus maternæ ſic viderentur qui ex gentibus in Chriſtum crediderant deteſtari circumciſionem, ſicut idololatria deteſtanda eſt, cum illam Deus fieri præceperit, hanc Satanas perſuaſerit. Et Titum propterea non circumcidit, ne occaſionem daret eis, qui ſine ulla circumciſione dicebant credentes ſalvos eſſe non poſſe, & ad deceptionem gentium hoc etiam Paulum ſentire jactarent. Quod ipſe ſatis ſignificat, ubi ait, ſed neque Titus qui mecum erat, cum eſſet Græcus, compulſus eſt circumcidi: propter ſuperintroductos autem falſos fratres, &c.*

Opp. 2. At in eadem Epiſtola cap. v. 2. inquit Apoſtolus: *Quoniam ſi circumcidamini, Chriſtus vobis nihil proderit*. Noxia ergo erat circumciſio, quæ a juſtitia Chriſti credentes arcebat. Reſp. loqui Apoſtolum adverſus eos, qui dicebant, *Niſi circumcidamini ſecundum morem Moyſi, non poteſtis ſalvari*. Cujus generis extitiſſe aliquos e circumciſione, conſtat ex cap. xv. Act. Apoſt. v. 1. Adverſus iſtos docet Apoſtolus, quod ſi ad juſtificationem neceſſaria foret circumciſio, neque Chriſtus nos liberaſſet a ſervitute legis, neque ab ipſo juſtitiam haberemus & gratiam. Sequitur itaque poſt verba, quæ objiciebantur, *Teſtificor autem rurſus omni circumcidenti ſe, quoniam debitor eſt univerſæ legis faciendæ. Evacuati eſtis a Chriſto, qui in lege juſtificamini: excidiſtis a gratia*. Sed audiendus eſt iterum Auguſtinus laudata nuper Epiſtola, ubi ita Hieronymum alloquitur: *At enim dixit idem Apoſtolus, Ecce ego Paulus dico vobis, quia ſi circumcidamini, Chriſtus vobis nihil proderit. Decepit ergo Timotheum, & fecit ei nihil prodeſſe Chri-*

Digitized by Google

Chriſtum? An quia fallaciter factum eſt, ideo non obfuit? At ipſe hoc non poſuit, nec ait, Si circumcidamini veraciter, ſicut nec fallaciter, ſed ſine ulla exceptione dixit, Si circumcidamini Chriſtus vobis nihil proderit. Sicut ergo tu vis hic locum dare ſententiæ tuæ, ut velis ſubintelligi, niſi fallaciter; ita non imprudenter flagito, ut etiam nos illic intelligere ſinas eis dictum, Si circumcidamini, qui propterea volebant circumcidi, quod aliter ſe putabant in Chriſto ſalvos eſſe non poſſe. Hoc ergo animo ac voluntate, iſta intentione quiſquis tunc circumcidebatur, Chriſtus ei nihil omnino proderat. Quod ſubinde S. Pater demonſtrat conſequentibus verbis Apoſtoli: *Hoc ergo declarat, & quod ipſe commemoraſti, Evacuati eſtis a Chriſto, qui lege juſtificamini; a gratia excidiſtis. Illos itaque arguit, qui ſe juſtificari in lege credebant, non qui legitima illa in ejus honorem, a quo mandata ſunt, obſervabant, intelligentes & qua prænunciandæ veritatis ratione mandata ſint, & quouſque debeant perdurare.*

Opp. 3. Legalia erant olim ſigna, & figuræ futurorum in Chriſti morte conſummatæ & completæ. Exinde igitur facta ſunt figuræ, & ſigna mendacia; eiſque propterea ulterius uti fuit res noxia. Reſpondeo diſt. conſeq. illicitum & noxium fuit illis ulterius uti, tanquam ſignis rerum futurarum, & ſacramentis in ſpe venturi Redemptoris juſtitiam afferentibus, ac ſalutaribus, concedo: tanquam exuviis legis emortuæ, ſed a Deo inſtitutæ, & honore aliquo abrogandæ, nego conſequentiam. *Non ideo fuerant* (ait eadem Epiſt. S. Pater) *tanquam diabolica gentium ſacrilegia fugienda, etiam cum ipſa gratia jam cœperat revelari, quæ umbris talibus fuerat prænunciata: ſed permittenda paullulum eis maxime qui ex illo populo, cui data ſunt, venerant. Poſtea vero tanquam cum honore ſepulta ſunt, a Chriſtianis omnibus irreparabiliter deſerenda.*

Opp. 4. Hac ſententia in hæreſim Cerinthi, & Ebionis dilabimur; nam hi propter hoc tantum a patribus anathematizati ſunt, quod legis cæremonias Chriſti Evangelio miſcuerunt. Reſp. pernicioſam Ebionitarum hæreſim fuiſſe, quod legalia neceſſaria ſint ad ſalutem, non ſepelienda, & abroganda, ſed ſimul cum præceptis Evangelicis perpetuo retinenda: quam hæreſim tunc primum ſerpentem, ut diximus, præfocarunt Apoſtoli, quando acerrime pro libertate Evangelii pugnantes noluerunt circumcidi Gentes, nec legis jugo gravari.

Opp. 5. Obſervantia legalium non poteſt eſſe indifferens, ut ambulatio, ſed aut bona eſt ut continentia, aut mala, ut luxuria; quod autem bonum eſt, ideo obſervatur, ut ſalutem afferat. At hoc fine poſt mortem Chriſti non obſervabantur legalia: mala ergo erat obſervatio eorumdem. Reſp. inſpectis diverſis circumſtantiis temporum ac locorum obſervantiam veterum cæremoniarum fuiſſe & bonam, & malam; malam quidem apud eos, qui adverſus libertatem Evangelii jugum

jugum legis imponebant credentibus, quaſi neceſſaria adhuc foret: bonam vero apud illos, qui a conſuetudine Judæorum legalia ipſa non auferebant tanquam deteſtanda & damnanda, quamvis crederent gentibus non eſſe imponenda. Quod vero dicitur poſt mortem Chriſti legalia non fuiſſe ſalubria, ſi intelligatur non fuiſſe neceſſaria ad ſalutem, verum eſt; ſi intelligatur non fuiſſe religioſum ac pium ea abſque ſimulatione exercere; id quidem eſt falſum. Etenim, ut paullo antea cum Auguſtino dicebam, ſicut defunctorum corpora neceſſariorum officiis religioſe deferuntur ad tumulum, ita cum honore lex vetus erat quaſi ſepelienda, ne obtrectationibus inimicorum proſcinderetur. Proinde quiſquis nunc vellet legalia obſervare, tanquam ſopitos cineres e tumulo extraheret; nec eſſet pius deductor cadaveris, ſed impius ſepulcrorum violator.

Propositio III. Apoſtoli non obſervarunt legalia prudenti quadam ſimulatione, ſed ex animo, & ſincere, ſicuti & abſque ſimulatione Paulus reſtitit Cephæ intempeſtive ipſa legalia uſurpanti.

Demonſtratur primo. Aut ſervare abſque ſimulatione vetuſtas cæremonias ſuperſtitioſum erat atque mortiferum, aut licitum atque opportunum: ſi hoc dixeris, non eſt cur credantur Apoſtoli ſimulatione fuiſſe uſos; nam ideo ſimulate ſe geſſiſſe putavit olim Hieronymus, quod jam eſſent mortiferæ, & nefas eſſet illas ex animo & religioſe exercere. Si autem dixeris fuiſſe talem uſum ſincere, ſerioque peractum irreligioſum & impium, non debes afferere fuiſſe ficte ac ſimulate a viris ſanctis adhibitum. Enim vero ſimulate peragere quod irreligioſum ac mortiferum eſt, gravi culpa non caret: alioquì licitum eſſet nunc quoque, ut lucraremur Judæos, cum illis judaizare; quod neminem puto eſſe dicturum. Cur enim judaizare non licet modo, niſi quia religionis ſigno cæremonialia probare jam ſuperſtitioſum eſt, & illicitum? Imo fas eſſet ad lucrifaciendos idololatras, ſimulacris cum ſimulatione immolare; quoniam id non alia ratione poteſt eſſe prohibitum, niſi quia hujuſmodi immolatio eſt ſuperſtitioſa ac nefaria. Si ergo in præſentia nefas eſt judaizare, aut ſacrificare cum gentibus; nec Apoſtolorum tempore licuit Judæorum ritus, ſuppoſito quod jam eſſent illiciti, etiam cum ſimulatione celebrare. Scite Auguſtinus Epiſt. 40. ad Hier. *Nam ſi propterea* (Paulus) *illa Sacramenta celebravit, quia ſimulavit ſe Judæum, ut illos lucrifaceret; cur non etiam ſacrificavit cum gentibus, quia & iis, qui ſine lege erant, tanquam ſine lege factus eſt, ut eos quoque lucrifaceret?*

Deinde aperte ex cap. 21. Act. Apoſt. theſis noſtra corroboratur. Siquidem narratur ibidem Paulo, poſtquam advenerat Jeroſolymam, dixiſſe Jacobum: *Vides frater, quot millia ſunt ex Judæis qui crediderunt, & omnes æmulatores ſunt legis. Audierunt autem de te, quia diſceſſionem doceas a Moyſe eorum, qui per gentes ſunt, Judæorum,* dicens

dicens non debere eos circumcidere filios ſuos, neque ſecundum conſuetudinem ingredi. v. 20. & 21. De his quidem, cum ex Judæis eſſent, puto eſſe apertiſſimum, quod legalia abſque ulla ſimulatione exercerent. Sequitur Jacobus v. 23. 24. *Hoc ergo fac quod tibi dicimus: ſunt nobis viri quatuor votum habentes ſuper ſe. His aſſumptis ſanctifica te cum illis: & impende in illis, ut radant capita: & ſcient omnes quia quæ de te audierunt falſa ſunt, ſed ambulas & ipſe cuſtodiens legem*. Nunquid ait Jacobus, Utere, o Paule, ad tempus ſimulatione? Minime, *Fac*, inquit, *quod dicimus, ſanctifica te cum illis*. Ait ne, Judæorum commotionem actione hac ſimulata compeſce? Nequaquam: ſed, *Scient omnes, quia ambulas & ipſe cuſtodiens legem*. Certe num verbis magis perſpicuis potuiſſet ſignificari legalium ſincera obſervatio, ignoro penitus. *Nam ſi revera* (inquit Auguſtinus Epiſt. ad Hier. 82.) *ſic ea reprobaret, quemadmodum de illo auditum erat, & ideo celebranda ſuſciperet, ut actione ſimulata ſuam poſſet occultare ſententiam, non ei diceret Jacobus, Et ſcient omnes, ſed diceret, Et putabunt omnes quoniam quæ de te audierunt falſa ſunt: præſertim quia in ipſis Hieroſolymis Apoſtoli jam decreverant, ne quiſquam tunc Judæos judaizare prohiberet, quamvis etiam ipſo jam doctrina Chriſtiana non cogeret*. Attenta ergo Actuum Apoſtolicorum lectione, haud obſcure percipitur ab Apoſtolis antiquos ritus fuiſſe ingenue ſervatos.

Incredibile præterea eſt Apoſtolum Paulum in Epiſtola ad Galatas, in qua cap. 1. v. 20. ait, *Quæ autem ſcribo vobis, ecce coram Deo, quia non mentior*, fuiſſe mentitum; at ſi ficte, & ſimulate reſtitiſſet Petro dum gentes cogebat judaizare, mendax eſſet & falſus. Igitur non ficte & apparenter reſtitit Petro, ſed ſincere, & ex animo. Cui argumentationi reſpondet Baronius ad an. Ch. LI. n. 38. (quamquam & ipſe Apoſtolos non ſimulate ſe geſſiſſe concedit) quod minime inter ſe pugnant Paulum ſinceram narraſſe hiſtoriam, & ea, quæ recenſuit non ſerio fuiſſe peracta. At Paulus non tantum ſcribit ſe reſtitiſſe Cephæ, verum etiam, quod *reprehenſibilis erat*, v. 11. quod *non recte ambularet ad veritatem Evangelii*, v. 14. quod non ſimulabat, ſed *cogebat judaizare*. Petrus autem aut bene ſe gerebat, aut male; ſi male, ergo ex animo a Paulo reprehendebatur: ſi bene, ergo Paulus mentitus eſt ſcribens illum non recte ambulaſſe. Belle excuſſerat Auguſtinus inane illud reſponſum Epiſt. 40. n. 3. his verbis: *Si enim recte illi ingrediebantur, iſte mentitus eſt: ſi autem ibi mentitus eſt, ubi verum dixit?* Multo minus reſponderi poteſt, Paulum ſcripſiſſe quod Petrus fuerit reprenſibilis, & non recte ingrederetur, ut removeret Galatas a ſervitute legalium, tametſi perſuaſum ſibi foret Petrum nec reprehenſibilem fuiſſe, nec male operatum. Nam, ut Auguſtinus argumentatur Epiſt. 28. num. 4. *Si Paulo recte videbatur Petrus feciſſe, quem non recte feciſſe & dixit & ſcripſit, ut quaſi animos tumultuantium deliniret:*

ret: quid reſpondebimus, cum exurrexerint perverſi homines prohibentes nuptias, quos futuros ipſe prænunciavit, & dixerint quod totum illud, quod idem Apoſtolus de matrimoniorum jure firmando loquutus eſt, propter homines, qui dilectione conjugum tumultuari poterant, fuiſſe mentitum; ſcilicet non, quod hoc ſenſerit, ſed ut illorum placaretur adverſitas? Cujus generis exempla poſſent afferri quamplurima.

Accedit quod omnem ſimulationem, & omne mendacium etiam officioſum, quamquam illud probaſſe videntur nonnulli Græcorum, ſententia noſtra damnat ac reprobat, quod malum ſit intrinſece, & cum veritate pugnet ſuapte natura. Nec moror quod Suareſius ſcribit lib. IX. de Legib. cap. XVII. etiam in ſententia Auguſtini admittendam eſſe aliquam ſimulationem eo quod Apoſtoli illas cæremonias faciendo ſimulabant ſe obſervare legem tanquam illi ſubjectos, imo volebant, aut permittebant hoc ab aliis Judæis videntibus ita putari. Iſtud, inquam, non moror; nam ſatis hanc ſimulationis ſuſpicionem removebant neminem ad judaizandum cogendo: quod ubi Petrus fecit, reſtitit ei Paulus. At Hieronymus, uti obſervatum ſupra, non officioſum mendacium ait appellandam eſſe ſimulationem Pauli, ſed honeſtam potius diſpenſationem. Verum his optime repoſuit Auguſtinus ſupra Epiſt. 40. quod ſi recte Petrus ad veritatem Evangelii ingreſſus eſt, mentitur Paulus ſcribens quod non recte ambularet: ideoque nequit in ſententia illa Hieronymi excuſari Apoſtolus a mendacio. Præterquamquod, ut idem Auguſtinus inquit Epiſt. 82., illud diſpenſationis vocabulum quid ſibi vult, oro? *Aut enim hoc eſt quod ego appello officioſum mendacium, ut hæc diſpenſatio ſit officium velut honeſte mentiendi: aut quid aliud ſit omnino non video, niſi forte addito nomine diſpenſationis fiat, ut mendacium non ſit mendacium.*

Ceterum etſi aliquando liceret uti ſimulatione & officioſo mendacio, quod nos probare non poſſumus; in cauſa religionis, qualis erat illa, de qua in præſentiarum differitur, communior Theologorum, ipſius etiam Suareſii, vera & certiſſima ſententia eſt omnem ſimulationem eſſe illicitam & pernicioſam. Primo quia in hac hypotheſi ſimulatio eſt quædam proteſtatio & approbatio falſæ religionis, ideoque veræ fidei negatio & erubeſcentia. Deinde quia ſimulatio iſtiuſmodi ſcandalum præbet conſcientiæ infirmorum, qui inde conjicere poſſunt veram eſſe etiam ſuperſtitioſam religionem: quod ſane ſcandalum exhibuiſſet ſimulatio Apoſtolorum, ex qua fideles potuiſſent ſuſpicari fuiſſe licitum cultum cæremoniarum antiquarum, quas oppoſita ſententia cenſet fuiſſe mortiferas. Tandem, ne ſim verboſior, ſi in cauſa religionis ſimulare fas eſſet, fruſtra Eleazarus 2. Macchab. cap. VI. 24. & 25. compulſus manducare porcinam, dixiſſet: *Non enim ætati noſtræ dignum eſt fingere: ut multi adoleſcentium arbitrantes Eleazarum nonaginta annorum tranſiſſe ad vitam alienigenarum; & ipſi propter meam ſimulatio-*

nem decipiantur , & per hoc maculam atque execrationem meæ ſenectuti conquiram . Atque huic præclaro exemplo accedit commendata ſeptem fratrum Macchabæorum hiſtoria cap. proximo enarrata , ac plurimorum Martyrum ad ſimulacra Gentium etiam ſimulati cultus laudabilis deteſtatio .

Sed objicies 1. Apoſtolos cum ſimulatione obſervaſſe legalia , nec ex animo Petrum fuiſſe a Paulo reprehenſum demonſtratur ex Epiſtola ad Galat. cap. 2. Etenim v. 11. ait Apoſtolus : *In faciem ei reſtiti* : At illud *in faciem* idem eſt , ac *apparenter* & *ſimulate* : Igitur Paulus non ex animo , ſed cum ſimulatione reſtitit Petro . Reſp. falſam eſſe minorem ; quippe illud *in faciem* idem eſt , ac *palam* , & *coram omnibus* ; uti conſtat ex Græca lectione , ex Aethiopica , & Syriaca , quæ habent , *palam* , *coram omnibus* , *in faciem ipſius* , *&c.* Demonſtrat quoque illius vocis ſignificationem idem Apoſtolus infra v. 14. *Dixi Cephæ coram omnibus* . Item dum profert cauſſam cur ei reſtiterit , *Quia reprehenſibilis erat* . Ad hæc Act. xxv. 16. ubi Vulgata noſtra legit : *priuſquam is, qui accuſatur præſentes habeat accuſatores* , habentur in Græco eædem particulæ , quæ in Epiſtola ad Galatas , *κατὰ πρόσωπον* , *in faciem* . Eſt ergo proprie illud *in faciem* idem , ac *in præſentia* , & *coram omnibus* , non , *ficte* , & *cum ſimulatione* . At dices fortaſſe : In 2. ad Corinth. cap. v. 12. legitur idem valere *in facie* , & *non in corde* . Expedite reſpondeo , aliud eſſe *ἐν προσώπῳ in facie* ; aliud *κατὰ πρόσωπον* , *in faciem* ; hoc poſtremum idem eſſe ac *palam* , & *coram* , demonſtrant , ut adnotavit etiam Eraſmus Comment. in Epiſt. ad Galatas , Latini Patres , & Scholia omnia Græcorum . Quamquam ſi illud *κατὰ πρόσωπον* ſenſum haberet ambiguum , in Epiſtola ad Galatas liquet idem ſignificare , ac *palam* , & *coram* ; cum habeatur v. 14. *ἔμπροσθεν πάντων* , *coram omnibus* .

Oppones 2. Advertit citatus Eraſmus verba verſus 11. quæ reddidit Latinus Interpres , *Quia reprehenſibilis erat* , haberi in Græco , *ὅτι κατεγνωσμένος ἦν* , *quoniam reprehenſus erat* . Græci itaque recte hunc locum interpretati ſunt , quod male de Petro judicabatur , etiamſi reprehenſibilis revera non erat . Reſp. 1. Etiam Auctorem Commentariorum, quæ ibidem Eraſmus , aliique tribuerunt Ambroſio , legiſſe, *Reprehenſus erat* ; ſed hujus reprehenſionis cauſſam proferens , ait , *Unde reprehenſus ? utique ab Evangelica veritate , cui hoc factum adverſabatur* . Parum ergo Græcorum opinioni ipſa Græca lectio ſuffragatur . Deinde demonſtro legendum eſſe , ut habet Vulgata , *Quia reprehenſibilis erat* . Syriaca , & Arabica verſio ſimiliter habent . Item Vatablus , & alii . Sed aperta ratio eruitur ex v. 14. *Quod non recte ambularent ad veritatem Evangelii* . Eſt autem , qui ita non ambulat , reprehenſibilis & corrigendus . Quæris eccur in Græco poſitum eſt , *κατεγνωσμένος* , *reprehenſus* , non autem *κατάγνωστος* , *reprehenſibilis* ? Cauſſam accipe . Phraſis Hebraica eſt participia pro verbalibus uſurpare : ut 4. Regum xviii. 21. le-

Digitized by Google

21. legitur, *in baculo arundineo, atque confracto*, ideſt, *frangibili*; Pſalm. XI. 7. *argentum igne examinatum*, ideſt, *eximium & æſtimabile*: Eſaiæ XXXIII. 19. *populum alti ſermonis*, quod in Hebræo eſt, *irriſum lingua*, ideſt, *non intelligibilis ac barbarus*. Ea phraſis fuit Paulo familiariſſima; nam 1. ad Corinth. cap. 9. 25. athletam appellat ἀγωνιζόμενον, pro ἀγωνιστὴ: ad Hebræos XII. 18. pro eo, quod nos habemus, *ad tractabilem montem, & acceſſibilem ignem*, extat in Græco, ψηλαφωμένῳ ὄρει, καὶ κεκαυμένῳ πυρὶ, *monti contrectato, ignique accenſo*: & ibidem v. 27. legimus σαλευόμενα, *commota*, pro *mobilia*. Hac ergo phraſi nec a Latinis prorſus aliena, quibus *invictum, indomitum, perditum*, idem eſt, ac *invincibile, intractabile, & dignum perditione*, poſitum eſt ab Apoſtolo *reprehenſus* pro *reprehenſibili*. Ex his obiter nota operam perdere Baronium, dum citato loco nititur demonſtrare Auguſtinum locum Epiſt. ad Galat. inoffenſo pede non pertranſiſſe, nec Petrum aliqua ratione peccaſſe. Certe ſi Petri animum inſpiciamus nullam offenſionem, aut ſcandalum præbendi Judæis, conſtat Petri peccatum eſſe aliqua ex parte excuſabile; at peccaſſe jam ex dictis conſtat, & recte adverſus Græcorum nonnullos id ſentiunt Latini Patres apud Bellarminum lib. 1. de Rom. Pontif. cap. 28. Imo opere ipſo externo erat Petri factum ſuperſtitioſum, ut Auguſtinus affirmat cap. 30. de Agone Chriſtiano, quoniam cogendo Gentes judaizare videbatur adſtruere legalium neceſſitatem. Quare Auguſtinus non *tractavit Petrum durius, quam par erat*; uti ſcribit Sixtus Senenſis lib. 6. Biblioth. annot. 274.

Si dicas hanc opinionem Auguſtini nimium patrocinari, aut Porphyrio, qui blaſphemabat Paulum auſum redarguere procaciter Petrum, cum in eodem errore fuerit; aut Novatoribus, qui peccatum Petri atroci calumnia adverſus Romanorum Pontificum auctoritatem objectant; Reſpondeo adverſus ſycophantam Porphirium, audaceſque heterodoxos longe melius in ſententia Auguſtini defendi Petri & Romanorum Pontificum auctoritatem, quam ſi dicamus illum cum ſimulatione fuiſſe reprehenſum. Hoc namque ſuppoſito objectarent Romanæ Eccleſiæ inimici, Apoſtolos in cauſſa religionis fuiſſe mentitos, nec Petrum erraſſe tantum ſervando intempeſtive quod damnatum non erat, ſed etiam cogendo fideles ad ritus abrogatos atque mortiferos. At poſita ſententia Auguſtini apparet *laus juſtæ libertatis in Paulo, & ſanctæ humilitatis in Petro*; ut idem Sanctus Doctor demonſtrat Epiſt. 82. ad Hieronym. & Epiſt. 71. ad Quintum ſanctiſſimus Martyr Cyprianus.

Opp. 3. Paulus ipſe ſervavit legalia: qua ergo fronte, qua auctoritate audet reprehendere in Petro, qui circumciſionis Apoſtolus erat, quod ipſemet Apoſtolus Gentium conſtat commiſiſſe? Reſponſum eſt prop. 2. Petrum fuiſſe a Paulo reprehenſum, non quod ille uteretur legalibus, ſed quoniam ad hoc faciendum gentes cogebat; unde qui credebant in Chriſtum poterant ſuſpicari, *ſine illis veteribus Sacramentis*

Digitized by Google

ſalvos ſe eſſe non poſſe. Sed legitote Auguſtinum Epiſt. 82. cap. 2. num. 8.

Quarto oppones: Simulaſſe Paulum aperte ipſe teſtatur ſcribens in priori ad Corinth. cap. IX. 20. *Et factus ſum Judæis tanquam Judæus, ut Judæos lucrarer*. Reſp. cum eodem Auguſtino Epiſt. 40. num. 4. & Epiſt. 82. num. 28. Apoſtolum Judæis tanquam Judæum factum eſſe, *non mentientis aſtu, ſed compatientis affectu, ſive, compaſſione miſericordiæ, non ſimulatione fallaciæ; quomodo qui ægrotis miniſtrat fit tanquam ægrotus, non cum febres ſe habere mentitur, ſed cum animo condolentis cogitat quemadmodum ſibi miniſtrari vellet, ſi ipſe ægrotaret*. Atque id executus eſt Paulus familiariter cum Judæis converſando, & ſervando legalia, quando id non fuit Gentibus occaſio offenſionis. Alioquî ſi factus eſſet tanquam Judæus obſervando cum ſimulatione cæremonias mortiferas, factus quoque eſſet tanquam Gentilis cum ſimulatione idolis ſacrificando; ut ſupra in hujus poſitionis demonſtratione prima ratiocinabamur.

Rurſus objicies 5. Eodem cap. 2. ad Galat. v. 13. habetur: *Et ſimulationi ejus conſenſerunt ceteri Judæi, itaut & Barnabas duceretur ab eis in illam ſimulationem*. Reſp. obſervationem legalium factam a Petro dici *ſimulationem*, non quod fieret ficte, & non ex animo; ſed dicitur ſimulatio, quoniam Gentiles falſo illâ deducebantur, ut crederent Judæos ſegregari a Gentibus, quoniam hæ nolebant exercere ritus legales, tanquam ad ſalutem neceſſarios. Nam ſeq. verſu legitur, quod Petrus Gentes ad judaizandum cogebat, & cum primum ederet cum Gentibus, advenientibus Judæis, ſe ab ipſis Gentibus ſubtrahebat & ſegregabat. Quare pro ſimulatione legit Syrus, אחרמי, *ſegregationem*: & ſunt qui pro, συνυπεκρίθησαν αὐτῷ, *ſimulationi ejus conſenſerunt*, legendum putant, συνυπεκλίθησαν, *una ſe ſubduxerunt, aut ſegregarunt*, & pro τῇ ὑποκρίσει, *ſimulationi*, τῇ ὑποκλίσει, *ſegregationi*. Sed his admiſſis pro reſponſionis noſtræ explicatione, lectionem Vulgatæ eſſe præferendam etiam vetuſti Græcorum Codices commonſtrant.

Opp. 6. Patres Græci Apoſtolorum ſimulationem diſerte probant, Origenes, Didymus, Laodicenus, Alexander, Euſebius Emiſſenus, Theodorus Heracleotes, & Joannes Chryſoſtomus. Hos in ſua Epiſtola laudat Hieronymus. Adde Doctorem Latinorum præſtantiſſimum, ipſum nempe Hieronymum. Reſp. Auguſtinus Laodicenum ipſius Hieronymi confeſſione egreſſum fuiſſe ab Eccleſia, Alexandrum appellari veterem hæreticum, Origenem vero ac Didymum in pluribus, graviſſimiſque quæſtionibus ab eodem Hieronymo fuiſſe reprehenſos. Tres igitur reſtant Euſebius, Theodorus, & Chryſoſtomus; quibus S. Pater opponit Cyprianum, & Ambroſium. Adde Tertullianum, ipſum Auguſtinum, Gregorium Magnum, alioſque Latinos. A Græcorum vero illorum auctoritate his verbis S. Pater ſe munit Epiſt. 82. num. 25. *Dent veniam quilibet aliud opinantes. Ego magis credo tanto Apoſtolo*

in

in ſuis, & pro ſuis literis juranti, quam cuiquam doctiſſimo de alienis literis diſputanti. Scio Eraſmum in Epiſtolam ad Galatas ſcribere ſe in his majorem fidem habere Origeni, quam decem Patribus Orthodoxis. Sed fidem Origeni non habendam eſſe, præter ea quæ dicta ſunt, oſtenditur ex ipſo Hieronymo. Qui in Epiſtola 75. ad Auguſtinum ait, *Hanc autem interpretationem primus Origenes, & ceteri deinceps interpretes ſunt ſequuti, ut Porphyrio reſpondeant blaſphemanti, qui Pauli arguit procacitatem*. Ergo ante Origenem nemo credidit Apoſtolum ſimulaſſe, neque Origeniana interpretatio antiquâ traditione fulcitur. Ad retundendam vero audaciam Porphyrii parum illam interpretationem valere demonſtratum eſt ſupra. Igitur interpretatio Origenis ſacræ Apoſtolorum hiſtoriæ, ejuſque literali intelligentiæ præferri non debet. Adde Græcos in verbo κατεγνωσμένος non advertiſſe hebraicam phraſim, qua uſus eſt Paulus, & probaſſe aliquando ſimulationem, & officioſum mendacium certiſſime reprobandum. Quantum ad Hieronymum; Origenis ſententiam fuiſſe ſecutum, neque eam definito animo defendiſſe, ipſius teſtimonio ſupra monſtravimus. Probabile eſt etiam priorem depoſuiſſe ſententiam: nam lib. 3. Apologiæ adverſus Rufinum, & Dialog. 1. contra Pelagianos cap. 8. demonſtrat exemplo Petri, qui non recto pede inceſſit in Evangelii veritate, ſanctos non omni caruiſſe peccato, & etiam Apoſtolos ſalva amicitia inter ſe diſſenſiſſe. Iccirco Auguſtinus Ep. 260. ad Oceanum, nunc 180. inquit: *Cum de hac quæſtione inter nos ego, & prædictus venerabilis frater Hieronymus ſatis literis egerimus: in hoc opere recentiſſimo, quod ſub nomine Critobuli adverſus Pelagium modo edidit, eamdem de iſta re geſta, dictiſque Apoſtolicis ſententiam tenuit, quam beatiſſimi Cypriani etiam nos ſecuti ſumus*.

Ultimo objicies. Simulationem aliquando ad proximorum lucrum eſſe licitam, Chriſti Domini exempla, ſacrarum hiſtoriarum monumenta, laudibuſque celebrata Sanctorum facta demonſtrant. Chriſti quidem; nam *factus in ſimilitudinem carnis peccati* ſimulavit ſe peccatorem, & diſcipulis euntibus in Emmaus Lucæ 24. 28. *finxit ſe longius ire*: Magdalenæ quoque ſub hortulani ſpecie apparuit Joan. xx. 15. Divina autem hiſtoria narrat Joſue cap. VIII. 5. ſimulando ad decipiendos hoſtes terga vertiſſe: refert 4. Regum cap. V. 18. Naaman Syrum oraſſe Eliſeum, ut ſi in Templo Remmon cum Domino ſuo adoraſſet idolum, quoniam id ſimulatione facturus erat, ei non imputaretur ad culpam: cui Propheta quaſi illam ſimulationem probando reſpondit, *Vade in pace*. Et cap. ejuſdem libri X. 18. Jehu inſidioſe ut perderet cultores Baal ait: *Achab coluit Baal parum, ego autem colam eum amplius*. In Eccleſiaſtica demum hiſtoria habetur Catholicos ſe olim ſimulaſſe Priſcillianiſtas, ut liberum haberent ad iſtos acceſſum; & ſanctum Euſebium Vercellenſem Epiſcopum finxiſſe ſe Arianum, ut Dionyſium Mediolanenſem Antiſtitem ab hæreſi revocaret.

Reſpon-

Reſpondent qui ſimulationem aliquando licitam eſſe propugnant, ad rem non facere exempla allata ſimulationis Chriſti Domini, & Joſue, cum hoc ſimulationis genere nullus ſuperſtitioſus ritus fuerit approbatus, uti contigiſſet ſimulatione Apoſtolorum; quæ propterea non caruiſſet omnino reatu, quomodo non caruit ſimulatio Jehu, Naamani, & etiam S. Epiſcopi Vercellenſis. At nos dicimus nullam, nec religionis cauſſa ſimulationem eſſe licitam; quippe ſimulatio mala eſt, ut inquiunt, *ex objecto*, cum veritati directe opponatur, & aliud, quam habeatur in mente, ſignificet verbo, vel facto. Quod autem eſt per ſe malum, nullâ conditione aut circumſtantia rerum excuſatur; quoniam nulla rerum conditio poteſt efficere, ut ſimulatio cum veritate non pugnet, ideoque nequit ab ipſa ſimulatione auferri malitia. Unde nec diſpenſatione Dei permitti poteſt ipſamet ſimulatio, quoniam nunquam licitum eſſe poteſt, quicquid in qualibet circumſtantia adverſatur ſummæ veritatis, & æquitatis rationi. Ad ſingu'a ergo noſtrum eſt reſpondere.

Atque ad 1. dicimus Verbum Divinum factum in ſimilitudinem carnis peccati, non ſimulando ſe peccatorem, ſed exercendo humilitatem, cum peccatoribus converſando compatientis affectu, & pro illorum ſalute crucem ſubeundo, ſemper tamen ſpecimen virtutum exhibendo, propriam innocentiam prædicatione ſignisque confirmando, hypocriſim & reliqua vitia reprehendendo. Quod ſane non eſt ſimulare ſe peccatorem, ſed peccatores recipere, redarguere, & ſalvare. Dum finxit ſe longius ire, nulla uſus eſt ſimulatione oppoſita veritati. Primo enim juxta Auguſtinum, plura quæ primo aſpectu videntur mendacia, talia non ſunt ſi animadvertatur ea referri ad prædicendam, & ſignificandam aliquam veritatem: tunc enim veritatem non violant, ſed explicant & præſignant. Atque hoc pacto, ſi id, cujus cauſſa factum eſt, advertatur, neque mentitus eſt Abraham dicens pueris ſuis, ſe quamprimum reverſurum cum Iſaac, nec Jacob dum hœdinis pellibus contectus ait patri eſſe primogenitum ejus, dum Chriſti incarnationem, & Redemptionis myſterium uterque prædiceret. Ita in Chriſto, dum finxit ſe longius ire, non fuit ſimulatio mendacii, quoniam ſignificabat ſe quamprimum ab Apoſtolis diſceſſurum, & longe etiam a mente infidelium abeſſe. Præterea, ut Tirinus & Menochius obſervarunt, non fuit ea ſimulatio, quia niſi illum diſcipuli detinuiſſent, revera longius profectus eſſet. Deinde Eſtius ait Chriſtum ad excitandum in corde Diſcipulorum amorem geſtum & motum corporis compoſuiſſe, ut ſolent ii, qui longius ire contendunt, atque ut matres componunt habitum corporis tanquam a puerulis digreſſuræ. Obſervarunt alii haberi in Græco προσεποιεῖτο: eſt autem προσποιεῖσθαι idem ac *præſeferre*, etiam ubi nulla eſt ſpecies ſimulationis. Quod ad apparitionem factam Magdalenæ pertinet, habere poteſt eamdem, quam ſupra, ſolutionem. De

qua

qua plura Auguſtinus contra Mendacium cap. 13. Habet enim talis apparitio veracem ſignificationem fidei, quam ad inſtar grani ſinapis in nobis Chriſtus ſpargit; ut inquiunt Gregorius hom. 25. in Evang. & Tract. 121. in Joann. S. Pater. At non habetur Jo. xx. 15. Chriſtum apparuiſſe hortulani ſpecie, quaſi ligonem aut ſarculum gerentem manu; ſed Magdalenam adhuc titubantem in fide, exiſtimaſſe juvenem ſtantem non eſſe Dominum, ſed illius horti cultorem. Id vero non ſimulationem in Chriſto, ſed dubitationem arguit mulieris; quæ nondum converſa corde, ut Auguſtinus ibidem ſcribit, *quod non erat, putavit.*

Ad exempla ex veteri Teſtamento deprompta, poteſt 1. univerſaliter reſponderi cum S. Pater contra Mend. cap. 16. nos cum quærimus, ſit ne boni hominis aliquando mentiri, non de hominibus quærere adhuc ad Aegyptum, vel ad Hiericho, vel ad Babyloniam, vel ad ipſam Jeruſalem adhuc terrenam pertinentibus; ſed de civibus illius civitatis, cujus princeps eſt ipſa Veritas, & ad quam appropinquabant veteres juſti, ſed ab ea aberant aliquantulum. Joſue tamen, ut etiam demus ſingulis reſponſum, poteſt ab omni fallaci ſimulatione purgari; nam bellum gerentibus licitum eſt terga vertere, obſidionem relinquere, & hoſtibus belli ſeriem occultare; non quidem fallendi animo, ſed ut in meliori ſtatione conſtituantur. Jehu, quamquam delendo domum Achab laudem aliquam promeruerit, peccavit tamen *mendacio impio & ſacrificio ſacrilego*, ut Auguſtinus docet eodem libro, cap. 2. & S. Thomas 2. 2. q. 111. art. 2. Naaman vero, non exoravit Eliſeum, ut poſſet Saturno, ſeu, qualecunque illud fuerit, idolo Remmon cum ſimulatione cultum religioſum exhibere: ſed hoc petiit tantum, ut ſi Domino idololatræ ſerviens, iſto adorante, Naaman quoque caput inclinaret, quoniam id facturus erat obſequio quodam politico debito principi, non cultu religionis idololatrico; id famulo non imputaretur in culpam, aut ſi culpa eſſet aliqua, precibus Eliſei ſibi remitteretur. Verebatur quippe Naamanus, ne Syri putarent flexionem illam corporis Saturni ſimulacro a ſe fieri. At quia ex alia parte exteriori ſigno Naaman demonſtrabat, ſe Remmoni nullum cultum præſtare, & nunquam ſine Principe idolſum ingrediendo, & ſummo Deo offerendo holocauſta ſuper terram, quam in publicum ſuæ religionis teſtimonium oneratis duobus burdonibus aſportabat de terra Iſrael; ideo reſpondit Eliſeus, *Vade in pace*, commendans fidem hominis, qui nec ſimulate vellet idolo genua flectere, & etiam terram, ut immolaret victimas Deo Iſrael, veheret in Syriam. Hos aſportatæ terræ manifeſtiſſimum ſignum aſſertionem noſtram confirmat, & retorquet argumentum in Adverſarios; evincit enim nec Naamanum paullo ante idololatram probaſſe ſimulationem, quam perperam ipſi commendant.

Dicam nonnulla de S. Euſebio Vercellenſi, nam ſimulationem Priſcillianiſtarum, eorumque, qui cum iis fovebant conſuetudinem, cum

cum Auguſtino citato lib. cap. 2. & 3. rejicimus & damnamus. Una eſt eruditorum Theologorum ſententia, factum Euſebii, ſi intentionem ſpectes, laudandum, ſi vero Arianiſmi ſimulationem, eſſe redarguendum. Si dicas in Ambroſiano ſermone de laudibus Euſebii LVI. factum iſtud impenſe laudari; primo eamdem adhibent reſponſionem: deinde inquiunt Sermonem illum non eſſe Ambroſii, ut Dupinius, Benedictini Patres, & alii agnoverunt, & tota ſermonis ſeries abunde probat. Quibus addo illius Orationis auctorem comprobare ſimulationem exemplo Pauli; cum Ambroſius ſimulationem omnem reprobet lib. 2. de Offic. cap. 22. uti & Pſeudambroſianus Commentator in Epiſtolas Pauli in 1. ad Corinth. cap. IX. 20. & ad Galat. II. II. Sed aliam ego dabo reſponſionem forte æquiorem, & ſanctitate Euſebii magis dignam, nec repugnantem Scriptori ſermonis nuper laudati, quem conſtat perantiquum eſſe & habitum coram Euſebii diſcipulo Exuperantio. Dictum ſupra ad oppoſ. v. ſegregationem Apoſtolorum dici ſimulationem, quoniam fortaſſis videbatur tali ſegregatione a gentibus approbari legitima Moſis tanquam neceſſaria; cum revera Apoſtoli judaizando rem licitam animo ſerio peragerent. Ita quod pro lucrifaciendo Dionyſium geſſit Euſebius, potuit fortaſſe imperitis videri ſimulatio, ſed non eſt revera, ſervavitque ille facto, verbiſque veritatem. Extat facti narratio in vetuſtiſſimo Codice Vercellenſi edito ab Ughello Tom. 4. Italiæ Sacræ, longe ante milleſimum annum conſcripto. In eo narratur, Euſebium accerſitum ab Imperatore Conſtantio, & honorifice ſuſceptum, atque invitatum ad ſubſcriptionem fidei Arianæ & damnationis Athanaſii, quam Dionyſius firmaverat, reſpondiſſe: *Non eſt diſcipulus ſupra Magiſtrum, neque filius ſupra patrem. Non poſt filium ſubſcribam, quem præceſſi nomine: iſtud incendite*. Auctor etiam præfati ſermonis ſimulationem, qua Euſebius conſentire viſus eſt perfidiæ Arianorum, hanc eſſe declarat, quod dixerit: *Vos, qui dicitis Filium Dei Patri Deo æqualem eſſe non poſſe, cur mihi filium meum prætuliſtis?* Itaque etſi Ariani putarunt velle Euſebium fidem illorum probare, quam ob rem dicitur ſenſu aliquo ſimulaſſe tacendo quod opportunum non erat proferre; tamen reapſe non ſimulavit, quoniam neque Conſtantium adiit niſi accerſitus, neque affirmavit Filium eſſe Patri inæqualem; & ne ſubſcriberet veram rationem attulit, quoniam erat ille revera Dionyſii Magiſter & Pater. Atque hæc pro Sancto Antiſtite Vercellenſi, & pro quæſtionis hujus coronide dicta ſunto.

Animadversio in vers. 29. Cap. xv. Act. Ap.

Oritur ex dictis quæſtio, cur in Act. Apoſt. cap. xv. 29. impoſitum fuerit, tanquam obſervatu neceſſarium, Gentibus, quæ ad legalia cogi non poterant, *ut abſtinerent ſe ab immolatis ſimulacrorum, & ſanguine,*

guine, & *ſuffocato*, & *fornicatione*. Et de immolatis quidem, & de ſcortatione ratio videtur aperta, quod illa ſint idololatriæ quædam conteſtatio, venus autem omnis flagitioſa. At non edere animalium ſanguinem lex eſt ſeptimi capitis Levit. v. 26: ad quam ſi credentes in Chriſtum obſtringi non poterant; eccur, quæſo, Apoſtoli idem neceſſario obſervandum eſſe definierunt?

Itaque ſunt, qui *ſanguinis* nomine prohiberi contendunt homicidium, & per *ſuffocationem* violentam oppreſſionem miſerorum: unde Auguſtinus lib. 32. contra Fauſtum cap. 13. ait, *Alii intelligunt a ſanguine præceptum eſſe abſtinendum, ne quis homicidio ſe contaminet*. Cenſent alii vetitum ne ederetur de carne cujus ſanguis non eſſet effuſus; & de animali ſuffocatione interempti. Hoc vero docent duplici de cauſa fuiſſe impoſitum: primo, ut per hanc abſtinentiam ab omni humana cæde magis fierent alieni, uti hoc idem præſcriptum fuerat Noe & poſteris, Geneſ. cap. IX. 4. deinde ne Judæi refugerent cum Gentilibus Chriſtianis ſocietatem. Atque hanc poſtremam cauſam libenter probo; quoniam & S. Pater loco nuper commemorato laudat prudentiam Apoſtolorum, qui *elegiſſe videntur pro tempore rem facilem, & nequaquam obſervantibus oneroſam, in qua cum Iſraelitis etiam Gentes aliquid communiter obſervarent*.

Sed quamquam hæc ratio veriſſima eſt; non videtur princeps, aut ſaltem unica: & S. Pater ibidem hoc tanquam vero ſimile tantum affert docens quod *hoc diſcutere longum eſſet*. Arbitror itaque id optime fuiſſe ſancitum, non ut in gratiam Judæorum cæremoniæ veteres ſervarentur; ſed ut a Gentilibus ſuperſtitiones, & vitia cultum idolorum comitantia penitus removerentur, cujus rei gratia fuerant ipſe cæremoniæ inſtitutæ. Ac propterea præceptum illud abſtinendi a ſanguine, & ſuffocato diù in Eccleſia ſervatum eſt, ut conſtat ex Conciliis Trullano, & Gangrenſi; & etiam nunc ſervatur a Græcis nulla habita ratione, ut reor, rituum Moſaicorum.

Revera quatuor ſunt, a quibus abſtinendum eſſe Apoſtoli præceperunt. Veniunt priori loco carnes immolatitiæ: quas ob idololatriam vetari, res per ſe loquitur. Videatur Epiſtola Pauli prima ad Corinth. cap. X. 7. & 21. Eſum ſanguinis præſertim victimarum, quæ mactabantur idolis, fuiſſe Ethnicis ſuperſtitioſi cultus argumentum, demonſtrant apud Jo. Spencerum in hac diſſert. p. 717. Origenes, Tertullianus, Minutius, & quæ ſcripſimus ſup. cap. IX. Synodus quoque Trullana can. 67. prohiberi docet *ſanguinem animalium mactatorum*. Suffocatum nihil eſt aliud, quam animal dæmoni immolatum ſuffocatione, in qua animantium animam ſacrilegi offerri putabant: quod recte obſervarunt ex Scholaſticis Alexander Alenſis 3. p. q. 55. & Guilelmus Pariſienſis de Legibus cap. 8. Fornicationem vero maxime viguiſſe inter gentes, quæ ignorant Deum, & ab his ſcortationis cauſa lucos prope delubra plan-

tatos, & ſtrata ibidem cubilia, tradit etiam Eſaias cap. 57. Cum igitur in ipſis Eccleſiæ incunabulis ſtuderet Diabolus his quatuor fideles ad idololatriam trahere, ut liquet ex cap. 2. Apocal. v. 14. & 20., conſulto Apoſtoli præceperunt abſtinendum omnino eſſe ab idolotythis, a ſanguine, a ſuffocato, a fornicatione. Etſi ergo facile in hoc poterant convenire Gentes cum Judæis; attamen præcepto illo non fuit præſcripta obſervantia legalium, *ut legalium*, quomodo ſcripſerunt e Schola complures, ſed prohibita quatuor illa idololatriæ adminicula nuper expoſita. Quare ſi Tyrannus idolorum cultor carnes immolatitias Chriſtiano proponeret, ſive, ut feciſſe dicitur Julianus Apoſtata, cibos ſanguine victimarum pollutos; ſervanda adhuc eſſet lex Apoſtolica exemplo Sanctorum Martyrum LXXX. de quibus Martyrologium Romanum die 2. Martii. E contra ubi ſanguis, & ſuffocatum nullam idololatrici cultus ingerunt ſuſpicionem, neque obſtat jejunii, & abſtinentiæ præceptum, iis veſci nullo decreto Apoſtolico prohibemur.

De altera quæſtione, quam ſolent hoc loco tractare, quo præciſe tempore legalia cœperint eſſe mortifera, neſcio quid ſit definite pronunciandum. Probabilius arbitror id contigiſſe poſtquam promulgato Evangelio neceſſaria non erat diuturnior cum Judæis diſpenſatio; imo poterat ex ea pertinacius tumeſcere Nazaræorum & Ebionitarum hæreſis, Chriſtianam religionem cum Judaica complectens. Igitur ceſſarunt Legalia, & quaſi ſepulta ſunt una cum ruderibus Civitatis Jeruſalem, quam duce Tito occuparunt Romani, & ferro, & igne vaſtarunt anno Ae. V. LXX. Titi Flavii Veſpaſiani II., poſt Chriſti mortem anno XLI. ſuppoſito quod mortuus ſit anno Ae. V. XXIX. Coſſ. duobus Geminis.

CAPUT XI.

A Petro Principe Apoſtolorum Cepham, cui reſtitit Paulus, non eſſe diverſum.

NON erraſſe Petrum in fide ſe a Gentibus ſubtrahendo, animique inſpecta intentione a culpa ſaltem gravi excuſandum, paullo ſupra adverſus Porphyrium, Novatorumque phalanges perſcripſimus. At fuerunt nihilominus quidam veteres, qui ut facilius Petrum defenderent, affirmarunt Cepham a Paulo reprehenſum eſſe alium a Principe Apoſtolorum. Quorum opinionem jam extinctam, & rurſus excitatam ab Harduino & Boileau ſcribit Eruditiſſimus Calmet Diſſert. 1. in Epiſt. ad Galatas, & in Dictionario Biblico V. Cephas. Verum ante Harduinum illam propugnarunt Hector Pintus in Danielem, & Bartholomæus Cornera de Jejunio cap. 6. imo Harduini argumenta a Patrum maxime teſtimoniis deprompta collegit, brevîque ſolvit Suareſius De lege

lege veteri libro IX. Talem vero opinationem a Hieronymo, aliiſque Patribus, a Scholaſticis etiam & ſacrorum librorum Expoſitoribus refutatam proxima poſitione expendam.

PROPOSITIO. Cephas, cui Paulus in faciem reſtitit, non fuit alius a Petro.

Et Petrum quidem cognominatum fuiſſe Cepham extra controverſiam poſitum eſt. Ei quippe ait Chriſtus Jo. 1. 42. *Tu es Simon filius Jona: tu vocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus.* Huic ergo Cephæ, non alteri, quem nonnulli dicunt fuiſſe unum ex diſcipulis Domini, & quidam Martialem Lemovicenſem Epiſcopum, Paulum reſtitiſſe, haud obſcure colligitur ex cap. 2. Epiſtolæ Paulinæ ad Galatas. Ibidem enim v. 8. legitur: *Qui operatus eſt Petro in Apoſtolatum circumciſionis, operatus eſt & mihi inter Gentes*: ibique Apoſtolorum principem deſignari, & expreſſum nomen demonſtrat, & character Apoſtolatus. At proximo v. 9. legitur: *Jacobus, Cephas, & Joannes, qui videbantur columnæ eſſe, dexteras dederunt mihi, & Barnabæ ſocietatis, ut nos in Gentes, ipſi autem in circumciſionem.* Atque huic Cephæ reſtitit Paulus, ut liquet ex verſu XI. ſequenti. Fruſtra autem Cepham verſu nono commemoratum jactant diverſum a Petro. Primo enim conſtat ex verſu immediate præcedenti Apoſtolum ſermonem inſtituiſſe de Petro: deinde tres illos Petrum, Jacobum, & Joannem ſui & Barnabæ comparatione Eccleſiæ columnas appellat: præterea repetit fuiſſe Apoſtolos circumciſionis, uti ipſe ac Barnabas Gentium. At circumciſionis Apoſtolum, ut vidimus nuper, non alium quam Petrum intelligit. Conferas Actus Apoſtolicos, & percipies ex cap. XV. 7. & 13. Petrum & Jacobum ſimul conſtitiſſe Jeroſolymis operam dantes converſioni Judæorum; Paulum vero ac Barnabam miſſos ad Gentes conſtat ex cap. XIII. 2. & 7. Quod inquiunt hunc Cepham non eſſe Petrum, quoniam poſt Jacobum commemoratur, optime ſolvitur a Calmet exemplis aliis Scripturarum, ubi in perſonis laudandis non ſervatur dignitatis ordo, ut ad Rom. 16. 3. ad Corinth. 1. cap. 16. 19. in ipſa Epiſtola ad Galat. v. 1., & in 1. Joan. 11. 24. Et videtur mihi poſſe futilem illam reſponſionem contra Harduinum retorqueri. Si enim de Cepha non Apoſtolo loquitur Paulus; cur illum præfert Joanni? Si etiam Joannes eſt ignotus diſcipulus, non Evangeliſta ille, & Apoſtolus: cur Paulus jam ſegregatus a Spiritu Sancto, & Apoſtolus Gentium deſtinatus, de tribus illis tanquam dignioribus ait, quod videbantur eſſe columnæ, & tanquam honorem maximum ſibi collatum narrat, quod ſibi ac Barnabæ dederint dexteras? Addo, etſi Vulgatam præ ceteris recipio, proboque, extare antiquiſſima Mſ. citata a Grotio, in quibus Cephas præcedit, non interponitur Jacobum inter ac Joannem, eoque ordine hunc locum citari a Veteribus.

Probatur præterea ex v. 11. & 14. In primo namque Vulgata legit,

git, *Cum autem veniſſet Cephas Antiochiam*; in altero, *Dixi Cephæ coram omnibus*: & ſimiliter habet Syriaca, nam Petrus latine, Syriace Cephas dicitur. Pervetuſti autem Græci Codices habent v. 11. Ὅτε δὲ ἦλθε Πέτρος εἰς Ἀντιόχειαν, & v. 14. εἶπον τῷ Πέτρῳ ἔμπροσθεν πάντων; & ſimiliter utroque loco Arabica. Cephas ergo hac in Epiſtola non eſt alius a Petro. At inquiunt, noſtra Vulgata, quæ ſola authentica eſt, *Cepham* habet, non *Petrum*. Id quidem inepte dicunt. Nam & ſupra v. 8. *Petrum* habet. Summam vero auctoritatem Vulgatæ poſtulare ne propriorum ſaltem nominum ſignificationem ex aliis Verſionibus mutuemur, ſoli negant indocti, & ad literas excolendas pigerrimi. Nullus præterea Cephas nomine fuit diverſus a Petro; aut ſi fuit, ejus non meminit Epiſtola Pauli ad Galatas.

Et nullum quidem alium fuiſſe Cepham, eſt expreſſa ſententia Hieronymi in hanc Epiſtolam Comment. *Primum reſpondendum, alterius neſcio cujus Cephæ neſcire nos nomen, niſi ejus, qui & in Evangelio, & in aliis Pauli Epiſtolis, & in hac quoque ipſa modo Petrus, modo Cephas ſcribitur: non quod aliud ſignificet Petrus, aliud Cephas: ſed quod quam nos latine & Græce petram vocamus, hanc Hebræi & Syri propter linguæ inter ſe viciniam Cephan nuncupent*. Dices, opinor, Cepham quoque appellatum Martialem Epiſcopum Lemovicenſium, ut conſtat ex titulo illius Epiſtolæ ad Toloſanos Tom. 3. Bibl. SS. PP. His reſpondemus illam Epiſtolam eſſe ſuppoſitam, quoniam illius Auctor ſcribit ſe baptizaſſe Stephanum regem, profertque loca Scripturæ ex Verſione Hieronymi. Dicimus præterea Martialem profectum in Gallias anno duntaxat 254., ut habet Gregorius Turonenſis lib. 1. Hiſt. cap. 10. Deinde admiſſo quod in Gallias venerit Apoſtolorum ætate, Martialis non appellatur ſolo nomine Cephæ, ſed *Martialis Cephas*. Ad hæc: dicitur ab iis, qui falſo illum referunt ad ſæculum Apoſtolicum, miſſus in Gallias anno poſt Chriſti paſſionem XIV. Paulus autem reſtitit Cephæ anno poſt Chriſti mortem XIX. Etenim Chriſto nomen dedit biennio ſaltem poſt aſcenſionem Domini anno Ae. V. XXXI. Poſt tres annos a converſione ſua veniſſe Jeroſolymam, ipſe affirmat eadem Epiſt. ad Gal. cap. 1. 18. Aſcendit iterum Jeroſolymam poſt annos XIV. quo tempore Petrum redarguit, ut habetur cap. 11. 1. Demum ſcribit Hieronymus citato loco ſenſum eorum, qui Cepham a Paulo ſecernunt, repugnare argumento Epiſtolæ, *quod oblique de Petro, Jacobo, & Joanne dicitur*. Itaque, quod demonſtrandum erat, aut Cephas non fuit alius a Petro; aut ſi fuit eo nomine aliquis, de illo in Epiſtola ad Galatas nulla fit mentio.

Opp. 1. Cepham a Petro diverſum eſſe affirmat S. Clemens Alex. lib. V. Hypotipoſeon, Euſebius lib. 1. cap. 12. Dorotheus Tyrius in Synopſi, Chronicon Alex., & in Epiſt. ad Galatas Oecumenius. Primo reſpondetur adverſus hos perpaucos ſtare Patres omnes cum Græcos, tum

Digitized by Google

tum Latinos; inter quos laudandi ſunt præſertim Tertull. de Præſcript. cap. 23. Cyprianus Epiſt. 71. Hieronymus ſupra laudatus, Auguſtinus Epiſt. 28. 40. 82. de Agone Chriſt. cap. 30. Ambroſiaſter in Epiſt. ad Galat. S. Gregorius Magnus hom. 18. in Ezech. S. Thomas 1. 2. q. 103. art. 4. Neque hi opinative locuti ſunt, ſed aſſertive: & quidam, ut Hieronymus, quæſtionem accurate pertractarunt: quidam, ut Gregorius, ſcribunt quod Adverſarii, *Si Pauli ſtudioſius verba legiſſent, iſta non dicerent*. Deinde reſpondeo librum Hypot. dubiæ eſſe auctoritatis, & fœde erroribus conſpurcatum. In eo quippe, auctore Photio Cod. 109. aſſeritur materia Deo coæterna, Animarum tranſmigratio, Angelorum cum feminis concubitus, Evæ ex Adamo obſcœna productio, & alia id genus ſexcenta, quæ hæreticorum inſaniam habent, non Clementis ſalivam. Ait Calmet etiam Boileau dubitare, num fuerit genuinum opus Clementis. Animadverti dubium hærere etiam Photium, qui codice citato a Calmet non ſolum libri errata connumerat, ſed inquit ulterius, *Sive ipſe, ſive quis alius ejus perſonam indutus &c.*, εἴτε αὐτός, εἴτε τις ἕτερος τὸ αὐτοῦ πρόσωπον ὑποκριθείς: arbitror ſcriptum a Clemente; nam ſub ejus nomine laudatur ab Euſebio, ſed laciniis fœdiſſimis, fabuliſque fraude aliena conſutum. Ipſe autem Euſebius ſententiam narrat, nec rejicit, nec probat. Ab Oecumenio etiam dicitur *probabilis ſermo*, πιθανὸς ὁ λόγος. Ceteros mitto.

Opp. 2. Cepham fuiſſe diverſum a Petro colligitur ex Epiſt. 1. ad Corinth. cap. 1. 12. ubi Apoſtolus ait: *Unuſquiſque veſtrum dicit: Ego quidem ſum Pauli: ego autem Apollo, ego vero Cephæ: ego autem Chriſti*. Ex quo loco apparet Cepham judaizando in Eccleſia quoque Corinthiaca feciſſe ſciſſuram. Item ex cap. 15. ejuſdem Epiſtolæ, ubi de Chriſto ait: *Viſus eſt Cephæ, & poſt hoc undecim*. At ex Luca XXIV. 34. liquet primum apparuiſſe undecim, deinde Simoni. Cephas ergo eſt a Simone diverſus. Reſp. 1. dato etiam fuiſſe aliquem diſcipulum Cepham nomine, non de iſto, ſed de Apoſtolo circumciſionis, de columna Eccleſiæ, de eo qui ſimul cum Jacobo Judæorum ſaluti navavit operam, ſuaque auctoritate dedit dexteram, ideſt, mandavit prædicationem Gentium Paulo, & Barnabæ, in Epiſtola ad Galatas inſtitui ſermonem. Deinde reſpondetur & de Petro loqui Apoſtolum in 1. ad Corinth. cap. 1. 12. Quis enim credat ſanctum aliquem diſcipulum a Paulo reprehenſum poſt Concilium Jeroſolymitanum Corinthi circa obſervationem legalium iterum excitaſſe diſſidia? Planam hujus loci intelligentiam exhibet nobis S. Clemens in Epiſtola ad eoſdem Corinthios, ubi de Paulina ſcribit: *Profecto in ſpiritu ad vos literas dedit de ſeipſo, & Cepha, & Apollo, quia etiam tum diverſa in ſtudia ſciſſi: ſed varia illa animorum inclinatio minus peccatum vobis intulit: propendebatis enim in Apoſtolos teſtatæ ſanctitatis, & in virum ab illis probatum*. Vide Tom. 1. PP. Apoſt. pag. 174. & notas in hunc locum Cotelerii. Apparuiſſe

Digitized by Google

paruiſſe autem Chriſtum Simoni primum, deinde XI. ſcribit, ſi attente legeris, etiam Lucas eodem cap. V. 36.

Opp. 3. In ſententia, quæ Petrum non diſtinguit a Cepha, arguitur princeps Apoſtolorum erroris in fide, & Paulus, qui illum redarguit ſummæ procacitatis, & audaciæ. Reſponſum eſt ſupra cum Cypriano & Auguſtino, Petrum non erraſſe in fide, quoniam legalia nondum erant mortifera; atque in reprehenſione Apoſtoli præclarum nos exemplum habere & ſanctæ humilitatis in Petro, & juſtæ libertatis in Paulo.

Oppones ultimo. Subortis circa obſervantiam legalium diſſidiis Antiochiæ, Paulus profectus eſt Jeroſolymam, ubi in Synodo Apoſtolorum, cui præfuit Petrus, ſtatutum eſt, ne ultra jugum Moſaicorum rituum imponeretur credentibus, ut conſtat ex cap. XV. Act. Ap. Paulus autem reſtitit Cephæ Antiochiæ, ut habetur in Epiſtola ad Galat. cap. II. Si ergo Petrus erat Jeroſolymis; quomodo reſtitit illi Paulus Antiochiæ? Vulgaris eſt reſponſio, quam tradit laudatus Calmet, Paulum abſoluto Concilio ſtatim reverſum Antiochiam; quo poſtea ſe contulit Petrus diſſidiis jam compoſitis, & ab Eccleſia Corinthiorum receptis definitionibus Apoſtolicis; poſtquam vero Petrus advenerat Antiochiam, contigiſſe quæ narrantur in Epiſtola ad Galatas. Sed Auguſtinus in Epiſt. 82. ad Hieronymum probabilius cenſet hæc geſta ante Jeroſolymitanum Conventum; nam poſt verba S. Patris producta ſuperiori cap. Prop. 3., habetur: *Si autem hoc, quod magis arbitror, ante illud Jeroſolymitanum Concilium Petrus fecit, &c.* Ideo reſpondeo non eſſe eamdem profectionem Pauli ex Antiochia in Jeroſolymam, quæ narratur cap. XV. Act. Apoſt., & quæ deſcribitur Cap. 2. Epiſtolæ ad Galat. Et quamquam certam figere Epocham non auſim, dico Concilium Jeroſolymitanum ſaltem biennio eſſe poſteriorem, ſi recte a recentioribus collocatur ad annum Ae. V. L. vel LI. Nam ego cenſeo Chriſtum paſſum anno Vulg. Ae. XXIX. quibus ſi addamus XIX. quos vidimus fluxiſſe uſque ad Reprehenſionem factam Petro, nonniſi ad annum Ae. V. XLVIII. pervenietur.

Ait Calmet hanc diſtinctionem temporum nimis fluxam eſſe, & incertam, nec tam levi conjectura ſatisfaciendum contrario argumento. Verum cum ipſe fateatur non convenire Scriptores circa annum Jeroſolymitani Conventus, & ſive ante, ſive poſt Pauli & Cephæ diſſidium evenerit, adhuc eſſe diſcrimen, dummodo demonſtretur in Epiſtola ad Galatas non enarrari quod extat in cap. Act. Apoſt. quintodecimo, omnis contradictio evaneſcit, ſimulque evincitur priorem reſponſionem niti longe levioribus conjecturis. In Epiſtola ergo ad Galatas res diverſas narrari, colligitur quia cap. II. 2. ait Apoſtolus, veniſſe Jeroſolymam, *ſecundum revelationem*, ideſt, divino monitu ductum: in cap. XV. Act. habetur, ſtatutum fuiſſe, *ut aſcenderent Paulus & Barnabas,*

nabas, hoc eſt, Eccleſiæ Antiochenæ conſilio, non ſpeciali facta Paulo revelatione. Priori in loco aſſeritur cauſſam, cur ierit Jeruſalem, fuiſſe ut conferret cum Apoſtolis Evangelium, ne forte in vacuum curreret, aut cucurriſſet: in poſteriori autem ob ſeditionem excitatam a Judæis, & ob ſolam quæſtionem circumciſionis. Ibidem dicitur aſcendiſſe cum Barnaba & Tito; quod factum affirmat Hieronymus, ut prædicationis ſuæ ex Circumciſo, & Gentili haberet teſtimonium. Iſtic vero nec Titus ab Eccleſia deſtinatus legitur, nec ab Apoſtolo aſſumptus. Affirmatur etiam in Ep. ad Galat. decreviſſe Petrum, Jacobum, & Joannem, ut Paulus & Barnabas converterentur ad Gentes, quod in Act. Apoſtolorum fuerat jam narratum cap. XIII. Quod autem poſt Jeroſolymitanum Concilium ſtatim Petrus ſe contulerit Antiochiam, ibique fuerit a Cepha reprehenſus, in capite XV. non invenies. Igitur ex collatione Epiſtolæ ad Galatas cum Actibus Apoſtolicis, quoniam diverſam profectionem, diverſamque Pauli cauſſam enarrant, fruſtra ſententiam noſtram damnant antilogiæ, qui Cepham diſtinguentes a Petro, Magno Gregorio auctore, *ſi Pauli ſtudioſius verba legiſſent, iſta non dicerent*.

CAPUT XII.

De Lege nova breviſſime pertractatur.

QUONIAM facile ex dictis infertur hoc inter legem veterem ac novam intereſſe diſcrimen, quod illa iſtius myſteria præſignabat, fructumque uberrimarum gratiarum pollicebatur; recte hanc utriuſque diſcrepantiam explicarunt Theologi comparatione parvuli virique perfecti, aut arboris latentis in ſemine, ac inde germinantis, pomaque ſaluberrima proferentis. Hinc ſolvitur prima quæſtio, quam de nova divina lege Theologi inſtituunt, num veteri ſit perfectior. Conſtat quippe perfectius eſſe quod fructum affert, quam quod illum promittit, & virum hæreditatem capeſſentem, quam parvulum ſub tutoribus, & actoribus conſtitutum. Eſt autem ſub Evangelica lege repromiſſa hæreditas, unctio primum Spiritus Sancti, libertas filiorum, qua clamamus, *Abba*, Pater, deinde quod adoptionem conſequitur, cæleſte regnum. Atque hanc hæreditatem conſecuti ſunt quidem & Sancti veteris teſtamenti: ſed diſpari ratione, nam adoptionem filiorum habuerunt in ſpe venturi Reparatoris; gloriam vero adepti ſunt jam redemptione perfecta, ne ſine nobis conſummarentur. At nunc adoptamur in filios gratia Sacramentis Evangelicis abunde collata; ſervatiſque mandatis, ſempiterna retributio jure quodam hæreditario conſequitur. Eapropter lex Evangelica Moſaicam dignitate præcedit, & quo-

Digitized by Google

& quoniam hæc illius gratiâ fuit inſtituta tanquam ſymbolum futurorum; & quoniam vetus ſempiternam retributionem nec expreſſe promittebat, nec vitâ functis largiebatur; cum lex nova utrumque præſtet divina præcepta ſervantibus. Illud quoque accedit, quod Lex Moſis Judæorum populo titulo quodam peculiari data eſt, Evangelium vero omni creaturæ divina inſtitutione annuntiatum. Erat præterea antiqua lex cum ob ſacrificiorum multitudinem, tum ob judicialia præcepta jugum quoddam ſervitutis: cum Evangelica jugum ſuave, & onus leve dicatur & ob legalium rituum abrogationem, & ob caritatem Spiritus Sancti, unde merito nuncupatur lex amoris, & gratiæ. Atque hæc de utriuſque legis diſcrimine, & novæ ſupra veterem excellentia.

Extra controverſiam poſitum eſt in lege etiam nova quædam præcepta fidelibus intimari, & eſſe opere, animoque ſervanda: quicquid dixerint Lutherus, Calvinus, & Pſeudoreformati alii, impie ſentientes ſolam divinorum promiſſorum fidem eſſe nobis unicam cauſſam ſalutis. Sed hanc blaſphemiam, præter ea quæ de Juſtificationis cauſſa diſputata ſunt, omnia epicherematon genera arguunt, atque diſpellunt. Principio novam legem ſuis conſtare præceptis ſacri, quibus comprehenditur, libri manifeſto demonſtrant. Nam Mat. cap. v. 19. legitur dixiſſe Chriſtum legiſlatorem: *Qui ſolverit unum de mandatis iſtis minimis, minimus vocabitur in regno cœlorum*: v. 20. *Niſi abundaverit juſtitia veſtra, &c.* v. 44. *Ego autem dico vobis: Diligite inimicos veſtros*; & alia bene multa ad reprimendam concupiſcentiam, ad vitanda perjuria, ad connubiorum ſervandam fidem ibidem conſtituta narrantur. Cap. etiam XIX. 17. legitur: *Si vis ad vitam ingredi, ſerva mandata*. Cujus generis habentur plurima Joan. XIV. 15. 21. XV. 10. 14. 17. Lucæ VI. 46. 47. 49. in Epiſtola Pauli ad Eph. cap. V. 8. 15. & ſequentibus. Quid vero clarius noviſſimâ ſententiâ Judicis in eos, qui etiamſi crediderint, opera miſericordiæ executi non fuerint? Eam vide apud Mat. cap. XXV. 42. Aperte itaque hæreticorum inſaniam ipſum legis volumen redarguit. At jure, meritoque illam damnat ſacroſancta Tridentina Synodus can. 19. Seſſ. ſextæ: *Si quis dixerit, nihil præceptum eſſe in Evangelio præter fidem; cetera eſſe indifferentia, neque præcepta, neque probibita, ſed libera: aut decem præcepta nihil pertinere ad Chriſtianos, anathema ſit*.

Auguſtinus, cui alii Patres conſentiunt, lib. XVII. de Civit. Dei cap 17. ſcribit Chriſtianam legem prænuntiatam a Davide Pſ. CIX. 2. illis verbis, *Virgam virtutis tuæ emittet Dominus ex Sion*, atque hanc legem eſſe Evangelium: de qua & vaticinatus fuerat Eſaias cap. II. 3. dicens: *De Sion exibit lex, & verbum Domini de Jeruſalem*. Lex enim Moſis in Sina, non in monte Sion lata eſt. *Virga* autem principis auctoritatem, & Legumlatoris mandatum haud obſcure ſignificat. Et libro proximo cap. 50. idem Auguſtinus Chriſtianæ legi ita ſubdi Reges decla-

declarat, ut venerari teneantur ſanguinem Martyrum, & perſequi falſos Deos, quorum cauſſa priuſquam Chriſto nomen darent cultores veri Dei perdere ſtuduerunt. Sed ceteris miſſis, libro tertio ad Bonifacium cap. 4. *Si Chriſtus*, inquit, *nobis abſtulit illud graviſſimum multarum obſervationum jugum..... nunquid propterea dicturi ſumus non ad nos pertinere quod ſcriptum eſt, ut alienum quodcunque perditum quiſquis invenerit reddat ei, qui perdidit, & alia multa ſimilia, quibus pie recteque vivere diſcitur, maximeque ipſum decalogum, qui duobus illis lapideis tabulis continetur, excepta ſabbati obſervatione carnali, quæ ſpiritualem ſanctificationem, quietemque ſignificat? Quis enim dicat, non debere obſervare Chriſtianos, ut uni Deo religionis obſequio ſerviatur, ut idolum non colatur, ut nomen Domini non accipiatur in vanum, ut parentes honorentur, ne adulteria, homicidia, furta, falſa teſtimonia perpetrentur, ne uxor, ne omnino res ulla concupiſcatur aliena? Quis eſt tam impius, qui dicat ideo ſe iſta legis non cuſtodire præcepta, quia eſt ipſe Chriſtianus, nec ſub lege, ſed ſub gratia conſtitutus?* Veritas ergo Catholica etiam Sanctorum Patrum, præſertim vero Auguſtini auctoritate corroboratur.

Externa præterea opera illius caritatis, quæ ad novam legem præcipue pertinet, ſunt exercitium, atque experimentum. Nam ſi Deus a nobis diligitur, laudandus, & glorificandus eſt publica etiam, ubi opus ſit, confeſſione, & ſanguinis effuſione. Amore autem proximi quiſnam ardere putabitur, ſi ab eo contra divina monita claudat viſcera miſericordiæ? E contra opera ſunt plura, quæ cum caritate Dei ac proximorum directe pugnant, a quibus proinde æquiſſimum eſt abſtinere. Alioquin lex Evangelica legem naturæ diſrumpet, nec imperfectione, omnique injuſtitia carebit. Ex quo fit ergo Evangelium lex gratiæ, lex amoris, non eximit ab obſervatione præceptorum, ſed in eam urget magis; quoniam caritas, in qua legis ſita eſt plenitudo, otioſa eſſe non poteſt, atque ceterarum omnium virtutum, ut Apoſt. docet in 1. ad Corinth. cap. 13, comes eſt individua.

Quæ afferunt Heterodoxi in hæreſis ſuæ patrocinium, ſunt: Primo inquiunt, Lex Evangelica eſt lex libertatis, ſcribente Paulo ad Galat. v. 18. *Quoniam ſi ſpiritu ducimini, non eſtis ſub lege*. Et ad Rom. vi. 14. *Non enim ſub lege eſtis, ſed ſub gratia*. Deinde hoc eſt diſcrimen inter legem veterem, ac novam, quod illa erat lex factorum, iſta lex fidei; ut docet idem Apoſtolus cit. Epiſt. ad Rom. cap. iii. 27. Inſuper lex nova ſpiritualis eſt, ac per eam *Regnum Dei intra nos eſt*, quomodo legitur Luc. xvii. 21. in regno autem ſpirituali opera externa nec præcipiuntur, nec prohibentur. Poſtremo quid nomen Evangelii ſignificat, niſi *bonum nuncium*, ac noſtræ per Chriſti gratiam libertatis promulgationem? Quibus jam cap. 2. hujus libri reſponſum eſt, ubi demonſtravimus, Evangelium appellari legem gratiæ ac libertatis,

propterea quod lex ſeipsâ jubet tantum, premit, minitatur, & peccata oſtendit, non tollit: Chriſtus vero etiam gratiam largitur, & adjuvat, ut non ſit quiſque noſtrum impotens auditor legis, ſed factor. Diximus etiam ſub Evangelio liberum eſſe unumquemque a ſervitute legis prementis, & vindicantis, quoniam ſi caritate trahamur, & amore juſtitiæ, fit mandatum Domini latum nimis: unde ait David, *Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilataſti cor meum*. Spiritualis eſt autem lex Chriſtianorum, quoniam ſpiritualia promittit, & qui eam ſtudioſe implent, ſpiritu Dei aguntur, nec mandata ſolo externo opere faciunt, ſed etiam intentione animi, & rectitudine finis. Atque jure merito hæc lex humani generis redemptionem, inſtituta peccatorum remedia, adoptionem filiorum, & Chriſti hæreditatem promittens, & conferens, Evangelium, ideſt bonum nuncium, appellatur. Sed vide citato cap. 3., atque magnum Auguſtinum lib. 3. ad Bonif. poſt verba ſuperius laudata, de Sp. & lit. cap. 4. & 10. in Pſalm. 59. de Nat. & Grat. cap. 57. & contra Adimantum cap. 17.

Si quæras quænam præcepta contineat lex Evangelica: Reſpondeo continere eadem præcepta vitæ inſtituendæ, ſive moralia, quæ etiam lex vetus præceperat; & quæ contra Phariſæorum licentias Chriſtus ampliori explicatione, ut ſupra vidimus in Expoſitione Decalogi, ſingulis propoſuit ſervanda. Occaſione autem Evangelicæ prædicationis, per quam Trinitatis myſterium, Incarnatio Verbi, ejuſque mors & reſurrectio, aliaque ad noſtram notitiam pervenerunt, addita ſunt in Evangelica lege nonnulla Fidei præcepta. Loco plurimorum ſacrificiorum unum inſtitutum eſt longe vetuſtis victimis excellentius. Sacramenta, quorum participatione Chriſtianus populus coadunatur, ſeptem vera Eccleſia connumerat, non omnia tamen ſingulis neceſſaria. Præceptis accedunt conſilia Evangelica: cujuſmodi eſt facultates omnes pauperibus diſtribuere, ac perpetuam ſervare virginitatem: quorum primum habetur Matt. XIX. 21., alterum in prima ad Corinth. cap. VII. 25. Eſt autem differentia inter præceptum, & conſilium, quod illud neceſſitatem imponit, iſtud in optione relinquitur eligentis. Etſi vero abjiciendo conſilia præciſe quiſque non peccet; fieri tamen poteſt, ut qui illa ſpernit, vel cupiditatibus noxiis immodice indulgeat, vel æternæ ſalutis capeſſendæ occaſionem peſſumdet: ideoque intereſt plurimum, ut probetur ſingulorum ſpiritus, divinæque compleantur inſpirationes: & cavendum contra, ne cuilibet ſpiritui adhibeamus fidem, ut non vento nequitiæ circumferamur.

At ſi petas, quomodo fieri poteſt, ut in tanta divinorum præceptorum copia, quorum aliqua gravia cenſentur, uti Sacramentalis Confeſſio, & polygamiæ, repudiique exoſæ uxoris inhibitio, ſit tamen leve jugum legis Chriſtianæ: reſpondemus leve quidem eſſe pluribus ex cauſis. Primum ſi legi veteri comparetur; cum abrogata modo ſint tot

ſacri-

ſacrificia, & genera holocauſtomatum, ablata legalis immunditia ciborum, carnalis circumciſio, & purificationum & cæremoniarum antiqua præſcriptio: nec taurorum, hœdorumque ſit repetenda mactatio, aut aſcendendum undique Jeroſolymam ad ſacrificia, feſtorumque celebritatem; ſed ubique locorum abſque diſpendio & gravamine offeratur Domino Oblatio munda. Deinde cum univerſa Chriſtianorum lex ad caritatem, & dilectionem referatur, Deus autem abunde ſubminiſtret ſpiritum bonum petentibus; cumque, ut eſt in Auguſtinianis proloquiis, omnia facilia reddat amor, ubi amor eſt non ſit labor, aut ſi labor ſit, ipſe labor voluptate dulceſcat; conſequens eſt ut diligentibus Evangelica præcepta alæ potius volantis ſint exiſtimanda, quam premens ſarcina ac pondus. Legas autem oportet Caritatis ac dilectionis Præconem maximum Auguſtinum, id ſerm. 22. de Verbis Apoſt., de Bono Viduitatis cap. 21. In Pſalm. 59. & 128. De Nat. & Grat. cap. 69. aliiſque in locis explanantem.

Quæ autem gravia nonnullis forte videntur, ut Sacramentalis Confeſſio, atque monogamia, certam perſonarum conditionem ſpectant, nec alios obligant divino jure, niſi qui propria voluntate peccarunt, aut ſtatuerunt ducere uxorem. Et tranſgreſſoribus præceptorum Sacramentalis Confeſſio gravis videri non debet: quin corrigendis, & aliqua animadverſione dignis non poterat remedium præſcribi ſalubrius. Nam confitendi neceſſitas peccantium cohibet inverecundiam, & Sacerdotalis abſolutio animis ſcelerum ſuorum conſcientia proſtratis ſummam affert cum ſpe veniæ jucunditatem. Forma etiam judicii, ſive Sacerdotis perſona ſpectetur, ſive ſecreta peccatorum accuſatio, ſive ſatisfactio exhibenda, non poterat inſtitui facilior. Quare duriſſima potius lex foret, ſi impiis occulta iniquitate ruentibus & miſero naufragio pereuntibus tabula hæc non adeſſet: neque lex gratiæ & caritatis cenſenda eſſet, quæ ſineret fidelium conſcientiam diuturna anxietate, & abſolutionis incertitudine contabeſcere. Verum de his alibi, propitio Numine.

Ne de uxoribus penitus taceamus, ipſa lex caritatis Chriſtianorum conſuetudinem magnopere commendat. Nam ſi nuptam dimittas, proli parentem auſers, conſanguineos afficis injuriâ, propriam intemperantiam atque acerbitatem prodis, & carnis tuæ revelas turpitudinem. Contra uxori adhærens ſpernis pellices, vitas adulteria, colis amicos, & legitimo thoro ſuſceptos filios paterno amore complecteris. Ex polygamia pariter vel inter uxores ſimultates, vel inter natos diſſidia, ac proinde tui ipſius moleſtia oriatur, neceſſe eſt. Igitur etiam Chriſtianorum connubiorum jura ad legem ſpectant amoris ac libertatis. Quod, ut Saræ & Agar, Rachelis & Liæ, filiorumque ipſarum facta præteream, arbitror etiam Gentiles naturali lumine percepiſſe. Etenim nullus Romanorum ante Antonium legitur habuiſſe duas ſimul uxores: imo Edicto Prætoris qui bina ſponſalia eodem tempore conſtituta

haberet, notabantur infamiâ. Atque hinc decreta Imperat. Valerian. & Galien. l. *Eum qui*, 18. ad l. Jul. de Adult. Dioclet. & Maximin. l. 2. C. de inceſt. nupt. ac poſtremo Juſtin. Novella 79. Matronas quoque Romanas polygamiæ incommoda vehementiſſime aſpernatas demonſtrat feſtivum lepidumque figmentum Papyrii; de quo lib. 1. Saturn. cap. 6. Macrobius, & A. Gellius lib. x. cap. 23. N. A. Idem fuit optimum conſilium Græcorum; nam cum antiquitus plures uxores ducerent, Cecrops Athenis unicam uni viro ſtatuit eſſe jungendam. Objectum idcirco Socrati a Calliſthene, a Satyro Peripatetico, atque a Demetrio Phalarco, quod duas ſimul haberet uxores Xantippen, & Myrto, obſervavit in libro de Luxu Græcorum Muſonius. Quomodo Clytæmneſtra in Agamemnonem, & Caſſandram manus violentas injecerit, quod hanc ille lecti ſociam feciſſet, & Jaſoni ob ſuperinductam uxorem alteram Medea ſtruxerit interitum, narrant Antiquitates Homericæ. At non vacat modo per Græciam, Latiumque vagari.

Ut ad Evangelicam legem revertatur oratio; conſtat illam eſſe veteri perfectiorem & faciliorem, atque nulla ſucceſſione temporum interituram. Et quidem ipſius diuturnitatem, nam reliquas dotes ſatis videor proſecutus, quidam probant ex verbis Mat. xxiv. 14. *Et prædicabitur hoc Evangelium regni in univerſo Orbe in teſtimonium omnibus gentibus: & tunc erit conſummatio*. Non enim de ſolo excidio Jeroſolymitano, ſed etiam de fine ſæculorum loquitur ibidem Evangeliſta. Sed hoc teſtimonio prætermiſſo, certum eſt permanente Sacerdotio nequaquam legem transferri: Sacerdotium autem Chriſti ſempiternum eſſe, neque perfectius eſſe ab hominibus expectandum. Quod in Epiſtola Pauli ad Hebr. cap. vii. 12. 17. & 24. necnon aliis locis pluribus aperte traditur. Accedit manifeſta ratio D. Thomæ q. 106. art. 4., quam ita brevî proponam. Lex vetus pro fine habuit adventum Chriſti, auctore Apoſtolo ad Rom. x. 4., *Finis enim Legis Chriſtus*; ideoque poſt legem Moyſi venit lex gratiæ. At ad legem gratiæ ſola gloria regnumque ſanctorum conſequi poteſt, quoniam teſtamentum Chriſti nullum alium, quam ſempiternæ hæreditatis, finem habet. Societatem itaque Chriſtianorum ſequitur ſupernorum civium hæreditas: & ideo lex antiqua Chriſtum, lex Chriſti vitam æternam prænuntiat.

CAPUT XIII.

Pertractatur de lege humana, & primo inquiritur quid neceſſe ſit, ut valorem habeat, atque vim obligandi.

JAM ad Leges humanas, quarum nomine intelligimus Conſtitutiones Eccleſiaſticas & Civiles, noſtra convertitur diſputatio. Cujus initium

Digitized by Google

tium faciendum eſt ab iis, quæ ut lex humana ſit valida præter conditiones cap. 2. numeratas dicuntur requiri, ac primo a promulgatione. Hanc neceſſariam eſſe ſatis conſtat: nam habetur cap. *In iſtis*, diſt. 4. *Leges inſtituuntur, cum promulgantur*; nec poteſt legiſlator obedientiam exigere a ſubditis, niſi iis mandata ipſius innoteſcant. Conveniunt autem DD. minime neceſſarium eſſe, ut leges cuique in particulari intimentur; ſed ſatis eſſe, ſi in aliquo loco publico fuerint promulgatæ, unde ad ſingulorum notitiam valeant pervenire. Et quantum ad Civiles attinet, Imperator Juſtinianus in Authentica, *Ut factæ novæ Conſtitutiones*, decernit valere tantum, ex quo in commune factæ ſunt manifeſtæ: in provinciis autem ex quo diſcrete per Metropolitas palam factæ ſunt, idque poſt duos menſes. Ex quibus colligitur leges Imperiales non ſtringere, niſi in ſingulis provinciis fuerint promulgatæ, nec valere niſi duorum menſium dato tempore. Atque idem quantum ſaltem ad promulgationem pertinet tenendum eſſe de legibus Eccleſiaſticis: ita ut non obligent niſi in provinciis, in quibus fuerint ſpecialiter promulgatæ, ſentiunt complures, inter quos Natalis Alex. lib. 4. de Decalogo Regula 25. Cabaſſutius lib. 1. Theoriæ Juris Canon. cap. 4. Juenin Diſſert. VI. cap. 3. & Girken. de legibus Q. 4. dub. 4. Iis tamen opponitur longe Major numerus Theologorum, atque ex noſtris Leonardus Vanroy de lege poſitiva cap. 4. q. 3. Baſilius Poncius de Matrim. lib. V. cap. 7. Antonius Guerrerus Tract. VI. §. 11. aliique communiter, aſſerentes, ubi in ipſa lege non exprimitur oppoſitum, ſufficere ſi leges civiles in Civitate primaria, vel Curia Principis publicentur, Eccleſiaſticæ autem Romæ, ubi viget Apoſtolicæ Sedis Primatus.

Propositio I. A Legiſlatoris poteſtate atque arbitrio pendet an in provinciis, an in ſola Metropoli lex debeat promulgari, quemadmodum an ſtatim poſt promulgationem, an vero poſt certum tempus ſubditos ſtringat; ideoque ſi legiſlatore mandante lex in Metropoli abſque ulla exceptione publicetur, ſtatim obligat omnes ſubditos, ad quorum poteſt pervenire notitiam.

De loco primum dicam, deinde de tempore. Tertullianus lib. de Pudicitia cap. 1. ſcribit Zephyrini Papæ decretum de admittendis ad ſacra altaris myſteria pœnitentiâ functis affixum fuiſſe Eccleſiæ valvis, promulgatumque in provinciarum Eccleſiis. Cyprianus Epiſt. 74. ad Pompejum affirmat a Stephano Papa literas de non iterando baptiſmate collato ab hæreticis ad quaſlibet Orientis, & Africæ provincias fuiſſe directas. Teſtatur Marius Victorinus libro 2. Nicænos Canones per totum orbem tranſmiſſos: idemque Epiſtola 61. ſcribit de Decretis Concilii Chalcedonenſis Leo Magnus. Id factum & de Canonibus Sardicenſibus narrat lib. 1. H. E. cap. 9. Theodoretus. Siricius Papa Epiſtola ad Himerium Tarraconenſem Epiſcopum juſſit, decretalem ſuam de Continentia Diaconorum in Hiſpaniæ, Galliarumque provinciis publicari.

Latera-

Lateranenſis IV. Synodus ſancivit Canonem XXII. pœnam infligentem medicis, qui antequam corpori adhibeant medicamenta, ad conſulendum animarum ſuarum ſaluti non inducunt ægrotos, eſſe a Diœceſano Epiſcopo promulgandum. Ipſum denique Tridentinum Concilium Seſſ. 24. de Reformatione Matrimonii decrevit legem matrimonia clandeſtina abrogantem, niſi prius in Parochiis promulgetur, neminem obſtringere. His itaque, aliiſque exemplis compluribus docemur, neceſſariam eſſe promulgationem legis humanæ in ſingulis Provinciis; quando id exprimit legiſlator, prout ipſi videtur magis expedire.

Fruſtra tamen hinc nituntur quidam inferre novas Conſtitutiones, ſive Eccleſiaſticæ ſint, ſive Civiles, nullatenus ſtringere niſi in Provinciis ſingulis promulgentur. Poſſunt enim afferri exempla in contrarium longe plura etiam rationibus confirmata. Innumeræ quippe habentur Pontificum Romanorum Conſtitutiones, quibus ſummus Eccleſiæ Paſtor declarat ab omnibus inviolabiliter eſſe obſervandas, ac ſi eſſent ſingulis exhibitæ vel oſtenſæ, poſteaquam affixæ fuerint tantummodo in Acie Campi Floræ, ſive ad Valvas Principis Apoſtolorum. Exemplo ſint Conſtitutiones Sixti V. de male promotis ad Ordines, Alexandri VII. emanatæ anno 1660. & Innoc. XI. anno 1680. citato loco productæ a P. Vanroy. Deinde plures ſunt Eccleſiaſticæ leges, quæ ſervantur etiam ubi publicatæ nequaquam fuerunt, præſertim ex Decretalibus Pontificum, Clementinis, & Extravagantibus. Idem affirmandum eſt de Bulla Cœnæ Domini. Reſcripta etiam Pontificum ſervanda eſſe fatentur omnes Juriſperiti, etiamſi in Corpore Juris Canonici non comprehendantur. Præterea in Romana Curia omnes Cauſæ dirimuntur ex Decretis ibidem affixis, nulla habita ratione, an publicata fuerint per omnes Chriſtiani Orbis provincias. Et quidem jure optimo. Enimvero lex eſt voluntas Legiſlatoris, cui ſemper obtemperandum eſt. Si ergo Legiſlatori placeat, ut lata lex in Curia duntaxat promulgetur, dummodo ad ſubditorum notitiam pervenire valeat, quare neceſſaria erit tam ſpecialis facta ubique locorum promulgatio? Deinde ſupremi legiſlatoris imperium nequit vel privatis inſtitutis, vel ſubditorum voluntate, vel qualibet ab ipſomet non probata ratione labefactari & infringi. Ab illius ergo nutu, quemadmodum inſtitutio, ita legum promulgatio dependet.

Neque his præcedentia exempla repugnant; ſiquidem ideo decreta Zephyrini, Stephani, Siricii, & Canones Nicæni, & Sardicenſes, & ſi qui ſunt alii, quos fateor eſſe permultos, extra Urbem Romam diſcrete per Eccleſias promulgata fuere; quoniam id ſummis Paſtoribus ob temporum circumſtantias viſum fuit opportunius. Memoratæ quippe Pontificum & Conciliorum Conſtitutiones aut graſſante ſchiſmate, aut ſerpentibus hæreſibus, aut fidelibus perſecutione diſperſis, ut plurimum latæ ſunt. Cautum propterea fuit, ut ubique per Eccleſias promulga-

Digitized by Google

mulgarentur, ne occultarent illas refractarii, ne pervicaces ignorantiam prætexerent, atque ut fideles proſtrati paterna ſupremi Paſtoris voce recrearentur. Quare non ut vim haberent obligandi, ſed *ut omnibus excuſationibus aditus obſeraretur*, diſcreta promulgatio mandata eſt, ut legitur in ipſa Epiſtola Siricii ad Himerium. Cap. quoque, *Cum infirmitas*, ex Synodo Lateranenſi depromptum ad pœnam infligendam, non ad ſtringendum in foro conſcientiæ, promulgationem per loca præſcribit.

Multominus theſi noſtræ adverſatur Authentica, *Ut facta novæ conſtitutiones*, qua Juſtinianus ſancivit, nonniſi poſt duos menſes, ex quo diſcrete per Metropolitas palam factæ fuerint, novas leges valere. Quam Authenticam urgent Adverſarii vehementer, inter Civiles, & Canonicas leges inſtituendo comparationem; maxime quod Cap. *Intelleximus*, definitum eſt, Canones imitari leges, niſi illis opponantur. Sed huic objectioni reſpondeo nec authenticam illam de omnibus legibus eſſe accipiendam, nec promulgationem, ac duorum menſium tempus præſcribere, ut ſubditos obligent, ſed ne aliquam in Foro excuſationem poſſint obtendere, ſi in Teſtamentis auſi fuerint deficientium infringere voluntates. Nam ibidem abſolute hæc etiam pronunciat Imperator: *Sancimus ex illo noſtras Conſtitutiones, quæ pro teſtamentis ſunt, valere, ex quo in commune facta ſunt manifeſtæ*. Et Baldus quidem l. *Leges ſacratiſſimæ*, Authenticam illam factam declarat, *ad ſcientiam præſumendam, & ignorantiam non excuſandam*: & docet etiam in aliis legibus, præſertim in municipalibus, ſpatium duorum menſium non eſſe expectandum. Igitur ſi attendenda non eſt temporis definitio, ut mox dicam, neque erit neceſſaria ſancita ab Imperatore promulgatio. Addo prædictam Authenticam ſpectare ad Jus Cæſareum, non ad Jus Civile commune. Addo inſuper ita ſtatutum, quia ita viſum eſt Imperatori; ideoque poſſe Papam, qui eſt ſupra omne Jus poſitivum, pro ſuo libito diverſa ſancire. Addo item, plures provincias Romani Imperii eſſe veluti diſtincta Corpora, ſuâ quaſlibet formâ diſcretas, Eccleſiam autem univerſam unum Corpus eſſe, & unam poſtulare formam regiminis. Quod ſi plures provinciæ unum perfectiſſimum Corpus conſtituant, nego quod non ſufficiat legem etiam ſæcularis Principis in Curia promulgari.

Sane, ut a promulgatione ad præſcriptum tempus tranſeamus; quamquam in Authentica duorum menſium datum ſit tempus, iſtud pro legiſlatoris arbitratu ampliari, aut reſtringi facile demonſtratur. Dixi nuper, legis municipalis tempus arbitrio judicis definiri. Ut proferam de Eccleſiaſticis legibus exemplum aliquod; in VI. Decretal. cap. *Statuimus*, impugnantibus electionem unius menſis tempus præſcribitur, quo ad Sedem Apoſtolicam iter arripiant. Cap. *Cum ſingula*, de Præb. ſpatium pariter menſis unius limitatum eſt. Decretum irritans matri-

matrimonium Clandeſtinum ſtringere poſt triginta dies ab illius promulgatione, liquet ex Seſſ. 24. Tridentini. In cap. autem, *Decernimus*, diſt. 18. Epiſcopis poſt celebratam Synodum præſcribitur intervallum ſex menſium, ut univerſæ diœceſis ſuæ plebi referent, quæ eodem anno in Concilio acta vel definita noſcuntur. At Conſtitutio Sixti V. De male promovendis, & promotis, exiſtentibus Romæ dies quindecim a promulgatione præſcripſit, citra alpes menſes quatuor, novem vero ultra alpes. Itaque tam promulgatio, quam temporis definitio eſt penes voluntatem ac prudentiam legiſlatoris, cujus præſcripta, ubi ad notitiam pervenerint, ſubditos quoſlibet obſtringunt, ſi pro ſingulis lata fuerint, tametſi ubique non fuerint ſpecialiter palam facta. Quod ſi dixeris eſſe, ubi Pontificiæ Conſtitutiones vim non habent, niſi Regis placito receptæ fuerint, & promulgatæ; reſpondeo id evenire aut conventione Pontificis cum Regibus, & Monarchis, aut Apoſtolicæ Sedis indulgentia & conſenſu; cum ſpiritualis poteſtas a temporali, & Eccleſiaſtica Monarchia a Sæculari Republica accipere auctoritatem non debeat.

Propositio II. Neque lex civilis, neque Eccleſiaſtica a Populi acceptione dependet.

Hanc poſitionem accipiendam conſtat de lege lata a ſupremo Domino: nam ſi dominium ſit Ariſtocraticum, ut apud Italos ampliſſima Venetorum ſive Genuenſium, aut Lucenſium Reſpublica, haud dubium quin ad valorem legis probatio requiratur Optimatum, cum penes ipſos ſit jura ſtatuendi poteſtas. Ita populi aſſenſum neceſſarium minime dubitamus in Dimocratia, ſive populari regimine, quoniam in eo apud populum eſt principatus. Dicimus ergo ad validitatem legis neceſſariam non eſſe acceptationem inferiorum. Quod probatur 1. ex ipſa legis natura: nihil enim aliud, cum legem dico, intelligi volo, quam imperium, præceptum, & vim quamdam, & rationem imperantem honeſta, & prohibentem contraria. At præceptum vim obligandi non habet a ſubditis, ſed a voluntate imperantis, ut recte Auguſtinus ſcribit in 111. de lib. arb. cap. 24. *Præceptum non eſt ab illo, cui præcipitur, ſed ab illo, qui præcipit.* Igitur ſubditorum acceptatio legibus a ſuperiore ſtatutis non tribuit vim ſtringendi, ſive validitatem. Deinde Poteſtas legiſlativa, quæ proculdubio eſt in ſuperiore duntaxat, non eſt ſolam legem proponere, ſed illam obſervandam præcipere; alioquî etiam Conſiliarii, ac Sapientes viri Principibus quid ſit conſtituendum proponentes appellarentur Legiſlatores. Atqui ſi a populi acceptatione lex pendeat, Legiſlator proponet tantum, non obſtringet propoſitione præcepti ſubjectum ſibi populum. Non ergo habebit veram propriamque poteſtatem legiſlativam. Rurſus, ut Auguſtinus ſcribit Ep. 48., *poteſt Rex convenienti vigore leges ſancire*; quod falſum foret, ſi lex ſuam mutuaretur validitatem ab acceptatione populorum: tunc enim

Digitized by Google

enim poſſet populus legem non acceptare, ſpretiſque Regis ſtatutis vitam agere pro ſuo libito. Præterea, quod ex præcedenti conſequitur, ſi in arbitrio populi ſit rectiſſimas leges acceptare, aut eis contradicere; quonam jure pervicaces, rebelles, & qui jugum dominorum ſuorum tentant excutere, poterunt coerceri? Audebunt quippe Principum juſſa repudiare, dicentes nolle ſe acceptatione tribuere illis firmitatem. Verum his obviam ivit Alexander VII. damnans tanquam Apoſtolicæ doctrinæ contrariam, & ſeditioſam propoſitionem n. 28. *Populus non peccat, etiamſi abſque ulla cauſa non recipiat legem a principe promulgatam.*

Rurſus vel quæſtio inſtituitur in communi de lege tam Eccleſiaſtica quam Civili; vel de Civili, aut de Eccleſiaſtica ſejunctim. Si de utraque ſimul lege tenent producta hactenus argumenta: quibus accedit quod ſequitur ex Juris inſtitutione depromptum. Ut ſubditi teneantur legum præſcriptionibus, ſat eſt quod in Legumlatore ſit poteſtas & voluntas ſubditos obſtringendi, ut habetur cap. *Cum ſuper*, De offic. delegat. Habet autem legiſlator hanc poteſtatem & voluntatem ferendi leges independenter a populorum conſenſu. Ac de voluntate conſtat; nam ſtatim ac feruntur leges, verbis præceptivis promulgantur: atque hæc verba ſunt prædictæ voluntatis argumentum invictum; ut extat in cap. *Quiſquis præceptis*, XIV. q. 1. & colligitur ex ratione ſuperius allata, cum lex, niſi includeret præcipientis voluntatem, eſſet duntaxat conſiliatrix, non præceptiva. De poteſtate etiam liquet, tum ex L. 1. ff. de Conſt. Princip. §. *Sed quod principi*: tum ex ratione, quoniam ludibrio eſſent leges, non venerationi, niſi emanarent a viro prædito poteſtate. Si ergo Legiſlator poteſtatem, voluntatemque præcipiendi habet independenter a populi acceptatione, atque id ſufficit ad inducendam vim obligandi; eſt proculdubio vis iſtiuſmodi legibus, antequam a ſubditis præſtetur aſſenſus. Accedit quod poteſt legiſlator præſcribere ſubditis obſervantiam indictis pœnis, ut extat cap. *Non fruſtra*. XXIII. q. 5. Pœna autem imponitur, ne refractarii poſſint gloriari de contumacia, juxta cap. *In Eccleſiis*, de Major. obed. Igitur poſſet civitas univerſa perduellis & pertinax cogi ad legum obſervationem, ideoque non habent ipſæ leges a civium conſenſu vim obligandi. Videatur Proſper Fagnanus in 2. p. Decretal. pag. 526.

Si vero de lege aut civili, aut Eccleſiaſtica in particulari diſceptetur, idem eſt aſſerendum; nam quod proprium eſt legum in genere, id legibus ſingulis ineſſe debet. Ac de legibus politicis conſentientes habemus etiam Gallos Theologos plurimos, qui tradunt temporalium Principum leges non habere ſubditos obſtringendi vim, ac poteſtatem ab horum acceptatione: & quamquam id neget Marca lib. 2. Concord. Sacerdot. & Imperii cap. 16. contendit tamen inter Eccleſiaſticas & politicas leges magnum verſari diſcrimen, adeo, ut, quantum ad tempora-

 les

Digitized by Google

les Præfectos attinet, haud multum ſolicitudinis gerat, ac ſtylum præſertim exerceat adverſus poteſtatem legum Eccleſiaſticarum. Revera leges latæ a Principe ſæculari, ut liquet ex Authentica, *Ut factæ novæ Conſtitutiones*, habent vim ſtatim poſt intimationem: poſt hanc igitur nequeunt a populis repudiari. Deinde neminem inferiorem poſſe reddere invalidam legem Principis aperte colligitur ex L. *Formam*. C. de Off. Præfect. Præt. cap. *Cum inferior*.

At ſi loquamur de legibus Eccleſiaſticis, aſſertum noſtrum peculiaribus quoque rationibus corroboratur. Romani quippe Pontificis auctoritas a Chriſto immediate deſcendit, ut colligitur ex Matthæi XVI. 19. *Quodcumque ligaveris ſuper terram, erit ligatum & in cœlis*: & ex Joannis XXI. 16. 17. *Paſce agnos meos; paſce oves meas*. Auctoritas quoque Epiſcoporum vel a Chriſto immediate, vel mediate per ipſum Romanum Pontificem derivatur, abſque ulla a populis dependentia. Non ergo ad validitatem Eccleſiaſticarum Conſtitutionum acceptatio populorum exigitur. Sane Romanos Pontifices immediate a Chriſto auctoritatem, poteſtatemque recipere definitum eſt cap. *Sacroſancta* d. 22. neque id ſalva fide, inquit loco citato Fagnanus, negari poteſt. Addo, quod verbum *ligandi* ſignificat etiam vim coactivam, quam Eccleſiæ Antiſtites exercent indicta excommunicatione, aliiſque cenſuris, ut oſtendam cap. XVI. prop. 3. Quare ſi Pontifici poteſtas *ligandi* a Domino collata eſt, etiam illos, qui ejus Conſtitutiones nolunt acceptare, poteſt vi, atque auctoritate compellere. Huc pertinent quæ leguntur Lucæ x. 16. *Qui vos audit, me audit; & qui vos ſpernit, me ſpernit*: ex quibus verbis colligitur idem crimen eſſe non obtemperare Eccleſiæ Paſtoribus, eorumque leges non acceptare, ac parvipendere Dei mandata; quod animadvertit D. Bernardus cap. 9. de Præcepto & diſpenſ. graviſſima hac ſententia prolata: *Sive Deus, ſive homo Vicarius Dei mandatum quodcunque tradiderit, pari profecto obſequendum eſt cura; ubi tamen Deo contraria non præcipit homo*. Sive ergo de politicis, ſive de Eccleſiaſticis legibus inſtituatur diſputatio; nullatenus ligant ex quo inferioribus ſint acceptæ, ſed inferiores ipſos, etiam invitos & reluctantes, poſt promulgationem obſtringunt.

Contendit Marca magnam eſſe Civilium legum ab Eccleſiaſticis diſcrepantiam. Poteſtas enim Eccleſiæ data eſt in ædificationem, non in deſtructionem, ideoque nihil fidelibus obtrudendum eſt, quod aliquo pacto poſſit illos offendere. Deinde hanc diſcrepantiam ſatis aperte innuit Chriſtus Dominus Lucæ XXII. 25. contentionem diſcipulorum his verbis compeſcens: *Reges gentium dominantur eorum, & qui poteſtatem habent ſuper eos, benefici vocantur*: *Vos autem non ſic*. Præterea imperio regum non ſolum ſingulorum civium rationes commiſſæ ſunt, ſed etiam ſalus univerſæ Reipublicæ: unde fit, ut in cives, licet invitos, ad fovendum totius Reipublicæ corpus, jus illis competat. Aliter

ter autem ſe habet in Imperio Sacerdotali, quod præcipue ſingulorum ſaluti invigilare debet, & divini Paſtoris exemplo nonaginta oves deſerere, ut centeſimam reportet ad caulas. Hæc Marca.

Verum jure meritoque Antonius Carlas ex his conjicit ſententiam oppoſitam deſtitutam eſſe præſidio veritatis, cum vir clariſſimus ac doctiſſimus, qualis ab omnibus habetur Marca, muniat opinionem ſuam tam labili fulcimento. Et prima ratio diſcriminis quantum ſit imbecillis & fracta, nullo negocio deprehenditur: nam & politicus Magiſtratus ad ædificationem, non ad deſtructionem inſtituitur; & lex quælibet honeſta præcipiens offendere debet improbos, deditoſque flagitiis & illicitis oblectamentis, & accepta eſt probis honeſtiſque quærentibus certam morum ſuorum regulam, & æquitatis præcepta. Vide hujus voluminis pag. 10. Infirma quoque, & languida eſt ratio ſubſequens: nam ex verſu proximo 29. ejuſdem capitis XXII. eruitur prædictorum verborum ſenſum eſſe, quod ſublimior in Regno cælorum dignitas, de qua inter Apoſtolos orta erat contentio, non auctoritati rependitur, ſed humilitati, quemadmodum per humilitatem & crucem Pater exaltavit Filium, & dedit illi nomen ſuper omne aliud venerandum atque auguſtiſſimum: ideoque Reges gentium exaltat poteſtas, & magnificentia, Chriſti autem Apoſtolos ſui abjectio, & humilitas. Confirmant hanc interpretationem Chryſoſtomus, Cyrillus, Baſilius, & Ambroſius laudati a Divo Thoma in Catena aurea pag. 202. 2. Ad hæc non minuitur hoc loco poteſtas Eccleſiaſtica, ſed docetur exercendam non eſſe adinſtar civilis & regiæ, ſcilicet cum armis & terrore, atque oſtenſione poteſtatis, & adhibito ſatellitio; ut inquit in hunc locum Guilelmus Eſtius. Iners pariter eſt, & futilis poſtrema ratio; quandoquidem etiam Paſtor Eccleſiæ magis commune bonum, quam privatum curare debet, nec pro una ove gregem deſerere, ſi hunc lupi rapaces invadant. Neque oppoſitum probat parabola de centum ovibus; nam in una ovicula, quæ perierat, intelligitur humanum genus, in ovibus nonagintanovem relictis in montibus Angeli cælorum: aut in nonaginta novem ovibus juſtorum numerus, & in una ovicula peccatorum, ſecundum quod legitur Lucæ v. 32. *Non veni vocare juſtos, ſed peccatores*. Ita Hieronymus lib. III. Comment. in Matthæum Tom. IV. pag. 83. aliique communiter.

Adverſus prædicta objiciuntur facillimæ ſolutionis nonnulla. Opponit Marca auctoritatem Scriptorum illorum, qui tradiderunt ideo leges valere, quia populis ſunt acceptæ. In horum numero præter Gratianum, de quo infra, recenſentur Covarruvias lib. II. Var. Reſolut. cap. 16. Navarrus in Manual. cap. 23. n. 47. Summa Armilla, & Angelica, Sylveſter, Gerſon lib. de Vita ſpirituali lect. 4. Joannes Major in IV. diſt. XV. q. 4. & Joannes Driedo lib. I. de libert. Chriſt. cap. 9. At cedant nobis neceſſum eſt adverſarii, ſi auctoritate Scriptorum decertare

 velint.

Digitized by Google

velint. Primo quia longe plures ſententiam noſtram propugnant, non tantum Theologi, quos laudat Suareſius lib. IV. de legibus cap. 16. verum etiam Juriſconſulti citati a Fagnano 2. p. decret. cap. *Treguas*, & ipſa deciſio Romanæ Rotæ, emanata die 11. Januarii anno 1610. coram Jacobo Cardinali Cavalerio, impreſſa dec. 85. cui titulus, *Romana concordiæ*. Secundo, quia oppoſitæ ſententiæ inurunt viri docti notam cenſoriam; & ſi loquamur de legibus ſummi Pontificis, illam Fagnanus ipſe, aliique appellant contrariam fidei, & Charlas Theologus Gallus lib. 2. de libert. Eccl. Gallicanæ cap. 4. & 5. demonſtrat redolere hæreticam pravitatem, productis Epiſtolis Ivonis Carnotenſis, & S. Anſelmi Cantuarienſis, verbiſque D. Bernardi ſupracitatis. Tertio quia Sacra Pariſienſis Facultas idem judicium protulit, dum anno 1521. damnavit, *tanquam in fide & moribus erroneam*, propoſitionem illam Lutheranam, *Neque Papa, neque Epiſcopus, neque ullus hominum habet jus unius ſyllabæ ſuper Chriſtianum hominem, niſi id fiat ejuſdem conſenſu; & quidquid aliter fit, tyrannico ſpiritu fit*. Quarto quia Mauclerus Doctor Pariſienſis ibidem ab Antonio Charlas laudatus, de Eccleſiaſt. Monarch. P. 2. lib. 4. cap. 3. expreſſe affirmat ſummum Pontificem legibus ſuis *obligationem inferre in conſcientia*; leges ab ipſo latas ſervandas eſſe, dummodo ſint *ſufficienti promulgatione Orbi Chriſtiano communicatæ*: idem crediſſe Alphonſum a Caſtro, Turrecrematam, *alioſque de meliori nota Doctores*: id adeo judicio ſuo verum eſſe, *ut ſecundum fidem negari non poſſit*; neque propterea legem Pontificis minori poteſtate eſſe præditam, aut minori honore eſſe dignam, *ſi juſta, &* SUFFICIENTER PROMULGATA NON RECIPIATUR A POPULO. Quinto, quia antiqui Scholaſtici incontrarium adducti loquuntur in ſuppoſitione, *quod Princeps leges ferat ea conditione, ut non aliter obligent, quam ſi fuerint a Republica receptæ*, quemadmodum inquiunt ibidem Covarruvias, & Navarrus; non de legibus abſoluta auctoritate, & abſque hujuſmodi conditione latis: vel ſermonem inſtituunt de legum deſuetudine, quæ inducitur *Papa ſciente, & tolerante*, ut legitur in Summa Armilla, & Angelica: vel accipiendi ſunt de lege inutili, injuſta, nec ad bonum commune directa, de qua Charlas contendit loqui Gerſonem: vel ſaltim excipiunt leges ſummi Pontificis, *cui omnes Eccleſiæ non poſſunt auferre auctoritatem*, ut inquit v. *Lex*, num. 6. Sylveſter. De Joanne Major non unum eſt Theologorum judicium, aſſerentibus aliis illum erraſſe quod crederet Eccleſiam eſſe ſupra Papam, nec poſſe per illum obligari; aliis illum explicantibus de lege, quæ legi Dei ſit contraria, & quæ neque nomen legis promereatur. Certum eſt & hunc Theologum eadem diſt. XV. q. 7. aſſerere Papam non ab Eccleſia, ſed immediate a Chriſto habere auctoritatem, eamque pleniſſimam; unde aſſertionis noſtræ veritas roboratur. Atque ex his liquet fruſtra nobis objici teſtimonia Veterum, qui alio ſenſu exponendi ſunt, & am-

& ampliorem numerum, partemque munitiorem ſuperare non valent.

Deinde objiciuntur proxima argumenta. Primum eſt, quod d. 4. cap. *In iſtis*, habetur: *Leges inſtituuntur cum promulgantur: firmantur, cum moribus utentium approbantur*. Nullum ergo firmamentum habebunt, niſi utentium acceſſerit comprobatio. Alterum eſt, quod extat D. lege XXXII. *Leges nulla alia ex cauſſa nos tenent, quam quod judicio populi receptæ ſunt*. Proximum argumentum eſt, quod Principes ſuam habeant a populo auctoritatem; ideoque Principum leges erunt invalidæ populo renitente. Inſuper per contrariam conſuetudinem a populo civiles conſtitutiones abrogantur, & conſequenter a populo etiam confirmantur & roborantur. Poſtremo Eccleſiaſticæ leges, niſi pendeant a populi acceptatione, erunt cauſſa ſubverſionis & contumaciæ; neque enim Romanus Pontifex ſcire poteſt quid ſingularum provinciarum fidelibus magis expediat: ideoque neceſſum eſt, ut ſanior illarum pars canonicas conſtitutiones expendat, num temporibus, locisque conveniant: quam ob rem nova Eccleſiæ ſtatuta alicubi minime ſtringunt, quia non fuerunt particularium Eccleſiarum acceptatione, atque conſenſu firmata.

Reſp. poſſe verba Can. *In iſtis*, contra Adverſarios retorqueri; nam ſi leges inſtituuntur, cum promulgantur, poſita ſola promulgatione conſtitutæ ſunt. Sed diſt. cum Haberto verba Gratiani: leges firmantur, cum moribus utentium approbantur, ideſt, obſervatione atque uſu non abeunt in deſuetudinem, & contemptum, conc., ideſt, acquirunt a populo auctoritatem & vim obligandi; nego. Et quidem ipſa verba, quæ opponuntur, ſatis declarant de *moribus utentium*, non de acceptatione populorum inſtitui ſermonem. Verum tamen eſt, quod inducta moribus populorum contraria conſuetudine, connivente præſertim Legiſlatore, nec inſtitutæ legis obſervationem urgente, lex ipſa enervatur, atque progreſſu temporis fieri poteſt, ne amplius ſtringat. Quare ibidem de antiquiore lege Theleſphori, qui decreverat, ut Clerici a quinquageſima abſtinerent a carnibus, quoniam contraria conſuetudine, diſſimulantibus Eccleſiæ Rectoribus, jam fuerat obliterata, inquit Gratianus: *Quia moribus utentium approbatum non eſt, aliter agentes tranſgreſſionis reos non arguit*. Sed aliud eſt, abrogata per deſuetudinem lege, illius tranſgreſſores non eſſe arguendos, aliud validitatem legis pendere a populorum acceptatione.

Quod ſequitur non eſt alicujus momenti: enimvero in digeſtis fit ſermo de Conſtitutionibus, & Legibus latis in Republica Romanorum, abolita jam Monarchia, cum eſſet juris auctoritas apud Populum: quod liquet ex lib. I. Tit. 2. §. 4. *Lex eſt, quod Populus Romanus, Senatorio Magiſtratu interrogante, veluti Conſule, conſtituebat*. Et retorquetur argumentum iſtud in Adverſarios; quandoquidem conſtitutiones Romani populi a comprobatione ſubjectarum provinciarum minime

Digitized by Google

me dependebant. Imo Gaſpar Juenin Tom. v. Inſt. Theolog. pag. 263. aliique Libertatis Gallicanæ aſſertores docent vim legis civilis non pendere ab acceptatione populi, quod de lege Canonica negat ipſe Juenin pag. 282. Unde hoc monſtrum? Ex eo, inquit, quod vis legis civilis pendeat ex ipſa populi ſubjectione in iis, quæ ad pacem terrenam ſpectant, & ab obedientia, quam jure divino populi ſuo Principi debent. Bene quidem, ac ſapienter. Atqui etiam Eccleſiarum Paſtoribus obedientia debetur, quibus inquit Dominus Lucæ x. 16. *Qui vos audit me audit; & qui vos ſpernit, me ſpernit*; atque Rectoribus, animarum, magis, quam terrenæ Civitatis Præſidibus obtemperare æquum eſt. Cur ergo etiam Canonicæ ſanctiones abſque acceptatione populorum non ſtringunt?

Tertium pariter poſſumus retorquere: quandoquidem ſpiritualem poteſtatem non recipiunt Eccleſiarum Præſules a populorum ſuffragio, ſed divina electione, & unctione Spiritus ſancti. Si ergo civilis conſtitutio vim non habet, conſenſione Gallici Theologi, a populis, a quibus regia quandoque poteſtas collata eſt, aut confertur: quanto minus pendere debet a populo lex conſtituta ab Eccleſiaſtico Principe ſorte Domini, divinaque, & Apoſtolica ſibi auctoritate præpoſito? Directe autem reſpondeo primo omnem poteſtatem eſſe a Domino juxta illud Rom. XIII. 1. *Non eſt enim poteſtas, niſi a Deo*. At Deus, inquit ibidem Apoſtolus, ſancivit, *ut omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit. Itaque qui reſiſtit poteſtati, Dei ordinatione reſiſtit*. Quid eſt autem nolle ſtatuta Principum acceptare, niſi eorum reſiſtere poteſtati? Deinde reſpondendum eſt, quod etiamſi electio Principis vel a multitudine, vel ab Optimatibus pendeat: eo tamen conſtituto & electo, juſtis ipſius mandatis nefas eſt repugnare. Ad quartum vero dictum eſt ſupra poſſe per contrariam conſuetudinem antiquas conſtitutiones excidere, ſi ſubrepat ipſa conſuetudo Legiſlatoris conniventia & permiſſu: ſecus autem, ſi erumpenti deſuetudini ſeſe opponat, & pro legum, quarum & inſtitutor eſt, & cuſtos ac vindex, ſit obſervatione ſolicitus.

Ad poſtremam objectionem hoc habeto reſponſum. Inepta eſt ratio, quod lex pendere debeat a populorum acceptatione, ne ſit cauſſa ſubverſionis & contumaciæ: quandoquidem contumaciter mandatis reſiſtunt improbi, non humiles filii, non obſequentes famuli, non cives ingenui, non ſubjecta ſponte provincia. Parvipendere autem juſſa Majorum non a ſanctiſſima legum æquitate, ſed a ſuperbiæ vitio incitati audent nonnulli: ob quorum arrogantiam non debet providus Legiſlator mandatis ſuis ceteros non regere, ſed ipſorum inobedientium refrenare licentiam. Alioquî cur lex naturalis, cur divina obligant invitos, cum talis obligatio poſſit pariter eſſe occaſio ſubverſionis, & contumaciæ? At neſcit, inquiunt, Romanus Pontifex quid diſperſis per

Orbem

Digitized by Google

Orbem provinciis magis expediat. Id primum negamus: Paſtor enim univerſalis quid ovibus ſuis regendis opus ſit, divino imbutus magiſterio minime ignorat. Adhibet deinde in rebus arduis media quotquot exiſtimat neceſſaria, magnorum virorum conſilia, præſcriptiones canonum, Eccleſiaſticam diſciplinam, Congregationum conſultationes. Ab his tamen nullam obligandi vim obtinent leges ab ipſo latæ, ſed habent ab Apoſtolica tantum ſede pleniſſimam auctoritatem. Nam & Rex utitur in rebus ambiguis miniſtrorum conſilio; ſed vis ſtringendi a ſola Regis poteſtate, non a ſubditis pendet. Denique, inquit Gallus Theologus, ſi Princeps etiam poſt humillimam majoris & ſanioris partis monitionem urgeat executionem legis ſuæ, populus ei morem gerere tenetur, quia eo in caſu judicare debet exigere Reipublicæ bonum, ut nulla antiquæ ſuæ conſuetudinis ratio habeatur. Ergo ne lex civilis etiamſi cum avita conſuetudine pugnet, etiamſi ſententià ſanioris partis populi videatur majori Provinciarum bono afferre impedimentum, ſi a Rege urgeatur, ſtringit, obligat, & judicari debet Reipublicæ utilior: lex vero lata a Supremo Eccleſiæ Paſtore, cui data eſt ligandi atque ſolvendi plenaria poteſtas, atque Patrum traditionis depoſitum, & univerſi Chriſtiani populi regimen commiſſum eſt, ſi nolit eam ſubditorum pars acceptare, erit invalida, neque publico bono promovendo cenſenda erit idonea? Undenam tam diſpar de Civilis, & de Eccleſiaſticæ legis auctoritate judicium? Libertates Eccleſiæ Gallicanæ ſolent deprædicare: ſed iſtas aut Apoſtolicæ Sedis conceſſione, aut conniventia tantum conſiſtere, ex hac ipſa diſſertatione colligitur.

CAPUT XIV.

Quanta obligandi vis humanis legibus inſit?

PROXIME ſequitur, ut inquiramus quomodo humanæ leges ſubditos ad obſervationem obſtringant: quæ ſane quæſtio nonnullas veluti ſubalternas comprehendit. Sunt vero, quæ ſubjiciuntur, num obligent etiam in conſcientia, num cum propriæ vitæ periculo, num ſub gravi pœna & mortalis culpæ reatu, dum rem tenuem parvique momenti imponunt, aut prohibent. Atque in his ſubjecta theoremata verſabuntur.

PROPOSITIO I. Humanæ leges, etiam Civiles, obligant in interiori conſcientiæ foro.

Eſt hæc theſis contra Waldenſes, ceteroſque Refractarios opinantes humanam quamlibet legem abſque læſione conſcientiæ violari, ſi abſit ſcandalum; nec non adverſus Gerſonem; qui tamen in hoc a Sectariis diſcrepat, quod fatetur Eccleſiæ Antiſtites poſſe determinare modum

Digitized by Google

modum ac tempus, quo jus divinum ſubditos ſtringat, ita ut humanarum legum fractores peccati ſeſe reos conſtituant non ob violatam hominum præſcriptionem, ſed ob divinum præceptum duntaxat. Quod ſi ita accipiatur, ut leges humanæ participent vim obligandi a divina & æterna, a qua leges ipſæ derivantur, optimam habebit intelligentiam. Leges itaque humanas etiam coram Deo, atque in foro interiori inferiores obſtringere, ſacrarum literarum auctoritate, Teſtimoniis Patrum, aliiſque Theologicis argumentis demonſtro.

Atque ex Scripturis hæc ſatis ſunt manifeſta. Paulus ad Rom. xiii. ſcribit: *Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit: non eſt enim poteſtas niſi a Deo*: & v. 5. *Neceſſitate ſubditi eſtote, non ſolum propter iram, ſed etiam propter conſcientiam*. Quo ſane in loco etiam de ſæculari poteſtate ſermo inſtituitur, imo de vectigalibus, ac tributis Romano Cæſari pendendis loquitur Paulus, atque juxta Dominicam ſententiam Matt.xxii.21. *Reddite, &c.* Ad Hebræos quoque ſcribit idem Apoſtolus cap. xiii. 17. *Obedite præpoſitis veſtris, & ſubjacete eis*. Petrus pariter priori Epiſtola cap. ii. 13. & 14. inquit: *Subjecti igitur eſtote omni humanæ creaturæ propter Deum, ſive regi quaſi præcellenti, ſive ducibus, tanquam ab eo miſſis ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum*: & v. 18. *Servi ſubditi eſtote in omni timore dominis, non tantum bonis, & modeſtis, ſed etiam dyſcolis*.

Ex Patribus hæc perpauca proferam. S. P. Auguſtinus in Epiſt. ad Bonifacium docet, quod ſicuti quicunque legibus Imperatorum, quæ contra veritatem Dei feruntur, obtemperare non vult, acquirit grande præmium; quemadmodum contigit tribus pueris ſtantibus contra ſacrilegam legem Nabuchodonoſor; ita, *Quicunque legibus Imperatorum, quæ pro Dei veritate feruntur, obtemperare non vult, acquirit grande ſupplicium*. Atque in eadem Epiſtola optimam quoque rationem ſuppeditat non diſſimilem ab ea, quam citatis locis inſinuat Apoſtolus: videlicet, quoniam juſtas leges ferendo ſerviunt ſæculares principes æterno Regi ad bonum promovendum, ad pœnam impiis irrogandam, ad probis honeſtiſque benefaciendum. Quod commonſtrat S. Pater exemplo Ezechiæ, Joſiæ, Regis Ninivitarum, aliorumque. Ubi ergo leges principum juſtæ ſint, (nam ſi injuſtæ, leges nequaquam ſunt appellandæ,) illis obtemperare tenemur; quoniam habent ſinguli, ut conſulant Reipublicæ, a Deo poteſtatem regni, atque imperii; nec ſolum Catholici, verum etiam idololatræ & impii, quales fuere Nero, Domitianus, Julianus: de quibus legendum primum ac viceſimum caput libri v. de Civ. Dei. Vide & Tractatum vi. in Joannem prope finem. Præclara eſt ſententia Bernardi lib. de præcepto & diſpenſ. cap. 9. *Sive Deus, ſive homo vicarius Dei mandatum quodcunque tradiderit, pari obſequendum eſt cura, pari reverentia deferendum; ubi tamen Deo contraria non præcipit homo*. Neceſſe non eſt plura

plura afferre ; cum Patribus etiam profani Scriptores conſentiant, inter quos extat verſus Sophoclis: *Α'ρχοντες εἰσιν . ὥσθ' ὑπεικτέον . τί μή ;* *Principes ſunt , obſequendum ; quippini ?*

Veniamus ad rationes Theologorum . Principio adverſus rectam rationem nefas eſt operari . At quiſquis humanas leges infringit, agit contra rectam ſanamque rationem . Recta quippe ratio ſuadet , ne facere omittamus quæ ad Reipublicæ commodum , ad religionis incrementum , atque ad æternam beatitudinem plurimum conferunt : cujus generis eſſe juſtas Imperatorum , Regumque Conſtitutiones , ſapienter animadvertit Auguſtinus in v. de C. Dei cap.xiv. Aegidius Romanus de Regimine Principum , Ammianus libro xxxix. , atque ipſi Imperatores Theodoſius & Honorius in Epiſtola ad Marcellinum . Principum itaque ſtatutis humiliter obtemperandum eſt . Ratio conſimilis eſt , quoniam non potuerunt omnia , quæ pertinent ad vitam recte inſtituendam , ex ſola naturali æternaque lege nobis inſcripta dignoſci ; cum ſit hæc communis quædam ratio , & menſura in univerſum debitæ rectitudinis , ſingulis ſpeciali aliquo ordine coaptanda . Atque id præſtant humanæ leges , quibus ab æterna promanantibus in certis rerum circumſtantiis humana vita dirigitur . Ad normam itaque legum iſtarum ſe gerere debet , quiſquis ipſam æternam legem cenſet per omnia cuſtodiendam . Deinde hoc utimur epicheremate : Rectori ſubalternæ communitatis , qualis eſt domus , familia , cœnobium , tenemur ſub peccato obedientiam præſtare , propterea quod vicem gerit ſupremi Domini , ut docet Apoſtolus ad Epheſios capite quinto , ac ſexto . Hoc autem valere etiam de amplioribus communitatibus , cujuſmodi eſt civitas , provincia , regnum , nemo non videt . Imo potiori quodam titulo Dei vicem tenent amplioris multitudinis Præſides ac Magiſtri , ut per ſe res ipſa declarat . His ergo parere & obedire ſub peccati reatu tenemur .

Hæc vero argumenta pro lege Eccleſiaſtica & civili faciunt ex æquo . Verum pro Eccleſiaſtica militant alia complura . Primum eſt , quod Dominus de Eccleſiæ Paſtoribus inquit , *Qui vos audit , me audit : & qui vos ſpernit , me ſpernit* . Igitur qui tranſgreditur Eccleſiaſticas conſtitutiones , divinam ſimul legem infringit . Alterum , quod proſcriptæ ſunt hæ propoſitiones : *Præceptum ſervandi feſta non obligat ſub mortali . Frangens jejunium Eccleſiæ , ad quod tenetur , non peccat mortaliter* . Tertium , quoniam præcipit ſæpenumero Eccleſia , infligendo etiam pœnas anathematis , plura , quæ non ſunt directe juris naturalis & divini , ut obſervantiam aliquorum feſtorum , Communionem in Paſchate , cœlibatum ad ſacros Ordines promotorum , aliaque innumera , quibus Catholici omnes obtemperandum eſſe fatentur . Sed pro theſis confirmatione dictum ſatis .

Oppoſitiones poſſunt pariter ad tria capita revocari . Etenim ex

Digitized by Google

Scripturis objiciunt verba Deuteronomii IV. 2. *Non addetis ad verbum, quod vobis loquor*. Matth. XXVIII. 20. *Docete ſervare omnia, quæcunque mandavi vobis*, & XV. 9. *Sine cauſſa autem colunt me, docentes doctrinas, & mandata hominum*. Et Apoſtolus in I. ad Corinthios cap. VII. 23. ait: *Nolite fieri ſervi hominum*. Hæc tamen contrariæ opinioni nequeunt tantillum probabilitatis afferre. Nam in Deuteronomio præcipitur Hebræis, ne legitimis Domini addant abominationes, cæremonias, & ſacrificia Gentilium, neque a divinis inſtitutis deſciſcant: quod liquet ex cap. XII. ejuſdem libri v. 30. & 31. ubi præcedens ſententia repetitur, atque explicatur. Non ergo præceptis humanis legem ſepientibus, aut Traditionibus Patrum verba Deuteronomii repugnant. In cap. autem XXVIII. Mat. divinorum præceptorum præſcribitur obſervatio; non tamen humanarum legum inducitur deſpicientia & contemptio: quam deberi quidem inſtitutionibus Phariſaicis pugnantibus cum Lege naturali, atque æterna, aut fundatis in futili perſuaſione, recte commonet in quintodecimo capite Evangeliſta, ubi redarguit Phariſaicum proloquium, *Munus quodcumque eſt ex me*, ſuperiori capite VI. expoſitum. Apoſtolus ad Corinthios hortatur ne quis ſervus fiat hominum, aut coacte cum infideli conjuge habitans, aut circumciſioni ſemetipſum ſubjiciens: quibus in rebus foret humanum præceptum contra Evangelicam libertatem. In hac tamen, cum non ſit ab æquitate disjuncta, iis, quæ rectæ rationi conveniunt, eſt obſequendum: auſcultandum Eccleſiæ, Matth. XVIII. 17. pendendum tributum principi, Matth. XXII. 21. & ad Rom. XIII. 7., obediendum Dominis carnalibus, ad Epheſ. VI. 5. At inquit Calvinus: Chriſtus eſt legiſlator, & judex, & quidem unus, ut habetur in Epiſt. Jacobi cap. IV. v. 12. Fatemur: legiſer eſt, judex eſt, & unus etiam; ſi loquamur de ſupremo ac ſummo, aut de illo qui ſcrutatur renes, & corda: de quo ſit ſermo in Epiſtola illa Canonica adverſus illos, qui detrahunt proximo, & ſiniſtrum proferunt de ipſo judicium.

Dehinc tria objectant ex Auguſtino. Primum promunt ex Epiſtola ad Januarium 119. nunc 55. cap. 19. ubi docet reſecanda ſtatuta hominum, quæ Religionem *ſervilibus oneribus premunt*. Alterum ex Serm. 6. de verbis Domini, nunc. 62. cap. 8. in quo ait poſſe Imperatorem damnare ad carcerem, non ad gehennam. Tertium ex libro contra Fauſtum XXII. cap. 27. ubi peccatum per ſolam oppoſitionem ad legem æternam definit. Quæ omnia ſi perlegeris, miraberis Adverſariorum oſcitantiam. Laudatâ quippe Epiſtolâ repudiat Auguſtinus præſumptiones quorumdam, qui ſaluberrima divina præcepta infringentes, vana quædam ſervabant, & gravius arbitrabantur peccare terram per octavas nudo pede calcantes, quam vino fieri languidos ac temulentos. De his num. 35. ait: *Omnia itaque talia, quæ neque ſanctarum Scripturarum auctoritatibus continentur, nec in Conciliis Epiſcopo-*

ſcoporum ſtatuta inveniuntur, nec conſuetudine univerſæ Eccleſiæ roborata ſunt, ſed pro diverſorum locorum diverſis moribus innumerabiliter variantur, ita ut vix, aut omnino nunquam inveniri poſſint cauſſæ, quas in eis inſtituendis homines ſecuti ſunt, ubi facultas tribuitur, ſine ulla dubitatione reſecanda exiſtimo. Quo in loco Eccleſiaſticas leges, vetuſtas conſuetudines, & inſtitutiones juſta cauſſa formatas commendat ac probat, dum reſecanda ait ſtatuta varia ac præſumpta, quæ Religionem ſervili onere premunt. At quomodo cum legis vinculo ſtet Chriſtiana libertas, & cum multitudine præceptorum ſuave jugum, demonſtravi cap. XII. In Sermone pariter LV. num. 13. ſive cap. 8. ſtatuit Auguſtinus ex Apoſtolo omnem animam poteſtatibus ſublimioribus ſubditam eſſe, & quæſtionem inſtituit, num etiam obediendum ſit Imperatori, ſi injuſtum aliquid jubeat. Reſpondet autem, tunc contemnendam eſſe poteſtatem, ut ſerviatur majori, nempe Deo; quemadmodum neque præſtatur obedientia Curatori, ſi contra Proconſulem jubeat, nec Proconſuli, ſi aliud jubeat Imperator. Tum inquit: *Ergo ſi aliud Imperator, & aliud Deus, quid judicatis? Solve tributum, eſto mihi in obſequium. Recte, ſed non in idolio. In idolio prohibet. Quis prohibet? Major poteſtas. Da veniam: tu carcerem, ille gehennam minatur*. De legibus ergo cum divina pugnantibus iſtic pertractatur; & ſimul oſtenditur non pugnantibus eſſe obtemperandum. In XXII. contra Fauſtum tradita illa definitione peccati, *Peccatum eſt factum, vel dictum, vel concupitum aliquid contra æternam legem*, ſtatim addit: *Lex vero æterna eſt ratio divina, vel voluntas Dei ordinem naturalem conſervari jubens, perturbari vetans*. At qui humanam legem tranſgreditur, perturbat naturalem ordinem, ſimulque æternam legem lædit, ſaltem, ut inquiunt Scholæ, *remote*. Ergo peccat.

Tertio loco objiciunt argumenta petita a ratione. Quorum primum eſt. Nequit inferior ligare in foro ſuperioris. Ergo nequit homo obligare in conſcientia, quæ eſt forum Dei. Alterum: non poteſt homo inferre pœnam inferni. Igitur nec obligare ſub peccato, cui pœna illa reſpondet. Conſimile eſt, quod ſequitur: Nemo mortalium poteſt ab alio auferre gratiam ſanctificantem, ideoque nec legem ferre ſub peccati pœna ſtringentem. Proximum eſt: Poteſtas civilis ordinata eſt ad temporalem civium tranquillitatem; nullam ergo in foro conſcientiæ inducit obligationem. Poſtremum ſit: Non omnia præcepta ſunt juris divini; non ergo obligant ſub peccato. Reſpondetur ad 1. poſſe optime inferiorem ligare in foro ſuperioris, ſi illius tanquam miniſter vicem gerat; quales eſſe omnes Superiores, ſervato inter illos ordine, dictum ſupra. Ad 2. & 3. pariter reſpondeo, poſſe inferiorem obligare ſub pœna inferni, & privationis gratiæ; in quantum præcipit munitus auctoritate ſupremi Domini utramque pœnam irrogantis. Ad

Digitized by Google

4. neganda eſt conſequentia, quandoquidem ſub peccato ſervare tenemur illa quoque præcepta, quæ ad temporalem tranquillitatem ſervandam, & Reipublicæ commodum promovendum ſunt inſtituta, quemadmodum debent filii præſtare obedientiam parentibus in iis, quæ ad regimen familiæ conducunt; ideoque humanæ leges ſunt temporales quantum attinet ad objectum, non comparate ad debitum, ac vim obligandi, uti ſe habet etiam in pluribus lex naturalis. Ad ultimum vero jam dixi omnia præcepta eſſe juris divini atque æterni *remote*, quamquam non ſint immediate ac proxime: quare tertium hujus libri caput iterum legito.

Si quæras quid ſentiendum ſit de lege *Pœnali*, ideſt pœnam minitante; dico, ſi lex ſit pœnalis tantum, in qua nullatenus exprimatur vis obligationis atque præcepti, neque pœnam præſcribat, cui ſuapte natura aliqua culpa reſpondeat, uti evenit aliquando in Conſtitutionibus Eccleſiaſticis, hanc legem non inducere conſcientiæ vinculum, præciſo tamen ipſius legis contemptu. Sunt hujuſmodi legum plurimæ in Ordinis noſtri Conſtitutionibus, ut legitur in Prologo, atque in Statutis Ordinis Prædicatorum, aliorumque, ut inquit 2. 2. q. 186. Doctor Angelicus. Obligant tamen hujuſmodi leges poſt tranſgreſſionem ad pœnam ſubeundam: idque ante ſententiam judicis, ſi pœna ſit latæ ſententiæ, nec requirat actionem judicis ut executioni mandetur; poſt ſententiam autem, ſi fuerit ſententiæ ferendæ. Eſt autem pœna ſententiæ jam latæ, quotieſcumque in lege apponuntur iſtiuſmodi verba, *Ipſo facto*, *abſque alia declaratione*, *eo ipſo excommunicatione innodatus exiſtat*, aut his conſimilia. In legibus tamen pure pœnalibus punitio, quam fractores ſubeunt, mulcta potius, gravamen, atque incommodum appellanda eſt, quam pœna & ſupplicium. Pœna enim proprie dicta eſt ſumptum de peccato ſupplicium: unde in III. de lib. Arb. cap. 18. inquit Auguſtinus: *Omnis pœna, ſi juſta eſt, peccati pœna eſt, & ſupplicium nominatur*. Hactenus de legibus pure pœnalibus. At aliæ ſunt, quas Theologi *Pœnales mixtas* appellitant, in quibus legiſlator, a cujus voluntate pendet num lex ad ſolum gravamen, num etiam ad opus obliget, ſimul & præcipit quid fieri oporteat, & præſcribit animadverſionem in tranſgreſſores. Atque iſtiuſmodi leges tam ad opus obligant, quam ad pœnam, ſi illud ſponte fuerit prætermiſſum. Sed de his plura Vanroy de legibus cap. VII. q. IX. Et Guerrero Tract. VI. §. 7. aliique de Theologia Morali pertractantes.

Propositio II. Humanæ leges non ſemper obligant cum gravi nocumento, & cum periculo vitæ.

Communem hanc Aſſertionem Theologi omnes his momentis communiunt. Neque lex poſitiva ſacrorum librorum auctoritate firmata in vitæ diſcrimine, atque magna urgente neceſſitate quemlibet ſtringit. David enim profugus, & fame impellente ſanctificatos panes propoſitionis

tionis comedit 1. Regum cap. xx1. 6., tametſi erant illi cibus Levitarum duntaxat, ut præcipitur 24. Levitici v. 9. Diſcipuli pariter apud Matth. x11. eſurientes ſabbato vellebant frumenti ſpicas, prædicto exemplo Davidis a Domino v. 3. excuſati. Etiam Mathathias electique Hebræorum ſtatuerunt in ſabbato eſſe pugnandum, ne univerſus populus interiret, ut legimus in 1. Machab. cap. 11. 41. Si autem non tenent in rerum anguſtiis poſitivæ ac divinæ leges; profecto neque Eccleſiaſticæ, neque Civiles. Deinde Eccleſia eximit complures ab audiendo Sacro, ſervandoque jejunio, demonſtrans latas a ſe leges cum vitæ diſpendio nequaquam eſſe ſervandas. Latæ ſunt inſuper humanæ leges pro communi Reipublicæ bono, & Religionis decore promovendo; ubi ergo utrunque illæſum perſiſtit, & gravis cauſſa ad eas non ſervandas impellit; nulla ipſarum habebitur violatio. Præterea hæ leges circa materiam minime neceſſariam interdum verſantur; in qua legiſlatoris intentio non eſt inferiores obſtringere in magno vitæ diſcrimine. Vetuſtæ denique Etruſcorum leges ab Hebræis dubio procul derivatæ, & receptæ a Romanis, erant, feſtis diebus jurgia, & famularia opera non patranda, & nihilominus ex veteri Romanorum Jure petita ſunt, quæ ſcribit Virgilius Georg. lib. 1. quod neceſſitati parendum eſt, in qua

... rivos deducere nulla
Relligio vetuit, ſegeti prætendere ſepem,
Inſidias avibus moliri, incendere vepres,
Balantumque gregem fluvio merſare ſalubri.

Legatur in 2. de legibus Cicero, & Servius in hunc locum Virgilii. Igitur humanas leges exceptiones plures habere, præſertim in neceſſitate, quam appellat Seneca *magnum humanæ imbecillitatis patrocinium*, evincunt ſacra, & profana exempla rationibus confirmata.

Non tamen abſolute theſim hanc pronuntiavimus: quippe ubi id poſtulat publicum bonum, aut Religionis cauſſa, quoniam hæc ſunt præponenda privatorum hominum incolumitati, ſtringunt humanæ leges in extremo quoque periculo; ita ut nefas ſit aut militibus imminente patriæ interitu, quam poſſent defendere, fugam, ne obtruncari valeant, arripere; aut cum puſillorum ſcandalo, & Religionis contemptu veſci idolothytis, ſive carnibus immolatitiis, atque azymophagiis. Ait enim Eccleſiaſticus cap. iv. 33. *Pro juſtitia agonizare pro anima tua, & uſque ad mortem certa pro juſtitia.*

At objicies: Pugnat præcedens aſſertio cum ratione, cum decretis Pontificum, & cum ſanctiſſimarum Religionum Statutis. Cum ratione quidem; nam lex humana ad commune bonum eſt ordinata, & pro communi bono debet unuſquiſque vitam profundere. Decretis autem, quoniam Cap. *Sacris*, Innocentius III. ſancivit non eſſe communicandum cum excommunicato per metum. Statutis denique Regularium; etenim nec in extrema valetudine fas eſt Carthuſiano veſci carnibus,

nibus, aut Moniali egredi e ſeptis Monaſterii, ut ſanitatem aſſequatur aeris ſalubritate.

Reſp. ad 1. utique ſi de Reipublicæ incolumitate, aut de Religione agatur, legem humanam eſſe obſervandam cum propriæ vitæ diſpendio: *Nemo quippe dubitat cavendi majoris damni cauſſa patiendum eſſe damnum, quod minus eſt*, inquit S. Pater de Mendac. cap. 18. Diluitur quod ſequitur, reſpondendo loqui Pontificem de metu levi, & de communicatione cum ſcandalo, & contemptu; cum alias graviſſima neceſſitate impellente non teneamur excommunicatum vitare ex Canone, *Quoniam multos*, cauſ. 11. q. 3. & ex Cap. *Inter*. De Carthuſianis autem non eadem eſt ſententia Doctorum. Nos arbitramur illicitum eſſe illis carne veſci, ſi præſto ſint alii cibi, cum ob præſtantiam voti, quod ne irrepant graves abuſus, religioſe ſimul & rigoroſe ſervandum eſt, tum ob ſanctiſſimi inſtituti conſuetudinem, atque qualitatem ipſam piſcium & olerum per ſe ſervandæ vitæ proficuam. Etenim, ut exempla mittamus antediluvianorum patrum, qui ſine carnibus diuturniorem vitam egerunt, necnon Eliæ, Danielis, pueri Amalecitæ, atque Evangelicæ turbæ, producta ab Antonio Guerrero, qui nunc Ordinem utilium librorum editione colluſtrat, Tract. VI. Th. Mor. §. 6. q. 12., carnibus abſtinendum putarunt Sextius Philoſophus apud Senecam Epiſt. 108. Xenocrates & Polemon apud Clem. Alex. VII. Strom. Perſarum Magi apud Hieronymum 2. adv. Jovinianum. Quod ſi mavis exempla Sanctorum, legito quæ de Matthæo Apoſtolo ſcribit laudatus Clemens Pedagog. 2., de Jacobo fratre Domini Auguſtinus lib. 20. contra Fauſtum cap. 20., & de aliis priſcorum temporum fidelibus Tertullianus in libro de cultu feminarum. Hanc vero abſtinentiam a carne, & animalibus eſculentis non ſolum hi laudant tanquam rigidiorem vivendi rationem; verum etiam ut alimentum piſcium, & olerum ſit minus exercentibus corpus, & ægrotis ac ſenibus accommodatiſſimum, quomodo demonſtrat Michael Boudewins percelebris Medicus ac Theologus P. 2. Ventilabri quæſt. XVIII. Ea propter etiam Quadrageſimale jejunium tanta Veteres obſervatione peregiſſe, ut potius extremum ſpiritum agerent, quam carnem deguſtarent, animadvertit Balſamon in Scholiis ad VI. Canonem Apoſtolicum, & eximius Magiſter Lupus ad Concilii Romani octavum. Expreſſe inſuper de voto Carthuſianorum pertractarunt Tridentini PP. gravibuſque pro illius obſervantia adductis momentis, noluerunt illud explicatione aliqua mitigare. Hæc nos movent, ut credamus Carthuſianis etiam in extremo laborantibus, dummodo alii ſuppetant cibi, a carnibus eſſe abſtinendum. Quam ſententiam propugnant Vaſquez, Salmanticenſes, Sylvius, Habert, atque ex Noſtratibus Vanroy, Piette, Guerrero. Sunt tamen qui putant id licitum eſſe Carthuſianis excluſo periculo ſcandali, ut Gerſon, Major, Adrianus: imo qui tenent etiam ad hoc obligari,

Digitized by Google

gari, ut Almainus, Medina, Herminier. Verum hi olus ac piſces exiſtimant nocens obſonium, dum Brunonis diſcipuli ſaniori judicio ajunt cum Prudentio in Hymno καθημερινῶν tertio:

Nos oleris coma, nos ſiliqua
Fota legumine multimodo
Paverit innocuis epulis.

De moniali pariter, ob monaſteriorum feminarum decus, atque honeſtatem pluris ſane faciendam, quam morbus unius, cenſeo non eſſe permittendum ut egrediatur e clauſtro; quod expedit tamen, ſi epidemia aut peſtilentia laboret, aut cauſſa alia interſit ex enarratis in Cap. *Periculoſo*, de ſtatu Regularium, & in Bulla Pii V., quæ incipit, *Decori, & honeſtati*. Iſtud tamen aſſertioni noſtræ nequaquam opponitur, cum fateamur privatam cujuſque vitam cedere honori, ac bono Communitatis.

Propositio III. Non poteſt Legiſlator operi, quod tam in ſe inſpectum, quam attentis rerum circumſtantiis leve eſt, parvique momenti, adnectere obligationem ſub pœna mortalis culpæ.

Hoc aſſertum inter Scholaſticos commune eſt; ac ſatis ex eo liquet, quod humanæ leges ab æterna derivatæ debeant ipſi conformari. Lex autem æterna præſcribit inter tranſgreſſionem ac pœnam debitæ æquitatis comparationem: neque enim juſtiſſimus Judex Deus Opt. Max. leviſſimo furto, aut officioſo mendacio, aut prolato per jocum verbo, aut operi conſimili veniali reddit ſempiternæ damnationis ſupplicium. Quod ſi Princeps capitali pœna minimam proximo illatam injuriam puniret; quis eum Tyrannum potius, quam civitatis rectorem non appellaret? quanta inde non provenirent plebis incommoda, ac teterrimæ frequentiſſimæque hominum cædes, atque inde, inſidiarum, ac turbulentæ ſeditionis fomentum? At longe his grave peccatum, & conſequens gehennæ ſupplicium deterius eſt. Ergo iſtud tranſgreſſioni leviſſimæ reſpondere non debet: quin & Juriſconſultis cautum eſt, ne alicui præter neceſſitatem grave onus imponant, ne ſeſe ſubjiciant Domini exprobationi; qua Matth. XXIII. v. 4. novimus vellicari leges Phariſæorum.

Fieri tamen poteſt, ut res per ſe levis, ob loci, temporis, ac perſonarum adjuncta, gravis ſit reputanda. In exemplo ſit facta primis parentibus præſcriptio, ne certæ arboris fructus attingerent: quam legem attenta hominis conditione, & præſtanda Creatori obedientia, opus non exigui momenti, quod fuiſſet alias pertenuis, conſtat inhibuiſſe. Dictum de hac lege lib. XII. cap. 12. prop. 1. Ad hunc modum ſe habent quædam Superiorum noſtrorum præcepta, quæ tametſi videantur aliquando pertenuem circa materiam verſari, conſiderata regularis obſervantiæ neceſſitate, atque intenti finis excellentia, poſſunt nos gravi obligatione conſtringere. Si pariter in parva quoque materia frege-

Digitized by Google

fregeris Quadrageſimale jejunium, aut feria ſexta vel ſabbato carnem guſtaveris, quoniam ſunt hæc Apoſtolicæ Traditionis capita, & Romanæ Communionis ab hæreticorum ſectis divulſæ ſingularis character, ſceleri obnoxius eris graviſſimo. Atque his nullo adhibito ſtudio objecta quæque repelles.

CAPUT XV.

Poſſe Eccleſiaſticis legibus præſcribi actus etiam internos.

ALIUD eſt, juxta verborum ſignificationem, aliquid *directe* præcipere, aliud vero, *indirecte*. Indirecte præcipitur, quod alterius cauſſa jubetur, propterea quod abſque illius adminiculo, aut omnino fieri non poteſt, aut ſaltem non fit bene, atque, ut oportet; ita lex præſcribens E. G. contractuum obligationem, præcipit quoque aſſenſum liberum voluntatis, ſine quo haberi non poteſt duorum, vel plurium conventus ac ſtipulatio: & præceptum horas canonicas perſolvendi, mandat quoque *indirecte* etiam attentionem ac devotionem, ſine quibus fructuoſa ac perutilis eſſe nequit oratio. At *directe* illud præcipitur, quod per ſe, & abſque conſideratione alterius proponitur obſervandum, E. G. opus, quod ipſa lege declaratur eſſe complendum; ut intereſſe ſacro, ſervare jejunium, tributum ſolvere, atque his conſimilia.

Præcipi autem humana, & præſertim Eccleſiaſtica lege actum interiorem *indirecte*, certum eſt, neque Doctores reipſa diſſentiunt. Enimvero in Conc. Later. IV. cap. *Dolentes*, præcipitur, ut divinum Officium recitetur *ſtudioſe pariter, & devote*: atque in Clem. de Celebr. Miſſ. *ut horæ legantur in puritate conſcientiæ, & animi devotione*. S. P. Auguſtinus in Reg. cap. 2. mandat, ut dum oramus ad Dominum, *hoc verſetur in corde, quod profertur in ore*. Et D. Bernardus Serm. 41. de diverſis, *Ex voluntate* (inquit) *ſuſcipienda ſunt imperia Prælatorum, & ipſum cor a ſuis voluntariis reflexionibus abducendum*. Quibus accedit manifeſta ratio. Voluntas quipe legiſlatoris hæc eſt, *ut faciat homines bonos*, auctore in 1. Eth. cap. 14. Philoſ., idque amplius de legiſlatore Eccleſiaſtico aſſerendum eſt, qui non mandat opera inutilia, & Phariſaico more externis tantum officiis patrata, optime ſciens iſtiuſmodi a Domino Iſ. cap. XXIX. 13. & Matth. XV. 8. repudiari. Saltem ergo *indirecte* præcipi ab Eccleſia animi intentionem, ac pium voluntatis affectum ſatis apparet ex Decretalibus, ex Patribus, atque ex ipſo fine legiſlatoris.

Controverſia itaque eo deducitur, ut inquiratur tantum, num legi-

legibus Eccleſiaſticis interiores actus præſcribi valeant per ſe, directe, & tanquam proprium ipſarum legum ſubſtratum. In qua controverſia etſi Doctores quamplurimi negativam partem tutantur, atque oppoſitis argumentis quodammodo ſatisfaciunt reponendo his tantum probari Eccleſiam præcipere actus internos indirecte, ne videlicet exteriores aut irriti ſint, aut perverſi: eſt nihilominus ſententia, quam dirigendis moribus filiorum Eccleſiæ magis commodam arbitramur, interiorem quoque actum cadere ratione ſui ſub ejuſdem Eccleſiæ præcepto. Quam ſententiam propugnant Romanus Aegidius, Vanroy, Guerrero, Piette, aliique Noſtrates, nec non complures ex exteris, ut Lacroyx, Cardenas, Habertus, & alii, quos commemorare non vacat. Sit igitur

Propositio: Poteſt Eccleſia interiorem quoque actum per ſe, ac directe præcipere.

Quatuor argumentorum capita proferam: primum ex legibus jam ſatis depromptum; alterum ex Eccleſiaſtica Hiſtoria: tertium ex Auguſtino; poſtremum ex ratione. Ac primum ita ſe habet: Eccleſia in actus internos, etiam ab omni externo opere ſejunctos, ſuam exercet juriſdictionem, non ſolum eos dirigendo ut recte fiant, ſed etiam puniendo ſi noverit iniquos, ac pravos. Pollet ergo auctoritate illos directe præcipiendi. Comprobant antecedens Clementina 1. de ſtatu Monach. juxta quam excommunicationem incurrit Monachus conferens ſe ad Curiam animo accuſandi Prælatum. Clement. 2. parag. *Verum*, qua eadem pœna inuritur Quæſitoribus Fidei, qui pravâ intentione vel odio contra juſtitiam & conſcientiam ſe ignaviter gerunt. Etiam diſt. xxx. c. 8. *Si quis*, dicitur anathema iis, qui jejunia Eccleſiæ contemnunt ſuperba Euſtathianorum ſuperſtitione, ideſt, opinantes in ſua conſcientia ſe eſſe perfectos. Ad hæc Seſſ. ultima Concilii Conſtant. mandat Martinus V. nuntiari ſingulis diebus Dominicis & ſingulis feſtis tanquam Excommunicatos, non ſolum qui palam profeſſi fuerint hæreſes Wicleff, & Huſz, verum etiam qui pro defunctis hæreſiarchis oraverint, aut illos ſanctos eſſe crediderint, aut exiſtimaverint legitime non fuiſſe damnatos: idque, etiamſi ipſorum duntaxat confeſſione interna hæreſis innoteſcat. Damnarunt quoque Alex. VII. & Innoc. XI. opinionem quorumdam affirmantium ſatisfieri præcepto Eccleſiæ per ſacrilegam Communionem. Inter impia aſſerta Michaelis de Molinos, & in proceſſu vernacula lingua lecto Romæ die 3. Sept. an. 1687. hæc connumerantur. 1. *A' Superiori ſi dee ubbidire nell' eſteriore; e la latitudine del voto della Ubbidienza de' Religioſi arriva ſolamente all'eſteriore. 2. E' degna di riſo una nuova dottrina nella Chieſa di Dio, che l'anima in ordine all'interno ſi dee governare per il Veſcovo; perchè nè la ſacra Scrittura, nè Concilj, nè Canoni, nè Bolle, nè Santi, nè Autori l'hanno mai detta, nè la poſſono dire, perchè*

Digitized by Google

Eccleſia non judicat de occultis 3. *Il dire, che ſi dee manifeſtare il ſuo interno al Tribunale eſteriore de' Superiori, e ch'è peccato il non farlo, queſto è un'inganno manifeſto, perchè* Eccleſia non judicat de occultis. In his autem, quamquam primario damnatur abominabilis contemptus erga ſanctiſſimum Tribunal ſacræ Inquiſitionis, quem inducere moliebatur vir Belial; videtur etiam ſupponi fallax illorum opinio, qui tenent Eccleſiæ præcepta ideo ad interiores actus non ſe extendere, eo quod ipſa non poteſt judicare de occultis. Itaque ex Eccleſiaſticis definitionibus compertum eſt, Eccleſiam etiam internam hæreſim excommunicatione ferire, in ſuperſtitionem, atque in animo latentem iniquitatem animadvertere, & id faciendi agnoſcere in Epiſcopis & Paſtoribus auctoritatem.

Ex Eccleſiaſtica Hiſtoria ſingulare exemplum eſt, quod narrat Hermias Sozomenus lib. VI. cap. 28. de S. Presbytero Eulogio, *Quem ferunt cum rem divinam faceret accedentium cogitationes uſque adeo prænoviſſe, ut delicta eorum certiſſime argueret, & quæ ſinguli penitus in mente recondita habebant perciperet. Eos igitur qui mali quidpiam perpetraſſent, aut patrare decreviſſent aliquandiu arcebat ab altari delicta eorum in apertum proferens: poſtea vero pœnitentia purgatos ad myſteria admittebat.* Vide Sozom. ex Interpret. Valeſii pag. 679.

Sanctus autem Auguſtinus de Moribus Eccl. Cath. cap. 30. ita Eccleſiam ipſam compellat: *Merito Eccleſia Catholica mater Chriſtianorum veriſſima non ſolum ipſum Deum, cujus adoptio vita eſt beatiſſima, puriſſime atque caſtiſſime colendum prædicas: ſed etiam proximi dilectionem atque caritatem ita complecteris, ut variorum morborum, quibus pro peccatis ſuis animæ ægrotant, omnis apud te medicina præpolleat. Tu pueriliter pueros, fortiter juvenes, quiete ſenes, prout cujuſque non corporis tantum, ſed & animi ætas eſt, exerces, & doces. Tu feminas viris ſuis non ad explendam libidinem, ſed ad propagandam prolem, & ad rei familiaris ſocietatem caſta, & fideli obedientia ſubjicis. Tu viros conjugibus non ad illudendum imbecilliorem ſexum, ſed ſinceri amoris legibus præficis, &c.* Atque ita per omnia filiorum Eccleſiæ genera gravi oratione deſcendit. Ex quibus videor mihi haud inepte ratiocinari: Si Eccleſia eſt mater fidelium, quos ſpiritualiter parit, quomodo in eorumdem ſpiritum tametſi latentem atque occultum directam ferendi leges juriſdictionem non habet? Si viſibilibus ſacramentis illos parturit, & impoſitione manuum ceteriſque ſenſibilibus ſignis animam nutrit, ſanctificat, exornat inviſibili gratia, eccur per ſe lege verbis externis prolata non poteſt interiores actus præſcribere? Ipſius intereſt morbis animorum mederi; & cur non poteſt directe imponere actus humilitatis, orationem, quam dicunt *mentalem*, actus fidei & caritatis, quæ videntur oportuniora contra ſuperbiam, torporem, diffidentiam, variaſque tentationes remedia? Viris feminas ſubjicit caſta

caſta & fideli obedientia, feminis autem viros præficit legibus ſinceri amoris; quænam eſt autem obedientia caſta, & amor ſincerus, niſi intimo ex corde procedens? Hæc denique mater docet filios quibus honorem, quibus affectum, quibus reverentiam, quibus conſolationem, quibus diſciplinam, quibus objurgationem, quibus denique ſupplicium exhibere debeant; ut ſancta illorum dilectio in incendium conſurgat, & Deo, qui ignis conſumens eſt, uniantur; ut docet ibidem S. Doctor. Sua ergo refert filiis præcipere quæcunque ipſos dirigant in hunc finem: inter quæ interni actus omni procul dubio principem habent locum. Atque ex his ratio theologica quarto loco ponenda jam ſponte, ſuaque natura profluxit.

Refelluntur contraria argumenta.

Moventur autem adverſarii argumentationibus iſtiuſmodi. Inquiunt 1. Eccleſia non judicat de occultis, ut habetur in Cap. *Sicut tuis*, de Simonia: & Seſſ. 24. cap. 1. Trid. Reſpondetur hanc propoſitionem diſtinguendam: Eccleſia non judicat de occultis, quantum ad vim directivam; nego: quantum ad vim coactivam, ſubdiſtinguo, defectu poteſtatis, nego: defectu cognitionis, concedo. Et ſpectare quidem ad Eccleſiam, Rectoreſque animarum internus actus dirigere pluribus argumentis probatum eſt: illos etiam Eccleſiaſticis legibus cohiberi, ſi ad Eccleſiæ notitiam perveniant, producta facta commonſtrant. Tridentinum quoque Concilium citata Seſſ. 24. ſententiam noſtram confirmat. Loquens enim de malo ex clandeſtinis conjugiis non ſemel oborto, ac præſertim de ſtatu damnationis illorum, qui priore uxore cum qua clam contraxerant relicta, cum alia palam contrahunt, & cum ea in perpetuo vivunt adulterio, inquit, *Cui malo cum ab Eccleſia, quæ de occultis non judicat, ſuccurri non poſſit, niſi efficacius aliquod remedium adhibeatur, &c.* Ex quibus habes munus eſſe Eccleſiæ etiam occultis adhibere remedium, atque prædicti proloquii ſenſum eſſe, quod Eccleſia nequit ferre ſententiam, & punire peccata *probatione ceſſante*, ut habetur Can. *Chriſtiana*, Cauſſa 32. q. 5. Imo Tridentina Synodus clandeſtinos contractus, de quibus ait Eccleſiam judicare non poſſe, declarat irritos & annullat, cum tamen neque naturali neque divino jure fuerint prohibiti. Quare etiam de occultis univerſali lege profert ſententiam; etiamſi judicare non poſſit de hoc vel illo in particulari, niſi notitiam habeat aut per teſtes, aut per confeſſionem delinquentium. Atque ex his aliam habes reſponſionem, Eccleſiam videlicet lege generali & univerſali actus internos præſcribere aut prohibere, tametſi nequeat hunc, aut illum punire, niſi ſciat præſcriptiones ſuas violaſſe. Quare pronunciatum illud, *Eccleſia non judicat de occultis*, non de præſcriptione legis accipiendum eſt, ſed de individuæ prolatione ſententiæ.

Habes hinc quid reponas ad auctoritatem D. Thomæ ſcribentis 1. 2. q. 91. art. 4. *De his poteſt homo legem ferre, de quibus poteſt judicare*: atque judicium hominis eſſe non poteſt de interioribus motibus qui latent, ſed ſolum de exterioribus actibus qui apparent. Dicimus enim Doctorem Angelicum loqui de vi coactiva, ut colligitur ex verbis ſequentibus: *Et ideo lex humana non potuit cobibere, & ordinare ſufficienter interiores actus*; aut accipiendum eſſe de lege non juxta univerſalem ipſius præſcriptionem, ſed juxta ſententiam in individuo prolatam. Poteſt enim E. G. Pontifex prohibere ne eadem Miſſa applicetur pro duobus ſtipendiis, ut prohibuit Urbanus VIII. atque hæc inhibitio verſatur circa applicationem, quæ eſt actus interior. At hunc numero Sacerdotem conſimili applicatione ſacrum feciſſe Eccleſia ignorat, ideoque in ipſum debita punitione minime animadvertit. Exempla huic ſimilia paullo ſupra produximus.

Arguunt ulterius: De Pœnit. diſt. 1. cap. *Cogitationis*, habetur; *Cogitationis pœnam nemo patitur*. Quem canonem de ſola humana lege accipiendum, res per ſe loquitur. Reſp. ſenſum Canonis eſſe, neminem puniri ſententia judicis, ob cognitionem internam, quæ nullo modo probari poteſt. Nam ſi exteriori indicio interior malitia innoteſcat, etiam cogitationis pœnam patietur iniquus, ut de eo qui armarium aperuit, nec aſportare potuit, aut ſegetum, quas ſecuerit, partem duntaxat ſurripuit, explicat ibidem Gloſſa. Spectat præterea Canon citatus ad jus Civile, non ad Canonicum; ut conſtat ex Canone 20. ejuſdem diſt. *Cogitatio non meretur pœnam lege civili, cum ſuis terminis contenta eſt*. Audio quid argutaris. Lex civilis, inquis, internum actum non præcipit: ergo neque Eccleſiaſtica. Sed tene latiſſimam diſparitatem. Lex civilis ad temporalem politiam, atque ad externum regimen directa eſt, Eccleſiaſtica ad animarum quoque ſalutem & ad ſpiritalem concordiam, ad quam per ſe, & directe refertur. Deinde in legibus civilibus quædam ſunt, quæ ſuapte natura effectum ſortiuntur tantummodo poſito externo actu, ut contractus, matrimonium, venditio, locatio: quædam verò, quæ effectum intentant, ut maleficia: unde ſequitur citato canone 20. *Diſcernuntur tamen a maleficiis ea, quæ de jure effectum deſiderant: in his enim nonniſi animi judicium conſideratur*. Hujus generis leges etiam in interiores actus ferri poſſunt.

Inſuper objectant: Eccleſia cum ſit viſibilis, debet humano modo procedere. Reſp. id non obſtare quin per legem humano modo prolatam ad internos actus obſtringat, quemadmodum per viſibilia Sacramenta ſpiritales producit effectus. In ceteris, ſi quæ ſunt alia, diluendis opera ſtudiumque noſtrum minime deſideratur.

CA-

Digitized by Google

CAPUT XVI.

De iis, quorum intereſt ferre leges humanas, & eorum legibus obtemperare neceſſum eſt.

Nonnulla quidem de legum Auctoribus ſupra diſſerui; unde conſtat nonniſi ad legitimos Superiores pertinere, ut Legem ſtatuant. Quoniam vero nonnulli falſo ſcripſerunt ſummas Poteſtates, quarum nomine deſignant Imperatores, Reges, & quos appellat vulgus Magiſtratus, quod tamen nomen poteſtatem inferiorem deſignat, imperium tenere in res ſacras, cui & Eccleſiaſtici viri ſubjecti ſint, neque hi quacunque fulgeant in Eccleſia auctoritate, aliud munus jure exercere, quam declarandi ac ſuadendi, adverſus hanc impietatem erroremque execrandum acuam ſtylum parumper, demonſtrans quomodo Eccleſiæ Paſtores imperium teneant, quomodo Poteſtates Sæculares, atque utriſque ſit a ſubditis obſequendum.

Propositio I. Poteſtates ſæculares non habent auctoritatem aliquam, aut imperium ſtatuendi leges Eccleſiaſticas.

Demonſtratur I. Petro duntaxat, & Succeſſoribus ejus data eſt poteſtas ligandi atque ſolvendi, neque ſuper Imperatorem aut regem, ſed ſuper Principem Apoſtolorum Eccleſia fundata eſt, ut habetur Matth. xvi. 18. atque oſtendam diſſerens de Romani Pontificis auctoritate: ſimiliter ab Epiſcopis regendam Eccleſiam collata ſibi per Spiritum ſanctum poteſtate traditur in Act. Apoſtolorum cap. xx. 28. Atqui Terrenæ poteſtates deſtitutæ juriſdictione, charactere & gratia, quæ confertur per impoſitionem manuum Presbyterii, Pontificali aut Epiſcopali dignitate non fulgent. Non ergo ad eas attinet Eccleſiam regere, atque in hac exercere ligandi, ſolvendique collatam divinitus poteſtatem. II. Quem Eccleſia ejecerit ac damnaverit, nequeunt Poteſtates ſæculares in communionem recipere; ſed debent illum quique fideles habere tanquam Ethnicum & publicanum, juxta Evangelicum præceptum Matth. xviii. 17. Igitur Poteſtas terrena ferendi in Eccleſia leges, ipſa Eccleſia repugnante, auctoritate non pollet. III. Sæculari Principi nefas eſt in Eccleſia ſacras functiones obire, nam Ozias, cujus pietatem & adverſus Philiſthiim glorioſa certamina comendat liber 2. Paralipp., ibid. cap. xxvi. 21. percuſſus lepra abjectus fuit uſque ad mortem, propterea quod repugnante Azaria Sacerdote vellet ſuper altare thimiamatis incenſum adolere. Multo ergo minus fas erit Regi vel Principi res ſacras imperatoria conſtitutione præſcribere. IV. Ut habetur in Can. tit. de Judicib. *Judex ſæcularis in ſpirituali ſe intromittere non poteſt*: quæ etiam extant ff. de iis, qui ſunt ſui, vel alieni juris L. 1. §. *Videmus*. V. Oſius Cordubenſis in Epiſtola laudata ab Athanaſio

naſio ad ſolit. vitam agentes, hæc ad Imperatorem conſcribit: *Neque te miſceas Eccleſiaſticis, neque nobis in hoc genere præcipe. Tibi Deus imperium commiſit, nobis quæ ſunt Eccleſiæ concredidit: & quemadmodum qui tuum imperium invadit, contradicit ordinationi divinæ; ita & tu cave, ne quæ ſunt Eccleſiæ ad te trahens magno crimini obnoxius fias*. Et Hilarius pariter in Epiſt. ad Conſtant. Auguſtum, *Provideat*, inquit, *& decernat Clementia tua, ut omnes ubique Judices, quibus Provinciarum adminiſtrationes creditæ ſunt, a religioſa ſe obſervantia abſtineant, neque poſt hoc præſumant, atque uſurpent ſe cauſſas cognoſcere Clericorum*. VI. Poſtremo his accedit, quod fundamentum eſt ceterorum, non eſſe corporis ſpiritum, neque temporalis politiæ Eccleſiaſticam regere communitatem: quod ſubjectis poſitionibus colluſtrabitur.

Propositio II. Poſſunt tamen Poteſtates terrenæ leges ſtatuere ad divinas, & Eccleſiaſticas promovendas, non tanquam Eccleſiæ Judices, ſed tanquam defenſores ac vindices.

Hoc duntaxat probant argumenta, quæ ad ſtatuendum imperium ſummarum Poteſtatum erga ſacra viri politici & ſæcularium Principum adulatores coacervant. Sunt hæc ex veteri teſtamento deprompta. David 1. Paralip. xv. 3. præcipit a Levitis afferri arcam Dei de domo Obededom; ſed jam Dominus Levitas elegerat ad portandam eam, ut ibidem legitur v.2. Joas lib. 11. cap.24. ſancivit congregandam pecuniam ad ædificium & ornatum templi: ſed ſoli Levitæ arcam pecuniarum deferebant, & lex jam erat conſtituta per Moyſen Exodi xxx. 13. Joſias etiam lib. 4. Regum cap.23. juſſit, ut projicerentur de templo vaſa Baal, delevit aruſpices, evertit ædiculas ſcortatorum, & celebrandum Phaſe conſtituit: ſed *juxta verba libri fœderis*, ut habetur v. 2., nempe ſecundum præceptiones Moſaicas. Huc referenda ſunt exempla Ezechiæ & aliorum apud Auguſtinum in Epiſt. ad Bonifacium. Præterea fecit aliquando conditio temporum, ut pro divinarum & Eccleſiaſticarum legum cuſtodia fideles etiam impiorum & idololatrum Principum imperia arceſſerent. Ita nimirum pro ædificatione ſecundi templi Judæi Perſarum Regum juſſa poſtulaverunt. Ptolomæus litem de Templo Hieroſolymitano, & Garizitano diremit, apud Joſeph. lib.XIII. Antiq. cap. 6. Paulus apud Felicem, & Feſtum judicium ſubiit. Juſtinus Martyr, aliique Apologiſtæ ſanctiſſimi Imperatoribus veritatem Fidei Chriſtianæ comprobandam exhibuere. De Paulo Samoſateno etiam Aurelianus Imperator a fide alienus fertur dixiſſe ſententiam. Athanaſius ante Probum Laodiceæ contra Arium diſputavit, Antiſtites alii apud Jovinianum, Eugenius Epiſcopus ante Hunnericum. Hujuſmodi enim Imperatores, etſi infideles aut hæretici, poterant Catholicorum diſſidia legibus Catholicorum componere. Nam æquum eſt unumquemque juxta leges, quibus ſubjicitur, abſolvi aut damnari. Quod ſi de Principibus

cipibus Chriſtianis ſermo inſtituatur; fateor interdum non ſolum leges Eccleſiaſticas promoviſſe, ſed etiam, Paſtoribus Eccleſiæ minime repugnantibus, coegiſſe Synodos, & ſacrorum Antiſtitum electionibus præfuiſſe. Sed & ultro concedimus dici Coſtantinum in Antiqua Inſcriptione *Auctorem Religionis, & fidei*, Carolum Magnum *Veræ Religionis rectorem*, Britannum Regem in vetuſto Epiſtolio *Vicarium Dei*: & ſi quid iis dici poteſt illuſtrius.

Verum qui iis adducuntur, ut adſtruant imperium ſæcularium Poteſtatum in Eccleſiam, plane decipiuntur. Priori enim generis exempla, Davidis, Joas, & Joſiæ potius demonſtrant Reges Iſrael nullas de Sanctuario tuliſſe Conſtitutiones, ſed pro ſervandis iis, quæ ſtatutæ erant a Moyſe, ſedulo invigilaſſe. Alia, quæ Auguſtinus producit, oſtendunt, quomodo Reges ſervire debeant Domino in timore, *ea quæ contra juſſa Domini fiunt, religioſa ſeveritate probibendo, atque plectendo*. Iiſdem quippe verbis utitur S. Pater. Cumque poſt jus divinum locum habeat proximiorem Eccleſiaſticum; tenentur Reges hujus quoque diſciplinam cuſtodire, quoniam Deo rationem reddere debent *propter Eccleſiam, quam a Chriſto tuendam ſuſcipiunt*, ut inquit Iſidorus Hiſpalenſis in Sent. III. cap. 51. Quæ de Imperatoribus idololatris fuere ſubjecta, non ipſorum in res ſacras imperium, ſed Chriſtianæ fidei triumphum commonſtrant quem in majori rerum diſcrimine patrocinio hoſtium ſuorum reportavit. Fuerunt tamen ſinguli, quos ſupra commemoravi, Dei miniſtri, & vindices in iram eis, qui malum egerunt: qualem eſſe omnem poteſtatem ſublimiorem aſſeruit in Ep. ad Rom. cap. XIII. v. 4. Apoſtolus Paulus. Cum autem Principes ſint Dei miniſtri; quid mirum, ſi ſuam pro Eccleſiæ incolumitate operam contulere, & honorificis ac ſplendidiſſimis titulis fuerunt condecorati, Rectorum quoque Eccleſiæ, Fideique Auctorum? Quos niſi ſuperbe uſurpaverint, non alia ratione dicimus eſſe collatos, quam vita & anima corporalibus membris exercentibus quidem vitales actus, at non ſua illos vi dirigentibus, neque imperantibus.

Propositio III. Competit Eccleſiæ Paſtoribus non ſolum munus ſuadendi & declarandi, ſed etiam auctoritas, & poteſtas coactiva, qua poſſunt ſuarum legum fractores vi, & impoſita neceſſitate compeſcere.

Oppoſita enim aſſertio, quam protulere Marſilius de Padua in Defenſorio Pacis ad Ludovicum Bavarum, nec non Joannes de Janduno, arripuere poſthac Proteſtantes, præſertim Grotius de Imperio ſummarum Poteſtatum cap. IV. §. 7. & 8. & M. Antonius de Dominis lib. V. de Republica cap. 2. & 3., damnata eſt tanquam hæretica a Joanne XXII. Damnationem receperunt cum ceteris etiam Doctores Pariſienſes ſolemni congreſſu die 1. Septemb. an. 1330. atque pro hac definita veritate plura ſcripſere Gerſon, Hervæus, Petrus de Alliaco, Franciſcus Hallier, aliique. Itaque theſis hiſce argumentis probatur.

Chri-

Chriſtus Dominus facto flagello de funiculis vendentes & ementes è templo vi expulit. Contulit quoque Petro poteſtatem ligandi atque ſolvendi: ligantur autem non tantum voluntarii, ſed etiam inviti. Apoſtolus Petrus Ananiam & uxorem, quod fraudaverint de pretio agri tali objurgatione reprehendit, ut corruentes protinus expirarent. Paulus etiam Elymam Magum luce privavit, tradiditque Satanæ in carnis interitum Corinthium fornicatorem. Etiam Sacerdotes ac Phariſæi cæcum perhibentem de Chriſto teſtimonium, Joannis IX. 34. *ejecerunt foras*, vel e templo, vel, ut aliis placet, e ſynagoga. Idem feciſſe Stephano, Paulo & Barnabæ narrant Acta Apoſtolica. Fuerunt quidem hæc poſtremo loco poſita per ſummam injuſtitiam patrata; ſed nihiloſecius Sacerdotalem auctoritatem eos, qui habentur impii, per vim expellendi commonſtrant.

Exercuerunt præterea Eccleſiæ Paſtores juriſdictionem illam coactivam vel excommunicatione, vel poteſtate miraculorum, vel violenta manuum appoſitione. Coactivam eſſe vim Excommunicationis ex eo probatur, quod percuſſi anathemate inviti a fidelium communione ſeparantur. Quare abſcindi dicuntur in Epiſt. ad Galatas cap. v. 12. atque in Evangelica ſimilitudine Matth. v. 29. & 30. tum abſcindi, tum erui, ac projici. Hæc enim de excommunicatione interpretatur Innoc. I. in Epiſtola ad PP. Milevitanos inter Auguſtinianas 93. Poteſtate ſibi divinitus tradita miraculorum uſos fuiſſe ſanctiſſimos Eccleſiæ Paſtores, etiam vim inferendo, & coercendo, Ananiæ & Elymæ allata exempla declarant. Excommunicatum ab Ambroſio famulum Stiliconis ſtatim ab immundo ſpiritu diſcerptum, Zozimum Neapolitanæ Eccleſiæ invaſorem anathemate percuſſum protenſa tanquam bovi anhelo lingua ſpectaculum de ſe exhibuiſſe miſerrimum, & Eudoxiam Imperatricem pariter a Chryſoſtomo communione privatam infelicem habuiſſe exitum, Eccleſiaſtica narrat Hiſtoria. Quod ejectis etiam ab Eccleſia Judæorum olim accidiſſe auctor eſt Joſephus lib. 2. de Bello capite ſeptimo. Ubi de Eſſenis, *Deprebenſos* (inquit) *in peccatis a ſua congregatione depellunt: & qui taliter fuerit condemnatus miſerabili plerumque morte conſumitur. Illis enim ſacramentis & ritibus obligatus neque capere ab aliis oblatum cibum poteſt; herbas vero pecudum more decerpens & fame exeſus per membra corrumpitur.*

Deinde vero vim adhibere Eccleſiam liquet ex lib. II. Conſtit. Apoſtol. cap. 57. & lib. VIII. cap. II. ubi mandatur expelli a Templis infideles, & baptiſmo nondum initiatos: quod de Excommunicatis antiqua ſervandum eſſe diſciplina, & ad hoc inſtitutos Oſtiarios Ivo Carnotenſis, aliique literis mandarunt. Extat in VI. Confeſſ. cap. 2. memoriæ prodita ab Auguſtino prohibitio per Oſtiarios facta iis, qui ad memorias Martyrum pultes, panes, merumque deferebant, & obedientiæ S. M. Monnicæ commendatio. Numerianum Antiochiæ ingreſ-

ſum

ſum in Eccleſiam S. Epiſcopus Babylas magno animo in faciem ejus conſiſtens expulit, ut ſcribit Nicephorus lib. 6. cap. 33. neque hortatorio ſermone, ſed auctore Chryſoſtomo in lib. de S. Babyla, *quaſi vile quoddam, ac nullius precii mancipium a Dei templo exegit, tanta adeo cum conſtantia, atque animi præſentia, cum quanta paſtor ſcabioſam ac morbidam ovem ab ovili excludit, dum prohibet ne laborantis ovis morbus ad reliquum quoque gregem contagione ſerpat*. Sanctus quoque Ambroſius Theodoſium poſt cædem Theſſalonicenſem a ſacris liminibus prohibuit, non concionis verborumque efficacia tantummodo, ſed extra veſtibulum procedens, & coram omni multitudine purpura Imperatoris apprehenſa. Legite Theodoritum lib. v. H. E. cap. 18. Sozomenum lib. VII. cap. 25. & Nicephorum lib. XII. cap. 41. Neque hæc exempla quis in dubium poterit revocare.

Quamobrem aſſentiri minime poſſumus iis, qui ſcribunt primum omnium S. Gregorium VII. vim contra Imperatorem adhibuiſſe: tametſi hujus viri ſingularis probitas, & incorrupta juſtitia ſufficeret ſola ad poſitionem noſtram firmandam. Neque enim Prædeceſſores ſemper, & cum poterant, anathematis fulmina evibrarunt, Eccleſiæ rebus ac temporum anguſtiis provide conſulentes. At Gregorius opportune ſummi Paſtoris juriſdictionem exercuit, impium regno, & communione privando. Nam Simoniacas inveſtituras non dimittentem primo ad obediendum decreto a Romana Synodo lato paterne hortatus eſt: deinde acriores literas conſcripſit; tum poſt Vormacenſe Conciliabolum, Epiſtolamque Henrici injuriis, dicteriiſque pleniſſimam, Synodum Gregorius indixit, in qua definitum eſt omnibus acclamantibus, ut privaretur honore regio. Et tamen piiſſimus Pontifex Auguſtam ad Generale colloquium pergere non recuſabat, & jam cum propriæ vitæ periculo arripuerat iter, inſidiarum, quas Henricus ſtruebat, admonitus. Aequitatem præterea Pontificiæ ſententiæ infelix Henrici exitus comprobavit. Sed legatur Antonius Pagius ad an. Ch. 1076. ubi hæc confirmat teſtimonio Scriptorum illius ætatis, quibus habenda eſt magis fides, quam poſterioribus, maxime ſi talia monimenta non legerint.

Si quæ ſunt autem ſanctorum Epiſcoporum, & præſertim Chryſoſtomi dicta, non eſſe Paſtoribus Eccleſiæ poteſtatem cohibendi homines a delictis; ſic accipienda ſunt, quod vera fides & innocentia, cum animo inhæreat, perſuaſionibus quidem, non vi coercente promoveatur, & ab Eccleſia alieni trahantur verbo, non compellantur imperio: cum tamen iis, qui ſunt de corpore Eccleſiæ poſſint Paſtores leges imponere tam adhortatione, quam auctoritate ſententiæ, atque ut Apoſtolus innuit priori ad Corinth. cap. 4. v. ult., ubi non ſufficit caritas & ſpiritus manſuetudinis, virgam, poteſtatemque adhibere.

PROPOSITIO IV. Minime pugnat cum ſpirituali Eccleſiæ

regimine temporalis juriſdictionis regnique poteſtas.

Subjicienda eſt hæc theſis propter eos, qui aſſerere audent non poſſe Paſtores Eccleſiæ frui temporali juriſdictione. Quos ſcriptura redarguit, ratio, omniumque conſenſus populorum. Et ſcriptura quidem nos docet, primos Patriarchas, Noemum, Abrahamum, Jacobum, alioſque omnes, priuſquam Levitæ loco primogenitorum ſubrogarentur Num. III. 41., Sacerdotio functos fuiſſe, victimaſque mactaſſe. Melchiſedechum ſimul fuiſſe Regem Salem, & Sacerdotem Dei Altiſſimi, habetur in XIV. 18. Geneſeos. De Moyſe, Eli, Samuele, & glorioſa ſerie Machabæorum liber Exodi, prior Regum, & qui de Machabæis inſcribuntur, idem aperte teſtantur. Chriſtus Dominus, tametſi humilis apparuit, & pro hominum ſalute ſingularem obedientiam exercuit, regio ſimul & ſacerdotali genere ortus, Princeps Regum terræ appellatur cap. I. Apocal. v. 5. & de ſe inquit Matth. ult. 18. *Data eſt mihi omnis poteſtas in cælo, & in terra*. Regiamque poteſtatem ſe tenere oſtendit, dum a Magis primo annuntiatus eſt in ipſa Herodis Regia his verbis: *Ubi eſt, qui natus eſt rex Judæorum?* Mat. cap. II. 3. Exactoribus etiam didrachma a Petro petentibus, *Quid tibi videtur, Simon?* (inquit Dominus Matth. XVII. 24.) *Reges terræ a quibus accipiunt tributum, vel cenſum? A filiis ſuis, an ab alienis?* Quibus oſtendit ſe Regem eſſe, nec teneri ad ſolvendum didrachama, tametſi ad evitanda ſcandala dari juſſit ſiclum in ore piſcis inventum. Jeroſolymam quoque ingreſſus eſt regio, ſolemnique plauſu exceptus: & Pilato interroganti, num eſſet Rex, Joannis XVIII. 37. reſpondit: *Tu dicis, quia Rex ſum ego*. Portans denique ſpineam coronam, & regiam cum humilitate præſeferens majeſtatem, conſtitutus eſt, ut David cecinerat Pſ. II. 6., *Rex ſuper Sion*.

Porro utramque poteſtatem ſpiritualem ac temporalem poſſe ſimul conſiſtere, humana aſſequitur ratio, ſi utriuſque finem, unum alteri ſubordinatum attendit, aut obſervat idem corpus carne ac ſpiritu eſſe conflatum. Quod proxima theſi explicaturus ſum; neque inficias ibit ipſamet perverſa hæreticorum conſcientia, quibus placet temerario auſu in una Angli Regis perſona agnoſcere politicam ſimul, & Eccleſiaſticam poteſtatem.

Redarguit eos inſuper Gentium univerſarum conſenſio. De populo Dei dixi nuper. Reges Aethiopum fuiſſe Sacerdotes ſcribit Diodorus, idemque narrat de Aegyptiis Plutarchus, de Spartiatis Herodotus, de Athenienſibus Plato, de Romanis Halicarnaſſæus, atque Livius. Pervulgatum illud Virgilianum 3. Aen.

Rex Anius, rex idem hominum, Phœbique ſacerdos
Vittis, & ſacra redimitus tempora lauro.

In quem locum Maurus Servius inquit: *Majorum hæc erat conſuetudo, ut Rex eſſet etiam Sacerdos & Pontifex: unde hodieque Imperatores dici-*

Digitized by Google

dicimus Pontifices. Diſtributis poſthac muneribus, diſcretiſque Regibus ab Auguribus & ſacrorum miniſtris, & hi Reguli ſunt appellati; quod nomen prima ſui inſtitutione ſignificare ſacrificiorum Magiſtros ſcripſit de Iſ. & Oſir. Plutarchus. Videndus etiam in 1. de Divinat. M. Tullius: ſemper enim apud Ethnicos ad Sacerdotes Augurum munus pertinuit.

Hinc nemo inferet poſſe ſæcularem poteſtatem uſurpare jura Sacerdotum. Nam Sacerdotii noſtri dignitas & auctoritas non a patrum generatione, neque ab imperii hæreditate dimanat: ſed a divina electione, ſcribente ad Hebræos Paulo cap. v. 4. *Nec quiſquam ſumit ſibi honorem, ſed qui vocatur a Deo, tanquam Aaron*.

Propositio V. Summo Eccleſiæ Paſtori competit reapſe utraque ſimul poteſtas, Eccleſiaſtica videlicet, & politica.

Noſtræ Communionis Theologi, ideſt, Romanenſes atque Catholici, tametſi non conveniant, quomodo hæc duplex poteſtas Romano Pontifici ſit concedenda, num *directe* ſpiritualis, *indirecte* civilis, num vero utraque *directe*, & vi clavium; attamen propoſitionem comprobant multiplici genere argumentorum. Afferunt 1. loca Scripturarum: in quibus de Eccleſiæ Capite pronuntiatum legimus a Jeremia cap. 1. v. 10. *Ecce conſtitui te ſuper gentes, & ſuper regna, ut evellas, & deſtruas, &c.* quo teſtimonio uſus eſt Innocentius III. in Epiſt. ad Imp. Conſtantinopolitanum. Accedit facta Petro ampliſſima poteſtas quodcumque ſuper terram ligandi, una cum mandato paſcendi commiſſas oves, in quo comprehenditur auctoritas eas cohibendi, quotieſcumque aberrant ſive ſpiritu, ſive corpore. Addunt quod juxta Apoſtolum ſumus unum corpus, & plura ſub uno Capite membra: atque ad Caput pertinet ſubjecta membra dirigere. II. Producunt canones, ac præſertim Cap. *Poſtulaſti*, *in* Extrav. & Cap. *Quidem ea*: unde liquet Romanos Pontifices pœna pecuniaria animadvertiſſe in eos, qui injecerant manus violentas in Clericos, & civibus Tuſciæ mandaſſe ut arma pararent, militibuſque decreviſſe ſtipendia. III. Exempla Pontificum, qui Imperatores Regeſque depoſuerunt, aut in eos juriſdictionem exercuerunt, quorum exemplorum nonnulla theſis tertia ſuppeditat. IV. Recitant teſtimonia Patrum: inter quos Bernardus in lib. de Conſiderat. apertiſſime duos gladios tribuit Pontifici, & illum, qui gladius eſt poteſtatis civilis, non quidem illius manu evaginandum, ſed tamen ad nutum ipſius. Plura de his Bellarminus, Turrecremata, Macedo, alii.

Unam ego, vulgatamque illuſtrabo rationem, quæ ſimul diſcrepantes ſententias Patrum conciliabit, & objecta quæque diſpunget. Eſt autem. *Omnis perſona, vel ars, vel virtus, ad quam pertinet finis, habet diſponere de iis, quæ ſunt ad finem*. Ita S. Thomas 2. 2. q. 40. art. 2. Atqui omnis poteſtas civilis & politica ordinata eſt ad bonum

 ſpiri-

Digitized by Google

ſpirituale; atque ad Religionem, cui præeſt Romanus Pontifex. Igitur is diſponere poteſt de omni poteſtate civili, & politica. Dixi vulgatam rationem, qua complures utuntur. Pro cujus fulcimento demoſtrandam aggredior utramque ſyllogiſmi propoſitionem. Poteſtatem politicam ad ſpirituale bonum referendam, ſolus imprudens, ac ſtultus pernegabit. Ajebat Theodoſius in Epiſt. ad Cyrillum: *Cæſarei eſt muneris, ut non ſolum pacifice, ſed pie etiam ſubditi vivant*. Et Ammiànus lib. xxxix. *Nihil aliud eſt imperium, ut ſapientes definiunt, niſi cura ſalutis alienæ*. Habeo in hoc conſentientes Iſidorum Hiſpalenſem, & Auguſtinum, & quos laudavi cap. præcedenti. *In hoc ſerviunt* (ait S. Pater lib. 3. contra Creſc. cap. 51.) *Deo reges, in quantum Reges ſunt, ſi in ſuo regno bona jubeant, mala prohibeant, non ſolum quæ pertinent ad humanam ſocietatem, verum etiam quæ pertinent ad divinam religionem*. Quis præterea ignorat corporalia ſpiritualibus, & terrena ſempiternis bonis ſubjicienda?

In Corpore autem Eccleſiæ quæ ad Dei honorem, quæ ad religionem, quæ ad ſpirituale bonum per ſe pertinent, Sacerdotali regenda eſſe auctoritate, & hanc eſſe veluti in corpore Animam evinco illuſtribus teſtimoniis. Auctor Conſtit. Apoſtol. lib. 11. cap. 34. de Epiſcopo ait: *Sacerdotium ad Dei honorem adminiſtrat, ut pericula ab anima & corpore propulſet. Quanto ergo anima corpore præſtantior, tanto eſt Sacerdotium regno excellentius. Quocirca Epiſcopum oportet, ut patrem diligere, ut regem metuere*. Nazianzenus Orat. 17. n. 15. ita Principes alloquitur, *Vos quoque imperio meo ac throno lex Chriſti ſubjicit: imperium nos quoque gerimus. Addo etiam præſtantius & perfectius; æquum eſt enim ſpiritui carnem faſces ſubmittere, & cæleſtia terrenis cedere*. Iſidorus Peluſiota lib. 3. Epiſtolarum ep. 249. inquit: *Ex ſacerdotio & regno rerum adminiſtratio conflata eſt: quamvis permagna utriuſque differentia ſit; illud enim eſt velut anima, hoc velut corpus*. Addamus Epiſt. ad Joannem Papam M. Caſſiodori Senatoris, & Præf. Prætorio; in qua, *Paſcitis quidem* (ait) *ſpiritualiter commiſſum vobis gregem: tamen nec iſta poteſtis negligere, quæ corporis videntur ſubſtantiam continere. Nam ſicut homo conſtat dualitate, ita boni patris eſt utraque re fovere. Sum quidem judex Palatinus, ſed veſter non deſinam eſſe diſcipulus: nam tunc iſta recte gerimus, ſi a veſtris regulis minime diſcedamus*. Quemadmodum ergo anima, cujus eſt in homine virtus præſtantior, non tantum ſpiritales actiones regit, ſed etiam corporalia membra movet, & ſi rationi adverſentur, coercere debet ac refrænare: ita in Corpore fidelium Summus Paſtor moderatur ſpiritualia; atque ad ejus nutum diriguntur imperia, quæ ſi a Dei cultu, ac pietate deflectant, poteſt, ac debet illa reprimere, & cohibere.

Ex his conſequitur juriſdictionem regni & imperii non eſſe in Romano

mano Pontifice *indirecte*, ſed *directe*, per ſe, & vi clavium, & tanquam in Chriſti Vicario, ut docet B. Auguſtinus Triumphus Q. 1. de Poteſt. Papæ art. 7. & q. xxxv. art. 4. Nam & animæ, in quantum anima eſt, competit rebelles carnis motus refrænare; & cuilibet poteſtati, ad quam pertinet finis, directe, proprioque jure etiam ſpectat media, quæ ſunt ad finem, diſponere. Quod ergo præclariſſimi quidam Theologi docent, Romanum Pontificem non habere poteſtatem politicam ac temporalem *directe*, hoc tantum ſenſu probamus, quod præcipuum Apoſtolicum munus eſt regere ſpiritum; & ſicut anima corporales motus perficit miniſterio carnis, ita Eccleſiaſticus princeps ſinit temporalia regimina a Poteſtatibus politicis exerceri, has, ſi deviant, continendo ac reprimendo. Verum id malo dici ab Eccleſiæ Rectore factum *mediate*, quam *indirecte*.

Diſſipantur his machinationes, quas contra commoliuntur falſorum dogmatum architecti. Opponunt primo loca quædam Evangelii, unde conſtat Chriſtum Dominum noluiſſe inter duos fratres de diviſione hæreditatis judicium proferre, Lucæ XII. 14. cum veniſſent turbæ ut eum raperent & conſtituerent Regem, in montem fugiſſe, Jo. VI. 15. atque dixiſſe Pilato Regem quidem ſe eſſe, ſed regnum ſuum non eſſe de hoc mundo, Jo. XVIII. 36. His accedit monitum Apoſtolicum in 2. ad Timoth. cap. II. 4. *Nemo militans Deo implicat ſe negotiis ſæcularibus*.

Quibus ex ordine reſpondemus, noluiſſe Chriſtum hæreditatem inter fratres dividere, principio quoniam Spiritualis Rex, etſi omnem habeat poteſtatem in cœlo & in terra, quemadmodum Chriſtus ſe profitetur habere, eamque exercuit, ut diximus Prop. IV., nihilominus non eſt conſtitutus ut immediate & per ſe vilia quæque, terrenaque moderetur, quorum adminiſtrationem mandat ſæcularibus, ut ſpiritus corporales motus brachio, pedibus, membriſque reliquis, & veluti Moſes ſuadente Jethro conſtitutis magiſtratibus minora commiſit: Exodi XVIII. 21. 24. Deinde dedecens erat, Deum pacis inter fratres dividere; quod Oſeæ XIII. 15. munus dicitur iniqui Regis. Præterea licet Chriſtus Rex foret, nondum Eccleſiam ſanguine ſuo acquiſierat, nec Rex ſuper Sion montem ſanctum Domini fuerat conſtitutus. Fugit autem in montem ſolus, quoniam Rex cœleſtis non debebat recipere regiam a terreno populo auctoritatem, nec talia veritati, quam evangelizabat præſidia quærere, nec demum Redemptionem, quam morte turpiſſima perficere decreverat, aſſumpta regia auctoritate impedire, venturus iterum cum majeſtate magna, nequaquam a populis accepta, Judex univerſorum. Pilato utique ait Regnum ſuum non eſſe de hoc mundo: ſe tamen regem confeſſus eſt. Regnum vero de hoc mundo negavit, & quia auctoritatem regiam non ab homine, ſed collatam divinitus obtinuerat; & quia regnum ſuum dicebat Eccleſiam, populumque

lumque fidelem, in quo regnat non hæreditate terrena, ſed prædeſtinatione divina: & quoniam Regis hujus thronus erat dextera Patris, non ſolium Iſrael, ac terrena Jeruſalem. *Quod eſt enim Regnum, niſi credentes in eum, quibus dicit, De mundo non eſt, ſicut & ego non ſum de mundo?* inquit Auguſtinus Tract. 115. in Joan. num. 2., paucisque interjectis: *Non ait Regnum meum non eſt hic, ſed non eſt hinc. Hic eſt enim Regnum ejus uſque in finem ſæculi*. Ergo in hoc Chriſti regno comprehenduntur etiam Imperatores ac Reges, quotquot ad veritatem Evangelii venerunt, & Chriſti Vicario ſubjiciuntur in his omnibus quæ ad hæreditatem æternam conducunt; in quorum genere contineri terrenorum Regnorum adminiſtrationem negare non poſſunt, niſi etiam denegent collatum ſibi imperium ad tutelam religionis, & Dei cultum, & corpus animæ, ideſt terrenam poteſtatem ſpiritualis eſſe inſtrumentum. At Apoſtolus in altera ad Timotheum Epiſtola utitur comparatione militum, qui debent propriis muniis inſudare militiæ, non agrorum cultui, nec cuſtodiæ animalium, vel mercimoniorum quæſtui, ut habetur in L. *Milites*, C. de Re militari, & Vegetius ſcribit libro 11. & Ambroſius pariter in lib. 1. de Officiis; eo quod cum armati ſint & ſtipendium accipiant a republica, ſolis debent utilitatibus publicis occupari. Ac modo conſimili ſcribit Apoſtolus ne Domino militantes implicemur ταῖς τοῦ βίου πραγματείαις; nec ullus Clericorum debet iccirco vacare venditioni mercium, negociis forenſibus, uſui armorum. His tamen minime obſtantibus, ut Dux militum & Imperator præſidet etiam iis, quæ ad bella gerenda parantur, ita ſpiritualis Princeps jus habet in terrenam Rempublicam ad ſpiritale bonum directam, neque a Religione divulſam.

Opponunt ulterius, quod regia, & ſpiritualis poteſtas pugnent ad invicem, & a Chriſto ſint propterea ſeparatæ, ut habetur diſt. 10. cap. *Quoniam*, & diſt. 96. cap. *Eum ad verum*, & in Epiſtola Nicolai I. ad Michaelem Imperatorem: ex qua præfata capita ſunt exſcripta. Quibus accedunt plurimæ ſententiæ Patrum affirmantium Eccleſiæ paſtoribus interdici imperium, ac temporale dominium.

Verum his ſatisfactum arbitramur allata ſuperius animæ corporiſque comparatione. Etſi enim natura ſpiritus, & natura corporis eatenus pugnant, quatenus diverſà conſtituuntur eſſentià, & anima caret partibus, quibus corpus coaleſcit; junguntur tamen in una, eademque perſona hominis, & talem ordinem ſervant, ut habeant quidem ſua peculiaria munia, ſed anima debeat ſingula dirigere & coercere. Atque ita ſpiritualis poteſtas, quæ immediate verſatur circa ſalutem animæ, habet diverſam quaſi naturam a poteſtate civili, quæ ſpectat temporalem tranquillitatem; & nihilominus ſimul conſiſtunt in uno Romano Pontifice, qui per ſe ſpiritualia, & per filios ſuos Imperatores ac Reges terrena miniſtrat: & ſi hi non recte incedant, *Glorioſos terra*

Digitized by Google

ræ humiliat ne adverſus petram, Eccleſiamque poſſint portæ inferi prævalere. Legite S. Thomæ Cantuarienſis Epiſtolam 97. Hæ duæ poteſtates ſpiritualis & politica, ut inquit Nicolaus I., fuerunt ante adventum Chriſti permixtæ, quoniam in ſacerdotio Levitico per ſe & immediate Sacerdotes præerant templo & urbi, immolabant victimas & regebant exercitus; nunc vero poſt adventum ſummi Regis ac Pontificis, ſimul quidem regale genus & ſacerdotale ſubſiſtunt; ſed ſummus Paſtor per ſe tractat ſpiritualia, terrena autem Sæcularium Principum miniſterio. Monent autem recte Sancti, nę Eccleſiaſtici immediate moderentur terrena, nec ſe rebus inferioribus implicent; at ſi Poteſtas civilis contraria ſit ſpirituali, inferior nempe ſuperiori, & corpus animæ, quemadmodum contigit regnante Nicolao in depoſitione Ignatii Antiſtitis Conſtantinopolitani, tenetur Pontifex poteſtatem ipſam civilem cohibere; quoniam, ut ait citata Epiſtola Nicolaus, *Pontifices pro temporalium curſu rerum utuntur Imperialibus diſpoſitionibus, & Chriſtiani Imperatores pro æterna vita Pontificibus indigent*. Ex quibus argumenta Calvini, Grotii, aliorumque Hæreticorum facilem habent, ut arbitror, expeditionem.

Propositio VI. Quælibet civilis Poteſtas, quæ in Corpore Eccleſiæ tenet imperium, debet ad nutum Pontificis arma tractare, ceteraque complere ſuæ auctoritatis officia.

Sequitur ex præcedenti, brevîque corroboratur. Numerorum quippe Cap. xxvii. 21. legitur, *Si quid agendum erit, Eleazar Sacerdos conſulet Dominum. Ad verbum ejus egredietur, & ingredietur ipſe*, (ideſt Joſue) *& omnes filii Iſrael cum eo, & cetera multitudo*. Quo in loco oſcitanter nimis ſcripſit Abulenſis, Eleazaro egrediendum & ingrediendum ad Imperium Joſue, quod & repetit q. 2. in cap. xiv. hujus Hiſtoriæ. Etenim pronomen *Ipſe* ad Joſue, non ad Eleazarum referendum conſtat ex verſione Hebraica, *Coram Eleazare Sacerdote ſtabit, & poſcet ab illo judicium Vrim coram Deo: juxta os ejus egredientur, & ſuper os ejus ingredientur ipſe & omnes filii Iſrael cum eo*. Non ergo Eleazar, ſed Joſue ſtare debebat, judicium poſcere, & juxta Sacerdotis oraculum cum populo egredi, & ingredi. Ideo recte Innoc. III. cap. *Solitæ*, negat Joſue accepiſſe imperium in Eleazarum. Demonſtrat id etiam judicium *Vrim*, quod hac occaſione explicabo. In Rationali, quo pectus ſacerdotis ornandum erat, juſſus eſt Moſes ponere Exodi xxviii. 30. את האורים ואת התומים, *Vrim, & Thummim*. Vulgaris opinio eſt duas gemmas fuiſſe Ephod intextas, quarum inſolito ſplendore quid agendum foret patefceret. Hinc David 1. Regum xxiii. 10. ignorans num deſcenderet in Ceilam dixit ad Abiathar Sacerdotem; *Applica Ephod*: quod & fecit perſecuturus latrunculos, cap. xxx. 7. Tradunt autem hoc genus Oraculi per lapillorum ſplendorem ceſſaſſe in Babylonica Captivitate; quamquam Joſephus lib. 3. Originum

ginum cap. IX. ſcribit id contigiſſe annis antequam illam inchoaret hiſtoriam ducentis. Hinc etiam Aegyptii, ceterique idololatræ Sacerdotibus ſuis torquem collo apponebant, & Ephod pectori, in quo diabolus Dei Simia immutatione gemmarum dediſſe reſponſa colligitur ex Hiſt. Judic. cap. VIII., atque ex libro 1. Diodori. Sunt tamen qui per Urim & Thummim intelligunt ſolum judicium Pontificis, nam *Urim* ſignificat illuminationes & manifeſtationes, *Thummim* integritates ac veritates: & proculdubio recte verterunt Græci δήλωσιν, καὶ ἀλήθειαν, & Latina Vulgata, *Doctrinam & veritatem*. Igitur, ut fatetur etiam in hunc locum hæreticus Munſterus, Joſue imperator exercitus debebat conſilium & oraculum petere a Sacerdote conſcio divinæ voluntatis: ac propterea de ipſomet Joſue ſcriptum eſt: ושאל לו במשפט האורים *Et petet ab illo judicium illuminationum*.

Id multo magis a Chriſtianis Principibus ſervandum eſt, quod hi potiori jure tenentur pro fide ac religione inſtituere certamina, aut ſi pro republica bella gerunt, commoda quæque populorum ad æternam ipſorum ſalutem tenentur dirigere. Unde S. Thomas citata q. 40. art. 2. ad 3. *Bella carnalia* (inquit) *in populo fideli ſunt referenda ſicut ad finem ad bonum ſpirituale divinum, cui Clerici deputantur: & ideo ad Clericos pertinet diſponere, & inducere alios ad bellandum bella juſta*. Atque ſi id Principes haberent præ oculis, profecto a plurimis cladibus cædibuſque abſtinerent, quas deplorant viri quique eruditione, ac pietate præclari, nuperrime vero in Oratione de laudibus ſtrenuiſſimi Principis Eugenii ad invictiſſimum, piiſſimumque Cæſarem Carolum Sextum vir eximius & literarum ſplendore, inſulis Eccleſiaſticis, & Vaticana Purpura inſignis Dominicus Paſſioneus.

Propositio VII. Legiſlator & ipſe aliquo pacto propriis legibus obſtringitur.

Dixi aliquo pacto: nam certum eſt Legiſlatorem ſuis legibus non teneri, ita ut imperio alicujus poſitivæ legis ſubjiciatur, cum imperium ſtringat duntaxat inferiores; unde extat l. *Princeps*, dig. de legibus lib. 1. tit. 3. *Princeps legibus ſolutus eſt*. Atque hinc eſt, principem ſuis legibus non ſubjici quantum ad vim coactivam, cum ſuperiorem non habeat, qui poſſit in ipſum animadvertere. Sed tenetur propriam legem ſervare vi ſuperioris legis, æternæ ſcilicet ac naturalis, quæ rectum poſtulant ordinem caput inter & membra: ideoque ſi Princeps pro Republica legem conſtituat, eaque præcipiat quæ capiti membriſque conveniant, lege naturali jubente ut omnia ordinatiſſima ſint, inſtitutis a ſe æquitatis regulis devincitur. Quod mihi quidem auctoritas, ratio, exemplaque perſuadent. Auctoritas quidem; etenim reprehenduntur Matth. XXIII. 4. qui ſubditis onera imponunt, illa autem nolunt extremo digito attingere. Innocentius III. cap. *Cum omnes*, de Conſtit. Canonicis Eccleſiæ Trecenſis illud Catonis commendat:

Pate-

Patere legem, quam tu ipſe tuleris. Et diſt. 9. Cap. *Juſtum*, dicitur: *Juſtum eſt, principem legibus obtemperare ſuis*. Ambroſius præterea Epiſtola XXI. 9. Valentinianum alloquitur: *Quod præſcripſiſti aliis, præſcripſiſti & tibi: Leges enim Imperator fert, quas primus ipſe cuſtodiat*. Habetur denique in C. tit. 14. l. 1. *Digna vox eſt Majeſtatis regnantis, legibus alligatum ſe principem profiteri*. Ad rationem quod ſpectat; debet omnis pars ſuo univerſo congruere, ut S. Pater docet lib. 3. Conf. cap. 8. Cum itaque Princeps ſit Reipublicæ Caput, neceſſum eſt ut ſe reddat ceteris conformem. Cui accedit, latam eſſe omnem legem pro bono communitatis. Iſtud vero bonum pendet potiſſimum a Principis æquitate; quoniam experimento comprobatum eſt, & Carmine etiam Homeri Odyſſ. XIX. confirmatum, talem eſſe Reipublicæ tranquillitatem,

Qualis Rex culpa vacuus, gnaruſque Deorum,
Qui populis multis & fortibus imperat unus,
Tutatur pia jura manu.

Exemplum denique deſumptum eſt a Philemone ex illis Medicis, qui dum morbo cubant, debent eadem uſurpare remedia, quæ aliis pari infirmitate laborantibus jam præſcripſerant. Quæ autem contra hanc propoſitionem objiciuntur, ſi dixeris obligationem ſervandi proprias leges oriri in Principe ex ipſa lege naturæ, non directe ex ipſa lege humana ab illo conſtituta, uti modo explicabam, abſque alia diſputatione arbitror eſſe ſoluta.

Propositio VIII. Advenæ ac Peregrini locorum, ad quæ accedunt, tenentur legibus, non proprii, unde abierunt, territorii.

Rationem ſimul ac exemplum affert S. P. Auguſtinus Epiſt. ad Januarium XVIII., nunc LIV., cujus verba habentur diſt. 12. Can. *Illa*. Ubi diſtinguit ea, quæ ſervantur ab univerſa Eccleſia, & quæ utique neceſſum eſt cuſtodiri ubique locorum, ab iis, quæ per loca terrarum, regioneſque variantur. De his vero inquit: *Quod enim neque contra fidem, neque contra bonos mores injungitur, indifferenter eſt habendum, & pro eorum, inter quos vivitur, ſocietate ſervandum eſt*. Profert mox exemplum de jejunio, quod in Eccleſia Mediolanenſi ſabbato non ſervabatur. Quamobrem Sancta Mater Monnica fluctans quid ageret movit Auguſtinum, ut conſuleret Ambroſium. Is autem reſpondit: *Cum Romam venio, jejuno ſabbato: cum hic ſum, non jejuno. Sic etiam tu ad quam forte Eccleſiam veneris, ejus morem ſerva, ſi cuiquam non vis eſſe ſcandalo, nec quemquam tibi*. Additque S. Parens non ſolum Monnicam libenter ſententiæ Ambroſii auſcultaſſe, verum etiam ipſum Auguſtinum ſemper illam tanquam cæleſte oraculum habuiſſe. Ex quo uno loco poteſt quiſque deducere pro firmanda theſi auctoritatem Canonis, teſtimonium ſanctorum, conſuetudinem diſciplinæ, & depromptam a periculo ſcandali rationem.

Ob. 1. At ibidem Auguſtinus ait de variis locorum ſtatutis, *Totum hoc genus rerum liberas habet obſervationes*. Reſp. poſt ea verba ſtatim conſequi, *Nec diſciplina ulla eſt in his melior gravi, prudentique Chriſtiano, quam, ut eo modo agat, quo agere viderit Eccleſiam, ad quam forte venerit. Quod enim neque contra fidem, neque contra bonos mores injungitur, indifferenter eſt habendum, & pro eorum inter quos vivitur, ſocietate ſervandum eſt*. Liberam ergo habent obſervationem, ſed extra Eccleſiam, in qua ſunt veteri conſuetudine comprobata.

Ob. 2. Epiſcopus territorii, unde advenæ tranſeunt, nequit eos matrimonio conjungere, nec ad Ordines promovere; quomodo ergo peregrini illius Epiſcopi juſſis ſubjiciuntur? Similiter Latinus Sacerdos tranſiens per regiones Græcorum, aut Græcus per Latinas Eccleſias ritu proprio libere utitur, ac pane azimo, aut fermentato. Reſpondetur in his, ceteriſque ſimilibus ab ipſis Epiſcopis, ac Synodis ſtatutas eſſe exceptiones, ne in contrahendo matrimonio, aut Ordinibus ſuſcipiendis fallacias fraudeſque improbi molirentur: ideoque in iſtarum obſervatione leges Territorii potius impleri, quam frangi. Ut celebrent pariter cum Latini, tum Græci proprio ritu ſervato, decrevit ad vitandam utriuſque Eccleſiæ ſciſſuram Synodus Florentina. Quod autem ſancivit ſaluberrima Eccleſiæ auctoritas, non lex Territorii eſt appellandum, ſed commune ſtatutum, ubique, ut S. Pater docet laudata Epiſtola, retinendum. De Clericis proximo capite adjiciam quæ adhuc flagitat hujus argumenti dignitas atque amplitudo.

CAPUT XVII.

De Immunitate, & Aſylo.

AEQUUM eſt, ne quod Juriſconſulti diſputant in tit. 49. libri 3. Decretalium Gregorii IX. de Eccleſiarum Immunitate prætermittamus omnino. Immunitatem appello locorum, aut perſonarum a communibus oneribus, muneribuſque libertatem, quod nonnulli *Emunitatem* dixere, quaſi extra munia, quibus ceteri obligantur. Affine huic eſt Jus ſecuritatis, ſive Aſylum, derivatum nomen ab *ἀ* ſtερητικῷ & verbo *συλάω*, *rapior*, *prædor*: & idem eſt Aſylum, ac locus profugii. Circa immunitatem quærendum eſt, an Clericis fas ſit domos, aliaque bona poſſidere, nam cap. 1. memorati tit. 49. pertractatur de domibus Eccleſiarum. Poſthac videndum an Clerici a publicis muneribus collectiſque ſolvendis ſint immunes, ut eodem titulo ſtatutum eſt cap. *Non minus*, & cap. *Adverſus Conſules*. Deinde de Immunitate locorum, de qua extat cap. *Cum Eccleſia*, & cap. *Eccleſiæ*, agendum brevi-

Digitized by Google

breviter, ceteris expoſitis, quæ ad jus Aſylorum magis ſpectare videntur.

Propositio I. Clerici legitime bona poſſident temporalia.

Quod probatur primo ex veteri Teſtamento. Num. xxxv. v. 2. legitur: *Pracipe filiis Iſrael, ut dent Levitis de poſſeſſionibus ſuis urbes ad habitandum, & ſuburbana eorum per circuitum*: & Joſue xxi. 3. *dederuntque filii Iſrael de poſſeſſionibus ſuis juxta imperium Domini, civitates, & ſuburbana earum*. Sunt qui dicunt urbes & agros Levitis acceſſiſſe, ut ibi habitarent, non ut haberent conceſſarum rerum dominium: quod Lyranus probat ex cap. xiv. Joſue 13. ubi dicitur traditum Caleb Hebron in poſſeſſionem; cum tamen cap. xxi. 11. Levitis aſſignata fuerit civitas Arbe, quæ vocatur Hebron. At difficultatem dirimit proximus verſus 12. *Agros vero, & villas ejus dederat Caleb filio Jephone ad poſſidendum. Dedit ergo filiis Aaron Sacerdotis Hebron confugii civitatem, ac ſuburbana ejus*: & 1. Paralip. vi. 55. *Dederunt igitur eis Hebron in terra Juda, & ſuburbana ejus per circuitum: agros autem civitatis & villas Caleb filio Jephone*. Calebus itaque poſſedit tractum circumjacens, dictum Hebron, quomodo cap. xxiv. 32. ager Sichemo proximus dicitur Sichem, & Jud. xiii. 2. Manue pater Sampſonis appellatur, *vir de Saraa*, cum tamen ruri habitaret. Ita Calebi territorium, Levitarum erat civitas, ac ſuburbium. Legitur etiam Levit. xxv. 33. *Domus urbium Levitarum pro poſſeſſionibus ſunt inter filios Iſrael*: nec alia profertur cauſſa, cur non poſſent ſuburbana venumdari, niſi quia Levitarum poſſeſſio perpetua erat ac ſempiterna, quomodo nequeunt & modo bona Eccleſiarum alienari.

In novo pariter Teſtamento, atque in ipſis Eccleſiæ incunabulis, *Quotquot erant poſſeſſores agrorum, aut domorum, vendentes afferebant pretia eorum quæ vendebant, & ponebant ante pedes Apoſtolorum*, ut in Actis legitur Cap. iv. 34. & 35. Arbitrio ergo Apoſtolorum ſubjiciebantur pecuniæ: erantque illi bonorum omnium adminiſtratores, & æque, ac laici, poſſeſſores. Et quamquam iis licebat prædia non vendere, aut pretium non deferre ad pedes Apoſtolorum, ut Petrus inquit Ananiæ, cap. v. 4., omnes tamen ſua quæque Domino devovebant, nec exinde fas erat de pretio defraudare. Ipſum Dominum ad informandam Eccleſiam ſuam loculos habuiſſe, recte colligit ex Evangelio Venerabilis Beda lib. iv. cap. 14. in Lucam.

Poſſeſſiones Clericorum, privatæque domus Eccleſiarum commemorat etiam magnus Gregorius lib. 3. Epiſt. ep. 19. in qua ſermonem inſtituit de penſionibus domorum, quas Eccleſiam S. Agathæ habuiſſe conſtabat a Gothorum temporibus. Domos Eccleſiarum proprias laudat apud Emmanuelem Gonzales in cap. 1. lib. 3. Decr. tit. 49. Euſebius Cæſarienſis H. E. libro vii. Eodem citato cap. *Ut in domibus*, decernit

T 2 Joan-

Digitized by Google

Joannes Papa, neque Miſſum, neque Comitem, ideſt Executorem officialem, ſive Proconſulem, neque judicem, miniſtrumque poſſe in domibus ad Eccleſiam pertinentibus exercere judicia, aut ſibi hoſpitium vindicare. Sacris itaque libris, hiſtoricis monimentis, decretiſque Pontificum citato titulo, & in Septimo lib. 1. tit. 7. diſpoſitis, docemur licitam eſſe Clericis domorum, agrorum, prædiorum, nec non civitatum, regnorumque poſſeſſionem. Quam cum ſtatu Eccleſiaſtico non pugnare diximus quarta præcedentis Capitis poſitione.

Propositio II. Clerici, eorumque bona ab omni civili onere gaudent immunitate, ita ut illi cogi non debeant ad tributa ſolvenda, neque ad munia laicorum obeunda.

Demonſtratur 1. ex veteri Teſtamento. Gen. XLVII. 22. Joſeph emit, ſubjecitque Pharaoni omnem terram Aegypti, *præter terram ſacerdotum*; & v. 26. *Ex eo tempore uſque in præſentem diem, in univerſa terra Aegypti Regibus quinta pars ſolvitur, & factum eſt quaſi in legem, abſque terra Sacerdotali, quæ libera ab hac conditione fuit*, Num. III. 49. *Tribum Levi noli numerare* (inter eos, qui debebant ad bella procedere) *neque pones ſummam eorum cum filiis Iſrael*. 1. Eſdræ VII. 24. extat lex Artaxerſis: *Vobis quoque notum facimus de univerſis Sacerdotibus, & Levitis, & Cantoribus, & Janitoribus, & Nathinæis, & miniſtris domus Dei hujus, ut vectigal, & tributum, & annonas non habeatis poteſtatem imponendi ſuper eos*. Sacerdotes autem veteris legis figuram fuiſſe noſtrorum, quis ignorat? Aut quis Catholicus princeps erit in Clericos minus propenſus Regibus Aegyptiorum, aut Perſarum? Apud Matth. XVII. 24. habetur præclara ſententia Salvatoris: *Reges terræ a quibus accipiunt tributum, vel cenſum? A filiis ſuis, an ab alienis? .... Ergo liberi ſunt filii*. In quem locum ait Hieronymus. *Ille pro nobis crucem ſubſtinuit, & tributa reddidit: nos pro illius honore tributa non reddimus, & quaſi filii Regis a vectigalibus immunes ſumus*.

Probatur 2. ex Conciliis. Etenim Lateranenſe IV. Seſſ. 9. ſub excommunicationis pœna prohibet, *ne Reges, Principes, Duces, Comites, Barones, Reſpublicæ, & alii potentatus quicunque collectas, decimas, & alia hujuſmodi onera Clericis, Prælatis, & aliis quibuſcunque perſonis Eccleſiaſticis imponant, exigantque*. Tridentinum Seſſ. XXV. de Reformat. cap. 20. docet, *Eccleſiæ, & Eccleſiaſticarum Perſonarum immunitatem Dei ordinatione, & canonicis ſanctionibus conſtitutam eſſe*. Similia habent Conc. Aurel. 4. cap. 13. Tolet. 3. Can. 21. Tolet. 4. can. 46. Colonienſe p. 9. cap. 20. Atque his accedunt decreta Romanorum Pontificum Adriani VI. Clem. VII. Julii III. Pii IV. quæ accurate collegit Petrus Matthæus Clariſſimus Juriſconſultus in Septimo Decretalium, ſive Conſtitutionum Apoſtolicarum lib. 2. tit. 2. in Sexto autem cap. *Quamquam*, IV. de Cenſibus, ſive tit. XX. Bonifacius

Digitized by Google

facius VIII. declarat Eccleſias, Eccleſiaſticaſque perſonas ac res ipſarum *non ſolum jure humano, quinimo & divino* a ſæcularium perſonarum exactionibus eſſe immunes. Atque contra facientibus Bonifacius ipſe, Alexander IV. aliique Romani Pontifices ipſo facto excommunicationem ſingularibus perſonis, interdictum vero univerſitatibus lociſque infligunt. Videatur & Bulla Cœnæ Domini. Idem conſtat ex Jure Civili, præſertim ex C. de Sacroſanctis Eccl. l. 5. *Placet*, & l. 8. *Sacroſancta*: & C. de Epiſcop. & Cler. l. 1. *Juxta ſanctionem*, & l. 6. *Presbyteros*, nec non in Auth. *Statuimus*: qua Fridericus I. Imperator omnia etiam revocat abrogatque huic immunitati quomodolibet adverſantia. Vide & cap. *Secundum Canonicam*. 23. q. 8.

Tertio probatur ex PP. *Hoc autem mandatum* (ait Jo. Chryſ. hom. 65. in cap. 47. Gen.) *poſuit eis Joſeph, ut quintam partem darent Pharaoni, excepta ſolum Sacerdotum terra. Audiant qui nunc vivunt, quantam olim* (Aegypti Reges) *Sacerdotum idolorum curam habuerint & diſcant, ut vel ſaltem parem habeant honorem his, quibus omnium Dei miniſterium creditum eſt, & qui ſacerdotio inſigniti ſunt. Si enim errantes illi & tantam idolorum curam habentes, ex hoc putabant idola magis coli, ſi ita eorum miniſtros colerent; quanta non condemnatione digni, qui nunc imminuunt quod ad Sacerdotum Dei ſpectat cultum?* His confirmantur, quæ ſupra e ſacris literis prompta ſunt. Hieronymi in cap. XVII. Matth. jam laudavimus illuſtrem, præclariſſimamque ſententiam. S. P. Auguſtini lib. 1. Qq. Evang. q. XXIII. hæc ſunt verba: *In omni regno intelligendum eſt liberos eſſe filios, ideſt, non eſſe vectigales. Multo ergo magis liberi eſſe debent in quolibet Regno terreno filii Regni illius, ſub quo ſunt omnia regna terrena.* Quædam alia producam ad ſolutionem prioris argumenti. Beda ad cap. 47. Geneſeos & ipſe docet terram ſacerdotum immunem a vectigalibus ſignificare *Eccleſiam liberam a cenſu mundi*.

Collocabo quarto loco petitum aliquod a ratione argumentum. Ac primo Clericus in ſortem & hæreditatem Domini electus eſt. κλῆρος enim Græce dicitur, Latine ſors, vel hæreditas, ut recte in Pſalmum 67. Auguſtinus, Iſidorus lib. 7. Etymol. cap. 12., & Grat. diſt. XXI. cap. *Cleros*. Tres iſtinc eruuntur cauſſæ, ob quas Clerici ad munia publica, ad vectigalia, atque ad civile forum cogi non debent. Priorem ducit Chryſoſtomus cit. hom. a comparatione planiſſima. Quis enim inferior ad hæc compellat alicujus ſæculari dignitate inſignis filium, hæredem, familiarem? Affert alteram Imperator Conſtantinus in Epiſtola ad Anulinum, quæ extat lib. X. Hiſt. E. Euſebii, cap. 7., & lib. VII. Niceph. cap. 42. ne ſcilicet ipſi Clerici a cultu ſummæ Divinitati debito abſtrahantur, ſed potius abſque ulla inquietudine legi propriæ deſerviant. Tertia ſumitur ab ipſa naturali æquitate; magnâ quippe injuria ſupremus Dominus afficitur, ſi ejus Sacerdotes minorem, quam olim

olim idolorum Flamines, habeant honorem; & quæ divino cultui ſunt conſecrata profanis uſibus deputentur. Subvertuntur pariter omnes leges, ſi inferiores Magiſtratus præſumant jura dare ſuperioribus, & homines Angelis imperare.

Addam poſtremo loco rationem politicam. Putant ſæculares Principes aliqui a pendendis tributis Eccleſiaſticos non eſſe immunes, quod hæc poſtulet commodum, quam ipſi curant, Reipublicæ, illatum a juſto bello diſpendium, extrema plebis pecunia, atque cauſſa iſtiuſmodi aliqua. Ubi neceſſitas poſtulat, debent Eccleſiæ Præſules neceſſaria ſubſidia concedere: & pro ſublevandis pauperibus ſunt aliquando etiam ſacra vaſa frangenda. At aliud eſt, Clericis habendam eſſe rationem de publica neceſſitate, aliud ſæculares bona invadere Clericorum. Pro bello gerendo ad hæreſes extirpandas Henricus Rex Chriſtianiſſimus ſupplicavit Sixto V. Pontifici Maximo pro facultate Clericis partem oneris imponendi, eamque obtinuit, eo quidem fine, ut Eccleſiaſticus ordo conſervaret poſſeſſa, & recuperaret jam ab hæreticis occupata. Ita quod Gallicani Præſules in difficilibus Regni temporibus Regibus Chriſtianiſſimis pecuniæ ſummam ex Eccleſiaſticis reditibus collectam concedere ſoleant, *ut eâ Cleri ſubventione pauperes iis vectigalibus, quibus ſolvendis impares ſunt, liberentur*, quomodo in peroratione ad Regem poſt Comitia anni 1701. ait Cardinalis de Noailles; id quidem æquum exiſtimamus. Similia dicimus, dum Auguſtiſſimus Imperator præliatur prælia Domini adverſus Turcas. At ſi putant Eccleſiaſticorum bonis propria auctoritate uſurpatis, nec ultro ac ſponte conceſſis, (quod ſane ab ipſorum mente alienum eſt,) majores vires acquirere, & augere theſauros, magno in errore verſantur. Dominus quippe dux exercituum eſt, & Deus virtutum, & ipſe, auctore laudata hom. Chryſoſtomo, reddit non imminuentibus quod ad Clericos ſpectat *e ſupernis retributiones*. Direptis in Anglia Eccleſiaſticis reditibus, dirutiſque opulentiſſimis Monaſteriis, quorum cenſus computabatur librarum, quas dicunt ſterlingas, 320180. annis ſingulis; Rex omnium Regum præcedentium pauperrimus factus plura ſolus impoſuit civibus vectigalia, quam omnes ſimul per quingentos annos Anteceſſores. Vide in libro de Schiſmate Anglicano Sanderum. Emmanuelem Luſitaniæ Regem coactum remittere decimas fructuum Eccleſiæ, quas exigebat conceſſione Leonis Pontificis, proptereaquod omnia ſiniſtre ipſi evenirent, nihil feliciter ac proſpere, ſcribit lib. IX. Hiſtoriarum Oroſius. Hujuſmodi vero decimationem illegitime factam principibus peſſime ſemper ceſſiſſe, fatetur apud Meyerum libro XVI. Annalium Fland. Carolus VII. Rex Galliarum. Præclarum Clotarii Regis exemplum narrat Gregorius Turonenſis lib. 4. Hiſt. Franc. cap. 2. Igitur ipſa Reipublicæ utilitas, ac rerum Principum viciſſitudo petit ne Clericorum immunitas ratione aliqua violetur.

Digitized by Google

Sed opponunt 1. quod extat Matthæi XVII. v. ult. *Vade ad mare, & mitte hamum: & eum piſcem, qui primus aſcenderit, tolle: & aperto ore ejus invenies ſtaterem: illum ſumens da eis pro me, & pro te*. Chriſtus ergo, & Apoſtolorum princeps ſolvere didrachma. Reſp. hoc argumentum probare oppoſitum. Eo enim loci Dominus primum ait ſe liberum eſſe a ſolvendo tributo, vel cenſu. Deinde profitetur ſe tantum pati ut ſolvatur, propter ſcandalum evitandum. *Ut autem non ſcandalizemus eos* (inquit) *vade ad mare, &c.* Hinc Auguſtinus lib. 1. de Conjugiis adult. cap. XIV. n. 15. ait: *Multa ſunt facienda non jubente lege, ſed libera caritate; & ea ſunt gratiora, quæ cum liceret nobis non impendere, tamen cauſſa dilectionis inpendimus. Unde prior ipſe Dominus, cum ſe tributum non debere monſtraſſet, ſolvit tamen ne ſcandilizaret eos, quibus ad æternam ſalutem gerens hominem conſulebat*. Habet ſimilia epiſt. 239. nunc 83. num. 5. Nonnulli ſunt, qui reſpondent ſermonem iſtic fieri de medio ſiclo ſolvendo ad uſum ornatumque templi, juxta præceptum Domini XXX. Exodi v. 13. Nam pendebat revera ſiclus viginti obulis, & quatuor drachmis, unde dimidium ſicli idem eſt, ac didrachma. Principi autem ſolvebatur denarius, ut habetur Matth. XXII. 19. Ita poſt Hilarium Bellarminus lib. 1. de Clericis cap. 28., Emanuel Gonzales in tit. 49. lib. 3. Decretalium: ſed verior eſt reſponſio noſtra, primo, quoniam Chriſtus citato loco etiam ab hoc ſolvendo didrachmate liberum ſe eſſe declarat: deinde quia ea data occaſione etiam de tributo ac cenſu loquitur Dominus: præterea quia, etſi didrachma dari ſolitum pro templo veriſſimum eſt, pondere idem erat ac denarius, ideſt decem obulis, ut liquet ex citato cap. XXX. Exodi. Habent quidem ibi LXX. τὸ ἥμισυ τοῦ διδράχμου, *dimidium didrachmi*, non *didrachmum*; ſed drachma Alexandrina duplaris erat; & Matthæus loquitur de communi, & Attica. Jubente demum Vicario Chriſti in difficillimis Reipublicæ rebus perſolvendum Imperatoribus tributum minime denegamus, id exigente pace & quiete, qua nos tueri debent & defenſare, ut habetur c. *Tributum in ore piſcis*, 2. c. 23. q. 8.

Arguunt 2. Ait Dominus Matt. XXII. 21. *Reddite quæ ſunt Cæſaris Cæſari: & quæ ſunt Dei Deo*. Reſp. juſtiſſimam eſſe, veriſſimamque ſententiam, ſed non ſunt Cæſaris, quæ Domino conſecrata ſunt, atque miniſtris Sanctuarii deſerviunt. Deinde ad confundendam nequitiam Phariſæorum, qui una cum Herodianis ad ipſum acceſſerant, Chriſtus tale dedit reſponſum, ex quo nihil adverſus Cæſarem, nihil adverſus divina jura poſſent maligni tentatores deprehendere, ut dum quærebant capere Dominum in ſermone, confuſi abirent; ut infra dicam ad quartam objectionem.

Arguunt 3. Scribit ad Romanos cap. XIII. Apoſtolus: *Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit*. Atque in hunc locum Chryſoſto-

ſoſtomus, *Etiamſi Apoſtolus ſit, etiamſi Evangeliſta, etiamſi Propheta*. Reſp. & hanc ſententiam Apoſtoli eſſe rectiſſimam, omnis quippe anima tenetur Superioribus obedire, ſed juxta divinam ordinationem, qua, ut ibidem ait Apoſtolus omnis poteſtas eſt ordinata, & directa. Eſt autem divina ordinatio, ut major ſit poteſtas Eccleſiæ quam mundi, & ſacrarum legum quam civilium. Quando ergo leges civiles non repugnant Canonicis, tenentur Clerici illas obſervare, non in quantum leges civiles ſunt, ſed in quantum jure canonico ſunt confirmatæ: ideoque licet mandata Principum legeſque ab eis latas Clerici tranſgrediantur, gaudent immunitate fori, nec a ſæculari poteſtate puniri poſſunt. Quod confeſſus eſt magnus Conſtantinus apud Sozomenum lib. 1. cap. 17. In his ergo, quæ pugnant cum Eccleſiaſticis Sanctionibus, cujuſmodi eſſet Clericos ad pugnam cogere, eiſque abſque auctoritate Eccleſiæ imponere vectigalia, ſubditi non ſunt ſæcularibus poteſtatibus, neque ſunt iſtæ juxta divinam ordinationem ſublimiores.

Arguunt 4. C. *Si tributum* 2. p. decreti c. XI. q. 1. *Si tributum petit Imperator, non negamus: agri Eccleſiæ ſolvunt tributum. Si agros deſiderat Imperator, poteſtatem habet vindicandorum.*

Reſp. canonem hunc deſumptum ex Oratione Ambroſii de non tradendis Baſilicis. In ea refert S. Antiſtes Arianos ipſum circumveniſſe, ut olim Judæi Chriſtum, ad hoc ut Baſilicas traderet, quod verbis præcedentibus narrat. *Apprehendere* (inquit) *ſermones noſtros geſtiunt, ſicut Judæi, qui Chriſtum verſuto ſermone tentabant: Magiſter, licet tributum dare Cæſari, aut non? Et hoc ad calumniam ſibi arceſſit impietas, ut imperiale nomen obtendant. Et ipſi poſſunt dicere, quod eorum non habeant ſacrilegium, quorum imitantur magiſterium? Et tamen videte, quanto pejores Ariani ſunt, quam Judæi. Illi quærebant utrum ſolvendum putaret Cæſari jus tributi: iſti Imperatori volunt dare jus Eccleſiæ. Sed ut perfidi ſuum ſequuntur auctorem: ita & nos quæ nos Dominus & Auctor noſter docuit reſpondeamus.* Igitur reſpondet, nullo pacto Eccleſiam tradendam Imperatori, cujus non præfert imaginem: de agris vero, ac tributis, quoniam nimis importunum, ac periculoſum erat hæc etiam negare principi, cui perſuaſerant Aulici omnium habere dominium, (ut ſcribit idem Ambroſius lib. 2. Epiſt. epiſt. 14. nunc XX. claſſ. 1. & habetur in cap. *Convenior* c. XXIII. q. 8.) reſpondit ſe ea neque donare, neque denegare. *Non faciant*, inquit poſt verba quæ objiciuntur, *de agris invidiam: tollant eos, ſi libitum eſt. Imperatori non dono, ſed non nego*. Igitur in cap. *Si tributum*, affirmatur tantummodo Imperatorem tributa petere, & poteſtatem habere agrorum vindicandorum, *de facto, non de jure*. Et ita etiam Gloſſa Decreti.

Arguunt 5. Cap. *Pervenit*, tit. 49. lib. 3. Decret. ſtatuitur, Clericos non excuſari a murorum cuſtodia, ſed omnes eſſe ad hoc generaliter compel-

compellendos. Reſp. hoc valere in irruptione, & imminenti periculo patriæ, quam defendere magna pietas eſt: quamquam ſunt Juriſconſulti, qui cap. *Pervenit*, non de Clericis, ſed de Clericorum ſervis cenſent accipiendum.

Arguunt 6. in C. tit. de Sacroſanctis Eccl. l. 7. *Ad inſtructiones*, & l. 11. *Neminem*, habetur ad ſolvendum pro itinere, & hoſpitio Imperatorum, etiam Venerabiles Eccleſias teneri. Reſp. non agi his locis de tributis & vectigalibus, ſed de hoſpitio, & alimentis exhibendis Regi pro cauſſa publica proficiſcenti; quæ ſi præſtare debent Clerici, non obſtringuntur his legibus, ſed Canonicis, & Decretis Joannis IX., atque hoſpitii honeſtate.

Arguunt ultimo: Si Clerici, eorumque bona fruantur immunitate, deeſt principibus robur, nervuſque ad hoſtes propulſandos, ad bella pro Reipublicæ ſalute gerenda, ad levandam ingraveſcentem annonam, ad ipſam Eccleſiam protegendam. Reſp. non talia hauriri ex ſacris literis documenta; e quibus illud magis comperimus premente fame univerſam terram, abſque tributis Sacerdotum ſolam Aegyptum inopiâ rei frumentariæ non laboraſſe: celebriores Iſraelitas potius retuliſſe victorias Levitis circumferentibus arcam, quam militibus arma tractantibus: ædificatum ab illis, atque exhauſtis in captivitate theſauris denuo extructum celeberrimum in univerſo orbe templum, urbemque ampliſſimam, nullum ſumptum Sacerdotibus ſuppeditantibus: a Domino, in cujus ſortem aſſumuntur Clerici, expectandum belli exitum, & omne bonum in civitate. Accedit etiam Chriſtianorum Principum, quod ſupra innuimus, experimentum. Ceterum ſi urgeat neceſſitas, tributum perſonis, boniſque Clericorum imponatur, ſed non a poteſtate ſæculari; ut poſtrema argumentatione declaratum eſt.

Propositio III. Immunitatem Eccleſiaſticam, ſive Perſonarum, ſive locorum, quocumque jure ſit inducta, nequeunt Principes ſæculares temerare, aut minuere.

Dixi, *Quocunque jure*; ſunt enim qui putant immunitatem tam locorum, quam Clericorum inſtitutam fuiſſe ſola liberalitate Imperatorum, ac Principum, eoſque poſſe illam revocare, vel imminuere: quod illegitime inferunt, ut paullo infra demonſtrabo. Pluribus Principum Conſtitutionibus immunitatem Eccleſiis, Clericiſque collatam vel confirmatam fuiſſe, non inficiar. Magnus Conſtantinus declaravit Clericos immunes a muneribus civilibus, ut liquet ex Cod. Theodoſiano XVI. Tit. 2. l. 1. *Clerici*, & l. 2. *Qui divino*; quam legem confirmat ipſe Conſtantinus in Epiſt. ad Epiſcopos Numid. & commemorant Euſebius lib. x. H. E. cap. 7. & S. P. Auguſtinus in Epiſt. ad Januarium 68. nunc LXXXVIII. Conſtantius privilegia, quibus jam Clerici ac Templa fruebantur, confirmavit l. *Juxta ſanctionem*, ibi l. 8. excipiens Clericos ab onere *Metati*, ideſt, a ſuſcipiendis hoſpitibus tranſ-

eunte Imperatoris exercitu, aut comitatu. Addidit leges 9. *Curialibus*, & 10. *Ut Eccleſiarum*, quibus Clerici exempti dicuntur ab omni civili functione, *a ſordidis muneribus*, qualia ſunt viarum inſtaurationi inſervire ſaxa aut calcem ferendo, & a negotiatorum diſpendiis, quæ dici ſolent *collationes luſtrales*. Hujus legis meminit Baſilius Ep. 279. ad Modeſtum Præfectum Præt. Orientis. Firmavit eamdem immunitatem in Epiſt. ad Taurum poſt Ariminenſem Synodum, & extremo vitæ ſuæ tempore, ideſt, anno 361. l. 16. *In qualibet civitate*, ubi conſtitutionum ſuarum rationem affert dicendo, *Scientes magis religionibus, quam officiis & labore corporis, vel ſudore noſtram Rempublicam contineri*. Abrogavit quidem hanc immunitatem Julianus Apoſtata, ſed anno 368. reſtituit Valentinianus in Epiſt. ad Claudium Proconſulem Africæ, ut habetur l. 18. *Quam ultimo*. Etiam Gratianus ſancivit Clericos perſonalium munerum expertes eſſe in Epiſt. ad Cataſronium, & Tuſcianum Comitem Orientis. Theodoſius, & Juſtinianus Conſtantini, & Conſtantii ſanctiones confirmarunt, quod & præſtiterunt Imperatores alii. Vide cit. Cod. Theodoſianum lib. XVI. Tit. 2., & C. Juſtin. tit. De Clericis, & de ſacroſanctis, &c. Capitularia Caroli Magni lib. 5. cap. 148. Eædem fuerunt ſanctiones Regum Hiſpaniarum, ut conſtat ex Canone 47. Concilii Toletani IV. nec non Regum Galliarum, Clodovæi, Clotarii, Childeberti, aliorumque, de quibus Thomaſſinus de Eccleſ. diſciplina P. III. lib. I. cap. 34. Idem de Immunitate locorum Imperialibus, Regiiſque ſanctionibus ſtatutum eſſe, haut diffiteor.

Verum etſi inſpectis duntaxat his legibus videatur Immunitas collata Principum munificentiâ, originem tamen ducit ex lege ſuperiori, tam divina, quam Eccleſiaſtica, ut ex dictis facile evincitur. Etenim, quantum ad perſonas attinet, propoſitione 2. producta ſunt ex ſacris libris levitarum exempla, quibus nec Artaxerſes vectigalia, aut civilia munera impoſuit; & ex Evangelio probatum eſt, Eccleſiæ miniſtros a ſolvendo cenſu Salvatoris ſententiâ liberos eſſe, quandoquidem Petrus Chriſto jubente ſolvit didrachma ad vitandum duntaxat ſcandalum, non quod ad ſolvendum teneretur, ut inquit Hieronymus ſup. laudatus, & Ambroſius Epiſt. I. nunc VII. num. 17. Immunitas etiam ſacrorum locorum colligi poteſt ex divino præcepto Exodi XXI. 14. ubi præcipitur evellendum quoque ex altari, *qui per induſtriam, & per inſidias occiderit proximum ſuum*, cum tamen homicidis aliis altare eſſet perfugii locus, ut conſtat ex verborum antitheſi, quia ſuperiori verſu datur aſylum illi, qui non inſidiatus occidit. Vide cap. I. de Homicidio. Nec tenet reſponſio Alexandri Ambroſini, leges veteris Teſtamenti fuiſſe abrogatas; quippe abrogatæ fuerunt cæremoniales, & quæ figuræ erant futurorum, non quæ maxime ad Dei, templique cultum neceſſariæ videntur. Hinc Tridentina Synodus ſeſſ. 25. definit Immunitatem Eccleſiaſticam conſtitutam eſſe *Dei ordinatione, & canonicis ſanctionibus*,

nibus, & Concilium Lateran. IV. ſeſſ. 9. *jure tam divino, quam humano.* Leges autem Eccleſiaſticas ſpectantes ad immunitatem Eccleſiaſticarum Perſonarum citavimus propoſitione II. & quæ pertinent ad immunitatem locorum proferentur propoſitione ſequenti, ubi nonnulla dicam de Aſylis. Immunitas ergo tam divinâ quam Eccleſiaſtica lege fuit conſtituta. Imo illam confirmat ipſa lex naturalis ſingulis hominibus indita. Unde enim Aegyptii Reges didicerunt immunitatem auctore Joſeph conceſſam Sacerdotibus eſſe æquitati conſentaneam, niſi ex rationis præſcripto, quod Deo militantibus non ſunt imponenda vectigalium onera, nec munera laicorum? Quare Oreſtes interfecta matre Clytæmneſtra confugiens ad aram Apollinis liber evaſit? quare Pauſanias patriæ Athenarum proditionis reus aufugit ad templum Palladis, & a Thucydide redarguuntur Athenienſes, quod per vim ab ara proditore extracto auctores fuerint immiſſæ in cives peſtilentiæ? quare nemo gentilium audebat in mortem rapere confugientes in Templum Dianæ Epheſinæ, ad aram Junonis, aliorumque idolorum? Legite Thucyd. lib. 1. de Bello Peloppon. Ciceronem Act. 3. in Verrem, & S. P. Auguſtinum de Civ. D. lib. 1. cap. 4. Id non alia ratione ab Ethnicis obſervatum, niſi quia naturali lumine percipiebant iniquum eſſe vim inferre inſervientibus in templo Deorum, aut illuc tanquam ad munitiſſimam arcem confugientibus. Quamobrem aſſero Imperatores ac Principes, dum Immunitatis leges tulerunt, non tam beneficia contuliſſe, quam reddidiſſe debitum, eorumque conſtitutiones non intuliſſe liberalem beneficentiam, ſed æqui, rectique præſcriptionem: Eccleſiaſticos autem Paſtores conſtitutiones ipſas probaſſe, & Politicis Præſidibus nunc gratias, nunc preces exhibuiſſe, quod Eccleſia diu vexata illorum patrocinio indigeret, ut propria jura tueri poſſet, atque ab invaſoribus facilius defendere.

His præmiſſis propoſitionem demonſtro hoc dilemmate. Immunitas Eccleſiæ aut Dei ordinatione & jure divino conſtituta eſt, ut nos firmiſſime aſſerimus, aut liberalitate Imperatorum & Regum, ut opinantur quidam Politici. At ſive conſtituta ſit Dei ordinatione, ſive Imperatorum Regumque liberalitate, nefas eſt ſæculari Principi ipſam immunitatem abrogare, aut circumſcribere. Et quod Principes nequeant immunitatem violare, ſi inducta ſit ordinatione divina, extra controverſiam poſitum eſt; nemo quippe mortalium facultatem habet aut infringendi, aut coarctandi divinam conſtitutionem: neque inferior abrogare poteſt legem ſuperioris; omnis autem poteſtas Deo ſupremo legumlatori ſubjecta eſt. Atque hæc ratio efficax eſſet, etiamſi immunitas eſſet conſtituta lege tantum Eccleſiaſtica, quoniam nulla Poteſtas Politica ſuperior eſt poteſtate Petro, ejuſque ſucceſſoribus Romanis Pontificibus abſolute, immediate, pleniſſimeque conceſſa. De qua poteſtate dictum capite præcedenti.

Digitized by Google

Inviolabilem autem eſſe Eccleſiaſticam Immunitatem, facta etiam hypotheſi, quod Principum munificentia & liberalitate ſit conſtituta, ſic demonſtro. Privilegia, tametſi beneficentia ac liberalitate Regum concedantur, niſi illis certum tempus apponatur, & conferantur abſolute, & abſque ulla conditione, perpetua ſunt, nec aliquo ſucceſſu temporis temerari poſſunt, nec revocari, nec circumſcribi. Privilegium immunitatis abſolute, nullaque conditione appoſita, ut liquet ex legibus Imperatorum paullo ante citatis, Eccleſiæ Clericiſque conceſſum fuit. Nullo ergo pacto abrogari poteſt, reſtringi, aut ratione aliqua violari. Hujus argumenti minor propoſitio, ut dixi, ex Imperialibus Conſtitutionibus manifeſta eſt; ac major pariter eſt expreſſa legibus tam civilibus, quam Canonicis, de quibus capite xxi., ubi diſſeram de Privilegiis. Deinde ipſi Imperatores ac Reges teſtati ſunt ſe immunitatem Templis, perſoniſque Deo ſacratis largiri ob utilitatem, quam Reipublicæ afferunt miniſtrantes in Sanctuario orationibus, ſacrificiis, aliiſque Eccleſiaſticis exercitationibus: ideoque Conſtantius l. *In qualibet*, confirmans latas a patre conſtitutiones pro Eccleſiaſticorum immunitate, inquit, *Scientes magis religionibus, quam officiis & labore corporum, vel ſudore noſtram Rempublicam contineri*. Quare immunitas Eccleſiaſtica, & quicquid Principes Clericis contulere dici potius debet juſta merces, quam liberalis largitio. At privilegia hujus generis abſque manifeſta violatione æquitatis nequeunt abrogari vel minui, ut docent Juriſconſulti omnes, & ratio ipſa ſuadet. Ergo nec abrogari poteſt, vel minui Eccleſiaſtica Immunitas. Denique ſit iſta donum, ſit tantum liberalis munificentia; num propterea fas erit eam temerare? Principio quod donatum eſt, nequit revocari. Præterea repetere quæ Eccleſiæ donata ſunt, eſt repetere quæ donata ſunt ipſi Deo. Repetere quæ donata ſunt ipſi Deo ſacrilegium eſt. Igitur ſacrilegium eſt repetere quæ Eccleſiæ donata ſunt. Tandem etſi detur immunitatem fuiſſe liberali Principum largitione conceſſa, donatione facta tranſiit in jus, & in poteſtatem aut Eccleſiarum, quæ ſupremo omnium Domino ſunt conſecratæ, aut perſonarum, quæ in ſortem Domini adſcitæ Eccleſiis ipſis inſerviunt. Si ergo Templa, virique Eccleſiaſtici Dei ſunt; quis poterit illis adimere quicquid aut debitæ retributionis, aut liberalis munificentiæ, aut quovis alio titulo acceptum in proprium jus tranſtulere? Expende quod beatus Ambroſius de invadentibus Baſilicas ſcribit ad Marcellinam ſororem Epiſtola edit. Pariſienſis xx. num. 16. *Mandatum denique, Trade Baſilicam. Reſpondeo nec mihi fas eſt tradere, nec tibi accipere, Imperator, expedit. Domum privati nullo potes jure temerare, Domum Dei exiſtimas auferendam? Allegatur Imperatori licere omnia, ipſius eſſe univerſa. Reſpondeo: Noli te gravare Imperator, ut putes te in ea, quæ divina ſunt, imperiale aliquod jus habere. Noli te extollere, ſed ſi vis diutius imperare,*

eſto

Digitized by Google

eſſe Deo ſubditus. Scriptum eſt: Quæ Dei Deo, & quæ Cæſaris Cæſari. Ad Imperatorem palatia pertinent, ad Sacerdotem Eccleſiæ. Publicorum tibi mœnium jus commiſſum eſt, non ſacrorum. Profecto quod de ſacris ædibus dicitur, idem de viris Eccleſiaſticis conſtat eſſe affirmandum. Ut planiſſimum afferatur exemplum; nonne gravi injuria afficeretur ſæcularis princeps, ſi ejus palatium invaderent cives armati, ſuppellectilem diriperent, & familiares intimoſque vi extraherent, etiamſi amplas illas ædes, famulitium, rem domeſticam ex libera civium largitate poſſideret? Id quidem certiſſime, quoniam Principis jam eſſent, non civium. Ita Deo gravem afferunt injuriam, qui Domum ejus uſurpata juriſdictione gravant, reditus minuunt, tributa extorquent, ſacros miniſtros ad munera, vel onera laicalia compellunt; quamvis ipſorum largitionibus templa conſtructa eſſent, locupletata poſſeſſionibus, & Clericorum numero ac ſplendore condecorata: propterea quod hæc, ſive jure tributa ſint, ſive collata dono, jam non Cæſaris ſunt, ſed Dei. Quocunque ergo jure conſtituta ſit Immunitas Eccleſiaſtica; ſive jure divino ut noſtra fert ſententia, ſive jure præſcriptionis, ac, Imperiali beneficentia a Conſtantino ad hæc uſque tempora in Chriſtianis Principibus permanente, ut politici quidam ſtatuunt: nefas eſt Immunitatem ipſam quomodolibet violari.

Neminem fore arbitror, qui opponat Juliani Apoſtatæ conſtitutionem, aut Chilperici Gallorum Regis decreta: quum nullus Chriſtianus Imperator debeat Julianum Conſtantino, Juſtiniano, ac Theodoſio præferre; neque ullus Regum Clotarium, Theodebertum, Childebertum poſthabere Chilperico, cujus mores improbos ac flagitioſiſſimos narrat lib. VI. cap. 46. Gregorius Turonenſis: præſertim cum immunitatem abrogatam a Juliano reſtituerit Valentinianus, & labefactatam a Chilperico ampliaverit Clodovæus. Nemo etiam objiciet, piiſſimum Imperatorem Heraclium irruentibus in Imperium Perſis ex aureis, argenteiſque Eccleſiæ vaſis cudiſſe pecuniam: cum Heraclius non vi, & rapina ab Eccleſiis ſacram ſupellectilem acceperit, ſed mutuam, eamque ampliorem refuderit, & annuis præterea reditibus a fiſco ſolvendis adauxerit Eccleſiaſticos cenſus. Vide Baronium ad annum 627. num. XXVII. Quod ſi aliquando Pontifices a Principibus immunitatem tanquam beneficium humiliter popoſcerunt, aut Principes illam pro libito temerarunt; id, ut diximus, tribuendum eſt conditioni temporum, Pontificum humilitati, & humanarum Poteſtatum viciſſitudini.

PROPOSITIO IV. Recte in Latina Vulgata Joſue XXI. 36. connumerantur quatuor civitates aſyli in Tribu Ruben.

De Aſylo pauca dicturus præponendam duxi facilem hanc theſim propter integritatem Vulgatæ, quam ubique tentant hæretici dilaniare. Inter civitates ergo refugii noſtra Vulgata Joſue XXI. 36. quatuor numerat ultra Jordanem contra Jericho in tribu Ruben, Boſor in ſolitu-

litudine Miſor, Jaſer, Jethſon, & Mephaath. Hæ non habentur in Codicibus Hebræis; neque in conſcriptis tempore Thalmud & Maſorethærum, unde inquiunt aliqui Etherodoxi illas in noſtra Verſione redundare. At conſtat optime appoſitas. I. quia v. 7. habetur datas filiis Merari urbes duodecim de tribubus Ruben, Gad, & Zabulon: quæ urbes v. 34. & ſeqq. numerantur. At ſi non extarent in ſacris Bibliis commemoratæ quatuor urbes, civitates refugii non eſſent duodecim. II. quia cum recenſeantur ſingulæ urbes Levitarum, cur prætermiſſas credendum eſt aſſignatas in Tribu Ruben? III. quia hæ quatuor civitates recenſentur etiam in primo libro Paralippomenon cap. VI. 78. 79. ubi nota non Miſor poni, ſed Boſor, ideoque Miſor nomen eſt ſolitudinis, non urbis; ſignificat enim Miſor planitiem, & locum campeſtrem, in quo conditam civitatem Boſor conſtat Deut. IV. 43. ideoque in cap. XI. Joſue, ubi legitur, *Boſor in ſolitudine*, *Miſor*, *&c.* abradenda eſt virgula. IV. extant quatuor illæ civitates in vetuſtiſſimo Codice Chaldæo Ms. Complutenſi, & in edito Regii Operis a Plantino, in Græcis omnibus, in antiqua Itala, ceteriſque Latinis, præter nonnullos, quos obſervarunt Lovanienſes, expreſſos ex aliis Codicibus Hebraicis amanuenſium oſcitantià vitiatis; in quibuſdam denique exemplaribus Hebraicis pervetuſtis additas a correctoribus, & recte appoſitas teſtatur R. Kimchi. V. In Bibliis verſu iſto carentibus deſiderari, neque poſſe alias ſummam confici, Proteſtantes complures fatentur, Glaſſius lib. I. Tract. de puritate textus Hebræi ſect. 2. §. XV. n. 3. & Comment. in Joſuam Maſius, Amama, & Druſius, qui & laudat Venetam Editionem procuratam a Felice Pratenſi, viro noſtri Ordinis preclariſſimo, & Hebraicorum præſertim Codicum peritia, ſacrarumque hiſtoriarum ſcientia ornatiſſimo.

Ex his colligimus leges Aſylorum eſſe antiquiſſimas. Dividi autem poſſunt Aſyla, ſive loca refugii in ſacra, & profana. Sacrorum principem locum tenent Eccleſiæ, in quibus cauſæ ſanguinis agitari non debent, nec inde reus criminis poteſt extrahi, ut habetur in 3. Decr. tit. 49. cap. *Cum Eccleſia*, & cap. *Inter alia*. Idem extant in C. de his, qui ad Eccleſ. l. 13. & 14. neque adimitur privilegium immunitatis Eccleſiæ non conſecratæ; quia locus divinis obſequiis dedicatus nullus eſt temerariis auſibus profanandus. Ita caput, *Eccleſiæ*, *in qua divina*, ejuſdem tit. 49. Extenditur immunitas ad Cæmeteria, & loca Eccleſiæ adhærentia, juxta c. 35. *Diſinivit*, Cauſſa XVII. q. 4. Diſtantia tamen paſſuum ibidem determinata ad paſſus triginta, abſque domorum extranearum receptaculo, eſt a locorum conſuetudine, uſuque petenda. Polluto tamen atrio vel cæmeterio Templum interius minime violatur, quoniam immunitas amplianda eſt, violatio autem reſtringenda, juxta regulam XXII. in fine 6. *Non debet*, & juxta Juris axiomata, *Beneficium eſt interpretandum largiſſimè*; *Odia reſtringi*, *favores convenit*

Digitized by Google

nit ampliari. Hoc aſyli privilegio minime fruuntur publici latrones, nocturni depopulatores agrorum, & qui obſident publicas ſtratas aggreſſionis inſidiis; inquit Innoc. III. cit. cap. *Inter alia*. Item nec qui in ipſis Eccleſiis, vel earum cæmeteriis homicidia, & mutilationes membrorum committere non verentur, eo quod *fruſtra legis auxilium invocet, qui committit in legem*, ut habetur cap. *Immunitatem Eccleſiaſticam*, ejuſdem tituli 49. poſtremo. Adduntur Conſtitutione Gregorii XIV. *Cum alias*, confirmata & ampliata a Benedicto XIII. & Clemente XII., *qui proditorie proximum ſuum occiderint, aut aſſaſini, vel hæreſis, aut læſæ majeſtatis in perſona ipſiuſmet Principis rei*.

Gaudent eodem aſyli privilegio Baptiſteria, quæ ſunt alicubi a Templis ſejuncta, ut Romæ quod appellatur Conſtantini, Senis conſtructum ad radices Cathedralis, Piſis elegantiſſimum extra fores majoris Templi, Florentiæ ſitum e regione Cathedralis Eccleſiæ, Martis olim fanum. Sacroſancto Baptiſterii loco etiam a barbaris, ferocibuſque hominibus reverentiam quamdam exhibitam ſcribit lib. 2. H. E. cap. 8. Evagrius. Ipſummet jus aſyli conſecuta ſunt Epiſcoporum Palatia ex Conc. Aurelianenſi I. c. 3. & ex Cap. *Id conſtituimus*, 36. XVII. q. 4., omnibus prorſus Juriſconſultis fatentibus, ut inquit Cardinalis Thuſcus v. *Immunitas*, Concl. LIX. n. 24. De Domibus Eminentiſſimorum S. R. Eccleſiæ Cardinalium extat Conſtitutio Leonis Decimi, & omnium pariter DD. conſenſus. Accedunt Hoſpitalia auctoritate Epiſcopi erecta ex definitione Urbani IV. cap. *Ad hæc* 4. de Religioſis domibus, tit. 36. lib. 3. Similiter quælibet virorum, ac mulierum Monaſteria; de quorum ampliſſimis exemptionibus legantur Bulla Pii IV. *Dum ad uberes*, anno 1566. emanata, aliorumque Romanorum Pontificum Conſtitutiones.

Eſt autem ſacrorum locorum aſylum tanta æquitate ſtatutum, ut illius rationem habuerint etiam idolorum cultores. Religio enim erat ad ſupplicium non trahere confugientes ad templa, araſque Deorum. Memorat S. P. Auguſtinus in primo de Civ. D. cap. IV. Aſylum Junonis, demonſtrans quanto majoris ſecuritatis illo, quod elegerat Græculorum avaritia & ſuperbia, ſint ſacra Chriſtianorum Aſyla, memoriæ ſcilicet Apoſtolorum, quibus etiam Barbari pepercerunt. Magna quippe vis auri e Vaticano ſurrepta juſſu Halarici reddita eſt, auctore in VII. Hiſtor. Oroſio. De aſylis Gentilium accipiendum illud Plauti in Moſt. Act. V. ſc. I. *Ego interim hanc aram occupabo*; feſtivumque alterum Juvenalis Satyra 14.

Falſus erit teſtis; vendet perjuria ſummâ
Exiguâ, Cereris tangens aramque, pedemque.

Verum de his plura Georgius Rittershuſius. Hunc morem confugiendi ad aras derivatum ex legibus Hebræorum infertur ex Cap. XXI. Exodi v. 14. & ex cap. I. libri III. Regum v. 50. Eapropter Græcorum more etiam

etiam Rex Demetrius Templo Judæorum jus dedit aſyli, lib. 1. Mach. cap. x. v. 43. De Aſylo Delubri Hierocæſarienſis videndus Tacitus in tertio Annalium.

His perfugii locis, quæ tam fideles, quam Ethnici habent inviolabilia, & quæ ſacra dicuntur, addit aſyla propria ac profana jus Romanum, vel Gentium. Romulus aſylum conſtituit inter Palatium & Capitolium, lucum quem veteres appellavere Quercetum: Virgilius VIII. Aeneid.

Hinc lucum ingentem, quem Romulus acer aſylum
Rettulit, & gelida monſtrat ſub rupe Lupercal.

Datum olim jus aſyli ſtatuis quoque, ac ſepulcris Principum, ut Athænis Theſei, Romæ Julii Cæſaris. Eſt & refugii locus propria domus, præſertim apud Græcos, quorum pervulgatum illud eſt, οἶκος φίλος, οἶκος ἄριστος, *Domus amica, domus optima*. Civem de domo ſua extrahi non poſſe, habetur ff. De in jus vocand. l. 19. quæ tamen lex fallit in criminalibus. Hujus aſyli præ ceteris Italis rigidi defenſores habendi ſunt, quomodo paret ex libro 1. Statuti patria lingua conſcripti cap. 217. finitimi noſtri Lucenſes. Atque hæc de Immunitate, & Aſylo.

CAPUT XVIII.

De Collectionibus Canonum, iis maxime, quas adornarunt Iſidorus, & Gratianus.

FUERUNT Canonum, quorum complexio corpus Juris Canonici appellatur, Collectores plurimi, Dionyſius cognomento Exiguus Monachus Scytha, Fulgentius Ferrandus Carthaginenſis Eccleſiæ Diaconus, Creſconius de quo ad an. 527. Baronius, Anſelmus Lucenſis Epiſcopus, Burchardus Monachus, Ivo Carnotenſis, Deuſdedit Cardinalis, aliique, in Præf. Decretalium, in Apparatu Emmanuelis Gonzalez, & in VII. Annalium Eccleſiaſticorum Tomo p. 137. Digni ſunt, qui ſpeciatim commemorentur, Iſidorus, & Gratianus. Iſidori nomen præfert perantiqua Collectio, quæ protenditur a Canonibus Apoſtolicis ad ſecundam Synodum Hiſpalenſem, & complectitur etiam veterum ante Siricium Pontificum Decretales. Gravis de harum authenticitate viguit poſt Joannem Wicleſum controverſia; ac permulti ſuppoſitas habent, non ſolum hæretici, verum etiam eruditi Catholici, diſcreto tamen, & meliori judicio. Cum autem vindicandas ſuſceperit Franciſcus Turrianus, hunc acerrime confutavit Blondellus; atque ſententia Eruditorum hic meliorem cauſſam hac in parte defendit, quamquam in Eccleſiæ doctrinam Decretalibus illis contentam nimis injurioſus. Aliud eſt inquirere an Decretales antiquorum illorum Pontificum ab Iſidoro colle-

collectæ genuinæ ſint, aliud an erroneis dogmatibus ſcateant. Et ſpurias & heterodoxas autumant cum Blondello Novatores alii; autographas, catholicaſque cum Turriano nonnulli Noſtrates. Viri docti mediam tenent viam: & interpolatas eſſe concedunt, & ſanæ doctrinæ: Ita Petrus de Marca lib. 3. Concord. cap. 6. Ant. Auguſtinus in Notis ad Capitula Adriani, Antonius Pagius ad an. 100. num. 4. & ſeqq. Franciſcus Pagius in Anacleto, Joannes Bortonius V. S. Ref. in Diſſert. Iſagogica præmiſſa Decreto Gratiani pag. cx. aliique communiter.

An hujus Collectionis Auctor fuerit Iſidorus Hiſpalenſis, an Iſidorus Mercator, incertum plures exiſtimant. Hiſpalenſi tribuunt Hincmarus in libro de Synodis, Trithemius, alii: Mercatori autem, vel alteri, qui ſub Mercatoris nomine Collectionem illam fabricaverit, Scheleſtratius Tom. 2. Antiq. Eccleſ. diſſert. 3. cap. 5. art. 5. num. 3. Franciſcus Pagius ib. n. 3. & alii recentiores. His abſque fluctuatione ſubſcribimus: nam in vetuſto Codice S. Mariæ ſupra Minervam legitur Præfationis initio: *Iſidorus Mercator ſervus Chriſti lectori conſervo ſuo*; nec aliter in Vaticanis: quo loco in impreſſis eſt, *Iſidorus peccator*, *&c.* In hac præterea Collectione fit mentio Concilii Generalis ſexti, aliarumque Synodorum, ac Pontificum Iſidoro Hiſpalenſi, demortuo anno 636., poſteriorum. Sexta enim Synodus, ſive Conſtantinopolitana III. celebrata eſt anno ſalutis DCLXXXI.

Collector alter Canonum, de quo pertractandum eſt, fuit Gratianus Monachus Cluniacenſis. Is Clusis in Etruria natus S. Benedicti Inſtitutum amplexus eſt Bononiæ in Monaſterio S. Proculi; ſed inde tranſiit ad alterum SS. Felicis & Naboris, ibique collectionem Canonum adornaſſe conſtat ex lapide Sacrarii inſcripto his verſibus:

Hanc babe partem Lector, reverenter adito;
Namque loci Monachus Decretum bic condidit bujus
Divinum Gratianus Opus, *&c.*

Deſiderant quidem omnes in Gratiano methodum; habet enim pleraque involuta, nonnulla præpoſtere, & multa alieno loco digeſta. Quamobrem (inquit Ivo Carnotenſis in Præfat.) qui in Gratiani volumine methodum, ſine qua διδακτικὸς eſſe nemo poteſt, veſtigant, videntur non abſimiles iis, qui delphini in ſylvis, aut in fluctibus apri venationem inſtituunt. Sed barbara, quibus floruit, tempora nævum iſtum excuſant, ſtudiumque ac laborem extollunt. Methodum itaque prætereuntes, exquiremus de hujus collectionis auctoritate, quam aliqui nimis deprimunt, aliqui vero nimis efferunt, cum medium hîc quoque teneant viri docti, & ingenui. At a decretalibus Iſidorianis initium ducendum eſt.

Propositio I. Decretales veterum ante Siricium Epiſtolæ ab Iſidoro collectæ, ſunt interpolatæ, & magna ex parte ſuppoſitæ, non tamen rejiciendæ tanquam Apoſtolicæ doctrinæ, fideique adverſantes.

Prima pars probatur 1. ex Epiſtol. Leonis IV. quæ extat Tom. 8. Conc. Labb. p. 32. ubi n. 6. ait Pontifex regulas Decretalium & Canonum tunc temporis apud Sedem Apoſtolicam extantium, & quibus in omnibus Eccleſiaſticis utebatur judiciis, eſſe, *Apoſtolorum, Nicænorum, Ancyranorum, Neocæſarienſium, Gaugrenſium, Antiochenſium, Laodicenſium, Chalcedonenſium, Sardicenſium, Carthaginenſium, Africanenſium, & cum illis regulas Præſulum Romanorum, Sylveſtri, Siricii, Innocentii, Zoſimi, Cæleſtini, Leonis, Gelaſii, Hilarii, Symmachi, Simplicii, & Gregorii Junioris. Iſti omnes ſunt, per quos judicant Epiſcopi, & per quos Epiſcopi ſimul, & Clerici judicantur*. Habetur & in cap. *De libellis*, diſt.xx. Tempore itaque Leonis IV. an. 847. non extabant in Collectione Canonum Iſidorianæ Decretales Anacleti, Evariſti, aliorumque veterum Pontificum ante Siricium. Additionem hîc factam non in Epiſtola Leonis, ſed in Codice, qui Romæ ſervabatur, ante dimidium octavi ſæculi opinatur doctiſſimus P. Couſtant. At Baronius hanc ſuſpicionem dirimit; nam Codicis, quo ſub Leone IV. Romana Eccleſia utebatur, extant in Vaticana tria antiqua Exemplaria Mſs. in quibus omnibus eodem ordine Canones ſunt diſpoſiti, deinde decreta Pontificum, quorum ſeriem inchoat Siricius. Tria alia Mſs. his concordantia extare in Monaſterio Erbachenſi, *ſuſcipienda propter admirandam antiquitatem*, teſtatur in Præf. Joan. Wendelſtinus. Ex his expreſſa eſt an. 1525. editio Moguntina, in eadem Bibliotheca Vaticana n. 2338. Addit Pagius Codicem Vigilanum compilatum anno 876. Atque hi omnes Codices ſunt ad confirmandam theſim capita argumentorum. Videtur tantum, ut ex Marca adnotavit laudatus Bortonius, ſuperinductum nomen Silveſtri, quod in Codice Canonum minime extat.

Suppoſitas Decretales illas alia plura momenta commonſtrant. Obſervavit Antonius Auguſtinus Archiepiſcopus Tarraconenſis in Notis ad Capitula Adriani in Iſidoriana Collectione uſurpari eadem verba legum Imperialium, & Scholion appoſitorum ſub Aniani nomine ad Codicem Theodoſianum, & Blondellus improbo labore ſcrutatus eſt, unde ſententias, verbaque ipſa Conſarcinator expilaverit. Verum argumentatio iſta, quam pluris faciunt, vix a me extorquet aſſenſum; nam ſi Pſeudo-Iſidorus compilavit Scholia Aniani, potuit & Auctor τῶν σχόλιων e monimentis veteribus plura exſcribere. Apocryphæ ſunt tamen Epiſtolæ Iſidorianæ: quod præter dicta comprobat ſtylus, & ſparſa per omnes ſimilitudo jejunæ & diſſipatæ orationis, quæ nec diverſis Auctoribus poteſt adjudicari, nec oſtentat ſecundi ſæculi comptam & elaboratam idoneorum verborum circuitionem. Accedit ſilentium veterum, quibus fuerunt ignotæ; & frequens citatio textuum juxta Vulgatam, quæ obtinuit poſt Hieronymi ætatem. Sed de his uterque Pagius.

Alte-

Alteram propoſitionis partem demonſtro 1. ex Epiſtola 42. Nicolai I. citata Tom. VIII. Conciliorum p.799. & cap. *Si Romanorum Pontificum*, diſt.19. In qua ſummus Pontifex ſcribit ad Epiſcopos per Gallias conſtitutos: *Si ideo non eſſe decretales epiſtolas priſcorum Pontificum Romanorum admittendas dicunt, quia in Codice Canonum non habentur adſcriptæ: ergo nec ſancti Gregorii, nec ullius alterius, qui ante vel poſt ipſum fuit, eſt aliquod inſtitutum, vel ſcriptum recipiendum, eo quod in Codice Canonum non habeatur adſcriptum. Ergo doctrinam eorum, & ſanctiones, quæ ab omni lingua venerantur, quia in Codice Canonum non habentur adſcriptæ, de codicibus ſuis eradant.* Quod cum fieri nequeat, jure optimo infert Nicolaus Collectionem Canonum non confirmare, nec imminuere decretalium Pontificum auctoritatem. Cujus rei ſubinde cauſſam ſatis congruam producit, quod omnia in uno corpore compaginari non poſſint. Addo, quod Collectores nequeunt decretis Pontificum aliquam firmitatem tribuere. Rejicere itaque Collectionem Iſidorianam eo quod Decretales plures in vetuſto Codice non habeantur, temerarium eſt & iniquum.

II. Quamquam non ſunt Decretales omnes Iſidorianæ genuinæ, nec Collectio ipſa autographa; omnes tamen tanquam ſpurias expungere imperitorum eſt, atque impudentium. Suppoſitæ enim ſunt tres Decretales Anacleti, duæ Evariſti, tres aliæ Alexandri, quam diſt. 1. cap. *Nocte ſancta*, 48. de Conſecrat. affert Gratianus, Teleſphori, duæ Pii ſucceſſoris Aniceti juxta Optatum & Auguſtinum, Præceſſoris autem juxta Irenæum & Euſebium, aliæ duæ Soteris, ſuſpectæ fidei quatuor Victoris, duæ item affictæ Zephyrino, ſpuria unica ſancti Urbani, ſuſpecta decretalis Anteri, exploſæ pariter tres Fabiani, pſeudigrapha quæ tribuitur Lucio, item duæ ex adſcriptis Stephano, Sixti II. aliæ duæ, altera ſaltem Dionyſii, tres ſub nomine S. Felicis, duæ item Marcellini, duæ aliæ Marcelli, tres S. Euſebii, una Melchiadis, Epiſtola S. Marci, ſuppoſitum denique Damaſo Decretum de Libris recipiendis. Hi ante Siricium ſederunt. De quorum Epiſtolis legendi eximii viri Lupus, Pagius, Labbeus, Couſtant. De Epiſtolis S. Stephani ad Cyprianum erudite pertractat P. Miſſorius, qui edendis FF. Minorum Conventualium Annalibus Operam dat egregiam. De ipſius perpolita Diſſertatione ambiguum eſt virorum Doctorum judicium. At plurimas veterum Pontificum Epiſtolas ab antiquis PP. & Hiſtoricis laudatas, uti Julii I. citatam in 2. Apologia S. Athanaſii, Liberii commemoratas ab Hilario in fragmentis, Damaſi ad Epiſcopos Illyrici, de qua Theodoritus lib. 2. H. E. cap. 22., aliaſque complures in dubium revocare non poſſumus. Oportet ergo, ut recto criterio genuinæ diſtinguantur a ſpuriis, non autem cæco ac præcipiti judicio ſingulæ repudientur.

III. Illæ etiam Iſidorianæ Epiſtolæ, quæ ad adulterinas amandan-

 tur,

tur non ſunt temere reſpuendæ, primo quoniam ſtatim ac prodiere, illas receperunt, probaruntque Eccleſiæ Gallicanæ Præſules, auctore Marca lib. 3. Conc. cap. 6. Deinde illis tanquam conſentientibus Patrum traditioni, & Eccleſiaſticæ diſciplinæ uſi ſunt Fideles communiter uſque ad tempora Concilii Conſtantienſis, annum ſcilicet 1414. Conſecratæ etiam fuerunt Scholarum uſu, Commentariis interpretum, aliorumque Collectorum uſurpatione. Præterea in iis contineri dogmata cum recta fide pugnantia, prætextum hæreticorum mendacium eſt. Inſuper Catholicorum conſenſio, & uſus univerſalis, ſententiarum condecentia, & cum Scripturis, ac Patribus harmonia, illarum orthodoxiam aperte demonſtrant. In laudata demum Synodo Seſſ. VIII. damnata eſt 38. propoſitio Witclefi, *Decretales Epiſtolæ ſunt Apocryphæ: ſeducunt a Chriſti fide: & Clerici ſunt ſtulti, qui ſtudent eis.* Cujus propoſitionis priorem partem eſſe univerſaliter falſam, alteram hæreticam, tertiam ſcandaloſam poteſt quiſque deducere ex hactenus diſputatis.

Propositio II. Canones collecti a Gratiano non aliam habent auctoritatem, quam fontium, locorumque, unde ſunt derivati.

Ita Auditores Sacræ Rotæ Deciſ. apud Pen. 480. n. 18. *Nec refert illos Canones recenſeri in Decreto a Gratiano compilato, quia cum Gratianus non publica auctoritate infinita quæque illa Canonum Eccleſiaſticorum, & legum etiam ſæcularium Capitula in ſuum librum contulerit, nec legis condendæ auctoritatem habuerit, nec ab aliquo Romano Pontifice liber ille tanquam authenticus & legalis approbatus fuerit, inde fit, ut quilibet Canon inde relatus ex eo tantum quod ibi referatur non habeat majorem auctoritatem, quam in proprio loco conſiſtens de ſui natura eſſet habiturus: nec Gregorius Decimuſtertius Gratiani librum tanquam legalem authenticavit, cum ſolum emendari juſſerit, & emendationes ſine additionibus, aut detractionibus mandaverit obſervari.* Videatur Bulla Gregorii, *Cum pro munere*. Accedit quod adhuc poſt limam Gregorii extant in Decreto Gratiani errores aliqui, de quibus legendus P. Placidus Bökn ejuſdem Benedictini Inſtituti in Controv. Juriſprud. lib. 1. Tit. 2. p. 1. q. x.

Conſequitur ex dictis Canones Conciliorum Generalium a Gratiano productos habere auctoritatem pleniſſimam, quia talem quoque in ſe habent. Decreta Conciliorum Provincialium inviolabilia tantum eſſe in diœceſi ac Provincia, pro qua ſtatuta fuerunt, ſpectatâ approbatione & confirmatione Pontificis; per quam tamen, niſi exprimatur, canon provincialis Synodi non ſtringit univerſos, quoniam ut Barboſa docet v. *Confirmatio*, aliique J. CC., approbatio & confirmatio addit quidem canoni robur ac firmamentum, ſed minime illum reddit ampliorem. Pari jure ſequitur leges Imperatorias, niſi Conſtitutionibus Pontificum inſertæ ſint, in foro Canonico non valere, nam inſertæ tanquam

tanquam receptæ cenſentur. Patribus autem, Hiſtoricis, ceteriſque Canonum Collectoribus ſuam ſtare ſingulis auctoritatem; ipſi autem Gratiano, ubi proprio loquitur ſenſu, non aliam, quam privato Doctori, tametſi ob plurimorum approbationem non humili, atque vulgari. Idem dicendum de *Paleis*. Unde vocabulum iſtud eruperit, abſque utilitate diſquirunt. Dictas *Paleas* a quodam diſcipulo Gratiani Palea, aut Protopalea nuncupato, ego ſane non arbitror; & hunc Paleam Cluniacenſes, aliique Benedictini prorſus ignorant. Appellari Paleas, quaſi τὰ παλαιὰ, ideſt, *antiqua* probabile eſt, tametſi non reperiantur in vetuſtis codicibus, auctore Fagnano. Ab adverbio πάλιν, *rurſus*, quidam deducunt, eo quod ſint additiones factæ Decreto. Solent vocabulis Græcis propria nomina, librorumque tituli paſſim conflari: vulgavitque paucis ab hinc annis vir doctus Philoſophicas Inſtitutiones *Neopaleas*.

Poſt Gratianum variæ adornatæ ſunt Canonum Collectiones; ſed prætermittenda ſilentio non eſt elaborata anno 1230. a S. Raymundo de Pennafort Ordinis Prædicatorum. Eſt hæc, quæ nomen præfert Decretalium Gregorii IX. Accedit ea, quæ dicitur liber Sextus Decretalium, publicata anno 4. Pontificatus Bonifacii VIII., ideſt anno Domini 1298. Addidit Joannes XXII. Conſtitutiones Clementis V. quæ vulgo appellantur Clementinæ, atque his acceſſere ab ipſo Joanne editæ, quas appellant Extravagantes. Sequuntur Extravagantes communes, ideſt a diverſis Pontificibus editæ; quibus & addidit celebris Juriſconſultus editas poſt omnes Extravagantes ſub nomine libri Septimi Decretalium. Ita Corpus univerſi Juris Canonici his libris conſtat, Decreto Gratiani, Decretalibus Gregorii IX. Sexto Decretalium, Clementinis, Extravagantibus Joannis, Extravagantibus communibus, & Septimo Decretalium. Hic tamen poſtremus eſt Corpori ſuperadditus.

Dividitur Decretum Gratiani, ſive Concordia diſcordantium Canonum in tres partes. Quarum prima continet Diſtinctiones CI., & in una quaque diſtinctione plures ſunt Canones. Pars altera complectitur Cauſas triginta ſex, atque in cauſis ſingulis eſt ordo quæſtionum, in quæſtionibus Canonum: ſed Cauſſa XXXIII. quæſtionum loco complectitur ſeptem diſtinctiones. Tertia pars de Conſecratione inſcribitur, & partitionem habet diſtinctionum quinque.

Gregorii IX. Decretales quinque libris comprehenduntur diſtinctis titulis, & Capitibus. Continet liber primus titulos tres & quadraginta: ſecundus triginta: tertius quinquaginta: quartus viginti unum: quintus unum & quadraginta. Sunt autem in omnibus titulis capita ſuis numeris diſtincta.

Sextus Decretalium in alios quinque diviſus eſt. Sunt in primo tituli vigintiduo: in ſecundo tituli quindecim: in tertio tituli vigintiquatuor:

tuor: in quarto tres tantummodo: in quinto tituli duodecim. His ſubjiciuntur Regulæ Juris LXXXVIII.

Clementinarum pariter quinque libri extant: in quorum primo connumerantur tituli undecim: in ſecundo duodecim: in tertio decem ac ſeptem: in quarto unicus extat titulus: in quinto undecim habentur.

Extravagantes Joannis titulis quatuordecim unius libri ſunt diſpoſitæ. Communes verò continentur libris quinque. Tituli in primo novem: in ſecundo tres: in tertio tres ac decem: in quarto locus eſt vacuus: in ultimo decem tituli inveniuntur. De ſeptimo extra Corpus, ut vocant, Juris non opus eſt plura dicere.

Hæc ideo conſcripta a me ſunt, ut Tirones Canonum citationes non omnibus pervias dignoſcerent. Ex Decreto itaque Gratiani hoc pacto Canones laudantur. Ex prima parte: C. *Si Romanorum*, diſt. XIX. ideſt, in Canone, qui incipit, *Si Romanorum*, in diſtinctione XIX. Ex ſecunda parte ſic proferuntur: *Can. Nulli Epiſcoporum. III. quæſt.* 5. ideſt, Canone, qui incipit, *Nulli Epiſcoporum*, Cauſſa tertia, quæſtione quinta. Sic ex tertia parte allegantur: *C. Qui manducant.* 58. *diſt.* 2. *de Conſecratione*, ideſt, Canone, qui incipit, *Qui manducant*, ordine quinquageſimo octavo, diſtinctione ſecunda partis tertiæ Decreti, quæ inſcribitur de Conſecratione. Contenta in Decretalium Gregorii quinque libris allegantur hoc pacto: *Cap. Recolentes*. 3. *Extra*, *de ſtatu Monach.* nempe, Capitulo, quod incipit, *Recolentes*, tertio, quod eſt Extra Gratiani Decretum, ideſt in Decretalibus Gregorii IX. Titulo de ſtatu Monachorum. Quæ autem proferuntur ex Decretalium ſexto, ita laudantur: *Cap. Si Apoſtolicæ*, *de Præbendis in* 6. videlicet in Capite incipiente, *Si Apoſtolicæ*, quod extat Titulo de Præbendis, in Sexto Decretalium. Proferuntur ſimiliter reliqua. Sit in exemplo: Cap. *Si a Judicibus*, de Appellat. in Clement., ſcilicet, Capitulo, cujus initium eſt, *Si a Judicibus*, quod habetur in Clementinis, titulo de Appellationibus. *Cap. Sancta Romana*, *de Religioſis Domibus in Extrav. Joan. XXII.*, aut *Cap. Vas electionis*, *de Hæreticis in Extrav. Comm.* Singulorum Canonum definitiones ſufficienter explicat Decretum Abbreviatum, quod ſoluta oratione, & carmine præmittitur Corpori Juris Canonici in editione Coloniæ Munatianæ, ideſt, Lugduni, cui hoc nomen a L. Munatio Planco, lectu dignum, & quambreviſſimum.

ÇA-

CAPUT XIX.

Quanta ſit Apoſtolicorum Canonum auctoritas.

Decreto Gratiani, & Conciliorum voluminibus addi ſolent Canones, qui dicuntur Apoſtolici: de quorum antiquitate ac origine non idem eſt Scriptorum judicium. Auctoritate Apoſtolica conditos, & antiqua traditione ad nos derivatos ſcribunt Severinus Binius, Franciſcus Turrianus, Lambertus Gruterus, Lindanus, aliique plures, quorum ſententia eſt fuiſſe per Clementem in unum congeſtos. Nonniſi vergente ad finem quinto Chriſtiani nominis ſæculo editos arbitratur Dallæus, cui videtur accedere in Vindiciis Epiſtolarum Ignatii Joannes Pearſonius. Neque digeſtos ætate Apoſtolorum, neque tam ſero fabricatos, ſed editos ſecundo, aut ſaltem tertio ſæculo ineunte ſentiunt Marca, Albaſpinæus, & etiam Beveregius, Hammondus, Blondellus, Joſephus Scaliger. Plura de his legi poſſunt apud Antonium Pagium ad an. 100. n. IX. & ſeqq. Natalem Alexandrum diſſert. XVII. I. ſæculi, Scheleſtratium 2. p. Antiq. Illuſtr., & laudatum Beveregium in altero Tomo PP. Apoſtolicorum Cotelerii. Nos autem nonnulla, quæ ad hanc ſolvendam quæſtionem videntur idonea, ſubjectis theſibus proferemus.

Propositio I. Canonum Apoſtolicorum certus numerus definiri non poteſt.

Probatur I. quoniam recepti olim ab Orientalibus, & quos habemus ex interpretatione Gratiani Herveti, ſunt numero LXXXIV., & qui obtinuerunt apud Occidentales numero tantum L. Inter iſtos autem quinquaginta eſt canon valde ambiguus XLV. de Baptiſmo Hæreticorum; quem, ſi anno CCLVI. notus fuiſſet PP. Occidentalibus, profecto Firmilianus in Epiſtola ad Cyprianum hoc anno adverſus Stephanum ſcripta, aut Rebaptizantium aliquis laudaſſet. Eſt enim ille Canon, *Epiſcopum, aut presbyterum, qui hæreticorum baptiſmum, vel ſacrificium admittit, deponi jubemus. Quæ eſt enim conventio Chriſti cum Belial? vel quæ eſt pars fidelis cum infideli?* Videtur ergo iſte Canon a Rebaptizantibus Iconii, aut Synadis congeſtus, ut Baluzius, & Pagius adverterunt, quo conſuetudinem a Stephano laudatam aliquo præſidio repudiarent. II. Cap. *Sexaginta*, d. XVI. numerantur canones Apoſtolici 60. ex Epiſt. I. Zephyrini, in cujus tamen textu habetur numerus LXX. Quinquaginta autem numerantur ſeq. Cap. *Clementis*. At proximo Cap. *Placuit*, dicuntur confirmata & rata cap. 2. VI. Synodi *Canonum Apoſtolorum* LXXXV. *Capitula*. Verum Sextam Synodum nullos edidiſſe canones, conſtat ex Act. 4. & 5. ſecundæ Nicænæ, inquit Binius Tom. I. pag. 53. Collect. Labbeanæ. III. Etſi non omnes Canones, qui extant

extant in Collectione LXXXIV. Herveti, plures tamen perantiquos eſſe, etiam præter L. communiter receptos, Eruditi omnes fatentur, & conſtabit ex ſubjecta aſſertione; cum prima ad hunc modum ſe habeat.

Propositio II. Canones Apoſtolici etiam primis Eccleſiæ ſæculis obtinuerunt.

Probatur I. ex Nicæna Synodo celebrata anno CCCXXV. Hæc enim Canone 1. de Eunuchis præſcribit, quod ſi aliqui a Dominis vel barbaris caſtrati ſunt, inveniuntur autem alioquin digni, a Clericorum ſtatu non excludantur, *Tales quippe* (inquit) *admittit Canon*. Qualem vero Canonem putas, niſi XXI. Apoſtolicum prohibentem ne Clericus efficiatur de Eunuchis ille tantum, qui amputaverit ſibi ipſi virilia? Definitur etiam 2. ejuſdem Synodi Canone, ne ſtatim nuper baptizati ad Epiſcopatum, vel Presbyteratum promoveantur, *contra Eccleſiæ Canonem*. At hunc Canonem quis ignorat eſſe inter Apoſtolicos LXXIX.? Quinto inſuper canone ſancitur, qui ab aliis ejecti ſunt, ab aliis non eſſe admittendos, *juxta veterem Canonem*. Hunc canonem adinvenies inter Apoſtolicos n. XXXIII. Decimo Nicæno canone citatur *Canon Eccleſiaſticus*: atque hunc non alium eſſe, quam LXI. Apoſtolicum, eruditi viri obſervarunt. Synodum ergo Nicænam Apoſtolici utique Canones præceſſere. Adde in hujus argumenti confirmationem, Conſtantinum in Epiſtola ad Euſebium & Antiochenos Epiſcopos citare Canonem Apoſtolicum XIII., unde conſtat, inquit Pagius n. x. hos canones ante Synodum Nicænam fuiſſe cognitos.

Deinde probatur ex Synodo Antiochena celebrata anno CCCXLI. Editi in ea Canones XXV. quos cum Apoſtolicis convenire, liquet ex illorum collatione Tom. 2. PP. Apoſt. Cotelerii pag. 17. Appendicis. Me non latet, Cl. noſtrum Lupum in Notis ad can. 26. Chalcedonenſem ambigere, num canon Apoſtolicus XLI. de rebus Eccleſiæ per Epiſcopum, vel Oeconomum ejus curandis ſit revera Apoſtolicus, cum lucidâ mixturâ appareat compoſitus ex 26. Chalcedonenſi, & duobus ultimis Antiochenis. Tanti quidem viri judicium comprobat canonum ipſorum collatio. At neque id hanc proſternit & labefactat poſitionem, quoniam ſtat adhuc canonem illum XLI. tametſi ex Antiochenis dicatur conſarcinatus, perantiquum eſſe; idque Lupus ipſe fatetur: & reponi poteſt non ex Antiochenis Apoſtolicos, ſed ex Apoſtolicis Antiochenos eſſe conflatos. Enimvero qui ſingulorum concordantiam perpendunt, vident Apoſtolicos non tam eſſe perſpicuos & amplos, licet floridæ phraſeos priſcis ſæculis congruentis: ampliores autem eſſe Antiochenos, ac talis ſtructuræ, ex qua facile conjicias iſtos illorum eſſe rivulos potius, quam fontes.

Tertio probatur Aſſertio Patrum auctoritate, Athanaſii, qui Nicænæ Synodo interfuit, & Baſilii Cæſareæ in Cappadocia Antiſtitis jam ab anno 370. Nam Athanaſius in Epiſtola ad Orthodoxos differens adverſus

verſus Gregorium Cappadocem juſſu Præfecti Aegyptiorum intruſum in ſedem Alexandrinam, ait: *Non enim nunc dierum Canones & typi Eccleſiis dati ſunt, ſed a Patribus noſtris pulchre, firmiterque traditi fuerunt*. De conſimili autem controverſia nullum invenies canonem Athanaſii ætate priorem, niſi ſit ille Apoſtolicorum LXXIII. Item in Apologia de fuga ſua conqueritur velle Arſenium ſe Eccleſiaſtico Canoni juxta vetus inſtitutum ſubjici, aperte verba faciens de Apoſtolico Canone IV. aut XXX. Baſilius vero in Epiſtola ad Amphilochium laudat antiquum canonem, quo deponendus declaratur Diaconus fornicationis convictus: quem porro canonem liquido conſtat eſſe Apoſtolicorum XXV. in Collectione Dionyſii, XXIV. in Hervetiana. Adverte nos minime aſſerere omnes omnino Canones Apoſtolicos, qui numerantur LXXXIV., vetuſtos eſſe & receptos ante exactum ſæculum tertium; ſed eos tanquam ex Apoſtolica traditione, aut ex doctrina Apoſtolorum credimus derivatos, qui cum Eccleſiæ Romanæ inviolata fide per omnia conſentiunt. Quare non ſunt ſinguli indiſcriminatim firmiſſimi, ſed exploduntur aliqui, præſertim LXV. de depoſitione Clerici, ſi jejunet die Dominico, vel ſabbato, & LXXXIV. de Canone Scripturarum.

Ex Apoſtolicis fontibus fluxiſſe L. a Dionyſio tranſlatos certiſſime tenent quamplurimi cum Baronio ad Annum CII. num. XII. De his habetur decretum Stephani Papæ IV. in Synodo Lateranenſi celebrata contra Iconomachos anno 769. Act. IV. *Non amplius ſuſcipiantur Apoſtolorum canonum prolata per ſanctum Clementem, niſi quinquaginta capita, quæ ſuſcipit ſancta Dei Catholica Romana Eccleſia*. Hos ergo & nos recipiamus oportet, ſed iſtos, alioſque juxta approbationem, ac ſenſum Apoſtolicæ Sedis. Neque repugnat decretum Gelaſii cap. *Sancta Romana* diſt. XV. ubi legitur: *Liber Canonum Apoſtolorum Apocryphus*. Primo quia Gelaſius loquitur de libro Canonum LXXXIV. non de L. Capitulis, ut ſcribit Binius, & probatur ex Humberto legato Leonis IX. adverſus Nicetam, ſcribente, *Clementis librum, ideſt, Petri Apoſtoli itinerarium, & Apoſtolorum Canones numerant PP. inter Apocryphos, exceptis L. Capitulis, quæ decreverunt Orthodoxæ fidei adjungenda*. Extat Leonis nomine cap. 3. diſt. XV. Deinde, quia verba Gelaſii ſunt commodo ſenſu accipienda, quaſi liber Apocryphus dicatur qui hos continet canones, eo quod immerito Apoſtolorum nomen præſeferat, & videatur ſecundo, aut tertio Eccleſiæ ſæculo conſcriptus, ut nunc tenet ſententia eruditorum communior.

Digitized by Google

CAPUT XX.

Perpauca circa Civiles leges rudimenta.

QUAMQUAN ad libri hujus inſtitutum Civilium legum diſſertatio non pertinet, neque poteſt illa limitibus hiſce comprehendi propter dignitatem diſciplinæ rerumque amplitudinem: quia tamen ſunt politicæ omnes conſtitutiones imagines quædam divinarum, atque perutile eſt nec injucundum Theologo aliquam illarum notitiam aſſequi; oro ne tibi, Lector, moleſtum ſit poſt alias multas hanc meam excipere lucubrationem.

Inter civiles leges, quarum etiamnum aut tabulæ extant, aut ſparſa ſaltim fragmenta, præter Hebraicas & affines Aegyptiorum, principem ſibi vindicant locum Athenienſes, vel Atticæ, ex quibus originem ducunt Romanæ. Si quis illas intelligendi cupiditate tangitur, adeat percelebres viros, Sigonium in libris de Republica Athenienſium, Thyſium, & Salmaſium de Jure Attico & Romanorum, duoſque ſaltem libros Meurſii, quorum unus inſcribitur Themis Attica, & alter Solon. Percipiet ex his, quomodo primus omnium poſt Cererem dicatur Athenienſibus leges tradidiſſe Triptolemus, eaſque explicaſſe Solon, ut Gellius ſcribit lib. II. cap. X., *axibus ligneis inciſas*. Generales leges, quas Triptolemus conſtituit, ſunt: *Parentes honorare*, *Deo fructibus colere*, *animalia non lædere*. Hoc poſtremum apud Hieronymum adverſus Jovinianum idem eſt, ac animalium carnibus non veſcendum. Speciales leges verſantur circa homicidium, matrimonium, furtum, maledicta, Magiſtratum. De homicidio ſtatutum, nullum prorſus iri impunitum, & exterminandas etiam res inanimatas, cædiſque inſtrumenta, ut colligitur ex Oratione Aeſchinis in Cteſiphontem. Statutum tamen præmium occidentibus tyrannum, idemque, ac Olympionicis, ut inquit in Hermogenem Syrianus. Permiſſum juſtum bellum, decretumque præmium inventoribus novorum armorum, ex eodem Auctore ibidem. Prohibitum militare infami, & ægroto: ac ſancitum filiis patrum, qui in bello decumberent, ex ære publico alimentum uſque ad pubertatem, ut colligitur ex Ariſtide. Inſidiantem vitæ alienæ tanquam homicidam judicandum, conſtat ex declamatione XIV. Libanii.

Pro matrimonii honeſtate ſervandâ ſtatutas ſequentes leges invenimus. Pauſanias ſcribit vindicandi adulterii legem poſuiſſe Draconem; & Solon, ex Plutarcho in ejus vita, permiſit interfici adulterum: addit Sopater etiam mulctatum dote, quæ cederet viro. Contumeliam illatam ingenuis pueris reprehendit auctoritate legum in Timarchum Aeſchines, ubi etiam de pœna corpora proſtituentium. Nothos inter propin-

propinquos habendos non eſſe lege Attica, liquet ex Avibus Ariſtophanis. Nefas erat, ut Marcellinus ſcribit, cum Tutore, aut filio ipſius virginem pupillam inire conjugium. Nupta impotenti poterat ad alium tranſire, lege ſtatutâ a Solone; de qua & Plutarchus in ejus vita, & Terentius in Hecyra Act. 1. Sc. 2. In ſolvendis tamen connubiis literas divortii deferendas ad Archontem, idem Plutarchus ſcribit in Alcibiade.

De furto has conſtitutiones inter Atticas adinvenio, Quiſquis alienam rem ſurripit, etſi olus tantum, aut fructus hortenſes, lege Solonis morte damnatur. Non poterat publici ærarii defraudator aut debitor aliquod Reipublicæ munus capeſſere, ut inquit Demoſthenes in Theocrinem. Ex Cicerone de Optimo genere Orat. habemus, nihil niſi in concione à populo fuiſſe donandum. A pupillis nil alienandum abſque poteſtate Archontis, auctor eſt in Hermogene Marcellinus. Vetitum Mercatoribus alio, quam Athenas vehere frumentum, noſcitur ex Oratione Demoſthenis in Phormionem. Has conſequuntur leges in ſycophantas, & maledicos. Datam actionem in falſos teſtes, evincitur ex Oratione ejuſdem Demoſthenis in Evergum. Prohibitum ſervo proſcindere conviciis liberum, & cuique maledicta jacere in mortuos lege Solonis; de qua in ejus vita Plutarchus. Senatoriam in Magiſtratu dignitatem nullus ante annum triceſimum capeſſebat, ut inquit Xenophon. Lex ſcortatores & maleficos a ſuggeſto arcebat: & nova lex centum annorum conſuetudinem pro ſui inviolabili auctoritate poſtulabat. Ad hæc capita leges Athenienſium, quas præclaris animadverſionibus laudati viri illuſtrarunt, breviter revocare non dubitavi, ſervata quadam cum Decalogo methodi ſimilitudine.

Poſt Atticas veniunt commemorandæ leges Romanorum ceteris omnibus, ut Polybius inquit, anteponendæ. Varia his nominibus data; nam aliæ appellatæ ſunt *Regiæ*, quæ de imperio Regum latæ ſunt: quædam *Tribuniciæ*, conſtitutæ a Tribunis pl. leges *XII. Tabularum* a Decemviris ſancitæ: dicta lex *Curiata*, lata a Magiſtratibus patriciis jam deſignatis, vel in provinciam, & ad bellum cum imperio profecturis: *plebiſcita* dicebantur decreta populi. Leges præſcriptæ de jure triumphandi appellabantur *Triumphales*: *Sacratæ*; quas traſgredientes diis ſacrabantur; latæ autem de rebus variis ac diſcrepantibus, quaſi a ſaltatione Satyri, dictæ *Satyræ*. Quamplurimæ tamen a legiſlatoribus nomen accepere, ut *Aurelia*, *Pedia*, *Clodia*, *Hoſtilia*, *Ducilia*, *Menenia*, *Cincia*, *Aquilia*, *Caſſia*, a L. Aurelio, a Q. Pedio, a P. Clodio, ab Hoſtilio Mancino, a M. Ducilio, & L. Menenio, a M. Cincio Alimento, ab Aquilio, a L. Caſſio. *Julia* dicitur lex promulgata ab Auguſto orto quidem ex familia Octavia, ſed in Juliam cooptato. At plura de his Ber. Briſſonius De Verborum ſignificatione, & Antonius Auguſtinus Archiepiſcopus Tarraconenſis, qui ordine Alphabeti ſingulare volumen edidit de legibus Romanis.

Miſſis autem legum vocabulis, attingam quædam de rebus ſervato eodem ordine, ideſt nonnulla primum in genere commemorando ſpectantia ad religionem, cultumque parentum, poſt hæc leges aliquas, ad homicidium, ad fornicationem, ad furtum, ad falſos & maledicos pertinentes. Sunt in prima claſſe leges ſacræ, quibus Romulus vetuit divina tractari a plebeis, ut ſcribit Cicero in tertio de Natura Deorum, ſtatuit augures ac Sacerdotes, prohibuit nocturna mulierum ſacrificia, atque vigilias in templis. At Numa totus in re divina ſexaginta Sacerdotibus electis a Romulo adjecit Flaminem Dialem, Martialem, Quirinalem, Veſtales virgines, Salios Marti Gradivo duodecim, & Pontificem Maximum ex Patriciis. Statuit, inquit Plinius lib. VIII. cap. 2., *Ut Deos fruge colerent, & mola ſalſa litarent*. Pro familiæ regimine conſtitutæ leges. Incutit filiis timorem ac reverentiam lex quam recitat Feſtus: *Si parentem puer verberit, aſt olle ploraſſit parentes; puer divis parentium ſacer eſto*. Nulla lex *Silvia*, ideſt Romuli, contra percuſſores parentum; *Qui neminem unquam tam ab humanitate averſum, tam naturæ inimicum fore exiſtimavit, ut parentibus, unde vitam ipſam ac lucis uſuram accepiſſet, manus inferret*, ait cap. 26. de legibus Romanis Paulus Manutius. Adoptio in filios lege Curiata fiebat apud Pontifices. Omnes virilis ſexus filii ut inſtituerentur hæredes, erat Junia Velleja. Ad æquitatem juris ſervandam, Aebutia mandatur, ne cognatis, & affinibus detur curatio, Claudia de Tutelis mandat tutelam feminarum conſanguineis. Tutorem dandum a Prætore præſcripſit Atilia. Cautum lege Voconia, ne quis filiam hæredem relinquat ſupra H. S. XXVM. Uxorem cum viro rerum omnium eſſe ſociam, eoque defuncto æqualem cum filiis habere hæreditatem, fuit lex Romuli, ut Dionyſius, & Plutarchus prodidere. Hæc perpauca de legibus ad cultum Deorum, & familiæ regimen pertinentibus univerſim dicta ſint.

Ad homicidium attinent quæ ſequuntur. Damnandum publico judicio, qui hominem occidit, aut occidendi cauſſa cum telo ambulavit, aut venenum paravit, vel vendidit, lex eſt Cornelia de Sicariis. Omnibus, qui Cæſarem interfecerant, lege Pedia aqua, ignique interdictum. Parricida, & quiſquis filiis, & affinibus præparaverit fata, l. Pompeja de Parricidis, inſutus culeo cum cane, & gallo gallinaceo, & vipera, & ſimia in vicinum mare, vel amnem eſt projiciendus. Lædentibus alterum vel mutilantibus ſtat lex Decemviralis: *Si membrum ruperit, ni cum eo pacit, talio eſto*.

Inſtituta ad coercendam libidinem lex Julia de Adulteriis, & de Pudicitia; atque his etiam divortiis modus impoſitus. Firmatur ibidem lex Romuli, *Adulterii convictam vir, & cognati, uti volent, necanto*. Stuprator verberibus necabatur, inquit Feſtus. Pellex ædem Junonis non poterat tangere. Qui divortium faceret, ei Diis inferis ſacrificandum. Puniri probrum Veſtalis, illamque ad portam Collinam defodi

defodi vivam ſtatuit Numa Pompilius. Propter mundiorem juſto cultum ſuſpectam fuiſſe Minuciam Veſtalem, narrat Livius octavo libro. Irrogata pœna vim inferentibus adoleſcentulis, & alienam pudicitiam ſollicitantibus, aut propriam proſtituentibus, ad x. millia num. lege Scatinia, aut Scantinia, latâ, ut fertur, ob Scantinium Capitolinum. Ad honeſtatem connubiorum ſtatutum in XII. Tabulis, ne Patriciis liceret jungi cum plebe, neque libertinam ingenuus, aut ingenuam duceret libertinus; at abrogatum per legem Papiam. Etiam vino nuptæ abſtinendum erat lege Romuli.

Latæ adverſus furtum leges ſunt. In XII. Tabulis. *Si quis nocte furtum faxit, & im aliquis occiſit, jure cæſus eſto*, &, *Frugem aratro quæſitam furtim noctu ſi pavierit, ſecueritve pubes, ſuſpenſus Cereri necator: impubes verberator; noxiamque duplionem præſtato*. Furtivarum rerum poſſeſſionem inhibet l. Atinia, De uſurpatione: Furtum quodlibet l. Hoſtilia. Plagiariis l. Fabiâ pœna capitis irrogatur, necnon ei, qui liberum ſciens emit. Non punitur tamen poſſidens bona fide mancipium. Puniendus lege Julia de Annona citata ab Ulpiano lib. IX. qui contra annonam fecerit, ſocietatemve coierit, quo carior fiat. Extat in l. Aquilia, ut damni injuria lati ſit actio: & qui ſciens damnum dederit, reddat quadruplum, qui inſciens ſimplum. De repetundis pecuniis extat Acilia, ſive *repetundarum*: De pecunia pro frumento contra jus accepta, l. Caſſia, ſive *Agraria*; de munere illicite accepto l. Cinia *Muneralis*.

Convicia, teſtimonium falſum, calumniam inhibent æque Romanæ leges. In XII. Tabulis extabat: Ut ſi quis actitaviſſet, aut carmen condidiſſet, quod infamiam, flagitiumve alteri inferret, capite puniretur. Fecit L. Sylla Majeſtatis crimen, ut habemus ex Epiſtola Ciceronis ad Appium. Pœnam irrogat ei, qui teſtamentum falſum ſcripſerit, recitaverit, ſculpſerit dolo malo, l. Cornelia *Teſtamentaria*; quibuſvis calumniatoribus Remnia. Qui duobus diverſa teſtimonia præberent, puniendi l. XII. Tab., & quiſquis falſum dixiſſet teſtimonium e ſaxo Tarpejo erat dejiciendus. Nec Cenſoribus in Senatu fas erat ignominia afficere, niſi accuſatos jam & damnatos l. Clodia de Nota Cenſoria. Leges Romanas alias Sigonius, Manutius, Panvinius, aliique exponunt prioribus Voluminibus Romanarum Antiquitatum.

Facile ex his deprehendes legum Romanarum cum Atticis concordantiam. Quod ut percipias magis, iterum per utraſque tenentes eumdem ordinem diſcurramus. Spectat ad Religionem lex XII. Tab. *Separatim nemo habeſſit Deos, neve novos, ſed ne advenas, niſi publice adſcitos privatim colunto*: atque eadem eſt lex Draconis apud Porphyrium. Lex VII. de Feſtis lata ab Impp. Valentiniano, Theodoſio, & Arcadio, conſimilis eſt Athenienſi, quam citat Demoſthenes adverſus Midian, *Nemini myſteriorum diebus manum injicito*. Quæ eſt L. VII. de

VII. de Off. Proconſulis, derivata a ſcito Platonis in Phædone; *Nemo occidendus, dum navigatur in Delum*. L. V. §. XIII. D. de cognoſcendis & alend. liberis, fuiſſe Athenienſem conſtat ex Diogene Laertio in Solone. Lex Numæ innovata in Cornelia de Sicariis, *Si quis liberum ſciens dolo neci duit, parricida iſto*, extat etiam apud Antiphonem. Attica lex, *Si quis adulterum deprehenderit, de eo ſtatuat quod libitum eſt*, laudata a Lyſia pro Eratoſthene, eadem eſt XII. Tabularum, & Papiniani l. 2. D. ad l. Juliam de Adult. Altera huic affinis lata a Dracone, *Si quis occiderit deprehenſum ſuper uxore, vel ſuper filia, vel ſuper ſorore, ob hæc qui cædem fecerit ne exulato*, extat in Ulpiano l. 23. ad eamdem Juliam. Non diſcrepant l. Solonis, *Si quis ingenuam mulierem rapiat, vimque inferat, mulctator*, ab ea, quam ſtatuit Juſtinianus l. un. Cod. De raptu Virg. ſeu vid. Draconis lex contra furtum, moderata a Solone, & quæ declarat ſceleris purum, qui furem noctu ingreſſum interficiat, habetur in XII. Tab., & apud Ulpianum l. 4. D. ad l. Aquiliam. Cautum legibus Athenarum ne Advocatus extraordinariam pecuniam accipiat litis cauſſa, ut liquet ex Demoſthene De Corona; idemque firmatum eſt l. 11. §. x. & XII. D. de Extraordin. cognit. Irritat contractus repugnantes æquitati l. VII. §. 7. D. de Pact. de qua etiam Ariſtoteles lib. 1. Rhet. cap. XVI. Habetur in Demoſthene πρὸς Κόνων, lex, *Qui falſum dixerint teſtimonium, de bonis & bonore periclitantur*, ac repetitur l. XII. de Teſtib., & l. 14. C. eodem, & l. XXXIII. D. de Re Judic. Objicientibus probrum alicui, quod demonſtrare non poſſint, ut accuſationi ſubjaceant, mandat lex Athenienſis apud Dionem Chryſoſtomum Orat. 15., nec non Romana, apud Ulpianum l. 5. §. *Si quis*, lib. D. de injuriis, & famoſis libellis. Sed plura de his in Concordia legum utrarumque, quam Antonius Thuſius elaboravit.

Haud dubium ergo, Romanas leges ab Athenienſibus derivatas, præſertim cum circa an. U. C. 300. tres legati Romà adierint Athenas, ut Græcorum leges colligerent atque in Latium deferrent. Quod ubi fecerunt, creati cum aliis ſeptem Decemviri, atque ab his leges in tabulas X. digeſtæ, duabus poſtmodum adjectis. Sed ſuas leges fuiſſe Romæ ante Reges exactos, liquet ex his, quas a Romulo Urbis Conditore, & Numa latas animadvertimus. Si recipimus Vulterrana fragmenta, Romulus primum Volaterris Senator electus, deinde illinc Sacerdotes, & Augures Romam accivit, atque Etruſcas leges populo denuntiavit, lib. 2. p. 86., & 87. atque ita antiquiores leges Romanorum ducunt ab Etruſcis originem. Sed ut videas iſtarum cum illis conſonantiam, proferam in medium aliquas. Pro cultu Deorum leges habentur: *Ut in Templo Eſaris nulla aliorum Deorum, Dearumve ſit imago. Hujus Numinis nulla ſtatua ab artifice fabricetur: In medio ipſius templi altare ſit aureum: Vitulus & agnus ei ſacrificetur: Quater ſingulis annis*

annis populus Eſari ſolemniter immolet: Dii peregrini ne colantur. Pro familiarum regimine autem, *Parentum liberos omnes jus eſto relegandi, vendendi, & occidendi: Parricidæ capite plectantur: Mulier viro legitime conjuncta fortunarum, & ſacrorum ſocia illi eſto: Qui contra patriam libertatem attentaverit, vivus comburatur*. Contra homicidium vero: *Deprehenſi in homicidio ſtatim moriantur: Nullus morte damnetur, niſi Lucumon conſentiat: Si quis civem hoſtibus tradiderit, capite plectatur*. Adverſus autem impudicos: *Si quis virginem vitiaverit, pecuniam, quam viri Capitales judicaverint, mulieris patri ſolvat, & virgo uxor illius ſit, nec eam dimittere poſſit: Qui eodem tempore duas uxores habet, ut adulterus puniatur; Divortium non permittitur, niſi Eſarum conſenſu*. Ad cohibendum furtum: *Fur fuſtibus cædatur: Furti quadrupli pœna ſit: Si quis agrum, domum, aut pecuniam occupaverit, vel dolo obtinuerit, duplicem fructum Domino reddere cogatur: Publicam pecuniam, aut ſacram ſi quis abſtulerit, ſcaragia morte damnabitur: Qui conſulto domos, aut agros incenderit, igne comburatur: Judex ſi pecuniam, aut aliud acceperit, capite ſtatim plectatur*. Adverſus denique calumniatores & falſos: *Qui teſtis falſus fuerit, ignominiam paſſus pereat inboneſte: Qui concivem prodiderit, fuſtibus cæſus e patria ejiciatur: Judicis fraus ne adhibetor: Si quis in jus vocatus non venerit, reus eſto*. Extant cum aliis pluribus in Etruſcarum Antiq. fragm. libro tertio.

Veruntamen iſtarum omnium Atticarum, Romanarum, Etruſcarum, aliarumque legum optimarum, Præſcriptiones quippe Tyrannorum adverſus Religionem, & æquitatem non ſunt inter leges connumerandæ, fuit origo prima, vel a poſteris Noha, vel a Judæorum Republica. Et leges quidem magni Vandimonis, ideſt, Noha in Fragmentis Etruſcis p. 174. cum Capite VIII., & IX. Geneſeos cohærent. Quæ de cultu Eſaris præſcribuntur, de Altari, de Sacrificiis, Aſperſione olei, & Salis condimento, & aliæ leges quamplurimæ conſentiunt cum libris Exodi, & Levitici, iis exceptis, quæ addiderunt Augures idololatræ. Quamobrem aut ſunt fragmenta illa, ut credimus, pervetuſta, aut ſollerter, & ingenioſe conficta.

Quicquid ſentias tamen de Etruſcis hiſce fragmentis, Romanas, Atticaſque leges, quarum ſupra vidimus concordantiam, ex Hebraicis natas commonſtrat iſtarum, illarumque collatio. Id arduum non eſt ex latis adverſus homicidas, mœchos, fures, ac falſos teſtes deducere. Moſaicam de homicidio legem cap. XXXV. num. v. 16. & ſeqq. uſque ad 21. invenies apud Paullum lib. V. Sententiarum ſub titulo Ad Legem Corneliam de Sicariis, & Ulpianum lib. VII. de Officio Proconſulis. Quod Moſes ſancivit de homicidiis fortuito, & abſque odio patratis eodem cap. v. 22. extat pariter apud Paullum ibidem, & Modeſtinum libro differentiarum VI. Moſaica lex de percuſſione rixantium

Digitized by Google

tium Exodi xxi. 18., & ſeqq. non differt a Romanis apud Ulpianum libro de Officio Proconſ. viii., & Gregorianum lib. xviii. de Accuſat. De adulteris vero eadem lex eſt Levit. xx. 10. atque Romana apud Papinianum lib. xv. Reſponſorum ad L. Juliam de adult., & Marcellum libro xxxi. Digeſtorum. Inceſtæ Nuptiæ, quæ damnantur citato Levitici capite v. 17. & ſeqq. præſcribuntur pariter Edicto Maximiani, & Diocletiani apud Papinianum ibidem, & Ulpianum in libro Regulari de Nuptiis. Turpiores concubitus, de quibus v. 13. & 15. ejuſdem Capitis xx. puniuntur eadem pœna mortis Conſtitut. Impp. Valentiniani, Theodoſii, & Arcadii ad Orientium Urbis Romæ Vicarium. Contra Fures eadem lex eſt in Exodo xxii. a v. 1. ad 15. atque in Conſtitutionibus Romanorum apud Ulpianum lib. viii. in Edictum, & Paullum lib. v. Sent. ad L. Corneliam de Sicariis. Quadrant denique cum lege Deuteronomii cap. xix. v. 16. contra falſos teſtes, decreta producta a Paullo libro ſingulari de Pœnis, & lib. v. Sent. ad L. Corneliam Teſtamentariam. Ex his autem conſtat Romanas leges ab Atticis, Atticas ab Hebraicis derivatas. Nam Moyſem cæteros omnes Legumlatores præceſſiſſe demonſtrat Huetius de Demonſt. Evang. cap. viii., & diſſertatio noſtra cap. 1. libri xi.

Rerum quidem atque Regnorum viciſſitudines legibus hactenus enumeratis, quæ fere omnes pertinent ad Jus primarium, peculiaria ſtatuta addiderunt: creveruntque tanto numero, ut ante Juſtiniani tempora ſeptem, ac triginta Juris Conditores, ſive legum Compilatores extiterint, enumerati ab Angelo Politiano in Epiſtola ad Jacobum Modeſtum Pratenſem. Inter illos xxxvii. celebriores videntur Papinianus, quem hiſtoriæ appellant *Juris Aſylum*, *& legis civilis theſaurum*, & a quo olim ſtudioſi legum dicti fuerunt *Papinianiſtæ*: Ulpianus plurium librorum ad Edictum, ad Sabinum, ad Leges, Pro Tribunali, aliiſque titulis inſcriptorum auctor clariſſimus: Paullus, quem Politianus appellat πολυγραφώτερον, quod etiam Ulpianum ſuperaverit copiâ ſcriptorum: Gregorius, & Hermogenes, qui tempore Diocletiani duos legum Codices ediderunt, quibus tertium adjecit Theodoſius comprehendentem Imperatorias Conſtitutiones a Conſtantino ad ſeipſum.

Itaque Juſtinianus ad certum ordinem tantam Legum multitudinem redigens ex tribus Codicibus Gregoriano, Hermogeniano, & Theodoſiano unum proprio nomine inſcriptum edi curavit, perfectumque anno DXXIX. auctoritate ſua confirmavit. Veteres deinde leges amplo opere complexus eſt ſub nomine Digeſtorum, ſeu Pandectarum. Addidit Juris Civilis Inſtitutiones. Collegit etiam, quæ in priori Codice fuerant ommiſſa, aut errata, ediditque accuratiorem *Repetitæ prælectionis*: atque hic eſt Codex Juſtinianeus, quo modo utuntur Juriſconſulti. Huic additæ ſunt *Novellæ*, ideſt, novæ Conſtitutiones,

Digitized by Google

nes, quæ Codicis editionem ſunt conſecutæ. Novellis acceſſere *Authentica*, ſive breves ſententiæ, quibus novellæ, quaſi auctoritate Imperatoria fulciuntur. Ita Corpus univerſi Juris Civilis conſtat Inſtitutionibus, Digeſtis, ſeu Pandectis, Codice, Novellis, & Authenticis. Inſtitutionum libri ſunt quatuor continentes univerſi Juris Epitomen. Digeſtorum, ſeu Pandectarum libri quinquaginta tribus voluminibus diſtincti: quorum primum appellatur Digeſtum vetus, alterum Infortiatum, tertium Digeſtum novum; ac ſunt in primo volumine libri XXIV. in ſecundo XIV. in tertio XII. ſuis titulis, ac legibus diſpoſiti. Codex complectitur libros IX. Conſtitutionum Imperatorum uſque ad Juſtinianum. Quintum volumen continet alios tres libros Conſtitutionum, ideſt X. XI. XII. Novellas cum ſubjectis Authenticis, CLXVIII.

Dum textus aliquis hinc profertur, laudatur hoc pacto. D. ſignificat Collectionem Digeſtorum, ſeu Pandectarum. ff. nota eſt ejuſdem librorum Pandectarum voluminis; nam librarii ſubſtituerunt ff. pro litera Greca π. L. denotat legem. Codicem Conſtitutionum innuimus litera C. Novellas, & Authenticas prima voce, & numeris allegamus. Sit in exemplo: *L. 8. parag. 4. D. ſeu ff. de liber. & poſth. hæred.*, ideſt, lege octava, paragrapho quarto in Digeſtis, ſeu Pandectis, Titulo de liberis, & poſthumis hæredibus. *L. Addictos 29. Cod. de Appellat.* hoc eſt, lege, quæ incipit *Addictos*, quæ eſt viceſima nona in Codice, titulo de Appellationibus.

Præter Corpus Juris Civilis, de quo hactenus, alter eſt Codex legum Antiquarum. Comprehendit autem legum Wiſigothorum libros XII. Edictum Theodorici in cap. 154. diſtributum: Leges Burgundiorum capitibus 89. cum additamentis: Legem Salicam: legem Alamannorum conſtitutam tempore Clotarii Regis: legem Baivvariorum ſtatutam ſub Rege Dagoberto: Ripuariorum: Saxonum: Anglorum, & Werinorum: leges Longobardorum tribus libris expoſitas: Conſtitutiones Siculas, ſive Neapolitanas ſub Imperatore Friderico II. Capitula Caroli Magni, & Ludovici Pii; quibus adde Regnorum omnium, ac Provinciarum ſtatuta. At in his ſi verſetur oratio noſtra, erit multa nimis, circumfluens, & diſſipata.

CAPUT XXI.

Ob quæ integrum ſit a legum obſervantia diſcedere.

POſtremo tandem loco dicendum eſt de iis, quæ nos ab obſervatione legum humanarum faciunt exemptos, nimirum privilegio, diſpenſatione, conſuetudine.

Digitized by Google

De Privilegio.

Privilegium eſt *privata lex ſpeciali favore homini irrogata*, ut definitur a Cicerone. In qua tamen definitione legis vocabulum late accipitur, eo quod lex pro communitate conſtituatur, privilegia autem privatis hominibus irrogentur; atque per legem imponatur onus, privilegio levetur. Dicas ſi mavis, conſtitutionem, aut exemptionem. Eſt autem privilegium aliud *locale*, aliud *perſonale*. Primum illud eſt, quod ratione loci conceditur, ut immunitas, qua gaudet confugiens ad Eccleſiam, aut ſepta Monaſteriorum. Atque privilegium iſtud perpetuum eſt, niſi princeps certum tempus conſtituat. De locis quidem ſacris ſtatutum jam eſt privilegia eſſe perpetua a Chalcedonenſi Concilio c. 24., & Urbano II. cap. *Quæ ſemel dedicata ſunt*, XIX. q. 3. Act. 6. Synodi VI., & can. 15. Synodi VIII., a Marciano etiam in lege ad Palladium Prætorii Præfectum. Privilegium autem *perſonale* illud eſt, quod alicui propriis expreſſis nominibus conceditur, v. g. quod Gregorius anno 600. largitus eſt Maximo gerendi vices Sedis Apoſtolicæ in adminiſtrandis cunctis Eccleſiis Siciliæ, cap. *Mandata Cæleſtia*. Extra de Præſumptionibus. De hoc privilegiorum genere habetur Regula VII. Juris in Sexto: *Privilegium Perſonale perſonam ſequitur, & extinguitur cum perſona*. Si privilegio gaudeat aliquis non ſpeciali titulo, ſed communi, ut Ordinis, Civitatis, Collegii; nequit is privilegio renuntiare, v. g. Clericus privilegio fori, vel canonis, ne Clericali ordini inferatur injuria, ut recte Barboſa lib. 1. Jur. Eccl. cap. XXXIX. §. 2., cum cetera privilegia ceſſare valeant, aut per revocationem concedentis, aut per ſpontaneam renunciationem. Quod privilegiorum genus dixere nonnulli Corporalium.

Canonis privilegium nuper commemoratum eſt, quod habetur c. *Si quis ſuadente*, XVIII. q. 4., nempe ut qui in Clericum, vel Monachum violentas manus injecerit, ſubjaceat anathematis vinculo: quo privilegio fruuntur & Novitii, Moniales, Equites Jeroſolymitani, & aliorum Ordinum Apoſtolicæ Sedis auctoritate ejuſdem participum. Privilegio tamen Canonis excidunt habitum, ac tonſuram dimittentes, degradati, hæretici, bigami, aggreſſores, immiſcentes ſe præliis, ac ſeditionibus, exercentes officium lanionis, & pandochæi, & qui egerint per annum artem hiſtrionis, joculatoris, circulatoris, & mimi. Quæ dedecent Clericos cap. *Cum decorem*, & cap. *Clerici officia*, de vita, & honeſt. Cleric. in VI. connumerantur.

Fori autem privilegium eſt, ut Clericus non niſi ad Epiſcoporum judicium provocetur, ut habetur in cap. *Sylveſter*, c. XI. quæſt. 1., & cap. *Chriſtianis*. *Relatum eſt*. *Clericum*: Eadem Cauſa, eademque quæſtione. Gaudent fori Privilegio Beneficiati, initiati tonſura, conſtituti in minoribus ordinibus, Clerici conjugati, Subdiaconi qui diſpenſa-

ſpenſatione Apoſtolica contrahunt cum vidua matrimonium, retinentque penſiones Eccleſiaſticas, Regulares omnes, ac Moniales, Tertiarii S. Franciſci, dummodo collegialiter vivant, Domus mulierum ſimul commorantium ad pœnitentiam agendam, aut orationi vacantium, Eremitæ probatæ Regulæ addicti, atque Superiori Eccleſiaſtico ſubjecti. Quantum ad Clericos conjugatos attinet, ut hi gaudeant privilegio Fori, & Canonis, requiritur, ut habitum, ac tonſuram deferant, ut alicujus Eccleſiæ ſervitio ſint ab Epiſcopo deputati, ut cum unica, eaque virgine matrimonium contraxerint; ac præterea nonniſi in criminalibus privilegio iſto fruuntur, ex Decreto Sacræ Congregationis Concilii die 13. Febr. an. 1610. Ceterorum autem Clericorum privilegia quot exigant conditiones, disjunctive tamen, ut inquiunt Juriſconſulti, ideſt, ut una ſaltem reperiatur in ſingulis, declarat Tridentinum Concilium ſeſs. 23. cap. 6. his verbis: *Nullus prima tonſura initiatus, aut etiam in minoribus Ordinibus conſtitutus Fori privilegio gaudeat, niſi beneficium Eccleſiaſticum habeat, aut clericalem habitum & tonſuram deferens alicui Eccleſiæ ex mandato Epiſcopi inſerviat; vel in Seminario Clericorum, aut in aliqua ſchola, vel univerſitate de licentia Epiſcopi, quaſi in via ad majores Ordines, verſetur.*

Irritum ac nullum redditur privilegium ob novem capita. I. ob ſubreptionem, vel obreptionem. Eſt autem obreptio illorum, qui in ſupplicibus libellis enarrant falſa: ſubreptio, ſi taceant neceſſario exponenda. Ex cap. tamen, *Super literis*, Extra, de Reſcriptis, habemus, eos quidem qui per fraudem, vel malitiam falſitatem exprimunt, vel ſupprimunt veritatem, in ſuæ perverſitatis pœnam nullum ex literis privilegiorum conſequi commodum: at qui per ſimplicitatem, vel ignorantiam literas impetrant ſuppreſſa veritate, aut falſitate expreſſa, gaudent nihilominus impetratis, dummodo talis falſitas ſit expreſſa, aut veritas occultata, quæ licet fuiſſet tacita, vel expreſſa, adhuc privilegia impetraſſet: ſecus ſi veritate tacita, aut falſitate ſuggeſta nihil ſupplex fuiſſet impetraturus. II. Irritum eſt privilegium quod alicui conſtitutioni contrarium eſt, niſi huic expreſſe derogetur: aut ſi conſuetudinem tollat, niſi expreſſe caveatur in ipſa, ut habetur Cap. *Licet Romanus Pontifex*, de Conſuetudinibus in VI. III. Nullum præterea eſt, ſi adverſus ſententiam jam latam ſit, eamque non exprimat, ex Cap. *Inter dilectos*, Extra, de Fide Inſtrument. IV. Excidit privilegium, quod ab Excommunicato, ſuper alio, quam excommunicationis, vel appellationis articulo, fuerit impetratum, Cap. *Ipſo Jure*, de Reſcriptis in VI. V. Privilegium ceſſat ceſſante cauſſa, ex cap. *Cum ceſſante*, Extra, de Appellat. VI. Amittuntur privilegia, quando iis abutimur, & contingit tali abuſu nimium canones vilipendi, ut dicitur Cap. *Ut privilegia*, Extra, de privilegiis; atque id præſertim, ſi metas, qui conſecuti ſunt, tranſgredi videantur, cap. *Porro*, ibi. VII. Ceſſant

præterea, ſi afferant incommodum ac detrimentum, juxta regulam Juris LXI. *Quod ob gratiam alicujus conceditur, non eſt in ejus diſpendium retorquendum*. VIII. Privilegia deſinunt per eorum, ad quos ſpectant, reſignationem, ſive renunciationem, quam ſupra diximus fieri non poſſe in Ordinis, Corporiſve detrimentum. IX. Tolluntur tandem per revocationem concedentis, per temporis, ad quod reſtringuntur, decurſum, & per eam, quæ omnia diſſolvit, ideſt, mortem: quamquam impetrata a Principe ordinarie ipſo quoque defuncto perſiſtunt; nam juxta Regulam Juris 16. in VI. *Decet conceſſum a Principe beneficium eſſe manſurum*. Sat de Privilegiis.

De Dispensatione.

Differt a privilegio diſpenſatio, quod privilegium ſi cauſſa perſeveret, nec irritum reddatur, perpetuum eſt; diſpenſatio autem certo tempore definitur. Nihil aliud eſt diſpenſatio, præterquam remiſſio, aut relaxatio communis juris, facta ab eo qui juriſdictione pollet, quibuſdam in caſibus, lege adhuc in ſuo robore permanente. Nam ſi penitus tollatur lex, non diſpenſationem dixeris, ſed antiquationem potius, ſive abrogationem. Oportet ergo, ut diſpenſatio fiat ab ipſo legiſlatore, aut ab illo, in quem tranſlata eſt auctoritas, & facultas juriſdicendi. Quare in legibus Canonicis diſpenſatio ab Eccleſiæ Paſtoribus petenda eſt, in civilibus ab ordinata Poteſtate: neque poteſt inferior diſpenſare in lege Superioris, niſi hujus conſenſu accedente. Pontifex itaque in omni jure Eccleſiaſtico diſpenſare poteſt, & ſententia aliquorum in jure etiam divino, ſecluſis fidei articulis, ſi tamen ea diſpenſatione majus Deo exhibeatur obſequium; quod tamen valde ambiguum eſt, ſi non falſum. Quis enim facile ſibi perſuadeat, poſſe, urgente etiam neceſſitate, diſpenſare ut ſine aqua naturali conferatur baptiſmus, perficiatur Euchariſtia pane hordeaceo, pro vino ſicera conſecratione offeratur, laicus impertiatur ſacramentalem abſolutionem, atque in his, ceteriſque ad Jus Divinum pertinentibus aliud ab eo, quod Chriſtus poſuit, fundamentum conſtituere? Epiſcopi in iis diſpenſare poſſunt, quæ ab ipſo, vel a diœceſana Synodo fuerunt præſcripta; nam quamquam huic Synodo Parochi ſinguli interſint, ſolus Epiſcopus tanquam legiſlator in ea ſedet, gerentibus aliis vicem tantummodo Conſultorum. Ita in his, quæ ſtatuta ſunt in Provinciali Concilio, diſpenſare poſſunt cum Metropolitanus Antiſtes, tum Epiſcopi alii, in ſuis quique diœceſibus; non tamen ſi Concilium diſpenſationem ſibimet reſervavit. Idem dicendum eſt de Superioribus Regularium comparate ad ſibi legitime ſubjectos.

Sunt tamen nonnulla Pontificii Juris, a quibus diſpenſare Epiſcopos permittit praxis, rerum conditio, & perantiqua conſuetudo. Hujuſmo-

juſmodi ſunt vota ſimplicia, caſus vel parvi momenti, vel frequentiſſime occurrentes: & in impedimentis ſupervenientibus, non tamen præcedentibus Matrimonium, ſi non eſt facilis recurſus ad Apoſtolicam Sedem, neque poſſint abſque gravi ſcandalo, & dedecore conjuges ſeparari, ſolent pariter Epiſcopi diſpenſare.

Cum autem diſpenſatio æquitatem poſtulet, ſitque potius, quam beneficium, juſtum prementis legis levamen; quotieſcumque deeſt diſpenſationis urgens, juſtaque ratio, cenſenda erit illicita. Quod definit Tridentina Synodus ſeſſ. xxv. cap. 18. de Reformat. demonſtrat Bernardus lib. 3. de Conſid. cap. 4. de Statutis Monach. cap. 4. & de Præcepto, & diſp. cap. 2., conſentiunt Theologi, & evincit ratio ex ipſa natura diſpenſationis, quæ eſt quoddam debitum levamentum, petita. Atque hinc ſequitur graviter Paſtores delinquere, dum abſque gravi cauſſa diſpenſant; quoniam eo in caſu ſunt fractores, non cuſtodes ſacrorum canonum, acceptatores perſonarum, non adminiſtratores fideles; ut recte Auguſtinus libro 2. contra Adverſ. legis cap. 11., Martinus I. Epiſt. 5., & D. Thomas q. 197. art. 4. Sequitur præterea non eſſe tam frequenter cum inferioribus diſpenſandum, ne, ut Tridentinum admonet cit. loco, aperiatur aditus ad leges tranſgrediendas. Id vero maxime circa matrimonia contrahenda ſervandum eſſe merito præcipit ſancta Synodus ſeſſ. xxiv. cap. 5. Quanta enim ex tali diſpenſatione oriri poſſint incitamenta inceſtuoſæ libidinis, res eſt in propatulo. Diſpenſari propterea nequit in ſecundo gradu, niſi inter Magnos Principes, & ob publicam cauſſam, ejuſdem Sacroſancti Concilii Decreto: cujus inviolabilem æquitatem commonſtrat Scholion eximii Lupi ad Canonem xi. Concilii Remenſis ſub Leone IX., quemadmodum inceſtuoſi conjugii fructus quod narrat Scriptor ipſe clariſſimus in Actis circa matrimonium Guilelmi Ducis Normandiæ cum Mathilde Flandrenſi. Sequitur tertio illicitum eſſe petere diſpenſationem, ſi nulla cauſſa interveniat; quoniam nefas eſt legiſlatorem ad peccandum inducere; ideoque ſi quis Superiorem ad illicitam diſpenſationem trahere curavit, tenetur illum hortari, ut eam diſſolvat, atque reſcindat.

Quæri ſolet, num tali ſtante diſpenſatione ſine urgente, gravique cauſſa petita & conceſſa, fas ſit illà uti: & reſpondent DD. perplexe admodum, & ambigue. Videtur mihi primo talem diſpenſationem ſubreptitiam eſſe, uti cenſendam declarat aperte Tridentina Synodus ſeſſ. 25. de Reform. cap. 18. his verbis: *Si urgens, juſtaque ratio, & major quandoque utilitas poſtulaverit, cum aliquibus diſpenſandum eſt: . . . . aliterque facta diſpenſatio ſubreptitia cenſeatur*. Si autem eſt ſubreptitia, aut nulla; ſuo carere debet effectu. Deinde in his ſubreptitiis diſpenſationibus ſervandum cenſeo, quod ſupra dixi de priori cauſſa irritante privilegium; ſcilicet inſpiciendum, num diſpenſationem

nem petens ſuppreſſerit veritatem, qua cognita nequaquam fuiſſet cum eo diſpenſatum. Affirmo inſuper non peccare, qui bona fide aut putat juſtæ diſpenſationis cauſſam idoneam habere, aut ignorans, an cauſſa quam allegat ſufficiens ſit, proponit rem ſuperiori diſcutiendam. Affirmo præterea valere diſpenſationes, quæ Expeditionarii Romæ appellitant ſine cauſſa, pro quibus obtinendis ſolvitur Cameræ Apoſtolicæ ſumma quædam pecuniæ: nam hæc ipſa pecuniæ exactio deſerviens Romanæ curiæ honeſtati, oneribuſque graviſſimis, juſta eſt, ac rationabilis cauſſa; ideoque diſpenſationes iſtiuſmodi dicuntur abſque cauſſa rei intrinſecâ, non tamen abſque omni prorſus cauſsâ exteriori, premente etiam & gravi.

Obloquuntur quidem nonnulli aut ignari, aut iniqui, quod iſtiuſmodi diſpenſationes, (ſint in exemplo quæ concedi ſolent ut matrimonium contrahatur cum femina conſanguinea,) in Romana Curia non obtineantur, niſi ſoluta pecunia, nec eadem habeatur ratio privatorum hominum ac principum, pauperum ac divitum, vulgarium atque nobilium. Sed revera obloquium eſt, & ex poſtulatio iniquorum; quoniam, ut ſcribit Cardinalis de Luca in Relat. Curiæ Roman. Diſc. x. num. 22., *ejuſmodi emolumenta pro laudabili ſtylo, nunquam vel nimium raro violari ſolito, in privatam alicujus auctoritatem non cedunt, ſed applicantur piis operibus, illis præſertim, quæ Fidei catholicæ, & Eccleſiæ univerſalis conſervationem, vel ſervitium concernant, adverſus infideles, hæreticos, aut ſchiſmaticos, ita id exigendo, tanquam ſpeciem mulctæ, ſeu pœnæ delicti a potentibus, non autem ab impotentibus, cum quibus practicatur pœna luitionis in corpore, mediante acceſſu ad Urbem, ac perſonali, etiam ſordido, ac mecanico ſervitio in fabrica ſancti Petri, vel in ſervili opere pio, ita quoque cum hoc exemplo mulctæ perſonalis, vel pecuniariæ, reſpective, alios terrendo, vel coercendo, ut ab iſta conſuetudine contrahendi matrimonia cum conjunctis abſtineant, ideoque revera injuſta oblocutio eſt.* Mitto quod, tanquam laborum merces, Datariæ amanuenſibus, ceteriſque Fori, Curiæque miniſtris debetur.

Tandem dico, aliquando diſpenſationes ſine cauſſa conceſſas, poſteaquam executioni fuerint mandatæ, ſi effecta alioquî graviſſima conſequantur, minime eſſe reſcindendas, ne oriantur ſcandala, & pax Eccleſiæ turbetur; quamquam monitum unumquemque volumus, plura valere in foro fori, quæ in foro conſcientiæ non tenent: quod præſertim de Diſpenſationibus ſine cauſſa petitis & conceſſis eſt aſſerendum. Plura de Diſpenſatione ex Noſtris Baſilius Poncius libro VIII. de Matrimonio, Leonardus Vanroy P. 1. Theologiæ Moralis Tract. 3. cap. x. Antonius Guerrero Tract. VI. §. XII. De lege, & Præcepto, & alii, quos perlegas: nam plura guſtare cogimur primoribus tantum labris, digitiſque, ut dicunt, extremis attingere.

De

Digitized by Google

De Consuetudine.

Conſuetudinem, ſeu communem uſum atque inſtitutionem, non accipimus hoc loco pro ſola actuum frequentia, quæ plerunque mala eſt, & ab Auguſtino lib. 1. Confeſſ. cap. 16. tartareo flumini comparatur; ſed pro jure ipsâ actuum frequentatione conſtituto, & perinde, ac lex eſſet, obſervando. Idem Auguſtinus lib. 83. qq. Q. 31. ita Conſuetudinem deſcribit: *Conſuetudo eſt jus, quod aut leviter natura tractum aluit, & majus fecit uſus, & religio; aut quod in morem vetuſtas vulgi approbatione perduxit*; & Gratianus cap. *Conſuetudo*. diſt. 1. ex lib. v. Etymolog. Iſidori, *Conſuetudo*, inquit, *eſt jus quoddam moribus inſtitutum, quod pro lege ſuſcipitur, cum deficit lex*. Alia eſt autem conſuetudo præter legem, alia juxta legem, alia adverſus legem. Dicitur conſuetudo præter legem, quæ nec lege præſcripta eſt, neque ipſi repugnat; ut conſuetudo jejunandi certis diebus, aut Sanctorum feſtivitates ſervandi, quarum non extet præceptum Eccleſiaſticum. Juxta legem conſuetudo eſt, quæ legi jam conſtitutæ collineat; ut conſuetudo annuæ Confeſſionis & Communionis in Paſchate, jejunandi diebus Quadrageſimæ, decimas perſolvendi. At conſuetudo dicitur adverſus legem, cum legi adverſatur humanæ; nam contra legem naturæ ac divinam nequeunt mores populorum prævalere: hujus generis eſt conſuetudo, quæ viget per Belgium veſcendi carnibus ſingulis ſabbatis a Nativitate Domini ad Feſtum Purificationis B. M. V. in Caſtella comedendi his, ceteriſque ſabbatis extrema animalium, Mediolani carnes edendi feria quarta Cinerum, & quinta proximâ. Atque harum conſuetudinum quælibet vim habet, ſi neceſſariæ interſint conditiones.

Requiruntur ut conſuetudo vim legis acquirat conditiones jam ſubjiciendæ. Oportet primum, ut rationabilis ſit, & propter publicam commoditatem inducta: atque hujus conditionis defectu remittendæ ſunt conſuetudines, quæ pugnant cum lege naturali, & divina, & quæ gravamen inducunt Eccleſiis; cap. *Conſuetudines*, & cap. *Cum tanto*, Extra, de Conſuetud. Juſtinianus pariter in Novella 134. *Quæ improbe*, inquit, *excogitata ſunt, ea nec longa conſuetudine confirmari volumus*. Et Auguſtinus in Epiſt. ad Caſulanum, *Conſuetudinem laudamus, quæ tamen contra fidem Catholicam nihil uſurpare dignoſcitur*. Tolerandæ tamen conſuetudines, quæ licet non rationi, ſed voluptati deſerviant, ſi tamen ab iis populi averterentur, pejores evaderent, quomodo de conſuetudine Bacchanalium habetur in Canone *Denique*, diſt. VIII. C. *Mala conſuetudo*; quoniam pernicioſas corruptelas pro legibus venerari non decet. Omnis quippe lex conſtituitur ratione recta, atque ad æquitatem, honeſtatemque refertur.

Altera conditio eſt temporis, per quod corroborari debet nova quælibet conſuetudo. Hujus temporis præſcriptio in civilibus extenditur

tur ad decennium, ex l. ult. Cod. de Præſcriptionibus, §. 1. At ad inducendam conſuetudinem contra legem Eccleſiaſticam requiritur præſcriptio quadragenalis ex cap. *Ad aures*, Extra, de Præſcript., & cap. *Quia indicante*, ibi; quo in loco Alexander Tertius decernit contentionem circa fines prædiorum Eccleſiaſticorum terminandam quadraginta annorum præſcriptione utrique parti ſervata. Quando autem conſuetudo derogat Juri communi, non perſonali duntaxat, JCC. docent neceſſariam eſſe præſcriptionem temporis immemorabilis, qualis cenſetur ſi centenaria eſt: ac præterea requiritur, ut repetito judicio conſtet conſuetudinem iſtiuſmodi revera perſiſtere. Videatur Cardinalis Tuſchus Concl. DCCXCVI.

Conditio tertia eſt, ut conſuetudo inducatur actibus externis, non neceſſitate patratis, ſed libere, pluries etiam repetitis, neque ab uno, vel altero tantum, ſed a majori ac ſaniori populi parte: unde errant, qui cum Diana, & Leſſio putant ad conſuetudinem ſatis eſſe, ſi actus bis, aut ter repetantur. Conſuetudinem quippe, ut liquet ex allata definitione, uſus & vetuſtas in morem perducit. Dicitur quidem cap. *Ita nos*, cauſſa xxv. q. 2., geminata cædes Pontificum, uſus & conſuetudo ſacrilega; ſed ut principio animadvertimus, aliud eſt conſuetudo graviorem culpam conſtituens, & majori punitione plectenda, aliud jus conſuetudinis induens ipſius legis naturam. Quapropter laudato capite, *Ita nos*, appellatur juremerito ſacrilega conſuetudo, funeſta pernicies, dirumque contagium geminata cædes Scyllacænorum Antiſtitum, quoniam horrendi criminis atrocitate viam ſternebat parricidalibus exemplis, & nefarium crimen erat ſeveriori ultione plectendum. Imo ex his infertur, in levioribus criminibus, in quæ magis humana infirmitas labitur, dicendam non eſſe conſuetudinem unam & alteram ejuſdem culpæ perpetrationem, ſed actuum frequentatione inolitam.

Accedit conditio quarta, ut conſuetudo inducatur intentione, obligandi; nam hujuſmodi intentio etiam ad conſtituendam legem eſt neceſſaria. Quamobrem ſi aliqua conſuetudo inducta fuerit cauſſa devotionis tantummodo, ut ſub veſperam ac meridie ſalutare Deiparam, cineres ſumere die poſt Quinquageſimam quarta, feſtum aliquod ex devotione celebrare, alioſque uſus plurimos, non peccat conſueta prætermittens, præciſo ſcandalo, divorumque contemptu. Similiter ſi recepta ſit conſuetudo ad oneris legis levamentum, ut quam diximus de obſervatione ſabbati in provinciis Caſtellæ & Belgii, aut conſuetudo parvæ refectionis in diebus conſecrandis jejunio; poteſt quis a conſuetudine recedere, necnon obſervatione legis ſibi meritum comparare. Inductam conſuetudinem cum intentione obligandi cenſendum eſt, quando tranſgreſſores puniuntur, aut apud viros probos ac pios male audiunt, necnon ſi plebi, ut dictum ſupra, ſcandalum præbeatur. Quod ſi incertum eſt, an cauſſâ devotionis, an obligandi animo inducta

ducta fuerit conſuetudo ; judicandum eſt ex devotione fuiſſe introductam ; nam lex non præſumitur , niſi probetur .

Ultima conditio eſt , ut conſuetudo inducatur Legiſlatoris conceſſu . Non requiritur tamen conſenſus explicitus , ſed ſufficit tacitus , quem JCC. appellant conſenſum legalem . Habetur conſenſus iſtiuſmodi , quando legiſlator conſuetudine , quæ contra legem inducitur , ſciens ac lubens non repugnat , nec urget legis obſervationem , neque in tranſgreſſores animadvertit . Dicitur enim in hac hypotheſi legem ceſſare *via conniventiæ* . Si autem invaluit conſuetudo inſcio legiſlatore ; ut vim habeat prærequiritur præſcriptio temporis , de qua ſupra . Tanto enim ſpatio poterat legiſlator de obſervatione legum ſuarum inquirere , atque id facere tenebatur ; ideoque intervenit conſenſus legalis , etiam dum lex præſcriptione abrogatur . Si tamen legiſlator conſuetudini repugnat , eamque nova lege reſcindit ; nullam conſuetudo vim habet , quia voluntas Principis voluntati populorum eſt præferenda .

His conditionibus explicatis , conſtat non omnem conſuetudinem habere vim abrogandi legem . Si enim ſit conſuetudo adverſus legem naturalem , aut divinam , irrationalis eſt , & caret conditione priori . E. gratia conſuetudo inferens gravamen Eccleſiæ , & quæ inducitur ad peccandum , & ad propria bona diſſipanddum patrimonium, ut habetur cap. *Ex parte* , Extra , de conſuetud. Atque idem dicendum eſt , ſi aliqua ex ceteris conditionibus deſideretur . In quibus explanandis omnes circa conſuetudinem quæſtiones , ut librum tandem abſolveremus , curavimus extricare . Abſolutum tibi , benevolentiſſime Lector, libens propono : iis , qui aliena carpunt & rodunt , non profero : Eccleſiæ primum , tum Theologis & Juriſconſultis ſubjicio : Summo Deo , per quem Principes juſta decernunt , dico & conſecro . IpsI CVLtVM , Vt Leges IVbent , ſtVDeas eXhIbere .

Digitized by Google

DE THEOLOGICIS DISCIPLINIS

LIBER VICESIMUS PRIMUS

Qui pertractat de humanis Officiis, indagatque in genere illorum, ſive ſalutaria ſint, ſive conſcelerata, naturam.

LEGUM, quas natura ſingulorum animo inſcripſit, quas oblivione deletas tabulis lapideis ſupremus mundi Rector inſculpſit, & quas humani Generis Reparator Apoſtolis tradidit, hi vero per univerſum terrarum orbem promulgaverunt, unus eſt finis maximus ac præſtantiſſimus; creaturarum ſcilicet rationalium mores formare, vitia cohibere, promovere virtutes, agendarum rerum normam, rationemque proponere, improboſque a pravis, flexiſque ſemitis revocare. Ad ſublimem hunc, perfectiſſimumque σκόπον diriguntur etiam humana Jura, tam Eccleſiaſtica, quam Politica: & licet hæc ſpectare videantur temporale commodum Reipublicæ, Regnorumque mortalium tranquillitatem; in his tamen finis illorum præcipuus minime conſtituitur: ſed, quemadmodum Legumlator ſempiternus, hujuſque Univerſi ſupernus Artifex condidit terram pro filiis hominum, & in gratiam immortalis animi corpus plaſmavit de limo; ita Eccleſiæ Antiſtites, ita Imperatores, ac Reges, aliique humanarum legum Conditores, qui ipſius Dei vices gerunt,

gerunt, atque per illum, ut inquit omnium hominum Sapientiſſimus, regnant, & juſta decernunt, res terrenas, corporeaſque hominis cauſsâ moderantur; ut homo ipſe facilius poſſit Creatori ſuo obtemperare, rectiſſimoque ordine militantis Eccleſiæ, ac terreſtris civitatis perfecto regimine, aſſequi cæleſtis urbis Jeruſalem, ſanctorumque civium pleniſſimam felicitatem. Qui enim ſolam politiam, & conſuetudinem, ſecundum quam vivere unumquemque, & inter homines converſari decet, ſtatutis ſuis nititur confirmare, neque illam referre ſtudet ad ſpiritalem principatum; aut Legumlatoribus, Viriſque principibus non eſt accenſendus, quoniam non curat, quod in legibus præcipuum eſt, ut omnia ſint ordinatiſſima: aut ſi placet illum dicere præſcriptorem juris, populique Rectorem, haud nobilior erit principibus Babylonis, ideſt, perturbatæ civitatis, & redactæ in confuſionem multitudinis. Cum itaque civibus Jeruſalem, non Babylonis unuſquiſque noſtrum percupiat adnumerari; ego autem ſuperiori libro præſcriptiones legum, quantum ſuſcepti Operis patiebantur anguſtiæ, tradiderim, non ut inſtruerem politicos, ſed ut Auguſtinenſibus diſcipulis inconcuſſa ſancti Parentis dogmata, & probitatis regulas commonſtrarem; æquum eſt, ut abſoluta de Legibus diſſertatione, humanorum officiorum naturam, genera, & canones exponere non prætermittam: quod proximo libro primo ac viceſimo, ſi mihi aderit propitium Numen, non abſque ulla legentium utilitate perſolvam.

CAPUT I.

Quid ſit humanum officium, de quo pertractandum eſt, & quo pacto cum metu, concupiſcentia, & ignorantia meritum comparetur.

NON aliud humanorum Officiorum nomine intelligo, quam opera, in quorum exercitatione ſita eſt vitæ honeſtas, vel turpitudo, ſive ut in conſuetudine ſermonis habemus, humanus actus. Placuit autem illo potius nomine uti, quod agere dicantur mortua quoque elementa, bruta, & ipſe homo operans abſque deliberatione, & conſilio, ſed perſolvere, aut ſervare officium nemo jure dicetur, qui implenda munera inſpectione, & libertate non ſuſcipit. Neque nova intrudo vocabula, ſed quæ cum Tullio omnes Latini probarunt, cum Ambroſio autem, ceteriſque Patribus Auguſtinus. Eſt itaque humanum officium, *Actio ex deliberata voluntate procedens*: qua definitione deſcribunt Theologi humanum actum. Qui ut humanus dicatur, ſitque ſub dominio, ac poteſtate rationalis creaturæ requirit motum liberum voluntatis, ideoque deliberationem proficiſcentem

Digitized by Google

ex advertentia rationis; hoc eſt, debet eſſe voluntarius, ac liber.

Et *voluntarium* quidem habet quamdam majorem, quam habeat *liberum*, latitudinem. Nam *voluntarium* dicimus intrinſecum motum voluntatis erga objectum lumine rationis propoſitum, ſive ſpontaneus ſit ille motus, nec poſſit illum voluntas refugere, qualis eſt propenſio ad bonum in communi, & inflexibilis beatarum mentium erga ſummum, & incommutabile bonum amor: ſive perſeveret in voluntate optionis poteſtas, & facultas reluctandi, cujuſmodi eſt boni mutabilis delectatio, & ipſe amor Dei in tenebroſa hac mortalitate, ubi nondum quid Deus ſit mentibus humanis apparuit. Quando autem hæc optio, & reluctandi poteſtas viget in voluntate, ejus motum non ſolum voluntarium appellamus, ſed etiam liberum: & ideo voluntarium tollit externa vis, & coactio, liberum vero neceſſitas ineluctabilis, quamquam adjuncta ſit pleniſſimæ ſpontaneitati, ac lubentiæ. Verum hæc omnia tam aperte explicavi lib. de Divina Scientia cap. 13. Regula v., lib. de Angelis cap. XIII. de primo Homine cap. x. de Hæreſi Pelag. cap. pariter decimo, de Hæreſi Luthero-Calviniana cap. 2., & 3. & de Janſeniana cap. 1. ut certa mihi hæreat animo perſuaſio, ſuperfluum eſſe quidquam addere, vel ad percipiendam libertatis naturam, vel ad removendam ab Auguſtiniana doctrina ſuſpicionem quamlibet Janſenianæ.

Poſtquam ergo ideam voluntatis, ac libertatis præformavimus, atque diſſipare ſtuduimus denſam, & circumfluentem caliginem, reſpondendum breviter variis quæſtionibus a Scholaſticis in limine hujus Tractatus propoſitis. Ac primo inquirunt quomodo ſe habeat ad voluntatem coactio, per quam homo aliquid facit invitus, ut dum trahitur ad carcerem, projicit in tempeſtatibus merces, atque aggreſſoribus pecunias tradit, aliaque facit gravi metu coactus. Ad quam diſquiſitionem una eſt omnium reſponſio, nunquam voluntatem cogi quoad actus elicitos, propriam ſcilicet inclinationem, amorem, odium, delectationem; cogi tamen quantum ſpectat ad actus imperatos, eos ſcilicet, qui diverſis a voluntate facultatibus perficiuntur: cujuſmodi ſunt cernere, loqui, ſcribere, ambulare, quæ peraguntur oculi, oris, manus, & pedum miniſterio. Quod alibi notatum eſt, & hac ratione apertiſſime demonſtratur. Ut impoſſibile eſt idem eſſe, & non eſſe, ita fieri nequit, ut voluntas ſimul velit, & non velit. Cogi ergo invita non poteſt, alioqui vellet nolendo, & fugiendo diligeret, ſive vellet & non vellet, diligeret & non diligeret: quod diximus repugnare. At corporis inſtrumenta, per quæ conceptam explet inclinationem, poſſunt optime ab exterioribus cauſis impediri, vel retardari: ideoque accidit ſæpenumero, ut quod cupimus non valeamus complere cauſis aliquibus adverſantibus. Atque hoc eſt voluntatem cogi in actibus imperatis, ideſt plura facere, aut prætermittere, invitam

Digitized by Google

vitam licet, ac repugnantem. Per quæ priori quæſtioni breviter ſatisfactum eſt.

Affinis eſt altera, an metus gravis efficiat, ut opus quod patratur dici voluntarium non debeat. Cui ſane quæſtioni obvia eſt reſponſio, ſi diſtinguamus duplex voluntarii genus. Aliud quippe eſt quod ita efficaciter volumus illius honeſtate, aut utilitate allecti, ut nequaquam ad illud omittendum opere animoque inducamur, quarumque rerum circumſtantia accedente. Atque iſtud appellant ſcholæ *voluntarium ſimpliciter*: & locum habet in omnibus, quæ a voluntate eliguntur circumſtantiis ſingulis ſpectatis; ſit in exemplo confeſſio martyrum Chriſtum etiam laniato corpore profitentium. Voluntarium eſt aliud, quod per ſe quidem voluptatem, & amorem ſui ingenerat, atque voluntas illud lubentiſſime amplecteretur, ſed adverſantibus cauſſis majus pondus habentibus deſeritur, ac projicitur. Iſtud vero appellant Scholaſtici *involuntarium ſecundum quid*, abſolute autem ſecundum ſe voluntarium: cujuſmodi eſt in mercatore voluntas projiciendi merces, dum imminet naufragium. Hac vero diſtinctione præmiſſa dicimus in iis, quæ fiunt ex metu haberi duntaxat rationem involuntarii *ſecundum quid*, fieri tamen actionem lubenter, voluntarie, ac libere. Et ratio eſt; quoniam dum homo metu operatur, v. g. projicit merces in mare, aut porrigit aggreſſori crumenam, non operatur abſque advertentia rationis, ſed judicat propriæ vitæ conſervationi cum merces, tum pecunias eſſe poſtponendas: ideoque operatur cum advertentia, & optione: quæ duo ſunt cardines voluntatis, ac libertatis. Quoniam vero tenetur adhuc mercium, & pecuniarum amore, neque illas amitteret in diſcrimine periculoque vitæ minime conſtitutus; hinc eſt, quod invicem confligant amores duo, unus vitæ, alter nummorum, & ille iſtum ſuperat animum diſſipando, ideoque non ſine reluctantia, vehementique pugna privat ſe homo bonis ceteris pro vita ſervanda: quod diximus communiter appellari involuntarium *ſecundum quid*. Atque ex his liquet non eo ſenſu metum reddere involuntarium *ſecundum quid*, quaſi reluctantia illa, & minor propenſio voluntatis efficiatur a metu, cum oriatur aliunde, ſcilicet ab affectu repugnante actioni, ad quam metus impellit: ſed iccirco dicitur inducit metu involuntarium *ſecundum quid*, quoniam trahitur voluntas ad illam actionem, a qua proculdubio abſtineret, ſi metus non adeſſet. Nec aliud principium habet metus ipſe, quam amorem boni alicujus, quo affecti metuimus quicquid poteſt nos eodem bono privare.

Pugnat adverſus dicta, quod leges reſcindant contractus, ac vota, quæ fiunt gravi metu impellente: cujus rei nulla alia cauſſa videtur proferenda, niſi quia carent voluntatis conſenſu. Sed reſpondemus contractibus, qui ad humanam ſocietatem, ac mutuam benevolentiam ſunt inſtituti, hanc a legibus appoſitam conditionem, ut

non

non ſola libertate ſtatuantur, verum etiam careant iis adjunctis, quæ ſocietatem ipſam humanam lædunt, ac ſcindunt: cujuſmodi eſt uti minis, ac violentia in celebrandis contractibus. In votis pariter reſpicit Deus non voluntatem duntaxat, ſed voluntatem, libertatemque pleniſſimam, utpote qui non indiget rerum noſtrarum oblatione, ſed attendit voluntatis fervorem. Ceterum ſi metu quantumvis gravi, proximæ etiam, ac truculentiſſimæ mortis, tentaret quiſpiam nos ad peccatum inducere; ſi præbeamus aſſenſum, nequaquam dicemur ſine culpa peccaſſe: quod ſatis eſt ad probandum ea, quæ metu patrantur, non eſſe abſolute, & ſimpliciter involuntaria.

Quæſtio proxima eſt de concupiſcentia, num ipſa ſaltem tollat ab humano opere rationem voluntarii. Cui reſpondendum eſt negative. Cum enim in voluntario attendi debeat advertentia rationis, & amor, ſeu propenſio voluntatis, atque dum fervet concupiſcentia, cupidius mutabilia bona appetantur; conſequens eſt concupiſcentia voluntarium non minui, ſed augeri, in quantum voluntas fertur ad bona fluxa, & commutabilia, quorum voluptatem ad diſtinctionem ſanctæ delectationis appellamus concupiſcentiam. Quod ſi loquamur de inclinatione voluntatis ad bonum, cui contranititur inſeminata cupiditas, dico concupiſcentiam minuere voluntarium, propterea quod lucta, ac pugna cupiditatis animum diverberando, efficit ne bonum proſequatur vehementiori niſu, & caritatis ardore: atque ita concupiſcentia extincta, & ſummo bono apertiſſime revelato, neceſſum eſt ut illi voluntas adhæreat, nulla permanente optione, vel indifferentia libertatis. Quid autem ſi concupiſcentia adeo vehemens ſit, & robuſta, ut omnem rationem perturbet, nec ſupernæ gratiæ lumen affulgeat? Foret in eo caſu extenuata quidem vis voluntatis in ordine ad bonum, & perturbata ſenſibilium rerum permixtione acies mentis; ſed perſeveraret adhuc liberi arbitrii ſub morali quadam neceſſitate facultas; quoniam nullum bonum ſenſibile poteſt rationalis creaturæ animum inſuperabili neceſſitate compellere.

Proxima eſt quæſtio, an conſiſtat cum ignorantia libertas. Quam breviter reſolventes (nam de ignorantia agendum eſt ſpecialiter) dicimus, aliam eſſe ignorantiam invincibilem, aliam vincibilem. Invincibilis ignorantia eſt illarum rerum, quas aliquis etiam omni adhibita diligentia ſcire non poteſt, ut ignorantia myſteriorum fidei in his, quibus nondum annuntiatum eſt Evangelium. Ignorantia autem vincibilis ea eſt, quam aliquis ſuperare poteſt, ut ignorantia noſtra de plurimis veritatibus in ſacris canonibus, & decretis Romanorum Pontificum expreſſis. Hæc autem ignorantia, vel eſt eorum, quæ quis ſcire tenetur, & poteſt, negligit tamen illa addiſcere, vel etiam affectat ignorantiam, quo liberius peccare poſſit; vel eſt ignorantia illarum rerum, quas poteſt quidem aliquis ſcire, ſed nullatenus ſcire tenetur.

netur . Verſatur autem omnis ignorantia , vel circa jus , vel circa factum . Dicitur ignorantia juris , quæ circa legem verſatur , ut ſi ignoret aliquis hunc contractum eſſe illicitum , hunc conſanguinitatis gradum dirimere matrimonium . Ignorantia facti ea eſt , qua ſciens legem ignorat num opus , quod exercet , ſit ejuſdem legis ſubſtratum : ut Abimelech ſciens tangendam non eſſe alienam uxorem concupivit Saram , quam ignorabat nuptam Abrahamo, & Jacob ſciens non eſſe comprimendam virginem , niſi connubium præceſſerit , dormivit cum Lia , quam opinabatur eſſe deſponſatam ſibi Rachelem .

His itaque conſtitutis , dicimus ignorantiam invincibilem , ſive juris ſit , ſive facti , excludere penitus voluntarium , ac liberum , ideoque & actuale peccatum , quod nullum profecto eſt , niſi ab eo liberum ſit abſtinere , ut multis argumentis evicimus de H. Calviniana cap. 2., & 3. ſolutis iis , quæ ex adverſo objectant heterodoxi . Tolli autem per ignorantiam invincibilem voluntarium conſtat ex allata ſuperius voluntarii definitione . Ac propterea rectiſſime damnata fuerunt illa aſſerta : *Infidelitas negativa in iis , quibus Chriſtus non eſt prædicatus , peccatum eſt* : &, *Tametſi detur ignorantia invincibilis juris naturæ , hæc in ſtatu naturæ lapſæ operantem ex ipſa non excuſat a peccato formali* . Ignorantia autem vincibilis , ſi ob ſolam negligentiam ea quiſpiam laboret , quam ignorantiam *Craſſam* dicimus ſermonis uſu, minuit quidem voluntarium , & qui ex tali ignorantia operatur , *vapulabit paucis* , ut habetur in Evang. Lucæ XII. 48. ſed cum volita ſit indirecte , eo quod ignorans , ut neceſſaria ſciret , diligentiam debitam non adhibuit , non efficit , quin opus ex tali ignorantia patratum cenſendum ſit liberum , ac voluntarium . At ſi quis magis amat laborare ignorantia , ut peccare poſſit liberius, quemadmodum ille , de quo ſcriptum eſt : *Noluit intelligere , ut bene ageret* ; adaugetur in eo ratio voluntarii , & peccati ; quoniam , ut ſcribit Doctor Angelicus 1.2. q.76. art. 4. *Vult ſubire ignorantiæ damnum propter libertatem peccandi* .

Vidimus hactenus quid ſit humanum Officium , & quando ſit cum voluntate , ac libertate conjunctum . Reſtat ut breviter dicamus de bonitate , ac malitia humanis officiis inſita . Nihil aliud ea eſt , quam cum recta ratione , & immutabili lege veritatis , & æquitatis omnium animis indita , ipſoque divino lumine creaturæ rationali affulgente , convenientia , vel diſſonantia . Quicquid ergo regulæ illi conſentaneum eſt , in genere morum eſt optimum ; quicquid a regula illa deflectit , malum , ac indirectum . Explicavi hæc omnia lib. XVIII. ideſt in Comment. ad Epigrammata Proſperi cap. III. Qualem vero ordinem regula illa præſcribat , dixi ſuperiori libro de legibus cap. IV. ex quo etiam capite , aliiſque locis diſſertationum noſtrarum plurimis facillimum erit percipere ſummum , atque incommutabile bonum illud eſſe , ad quod omne opus creaturæ rationalis eſt dirigendum , reliqua creata bona

bona nonniſi illius gratià eſſe expetenda. Atque ex his infertur nullum alium finem admittendum eſſe humanorum officiorum ultimum ac principem, præter Deum ſummum bonum; cetera media eſſe, quibus fas eſt pro illius conſecutione uti, non autem frui. Quæ omnia ſatis explicata me impulerunt, ut quæ Theologi alii diſputant ſtylo ampliori de voluntario, de libero, de moralitate, ac fine actuum humanorum, nunc ego ceterarum lucubrationum mearum ſynopſi ob oculos lectoris ponerem: quod capite hoc primo complevi.

CAPUT II.

An detur humanum aliquod opus indifferens, expers ſcilicet tam nequitiæ, quam probitatis.

QUAESTIO inſtituitur de operibus cum deliberatione ac libertate patratis: nam indeliberatis, ac neceſſariis nullam meriti, laudiſque ineſſe rationem, quemadmodum nec vituperii, atque malitiæ, ſatis liquet ex diſputatis. Eſt autem omne opus deliberatum cum fine operantis conjunctum, atque ad objectum aliquod cum advertentia directum: atque hinc, ex objecto ſcilicet, ac fine ſuam deſumit bonitatem, ſive malitiam. Nam quod docet Schola humanorum officiorum qualitatem petendam eſſe ab objecto verum eſt, ſcribente Auguſtino Epiſt. 155. *Mores noſtri, non ex eo quod quiſque novit, ſed ex eo, quod quiſque diligit, dijudicari ſolent*; atque omnibus fatentibus rationi eſſe conforme Deum colere, atque diligere, diſſonum vero amare turpe lucrum, & illicitam voluptatem. Sed fieri tamen poteſt, ut operemur erga objectum honeſtum, & dilectione dignum, & tamen pravus finis vitiet opera, ut ſi largiamur eleemoſynam ad inanem gloriam captandam, aut Deo præſtemus obſequium pro temporalibus bonis unice comparandis. Quamquam contingere nunquam poteſt, ut ſi objectum malum ſit ac prohibitum, operationem rectus finis honeſtet: propterea fert commune proloquium oriri malum *ex quocunque defectu*. Quare non a ſolo objecto penſanda eſt humani officii natura, ſed etiam a circumſtantiis reliquis, & præſertim a fine, quo allicimur, ac movemur, ſive ne penitus abjiciamus orationem ſcholaſticam, *a tendentia in objectum*. Hinc dictum alibi cum Auguſtino, non externo officio, ſed fine, vitium, ac virtutem diſcerni: quod eſt in hac præſertim quæſtione attendendum.

Si ergo humanum aliquod opus conſideretur comparate duntaxat ad objectum, conveniunt omnes, plura eſſe humana officia ſuapte natura indifferentia, ut ambulare, levare feſtucam, ludere pila, aut latrunculis, aliaque facere nullis legibus vetita: atque ſchola appellat hæc

Digitized by Google

hæc opera indifferentia *ſpecie*. At ſi humana actio conſideretur *in individuo*, nimirum, ut hic, & nunc ponitur, tali fine, ac tali rerum circumſtantia, probabilior eſt ſententia Thomiſtarum, ac omnium Noſtratium ſemper actionem illam eſſe in genere morum rectam, aut pravam.

Plura diſſerui præcedenti libro XVIII. cap. 3. de operibus moraliter bonis, unde pendet hujus quæſtionis ſolutio. Dixi defendere complures, quod teneamur referre in Deum actiones omnes deliberatas, quorum ſententia proximis argumentis fulcitur. I. Eſt præceptum (inquiunt) caritatis, ut diligamus Deum ex toto corde: quæ dilectio nequaquam haberi poteſt, niſi referamus in Deum *omnes cogitationes, omnem vitam, & omnem intellectum*, juxta doctrinam Auguſtini lib. I. de doctrina Chriſtiana cap. 22. Cui argumento ſi reſpondeas præceptum diligendi Deum, cum ſit affirmativum, non ſemper obſtringere, inquiunt illius ſententiæ Patroni verum id quidem eſſe, ſed cavendum tamen dum actu opera deliberata exercemus, ne in re creata ſiſtat animus, ac fruatur bono aliquo commutabili: quod ſane foret ordinem pervertere dilectionis. At niſi referas actiones deliberatas in ſummum bonum, hæres animo bonis commutabilibus, ordine ſanctæ dilectionis turpiter permutato. II. Proferunt teſtimonium Pauli I. ad Corinth. X. 31. *Sive manducatis, ſive bibitis, ſive aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite*. Quod ſi dixeris conſilium eſſe non præceptum; reponent eadem ratione præceptum eſſe ne fruamur creaturis, quibus uti debemus; iis neminem bene uti abſque amore Creatoris, ut docet S.Pater lib. IV. contra Julianum cap. 3. Cum ergo non conſilium, ſed præceptum ſit ordine dilectionis frui ſolo incommutabili bono, eſt etiam præceptum non conſilium, ut omnia fiant in caritate, ſive cum relatione in Deum. III. Producunt teſtimonia Patrum innumera, ac præſertim Auguſtini ſcribentis loco nuper laudato: *Quicquid boni ab homine, & non propter hoc fit, propter quod fieri debere vera ſapientia præcipit, etſi officio videatur bonum, ipſo non recto fine peccatum eſt*. Similia docent Ambroſius ſerm. in Malach. Bernardus Tract. de caritate cap. I. Baſilius Magnus libro regularum reſponſione 5., & S.Thomas, qui de caritate art. 2. ad 3. ait: *Virtualiter omnia referre in Deum, cadit ſub præcepto caritatis, cum hoc nihil aliud ſit, quam habere Deum ultimum finem*. IV. Afferunt argumenta plura omnia tamen hoc fundamento ſtabilita, quod homo creatus ad imaginem Dei nequeat iu aliquo creato bono finem ultimum conſtituere: habeatque rationem finis ultimi quicquid ſaltem virtualiter in alterum non refertur. Quod ſi plura de hac ſententia cupias legere, adito Vanroy Tom. I. Theologiæ moralis, Tract. 2. cap. I. Aurelium Piette Tom. 2. quæſt. I. Antonium Guerrero Tom. I. Tract. V. §. 2. Gavardi Tom. IV. q. 5. Nicolaum L'Herminier Tom. V. pag. 361. Nat. Alexandrum lib. 3. de peccatis Regula LVII. &c.

Eſt tamen plurimorum apud Suareſium lib. 1. de Grat. cap. 6. oppoſita præcedenti ſententia, quod omnia opera in Deum minime teneamur referre: eamque his communiunt argumentationibus. I. Cum abſque fide, & caritate impoſſibile ſit in Deum opera deliberata referre, ſi abſque tali relatione vitiata forent atque perverſa, ſequeretur veram eſſe, & immerito damnatam illam propoſitionem Baji: *Omnia opera infidelium ſunt peccata*, & alteram Quenelli: *Sola caritas Chriſtiano modo facit actiones Chriſtianas per relationem ad Deum, & Jeſum Chriſtum*. Quam tamen argumentationem facile elides reſpondendo dari cum in infidelibus, tum in peccatoribus opera indeliberata, quæ carent omni vitio & peccato, necnon plura, quæ non ſine gratia etiam ab infidelibus fiunt, & multa pariter facta a peccatore cum ſola gratia actuali, & abſque gratia ſanctificante: quæ ſi fatearis, nullam pertimeſces ex Eccleſiaſticis cenſuris latis in eos, qui etiam in motibus indeliberatis ac neceſſariis nequitiæ & culpæ labem excogitarunt, neque ullam gratiam admiſerunt vel ante habitum fidei, vel ante remiſſionem peccatorum: quæ Baji, & Quenelli dogmata ſunt capitalia, nullatenus præcedentis doctrinæ conſectanea: quod alibi demoſtratum eſt. II. Stant pro hac ſecunda ſententia etiam Auguſtini aliorumque Sanctorum teſtimonia. Nam S. Pater lib. de Bono Conjugali cap. 6. ait: *Conjugalis concubitus generandi gratia non habet culpam*. Serm. 159. *Delectat guſtum cibus non prohibitus; delectant guſtum etiam epulæ ſacrilegorum ſacrificiorum: iſtud licite, iſtud illicite. Videtis ergo cariſſimi etiam in iſtis corporis ſenſibus licitas eſſe, & illicitas delectationes*. Sed reſpondent Noſtrates, permitti ab Auguſtino voluptatem, atque delectationem, quæ cibo, potu, aliiſque ſenſuum actibus percipitur, in quantum concomitans eſt, & actus ipſos conſequitur: non autem affirmari, quod fas ſit illius delectationis cauſſa operari, ita ut in voluptate tanquam in fine ſiſtat ipſorum actuum exercitatio. Etenim Auguſtinus Tract. 2. in 1. Joannis Epiſtolam apertiſſime allata loca exponit, ſuamque mentem manifeſtat, ſcribens: *Quando dicitur, Nolite iſta diligere, hoc dicitur, ut non manducetis, aut non bibatis? Non hoc dicitur: ſed ſit modus propter Creatorem, ut non vos illigent iſta dilectione, ne ad fruendum hoc ametis, quod ad utendum habere debetis*. Cohærenter ad hanc Auguſtini doctrinam proſcripta fuit ab Innocentio XI. ea propoſitio: *Comedere & bibere uſque ad ſatietatem ob ſolam voluptatem non eſt peccatum, modo non obſit valetudini, quia licite poteſt appetitus naturalis ſuis actibus frui*. III. Habent præterea hujus ſententiæ defenſores ſuas, & ipſi ratiocinationes. Quarum prima eſt præceptum referendi omnia in Deum opera eſſe affirmativum, ideoque non ſemper obſtringere operantem. Proxima eſt, quod impoſſibile ſit tanta in hominibus attentio, ut quicquid efficiunt, referant in Dei gloriam. Tertia, quod nimium eſt arduum

Digitized by Google

exiſtimare quod prava ſint, quæ fiunt motivo honeſtatis, puta eleemoſynam pauperi diſtributam ex commiſerationis affectu. Verum & his occurrunt reponendo præceptum illud, etſi non obliget ſemper, obſtringere in hypotheſi, quod homo operetur deliberate, atque ex conſilio, cum nullum alium finem ultimum poſſit ſibi præfigere præter bonum incommutabile: non eſſe impoſſibile omnia in Dei gloriam referre virtualiter, tametſi arduum eſt id ſemper actualiter præſtare; difficultatem, ſi qua eſt, ipſa caritate complanari: ac tantam eſſe infirmitatem naturæ humanæ, ut ſine gratiæ adjutorio non valeat quodlibet peccatum vitare. Ad ultimum inquiunt opus ex motivo honeſtatis patratum in ſe, & officio ipſo ſpectato, bonum eſſe, & rationi conſentaneum, ſed defectum eſſe in fine operantis, qui illud ad debitum finem non refert.

His præſidiis poteris priorem illam Auguſtinenſium ſententiam ſartam tectamque tenere, aut, ſi mavis, amplecti poſtremam. Memineris tamen me elegiſſe mediam viam, de qua plura memorato capite tertio libri XVIII. Dixi omnium menti ineſſe regulam quamdam incommutabilem æquitatis, ſed hominem lapſum magis movere, atque ad agendum trahere imagines rerum ſenſibilium, & inſeminatam peccato primi hominis noxiam cupiditatem: ad hanc comprimendam divinitus nobis inſpirari gratiam ſanctæ delectationis. Ad propoſitam ergo quæſtionem ex hac mea opinatione conſequens habetur reſponſum. Vel humanus actus dirigitur per caritatem, & gratiam ſanctæ delectationis in Deum, & eſt bonus undequaque: vel per ideam illam incommutabilis æquitatis rectæ rationi deprehenditur convenire, & eſt bonus moraliter: vel peragitur ob inanem gloriam, & eſt inflatum typho ſuperbiæ; vel propter res ſenſibiles, & creatas, & cupiditate marceſcit. Igitur in individuo nullus datur humanus actus indifferens. Addo quod niſi adſit caritas, per quam referatur in Deum, in praxi operans non operabitur propter æquitatem, cujus habet ideam ingenitam, ſed aut ſibi placens, aut fruens bonis commutabilibus, & ideo opus erit pravum, atque perverſum. Atque hæc aſſertio ex præcitato capite ſua veluti ſponte dimanat. Neque ab Auguſtino aliena eſt, qui libro 2. de peccatorum meritis cap. 18. docet non poſſe in medio quodam humanam voluntatem conſiſtere, *Ut nec bona ſit, nec mala*; & in libro de utilitate credendi cap. 12. ait: *Omne factum ſi recte factum non eſt, peccatum non eſt; nec recte factum ullo modo eſſe poteſt, quod non a recta ratione proficiſcitur*. Hinc Vaſqueſius, pugnet licet pro ſententia contraria, fatetur nihilominus 3. p. diſp.25. cap. 6. S.P. Auguſtinum nullum indifferentem actum admittere.

Objiciunt Adverſarii 1. locum Hieronymi ex Epiſtola 89. inter Auguſtinianas XI. vel LXXV. *Bonum eſt continentia, malum eſt luxuria. Inter utrumque indifferens ambulare, digerere alvi ſtercora, capi-*

 tis

tis naribus purgamenta projicere , ſputis rheumata jacere . Hoc nec bonum , nec malum eſt . Sive enim feceris , ſive non feceris , nec juſtitiam habebis , nec injuſtitiam . Reſpondetur Hieronymum loqui de operibus conſideratis in ſpecie , ſive ſpectato duntaxat eorum objecto , non autem in individuo , prout hic , & nunc exercentur , & quatenus cum intentione , ac fine operantis ſunt conjuncta . Hoc autem pacto nemo denegat eſſe indifferentia ; cum verſentur circa objectum , quod nec prohibitum eſt , nec præceptum . Nemo pariter affirmat exercitamento illorum operum juſtitiam comparari , vel injuſtitiam , cum hæc duo non opere , atque officio penſentur , ſed fine , qui in operante eſt , non in opere . Hanc eſſe mentem Hieronymi conſtat ex verbis nuper recitatis , atque ex ipſo Epiſtolæ argumento . Ait enim principio *bonam eſſe continentiam* , in ſe utique ſpectatam , & ratione objecti : nam ſi continens ſis avaritiæ gratia , aut philaucia quadam , & inani jactantia , quis dubitat continentiam tuam non eſſe bonam , atque vinci a te vitium vitio ? Addit poſthac indifferens eſſe *ambulare , ſputa jacere , naribus purgamenta projicere* : quæ ſi præſtes , ut amaſiam videas , hoſtem contemnas , procum acceſſas , quis negat a te indifferens opus vitiari ? Ergo Hieronymus in operibus , quæ indifferentia appellat , officium ſpectat , non finem . Idque ut probet obſervationem legalium non eſſe natura ſua indifferentem , ut potuerit ab Apoſtolis pro temporum oportunitate exercere , vel prætermitti , ſed malam fuiſſe , ac prohibitam , ideoque non ſincere , ſed quadam diſpenſatione uſurpatam . Qua in re non ſolum Hieronymus fatetur finem operum eſſe attendendum , ſed etiam tenet reprobatam ab Auguſtino ſententiam , in obſervatione legalium mala per ſe ac prohibita magnam apparere , ac novam *clementiam Apoſtoli , dum Judæos Chriſtianos volens facere , ipſe Judæus factus eſt* . Ea propter Hieronymus plus , quam dicamus nos , dicit : quoniam arbitratur opus *in ſpecie* malum , eſſe bonum *in individuo* , & provide ab Apoſtolis ſervata legalia , & ſimulata præcepta , etiamſi exiſtimet legalia ipſa mortifera . *Sed cavendum eſt* , ut S. P. Auguſtinus reſpondet Hieronymo Ep. XIX. nunc LXXXII. , *ne ſicut Philoſophi quædam facta hominum media dicamus inter recte factum , & peccatum , quæ neque in recte factis , neque in peccatis numerentur,* ſpectans *in individuo* opera , quæ Hieronymus dixerat *in ſpecie* tantum indifferentia .

Deinde objiciunt Adverſarii , quod loqui , ambulare , ludere ob ſolum libertatis exercitium non ſit opus bonum , neque malum : non bonum , ut per ſe patet ; non malum , quoniam ad pravum finem nequaquam refertur . At conſtat ex dictis reſponſio : hi enim , & conſimiles actus ſunt ſecundum ſe indifferentes , in individuo autem , & ſpectato fine operantis , omni malitia non carent , non quia ex fine pravo ponantur , ſed quia recto fine deſtituuntur . Et revera Matthæi XII. 36. le-

36. legitur: *Dico autem vobis, quoniam omne verbum otioſum, quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die judicii*. Porro, ut animadvertit Gonet Tract. de Moral. Act. Hum. diſp. 5., actio non dicitur otioſa, quod ad finem malum ordinata ſit, ſed quod careat fine debito: & conſequenter loqui, ambulare, ludere exercitationis cauſsâ, quamvis turpitudinem finis non habeant, otioſa ſunt & inania, quia carent fine debito ac recto. Atque hinc depromit hujus aſſerti rationem validiſſimam magnus Thomas Aquinas ſcribens 1. 2. q. 18. art. 9. *Sed contra eſt, quod Gregorius dicit in quadam Homilia, Otioſum verbum eſt, quod utilitate rectitudinis, aut ratione juſtæ neceſſitatis, aut piæ utilitatis caret. Sed verbum otioſum eſt malum, quia de eo reddent homines rationem in die Judicii, ut dicitur Matth.* XII. *Si autem non caret ratione juſtæ neceſſitatis, aut piæ utilitatis eſt bonum. Pari ergo ratione & quilibet alius actus vel eſt bonus, vel malus. Nullus ergo individualis actus eſt indifferens*. Hactenus S. Thomas. Ex Angelico autem Præceptore infertur neceſſariam non eſſe ſupernaturalem caritatem ut opus humanum non ſit perverſum ac malum; ſed ſufficere, ſi ponatur ex fine juſtæ neceſſitatis ac piæ utilitatis, qui finis conformis ſit rectæ rationi, & ideæ ac regulæ æquitatis incommutabilis: quamquam in praxi perdifficile eſt ita hanc regulam tenere, ut non prævaleant rationi ſenſuum illecebræ, quando iſtas Gratia Dei non coercet.

Tertio objiciunt, damnatum eſſe a Concilio Conſtantienſi articulum Joannis Hus: *Quod nulla ſint opera indifferentia*. Sed legendus integer articulus ad hunc modum ſe habens: *Quod nulla ſint opera indifferentia, ſed hæc ſit diviſio immediata humanorum operum, quod ſint vel virtuoſa, vel vitioſa. Quia ſi homo eſt vitioſus, & agit quicquam, tunc agit vitioſe: & ſi eſt virtuoſus & agit quicquam, tunc agit virtuoſe; quia ſicut peccatum inficit univerſaliter omnes actus hominis vitioſi; ſic virtus vivificat omnes actus virtuoſi*. Itaque articulus iſte non agit de indifferentia operum ſecundum ſe, ſed comparate ad juſtum vel impium, quos Joannes Us aſſerebat neceſſario bene vel male operari; bene ſi gratia ſanctificante ſint exornati, male ſi coinquinati ſint culpa. Quod hæreticum eſt aſſerere; nam nec ſemper Juſtus operatur ex caritate, nec ſemper impius ex cupiditate; non enim ſemper in corde peccatorum regnat carnalis cupiditas, neque omnes actiones corrumpit, ut demonſtravimus alio in loco adverſus Quenellum ac Bajum, quorum perverſa dogmata magnam habent cum Huſſitis affinitatem.

Opponunt denique præceptum omnia referendi in Deum, ſive in finem ultimum eſſe affirmativum, nec ſemper obligans: nullam dari ſpeciem abſque individuis, ideoque ſi dantur actus ſecundum ſpeciem indifferentes, admiti quoque debent in individuo; poſtremo dari omiſſionem indifferentem, E. G. non audire ſacrum die feriali, & conſequen-

ſequenter etiam actum. Sed hæc non moror. Nam de primo argumento dictum ſupra ſervandum eſſe præceptum illud quotieſcumque deliberate operemur; imo ſententia noſtra ſufficere, ſi opus a regula incommutabili, quæ Deus ipſe eſt, non deflectat. Ad alterum dicimus in individuo determinatum eſſe certis circumſtantiis, quod in ſpecie eſt indifferens; & argumentationem tenuiſſimam retorquemus. Atque ad ultimum reſpondemus, omiſſionem, de qua ſupra, in ſe ſpectatam indifferentem utique eſſe, quia nullum præceptum tranſgreditur: ſed conſideratam in deliberatione non audientis ſacrum vel a recto fine cohoneſtari, vel infici a pravo.

CAPUT III.

Num Actus eſterior addat interiori bonitatem aliquam, vel malitiam.

PERTRACTATA a veteribus Scholaſticis cum Magiſtro in 2. Sent. diſt. 42. illa quæſtio, *An voluntas, & actio mala in eodem homine, & circa eandem rem ſint unum peccatum, vel plura*, ſenſum patitur multiplicem: quem ſi ſcite diſtinguas, pleniſſimam hujus dubitationis conſequeris intelligentiam. Vel enim inquiritur, ſit ne exterior operatio peccatum: vel num peccatum operationis externum ſit numero diverſum a pravo deſiderio illud perpetrandi: vel denique, an, dum reapſe committitur, quamdam induat malitiam vel turpitudinem, qua carebat præconceptum, & adhuc latitans in voluntate. Atque idem per antitheſim de recta intentione, & conſequente bono opere inquiritur.

Externam itaque operationem divina lege prohibitam, ut furtum, homicidium, fornicationem, crimen eſſe, atque externum opus divinis mandatis præceptum, ut Dei cultum, obſervantiam feſtorum, honoremque parentibus exhibitum, habere ex ipſo officio laudis decoriſque ſplendorem, non eſt in diſputationem trahendum. Nam peccatum illud eſt, quod legi adverſatur æternæ; & opus virtutis, quod ipſa lege præſcribitur. At plures externas actiones prohiberi, ac præcipi plures alias, non eſt qui compertum non habeat, atque exploratum. Perſpicuum eſt ergo dari cum externa peccata, tum pariter externa virtutum officia.

Actus iſtiuſmodi externos reddere bonum, aut malum opus majus *extenſive*, atque illud quaſi explicare, res per ſe loquitur. In actuali enim opere peccatum ex intimo corde foras miniſterio ſenſuum erumpit, veluti dum mortuum cadaver e domo effertur ad tumulum. Quare externum opus etiam diuturnioris voluntatis indicium eſt, & animi

animi pravitatem vel rectitudinem demonſtrat eſſe ampliorem. Et quidem retrahente ſe animo quieſcunt corporei motus, veluti inferiores rotæ, dum prima conſiſtit, neque dari poteſt externum liberum opus, ſi repugnet voluntas. At fieri tamen poteſt, ut animi intentio, ſive improba ſit, ſive recta, vigeat ac perſeveret, etiamſi opus non perficiatur exterius, cohibente illud cauſſa aliqua ab intima voluntate animoque diverſa. Hoc pacto qui exardeſcit concupiſcentia oculorum, *jam mœchatus eſt*, ut habetur in Evangelio Matth. v. 28. & cum poſſit voluntas ab opere ſeparari, & ad opus procedere; multiplicata ſunt præcepta, E. G. *Non furtum facies*, &, *Non concupiſces rem alienam*: in quorum uno prohibetur opus, quod voluntate mala peragitur; in altero damnatur ipſa mala voluntas. Ex quibus infertur malitiam, quæ deprehenditur in furto, eſſe amplificationem quamdam pravitatis præexiſtentis in animo furis; & quaſi progreſſionem concepti partus ex utero ad lucem: nec eſſe diverſum omnino peccatum quod uno, & peccatum quod altero præcepto eſt prohibitum; quemadmodum idem eſt quod concipitur, & quod naſcitur, idem cadaver latens domi, & funere elatum, idem quod facere cupio, & quod facio. Atque hæc aperte dirimunt poſitam ſecundo loco dubitationem.

Videndum ergo ſupereſt, an hæc major explicatio peccati, quemadmodum certiſſimum eſt argumentum diuturnioris malitiæ, animique in malo perſeverantis; ita peccatum ipſum adaugeat, adeo ut plus habeat meriti, vel dedecoris operatio cum interno affectu conjuncta, quam ipſe intimus affectus abſque operis executione.

Propositio: Externum opus nihil per ſe addit decoris, aut turpitudinis interiori voluntati in rem honeſtam, iniquamve deliberate vergenti: nec penſatur apud Deum ex officio, ſed ex animo præmii dignitas, vel ſupplicii.

Demonſtratur autem: Si externum opus bonitatem, aut malitiam ſuperadderet actui voluntatis interiori, non eamdem promereretur retributionem, aut pœnam, qui habet æque efficacem voluntatem opus rectum, perverſumve patrandi, ſed vel viribus deſtitutus eſt, vel occaſionem nequit nanciſci, vel externis adminiculis caret; ac debeatur ei, qui poteſtate, ceteriſque adjumentis præditus opus intentum exequitur. At Scripturarum ſanctarum oraculis, teſtimoniis ſanctorum Patrum, aliorum Scriptorum ſententiis, necnon humanæ rationis lumine conſtat eamdem ab utroque referendam eſſe mercedem, vel pœnam. Operis ergo exterioris impendium nullam per ſe facit bonitatis, aut malitiæ acceſſionem. Minorem 1. ſacræ literæ comprobant. Abrahamo enim propter ſinceram animi voluntatem, ac ſi actu immolaſſet filium, a Domino dictum eſt Gen. XXII. 16. *Quia feciſti hanc rem, & non pepercisti unigenito filio tuo propter me*: quæ verba expendens Chryſoſtomus hom. 47. in Geneſim, *Quantum ad voluntatem attinet*, inquit,

inquit, *cruentaverat dexteram Patriarcha, & per cervicem pueri immiſerat gladium, perfectumque obtulerat ſacrificium: & iccirco Dominus, quaſi ſacrificio reipſa conſummato laudat juſtum*. De muliere etiam paupercula, quæ in Gazophylacium, ſive ærarium Eccleſiaſticum, miſerat duo tantum ærea minuta, ait Dominus Lucæ XXI. 30. *Vidua hæc pauper plus quam omnes miſit*, magis animum profecto penſitans, quam cenſum. Petrus pariter poſteaquam retia, tenuiſſimumque patrimonium reliquerat, quaſi dimiſſis prediis multis, ampliſſimiſque divitiis, inquit Matth. XIX. 27. *Ecce nos reliquimus omnia*. Apoſtolus quoque Paulus in 2. ad Corinth. cap. VIII. 12. ait: *Si enim voluntas prompta eſt, ſecundum id quod habet accepta eſt, non ſecundum id, quod non habet*; demonſtrans nullam Deo acceptam eſſe oblationem, quæ ex corde non ſit, neque aliam promereri mercedem præter eam, quam poſtulat æqui rectique animi intentio. Atque idem de malis operibus aſſerendum eſt. Etenim, ut paullo ſupra dicebam, ſi quis mulierem adſpiciens intemperanter concupiſcentiæ illius animum mancipaverit, jam ex Dominica apud Mat. cap. V. ſententia, *Mæchatus eſt eam in corde ſuo*. Et Jacobus cap. 1. 15. ſolam concupiſcentiam eſſe quaſi matrem peccati declarat, ſcribens: *Concupiſcentia cum conceperit, parit peccatum*. Opus itaque externum a nobis ſupra comparatum concepti partus nativitati trahit a propoſito pravæ intentionis, veluti a materno utero, quidquid habet fœditatis, atque dedecoris.

Hanc eſſe ſanctorum Patrum ſententiam liquet ex productis verbis Chryſoſtomi. Auguſtini autem perſpicua ſunt, quæ habentur lib. 1. de lib. arbitr. cap. 3. *Si cui non contingat facultas concumbendi cum conjuge aliena, planum tamen aliquo modo ſit eum cupere, & ſi poteſtas detur eſſe facturum, non minus reus eſt, quam ſi in ipſo facto deprehenderetur*. Et in ſerm. XVIII. alias 220. de temp. *Si forte* (inquit) *converſus ad Deum ſtatim morieris, opera tua nulla invenientur in illo theſauro? Plane ibi invenies opera tua, quia ſcriptum eſt, Pax in terra hominibus bonæ voluntatis. Deus non annotat facultatem, ſed coronat voluntatem. Scit quia voluiſti, & non potuiſti, ſic te annotat quaſi feceris, quod voluiſti*. Et in Epiſt. ad Deogratias XLIX., nunc CII. q. 4. probat ſolum voluntatis affectum eſſe omnium factorum, meritorumque menſuram, quoniam *ex qualitatibus voluntatum, non ex temporum ſpatiis, ſive recte facta, ſive peccata metimur. Alioquin majus peccatum haberetur arborem dejicere, quam hominem occidere: illud enim fit longa mora, ictibus multis, hoc uno ictu, breviſſimo tempore*. Ex quo loco peracutas argumentationes depromit Ariminenſis in 2. ſent. diſt. 42., & 43. concl. VII. S. martyr Cyprianus in Epiſt. ad Lucium ſcribit dilata martyria non minuere *meritum confeſſionis*. Bernardus Epiſt. LXXXVII. docet voluntatem reputari pro facto, *ubi factum excludit neceſſitas*. Idem præcedentibus Eccleſiæ ſæ-

culis

Digitized by Google

culis tradiderant Actor Quæſt. ad Orthodoxos, Tertullianus de Pœnitentia, aliique permulti.

Perceperunt vero manifeſtam hanc veritatem Scriptores alii, ſive literis ſacris imbuti, ſive naturali tantum Philoſophia. Differens quippe Philo Judæus de lege Moyſis, ait: *Par judicari crimen hoc aliquem egiſſe, ut occideret, & occidiſſe*. Seneca, *Latro eſt* (inquit) *etiam antequam inquinet manus. Exercetur atque aperitur opere nequitia, non incipit*. Ex Ariſtophane deſumptum eſt Græcorum illud effatum, Δύναται γὰρ ἴσον τῷ δρᾶν τὸ νοεῖν, quod latine ſonat, *Par eſt facere, & voluiſſe malum*. Juvenalis poſt Herodotum narrat de Glauco Hiſtoriam cum illo Epiphonemate,

Has patitur pœnas peccandi ſola voluntas.

Et jure meritoque. Externa enim operatio in tantum contaminatur, & redditur flagitioſa, in quantum procedit a libera voluntate. Homicidium quippe per induſtriam, inſidiiſque patratum ob pertinaciam inveterati odii gravius eſt, quam ſi a rixantibus fiat, ut colligitur ex cap. 21. Exodi. Si telum manu effugiat, vix reputatur in culpam; ſi autem penitus involuntarium ſit, nulla dignum eſt animadverſione. Quod ſi animo obverſetur, & adeo hominem odio habeas, ut facta poteſtate illud morte afficeres; jam cenſendus eris homicida, juxta Joannis ſententiam 1. Epiſt. III. 15. Ipſa ergo cædes, & alienæ vitæ violatio gravior eſt duntaxat ob intimam, & corde conceptam acerbitatem. Inſuper ſi duo in occiſionem alterius conſpirantes conſimili odio tabeſcant, unus autem robuſtior pluribus vulneribus hoſtem confodiat, alius debilior viribus plagas inurat leviores; ſi uterque enſe aggrediatur inimicum, etiamſi is unius ictu de medio tollatur, declinato, aut forte fracto pugione alterius, eadem punitione plectendi ſunt, quamvis in externo opere ſe geſſerint inæqualiter. Præterea, ut ratiocinatur Hugo lib. 21. de Sacram. p. 14., ubi plus datur, & ubi minus, differens meritum non eſt, ſi æqualis voluntas habeatur: & ubi aliquid datur, & ubi nihil datur, differens meritum eſſe non poteſt, ſi æqualis ſit utriuſque voluntas, ideoque totum meritum in voluntate eſt. Tandem ne apologum prætermittam, de quo legendus S. Pater in Pſ. XCIII. lupus tantum cupiens nocere, quantum leo, perterritus canum latratu fugit ab ovium caula, dum leo animoſior neque canum rabiem pertimeſcens agnum unum carpit, & dilaniat: & nihilominus *nunquid lupus innocentior remeavit?* Itaque exterior actio per ſe peccatum, aut meritum non adauget: & a ſola voluntate penſandam eſſe operum qualitatem moralem commonſtrat divina Scriptura, docent Patres, affirmant Scriptores alii, & ratio evincit humana; quod erat demonſtrandum.

Animadvertas tamen conſulto fuiſſe a me appoſitam particulam *Per ſe*, cum *per accidens* externa actio ſit proculdubio nequitiæ ſceleriſ-

que augmentum. Nam primum apparet, ut diximus, in opere interior animi pravitas diuturnior, & perſeverans. Deinde actionis exercitamento magis præconcepta delectatio titillat, inhiatque animus, dum explet, quod concupierat, fluxis voluptatibus vehementius. Quare Hugo Victorinus loco citato, objicienti cur poſt voluntatem opus requiratur, ſi per ipſum nihil additur meriti; reſpondet requiri, *Ut opere voluntas augeatur: tale etenim eſt cor hominis, ut opere ſuo amplius inardeſcat, ſive ad bonitatem amandam, ſi rectum, ſive ad malitiam, ſi pravum eſt.* Et addit: *Si forte contigerit tantam eſſe voluntatem in eo, qui non operatur, quanta eſt in illo, qui opus exercet, ubi voluntas eadem eſt, meritum diſſimile eſſe non poteſt.* Aperta tamen ratio ſuadet, cur bona opera, dum poſſumus, actu peragere teneamur, nec ſufficiat ſemper intentio: quoniam, ſcilicet, voluntas non eſt efficax, ſi non operetur, dum poteſt. Poſtremo oriuntur ex bono opere commoda plurima, maxime ædificatio proximorum, & mutuæ neceſſitudinis vinculum: quemadmodum pariunt ex adverſo operationes nequitiæ ſubverſionem, ſcandalum, aliaque detrimenta.

Objectorum resolutio.

Ad revincendam theſim ſuperiorem proferri poſſunt quædam ab auctoritate, & a ratione argumenta. Quæ petuntur ab auctoritate ſunt. I. Concilium Neocæſarienſe mandat, ut Deo gratiæ agantur, ſi peccandi cupiditatem foventibus ſubtraxerit occaſionem. II. Auguſtinus in 3. de Trinit. cap. 5. ait: *Miſer eſt, qui malum vult, ſed miſerior, qui malam voluntatem adimplet.* Et Tract. LVIII. in Joan. de lotione pedum inquit; *Multo autem eſt melius, & ſine controverſia verius, ut etiam manibus fiat, nec dedignetur, quod fecit Chriſtus, facere Chriſtianus.* Ubi opus externum magis deprædicat, & commendat, quam ſolam eorum voluntatem, qui recipientes hoſpitio Sanctorum pedes non lavant, tametſi quod manu non faciunt, corde faciant. III. Inter errores Petri Abaelardi proſcriptus eſt tertius decimus: *Nos vero dicimus, quod ſola voluntas a Deo æternaliter remuneretur, ſive ad bonum, ſive ad malum; nec propter opera pejor, vel melior efficitur homo, niſi forte dum operatur in aliquo, voluntas ejus augmentatur.* Videtur autem hic articulus in poſitionem noſtram per omnia collineare. IV. Eccleſia percutientem, vel occidentem Clericos punit excommunicatione, & irregularitate, neque his pœnis in Clericum odio habentes animadvertit. Contra cenſet deberi martyrii aureolam iis, qui fuderunt pro Chriſto ſanguinem; non autem ſi ſolo animo perpeſſi fuerint tormenta. Actus itaque externus ſupplicii, ac præmii dignitatem adauget.

Reſp. his omnibus demonſtrari tantummodo, quod in actione externa appareat voluntas efficacior, diuturnior, vehementior; & iccirco

jccirco opus etiamſi præcipiatur, & magnopere commendetur, non per ſe, ſed ratione ardentioris illius voluntatis adauget meritum. Igitur Concilium Neocæſarienſe præcipit, ut Deo gratiæ referantur, ſi Clericis in fornicationis crimen propenſis ſubtrahatur occaſio; quoniam ſine operis complemento vitantur ſcandala, & ferveſcens libido tepeſcit. Canone tamen quarto declarat eadem Synodus ſcelere ipſo fornicationis Clericum inquinari, *ἐὰν πρόθηται ἐπιθύμησαι γυναικὸς*, *ſi propoſuerit ſolicitare fœminam*. Rectiſſime pariter Auguſtinus miſerabiliorem appellat, qui pravam intentionem opere explet, quoniam is habet mali voluntatem non ſolum deliberatam, ſed & robuſtiorem, foraſque inſtar putreſcentis maciei erumpentem. Hortatur etiam juremerito, ut factis Chriſti compleantur exempla, quoniam prompta efficaxque voluntas operari non renuit: atque ut idem Auguſtinus e veſtigio addit, *Cum ad pedes fratris inclinatur corpus, etiam in corde ipſo excitatur, vel ſi jam inerat, confirmatur humilitatis affectus*. Abaelardi damnatus articulus eſt: *Propter opera nec melior, nec pejor efficitur homo*, abſque aliis verbis ſupra recitatis. Quod Abaelardus aſſeruit, propterea quod exiſtimavit nullum opus eſſe peccatum, ut conſtat ex illius art. XIX. Merito proinde damnatus fuit, quoniam inutiles putavit actiones; a quibus iniquum eſt, dum illas complere tenemur & poſſumus, abſtinere. Excommunicatio, & aliæ cenſuræ interdum pro levioribus erratis infliguntur. Gravius enim peccat, qui laicum interimit, quam qui ſanabili vulnere offendit Clericum; nec ille tamen incurrit excommunicationem: & inhoneſtum, ac turpe eſt magis furari, & fornicari, quam veſci carnibus die Veneris, & nihilominus excommunicatione plectitur peccatum iſtud, non illud. Et optimo quidem jure. Enimvero cum delicta a legibus damnentur, & a cuſtodibus ipſarum legum puniantur; cenſuris Eccleſia in illos animadvertit, qui parvipendunt religionem Chriſtianam, contumelioſe ſe gerunt in Eccleſiaſticam Hierarchiam, & fidelium communionem moribus hæreticorum commaculant. Ad martyrium, quod attinet; vix fieri poteſt, ut in ſolo patiendi deſiderio tanta ſit caritas, ac tolerantia, quanta eſt in ipſa ſanguinis profuſione: atque ſi tanta ſit, non deeſt martyrii palma, quomodo de D. Martino teſtatur Eccleſia. Ac præterea martyrium uberiorem gratiam confert ob ſtigmata Chriſti, quæ martyr portat in corpore, & quibus ſententia plurimorum reſpondet glorificatio illa, quam appellitant *Aureolam*.

A ratione argumentantur primo. Opus externum eſt peccatum diverſum ab opere interno; cum utrunque diſtinctis prohibeatur præceptis. Duplici autem peccato gravior pœna debetur, quam uni. Ulterius in Confeſſione peccatum externum aperiri debet, nec ſufficit exprimere voluntatem. Addit ergo operatio voluntati pravæ peccati pondus, & gravitatem. Tandem externus

actus eſt per ſe ſatisfactorius. Ergo & per ſe habet rationem meriti.

R. ad 1. peccatum externum unum eſſe cum interno, & tamen multiplicari mandata, ne quod latet in corde ulterius progrediatur, ut explicavi in Prænotatione theſis. Aut reſpondetur cum Gregorio Ariminenſi diſt. 42. concl. VII. ad 5. multiplicari numerum peccatorum per actus, malitiam vero per voluntatem: ideoque opus externum, atque internum eſſe duo peccata, & habere eamdem malitiam; duo peccata, quoniam actus duo ſunt; unam vero malitiam, quia eſt una in utriſque voluntas. Ad 2. dicimus actum externum eſſe revera peccatum, & lege prohibitum, licet malitiam habeat a deliberatione voluntatis derivatam: dicimus in ipſo opere magis cupiditatem ferveſcere: dicimus poſſe inde oriri ſcandala, debitum reſtitutionis, impedimenta matrimoniorum, cenſurarum vincula, & incommoda alia complura. Debet ergo omnino patefieri Eccleſiaſtico Judici, ut ab exterioribus indiciis percipiat ægritudinem animorum, & ubi detexerit peſtiferi vulneris qualitatem adhibere valeat medicamenta. Ad ultimum facilis eſt reſponſio; nam ſicut externa opera, quæ afferunt afflictationem, & pœnam, non ſunt ſatisfactoria, niſi electione ſuſcipiantur; aut ſi aliquid neceſſario patimur, illud æquo animo toleremus: ita non ſunt meritoria, niſi ratione voluntatis, ac libertatis; & ideo omne meritum operibus ipſis ſatisfactoriis comparatum debet a voluntate libera proficiſci.

CAPUT IV.

Quid juxta Auguſtinum ſit virtus, & quomodo a Theologis dividatur.

SUNT hactenus dicta virtuti, vitioque communia. Ad virtutis naturam indagandam nunc diſputatio noſtra progreditur. Oportet autem primo, ut exponamus, quid deſignet hoc virtutis vocabulum: quo interdum utimur ad demonſtrandam fortitudinem, ac potentiam, ut copiæ militum Holofernis Jud. III. 15. dicuntur *Exercitus virtutis*, & de Lyſia in 1. Machab. VI. 6. legitur: *Abiit cum virtute forti*. Aliquando vocabulum illud uſurpamus ad exprimendam naturalem vim, atque energiam cauſſarum efficientium, quo ſenſu Sap. VII. 17. legitur: *Ut ſciam diſpoſitionem orbis terrarum, & virtutes elementorum*: quandoque ad demonſtrandam gratiam miraculorum, ut Matth. VII. 22. *In nomine tuo virtutes multas fecimus*, & Act. III. 12. *quaſi noſtra virtute fecerimus hunc ambulare*: non raro ad deſignandum quemdam ordinem Angelorum, ut in Epiſtola Pauli ad Epheſios cap. 1. 21. *Su-*

Super omnem principatum, & poteſtatem, & virtutem, &c. de quo Angelorum ordine ſcripſi lib. x. cap. 18. Verum his ſignificationibus prætermiſſis, & ſi quæ ſunt aliæ conſimiles, *Virtutis* nomine intelligimus rectam animi affectionem, laudabiles efficientem eos, in quibus eſt: & a qua, maxime ſi conſtans ſit, & conveniens, *Vir* appellatur; aut ipſa virtus, ut Tullio placuit, a viro nomen eſt mutuata. Atque hanc virtutem definiunt Theologi cum Auguſtino, & D. Th. quod ſit *bona qualitas mentis, qua recte vivitur, & qua nullus male utitur*. Quamquam enim homo virtute ornatus ſæpenumero labitur in vitia; non id provenit ex recta illa affectione mentis, & animi, ſed ex contraria cupiditate, uti non a radice arboris bonæ, neque ab inſito ſurculo melioris germinis producitur fructus malus, ut alio in loco explicavimus.

Cum itaque virtus ſit bona illa qualitas, & recta, & conveniens affectio, qua recte vivimus, recte agimus, recte utimur; facile erit virtutis naturam a vitiis diſcernere; ſi animadvertamus cum Auguſtino lib. x. de Trinit. cap. 10. & 1. de Doctr. Chriſtiana cap. 34. duos eſſe actus rationalis creaturæ, ad quos ceteri reducuntur, *uti, & frui*. Nihil aliud eſt *uti*, quam aliquid in facultatem voluntatis adſumere; quod fit in iis rebus, quæ non propter ſe, ſed ratione ultimi finis adſumuntur in uſum. *Frui* autem dicimur, dum inhæremus alicui rei propter ſe, ut dum ſummum bonum amore caſto diligimus, & illius cauſſa utimur creaturis. Ex qua dilectione gaudium aliquod reſultat, vel ſpei in hac vita, vel rei, ut explicat diſt. 1. Magiſter, atque in eadem diſtinctione Gregorius noſter, Eſtius, aliique Doctores Scholaſtici. Et quoniam non poſſumus inhærere amore, & dilectione alicui creaturæ propter ſe, atque omni re mutabili uti debemus propter finem ultimum; conſequens eſt, nos recte vivere, dum fruimur Deo, & utimur creaturis; & vitioſos fieri, dum fruimur creaturis, atque utimur Deo.

Propositio: Nihil eſt aliud juxta Auguſtinum virtus, quam ordo amoris, quo ſervato, vel fruimur Deo, vel utimur creaturis.

Traditur hæc propoſitio apertiſſime a D. Parente Auguſtino lib. xv. de Civ. D. cap. 22. his verbis: *Unde mihi videtur, quod definitio brevis, & vera virtutis, ordo eſt amoris*. Et de moribus Eccl. Cath. cap. xv. *Nihil omnino eſſe virtutem affirmaverim, niſi ſummum amorem Dei*. Defenditur autem hæc propoſitio ab Auguſtinianis Theologis, ut conſtat ex Nicolao Gircken Tom. 2. Summæ Q. 1. dub. 1., & Fulgentio Bellelli in poſtremo Opere *Mens Auguſtini* inſcripto P. 1. cap. 24. & P. 2. cap. 54. §. 3. Probatur autem his Auguſtinianis argumentis 1. nihil aliud eſt virtus, quam recta & conveniens ratio vivendi, ut ſupra explicavimus; & Auguſtinus ipſe ſcribit in iv. de Civ. D. cap. 21. *Ars ipſa bene recteque vivendi virtus a veteribus definita eſt*.

eſt. Unde ab eo quod Græce ἀρετὴ dicitur virtus, nomen Artis Latinos traduxiſſe putaverunt. Ideſt, per ſyncopem, quomodo vult Donatus in Andriam Terentii. Atqui non recte vivitur, niſi ſervato ordine caritatis fruamur ſummo bono, boniſque utamur commutabilibus. In hoc igitur, quod eſt *frui, & uti* caritatis ordine non neglecto, ſita eſt natura virtutis. II. Averſio a bono incommutabili ad bona commutabilia eſt vitium, & converſio a bonis commutabilibus ad incommutabile bonum eſt virtus. Atqui avertimur a ſummo bono, quotieſcunque utimur Deo ad fruendum creaturis, & avertimur a creaturis, dum iis utimur ad fruendum Deo. Igitur in *frui & uti* non perturbato amoris ordine ſita eſt virtus: *Proinde rationalis creatura, ſive in Angelico ſpiritu, ſive in anima humana ita facta eſt, ut ſibi ipſa bonum, quo beata fiat, eſſe non poſſit, ſed mutabilitas ejus ſi convertatur ad incommutabile bonum fiat beata, unde ſi avertatur miſera eſt. Averſio ejus vitium eſt, converſio ejus virtus eſt.* Ait S. Pater lib. ad Honoratum, ſive Epiſt. CXL. n. 56. & lib. LXXXIII. Quæſt. q. 30. *Omnis itaque humana perverſio eſt, quod etiam vitium vocatur, fruendis uti velle, atque utendis frui. Et rurſus omnis ordinatio, quæ virtus etiam nominatur, fruendis frui, & utendis uti.* III. Nulla animi qualitas cenſenda virtus eſt, niſi hominem reddat quodammodo meliorem. Atqui melior rationalis creatura reddi non poteſt, niſi amore hæreat ſummo bono, eoque aut ſpe, aut re fruatur. Igitur ſine hujuſmodi amore virtus vera non datur. *Quemadmodum in ipſis corporibus* (inquit S. P. citata ad Honoratum Epiſtola) *quæ inferiora ſunt, ſicut terra, aqua, & ipſe aer meliora fiunt participatione melioris, ideſt cum luce illuminantur, & fervore vegetantur: ſic incorporeæ creaturæ rationales ipſius Creatoris fiunt participatione meliores, cum ei cohærent puriſſima, & ſanctiſſima caritate; qua omni modo ſi caruerint, tenebreſcunt, & obdureſcunt quodammodo.* IV. Non ſemel affirmavimus non dari veram virtutem ad vitam perducentem æternam, niſi per ſanctam dilectionem referatur in Deum, neque virtutem moralem, ſi non exerceatur motivo honeſti boni, quod nobis proponit idea incommutabilis veritatis. Atqui talis relatio haberi nequit ſine aliquo ordine amoris tendentis in finem ultimum, neque permanentis in bono aliquo commutabili. Ergo &c. *Abſit autem* (inquit S. P. in IV. contra Julian. n. XXI.) *ut veræ virtutes cuiquam ſerviant, niſi illi, vel propter illum, cui dicimus, Deus virtutum converte nos. Proinde virtutes, quæ carnalibus delectationibus, vel quibuſdam commodis, & emolumentis temporalibus ſerviunt, veræ prorſus eſſe non poſſunt. Quæ autem nulli rei ſerviunt, nec ipſæ veræ ſunt. Veræ quippe virtutes Deo ſerviunt in hominibus, a quo donantur hominibus. Deo ſerviunt in Angelis, a quo donantur & Angelis. Quicquid autem boni fit ab homine, & non propter hoc fit, propter quod fieri debere*

vera

vera ſapientia præcipit, etſi officio videatur bonum, ipſo non recto fine peccatum eſt.

Ex hoc Auguſtinianæ doctrinæ capite, primo intelligitur, cur Chriſtus Dominus Mat. XXII. 40. docuerit in duobus mandatis dilectionis univerſam legem pendere, & Apoſtolus 1. ad Corinth. XIII. ſcripſerit ſine caritate officia quælibet virtutum nihil prodeſſe. Quod non ideo traditum eſt, quaſi omnis virtus ſit caritas, & ſola remuneretur a Deo, ut aſſeruit Quenellus damnatis propoſitionibus 52. & ſeqq., ſed quoniam omnis virtutis actus ex aliquo amore boni debet procedere non juſtificante, & perfecto, ſed ſaltem inchoato, ac tendente in bonum, quod amandum eſt. Deinde percipitur quomodo virtus in ſolo Deo ſit naturaliter immutabilis, atque in beatis conſtans, ac perpetua per participationem beatitudinis, quoniam ille ſeipſo fruitur, omniaque operatur in ſui gloriam; ac beatorum animæ fruuntur Deo, eique adhærent firmiſſima caritate. Facile demum ex hac doctrina colligitur non eſſe veram virtutem Stoicam illam, cui ſtuduerunt aliqui propter ipſius virtutis ornamentum, atque decorem, neque Epicureorum operantium propter voluptatem, neque Romanorum honeſta officia exercentium propter ſui nominis celebritatem; cum in his omnibus ſit amoris perverſitas, & *frui* bonis commutabilibus.

Propositio II. Cum omnis virtus ſit ordinata ad fruendum ſummo bono, & utendum bonis commutabilibus, virtutes omnes, vel ad tres Theologales, vel ad quatuor Cardinales reducuntur.

Vel enim immediate virtus fertur in finem, quo frui debemus; vel in media, quibus utendum eſt. Si virtus immediate fertur in finem, debet reduci ad unam ex tribus Theologalibus; ſi in media, ad unam ex quatuor Cardinalibus. Ergo ad iſtas reliquæ omnes reducuntur. Prob. minor. In Deum immediate tendimus, vel cognitione ſupernaturalium bonorum, vel cordis motione ac deſiderio, vel unione amoris. Quorum primum præſtat fides, alterum ſpes, tertium caritas; quæ ideo evacuata fide, atque ſpe, manet in patria: unde Apoſtolus in 1. ad Cor. XIII. 8. ait: *Caritas nunquam excidit*. Si vero virtus tendat in media, quibus ſervato ordine caritatis uti debemus, vel exercetur ſeligendo ſagaciter media, quæ ad finem conducunt ab iis, quæ illius conſecutionem impedire poſſunt; & in hoc ſita eſt virtus prudentiæ, cujus partes juxta Angelicum Doctorem ſunt ſolicitudo, vigilantia, memoria, intelligentia, docilitas, ſolertia, ratio, providentia, circumſpectio, & cautio. Vel exercetur virtus unicuique ſuum tribuendo, Deo ſcilicet cultum, honorem parentibus, proximo depoſitum, mutuum, & quidquid ei aliquo debetur titulo; atque id ad juſtitiam pertinet, vel ad ipſius partes, nimirum Religionem, pœnitentiam, pietatem, humilitatem, obſervantiam, gratitudinem, vin-

Digitized by Google

vindicationem, veracitatem, amicitiam, & magnificentiam. Vel exercetur virtus integrum ſe præbendo ei quod amatur: atque hæc eſt virtus temperantiæ, ſub qua, veluti ſub genere comprehenduntur abſtinentia, ſobrietas, caſtitas, pudicitia. Vel denique exercetur virtus adverſa omnia patientiſſime tolerando: in quo ſita eſt fortitudo, vel ad fortitudinem pertinentes magnanimitas, patientia, perſeverantia. Audiendus de quatuor his virtutibus differens Auguſtinus lib. I. de moribus Eccleſiæ Catholicæ cap. xv. num. 25. *Quod ſi virtus ad beatam vitam nos ducit, nihil omnino eſſe virtutem affirmaverim niſi ſummum amorem Dei. Namque illud, quod quadripartita dicitur virtus, ex ipſius amoris vario quodam affectu, quantum intelligo, dicitur. Itaque illas quatuor virtutes, quarum utinam ita ſit in mentibus vis, ut nomina in ore ſunt omnium, ſic etiam definire non dubitem; ut temperantia ſit amor integrum ſe præbens ei, quod amatur. Fortitudo amor facile tolerans omnia propter quod amatur. Juſtitia amor ſoli amato ſerviens, & propterea recte dominans. Prudentia amor ea quibus adjuvatur ab eis, quibus impeditur, ſagaciter ſeligens, &c.*

Ad quædam in contrarium argumenta.

Sed objicies. Si nulla abſque ordine amoris daretur virtus, ſequeretur primo fidem non operari niſi per caritatem, & ab amore ſejunctam non virtutem eſſe, ſed vitium. Id vero damnatum eſt in Bulla *Unigenitus*, prop. LI. & LII. II. Sequeretur ſolam caritatem facere actiones chriſtianas, & inter opera virtutum connumerandas, ſolam caritatem honorare Deum, ſolam remunerari: quod eſt proſcriptum prop. LIII. LIV. LV. LVI. eadem Bulla. III. ſequeretur non eſſe ſine amore virtutem ſpei, imo nec religionis, quod damnatur proximis propoſitionibus LVII. LVIII. IV. Sequeretur timorem ſupplicii, nec virtutem conſtituere, nec donum Dei eſſe, nec peccatum cohibere ſaltem in corde: quod pariter damnatum eſt, ne vetuſtiores hæreſes commemoremus, eadem Clementina Conſtitutione a propoſitione LX. ad LXVIII. Tradita ergo virtutis idea non alia eſt, quam a Lutheranis primum, deinde a Bajo, & Quenello præformata.

Reſp. plures utique dari virtutes, quæ non ſunt *formaliter* amor, ſed nulla virtus ab ordine amoris divellitur, ideſt, nulla virtute recte utimur, niſi ordinate amando; fieri enim non poteſt, ut ſine aliquo affectu, aut credamus, aut ſperemus, aut timeamus, cum ſemper primus voluntatis motus fit amor. Quare plures dantur virtutum ſupernaturalium *habitus* abſque caritate, ſed nulla virtus ſuos actus abſque vitio penitus exerit, niſi rectus aliquis amor voluntatem moveat, ac trahat. At neceſſe non eſt, ut talis amor, quo duce virtutibus bene utimur, ſit *habitualis*, juſtificans, & tam vehemens, ut ſecum trahat re-

remiſſionem peccatorum; alioqui nunquam peccator poſſet credere, aut ſperare, aut timore concuti ſalutari. Sufficit ſi fuerit actualis aliqua, ſed tenens ordinem, ideſt non directa ad fruendum bonis commutabilibus, cupiditas boni. Merito ergo damnatæ fuerunt omnes propoſitiones Quenelli, quoniam aſſeruit prop. 28. *Primam gratiam, quam Deus concedit peccatori, eſſe remiſſionem peccatorum*: prop. 45. *Amore Dei in corde peccatorum non amplius regnante neceſſe eſſe, ut in eo carnalis regnet cupiditas, omneſque actiones ejus corrumpat*. Ex quibus ſequitur peccatorem nullum, priuſquam ei remittantur peccata, poſſe exercere virtutem: quod impium eſt, hæreticum, & blaſphemum.

Ad ſingula tamen reſpondemus, dicentes fidem operari ſine caritate, quæ dat remiſſionem peccatorum, quam ſolam caritatem novi Dogmatiſtæ agnoverunt: operari tamen per dilectionem, & amorem inchoatum, quando eſt juſtificationis initium, & cetera impetrat, quibus ad æternam vitam perducimur. Quod ſi ab omni prorſus dilectione, & pio affectu divulſa ſit; erit quidem fidei *habitus*, & per ſe bona mentis qualitas; ſed hoc *habitu* nemo bene utetur ad beatitudinem capeſſendam, non deficientia fidei, ſed dilectionis, ſive inſpirationis caritatis, aut gratiæ actualis, per quam fidem operari ſcribit Apoſtolus ad Galatas v. 6. & Auguſtinus de Gratia, & lib. arb. cap. 7. Ad 2. dicimus non caritatem ſolam, ſed etiam ſpem, timorem Domini, ceteraſque virtutes facere actiones Chriſtianas, cum ſint omnes *habitus*, ac bonæ affectiones animi, ac propriarum operationum principia: ſed ut hujuſmodi operationes veram virtutem redoleant, ideſt, rectæ ſint non ſolum officio, verum etiam fine, & coronam, ac remunerationem promereantur, neceſſe eſt, ad finem ultimum tendant, & auxiliatricem habeant caritatem, non *habitualem*, quæ non eſt ſine remiſſione peccatorum, & quæ neceſſaria tantum eſt ad perfectam unionem cum Chriſto, qualem novi hæretici perperam ad omne opus bonum requirunt, ſed actualem, inchoatam, ſive gratiam ſanctæ inſpirationis, ſine qua nihil fieri poſſe, quod ad pietatem pertineat, veramque juſtitiam, decretum eſt Auguſtini de Gratia Chriſti cap. 26. Ad 3. aſſerimus, ſpem pariter cum merito futuræ beatitudinis conjunctam, ex ſententia Auguſtini cap. 8. Enchiridii, ſine amore non eſſe: ſed non ad ſenſum Quenelli; nam ut actus ſpei non ſit a virtute divulſus, ſufficit ſi procedat a recto impulſu voluntatis in bonum: nemo quippe ſperare poteſt, niſi amet bona illa, quæ ſperat. Ad ultimum reſpondeo nullam aliam eſſe cauſſam timoris, niſi amorem; nam timemus mala, quoniam nos ab aliquo bono divellunt: unde Angelicus Doctor 2. 2. q. 19. art. 3. *Timor*, inquit, *ex amore naſcitur*. Vel ergo timemus, quod amore hæreamus mundo, temporali vitæ, fluxiſque voluptatibus, & hic eſt timor mundanus proculdubio vitioſus:

vel timemus ſempiternam pœnam, quoniam nobis timorem incutit ſumma Dei poteſtas, & vindex juſtitia; & eſt timor ſervilis, ſubſtantiâ quidem bonus, cum ſit donum Dei, & a malo coerceat, ſternatque viam dilectioni, ſed nondum habet perfectionem virtutis, non defectu hujus timoris, ſed timentis. Præterea damnata eſt 67. propoſitio Quenelliana: *Timor ſervilis non ſibi repræſentat Deum, niſi ut Dominum durum, imperioſum, injuſtum, intractabilem*. Timor enim qui virtus eſt, oritur ex conſideratione incorruptæ juſtitiæ, ac ſupremi imperii illius Dei, qui poteſt animam, & corpus perdere in gehennam; quæ conſideratio non eſt abſque implicito amore juſtitiæ, & reverentia divinæ majeſtatis, licet non ſit cum actu explicito caritatis. Vel denique timemus propter horrorem culpæ; atque timor iſte filialis appellatus, propterea quod filiorum eſt timere offenſam patris, eſt rectus, caſtus, atque in ſerie virtutum conſtituendus; ſed oritur ex ordinata dilectione, & ex amore honeſtatis.

Poſſet quis opponere ſententiam illorum, qui conſtituunt naturam virtutis in recto ordine amoris adverſari decretis Alexandri VIII. & cohærere propoſitionibus anno 1690. ab eodem confixis. In ſeptima enim: *Omnis humana actio deliberata eſt Dei dilectio, vel mundi; ſi Dei caritas Patris eſt: ſi mundi, concupiſcentia carnis, ideſt mala*; proſcribitur etiam eorum opinio, qui non virtutem, ſed vitium eſſe contendunt quicquid ex amore, & dilectione Dei non procedit. In nona vero propoſitione: *Revera, peccat, qui odio habet peccatum mere ob ejus turpitudinem, & diſconvenientiam cum natura rationali, ſine ullo ad Deum offenſum reſpectu*, latere videtur eadem opinio, quod abſque dilectione peccatorum deteſtatio nequaquam habeat decorem, atque honeſtatem virtutis. Idem de propoſitione x. xi. xii. ac xiii. eſt aſſerendum; iſtiuſmodi enim propoſitiones continent pravam doctrinam illorum, qui negarunt virtutem eſſe Chriſtianam fidem, quæ per dilectionem non operatur, deficere ipſam fidem deficiente amore, neque carere vitio, quod caret amore ipſo: quæ omnia tam videntur aſſertioni noſtræ ſimilia, quam ſimile eſt ovum ovo.

Sed hæc iiſdem reſponſionibus diluuntur; non enim a nobis denegantur alii virtutum *habitus* a caritate diſtincti, cujuſmodi eſt fides, ſpes, timor; neque recenſetur inter vitia, aut deteſtatio peccatorum excitata ex illorum turpitudine, aut bonum opus patratum intuitu mercedis æternæ, aut fides, quæ a caritate disjungitur; quemadmodum autumabant illarum propoſitionum aſſertores: ſed cum hæc omnia virtutum *habitus*, & in ſe inſpecta eſſe bona profiteamur contendimus habere a caritate, & ab amore virtutis formam, ac perfectionem; quamquam iis *habitibus*, ac virtutibus recte utamur, etiam deſtituti caritate *habituali*, dummodo aliquo amore dirigantur in Deum ultimum

mum finem, aut ſaltim conformentur communi, & incommutabili regulæ rectitudinis. Septima ergo propoſitio ab Alexandro VIII. proſcripta ſurculus eſt Bajani articuli 38. ut animadvertit etiam Dominicus Viva in Trutina damnatarum theſium Volumine III. pag. 98. & merito damnata eſt, quoniam multa opera deliberata recte fiunt abſque caritate *habituali*, & ſine gratia Spiritus ſancti inhabitantis; multa etiam ſpectato officio, & ſecundum operis ſubſtantiam recta ſunt, neque a noxia cupiditate proficiſcuntur, etſi virtutis laudem ex alio capite minime promereantur, ut explicatum eſt præcedenti volumine pag. 390. & 415. ex quo nempe recto ordine relationis ſint deſtituta. At propoſitio IX. non tantum ob hanc rationem proſcripta eſt, verum etiam quia adſtruere videtur peccatum philoſophicum, eadem Alex. VIII. conſtitutione damnatum, de quo proximo cap. 9. quamquam etiam in hoc falſa eſt, quod ſupponit deteſtationem peccati ob ejus turpitudinem non exoriri ex amore honeſtatis, quem rectum eſſe, & ad virtutem conſtituendam idoneum non denego, ſervatis tamen iis, quæ de virtutis norma diſſerui eodem volumine pag. 393., & p. 401. Ita qui intuitu cæleſtis beatitudinis operatur, tenet amoris ordinem, quoniam æternam vitam diligere directum eſt: neque admittitur a nobis neceſſarius ille amor purus, quem nonnulli adſtruere conati ſunt, proximo libro refutandi. Ceteræ propoſitiones merito fuerunt damnatæ, cum rejiciant apertiſſime doctrinam Catholicam, quod etiam ſine caritate permaneant *habitus* fidei, aliarumque virtutum, & harum actus ex ſe labefactatos vitio pronuntient; cum recti ſint juxta doctrinam alibi expoſitam.

C A P U T V.

In quo rationalis Creaturæ actu conſtituenda ſit æterna felicitas, quæ eſt merces, ac præmium virtutis.

INDUBITATUM eſt virtutis, de qua capite præcedenti diſſerui, condignam mercedem eſſe perfrui ſummo, & incommutabili bono. Exploſa eſt enim, atque a fidelium mente prorſus eliminata quælibet opinio antiquorum hominis felicitatem in aliqua fluxi boni participatione conſtituentium. De quo errore, cum ſatis multa diſſerant Philoſophi in ea parte, quam Ethicen vocant, perpauca ſubjiciam loco prænotationis ad propoſitam diſquiſitionem.

Nullus itaque ratione præditus ſtatuet veram in hac temporali vita beatitudinem. Enimvero quemadmodum ratiocinatur magnus Auguſtinus in XIV. de Civ. Dei cap. 25. in facultate hominis poſitum minime eſt vivere quandiu, & quomodo ipſi libuerit: nam anni no-

Digitized by Google

ſtri ſicut aranea meditabuntur: vix erit, qui integra valetudine attingat annum ſeptuageſimum; & ſi numerentur in robuſtioribus anni octoginta, amplius eorum labor, & dolor. Legito Pſalmum Davidis LXXXIX. 10. Aut ergo qui moritur vult vivere, & moriendo nequit habere quod vellet; aut mavult mori, ut melius vivat poſt mortem, & hac vita tanquam meliori bono non fruitur. *Nunc vero* (inquit S. Pater) *quis hominum poteſt ut vult vivere, quando ipſum vivere non eſt in poteſtate? Vivere enim vult, mori cogitur. Quomodo ergo vivit, ut vult, qui non vivit quandiu vult? Quod ſi mori voluerit; quomodo poteſt, ut vult vivere, qui non vult vivere, etſi ideo mori velit, non quo nolit vivere, ſed ut poſt mortem melius poſſit vivere?*

Facile pariter demonſtrare poſſumus non conſiſtere beatitatem in bonis corporis, quæ tria recenſeri ſolent, ſanitas, pulchritudo, & voluptas. Enim vero hæc, quomodo bona reliqua mutabilia, poſſunt amitti; ideoque neceſſum eſt, ut cum timore poſſideantur: *Qui timet* (ait S. Doctor lib. de Beata Vit. num. XI.) *videturne tibi beatus eſſe? Non videtur. Ergo quod amat quiſque, ſi amittere poteſt, poteſt ne non timere? Non poteſt. Amitti autem poſſunt illa fortuita. Non igitur hæc qui amat, & poſſidet, poteſt ullo modo beatus eſſe.* Accedit eum qui beatus eſt, meliorem utique eſſe, quam dum eſt miſer; fieri autem non poteſt, ut res deterior, cujuſmodi ſunt bona corporis, rationalem mentem reddere poſſint meliorem. Turpe præterea eſt felicitatem hominis collocare in corporis ſanitate paucis annis, nobiſque invitis, dilabeſcente: & in qua, ſive ſenſuum acumen ſpectes, ſive membrorum valetudinem, ſæpenumero hominem bruta ſuperant animalia. Hæc valent de vultus decore, & formæ venuſtate; ac multo magis de voluptaria vita, quibus pecoribus æquiparamur. *Membrorum certe amputatio, vel debilitas hominis expugnat incolumitatem, deformitas pulchritudinem, imbecillitas ſanitatem, vires laſſitudo, mobilitatem torpor, aut tarditas. Ecquid horum eſt, quod nequeat in carnem ſapientis irruere?* Verba ſunt Auguſtini cap. 4. libri XVIII. de Civitate Dei.

Idem dicendum eſt de bonis externis, quæ ſunt divitiæ, fama, nobilitas. Nam divitiarum copia, præterquamquod & ipſa amitti poteſt, & poſſidetur cum magno angore animi, & excruciante ſolicitudine, explere non poteſt inſatiabilem hominis cupiditatem. Quod ſi quis modum ſibi ſtatuat, & præſenti ſubſtantia contentus decenter perfruatur; id non rebus ipſis tribuendum eſſe, ſed moderationi animorum, præclare animadvertit S. Pater libro de Beata vita numero paullo ſupra citato. Quapropter & Seneca Epiſt. 45. docet, *Beatum non eum eſſe, quem vulgus appellat; ad quem pecunia magna confluxit.* Compertum eſt etiam ex Romanis Hiſtoriis auro, & opibus florentiſſimam Rempublicam fuiſſe labefactatam, & nihil aliud eſſe divitias, quam cupi-

cupiditatum incitamenta. Fama autem, & honores perperam Boni nomen ſibi vindicant, quod ludibrio fortunæ ſint expoſita, ut vel unum Sejani commonſtrat exemplum; & aliena potius ſint, quam noſtra, cum Majorum faſces, & ſceptra, tum aratra, & ligones.

Nec tamen cum Stoicis beatitatem in virtute, & ſapientia conſtituendam eſſe arbitrabimur. Primo enim Stoicorum virtutes inflatas typho ſuberbiæ nec virtutum laudes promereri liquet ex præcedenti capite quarto, & ex libris Auguſtini contra Julianum. Deinde nec ſapientia humana, licet aliorum bonorum comparatione æſtimabilis, bonum eſt perpetuum, atque jucundum. Nam ut Auguſtinus acute diſputat laudato cap. IV. lib. XVIII. de Civ. Dei, quò recedit, ſi aliquo morbo efficiamur inſani? *Phrænetici multa abſurda cum dicunt, & faciunt, plerumque a bono ſuo propoſito, & moribus aliena, immo ſuo bono propoſito moribuſque contraria, ſive illa cogitemus, ſive videamus, ſi digne conſideremus, lacrymas tenere vix poſſumus, aut forte nec poſſumus.* Addit S. Pater exempla eorum, qui dæmonum patiuntur incurſus: quod malum quis confidit evenire non poſſe in hac mortali vita ſapientibus? Probat deinde quam miſer cenſendus ſit ſapiens, dum corpus corruptibile aggravat animam, & ſenſum multa cogitantem deprimit terrena habitatio, ob motus, quibus pervertitur ſenſus, ſopitur ratio, aut ſaltem habet virtus cum vitio continuum, acerbiſſimumque conflictum. Quod late confirmat per omnia genera virtutum diſcurrens. Nec prætermittendum eſt, quod S. Pater probat ſerm. CLI. de verbis Ap. cap. 8. omnem virtutem, ac ſapientiam nobis donari a ſummo Deo, in quem oportet vehementius homo inardeſcat, fontemque quærat, quo magis dulces veritatis rivulos in hac vita deguſtat. Atque ex his conſtat nullam aliam eſſe hominis beatitudinem, niſi conſecutionem ſummi, & incommutabilis boni: quæ doctrina, ut in fine ejuſdem ſermonis ait præclariſſimus Doctor, *Non plane conferenda, ſed incomparabiliter præferenda eſt doctrinis philoſophorum, immunditiæ Epicureorum, ſuperbiæ Stoicorum.*

His itaque prænotatis, inquirunt Theologi, in quo ſita ſit hæc ſummi boni poſſeſſio, quam dicimus veram hominis beatitatem, virtutiſque mercedem. Prætermitto autem opinionem aliquorum illam conſtituentium in actione aliqua increata, intimoque illapſu divinitatis, non quod falſa ſit undequaque, ſed quia videtur potius conſiderare beatitudinem ratione objecti, quam rationalis creaturæ ea perenniter perfruentis. Quare in eam ſtylum acuunt præclari Theologi Aegidius noſter Luſitanus lib. IV. de Beatit., &, ne ſingulos commemorem, Nicolaus L'Herminier Tom. V. pag. 20. & ſeq. Verum validior, qua impugnatur, eſt ratio a nobis breviſſime expoſita. Thomiſtæ ergo docent conſtituendam beatitudinem in actu intellectus, Scotiſtæ in actu voluntatis, complures alii in utroque, quidam in gaudio, ac delecta-

lectatione actus hujuſmodi conſequente. Sed gaudium nihil aliud eſſe puto, quam affectionem quamdam amoris: nam ſi amor in bonum, quod abeſt, feratur, dicitur deſiderium, ſi in bonum, quod poſſimus aſſequi, ſpes; ſi in bonum, quo jam fruamur, gaudium, & delectatio: & ideo accedit hæc opinio poſtrema ad Scoti ſententiam. In quam lubentius me trahi ſentio, ratus nullam hinc oriri a noſtratibus diſcrepantiam. Nam Paludanus in IV. diſt. 49. q. 3. art. 2. Thomiſtarum ſententiam propugnat, Gerardus Senenſis in I. diſt. I. ad Scotiſtas accedit, & in utroque actu conſiſtere beatitatem cenſent Romanus Aegidius Quod. III. q. 23. Luſitanus citato libro IV. q. XII. & Argentinas in IV. Sent. diſt. XLIX. q. 3. Concl. III., & IV. Ex quorum omnium placitis lubet proximas poſitiones conflare.

Propositio I. In utroque actu tam intellectus, quam voluntatis conſtituenda eſt perfectio Beatitudinis.

Debemus quippe de Beatitudine judicium illud proferre, quod ſacræ literæ, Traditio Patrum, & ratio ipſa pronuntiandum eſſe declarant. Sacræ autem literæ, Patres, rationiſque lumen oſtendunt, tam in viſione ſummi veri, quam in amore ſummi boni conſiſtere animorum perpetuam beatitatem: in utroque igitur actu conſtituendam recte a nobis pronuntiatum eſt. Probatur minor primo quantum ad literas divinas attinet. Aperta namque videntur loca, quæ ad ſententiæ ſuæ fulcimentum proferunt docti Thomiſtæ, eorumque ſigna ſequentes. Ea ſunt: Pſal. XVI. 15. *Satiabor, cum apparuerit gloria tua*: Pſal. LXXIX. 20. *Oſtende faciem tuam, & ſalvi erimus*. Matth. V. 8. *Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt*. Joan. XVII. 3. *Hæc eſt autem vita æterna: ut cognoſcant te, ſolum Deum verum, & quem miſiſti Jeſum Chriſtum*. Et Epiſt. I. cap. III. 2. *Scimus quoniam cum apparuerit ſimiles ei erimus*. Sed non minus perſpicua ſunt, quæ pro ſententia Scotiſtarum in medium adducuntur; cujus generis ſunt iſta: Pſ. XXXV. 9. *Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ; & torrente voluptatis tuæ potabis eos*. Matth. XXV. 21. *Intra in gaudium Domini tui*. Joan. XVI. 22. *Gaudebit cor veſtrum, & gaudium veſtrum nemo tollet a vobis*. Ep. ad Rom. XIV. 17. *Non eſt enim regnum Dei eſca, & potus: ſed juſtitia, & pax, & gaudium in Spiritu ſancto*.

Præterea ſtant pro ſententia Thomiſtica Patrum teſtimonia; ait enim Ambroſius lib. IV. de Officiis cap. 2. *Scriptura divina vitam æternam in cognitione poſuit divinitatis*. Chryſoſtomus Hom. 81. in Joannem: *Omnis requies eſt filium Dei videre*. S. P. Auguſtinus lib. de Trinit. num. 28. *Ipſa viſio eſt facie ad faciem, quæ ſummum præmium promittitur juſtis*. Lib. de Spir., & lit. cap. XXXIII. *Illa cognitione, illa viſione, illa contemplatione ſatiabitur in bonis animæ deſiderium.* Sed ſtant pro ſententia Scoti loca pariter exquiſita. Nam S. Pater lib. X. Confeſs. cap. 22. ait: *Et ipſa eſt beata vita gaudere ad te, de te, propter*

Digitized by Google

ter te: ipſa eſt, & non eſt altera. Et cap. proximo: *Beata quippe vita eſt gaudium de veritate*. In 1. de Doctrina Chriſt. cap. 29. *Deo perfrui beate vivere eſt*; & XIV. de Civ. D. cap. 25. *Beata quippe vita ſi non amatur, non habetur: porro ſi amatur, & habetur*. Ambroſius autem citato loco præter cognitionem divinitatis ad beatitudinem requirit etiam fructum operationis: & potius deſcribit duo, quæ ad æternam vitam perducunt, fidem, & opera, quam vitam ipſam æternam, inferens hanc ſitam eſſe in perfectione virtutis. Quæ ſane perfectio eſt amor, per quem fruimur ſummo bono; ideoque Ambroſius etiam in amore locat beatitudinem. Et Chryſoſtomus hom. 46. in Matth. aperte docet voluntatem a Deo remunerari *ſempiterna delectatione*.

Itaque cum Scripturæ, tum Patres utramque ſimul ſententiam comprobant, Thomiſtarum, & Scotiſtarum; neque utra verior ſit, laborandum eſt operoſa inquiſitione, ſed firmiter eſt aſſerendum beatitatem utrunque complecti. Ita docent aliis in locis Patres. Nam Ambroſius in libro de Jacob, & Beata vita cap. VII. num. 32. inquit: *Hoc ſolum in exiſtimatione beatæ vitæ eſt requirendum, ut non in aliis, ſed in poſſeſſione veri, & boni ejus definitio teneatur*. D. Bernardus Ep. 18. *Quia non poſſumus* (inquit) *contemplari per ſpeciem, nec plene complecti per amorem, dedit nobis interim & ſapere per fidem, & quærere per deſiderium. Si enim adhuc abſentes initiat fides, & deſiderium; præſentes profecto conſummat viſio, & amor*. S. Thomas de Villanova Concione de S. Maria Magdalena ait: *Felicitas enim, & beatitudo noſtra, aut in utroque, viſione ſcilicet, & amore Dei conſiſtit, aut ſaltem utrumque ad complementum perfectæ beatitudinis neceſſarium eſt*. Hugo Victorinus laudatus ab Aegidio noſtro Luſitano: *In his* (ait) *beatitudo conſiſtit, cognoſcere, & amare bonum*; pro qua ſententia Aegidius ipſe laudat antiquiores Scholaſticos ſingillatim, articulo 1. citatæ Quæſtionis XII. Atque hoc idem memoratus Aegidius, aliique Theologi demonſtrare nituntur ex definitione Benedicti XII. & ex Clementina, *Ad noſtrum*. Benedictus enim definiens Sanctorum animas Deum videre, eoque perenniter frui addit, *quod ex tali viſione, & fruitione ſunt vere beatæ*: & in Clementina ſtatuitur, *Animam indigere lumine gloriæ ad videndum Deum, eoque beate perfruendum*. Quamquam nulla alia mens fuit Romanorum Antiſtitum, quam priori Conſtitutione damnare errorem Millenariorum, altera autem Beguardorum. Ideoque ad dirimendam Scholaſticam de natura beatitatis quæſtionem parum hæ videntur idoneæ.

Accedunt autem ſententiæ noſtræ deprompta a ratione argumenta. Cum enim rationalis creatura prædita ſit facultate intelligendi, & volendi, & in Deo ſummi veri, ſummique boni, in quod fertur utraque illa facultas, reperiatur plenitudo; ſit autem beatitas perfecta

Digitized by Google

fecta rationalis creaturæ ſatietas, plenaque finis ſui conſecutio; neceſſum eſt, ut ajebat Ambroſius, teneri in poſſeſſione veri, & boni beatitudinis definitionem. Deinde liberum arbitrium, ac meritum utraque rationalis animæ facultate comparatur; & conſequenter in utraque præmium meritorum videtur conſtituendum. Præterea ita connectuntur viſio, & amor, ut nequeant ab invicem in patria divelli, & ſi unum eſſet ſine alio, tolleretur penitus beatitudo: *Quoniam qui videt ſolum, non fruitur optimo quod videt: & qui diligit duntaxat, non quietatur, donec lucide videat, quod tam ardenter amat;* inquit S. Thomas Archiepiſcopus Valentinus laudato ſermone. Utrunque igitur per ſe ad conſtituendam beatitudinem proculdubio requiritur.

Propositio II. Etiamſi beatitudo ex viſione, & amore Dei coaleſcat, perfectior tamen actus, quo potiſſimum Deo fruimur, eſt amor.

Hæc propoſitio facile demonſtratur ex dictis, novaque ſtabilitur argumentationum acceſſione. Principio enim diximus cum Auguſtino beatam vitam eſſe perfrui Deo, id non haberi niſi amando, bonum incommutabile illud eſſe, quod unice poteſt deſiderium humanæ mentis explere. Quis autem ignorat perfrui, amare, & bono adhærere, animi diligentis opus eſſe? Deinde cognitio nihil aliud eſt, quam boni notitia per ſe ad excitandum amorem ordinata: ideoque eſt aliquid ad fruitionem præcedens, quoniam voluntas nequit diligere incognita, & conditio potius prævia, & ſummum bonum proponens, quam ipſius boni poſſeſſio. Ad hæc: cum in via extet fides, & caritas, etſi fides neceſſaria ſit ad vitam ſpiritualem animarum, quoniam juſtus ex fide vivit, non eſt tamen ipſa vita, & ſanctitas animæ, ſed in amore hæc potiſſimum ſita eſt, & per dilectionem Deus in nobis habitat, ut divina teſtantur eloquia. Ita ergo in Patria eſt viſio ad faciem, & conſummatus, ut vocant, amor, & licet viſio ad vitam ſempiternam prærequiratur, conſtituit hanc vitam ille amor, & caritas. Expreſſe inſuper traditur hæc ſententia a D. Patre Auguſtino in 1. de libero arbitrio cap. XIII. ubi ait: *Atqui hoc ipſum gaudium, quod hujus boni adeptione gignitur, cum tranquille, quiete, atque conſtanter erigit animum, beata vita dicitur, niſi tu putes aliud eſſe beate vivere, quam veris bonis, certiſque gaudere.* Mitto loca ſuperius pro ſententia Scoti producta. Poſtremo falluntur Thomiſtæ dum putant viſionem eſſe actum rationalis animæ perfectiorem: nam argumenta quamplura evincunt amorem eſſe eidem viſioni præponendum. Primum autem argumentum eſt, quod in donis Dei *nullum majus eſt caritate*, quomodo Auguſtinus docet lib. XV. de Trinit. cap. 19., liquet ex Apoſtolo in 1. ad Corinth. cap. XIII., & demonſtratur ex præcedenti cap., ubi diximus amorem eſſe formam omnium plane virtutum. Alterum eſt, quod viſio ordinatur ad amorem, ut ſcribit Anſelmus lib. 2. *Cur Deus homo* cap. 3. *Perverſus ordo eſt amare ad intelligendum, rectiſſimus*

vero

vero intelligere ad amandum. Proximum eſt argumentum S. Thomæ de Villanova Conc. ſuperius laudata; nam ſi de abſoluta potentia Dei viſio, & fruitio beatifica ſeparentur ab invicem, ita ut unus videat Deum, nec tamen diligat, alius autem diligat quidem, ſed non videat, cognoſcat autem, quia amor non poteſt ferri in incognitum; licet neuter illorum perfecte beatus ſit, *Ego ſi mihi daretur optio* (inquit ſanctiſſimus Archiepiſcopus) *potius eligerem amare non videndo, quam videre non amando. Quid enim ſi videro, & non amavero? Per hoc nec Deo gratus aut amicus exiſto. Eſt enim gratia caritas, aut non ſine caritate. Si autem amo, etiamſi non videam, Dei amicus ſum*. Affines ſunt argumentationes Scotiſtarum, atque ea præſertim palmaris & obvia: Pejus eſt odiſſe Deum, quam Deum ignorare. Ergo melius eſt diligere Deum, quam Deum videre.

Reſpondemus itaque argumentis Thomiſtarum priori propoſitione productis, neminem denegare, quin ex contemplatione divinitatis, atque intuitiva viſione ſatietur rationalis animæ deſiderium, & promanet gaudium perennis felicitatis, ut evincunt locupletiſſima teſtimonia ſacrarum literarum, ac Patrum: ſed ideo iſtud evenit, quod clara Dei viſio totum amoris pondus attrahit in ſummum bonum, & iſtud voluntas arripit, complectitur, & perpetua fruitione comprehendit. Viſio itaque beatitudinis cauſſa efficiens eſt, non *formalis*; quemadmodum notitia deſiderium parit, fides juſtitiam, intuitus amorem. Neque alium habere ſenſum allatos textus, vel ſola lectio commonſtrat. Quid eſt enim, *Satiabor, cum apparuerit gloria tua, Similes ei erimus, quoniam videbimus eum, ſicuti eſt*, & alia id genus plura? niſi forte, Orietur ex apparitione ſatietas, & ex viſione ſimilitudo? Illud vero, quod Joannes ait, *Hæc eſt vita æterna, &c.* aut de fide in Deum & Chriſtum accipitur, aut de contemplatione beatorum; utrumque enim ſenſum exhibent nobis cum verba ipſa, tum Patres. Ut ergo uſurpatis his verbis de fide nihil aliud ſignificatur, niſi quod credere divinarum Perſonarum Trinitatem, & Verbi Incarnationem eſt fides illa vera, per quam ad æternam vitam perducimur: ita ſi accipiantur de beatarum animarum contemplatione, demonſtrant duntaxat, quod videre Deum facie ad faciem eſt illa ſumma cognitio, unde conſequitur beatitudo, amor ſcilicet, & gaudium perenne. Atque eadem ratione expedientur ſententiæ Patrum adminiculo, præſidioque ceterarum, quarum ſupra nonnullas produximus.

Si autem inſtiterint Thomiſtæ contendentes intellectionem eſſe opus rationalium præſtantiſſimum, nos contra affirmabimus nobiliorem eſſe caritatem, & amorem, quamvis ex ipſa intellectione dirigatur, ut cor præſtat oculis, fideique dilectio. Si denique afferant per cognitionem fieri objectum præſens, ac poſſideri; reſpondebimus fieri præſens præſentia *objectiva*, non *fruitiva*, nec poſſideri in ratione boni,

ſed in ratione veri tantummodo. Præſentia vero objectiva per ſe gaudium felicitatemque non affert; imo parit aliquando anxietatem, animique mœrorem. At gaudium, inquis, ab ipſo amore diſtinguitur? Ab amore utentis, concedo: ab amore fruentis, nego. Sæpe enim dictum eſt duos amoris dari actus uti, & frui: *Nam ſi neque fruitur, neque utitur, non invenio quomodo diligat*, ait S. Pater in 1. de Doctrina Chriſtiana cap. 31.

CAPUT VI.

Quid ſit peccatum, quid peccati nequitia, quid peccati macula.

A Virtute ad vitium diſputatio noſtra progreditur, non quidem ad illud, quod eſt defectus naturæ, vel artis, cujuſmodi eſt deformitas corporis, vel ædificii, ſed ad illud, quod eſt pravitas animi, & officiorum humanorum turpido: & quod vulgari ſermone appellatur Peccatum. Vitium tamen frequentioris ſermonis conſuetudine, non pro ſolo peccati actu, ſed pro peccandi habitu, veterique inſtituto uſurpamus. Quærentibus itaque quid peccatum ſit, repeto non ſemel explicata, extare in nobis a creatore inditam, & immutabilem regulam æquitatis, a qua voluntas humana deflectendo vitioſa redditur ac perverſa, dum ea facit, quæ æquiſſima illa ratio condemnat, aut omittit, quæ docet eſſe complenda: nec non voluntatem ſuos actus exercere, aut imperare ſive utendo, ſive fruendo. Ex his puto manifeſtam eſſe definitionem vitii, & peccati. Vel enim illud deſcribere volumus comparate ad legem communem æquitatis ac rectitudinis, vel ad ipſam voluntatis inordinate diligentis nequitiam & pravitatem. Si regulam illam, rationemque ſpectemus; liquet optimam eſſe definitionem peccati traditam ab Auguſtino lib. 1. de duabus Animabus cap. XI. *Peccatum eſt voluntas retinendi, vel conſequendi quod Juſtitia vetat, & unde liberum eſt abſtinere*: vel alteram lib. XXII. contra Fauſtum cap. 27. *Peccatum eſt dictum, factum, vel concupitum contra æternam Dei legem*. In quarum definitionum primâ exprimitur ſola voluntas, quoniam hæc tantum actus liberos elicit, aut imperat: in altera etiam opera commemorantur, ſed quæ nonniſi a voluntate peccati mutuantur nequitiam. Quomodo autem tenendæ ſint allatæ definitiones circa originale peccatum, dictum in libro de Hæreſi Calviniana, nec non in altero de ipſo peccato originali. Nec aliam circa has peccati definitiones arbitror ſupereſſe difficultatem. Nam quod opponunt non quadrare illas peccato omiſſionis, caſſum nimis eſt, & pertenue: ad unum quippe genus pertinere affirmationes & negationes, antiquum eſt vulgatumque pronuntiatum Dialecticorum.

Defi-

Definitio peccati deprompta ex perverſo ordine dilectionis, talis eſſe poteſt: *Peccatum eſt inordinatio amoris, quo avertimur a bono incommutabili, & convertimur ad bona commutabilia*, ſive, *eſt perverſio voluntatis, quæ utitur fruendis, & fruitur utendis*. Atque hanc definitionem traditam pariter ab Auguſtino conſtat ex ſuperiori capite quarto. Et quæcunque ibidem de natura virtutis diſſerui, has vitii deſcriptiones luculenter confirmant: quoniam virtutum, & vitiorum debemus oppoſitas conſtituere rationes, & ſi illas perficit ordo amoris, hæc ſita profecto erunt in ejuſdem amoris perverſitate.

Quantum vero ad Peccati nequitiam & inhoneſtatem, quam malitiam appellitant, licet ſit malitia certi vitii nomen, ideſt, calliditatis vel fraudis, non virtuti contraria vitioſitas, ut ſcribit Tullius in Tuſculanis; ſophiſtice magis, quam Theologice inquirunt an poſitivum ſit aliquid, an privativum. Et qui priorem ſententiam propugnant eam nituntur ſtabilire ſequentibus argumentis. Principio, inquiunt, traditæ nuper peccatorum definitiones hanc opinionem communiunt. Voluntas enim, ejuſque motus deliberatus erga aliquid æterna lege prohibitum, nihil profecto non ſunt. Si ergo peccatum eſt prava voluntas, & inordinatus amoris cum deliberatione impetus, aliquid erit, non privatio duntaxat. Multo magis ad eſſendi naturam accedunt quæ aut dicuntur, aut fiunt, aut deſiderantur adverſus æternam Dei legem: ideoque ſi peccatum eſt aliquid *factum*, *&c.* ſua natura, atque *entitate* non caret. Similiter nonne poſitivum aliquid exprimit definitio poſtrema, qua diximus nihil aliud eſſe peccati perverſitatem, niſi frui utendis, & converti ad bona commutabilia? Itaque videtur dictis cohærere opinio illorum, qui culpæ pravitatem *in poſitivo* conſtituunt.

Proferuntur pro hac aſſertione argumenta alia a ratione petita. Quarum primum eſt: Dantur duo vitia eidem virtuti oppoſita. At opponi nequeunt ob privationem, quoniam uni, ut inquiunt, formæ nonniſi una privatio reſpondet. Opponuntur itaque per *entitatem* aliquam ipſorum vitiorum pravitates conſtituentem. Sequitur argumentum alterum: Sunt peccata quædam per ſe mala, ut odium Dei, mendacium, blaſphemia. Horum autem peccatorum nequitia non deſumitur ex aliqua deficientia a lege malum prohibente, quia ſuapte natura, & præciſa quaecunque lege ſunt flagitioſa: neque a privatione rectitudinis, quia privatio non datur niſi in ſubjecto recipiendi *formam* privationi contrariam capaci; qua capacitate liquet hujuſmodi peccata carere. Iſta igitur conſiſtere nequeunt in ſola privatione & defectu. Proximum eſt argumentum ex abſurdis a contraria ſententia fluentibus. In illa quippe nihil erit peccatum, nihilum remittet Sacerdos, pro nihilo damnabitur tranſgreſſor legis, in nihilo peccatum commiſſionis diſcrepabit a peccato omiſſionis. Poſtrema argumentatio ſit: Unum pec-

catum eſt gravius altero. Nulla privatio altera privatione gravior eſt. Nullum ergo peccatum eſt privatio.

Longe tamen probabilior eſt eorum ſententia, qui peccatorum nequitiam in privatione conſtituendam eſſe contendunt. Pro hac enim ſententia faciunt argumenta omnia, quæ vel ab auctoritate, vel a ratione mutuatus ſum differens de natura mali adverſus Manichæos lib. I. cap. 8. Non arbitror ea repetere neceſſarium. Huc pariter collineant, quæ ſcripſi libro XVIII. cap. 3. de vitiorum origine: ubi ex Auguſtino demonſtravi idcirco fruitionem mutabilium bonorum & deliberatum quodcumque malum opus eſſe peccatum, quoniam deflectit ab æterna lege æquitatis cordi ſingulorum inſcripta. In his ergo duobus locis invenies argumenta hujus aſſertionis præcipua. Quibus accedit teſtimonium Auguſtini Tract. I. in Joannem ſcribentis: *Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil. Videte, ne ſic cogitetis, quia nihil aliquid eſt: ſolent enim multi male intelligentes, Sine ipſo factum eſt nihil, putare aliquid eſſe nihil. Peccatum quidem non per ipſum factum eſt, & manifeſtum eſt quia peccatum nihil eſt, & nihil fiunt homines cum peccant*. Atque miſſa interim hac ingenioſa expoſitione Auguſtini, inde depromo validiſſimum ratiocinium. Si enim omnia per ipſum facta ſunt: per ipſum autem non eſt facta nequitia ac turpitudo peccati; conſequens eſt nequitiam iſtam non comprehendi in rerum omnium univerſitate, & nihilum eſſe reputandam. Superioribus ergo argumentis, atque his perpaucis redditur poſtrema ſententia validior.

Ut facile ſolvas allata in oppoſitum argumenta, memineris quæ ſcripſimus IX. libro cap. 2. & 5. diſtinguenda eſſe in enunciationibus ea, quæ *incomplexe* ſignificabilia ſunt ab iis, quæ ſignificari tantum valent *complexe*. Quicquid igitur ſignificabile eſt *incomplexe*, uno ſcilicet propoſitionis vocabulo etiam ab aliis ſejuncto, eſt res aliqua, ut ſi dixeris, *Deus eſt ſubſtantia*, Deus res eſt, quoniam hoc nomen *Deus* incomplexe ſignificat rem, ideſt, divinitatem. At ſi dixeris, *Relatio illud eſt, quo Pater refertur ad Filium*; relatio non eſt *entitas* aliqua a Patre, vel a Filio diſtincta, quoniam ſignificari non poteſt niſi *complexe*, ideſt Patris Filiique vocabulis. Peccatum igitur definiamus cum Auguſtino aut *Factum, dictum, vel concupitum contra Dei legem*, aut *Converſio ad bonum fluxum & commutabile*, aut quomodocumque illud definire lubeat; non adinvenies in aliqua ex iis definitionibus vocabulum unum, quod *incomplexe* acceptum, ideſt ſolitarie ac ab aliis divulſum, valeat deſignare peccatum: ideoque peccatum eſt *complexe* tantum ſignificabile, & nihil.

Itaque reſpondemus ad primum argumentum recte traditas ab Auguſtino prædictas omnes definitiones, peccare enim eſt agere contra æternam Dei legem, ſe ſe ad creata bona convertere, frui utendis, & ſi quid eſt hujuſmodi: at non ſequitur peccatorum nequitiam eſſe ali-

quid

Digitized by Google

quid *poſitivum*, cum nullo *incomplexe* definitionum illarum vocabulo poſſit ſignificari. Ita ſi dixeris, *Qui claudicat altero pede nutat*, *nec recte incedit*, bene deſcribis claudicationem per actum pedis nutantis, & non recte incedentis: nec tamen claudicationis deformitas eſt aliquid *poſitivum*, ſed rectitudinis deficientia, quam deſignare termino *incomplexo* illius enunciationis non poſſumus.

Ad argumenta ſecundo loco propoſita hoc habeto reſponſum. Poteſt eadem privatio in pluribus ſubjectis reperiri, ut carentia rectitudinis in virga ferrea, vel lignea: poteſt etiam illa privatio terminum oppoſitum connotare, ut ſi virga ferrea dextrorſum, lignea ſiniſtrorſum flectatur. Hoc pacto dantur duo vitia eidem virtuti contraria, v. g. effuſa prodigalitas, & parca tenacitas. Utraque enim a temperantia deflectit, hinc illa profundendo, iſtinc illa avidius reſtringendo, nec tamen illarum nequitia eſt aliquid, ſed ut virgarum duarum curvitas, oppoſita a recta æquitate deflexio. Brevi dicam: Eſt eadem privatio *connotative* diverſa. Ad alterum dico, mendacium, & Dei odium ideo eſſe intrinſece mala, quia ſuapte natura æternæ legi repugnant; & ex quo nequeant habere cum ipſa lege conformationem infertur tantum, quod ſint ſemper, & eſſentialiter peccata. Sive autem appellaveris hujus conformationis defectum privationem, ſive negationem, mea nihil refert. Quamquam ſcio reſpondere Scholaſticos argumento Vaſqueſii, etiam mendacium, & odium Dei habere illam rectitudinis capacitatem, non quidem conſiderata ſecundum peculiarem rationem mendacii, vel odii, ſed ſecundum communem, & univerſalem actus humani. Ad tertium primùm dico argumentum, ſi quid probat, concludere etiam de peccato omiſſionis, quod tametſi remittitur a Sacerdote Dei miniſtro, & plectitur punitione, conſiſtit nihilominus ſententia Adverſariorum *in privativo*. Deinde reſpondeo nequitiam peccati remitti, ut tenebræ fugantur a ſole, ideſt, lucem ſanctificantis gratiæ diffundendo, non deſtruendo *entitatem* aliquam; & peccatorem puniri, non quia operatur, ſed quia aut non operatur, aut male operatur, quomodo ſervus vapulat, dum juſſa negligit, aut illa incommode exequitur. Præterea peccatum non *privationem* tantummodo importat, ſed etiam maculam animæ, quæ, ut infra dicam, eſt privatio nitoris, ac pulchritudinis, ſine qua merito a Deo repudiatur, atque contemnitur. Peccatum autem commiſſionis differt a peccato omiſſionis ratione actus: ſed *materialis* differentia hæc eſt, ut Scholaſtici appellitant, non *formalis*. Denique una *privatio*, licet non ſit major altera in ſe conſiderata, quia nihil eſt; eſt tamen major altera *connotative*, ideſt comparate ad bonum, cujus eſt privatio, ſive ad regulam ſummæ æquitatis, a qua deflectit: unde ad poſtremum argumentum nego minorem.

Contra allatum Auguſtini teſtimonium ex Tract. 1. in Joannem poſſet

poſſet quis objicere. Protulit Auguſtinus eam ſententiam: *Peccatum nihil eſt*, quod in 1. cap. Evang. Joannis legendum putaverit: *Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil*. At fruſtra ex hoc loco Auguſtinus ſententiam illam derivat. Primo quia Græci textus ubique habent: Καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν ὃ γέγονεν: *Et ſine ipſo factum eſt nihil, quod factum eſt*. II. Joannes Chryſoſtomus hom. IV. in Joannem ſcribit eſſe hæreticum, uti ea lectione, quam uſurpat Auguſtinus: *Neque enim*, inquit, *cum dixerimus, ſine ipſo factum eſt nihil, id puncto notabimus, ut hæretici opinantur*. Addit ineptam eſſe hanc legendi rationem: *Nulla profecto ratione hæc intelligi poteſt oratio*. III. Cornelius a Lapide Comment. in cap. 1. Joann. recitata expoſitione Auguſtini ait: *Verum hoc ſubtilius eſt, quam ſolidius, ac coactius, quam germanius, teſte S. Hieronymo in cap. 2. Micheæ*. Plura autem Valla, Eraſmus, & alii, qui communiter Auguſtinianam lectionem rejiciunt.

Reſp. 1. Optimam, ac probandam eſſe interpretationem Auguſtino, poſita ubivis interpunctione. Nam ſi omnia per Verbum facta ſunt, proculdubio peccatum, quod non eſt factum per Verbum, eſt nihil. Deinde reſpondeo fruſtra rejici Auguſtinianam lectionem Græci textus auctoritate. Nam in aliquibus Codicibus talis eſt diſtinctio, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἕν. ὃ γέγονεν ἐν αὐτῷ ζωὴ ἦν. *Et ſine ipſo factum eſt nihil. Quod factum eſt, in ipſo vita erat*. Liquet ita legi apud Cyrillum Alex. cap. 5. & 6. in Joannem, & videtur interpunctio abraſa ad revincendum pravum ſenſum Macedonianorum. Iſti enim in verbis Joannis hunc pravum, & contortum ſenſum contineri jactitabant: *Sine ipſo factum eſt nihil: & Spiritus ſanctus, qui in ipſo vita erat, factus eſt*. Recte itaque Chryſoſtomus ſcribit hæreticum eſſe Evangelica verba tali puncto notare, ut illud, *Quod factum eſt*, nonniſi Spiritui ſancto conveniat. Addit quoque nulla ratione intelligi poſſe illam Macedonianorum orationem; & bene profecto. Sequitur enim directe ex hæreticorum iſtorum interpretatione non Verbum, ſed Spiritum ſanctum hominem factum. Etenim ſcribit Joannes v. 4. *Et vita erat lux hominum*. v. 9. *Erat lux vera*, & v. 11. *In propria venit, & ſui eum non receperunt*. Si ergo de Spiritu ſancto accipiendum eſſet: *Quod factum eſt in ipſo vita erat*, ipſe Spiritus eſſet lux vera, quæ in mundum venit. Nequit ergo in ſenſu Macedoniano orationis complexio intelligi, ut recte Chryſoſtomus. Hinc nonnulli freti ejus auctoritate ſcripſere interpunctionem ab hæreticis affictam; quod tamen valde incertum eſt. Diximus enim ſanctum quoque Cyrillum Evangelica verba eodem puncto disjungere. Unde Zegerus, quem oppono Laurentio Vallæ, *Utraque diſtinctio*, inquit, *apud Orthodoxos reperitur Scriptores*. Eraſmo opponam Brianum Waltonum laudantem in variis lection. Bibliorum verba Lucæ Brugenſis: *Conſulto, prudenterque*

quæ uſi ſunt correctores Sixtini ambiguo hoc diſtinguendi modo, quo illud, Quod factum eſt, *& præcedentibus jungi poteſt, & ſubſequentibus: eo quod diverſi auctores diverſimode diſtinguant, atque intelligant, Chryſoſtomus priori modo, Auguſtinus poſteriori.*

Legens Hieronymi Commentaria in Michæam Cornelius a Lapide dormitavit. Ad hunc plane modum Hieronymus loquitur: *Scio me in cujuſdam Commentariis legiſſe exponentis Joannis Evangeliſtæ principium, Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil, hoc quod dicitur, nihil, ad malitiam retuliſſe; rurſumque ipſum malitiam interpretatum eſſe diabolum, & iſto quaſi gradu ipſum, quod factum eſt ſine Chriſto, nihil, diabolum intellexiſſe. Si igitur malitia, & Diabolus nihil eſt, & fugerunt qui corruptione corrupti ſunt; nullo, ideſt, nihil perſequente, Diabolus eos eſt perſequutus in nihil. Quod ſi cui videtur nimis coactum, & contra ſcripturæ ſimplicitatem artificio potius eloquii, quam vera interpretatione diſſertum; vel priorem, vel quam ipſe reperit expoſitionem ſequatur.* Ex quibus conſtat interpretationem Auguſtini etiam antiquorum Commentariis eſſe prob...am, a Hieronymo adhiberi, & commendari, non rejici; neque coactam abſolute dici, ſed relinqui arbitrio lectoris, ſi forte ipſi talis videatur, qualem Hieronymus non exiſtimat. Quamquam ſi coactam, & nimis artificioſam ipſe quoque putaret, id accipiendum eſſet non de nihilo peccati, ſed de nihilo Diaboli; nam hunc eſſe *nihil* difficilius eſt intellectu, vel ſuboſcurum ſaltem, atque involutum.

Si dixeris Auguſtinum appellare peccatum *nihil* adverſus Manichæos opinantes malum quamdam eſſe ſubſtantiam, & conſequenter propugnari poſſe, quod ſaltem ſit accidens; reſpondendum eſt accidens quidem eſſe, & qualitatem ſubſtantiæ adventitiam, ſed non *entitatem* illam parvam, quam vulgus Philoſophorum invexit, ſed malam perverſamque animi affectionem ortam ex recti ordinis deficientia, cujuſmodi eſt aeris tenebricoſi obſcuratio per lucis privationem inducta; ut late adverſus Manichæos in primo libro diſſerui.

Tandem videndum eſt quid ſit peccati macula, permanenſque in anima reatus, nam actu malo, & ab æquitate devio tranſeunte, inſidet adhuc, donec expietur, labes, & culpa. Certum porro eſt maculam illam non eſſe actum ipſum peccati, cum is, ut dicebam modo, prætereat, macula autem remaneat; neque eſſe *habitum*, ſive inhærentem ad malum vehementem inclinationem, quoniam hæc repetitis actibus inducitur, culpæ autem macula uno tantum. Videtur etiam non eſſe privationem gratiæ tantummodo, cum hæc peccati ſit pœna, atque eadem in peccatoribus omnibus mortaliter delinquentibus. Dum vero reatum dicimus, explicatur culpa tantum per comparationem ad pœnam, & ad juſtitiam punientem; ideoque reatus nomine non ſatis culpæ inquinamentum exprimitur. Eſſe peccati labem privationem decoris,

coris, nitoriſque animæ, dictum paullo ſupra, & aſſeritur a D. Thoma 1. 2. q. 86. art. 1. ſed nondum videtur rem aſſequi ingenii noſtri tarditas & infirmitas.

Brevi conabor tenebras diſcutere manifeſta comparatione. Rectum teneo bacillum, ſed flexile, cujus pulcritudo eſt rectiſſimum eſſe. Illud inflecto, ut a recto declinet; atque flexione iſta quamdam contrahit deformitatem ipſi inhærentem, etiam dum flectentem manum retraxero. Poſſum illud facile ad priorem rectitudinem flexione oppoſita revocare. Si tamen ſemel, atque iterum detorqueam, efficitur in bacillo pronitas quædam ad curvitatem, ut vix in rectum dirigi valeat, & ſi dirigatur, jam ſumma facilitate denuo contorquetur. In quo exemplo laborioſum non eſt deprehendere quale diſcrimen interſit inter flexionem manuum mearum, virgæ curvitatem, & facilem ad obliquum regreſſionem: flexio enim illa præteriens actus eſt; curvitas perſiſtens in bacillo deformitas: illa denique facilitas vitium actibus repetitis productum.

Humana itaque voluntas poteſt ad bonum, atque ad malum a libero arbitrio inclinari. Ejus honeſtas, & decor eſt rectam eſſe, ſcilicet a lege æterna nullatenus detorqueri. Dum pravo motu liberi arbitrii avertitur a ſummo bono, & ad fluxa bona convertitur, contorta redditur, & difformis. Nequit ad formam, nitoremque priſtinum reduci, niſi ſancta dilectione recta iterum fiat, & averſa a bonis commutabilibus, converſa ad bonum incommutabile. Si tamen cupiditati obſequens frequenter a ſumma æquitate declinet fruendo utendis, & creatis bonis amore inhærendo, induit quamdam perverſitatis proclivitatem, ut facile in nequitiam recidat poſtquam pio animi conatu iterum recta evaſerat. Atque hæc Auguſtinianæ doctrinæ penitus cohærere, arbitror ex dictis manifeſtiſſimum. Motus ergo ille liberi arbitrii inclinans voluntatem ad malum, eſt actus peccati: deformitas permanens in voluntate, quoad uſque iterum convertatur in ſummum bonum, eſt peccati macula, & labes: facilitas illa magna, & ad iniquitatem propenſio eſt peccati *habitus*, ſive peccandi conſuetudo. Ita fit, ut prætereunte peccati actu perſiſtat macula, & perſeveret deleta macula *habitus*. Vide, quæ diſſeruimus libro XIII. de peccato originali.

CAPUT VII.

Num dentur peccata natura ſua venialia.

AVERSIONEM ab incommutabili bono ſpiritualis mors animæ, privatio ſanctificantis gratiæ, ſempiterni ſupplicii meritum, atque

que Dei conſequitur inimicitia. Sicut enim gratia, vita, & Dei inhabitatio caſtum caritatis amorem, ita crimen, interitus, Deique odium comitatur deliberatum motum voluptuoſæ cupiditatis. Nam apud eum, qui Chriſtum diligit, ipſum cum Patre manere, in eo autem qui diligit mundum, & quæ in mundo ſunt, caritatem Patris non eſſe, diſerte in priori Epiſtola cap. 2. & 3. declarat Joannes. Oritur hinc quæſtio, num peccatum aliquod detur natura ſua veniale: quoniam ſi omne peccatum pervertit amoris ordinem, videtur expellere caritatem, & trahere ad mortem, ideoque crimen eſſe mortiferum. Eſt itaque hæc non levis quæſtio adverſus hæreticos dirimenda.

Illud autem principio ſtatuendum eſt dari aliquod inter peccata diſcrimen, & unum eſſe gravius altero. Paria utique peccata quæque fecerunt Stoici, ut ſcribit Cicero in Paradoxis, Stoiciſque adhæſit Jovinianus; de quo S. P. Auguſtinus H. LXXXII. *Hic omnia peccata, ſicut Stoici Philoſophi, paria eſſe dicebat, nec poſſe peccare hominem lavacro regenerationis accepto.* Sed hæreticum hominem refutat D. Hieronymus lib. II. his verbis. *Audebis ne dicere, ſic negaſſe Petrum & ceteros Apoſtolos, qui fugerunt, quomodo Caiphas, & Phariſæos, & clamantem populum, Crucifige, crucifige talem? Et ut de Apoſtolis taceam; ejuſdem ne tibi ſceleris videbitur reus Annas, & Caiphas, & Judas proditor, cujus & Pilatus, qui nolens compulſus eſt contra Dominum ferre ſententiam? Quanto majoris meriti fuit Judas, tanto majoris criminis eſt: & quanto majoris criminis, tanto majoris, & pœnæ. Potentes enim potenter tormenta patientur.* Joviniani argumenta petuntur ex æqualitate, quam improbe ſtatuebat, retributionis, ac meritorum, & refutata a nobis ſunt capite duodecimo libri III.

Major Hæreticorum recentiorum numerus ex perverſa ſententia, quod ſemel juſtificati ex gratia, & poſſeſſione Spiritus ſancti nunquam poſſint excidere, & quamvis in mortalia peccata labantur, non tamen iram Dei ſibi arceſſere, in alteram impiiſſimam opinionem deſciverunt, omnia peccata etiam juſtorum hominum eſſe natura ſua damnabilia, & lethalia, quamvis divina miſericordia credentibus, ac prædeſtinatis non imputentur. Ita ſentiunt Calvinus lib. 2. Inſtit. cap. 8. & lib. 3. cap. 4., & cum ceteris Calviniſtis Vermilius, Beza, Marloratus; a quibus non videtur diſſentire Lutherus ſerm. de Piſcatura Petri, & expreſſius in articulo XXXII. Philippus tamen Melanchthon, etſi citetur pro hac ſententia a Coccio, & aliis, ſaltem ut procedit ex eo principio, quod renati dum ruunt in ſcelera non amittant gratiam, appellat errorem fanaticorum hominum, ut demonſtrat in diſcuſſione Rivetiani Apologetici pag. 732. H. Grotius. Is vero cum hoc loco, tum in Comment. ad cap. 2. Jacobi, & in voto contra Examen Riveti prope finem, nec non in Annotatis ad Conſult. Caſſandri dari venialia

peccata propugnat: nec diſſentit Lambertus Danæus apud Fevardentium lib. XII. cap. 12. Theomachiæ. Quare nec Novatores omnes probant Hæreſiarcharum ſuorum errorem.

Hoc etiam prænotandum eſt peccatum duplici ſenſu veniale appellari: primo quidem quatenus per pœnitentiam deletur, & veniam conſequitur; atque hoc ſenſu certum eſt omnia peccata prædeſtinatorum, ac reſipiſcentium eſſe venialia, non quod ipſis minime imputentur, ſed quia pœnitentibus condonantur. Altero ſenſu veniale peccatum dicitur, quod in ſe inſpectum non promeretur divinam omnem indignationem, neque ſempiterno ſupplicio punitur: & in hoc ſenſu præſens quæſtio agitatur, quam nemine Catholicorum diſſentiente reſolvam.

Propositio. Admittenda ſunt peccata genere ſuo venialia.

Probatur 1. Scripturarum, ac Patrum ſimul auctoritate. Quidam enim ſunt quotidiani defectus, in quos Dei non diſſoluta amicitia, juſti frequentiſſime prolabuntur. Hinc eſt, quod orant quotidie: *Dimitte nobis debita noſtra*: & omnium ore Jacobus Apoſtolus cap. III. 2. ait, *In multis offendimus omnes*: atque in priori Ep. cap. 1. 8. Joannes: *Si dixerimus quoniam peccatum non habemus, ipſi nos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt*. At peccata quotidiana, ſinguliſque etiam juſtis communia, quibus Dei amicitia penitus non diſrumpitur, levia & venialia ſunt. Dari igitur venialia peccata ex ſacris literis demonſtratur. Atque hæc prior argumentatio Patrum auctoritati etiam innixa eſt. Etenim de quotidiana Juſtorum oratione ait Chryſoſtomus in Orat. de Divite & Lazaro: *Etiamſi juſtus quis ſit, etiamſi millies ſit juſtus, & ad ſummum pervenerit culmen, ut liberatus ſit a peccato; non tamen quit ab omni nævo eſſe purus; etiamſi millies juſtus ſit, homo eſt. Quis enim jactabit mundum omnino ſibi eſſe cor? Quis gloriabitur ab omni culpa ſe eſſe immunem? Ideo jubemur in precatione dicere, Dimitte nobis debita noſtra*. Auguſtinus pariter de Fide & operibus inquit: *Niſi eſſent quædam, ſine quibus hæc vita non agitur, non quotidianam medelam proponeret in oratione, quam docuit, ut dicamus, Dimitte nobis debita noſtra.* Similia habet Cyprianus de Oratione, & de Opere & Eleemoſina, Ambroſius lib. 2. de Pœnit. cap. 10., & PP. ceteri. Quare ex horum traditione Tridentina Synodus ſeſſ. VI. can. XI. definivit, quod: *licet in hac mortali vita quantumvis ſancti & juſti in levia ſaltem, & quotidiana, quæ etiam venialia dicuntur, peccata quandoque cadant, non propterea deſinunt eſſe juſti*. Vide & librum Auguſtini de Natura & Gratia cap. 35. & 36. unde deprompta eſt tota Tridentini Concilii circa veniale peccatum doctrina. Atque hoc loco S. Pater etiam verba Joannis appoſite proferens de juſtis inquit: *Rogo vos, quantalibet fuerint in hoc corpore excellentia ſanctitatis, ſi hoc interrogari potuiſſent, una voce clamaſſent: Si dixerimus, quia peccatum*

Digitized by Google

tum non habemus, noſipſos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt. At de priori argumento ſatis.

Alterum promitur ex Evangelio Matthæi, ubi cap. v. 22. legimus: *Ego autem dico vobis: quia omnis, qui iraſcitur fratri ſuo, reus erit judicio. Qui autem dixerit fratri ſuo, Raca, reus erit concilio. Qui autem dixerit, Fatue, reus erit gehennæ ignis*. Capite autem vii. 3. proferuntur verba Chriſti, *Quid autem vides feſtucam in oculo fratris tui, & trabem in oculo tuo non vides?* Ex quorum locorum primo liquet plura dari conviciorum genera, & uni temporale ſupplicium reſpondere, alteri ſempiternum. Quod vero temporali duntaxat mulcta punitur ex ipſius reatus natura, proculdubio eſt per ſe veniale. Recte Chryſoſtomus Homilia xvi. in Matth. *Eum, qui ſine cauſſa iraſcitur judicio condemnat, & idcirco dicit, Qui iraſcitur fratri ſuo ſine cauſſa. Eum vero, qui dixerit, Raca, reum pronunciat eſſe concilio. Sed adhuc iſta non magna ſunt; hujus enim ſæculi ſunt pœnæ. Quocirca eum, qui fratri Fatue dixiſſet, gehennæ ignibus deputat, modo certe primum gehennæ nomen commemorans*. Quod ſi petas cur dicentes fratri ſuo *Raca* ad conſeſſum Judicum puniendi deferrentur? Dico, quod, tametſi vox illa levem & contemnendum hominem ſignificet, ut alibi demonſtravi; ſedentes tamen ad Synedrium, legiſque obſervationem affectantes illam proferentes vocem judicio damnabant; propterea quod Judicum ix. 4. *Recbim* appellentur viri inopes & vagi, quorum opera Abimelech lxx. fratres trucidavit. At ſi dixeris: Cur gehennæ deputatur qui fatuum dicit fratrem ſuum? Nonne crimen iſtud cenſendum eſt veniale, & pertenue? Erit ne ergo quælibet culpa ſuppliciis æternis punienda? Reſpondeo in Evangelio ſermonem fieri de iis, qui iram non cohibentes conviciis fovent inimicitias, ideoque ſpectato animo, & circumſtantiis rerum, quod leve videtur, crimen fieri mortiferum. *Noli igitur adſpicere* (inquit ibidem Chryſoſtomus) *quod unum hic verbum ſit: ſed quantum periculi habeat expende. An ignoras inimicitiarum tempore, incandeſcente ira, animoque prorſus ardente etiam minimum aliquid magnum videri? Tunc quippe & quod non valde injurioſum eſt, nimis tamen putatur oneroſum. Nam hæc ipſa parvula & homicidia ſæpe pepererunt, & urbes crebro integras ſubruerunt*. Ex altero autem Matthæi loco ſatis conſtat dari peccata quæ feſtucis comparantur, & alia quæ trabi. Et eximius Eccleſiæ Doctor Hieronymus hujus argumenti demonſtrat firmitatem, ſcribens in Comment. ad locum eumdem: *De his loquitur, qui cum ipſi mortali crimine teneantur obnoxii, minora peccata fratribus non concedunt, culicem liquantes, & camelum glutientes*.

Tertium argumentum petitur ex verbis Apoſtoli in i. ad Corinth. cap. iii. *Si quis autem ſuperædificat ſuper fundamentum hoc aurum, argentum, lapides pretioſos, lignum, fœnum, ſtipulam; uniuſ-*

cujuſque opus manifeſtum erit, &c. Atqui aurum, argentum, & lapides pretioſos non ſolum Latini, verum etiam Græci PP. bona opera interpretantur, præſertim Chryſoſtomus, & Theodoretus laudati ab Eſtio Comment. in hunc Pauli locum, & Auguſtinus De Fide & Operibus cap. XVII. in Enchiridio cap. LXVIII. & in Pſ. XXXVII. & LXXVIII., ut mittam vulgo citatum, ſed apochryphum, aut ſaltem dubium Sermonem CIV. alias XLI. de Tempore. Igitur fœnum, lignum, & ſtipula mala quidem opera, ſed levia, & venialia commonſtrant.

Vulgatæ huic apud Scholaſticos argumentationi video poſſe verſutos hæreticos reſpondere cum Eraſmo ſuper Paulum, coactam eſſe Auguſtini, & Magni Gregorii expoſitionem; nam Græci quemadmodum interpretantur aurum, argentum, & lapides pretioſos bona opera æternis præmiis coronanda, ita lignum, ſtipulam, & fœnum docent eſſe mala opera punienda ignibus ſempiternis. Corruit ergo petitum inde pro veniali culpa argumentum. Accedit quod Ambroſiaſter interpretatur lignum, fœnum, & ſtipulam doctrinas falſas, & errores hæreticorum, non utique inter peccata venialia connumerandos. Atque hæc magis videntur comprobare judicium Eraſmi, quam illud confirment ipſius Eraſmi animadverſiones. Is enim, ut coactam priorem interpretationem demonſtret, ait, quod plumbum minus eſt grave, quam aurum, & tamen æque atque aurum purgatur igni: Addit nemini perſuaſum, culmum eſſe leviorem fœno; & inepte in malorum ordine poni extremo loco quod minime malum eſt, cum in bonorum ordine quod optimum eſt primum obtineat locum.

At quamquam verum eſt per aurum, & argentum, pretioſoſque lapides bona opera deſignari, atque per lignum, fœnum, & ſtipulam opera mala, qua in re Græci, Latinique Patres conſentiunt; attamen non mala quælibet, ſed venialia poſtremis verbis denotari longe melius docuerunt Gregorius & Auguſtinus. Quis enim peccata mortifera, nunquam per gehennam delenda minimis rebus, fœno ſcilicet, ac ſtipulæ comparabit? Deinde non ſuper fundamentum Chriſti, ſed *ſuper arenam* ædificare fractores legis & lethalium criminum reos, conſtat ex cap. VII. 26. Matthæi. Præterea docet Apoſtolus, eum, qui ſuperædificat lignum, fœnum, & ſtipulam, etiam ſi arſerit opus ejus, ſalvum futurum eſſe, *ſic tamen quaſi per ignem*. Quis autem detruſis impiis in tartara, gravia illorum facinora crediderit igni purganda, ita ut ſalvi fiant? Nonne ſi hæc opinemur, inconſulto probare videbimur damnata dogmata Origenis, ex quo fortaſſis acceperunt quidam Græcorum falſam illam expoſitionem? Tandem, *Ignis, de quo eo loco eſt locutus Apoſtolus, talis debet intelligi, ut ambo per eum tranſeant, & qui ædificat ſuper hoc fundamentum aurum, argentum, lapides pretioſos, & qui ædificat ligna, fœnum, & ſtipulam: cum enim hoc dixiſſet, adjunxit: Uniuſcujuſque opus quale ſit, ignis probabit*: ait Auguſtinus

cap. 68. Ench. Atqui ſuperædificantes aurum, argentum, ac pretioſos lapides igni ſempiterno non ſunt deputandi. Non ergo de tali igne, ſed de igne aut Purgatorii, aut temporalis tribulationis, quo leves culpæ expiantur, eſt locutus Apoſtolus. Porro errores hæreticorum laudatis verbis expreſſi nequaquam fuerunt, cum non ſint ædificia quædam ſupra fidei fundamentum conſtructa, ſed fundamentum ipſum evertant. Cavilli autem Eraſmi ſatis hiſce reſponſionibus exploduntur; ſunt namque & ipſi fœnum, & ſtipula, leviſſimi ſcilicet & inepti.

Prædictis argumentis accedunt ea, quæ ratiocinationes dicuntur. Eſt autem primum, quod vera amicitia læditur quidem leviſſimis offenſionibus, at minime frangitur: & communia filiorum vitia diſplicent parenti optimo, ſed facillime condonantur. Ergo juſtus Dei amicus & filius ob parvas tranſgreſſiones non ſubjicitur damnationi, neque penitus ſtola ſanctitatis, & filiorum jure expoliatur. Non enim ſtatuit nobiſcum Deus legem amicitiæ duriſſimam, neque regeneravit nos, ut levi contingente cauſſa defereret. Proximum eſt argumentum, quod percipi prorſus nequeat velle Deum tanto a ſe pretio redemptos ob verbum otioſum, officioſum mendacium, vel aliud peccatum ſimile perpetuis gehennæ flammis addicere. Ultimum erit a comparatione peccati cum infirmitatibus corporalibus. Peccatum enim eſt quædam infirmitas, de qua Regius Pſaltes ajebat: *Sana animam meam, quia peccavi tibi*. Ut ergo in morbis carnis ſunt leves alii, alii vehementiores, alii ancipites: ita putandum eſt dari pertenues, & dari graviores ægritudines animorum. Sacris ergo literis, teſtimoniis Patrum, & ratiocinatione concluditur, *ſingula peccata non lethali vulnere ferire*, ut ſcribit Auguſtinus Serm. CCCLI. ſive L. ex libro L. Homil., necnon juſtos plura peccata infirmitatis committere, *ſine crimine vaſtante conſcientiam*, ut inquit idem S. Doctor lib. XI. De Civit. Dei, capite duodecimo. Atque ex his conſtat jure, ac merito fuiſſe damnatum XX. articulum Baji: *Nullum eſt peccatum natura ſua veniale, ſed omne peccatum meretur pœnam æternam*.

Ad argumenta Haereticorum responsio.

Urgent adverſus Catholicam veritatem heterodoxi quædam loca Scripturæ: ac primum verba Chriſti apud Matth. v. 19. *Qui ſolverit unam de mandatis iſtis minimis, & docuerit ſic homines, minimus vocabitur in regno cælorum*. Eſſe, & vocari minimum in Regno cælorum, nihil eſt aliud, quam, ubi Regni cæleſtis conſummatio advenerit poſt corporum reſurrectionem, nullum exiſtimari, atque cum maledictis in gehennam detrudi, ut explicat Scriptor Reſponſionum ad Orthodoxos inter Opera Juſtini, & Hom. 16. in Matth. Joannes Chryſoſtomus. Igitur, qui minimum quoque mandatum ſolvit, reus erit gehen-

gehennæ ignis. Præterea in eodem Evangelio Matthæi cap. XII. 36. legitur: *Dico autem vobis, quoniam omne verbum otioſum, quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die judicii*. At verbum otioſum peccatum minimum eſt. Ergo de omni peccato, quantumvis minimo, tenemur rationem reddere. Tertio: Joannis XIII. 8. Chriſtus ait Petro: *Si non lavero te, non habebis partem mecum*; lotio autem pedum juxta Auguſtinum ſignificat emundationem a venialibus, præſertim cum Petrus ibidem v. 10. dicatur lotus, ac mundus. Inſuper in Epiſtola Jacobi c. 2. v. 10. habetur: *Quicunque totam legem ſervaverit, offendat autem in uno, factus eſt omnium reus*. Univerſæ itaque legis cenſendus eſt reus, quiſquis unum, vel minimum peccatum patraverit. Denique de peccato indefinite pronuntiatur in Scripturæ locis permultis, quod mortem inferat animæ. Si ergo peccata, quæ levia appellamus, revera peccata ſunt, lethalia erunt quoque & mortifera.

Reſpondetur ad 1. diſtinguo priorem propoſitionem, & Evangelii verba ſimul explico: *Qui ſolverit unum de mandatis iſtis minimis*, ideſt, quæ minima putantur a Phariſæis, gravia ſunt tamen in ſe, aut ob rerum circumſtantias, cujuſmodi eſt incandeſcente ira jacere in fratrem convicia, concedo. Quæ minima ſunt reapſe, nego. Perſtringit Chriſtus cap. v. Matth. hypocriſim, & fallacem Phariſæorum juſtitiam; jactabant enim ſervari legem non occidendo, non mœchando, non jurando per terribile Dei nomen; fas tamen eſſe iraſci, conviciari, concupiſcere, & jurare per cœlum, per Jeruſalem, per caput ſuum. Id ſola lectione citati quinti capitis manifeſtum fit. Hæc autem, quæ Phariſæi minima arbitrabantur, quis ignorat revera eſſe gravia, & mortifera? Hanc eſſe interpretationem Chryſoſtomi verba ipſius paullo ſupra recitata commonſtrant. Negat quippe S. Doctor indignationem & probra, unde oriri queant homicidia, eſſe inter leves culpas connumeranda. Vide & S. P. Auguſtini librum 1. de Serm. Domini in Monte cap. 17. Addamus confeſſionem Glaſſii ſcribentis lib. v. Tract. 2. cap. 3. *Prior vox, Minimis, ſententiam Phariſæorum exprimit, qui quædam præcepta Dei vocabant Minima*: & in Logica ſacra cap. 2. de ὀνοματίᾳ, *Vocula, Minimus, alludit ad opinionem Rabbinorum, quædam præcepta dicentium eſſe minima*. Reſponderi etiam poteſt eo loci minimum appellari illum, *qui fecerit, & docuerit*, docere autem aliquid adverſus divinam legem, ac Dei verbum corrumpere, aut Scripturarum ſanctarum oracula alicujus falſitatis arguere, crimen eſt graviſſimum; quoniam debent in Lege, ut ſcribit citato Serm. Auguſtinus, *ad effectum etiam minima quæque perduci*.

Quod objiciunt ex cap. XII. Matth. nil prorſus concludit; nam utique de culpis minimis ratio reddenda eſt, debitumque uſque ad ultimum quadrantem eſt perſolvendum: ſed aliud eſt ad calculum vocari, aliud pro minimo debito extremo plecti ſupplicio. Refutantur præterea

rea hæretici ſuorum Commentatorum obſervationibus. Clarius enim profert in hunc locum verba D. Baſilii, *Verbum otioſum eſt, quod etiamſi bonum ſit, ad ædificationem tamen fidei non aptatur. Et ejuſmodi verba in celeberrimo illo totius orbis terræ conventu examinabuntur. Quid ſcurrilibus & detrahentibus & obſcænis verbis fiet?* Evangelica itaque verba ſunt quædam a minori ad majus argumentatio, qua ſuademur gravius ſupplicium deberi verbis maledicis, blaſphemiſque Pharifæorum adverſus filium hominis, cum examen quoque de otioſis verbis ſit ſubeundum. Zegerus otioſum verbum interpretatur quod proferentem coinquinat mendacio, & dicitur ad calumniam; alioqui non cohærerent, inquit, cum præcedentibus proxima verba, *Ex verbis enim tuis juſtificaberis, & ex verbis tuis condemnaberis.* At Salomon Glaſſius De Pronomine Can. cap. xxv. contendit hic relativum poſtponi, & ſignificari tantum, quod impii in die judicii nec habebunt in reddenda ratione, quo verbum otioſum excuſent. Verum hos flexiloquos & doloſos parvifacimus.

Majori brevitate reliqua expedio, enim vero peccata venialia excludunt a regno, ubi nihil inquinatum eſt, vel immundum, ſed non exilio ſempiterno, ac perpetuo. Auguſtinus Tractatu LVI. in Joannem pedum lotione indigentium nomine intelligit *humanos affectus, ſine quibus in hac mortalitate non vivitur.* Et poſtquam inde oſtendit etiam juſtos iſtam terram calcantes habere opus ut pedes lavent, de Eccleſia non habente rugam, neque maculam ita concludit: *In his autem, qui hic demorantur, etiamſi munda ſit, quoniam juſte vivunt, opus tamen habent pedes lavare, quoniam ſine peccato utique non ſunt.* Dantur peccata levia abſtergenda, & purganda, quibus inquinati cenſentur mundi, ideſt, juſti ſunt; ac de unoquoque illorum proximo verſu 10. dicitur: *Qui lotus eſt, non indiget, niſi ut pedes lavet, ſed eſt mundus totus.* De laudato Jacobi loco vide Auguſtinianam Epiſtolam XXIX., nunc CLXVII. in qua S. Pater demonſtrat, quod cum plenitudo legis ſit dilectio, qua Deus, proximuſque diligitur, atque in præceptis caritatis tota lex pendeat *Merito ſit reus omnium, qui contra illam facit, in qua pendent omnia.* Quod ex præcedenti capite manifeſta illatione conſequitur. At quemadmodum rectus amor nunc vehemens eſt, nunc tepeſcens, nec ſemper caritas quæque juſtificat: ita perverſus amor quoſdam, quaſi ardoris, gradus habet, nec ſemper ſanctificantem gratiam abſumit. Ideo poſt pauca ait S. Pater: *Omnes enim offendimus, ſed unus gravius, alius levius. Quanto quiſque gravius, leviuſque peccaverit, tanto erit in peccato committendo major, quanto in diligendo Deo, & proximo minor.* Grotius, quem propter heterodoxos profero, explicat locum Jacobi, *Quicunque offendat in uno, nempe eorum, quibus pœna capitalis conſtituta eſt, non minus morte punitur, quam ſi omnia præcepta violaſſet;* ac ſi ſcriptum eſſet

eſſet, *ὡς πάντων ἔνοχος*, *quaſi omnium reus*. Neque nos uni tantum lethali peccato ſempiternam deberi punitionem negamus. In poſtremo non immoror: ubicunque enim Scriptura affirmat peccatum in damnationem nos trahere, dicimus ſermonem fieri de mortali peccato, quod peccatum appellatur antonomaſtice; eo pacto, quo ubi caritati tribuitur vita, & Dei inhabitatio, certum eſt deſignari caritatem *habitualem*, aut ſaltem vehementem. Ita dicimus mori hominem febre, veneno, vulnere; quamquam mortem non inferat quæcunque febris, quodcunque venenum, quodcunque vulnus. Sed poſſumus etiam reſpondere, veniale peccatum animæ vitam adimere diſpoſitive: nam, ut eſt in Proverbio: *Qui minora ſpernit, paullatim decidit*.

Objiciunt præterea quædam Patrum teſtimonia affirmantium divinæ tribuendum miſericordiæ, ſi nos crimina illa minuta non obruant; in Evangelio nequaquam reperiri iſtud inter venialia, & mortifera peccata diſcrimen, ſed omnia nobis fugienda proponi; levi quoque flagitio divinæ majeſtati irrogari injuriam, ac propterea non eſſe minimi faciendum. Inſignis eſt Declamatio Magni Baſilii adverſus contemnentes peccata minima in Regulis brevioribus.

Reſpondemus conſulto PP. commonere, ne peccata quælibet, etiam minima, foveamus, atque parvi momenti illa eſſe arbitremur. Etenim hæc ipſa deſpicientia, & neglectus majorem arguit erga illicita propenſionem, & culpam quodammodo adauget: nam quæ magis diligimus minus inſectamur, quæ autem odio habemus vituperamus, & redarguimus. Ipſa inſuper negligentia, & contemptio ad irreparabilem lapſum ſæpe trahit infirmam, atque in ſcelera facile prolabentem hominum voluntatem. Præterea levia hæc, & quotidiana peccata ſunt fere innumera; & licet ſeipſis non perdant, trahantque ad ſempiterna ſupplicia; tamen ut aqua paullatim ſubrepens navem implet, ac mergit, peccata illa parva crebro commiſſa gravant, atque opprimunt peccatorem. Legatur Auguſtini ad Seluc. Epiſtola CVIII. nunc CCLXV. Sancta quippe dilectio nos retrahit a noxiis cupiditatibus; & leves culpæ, quæ ſunt iſtarum cupiditatum fomenta, faciunt ut fervens caritatis amor tepeſcat, ac tandem robuſtior facta cupiditas ſanctam illam dilectionem extinguat; preſſumque hominem, & compluribus ſtimulis concitatum cor derelinquat, ut ait S. David Pſ. XXXIX. 13. *Multiplicatæ ſunt ſuper capillos capitis mei, & cor meum dereliquit me*. Atque hinc eſt, quod tribuere debemus divinæ miſericordiæ, ſi ob venialia peccata non perimus, in quantum in graviora prolabimur, niſi gratiarum ſupernarum Auctor ſanctam nobis delectationem inſpiret, & areſcentem terram noſtram copioſo benedictionis rore perfundat. His Baſilii, aliorumque Patrum ſententiæ faciles ſunt intellectu: nam quod aliqui ajunt laudatum Regularum librum non eſſe Baſilii, inane videtur refugium. Redolet Baſilii ſtylum, Aſceticam præceptionem, atque

que pietatem: eique tribuitur a Photio Cod. cxci. At licet adſcribas Euſtachio Sebaſteno, aut cuivis ſcriptori, eadem adverſus levia peccata Patres alii ſcripſere: ideoque reſponſa noſtra teneto.

Argumentantur poſtremo loco a ratione. Principio, inquiunt, primum, ac maximum præceptum eſt Deum ex toto corde diligere. Qui minimum peccatum patrat, tranſgreditur primum præceptum. Ergo peccat contra præceptum ſummum, ac maximum. Præterea nonne quiſquis peccat avertitur a Deo, & convertitur ad creaturas? Igitur quiſquis peccat, fruitur utendis, ultimumque finem conſtituit in re creata; quod profecto eſt nefarium crimen contrahere. Inſuper qualecunque peccatum eſt offenſa facta Deo ſumme bono: itaque qualecunque peccatum ſummum malum eſt. Deinde nefas eſt propter quodcunque bonum comparandum, aut propter evitandum quodcunque malum minimam culpam committere. Culpa ergo minima ſuperat omne malum. Tandem quicquid boni facit juſtus promeretur æternam vitam: ergo quamcumque noxam admittat impius, ſubjicitur æternæ morti, perpetuoque ſupplicio.

Reſp. ad 1. diſt. minorem. Minimis peccatis tranſgredimur primum maximumque præceptum tranſgreſſione minima & levi; co. gravi & mortifera; nego. Quemadmodum enim non ſemper ſummum bonum diligimus caritate adeo flagranti, ut noſtrorum peccatorum labes abſtergatur: ita non ſemper fluxa bona amamus tam vehementi cupiditate, ut juſtitiam penitus amittamus. Vide & quæ de Amicitia Dei ſupra diximus. Ad 2. diſt. conſeq. Qui venialiter peccat conſtituit finem amoris in re creata, & huic adhæret parva cupiditate, per quam ab amore boni increati nequaquam divellitur, conc. Adhæret rei creatæ cupiditate perverſa, ac defixa, per quam increatum bonum deſpiciat, eique ſubtrahat amorem vehementiorem, nego. Atque hic nota diſtingui peccatum mortale a veniali; quod per illud conſenſu, & delectatione adeo hæremus rei creatæ, ut hanc ſummo bono præponamus: per iſtud vero languida quadam dilectione flectimur in bona creata, ut voluntatis deliberatione his minime fervidus amor hæreſcat. Quapropter in re etiam parva admittimus mortiferum ſcelus, ſi ſpreta divina lege frena cupiditatis laxentur. Perdifficile eſt tamen diſtinguere inter peccatum mortale, & veniale, ut Auguſtinus ſcribit lib. xxi. de C. D. cap. 27. quamquam mortalia cenſenda ſunt, quæ aut materiam habent in ſe, vel ſpectatis circumſtantiis ponderoſam, magnique momenti; aut ſi levis materia eſt, ferveſcit noxia cupiditas. Solvitur ex his argumentum tertium, quoniam veniale peccatum eſt offenſa quidem illata Deo, ſed leviſſima in re; neque lege caritatis penitus violata. Diluitur proxima objectio diſtinguendo duplex malum, morale unum quod opponitur divinæ legi, phyſicum alterum, quod legi ipſi non adverſatur. Profecto minimum

malum morale majus eſt quocunque malo phyſico, ideoque nefas eſt vel leviter mentiri, abiret licet univerſum in nihilum. Hinc tamen non infertur, quod veniale peccatum puniri debeat privatione cujuſque boni, ac ſempiterno gehennæ ſupplicio; cum in punitione attendi debeat ratio demeriti, & lex juſtitiæ, æquitaſque vindictæ. Quod aliqui demonſtrant comparatione animalis, v. g. ovis, vel agni; cujus pretium exiſtimatur unius aurei, quamquam res animata ſit phyſice omni auro præſtantior. Ita minor culpa cenſetur digna minori ſupplicio, quamquam aliquo in genere levis culpa excedat malum cujuſque pœnæ. Enimvero nequit eodem pretio venundari agnus, & equus, eademque animadverſione puniri convicium, atque homicidium, cum idem non ſit valor omnium rerum, neque idem ſingulorum delictorum demeritum. Ad ultimum neganda eſt conſequentia; nam minimum opus bonum a juſto patratum promeretur vitam æternam non per ſe, ſed propter caritatem *habitualem*, ex qua elicitur: quo pacto etiam minimum peccatum ex vehementi cupiditate commiſſum pœnam meretur ſempiternam. Differt præterea in hoc meritum a demerito, quod illud pendet a Dei voluntate, iſtud vero ex ipſa operis conditione. At Deus cum ſit miſericors coronat in miſerationibus, & ultra condignum, cum ſit juſtiſſimus punit ſervata æquitate, & juxta demeritum.

C A P U T VIII.

Quam gravis ſit mortalis peccati nequitia.

A VENIALI ad mortale peccatum ordo diſputationis progreditur. Eſt autem mortiferum peccatum, ſi a Spiritu ſancto inhabitante, & a caritate *habituali* diſtrahat animam, itaut divinitatis conſortio privetur, & affecta ſpirituali turpitudine veniat in odium Creatoris, atque perpetuæ damnationis pœnam commereatur. Quod evenire diximus quotieſcunque humana voluntas ita avertitur a ſummo bono, ut huic præferat creaturas, eiſque tali cupiditate adhæreat, ut vehementius appetat frui bonis commutabilibus, quam ipſo Deo, neque parata ſit potius mori, & amittere bona quæque creata, quam divina gratia expoliari. De hoc itaque peccato inquirunt Scholaſtici Doctores, an adeo cenſendum ſit grave, ut dici debeat aliqua ratione infinitum.

Communior opinio eſt, peccatum eſſe finitum ſi accipiatur, vel pro ipſa phyſica actione, vel pro privatione gratiæ aliorumque ſpiritualium donorum, quibus juſtorum animæ ſunt exornatæ. Atque de actione eſt adeo manifeſtum, atque compertum, ut nulla exoriri poſſit dubitatio, cum a nulla finita cauſſa poſſit infinitus actus prodire. Sed quantum ſpectat ad privationem, quidam ſunt, numero licet perpauci,

ei, quibus placet mortale peccatum cenſendum eſſe infinitum. Privat enim, inquiunt, Spiritu ſancto inhabitante, atque ſempiterna etiam beatitudine; ideoque aufert infinitum bonum, & infinitum infert nocumentum. Ratiocinatur hoc pacto eximius Theologus Leonardus Vanroy De peccatis cap. v. q. 2., & qui ejus veſtigia ubique premit Aurelius Piette q. 6. Verum cum privatio ſit amiſſio boni, non quatenus in ſe eſt, ſed quatenus participatur, & poſſidetur, etſi tam in gratia ſanctificante, quam in Sanctorum beatitudine haberi bonum infinitum concedamus, dicimus tamen utrumque coarctatione quadam participari, ideoque illorum privationem eſſe finitam. Quidquid tamen aſſerendum arbitreris, pro libito affirma.

At ſi accipias peccatum in quantum eſt offenſa Dei, omnes Inſtituti noſtri, aliorumque Theologorum pars major, tenent peccatum nequitiæ eſſe infinitæ. Ad quod confirmandum diverſa proferunt argumenta, quamquam non omnia firma admodum, atque invicta. Primum eſt illud, quod peccator aufert a Deo rationem ultimi finis, eamque tribuit bono creato: quod perinde eſt, ac Dei loco habere rem viliſſimam, & honorem ſoli Deo debitum impendere creaturis: hac autem injuria cogitari nequit atrocior. De quo argumento plura Habert de Vitiis, & peccatis cap. 6. q. 1. Sed huic argumentationi video plures reſpondere, quod per actum caritatis Deo omne creatum bonum poſtponitur, illique ratio finis ultimi tribuitur, neque tamen caritas dicitur infinita: & conſequenter infinita non erit culpa, quæ Deo aufert rationem ultimi finis, illique præfert quamlibet creaturam. Affinis eſt argumentatio quod peccatum, quantum in ſe eſt, Deum interimit, ut ſcribit Serm. 3. S. Bernardus: & conſimilis pariter reſponſio, quod eo ſenſu peccatum interimit, quo caritas vivificat; atque tam hanc vitam, quam illam mortem conſtat finitam eſſe, quoniam neque Deus ab homine infinita caritate diligitur, neque bonum creatum infinita cupiditate. Legito Joannem Baptiſtam Gonet diſp. 1x. de Peccat. art. 6. Non diſſimile eſt tertium argumentum, quod per mortale peccatum crucifigitur Chriſtus in nobiſmetipſis, & deſinit in nobis vivere per gratiam ſanctificantem: quod eadem ratione diluitur, propterea quod iſtiuſmodi vita finita eſt, & alterius generis ab ea, quam habet Chriſtus redivivus, atque immortalis. Argumentatio quarta in hoc ſita eſt, quod mortale peccatum punitur æterna morte, ſummoque ſupplicio. Sed reſpondet cum Scotiſtis Nicolaus L'Herminier Tom. v1. pag. 539. atrociſſimum quidem eſſe tormentum gehennæ, & perpetuo duraturum, quoniam peccatum damnatorum irremiſſibile eſt, eorumque voluntas inflexibilis & obdurata; cruciatus tamen ipſorum eſſe deſinitos, ac pro delictorum menſura minus, magiſque vehementes.

Miſſis itaque præfatis argumentationibus, placet nobis trita illa,

Digitized by Google

& pervulgata, quod qualitas offenſæ commenſuratur dignitati perſonæ, quæ afficitur injuriâ; amplitudo autem honoris a conditione & honeſtate illius, qui honorem præſtat, æſtimatur. Id vero liquet ex communi proloquio, *Honor eſt in honorante, offenſio in perſona offenſa*. Liquet etiam ex auctoritate, & opinione prudentum: qui injuriam illatam præclaro viro, eâ, quæ infertur alicui plebicolæ, putant inſigniorem; honorem autem exhibitum a viro principe præferunt illi, quem recipiunt a populari. Cum ergo peccatum mortale ſit offenſa Dei, cujus majeſtas, dignitas, magnificentia, nec non in conferendo hominibus beneficia liberalitas infinita eſt; oportet ut ipſum peccatum induat rationem maximæ ac infinitæ iniquitatis. Quam argumentationem confirmant ſummi Dei imperium, æquitas, providentia, amor, atque cetera omnia attributa. Nam ſi graviſſimum crimen eſt offendere parentem optimum, aut juſtiſſimum principem; quale flagitium putas injuriam facere Creatori qui nos produxit ex nihilo, & Domino, cui omni juris titulo univerſa ſubjiciuntur?

Reſpondent Scotus, Vaſquez, Suareſius, L'Herminier, & alii quidam deſumi gravitatem offenſæ a dignitate perſonæ injuriis affectæ, non *ſimpliciter*, ſed proportione ſervata, & *ſecundum quid*, eo quod nulla res finita poſſit fieri particeps infinitatis. At ex idea, quam exhibent menti meæ ſuboſcura illa vocabula, *ſimpliciter*, &, *ſecundum quid*, in priori ſententia confirmor. Perceptione mea aliquid eſſe infinitum *ſimpliciter*, nihil eſt aliud quam infinitum eſſe per ſe, ſive naturâ ſuâ, nulla facta comparatione termini alicujus, vel objecti: & infinitum eſſe duntaxat *ſecundum quid* idem eſt, ac eſſe infinitum tantummodo *connotative*, ſive comparate ad objectum, vel terminum. Dum vero concipio peccatum tanquam Dei optimi offenſam, illud non conſidero in ſe, quatenus eſt opus aut figmentum humanum, ſed illud ſpecto *connotative*, atque in ordine ad infinitam Dei bonitatem. Si ergo dignitas perſonæ adauget *ſecundum quid* gravitatem peccati; erit peccatum in ratione offenſæ infinitum, ideſt, ſpectatum ratione objecti, nempe ipſius Dei. Nec repugnat humanam actionem in ſe finitam eſſe infinitam *connotative*, & comparate ad Deum; quoniam & actio Dei infinita & æterna, dicitur ratione *connotatorum*, ſive creaturarum, ſuum terminum, ac tempus habere.

Opponunt: Si hæc ita ſint, infinita erit viſio beatorum ſpirituum, infinitus actus caritatis, infinita pœna privatio beatitudinis; quoniam hæc omnia connotant terminum infinitum. Rurſus nullum erit diſcrimen inter veniale ac mortale peccatum, cum illud etiam ſit injuria illata Deo, ideoque infinitum. Nullum ob eamdem rationem diſcrimen erit inter peccata mortalia, quia fieri non poteſt, ut unum infinitum ſit majus altero.

Sed reſpondemus ad primam objectionem, Adverſarios noſtros ideam

ideam viſionis, ac privationis pervertere. Viſio enim eſt intelligentis animæ actus; & actus percipitur comparate ad potentiam, ſive ad modum quo elicitur, non reſpectu objecti in quod fertur. Tam vero operatio animæ, quam operationis modus finitatem habet, & ideo non ſatis apte dicimus animæ actionem infinitam. E contra dicimus infinitam operationem Dei etiam in productione rei finitæ & creatæ, quoniam & potentia ipſius infinita eſt, & infinitus pariter modus rem ex nihilo producendi. Ergo in iis, quæ ad actiones pertinent, neceſſe non eſt objectorum attendere perfectionem. De privatione dictum ſupra, non eſſe percipiendam comparate ad bonum ut eſt in ſe, ſed ad bonum, ut poſſidetur, vel poteſt poſſideri. Quod ſi velis etiam privationem peccato inductam appellare infinitam, parum, ut præmonui, mea intereſt. Actum caritatis, ſi ſpectes quatenus eſt opus voluntatis humanæ, eſſe finitum modo affirmavi. Si illum actum attendas, in quantum eſt Dei cultus, & honor, finitus adhuc eſt, quoniam honor, æſtimatione prudentum, ratione perſonæ honorantis, non ratione objecti minuitur, vel augetur. Quamobrem in Chriſto ob divinæ perſonæ dignitatem actus caritatis habuit infinitum meritum, quamvis phyſice fuerit finitus. Atque hoc exemplo magis liquet, poſſe unum actum eſſe phyſice finitum, infinitum vero moraliter. Peccatum veniale non deſtruit caritatem, non conſtituit abſolute finem ultimum in creatura, neque procedit uſque ad contemptum Dei. Offenſa autem, quam dicimus commenſurari cum dignitate perſonæ, eſt illa, per quam perſona afficitur injuria, ideſt, quæ conjungitur cum deſpicientia, & contemptione. Nam ſi quempiam offendas inconſiderate vel oſcitanter, non autem odio vel contumacia, offenſor quidem es, at non contumelioſe contemptor. Fateor itaque veniale peccatum eſſe Dei offenſam, quia eſt divinæ legis tranſgreſſio: nego eſſe offenſam, quæ perveniat ad Dei contemptum, atque injuriam. In mortali peccato utique Deo infertur injuria, & quia caritas penitus violatur, omne peccatum mortale eſt moraliter infinitum. Eſſe tamen unum peccato altero gravius, recte adverſus Stoicos, & Jovinianum Capite ſuperiori affirmavimus: quod nunc, quomodo poſſit conſiſtere, breviter explanabo. Cum una ſit æquitatis regula ſumma & immutabilis, quam non ſemel dixi eſſe Deum ipſum, & participationem divini luminis humanam mentem irradiantis, illa quidem prohibet omne malum, & bonum omne præſcribit. Inter mala autem pejora cenſentur, quæ ab illa magis diſtant, atque inter bona meliora ſunt, quæ illi magis approximantur. Ita ſumma illa regula præcipit ut Deum, ac proximum diligas, & idololatria majus crimen eſt, quam divini Nominis profanatio, homicidium gravius, quam convicium, quoniam dilectioni Dei magis opponitur cultus idolorum, quam irreverentia; & amori proximorum plus homicidium, quam contumelia. Duo ergo peccata mortalia

lia V. G. ſuperſtitio, ac perjurium, infinita ſunt, neque unum eſt gravius altero comparate ad legem æternam, ut univerſaliter præſcribit Dei cultum & dilectionem; nam utroque peccato Deum contemnis & afficis injuria. Eſt autem ſuperſtitionis ſcelus gravius perjurio, comparate ad eamdem æternam legem, ut in particulari prohibet utrumque crimen, quorum unum dilectioni Dei magis repugnat quam alterum; plus enim recedit ab ipſo Deo, qui illum præfracte negat, quam qui ejus nomen pronuntiat temere & irreverenter.

CAPUT IX.

Nonnullæ Quæſtiones circa Peccata breviter expediuntur.

CUM ad pertractandum de peccatis diſſertationes noſtræ proceſſerint, occurrunt dubia quædam haud difficilia unico capite diſſolvenda. Horum primum eſt, quomodo peccata *ſpecie*, numeroque differant. Differre *ſpecie* aliqui putant per ordinem ad objecta, aliqui per ordinem ad virtutes quibus opponuntur, alii denique per ordinem ad diverſas regulas incommutabilis legis, de qua paullo ſupra. Poteſt hæc poſtrema ſententia cum præcedentibus conciliari: etenim virtus eſt quicquid illius legis æquitati ac rationi conformatur, & in ipſa lege diverſæ extant regulæ, in quantum præſcribit erga diverſa objecta ordinem rectum amoris, & dilectionis. Quare ſi velis peccata diſtinguere per ordinem ad objecta; non hæc accipies ut ſunt res aliqua, ſive, ut dicimus in Scholis, *materialiter*, ſed in quantum diverſa ratione poſſunt diligi, vel odio haberi, violatis æternæ legis præſcriptionibus. Rem ita declaro: deficit perverſo amore humana voluntas, dum flectitur *contra ordinem naturarum ab eo quod ſumme eſt, ad id quod minus eſt*, inquit S. Doctor lib. XII. de Civ. Dei cap. 8. ideſt, a bono incommutabili ad fluxa & commutabilia. His præſcripto æternæ legis *frui* non debemus, ſed *uti*. Eligas nunc bonum aliquod commutabile, E. Gr. aurum. Si auro fine ultimo adhæreas, ideſt, propter illud des operam literis, aut exercitamentis aliis, *frueris* auro, & primam præceptionem ſempiternæ legis violaſti. Peccatum iſtud dicimus *avaritiam*. Fieri poteſt ut non fruaris auro, ſed utaris: uti autem debes, ut noſti, propter bonum incommutabile, quoniam utimur ea re, quam in uſum adſumimus propter finem. Si ergo utaris auro ad epulas, ad venerem, ad ludos, ad ambitionem fovendam, male uteris, ac violatum eſt præceptum alterum incommutabilis legis. Erit peccatum hoc *ſpecie* diverſum a primo, & appellabitur *prodigalitas*.

In

In ipſo uſu malo bonorum commutabilium poſſunt diverſæ æquitatis regulæ violari juxta diverſitatem aut finis, aut objecti. Si enim pecuniam erogaveris ambitioſa prodigalitate, finem habes tui ipſius exiſtimationem, & conjungis cum prodigalitate *ſuperbiam*, quæ proinde permixta eſt omni operationi, quam exerceas cum ambitioſa inflatione. Si profundis aurum ad muliebrem animum captivandum, accedit vitioſæ profuſioni finis turpis voluptatis, quam appellitant *luxuriam*. Ita de finibus aliis ratiocinare. Poteſt tamen idem finis ad diverſa objecta referri, ut ſi concupiſcas nuptam, virginem, Deo mancipatam, &c. atque in hoc etiam caſu violantur diverſæ regulæ immutabilis æquitatis, & conſurgit *ſpecies* peccatorum diverſa. Idem affirmo de perſonæ, loci, ac temporis circumſtantia. Quod ſi peccata plura ſint actus diverſi, & eidem regulæ oppoſiti, tunc multiplicata erunt non *ſpecie*, ſed numero. Prior itaque quæſtio ad hunc modum ſe habet.

Quæſtio proxima eſt, quænam ſit apta peccatorum diviſio. Ad hanc autem quæſtionem reſpondeo, quod cum peccatum omne voluntarium ſit, aliud eſt voluntarium originaliter, hoc eſt voluntate primi parentis, qui communem univerſorum hominum naturam prima tranſgreſſione vitiavit; & iſtud peccatum eſt *originale*, de quo lib. XIII. quoniam ad percipiendam Auguſtinianam de Gratia doctrinam apprime conducit, præmiſi diſſertationem. Aliud autem voluntarium eſt actualiter, ideſt propria & expreſſa cujuſque hominis voluntate, & iſtud appellamus *actuale* peccatum. Hoc autem dividi ſolet aut ratione majoris, aut minoris nequitiæ, aut ratione termini vel objecti, aut ratione impellentis cauſſæ, aut ratione affectionis, quam imprimit animo. Spectata gravitate & nequitia aliud eſt peccatum *veniale*, aliud *mortale*: quorum primo, ut diximus, convertitur animus ad creaturas abſque totali a Deo averſione, & abſque eo, quod ſummum bonum poſtponatur bono mutabili; ut curioſus intuitus, verbum otioſum, officioſum mendacium: altero violatur lex dilectionis, Deus contemnitur, & commutabile bonum ipſi præfertur; ut ebrietas, fornicatio, homicidium. Si autem quæras quomodo poſſimus diſtinguere, quando conjuncta ſit peccato Dei injuria, & contemptio; dico id poſſe a nobis hac animadverſione deprehendi. Contemnitur Dei bonitas, cum magis diligitur creatura: contemnitur Dei juſtitia, quando magis timetur temporalis pœna, quam æterna; contemnitur Dei veracitas, quando ea abutimur ut teſtimonium perhibeatur falſitati; contemnitur Dei ſanctitas, cum in ejus conſpectu fiunt, aut proferuntur obſcena: contemnitur dominium Dei, quotieſcunque grave infertur creaturis ejus nocumentum. Hoc pacto circa alia Dei attributa diſcurras. Ergo ſi opere aut deſiderio quæris creatum bonum, etiamſi ſcias te amittere æternum: ſi minitatur Deus ſuam indignationem & gehennam, & facis tamen quod pro-

Digitized by Google

prohibet; ſi falſum confirmes divini nominis obteſtatione: ſi non veritus Dei præſentiam facis quæ offendunt honeſtiſſimorum hominum oculos; ſi proximo manu aut linguâ affers notabile incommodum; contemnis aperte bonitatem Dei, juſtitiam, veritatem, ſanctitatem, dominium, & te lethali crimine obſtringis.

Ratione autem objecti, aliud eſt peccatum, quod homo committit immediate adverſus Deum, ut hæreſis, idololatria, blaſphemia; aliud quod committit contra ſeipſum, ut intemperantia, & aliqua luxuriæ *ſpecies.*; aliud quod committit adverſus proximum, ut furtum, homicidium, detractio. Contra hoc triplex peccati genus optime interpretantur Scholaſtici cum D. Thoma 1. 2, q. 72. art. 4. Apoſtoli verba ad Titum 11. 12. *Sobrie, & juſte, & pie vivamus in hoc ſæculo;* σωφρόνως, καὶ δικαίως, καὶ εὐσεβῶς ἐν τῷ νῦν αἰῶνι. Eſt enim σωφροσύνη, *ſobrietas*, auctore Philone in libro, quo demonſtrat virum bonum eſſe liberum, ſanitas quædam mentis vel temperantia, qua homines *pecunias, honores, voluptateſque contemnunt fortiter, vivuutque continenter, in laboribus complexi frugalitatem, ſimplicitatem, facilitatem, modeſtiam, conſtantiam, & id genus cetera.* Δικαιοσύνη, *juſtitia, caritatem exercet, quam indicat erga homines benevolentia, mira æquabilitas, rerumque omnium ſocietas.* Εὐσέβεια, *pietas, argumenta obſervantiæ erga Deum præſefert plurima, a jurejurando, mendacioque abſtinentiam, & ad Deum auctorem bona omnia, malum vero nullum refert.* Talibus itaque Apoſtolicis verbis omnes officiorum noſtrorum partes concluduntur, & peccata omnia damnantur.

Porro ratione impellentis cauſſæ alia ſunt peccata *ignorantiæ*, alia *infirmitatis*, alia *malitiæ*. Vel enim peccamus ob vincibilem ignorantiam, vel ob luctam concupiſcentiæ, cui libere ſuccumbimus, vel ſtudioſa malitia, qua in rebus quoque turpiſſimis apprehendimus bonum aliquod aptum & congruens. Hæc adeo ſunt manifeſta, ut neceſſarium non ſit ea exemplis appoſitis complanare. Sunt quoque peccatorum cauſſæ facultates animæ & ſenſuum; unde peccata dividi ſolent in *ſpiritualia*, & *carnalia*: quorum illa internis potentiis patrantur, ut ſuperbia, & invidia; hæc ſenſuum illecebris, & miniſterio, ut gula & luxuria. At cauſſæ exteriores ad peccatum allicientes, cujuſmodi ſunt diabolus, & mundus, non videntur mihi diviſionem facere peccatorum, nam omnis illorum tentatio, ut ſcribit Magnus Gregorius Hom. 16. in Evangelia, *tribus modis agitur, ſuggeſtione, delectatione, & conſenſu*: ideſt cauſſas priori loco commemoratas ſolicitando. Denique ratione affectionis animorum aliud eſt peccatum *habituale*, quod ita appellatur ratione maculæ & reatus animo inhærentis, aliud eſt vitium, ſive peccandi *habitus* permanens etiam maculâ illâ deletâ: de quibus dictum eſt præcedenti Capite 6.

Tertia eſt quæſtio, an poſſit dari pura omiſſio libera, ſive peccatum

catum omiſſionis abſque ullo actu voluntatis : ſed hæc quæſtio nullo pacto animum meum pulſat, ſi mentem converto ad ea, quæ primo Capite hujus libri præmonui de ignorantia & libertate neceſſaria ad peccatum. Dicimur enim interpretative velle neſcire, quæ cum debeamus, ac poſſimus, ſcire negligimus. Eadem ratione dicimur velle committere, vel omittere, quæ cum poſſimus aut vitare, aut efficere, non facimus. Quotieſcunque ergo omittimus facere quæ ignoramus eſſe præcepta, ſcire tamen poſſumus ac debemus, aut ad id oſcitantia noſtra culpabili minime advertimus, quoniam præcipimur operari, & cur non operemur cauſſa in nobis eſt, datur peccatum liberæ omiſſionis abſque explicito voluntatis actu, qui tamen cenſetur adeſſe interpretative & moraliter.

Affinis eſt quæſtio quarta, an ut imputetur peccatum debeat animum ſubire ſancta cogitatio & delectatio, per quam advertat ad peccati malitiam, aut excitetur ad deſiderium virtutis. Id neceſſarium non eſſe, dummodo aliunde ſalvetur libertas indifferentiæ, conſequitur ex iis, quæ diſputata ſunt lib. XVIII. de Gratia ſufficiente. Nam definivimus non requiri ad imputationem peccati, quod non denegetur homini actualis gratiæ adjutorium; & aliquos reperiri obduratos interiori gratia deſtitutos, & nihilominus peccare indifferenter ac libere. At ſancta cogitatio, & delectatio munus eſt gratiæ. Si ergo gratia neceſſaria non eſt ad imputationem peccati, neque erit neceſſarium ad peccati malitiam advertere, aut pulſari delectatione virtutis.

Quoniam vero largi quidam gratiarum divinarum diſpenſatores huic noſtræ aſſertioni reluctantur, illam proximis munimentis confirmamus. I. In Dioſpolitana Synodo anathemate proſcriptum eſt illud Pelagianorum paradoxum, *oblivionem & ignorantiam non ſubjacere peccato*. At qui obliviſcitur, vel ignorat, actu non cogitat, nec delectatione pulſatur. Ergo poteſt quis abſque actuali ſancta cogitatione vel excitatione peccatis ſubjacere. II. Nihil occurrit in libris Auguſtini frequentius, quam plures peccare neſcientes. Legitote Epiſtolam CLIV., nunc XLVII. De Sp. & lit. cap. 36. lib. I. Retract. cap. 15. Aſſentiuntur Auguſtino Hieronymus in I. adv. Pelagianos, & Bern. in Epiſtola ad Hugonem. III. Si quilibet peccator ſuperna quadam dum peccat illuſtraretur cogitatione, nullum daretur peccatum ignorantiæ. At ſi non datur; cur legitur cap. V. Levitici v. 17. *Anima, quæ peccaverit per ignorantiam?* Cur ajebat David Pſ. XXIV. 7. *Delicta juventutis meæ, & ignorantias meas ne memineris Domine?* IV. Laborarunt ignorantia Judæi conſpirantes in Chriſti mortem, quos alloquitur Petrus Act. III. 17. *Et nunc fratres ſcio, quia per ignorantiam feciſtis, ſicut & principes veſtri*. Laboravit ignorantia & Paulus quando perſequebatur Eccleſiam, ut ipſemet ſcribit in priori Epiſtola ad Timoth. I.

13. *Ignorans feci in incredulitate*. Laborarunt ignorantia occiſores Martyrum, de quibus prædixerat Salvator Joan. xvi. 2. *Sed venit hora, ut omnis qui interficit vos, arbitretur obſequium ſe præſtare Deo*. Hi ergo quo pacto, dum tam immania patrabant, virtutis luce, & jucunditate perfundebantur? V. Auctore Petro Damiani in vita S. Romualdi cap. 35. & Opuſc. vii. cap. 21. clerici Vallis de Caſtro ſimoniæ crimen eſſe rem licitam arbitrabantur; & quidam Monachus Felix nomine ad ſedandam libidinem fas opinabatur rem turpem peragere; & nihiloſecius hi tanquam impiiſſimi damnati ſunt, ac reprehenſi. VI. Pariſienſes Theologi anno 1641. proſcripſerunt hanc propoſitionem; *Nunquam peccatur, niſi prava peccati cognitione animus illuſtretur, ejuſque vitandi deſiderio exſtimuletur*. Lovanienſes an. 1657. confixere alteram: *Ut actio quæpiam ſit peccaminoſa, oportet ut procedat ab homine, qui noſcit & percipit quid boni, malive in ea ſit*. Rurſus Clerus Gallicanus anno 1700. damnavit ſequentem aſſertionem: *Si peccatores conſummata malitiæ cum blaſphemant, & flagitiis ſe immergunt, non habent conſcientiæ ſtimulos, nec mali quod agunt notitiam, cum omnibus Theologis propugno eos hiſce actionibus non peccare*, damnavit, inquam, & declaravit falſam, temere pronuntiatam, pernicioſam, & quæ bonos mores corrumpit, & blaſphemias, aliaque peccata excuſat. Lege Hiſtoriam de Auxiliis lib. iii. cap. 48.. VII. Si peccatorum malitiam non advertere redderet hominem immunem a culpa; potior eſſet ac melior conditio ignorantis, quam ſapientis, neque hujus notitia adaugeret tantum culpæ nequitiam, dum peccat, ſed ulterius neceſſaria eſſet, ut poſſet peccare: quod puto perpaucos eſſe dicturos, etiamſi affirmetur in Nodo prædeſt. P. 1. §. 2. n. 11. a Cardinale Sfondrato.

In ſolutione quorumdam adverſus ſuperiorem aſſertionem argumentorum non immorabor. Quippe ea petuntur vel a communi Philoſophorum proloquio, *Nihil eſt volitum, quin præcognitum*, vel a ſufficienti Gratia, quæ nunquam deſit alicui. At hæc poſtrema, ideſt, a gratiæ communione deprompta toties recocta ſunt, ut nimium futurus ſim, ſi iterum ea proferam, garrulus & verboſus. Quamquam ſi gratia foret, ut plures docent, aut qualitas, aut motio, aut res alia ſanctæ cogitationis effectrix, poſſet ſingulis adeſſe, tametſi hominis culpa non produceret ſanctæ inſpirationis effectum. Nam & nos pariter divinam omnipotentiam ac miſericordiam paratam omnibus opitulari, & adjuvantem non reluctantes, adeſſe univerſis ac ſingulis non diffitemur. Ad argumenta autem deducta a communi pronuntiato philoſophorum non ſemel dictum eſt, illud liberrima voluntate fieri, quod eligitur cum indifferentia judicii; quod quiſque facit, dum peccat, etiamſi actu non cogitet eſſe peccatum. Ut vero quod libere perpetratur ſit reipſa peccatum, ſufficit quod poſſit ac debeat advertere ad nequitiam illius, nec laboret legis peccatum illud prohibentis ignorantia invin-

Digitized by Google

invincibili. Etenim, ut Auguſtinus ait in III. de libero arbitrio cap. 19. *Non tibi deputatur ad culpam quod invitus ignoras, ſed quod negligis quærere quod ignoras: neque illud quod vulnerata membra non colligis, ſed quod volentem ſanare contemnis.*

Ultima quæſtio eſt, Quid ſit, & an detur peccatum philoſophicum? de quo mentionem fecimus lib. 1. cap. 4. prop. 2. Dictum eſt ibidem peccatum philoſophicum eſſe actum humanum diſconvenientem rectæ rationi, abſque eo quod ſit tranſgreſſio divinæ legis. Hujus peccati commentum derivatum eſt ab opinione illa quorumdam Scholaſticorum, quod poſſit Deus invincibiliter ignorari. Si enim quis Deum ignoraret invincibiliter: & patraret homicidium, adulterium, aut crimen aliud pervertens hominum mores, ordinemque univerſi, & repugnans naturæ lumini; peccatum illud cum Dei ignoratione conjunctum adverſaretur rectæ rationi, at non eſſet tranſgreſſio legis divinæ, quoniam peccator percipere non poſſet eſſe Deum, atque æternam Dei legem, cujus rationis lumen eſt quædam participatio.

Hoc peccatum fictitium eſſe demonſtratur ex eo quod Alex. VIII. an. 1690. tanquam ſcandaloſam, temerariam, erroneam, piarumque aurium offenſivam confixit proximam aſſertionem: *Peccatum Philoſophicum, ſeu morale eſt actus humanus diſconveniens naturæ rationali, & rectæ rationi. Theologicum vero & mortale eſt tranſgreſſio libera divinæ legis. Philoſophicum quantumvis grave in illo, qui Deum vel ignorat, vel de Deo actu non cogitat, eſt grave peccatum, ſed non eſt offenſa Dei, neque peccatum mortale diſſolvens amicitiam Dei, neque æterna pœna dignum.* Deinde peccatum illud commentitium eſſe declarat certa nobis, ac longe probabilior ſententia, neminem eſſe, qui Deum ignoret invincibiliter. Inſuper ex conſtitutis doctrinæ noſtræ principiis manifeſtum eſt rectam rationem nihil aliud eſſe, quam uniformitatem perceptionis humanæ cum regula immutabilis æquitatis, ſive participatione divini luminis. Nequit ergo deprehendi opus aliquod eſſe rectæ conſentaneum rationi, niſi etiam percipiatur rationem, ipſam a ſumma veritate, quæ Deus eſt, non deflectere, ideoque ipſa ſumma veritas latere omnino non poteſt.

P. Iſaacus Bruyn in Collegio Lovanienſi Societatis Jeſu, aliique viri docti, quamquam dari peccatum Philoſophicum non affirment, nihilominus poſſe hypothetice propugnari contendunt. Nam primo affirmant peccati philoſophici nomenclaturam non a poſterioris ævi Scholaſticis, ſed jam ab Angelico præceptore traditam 1.2. q.71. art.6. ubi ait: *A Theologis conſideratur peccatum præcipue ſecundum quod eſt offenſa contra Deum: a Philoſopho morali, ſecundum quod contrariatur rationi.* Peccatum ergo Philoſophicum illud eſt, (inquit Pater Bruyn) quod ſi daretur, fieret contra rectam rationem cum invincibili ignoratione Dei, adeoque legis divinæ illud prohibentis. Secundo

Digitized by Google

do inquiunt, in eo qui laboraret invincibili Dei ignoratione, peccatum rectum ordinem pervertens, ut adulterium, vel homicidium, futurum Dei offenſam, quoniam Deus non tantum creaturæ rationalis conditor eſt, verum etiam vindex, quamvis contra illum perpetratum non agnoſcatur: quod neceſſarium non eſt, cum etiam homines inter, optimo cuique diſpliceant peccata, non contra ſe modo, verum etiam contra alios commiſſa. Tertio aſſerunt, quod peccatum illud non eſſet mortale, neque gratiam excluderet ſanctificantem, neque hominem pœnis ſempiternis ſubjiceret; nam S. Thomas 2. 2. q. 20. art. 3. ait: *Si poſſet eſſe converſio ad bonum commutabile ſine averſione a Deo*; (quod fieret utique, ſi invincibiliter Deus ignoraretur,) *quamvis eſſet inordinata, non eſſet peccatum mortale*.

Reſpondeo ad 1. neque hypothetice peccatum philoſophicum poſſe defendi, hypotheſi quæ perceptibilis ſit, & ſeſe non evertat: quamquam data invincibili Dei ignoratione, non hypothetice tantum, ſed reapſe, opinione noſtra, admitteretur peccatum philoſophicum. Poſſet enim ignorans Deum adverſus rectam rationem delinquere. Cur, quæſo, non? Si legem Dei non tranſgrederetur, Deum non offenderet. En peccatum philoſophicum ex hypotheſi proficiſcens ad actum. Ex verbis S. Thomæ inſulſe, inepte, imperite confictam hypotheſim ſtabiliunt. Poteſt V. G. corpus conſiderari a Phyſico ut conſtat materia & forma, a Metaphyſico ut ens eſt, a Mathematico ut trinam habet dimenſionem. Ergo ne poteſt percipi corpus quod conflatum ſit ex materia & forma, & tamen non ſit ens, nec poſſit habere extenſionem? Id quidem nullo pacto, quia ſi phyſicam materiam ac formam percipis, *entitatem* aliquam capacem dimenſionis, neceſſe eſt, ut percipias. Conſideratur peccatum a Philoſopho, ut adverſatur rationi, a Theologo, ut eſt Dei offenſa. Verum eſt: ita S. Thomas. At quænam eſt extorta illa conſecutio, Ergo poteſt excogitari peccatum repugnans rectæ rationi, quod non ſit Dei offenſa? Ego rectam rationem nego, quæ non ſit cum participatione legis æternæ: & cum participatione legis æternæ nego poſſe dari invincibilem Dei ignorationem.

Ad 2. reſpondeo falſum eſſe, quod peccatum illud philoſophicum foret Dei offenſa. Non enim eſt offenſa Dei, ſi non eſt tranſgreſſio divinæ legis. Non eſſet tranſgreſſio divinæ legis, quoniam lex invincibiliter ignoraretur. Quomodo ergo eſſet Dei offenſa? At vindex, inquiunt, eſt Deus peccati, etſi non cognoſcatur contra legem Dei perpetratum. Quid inde? Vindex erit, ſed non offenſus. Etiam inter homines, ajunt, optimo cuique diſplicet peccatum, etiamſi commiſſum adverſus alios. Fateor, diſplicet: ſed optimo illi, quem ignoras, nulla affertur injuria, nulla offenſa. Peccatum vero, quod non ſit offenſa Dei, & libera divinæ legis tranſgreſſio, admittere temerarium eſt, & erroneum.

Ad

Digitized by Google

Ad tertium dico, quod peccatum illud, dummodo eſſet in materia gravi, eſſet mortale; nam diſſolveret amicitiam Dei, & æternam pœnam promereretur, ut conſtat ex damnata propoſitione. Atque hoc idem infertur ex verbis S. Thomæ, quæ opponit P. Bruyn. Angelicus enim Doctor 2. 2. q. 20. art. 3. probat deſperationem eſſe quidem mortale, graviſſimumque peccatum, quoniam eſt contra virtutem Theologicam, cujus objectum eſt Deus, ideoque importat ab ipſo Deo averſionem, in qua ſita eſt principalis ratio peccati, propterea quod ſine averſione a Deo mortale peccatum non datur. Sed addit S. Thomas deſperationem non eſſe peccatum adeo grave, ut eſt infidelitas, vel odium Dei, *Quia infidelitas & odium Dei ſunt contra Deum ſecundum quod in ſe eſt: deſperatio autem ſecundum quod ejus bonum participatur a nobis*. Igitur per D. Thomam ſat eſt ad mortale peccatum, quod ſit averſio a Deo in quantum a nobis participatur. Atqui peccatum philoſophicum eſſet averſio a recta ratione, quæ eſt participatio æternæ legis, & conſequenter eſſet averſio a Deo in quantum participatur a nobis, ergo peccatum philoſophicum eſſet æterna pœna dignum, atque mortiferum. Sed inquit P. Bruyn, noſtro in cerebro hæc primum nata non eſt, quam ab Auguſtino accepimus, opinio. Tractatu CVI. in Joannem, *Hæc eſt enim* (inquit ille) *vis veræ divinitatis, ut creaturæ rationali jam ratione utenti non omnino, ac penitus poſſit abſcondi. Exceptis enim paucis, in quibus natura nimium depravata eſt, univerſum genus humanum Deum mundi hujus fatetur auctorem.* Grandiuſculis literis PP. Benedictini hanc præclaram Auguſtini Sententiam, ne inconſiderate illam prætermitteret lector, typis ediderunt. Si vis veræ divinitatis non poteſt creaturæ ratione utenti penitus abſcondi, & Deum negant tantum perpauci, in quibus natura nimium depravata eſt, & affectiones, quæ corrumpunt animam, diſtrahunt mentem a veritate, quæ nunquam omnino abſconditur; nullus profecto Deum ignorat invincibiliter, & peccatum philoſophicum in ſolo hominum cerebro fictum eſt.

CAPUT X.

An ad culpam imputetur malum opus ex invincibili ignorantia patratum.

QUAE de ignorantia diſſerui revocant me ad inſectanda dogmata Janſenianorum adverſum nos jam fractis extremiſque viribus velitantium. Cenſent enim ignorantiam juris naturæ invincibilem, eo quod pœna ſit originalis peccatis, neminem a culpa excuſare, perperam in patrocinium mendacii pluribus Auguſtini teſtimoniis confir-

conſarcinatis. Quod ante Janſenium ſcripſerat cum aliis Calvini gregalibus Hieronymus Zanchius citatus a Stephano Deſcamps lib. III. H. Janſ. Diſp. v. cap. I. Licet autem hæc hæretica aſſertio refutata ſit una cum proſcriptis circa libertatem Novatorum articulis, eam rurſus hoc loci, ne magis neceſſaria præterire videamur, directe oppugnabimus.

Propositio I. Ignoratio juris naturalis, ſi invincibilis ſit, a peccato excuſat.

Prob. I. ex damnata ab Alex. VIII. poſitione: *Tametſi detur ignorantia invincibilis juris naturalis, hæc in ſtatu naturæ lapſæ operantem ex ipſa non excuſat a peccato formali.* Huc etiam ſpectant proſcripti articuli Baji negantis neceſſarium eſſe ad imputationem peccati quod ſit voluntarium. Dictum de his lib. XVI. cap. 2. & 3. Deinde probatur ex Auguſtino; qui non ſolum expreſſiſſimis teſtimoniis a me eodem loco productis affirmat nullum dari abſque propria voluntate actuale peccatum, ſed etiam hanc de ignorantia quæſtionem aperte definit lib. III. de lib. arbitr. cap. 19. his verbis: *Non tibi deputatur ad culpam, quod invitus ignoras, ſed quod negligis quærere quod ignoras.* Rurſus probatur demonſtrando Adverſariorum in perſcrutando Auguſtini mentem alucinationem, atque oſcitantiam. Affirmantibus ſiquidem Pelagianis nullum hominem naſci obnoxium originali peccato, ideoque concupiſcentiam atque ignorantiam ſpectare ad naturam inſtituti hominis, non eſſe pœnam damnati, ut ait S. P. Auguſt. cap. XI. de Dono Perſeverantiæ, & nos lib. XII. XIII. & XVI. demonſtravimus, ſanctiſſimus Doctor contendit utrumque, tam concupiſcentiam, quam ignorantiam, malum eſſe, & poſſe dici peccatum, in quantum peccato inductæ ſunt, atque ad peccatum pertrahunt utentes libero voluntatis arbitrio. Ceterum ait neminem ob ignorantiam illam damnari, niſi propria negligentia quis tenebras ſibi arceſſat. Qui autem hæc docet, neque affirmat ignorantiam invincibilem eſſe actuale peccatum, neque opus ex illa patratum deberi ad culpam imputari. Perperam igitur obſtrepunt Adverſarii contra inconcuſſam, firmiſſimamque S. P. Auguſtini auctoritatem.

Sane Auguſtini ſcopum eſſe demonſtrare ignorantiam non eſſe naturam hominis inſtituti, ſed pœnam damnati, ut inde originariam labem, & ſpecialis gratiæ inferat neceſſitatem, liquet ex ejus adverſus Pelagianos diſputationibus, ac præſertim ex libro contra Jul. VI. Ibi enim cap. 16. demonſtrat ignorantiam malum eſſe, *per quod a neſcientibus innumerabilia perpetrantur mala, & per quod homo non percipit, quæ ſunt ſpiritus Dei.* Nec tamen ſequitur quod perpetrentur mala per ignorantiam invincibilem, ſed tantum quod ignorantia vitio primi peccati inſeminata ſit complurium ſcelerum radix, quemadmodum & concupiſcentia; quæ, etſi pejor eſt ignorantia, ut eo loci S. P. demonſtrat, nihilo tamen minus nonniſi conſentientibus nocet. Malum eſt ergo

ergo per Auguſtinum ignorantia, quoniam ex peccato eſt, trahitque ad peccatum, licet nullus peccet, niſi ignorantiam ipſam affectet, vel quærere negligat quod ignorat. Producit autem S. Pater eodem Opere lib. III. cap. 19. ad comprobandum ignorantiæ malum, exemplum Abimelech, qui ignorans Saram eſſe uxorem Abrahami illam rapuit, & in 1. Retract. cap. 9. exemplum Davidis & Pauli; quorum alter ait, *Ignorantias meas ne memineris*, alter vero, *Ignorans feci in incredulitate*. Profecto ignorantia Abimelech, Pauli, & Davidis ex originali labe traxit originem, ſed hi non laborarunt ignorantia invincibili legis naturæ. Si ergo peccaverunt, fuit ipſorum ignorantia vincibilis, proptereaquod neglexerint quærere quæ ignorabant. Nam ignorantiam facti, ſi nequeat ſuperari, excuſare a peccato fatetur Janſenius, probatque ex Auguſtino lib. 2. cap. 26. adverſus Creſconium. Cum igitur S. Pater ad probandum ignorantiæ malum hunc ſibi ſcopum præfixerit, ut ex illa commonſtret vitiatam eſſe peccato originali naturam, atque ad evincendum non eſſe ignorantiam ipſam conditionem naturæ perfectam proferat exempla eorum, qui peccaverunt ignorantia facti, vel juris poſitivi; conſequens eſt nihil aliud Auguſtinum contra Pelagianos intendere, niſi ignorantiam eſſe vitium derivatum a peccato, & in iis, qui cum poſſint, illam diſpellere negligunt, peccati cauſſam. Vide etiam librum 1. de peccat. meritis, & remiſſ. cap. 36.

Alterum ex Auguſtino depromptum argumentum eſt; quod ſi ignorantia invincibilis juris naturæ non excuſaret a culpa, quia peccati originalis pœna eſt; nec etiam excuſaret infidelitas *negativa*, eorum ſcilicet, quibus annuntiatum non fuit Chriſti Evangelium. Cur enim pluribus annuntiatum non ſit, venit de occulto judicio, ut S. Pater demonſtrat lib. de Dono perſev. cap. 9. & ſeq. Atqui infidelitas *negativa* non imputatur in culpam, quicquid novi obganniant Dogmatiſtæ poſt Bajum, cujus aſſertio damnata eſt art. 67. Igitur neque imputari poteſt ad culpam invincibilis ignorantia, propter eaquod pœna ſit originalis peccati. Minorem propoſitionem, quam ad fidem ſpectare conſtat ex damnatione citati articuli 67. his verbis expreſſi, *Infidelitas pure negativa in his, quibus Chriſtus non eſt prædicatus, peccatum eſt*, etiam Auguſtinus commonſtrat Tract. 89. in Joann. & Epiſt. 194. olim 105. ex illa Chriſti ſententia, *Si non veniſſem, & eis locutus non fuiſſem, peccatum non haberent*. Quibus in locis mirum eſt quærere Janſenianos præſidium erroris ſui, cum Auguſtinus in Epiſt. ad Sixtum ſcribat: *Hoc peccatum Judæos non habituros fuiſſe, ſi non veniſſet, quo cum audiſſent eum, non crediderunt in eum*: & cit. Tract. in Joan. *habere excuſationem de hoc peccato, quo in Chriſtum non crediderunt, ad quos non venit, & quibus non eſt locutus*.

Hujus firmiſſimæ veritatis poſſumus rationes multas proferre. Prima eſt, quod pœna conſequens ex originali peccato, niſi accedat libe-

liberi arbitrii conſenſus, nequeat nocere, remaneatque etiam in renatis, in quibus originariæ culpæ labes abſtergitur. Altera huic affinis, quod nullum eſt, niſi ſit voluntarium, actuale peccatum. Tertia parum abſimilis, quod ſi ad imputationem peccati ſufficeret ignorantiam contrahi ob culpam Adæ, peccatum eſſet dementia quoque, furor, ac phrenesis, quibus in pœnam primi peccati complures ſubjiciuntur. Quarta ex his profluens, quod plures ratione utentes, & qui non repugnarent veritati, ſi eis affulgeret, in damnationem protraherentur inviti.

Propositio II. Nullus hominum compos ſui laborat ignorantia juris naturæ invincibili.

Demonſtratur I. S. P. auctoritate. Scribit enim Auguſtinus in Pſ. 116. *Nullus eſt, qui faciat injuriam alteri, niſi qui ſibi fieri nolit: etenim in hoc tranſgreditur naturæ legem, quam non ſinitur ignorare, dum id facit, quod non vult pati.* Et in 11. Conf. cap. 4. *Furtum punit lex tua, Domine, & lex ſcripta in cordibus hominum, quam nec ipſa delet iniquitas. Quis enim fur æquo animo furem patitur?* II. Demonſtratur ratione, quæ ex Apoſtolo, & eodem Auguſtino deprompta eſt. Tametſi per originale peccatum ignorantia & difficultas in ſingulos Adæ poſteros promanavit; nihilo tamen minus etiam Gentes nullis legalibus præceptis imbutæ, *oſtendunt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis, teſtimonium reddente illis conſcientia ipſorum, & inter ſe invicem cogitationibus accuſantibus, aut etiam defendentibus*, ut Apoſtolus docet ad Rom. 11. 15. ideoque nulla eſt anima quamvis perverſa, *quæ tamen ratiocinari poteſt, in cujus conſcientia non loquatur Deus*; quemadmodum ex verbis Apoſtoli infert S. Pater lib. 2. ſerm. Dom. in M. cap. 9. Atqui vis illa ratiocinandi, illa intima ad ſingulorum conſcientiam ſupremi Numinis allocutio, teſtimonium illud animi, & reprehendens aut defendens propria ſingulorum cognitio nihil ſunt aliud, quam divini luminis irradiatio, & indita univerſis regula immutabilis æquitatis, ſeu lex naturæ. Ergo hanc legem nemo eorum, qui ratiocinari poſſint, & peccandi libertate, intimaque conſcientia præditi ſint, ignorat invincibiliter.

Advertendum tamen, ſpectari poſſe naturalem legem & quoad univerſalia principia, & conſecutiones proxime inde illatas, cujuſmodi ſunt, *Quod tibi non vis, alteri non feceris, Diligendus eſt Deus, Parentes honorandi ſunt, &c.*, & quoad conſequentias, ut inquiunt, remotas, quæ ex iiſdem principiis nonniſi difficulter a ſapientibus deducuntur; cujus generis ſunt complura ad legitimos contractus pertinentia. Eſt ergo ſententia aliquorum dari non poſſe legis naturæ invincibilem ignorationem, nec etiam quantum attinet ad remotiſſimas conſecutiones; pro qua ſententia plura erudite conſcripſit Presbyter Ballerinius Veronenſis in Conf. Epiſtolæ Pauli Segneri cap. v. & in Epiſtola I. ad-

Digitized by Google

1. adverſus Anonymum Diſſertatorem. Fulcitur autem hæc ſententia proximis argumentationibus.

Videtur principio valde conformis Sanctorum Patrum auctoritati. Etenim Ambroſius citatus in C. *Turbatur* diſt. 1. 4. ait: *Ignorantia juris naturalis omnibus adultis damnabilis eſt*. Auguſtinus de Grat. & lib. arb. cap. 3. *Ignorantia neminem ſic excuſat, ut ſempiterno igne non ardeat*. Epiſt. 47. alias 154. *Si quis bonum putaverit eſſe quod malum eſt, hoc putans utique peccat*. Similia habet Bernardus de præcepto & diſpenſat. cap. 14. S. Thomas Quodl. VIII. art. 13. *Quod agitur contra legem, ſemper eſt malum, nec excuſatur per hoc quod eſt ſecundum conſcientiam*. Idem docet Quodlib. III. Q. IV. art. 2. Gerſon denique De vita ſpirituali lect. IV. *Concors eſt ſententia, nullam in iis, quæ legis divinæ ſunt, cadere ignorantiam invincibilem*. His accedit ratio, quoniam ut ignorantia reputanda ſit invincibilis, requiritur, quod ſuperari nequeat viribus naturæ, vel gratiæ. Nam gratiæ munus eſt facere ut innoteſcat quod ante latebat. Quamvis ergo darentur aliqui tali ignorantia laborantes, ut naturalis intelligentiæ lumine non poſſent illam diſpellere; nemo eſt mortalium, qui id nequeat ſuperna ſuffultus illuſtratione. Hac vero non niſi juſto judicio, & in pœnam peccati privabitur; quod ſane nullam peccato afferre poteſt excuſationem, neque ignorantiam, per quam aliquis errat invitus, reddere ſimpliciter involuntariam.

Veriſſimam tamen puto ſententiam oppoſitam; & circa conſequentias juris naturæ remotiſſimas cenſeo ignorantiam invincibilem eſſe admittendam, minus ſollicitus an talis ignoratio ratione adjunctorum, ſive circumſtantium rerum, a quibus univerſalis legis præſcriptio longe diſtrahitur, appellanda ſit potius facti, quam juris. Huc enim videtur tandem deſcendere Cl. Theologus Veronenſis. Et quidem ſententia illa non ſolum traditur a Theologis laudatis ab Auctore Epiſtolæ vernacula lingua adverſus Ballerinium conſcriptæ pag. 86. & ſeq. ſed etiam illam tenent omnes fere Aegidiani, ac Thomiſtæ, nec non Sylvius in 1. 2. q. 76. q. 2. concl. 4. Ludovicus Habert de Actib. Humanis cap. 1. §. 3. q. 10. L'Herminier Tom. V. pag. 254. aliique communiter. Cujus aſſertionis hæc videtur ratio apertiſſima, quod concluſiones juris naturæ remotiores deducuntur ex principiis longiori, implexoque diſcurſu, quem rudes quamplurimi etiam ordinariis gratiæ adjumentis non deſtituti efformare nequaquam valent, ut in multis ad uſuram, & matrimonii impedimenta ſpectantibus non perraro contingit.

Superiora autem argumenta producta etiam a Genetto Tract. 1. de Morali cap. 2. non admodum videntur valida. Omnia quippe allata teſtimonia de jure naturæ ſpectato quantum ad univerſalia principia, proximaſque concluſiones, & quantum ad ignorantiam homini pro-

Digitized by Google

pria culpa, ac negligentia inſidentem, poſſunt, ac debent intelligi. Deinde, ut brevi ſingula expediamus: Ambroſius quo loco ea ſcripſit? Laudatur utique Ambroſius in C. *Turbatur*; & citatur S.Doctoris ſerm. XI. & lib. v. in Lucam: ſed ibidem hoc tantum Ambroſius docuit, quomodo cavere debeamus proditores, ne per eos plurimi fluctuentur, nam, *Licet Petrus eſſet firmus ſuis meritis, perturbatur tamen criminibus proditoris*. Non extat eo loci, quod de ignorantia addiderunt Collectores Canonum, quamquam & hi loquantur de Jure naturæ primario, & de honore a libertis exhibendo dominis, ut obſervat Gloſſator. Prætermitto ſermonem XI. nunc XXXVII. eſſe Ambroſio ſuppoſitum.

Auguſtinus de Grat. & lib. arbitr. cap. 3. hoc tantum docet, ignorantiam eorum, qui non crediderunt in Chriſtum, nequaquam ipſis infidelibus præſtituram, ut non ardeant igne ſempiterno, non quia non crediderunt, id enim ipſis non imputatur ad culpam, dummodo neſcire noluerint; ſed quia legem naturæ inſcriptam cordibus ſuis libere tranſgreſſi ſunt. Mitius tamen ardebunt, quoniam fidelium graviora ſunt ob fidei, & vocationis beneficium peccata. *Aliud eſt enim* (inquit S. Pater) *neſciſſe, aliud ſcire noluiſſe. Voluntas quippe in eo arguitur, de quo dicitur: Noluit intelligere, ut bene ageret. Sed & illa ignorantia, quæ non eſt eorum qui ſcire nolunt, ſed eorum, qui tanquam ſimpliciter neſciunt, neminem ſic excuſat, ut ſempiterno igne non ardeat; ſi propterea non credidit, quia non audivit omnino quod crederet; ſed fortaſſis ut mitius ardeat: non enim ſine cauſſa dictum, Effunde iram tuam in Gentes, quæ te non noverunt*. Ubi, quoniam hunc Auguſtini locum objectat etiam Janſenius, duo animadverto; primum ignorantiam eorum, qui non audierunt omnino Evangelium, de quibus loquitur S. Pater, eſſe ignorantiam juris poſitivi, quæ ipſorum Janſenianorum confeſſione excuſat a culpa; alterum proferri ab Auguſtino verba Pſalmiſtæ adverſus Gentes idololatras, quarum ignorantia de Deo Auctore naturæ fuit proculdubio vincibilis. Senſus ergo eſt, infideles non ideo evaſuros ſempiternum gehennæ ſupplicium, quia non crediderunt in Chriſtum; ſed licet ob hanc cauſſam mitius fortaſſis ardebunt, in perpetuum tamen excruciandos, quia non ſervarunt legem naturæ cordi ſingulorum inſcriptam, quantum ad Dei cultum, & naturalia præcepta omnibus manifeſta. Epiſtola autem XLVII. diſtinguit Auguſtinus ignorantiam eorum, qui putant cibum, quo veſcuntur non eſſe idolothytum, ab ignorantia eorum, qui idolis immolant ſacrificia: quarum prima eſt ignorantia facti, altera juris, & veritatis ex univerſali principio proxima conſecutione deductæ, ideoque recte docet conſiſtere cum hac ignorantia peccatum.

S. Thomas Aquinas in 1. 2. q. 100. art. 1. diſputans an præcepta omnia moralia ad naturalem legem pertineant, communem ſententiam his

his verbis illuſtrat: *Quædam enim ſunt in humanis actibus adeo explicita, quod ſtatim cum modica conſideratione poſſunt approbari, vel reprobari per illa communia, & prima principia. Quædam vero ſunt, ad quorum judicium requiritur multa conſideratio diverſarum circumſtantiarum, quas conſiderare diligenter non eſt cujuslibet, ſed ſapientum; ſicut conſiderare particulares concluſiones ſcientiarum non pertinet ad omnes, ſed ad ſolos philoſophos. Quædam vero ſunt ad quæ dijudicanda indiget homo adjuvari per inſtructionem divinam, ſicut eſt circa credenda. Sic igitur patet quod cum moralia præcepta ſint de his, quæ pertinent ad bonos mores, hæc autem ſunt, quæ rationi conveniunt, omne autem rationis humanæ judicium a naturali ratione derivatur, neceſſe eſt quod omnia præcepta moralia pertineant ad legem naturæ, ſed diverſimode. Quædam enim ſunt, quæ ſtatim per ſe ratio naturalis cujuſlibet hominis dijudicat eſſe facienda, vel non facienda, ſicut, Honora patrem tuum, & matrem, & non occides, non furtum facies, & hujuſmodi ſunt abſolute de lege naturæ. Quædam vero ſunt, quæ ſubtiliori conſideratione rationis a ſapientibus judicantur eſſe obſervanda; & iſta ſic ſunt de lege naturæ, ut tamen indigeant diſciplina, qua minores a ſapientioribus inſtruantur, ſicut illud, Coram cano capite conſurge, &c.* Si ergo nequeat rudis homo inſtrui diſciplina ſapientium, eamque requirere, & adipiſci non negligat; quis ambigit ejus ignorationem juxta Doctorem Angelicum eſſe invincibilem? At non affirmat S. Doctor, inquit Theologus Veronenſis, errorem, ſi quis interveniat, omni, vel levi culpa vacare. Id ſuapte natura conſequitur. Nam ſi culpa vacat ignorantia rerum credendarum, ubi nequeat haberi divina inſtitutio: cur delicto non caret ignoratio remotiſſimarum veritatum, ſi inculpate deſit inſtitutio, ac diſciplina Doctorum? Liquet enim S. Thomam de una, ac de altera ignorantia ſimili modo ratiocinari. Ad hoc igitur Angelici D. documentum ſi cetera revocentur, conſtat ab illo culpam adnecti duntaxat errori vincibili, ut eodem quodlib. III. aperte declarat Q. XII. art. 2. ad 2. *Ignorantia juris non excuſat a peccato, niſi forte ſit ignorantia invincibilis.*

Traduntur ſimilia a Gerſone in lib. de Poteſt. Eccl. Conſ. XIII. Tom. 2. edit. Dupinii pag. 252., atque in Compendio Theologiæ (ſi tamen iſtud Gerſoni tribuendum eſt) Tom. 1. pag. 412. In libro autem de vita ſpirituali lect. IV. Coroll. 3. poſt ea verba: *Concors eſt ſententia, nullam in his, quæ legis divinæ ſunt, cadere ignorantiam invincibilem,* ſtatim profert hanc ſuæ aſſertionis rationem: *Quoniam facienti quod in ſe eſt Deus ſemper aſſiſtit, paratus illuſtrare mentem, quantum oportebit ad ſalutem, & erroris evitationem.* In illorum itaque ſententia, qui propugnant dari infideles quoſdam omni gratiæ lumine deſtitutos, quemadmodum falſa eſt ratio allata Gerſonis, ita & præcedens aſſertio. Quamquam certiſſimum eſt infideles illos damnari non propter id,

quod ignorant invincibiliter, ſed propter id quod libera voluntate committunt, aut dignoſcere negligunt. Nam ſi aliqui ſunt ob originale peccatum *negative* reprobati, juſtoque judicio derelicti, nil eis præter originalem labem, quam contrahunt generatione, imputari poteſt ad culpam, niſi quod libera voluntate patraverint. Atque his diluitur argumentum poſtremo loco productum.

Quod ſi quis in profundum peccatorum demerſus talem mentis caliginem contrahat, ut omnino ignoret quod ſcire tenetur, is laborabit ignorantia aliquo ſenſu invincibili, & neceſſaria quadam infirmitate tabeſcet: ſed quoniam ignorantia illa pœna peccati eſt, non originalis, ſed actualis; nullam excuſationem habebit peccatorum illorum, quæ aut a ſe committenda præviderat, aut committit indifferentia judicii, & cum optione malorum. De his tenebrionibus, & lucifugis loquitur D. Bernardus de diſp. cap. XIV. *Obſcuratum quippe* (ait) *inſipiens cor eorum, qui iſtiuſmodi ſunt, & quaſi jam traditi in reprobum ſenſum, bonum omnino nec diligere, nec dignoſcere queunt. De quibus ſcriptum eſt: Impius cum venerit in profundum malorum contemnit*. Solvuntur ex dictis argumenta Janſenii, quæ tamen breviter dirimenda proponam.

Ad ea quae objiciunt Jansenistae.

Adverſarii itaque plura opponunt. Primo, inquiunt, definitum eſt in Palæſtina Synodo: *Oblivionem, & ignorantiam ſubjacere peccato*. Deinde Auguſtinus innumeris locis Janſenii aſſertum expreſſit. Ex libro de Grat., & lib. arbit. cap. 3. nonnulla jam delibavimus: attulimus & quædam ex epiſtola XLVII. Ad Sixtum ep. CV. nunc 194. ait: *Inexcuſabilis eſt omnis peccator, vel vitio originis, vel additamento propriæ voluntatis, ſive qui novit, ſive qui ignorat*. Cauſſam ſubinde profert, quoniam, *in iis qui intelligere noluerunt, ſine dubitatione peccatum eſt, in iis autem, qui non potuerunt pœna peccati*. Eadem repetit in omni fere adverſus Pelagianos diſputatione. Sæpiſſime etiam appellantur ab ipſo Auguſtino peccata, quæ per ignorantiam etiam invincibilem perpetrantur, ut in III. de lib. arbitrio cap. 19. Pluribus demonſtrat omnem ignorantiam eſſe damnabilem diſputans adverſus Julianum lib. VI. cap. 16. & de Nat. & Grat. cap. 17. In libro etiam I. Confeſſ. cap. 7. plura deflet peccata infantiæ, quæ *nec mos reprehendi nec ratio ſinebat*. Accedit S. Hieronymus, qui lib. I. adv. Pelagianos peragrans latiſſima Scripturam ſpatia demonſtrat errorem omnem, atque ignorantiam eſſe peccatum. His & conſimilibus documentis veritatis errorem ſuum incruſtant Janſeniani.

Reſpond. Palæſtinam Synodum proſcribendo ſeptimum illud Capitulum Cæleſtii: *Oblivionem, & ignorantiam non ſubjacere peccato*, dam-

damnare duplex Pelagianum paradoxum: unum quod ignorantia non ſubjacet peccato originali, ſed eſt conditio naturæ, eo quod non ſecundum voluntatem eveniat, ſed ſecundum neceſſitatem: alterum quod ignorantia ſive juris ſit, ſive facti poſſit quandoque appellari perfecta juſtitia. Rejici definitione Synodi Palæſtinæ duplex illud Pelagianorum aſſertum conſtat ex libro Auguſtini de Geſtis Pelagii cap. XVIII. n. 42. Ibi enim ad revincendum Cæleſtium, & illius damnationem comprobandam profert S. Pater verba Davidis: *Delicta juventutis meæ, & ignorantiæ meæ, ne memineris*, & ſacrificia, quæ in libro Levit. pro peccatis ignorantiæ præcipiuntur. Hæc autem de ignorantia juris naturalis nequeunt intelligi. Fruſtra itaque ad hanc ignorantiam proſcriptio Cæleſtiani capituli detorquetur. Sane Pelagianos affirmaſſe ignorantiam non eſſe malum ex peccati propagine inſeminatum, nemo unus ignorat. Protuliſſe paradoxum alterum, quod ignorantia pertineat ad perfectionem, conſtat ex lib. III. contra Jul. cap. 19. num. 36. ubi S. Auguſtinus refert Juliani verba: *Perfectam ignorantiam juſtitiam nominari, quia dixit Deus ad Abimelech, qui cum Sara fuerat concubiturus ignorans, quod uxor eſſet aliena, Et ego ſciebam, quia in corde mundo feciſti hoc*. Unde magis apparet quod ſupra aſſeruimus, Auguſtinum non de ſola ignorantia juris naturæ contra Pelagianos diſputaſſe, ſed de omni prorſus etiam juris poſitivi, atque facti, ut ipſius ignorantiæ non Deum auctorem, ſed originale peccatum fuiſſe cauſſam evinceret.

In Epiſtola ad Sixtum affert primum S. P. verba Jo. XV. 22. *Si non veniſſem, & eis locutus non fuiſſem, peccatum non haberent: nunc autem excuſationem non habent de peccato ſuo*. Ex quo infert non imputari ad culpam peccatum infidelitatis iis, qui Evangelium non audierunt. *Hoc peccatum* (inquit) *non eos habituros fuiſſe, ſi non veniſſet, qui cum audiſſent eum, non crediderunt in eum*. Excuſatur ergo a peccato infidelitas *negativa* ignorantiæ conjuncta invincibili. Deinde inſtituit quæſtionem, num excuſabiles ſint, qui non audierunt: ac reſpondet, eſſe quidem excuſabiles in eo quod non crediderunt, at non eſſe excuſabiles ob alia peccata. Enim vero vel damnantur propter originale peccatum, & hoc illis juſto Dei judicio imputatur, quoniam per unum hominem introivit in mundum, in quo omnes peccaverunt, ideoque non admittit de hoc peccato excuſationem Deus, qui creavit hominem rectum: vel damnantur peccatis propria voluntate patratis, & de his proculdubio nullam habent excuſationem, ſive ii, qui legem naturalem cordibus inſcriptam infringunt, nec Evangelium audierunt, ſive ii, qui audierunt, & additamento propriæ voluntatis in Judæorum infidelitate perſtiterunt. Proferamus non mutilata, ſed integra verba Auguſtini: *Secundum hanc excuſationem inexcuſabiles dicit Scriptura divina quoſcunque ſcientes peccare convincit. Dei*

ta-

tamen juſtum judicium nec illis parcit, qui non audierunt. Quicunque enim ſine lege peccaverunt, ſine lege peribunt. Et quamvis ſe ipſi excuſare videantur, non admittit hanc excuſationem, qui ſcit ſe feciſſe hominem rectum, eique obedientiæ dediſſe præceptum, nec niſi ejus, qui male uſus eſt libero voluntatis arbitrio, etiam quod tranſiret in poſteros, manaſſe peccatum. Neque enim damnantur qui non peccaverunt, quandoquidem illud ex uno in omnes pertranſiit, in quo ante propria in ſingulis quibuſque peccata, omnes communiter peccaverunt. Ac per hoc inexcuſabilis eſt omnis peccator, vel reatu originis, vel additamento etiam propriæ voluntatis, ſive qui novit, ſive qui ignorat, ſive qui judicat, ſive qui non judicat; quia & ipſa ignorantia in eis qui intelligere noluerunt, ſine dubitatione peccatum eſt: in eis autem, qui non potuerunt, pœna peccati. Eſto itaque Auguſtinianæ diſputationis ſumma. Excuſantur qui non audierunt Evangelium, nec audire potuerunt de peccato infidelitatis; non excuſantur quod mutaverint gloriam incorruptibilis Dei in ſimilitudinem imaginis corruptibilis hominis, & ſervierint creaturæ potius, quam Creatori. Derelicti in tenebris, & in maſſa perditionis propter originale peccatum, cui propria ſuperaddiderunt, nequeunt excuſare ipſum peccatum originale, quoniam illud contraxerunt in Adam, & quod Chriſti fidem non acceperint, & ſine lege perierint, pœna eſt tranſgreſſionis Adæ in quo omnes peccaverunt: nequeunt excuſare actualia peccata, & ipſam infidelitatem, ſi intelligere noluerunt, quoniam in his, quæ propria culpa neglexerunt, ipſa ignorantia peccatum eſt. Peccatum ergo inexcuſabile non eſt ignorantia invincibilis juris naturæ, ſed peccatum originale cujus pœna eſt ſi quis non eſt prædeſtinatus ad fidem, & infidelitas ipſa vincibilis, nempe illorum, *qui intelligere noluerunt*.

Ubi vero Auguſtinus appellat peccata, quæ per ignorantiam invincibilem perpetrantur, peccatum dicit, quod peccato factum eſt, *ſicut linguam dicimus non ſolum membrum quod movemus in ore, dum loquimur, ſed etiam illud quod hujus membri motum conſequitur, ideſt formam tenoremque verborum*, inquit eodem libro III. de lib. arbitrio cap. 19. Hoc ſane pacto diximus lib. XIII. cap. 5. concupiſcentiam appellari peccatum, qui ex peccato eſt, & ad peccatum inclinat, ut poſt Auguſtinum Tridentina Synodus declaravit.

In libro VI. contra Julianum demonſtrat S. Pater concupiſcentiam, & ignorantiam eſſe intrinſece malas, ut inde evincat peccatum originale, & gratiæ neceſſitatem. Objicienti autem hæretico, cur hoc malo non careat qui baptizatur, reſpondet: *Horum malorum omnis reatus ſacro fonte diluitur. Remittuntur ergo in renaſcentibus, minuuntur in proficientibus. Ignorantia minuitur veritate magis magiſque lucente, concupiſcentia minuitur caritate magis magiſque fervente.* Ita eodem cap. XVI. num. 50. En aperte Auguſtinus concupiſcentiam, & igno-

ignorantiam malas eſſe pronuntiat, ſed in baptizatis utrique malo non aſſentientibus, ſejungit a peccati reatu, probans ex quo remaneant ad luctam neceſſariam eſſe gratiam ſanctæ inſpirationis, & dilectionis. At de nat. & gratia cap. XVII. num. 19. ſolam ignorantiam vincibilem culpandam affirmat: *Quia id homo neſcit negligentia ſua, quod adhibita diligentia ſcire debuiſſet, dum tamen omnia potius diſputet, quam ut oret, & dicat, Da mihi intellectum, ut diſcam mandata tua. Aliud eſt enim non curaſſe ſcire, quæ negligentiæ peccata etiam per ſacrificia quædam legis videbantur expiari. Aliud intelligere velle, nec poſſe, & facere contra legem non intelligendo quid fieri velit.* In libro denique Confeſſionum primo cap. VII. opera, quæ comitantur infantiam appellat peccata, in quantum revera naturali legi, ac lumini rationis repugnant, & ſunt conſectaria miſerrimæ originis, de qua David Pſ. L. ait: *In iniquitatibus conceptus ſum, & in peccatis concepit me mater mea.* Verum negat eſſe peccata, quæ imputari valeant ad culpam: ita ut reprehendenda quidem fuerint in ſe inſpecta, ſed nullam promeruerint reprehenſionem, quatenus facta a puerulo abſque rationis uſu operante. *Tunc ergo* (inquit) *reprehendenda faciebam: ſed quia reprehendentem intelligere non poteram, nec mos reprehendi me, nec ratio ſinebat.*

Hieronymus adverſus Pelagianos demonſtrat plura peccata a nobis per ignorantiam committi, ideoque hoc malum eſſe nobis inſitum vitiatæ generationis origine, neque vitari poſſe peccatum ſine gratia Reparatoris. At fruſtra Janſeniani de ſola ignorantia invincibili, & juris naturæ Sanctum Doctorem interpetrantur: fruſtra inferunt per Hieronymum ignorantiam illam non excuſare a peccato. Nam ut Pelagianos revincat per Scripturarum ſpatia diſcurrens probat dari ignorantiæ peccata ex cap. XXI. Exodi v. 13. ubi mulctatur exilio, qui occiderit aliquem per ignorantiam abſque voluntate, & inſidiis. Ex cap. V. Levitici v. 17., ubi præcipitur offerendum eſſe arietem pro anima, quæ per ignorantiam aliquid immundum tetigerit, & legis cæremonias fuerit prævaricata. Ex cap. XXII. ejuſdem libri v. 14., ubi ei, qui per ignorantiam comederit de ſanctificatis, mandatur, ut deferat ad Sanctuarium, & det Sacerdoti certam partem ejus, quem ederit cibi. Ex cap. XXXV. num. v. 11. ubi decernuntur civitates refugii pro iis, qui nolentes ſanguinem fuderint. Ex 1. Regum cap. XIV. 43., ubi Jonathas damnatur a patre, quod guſtaverit in ſummitate virgæ paullulum mellis, quamquam paternum mandatum, ac juramentum neſciret. Hæc omnia exempla ſunt juris poſitivi, vel facti, in quibus ignorantia, fatentibus Janſeniſtis, excuſat a culpa: ideoque certiſſimum eſt beatum Heronymum Pelagianos refellentem univerſe ignorantiæ malum deſcribere, ut commonſtret in nobis proclivitatem ad vitia, & ſupernorum auxiliorum neceſſitatem. Vide quæ ſcripſimus lib. XII. cap. 10., & lib. XVI. cap. 2., & ſeqq.

CA-

CAPUT XI.

Traduntur nonnulli Canones ad dignoſcendum quando ignorantia, vel delectatio culpabilis cenſenda ſit, quando verò excuſanda.

Quamquam facile ex dictis infertur quænam officia delectatione, vel ignorantia labefactentur; placet tamen regulas quaſdam ſubjicere, quarum lumine dubia quæque moralia circa hanc materiam exorta abſque ulla hæſitatione ſolvantur. Ergo cum ignorantia nihil ſit aliud, quam ſcientiæ & cognitionis defectus, ſcire autem quis poſſit aut veritatem quæ nulla ratione ad ſempiternam ſalutem ex ſe conducit, aut veritatem quæ perutilis quidem eſt, ut ſalutem conſequamur, ſed minime eſt neceſſaria; aut denique veritatem, ſine cujus notitia æterna ſalus eſt impoſſibilis; conſequitur ignorantiam eſſe vel rerum ad ſalutem non pertinentium, vel utilium, vel præſcriptarum.

Canon I.

Chriſtus nequaquam mortuus eſt, ut ſimus philoſophi, vel mathematici, neque naturalium ſcientiarium ornamenta ſuapte natura ad pietatem religionemque diſponunt: quapropter naturalium diſciplinarum ignorantia, ſive voluntaria ſit, ſive involuntaria, per ſe ad culpam non eſt imputabilis. Quoniam tamen acceptis facultatibus bene uti tenemur, ad Dei gloriam & honorem debent perſpicaciores ingenio literis, ſcientiiſque navare operam, & in humanam ſapientiam animum intendere, non quod iſta ædificet, & cuique ſit neceſſaria, ſed quia virtus in otio torpeſcit, neque reponendus eſt acceptus denarius, contra Commonitionem Evangelicam, in ſudario.

Canon II.

Ad capeſſendam ſalutis viam perutilis eſt ſcientia ſacrarum literarum; quippe *inſtruunt ad ſalutem per fidem, quæ eſt in Chriſto Jeſu*, ut Apoſtolus ſcribit in ſecunda ad Timotheum. Ignorantia itaque vel ſacrarum Scripturarum, vel doctrinæ Patrum, vel Theologicarum diſciplinarum non eſt per ſe in unoquoque culpanda, quoniam non omnes tenentur, vel poſſunt media quæque utilia adhibere. At hanc ſcientiam contemnere, & velle perutilem doctrinam ignorare, non eſt abſque peccandi periculo, cum abjiciens utilia minus ſit prudens, atque ſolicitus. Quod ſi de his loquimur, qui miniſterium Eccleſiaſticum, & opus Evangeliſtarum debent implere, quoniam iis ſacra doctrina

Digitized by Google

ctrina non tam eſt utilis, quam neceſſaria, ſi illam addiſcere negligant, habent perverſam, culpandam, & damnabilem ignorantiam.

C a n o n III.

Sunt vero aliqua ſcitu ſingulis neceſſaria, ut legis præcepta, Symbolum Apoſtolicum, præcipua fidei myſteria, & communia Catholicorum rudimenta. Horum ignorantia poteſt in triplici hominum genere reperiri. Quidam ea ſcire nullatenus poſſunt, ut infantes ante uſum rationis, & infideles, quibus Chriſtus nondum eſt annuntiatus: atque in his ignorantia peccatum non eſt, ſed pœna peccati originalis. Quidam alii ſcire poſſunt, ſed nolunt, ſubeuntes, ut diximus cap. 1. cum D. Thoma, *ignorantiæ damnum propter libertatem peccandi*; & in his ignorantia peccatum eſt, atque gravitatem peccati, quam minuit ex una parte ignorantia, adauget ex altera perverſitas voluntatis. Quidam ſcire poſſunt, & volunt quodammodo, ſcire tamen negligunt: in quibus ignorantia partim voluntaria eſt, partim involuntaria, ſimulque peccatum & pœna peccati; peccatum ob voluntariam negligentiam, pœna autem peccati, quoniam aliquatenus diſplicet: atque hæc ignorantia minuit, ſed culpam non tollit, ſive, ut Schola loquitur, *excuſat a tanto, ſed non a toto*.

C a n o n IV.

Dupliciter contingere poteſt facti ignoratio, vel adhibita diligentia, aut non iis inſpectis, quæ conſiderari nec debebant, nec poterant, ut dum Jacob ingreſſus eſt ad Liam loco Rachelis a Labano introductam: vel non adhibita diligentia, nec rebus, quæ attendi poterant, animadverſis, ut dum Lamech inter venandum pro fera occidit hominem. Prima igitur ignorantia, cum involuntaria omnino ſit, non eſt aliqua ratione damnabilis; ſed altera, quoniam ex parte voluntaria eſt ob culpabilem indiligentiam, ut liquet ex ſuperiori canone, minuit peccatum, non tollit.

C a n o n V.

Ignorantia autem invincibilis, ſive juris naturæ ſit, ſive poſitivi, vel innata eſt, vel caſu ſuperinducta. Prior, qualis eſt in puero ante uſum rationis, in infideli *negative*, aut in homine nato cum neceſſariis liberi arbitrii impedimentis, ut dementia & furore, pœna peccati eſt, non peccatum, & a peccato excuſat, ut diximus canone III. Superinduci autem poteſt adulto jam, & utenti ratione, vel dum dat operam rei licitæ, ut ſi inſaniat ſtudendo; vel dum invitus patitur in-

 firmi-

Digitized by Google

firmitatem, ut ſi febre deliret; vel libere peccatum patrando, ut ſi vinoſus inebrietur. Ac in primo & ſecundo caſu, cum ignorantia involuntaria ſit, excuſat a culpa. In tertio non una eſt Doctorum ſententia: ſed arbitramur hanc ignorantiam, cum ſit per liberam voluntatem ſuperinducta, peccatum eſſe, nec excuſare a peccato quod præviderì debebat, & poterat, excuſare tamen ab illo, ad quod tali ignorantia laborans non potuit animadvertere; nam erga iſtud nullum libertatis intervenit exercitium.

CANON VI.

Inter pernicioſas delectationes connumerandi non ſunt motus *naturalis appetitus*, quos non imaginatio gignit, ſed ipſa naturalium qualitatum diſpoſitio, cujuſmodi ſunt fames, ſitis, ſomnum. Cum enim hi motus apprehenſionem, rationiſque deliberationem præcedant, nullo pacto inducere poſſunt moralis actus, & humani officii naturam, neque inter operationes liberas debent computari. Conſequitur autem ut plurimum ad motus naturales alius, quem appellant *ſenſitivum*, qui ſecundum impulſum fomitis tendit in bonum delectabile: atque hunc motum appellitant cupiditatem, cujus comes eſſe poteſt delectatio pernicioſa, ſi liberum arbitrium inſurgentem cupiditatis motum non reprimat.

CANON VII.

Motus ergo ille pernicioſæ cupiditatis, in quantum homine invito conſurgit, & rationem præcedit, eſt illa lex membrorum repugnans legi mentis, de qua Apoſtolus; peccatum etiam aliqua ratione appellatur, in quantum eſt radix mala, inſita originali peccato, & ad peccatum alliciens. Verum cum non ſit in libera poteſtate eundem motum non experiri, nequit reputari illud peccatum, quod eſt *legis inobedientia, & tranſgreſſio*; quidquid commentus eſt Bajus merito ab Apoſtolica Sede proſcriptus.

CANON VIII.

Ubi vero ad motum *ſenſitivum* acceſſerit *rationalis*, ideſt, conſequens ad mentis apprehenſionem, ac deliberationem rationis, quoniam homo jam non patitur invitus, ſed libere delectatur, poteſt duplici ratione peccare. Vel enim cum advertere poſſit ejuſdem motus pravitatem, illumque refrenare, illi delectatione inhæret ſuſpendendo conſenſum; & tunc eſt delectatio, quam dicunt *moroſam*; utique mala & culpabilis, quia libere adhæret bono commutabili: vel accedit

dit etiam deliberatus aſſenſus, & tunc peccatum non ſolum ineſt, ſed etiam regnat, ut ſcribit Auguſtinus in Pſalmum L. *Ineſt peccatum cum delectaris, regnat ſi conſenſeris*.

Canon IX.

Delectari de re licita nullum peccatum eſt. At curandum ſedulo, ne etiam licita delectatio in pravam degeneret; nam, ut idem Auguſtinus ait lib. 1. de Gen. contra Manichæos cap. 20. *Cum non reguntur motus animi noſtri, erumpunt & pergunt in fœdiſſimas conſuetudines*. Accidit autem nonnunquam, ut immutatis rerum circumſtantiis fiat quod licitum erat, illicitum; ut virilis complexus licitus nuptæ, viro defuncto redditur illicitus viduæ. Peccat ergo ipſa, ſi de actu præterito Matrimonii delectationem percipiat. Quamquam enim præteritus ille actus fuerit aliquando licitus, delectationem non excitat, ut præteritus eſt; res enim amiſſa, ut amiſſa, non delectat, ſed cruciat: ideoque oblectationem parit in quantum menti obverſatur, & præſens eſt; quod ſervata proportione tenendum eſſe arbitramur, de ſponſa oblectamentum percipiente de futuro maritali complexu.

Canon X.

Liquet ex ſupra diſputatis nulli bono commutabili tanquam ultimo fini eſſe inhærendum, ſed rebus creatis utendum eſſe, fruendum autem Creatore. Delectatio ergo, quam creaturis utendo experimur, dum intendimus præſtantioris finis conſecutionem, cenſenda eſt inculpabilis. Contra ſi delectamentum rerum creatarum ſit nobis ultimus finis, eique inhæreamus animo & voluptate, quemadmodum contingit in iis, qui in temporalibus oblectamentis modum non tenent, quælibet delectatio erit pernicioſa. Ideo culpa non caret ipſe actus conjugii ob ſolam voluptatem peracti, & comeſſatio, epulumque propter luxum, vel ſatietatem; quomodo rectiſſime Romani Pontifices declararunt. Atque hæ Regulæ ad ignorantiam, & delectationem pertinentes ex præmiſſis diſſertationibus videntur nobis certiſſimæ.

CAPUT XII.

Via ſternitur ad graviſſimam de Opinione probabili quæſtionem præmiſſis iis, quæ pertinent ad humanam conſcientiam diſcernendam.

In bonis, praviſque operibus attendenda præſertim eſt interior regula morum, quam *Conſcientiam* conſuetum eſt appellare: de

Digitized by Google

qua cum plura tradant Moralium inſtitutionum Auctores, nos paucis exponentes ea, in quibus conveniunt ſinguli, inquiremus ſpeciatim de Conſcientia probabili, de qua diſceptatio perutilis, graviſque inſtituitur. Eſt itaque *Conſcientia*, ut hoc loco accipitur, non ſimplex rerum notitia per ideam aut ſenſum comparata, neque communis pluribus ſcientia, aut conſpiratio, quo ſenſu ait Cicero in Catilinam: *Conſtrictam horum conſcientia conjurationem*; ac Tacitus in 1. Hiſt. *In conſcientiam facinoris pauci admiſſi*: ſed eſt eorum quæ facimus interius judicium animi, per quod aut redargui poſſit, aut probari. Comparatur autem conſcientia vel cum operibus faciendis, vel cum iis, quæ jam facta fuerunt. Reſpectu operum patratorum eſt conſcientia teſtimonium illud, quo juſti eriguntur, improbique timore proſtrantur, quam Græci dicunt συνείδησιν. De hac inquit Apoſtolus ad Rom. IX. 1. *Teſtimonium mihi perhibente conſcientia mea*. Dicuntur ob illam & impii,

Nocte dieque ſuum geſtare in pectore teſtem.

Comparate autem ad opera facienda, conſcientia eſt intima perſuaſio per quam judicamus ea, quæ agenda ſunt, eſſe bona vel mala. Hæc, de qua pertractamus, definitur in Scholis, *Actus mentis, quo de iis, quæ hic & nunc agenda ſunt, judicamus an omittenda ſint, an executioni mandanda*. Tam aperta eſt hæc definitio, ut poſtulare non videatur aliquam expoſitionem. Sunt quidem e Schola complures, quibus magis placet Conſcientiam dicere *habitum*, quam actum, propterea quod conſcientia etiam in dormientibus permaneat; ſed aliud eſt vis ac facultas judicii, aliud judicium ipſum; atque aliud bona mentis affectio, aliud intima perſuaſio. Dum itaque Scotus, Gabriel, Durandus aliique contendunt conſcientiam dicendam eſſe *habitum*, accipiunt illam aut pro facultate mentis humanæ, aut pro ejus habitudine atque affectione: quo ſenſu dicimus peccantium perverſam eſſe conſcientiam, aut cum Apoſtolo ad Heb. IX. 14. Deum emundare *conſcientiam* noſtram, nimirum mentem ac voluntatem purgare ab erroribus, noxiiſque cupiditatibus, ut Deo viventi ſedulam ſervitutem exhibeamus. At nos *conſcientiam* illam dicimus, per quam in operando dirigimur; aut firma ſit hæc directio, aut anceps & dubia, aut æquitati conſentanea, aut fallax atque perverſa, ideoque actum illum mentis, quem alii appellarunt intimam regulam moralitatis, alii judicium practicum, alii βαρβαρικῶς *dictamen* rationis: quæ nomina in idem prorſus collineant.

Juxta varias judicii noſtri conditiones etiam Conſcientia ſolet a Theologis dividi: nam, quemadmodum judicium verum eſt, aut falſum, ita conſcientia alia *recta* eſt, alia *erronea*. Rectam conſcientiam dicimus, quæ veritati & æquitati conformis eſt; nimirum, qua judicamus bonum eſſe, ac faciendum quod revera eſt hujuſmodi, aut è contra

tra

tra eſſe malum ac fugiendum quod revera malum eſt: talis eſt conſcientia, quæ nobis proponit cultum Deo exhibendum, honorem præſtandum parentibus, eleemoſynam pauperibus elargiendam. Quod ſi conſcientia proponat ut bonum quod malum eſt, aut ex adverſo tanquam malum, id, quod eſt bonum, non rectam conſcientiam dicimus, ſed erroneam: ſit in exemplo conſcientia eorum, qui ſimplicem fornicationem, furtum, aliaque probra eſſe licita cenſuerunt. Sunt vero rectæ conſcientiæ dijudicandæ certi canones; quorum primus eſt indita ſingulis æternæ legis participatio, ſive lex naturæ, quæ non ſinit rationabiles creaturas univerſalia ſaltim & communia ignorare, & a qua ſi opus aliquod diſcordet, illud ſit turpe atque inhoneſtum neceſſum eſt. Quare beatus Proſper his verbis alloquitur ſceleroſos:

Ite ipſi in veſtræ penetralia mentis, & intus
Inciſos apices, & ſcripta volumina legis
Adſpicite, & natam vobiſcum adſpicite legem.

In iis vero quæ naturæ lumini non ſunt obvia, rectam conſcientiam dicimus, quæ divinæ auctoritati, & voluntati morigeratur: cujus voluntatis ſeptem habere poſſumus argumenta, ut erudite animadvertit Paulus Comitolus in Reſp. Moralib. lib.v. q.xv. Sunt autem ſacra Volumina, Concilia Oecumenica, Chriſti & Apoſtolorum traditiones, Eccleſiæ conſuetudo, juſſa Romanorum Pontificum, Patrum & Eccleſiæ Doctorum una vox & concordia, & denique Theologorum in Scholis diſceptantium conſpiratio & conſenſio. At ſi rationi, vel auctoritati divinæ, quam nobis hæc ſeptem argumenta enuntiant repugnet conſcientia, pravam illam, erroneamque æſtimamus.

Verum quum pœnalis cæcitas, atque diverberantes animum imagines rerum ſenſibilium ſæpenumero caliginem offundant inditæ nobis rationi, atque lubentius attendantur prava hominum inſtituta, impiorum colloquia, indulgentia mortalium ingenio rudimenta, & ad malum allicientes illecebræ, quam perſpicuæ veritatis lumen, documenta bonorum, ſevioriorisque diſciplinæ præcepta; contingit eapropter, ut pluribus e cauſis animorum labefactetur judicium: atque inde plures etiam conſcientiæ erroneæ genera emanant. Etenim vel animus aliquo ex iis ad veritatem obſtaculis præoccupatus judicat vitio eſſe contaminatum quod omni culpa caret, & hæc eſt conſcientia *ſcrupuloſa* & infirma: vel judicat eſſe veniale peccatum quod in ſe graviſſimum ac turpiſſimum eſt, & hæc eſt conſcientia, quam dicunt *laxam*, ideſt, diſſolutam, & quaſi laxis habenis facile in ſcelera quæque ruentem: vel judicat eſſe grave peccatum illud, quod ſuapte natura leve eſt; & hanc conſcientiam dicimus *Phariſaicam*, a conſuetudine nempe invidorum Phariſæorum, qui Diſcipulis vitio dabant, quod ſpicas evellerent, quod manus, priuſquam menſæ accumberent, non lavarent, quod futiles ſeniorum traditiones parvipenderent: vel denique abſque

ullo

ullo ſenſu pietatiſque reſpectu approbat atrociſſima & iniquiſſima, quemadmodum Gentes quæ ignorant Deum, & homicidia, furta, adulteria, aliaque flagitia atrociſſima putant honeſta ac licita; & hanc conſcientiam Bonus Merbeſius in Summa Chriſtiana P. 1. q. 24. appellat *cauteriatam*, quoniam ſimilis facta carnibus cauterio inuſtis nil percipere videatur. Obcæcatam dicere poſſumus, rebellem lumini, & ex craſſa perverſaque ignoratione profectam. Quemadmodum vero, ut in ſuperioribus dictum eſt, hæc ignorantia vincibilis, & invincibilis eſſe poteſt, ita duplicem conſcientiam erroneam conſtituit, vincibilem atque invincibilem, quarum primâ a culpa neminem excuſari liquet ex hactenus diſputatis.

Omnes hæ partitiones conſcientiæ ſpectant objectum, illud ſcilicet, circa quod verſatur interioris animi judicium practicum. Inquirendum modo quotuplex ſit conſcientia ſpectato ipſius judicii motivo. Sane prænotio, quæ nos ad judicandum poteſt pertrahere aut evidentiam habet, aut moralem certitudinem, aut anceps eſt & ambigua, aut eſt probabilis, aut aperte falſa ac repugnans. Conſcientia itaque, ſive animi perſuaſio ex præconcepta notione derivans, vel erit evidens, vel moraliter certa, vel dubia, vel probabilis, vel improbabilis. Conſcientia *certa & evidens* eſt intima perſuaſio, quæ oritur ex manifeſta & rationi per ſe obvia cognitione: qualem conſcientiam habet, qui Deum colit, qui honorat parentes, qui naturalem legem ſibi inſcriptam intuetur, meditatur, ac ſervat. Conſcientia *certa* tantum *moraliter* eſt quæ procedit ex motivis, quæ etſi evidenter non appareant, firma ſunt tamen, atque formidinem omnem excludunt: talis E. G. eſt conſcientia hominis etiam illiterati, & rudis, qui edoctus a Parocho, aliiſque, quos novit probos eſſe, ac bene moratos, nec pulſatus contraria mentis perſuaſione, nec oppoſita auctoritate, nec contraria aliqua conſuetudine facit quod cenſet eſſe a ſe faciendum. Atque hinc patet poſſe conſcientiam moraliter certam haberi etiam cum errore, dummodo ſit involuntarius, ut demonſtrant Theologi exemplo Jacob accedentis ad Liam. At *dubia* conſcientia eſt, in quantum ſecernitur a probabili, dum quis pari rationum momento libratus hæret in ancipiti, & ab utraque parte cohibet aſſenſum. Eſt autem dubium, aliud *juris*, aliud *facti*, ut ſupra dictum eſt. Si vero motiva, quæ pariunt dubitationem perlevia ſint, timidoſque ad hanc anguſtiam adigant, ut credant ſcelus grave, quod in ſe vel eſt minimum, vel inculpatum, conſcientia dicitur *ſcrupuloſa*; ſi ex adverſo levi ductus momento judicet aliquis vel bonum, vel excuſabile quidquid probroſum eſt ac nefarium, habet is quidem *latam* perverſamque conſcientiam, quam paullo ſupra deſcripſimus. *Probabilis* conſcientia eſt, quæ gravi quidem momento innititur, & ducitur ratione aliqua vel auctoritate minus ſpernenda, ſed quæ partis oppoſitæ formidinem penitus non excludunt.

Atque

Atque de hac conſcientia plura nobis dicenda occurrunt. Nam *improbabilis* conſcientia ex oppoſito ea eſt, quæ nulli tali momento innixa ſuadet opus aliquod faciendum temere atque imprudenter.

Conveniunt autem Theologi fere omnes, quod teneamur ſemper morem gerere conſcientiæ rectæ, moraliter certæ, necnon etiam erroneæ cum invincibili ignoratione conjunctæ. Quiſquis etiam operatur cum conſcientia ancipiti ac dubia, communi conſenſione imprudenter agit, & peccat. Ad conſcientiam itaque probabilem gravis controverſia reſtringitur; quam proximo capite explicabimus enucleatius, poſthac curabimus dirimere, & complanare.

CAPUT XIII.

Quid ſit opinio probabilis: quomodo hanc nonnulli ſtudeant reddere certam regulam morum: quanta contentione hæc quæſtio agitetur: quid prænotandum ſit ad ipſam ſolide diluendam.

PROBABILEM opinionem nos paullo ſupra hac definitione circumſcripſimus: *Probabilis opinio illa eſt, quæ gravi quidem momento innititur, ſive quæ ducitur ratione aliqua, vel auctoritate minime ſpernenda, ſed penitus non excludit oppoſitæ partis formidinem*. Etſi vero definitionem iſtam ſola nominum perceptio ſatis declarat, nonnulla pro ejus explicatione ſunt obſervanda. Exiſtimarunt quippe complures ſufficere ad opinionis probabilitatem, ſi innixa ſit rationi vel auctoritati alicujus momenti, quamvis pertenuis ac levis; ut liquet ex definitione tradita ab Antonio Eſcobario Exam. III. de Conſc. cap. 3. *Probabilis ſententia dicitur, quæ rationibus innititur alicujus momenti*. Ex qua definitione fas eſſet ſequi ſententiam unius tantum Doctoris, dummodo gravis & probi, ut ibidem Eſcobarius affirmat, & Sanctius in Summa lib. 1. cap. 9. Adverſus definitionem illam non ſolum inſurgit Auctor Epiſtolarum Provincialium Ep. V. & qui ſub nomine Wendrockii Notas iiſdem Epiſtolis addidit; verum etiam Joannes Sinnichius celebris Doctor Lovanienſis lib. I. Saulis Ex-Regis cap. 94. aliique Antiprobabiliſtæ omnes, præſertim præpoſitus Societatis Jeſu Thyrſus Gonzalez Diſſ. 1. §. 2. ubi ait definitionem hanc aperire januam magnæ relaxationi, & laxitati. Neque verum eſt quod ſcribit Auctor ſpeciminis Doctrinæ Theologicæ per Belgium manantis P. IV. cap. 2. Ludovicum Montaltium in probroſis Epiſtolis prædictam definitionem e ſola Hiſpania veſtigaſſe, ibique ab uno Eſcobario parum ſcrupuloſe fuiſſe traditam; quicquid enim ſit de Montaltio, cujus convitia rationemque ſcribendi nequaquam probamus: fatetur Gonzalez eamdem definitionem ſatis

eſſe-

eſſe communem, eamq ue nobis ex recentioribus exhibuit Tamburinus definiens opinionem probabilem lib. 1. Decalog. cap. 3. §. 3. *Opinio probabilis eſt aſſenſus intellectus de aliqua re, qui innitatur rationi, vel auctoritati alicujus momenti, modo ex altera nihil appareat convincens.*

At Probabiliſtæ alii animadvertentes, quam latam hæc definitio erroribus viam ſternat, eo quod ea ſtatuta fas eſſet eligere quidquid apparet veriſimile, eam emmollire ſtudentes docuerunt requiri ad opinionem probabilem, ut nitatur fundamento magni momenti, fixo, firmo, non ſophiſmati alicui, aut rationi duntaxat apparenti: quod colligitur ex Terillo & Eſparza proximo §. laudati a Thyrſo Gonzalez, & ex Joanne Ferrier Toloſano, quem exagitat citato loco Wendrockius. Atque ex his conſtat nos congruam tradidiſſe probabilis opinionis definitionem. Grave autem cenſetur, aptumque ad faciendam probabilitatem momentum, quando id videtur *omnibus, aut pluribus, vel ſapientioribus, & iis vel omnibus, vel plurimis, vel maxime notis, & illuſtribus*, auctore in 1. Topicorum Ariſtotele: & ſi loquamur de iis, quæ ad fidem moreſque pertinent, ut ſit probabilis opinio juxta S. Patrem Auguſtinum in lib. VII. de Baptiſmate contra Donatiſtas cap. 53. num. 102. requiritur, ut ſaltem probetur aliquo diœceſano Concilio, & dijudicari poſſit ex definitione Concilii plenarii, ex ſacris literis, ex ſanctis Eccleſiæ Patribus, atque ex aliis Chriſtianæ doctrinæ munimentis, ita, ut progrediendum non ſit aliqua temeritate ſententiæ, ubi munimenta hujuſmodi non habentur. Videatur Chriſtianus Lupus Diſſert. de Opin. Probab. cap. 2. Verum ex allata definitione, qualecumque grave momentum cenſeas, refellitur doctrina illorum, qui commonſtrare nituntur fas eſſe amplecti opinionem probabilem in alterius æque probabilis, aut probabilioris occurſu. Si enim menti obverſetur adverſa opinio, quæ ſit probabilior, ea gravioribus momentis erit dubio procul innixa: ſi æque probabilis ſit, debet conſimili ratione vel auctoritate fulciri; ideoque oppoſita opinio deſinet eſſe probabilis, quum nequeat æſtimari firma, ac ſtabili innixa fundamento ſententia illa, cui adverſatur altera æqualis, vel majoris momenti. Enimvero nullum pondus, ſaltim comparative, grave poterit æſtimari, cui ſimile, aut gravius contranitatur. Atque hinc eſt, quod Probabilitatis, ſive benignæ, ut inquiunt, ſententiæ patroni coguntur principio pugnantia abſurdaque deglutire; quoniam receptâ definitione, quam tradunt, nequit cenſeri probabilis illa opinio, cujus momenta poſſunt æqualia aut graviora elevare aut elidere.

Ut ex adverſo Probabiliſtæ valide ſe communiant, docent maximam intercedere *opinionem* inter ac *dubium* diſcrepantiam. Ac *dubium*, quod fatentur non eſſe conſcientiæ certam regulam, ajunt adeſſe, quotieſcunque animus inter rationes ejuſdem ponderis pendet anceps, uti & nos affirmavimus paullo ſupra: aſſenſum autem *opinativum* illum dicunt,

Digitized by Google

dicunt, qui procedat ex cognitione majoris convenientiæ *prædicati* cum *ſubjecto* in una parte contradictionis quam in altera. Ita Gabriel Vaſquez 1. 2. diſput. 62. cap. 3. Et recte quidem; niſi enim major illa convenientia percipiatur, deerit momentum illud grave, quod neceſſarium fatentur ad faciendam probabilitatem. At hic rurſus hæret aqua: quum nequeat dari iſtiuſmodi aſſenſus, quo mens judicet in una potius parte, quam in altera *prædicatum* convenire *ſubjecto*, dum ſimul animum pulſant oppoſitæ opiniones æquis ſuffultæ momentis. Alii diſtinguunt inter dubitationem ſpeculativam, & practicam; quod an jure, & qua utilitate faciant, erit poſtea inquirendum. Quamplures vero, cum optime perciperent in plurium opinionum conflictu animum hærere ſuſpenſum, curarunt difficultatem omnem dirimere, præſidio judicii reflexi; quo mens utrâque opinione libratâ cenſet unam atque alteram eſſe probabilem: atque poſſe hoc judicio conſcientiam dirigi recentiores caſuiſtæ conſentiunt. At videndum eſt, an judicium iſtud reflexum, quod ſane comparate ad objecta eſt ratum ac firmum, & abſque ulla hæſitatione pronuntiat utramque opinionem eſſe probabilem; ſit etiam comparate ad mentem rationalem talis efficaciæ, ut poſſit per illud omnem fluctuationem deponere, ac pro libito unum aut alterum agere; quum nobis potius videatur eodem judicio quemadmodum ſtatuitur utriuſque partis probabilitas, ita conſcientiam vehementius angi, & quodammodo admoneri, ne inconſiderate eligat quod poteſt eſſe iniquum atque inhoneſtum. Tantummodo videntur hæ reflexiones (inquit Eminentiſſimus Aguirre) hominem placendi Deo & ſalutem conſequendi cupidum hortari quammaxime; ut præjudiciis exutus ſedulo veritatem inquirat, conſulatque Scriptores Catholicos, ut re majori in lumine collocata ac dubitatione depoſita elicere valeat judicium moraliter certum, atque eo pacto abſque conſcientiæ agitatione operari.

Priuſquam de his pronuntiemus: conſtat ex allata definitione inſtitui controverſiam de eo, quod probabile eſt operanti, ſive comparate ad mentem a qua elicitur judicium practicum; non de eo, quod eſt probabile tantum in ſe, atque ſpectata intrinſeca ratione ſui. In re quippe illud tantummodo probabile eſt, quod eſt verum; quoniam, verum duntaxat habet firmum, ex quo legitime inferatur, momentum. Quamobrem Philalethes, ſive anonymus Auctor libri, qui inſcribitur, *Triumphus Thomiſtarum*, Opuſc. v. cap. 3. num. 79. *Cerne*, inquit, *cordate lector, quantum incautos decipiant Probabiliſtæ, dum eam ſententiam prædicant probabilem, quæ non innititur ſophiſmate, ſed gravi, ſolidæ & magni momenti rationi, quæ non evidenti rationi vel auctoritati Scripturæ, Conciliorum, Pontificum evidenter repugnet. Certum eſt ſententiam falſam a parte rei non poſſe probari per rationem, quæ ſit a parte rei vera; etenim vero non poteſt connecti niſi*

Digitized by Google

verum & ideo nec ex vero poteſt ſequi, niſi verum; unde quicquid legitime infertur ex vero eſt etiam verum: ut patet ex Summulis. Nulla ratio falſa poteſt a parte rei eſſe gravis, ſolida, & magni momenti; cum ergo Probabiliſtæ plurimas ſententias dicant probabiles, quæ a parte rei falſæ ſunt, (ſiquidem ex duabus contradictoriis & probabilibus una debet eſſe a parte rei falſa,) neceſſe eſt, ut per rationem gravem, ſolidam, & magni momenti, non intelligant eam quæ ſic eſt a parte rei, ſed quæ ſic videtur probantibus eam. Ratio autem quæ videtur gravis & non eſt, quæ videtur ſolida & revera non eſt, verum ſophiſma eſt, ideſt apparens veritas, & vera falſitas. Similiter dum a ſententia probabili excludunt evidentem repugnantiam, non loquuntur de repugnantia, quæ ſit a parte rei evidens, ſed quæ ſic videatur a probantibus eam: eſt enim a parte rei evidens, omne falſum contrariari alicui rationi, & auctoritati. Hæc, & alia multa eo loci Philalethes, & ibidem laudatus Epiſcopus Vencienſis, cujus hæc ſunt verba: *Addunt quidem illi* (Probabiliſtæ) *nonnunquam rationes quibus nituntur opiniones probabiles ſolidas eſſe debere, nec ullam probabilitate donandam, niſi quæ non repugnet Scripturæ ac Traditioni. Verum hæ conditiones nihil aliud ſunt, quam laquei irretiendis, deludendiſque ſimplicioribus inſtituti. Non enim per ſolidas illas rationes eas intelligunt quæ veræ ſint; nullæ enim veræ rationes inveniri poſſunt ad ſtabiliendas opiniones falſas, quibus certe accenſeri debet magna probabilium opinionum pars, quæ cum ſibi invicem adverſentur, ſimul veræ eſſe non poſſunt. Has ergo illi ſolidas vocant, quæ ſolidæ probantibus videntur. Hoc vero omnibus ſine exceptione erroribus convenit. Nec enim quiſquam ullum tuetur errorem, qui non ſolidas in judicando rationes ſequi ſibi perſuadeat, &c.* Etſi autem ego arbitror ab omni decipiendi animo *Caſuiſtas* omnes immunes, neminem quippe adeo improbum eſſe cenſeo, ut ſcienter puſillorum animabus retia ſummittat; id tamen certiſſimum puto, diſputari de opinione probabili, in quantum talis menti operantium apparet: hac enim ratione ſpectare poteſt ad conſcientiam, rerumque agendarum dijudicationem, quum nihil ad operandum voluntatem alliciat, niſi prout ei proponitur aut legitima, aut ficta bonitate veſtitum. Atque id ſignificarunt Scholaſtici appoſitione harum, vel ſimilium dictionum, *An liceat ſequi opinionem probabilem, qua talem*. Fateor etiam aliquando conſcientiam falſam eſſe a culpa prorſus immunem, ſi tali ignorantia laboret, quæ non ſit libera ac voluntaria, & aliunde ipſa conſcientia ſit practice certa: quod iterum moneo, ne inſectando Probabiliſmum incidamus in caſſes hæreticorum. Num vero ſit practice certa illa opinio, quæ eſt modo explicato probabilis, ideſt, habet in mente operantis grave aliquod momentum auctoritatis vel rationis, iſtud erit velitationis hujus ſubjectum.

Ex duplici itaque capite deduci poteſt alicujus opinionis probabilitas,

tas, ex ratione nimirum, atque ex auctoritate: non ex ratione manifeſta atque irrefragabili, neque ex auctoritate divina nobis aut ſcriptura, aut traditione, aut Eccleſiaſticis definitionibus certiſſime nota; illa quippe manifeſta ratio ſcientiam parit, & hæc explorata auctoritas fidem generat: ſed ex ratione, cui poteſt ſubeſſe falſum, & quæ conjunctam habet aliquam animi trepidationem; & ex auctoritate Scriptorum ob ſententiarum diſcrepantiam, & perplexas quibus ducuntur argumentationes, nonnunquam obnoxiorum errori.

Si ſolus attendatur Scriptorum numerus; tametſi Aſſertores Probabiliſmi turbam faciunt maximam, ita, ut quinquaginta enumeraverit Julius Mercorus, permultos addiderit Terillus, plurimoſque ediderit ætas poſterior; puto tamen ſtare ex adverſo æque magnam ac florentiſſimam multitudinem. Hanc Gennetus & Guerrerus noſter indigitant, qui tamen plures etiam doctrina & celebritate clariſſimos prætermittunt. Certiſſime Probabiliſmo bellum indicunt poſt veteres omnes, ut a Noſtratibus exordiar, viri percelebres Lambertus Le-Drou Epiſcopus Porphirienſis, Ignatius La-Zerda Epiſcopus Aquilanus, Chriſtianus Lupus, Henricus Noriſius Cardinalis Ampliſſimus, Franciſcus Fervacques celebris Profeſſor Lovanienſis, Joannes Schvveitzerus Doctor Colonienſis, quorum meminit in Ratione Operis ſui præmiſſa Hiſpaniarum Conciliis Eminentiſſimus Aguirre. His acceſſere Bartholomæus Riccius, Fridericus Gavardi, Leonardus Vanroy, Nicolaus Gircken, Aurelius Piette, Joannes Libens, Fulgentius Bellelli, Antonius Guerrero, &, ſi Gibbonem & Salonium excipias, omnes, quotquot ad manus meas pervenerunt. Ex ſacro Fratrum Minorum inſtituto laudari poſſunt Subtilis, ut vocant, ſcholæ Doctor ac Princeps Joannes Scotus, Divus Bonaventura, Cardinalis de Laurea, Corduba, & alii. Ex ampliſſimo Prædicatorum Ordine laudat ibidem Aguirre Joannem Martinez, Julium Mercorum, Vincentium Baronium, Picinardum, Gonetum, Contenſonium, & Natalem Alexandrum. Commemorat ex Monaſtico Divi Benedicti Ordine Mabillonium, Gerberonem, Cardinalem Sfondratum, Facundum de Torres, Hontiverum, quibus ipſum Cardinalem Aguirre jure meritoque accenſemus. Addit S. Carolum Borromeum, Cardinalem de Janſon, Archiepiſcopum Pariſienſem Harlai, alioſque complures. Ex illuſtri ampliſſimaque Societate Jeſu, quoſdam paullo infra producam. Interim, cum neceſſarium minime ſit, ut ſingulos perſequamur, legi poterunt qui hanc provinciam ſuſceperunt Scriptorum catalogum contexendi, ex quibus facile inferre poſſumus magnum hinc, inde numerum decertare.

In horum ſane complexu quædam ſpectanda ſunt, quibus attentis videntur mihi etiam ex hoc capite Antiprobabiliſtis majorem accedere auctoritatem. Ac primum adverſus eos, qui probabilitatem propugnant,

gnant acerrime inſurgunt docti viri, qui de Theologicis Controverſiis ſcripſerunt abſque ullo partium ſtudio, nec jurarunt in verba magiſtri, &, quod ſummopere commendandum eſt, probarunt quicquid ſibi viſum eſt ſubnixum momentis validioribus. Hujus generis ſunt, ut nonnullos producam, Nicolaus Le-Herminier, Ludovicus Habert, Antonius Charlas, Philaletes, Merbeſius, Gennetus, Auctores Summæ Theologiæ Moralis ad uſum Seminarii Petrocorenſis, earumque, quas edi curarunt Eminentiſſimi Principes Grimaldus Epiſcopus Aquenſis, & Le-Camus Epiſcopus Gratianopolitanus. Videntur præterea in eamdem ſententiam conſpirare celebriores Chriſtiani Orbis Univerſitates: quippe ex ſola Lovanienſi numerantur ab Auctore Speciminis Doctrinæ Theologicæ, Joannes Sinnickius, Jacobus Pontanus, Franciſcus Vanvianen, Gerardus Vanvverm, Lambertus Vincent, Joannes Recht, Gummarus Huygens, Laurentius Neeſſen, quos omnes eadem ferme ætate certum eſt floruiſſe. Univerſitas etiam Pariſienſis, quamquam nonnulli Sorbonæ Doctores ſententia nunc diſtrahuntur, anno 1665. die 21. Junii hanc propoſitionem, *Agendi regula proxima conſcientia eſt. Probabilem ſequi tuto licet, etiam probabiliori poſthabita*, ſequenti cenſura confixit, *Hæc propoſitio quoad ſecundam partem generatim ſumpta, quatenus, ad omnem probabilitatem, & caſum extendi poteſt, falſa eſt, temeraria, & in varias morum corruptelas inducens*. Eſt autem ſententia oppugnans Probabiliſmum ab omnibus fere Parochis, & Epiſcopis Gallicanis, ac majori Theologorum numero, nulla habita ratione eorum, qui deterioribus partibus ſtudent, communi plauſu recepta. Inſuper doctrina, quæ invehitur adverſus opinionem probabilem nullam unquam ſubiit cenſuram, niſi forte a Janſenianis falſo circa ignorantiam dogmate contaminata. At ſententia Probabiliſtarum dicitur a Paulo Comitolo lib. v. Reſp. Mor. q. 15. *fœda prolapſio*, & notatur plurimis Epiſcoporum cenſuris tanquam falſa, periculoſa, viamque ſternens innumeris corruptelis. Collegere cenſuras iſtiuſmodi Merbeſius in Summa Chriſtiana P. 1. q. 36. & Antonius Charlas de Opinionum delectu cap. 17. Nonnulli quoque in Probabiliſmi defenſionem editi libri experti ſunt triſtem adverſamque fortunam, ut Apologia Caſuiſtarum tot per Gallias animadverſionibus conſciſſa, Opus Guimenii a S. Facultate Pariſienſi proſcriptum, & damnatum ab Alex. VII. Apologema Caramuelis adverſus præclariſſimum Juriſconſultum Fagnanum. Ad hæc Theologi omnes, ut inquit initio Operis de recto uſu opinionum probabilium Thyrſus Gonzalez S. J. Generalis Antiſtes, uſque ad annum 1571. ſemper docuerunt tutiorem partem eſſe tenendam: atque Paulus Comitolus citato loco affirmat, id præſertim tradidiſſe Henricum Gandavenſem quodl. IV. q. 33. Gerſonem Tract. 36. art. 10. D. Antoninum 1. P. tit. 3. cap. x. §. 10. Adrianum in qq. de Reſtit. q. *Jam dictum*, Cajetanum in Summa v. *Opinionis uſus*.

aſus, Sotum in III. lib. de Juſt. & Jure q. 16. art. 5. Sylveſtrum verbo *Opinio*, q. 2. Angelum, Navarrum, Tabienſem, & alios, uno excepto Armilla; de quo etiam aliter quam Comitolus, cenſet Charlas, hac illius recitata ſententia, *In operandis vero, ubi ſunt opiniones, ſemper tutior pars eſt eligenda, ne quis exponat ſe periculo ambiguitatis, & conſequenter peccaudi*. Ita Armilla v. *Opinio*. Excuſum autem fuit Opus Comitoli primum Lugduni anno 1609. Atque ex his apertiſſime conſtat inter omnes Probabiliſmi defenſores nullum commendari ob venerandam antiquitatem: ideoque conſueverunt ſemper Probabiliſtæ juniorum Scriptorum doctrinam magnificare. Inſuper nec unus poterit adinveniri, qui ſententiam oppoſitam probabiliſmo deſeruerit, poſtquam illam fuerit ſemel amplexus: quod merito dixit Gonzalez diſſert. XIII. pag. 219. num. 85. magnum veritatis argumentum. At ſententiam, quam benignam vocant, retractarunt permulti poſt re plenam atque accuratiſſimam diſcuſſionem. Retractavit ſupra laudatus Eminentiſſimus Aguirre ſcribens num. 31. quod ipſe *communi fere ſenſu, & præjudicio adductus in probabiliſmo velut in pulvino molliter quieſcebat*: ſed ſeq. num. 33. inquit: *Cœpi itaque rem maturius examinare ab anno circiter 1671. uſque modo, lectis ac relectis pluribus auctoribus, qui hinc & inde contorverſiam hanc graviſſimam profligarunt ex inſtituto. Deprehendi vero ingens periculum ſaluti in ſectando, aut conſulendo aliis Probabiliſmo, ſive uſu cujuslibet opinionis minus probabilis faventis libertati in concurſu alterius probabilioris adhærentis præcepto. Idem mihi alte inſedit, ubi utraque apparet probabilis æque aut circiter: manet enim res adhuc vere dubia, & incertum, omnino, an actio vel omiſſio ſit contraria legi æternæ, nec ne; quicquid plerique recentiorum diſtinguant inter dubium ſpeculativum & practicum; hanc enim diſtinctionem quoad controverſiam præſentem plurimi alii a triginta circiter annis uſque modo doctiſſime rejecerunt. In dubiis autem, & ſpectantibus ad æternam ſalutem, eligendam eſſe tutiorem partem jura clamant, & prudentia, & lex caritatis divinæ, de propria, & aliorum ſalute palam dictat*. Steterat pariter acerrime pro ſententia Probabiliſtarum Cardinalis Pallavicinus, ſed illam retractaſſe demonſtrat Gonzalez laudata diſſert. XIII. num. 76. Gonzalez ipſe in Operis ſui Introductione num. 40. de ſemetipſo inquit: *Poſtquam accurate legi quicquid benignioris ſententiæ doctores pro ſe, quicquid contra ipſos adducerent ſeverioris ſententiæ defenſores, poſt exactam totius controverſiæ diſcuſſionem, quamvis fuiſſem contrariæ ſeutentiæ principiis aſſuetus, meo tamen firmiter inſedit animo, manſitque infixum.... nulli permiſſum eſſe amplecti ſententiam minus tutam in occurſu tutioris æque vel fere æque ſibi veriſimilis; atque adeo ad uſum licitum opinionis minus tutæ neceſſarium omnino eſſe, quod poſt diligentem veritatis inquiſitionem ipſa citra paſſionem & culpam appareat operanti ſenſibiliter & cla-*

Digitized by Google

& clare veriſimilior oppoſita, atque hac de cauſa ab ipſo judicetur verè judicio abſoluto determinato. Non defuerunt ergo Auctores graviſſimi, qui re mature ac diligenter excuſſa Probabiliſmum, ut vulgo defenditur, retractarunt.

Hinc rejicitur plurimorum Recentiorum confidentia, quâ innumeros nobis Doctores obtrudunt, eos maxime, qui Moralem Theologiam poſtremis ſæculis exornarunt. Ab his initio petimus, num probent Pii II. in Epiſtola ad Ludovicum Galliarum Regem monitum illud perutile: ***Scriptura, quæ ait, Ubi multa conſilia, ibi ſalus, conſiliorum multitudinem non requirit, ſed maturitatem & digeſtionem; quæ res in paucis, quam in multis facilius invenitur: neque enim boneſtas & juſtitia multitudini facile ſuadetur; quæ variis affectibus agitata ad pejora frequenter inclinat.*** Colluſtrat documentum iſtud lege Juſtinianea, atque exemplis Jeſuita Comitolus pagina Reſponſorum Moralium 653. Quærimus inſuper, ſit ne Probabiliſmi propugnatoribus major doctrina, major ſanctitas, major in Eccleſia auctoritas; quæ tria in Scriptorum numero ſunt apprime inquirenda. Petimus etiam, ut Probabiliſtæ in medium proferant Eccleſiæ Patres, Canones Conciliorum, ſtatuta Pontificum, nec non antiquos celebreſque Scholaſticos, qui floruerint ante annum 1570. Interrogamus etiam, an Probabiliſmum retractaverit præclarus aliquis Scriptor ex illorum numero, qui illum probarunt, adhibito ſtudio, & re diligenter diſcuſſa. Id etiam ſcire percupimus, an habenda ſit ratio Auctorum illorum, quos diximus pugnare ex adverſo: & ſi reſpondeatur nihili hos faciendos, optamus ut nobis reddatur cauſſa; an fuerint morum corruptores, an a Sede Apoſtolica hoc in eis dogma fuerit proſcriptum, an ex illorum perceptionibus ſcaturierint morum laxitates, an impetiti ſint cenſura aliqua, a qua ſe purgare nequiverint. Poſtremo quoniam humanæ auctoritati debent præferri ſacræ litteræ, & monimenta reliqua veritatis firmiſſima, & inconcuſſa; hoc nobis eſt demonſtrandum, ſubverti munimentis hujuſmodi Scriptorum, quos ſequimur, auctoritatem. Quod ſi Probabiliſtæ proferant tantummodo Auctores poſteriorum ætatum, refutatos a multis, a ſuis quoque partibus disjunctos, ductoſque vel præjudicio aliquo, vel parum conſiſtente momento; noverint ſententiæ ipſorum quamlibet Recentiorum multitudinem nihil afferre poſſe adjumenti.

Recenſere quidem potuerunt venerabilis Societatis Jeſu Scriptores plurimos, etiam eximium Concionatorem, virumque egregium Paulum Segneri ſeniorem, qui de hoc argumento elegantiſſimam conſcripſit Epiſtolam, non enim nos de hujus auctore aliter ſentimus, quam juxta nominis inſcriptionem. Verum nec Jeſuitæ omnes Probabiliſmum ſectantur. Dixi de Paulo Comitolo, de Cardinali Pallavicino, & de Thyrſo Gonzalez. Bellarminus in Epiſtola ad nepotem ſuum

Digitized by Google

ſuum Epiſcopum Theanenſem hæc habet: *Si quis velit in tuto ſalutem ſuam collocare, is omnino debet certam veritatem inquirere, & non reſpicere quid multi hoc tempore dicant, aut faciant: & ſi rei certitudo non poſſit ad liquidum apparere, debet omnino tutiorem partem ſequi, & nulla ratione, nullius imperio, nulla temporali auctoritate propoſita ad minus tutam partem declinare. Agitur enim de ſumma re, cum de ſalute æterna tractatur; & facillimum eſt conſcientiam erroneam exemplo aliorum induere, & eo modo conſcientia non remordente ad eum locum deſcendere, ubi vermis non moritur, & ignis non extinguitur*. Afferunt graviſſima hæc Bellarmini verba Thyrſus Gonzalez, & Cardinalis Aguirre, una cum Epiſtola Mutii Vitelleſchi Præpoſiti Generalis data anno 1617. pridie nonas Januarias. Teſtatur idem Gonzalez oppugnari Probabiliſmum a Ludovico Molina, Ferdinando Ribello, Andrea Blanco, atque hunc omnium primum adverſus Probabiliſtas ſtrinxiſſe calamum. Addere poſſumus Franciſcum Cardinalem Toletum, Dominicum Nunnez in Regula honeſte vivendi, Adamum Eherentreich De licentia Actionum Moralium, Aegidium Eſtriz in Logiſtica Probabilitatum, alioſque bene multos. Iſtos vero, præſertim Bellarminum, Pallavicinum, Toletum, Comitolum, & Gonzalez æquiparare poſſumus Jeſuitis ceteris univerſis. De Pauli Segneri Epiſtola nihil habeo aliud, quod valeam pronuntiare. Illam refutavit Ballerinius eruditus, diſſertuſque Presbyter Veronenſis: neque hujus argumenta frangit Epiſtola Anonymi ab eodem Auctore poſtremis diſſertationibus vellicata. At plura de iis, quæ pertinent in hac quæſtione ad auctoritatem numerumque Scriptorum dicta ſunt hactenus. Proferenda ergo ſunt, quæ ad percipiendam vim & efficacitatem rationum ducimus præmittenda.

Ac principio prænotandum eſt omnem opinionem, quatenus plenam ſcientiam, judiciique firmitatem excludit, ortum ducere ex ignorantia. Liquet id ex quo principia, quæ certa ſunt ac perſpicua, & quorum connexio cum enunciationibus inde illatis ſimiliter manifeſta eſt, non opinionem generant, ſed ſcientiam; quemadmodum ſi auctoritatem habeant divinam atque irrefragabilem, & excedant notitiam naturalem, rationemque communem, nec opinionem pariunt, nec ſcientiam, ſed fidem. Atque id affirmat D. Bernardus ſcribens in v. de Conſid. cap. 2. *Intellectus rationi innititur, fides auctoritati; opinio ſola veriſimilitudine ſe tuetur*. Et Tertullianus libro ad Nat. cap. 2. *Varietas opinionum*, inquit, *venit ex ignorantia*. Revera in Deum, quem nihil latere poteſt, nulla cadit opinio, nullaque judicii hæſitatio: nos e contra diverſis opinationibus trahimur, idque evenit non in per ſe notis, quorum eamdem habemus ſinguli perceptionem, ſed in abſtruſioribus & reconditis, quorum cauſſam ignoramus. Propterea in primo homine condito cum participatione lucis æternæ, nullaque deceptus falſitatis

tatis imagine, nullam extitiſſe opinionem errori ſubjectam, ſcite & luculenter demonſtrat Q. xviii. de Veritate a. 6. Doctor Angelicus: ubi etiam probat opinionem ſemper eſſe cum inordinatione aliqua conjunctam, quoniam inordinatio eſt, *quotieſcunque intellectus, cujus objectum eſt verum, flectitur in aliquam partem a veriſimili*. Hæc quidem Doctrina Auguſtiniana eſt; nam S. P. in libro de Utilitate credendi cap. xi. num. 25. affirmat, *tria eſſe veluti finitima ſibimet in animis hominum diſtinctione digniſſima, intelligere, credere, & opinari: quæ ſi per ſeipſa conſiderentur, primum ſemper ſine vitio eſt, ſecundum aliquando cum vitio, tertium nunquam ſine vitio*. Ignorantiam vero, ex qua naſcitur opinatio, eſſe animi vulnus, atque pœnam peccati, res eſt in Auguſtino adverſus Pelagianos decertante literis expreſſiſſimis demonſtrata. Itaque ſi quis opinionem probabilem ſequatur, & ex duabus falſam eligat, videndum eſt, an tali ignorantia laboret, quæ poſſit illum a culpa excuſare; ſi veram, quærendum an ſcienter ſe exponat peccandi periculo: quod ſane, præceptore D. Thoma Quodlib. viii. art. 13. reperitur, *quotieſcunque operans non habet ſcientiam de contrario, & in quamdam dubitationem inducitur contrarietate opinionum, & tenui ea dubitatione permanente operatur*. De ignorantia autem ſtatutum eſt ſupra, invincibilem ſemper a peccato excuſare, quum deſtruat voluntarii rationem: vincibilem autem eſſe damnabilem, ſi ſit eorum, quæ ſcire debemus, juxta canones capitis xii. & receptam D. Thomæ doctrinam Q. 3. de Malo art. 8.

Obſervandum præterea, ex duabus inter ſe pugnantibus opinionibus, quarum una præferat libertatem, altera vero præceptum, unam ſemper veram eſſe, aliam falſam. In exemplo ſint hæ duæ enunciationes, *Licitum eſt in hoc peragendo negocio uti ſimulatione*, &, *Non eſt licitum*. Impoſſibile eſt utramque propoſitionem eſſe ſimul veram, ſimulque falſam, ſi eadem ratio ſit utriuſque, idem objectum, eædem rei circumſtantiæ, prout didicimus in veſtibulo Dialecticæ, & ex communi notiſſimoque pronuntiato, quod idem nequeat ſimul eſſe, & non eſſe. Profecto in duarum opinionum conflictu, neceſſe eſt, ut utraque ſit æque probabilis, aut una habeat majorem, quam altera probabilitatem; momenta enim, quibus innituntur, niſi æqualis ſint ponderis, diſparia erunt atque inæqualia, unumque pluris erit, ac ponderoſius: ideoque diſputari ſolet, num liceat ſequi opinionem probabilem in occurſu minus probabilis, num in concurſu opinionis æque probabilis, num denique in concurſu opinionis probabilioris.

Illud quoque advertendum eſt, nonnihil intereſſe diſcriminis inter tutam ac probabilem opinionem: nam tuta dicitur opinio illa, quæ vitat omne peccandi periculum; probabilis quæ innititur haud levi auctoritatis vel rationis momento. Poteſt itaque contingere, ut opinio aliqua ſit minus probabilis, & nihilominus magis tuta. Affert exemplum Gonet

Digitized by Google

Gonet ſententiæ D. Bonaventuræ , quod homo ſtatim poſt lapſum teneatur ad confitendum lethalia crimina , ſi copia adſit Confeſſarii . Talis dicitur opinio eorum , qui putant mortale peccatum non recitato Matutino cum Laudibus rem ſacram peragere ; aliaque rigidioris Moralis capita , de quibus nihil noſtra intereſt in præſentiarum definire . Multæ tamen dantur ſententiæ probabiliores ſimul , & tutiores , cujus generis ſunt omnes illæ , quæ non ſolum amovent peccandi pericula , verum etiam habent momenta validiora : in Schola noſtra ſententia docentium inquirendam eſſe a Confeſſario peccatoris inolitam ſceleris conſuetudinem , & aperiendas circumſtantias notabiliter aggravantes .

Inſuper prænotandum eſt, nunquam licitum eſſe ſequi conſcientiam dubiam , hæſitantem ſcilicet , & in neutram partem protendentem , ſive quia nulla adſit aſſentiendi ratio , ſive quia utrinque occurrant rationes conſimiles & æqualia momenta . Dubitatio enim eſt , inquit Q.XIV. de Verit. a. 1. S.Thomas, quotieſcumque animus *fluctuat inter duas partes contradictionis* . Et quidem conſcientiam dubiam non eſſe certam regulam morum, liquet ex illo axiomate : *In dubiis tutius eſt eligendum* ; quod habetur in cap. *Ad audientiam* . Et cap. *Significaſti* , De Homicidio . Cap. *Juvenis* De Sponſal. &c. Idem tradit Auguſtinus ſcribens in priori libro de Bapt. contra Donatiſtas cap. 3. *Graviter peccaret in rebus ad ſalutem animæ pertinentibus , vel eo ſolo quod certis incerta præponeret* . Proximoque capite 5. verba faciens de iis , qui Baptiſmum ſuſcipiebant in parte Donati, *Quis dubitat*, inquit, *certum eſſe peccatum, non ibi potius accipere , ubi certum eſt non eſſe peccatum*? Quibus accedit ratio paullo ſupra ex Angelico Doctore deprompta,quod peccet quiſquis periculo peccandi ſe exponit: verſatur autem in magno peccandi periculo qui opera exequitur , de quorum honeſtate firmam non habet perſuaſionem . Enimvero ſi nemo prudens ac plane non ſtultus ſumeret cibum vel potum , dum anceps eſſet , an eſſet medicatum & venenoſum ; quis præcipiti conſilio ea patrare debet , quibus veretur ne peccato inficiatur immortalis animus , cujus ſalus præferenda eſt corporis valetudini ?

Sedulo autem hîc animadvertendum eſt , Probabiliſtas diſtinguere inter dubium *ſpeculativum* , & *practicum* , ut ſi probare niteris ex duabus oppoſitis opinionibus generari dubitationem, ideoque nefas eſſe ambabus ſimul confluentibus agere adverſus illam , quæ ſtet pro præcepto , præſto ſit ſubterfugium , quod dubium iſtud ſpeculativum eſt , non practicum , & conſequenter nequit conſcientiæ rectitudinem labefactare . Dixi paullo ſupra Cardinalem Aguirre commonere hanc diſtinctionem eſſe in præſenti controverſia rejiciendam : quod num recte commonefactum ſit , brevî revocabo ad examen ; pendet enim ex diſtinctione iſta non ſolius quæſtionis , in qua verſamur , ſed aliarum quoque plurimarum enodatio . Itaque dubium ſpeculativum eſt , quod ſiſtit in contemplatione veritatis ; ut dum in problemate ignoramus quæ-

Digitized by Google

nam pars verior ſit: practicum vero dubium eſt illud, quod attinet ad rem peragendam. Ita Dialecticorum dubitationes ſpeculatrices ſunt, artificum practicæ. An utrumque dubium ad eamdem mentis facultatem pertineat, an potius unum ad intellectum, alterum ad voluntatem, nihil prorſus intereſt definire. Judicium ſpeculativum, & practicum eſſe ejuſdem potentiæ docet S. Thomas 1. p. q. 79. art. 11. Sunt permulti, qui illud ad intellectum referunt, iſtud ad voluntatem. Nos repetimus utriuſque judicii diſcrimen ex objectis tantum, aut connotatis, qua etiam ratione duas illas animæ facultates, mentem ſcilicet, ac voluntatem ſejungimus. Conveniunt in hoc omnes, quod practicum judicium prioris ductum ſectetur: quare ſi judicium ſpeculativum dubium ſit, etiam practicum ex dubitatione procedit; neque poteſt quiſpiam in ſpeculatione hæſitans ſemetipſum ad agendum determinare, niſi aut præcipiti imprudentia, aut fluctuantis animi trepidatione.

Patroni opinionis probabilis, ut cum dubitatione ſpeculatrice ſtare demonſtrent judicium practicum moraliter certum, confugiunt ad mentis humanæ reflexiones, uti in præcedentibus innuebam. Hoc ſane loco nobis accurata diſtinctione opus eſt. Porro ſi dum ſpeculatio eſt anceps, & in rebus dijudicandis mens fluctuat, immutetur objecti circumſtantia, accedatque momentum aliud alicujus ponderis; haud dubium, quin efformari tunc valeat judicium practice firmum ac certum: verum certitudo iſta nequaquam innititur reflexioni præcedentis dubitationis, ſed reflexioni accedentis momenti, atque novæ gerendarum rerum circumſtantiæ. Exemplis id explico. Hæret dubius vir Religioſus an liceat ſibi jejunium frangere, vel a Choro diſcedere: præcipit illi Superior ut comedat, ſtudiiſque vacet; atque id faciendum cenſet judicio practico, quod non ex præcedenti dubitatione habet firmitatem, ſed ex accedente præcepto. Dubitat item creditor, num ſibi fas ſit agrum debitoris invito domino invadere: accedit ad forum Judicis, a quo accipit invadendi auctoritatem; & recte id licitum judicat, hujus tamen auctoritatis præſidio, non vi prioris fluctuationis. Anceps eſt colonus an jure prædium poſſideat, de quo lis pendet ambigua; at edoctus a Juriſconſulto in poſſeſſione prædiorum meliorem eſſe conditionem poſſidentis, ac neminem bonis quæ poſſidet ob dubium aliquod eſſe expoliandum, nixus ille hoc principio tradito ab Auguſtino de Fide & Op. cap. VII. juriſque regulis confirmato, practice certus evadit, & abſque piaculo prædium retinet. Atque ita in exemplis compluribus ratiocinandum. Quod itaque ſtante dubio poſſit conſcientia induere practicam certitudinem, ſi accedat nova aliqua ratio, aut immutentur circumſtantiæ, ſive materia præcepti, veriſſima atque indubitata res eſt; atque omni procul dubio poteſt hoc pacto ex reflexione mentis antea perplexæ fieri judicium practicum moraliter certum, quod ſit morum regula.

At

At perſiſtentibus iiſdem motivis, ob quæ animus fluctuat, & dubius hæret an hæc actio honeſta ſit, an turpis atque inhoneſta, per nullum judicium reflexum reddi poteſt moraliter certus de illius honeſtate. Ex quo enim fonte certitudo hujus judicii manare poteſt, ſi judicium ſpeculativum, unde exoritur practicum, anceps eſt, atque incertum? Non poteſt excogitari niſi duplex via, quà animus ab illa hæſitatione deſcendat in certitudinem iſtam, utraque contorta & fallax. Ac prima via eſt, ut, librata auctoritate, vel ratione judicetur eſſe æque probabile quod illa actio ſit honeſta, & quod ſit inhoneſta, quoniam utrinque gravia proferuntur momenta, atque hoc pacto nobis perſuadeamus fas eſſe quod lubet, adeo ut non in dubiis jam hæreat animus, ſed in opinationibus, quarum utraque licita judicatur. At falſum eſt, quod per judicium reflexum de æqua probabilitate duarum opinionum oppoſitarum poſſimus efformare judicium practice certum, atque ad formandos, dirigendoſque mores idoneum. Dum enim arbitramur utramque opinionem eſſe æque probabilem, perſuaſum nobis eſt utramque æqualibus momentis inniti: quod dum nobis eſt perſuaſum, quomodo exuere poſſumus præconceptam dubitationem? Certe id non poſſumus vi rationum ac momentorum, quum ex utraque parte hæc nos conſimili pondere trahant: ſed tantum libera, noxiaque deliberatione, non ductum rationis conſectante, ſed ſenſuum.

Altera via eſt, ut in concurſu illarum inter ſe pugnantium opinionum excludatur, aut ſuſpendatur judicium de objecti inhoneſtate, ita, ut in una opinione animus acquieſcat, de altera autem nihil habeat ſolicitudinis: quod me judice fieri nequit abſque ſumma imprudentia ac perverſitate. Principio enim hæc judicii ſuſpenſio annexam habet ignorantiam voluntariam, eamque turpem & damnabilem, quam Theologi appellant affectatam, quoniam parvipendens rationes oppoſitas, præſertim obvias, & peccandi pericula commonſtrantes, profecto non vult intelligere ut bene agat, oculos ſibimet eruit ne videat, atque ait Domino rationis ſtimulos excitanti, *Recede a me, ſcientiam viarum tuarum nolo*. Quis autem ignorat, perniciose agere *adverſus ſeipſum cor humanum, ut quod poſſit intelligere, ſi bona voluntas accederet, non intelligat, non quia difficile eſt, ſed quia voluntas averſa eſt?* inquit Auguſtinus Enarrat. in Pſalm. xxxv. num. 1. Deinde qui non vult expendere momenta contraria, is nec prudens eſt, nec moraliter certus de operis honeſtate. Enimvero quis, niſi omnino deſipiat, exiſtimet certum eſſe, quod norit validis argumentationibus oppugnari? Præterea, ut aliquod proferamus exemplum ex humanis officiis depromptum, num prudens dicendus eſt miles, qui non timet hoſtis a tergo venientis inſidias? num prudens mercator, qui lucrum tantummodo, non damnum penſitat? num prudens judex, qui defenſoribus, non accuſatoribus aures præbet? Ex duobus quidem opinionibus invi-

cem pugnantibus, ſi una honeſtatem, utilitatem, æquitatemque proponit, altera accuſatrix eſt, & crimen probrumque objectat, atque ideo nequit iſta prudenter abjici, & abſque ponderatione deponi.

Prænotandum quoque eſt, Probabiliſtas, ſi hac percellantur argumentatione, Neceſſum eſt ex duabus contrariis opinionibus unam veram, & alteram falſam eſſe, & conſequenter adeſt in earum diſcretione periculum errandi, ac præcepta tranſgrediendi, illico reſponſuros, adeſſe quidem periculum peccandi *materialiter*, at non peccandi *formaliter*: quam reſponſionem frequentiſſime repetit Anonymus auctor Epiſtolæ vernacula lingua adverſus Ballerinium conſcriptæ, quaſi Antiprobabiliſtæ rancidulam illam confectamque diſtinctionem nondum perceperint, aut nolint advertere. At quidquid ideæ, perceptioniſque vocabulis iſtiuſmodi inſit; indubitatum eſt illum peccare tam *materialiter*, quam *formaliter*, ideſt, ſemetipſum obſtringere criminis alicujus reatu, qui voluntarie ac libere præceptum tranſgreditur aut opere, aut omiſſione, neque habet ex parte hujus voluntatis libere præceptum tranſgredientis vel ignorantiam, vel impellentem neceſſitatem, vel motivum aliud invictum excuſationis. Atque id mortalium neminem puto denegaturum. Si ergo lubeat aſſerere, quod ſit peccatum duntaxat *materiale* pravum illud opus, quod perpetratur abſque uſu libertatis, vel cum ignorantia minime culpabili, ut homicidium commiſſum a phrenetico, concubitus Jacob cum Lia, atque alia facta hujus generis; annuam toto capite: nolo enim de verbis in re graviſſima diſceptare. Quod ſit tamen peccatum, ut inquiunt, *formale*, peccatum imputabile ad culpam, peccatum denique animam innectens reatu, nſi adſit ex parte voluntatis ratio aliqua excuſans; puto, inquam, neminem unum eſſe fore, qui neget. Quamobrem hoc inſinuare intendimus quotieſcunque dicimus vitandum eſſe peccandi periculum; etiamſi non exprimatur a nobis adverbium illud *formaliter*; quod fortaſſis adhibetur perperam, quoniam peccatum propria ſermonis conſuetudine non appellatur quicquid non poteſt, aut non debet vitari. Atque hæc ſunt, quæ duximus prænotanda.

CAPUT XIV.

Demonſtratur conſcientiam probabilem, qua talem, non eſſe ſemper certam, rectamque regulam morum.

PRIUSQUAM de opinionum conflictu diſquiramus, univerſim de *probabili* in ſe ſpectata differendum eſt: quumque plures dentur probabilitatis gradus juxta majorem, aut minorem auctoritatem, variaque rationum pondera, atque momenta, dicendum primo quid ſentiendum

tiendum de probabilitate pertenui, haud momentoſis argumentis, vel paucis, aut proletariis Scriptoribus ſubnixa; tum cetera quæſtionis capita ſubnectenda.

Propositio I. Si tenuis ſit opinionis probabilitas, eidem morigerari iniquum eſt.

Hæc propoſitio, cui etiam recentiores probabiliſtæ ſubſcribunt, probari poteſt ſacris literis, Patrum auctoritate, definitione Pontificum, obvia ratiocinatione, atque exemplis. Scriptura divina commonet etiam ad perditionem impios pertrahi iis obſequentes, quæ licita, ac juſta opinantur; ac propterea dandam operam ſaluti animarum abſque fallaci fidentia, & conjuncta cum ſpe animi trepidatione: *Eſt via, quæ videtur homini recta, & noviſſima ejus ducunt ad mortem*, inquit Auctor Proverbiorum cap. XVI. 25. Et Apoſtolus ad Philip. II. 12. *Cum metu, & tremore veſtram ſalutem operamini*. At ubi tenuis occurrit probabilitas; qui eidem obſequitur, arbitratur viam directam tenere, cum iter arripiat flexuoſum, & fallax, atque unius auctoris doctrinæ, aut non exploratæ ratiocinationi confiſus abjicit comitem opinionis formidinem. Contemnit itaque Apoſtolicam monitionem, & viæ ſe committit, cujus exitus eſt mors, ac ſempiternus interitus.

Sane ut ad Eccleſiæ definitiones procedat diſſertatio: ſi fas eſſet ſequi quamlibet probabilem opinationem, poſſet quis amplecti ſententiam unius Scriptoris aliqua nominis celebritate præclari nulla ratione habita ceterorum. Tunc enim adeſſet aliquod auctoritatis momentum ſufficiens ad tenuem probabilitatem conſtituendam. Et revera unius Doctoris pii, ac docti auctoritate reddi opinionem probabilem, & conſcientiam tutam, tradiderunt probabilitatis Propugnatores Eſcobarius Theol. Moral. Tom. 1. l. 2. ſect. 1. cap. 2. Sanchez Op. Moral. lib. 1. cap. 9. num. 6. Tamburinus lib. 1. in decalogum cap. 3. §. 3. At ab Innocentio XI. anno 1679. proſcripta fuit hæc aſſertio: *Generatim dum probabilitate, ſive intrinſeca, ſive extrinſeca, modo a probabilitatis finibus non exeatur, confiſi aliquid agimus, ſemper prudenter agimus*. Et ab Alex. VII. *Si liber ſit alicujus junioris, & moderni, debet opinio cenſeri probabilis, dum non conſtet rejectam eſſe a Sede Apoſtolica tanquam improbabilem*. Reponet Probabiliſta non cujuſcunque auctoris licitum eſſe ſententiam amplecti, ſed pii tantum, ac docti. Verum ſi huic docto, pioque auctori repugnent alii cum numero, tum doctrina percelebres, idque mihi compertum ſit, (fateor enim rudem, atque imperitum hominem ad hortationem Parochi, aut Confeſſarii, quem probum doctumque exiſtimat, poſſe conſcientiam moraliter certam induere) ſi, inquam, illi auctori repugnent alii, quomodo ipſius judicium, non leve, ſed libratum, ac firmum poterit judicari? Num prudenter nequaquam credendum eſt, ſcriptorem alioqui accuratum tunc

tunc aberrare, præſertim ubi adverſatur venerandæ aliorum multitudini, nec prodit doctrinæ ſuæ momentum aliquod inviƈtiſſimum? Præterea propoſitiones illæ duæ ab Apoſtolica Sede reprobatæ fuerunt, ne quis morum regulam ad parvum Auƈtorum numerum exigeret, aut illam conſtitueret in alicujus Doƈtoris approbatione, ſpretis ſacrarum Scripturarum, ac Patrum documentis: nam ob eamdem rationem etiam ab Eccleſia Gallicana confixæ fuerunt in Generalibus Comitiis ann. 1700. At ſi fas eſſet tenere probabilem quantumvis tenuem opinionem, poſſet quis fidere unius junioris inſtitutionibus, parvipendens ſacras literas, Eccleſiæ canones, Patrum monita, aut ſaltim nullam de his gerens ſolicitudinem. Damnatas igitur propoſitiones laxitate morum ſuorum comprobaret.

Accedunt ſummorum Pontificum definitionibus graviſſima Patrum monita. Ac primo Tertullianus eo argumento inſeƈtatur Ethnicorum licentiam, viceſimo capite lib. de Speƈtaculis, quod nuſquam excuſetur agens quæ Deus damnat, & quæ judiciorum varietati ſubjiciuntur; propterea quod *hæc eſt veritatis integritas, & quæ ei debetur diſciplinæ plenitudo, non mutare ſententiam, nec variare judicium*. Quomodo ergo fidit conſcientiæ ſuæ, qui haud ignarus veritatem unam eſſe immutabilem, atque integerrimam, dum major pars Doƈtorum ab illius ſenſu diſtrahitur, pro libito quæ magis arrident compleƈtitur? An non Ethnicis, quorum ſaltim in impia ipſorum Religione erat communis error, longe iniquior habendus eſt? Dices Ethnicis non probabilem fuiſſe conſcientiam, ſed erroneam. At hæc ipſa conſcientia erronea, quoniam ei obſequebantur ob augurum, majorumque ſuorum auƈtoritatem, & ob anteceptam ſuperſtitionis venerationem, neque expendebant motiva credendi, quæ evidentiſſime fidem noſtram confirmant, hæc, inquam, conſcientia eis nedum probabilis erat, ſed etiam Chriſtianorum Religione probabilior. Fateri autem debent, ut prænotavi, Probabiliſtæ ſe non ſolum pugnare pro illa probabili opinione, quæ ſit talis re ipſa, ſed quæ talis appareat operanti. Quum itaque Idololatris religio flagitia permittens appareret probabilior; in ſententia Adverſariorum noſtrorum immunes erant a culpa. Et quidem Erardus Billius e Probabiliſmi principiis excuſat a peccato puerum baptizatum, qui ob monita parentum adhuc hæreſi ſibi propoſitæ aſſentitur, & ait multas puellas uſque ad vigeſimum annum vix poſſe cenſeri hæreticas. Cur quæſo? Quoniam habent, quandiu argumentis convincentibus non retrahuntur, *argumenta probabilia ſuæ ſeƈtæ*. Hæc Billius Traƈt. III. de Fide, non tantum ab Auƈtore Artium Jeſuiticarum §. VI. Cent. I. verum etiam a Nicolao L'Herminier Tom. V. pag. 120. laudatus. Qui ergo indiſcriminatim Probabiliſmum ſeƈtantur æque, ac Ethnici, Tertulliani reprehenſioni ſubjiciuntur.

Accedit Tertulliano Auƈtor Hom. 44. in Matth. inter opera Chryſoſtomi,

ſoſtomi, cujus hæc ſunt verba: *Si veſtimenta empturus gyras unum negotiatorem, & alterum, & ubi meliores veſtes inveneris, & pretio viliori ab illo comparas; quomodo non oportet populum circuire Doctores, & inquirere ubi ſincera veritas Chriſti venundatur, & ubi corrupta, & veriorem eligere, pluſquam veſtimentum?* Qui ergo unius aut alterius Scriptoris ſequitur auctoritatem, niſi is inviƈtiſſimis Scripturarum ſanƈtarum, Traditionis, ac ſacrorum Canonum momentis ſententiam ſuam roboraverit, atque adverſarios habuerit quamplurimos, & probabilia duntaxat tradiderit, quaſi ex uno negotiatore ſordidam mercem ſibi comparat, atque corporis utilitati magis ſtudet, quam animæ. Alia Patrum teſtimonia producam proxima poſitione.

Evertitur etiam contraria aſſertio validis ratiocinationibus. Primo quoniam tenuis probabilitas, aut ex numero, & auƈtoritate ſcriptorum peti debet, aut ex momento rationis. Si ex primo capite; tenuis probabilitas commentitia eſt, ac repugnans. Vel enim auƈtores, quibus fulcitur, ſunt omnes, aut plures, & ſapientiores, ac maxime noti, & illuſtres; & hoc paƈto non eſt tenuis probabilitas, ſed magna: vel ſunt perpauci, ac minus exercitati, nominiſque vulgaris; atque ita juxta traditam definitionem *probabilis*, nec opinionem probabilem poſſumus appellare; cum non habeatur momentum aliquod ponderoſum. Ac pari jure ſi probabilitas innitatur rationi; aut hæc dignoſcitur Scripturæ, ac Patribus conſentanea, & gravis eſt probabilitas, non tenuis: aut Scripturis, Patribuſque repugnat, & nulla probabilitas eſt; aut non deprehenditur, num repugnans ſit, vel conſentanea; & ita cum poſſit eſſe humanæ mentis figmentum, & exigua ſupponatur ac tenuis, nequit habere grave illud pondus, quod ad conſcientiam probabilem ipſi adverſarii requirunt. Probabilitas itaque quæ ſit tenuis, nequit excogitari; niſi *probabile* dixeris quicquid poteſt aliqua argumentatione quodammodo ſuaderi, quod convenit etiam cuique dubitationi. Deinde ſi fas ſit obſequi cuilibet quamvis tenui probabilitati; fas quoque erit imprudenter agere, & periculo peccandi ſe exponere; quemadmodum paullo poſt demonſtrabimus. Præterea nonne peccat, qui legem contemnit? Nonne contemnit qui divina mandata minime meditatur? An meditatur qui ſuaſori cuilibet præbet aſſenſum? Num talem aſſenſum non præſtat, qui minima duƈtus ratione propriæ obtemperat voluptati? Mitto erumpentem ex hoc fonte morum inhoneſtatem, turpiſſimamque licentiam.

Exemplis denique falſum illud dogma refellam. Quis enim cum in promptu ſit communis cibus, acciperet inſolitum, quem major convivarum pars veneno infeƈtum aſſereret? Quis viam ab uno commonſtratam arriperet, quam alii affirmarent ducere ad præcipitium, receſſumque latronum? Quis poſthabitis fidiſſimis ſociis, fœdus cum aliquo iniret abſque prædis ſponſione fruƈtus uberrimos pollicente? At qui.

Digitized by Google

qui opinionem tenui probabilitate ſuffultam amplectitur, facit quod alii iniquum, & animæ exitioſum deprædicant, iter tenet lubricum, ac præceps, & ſe adverſus ceterorum commonitiones committit infido ſponſori; agitque temere ad ſpiritualem perniciem, quod pro ſervanda corporis incolumitate vitaret. Nimis autem eſt futile quod reponunt nonnulli occurrere in allatis exemplis damnum imminens noſtri, vel proximorum; quum magis timendum ſit gehennæ incendium, ac perpetuus animorum interitus, quam quodcunque corporalium rerum detrimentum; & gratiæ ornatus perenniſque felicitas ſit bonis ceteris præferenda.

Prop. II. Univerſim de qualibet opinione probabili loquendo, ea ſi tuta non appareat operanti, neque conſcientiam moraliter certam ingeneret, haud eſt firmiſſima morum regula.

Demonſtratur I. e ſacris literis. Eccleſiaſtici enim 37. verſ. 20. legitur: *Ante omnia opera verbum verax præcedat te: & ante omnem actum conſilium ſtabile.* Verbum verax dicitur hoc loco veritatis perceptio, vel ratio, juxta Græcam verſionem, Ἀρχὴ παντὸς ἔργου λόγος: *Principium cujuſque operis ratio.* Ut igitur quiſque bonam conſcientiam gerat, neceſſum eſt, ut rationem ſuorum operum reddere valeat, nec ſinat ſe tranſverſum agi a cupiditate, paſſione, caſu, aliave re, quæ eum in errorem indueat. Atque hoc eſt præclariſſimum monitum S. Thomæ Aquinatis datum Monachis Foſſæ novæ prope exitum vitæ ſuæ, ut refert etiam Cornelius a Lapide in hunc Eccleſiaſtici locum. Sane illum, qui ducitur opinione probabili, ſæpenumero non ratio præcedit, ſed error, & quidem error cujus aliquam habet ſuſpicionem; neque ſtabile conſilium, ſed judicium fluctuans, & anceps. Spernit itaque monitum Eccleſiaſtici, & voluntaria cæcitate in errorem prolabitur.

Præterea Matth. VI. 22. ait Dominus: *Lucerna corporis tui eſt oculus tuus. Si oculus tuus fuerit ſimplex, totum corpus tuum lucidum erit. Si autem oculus tuus fuerit nequam, totum corpus tuum tenebroſum erit.* Oculum directionem mentis Chriſtus appellat. Eſt autem oculus ſimplex, inquit Bernardus de Præcepto, & diſpenſ. cap. XIV. num. 35. qui habet *caritatem in intentione, & in electione veritatem.* Ita e regione duo mala oculum nequam conſtituunt, *cecitas, qua fit ut veritatem non agnoſcat, & perverſitas, qua fit ut diligat iniquitatem*, inquit idem S. Doctor proximo num. 36. At qui probabilem utcumque amplectitur, is ſæpe falſam probat opinionem, & eligens deteriora, & quæ diſplicent Deo, non caritate ducitur, ſed perverſitate. Eſt itaque oculus ejus nequam, & corpus, ideſt, univerſum quod exercet opus tenebroſum, atque perverſum. Vim addit huic argumentationi, quod S. Bernardus inquit num. 40. *Si igitur vere oculus nequam eſt, qui perverſus pariter, & cæcus bonum agit, & malum*

lum credit, utique recte operando, ſed operando inique bonum ſibi in malum vertit, & tantum malum quantum crediderit; quandoquidem juxta ſententiam Domini totum corpus tenebroſum reddit oculus nequam: quid enim luci relinquitur, ubi nec pia intentio, nec vere pia opinio invenitur? At non ideo ſequitur, ut qui e contrario malum facit, & bonum putat, juxta ſuam fidem ſimiliter & ipſe inveniat. Quare? Non eſt quippe ſimplex oculus ille, qui ex judicio veritatis totum corpus lucidum reddat. Profecto qui ſequitur opinionem tantum probabilem, frequenter *malum facit, & bonum putat*. Ergo ſimplicem oculum nequaquam habet. Concludit Bernardus hac definitiva ſententia: *Sive itaque malum putes bonum quod forte agis, ſive bonum malum quod operaris, utrumque peccatum eſt*. Advertas tamen, male ex hoc Bernardi loco quoſdam inferre nec ignorantiam invincibilem a peccato excuſare; quia hac ignorantia laborans habet cæcitatem, qua fit, ut veritatem non agnoſcat. Ita Wendrockius, qui poſtrema Bernardi verba eo fortaſſis ſine exſcripſit literis grandiuſculis. Male etiam illinc aliqui inferunt oculum qui ſimplex non eſt, nequam eſſe, cum unum alteri opponat Chriſtus; ut inquiunt poſt Gisbertum Continuatores Prælectionum Theolog. Hon. Tournely. Si enim id aſſeratur; ignorantis invincibiliter oculus nequam erit, quandoquidem deſtitutus luce veritatis non eſt ſimplex. At Bernardus num. 37. ſcripſerat: *Eſt qui bonum diligit, & malum neſcius agit. Hujus quidem bonus eſt oculus, quia pius, non tamen ſimplex, quia cæcus. Et eſt qui bonum & libenter agit & prudenter intelligit. Hujus revera oculum non immerito ſimplicem dixerim, utpote cui neutrum bonum deſit, nec zelus ſcilicet bonus, nec ſcientia*. Igitur eſt oculus, qui non eſt ſimplex, & tamen non eſt nequam, ſcilicet neſcientis ignoratione excuſabili; de quo idem Bernardus interpretatur ea verba: *Ephraim quaſi columba ſeducta*.

Tertio probatur auctoritate Auguſtini, qui libro III. contra Academicos cap. XVI. excutere nititur principium illud, *Qui ſequitur in agendo probabile, non errat, nec peccat*, demonſtrans eo admiſſo licere adoleſcentibus inſidiari pudicitiæ uxoris alienæ, & dare operam homicidiis, parricidiis, ſacrilegiis, omnibuſque omnino, quæ fieri, aut cogitari poſſunt flagitiis, aut facinoribus, quum omnia ab aliquo auctore approbentur, adeo ut Catilina quadam Oratione, de qua Saluſtius, etiam maximum crimen, in quo continentur omnia ſcelera, patriæ ſcilicet parricidium perſuaſerit. Poſt hæc ſcite S. Pater num. 36. in hæc verba prorumpit: *Illud eſt capitale, illud formidoloſum, illud optimo cuique metuendum, quod nefas omne, ſi hæc ratio probabilis erit, cum probabile cuiquam viſum fuerit eſſe faciendum, tantum nulli quaſi vero aſſentiatur, non ſolum ſine ſceleris, ſed etiam ſine erroris vituperatione committat*. Dices fortaſſis: Quænam eſt impiorum Ethnico-

nicorum cum Catholicis piiſque Scriptoribus convenientia? Nulla prorſus. Auguſtini tamen argumentatio non Academicos tantum, verum etiam Probabiliſtas revincit. Enimvero demonſtrat Auguſtinus juvenem adulterum non poſſe apud ſapientiſſimos judices damnari, ſi vera ſit Academicorum opinio, propterea quod perſuaſum eſſet in Cumano gymnaſio ipſum non peccaſſe: quod de aliis flagitiis conſimili ratione concluditur. Quare juxta Auguſtinum ita refellimus probabiliſmum. Si fas ſit facere quicquid videtur probabile, immunis erit a ſupplicio, judicumque damnatione homo quilibet flagitioſiſſimus, ſi ad Ethnicum judicem perducatur, quoniam apud Ethnicos probabiliter non peccat gravium flagitiorum patrator: & ſi convincatur patrias leges fregiſſe, reſpondere poterit, ſe vinculo illarum legum non teneri, quum ſibi liceat agere quicquid eſt probabile. Igitur ſi fas eſt ſequi opinionem probabilem, neque aliquis huic obſequens poterit reprehendi: quod Auguſtinus appellat capitale, formidoloſum, & cuique viro optimo metuendum. Imo argumentatio hæc robuſtius probabiliſtas perſtringit; Siquidem Auguſtinus contendit Academicos in agendo quod videtur probabile turpiter erraſſe, tametſi nulli quaſi vero aſſentirentur: dum qui ſequitur opinionem probabilem, temere quod falſum eſt, verum judicat.

Video poſſe Probabiliſtas reponere, ideo Academicos recte ab Auguſtino refelli, quoniam nulli rei præbentes aſſenſum agebant quicquid alteri probabile videbatur, ſemper dubiam conſcientiam ſervantes. At id retundit Carneades Academiæ princeps, & auctor: qui apud Auguſtinum eodem libro cap. XVIII. num. 40. *cum undique premeretur, ſi nulli rei eſſet aſſenſus, nihil acturum eſſe ſapientem, attendit ſapienter quales illi actiones probarent, eaſque neſcio quarum verarum ſimiles videns, id quod in hoc mundo ad agendum ſequeretur, veriſimile nominavit: idque etiam probabile appellabat.* Conſimili ratione Probabiliſtæ dum inter varias opiniones animo fluctuant, nullique aſſentiuntur, attendunt quales actiones probent Theologi benigniores, illorumque aſſertum veriſimile, quod etiam dicunt probabile, complectentes imitantur omnino diſcipulos Carneadis, qui auctore eo loci Auguſtino, *approbabant falſa, in quibus imitationem laudabilem rerum verarum animadvertebant.*

Silentio prætermittendum non eſt ejuſdem S. Parentis monitum utiliſſimum poſtremo libro de Civit. Dei cap. 23. docentis ſedulo juſtis vigilandum eſſe, vigiliiſque continuis excubandum, *ne opinio veriſimilis fallat, ne decipiat ſermo verſutus, ne ſe tenebræ alicujus erroris offundant, ne quod bonum eſt malum, aut quod malum eſt bonum eſſe credatur, ne ab iis quæ agenda ſunt metus revocet, ne in ea quæ agenda non ſunt cupido præcipitet, &c.* Quæ autem ſolicitudo nos debet angere, quæ cura præmere, ſi licitum ac tutum eſt probabili conſcientiæ ſeſe conformare?

Plura

Digitized by Google

Plura alia argumenta a ratione deprompta poſitionem noſtram corroborant. Ac primum eſt, quod theſi ſuperiori produximus, ex Adverſariorum noſtrorum doctrina impios quoque idololatras eſſe immunes a culpa ſculptilibus ſervientes. Etenim non ſolum levi, ſed etiam apud ipſos ponderoſa probabilitate ducuntur. Nititur hujuſmodi probabilitas inſinuationi parentum, traditioni majorum, regionis ac patriæ conſuetudini: unde Auguſtinus exponens verſum 4. Pſalmi LXIV. ait: *Quid faceret puer natus inter paganos, ut non coleret lapidem, quando illum cultum inſinuaverunt parentes? Inde prima verba audivit, illum errorem cum lacte ſuxit: & quia illi, qui loquebantur majores erant, & puer qui loqui diſcebat infans erat, unde poterat parvulus niſi majorum auctoritatem ſequi, & id ſibi bonum ducere quod illi laudabant?* Num reponent Probabiliſtæ cum XXIV. Senioribus apud Eſcobarium, infidelem, cui proponitur noſtra fides, non teneri ad illam recipiendam dum ejus ſecta probabiliter apparet credibilis? At tam laxa doctrina repugnat Auguſtino, imo & Davidi, divinoque Spiritui, qui in ore paganorum ad fidem venientium ponunt laudatum Pſalmi LXIV. verſiculum, *Verba iniquorum prævaluerunt ſuper nos, & impietatibus noſtris tu propitiaberis*. Num dicent, infideles non excuſari a colendis idolis, quia non datur de exiſtentia veri ac ſupremi Numinis ignorantia invincibilis? Sed preterquamquod id negant Probabiliſtarum complures, conſequitur ex hac reſponſione ſolam invincibilem ignorantiam excuſare a culpa eos, qui ducti opinione probabili præceptum aliquod tranſgrediuntur. Manet ergo inconcuſſa hæc adverſus Probabiliſtas argumentatio. Et quod de idololatrarum ſcelere dictum eſt, etiam de hæreſi pronuntiamus. Nullus enim hæreticorum eſt, qui ſibi non perſuadeat probabilem eſſe ſectam, quam profitetur: atque id hiſtorico exemplo Baſanomeni cujuſdam Lutherani confirmat in ſua Theologia Fundament. p. 139. Caramuel affirmans, quod etſi alii conſequentias iſtiuſmodi non admittant, *omnia tamen debent tranſglutire, vel a principali opinione diſcedere*. Eadem ratione cuilibet crimini probabiliſmum viam ſternere facile commonſtratur.

Alterum argumentum eſt, quod ſequens opinionem probabilem imprudenter ſe gerat. Etenim prudentia eſt affectio animæ, vel motus, quo intelligit æterna ſuperiora eſſe, & inferiora eſſe temporalia, & in ſe ipſis magis appetenda quæ ſuperiora ſunt, quam inferiora ac temporalia; ut docet S. Pater in 1. de lib. arbitrio cap. 13. Probabiliſtæ autem docent fas eſſe propriæ libertati indulgere, dummodo probabilitas adſit; etſi alia ex parte dignoſcatur divinum urgere præceptum. Propriam ergo voluntatem divinæ, ſenſum rationi, humanam libertatem legum obedientiæ, & temporale commodum incommutabili bono præferunt. Itaque imprudentiæ notâ ſunt inurendi. Quis inſuper imprudentiſſimum non appellet exponentem ſe peccandi periculo;

Digitized by Google

quod ſubire eligentes probabile & errori obnoxium ipſa ratio demonſtrat? Nam ut in quadam Elegia ad Thyrſum Gonzalez ait Joannes Blanchet Soc. J. Presbyter Pictavenſis,

Si ſceleris levis umbra ſubeſt; natura reclamans
Occulto obſiſtit, quâ valet, illa malo
Non noxæ tantum infandæ prohibetur imago,
Dum patet, accelerant ipſa pericla fugam.
Prudens nauta fugit ventos, dubiaſque procellas,
Et prudens repetit portum agitata ratis.
Ni certo conſtet culpæ nullum eſſe timorem,
Hoc ipſo actorem conſtitit eſſe reum.

Tertia ratio depromitur ex novitate doctrinæ. Hanc de Probabilitate ſententiam incompertam fuiſſe ante annum 1570. diximus in Prænotatis. Et quidem Antonius Cordubenſis in Quæſtionario in lucem edito ſequenti anno 1571. lib. 2. q. 3. docet ſemper tenendam eſſe ſententiam probabiliorem ac tutiorem, *Et in hoc* (inquit) *Theologi omnes conſentiunt*. Nullus pro benigniori ſententia auctor affertur, qui vetuſtior ſit Medina, & Mercado, ut inquit ſcriptor Synopſis Tract. Theologici Thyrſi Gonz. §. XXII. num. 55. Nullus ex inclyta Societate Jeſu, auctore ipſo Gonzalez, novæ opinioni conſenſit ante annum 1597. etſi jam inſtar malorum germinum ſerperet. Haud repetam, quæ ſcripſi de Paulo Comitolo, a quo adverſus Probabiliſtas citantur Scholaſtici omnes antiquiores. Amicus apud Gisbertum p. 167. fatetur repugnare ſibi, ceteriſque Probabiliſtis, *omnes fere antiquos Theologos*. Stephanus Gradi Præfectus Vaticanæ Biblioth. diſput. de Opin. Probab. cap. 12. ait, *ſe audiviſſe virum graviſſimum, & non vulgari hodie in Eccleſia dignitate affirmantem hanc paullo liberius opinandi rationem avorum noſtrorum memoria, & repente, & quaſi fortuito in Eccleſia extitiſſe, & quia non minus bonorifica conſultis, quam commoda conſultoribus accidebat, facile ab omnibus receptam, & in mores inductam*. Adverſarii itaque noſtri flocci faciunt illam Eccleſiaſtici præceptionem, cap. XXXIX. 1. *Sapientiam omnium antiquorum exquiret ſapiens, & in prophetis vacabit: narrationem virorum nominatorum conſervabit*. Tanta enim animoſitate ſuam ſententiam propugnant; ut non ſolum ſcita antiquorum, nominatorumque negligant, verum etiam recentiores ſcriptores præferant vetuſtis omnibus, haud veriti etiam ore propoſitionem illam proferre: *Doctrina fidei a veteribus, doctrina morum magis a junioribus petenda*. Illud etiam fateri videntur, ſententiam, quam per tot ſæcula Doctores Catholici reprobarunt, factam poſtea regulam morum; nec unam eſſe honeſtatis legem, nec unam immutabilem veritatem; quod utique quam abſurdum ſit, nemo cordatus non videt.

Propositio III. Non licet ſequi opinionem probabilem faventem libertati relicta altera æque probabili, quæ ſtet pro lege ac præcepto.

Ad

Ad præcedentia argumenta, quæ omnia hanc poſitionem corroborant, accedunt ſequentia. Primum depromitur ex divinis literis. Legimus enim Eccli. III. 27. *Qui amat periculum, peribit in illo*: quæ verba ad illos ſpectant, ut e contextu liquet, quos ſupplantat multiplex ſuſpicio, & quorum cor ingreditur duas vias. In Epiſtola ad Theſſalonicenſes prima cap.v. 21. ait Prædicator veritatis, *Omnia probate: quod bonum eſt tenete: ab omni ſpecie mala abſtinete vos*; quod advertit etiam Joannes I. Epiſtola cap. IV. verſu I. Etſi autem his locis commonemur, ne decipiamur a Pſeudoprophetis, pertinent tamen etiam ad mores formandos Apoſtolicæ monitiones; quum tenenda ſit veritas tam in credendo, quam in operando, atque unus Chriſtus ſit fide colendus, & ſanctitate imitabilis: ipſe enim ſolus eſt *via*, *veritas*, *& vita*, Jo. XIV. 6. Hæc quum ita ſint, quomodo non peribit, qui periculo frangendi legem ſe exponit, divinumque mandatum præfert hominum opinationi? Num evidens periculum non eſt, ubi ea opinio, cui morem gerentes certi ſumus nos bene agere, pro libito ac temere abjicitur? An periculum iſtud peccatum *materiale* duntaxat complectitur, dum malum voluntas eligit pleniſſima libertate? Quo pacto inſuper probat omnem ſpiritum, qui ſpiritui veritatis reſiſtit, falſum probat, & dum menti ejus meliora occurrunt, ſequitur deteriora? Qua ratione ab omni opere malo, & ab omni ſpecie mala ſe abſtinet? Quo jure affirmare poteſt teneri a ſe viam & veritatem, per quam ſolam pervenitur ad Patrem, ſi ex æquo æſtimat opiniones duas, quarum altera manifeſtò vi contradictionis falſa debet eſſe? Non videntur hæc in maximi momenti negocio abſque ponderatione prætermittenda.

Argumentatio ſecunda petitur ex Patrum auctoritate. Nam Gregorius Nazianz. Orat. XXVII. docet quod nihil noſtra intereſſe debet ſi ſecus pleriſque videbitur, ſed rei veritatem curandam, quæ vel nos condemnabit vel abſolvet. Baſilius in Pſalmum LXI. ait ſtateram, qua utamur ad vitam inſtituendam,eſſe liberum arbitrium ratione directum, non opiniones hominum, de quibus ſcriptum eſt, *Mendaces filii hominum in ſtateris*. Chryſoſt. Hom. in 2. Epiſt. ad Corinth. XIII. inquit res ipſas inquirendas eſſe, non ſtandum multorum opinionibus, allato aptiſſimo apertiſſimoque exemplo eorum, qui pecunias enumerandas ſeipſis exactiſſime ſupputant, nec tam facile aliis credunt. Sed his omiſſis, quæ producunt Merbeſius, L'Herminier, Charlas, aliique plures, urgebo vulgatiſſimam S. P. Auguſtini ſententiam lib. I. de Baptiſmo contra Donatiſtas, ubi reſpondet ei, qui verſatur in duabus oppoſitis opinionibus, an liceat accipere, aut non liceat accipere ſacramentum in parte Donati, putatque utramque ſententiam probabilem, tam Catholicorum, qui ajunt non recte accipi a Donatiſtis baptiſmum, quam Donatiſtarum opinantium recte accipi, ea ductus ratione, quod communi ſententiâ ſit etiam apud Donatiſtas baptiſmus: ei, inquam,

inquam, ſanctus Paſtor reſpondet, quod cum certum ſit hominem recte in Eccleſia Catholica baptizari, ibi debet ſacramentum accipere. *Hic ergo*, inquit, *ſecurus accipiat, ubi & eſſe, & accipi recte certus eſt, illic autem non accipiat, quod eſſe quidem ibi dicunt, ſed ibi accipiendum eſſe non dicunt quorum ſententiam decrevit eligere; quamquam etiamſi dubium haberet non illic recte accipi, quod in Catholica recte accipi certum haberet, graviter peccaret in rebus ad ſalutem animæ pertinentibus vel eo ſolo, quod certis incerta præponeret*. Hinc duplex eruitur argumentatio. Prima: Non peccare illum qui ſequitur opinionem probabilem faventem præcepto Doctores omnes quos ſequimur, & adverſarii noſtri tenent communiter; peccare autem ſi ſequatur opinionem faventem libertati, negant adverſarii, at Doctores alii propugnant. Illam igitur opinionem tenere debet, quam tenendo certus eſt non peccare: quemadmodum debet Catechumenus baptiſmum accipere in illa Eccleſia, in qua certus eſt eſſe, & recte accipi ſacramenta. Conſimili argumento a Calviniana hæreſi reſipuiſſe Henricum IV. Gallorum Regem ſcribunt in hac diſſertatione Gonet, & Charlas, & nos proximo libro cap. 11. in poſtremo adverſus Mahumetanos. Altera argumentatio ſit: Qui ſequitur ſententiam probabilem faventem libertati, eamque divino præcepto præfert, in rebus ad ſalutem pertinentibus certis incerta proponit. Qui in rebus ad ſalutem pertinentibus certis incerta proponit, graviter peccat. Igitur graviter peccat qui ſequitur ſententiam probabilem, illamque præfert divinæ legis præcepto.

Reſpondere ſolent Probabiliſtæ loqui Auguſtinum de validitate ſacramenti, ac docere illum peccare, qui dubitans an valeat ſacramentum ſuſceptum in ſchiſmate, illud ſuſcipit reapſe a Schiſmaticis. Addunt ſermonem inſtituere de illo, qui dubitat abſque probabilitate. Verum nequit his argumenti robur infringi ac debilitari. Enimvero prior reſponſio apertiſſime falſa eſt, cum S. Pater de ſuſceptione, non de validitate ſacramenti verba faciat; atque aperte diſtinguat quæſtionem, An baptiſmus ſit apud Donatiſtas, ab alia, An recte illic accipiatur, & de prima affirmet nullam eſſe difficultatem. *Duo enim ſunt quæ dicimus*, inquit principio laudati capitis, *& eſſe in Eccleſia baptiſmum, & illic tantum recte accipi: utrunque horum Donatiſtæ negant. Item alia duo dicimus, eſſe apud Donatiſtas baptiſmum, non autem illic recte accipi*. Et paucis interjectis: *Eſſe vero baptiſmum & apud Donatiſtas & illi aſſerunt, & nos concedimus*. Nulla ergo de validitate ſacramenti ab Auguſtino quæſtio inſtituitur. Præterea liquet ex verbis ſupra productis redargui ab Auguſtino illum, qui eligit accipere baptiſmum in parte Donati, certus etiam illic baptiſmum eſſe. Deinde cap. v. num. 6. hominem inducit ita loquentem, *Illic accipere malui, ubi baptiſmum Chriſti eſſe utrique conſentiunt*. De ſola itaque ſuſceptione ſacra-

ſacramenti ab Auguſtino differitur. Nec melioris eſt notæ reſponſio altera. Etenim ſuſcipiens baptiſmum in parte Donati, movetur ea ratione, quam firmam exiſtimat, nimirum quod utrique conſentiant etiam apud Donatiſtas eſſe baptiſmum; ideoque ſequens opinionem probabilem, quæ licet talis non ſit, ei proculdubio videtur, efformat judicium practicum, ac propriæ indulgens libertati, *Illic*, inquit, *accipere volo, ubi baptiſmum Chriſti eſſe utrique conſentiunt*. Tenentur autem fateri Doctores contrarii in re nullam opinionem eſſe probabilem, niſi veram, & diſputari de opinione, quæ appareat probabilis operanti. Id ſatis in prænotationibus explicatum. Ille ergo, de quo Auguſtinus, non abſque probabilitate in parte Donati baptizatus eſt. Inſuper demonſtrat S. Pater peccare quiſquis in rebus ad ſalutem pertinentibus certis incerta præponit. Etiam probabilitate ſuppoſita, dum contraria opinio gravi momento fulcitur, incertum eſt, an fas ſit propriæ obſequi libertati, certum vero nil eſſe periculi obtemperando legi. Igitur etiam probabilitate ſuppoſita nefas eſt facere quod lubet, & opinioni præcepto magis conſonæ obſiſtere.

Proxima eſt argumentatio tertia. Duæ inter ſe pugnantes opiniones pariunt dubitationem: *ac in dubiis debemus ſemitam eligere tutiorem*, ut fert commune proloquium regulis Juris, Romanorumque Pontificum auctoritate firmatum. Vide præcedentis capitis prænotata. At magis tutum eſſe ſequi opinionem quæ ſtat pro præcepto, & in qua nullum occurrit peccandi periculum, quam ſequi opinionem ſtantem pro libertate, res eſt manifeſta. Illam itaque, non iſtam debemus amplecti. In hujus argumenti confirmationem accedit, quod in Clement. *Exivi*, De Verborum ſignificat. & Clement. *Quia præterea*, interrogatus Clemens V. num FF. Minores teneantur ſub præcepto mortalis peccati ad ea obſervanda, quæ in Regula B. Franciſci verbo imperativi modi, negative, vel affirmative appoſito inſerta ſunt, reſpondet ſummus Pontifex teneri, *quia in his, quæ animæ ſalutem reſpiciant, ad vitandos graviores remorſus conſcientiæ pars ſecurior eſt tenenda*. In capite etiam *Inquiſitioni tuæ*, interrogatus Innocentius III. quid agendum ſit conjugi, quando dubitat de valore matrimonii, reſpondet: *Diſtinguimus, utrum habeat conſcientiam hujuſmodi ex credulitate levi & temeraria, an ex probabili, & diſcreta. Et quidem ad ſui Paſtoris conſilium licite poteſt non ſolum reddere, ſed & exigere debitum conjugale. Verum cum conſcientia pulſat animum ex credulitate proculdubio probabili & diſcreta, quamvis non evidente, & manifeſta, debitum quidem reddere, ſed poſtulare non debet, ne vel contra legem conjugii, vel contra judicium conſcientiæ committat offenſam*. Hæc duo decreta præ ceteris notanda ſunt ad infrigendam reſponſionem eorum qui ajunt pronuntiatum illud, *In dubiis tutior pars eligenda eſt*, locum non habere in quæſtionibus juris. Sunt enim ad jus pertinentes duæ quæſtiones Clementi,

Digitized by Google

menti, atque Innocentio propoſitæ; quamquam nil fingi poteſt ea reſponſione futilius; cum etiam in quæſtionibus juris, atque in his maxime vitandi ſint remorſus conſcientiæ, & declinandum violandæ legis periculum; quibus inniti effatum illud ſatis liquet ex dictis.

Præcedenti argumento reſpondet Tamburinus lib. 1. cap. 4. falſum eſſe inſurgere dubitationem in conflictu oppoſitarum opinionum, cum *dubium* ſit, quando nullæ utrinque rationes menti obverſentur; qui vero duas habet opiniones æque probabiles, gravi rationum hinc, & inde pondere ſe premi experiatur. Falſitatem hujus reſponſionis demonſtrat planiſſimis exemplis Wendrockius. Etenim in æquilibrio manet lanx, ſive nullum neutri parti, ſive utrique onus æquale imponatur: & judex ſententiam adverſus furem aut homicidam dicturus non ſolum animo fluctuat dum nulla apparent accuſationis vel defenſionis argumenta, ſed etiam dum illi ſe ſiſtunt æqualia & oppoſita, V.G. teſtes duo, quorum unus affirmet, alter neget patratum crimen illud ab homine, Confirmet hæc exempla judicium Salomonis in dirimenda meretricum lite, lib. III. Regum cap. 3. Addit Wendrockius nonnulla Virgilii, & Terentii carmina. Sed ne quis reponat plurimum nos æſtimare Wendrockium in ea quæſtione, in qua multa quidem tradit utilia, etiam a Goneto clariſſimo Thomiſta probata & excripta, ſed vagatur tandem extra orbitas contendens nec invincibilem ignorantiam ſuffragari opinationi probabili: refellitur Tamburini reſponſio apertiſſima auctoritate D. Thomæ ſcribentis Q. XIV. de Verit. art. 1. *Intellectus noſter reſpectu partium contradictionis ſe habet diverſimode. Quandoque enim non inclinatur magis ad unum, quam ad aliud vel propter defectum moventium, ſicut in illis problematibus, de quibus rationes non habentur, vel propter apparentem æqualitatem eorum, quæ movent ad utramque partem: & ita eſt dubitantis diſpoſitio, qui fluctuat inter duas partes contradictionis*. Igitur non ſolum quum nullæ menti obverſantur rationes, ſed etiam ſi appareant utrinque æquales, animus in dubium ac fluctuationem inducitur, Recte prælaudatus Joannes Blanchet Jeſuita in altero ad Thyrſum Gonzalez Elego:

Si pila adverſis pugnant contraria pilis,
Si neuter victo victor ab hoſte redit;
Tunc neutri addicta eſt mentis ſententia parti,
Fluctuat, & dubitans mens agitata ſilet.
Tunc neque judicium fertur, nec opinio flectit
Ulla animum, neque mens, quo mage vergat, habet.

Reſpondet Vaſquez 1. 2. diſput. 69. valere prædictum axioma *in dubiis*, non *in opinionibus*: nam in dubiis neutri parti aſſentimur, & in opinionibus aſſentimur alterutri. Sed refellitur quamfacillime reſponſio iſta ex ipſius Vaſqueſii principiis. Ait enim vir ille præclarus eadem diſput. cap. 3. *Dubius quis eſt inter utramque partem, quoties in neu-*

neutra cognoſcit majorem convenientiam prædicati cum ſubjecto in una parte contradictionis, quam in altera. At ſi pulſent animum duæ opiniones æque probabiles, fieri nequit, ut in una parte contradictionis dignoſcatur major *convenientia prædicati cum ſubjecto*: non enim apparet major convenientia iſtiuſmodi, ubi occurrit æqualis veriſimilitudo, ubi premunt animum æqualia rationum pondera, ubi confligantur duo ejuſdem firmamenti opinatus. In hoc ergo caſu quiſque, ipſo Vaſqueſio judice, dubius erit. Revincunt præterea reſponſionem hanc quæ modo adverſus Tamburinum producta ſunt.

Communior tamen Probabiliſtarum reſponſio eſt, valere illud morale proloquium in dubiis practicis, non in ſpeculativis, ac poſſe per judicium reflexum reddi conſcientiam moraliter certam practice, tametſi ſpeculative ob oppoſitas opiniones foret dubia. Disjecta fuit hæc machinatio capite præcedenti, ubi oſtendimus cum D.Thoma 1. p. q. 79. art. 11. judicium practicum, & ſpeculativum ſolo fine, & connotatione diſtingui, eo quod iſtud ordinatum ſit ad ſolam conſiderationem veritatis, atque illud dirigatur ad opus. Diximus practicum judicium ſpeculativum ſectari, nec poſſe, niſi imprudenter ac temere eligi in praxi, quod non habet in mentis contemplatione firmitatem, niſi accedant momenta alia, & rerum circumſtantiæ immutentur. Addamus tamen aliqua. Primum in allatis ſummorum Pontificum definitionibus fruſtra appoſita fuiſſet regula illa juris, *In dubiis pars tutior eſt eligenda*, ad præſcribendum iis, qui mente fluctuantes ignorabant quid ſibi in praxi foret agendum, certam morum ſuorum regulam: nam ii ſpeculative dubii erant, non practice. Deinde ſi ad conſcientiæ rectitudinem ſufficiat actus reflexus, quo mens practice judicet licitum eſſe ſequi opinionem probabilem, nunquam eveniet caſus, in quo tranſgredi poſſimus regulam illam juris, quandoquidem quiſquis actu operatur, ſe determinat judicio practico ad opus; ideoque dummodo actu reflexo dicat ſibi fas eſſe eligere quod lubet, etiam præexiſtente dubitatione induet bonam certamque conſcientiam. Inſuper actus ille *reflexus* vel cadit ſuper opiniones menti obverſantes, vel ſupra ipſarum objectum, vel ſupra libertatem ac voluntatem unum pro libito eligentem. Si actu reflexo judico utramque opinionem eſſe probabilem, judicium iſtud firmum, & certum quidem eſt, ſed me ab eligendo opinionem contrariam præcepto debet magis removere; ſiquidem judicio ipſo magis in dubitationem trahor, cum aperte percipiam utramque opinionem pugnare invicem, & in alterius electione inveniri evidens erroris & peccati periculum. Si autem judicio reflexo judicetur objectum honeſtum eſſe, dum de hac honeſtate mens titubat, eſt judicium imprudens, nec ductum rationis ſequitur, ſed ſubjicitur errori, quoniam ratio ob conflictationem opinionum utrinque pendet. Quod ſi cadat reflexio ſupra libertatem ac voluntatem operantis: quid eſt aliud

aſſerere reddi conſcientiam certam per actum reflexum; niſi forte dicere, Etiamſi ſpeculative dubii ſimus, certum eſt nos minime peccare, dummodo dicamus, Cum liberi ſimus, facere poſſumus quicquid libet? Deinde juxta traditam Auguſtini doctrinam, peccat qui certis incerta præponit, erratque qui approbat falſa pro veris. At judicio reflexo Probabiliſtæ præponere poſſunt tanquam certa quæ incerta ſunt, & approbare falſa pro veris. Igitur poſſunt peccare, & errare. Præterea judicii reflexi certitudo innixa eſt illi Probabiliſtarum principio, *Licet operari ſecundum ſententiam probabilem*, hoc autem incertum eſt, & quod inter nos diſputatur. Dum ergo inquiunt haberi conſcientiæ certitudinem per judicium reflexum, certitudinem incertitudine fulciunt, & reſpondentes per id quod eſt in quæſtione principium repetunt. Ad hæc judicium reflexum non inducit ignorantiam ſaltim invincibilem judicii directi & oppoſiti paullo ante in opinionum conflictu menti obverſantis: quomodo ergo poterit operantem immunem reddere a culpa, ſi falſæ opinationi practice præſtet aſſenſum? Denique judicium illud reflexum vel innixum eſt probabili opinioni operantis, vel probabilitati alienæ: ſi probabilitati operantis, aut is ſuſpendit judicium directum de actionis inhoneſtate, & hæc ſuſpenſio, quoniam voluntaria eſt, ipſum imprudentiæ ac negligentiæ condemnat: aut librat momenta, quæ inhoneſtatem illam ſuadent; & impoſſibile eſt, quod efformetur judicium reflexum de operis honeſtate, ſi hanc non evincant majoris ponderis argumenta. Propriæ itaque probabilitati nequit inniti judicium reflexum firmum ac certum. Sed neque probabilitati alienæ; etenim hæc intellectum movere poteſt auctoritate ac ratione æquali, aut præponderanti comparate ad auctoritatem, quibus directe probabilitas propria fulcitur. Si æqualis ſit probabilitatis alienæ ratio vel auctoritas, adhuc judicium anceps, & fluctuans erit, nec me probabilitas aliena poterit ad judicium practicum permovere. Si vero apparebit auctoritas & ratio præponderans, fiet una opinio alterâ probabilior. Vide Logiſticam Aegidii Eſtrix Jeſuitæ. Recte etiam in Ode Parænetica ſæpe laudatus Joannes Blanchet:

Directa honeſti regula præminens
Sit norma agendi: judicio exteri
Te ſtare prudenter vetabo,
Ni ratio comitata præſit:
Ne tu reflexo judicio impotens
Incumbe; inani fretus arundine
Mergere caliganti averno
Tartareis tumulandus undis;
Suſpenſa mentis libra licentior
Nil te juvabit; nullaque flexio
Obliqua tollet, nec protervos
Ingenii reparabit auſus,

De-

Digitized by Google

Demonſtratur præterea propoſitio ex doctrina D. Thomæ: qui citata Quæſt. xiv. de Veritate art. 1. docet intellectum non moveri, *niſi a duobus, ſcilicet a proprio objecto quod eſt forma intelligibilis, & a voluntate, quæ movet omnes alias virtutes*: ait aliquando ita moveri ut non inclinetur magis ad unam, quam ad alteram partem contradictionis vel propter defectum moventium, vel propter apparentem æqualitatem eorum, quæ movent ad utramque partem, & hanc eſſe *diſpoſitionem dubitantis*: aliquando inclinari ad unam partem potius, quam ad alteram, ſed tamen dubitare de oppoſita, & hanc eſſe *diſpoſitionem opinantis, qui accipit unam partem contradictionis cum formidine alterius*: aliquando adhærere omnino uni parti, atque id quandoque eſſe ab intelligibili, quandoque a voluntate; ſi ab intelligibili, eſſe *diſpoſitionem ſcientis*, ad quam requiritur vel ut cognoſcantur principia immediate in ſe, quod pertinet ad intelligentiam, vel mediate atque evidenti demonſtratione ex iiſdem principiis deducta, quod ſcientiæ proprium eſt: ſi denique ab auctoritate tantum, ita ut voluntas præbeat aſſenſum firmiſſimum, etiamſi intellectus non moveatur ab intelligibili ſive immediate per cognitionem primorum principiorum, ſive mediate per evidentem demonſtrationem, *eſſe diſpoſitionem credentis*. Hæc eſt illius articuli ſumma: ex qua primo ſequitur in concurſu duarum opinionum æque probabilium, nullam in intellectu eſſe diſpoſitionem, niſi dubitantis, propter apparentem æqualitatem rationum moventium ad utramque partem. Sequitur etiam neutram opinionem in hypotheſi eſſe veram opinionem probabilem, quoniam animus æque inter duas fluctans non inclinatur in unam partem contradictionis potius, quam in alteram. Sequitur pariter non poſſe in opinionum iſtarum conflictu haberi judicium certum, quum nequeat intellectus ad aſſenſum alterius determinari evidenti ratione, vel firmiſſima auctoritate. Sequitur poſtremo judicium illud practicum ac certum, quod tantopere jactitant adverſarii, pendere a ſola volntate, eaque levi, & ad malum damnabiliter inclinata, quum nec rationis lumen ſequatur, neque irrefragabilem auctoritatem.

Quamquam laudatus, atque in epitomen redactus articulus ſatis Divi Thomæ mentem patefacit; ſunt tamen alia loca complura, ac pervulgata, quæ probabiliſmum aperte revincunt, præſertim Quodlib. viii. art. 13. & quodlib. ix. art. 15. ubi quærit an ſit licitum habere plures præbendas. In quorum locorum uno ſcribit valde periculoſum eſſe determinate ſententiam dicere: *Quia Theologi Theologis, & Juriſtæ Juriſtis inveniuntur contraria ſentire*; in altero autem ait: *Si ille, qui poſſidet plures præbendas in quamdam dubitationem inducitur ex contrarietate opinionum, & ſi manente tali dubitatione plures præbendas habet, periculo ſe committit, & ſic peccat, utpote magis amans beneficium temporale, quam propriam ſalutem.* Et ne quis reponat agere bea-

beatum Thomam de conſcientia dubia, non de probabili, per quam inducitur quædam perſuaſio recti atque honeſti, penſitanda ſunt quæ ibidem docet Angelicus. *Dicendum eſt ergo*, inquit, *quod quando duæ ſunt opiniones contrariæ de eodem, oportet eſſe alteram veram, & alteram falſam. Aut ergo ille, qui facit contra opinionem Magiſtrorum, utpote habendo plures præbendas, facit contra veram opinionem, & ſic cum faciat contra legem Dei, non excuſatur a peccato, quamvis non faciat contra conſcientiam. Aut illa opinio non eſt vera, ſed magis contraria, quam iſte ſequitur, ita quod vere licet habere plures præbendas; & tunc diſtinguendum eſt, quia aut talis habet conſcientiam de contrario, & ſic iterum peccat contra conſcientiam faciens, quamvis non contra legem: aut non habet ſcientiam de contrario, ſed certitudinem, ſed tamen in quamdam dubitationem inducitur ex contrarietate opinionum, & ſic ſi manente tali dubitatione plures præbendas habet, periculo ſe committit, &c.* Igitur qui operatur ex conſcientia probabili, vel ſequitur falſam opinionem, & peccat quia agit contra legem, neque excuſari poteſt ob invincibilem ignorantiam quæ tunc non adeſt: vel ſequitur opinionem veram, & in conflictu duarum opinionum, quum non habeat talem certitudinem, quæ omnem formidinem excludat, item peccat, quia ſe exponit peccandi periculo: ideoque ne peccet, neceſſum eſt ut opinio quam ſequitur ſit adeo probabilis, ut ex oppoſita in nullam dubitationem adducatur, prout docet ibidem S. Doctor. Verum quod nequeat id contingere ſtantibus duabus opinionibus æque probabilibus, res per ſe loquitur. Recte itaque ponderata hac D. Thomæ doctrina ait Amadeus Guimenius: *Hæc ſi vera ſunt, væ operantibus ex opinione probabili*. Vide Ubigant, Contenſonum, & Guerrerum in Confut.Probabiliſmi. Lege & Philippi Cancellarii Pariſienſis miſerrimum exitum apud eumdem Guerrerum Tom. 1. pag.42. Argumenta a ratione in ſuperioribus theſibus producta ſunt.

Propositio IV. Nefas pariter eſt, ſequi opinionem minus probabilem ſtantem pro libertate in concurſu opinionis probabilioris, quæ ſtet pro lege.

Hanc theſim confirmant, ut liquet, omnia argumenta præcedentia, magiſque corroborant quæ conſequuntur. Ac primum ei robur addunt Scripturæ nam Eccli. XIX. 4. legimus: *Qui credit cito, levis corde eſt*. Matth. VII. 14. *Quam anguſta porta, & arcta via eſt, quæ ducit ad vitam!* Lucæ XXI. 36. *Vigilate itaque omni tempore orantes, ut digni habeamini fugere iſta omnia, quæ ventura ſunt, & ſtare ante Filium hominis*. Profecto qui laxiorem ac minus probabilem ſententiam amplectitur, Doctoribus varia tradentibus aſſentitur facillime, imo iis tantum, qui auribus ſuis ſerviunt, accomodat auditum; ideoque levis eſt corde, incautus, nimis credulus, ac ſuipſius palpo, & ſeductor. Viam quoque ſalutis unicam, & arctiſſimam fingit ſibi pluri-

pluribus diverticulis inſtructam, ac planiſſimam ampliſſimamque: quod adeo verum eſt, ut Caramuel haud veritus ſit ſcribere in Th. Fundament. pag. 549. poſt exortum probabiliſmum multas opiniones eſſe probabiles quæ antea non erant, & jam homines non peccare, cum antea peccarent, eo quod omne probabile a peccato excuſet. Ita ne Apoſtoli, Patres, antiquiores Theologi, Chriſtus ipſe, ignorarunt quomodo arduum ſalutis iter complanarent, compellentes conſcientiam infirmam ad aſſiduam ſolicitudinem, ad vigilantiam, ad preces, ad iter arripiendum laboris timoriſque pleniſſimum? Si fas eſt ſimilia effutire; cui bono deſervit aut ſtudium moralium diſciplinarum, aut orationis frequentatio, quum abſque ulla ingeniorum tortura, & abſque implorato ſupernæ colluſtrationis munere poſſit magna cum tranquillitate conſcientiæ unuſquiſque æternam ſalutem aſſequi, dummodo agat quod videtur ſibi veriſimile, perlegatque ad ſummum auctorem aliquem maxima comitate præditum? At de hoc argumentorum genere Sinnichius, Wendrokius, Gonet, L'Herminier, ac Merbeſius ſuperius laudati.

Argumentum alterum promitur ex lib. 1. Clement. tit. 1. ubi diſſentientibus Theologis in ea quæſtione an pueri in baptiſmo ſimul cum remiſſione peccatorum gratiam habitualem recipiant, etſi nonnulli veterum negarunt ob ratiocinationes non prorſus ſpernendas, ait tamen ſummus Pontifex Clem. V. *ſecundam ſententiam tanquam probabiliorem, & doctrinis Sanctorum, ac Doctorum modernorum Theologiæ magis conſonam, ſacro approbante Concilio* (Viennenſi) *duximus eligendam*. Lemovicenſe quoque Concilium pertractans de Officio S. Martialis, definit *neceſſum eſſe, ut ſemper juſtior, & rationabilior pars prævaleat*, dum cultus aliquis divis decernitur. Eamdem regulam in ſecernendis Scripturis Canonicis tradit S. P. Auguſtinus lib. II. de Doct. Chriſt. cap. 8. docens *eas, quæ ab omnibus recipiuntur Eccleſiis præponendas eis, quas quædam non accipiunt, in iis vero, quæ non accipiuntur ab omnibus præponendas eas, quas plures graviores que recipiunt eis, quas pauciores minoriſve auctoritatis Eccleſiæ tenent*. Diffiteri non poterunt adverſarii juxta Eccleſiæ ſtatuta, Sanctorumque documenta, in Scripturis recipiendis, in dirimendis controverſiis, in Eccleſiæ ritibus ſtatuendis probabiliorem ſententiam eſſe minus probabili præferendam. Cur idem in formandis moribus non erit accurate ſervandum?

Tertium argumentum fit. Si liceret ſequi opinionem minus probabilem, quotieſcunque infidelis aliqua probabilitate ductus ad fidem Chriſtianam ſibi probabiliori ratione propoſitam accedere detrectaret, eſſet ab infidelitate excuſandus: & fas eſſet Judici veriſimili ratione permoto damnare reum, quem firmiores conjecturæ abſolvendum eſſe monſtrarent. Enimvero uterque probabili opinioni ſeſe accomodaret.

At

Digitized by Google

At proſcriptæ fuerunt ab Innoc. XI. propoſitiones iſtæ: *Ab infidelitate excuſabitur infidelis non credens, ductus opinione minus probabili*, &, *Probabiliter exiſtimo judicem poſſe judicare juxta opinionem minus probabilem*. Quid ad hæc Probabiliſtæ? Præcavendum eſſe grave incommodum, ac damnum illatum proximo? At mihi magis pertimeſcendum ſempiternum animæ interitum, quam temporale proximi exitium præſcribit lex, commonſtrat ratio, præcipit caritas, communiſque ſenſus enuntiat.

Proximum argumentum ſuppeditant cenſuræ latæ adverſus ſententiam oppoſitam. Ludovicus enim de Gondrin Archiepiſcopus Senonenſis die 3. Septembris anno 1658. coacta ſeptingentorum virorum Synodo, omnium plauſu ac ſuffragiis declaravit, *doctrinam quæ cenſet fas eſſe, neglecta probabiliore & tutiore, ſequi opinionem minus probabilem & minus tutam ..... falſam & periculoſam eſſe, & innumeris corruptelis viam aperire*. Eodem anno die 24. Octobris Antiſtites, Alectenſis, Apiamenſis, Convenarum, Vaſatarum, & Conſeranorum non tantum proſcripſere celebrem Caſuiſtarum Apologiam, verum etiam, quod ſummopere notandum eſt, declararunt ejuſdem Apologiæ auctorem tam abſurda ſcripſiſſe innixum illi principio, *Que de deux opinions probables on peut choiſir celle, que a moins de probabilité*. Pari jure Epiſcopus Lexovienſis in Cenſura anno proximo 1659. eamdem Apologiam confixit, quoniam probabilitati, quæ eſt laxitatum omnium ferax parens, innititur: *La Probabilité* (inquit Gallice) *qu'on peut appeller la mere funeſte de toutes les autres erreurs des Caſuiſtes*. Archiepiſcopus Bituricenſis ipſammet Apologiam damnans, eamdem probabilitatem errorum ſcaturiginem eſſe demonſtravit in ſua Cenſura die 6. Februarii ejuſdem anni 1659. *La vraye regle, que ſuivent le Caſuiſtes enſeigne que deslà que une opinion eſt probable, elle eſt ſi aſſeurée, qu'on ne court point riſque de' ſe damner en la ſuivant: on peut s'arreſter à un opinion, quoy qu'elle ſemble moins probable qu'une autre*. Vide Cenſuras alias quamplurimas apud Merbeſium P. 1. Summæ Chriſtianæ quæſt. 36. & Antonium Charlas in Diſput. de Opinionum delectu cap. XVIII. Atque in eis adverte non ſolum Apologiam damnari ob opinionum laxitatem, ſed etiam aſſeri hujus laxitatis fontem eſſe principium illud, *Licet ſequi opinionem minus probabilem, &c.* In hujus rei confirmationem demonſtrare poſſem, quomodo omnes morum corruptelæ ex libris Probabiliſtarum prodierint; uberrimam enim ſegetem præbent ad hoc evincendum Epiſtola V. & VIII. Ludovici Montaltii, Chriſtianus Alethophilus in Artibus Jeſuiticis a cap. 15. uſque ad 166. Germanus Philalethes Opuſculo V. cap. 5., & ne rigidiores iſtos, & forte Janſeniano fermento conſperſos, ac ſeſquihæreticos commemorem, Nicolaus L'Herminier Tom. V. pag. 113. & ſeqq. ubi recenſet abſurda, in quæ prolapſus eſt Probabiliſtarum anteſignanus Caramuel, ac

ac Gonetus ſtilum acuens in tertio hujus diſſertat. articulo adverſus laxitates ejuſdem Caramuelis, Tamburini, Sancii, Dianæ, Baunii, aliorumque; necnon Vincentius Contenſonus in Probabilitatis Commento cap. 2. ſpeculat. 2. Verum cum omnis homo mendax ſit, atque obnoxius errori; ab his ſuperſedeo, ratus ſufficere ad malorum germinum perditionem, ſi ſecuris admoveatur radici.

Quintum argumentum petitur a veterum Theologorum conſpiratione: de qua ſatis multa in Prænotatis, atque præcedenti propoſitione II.

Argumentum ſextum rationi ſubnixum eſt. Cumque multiplex poſſit ratio ſuccurrere, illam iterum urgebimus, qua adducimur ad operandum prudenter: imprudentiſſime enim ſe gerere, qui ſequitur opinionem minus probabilem, oſtendunt momenta plurima. Ac primo, quid eſt prudentia? Illam ſupra ex Auguſtino definivimus, quod ſit eligendorum, & rejicendorum diſcretio, ſive affectio animæ, qua percipimus æterna ſuperiora eſſe, temporalia autem inferiora. Conſentit Cicero ſcribens in 1. de Officiis: *Prudentia, quam Græci φρόνησιν dicunt, eſt rerum expetendarum, fugiendarumque ſcientia*. Hujus munus præcipuum eſt ſagaciter ſeligere *ea quibus adjuvatur ab eis quibus impeditur*, ait S. Pater lib. 1. de Morib. Eccl. Cath. Cap. xv. n. 25. Si eligantur temporalia & inferiora, eſſe prudentiam carnis, quæ teſte Apoſtolo inimica eſt Deo, non prudentiam ſpiritus præeligentem ſuperiora, ſcite idem Auguſtinus demonſtrat Q. LXVI. num. 6. inter 83. Etiam Ariſtoteles in libro Magnorum Moral. cap. 33. ait, *Prudentis ac prudentia eſt optima expetere eaque ſemper ſibi proponere & actitare: at aſtutiæ & aſtuti fuerit conjectare*. Peto nunc: Qui ſequitur opinionem minus probabilem, abjicitque probabiliorem, ſeligit optima? Minime. Præponit ſibi ſuperiora? Minime. Diſcernit accurate inter res expetendas ac fugiendas? Minime, inquam. Eſt itaque maxime imprudens. Deinde, ut Comitolus demonſtrat lib. v. Reſponſ. Moral. Q. 15., imprudens & ignarus eſt, qui eligit longius abeſſe, quam propius accedere ad veritatem: qui in morum diſciplina obſtruit ſibi viam indagandæ veritatis: qui ſponte a ratione diſcedit: qui judex conſtitutus, pluribuſque teſtibus auditis, ſequi mavult eorum teſtimonium, qui minus veriſimilia depoſuere. At ſi probabiliori ſententiæ præfers minus probabilem, eligis longius abeſſe a veritate, quoniam quod eſt minus veriſimile magis a veritate divellitur: præcludis tibi aditum ad veritatem inveniendam, quia via expeditior veritatis eſt veriſimiliora ſectari: diſcedis ſponte a ratione, quum abjicias quod magis rationi eſt conſonum; & quaſi pro tribunali veritatis ſedens cauſſam definis teſtimonio fretus deteriori, nam contrariis de eadem re argumentis acceptis minus veriſimilia præfers veriſimilioribus. Quomodo ergo non eris ſcelerate ignarus, imprudens, ac infrunitus? Mitto quæ ſæpe repetita ſunt, de peccati, cui te committis, periculo.

Poſtre-

Digitized by Google

Poſtremum argumentum promitur ab exemplo. Doctrina eſt Vaſqueſii inter Probabiliſtas celeberrimi, eoque auctore ab omnibus approbata, medicum peccare, ſi applicet medicamenta, de quibus dubitat, utrum ſint profutura, vel nocitura, eo quod in dubiis tutior ſit tenenda pars. Ceterum ſi medicus probabili opinione ſua, vel aliorum medicorum credat medicamentum magis profuturum, quam nociturum, nec magis certum ſuppetat remedium, poterit illud adhibere; ſatis enim prudenter ſe gerere videtur, ſi ſciens ægrotum moriturum adhibeat ei aliquid, quod quamvis non certo, probabiliter tamen ſit profuturum, tametſi nocere fortaſſe poſſit. Si vero ſit aliud remedium citra opinionem magis certum, illud debet adhibere, alioquin præcepto non ſatisfaciet, quo debet ſubvenire proximo. Hæc, atque eiſdem plane verbis Gabriel Vaſquez 1. 2. diſput. LXIV. cap. 4. Dicant modo Probabiliſtæ, quare hæc prudentiæ, & æquitatis regula non ſit in curâ animarum ſervanda? oſtendant cur major adhibenda ſit ſolicitudo in curatione corporis ægrotantis, quam in dirigenda interioris hominis valetudine? demonſtrent delectu opinionis minus probabilis, dum ſuppetit tutior, nullum afferri animæ nocumentum: negent quod nec Ciceronem latuit De finibus 5., *Ut medicinam valetudinis, ſic vivendi artem eſſe prudentiam*. Hæc adverſus Probabiliſmum ſatis ſunt, cum quatuor hæ poſitiones ſeſe invicem valide communiant, & momenta unius fulcimentum alterius corroborent.

CAPUT XV.

Expediuntur Probabiliſtarum argumentationes.

DILUENDA nunc Adverſariorum objecta præcipua; quorum primum fabricari poteſt ex iis Scripturarum ſanctarum locis, in quibus Dei præcepta dicuntur jucunda, levia, & obſervatu facillima. Ita Pſ. CXVIII. 39. *Judicia tua jucunda*. Matth. XI. 30. *Jugum meum ſuave eſt, & onus meum leve*; & Epiſt. 1. Joan. V. 3. *Mandata ejus gravia non ſunt*. At præcepta Chriſtianæ legis gravia eſſent, & jugum Domini ſervile, nimis ponderoſum, & collo excutiendum, ſi neque fas eſſet libertati indulgere, & benigniorem ſententiam probare. Abeat ergo rigida Antiprobabiliſtarum, qui id inficiantur, ſententia.

Reſpondetur recte dici jugum Domini ſuave, & mandata levia atque jucunda, etſi nobis juxta divina eloquia, per anguſtam portam intrandum ſit, orandum ſine intermiſſione, noſmetipſos abnegandum, & quemadmodum monent Apoſtolicæ Epiſtolæ, carnales ſimus venumdati ſub peccato, ingemiſcamus in hoc tabernaculo gravati, colluctationem habeamus adverſus carnem & ſanguinem, & nos exhibere debeamus

beamus ſicut Dei miniſtros, in multa patientia, in tribulationibus, in neceſſitatibus, in anguſtiis, in plagis, in carceribus, in ſeditionibus, in laboribus, in vigiliis, in jejuniis, in caſtitate, in ſcientia, in longanimitate, in ſuavitate, in Spiritu ſancto, in caritate non ficta. Sed, inquis, quomodo ſub tanto onere jucunditas, ac facilitas? Multa quidem, neque ob unam duntaxat cauſſam. Primùm leve eſt onus Chriſti comparate ad præcepta legalia, quibus abrogatis, ut inquit Auguſtinus Epiſt. 118. nunc 54., *Sacramentis numero pauciſſimis, obſervatione facillimis, ſignificatione præſtantiſſimis ſocietatem novi populi colligavit*. Deinde leviſſimum eſt ob ſpem magnæ retributionis, quæ cor noſtrum allicit & inclinat, cum non ſint condignæ paſſiones hujus ſæculi ad futuram gloriam; unde ait idem Auguſtinus Serm. 182. de Tempore: *Jugum diſcipulis Chriſti obedientiæ merito eſt ſuave, cui ſervire eſt regnare*. Leviſſimum præterea eſt, quoniam non timore, ſed amore ad hanc legem ſervandam pertrahimur, accipientes ſpiritum adoptionis, non ſervitutis: quare ipſemet Auguſtinus de Perf. juſtit. cap. 10., *Laborant*, inquit, *in Dei præceptis, qui ea timendo adimplere conantur; ſed perfecta caritas foras mittit timorem, & facit præcepti ſarcinam non ſolum non opprimentem onere ponderum, verum etiam ſublevantem vice pennarum*. Inſuper perleve eſt iſtud onus, eo quod ſatis ſit ad ſalutem capeſſendam, ubi vires & facultates non ſuppetant, bona voluntas, cum e contra in mundi amore nil ſolo cordis deſiderio acquiratur præter torquentem animum anxietatem: quare idem Auguſtinus ait lib. VI. de Muſica cap. 14. *Laborioſior eſt hujus mundi amor, quam Dei*. Tandem, ne omnia perſequar, ſuave eſt jugum Domini, quia *ipſe adjuvat ut fiat quod imperat*; inquit idemmet S. Pater Serm. XCVI. cap. I. & de Nat. & Grat. cap. 69. *Et ipſo, quo firmiſſime creditur Deum juſtum & bonum impoſſibilia non potuiſſe præcipere, hinc admonemur & in facilibus quid agamus, & in difficilibus quid petamus*. Vide quam bene his conſentiat Tridentinum Concilium ſeſſ. VI. cap. II. Hæc itaque veriſſimæ cauſſæ ſunt, cur mandata non ſint gravia, cur jugum ſuave, cur onus leve.

Et quidem ſi divinæ legis æquitas & jucunditas plenam nobis in opinionum diſcrepantia relinqueret libertatem, levis magis ac lenior foret, ſi permitteret etiam in dubiis, imo & in noxiis atque illicitis agere quicquid lubet; &, quod horrent Chriſtianæ aures, ſuavior eſſet lex concupiſcentiæ, quam ſpiritus. Levior eſſet, ſi nobis ad inquirendam veritatem nequaquam adigeret, quod tamen omni adhibita diligentia, pro negocii qualitate ac magnitudine, faciendum eſſe Adverſarii non diffitentur, ut Thomas Sanchez lib. 1. Sum. cap. 6. n. 36. & Gabriel Vaſquez 1. 2. diſput. 123. cap. 2., etſi decipiantur, dum ajunt quæſitum ſatis de veritate, ubi adinventa ſit aliqua ratio probabilis ac veriſimilis. Longe gravior quoque fuiſſet lex Chriſtiana priſcis

Eccleſiæ temporibus, dum fideles hæc moralis Theologiæ rudimenta ignorabant; ac dura, graviſque Doctorum omnium ſententia per ſæcula retroacta. Statera denique ad dignoſcendum quid gravius, quid levius ſit, eſſet humana ratio rerum veriſimilitudine obducta, ſibique placens ac illicitis inhians arbitrium. Sed quid tam multa ad futilem, ineptamque argumentationem? Neganda eſt minor. Ait eo loci Joannes: *Hæc eſt enim caritas Dei, ut mandata ejus cuſtodiamus*: & Auguſtinus cit. cap. de Nat. & Grat. *Quomodo eſt enim grave, cum ſit dilectionis mandatum? Aut enim quiſque non diligit, & ideo grave eſt; aut diligit, & grave eſſe non poteſt.*

Opponunt deinde regulam Cæſarei Juris 171. *In pari cauſſa poſſeſſor potior haberi debet*. Et alteram num. 11. in VI. Decret. *Cum ſunt partium jura obſcura, reo favendum eſt potius, quam actori*. Ex quarum prima Probabiliſtæ ita arguunt: Stat homo in poſſeſſione ſuæ libertatis: igitur in pari opinionum conflictu, penes ipſum eſt eligere quod magis libet. Similiter ex altera regula ratiocinantur: Judex in ferendis ſententiis non debet reo pœnam præſcribere, dum in ſuo foro incertus eſt de delicto. Ergo neque in foro conſcientiæ damnari aliquis debet, niſi certa ſint patrati criminis argumenta; ideoque immunis a reprehenſione eſt qui habet rectitudinis ſuæ opinionem aliquam veriſimilem.

Reſpondetur has, quibus ſententiam ſuam Adverſarii munire ſtudent, juris regulas nullum in hac quæſtione fulcrum ipſis ſubſternere. Nam de priori regula Gabriel Vaſquez, quamvis inter Probabiliſtas percelebris, 1. 2. diſp. 65. cap. 3. ait, locum habere ſolum in materia juſtitiæ, alioquin in omni dubio fas eſſet eligere partem minus tutam, quod valde abſurdum eſt. Deinde quis, niſi inſigniter audax, adverſus Deum, ejuſque legem objiciat titulum poſſeſſionis? Rurſus, ſi huc regula iſta advocanda eſt, poſſeſſio ſtabit pro Deo, ejuſque lege, quæ ſempiterna ac inviolabilis eſt, non pro humana libertate nobis Dei munere collata, ut merito obedientiæ eidem legi ſubjiciamur. Item nullum habet opinio probabilis jus poſſeſſionis adverſus probabiliorem ac tutam, quæ adverſariorum conſenſione probatur ab antiquioribus omnibus, ſuiſque oppugnatoribus ſemper obſtitit. Præterea hæc eadem regula in Decretal. VI. n. 65. legitur, *In pari delicto vel cauſſa melior eſt conditio poſſidentis*, ibique Gloſſa exemplum affert Titii volentis repetere pecuniam ob ſtuprum inferendum datam virgini, actoriſque repetentis a corrupto judice nummos. Ad hæc non tenet regula ipſa, neque par eſt cauſſa, quando emergit ex una parte peccandi periculum; in Cap. enim *Significaſti*, de homic. definitur Sacerdotem habendum eſſe tanquam irregularem, tametſi incertum ſit an ejus ictu occiſus interierit, & quamvis ille habeat ſacrorum poſſeſſionem: atque in Cap. *Dominus*, de ſecundis nuptiis, decer-

decernitur ut mulier, quæ fruitur ſecundarum nuptiarum poſſeſſione, ſi dubitet de morte prioris conjugis, non poſſit a viro, quem poſſidet, debitum exigere conjugalem. Tandem jus civile præſcribit duntaxat ea, quæ ſpectant externam politiam, civiumque concordiam, neque interioris fori animorum quoque pravitatem damnantis ſibi arrogat auctoritatem. Ad primum itaque, nego antecedens; quandoquidem in duarum opinionum conflictu, neque par eſt cauſſa, cum in altera adſit peccandi periculum: neque objicere poteſt humana libertas adverſus legem Conditoris ſui titulum poſſeſſionis; neque patrocinandum eſt eis, qui adverſus Legiſlatorem intendunt actionem.

Alterum legis pronunciatum, *Cum ſunt &c.* definit judicem non poſſe pœnam ordinariam, & impoſitam pro certo ac determinato delicto infligere reo, quem certe non conſtet delictum illud perpetraſſe: id vero minime locum habet, ſi pœnæ ſit annexum præceptum aliquod abſtinendi ſe a certo genere officii ac operis, qualis eſt *irregularitas* arcens delinquentem a miniſterio altaris. Si enim miniſter committat peccatum, etiamſi certo non conſtet de delicto, irregularis cenſendus eſt, & debet a miniſterio altaris recedere, quando eidem peccato canones pœnam irregularitatis præſcripſerint. Ita laudatum Caput *Significaſti*, & ipſe Vaſqueſius 1. 2. diſput. 66. cap. 7. Adde diſparem eſſe rationem de Judice in foro externo adverſus reum pœnam decernente, & de interno conſcientiæ foro: quam diſparitatem affert Gloſſa doctrinâ deprompta ex D. Thoma 2. 2. q. 60. art. 4. *Ubi* (inquit) *non apparent manifeſta indicia debemus alios reputare bonos, quia contemptum, & nocumentum alteri non debemus afferre, niſi cauſſa cogente: at circa nos ipſos dubia interpretari in malam partem, ſecundum illud Job, Verebar omnia opera mea; quia cum debeamus malis noſtris adhibere remedium, expedit ut ſecurius remedium apponatur, ſupponere id, quod eſt deterius.* Hæc Gloſſa ad Cap. *Ex parte*, de ſcrut. Quare ad ſecundum argumentum neganda eſt conſequentia, propterea quod nec tenet regula illa juris ubi adeſt peccati periculum, nec eadem externi ac interni fori habenda eſt ratio. Accedit cenſendum eſſe homini tutiorem ſententiam, ſicuti honeſtior eſt, ita utiliorem, benigniorem, jucundiorem, ac libertati magis conſentaneam; quoniam ſuavitas caritatis præferenda eſt cuilibet voluptati, & libertas ſpiritus libertati malum agendi, quæ potiori jure dici debet ſervitus, quam libertas. Dum ergo dicimus tenendam eſſe tutiorem partem, propugnamus ſententiam, quæ filiis, qui aguntur ſpiritu Dei, videri debet ſtare pro libertate, & ad finem, in quem tendunt, facilius pertrahens; quod colligitur etiam ex Divo Thoma 2. 2. q. 147. art. 2. ad 3. Atque his productæ juris regulæ colluſtrantur, exponuntur, ac retorquentur.

Digitized by Google

Inſuper objiciunt quædam reſcripta Pontificum. Innocentius III. Cap. *Literas*, de Reſtit. ſpoliat. interrogatus a Gerardo Archiepiſcopo Bituricenſi quid agendum de muliere, quæ non expectato Eccleſiæ judicio receſſerat a marito opponens impedimentum conſanguinitatis, & viri ſævitiam, recitatis ſententiis oppoſitis, ac mediam eligens, inquit: *Nos autem ad præſens nullam de prædictis ſententiis reprobamus, nec cuiquam illarum aliquod præjudicium ex noſtra reſponſione volumus generari*. Declaravit ergo Innocentius fas eſſe utramlibet opinionem ſectari. Alexander III. in IV. Decret. Tit. XI. de Cognat. ſpiritual. cap. 2. quærentibus, *An vir, aut mulier, ſi ſcienter vel ignoranter filium ſuum de ſacro fonte ſuſceperint, debeant propter hoc ſeparari*, reſpondit: *Quamvis generaliter ſit conſtitutum, ut debeant ſeparari: quidam tamen humanius ſentientes, aliter ſtatuerunt: ideoque nobis videtur, quod ſive ex ignorantia, ſive ex malitia id fecerint, non ſunt ab invicem ſeparandi*. Alexander itaque ſequutus eſt opinionem benigniorem ſtantem pro libertate conjugum, etſi altera communior eſſet, ac probabilior. Etiam Cæleſtinus III. in IV. Decret. Tit. XV. cap. *Fraternitatis*, excuſat ſententiam Epiſcopi Altiſiodorenſis, qui ſeparaverat Odoardem mulierem a viro, per errorem probabilem: *Sententiam divortii* (inquit) *per errorem licet probabilem novimus eſſe prolatam*: ideoque cenſet ſummus Pontifex minime damnandum, qui probabili opinione ductus falſum approbat.

Reſp. his Reſcriptis egregie ſententiam noſtram firmari. Innoc. III. cit. Cap. *Literas*, laudat primum Epiſtolam Lucii III. relatam eodem tit. de Reſt. ſpoliat. qua decrevit reſtituendam eſſe mulierem a viro violenter expulſam exceptione conſanguinitatis, non expectata ſententia Judicis Eccleſiaſtici; nec adeſſe periculum inceſtus, quoniam mulier ſi habet notitiam impedimenti, nequit debitum petere, ſi non habet notitiam petere valet, nec maritus reddens graviter peccat, quia obedit Eccleſiæ, cujus judicio facta eſt reſtitutio. Hæc ſententia non ſtat pro libertate, ſed pro lege de indiſſolubilitate matrimonii; non enim Pontifex permittit, ut mulier pro ſuo libito petat debitum, ſed jubet, ne a marito divellatur impedimento non comprobato, ut quod Deus conjunxit, homo non ſeparet. Affert deinde Innocentius oraculum Clementis III. qui quærentibus an mulier quemdam in virum petenti, qui ut eam repelleret exceptionem conſanguinitatis objecit, prius eſſet prolatâ ſententiâ jungenda viro, an prius de impedimento eſſet agendum; reſpondit primum eſſe cognoſcendum de exceptione conſanguinitatis, a qua altera quæſtio perimitur. Atque oraculum iſtud ſtat pro lege prohibente inter conſanguineos matrimonium, non pro libertate. Dum ergo Innocentius ait nolle ſe, ut reſponſione ſua prædictis ſententiis generetur aliquod præjudicium; vult ſemper tenendam eſſe opinionem ſtantem pro lege; & ſententias Lucii, & Clementis

tis egregie conciliat, quod *Lucii Papæ mandatum ad poſſeſſorium, reſponſum vero Clementis ad petitorium referatur*. Ita poſt verba, quæ objiciuntur. Deinde non ait Innocentius, Poteſt Iſemberga reſtitui ſpoliato juxta Lucii decretum, non debet juxta reſponſum Clementis, ideoque licet facere utrumlibet: minime. Definit mulierem, quæ conſanguinitatis habet certam notitiam, non poſſe viro abſque peccato commiſceri: decernit illam, ſi habet paratas probationes conſanguinitatis, reſtituendam non eſſe; ſin autem, ad reſtitutionem Eccleſiaſticâ cenſurâ compellatur, quia præſumitur contra eam, eo quod ſine judicio Eccleſiæ ſuâ tantum temeritate a viro diſceſſerit: reſtituta tamen deneget tori conſortium, donec probationes afferantur, & tunc abſolutione petitâ ſecundum formam Eccleſiaſticam abſolvatur. Igitur Innocentius non opinionem mulieris pro ſua libertate probabili ratione pugnantis definivit eſſe tenendam, ſed opinionem ſtantem pro lege matrimonii, & ſtatuente conſanguinitatis impedimenta. Neque hoc tantum Reſcripto ſententiam noſtram confirmavit Innocentius; ſed etiam Cap. *Inquiſitioni*, de ſent. Excommunicat. de quo ſupra. Ad primum itaque neganda eſt conſequentia.

Quod ſi objicias, Cur ergo cum Lucius, tum Innocentius mandarunt conjugi de impedimento conſanguinitatis ancipiti reddendum eſſe debitum, niſi fas ſit ſequi opinionem probabilem? Reſpondeo, quare præceperunt, ut reddat quidem, ſed poſtulare non audeat, tametſi pulſet ipſius animum conſanguinitatis exceptio, & conſcientia non ex credulitate levi ac temeraria, ſed *ex probabili atque diſcreta*? Tenetur reddere debitum, inquit Innocentius, ne peccet *contra legem conjugii*: & Lucius, *Ut obediat Eccleſiæ, cujus judicio facta eſt reſtitutio*; quod perinde eſt, ac ſi dixeris, quia præferenda eſt ſententia quæ ſtat pro lege conjugii: e contra petere nequaquam poteſt, *Ne contra judicium conſcientiæ committat offenſam*; nimirum, quia conſcientia pulſans animum *ex credulitate probabili* non excuſat a culpa, neque cum tali conſcientia fas eſt ſequi opinionem ſtantem pro libertate. Nobis ergo non tantum ſuppetias, ſed & auxilia Adverſarii ipſi ſubmittunt.

At quid de Reſcripto Alexandri? Statutum erat definitione Papæ Deuſdedit relata etiam a Luithprando in ejus Vita, ut mulieres, quæ in ſabbato Paſchæ filios ſuos levarent de baptiſmo, ſepararentur, dotem reciperent, & poſt annum nuberent alii marito. Quam hæc generalis conſtitutio difficilis ſit, tradunt Juriſconſulti omnes, ac noſter Baſilius Poncius lib. VII. de Matrim. cap. 40. Sive de ſponſis & conjugibus ſit ea definitio *diſtributive* accipienda, ita ut conjuges ſeparentur, ſponſi autem nec matrimonium contrahant, eo quod ſpiritualis cognatio ſit impedimentum conjugii, ut liquet ex canone 53. Trullano, aliiſque decretis poſterioribus; ſive ſenſus ſit, ſeparandos eſſe tantummodo pœni-

pœnitentiæ tempore, eoque tranſacto permittendum illis conſortium tori, nihil attinet ad quæſtionem in qua verſamur. Certiſſimum eſt, quod ſi conjuges filium ſuum e ſacro fonte ſuſceperint, ſeu propter ignorantiam, neſcientes jura conſanguinitatis, & cognationis ſpiritualis, ſeu propter malitiam, ut poſtea ea exceptione utantur ut viciſſim dividantur, minime ſeparandos eſſe, ut habetur in cap. *De his*, in Reſcripto Nicolai Papæ. Certiſſimum quoque eſt poſſe Pontificem hujuſmodi in caſu diſpenſare, ac diſpenſationis legitimam cauſſam eſſe, ſi contineri non valeant. Itaque Alexander jure meritoque non obſtante generali conſtitutione Papæ Deuſdedit, ſequutus eſt ſententiam aliorum Prædeceſſorum, qui *humanius* ſtatuerunt cum his diſpenſandum, quod utique præſtare poteſt Pontificis auctoritas; atque ſequutus eſt ſententiam probabiliorem Nicolai ſtantem pro lege matrimonii, eamdem firmiſſimam rationem ibidem afferens, *Quia ſi ex ignorantiâ id factum eſt, ignorantia eos excuſare videtur; ſi ex malitia, eis ſua fraus non debet patrocinari vel dolus*. Ac propterea τὸ *humanius alii ſtatuerunt*, ad Pontifices, qui pro ſua auctoritate humaniter ad vitandam conjugum incontinentiam in factis iſtiuſmodi diſpenſarunt, apertiſſime eſt referendum: aut cum Oſtienſi, & aliis Canoniſtis ſubſellii non infimi, dicendum eſt idem eſſe *humanius*, ac *rationabilius & æquius*. Nego itaque Alexandrum III. opinionem minus probabilem fuiſſe ſequutum.

Expendamus & caput *Fraternitatis*. Epiſcopus Antiſiodorenſis celebrarat divortium Odoardis a viro, poſteaquam non potuit ab ipſo carnaliter cognoſci diu cum eodem morata; nec hoc contentus experimento ab utroque conjuge manifeſtato, volens habere certitudinem pleniorem, matronas providas honeſtaſque evocavit, diſtricte illis injungens ſub periculo animarum, ut Odoardem prudenter inſpicerent an idonea eſſet ad viriles amplexus: quæ in fide ſua conſtanter aſſeveravere, quod ea mulier non poterat eſſe mater, aut conjunx. Quare Epiſcopus morali certitudine detegens impotentiæ impedimentum Odoardem ſejunxit a viro. Accidit poſtea, ut hujuſmodi impedimentum, quidquid cauſſæ fuerit, nullum dignoſceretur; & Cæleſtinus pronunciavit matrimonium Odoardis cum primo viro validum extitiſſe, affirmans ſententiam divortii latam fuiſſe ab Epiſcopo per *errorem probabilem*. Ea propter error hoc loci *probabilis* dicitur, non quod fuerit ex conſcientia opinativa, ſed quod innixus fuerit argumentis olim moraliter certis, tametſi poſtmodum evanuerunt: unde extat in illo Capite, *Sententiam divortii per errorem licet probabilem novimus eſſe prolatam, cum pateat ex poſt facto, quod ipſa cognoſcibilis erat*. Atque ita corruunt argumenta omnia ab Adverſariis ex Jure Canonico, & Romanorum Pontificum Reſcriptis deprompta. Nam quod opponit Caramuel Epiſtola IV. adverſus Faguanum Romanos Pontifices diſpenſaſſe

ſaſſe

Digitized by Google

fuiſſe aliquando in voto ſolemni caſtitatis, nec non a vinculo matrimonii rati; id nullam habet vim ad infringendam ſententiam noſtram, quum ſemper præſtiterint quod ſibi certo perſuaſum erat non excedere collatam ſibi divinitus auctoritatem.

Urgent præterea S. P. Auguſtini loca nonnulla. Ac primo S. Pater lib. I. de Baptiſmo contra Donatiſtas cap. IV. in eoque Opere frequentiſſime excuſat S. Cyprianum, quod ſequutus fuerit ſententiam de rebaptizandis hæreticis: quam indubitatum eſt fuiſſe minus probabilem. Rurſus in lib. de Adulterinis Conjugiis cap. 26. laudata opinione aliquorum, qui tenebant baptizandum non eſſe Cathecumenum in mortis articulo conſtitutum, nec Sacramentum petentem, dicentes obſervandum quod dixiſſe Dominum legimus, *Nolite ſanctum dare canibus*; hac opinione repudiatâ ait S. Pater: *Etiamſi voluntas ejus incerta eſt, multo ſatius eſt nolenti dare, quam volenti negare*. In quibus ſequitur opinionem minus probabilem, atque repugnantem Scripturæ. Denique Epiſtola ad Hieronymum XIX. nunc 82. n. 3. ait Auguſtinus ſe verum putare quod in aliis Auctoribus legit, *non quia ipſi ita ſenſerunt, ſed quia vel per auctores Canonicos, vel probabili ratione quod a vero non abhorreat, perſuadere potuerunt*. Probabilis itaque ratio etiam ab Auguſtino extorſit aſſenſum.

Reſp. ad I. S. Patrem eo loci num. 28. excuſare Cyprianum 1. *quia erat filius pacis Eccleſiæ*, ideoque pro falſo dogmate non violata caritate pugnabat. 2. quia ſanguine abſterſit maculam, *ſi qua in ejus lucidam mentem ex humana conditione nebula irrepſerat*. 3. quia ei conſenſere octingenti ferme Coepiſcopi, *neque plenarii Concilii ſententiâ quid hac in re ſequendum eſſet totius Eccleſiæ conſenſio* firmaverat. Addit lib. IV. cap. VI. num. 8. exemplum Petri qui coegit Gentes judaizare, non omnino irreprehenſibiliter, ut idem Auguſtinus demonſtrat in Epiſtolis ad Hieronymum. Videtur etiam lib. I. contra Creſconium cap. XXXII. num. 38. in dubium revocare an revera Cyprianus cenſuerit hæreticos iterum baptizandos: quod Vir noſtri ævi doctiſſimus, (cui tandem nondum plane aſſentimur,) eruditâ diſſertatione Cyprianum non ſenſiſſe contendit. Nego itaque Auguſtinum aſſerere, quod Cyprianus ſequendo opinionem minus probabilem omnino inculpate ſe geſſerit. Deinde, quamquam beatus Cyprianus arripuit rationes potius veriſimiles quam veras, & inſpexit conſuetudinem ſolius Africæ ſub Agrippino paucis ante ſe annis inductam, ut inquit S. P. Auguſtinus lib. IV. de Baptiſmo contra Donatiſtas cap. VI. num. 8. nihilo tamen minus viſum Cypriano non incertam ac veriſimilem, ſed veram certiſſimamque ſententiam a ſe propugnari. Enimvero Epiſtola ad Januarium, aliosque Numidiæ Epiſcopos ſcribit ſe promere ſententiam, *non novam, ſed jam pridem ab anteceſſoribus ſtatutam*; ac in Epiſt. ad Quintum affirmat ſe duci *conſenſu, & auctoritate communi*.

Puta-

Putabat quoque invictiſſimam eſſe rationem illam, quam aſſert in Epiſt. ad Jubajanum, & in Epiſt. ad Stephanum, ſcilicet, quod *in Eccleſia hæreticorum, ut fides, ita aqua ſit mendax*: atque adeo Cyprianus ex patrio more, ex conſenſu Epiſcoporum, ex Agrippini Concilio, & ex ratione, quæ ſibi invictiſſima videbatur, induerat conſcientiam moraliter certam: aut forte putabat dogma de Rebaptizandis hæreticis ad diſciplinam tantum pertinere, quum non deſint Theologi, qui tenent tranſiiſſe illud in dogma fidei poſt Synodum Tridentinam; ideoque tanto ardore Cyprianus pro diſciplina Eccleſiæ Africanæ pugnavit. In his autem, quæ ad ſolam diſciplinam pertinent, poteſt quiſque pro more Eccleſiæ ſuæ decertare. Hæc itaque pro Cypriano.

In libro autem de Adul. conjugiis docet Sanctus Pater Auguſtinus tenendam eſſe opinionem probabiliorem, & Catechumenum baptizandum, demonſtrans in illo locum non habere Dominicam ſententiam, *Nolite ſanctum dare canibus*; quemadmodum non habet locum in pueris, qui propriam nequeunt exprimere voluntatem. Ait enim: *Etiamſi voluntas ejus incerta eſt, multo ſatius eſt nolenti dare, quam volenti negare; ubi velit, an nolit ſie non apparet, ut tamen credibilius ſit eum, ſi poſſet, velle ſe potius fuiſſe dicturum ea ſacramenta percipere, ſine quibus jam credidit non ſe oportere de corpore exire*. Et ibidem, *Quamvis petere ſibi baptiſmum, vel ad interrogata reſpondere non poſſint, proſit eis, quod eorum in fide Chriſtiana jam nota voluntas eſt*. Quod ſi oppoſitam ſententiam tenentes non damnat, hoc ideo eſt, quoniam iis videbatur certa, & Domini præcepto cohærens: ac proinde etiam hoc loco S. Pater probabiliſmum oppugnat, quum doceat Catechumenum illum baptizandum, quia id eſt probabilius; excuſetque ſentientes contrarium, quod eis probabilius proculdubio apparebat.

Pariter in Epiſtola ad Hieronymum S. Pater Probabiliſtarum commenta refellit. Eo enim loci docet *ſolis Scripturarum libris, qui Canonici appellantur hunc timorem honoremque deferendum, ut nullum eorum auctorem ſcribendo aliquid erraſſe firmiſſime* credendum ſit. Quomodo ergo fas eſt opinioni cujuſque Theologi *junioris* abſque ulla formidine adhærere? Docet *alios ita* legendos, *ut quantalibet ſanctitate doctrinaque præpolleant, non ideo verum* putandum ſit, *quia ita ipſi ſenſerunt; ſed quia vel per illos auctores canonicos, vel probabili ratione, quod a vero non abhorreat, perſuadere potuerunt*. Quomodo ergo dum animum pulſat adverſa opinio, licet ob quamlibet auctoritatem ei contraire? Docet nec Hieronymi libros ſic legendos, tanquam Prophetarum vel Apoſtolorum, *de quorum ſcriptis quod omni errore careant dubitare nefarium eſt*. Quomodo ergo abſque hæſitatione approbem quicquid Caramuel, Diana, Tamburinus, aliique ſcripſerunt? Ita ſemper ex Adverſariorum conflictu honeſtiſſime triumphos agimus. *Probabilem* vero rationem, quam contraria nequeat

queat labefactare, & quæ a veritate non abhorreat, etiam nos dicimus inculpatam; ac propterea diu in uno vocabulo non verſabimur.

Inſuper objiciunt aliorum Sanctorum teſtimonia. Leo Magnus in altera Epiſtola ad Ruſticum Narbonenſem, ait: *In his, quæ dubia ſunt, vel obſcura, id noverimus ſequendum, quod nec præceptis Evangelicis, nec decretis ſanctorum Patrum inveniatur adverſum*. Ergo ſat eſt, inquiunt, ſi opinio probabilis, quam ſequimur, ſacris Scripturis, ac Patrum documentis non ſit contraria. S. Thomas Aquinas citato articulo 13. Quodlib. VIII. concludit: *Si ex contrariis opinionibus in nullam dubitationem adducitur, ſic nec committit ſe crimini, nec peccat*. Itaque dummodo conſcientia dubia non ſit, ſed probabilis, etiam in conflictu diverſarum opinionum cenſenda eſt recta. S. denique Antoninus 1. p. tit. 3. cap. 10. ait: *Qui agit ſcienter id, de quo dubitat eſſe mortale permanente dubitatione peccat mortaliter. Sed ſi dubitet leviter quis per modum ſcrupuli, agendo contra tale dubium non peccat, dum adhæret opinioni alicujus doctoris; & habet rationes probabiles pro ipſa magis, quam pro oppoſita opinione, &c.* Laudatur & Antonini reſponſum, quod liceat ſequi quamcunque opinionem, dummodo ſit *magni alicujus Doctoris*.

Reſpondetur ad 1. veriſſimum eſſe quod ſcribit S. Leo in dubiis eligendam eſſe opinionem, quæ non adverſetur Evangelicis præceptis, ſanctorumque Patrum decretis; ſed non inde ſequitur licitum eſſe operari dum conſcientiam pulſat dubium, graviſque ſuſpicio; alioquì recta foret etiam conſcientia fluctuans ac dubia, quod nullus aſſerit. Unum Magnus Leo hic jubet, ſupponit alterum. Jubet ne ſequamur opinionem, quæ ſacris literis, ac Patribus invenitur adverſa: ſupponit nos ſatis operæ locaſſe in veritatis inquiſitione, & percepiſſe nullum eſſe peccati periculum in opinione, quam ſequimur; quod in conflictatione duarum æque probabilium fieri non poteſt. Imo præcipit, ut æqua lance libratis iis quæ libertati obſequuntur, & iis quæ divina lege interdicuntur aut jubentur, ad hanc tantum mores noſtros componere ſtudeamus. *Quis conſcientiæ ſuæ* (inquit ſerm. XI. de Quadrag.) *aut tam gratioſus, aut tam imperitus eſt arbiter, qui ignoret quid a ſe auferri, aut quid in ſe oporteat augeri? .... Non ergo per omnia ſibi placeat, nec ſe ſecundum carnis oblectamenta dijudicet, ſed omnem conſuetudinem ſuam in divinorum præceptorum lance conſtituat, ubi cum alia jubeantur ut fiant, alia interdicantur ut non fiant, juſto ſe trutinabit examine, qui vitæ ſuæ mores ex utriuſque ponderis comparatione penſaverit.*

S. Thomas citato articulo aperte, ut vidimus, probabiliſmum oppugnat; ait enim, quod faciens contra legem non excuſatur a peccato, quamvis non faciat contra conſcientiam. Si vero eligat opinionem veram & legi conſonam, docet nullum committi peccatum, dum-

modo contrariæ opiniones in dubitationem non inducant; quoniam tunc non operatur contra legem, neque contra conſcientiam. Itaque per D. Thomam eligens opinionem contrariam legi, etſi probabilem, peccat. Deinde ſi eligatur etiam opinio vera, inducatur tamen ex contrarietate opinionum dubitatio, adhuc peccatum committitur, quia homo eligendo temporalia ac libertati conſona, exponit ſe peccandi periculo, ut ibidem docet Angelicus. Nego autem ex opinione aut probabiliori, aut æque probabili dubitationem hanc non induci. At legatur citatus articulus. Id unum aliquam parit difficultatem, cur falſam opinionem eligens ex invincibili ignorantia non peccet, quum faciat contra legem, ſi verum eſt, quod ait Thomas, *Illud quod agitur contra legem, ſemper eſt malum, nec excuſatur per hoc quod eſt ſecundum conſcientiam.* Hoc verſat adverſus Mercorum Wendrockius, & adverſus Genettum Philalethes; quibus paullo infra curabimus ſatisfacere.

Petitum ex D. Antonino argumentum nullius eſt roboris. I. Quoniam loquitur eo loci de conſcientia ſcrupuloſa, quam ex levi motivo prodeuntem commonet eſſe deponendam; non de conſcientia gravi momento innixâ, ac probabili. II. quia dum exigit neceſſarium eſſe ad peccatum vitandum, ut qui adhæret opinioni alicujus Doctoris, habeat *rationes probabiles pro ipſa magis, quam pro oppoſita*, aperte damnat æque probabilem, aut minus probabilem ſtantem pro libertate. III. Quia ibidem ad bonam conſcientiam has conditiones requirit, ut qui tenet unam partem alicujus opinionis, habeat pro ſe notabiles doctores, ut talis opinio non ſit contra auctoritatem expreſſam ſacræ Scripturæ, nec contra determinationem Eccleſiæ Catholicæ, ut ex contrarietate opinionum non inducatur ad dubitandum, ut formet ſibi bonam conſcientiam, & credulitatem de eo quod credit, tanquam de probabiliori parte, ut denique inquirat an ſufficenter moveatur ad hoc quod eſt licitum. Hæ conditiones aperte demonſtrant S. Antoninum nonniſi tutiorem ac probabiliorem ſententiam probare: unde L'Herminier ait perperam, & frivole nobis Antoninum objici; illumque adverſus Probabiliſtas laudant non ſolum Contenſonus, Charlas, aliique Probabiliſmi Oppugnatores, verum etiam Sanctius lib. 1. in Decalogum cap. 9. Addit Wendrockius nihil uſitatius Caſuiſtis, quam Antonini ſenſus aſpernari, cujus hoc loco opponunt auctoritatem. At apertum eſt, ab Antonino recedere etiam Wendrokium ipſum, alioſque rigidiores, qui negant fas eſſe ſequi ſententiam probabiliorem: quibus non aſſentimur. Reſponſum vero, quod tribuitur Antonino, ſive Alberto Magno, ſi tamen genuinum eſt, quod negant complures, tenet eodem pacto pro conſcientia ſcrupulis agitata, non pro dubia ac probabili; alias Antoninus ſecum pugnaret, atque ipſum Reſponſum proſcriptum eſſet una cum propoſitionibus relatis Theſi 1. capitis præcedentis.

Oppo-

Opponunt præterea argumenta plura deprompta a ratione: quorum primum ſit. Poteſt a Theologis propugnari abſque ullo periculo erroris ac deceptionis opinio minus probabilis, qualis eſt in ſententia noſtra de Gratia efficaci a conſenſu, & de ſufficientia attritionis ad gratiam in Sacramento recipiendam: imo cautum eſt Apoſtolicæ Sedis decreto, ne Theologi ſimilia tradentes aliquâ cenſurâ notentur. Igitur etiam in praxi opinionem minus probabilem ſequi poſſumus.

Reſpondeo antecedens laborare æquivocatione; nam complures Theologi propugnant opiniones, quæ aliis ſunt minus probabiles; ſed nullus Theologorum eas opiniones amplectitur, aliiſque tradit, niſi quæ ſibi videntur probabiliores. Sit in exemplo: Qui tenent gratiam efficacem eſſe a conſenſu, veriſimilius eſſe putant, quod gratia ab intrinſecis ſuis efficax libertatem evertat; & qui ajunt attritionem ſufficere, putant hanc Tridentinorum Patrum mentem fuiſſe. Igitur antecedens verum eſt, ſi minus probabile accipiatur pro eo, quod tale videtur aliis, non pro eo quod tale apparet ſibi ipſi. Quare argumentatio hæc retorquetur: Etiamſi Doctor defendat ac tradat opinionem reprobatam ab aliis; non tamen, ſi prudens ac verax ſit, aſſenſum præbet eidem opinioni, neque eam propugnat, niſi videatur ſibi aut certa, aut ſaltim veriſimilior. Igitur quamvis nonnulli ſequantur in praxi opinionem minus probabilem aliis; id tamen caute ac prudenter non faciunt, niſi eadem opinio aut irrefragabilis, aut ſaltim probabilior ipſis appareat. Si autem opiniones Scholarum ad fidem, moreſque non ſpectent; latiſſima quoque occurrit diſparitas: nempe quia diſputamus de opinabili, ut a veriſimili trahamur in agnitionem veritatis: ſed nefas eſt opinative operari, ne imprudenter in peccatum labamur. Appoſite S. Thomas Quodlib. 111. articulo 10. *Dicendum quod diverſæ opiniones Doctorum ſiquidem non pertineant ad fidem, & bonos mores, abſque periculo auditores utramque opinionem ſequi poſſunt, tunc enim habet locum quod Apoſtolus dicit ad Romanos, Unuſquiſque in ſuo ſenſu abundat. In his autem, quæ pertinent ad fidem & bonos mores, nullus excuſatur ſi ſequatur opinionem alicujus Magiſtri: in talibus enim ignorantia non excuſat.*

Sit argumentum aliud. Si debeamus eligere opinionem probabiliorem, poſſumus etiam eligere minus probabilem; quum enim ſit omnium fere Theologorum ſententia quod fas ſit ſequi minus probabilem, pars, quæ docet licere ſequi minus probabilem, eſt probabilior.

Huic argumentationi, quam urget in Apologemate Caramuel, abunde in Prænotatis ſatisfecimus. Cedo mihi auctorem unum antiquum ante annum 1570., qui ſcripſerit licere ſequi minus probabilem: demonſtra magnam recentiorum partem pro meliori cauſſa, ac ratione validiori, quæ auctoritati præferenda eſt, decertare: proferas vel unius ex noſtratibus palinodiam. Sed ea, quæ ibidem proſequutus

ſum, non repetam. Tria addam quam breviſſime. Primum contingere aliquando ut magna Eccleſiæ pars non ſolum in moralibus diſciplinis, ſed etiam in fidei dogmatibus exorbitet a veritate: quo in caſu accedendum eſt ſaniori parti, inquirenda veritas, vitandum peccati periculum, & cavendum ſedulo, ne ſequamur turbam ad faciendum malum. Alterum quod non omnes, qui ſtare videntur pro opinione probabili, revera ſubſcribunt Probabiliſtis; nam vel probabile ita accurate deſcribunt, ut non ſit tale quicquid non innititur momentis validioribus: vel loquuntur de opinionibus ſtantibus utrinque pro lege; vel exigunt conditiones paullo ſupra ex Antonino enumeratas; vel apponunt hypotheſim, ſi opinio in probabilitate perſiſtat, quod fieri nequit in conflictu opinionis æque probabilis. At de his lege Contenſonum in Vindiciis Thomiſtarum, Du-Hamelium Tom. IV. pag. 400., & ipſum Terillum Probabiliſtam quæſt. XXII. & XXIII. de Conſcientia. Tandem ex noſtro antecedenti, *Debet eligi opinio probabilior*, ſi recentiores Caſuiſtæ redderent ſola auctoritate nominis ſui opinionem magis probabilem, ſequeretur quod non ſolum liceat ſequi minus probabilem, ſed etiam quod non liceat ſequi probabiliorem. Quis autem ita deſipit, ut id non licere pronuntiet? Non ergo tribuit opinioni majorem probabilitatem caterva contradicentium.

Proximum argumentum ſit. Qui ſequitur opinionem probabilem prudenter ſe gerit, ſequitur enim opinionem conformem rectæ rationi, & exiſtimationi virorum prudentum: talis quippe eſt opinio quæque probabilis. At non peccat qui prudenter ſe gerit. Non ergo peccat qui ſequitur opinionem probabilem. Præterea opinio probabilis gravi momento eſt innixa: ſufficit ergo ad moralem certitudinem conſtituendam. Rurſus etiam in conflictu opinionis contrariæ, remanet opinio ſuis rationibus ſuffulta, atque præſidio auctoritatis munita; poteſt ergo a viro prudente extorquere aſſenſum. Rurſus in concurſu alterius nulla opinio probabilis cognoſcitur falſa; remanet ergo abſolute probabilis, & ad mores dirigendos idonea.

Reſpondeo hæc omnia jam a nobis fuiſſe pleniſſime refutata. Ad primum itaque nego majorem, ſi loquamur de opinione probabili in æqualis, aut probabilioris conflictu; tunc enim ex multiplici titulo deprehenditur imprudentia: primum quia non expenditur opinio oppoſita, non inquiritur veritas, & voluntas non a ratione æqua lance librata, ſed a ſeipſa inconſiderate flectitur ad agendum; deinde, quia adeſt peccati periculum, mens ex contrarietate opinionum in dubitationem inducitur, & cum opiniones oppoſitæ conſimili momento nituntur, nequit recte inter falſitatem ac veritatem diſcerni: tandem quia dum abjicitur opinio ſtans pro lege, non ſeliguntur ſagaciter optima, inferiora ſuperioribus præponuntur, & non habetur accurata eligendorum ac rejiciendorum diſcretio. Nego itaque majorem. Ad ſecun-

Digitized by Google

ſecundum nego antecedens, ſi loquamur de opinione in alterius occurſu: non eſt enim momentum grave, cui aliud ejuſdem ponderis contraponitur, nec opinio apta eſt ad moralem certitudinem animo ingenerandam, niſi ſuffulta ſit validioribus, quibus trahamur, momentis; ut dictum ſupra, & confirmatum ab Eminentiſſimo Gotti Tom. VII. Th. pag. 298. Quod ſequitur faciliorem habet ſolutionem; nam in conflictu opinionis contrariæ, licet quæ ſtat pro libertate remaneat probabilis aut in ſe, aut in mente aliorum; non remanet tamen probabilis in mente operantis, qui hinc, inde varietate opinionum diſtrahitur: ac regula morum non eſt aliena conſcientia, ſed propria. Poſtremi argumenti nulla eſt conſecutio; nam in conflictu duarum opinionum æque probabilium, etſi neutra cognoſcatur aperte falſa, utraque tamen cognoſcitur contraria alteri probabiliter veræ: quod ſat eſt, ut nequeat una alteri prudenter præferri, & in regulam regendorum morum adſumi. Atque id a fortiori dicendum eſt, ſi opinio, quæ abjicitur, ſit probabilior.

Rurſus objiciunt. Sententia affirmans quod liceat ſequi opinionem probabilem, qua talem ab Eccleſia proſcripta non eſt, ac traditur a viris doctrina ac morum probitate conſpicuis. Cur ergo illam ſequi inculpate non poſſumus? Ad hæc ſi opinio appareat probabilis, non erit ſacris literis, ac doctrinæ Patrum contraria: ac proinde provide poterit teneri.

Ad primum reſpondetur jam ab Eccleſia definitum, quod non liceat ſequi opinionem tenui probabilitate innixam, ut vidimus Cap. præced. propoſit. prima: tenuis autem evadit probabilitas, quando ab æquali, vel majori oppugnatur; ideoque licet ſententia quorumdam recentiorum non ſit expreſſe damnata, ex alia damnata rejici debet ac repudiari: nam quod ex falſa directe ſequitur, falſa merito reputatur, ut liquet ex regulis, quas in XII. de Locis Canus præſcripſit. Quamquam ſilentium Eccleſiæ nos ad inquirendam abſque diſſidio veritatem impellit, non eſt autem dirigendorum morum exacta regula; alioquî opinio alicujus junioris cenſenda erit probabilis, dum non conſtet rejectam eſſe tanquam improbabilem ab Apoſtolica Sede: quod eſt damnatum ab Alexandro VII. prop. 27. Ad alterum liquet ex dictis, in opinionum conflictu, quamvis neutra appareat adverſa Scripturæ aut Patribus, unam tamen apparere contrariam alteri, quæ probabiliter Scripturæ ac Patribus eſt conſentanea, atque id ſufficit, ne illa poſſit prudenter eligi, tametſi vel in ſe, vel in aliorum mente ſit veriſimilis, ac probabilis.

Inſuper opponunt. Nullum dubium in praxi pulſat conſcientiam probabilem, quum judicio *reflexo* induat moralem certitudinem; neque adeſt peccandi periculum, niſi forte *materialiter*, quum ignorantia, ſive ſit invincibilis, ſive eorum quæ ſcire non debemus, excuſet a cul-

a culpa. Corruit ergo quælibet adverſus Probabiliſmum machinatio.

Reſpondeo certitudinem illam ex judicio *reflexo* exortam eſſe deceptionem ſingularem; ac dum pulſant animum opiniones contrariæ ignorantiam nullam adeſſe, niſi culpabilem, cum occurrat probabilis opinio contraria, ac præcepto conformis, quam pleniſſima libertate repellimus, ac propterea non *materialiter* tantum committi peccatum, ſed & *formaliter*. At de his ſupra.

Adhuc objiciunt. Nonne opinione tantum probabili utuntur Medici, dum deſperata ægroti valetudine adhibent remedium, quod fortaſſis arceſſit mortem? Idem faciunt in belli diſcrimine duces exercitus: idem in cauſſis forenſibus judices: idem in conducendis mercibus inſtitor ac tabernarius. Te, antiprobabiliſta, appello. Si tibi ſint duo nummi aurei, Italicus, & Hiſpanicus, æque probati rectique ponderis, nonne potes utrunque impendere, aut viciſſim a debitore recipere? At utrique opinioni probabili ſuum, quemadmodum nummo aureo, ſtat pondus.

Reſpondeo his exemplis probabiliſmum everti; nam Medicos, niſi probabilius medicamentum adhibeant, graviter peccare vidimus ex Vaſqueſio: ac idem de ductoribus exercituum, aliiſque dicendum eſt. Si aliquo in caſu minus probabile eligant; id erit minus probabile in re, & ex parte *objecti*, non in mente operantium; alioquî gerent ſe admodum imprudenter. Si unum ſit quod eligant, illos excuſabit neceſſitas: ſi plura occurrant; in quo periculum viderint, illud vitabunt; ſi malum utrinque impendat, fugient deterius: ſi neutra ex parte infortunium immineat; agant, ſi adſit par ratio, quod lubet. Atque ita, ſi utraque opinio ſit legi uniformis, cum in nulla poſſis legem tranſgredi, amplectere utramlibet. At ſi altera prohibeat opus, quod aggrederis, nec ulla te adigat agendi neceſſitas; qua prudentia illam ſua probabilitate munitam abjicies? Quod ergo Medicus in corporis valetudine curanda, id tu agere ſtudeas in ægritudine animi. Adverte aliud eſſe eligere probabilia & errori obnoxia, aliud id facere ex ſententia probabili, dubiiſque jactata. Si prudenter eligas quod male vertat, immunis eris a culpa; ita enim Medicus, ita belli imperator, ita mercatores excuſantur. At ſi imprudenter eligas, & varia opinatione diſtractus, nullam habebis excuſationem. Apageſis cum aureis nummis. Hiſpanicum probatioris auri reponis in marſupio, Italicum minus fulgidum, niſi utrunque recondere valeas, iſtud erogas: ſi a debitore exhibitum opineris aut adulterinum, aut eroſum, probum petis, ac ponderas in libræ lance. Hoc pacto tene probabiliorem ſententiam, dimitte minus probabilem; & dum plures contrariæ occurrunt, obſerva quanti pendant, & rejice minus tutam.

Argumentantur ulterius. Prudens exiſtimatur qui litem ſuam uni Juriſconſulto committit, qui ægrotans Medicorum unum percelebrem advo-

advocat; & qui unius præceptoris doctrina imbuitur, qui unum Parochum, aut unum Confeſſarium frequenter adit.

Reſp. Immo in cauſſis magni momenti plurimos conſulis, nec acquieſcis ſententiæ unius; & poſt contrariam ſententiam ad ſuperiorem Judicem provocas. In corporis pariter ægritudine nonne expetis plurium medicorum conſilium? Id ergo magis expedit facere, ne patiaris animæ detrimentum. Non damno tamen, ſi uni probo, doctoque viro te dirigendum committas, ejuſque præceptionibus obedias, dummodo Deum depreceris ut mentis tuæ tenebras diſcutiat, & ſupernæ illuſtrationis tibi donum impertiatur, & dummodo traharis, non cupiditate, ſed caritate, habenſque conſcientiam rectam non diverberis opinionum conflictatione; ac denique, ſi hæc inſurgat, quæras ſagaciter veritatem, ſtudeaſque legem præponere libertati.

Denique opponunt Probabiliſtæ. Tenentur Religioſi viri, imo & Catholici omnes ex opinione probabili interdum ſibi regulam morum præſcribere. Religioſi quidem viri, quia poſteaquam ſe obedientiæ voto obſtrinxerunt, ſi eis Superior præcipiat quod ipſis minus probabile appareat, dum non conſtat eſſe peccatum, tenentur adimplere præceptum. Fideles item univerſi colere debent diem feſtum Conceptionis Deiparæ, quam ſine originaria labe fuiſſe conceptam fert opinio tantum probabilis. Quod ſi probabilitas ſat eſt ad ſtatuendum cultum religionis, ac publicam Eccleſiæ feſtivitatem; multo magis ad regendam privatam conſcientiam erit ſufficiens. Denique ſi nos ad tenendam opinionem probabiliorem adigamur; neceſſum quoque erit eligere tutiorem, atque ita omnes cucullum induent, aut capient genus aliud vitæ aſperrimum atque duriſſimum, ni velint abripi in gehennam. Antiprobabiliſtæ igitur ſunt erga religioſos homines, erga Cultores Deiparæ, erga probos conjuges, omnemque popularium ordinem nimium rigidi.

Reſp. probum ac bene moratum religioſum poſſe ad Superioris præceptum prudenter exuere dubitationem, quam præconceperat; imo debet deponere judicium ſuum, animadvertens ſuperiores gerere Dei vices, & pro nobis vigilare, quaſi rationem pro animabus noſtris reddituros, ac memoria repetens, quod ait Dominus: *Qui vos audit, me audit: & qui vos ſpernit me ſpernit*. Vide Suareſium lib. VI. de legib. cap. 8. & Thyrſum Gonzalez Diſſert. XIV. Religioſus itaque judicio proprio depoſito jam induit opinionem probabiliorem ac certam moraliter. Quod ſi adhuc præcedentis opinionis momento valido premeretur, poſt adhibitas preces exploratamque conſcientiam, nego quod poſſet ea repugnante cujuſvis hominis mandatum exequi.

Ad ſecundum plura in Notis ad literas Montaltii Wendrockius. Ait Caramuelem, Theophilum Rainaudum, alioſque Probabiliſtas aſſerere quod nequeat in dubium revocari, quin intemerata Virgo potius

tius abſque macula concepta fuerit: etiam Alexandrum VII. declaraſſe opinionem illam religioſam ac piam: certiſſimum eſſe, quod cultus beatæ Virgini ſit exhibendus, & celebranda gratiæ beneficia divinitus ipſi collata: recoli propterea in Conceptionis ſolemnitate ſanctificationem Deiparæ, quocunque tandem momento peracta ſit: eos, qui ſibi certo perſuadent Virginem ſine labe conceptam, duci in recolenda Conceptione ſententia, quæ ſibi probabilior eſt, atque ex hoc capite nihil argumentum convincere; ſi quis ſentiat oppoſitum, hunc venerari Deiparam, ſed non ei de tam eximio gratiæ privilegio ex corde plaudere, non defectu devotionis, ſed potius affectu ſinceritatis, ne ſimulate illi congratuletur: hunc ad ſummum Conceptionem ſolemni ritu celebrare ſub tacita conditione, ſi nimirum revera ſit Dei mater tam ſingularis gratiæ munere condecorata. Neceſſarium non arbitror, ut hæc minutatim revocentur ad trutinam: etenim ſi Pontifex decrevit religioſam ac piam eſſe ſententiam, quod Virgo concepta ſit abſque macula originali, indixitque ob hanc rem feſtum diem; quidquid ſit de facto, quod in quæſtionem nefas eſt revocare, jam redditur probabilior decreto ipſo ſententia affirmans Conceptionem Virginis colendam eſſe; ſive privilegium iſtud conſequuta fuerit, & æquum ſit illud concelebrare: ſive res ambigua ſit, ac non debeat in dubio ad factum, non ad jus pertinente, hac veneratione privari Dei Genitrix glorioſiſſima; cui nemo mortalium *digne valet jura gratiarum, ac laudum præconia rependere*, ut ait Auctor ſermonis 18. de Sanctis, inter Opera Auguſtini.

Ad poſtremum reſponſio eſt facillima; ſi enim opinio minus tuta ſit probabilior; qui illam ſequitur prudenter ſe gerit, quum moveatur ratione firmiſſima: ideoque non ſe exponit peccandi periculo. At in opinione minus probabili contingit oppoſitum. Si tamen opinio ſit tuta in ſe, qualis eſt ſententia probans conjugium, vitamque laicalem, ſed alicui videretur, ob ſui conditionem, proximumque diſcrimen obnoxia peccato, haud dubium, quod is debeat amplecti arctioris vitæ inſtitutum, niſi ſuppetat alia ratio vitandi peccatum. At de his, quæ expedita fuerunt in Prænotatis, nunc attenuate preſſeque diſſeruimus.

CAPUT XVI.

An in aliis judicandis, aut dirigendis ſequi poſſimus opinionem minus probabilem.

Excisa fallax probabilitatis doctrina protulit mala quædam germina, quæ ſimul cum illa evelluntur ac diſſipantur. Ex eo enim, quod unicuique liceat ſequi minus probabilem opinionem, collegerunt poſſe

poſſe virum Theologum aliis proponere ſententiam, quam ſibi falſam eſſe perſuadeat, dum illam aliquis doctor propugnet; licere laico varios adire Confeſſarios, donec inveniat qui reſpondeat ad ejus libitum, ſi afficiatur firmo animo nihil gerendi conſcientiæ probabili adverſum; debere Confeſſarium abſolutionem impendere pœnitenti ducto opinione probabili, quam idem Confeſſarius improbabilem putat, tametſi nolit pœnitens ſuam opinionem deponere. Hæc inter Probabiliſtas tradidere Laimanus Th. Moral. lib. 1. Tract. 1. cap. 5. §. 2. Caſtropalao lib. 1. Tract. 1. diſp. 2. p. 3. Sanchez lib. 1. Decalogi cap. 9. Bannius Tract. IV. q. 13. & cum aliis plurimis Eſcobarius lib. 2. n. 113. Sunt quidem hæc omnia hactenus refutata: quum enim debeamus præcepto caritatis diligere proximum ſicut nos ipſos, quod vidimus nobis non licere, nec aliis fas erit proponere. Brevî tamen & hæc ſingillatim excutiamus.

Propositio I. Non licet viro Theologo ex ſententia, quam ipſe oppugnat, cenſetque minus probabilem, alteri conſilium dare, tametſi non ignoret eamdem ſententiam tanquam probabiliorem ab aliquibus propugnari.

Traditur hæc veritas in veteri, novoque Teſtamento. Malachias enim cap. 2. verſ. 7. inquit: *Labia Sacerdotis cuſtodient ſcientiam, & legem requirent ex ore ejus, quia Angelus Domini exercituum eſt.* Angelus ſacerdos dicitur, quaſi nuncius juſſorum Dei, & præceptorum, quæ illi Dominus proponit, interpretator ac preco. Non ergo requirentibus ex ore ejus legem, & quid ſibi agendum ſit conſulentibus, gerit ſe tanquam Angelus Domini, ſi nunciat ea, quæ non audit, atque adverſus conſcientiam ſuam inſtruit ignaros. Deinde Apoſtolus in II. ad Corinth. cap. 1. ait Apoſtolici muneris decus eſſe evangelizare ex fide, & juxta intimos conſcientiæ ſenſus: *Nam gloria noſtra hæc eſt* (inquit verſu 12.) *teſtimonium conſcientiæ noſtræ*; atque hoc teſtimonium inde comprobat, quod Corinthiis loquutus fuerit *in ſimplicitate cordis, & ſinceritate Dei*, ſcilicet ſincero animo, tanquam Deo ſpectante atque audiente. Addit verſu 17. *Nunquid levitate uſus ſum, aut quæ cogito ſecundum carnem cogito, ut ſit apud me Eſt, & Non?* Levitatem appellat conſuetudinem illorum, qui aliud habent in animo, aliud in ore; ſuadet enim Corinthiis ſe habuiſſe ſinceram voluntatem ad illos redeundi: & quaſi mirabundus, quod ipſum vanum mendacemque haberent, *Nunquid* (ait) *eſt apud me Eſt, & Non?* Nunquid ore affirmo, quod negem animo? Exhibet ſenſum hunc Græca phraſis, qua Paulus utitur, ναὶ, καὶ οὔ, quæ tranſiit etiam, auctore Feſto, in proloquium. Qui ergo juxta conſcientiam ſuam non inſtruit plebem levis eſt corde, quia habet *Eſt* in labiis, & *Non* in pectore; atque vituperat Apoſtolicum miniſterium, quia non comprobat diſpenſationem doctrinæ teſtimonio conſcientiæ. Idem Apoſtolus ad

Ephesios IV. 25. jubet, ut loquatur *veritatem unuſquiſque cum proximo ſuo; quoniam ſumus invicem membra*. At veritatem non loquitur, qui illam occultat, imo aliorum dicta, quæ putat falſa, ut blandiatur diſcipulis peritiſſime, & callidiſſime venditat.

Addamus explicationis, non convicii gratia, Evangelica exempla. Pilatus credidit Chriſtum inſontem eſſe, ac Phariſæorum invidia traditum: illum autem damnarunt Pontifices tanquam blaſphemum, & Scribæ omnes tanquam populi ſubverſorem, & jura Cæſaris invadentem. Ergo ſi fas ſit juxta aliorum opinionem ſententiam dicere, ac definire veritatem; Pilatus rectus fuit judex, præſertim cum Chriſtum ſupplicio addixerit, non ad unius accuſationem, ſed omnibus legiſperitis affirmantibus malefactorem eſſe, & univerſo populo conclamante, *Reus eſt mortis*. Eſt ergo Pilato deterior, qui firmiſſime tenens hoc licitum eſſe, illud illicitum, ob opinionem aliorum, nec communem, nec tanta aſſertione firmatam, adverſus conſcientiam ſuam contrarium pronuntiat. Exemplum iſtud ingenioſe tractat in hac Quæſt. Merbeſius P. I. Summæ Chriſt. q. 32. At aliud ego proferam nequaquam adverſariis injurioſum. Chriſto explorante fidem Apoſtolorum Mat. XVI. 13. & interroganti, *Quem dicunt homines eſſe Filium hominis?* nonnulli referunt aliorum opiniones duntaxat, dicentes, *Alii Joannem Baptiſtam, alii autem Eliam, alii vero Jeremiam, aut unum ex Prophetis*. Atque ita reſpondentes nec laudari video, nec reprehendi. Dum vero ait illis Chriſtus: *Vos autem quem me eſſe dicitis?* Petrus non humanæ intelligentiæ ambiguitate, ſed firma confeſſione reſpondit: *Tu es Chriſtus filius Dei vivi*; promeruitque ſingularem laudem, quia illum terrena opinio non fefellit. Quod ſi reſpondiſſet, *Chriſtus eſt Elias*, juxta aliquorum hominum opinionem, nonne merito fuiſſet reprehenſus? Si ergo a te fidei morumque doctrinam petentibus reſpondeas hoc Baunius docet, illud Vaſqueſius, iſtud Sanctius; recitas opiniones hominum, nec promereris laudem, aut vituperium: ſi dicas quod tibi interior ac firma conſcientia proponit, loqueris ut Chriſti diſcipulus, & commendandus eris juxta conſcientiæ tuæ rectitudinem; ſi contra conſcientiam tuam faciendum aſſeris quod ſcripſit Baunius, aut Sanctius, merito te reprehendam.

Ac videtur qui contra propriam conſcientiam alios inſtruit imitari conſuetudinem Priſcillianiſtarum, quos Auguſtinus cap. 2. libri contra Mendacium ceteris hæreticis pejores appellat, propterea quod *ipſi ſoli, vel certe maxime ipſi reperiuntur ad occultandum ſuam, quam putant veritatem, dogmatizare mendacium*. Etenim mentitur quiſquis loquitur, quod falſum exiſtimat, nec non qui verum enuntiat, quod non putat verum, ut idem Auguſtinus demonſtrat in libro ad Conſentium cap. 3. & 4. Si ergo falſam putas ſententiam, quam alius probat, eamque proponis a te conſilium petenti, mentiris; loqueris enim quod exiſti-

exiſtimas falſum. Ex alio capite occultas tuam, quam putas veritatem. Igitur imitaris Priſcillianiſtas in hoc malo ceteris hæreticis iniquiores: quod ſalva caritate argumentationis cauſsâ dictum ſit. Faceſſat itaque ob omni fidelium ſocietate illa quorumdam doctrina: *Nihil a ratione alienum fore, ſi Doctor conſultus ſignificet conſulenti opinionem a quibuſdam viris doctis tanquam probabilem defendi, quam proinde ſequi ipſi liceat; quamvis idem Doctor ejuſmodi ſententiam ſpeculative falſam certo ſibi perſuadeat, & proinde ipſimet in praxi eam ſequi non liceat*.

Hanc Probabiliſtarum aſſertionem aperte ratio ipſa refellit. Si ſpectemus conſiliarii officium, eſt inſpicere quid expediat ei, cui datur conſilium: unde Paulus in I. ad Corinth. VII. 35. dans conſilia de ſervandis virginibus, *Porro*, inquit, *ad utilitatem veſtram dico*. Qui enim conſiliarii munus explet ſui cauſsâ, ut ille, qui apud Martialem ajebat, *Utile quod nobis, do tibi conſilium*, is conſiliarius malus eſt, de quo Eccleſiaſticus XXXVII. 9. *A conſiliario ſerva animam tuam*. Debet proinde conſilium dare ut vitetur, quod ipſe putat corpori aut animo nociturum. Nemo quippe eſt, qui non horreat aut medicum adhibentem remedia, quæ putat mortem probabiliter allatura, aut negotiatorem hortantem ad ineundam ſocietatem, ex qua timet grave aliquod detrimentum. Atque id magis obſervandum eſt, dum agitur de ſalute animæ, quæ ſi pereat, nihil prodeſt homini, etiamſi mundum univerſum lucretur. Inſpiciendum præterea, quinam ſit ipſe Conſiliarius: qui in hoc caſu ſummi Dei implet miniſterium, dicente Apoſtolo II. ad Corinth. V. 20. *Pro Chriſto legatione fungimur, tanquam Deo exhortante per nos*. Tandem conſideranda ipſa conditio petentis conſilia hominis, ſcilicet Chriſtiani, ignari, veritatem quærentis, & Evangelii lege inviolabili obſtricto. His accurate inſpectis, liquido conſtabit Theologum qui adverſus opinionem ſuam alteri dat conſilium, non fungi munere conſiliarii, quia non proponit, quod conſcientiâ ſua magis expedit: non ſe gerere tanquam Eccleſiaſticum virum, quia tanquam *exhortante Deo* non loquitur veritatem; & non habere rationem petentis conſilia, quia illum non hortatur ad facienda opera juxta judicium ſuum digna homine Chriſtiano: ac propterea doctrina Probabiliſtarum tanquam contraria ſacris literis, repugnans Evangelicis inſtitutionibus, & adverſa rationi, eſt omnino explodenda. Atque hoc erat theorema noſtrum.

Propositio II. Non licet homini ignaro varios Caſuiſtas adire, eo animo, ut tandem inveniat benigniorem aliquem affirmantem eſſe probabile, quod alii improbant, ſibique fas ſit eligere quod magis libet.

Illud enim Eccleſiaſtici XXXII. 19. *Qui quærit legem, replebitur ab ea; & qui inſidioſe agit, ſcandalizabitur in ea*, uti eruditionem promittit legem ſcrutantibus ut faciant eam, viroſque doctos conſulentibus ne in errorem inducantur; ita minatur deceptionem qua in

Digitized by Google

legem impingat ei, qui *inſidioſe*, ſive ut Græcus habet, *ὑποκρινόμενος*, *ſimulans* ſe quærere inſtitutionis diſciplinam, dum veſtigat quomodo abſque conſcientiæ ſtimulo indulgeat cupiditati, adit humaniores Confeſſarios, Theologoſque præditos ſingulari erga omnes facilitate. Propterea Apoſtolus in II. ad Theſſal. 2. verſ. 10. ait Deum mittere in operationem erroris, ut credant mendacio, eos, qui *caritatem veritatis non receperunt, ut ſalvi fiant*: quod Dominus olim comminatus fuerat per Ezechielem cap. 14. At qui opinionem probabiliorem ſtantem pro lege parvi facientes inquirunt alteram benigniorem libertati percommodam, rejiciunt beneficium divinæ illuſtrationis, caritatemque præferentem præceptum Domini humanæ conſuetudini. Peſſime ergo ſe gerunt, Deumque provocant, ut tradat illos in deſideria ſua, & eos mittat in operationem erroris.

Quærit Auguſtinus cur Balaam dignus eſſet, quem aſina corriperet; & Q. XLVIII. in Num. reſpondet, Balaam prohibente Domino ne pergeret ad Balaac regem Moabitarum iterum Dominum conſuliſſe; permittente autem ut iret, ſtatim ſe viæ commiſiſſe, atque ita demonſtraſſe cupiditatem ſuam, ac deſiderium munerum, quæ cap. XXII. Num. verſ. 7. appellantur *divinationis pretium*: ac propterea promeruiſſe Domini indignationem. *Cur poſt iſtam permiſſionem* (inquit S. Pater) *Dominum iterum non conſuluit, & poſt illam prohibitionem iterum conſulendum putavit, niſi quia ejus maligna cupiditas apparebat, quamvis timore Domini premeretur?* Ita prorſus agunt qui plures conſulunt, ut licite faciant quod libet. Si audiant Dominum prohibentem, iterum conſilia petunt: ſi inveniant permittentem, abſque ulla hæſitatione operantur: digni profecto, in quos Deus ſpargat pœnalem cæcitatem, & quos cum Balaam aſina ipſa corripiat.

Hinc ſi Chryſoſtomi verbis commonefeci paullo ſupra, qui negligunt inquirere veritatem, & tanquam in pulvino, in opinione favente libertati quieſcunt, ut imitentur eos, qui veſtimenta empturi circumeunt unum negotiatorem & alterum, & qui impenſam ſibi pecuniam propriâ manu ponderant, ac enumerant: nunc inquirentes qui auribus ſuis ſerviant, commoneo Apoſtolicis verbis in 2. ad Tim. IV. 3. *Ne ad ſua deſideria coacervent ſibi magiſtros, prurientes auribus*: verbiſque Irenæi lib. IV. adv. hæreſes cap. 44. *A pravis Sacerdotibus abſtinere oportet, adhærere verò iis, qui Apoſtolicam doctrinam cuſtodiunt, & cum presbyteri ordine ſermonem ſanum, & converſationem præſtant ſine offenſa, ad informationem, & correctionem reliquorum.* At ſecunda theſis facile his expeditur.

Propositio III. Non debet Confeſſarius abſolutionem impendere iis, qui ſequuntur opinionem minus probabilem ſtantem pro libertate, illamque nolunt deponere.

Hanc propoſitionem, quam falſo Probabiliſtæ ajunt ab omnibus,

vel

Digitized by Google

vel fere omnibus reprobari, quum illam propugnent quotquot refellunt probabiliſſimum, demonſtrant argumenta omnia cap. xv. & quæ produximus nuper propoſitione prima. Nam ſi nefas eſt ſequi opinionem minus probabilem, neque illam poteſt prudens Sacerdos tradere eumdem conſulenti; quo jure tali opinione utetur in adminiſtratione Sacramenti, in exercenda poteſtate ſibi divinitus tradita, in Chriſti munere implendo, in afferendo puſillorum animæ remedio ſalutis? Eamdem tamen propoſitionem duplici argumento confirmabimus; quorum unum ex prærogativa Confeſſarii, alterum ex conditione pœnitentis depromitur. In Confeſſario attendi poteſt judiciaria poteſtas, ſcientia, qua diſcernat inter lepram, & lepram, ac prudentia per quam debet tanquam ſpiritualis medicus animorum ægritudini pharmacum adhibere. Judicem non poſſe judicare juxta opinionem minus probabilem, liquet ex propoſitione ab Innocentio XI. proſcripta. Medicum homicidam eſſe, ſi adhibeat medicamentum quod probabilius cenſet nociturum, indulgeatque ægrotorum opinioni, ratio ipſa ſuadet, nec diffitentur Adverſarii. Spectare demum ad ſpiritualis Judicis ſcientiam, atque auctoritatem ut propria ratione quod debeat judicare diſcernat, commonſtrat ratio ipſa judicii, & definitum eſt cap. *Qui vult*, diſt. 6. de Pœnit. Quum itaque Confeſſarius abſolutionem impendens reo nolenti deponere opinionem ſuam, exerceat judiciariam poteſtatem ſpreta conſcientia, non diſcernat intimo ſenſu, quod debet decernere, & ægroti vulneribus non oleum infundat, ſed laxativam mulcedinem; indignus propterea eſt, cui committatur ſpiritualis Judicis auctoritas, animarumque curatio.

Ex alia parte pœnitens ſiſtere ſe debet ad ſacerdotis tribunal tanquam reus atque infirmus. Reo autem non convenit proferre judicium, neque infirmo præſcribere medicamentum. Tantummodo ſi & ipſe ſit juris ac medicinæ peritus, poterit humiliter proferre propriam opinionem, eaque ponderata Judex ac Medicus, ſi noverint meliorem, illa utentur: quum enim per mentis judicium alterius ſententiam approbant, jam non alienam conſcientiam ſequuntur, ſed propriam. Atque hoc in pœnitentiæ foro ſi fiat, non improbo. Sed audiatur Probabiliſtarum flagellum, & J. CC. decus maximum Fagnanus ſuper Caput *Innitaris*, de Conſt. num. 304. *Cum abſolutio Sacramentalis ſit actus judicialis, & Sacerdos ſit vere & proprie judex, ad eumque ſpectet diſcernere inter lepram, & lepram, & pœnitentem abſolvere vel ligare; per hanc doctrinam Sacerdos non fungitur amplius judicis officio, ſed ſubditus ordine inverſo aſſumit ſibi judicium conſcientiæ ſuæ, & eligit ſuo arbitratu ſententiam ligantem aut ſolventem. Nam cum Sacerdos judicat eſſe reſtituendum, negotiationem relinquendam, aut quid ſimile, ſtatim pœnitens objicit extare ſuper hoc opinionem probabilem ſibi faventem, & eſſe in ſua facultate illam eligere. Unde in foro animæ Judex*

Digitized by Google

dex cogitur ſequi judicium rei, & non reus judicium Sacerdotis; quod quam ſit abſurdum nemo non videt.

Quæ opponunt Probabiliſtæ, ex dictis obviam habent ſolutionem. Inquiunt denegandam non eſſe abſolutionem pœnitenti ſufficienter diſpoſito. Verum ex dictis conſtat hanc diſpoſitionem non haberi: ſi enim pœnitens novit opinionem ſuam eſſe minus probabilem, aut pugnare cum alia æqualiter probabili, & illam tamen velit pertinaciter tenere, neque vult vitare peccandi pericula, neque in dubiis partem eligere tutiorem. Si autem adhæreat opinioni ſuæ tanquam probabiliori, audiens a Confeſſario ſe in errore verſari, debet veritatem diligenter inquirere, ac promittere ſe, omnium partium ſtudio depoſito, daturum operam orationi, ac optimorum librorum lectioni, ac primum legem Domini divinaſque Scripturas, deinde ſtatuta Conciliorum, decreta Pontificum, documenta Sanctorum, Theologorum ſenſum, & humanam quoque rationem diligentiſſime ſcrutaturum. Quod ſi facere nolit, repellendus eſt, quoniam non vult intelligere, ut bene agat. Si affirmat ſe aut ingenium aut tempus non habere ad hæc expendenda; objurgandus eſt, quod cum careat ingenio & exercitamento doctrinæ, velit tamen, opinionem ſuam proponere illi, quem Eccleſia ſibi conſtituit judicem, non diſcipulum. Si e contra valeat plurimum ingenii acumine, & eruditione, eamque velit oſtentare; poterit Sacerdos reſpondere ſe Judicis tribunal conſcendiſſe, non cathedram diſputantis. Humillime tamen proferenti rationem conſcientiæ ſuæ, ſi hanc Sacerdos percipiat eſſe probabiliorem, ut dixi, abſolutionem impendat. Reliqua Adverſariorum argumenta præcedenti capite fuerunt rejecta, atque exploſa.

CAPUT XVII.

Emolliendum eſſe nimium quorumdam rigorem, qui tenent nullam conſcientiam probabilem in materia juris naturalis excuſare a peccato.

QUI nullam inculpabilem ignorantiam juris naturalis admittunt, conſequenter docent in iis, quæ ad idem jus pertinent nullam opinionem vel probabiliſſimam reddere operantem immunem a culpa; nam, inquiunt, ſi falſam opinionem eligat, nequit error excuſari, cum ſit vincibilis, voluntarius, ac adhibitâ diligentiâ facile potuerit expelli, ideoque amplectens opinionem probabilem plenâ libertate peccandi periculo ſe committit. Ita ſentiunt Joannes Sinnichius, Guilelmus Wendrockius, noſter Vanroy, Norbertus Elbecque, & quos laudavi cap. XI. Genettus, & Ballerinius. Si adverſus iſtos

iſtos opponas propoſitionem damnatam ab Alexandro VIII. *Non licet ſequi opinionem vel inter probabiles probabiliſſimam*; facile ſe expedient dicendo merito fuiſſe proſcriptam; quia cum univerſalis ſit, & conſcientia probabilis aliquando excuſet a culpa in iis, quæ ſpectant vel ad *factum*, vel ad jus poſitivum, abſque ulla exceptione prolata apertiſſime falſa eſt.

Sententiam noſtram poteſt quiſque deprehendere ex capite 10. & 11. hujus libri, ubi de ignorantia diſputavimus. Oſtendimus non poſſe invincibiliter ignorari legem naturalem quantum ad prima principia, & ad præcepta, quæ evidenter inde inferuntur; ignorari tamen a plurimis abſque culpa quantum ad ea, quæ remote, & perplexa ratiocinatione ex iiſdem principiis, præceptiſque inferuntur, dummodo qui tali ignorantia laborat, in eligendis, rejiciendiſque dijudicandis omnem, quam prudentiæ jura præſcribunt, adhibuerit diligentiam. In jure poſitivo dari ignorantiam invincibilem nec Catholicus negat, nec Janſenianus, nec rationabilium quiſpiam. Ignorantiam *facti*, ſi ſit eorum quæ prævideri aut non poterant, aut non debebant, excuſare a peccato nemo pariter inficiatur. Hinc ſequitur opinionem vere probabilem, & quæ appareat gravi fundamento innixa, etiamſi in ſe falſa ſit, conſtituere conſcientiam rectam; dummodo non verſetur circa principia, & notiora præcepta juris naturæ, & dummodo non pugnet cum opinione æque probabili, aut probabiliori, nec talem dubitationem pariat, quæ exponat operantem peccati periculo; uno verbo, dummodo ingeneret conſcientiam moraliter certam, nec propria voluntate obcæcatam. Proximo tamen theoremate hæc omnia confirmabuntur.

Propositio. Sequi poſſumus in qualibet materia ſive juris, ſive facti, ſententiam probabilem, quæ poſt diligentem veritatis inquiſitionem appareat oppoſitâ ſententiâ probabilior: quod tamen in per ſe notis, obviiſque præceptis legis naturæ nequit occurrere.

Opinionem quippe probabilem hoc loco illam appello, non qualem fingunt plurimi, innixam cuicunque momento, ſive petito ex auctoritate alicujus recentioris, ſive ex humana ratione aut præjudiciis affecta, aut noxia cupiditate, aut voluntaria ignorantia; ſed quæ probetur omnibus, aut pluribus, vel ſapientioribus, & iis vel omnibus, vel plurimis, vel maxime notis: quæ aut ex definitione Conciliorum, aut ex ſacris literis, aut ex doctrina Patrum, aut ex rationis lumine dijudicetur; & quæ inhæreat homini non affectata cæcitate, noxiiſque cupiditatibus abrepto, ſed veritatis amatori, & ad eam aſſequendam conſilia, preces, ſtudiumque adhibenti. Qui enim hac præcautione ſequitur opinionem probabilem, prudenter ſe gerit, vitat peccandi pericula, & conſcientiam moraliter certam habet in corde. Et quod prudenter ſe gerat liquet, quoniam diſcernit inter eligenda ac rejicienda, eaque probat, quæ præmiſſo debito examine recta & inculpata exiſti-

exiſtimantur: quod vitet peccandi periculum conſtat, nam ne in legem impingat, doctos conſulit, Deum orat, ponderatque momenta rationis; quod habeat denique conſcientiam moraliter certam patet, propterea quod ad moralem certitudinem non requiritur evidentia quædam geometrica; & ſi animum pulſet levis tenuiſque hæſitationis nubecula, fuganda eſt gratiæ divinæ illuſtratione, lumine rationis, optimaque conſultatione; alioquî conſcientiarum omnium prudentior, ac præſtantior eſſet illa, quæ ſcrupulis valde agitatur, utpote quæ exili, tenuique cauſſa angitur ac percellitur. Igitur opinio probabilis ita a me circumſcripta conſtituit optimam, rectiſſimamque conſcientiam.

Veritatem iſtam comprobant omnia genera argumentorum. Primum petitur ex ſacris literis. Deuteronomii XVII. 8. legimus: *Si difficile & ambiguum apud te judicium eſſe perſpexeris inter ſanguinem, & ſanguinem, cauſſam & cauſſam, lepram & lepram: & judicium inter portas tuas videris verba variari: ſurge & aſcende ad locum, quem elegerit Dominus Deus tuus. Venieſque ad Sacerdotes Levitici generis, & ad judicem qui fuerit illo tempore; quæreſque ab eis: qui indicabunt tibi judicii veritatem: & facies quodcunque dixerint, &c.* Cur ergo ruſticus ambigua conſcientia pulſatus humiliter accedens ad Parochum, & ad Confeſſarium, quem probum ac doctum deprædicant, prudenter non facit quod illi ſuadent? aut vir doctus tanta auctorum diſcrepantia diſtractus, ſacrorum librorum lectione, ac ponderatis ſacrorum Canonum, & Romanorum Pontificum definitionibus prudentiſſime non diſpellit priorem hæſitationem? Si ita eſſet, fruſtra Sacerdotes conſulerentur, ac perperam colerentur ſtudia ſacra, ad eas præſertim controverſias dirimendas, in quibus aut non omnes conveniunt, aut haberi non poſſunt metaphyſicæ demonſtrationes; quia opinio unius aliquam ſaltim tenuem opinionem ingeneraret, & deficientia rationis evidentiſſimæ fere omnia opera tanquam illicita reprobaret.

Alterum argumentum, ne multus in diſceptationibus videar, ſimul ex Eccleſiaſtica hiſtoria, ex ſanctis Patribus, & Pontificum definitionibus petitur. Invenimus enim complures ſanctitate, doctrina, & dignitate Eccleſiaſtica ſummos viros propugnaſſe opinionem non ſolum non probabiliſſimam, ſed aut falſam, aut ſaltim reprobatam ab aliis, & tamen inculpate ſe geſſiſſe, quoniam ipſis apparebat probabilior, & ceteris præferenda poſt exactam veritatis inquiſitionem. Mitto beatiſſimum Cyprianum, qui pugnans pro rebaptizatione aut nullo pacto, aut venialiter tantum erravit, etiam ſi ſciret ſententiam ſuam a pluribus oppugnari: nam de ipſo dixi capite XV. Theodoretum, Acacium, Proclum, magnum quoque Hieronymum quis damnet, quod ſcripſerint poſſe bigamum in ſacrum miniſtrum aſſumi, interpretantes verba Apoſtoli I. ad Timoth. III. 2. *Oportet Epiſcopum eſſe unius uxoris virum*, de bigamia *ſimultanea*, qualis olim viguit divina diſpen-

ſatione

ſatione in Abraham & Jacob, & nunc ſervatur improba conſuetudine a Saracenis? Nullus pariter de gravi peccato illos arguet, qui iterarunt conſecrationes factas ab Epiſcopis hæreticis ac ſimoniacis; eoſque, qui ſæculo decimo & duodecimo docuerunt nunquam extremam unctionem poſſe iterari. Damnaſſe tertias nuptias Gregorium Nazianzenum, Baſilium, alioſque Patres, repugnantibus tamen plurimis, nec tamen reprehendi, latet neminem. Poſſe conſecrari in Epiſcopum, qui juravit ſe ordinationem non admittere, ſcripſit Athanaſius ad Dracontium, eumque poſt tale juramentum in Epiſcopum ordinavit, quamquam id illicitum opinarentur Baſilius, Palladius, & qui ob eam rem Formoſum Papam etiam poſt mortem degradandum exiſtimarunt. Per adulterium ſolvi vinculum matrimonii, ut poſſit vir innocens aliam ducere, pluribus perſuaſum fuit; ut liquet ex Epiſtolis Aviti Epiſcopi Viennenſis, atque ex Synodo Tiburienſi. Diſpenſarunt in matrimonio rato, & non conſummato, abſque ullo prorſus errore Paulus IV. & Adrianus VI., & a voto ſolemni caſtitatis Alexander III. Pius V. & Gregorius XIII., quamvis contraria opinio extiterit penes aliquos exiſtimantes hujuſmodi diſpenſationes invalidas. In ipſo matrimonii Sacramento nullam gratiam conferri perſuaſum fuit Petro Pictavenſi, nec non Jacobo de Vitriaco, & Roberto Pullo S. R. E. ampliſſimis Cardinalibus. Innumeris propemodum Theologis placet ſufficere in Sacramento Pœnitentiæ attritionem omni caritate expoliatam, & poſſe occidi injuſtum vitæ aggreſſorem, quæ duo Noſtrates fere omnes oppugnant. Hæc aliaque plura producit, demonſtrat, notiſque colluſtrat in Erudito Opere de Opinione Probabili helluo antiquarum diſciplinarum Chriſtianus Lupus. Quare prædictos viros ſanctitate, doctrina, eruditione, & auctoritate conſpicuos non reprehendimus? Id quidem, quoniam ſequuti ſunt opinionem ſibi probabiliſſimam, illamque non temere, & inconſulte, ſed poſt accuratam, æquiſſimamque ponderationem: in qua ſi quidam illorum decepti ſunt, id non malitiæ, aut negligentiæ tribuendum eſt, ſed communi hominum infirmitati.

Tertium argumentum deſumptum erit ex D. Thoma; hunc enim pugnaciter Adverſarii ſibimetipſis adjudicant. Ergo Angelici Doctoris ſententiam eſſe, quod etiam in lege naturæ ſint plura, quæ nonniſi a ſapientibus ſubtiliori conſideratione rationis judicantur eſſe obſervanda, probatum eſt cap. XI. ex 1. 2. q. 100. art. 10. In actibus moralibus non requiri certitudinem demonſtrativam, ſed ſufficere probabilem, *quæ ut in pluribus veritatem attingat, etſi in paucioribus a veritate deficiat*, tradit S. Doctor 2. 2. q. 70. art. 2. Haberi ſine peccato plures præbendas ab eo qui adhibet diligentiam inquirendo an id ſit licitum, *nec invenit aliquid quod ipſum moveat ad hoc quod ſit illicitum*, expreſſe docet Quodl. VIII. art. 13. Sed controverſiam omnem dirimit eodem Quod. art. 15. ſcribens: *Error conſcientiæ quandoque habet vim abſol-*

abſolvendi, ſive excuſandi, quando ſcilicet procedit ex ignorantia ejus quod quis ſcire non poteſt, vel ſcire non tenetur: & in tali caſu quamvis factum de ſe ſit mortale, tamen intendens peccare venialiter, peccaret venialiter; ſicut ſi aliquis intenderet accedere ad uxorem ſuam cauſſa delectationis, & ita intenderet peccare venialiter, ſi alia ei ſupponeretur eo neſciente, peccaret venialiter. Quandoque vero error conſcientiæ non habet vim abſolvendi, vel excuſandi, quando ſcilicet ipſe error peccatum eſt, ut cum procedit ex ignorantia ejus, quod quis ſcire tenetur, & poteſt; ſicut ſi crederet fornicationem ſimplicem eſſe peccatum veniale, non tamen peccaret venialiter, ſed mortaliter. Quemadmodum igitur per D. Thomam opinio probabilis, & ex ignorantia procedens non excuſat in iis, quæ per communia legis naturalis principia facile poſſunt approbari, vel reprobari, quia horum ignorantia facile poteſt excuti: ita excuſabit in iis, quæ implexâ ac perdiſicili ratiocinatione ex iiſdem principiis a ſapientioribus deducuntur; quia ignari ea ſcire non poſſunt; ſapientiores autem adhibita diligentia, quam debent, habent *probabilem* certitudinem, nec inveniunt aliquid, quod ipſos moveat ad credendum eſſe illicita. Virum enim ſapientem moveri ratione aliqua inepta, futili, ac parum probabili, indecens & incongruum omnino eſt. Conſentire D. Thomæ S. Antoninum conſtat ex dictis cap. XVI. & ex P. prima Summæ Tit. 3. cap. 10. ubi docet in humanis actibus ſufficere *certitudinem moralem*: neceſſarium non eſſe, ut *hæc certitudo ſemper ſcrupulos omnes abjiciat*, ſed ſatis eſſe *ſi eos contemnat ac ſuperet*: haberi demum certitudinem ipſam ab incipientibus *ex alterius auctoritate*, a proficientibus *ex ſtudio divinarum Scripturarum*, a perfectis *ex circumſtantiarum circumſpectione*. Merito de hac D. Antonini doctrina ait clariſſimus L'Herminier Tom. V. Summæ Theolog. pag. 158. *Seria nihil ad rem noſtram illuſtrius afferri poteſt.*

Confirmant prœterea communiorem hanc aſſertionem argumenta a ratione; quorum præcipuum petitum ex prudentia principio poſitum eſt. Neque illud repetam; ne imprudentiſſimus ipſe videar diſputando an eluceat prudentia in iis, qui deliberant ex momentis validioribus, ac inania contemnunt: quod nemo prudens, & rerum expetendarum ſcientiâ præditus dubitat eſſe ipſius prudentiæ, quæ morum eſt princeps regula, primam partem; quam poſt Græcos philoſophos appellamus εὐβουλίαν, ideſt, perſpectam conſultationem. Alterum argumentum ſuppeditat gratiæ ſanctificantis, ac juſtificationis incertitudo; nemo quippe, etſi nullius criminis ſibi conſcius ſit, ſe juſtum eſſe certo novit, ſed tantum dum partes ſuas accurate explet, id ſperat, prudenterque confidit. Alia ex parte nulli accedendum eſſe ad Angelicam menſam, & ſancta ſancte eſſe tractanda, ex legis divinæ præſcriptione, atque ex ratione ipſa pateſcit. Niſi ergo immunem reddat a culpa certitudo moralis, qua partibus noſtris perfectis prudenter induimus conſcien-

ſcientiam bonam, quamquam adſit leve aliquod contrariæ ſuſpicionis motivum, nullus Sacerdos quantumvis probus poterit ad peragendum ſacrum accedere, nullusque laicus accipere Euchariſtiam, quoniam juſtitiæ ſuæ certiſſimam habere nequit demonſtrationem. Tandem niſi probabiliorem ſententiam poſſimus eligere, damnandi erunt qui tutam ſequuntur, quando probabilior eſt tutiori; atque ita rei erunt, qui conſilia Evangelica non amplectuntur, quia tutius eſt eadem amplecti; cum tamen eo ipſo quod conſilia ſunt, non præcepta, nullum obſtringant.

Respondetur Rigoriſtis.

Quoniam ex hoc capite, atque ex XI. & XII. hujus libri corruunt objecta quæque illorum, quos *Rigoriſtas* appellant, non ero in iis diluendis linguax, atque, ut Gellius inquit, locutulejus. Timendum eſt, ajunt rigidi illi Theologi, ne de his, qui probabiliorem opinionem concipiunt ex Caſuiſtarum rudimentis, verificetur Chriſti pronunciatum Matth. XV. 14. *Cæcus autem ſi cæco ducatum præſtet, ambo in foveam cadunt*. Quomodo non audiunt Auguſtinum dicentem de Util. Credendi, quod *opinari numquam ſine vitio eſt?* Saltem perlegant quæ ſcribit S. Thomas quodlibet. VIII. art. 13. *Quod agitur contra legem ſemper eſt malum, nec excuſatur per hoc quod ſit ſecundum conſcientiam*: & quodlibet. III. art. 10. *Nullus excuſatur, ſi ſequatur opinionem erroneam alicujus Magiſtri; in talibus enim ignoratio non excuſat*. Si hunc Scholarum ducem nolint audire; ne deſpiciant commune proloquium, *Peccat qui ſe exponit peccandi periculo*. Annon in electione opinionis, quamvis probabilioris, favente maxime libertati, fieri poteſt, ut eligatur falſa? Erit ergo tunc peccatum, quia fiet quod veritati ac legi repugnat. Annon in ea prælectione pulſat animum formido aliqua, ac dubitatio? In dubiis ergo non premit æquiorem viam quiſquis ſequitur opinionem etiam probabiliſſimam. Hæc ſi attendantur, manifeſtum erit poſtremam hanc aſſertionem contrariam eſſe præcedentibus, & Scripturis, Auguſtino, D. Thomæ, atque rationi manifeſto adverſari.

Reſp. hæc dictis nullo negocio repelli. Nam Chriſtus apud Matt. loquitur de Phariſæis obſtringentibus plebem ad obſervandum *doctrinam, & mandata hominum*, & abſque ullo momento probabili imponentes *onera gravia, & importabilia*. Nemo noſtrum Phariſaicam conſcientiam cæcam eſſe, & in præcipitia ruentem denegat. Imo nos a *Rigoriſtis* ad conſcientiam iſtam Phariſæorum compellimur, ſi ob leve motivum debemus gravis culpæ induere ſuſpicionem. Caſuiſtas ſequimur, non ſi cæci dignoſcantur, ſed ſi nobis lumen veritatis oſtendant, aut ex Dei Verbo, quod *lucernam pedum noſtrorum* appellat

David, aut ex Patribus, viriſque Apoſtolicis, qui dicuntur in Evangelio *lux mundi*: aut ex ratione, de qua ſcriptum eſt, *Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui, Domine*. Qui lucernà iſtà graditur, non eſt cæcus cæco ducatum præſtans. Præcurrentes abſque hoc lumine Caſuiſtas nemo prudens ſequitur. Si aliquis tardus ingenio, & abſque malitia cæcus horum cuidam ſe ducendum committat, quem rectà conſcientia ducem optimum credit, licet cadat in foveam, non colliditur. Cæcum in foveam cadere ait Dominus; cadere, & ſemper collidi, id non ait. Accidit hoc infortunium iis, *qui amaverunt tenebras, & non lucem, dilexerunt cæcitatem & non viſionem*, inquit S. Pater in Pſalmum LIV. num. 25. Cadentem cæcum in foveam, quam prævidere non potuit, quis niſi immanis, reprehendat? Sed ad primum ſatis. Auguſtinus recte docet, quod nunquam opinari eſt ſine vitio, quoniam opinio naſcitur ex ignorantia, quæ eſt vulnus animæ: ſed conſulto ait, *ſi per ſeipſam conſideretur*: nam ſi conſideretur in eo, qui curat ignorantiam diſpellere petendo humiliter Spiritus ſancti illuſtrationem, hominumque ſapientum conſilia, nec *temere præſumit ſe neſcire*, quod neſcit; nihil habet turpitudinis, quia caret *animi male affecti temeritate*, ob quam ibidem Auguſtinus ait turpiſſimum eſſe opinari. Ideo nos diximus pag. 257. opinionem ex ignorantia profectam non eſſe vitioſam, quando ipſa ignorantia imputari nequit ad culpam. Concedo itaque quod ait S. Pater, opinari cum præſumptione, ac temeritate conjunctum rem eſſe turpiſſimam; nego opinionem ignorantis *quod diſci non poteſt*, & non *temere*, ſed conſulto operantis, jure meritoque culpari. Doctoris Angelici mentem jam explicui. Recte ait malum eſſe quod fit contra legem, quamvis non fiat contra conſcientiam, ſi hanc non excuſet ignorantia eorum, *quæ quis ſcire poteſt ac debet*, ut ait Quodlibet. VIII. art. 15. ubi exemplum affert fornicationis, quam peccatum eſſe nemo poteſt invincibiliter ignorare: aut ſi quis non adhibeat diligentiam inquirendo veritatem, aut poſt veritatis inquiſitionem inveniat probabile motivum judicandi, *quod ſit illicitum*, ut inquit eodem Quodlib. VIII. art. 13. Si ergo conſcientia non laboret ignorantià communium præceptionum legis naturæ, & eorum, quæ inde facili obviaque illatione deducuntur, quæ ignorantia culpabilis ſemper eſt; atque ſi poſt accuratam inſpectionem animus momento aliquo gravi non trahatur ad dubitandum an res ſit illicita, per D. Thomam quiſque a peccato excuſabitur. At in Quodl. III. art. 10. non loquitur de opinione *probabili*, ſed de *erronea*, nullique gravi momento ſubnixa: nam ait, *Si ſequatur opinionem erroneam alicujus magiſtri*; profertque ſtatim exemplum Arii, Neſtorii, & aliorum hæreticorum, qui adverſus communem Eccleſiæ fidem perverſa dogmata tradiderunt. Quod vehementer movit Philalethem, & Wendrockium, S. Thomam univerſaliter loquutum, nil efficit: nam *ſemper* peccare inquit qui legem tranſgreditur,

tur, niſi adſit error excuſans, & culpabilis negligentia: alioqui quis non dixerit peccatum eſſe infidelitatem quoque invincibilem? quis non damnabit inceſtus Jacobum accedentem ad Liam, aut Judam ad Thamar, quorum unus putans accedere ad uxorem deceptus compreſſit affinem, alter exiſtimans convenire ſcortum, concubuit cum nuru? At Jacobum omnino inſontem, Judam fornicationis tantum crimen patraſſe Theologi omnes pronuntiant. Habet ergo exceptiones quaſdam enunciatio illa, *Quod agitur contra legem, ſemper eſt malum*, eaſque ab eodem Thoma accuratiſſime traditas. Sed Philalethis & Nicolii error, cum facile deprehendatur, non eſt pluribus refutandus. Ad rationem poſtremam, nego quod ſe exponat peccandi periculo qui laborans ignorantiâ inculpabili, ac diligenter veritatem inquirens offendit in legem inſcius ac ſimplex: nego contemnendam non eſſe minimam ſuſpicionem, cum ſolida momenta nos permovent: nego denique haberi conſcientiam *dubiam*, cum animus inter utramque partem non hæret ſuſpenſus, ſed uni caute, prudenterque aſſentitur; cum id etiam definitioni *conſcientiæ dubiæ* ex capite tertiodecimo ſit repugnans. His autem diſſertationi de Opinione probabili finem facio: & ſimul liber iſte concluditur præclarâ Jeſuitæ Pictavienſis ſententiâ,

Virtus judicio veri momenta ſevero
Ponderat, & caute præcavet omne malum.

DE

Digitized by Google

DE THEOLOGICIS DISCIPLINIS

LIBER VICESIMUS SECUNDUS

De veritate Religionis Chriſtianæ, aliarumque profanarum vanitate.

NULLUM eſt inter humanarum virtutum officia præſtantius Religione, cultuque ſupremi Numinis: ideoque licet hoc Opere moralia præcepta ſingillatim non explicemus; quæ tamen Religio vera ſit, a ſuperſtitione immunis, & ab omni errore purgata, erit hac diſſertatione inquirendum. Ac perſtringenda primum Gentium idololatria paucis contractiſque adnotationibus: quas non ſolum a Chriſtianæ Religionis Apologiſtis Arnobio, Firmico, Commodiano, Clemente Alexandrino, ac Magno Protoparente, ceteriſque Patribus delibavimus; verum etiam a Poetarum figmentis, atque Theologia Gentilium, a Giraldo, Bocaccio, Voſſio, Seldeno, aliiſque magnopere colluſtrata. Tum acuendus ſtilus adverſus Mahumetiſmum, adeo ſuo quoque auctori improbatum, ut, ne turpitudinis, mendacii, maximæque improbitatis argueretur, interdixerit gregariis ſuis literarum culturam, verique diſquiſitionem. Poſthac veritas Religionis noſtræ momentis firmiſſimis confirmabitur; refu-

Digitized by Google

refutatiſque ſectis hæreticorum, quid vera Chriſtiana Religio profiteatur, tradetur in Apoſtolici Symboli Expoſitione. Hoc itaque libro, mole quidem parvam, ſed argumento magnam ac perutilem diſputationem complectimur, ſuomet titulo, abſque ulla præfatiuncula, commendatam.

CAPUT I.

Serviendum Deo in ea Religione, quæ in primis Idololatriam execratur.

IN primo hujus Theologici Operis libro dedimus operam, ut uniuſcujuſque animo immota hæreret unius Numinis exiſtentia, atque inde exploderetur plurium Deorum commentatio. Nunc de Religione ac fide Chriſtiana, ceteriſque divinarum virtutum officiis acturi, in eos iterum calamum perſtringimus, qui profana eruditione tumidi ex Theologia Gentilium audent in noſtram inſurgere. Adverſus errores iſtos pingendam principio duximus Romanorum, Græcorumque ſuperſtitionem. Hi duodecim *Conſentes* Deos coluere, octo autem *Selectos*, iiſque addiderunt turbam Deorum minorum immenſam. Conſentes Dii, qui & Penates, & Urbani dicti ſunt, duodecim numerantur, ſex maſculi, atque ſex feminæ: horum nomina exhibent duo illi verſus apud Ennium,

Juno, Veſta, Minerva, Ceres, Diana, Venus, Mars,
Mercurius, Jovi', Neptunus, Vulcanus, Apollo.

Dicam modo quam fuerint inſipientes Deorum iſtorum cultores.

Propositio I. Summæ dementiæ eſt inter Divos cenſere maſculos Deos Conſentes.

Probatur I. de Jove.

Jupiter alius eſt Argivus, ideſt Apis, qui Niobem ſororem compreſſit; de quo Apollodorus ſcribit lib. 2. *Poteſtatem regni in libidinem convertit*. Alius Phrygius, ideſt, Tantalus, qui Ganimedem Dardani regis pronepotem flagitioſiſſime rapuit. Alius Cretenſis, ſcilicet Aſterius, vel Xanthus, qui vim intulit Europæ filiæ Agenoris Regis Cananæorum. Hinc exortæ fabulæ, quæ de uno Jove narrantur, & nihil ſunt quam plurium perditiſſimorum hominum flagitia, quæ in unum quadrare non poſſunt; nam Rex primus Jupiter vixit inchoato Regno Sicyoniorum, qui imperare cœperunt circa annum M. 2148. Raptor Ganimedis vixit tempore Ehud, ſive Aod Judicis Iſraelitarum, & nefarium ſcelus patravit poſt annum M. 2680. Violatio Europæ refertur

fertur ad annum ducenteſimum ante bellum Trojanum, qui eſt mundi 2820. ante primam Olympiadem 408. Nequeunt ergo hæc omnia convenire Jovi, quem Romani a loco Templi appellarunt Capitolinum, Tarpejum, Latialem, Vimineum, Olympium, Jovem autem, quaſi ille fuerit *Juvans pater*; non, ut quidam putarunt, *Juvans patrem*, cum dicatur Saturnum parentem ſuum regno expuliſſe, apud Tullium in 2. de Natura Deorum. Itaque nil ſtultius fingi potuit, quam pro vero Numine Jovem habere: primò quia ridiculum eſt facere ſatorem, Conditoremque hominum, quem conſtat ab aliis hominibus longe poſt mundi exordia fuiſſe progenitum. Deinde quia inſanum eſt uni viro tribuere facinora, quæ a pluribus fuere patrata. Inſuper quia impium eſt appellare Opitulum, Tonantem, Lucetium, Dapalem, aliiſque magnificis titulis raptorem virginum, & puerorum conſtupratorem. Poſtremo, quia non ſinunt hæc aliaque flagitia a Lactantio, Minucio Felice, Commodiano, & Arnobio ex ipſa Gentilium Theologia manifeſte comprobata, ut Jovem, non dicam optimum, ſed virum tolerabilem exiſtimemus.

II. De Neptuno.

Neptuni nomine Veteres ſignificarunt aquam maris, deducto nomine *a nubendo*, quod aqua terram nubat & cooperiat: atque ita ex ſalſedine, undarumque regreſſu facta, ut Auguſtinus ſcribit lib. VII. de C. Dei cap. XXII., Salacia, & Venilia. Voſſius deducit Neptuni nomen a *νίπτω*, *lavo*, Cicero in 2. de Nat. Deorum a *nando*. Perſonam vero Neptuni tradit libro V. Diodorus fuiſſe filium Rheæ, qui omnium primus tractavit maris negotia. Romani illum, qui Romulo conſilium dedit de rapiendis Sabinis. Hinc Conſum appellarunt, ludoſque Circenſes Feſta Conſualia. Nos cum viris doctiſſimis arbitramur fuiſſe Japhet Filium Noe, cui poſt diluvium ferunt obtigiſſe inſulas Mediterranei, & continentem Europæam, ut ei ob mare tranſmittendum opus fuerit Nauticam inſtituere. Cyclopes, aliique ferociſſimi, & ab humanitate alieni dicuntur filii Neptuni ob maris violentiam, ut ſcribit Gellius lib. XV. N. A. cap. 21. & Phornutus apud L. Giraldum Synt. V. pag. 216. Exploditur ergo fabuloſa Neptuni divinitas 1. quoniam nihil eſt aliud, quam mortuum elementum. 2. quoniam quæ de eo narrantur confiſta ſunt ex hiſtoria Japhet filii Noe, quem Gentiles Saturnum dixerunt. 3. ob inſanam libidinem, de qua vide Clementem Alexandrinum Tom. III. Biblioth. PP. pag. 8.

III. De Vulcano.

Vulcanum ex ipſo nomine liquet eſſe ignem; ſic enim appellatur quaſi

quaſi Volicanus, quomodo Mulciber & Aetnæus, a mulcendo, molliendoque ferro, & a flammis ab Aetna monte erumpentibus. Ita dixere Cooperarium Minervæ, quod ignis adminiculo artes plurimæ exerceantur, & conceptum vento, quod hoc flante flamma exardeſcat, receptumque in Lemno, ob fabricas inſulæ. At Poetæ commenti ſunt, ob deformitatem de cœlo fuiſſe dejectum, ejuſque arte Martem ac Venerem in adulterio deprehenſos, evocata ad ſpectaculum ſtupri Deorum turba. Plura Auguſtinus in IV. de Civ. Dei cap. 10. & Gregorius Nazianzenus Orat. 1. in Julianum. Sententia noſtra Vulcanus eſt Tubalcain, de quo Geneſis IV. 22. nam huic conveniunt, quæ de Vulcano ſcribit lib. V. Diodorus fuiſſe malleatorem ferri, atque æris. Itaque ſive nomen ſpectemus, ſive commenta Poetarum, ſive profanam ac ſacram Hiſtoriam, Vulcanus eliminandus eſt a concilio Conſenſium.

IV. De Marte.

Specioſum videtur nomen Martis; quem Latini appellant hoc nomine, quod maribus in bello præſit, magnaque *vortat*. Sed hæc ſunt Mars, Mavors, aliaque plura bellorum nomina; ideoque Martem quoque dicimus Quirinum ab haſta, necnon truculentum, cæcum, atrocem, ultorem, ſanguineum. Martis cum Venere adulterium narrat Statius, Minucius in Octavio, & Arnobius. Homerus lib. V. Iliad. ait Martem haſta percuſſum a Diomede, quod adverſus Gentes urgent Clemens Alex. in Admonit. & Cyprianus de Vanitate Idolorum. Athenis accuſatum ſcribunt Pauſanias, & Demoſthenes in Oratione κατ' ἀριστοκράτ., nec non Auguſtinus lib. XVIII. de Civit. D. cap. 10. Hinc judicii locum appellaverunt *Areopagum*, nam Græcis Mars dicitur *ab interficiendo*, ἄρης. Ductor luporum ob belli feritatem appellatur a Plauto in Truculento: & lupi paſſim a Poetis dicuntur Martii. Hinc Romulum, quem lactavit uxor Fauſtuli Laurentia, quam Lupam ob proſtitutionem vocitabant, Latini tanquam Martis filium ſuſcepere. Non alia fuit perſona Martis, quam Nimbrodus, ſive Belus, de quo Gen. X. v. 8. Poſt illum eodem nomine deſignati ſunt potentiſſimi bellatores, ut Oreſtes matricida, quem ferunt accuſatum Athenis. Ergo nihil aliud Martis nomine intelligimus, præterquam hoſtilia bella, contentiones, ac milites truculentos.

V. De Mercurio.

Mercurium alii quidem dictum putant a mercium cura, unde nummarium ſacculum tenet, atque juxta hanc etymologiam percipitur cur etiam appellatus ſit Hydrargyros, ob argenti theſauros, quos navigando comparant mercatores. At alii Mercurii nomen deducunt a

medium currere, itaut nihil ſit aliud, quam eloquium vel ſermo, ideoque apponunt alas illius capiti ac pedibus propter verborum velocitatem. Hinc Auguſtinus fictitium numen demonſtrat lib. VII. de C. D. cap. 14. Antiqui Mercurium furibus ac latronibus præpoſuere: unde Prudentius,

Expertes furandi homines hac imbuit arte
Mercurius, &c.

Fabuloſos Mercurios enumerat Cicero in III. de Nat. D. Illum, quem cum Statio faciunt inventorem citharæ liquet eſſe Jubal, Gen. IV. 21. Nuntius Jovis, cujus meminit Horatius lib. I. Od. 10. & evocator animarum, de quo Virgilius in IV. Aenead. confictus eſt ex iis, quæ de Angelis, atque de horum principe Michaele tradunt ſacræ literæ. Vide Carolum Moreau Cl. Ordinis Scriptorem T. II. Op. Tertull. pag. 40. & Mendicum Chriſti Commodianum ab eo verſu, *Mercurius veſter fiat cum ſaraballo depictus*. Nulla eſt ergo fabuloſa Mercurii divinitas.

VI. De Apolline.

Apollinem eſſe ſolem Eruditi omnes fatentur, nomenque derivant ἀπὸ πάλλειν, quod eſt, radios jaculare, ſive ab ἀπολλῶ, ideſt, terrena *foveo ac diſſolvo*. Ita dicitur Δῆλος perſpicuus, φοῖβος ſplendidus, & λύκιος a luce, necnon λοξίας ab obliquo per Zodiacum curſu. Legendus Auguſtinus lib. VII. de Civ. D. cap. 16. & Macrobius in Saturnalibus cap. 17. Apollinis autem, quem nobis pingunt poetæ narrat ſtupra Admonit. ad Gentes Clem. Alex., & Lact. lib. I. divin. Inſtit. cap. 10. Addit Firmicus libro de Errore profanarum Relig. turpiſſimum pueri Hyacinthi deſiderium. Servilem in ducendis armentis conditionem Apollinis commemorat lib. XVIII. cap. 13. ejuſdem Operis Auguſtinus, ubi plura ex profana eruditione Vives. Apollinis iram immiſſamque ab eo peſtilentiam diſcribit Homerus Iliad. I. ejuſdem adverſus ceteros Deos objurgationem narrat Homerus ipſe libro XXIV. De Daphne, quam Apollo ferveſcens libidine inſecutus eſt, nec tamen potuit comprehendere, adeas Commodianum, & Euſebii Opuſc. IV. edit. a Sirm. pag. 199. Aut ergo Apollo ſol eſt, aut homo obſcenus, improbus, iracundus, abjectus, & impotens. Sex ergo maſculi Conſentes fictitia numina ſunt; quod erat demonſtrandum.

Propositio II. Ridiculum & inverecundum eſt in numero Deorum Conſentium putari feminas.

Probatur I. De Junone.

Priuſquam de Junone dicam, præmitto in genere rationes, ob quas non debeat inter Numina ſexuum admitti diſcrimen. At prima depro-

depromitur a teſtimonio Varronis, de quo Auguſtinus in IV. de Civit. Dei cap. 27. Secunda eſt ratio philoſophica tradita a Novatiano de Trinit. cap. 6. quoniam ea in diverſitatem membrorum recidunt, quæ veniunt ex nativitate in diſſolutionem. At ſine diverſitate membrorum ſexus nequit ſecerni. Tertiam rationem ſuppeditat Arnobius in II. adverſus Gentes, ex quo femineus ſexus admittatur tantum ob generationem: & generatio corporea habeat cum materiæ deciſionem, tum exordium temporis atque occaſum. Addit quartam Lactantius in I. divinarum Inſtitut. cap. 16. quoniam ſi Dii uterentur feminis, quotidie nova Deorum turba conſurgeret. Quintam, & ſextam profert eodem loco Lactantius; quoniam ſi Dii coeunt, domos, urbeſque habeant neceſſe eſt, nec non feminæ ſint viris imbecilliores. Poſtrema ratio eſt Athanaſii in Orat. contra Gentes, quod feminæ ab ipſis idololatris neque ad communia Reipublicæ conſilia admittantur. Hæc lectoribus noſtris jam percipientibus vim argumentationum ſufficit fuiſſe propoſita.

Junonem ergo dicimus eſſe aerem; & conjugem Jovis, quia æther, & aer conjuncti ſunt: atque ita ſentiunt Cicero 2. de Nat. Deorum, Macrobius Saturn. I. cap. 15. Servius in I. Aeneid. & Auguſtinus in IV. de C. D. cap. 10. Hinc Græcum nomen ἥρα, ab ἀὴρ, *aer*, & Latinum *Lucina*, aut *Lucetia*, a luce. Varro tamen Terram putat, ideoque dictam *Fluvionam*, atque *Pomonam*; atque ita confundi poteſt cum *Feronia*. Huic olim erecta ſimulacra ad Soractem montem, prope urbem Anxuris, ideſt, Tarracinam, atque in partibus Aetruriæ maritimis, ubi Deſiderius Longobardorum Rex condidit Petramſanctam. Junoni tribuunt profani Scriptores inceſtum, quod illis exprobant Firmicus cap. 4. & Tertull., cap. 9. Apologetici. Illius adverſus Trojanos indignationem deſcribit in I. Aen. Virgilius: de ejus Aſylo idem Poeta libro 2. & Auguſtinus in I. de Civit. Dei cap. 4. ubi probat Diis invitis everſas urbes, ereptoſque Penates. Phereponus Animad. p. 576. imprudentiæ Auguſtinum, alioſque Patres redarguit, quod auſi fuerint uti pro Religione Chriſtiana iis armis, quæ & Ethnici adverſus Chriſtianos tractare poterant; ſed gerit ſe potius Phereponus imprudenter, atque impudenter. Enimvero ſi capta E. G. a Philiſtæis Arca, ſi dirutum templum Jeroſolymitanum, ſi adverſæ aliquando res Chriſtianorum; verus Deus hæc & prædixit, & in vindictam peccatorum impleri paſſus eſt, & non ſemel in terris inimicorum omnipotentiam ſuam demonſtravit. E contra conſtat everſum Ilium, & ereptos Penates diis ipſis invitis, inſciis, & reluctantibus; ita ut Juno, de qua modo loquimur, ut Aeneam perderet ſupplex Aeolum ventorum regem fuerit allocuta:

Gens inimica mihi Tyrrhenum navigat æquor,
Ilium in Italiam portans, victoſque Penates.

 ut

ut legitur in I. Aen. atque, ut habetur in X. tabeſcens invidia jurgia Venerem adicrit, ne Diis Penatibus novam Aeneas urbem excitaret. Hac itaque Junonis inceſta libidine, invidentia, iracundia, imbecillitate, atque confictis ex aere terraque nominibus fabuloſum ipſius numen evertitur.

Notandum hoc loco adverſus hæreticos, qui ex vetuſtis quibuſdam imaginibus audent præferre Paulum Apoſtolorum Principi Petro, quod iſte occupet ſiniſtram, ille autem dexteram; olim in ſimulacris Capitolii fuiſſe ad dexteram Jovis Minervam, ſiniſtram tenente Junone. Reſpondet Voſſius in lib. de Orig. Idolol. Minervam eſſe Junoni anteponendam, quod probat ex iis ſimulacris. At aperte refellitur ex lapidibus Albæ Juliæ, Auguſtæ, Mediolani, & qui aſſervantur apud Tranſilvanos: ubique enim Junoni primus locus conceditur. Vide Gruteri Inſcript. Deorum pag. IV. & V. Refutatur etiam Voſſius Virgiliano Junonis carmine:

Aſt ego, quæ Divum incedo regina, Joviſque
Et ſoror, & conjux.

Nullum eſt ergo argumentum illud hæreticorum ex veteribus numiſmatibus.

II. De Minerva.

Venit ſecundo loco Dea Conſenſis Minerva. Hanc ætherem, ſive ſupremam aeris partem putat Macrobius in III. Saturnal. de qua opinione etiam Auguſtinus in VII. de C. Dei cap. 16. Sed communior eſt opinio nil eſſe aliud quam Sapientiam, ſic appellatam a memoria, quaſi *Memineruam*. Hinc dicitur de capite Jovis progenita, & ob admirationem aut velocitatem Παλλὰς, ob perennitatem Ἀθηνᾶ. Reputatur inventrix artium, quoniam ſapientia omnium operum eſt effectrix. Negat Bocaccius in 2. de Genealog. Deorum huic Minervæ haſtam, armaque convenire: at aliter ſentit in Deorum Imagin. Vincentius Regienſis. Nos arbitramur primo cum Tertull. cap. 47. Apolog. Minervæ numen fictum eſſe ex ignorantia eorum, quæ de Sapientia Dei Chriſtiana docet Theologia, & de Generatione Verbi ex Dei mente. Deinde cum omnes ſcribant Minervam inſtituiſſe nendi texendique artem, probabile eſt eſſe Noemam de qua Gen. IV. 22. Aut ſit Minerva æther, aut ſoror Tubalcain, aut poeticum ſapientiæ figmentum, conſtat immerito cenſeri inter Numina.

III. De Venere.

Tertia Dea eſt Venus: quo nomine intelligimus primo vim gignendi plantis atque animantibus inditam; nam Venus dicitur quod ad cuncta

cta *veniat*, & Proſerpina, quod ſtata in lucem *proſerpant*. Deteriori ſenſu accipitur pro voluptuoſa libidine: ejuſque ſimulacra formata primum ad ſimilitudinem Cratinæ meretricis, quam deperibat Praxiteles. Obſcena, quæ de Venere narrantur, inſectatur Auguſtinus in IV. de Civit. Dei cap. 10. Homerus in V. Iliad. narrat Venerem deriſam a Minerva, ſauciatam a Diomede, & ad genua Martis provolutam. Venus Cypria fuit ſcortum Regis Cinyræ, ut demonſtrat Voſſius lib. I. de Orig. Idololat. cap. 17. Plura de hac Venere Clemens Alexandr. in Admonit. & Lactantius in primo de falſa Religione. Venus *Calva*, de qua Cyprianus in libro de Idolorum vanitate, conſecrata ob Romanas puellas, quarum capillis perfecta olim adverſus Gallos tormenta bellica. Denique Venus, quam teſte Euthymio coluerunt Saraceni, eſt Agar uxor Abraham, & genitrix Iſmaelis; a qua Iſmaelitarum, & Saracenorum genus. Et quidem Agar idem eſt ac Fecunda ab אגר, *Congrego*, ideoque Proſerpina. Videndi Cedrenus in Vita Mahumetis, Seldenus de Diis Siriis Synt. II. cap. 4. Voſſius de Idolol. lib. II. cap. 31. Aut Venus Agar ſit, aut ſcortum Cinyræ, aut ſalax & voluptuoſa libido, nullum habet characterem divinitatis.

IV. De Vesta.

Proximum eſt Veſta. Hanc aliqui, ut ait Ovidius in VI. Faſt. terram putant, quæ ſua *vi ſtat*. Sed probabilius eſt eſſe ignem, & nomen accepiſſe ab hebræis vocabulis אש & חי, unde Græcum ἑστία. Dicitur Virgo, quod ignis, inquit ibid. Ovidius, *ſemina nulla remittat*. At immerito hunc Ignem perpetuum dixere. Accenſum prima die Martii ſcribit Macrob. in I. Saturn. cap. 12. Extinctum negligentia Veſtalium virginum Aemiliæ, & Tuciæ referunt Varro, & Val. Maximus lib. VIII. De Veſtalibus dictum lib. I. cap. 7. non alia ratione Dæmon Veſtæ cultum intruſit, niſi ut ſimiam ſe gereret Dei præcipientis Levit. V. 12. perpetuam ignis in altari cuſtodiam. Si ergo Veſta ignis eſt, tot erunt Veſtæ, quot lychni, quot lampades, quot lares, quot fornaces, quot favillæ. Verum pudet in his immorari.

V. De Cerere.

Ceres terra eſt, ſic dicta, quod fruges gerat, vel *cereat*, verbo Latinorum antiquo: unde Apulejus lib. XI. *Ceres*, inquit, *omnium terra creatrix*. Virgilius in I. Georg. ait quod annum ducit *Liber & alma Ceres*, quoniam meſſis, & vindemia ſunt vertentis anni indicia. Appellatur ob naturam ſegetum flava, munifica, rubicunda. Redimitur corona ſpicarum, eique mactatur porca ſegetem avide depaſcens.

Nam

Nam ſata vere novo, teneris lactantia ſuccis
Eruta ſetigeræ comperit ore ſuis.

ait in 1. Faſt. Ovidius. Hinc exorta fabula de Cerere gravidata a Jove: terra enim fecundatur calore ſolis. Eadem ergo Ceres, & Proſerpina. De hujus raptu ſcripſit tres libros Claudianus clarus ſui ævi Poeta; quem Florentinum faciunt Petrarcha, Landinus, Politianus, at Giraldus & Barthius Alexandrinum. Pingitur Claudiani fabula nobilis mulier Sicula Hennenſis, quam cum Optimates amarent, ruſticus dives (Plutonem a divitiis appellant) junctis quadrigis rapuit: ſed fugiens in proximum lacum Percum demerſus eſt. Mater raptæ Virginis cum villico Triptolemo doloris acerbitate navim conſcendit, & jactata maris tempeſtatibus pervenit ad urbem Atticam: ibique docuit incolas agrorum culturam. Hinc appellata Ceres a patria Siciliæ, Hennenſis, Catinenſis, & Trinacria: ab adventu in Græciam Eluſinia; quo nomine appellatur etiam Juno Lucina adveniens, ut auxilium afferat parientibus. Atque hinc apparet origo Poeticarum fabularum Cereris, & Triptolemi.

VI. De Diana.

Ultima Dearum Conſenſium eſt Diana, eadem prorſus cum Cerere, ut animadvertit Hieronymus in Proem. Commen. Ep. Pauli ad Eph. Dianæ nomen eſt a Jana, adjecta litera D. decoris cauſa, ut demonſtrat Ludovicus Montioſus in Gallo Romæ Hoſpite: idem docet Macrob. in 1. Saturnal. cap. 9., repugnante tamen Voſſio. Jana autem eſt a Jano, ſive Apolline, & ſole. Atque hinc Diana ſoror Apollinis. Tranſlatum propterea Dianæ nomen etiam ad lunam: ideoque imago Dianæ facem præfert, & in antiquis numiſmatibus inſcriptionem, *Diana Lucifera*. Appellatur a Græcis Ἄρτεμις, quia aerea ſecat: & Hecates triceps, vel tergemina ob triplicem lunæ formam, plenam, mediam, falcatam. Habetur Virgo ob lunæ candorem: & tamen ob fecunditatem legimus in antiquis numiſmatibus Dianam Polymammam. Commenta Poetarum de Diana orta ex Dicta, ſive Britomarte filia Ebuli Regis, quæ in ſylva fugiens violentiam Minois ſeſe præcipitavit ex rupe; ideoque vocatur Diana Dictynna, & dicitur ſylvarum Dea, & caſſium retiumque inventrix. His ergo Dianæ Triviæ, aliorumque Conſenſium Deorum fabulæ refutantur.

Propositio III. Eodem loco habenda eſt fabularis ſelectorum Deorum hiſtoria.

Probatur I. de Jano.

Dicendum reſtat de Diis ſelectis, quos Conſentibus addidere, ut nume-

numerum complerent viceſimum . Sunt autem Janus , Saturnus , Genius , Liber , Orcus vel Pluto , Sol , Luna , & Tellus . Janum ex Gentilium Philoſophorum ſententia S. P. lib. VII. de Civ. Dei cap. 7. probat eſſe mundum : & ideo bifrontem finxerunt , quaſi una facie ortum ſpectet , altera occaſum , ſive ob quatuor mundi partes quadrifrontem . Quidam apud Macrob. in 1. Saturn. cap. 9. dixerunt Janum eſſe cœlum , ita dictum ab *eundo* . Ipſe Macrobius ait eſſe ſolem ; nam Janus appellatur Vertumnus , quia ſol ſeſe per cœli gyrum convertit , Conſivius a conſerendo , Patulcius & Cluſius quia oritur & occidit , & a Poetis Matutinus Pater . Hinc Jani ſimulacra habent digitorum nexus 365. reſpondentes numero dierum anni ; cujus menſem primum a Jano Januarium appellarunt , quoniam tum ſol prima efficit dierum incrementa . Jani vero perſonam Goropius 4. libro Orig. Antuerp. contendit eſſe Japhet filium Noe ; Zanchius de Origine Cenomanorum , ipſum Noha , Voſſius lib. 1. de Origin. Idol. cap. 18. Javan filium Japeti . At ſive a Noe , ſive ad aliquem ex ejus poſteris Janum referas , parum intereſt ; nam ſatis hinc Jani origo , numiniſque vanitas deprehenditur.

II. De Saturno.

Saturnus , qui & χρόνος , omnium fere conſenſu eſt tempus , hoc diſtinctum nomine quod annis ſaturetur , & ideo dicitur filius cœli , & Deus falcifer , quoniam omnia metit , orbiumque cœleſtium dimenſione peragitur . Recte Lactantius Div. Inſtit. 1. cap. 11. probat filium cœli non eſſe Deum , quia Deus cœlum condidit : neque Saturnum revera eſſa patrem Deorum omnium , ſi ipſe a Cœlo genitus eſt . De ſtella Saturni , quæ a terra diſtare dicitur ſemidiametris 13171., ſtelliſque aliis , quibus gentes divinitatem tribuerunt , plura Auguſtinus lib. VII. de Civit. Dei cap. 15. Saturnum antiquiorem alii putant Adamum dictum Saturnum ab hebraica voce סתר , *latere* , quoniam poſt peccatum ſe abſcondit a facie Domini . Sed melius referas Saturnum ad aliquem ex Noha poſteritate , a quo Italia Saturnia dicta eſt longe ante adventum Evandri , & Aneæ , atque ab ipſa Aboriginum inſtitutione . Traditio eſt , licet falſa , veterum Rabbinorum , Cham exſecuiſſe pudenda patris ſui , ne deinceps liberos procrearet . Fabulantur Poetæ de Saturno conſimilia . Quædam de Saturno diximus libro XII. cap. 1.

III. De Geniis.

Genios Ethnici dixerunt , quaſi gignendarum rerum præſides , ſive Deos ſingulis datos , dum gignuntur . Servius in ea Virgilii verba , *Quiſque ſuos patitur manes* , ſcribit , cum naſcimur duos Genios nobis

Digitized by Google

nobis deſtinari, Bonum inclinantem ad bonum, Malum ad malum. Derivatos liquet ex iis, quæ traduntur de Angelis; ut diximus libro x. cap. 19. Cum Gentes præeſſe gignendis hominibus putaverint Junonem Lucinam, conſequens eſt, Genios, ſi darentur, ipſius Junonis ſervulos eſſe.

IV. De Libero.

Proximo libro xxiv. de Baccho, ſive Libero Patre, a quo Bacchanalia dicta ſunt, quædam narrabimus. Sat eſt modo, ſignificari hoc nomine vinum juxta illud Virgilianum,

Et multo in primis hilarans convivia Baccho.

Ad elevandam, & evertendam hujus falſi Numinis divinitatem agit Auguſtinus lib. vii. de Civ. D. cap. 21. de turpitudine ſacrorum, quæ in Liberi Patris honorem celebrabantur. Hinc occaſionem arripuit Phereponus Animadv. pag. 580. ſtomachandi in ſanctum Epiſcopum, eo quod tam ſæpe περὶ τῶν στίγματος verba faciat in Opere hoc etiam a mulieribus & adoleſcentibus legendo. At qui Auguſtinum legerit, viderit ab illo reticeri nefariam in Liberum Proſymni cupiditatem, fabricata ex ficorum arboribus inſtrumenta, Bacchi paſſionem a ligno, turpiſſimamque torturam: quæ tamen ad ignominiam Idololatrarum Clemens Alexandrinus, Arnobius, aliique deſcribunt. Mirum ergo Phereponum reprehendere in Auguſtino licentiam, ubi laudare debet temperantiam. Sed magis mirum eo loci Phereponum exagerare adoleſcentis Auguſtini vitam *ſat*, ut ille ait, *libidinoſam*: cum Auguſtinus nunquam, poſtquam baptiſmo initiatus eſt, indulſerit carnis illecebris, neque Pherepono poſſent vitia adoleſcentis innoteſcere, niſi ea manifeſtaſſet humilis Auguſtini confeſſio. Debebat etiam Criticus ille audaciſſimus legere in Epiſtola Eraſmi a ſeipſo edita ſup. pag. 461. *Adoleſcens* (Auguſtinus) *habuit concubinam, quod humanæ permittunt leges: & hac non repudiata, ſed erepta, adſcivit alteram*. Deinde non ignorabat Phereponus, libros de C. D. adverſus Cultores Deorum falſorum occaſione irruptionis Gothorum, non pro adoleſcentium ac mulierum otio, fuiſſe ab Auguſtino conſcriptos, Bacchatur ergo, inſanitque Phereponus.

V. De Plutone.

Plutonem alii Orcum dixerunt, quaſi receptorem mortuorum, ab Orca. Summanum quoque appellarunt, quaſi ſummum Manium, cui celebre olim delubrum in montibus Vicetinis. Similiter Acherontem, & Cocytum. Juvenalis Sat. 11.

Eſſe aliquos manes, & ſubterranea regna

Et

Digitized by Google

Et contum, & Stygio ranas in gurgite nigras
Atque una tranſire vadum tot millia cymba
Nec pueri credunt, niſi qui nondum ære lavantur.

Voſſius lib. 1. de Idolol. cap. 18. haud male conjicit Plutonem eſſe Chamum filium Noe in partem occidentalem profectum; & ideo appellatum Deum Inferorum. Erit ergo diverſus a Plutone, de quo paullo ſupra iu *Cerere*, uterque tamen improbus & ſceleſtus.

VI. De Sole, Luna, et Terra.

Ad Solem omnes Deos refert in 1. Saturnal. Macrobius, pluresque referendos eſſe conſtat ex dictis. Perſæ ſolem Mithram appellaverunt, a rege hujus nominis, qui regnaſſe dicitur Aeliopoli. Mithræ litatum in latebris refert de errore prof. Relig. Firmicus. De luna pariter ſupra. A lucendo lunam nominari, docet Cicero. Græcis dicitur Σελήνη, nam σέλας eſt idem ac lumen. Feminam ac marem crediderunt Aegyptii, & Luni templum commemoratur a Spartiano in Caracalla. Terra demum eſt magna illa Deorum Mater, de qua Auguſtinus lib. VII. de C. D. cap. 23. & ſeqq., Rhea, Ops, Cybele; ſoror Veſtæ, filia Cæli, Saturni conjux: in Aty ſignificatur flos, aut ſeges: unde fictus Cybelis cum Aty concubitus. Auguſtinus citato libro cap. 26. pertractat de turpitudine ſacrorum Matris magnæ; de quibus inquit, *Nihil Varro dicere voluit, nec uſpiam me legiſſe commemini*. Phereponus in hunc locum, *Mirum*, ait, *cum innumeri ſcriptores de iis ſint locuti, quorum loca plura indicabit Gerardus Joannes Voſſius Operis de Orig. Idolol. lib. 3. cap. 53.* Citandus erat liber 11. ſed error Typographi, iſque minimus. Immerito autem Phereponus de Auguſtino miratur, quod verba illa protulerit; *Nihil Varro, &c.* Scribit enim S. Pater nullibi ſe legiſſe interpretationem ſacrificiorum illorum, quamquam ea ſacrificia narraverint Servius, Apulejus, Statius, & alii. Id adnotavit Vives, & ipſe Auguſtinus prioribus verbis hæc addens: *Defecit interpretatio, erubuit ratio, conticuit oratio*. Cum inanibus itaque caſtigationibus Phereponi mittimus Cybelem, atque Deos omnes ſelectos.

Propositio IV. Una cum Romanis, Græciſque idololatris a vera Religione aberrarunt Gentes reliquæ, quarum profana Numina vetus Teſtamentum commemorat.

Hæc quarta theſis addenda erat, ne quis melioris conditionis exiſtimaret Deos alienos, a quorum cultu prohibentur Judæi. Horum Deorum exponam breviter nomina & characteres. Phœnices, & Chananei coluerunt Deum *Baal*, de quo Judic. 11. 13. III. Regum XVI. 31, & alibi. Baal ſignificat Deorum principem. Alii Saturnum, alii Herculem, alii Apollinem dixerunt. Sed idem eſt, ac Babyloniorum Be-

lus, Rex olim conſecratus in ſolem, filius, ut arbitror, Nembrodi. Bel autem idem eſt, ac *Deus*, unde Beelphegor, Beelzebub, & conſimilia: ideoque Græci Jovem communiter interpretantur. Baal additur Aſtaroth Judic. II. 13. quam propterea aut Lunam, aut Venerem, aut Junonem eruditi conjectant: hanc præſertim coluere Sidonii, ſculptamque ſcribit Porphyrius bovino capite, expreſſo in cornibus lunæ ſymbolo. Hæc Regina cœli; de qua Jeremias XLIV. 17., Βαάλτις nominatur Philoni Biblio. Vide quæ diximus Tom. I. pag. 100. Grotius in cap. XI. Danielis v. 38. ſcribit eumdem eſſe Baal, ac Deum Maozim, & Baal-ſemen, quem idem Philo aſſerit eſſe Jovem Olympium, & Phœnicibus Saturnum. Porro poſtrema duo nomina ſignificant tantum *Deum cœli, fortem ac validum*.

Madianitæ coluerunt Deum Beel-phegor; de quo Num. XXV. 3. Origenes Hom. in Num. 23. ait fuiſſe *ſpeciem quamdam turpitudinis*, & Iſidorus lib. VIII. Orig. *ſimulacrum ignominiæ*: & litatum illi maxime a feminis ſcribit in cap. 4. Oſeæ Hieronymus. Erit ergo idem ac Deus Hortorum. At Joannes Seldenus Syntagm. I. de Diis Syriis cap. 5. nititur demonſtrare non alium eſſe a Baal, cujus Templum extiterit in ſummitate montis Phegor: quod videtur comprobari nominis etymologià. Et quidem Baalim ſacrificatum in excelſis liquet ex quarto Regum XVI. 4. unde Auguſtinus Calmet in diſſert. de Numin. Chananæorum infert Baal eſſe ſolem. Verum cum Beel ſit nomen Dei commune, & Phegor locum demonſtret, nil certi ex ſolo nomine Beelphegor deduci poteſt.

Ammonitæ adorarunt idolum Moloch. Eo nomine non videtur ſignificari niſi Deum *Regem*. Probant viri docti Molochum ipſum eſſe Saturnum; quoniam idolo Moloch immolabantur pueri, & puellæ, ut conſtat ex Levit. XX. 2. & IV. Regum XXIII. 10. Ita litatum Saturno ſcribunt Lactantius lib. I. cap. 31. Minucius in Octavio, Tertullianus in Apolog. & Auguſtinus in VII. de Civit. Dei cap. 19. Factum id quoque a Carthaginenſibus; unde Silius Italicus,

Mos fuit in populis, quos condidit advena Dido,
Poſcere cæde Deos veniam, ac flagrantibus aris,
Infandum dictu, parvos imponere natos.

Non repugnant dictis, qui opinantur Moloch eſſe nomen ſtellæ, quam Ammonitæ tanquam Regem venerabantur: nam & in ſtellis veteres, ut ſupra diximus, Reges ſuos coluerunt, ac præſertim Saturnum.

Chaldæi ignem, atque in igne lucem, ſolemque venerabantur: Auctorem habemus Herodotum in Clio. Hinc nominata urbs, de qua Geneſis XI. 31. & II. Eſdræ IX. 7., ſcilicet, *Ur* Chaldæorum, ut a Sole, quem Hebræi vocant שמש, *Seemeſc*, Joſue XIX. 38. *Bethſames*. Facile hinc percipiuntur Chaldaica nomina impoſita Dan. I. 7. Danieli, Ananiæ, Miſaeli, & Azariæ. Daniel dictus eſt *Balthaſſar*, quaſi Cuſtos myſte-

myſteriorum Beli, a כל nomine Idoli, & טשא *recondere*, ac אוצר *theſaurum*. Ananias appellatus *Sidrach*, quaſi mala depellens: Miſael *Miſach* ob Opim, vel Terram, quæ a Chaldæis dicitur Dea שך Sach inquit Junius in Danielem. Meminit feſtorum Σακκῶν Athæneus, & Dio Chryſoſtomus apud Grotium in Jerem. xxv.26. Azarias denique *Abdenago*, quaſi עבר, *Servus*, נגו, *Negonis*, ideſt, Ignis ab נגה, *ſplendeſcere*. Vides, ut opinor, hinc derivatam Græcorum idololatriam, ut diximus lib. 1. cap. v.

In Accaron regia urbe Philiſthinorum percelebris fuit cultus Beelzebub, de quo iv. Regum 1. 2. Satis de hoc idolo in libro x. cap. 18. unde infertur hoc nomen fuiſſe impoſitum ignominiæ cauſa Jovi, & Deo cœli, ſive ſoli, quem coluerunt Accaronitæ; ac jure & merito Matth. xii. 24. & Lucæ xi. 15. tributum idem nomen Principi dæmoniorum; quem ſcimus ex angelo lucis factum Beelzebub, *Deum muſcam*, ac *Dominum ſtercoris*. Vide igitur quæ ibidem ſcripſimus, & Seldenum de Diis Syr. Synt. 2.

Celebre fuit apud Philiſthiim, urbemque Azoto templum Dagonis, commemoratum 1.Regum v.2.Referebat Dagon ab umbilico & inferius figuram piſcis, ſuperne hominem, quales Græci fecerunt Tritones, femineoque ſexu Nereides. Appellatio ergo Dagonis eſt ab דג, *Piſcis*. Hinc ubi legitur citato Regum cap. v. 5. *Dagon ſolus truncus remanſerat in loco ſuo*; innuitur abſciſſis palmis, hominiſque deleta figura, tantum remanſiſſe quod piſcem referebat. Videtur idem eſſe Dagon, ac Derceto dicta a Strabone, & Macrobio Atargatis, culta apud Aſcalonem urbem Syriæ, ubi ſtagnum refertum piſcibus: nam Derceto vocatur, quaſi דגתא, *Degeto*, piſcis femina. Plura citato Syntag. Seldenus, Antonius Nebriſſenſis cap. 6., & Gyraldus in Derceto, vel Athara; ubi animadvertit diſtinguendam Dercetum a Dea Syria Luciani, quoniam hæc non piſcis erat, ſed πᾶσα γυνή, *tota mulier*. Ex his autem conſtat Dagon eſſe Tritonem, quem Poetæ fingunt filium Neptuni & Salaciæ, ideſt, aut marinum piſcem, aut unum ex filiis Noe cultum Tritonis ſymbolo, Dercetum autem Venerem.

Plura alia Gentium idola in ſacris literis commemorantur, ſed minime, ut de iis diſtincte tractemus, neceſſe eſt. Hujuſmodi ſunt idola Michæ & Labani, Geneſ. xxxi. 19. & Jud. xvii. 5. appellata ab Hebræis *Teraphim*, תרפים. Erant autem Laminæ quædam aureæ, quibus mactato homine primogenito, eique obtorto collo, inſcribebatur ad auguria captanda nomen immundi ſpiritus. In Vitulo aureo, quem Amos viii. 14. appellat delictum Samariæ, quoniam colebatur in Bethel non procul a Samaria, expreſſus Apis Aegyptiorum. Fuit is, auctore Herodoto, Epaphus, aut Joſeph, tauro ab idololatris comparatus tanquam miniſter Cereris, frumentique proviſor. Adramelech 14. Regum xvii. 31. ideſt, *Rex potens*, cui filios concremabant,

bant, non alius eſt a Moloch, vel Saturno, de quo ſupra. Idem dicendum de Melchom apud Sophoniam 1. 5. *Militia cœli* ibidem ſunt aſtra. Eodem ergo pacto falſæ religioni mancipati ſunt Phœnices, Chananæi, Madianitæ, Philiſthiim, Chaldæi, Ammonitæ, ceterique omnes plurium Deorum Cultores, ac Romani & Græci ante Salvatoris adventum, atque veræ Religionis per orbem univerſum propagationem.

CAPUT II.

Veram Religionem nequaquam vigere apud Turcas, & Mahumetanos.

EXPLOSA Idolorum vanitate, demonſtrandum eſt non extare Religioſum Dei cultum apud Mahumetanos hoſtes Chriſtiani Nominis infenſiſſimos. Id vero ut aſſequamur, comparanda eſt Mahumetana ſecta cum ipſa, quam profitemur, Chriſtianorum Religione, nam hanc præſtare Idololatrarum ſuperſtitioni, necnon legi Hebræorum ultro Turcæ ac Saraceni fatentur. Si cui autem a nobis dicenda jejuna, dilutaque videbuntur, adire poterit vel Orthodoxos ſcriptores, Turrecrematam, Marraccium, & Thyrſum Gonzalez, vel Heterodoxos Grotium, Levinum, & Bibliandrum, qui plura de hoc argumento conſcripſerunt. Do tamen operam, ut quæ hi minutatim pertractant, habeas in epitomen redacta, debitaque argumentationum ſerie diſpoſita.

PROPOSITIO. Mahumetana Religio in ſe quidem abſolute, ſed maxime dum comparatur Chriſtianæ, apparet execrabilis, repudianda, & divino cultui, hominumque ſaluti repugnans.

Demonſtratur primo comparatione Mahumetis cum Chriſto. Quamquam a Mahumetanis plura de Chriſto ejuſque virgine Matre fabuloſa narrantur, V. G. nomen *Jeſu* arcanum eſſe ac barbarum, Mariam filiam fuiſſe Amrani, cum ea æquiparandam Fatimam a Mahumete genitam, delapſum Evangelium de cœlo nocte Menſis Rambdani decima tertia, aliaque hujus farinæ complura; ſcriptum tamen eſt in Alcorano Chriſtum eſſe Meſſiam Dei benedictum, Dei verbum, Mentem, ac Sapientiam, ut liquet ex Azoara v. & x. probantque ex Authenticis textibus Euthymius Zigabenus, & Levinus Warnerus, nec id inficiari audet quiſpiam Saracenorum. Mahumetem vero fuiſſe prædonem, narrat Chronica Mahumetis citata a Grotio lib. VI. n. 4. & fuiſſe adeo mulieroſum, atque impudicum, ut jactaret habere ſe ſolum vim generativam, quam habent ſimul homines quadraginta, legitur in Alcorano Azoara XLII. & XLIII., ut prætermittam alia Mahumetis vitia, de quibus Petrus Abbas Cluniacenſis, & in Hiſtoria Turcica

San-

Digitized by Google

Sanſovinus. Præterea Jeſum patraſſe complura miracula, ſanaſſe cæcos claudoſque, conceptum fuiſſe de Spiritu ſancto, evectum in cœlum, habetur in Alcorano Azoara XI. & XIII. quamquam ibidem aliqua fabuloſa enarrentur, ut de avibus ex luto a Chriſto formatis. At Mahumetem genitum conſueto naturæ ordine credunt Saraceni, imo extat librum ipſius Generationis apud eos pervulgatum: ſigna vero Mahumetis celebriora ſunt columbam ad grana in aure ejus incluſa advolaſſe, apparuiſſe ei, nullo teſte, dum morbo Epileptico laboraret Gabrielem Archangelum, e puteo, in quem ſtatim ſaxorum congeriem injecit, humanam vocem erupiſſe. Chriſtum denique eſſe Prophetam in lege Moſis prædictum teſtatur Alcoranus, ac Turcæ omnes fatentur; Mahumetem eſſe Prophetam prænuntiatum in Evangelio, ut iidem autumant, mendacium eſt apertiſſimum, cum potius Chriſtus prædixerit venturos Pſeudoprophetas Matth. VII. 15. &c. Itaque æquum eſt, ut Religio inſtituta a Dei Verbo ac Sapientia, ſive a Meſſia divinitus concepto, atque in cœlos aſſumpto præferatur ſectæ, cujus auctor eſt Pſeudopropheta, & carnalis homo raptor, atque impuriſſimus. Atqui conſtat ex ipſo Alcorano Chriſtum eſſe Meſſiam, verum Prophetam, ac mirabilium operum auctorem; Mahumetem vero mulieroſum, raptorem, prædonem, ex Azoara XIX. LXXV. & LXXVI. Aequum eſt ergo, ut Religio Chriſtiana præferatur Mahumetanæ.

Secundò demonſtratur ex collatione Alcorani cum Evangelio: Evangelium ipſum elapſum de cœlo ait, ut dixi ſupra, Mahumetes, & licet a nobis depravatum credant Saraceni in iis, quæ ſpectant ad prædictionem ſectæ Mahumetanæ, in hiſtoria narrare vera non denegant. At Alcoranus quanta a veritate hiſtoriæ aliena ignaris rudibuſque deprædicat? Solem quieſcere in fonte ad quem pervenit Magnus Alex., legitur Az. XVIII. Templum Mechæ ædificatum ab Abrahamo habetur Az. II. Mariam Virginem educatam apud Zachariam Prophetam Az. IV. Simulacrum pro Jeſu cruci ſuffixum Az. XI. Rurſus in Evangelio nil Deo indignum reperies: in Alcorano autem quamplurima; cujuſmodi eſt manum habere frigidam, & ſellâ geſtari, de quo plura Cantacuzenus Or. 2. & 4. in Mahumetem. Nihil præterea occurrit in Evangelio ridiculum & inſulſum. At in Doctrina Mahumetis ſtella Veneris fuit pulcherrima mulier: mures in Arca Noe nati ſunt ex ſtercore Elephanti, & feles leonis ex halitu: mors aries eſt ſtabulans inter cœlum & inferos: luna in manichas Mahumetis delapſa eſt, ut mittam fabulas alias, de quibus vide Cantacuzenum loco citato, & Grotium num. x. Hinc ſanctus Eulogius apud Thyrſum Gonzales lib. 3. cap. 9. refert juvenem Mahumetanum ſola lectione Alcorani perſpicue illius falſitatem deprehendiſſe. Enimvero, ut ex dictis argumentationem ſubinferam, extrema dementia eſt præbere fidem libris narrantibus, quæ repugnant hiſtoriis, quæ tradunt Deo indigna, & quæ venditant fabularum

Digitized by Google

rum commenta. Alcoranus eſt liber hujus plane furfuris. Ergo præbere fidem Alcorano extremæ dementiæ eſt.

Tertiò probatur comparando dogmata Alcorani cum Inſtitutionibus Chriſtianorum. Præcipua Alcorani dogmata collecta a Cardinale Turrecremata ſunt, primo hæreſes quæ impugnant Trinitatis myſterium, Incarnationem, cultumque ſanctorum. Deinde quæ faciunt Deum corporeum, atque auctorem peccati. Accedunt opiniones abſurdæ de Anima, quam Mahumetani arbitrantur eſſe portionem quamdam animæ Dei, necnon de Angelis, quos credunt genitos ex flamma ignis. Animorum denique felicitatem conſtituunt in carnalibus oblectamentis. Iiſdem igitur argumentationibus, quibus hæ hæreſes profligantur, Mahumetiſmus quoque confoditur. At urgere poſſumus ſpeciale argumentum. Ante promulgationem legis Mahumetanæ, fatentibus Saracenis, vera erat, ceteriſque præſtantior Chriſtiana Religio; neque enim tunc viguiſſe credunt Moſaicam, aut admittendam ſuperſtitionem Gentilium. Nulla vero ante Mahumetis adventum extabat Religio, niſi aut Judæorum, aut Gentilium, aut Chriſtianorum. Prioribus ergo a Mahumetanis rejectis, neceſſario Religio Chriſtianorum eſt admittenda. Atqui ante Mahumetem Chriſtiani profitebantur ea dogmata, quæ modo Saraceni rejiciunt. Mahumetes enim nonniſi ſeptimo ſæculo apparuit. Ergo dogmata, quæ modo Mahumetani refellunt, ante annum 622. quo incipit Aera Hegiræ, ſeu Mahumetica, vera fuerunt. Fieri autem non poteſt ut falſum dogma ſit, quod tranſactis ſæculis verum fuit.

Quartò probatur ex Alcorani, & Evangelii moralibus præceptis. Præſcribit Evangelium perpetuam conjugum fidem: Alcoranus dat repudiandi licentiam. Proponit Evangelium unicam uni viro uxorem, ut ſervetur mutuus amor, ſtudiumque liberorum: permittit Alcoranus ad fovenda diſſidia, & irritamenta libidinum alias ſuper alias uxores. Prohibentur Chriſtianis carnales illecebræ: permittitur Mahumetanis cujuſque voluptatis turpitudo. Chriſtifideles rejiciunt Judæorum circumciſionem per legem gratiæ abrogatam; & Mahumetis aſſeclæ, repudiata lege veteri, reponunt in circumciſione vim prope totam. Legendus Euthymius, & Georgevitius de Ritibus Turcarum. E contra lex Chriſtiana permittit temperatum cibi, vinique uſum: Turcica tanquam rem execrandam in Alcorano Azoara XVI. vetat ſuillam carnem, potumque vini etiamſi moderatum. Præponenda eſt autem lex honeſta jubens, & illicita prohibens legi quæ vetat licita, ac turpia permittit. Lex Evangelica jubet honeſta, vetatque turpia: & Mahumetica prohibet honeſta, ac proponit illicita. Igitur lex Evangelica Mahumetanæ præponenda eſt.

Quintò demonſtratur ex Alcorani, & Evangelii propagatione. Chriſtus Evangelium promulgaturus primum miſſionem ſuam comprobat

Digitized by Google

bat divinis, humaniſque teſtimoniis, appellatque Judæos ad ſcrutationem divinarum Scripturarum. At Mahumetes in abſcondito cum Sergio Apoſtata fabricato Alcorano, præcipit Azoara XIII. ne quis in novam Religionem inquirat; & ne falſitatis redarguatur, prohibet etiam gregalibus ſuis cum divinarum ſcientiarum ſtudia, tum humanarum. Elegit Chriſtus pro Evangelii propagatione, exiguum numerum pauperum: adſcivit ſibi Mahumetes turbam prædonum vim armis inferentium ſtatuens Azoara XVIII., Religionem eſſe armorum pediſequam. Annuntiatum principio Chriſti Evangelium in Synagogis Juriſperitorum, tum in Athenienſium Areopago, urbibuſque univerſi mundi cultiſſimis: at Alcoranus inter Arabes, ac Saracenos rudes, ignaros, incultos, prædiſque deditos, ut libro III. Emendat. Temporum cap. de Periodo Arabum ſcribit Scaliger. Diſcipuli denique Chriſti legem adverſantem carni & ſanguini repugnantibus Tyrannis potentiſſimis promulgarunt; Mahumetani ſingulis morem gerentes, fretique armis rebellium, qui ab Heraclio defecerant, longe lateque religionem ſuam propagaverunt. Quare in promulgatione Evangelii nihil non mirabile, non divinum: & in propagatione Alcorani nihil non irreligioſum, non violentum. Sic itaque ratiocinabor: Non ſplendet virtus divinitatis in acceptatione legis proponentis voluptates in quas inhiat concupiſcentia, probatæ duntaxat ab impiis, & quæ aut mali ſuaſione, aut metu extorquet aſſenſum. Splendet quidem, ſi acceptetur lex inimica mundo, ſenſibuſque repugnans, non cogente Promoventis auctoritate, armorumque potentia. Ergo in ſola promulgatione Evangelicæ legis, non in fortuna exituque Alcorani fulget virtus divinitatis.

Poſtremo utimur hoc argumento. In Alcorano, Az. I. & XII. in Libro Doctrinæ Mahumetis, atque in Mahumetis Teſtamento in lucem edito a Theodoro Bibliandro legitur Chriſtianos poſſe in ſua lege ſalvari: unde recte Petrus Paſchaſius contra Mahumetanos pag. 30. num. 26. ait: *Multis in locis Mahumetus in Alcorano affirmat Chriſtianos optimam habere & colere legem, eſſeque in ſtatu ſalvationis.* Nullus tamen Chriſtianorum putat aliquem ſalvari poſſe in lege Mahumetica. Et quidem recte: cum enim unus ſit Deus, una veritas, una ſalus; oportet, ut unus ſit Dei cultus, una vera Religio, & una ad ſalutem via. Aſt ita urgentur Mahumetani: Magis certa eſt doctrinæ veritas, & via ſalutis in Religione, quam veram & proficuam eſſe tenent tum Chriſtiani, tum Saraceni, quam in Religione illa, in qua poſſe hominem ſalvari Chriſtiani negant, & ſoli Saraceni arbitrantur. Atqui poſſe hominem ſalutem conſequi in Religione Chriſtianorum tradunt tam Chriſtiani, quam Saraceni; ſalvari autem in Mahumetica putant Saraceni ſoli, negantque Chriſtiani. Igitur magis certa eſt doctrinæ veritas, & via ſalutis in Chriſtiana Religione, quam in Mahumetica.

Digitized by Google

tica. Conſimili argumento permotus Henricus Quartus Galliarum Rex cum audiſſet a Miniſtris Reformatæ Religionis etiam in Eccleſia Romana ſalutem eſſe, Calvinianam hæreſim ejuravit.

Respondetur Mahumetanis.

Saraceni nullis, ut diximus, diſciplinis imbuti ſolis argumentis utuntur rudibus, inſulſiſque, quibus etiam obviis, ac palmaribus exemplis reſpondendum eſt, allatis jam lib. VII. de Trinitate cap. 7. & proximo volumine de Incarnatione lib. XXV. cap. XI. Fidem ergo divinæ Trinitatis, atque Incarnationis adverſus illos propugnare non erit Candidatis noſtris perdifficile. Quædam ſunt peculiaria, quæ ipſis tenaciter inhærent. Inquirunt primo, quomodo Deo Filium tribuamus, cum non habeat uxorem? Reſpondemus non eſſe Deum corporeum, ut filium gignat carnali complexu; ſed ejus generationem quamdam habere cum productione verbi mentis noſtræ analogiam: id vero magis eſſe credibile, quam angelos ſpiritales genitos a flamma ignis, & ab anima Dei deciſam animam Adæ: ſcriptum denique in Alcorano natum Chriſtum ex Virgine; nec minus eſſe mirabile in temporali generatione non eſſe patrem, quam in divina non dari matrem, ſive generantis uxorem.

Deinde inquirunt, undenam certi ſimus dogmata de Verbi Incarnatione ac de Trinitate non fuiſſe a Majoribus noſtris in Evangeliorum libros intruſa? Reſpondemus autem id nos certiſſimis argumentis evincere. Principio, quoniam Apoſtoli, quos Mahumetes ait fuiſſe viros ſanctiſſimos, ac Saracenos, certiſſime Evangelia non depravarunt. Ab Apoſtolorum autem tempore per univerſum orbem Codices Evangelici ſparſi ſunt omnium fere gentium lingua conſcripti. Si ergo autographum credunt Alcoranum penes ſe deliteſcentem, ac ſolo Arabum idiomate exaratum, eccur non integrum opinantur Codicem Evangelii ubique terrarum multiplici lingua diffuſum? Præterea impoſſibile eſt tantum facinus divinas literas depravandi attentaſſe univerſos Chriſti fideles, aut potuiſſe perficere: ſi vero id auſi fuiſſent perpauci, profecto Eccleſia univerſalis repugnaſſet, præſertim cum ante Mahumetem fuerit, Saracenorum conſenſione, verax & ſancta. Inſuper ſi in Chriſti honorem excogitaſſent Chriſtiani adulterare Evangelia, curaſſent expungi narrationem mortis ejus turpiſſimæ atque teterrimæ, quam adeo indignam Chriſto putant Muſulmani, ut eo divinitus ſublato credant affixum cruci ſimulacrum & corpus umbratile. Ulterius divinitatem Chriſti Turcis incredibilem, æternamque generationem ipſius tradidiſſe literis Joannem Evangeliſtam adverſus hæreſes Cerinthi, & Ebionis, teſtantur Hieronymus, aliique Patres, qui præceſſerunt Mahumetem: Trinitatem vero divinarum Perſonarum definivit Synodus Antio-

Antiochena contra Paulum Samoſatenſem anno 260. & ipſam Verbi divinitatem contra Arium Nicæna Synodus anno 325. nec unquam Antitrinitarii, vel Ariani auſi ſunt affirmare depravata a Catholicis Evangelia. Tandem dicant Saraceni quandonam hæc dogmata fuerint a nobis intruſa. Num poſt Mahumetem? Id quidem aperte eſt falſum, nam eadem profeſſi ſunt, atque ex Evangelicis libris in ſua commentaria derivarunt innumeri Eccleſiæ Patres, qui ante Alcoranum floruerunt. Poſt Mahumetem vero? Neque id credi poteſt, cum oppoſitum probet teſtimonium ipſum præcedentium Scriptorum, & ſacrorum Librorum multitudo, antiquitas, & cohærentia.

Tertio petunt, unde probemus in Evangelio Joannis cap. XIV. ubi promittitur adventus Paracleti, non fuiſſe olim quædam ad Mahumetem ſpectantia dolo Chriſtianorum abraſa? Reſpondemus iſtud a nobis probari iiſdem argumentationibus, quibus modo demonſtratum eſt libros noſtros eſſe incorruptos. His vero addimus, nihil abraſum in odium Mahumetis antequam appareret, quoniam tunc ejus doctrina ac perſona ignorabatur: nihil etiam poſtquam advenit, quoniam ipſe produxiſſet miſſionis ſuæ hoc teſtimonium, atque iſtud in aliquo ſaltem Evangeliorum Codice etiamnum extaret, cum nullum tamen proferre poſſint Mahumetani, vel Arabicum, vel Græcum, vel Syriacum, vel Latinum.

Quærunt tandem, ſi poſt Moyſen creditur veniſſe Chriſtus Judaicam Eccleſiam inſtauraturus, quare credendum non eſt poſt Chriſtum veniſſe Mahumetem reformaturum legem Chriſtianam? Reſpondemus hoc de Mahumete credendum non eſſe, quoniam ejus doctrina non promovet perfectionem legis Evangelicæ, ſed corruptelam. Si enim per Mahumetem perfectior eſt lex Chriſtiana, quam ſit Moſaica; cum lex Chriſti vetet dari libellum repudii, concupiſcentiam mulieris, pluraque Judæis olim permiſſa; lex perfectior eſt quæ ſervat pudicitiam, & Matrimonii vinculum atque unitatem, quam lex hæc omnia diſrumpens, & innovans abrogatam Judæorum conſuetudinem. Lex ergo Mahumetis permittens fornicationes, repudia, polygamiam, aliaque ſcelera turpiora eſt corruptela, non reformatio: alioqui lex Moſis erit perfectior Evangelio, contra manifeſtam rationem, & communem quoque fidem Mahumetanorum. Deinde cum Deus non poſſit mentiri, credimus Chriſtum veniſſe poſt Moſen, quoniam in lege Moyſis teſtimonium habet: non credimus a Deo veniſſe Mahumetem, quoniam in lege Chriſti non prædicuntur futuri, niſi Pſeudoprophetæ. Nam quod Turcæ inquiunt nos cap. XIV. Joannis v. 16. abraſo Mahumetis nomine ſuppoſuiſſe Paraclitum, refutatum eſt paullo ſupra; ac præterea liquet Mahumetem nec fuiſſe Spiritum inviſibilem mundo, nec docuiſſe Apoſtolos, nec veniſſe ſtatim poſt Chriſti aſcenſionem, quæ omnia de mittendo a Filio *Conſolatore* eo loci affirmantur. Rurſus ſi

Digitized by Google

Mahumetes ſalubriora præcepta attulit mundo, promulgato Alcorano abrogata erit lex Chriſtiana, nec ad ſalutem ſufficiens; quemadmodum promulgato Evangelio ceſſavit lex Moſis. At Mahumetani putant Chriſtianam legem adhuc eſſe validam, & ſalutiferam. Denique in Evangelio, quod Saraceni credunt e cœlo delapſum, habetur regnum Chriſti fore ſempiternum, & adverſus Eccleſiam nunquam prævalituras portas inferi. Fruſtra ergo poſt Chriſtum veniſſe creditur alius Religionis Inſtitutor, & Legiſlator. Prætermitto quæ ſupra demonſtrata ſunt, nullum eſſe aut in perſona Mahumetis, aut in doctrina Alcorani, aut in promulgatione ſectæ Saracenorum, ex characteribus divinæ miſſionis, quos deprehendi in Religione Chriſtiana dicam proximo Capite, nec non libro xxv. cap. x. ubi diſputabo de Chriſti adventu contra Judæos, & Paganos.

CAPUT III.

Demonſtratur Fidem ac Religionem Chriſtianorum evidentiſſime veram eſſe.

CUM neceſſe ſit aliquem Dei cultum, Religionemque tenere, quippe id tantum negare audent Athei, adverſus eos natura ipſa, ac teſtimonio animæ reclamantibus; poteſt quiſque ex dictis inferre, ſolum Chriſtianam religionem eſſe tenendam. Nam Idololatrarum ſuperſtitionem profligavimus ſupra, Mahumetanam quoque ſectam modo impugnavimus; ac nullam Religionis formam præter hebraicam, quam alibi antiquatam demonſtrabo, invenies niſi aut Paganorum, aut Mahumetanorum, aut Chriſtianorum. Illorum ergo religione ejurata, Deus in Chriſtianorum fide colendus eſt. Attamen quia aſſenſus fidei, ac Religionis profeſſio debet eſſe prudens, alias opinio eſſet, non virtus; ideoque ſupponere debet certam notitiam divinæ revelationis; rationem fidei noſtræ petentibus non ſolum reſpondemus adduci nos fortiſſimis argumentis ad refellenda Gentilium, & Saracenorum dogmata, verum etiam ad præſtandum aſſenſum iis, quæ proponit Eccleſia Chriſti. Sunt autem argumenta illa iſtiuſmodi.

I.

Religionem Chriſtianam ab exordio mundi divina Oracula prænuntiarunt innumeris vaticiniis, quæ continentur in veteri Teſtamento, & quæ omnia completa ſunt poſt Chriſti Domini Incarnationem. Non poſſumus autem hæc aut conficta exiſtimare, aut in ſacris libris appoſita. Primo enim cetera, quæ ad Chriſtum non ſpectant, genuina eſſe facile demonſtratur. Moſen vera ſcripſiſſe, demonſtratum eſt alio in loco, Mundi productionem, qualem ipſe deſcribit, tradide-

runt

runt Phœnicum hiſtoriæ, de quibus Euſebius 1. Præp. E. cap. 10. Aegyptii apud Diodorum Siculum, Heſiodus in Theogonia; nec poteſt falſitatis convinci ullo profanorum ſcriptorum teſtimonio, cum ipſe ceteros omnes præceſſerit. Quæ de diluvio tradidit, probantur a Beroſo, Abydeno, Luciano, & Nicolao Damaſceno. Legum, rituumque Hebræorum meminerunt Strabo, Tacitus, Herodotus, Philo Byblius. Joſephi Hiſtoriam haud ignorarunt Artapanus, Eupolemus, Demetrius. Exitum populi Iſrael de Aegypto etiam Manetho, Lyſimachus, & Chæremon commemorarunt. Miracula Eliæ, aliorumque Prophetarum nequeunt eſſe conficta, cum patrata fuerint coram Sacerdotibus idolorum, qui falſæ narrationi ſeſe profecto oppoſuiſſent. Vide annotata H. Grotii ad primum de Relig. Chriſt. n. XVI. Si ergo hæc aliaque plura vera eſſe creduntur; cur non vaticinationes vocationis Gentium, atque Inſtitutionis Chriſtianiſmi? Deinde quiſnam hæc vaticinia ſacris Codicibus aſſuit? Judæorum aliquis? At impoſſibile eſt hanc nationem, cui ſumma religio vel unum ſacrum apicem abradere, voluiſſe verba divina depravare: cur ante Chriſti adventum id faceret, cauſſam non habuit; poſtquam Chriſtus venit, id attentare non potuit, & ob evulgatas jam Græcorum lingua ſcripturas, & propter populi, librorumque per Univerſum diſperſionem. Sed neque credibile eſt, Judæorum aliquem in gratiam Chriſtianorum in vetus Teſtamentum manus ſacrilegas intuliſſe. Si autem Chriſtiani hoc attentaſſent, revincerentur ab ipſis Judæis. Hinc recte Auguſtinus ſcribit lib. XVIII. de Civ. Dei cap. 46. diſperſos per orbem Judæos, ut Chriſtiana Religio teſtes in omnibus gentibus habere poſſet. Eſt ergo manifeſtum, Prophetarum vaticinia de Chriſto antiqua eſſe, divina, neque a Chriſtianis conficta.

II.

Veriſſima quoque eſt Evangelica Hiſtoria, quæ nobis tot Chriſti miracula, inculpatam vitam, mortem pro mundi redemptione, mirabilem reviviſcentiam, ac plura alia apertiſſimæ veritatis monimenta patefacit. Literis enim conſignata eſt a Viris fide digniſſimis, qui res ſua ætate geſtas narrarunt, nec mentiri potuerunt, aut voluerunt. Non potuerunt quidem, cum Chriſtus nihil in abſcondito locutus ſit, nihil eorum, quæ deſcribuntur, clam perpetraverit: ideoque Evangeliſtæ potuiſſent facile falſitatis redargui ab invidis, & Chriſto infenſiſſimis inimicis. Sed nec mentiri voluerunt. Cui enim bono, ſi nihil inde utilitatis, honoriſque ſe percepturos videbant, ſed perſecutionem tantummodo, odiumque hominum, cum nequaquam eos lateret prædicari a ſe Jeſum Crucifixum Judæis ſcandalum, Gentibus autem ſtultitiam? Neque credibile eſt falſa narraviſſe in gratiam Magiſtri. Hujus enim, quem Hebræi expectabant præpotentem & gloria circumdatum, minime tacent parentes humiles, nativitatem in præſepio,

neglectam vitam, tenuiſſimam apud Optimates exiſtimationem, ſuppliciumque Crucis teterrimum. Accedit, quod ſcripſerint jam illo e vivis ſublato: quem propterea, niſi reſurgentem vidiſſent, cur decepti, ac ſpe fruſtrati hominem commendaſſent inviſum Synagogæ in eos quoque pauperes, obſcuros, ac numero exiguos, cædes minaſque ſpiranti? Dubitare ergo non poſſumus, quin ſacri Evangelicæ Hiſtoriæ Scriptores nobis vera narraverint. Quæ autem ab iis tradita ſunt, incorrupta a nobis ſervari, capite præcedenti adverſus Saracenos demonſtravi.

III.

Facta a Chriſto miracula tam illuſtria ac manifeſta ſunt, ut ab ullo ſanæ mentis nequeant in dubium revocari. Vertit in nuptiis Canæ Galileæ aquam in vinum, ſpectantibus convivis pluribus, aquam non Apoſtolis ſed Sponſi famulis in hydrias fundentibus, ac deguſtante merum architriclino. Hominem maligno ſpiritu vexatum ſpectante univerſa Synagoga ſanavit, cum a dæmonio jactaretur in medio. Adoleſcentem viduæ filium revocavit ad vitam, cum efferretur ad tumulum, comitante turba civium, ac univerſo populo obſtupeſcente. Cæcum a nativitate notum omnibus illuminavit, fruſtra Phariſæis miraculi gloriam technis & maledictis Chriſto detrahere molientibus. Paralyticum e tecto demiſſum coram immenſa populi multitudine ſanavit. Infirmum triginta & octo annorum morbo laborantem, atque ab omnibus derelictum uno verbo ad probaticam reſtituit ſanitati. Magnam hominum multitudinem ſatiavit, ita ut etiam ſupereſſent fragmenta, quinque panibus hordeaceis. Lazarum quatriduanum ad vitam revocavit, adſtantibus ad monumentum Phariſæis, qui non ſemel poſtea hominem in Bethania viderunt colloquentem & manducantem. Ipſe Chriſtus a mortuis ſurrexit, apparuitque Mariæ Magdalenæ, Simoni Petro, Diſcipulis euntibus in Emmaus, Diſcipulis omnibus ſimul congregatis, quingentis aliis viris ac feminis. Cetera Chriſti miracula prætermitto. Hæc itaque palam facta, & comprobata teſtimoniis innumeris non poſſunt aliqua ratione denegari: cumque miracula ſint invictiſſimum veritatis argumentum, ex his Chriſtianæ Religionis veritas mirifice confirmatur.

IV.

Tam mira eſt Evangelii promulgatio, ut ſola demonſtret ſui ipſius certitudinem ac veritatem. Principio enim propagatum eſt a perpaucis hominibus nulla philoſophorum doctrina imbutis, nullo patrocinio terrenorum principum commendatis, non armis & eloquentia præditis, ſed profectis in orbem binis ac binis, abſque pera & calceamentis, omnique præſidio hominum deſtitutis. Atque hi induti virtute ex alto, abſque prævio ſtudio omnium gentium linguam edocti, & abſque naturali facultate vel arte omnium morborum curatione præclari, fuerunt

runt Chriſtianæ Religionis columen ac fundamentum. Deinde non adjerunt tantummodo rudem ac ſylveſtrem multitudinem ſed Chriſtum annuntiarunt in ipſa celeberrima urbe Jeroſolyma, in qua Magiſter ligno ſuſpenſus occubuit, poſthac in Græcorum philoſophorum congreſſibus, in ipſa Roma dedita tum maxime literarum cultui, ac ſuperſtitioni Deorum, atque in univerſo propemodum orbe, ac provinciis regnorum omnium ampliſſimis. Præterea non inſciam tantum plebem ad ſe perduxerunt: ſed Reges, Philoſophos, Tyrannos, atque ipſos idolorum Sacerdotes, adverſarioſque præcipuos. Tandem iis non obvia ſenſibus propoſuerunt, præſcripſeruntque genio, libidini, vetuſtiſque moribus conſentanea: ſed prædicarunt ſapientiam abſconditam, Deum in Trinitate unum, Dei filium crucifixum ac mortuum, propoſito credentibus præmio Gentibus inaudito, viſione ſummi Dei & corporum reſurrectione, latiſque præceptionibus, ut frangerentur idola, abrenuntiaretur divitiis ac voluptatibus, ſupplicia æquo lubentique animo fererentur, atque a viris uxores, a parentibus filii, a fratribus, ubi cauſa adeſſet religionis, divellerentur & fratres. Atque hæc tam ſublimia & ardua talium hominum prolata eloquio, quæ virtus ſuadere poterat humanâ ſcientiâ inflatis, & carnalibus, niſi divina, & occulta vis Religionis?

V.

Affine eſt argumentum, quod nunquam adverſus inſtitutam a Chriſto Religionem potuerint portæ inferi prævalere. Præcurſorem ipſius inceſtuoſus Rex capitis damnavit: ipſum Chriſtum, omnibus adverſiis eum conſpirantibus, cruci Pilatus appendit: Petrum Apoſtolorum Principem Herodes catenis vinxit, Claudius Nero in Cruce ſuſpendit: alii omnes Apoſtoli exilio, ac morte mulctati. Neque in hos ſævitum tantummodo Romanorum Imperatorum edictis, & Proconſulum immanitate ab Eccleſiæ incunabulis fideles diſperſi ſunt, proſcriptis bonis, corporibuſque omnium tormentorum genere dilaniatis. Exortæ fuerunt etiam ipſo priori Eccleſiæ ſæculo complures hæreſes, quæ tamen veritatem Religionis noſtræ non potuerunt labefactare. Norunt, qui veterum ſcripta legerunt, quanta moliti fuerint Simon, Cerinthus, Menander, Saturninus, Baſilides, Valentinus, aliique miniſtri Satanæ. Hæc autem Perſecutorum, atque hæreticorum machinamenta proximis ſæculis, ut produnt hiſtoriæ, minime ceſſavere. Neque incorrupti fuerunt ab initio mores fidelium omnium, quamquam non adeo forte corrupti: diſſenſiones quippe, & fornicationes Corinthiorum redarguit Paulus, & vitia in ſeptem Eccleſias irrumpentia ſcriptor Apocalypſis Joannes. His autem minime obſtantibus efficere non potuit aut furor perſequentium, aut apparentia peregrinarum doctrinarum, aut dæmonis nequitia, ut navis tot, tantiſque procellis jactata fluctibus mergeretur: quod profecto evenire debuiſſet,

Digitized by Google

buiſſet, ſi non illam regeret virtus Altiſſimi, & ſpiritus veritatis. Huc ſpectant argumentationes, quibus demonſtro libro xxv. cap. x. Chriſtum eſſe verum Meſſiam, divinumque Legiſlatorem.

V I.

Argumentum ſextum ac poſtremum ex eo deducitur, quod Chriſtiana Religio ceteris omnibus præſtet. Primo id evincitur ex dignitate Inſtitutoris. Hunc enim nemo dixerit elatum inani gloria, cum evangelizaverit pauperibus, & regni honorem, hominumque plauſus repulerit. Nemo dixerit hominum gratiam captaſſe, cum palam arguerit hypochriſim Phariſæorum, textiſque flagellis è templo ejecerit profanatores. Nemo dixerit ſubdolum circumventorem, cum doctrinam ſuam annuntiaverit in Templo, & in Synagogis. Nemo denique inanium præceptorum promulgatorem; cum ipſe omnium primus eadem impleverit ſectando vitam humilem, & ſubeundo mortem turpiſſimam. Habes ergo in Religionis noſtræ Inſtitutore rectiſſimum intentionis finem, manifeſtam conſcientiam veracitatis, & exempli operiſque confirmationem. Et tamen ipſius dignitatem ac potentiam teſtimonia, ac prodigia innumera comprobarunt. Compara huic legiſlatores ceteros, & longe præſtantiorem invenies, non dicam Græcis ſapientioribus vitiorum omnium fœditate inquinatis, aut Romanis cultu dæmonum, & fraterna cæde pollutis, ſed ipſo Moyſe, cujus vita, licet probatiſſima, cum rebus a Chriſto geſtis nullatenus eſt comparanda. Deinde liquet Chriſtianæ fidei præſtantia ex Evangelicis præceptis: in quibus nihil offendes, quod repugnet vel immutabili legi naturæ ſingulis inditæ, vel ſanioribus Sapientum documentis, vel morum regulæ ac probitati. Jubemur enim Deum colere, Parentes diligere, turpia vitare, ſingulis benefacere. Hæc cum natura dictante complures ſervanda eſſe præceperint, conſpurcarunt tamen inſtitutis aliis juxta inſeminatæ concupiſcentiæ, & pravæ indolis incitamenta. Nam Idololatris nihil non contaminatum: horrenda autem ſummopere conſuetudo victimas humanas mactandi. Ex Philoſophis Plato plurium Deorum cultum invexit: Ariſtoteles lib. v. Politic. cap. 11. docet indecoras artes conſervandæ Tyrannidis, etiam cum Religionis abuſu. Stoici nullam aliam virtutem agnovere, quam bonorum operum oſtentationem, ut omnibus eſſent admirationi, humanarum laudum captatores ſuperbiſſimi. Epicurei ſpreta religione ſolam voluptatem ſectarunt. Hebræorum autem præcepta aliqua inſtitutis Chriſtianorum conformia ſunt, plura iſtorum promiſſiones ac ſigna, nonnulla œconomiæ cauſa pronis ad idololatriam ad tempus præſcripta. Religio ergo ſervans externis ritibus, animoque Dei cultum, proponens omnia erga proximum humanitatis officia, probans virtutes quotquot conſenſu hominum habent decorem honeſtatis, damnans flagitioſa quælibet, etiamſi ſola mente verſentur; & nihil agens cauſſa terrenæ volu-

Digitized by Google

voluptatis, aut philauciæ, ceteras omnes antecellat neceſſum eſt. Denique felicitatem, quæ immortalem animum explere poſſit, hæc religio ſola promittit; aliæ nec agnoverunt: nam de perenni vita animorum aliqui dubitarunt, quidam tranſitum hominum in beſtias commenti ſunt, nonnulli dixerunt ſolam virtutem, cujus vis in perferendis malis ſita eſt, ſibi præmium eſſe, alii epulas & concubitus expectant: quæ omnia vel ſunt mortalis vitæ neceſſitates, vel ſaltem habent pericula, anxietates, interitum. At ſpes firmiſſima Chriſtianorum divinis promiſſionibus, & reſurrectione Redemptoris corroborata, tendit in vitam ſempiternam, in Deo abſconditam, nulloque corporis animique incommodo affectam. Cum vero admittendam conſtet beatitudinem, quam omnes homines cupiunt, nec profecto expeterent, niſi aſſequi poſſent; ea tantum Religio vera exiſtimanda eſt, quæ veram beatitudinem pollicetur. Quamobrem ſpectata dignitate Inſtitutoris, præceptorum æquitate, nec non excellentia mercedis, debet profeſſio Chriſtianorum ceteris omnibus anteferri.

Contraria Argumenta solvuntur.

Poteſt adverſus dicta primum objectari. Quod ipſi Apoſtoli Evangelicam Hiſtoriam conſcripſerint, atque autographi ſint libri, quibus narrantur Chriſti miracula, ac præcepta Religionis noſtræ traduntur, incertum prorſus eſt, atque inexploratum: labaſcit ergo primum, ac proximum argumentum. Prob. ant. I. Cum plura Evangelia ab ineunte Eccleſia fuerint ſub nomine Apoſtolorum conficta, & evulgati libri complures apocryphi; poſſunt eſſe ejuſdem generis ſcripta, quæ a credulis primi ævi Chriſtianis fuerunt recepta. II. Facile evenire potuit in Jeroſolymorum excidio, ut diſperſis illius Eccleſiæ monimentis falſa ac mendoſa ſupponerentur. III. Recipit Eccleſia inter Canonicas ſcripturas ſcripta quædam ſub nomine Apoſtolorum, ut Epiſtolam Pauli ad Hebræos, ſecundam Petri, Catholicam Judæ, & Apocalypſim Johannis, nec tamen conſtat habere reapſe illos, quorum nomen præferunt, auctores. Pariter ergo dubium eſt ſcripſiſſe Evangelia Matthæum, Lucam, Marcum, Joannem.

Reſp. nego ant. Cum enim habeamus conſtans ſæculorum omnium teſtimonium, nefas eſt de auctoribus Evangeliorum dubitare, ac multo minus de rebus a Chriſto geſtis, pro quarum confirmatione mentiri, nihil, ut vidimus, Apoſtolorum intererat. Ad probat. 1. dico, ob eamdem rationem, ob quam rejiciuntur Pſeudo Evangelia, aliique libri apocryphi, a nobis ſcripta retineri Apoſtolica; ideſt, quia illa nunquam univerſalis Eccleſia probavit, hæc autem unanimi ac perpetua traditione recepit. Enarrantur præterea in PſeudoEvangeliis facta quædam Chriſti aut pugnantia, aut abſque ullo teſte patrata, in Evangeliis

geliis autem publica doctrina, & Chriſti opera facta coram multitudine populorum, atque omni teſtimoniorum genere confirmata. Ad alteram probationem reſpondeo non a ſola Jeroſolymitana Eccleſia receptam Chriſti doctrinam ac religionem, ſed præterea Antiochiæ, Corinthi, Epheſi, Romæ, atque in univerſo propemodum orbe, in quo Evangeliorum Codices fuerunt ante Jeroſolymitanum excidium diſperſi. Ad tertiam hoc habeto reſponſum. Si incertus eſſet auctor ſcriptorum, quæ commemorata ſunt, quia de ipſo auctore nonnulli veterum dubitarunt; certiſſime tamen Evangelia conſcripta fuiſſent ab Apoſtolis, quoniam in hoc veteres omnes conſentiunt: ſed nego etiam, non eſſe adſcribenda ea ſcripta Auctoribus, quorum præſeferunt nomen, cum privato aliquorum judicio præponi debeat traditio Apoſtolicæ Eccleſiæ ſatis jam explorata, ac diſcuſſa.

Deinde opponi poteſt. Apoſtoli, cum ignari eſſent, ac ſimplices, facile decipi potuerunt. Primo ipſe Chriſtus potuit cum iis, qui infirmos ſe fingerent, convenire. Deinde fallere eos potuit rerum apparentia, & rumor vulgi. Inſuper fuerunt fortaſſe, quos Chriſtus ſanavit, infirmi non reipſa, ſed imaginatione duntaxat. Demum ipſi Apoſtoli cum impenſe Chriſtum diligerent, potuerunt ob nimium amorem deludi præſertim in apparitionibus poſt ejus mortem ac ſepulturam.

Reſp. evidentiſſimum eſſe quod Apoſtoli non fuerint circa facta a Chriſto prodigia decepti. Sane Chriſtus non potuit cum ſuppoſitis infirmis fraudulenta conventione paciſci. Etenim aliqua ejus prodigia facta ſunt in univerſa populi multitudine, ut multiplicatio quinque panum; & impoſſibile eſt ingentem turbam in ſimulationem conſpiraſſe, & ex ea neminem fraudem poſtea pateféciſſe: aliqua patrata ſunt ad preces exterorum, ut Centurionis, & mulieris Chananææ, quibuſcum conveniſſe Chriſtum nequit oriri ſuſpicio: aliqua evenerunt coram invidis Phariſæis, quorum ſtudium præcipuum erat Chriſtum deprimere, & gloriam ipſius obſcurare, ut curatio paralytici, & dæmoniorum expulſio. Prima ergo conjectura evidentiſſime exploditur. Sed nec ſimulaſſe infirmitatem quos Chiſtus ſanavit, liquet: quis enim a primo nativitatis die ſe cæcum fingeret, ut apparenter illuminaretur? quis triginta & octo annis ſimularet paralyſin? quis cum Lazaro quatuor diebus jaceret in ſepulcro? quis ſineret ſe a dæmone vexari, & elidi? His non apparenter redditam a Chriſto fuiſſe lucem, vitam, ac ſanitatem, tam certum eſt, quam intereſſe non potuit ſimulatio eorum, qui receperunt beneficia; nec falſus rumor, cum cæcum a nativitate recepiſſe lumen ſpectarent omnes, teſtarentur parentes, & perperam occultare tentarent invidia in Chriſtum tabeſcentes Judæi. Paralyticum quoque ferentem grabatum ſuum, & Lazarum revocatum ad vitam ſinguli propriis oculis inſpexerunt. Nulla ergo hic ſimulatio, aut falſus rumor occurrit. Cæcitatem ipſam, paralyſim, mortem in ſepul-

ſepulcro jacentis, quis, niſi inſaniat omnino, dixerit immaginationis effecta? Denique non fefellit Apoſtolos exiſtimatio Magiſtri; nam & diutius fuerunt increduli, & pluribus experimentis veritatem contrectaverunt, & accepta a ſeipſis miraculorum virtute dubitare non poterant Magiſtrum, a quo acceperant, ea caruiſſe.

Cetera argumenta perquiras libro I. cap. VII. & lib. XXV. cap. XI.

CAPUT IV.

Non eſſe connumerandos inter Chriſti fideles, nec fructum Redemptionis illius percepturos, qui ejus Divinitatem atque Incarnationem non confitentur.

VERAM Religionem, quam Chriſtianam eſſe demonſtravimus, ſe profiteri autumant gregales omnes Socini contendentes non eſſe e fidelium numero expungendos, qui myſteria quoque fidei noſtræ præcipua, ideſt individuam Trinitatem, & Dominicæ Incarnationis Oeconomiam præfracte oppugnant, aut negant. In eodem luto hæſiſſe Hugonem Grotium liquet ex his, quæ habet Tom. IV. Op. Theol. pag. 752. *Sunt aliæ quæſtiones intricatiores de diſtinctione, unitate Patris, Verbi, & Spiritus ſancti, de duabus in Chriſto naturis, earumque proprietatibus, ſine quarum nimis exacta cognitione, nihil impedit quo minus aliquis ſit Chriſtianus.* Exactam quippe cognitionem non appellat hoc loco Grotius ſublimiorem Theologorum doctrinam, ſed firmam fidem illorum myſteriorum, ſcribens hæc non computari inter dogmata, ſine quibus in veteri Eccleſia nemo Chriſtianus exiſtimabatur, & ſuper his conſpici in antiquorum ſcriptis non tantum diſſonas locutiones, ſed interdum libertatem quoque ſententiarum. Ita pariter ſentiunt omnes illi, qui putant homines ſingulos, dummodo pagani non ſint, & Deum colant, ac ſervent legis præcepta, debere frui omnium Eccleſiarum commercio, conteſſerare, & colere fraternitatem; ut in IV. Inſtit. libro ſect. 2. cap. 33. nititur demonſtrare Epiſcopius, necnon Auctor operis, cui titulus *Irenicum Irenici*, p. 73. Refellunt tam pernicioſum errorem Scholaſtici omnes commonſtrantes neceſſitatem Fidei explicitæ in Chriſtum, & luculenter Placidus Troylus Abbas Ciſtercienſis de Fide, ſive Tractatu III. articulo 3. aliique recentiores; nec non Antonius Arnaldus in opere de neceſſitate Fidei in Chriſtum, & ex Proteſtantibus Georgius Bullus celebris, & eruditus Epiſcopii adverſarius in diſſertatione, quæ ſequitur Defenſionem Nicænæ Fidei: eidemque Epiſcopio, ceteriſque Remonſtrantibus, ac novis Ebionæis opponimus proximam definitionem.

PROPOSITIO. Non ſunt habendi tanquam Chriſti fideles, neque hære-

hæreditatis ejus participes erunt, qui ad normam legis Evangelicæ mores componentes in capite de divina Chriſti natura a nobis diſſentiunt.

Probatur primo ex ſcripturis. Marci ultimo 15. ita Chriſtus Dominus Apoſtolos allocutus eſt: *Euntes in mundum univerſum prædicate Evangelium omni creaturæ. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſalvus erit: qui vero non crediderit, condemnabitur*. In ea doctrina, ac miniſtratione baptiſmi comprehendi invocationem Trinitatis, conſtat ex cap. XXVIII. Matth. 19. Igitur qui Trinitatis myſterium, & Domini noſtri Jeſu Chriſti divinitatem non profitetur, is neque Chriſtianam fidem amplectitur, nec ſalvus erit. Deinde Joannes cap. I. poſtquam nobis Chriſti divinitatem propoſuit, verſo 12. inquit: *Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri, iis, qui credunt in nomine ejus*. Ac III. cap. 18. *Qui autem non credit, jam judicatus eſt, quia non credit in nomine unigeniti Filii Dei*. Qui ergo in Chriſtum non credit, neque filius Dei eſt, neque hæres, ſed extra Chriſti ovile expulſus, atque dejectus. Præterea in Apoſtolicis Actibus cap. IV. 12. ait Petrus: *Nec enim aliud nomen eſt ſub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos ſalvos fieri*. In quo ergo nomine ſalutem conſequentur, qui rectam Chriſti fidem abjiciunt? Hæc aliaque plura diluere nequeunt, aut Sociniani reponentes, quod ſufficiat credere Jeſum eſſe Meſſiam, præter naturæ ordinem de Spiritu ſancto conceptum, novique fœderis auctorem; aut Remonſtrantes ad hæc addentes fidem quoque præexiſtentiæ Chriſti ante Incarnationem: nam ut libro VII. demonſtratum eſt, non hæc tantum dogmata, ſed etiam Filii Dei conſubſtantialem Patri divinitatem nobis ſacroſancta Evangelia proponunt.

Confirmatur Catholica veritas Patrum exploratiſſima Traditione. Enimvero S. Martyr Ignatius in Epiſtola ad Epheſ. illos, qui Chriſti denegant divinitatem appellat *Domus corruptores, qui non hæreditabunt regnum Dei*. Irenæus lib. III. cap. 21. *Qui nude* (inquit) *tantum hominem eum dicunt ex Joſepho generatum, perſeverantes in ſervitute priſtinæ inobedientiæ moriuntur, nondum commixti Verbo Dei Patris, neque per filium percipientes libertatem*: paucisque interjectis: *Ignorantes autem eum, qui ex Virgine eſt Emmanuel, privantur munere ejus, quod eſt vita æterna*. Tertullianus Libro de Anima, cap. I. ait: *Cui veritas comperta ſine Deo? cui Deus cognitus ſine Chriſto? cui Chriſtus exploratus ſine Spiritu ſancto?* Ac de præſcript. cap. 13., & 36. fidem, qua credimus Chriſtum Deum eſſe commendat, & neceſſariam deprædicat. S. Hieronymus ad cap. III. Epiſt. ad Epheſios: *Non poſſumus eſſe filii per adoptionem, niſi prius fidem Filii Dei, & intelligentiam recipiamus*. Idem luculentiſſime tradit S. P. Auguſtinus de Corrept., & gratia cap. VII. ſed hæretici trium duntaxat priorum ſæculorum nobis doctrinam, Fideique confeſſiones objectant.

Acce-

Accedit momentum ex Eccleſiaſtica Hiſtoria. Nam ſtatim ac exortæ ſunt hæreſes adverſus Salvatoris noſtri divinitatem, ac ſalutiferam Incarnationem, non tantum illas Eccleſiæ Paſtores refellere, ac eliminare ſtuduerunt, verum & profeſſores a fidelium cœtu exturbarunt. Ebionæos ab incunabulis Eccleſiæ tale facinus auſos profligavit S. Joannes Evangeliſta, ut ſcribunt in Catalogo Hieronymus, & in 111. adverſus Hæreſ. cap. 11. Irenæus. Nec profligavit tantum: mendaces, Antichriſtos, ſeductores appellat cap. 2. prioris Epiſtolæ, eoſque ab æterna vita arcet quinto ejuſdem Epiſtolæ capite. Cum vero circa annum 195. Theodotus, dictus ab arte Coriarius, Deum eſſe Chriſtum negaret a Victore ab Eccleſiæ communione ejectus eſt, ac Byzantii primum, deinde Romæ in ſummum contemptum, ludibriumque venit, ut narrat Epiphanius Hæreſ. LIV. Cajus apud Euſebium lib. v. H. Eccl. cap. 28., & in poſtremo de Præſcript. Tertullianus, ſive Auctor illius Additamenti. Ejuſdem rei cauſſa proſcriptus eſt, ac reprobatus ab omnibus initio tertii ſæculi Artemon, paullo poſt Beryllus Boſtrenſis, ac deinceps Paulus Samoſatenus, qui, auctore Athanaſio in lib. de ſalutari Adventu, protulit hanc de Chriſto blaſphemiam: ***Prædeſtinatione quidem fuit ante ſæcula, ſed Nazarethi primum extare cœpit.*** Vigebat Pauliana hæreſis, quam damnarunt Patres Antiocheni, interdicta impio hæreſiarchæ Eccleſiaſtica communione, circa annum 260. Falſum ergo eſt, Chriſtifideles trium priorum ſæculorum, cum iis, qui negabant divinitatem, & Incarnationem Chriſti coluiſſe fraternitatem.

Præterea quis non videt quanta conſequantur abſurda, ſi tanquam Chriſti diſcipuli habendi ſint, qui moralia præcepta tenentes ſibi pro libidine dogmata fingunt? Principio non viri prudentes, ſed ſtulti fuiſſent, qui ab Arianis martyrium perpeſſi proprio ſanguine Chriſti divinitatem comprobarunt: imo ab idololatris ad necem quæſiti facile potuiſſent declinare tormenta affirmantes Chriſtum a ſe non Deum, ſed hominem tantùm humilem, ac probum haberi: quod, ut opinor, non fuiſſet Judæis ſcandalum, Gentibuſque ſtultitia. Patres vero cuinam bono hæreticos ſcriptis laceſſire, ferire anathemate, & tam exoſos habere, ſi credidiſſent futuros in cœleſti Jeruſalem concives ſuos, & in Eccleſia viatorum membra ſibi corporis compagine conjunctos? Ipſi denique hæretici cur tanto molimine Romanam communionem evertere, & dogmata nobis adverſa ſtabilire conantur, ſi omnes, dummodo peccata vitemus, in qualibet ſecta ſalutem, ac perpetuam felicitatem aſſequimur? Aut ergo una fides tenenda eſt, aut fruſtra Martyres occubuerunt, fruſtra Patres inſectarunt Apoſtatas, fruſtra hæretici ipſi in nos tam audacter inſiliunt.

Digitized by Google

DILUUNTUR OBJECTIONES.

Ex Epiſcopio poſſunt hæc opponi. Primum: In antiquis ſymbolis, quæ Catechumeni accedentes ad baptiſmum recitare tenebantur, exprimitur tantum nomen Patris, Filii, & Spiritus ſancti, ut liquet ex Irenæo lib. 1. cap. 2. & Tertulliano libro de velandis Virginibus cap. 1. & de Præſcript. cap. 13. nulla facta mentione de Verbi divinitate, aut de Perſonarum diſtinctione; neque poſſunt hæc ſymbola dici mutila, aut imperfecta, cum Irenæus ſymbolum ſuum tam abſolutum appellet, ut nihil ei poſſit addi, vel detrahi: quod & affirmat ibidem Tertullianus.

Reſp. in eo ſymbolo myſterium Trinitatis, & Incarnationis præcontineri: Trinitatis quidem, nam tres perſonæ ſingillatim enumerantur, & in earum fidem, earumque nomine profitetur Catechumenus ſe baptizari, & ad baptiſmum accedit jam fide Chriſtiana imbutus, & Catholicum verborum illorum ſenſum tenens: ideoque ſymbolum Catechumenorum abſolutum, ac perfectum eſt, quoniam illi nihil addi poteſt contrarium, etſi poſſint ipſa myſteria enucleatius exponi. Hoc veriſſimum eſſe conſtat, quod tam Irenæus, quam Tertullianus ſcribant, perſeverare in ſervitute priſtinæ obedientiæ, qui Chriſtum putant nudum hominem. Accedit quod Catechumenorum ſymbolum in libro Conſt. Apoſtolicarum VII. cap. 41. ad hunc modum ſe habet: *Credo, & baptizor in unum ingenitum, ſolum, verum Deum omnipotentem, Patrem Chriſti, creatorem, atque opificem univerſorum, ex quo omnia: & in Dominum Jeſum Chriſtum unigenitum ejus filium, primogenitum omnis creaturæ, qui ante ſæcula genitus eſt, non creatum, per quem omnia facta ſunt, &c.* Arbitror hoc ſymbolum eſſe alterius brevioris expoſitionem. Etſi enim de Auctore Conſtitutionum Apoſtolicarum inter eruditos plane non convenit, conſentiunt omnes plura inde utilia hauriri ad explorandam veterem diſciplinam, ut ſcribunt Joannes Bona de Rebus Liturgicis cap. 8. §. 4. Joannes Morinus P. 2. de Sacramento Ordinis p. 20. & Joannes Fronto in Prænotatis ad Kalendarium Romanum §. 5. Addo Catechumenorum ſymbola fuiſſe præſertim inſtituta, ut ejurarent idololatriam, ac Deorum multitudinem, ut dixi libro VII. cap. 4.

Ob. 2. Juſtinus in Dialogo cum Tryphone pag. 268. inquit: *Verum enimvero non amittitur illud, hunc eſſe Chriſtum Dei, ſi probare nequeam, & extitiſſe ipſum prius filium Conditoris hujus univerſitatis, & eſſe Deum, ac genitum ex Virgine, omnino interim demonſtrato hunc eſſe Chriſtum illum Dei, qualiſcunque demum is futurus ſit.* Itaque connumerari poſſunt inter veros Chriſti fideles, qui ipſum nec Dei filium, nec Conditorem univerſorum, imo nec filium Virginis, & Incarnationi præexiſtentem fateri nolunt.

Reſp-

Reſp. nego conſequentiam. Juſtinus eo loci, ut dixi lib. VIII. cap. 2. refellit Tryphonem argumento, quod appellant *ad hominem*. Dixerat paullo ante Trypho: *Omnes nos Chriſtum hominem ex hominibus naſciturum præſtolamur*. Itaque S. Juſtinus, Cur ergo, inquit, negas Jeſum Nazarenum eſſe Meſſiam, quod percipere nequeas illum fuiſſe natum ex Virgine, & divinam habere naturam? Si Judæi omnes præſtolantur Chriſtum purum putum hominem, eccur ajunt Jeſum, in quo impleta vidimus vaticinia Prophetarum, non eſſe Meſſiam, quoniam huic competere nequeunt characteres divinitatis? Ceterum poſthac Juſtinus Chriſtum Deum eſſe luculenter demonſtrat; & paullo ſupra pag. ſcilicet 264. de Chriſtianorum genere ſcripſerat: *Agnoſcunt Chriſtum Dei filium, qui ante luciferum, & lunam fuit, & ex Virgine generis Davidici caro factus naſci ſuſtinuit*.

Inſurges: At ibidem Juſtinus affirmat eos, qui negant Chriſtum prius extitiſſe, & Deum eſſe, ac natum ex Virgine, adhuc eſſe ex vero Chriſtianorum genere, licet ipſe neget ſe talibus aſſentiri: *Sunt enim* (inquit) *nonnulli, o amici, ex genere noſtro confitentes ipſum eſſe Chriſtum, ſed hominem ex hominibus genitum eſſe affirmant: quibus ego minime aſſentior*.

Reſpondet Bullus legendum eſſe, *ex genere noſtro*; quod videtur probari ex verbis præcedentibus Tryphonis aſſerentis præſtolari Judæos hominem ex hominibus naſciturum: ita enim tota ratiocinatio Juſtini cohæret. Ac ex alia parte facilis fuit mutatio ἀπὸ τοῦ ἡμετέρου γένους, in ἀπὸ τοῦ ὑμετέρου γένους, quemadmodum ibidem irrepſit τούτων pro τῶν. Addit male convenire hoc nomen γένος Chriſtianis, qui ex diverſis nationibus collecti ſunt, illo quippe vocabulo non *ſecta*, aut congregatio hominum idem inſtitutum perſequentium ſignificatur, ſed gens, ſive populus eadem ſtirpe progenitus. At labaſcit hæc poſtrema ratio Georgii Bulli, quamquam reſponſio ſit ex priore capite valde probabilis. Etenim Plato, quem magni Juſtinus fecit, de philoſophantium quadam ſecta ait in Ep. VII. φιλοσοφούντων τὸ γένος, & apud Euſebium lib. IV. cap. 26. dicitur a Melitone Sardiano Chriſtianorum congregatio θεοσεβῶν γένος; in Actis quoque Eccleſiæ Smirnenſis de Martyrio Polycarpi legitur apud eumdem Euſebium τοῦ γένους Χριστιανῶν ἀρετήν: ac demum latiniſſime non ſolum dicimus Genus Achillis, aut Herculis; ſed etiam de aliqua hominum ſocietate, quos natura, aut religio conciliat, Genus hominum, genus fidelium, &c. Potuit ergo Juſtinus idem vocabulum uſurpare etiam de ſocietate, ac multitudine Chriſtianorum, quamvis hi ex diverſis nationibus ſint collecti. Magis itaque mihi placet altera, & communior reſponſio S. Juſtinum per τὸ *ex genere noſtro* deſignare Ebionæos, qui licet non eſſent in communione Eccleſiæ Catholicæ, ſibi tamen Chriſtianum nomen arrogabant, & Chriſtiani cenſebantur, in quantum ſecernebantur ab idolo-

Digitized by Google

idololatris, & a Judæis, confitentes veniſſe Meſſiam. Et quidem Juſtinus in Apologia II. ad Antoninum Pium diſcipulos Simonis, Menandri, & Cerinthi appellat promiſcue Chriſtianos, non tamen *puræ alioquî piæque ſententiæ*, ut eodem Dialogo cum Tryphone dicit aliquos Chiliaſtas: ſed *quemadmodum Philoſophis, cum eis non ſint communia dogmata, nomen tamen, quod a Philoſophis ducitur, commune eſt.*

Hanc reſponſionem alia via Remonſtrantes, alia Sociniani nituntur evertere. Illi qui Chriſtum Virgini præextitiſſe, & de Spiritu ſancto conceptum fatentur, inquiunt, Juſtinus non loquitur de Ebionitis, ſed de iis tantum, qui Chriſti divinitatem oppugnabant, & tamen eos affirmat eſſe ex genere noſtro. Comprehenduntur itaque in Chriſtiano genere, qui negant Chriſtum eſſe Deum. Et quod Juſtinus de Ebionitis non loquatur probant, tum quia nimis frigide contra Ebionæos loquutus eſſet, ſi dixiſſet tantum *ſe iis non aſſentiri*, cum in tot aliis graviſſimis capitibus diſſentiret: tum etiam quia hoc in loco *quibuſdam e genere noſtro*, ideſt, Chriſtiano, opponuntur *plerique*, qui eadem ſentiebant, ac Juſtinus; unde intelligere eſt agi de ejuſdem generis hominibus. Ita Joannes Clericus in Hiſt. Eccleſ. ad annum cxl. num. 10. At futilia, inepta, vaniſſimaque iſta ſunt. Nam quis, niſi Ebionita, aut conſimilis ſectæ homo, putat Chriſtum putum purum eſſe *hominem ex hominibus genitum*? aut quis id affirmans credit illum *præter naturæ ordinem e Spiritu ſancto* conceptum, quod neceſſarium eſſe ad Chriſtianorum fidem inquit paullo ſupra idem Clericus? Juſtinus ergo *quoſdam ex genere noſtro* affirmantes Chriſtum eſſe tantum hominem, intelligit Ebionæos, & tamen eos non recipit in Eccleſiæ communionem, quia non credunt, quod etiam Arminiani profitentur, e Spiritu ſancto conceptum. Clericus ergo ex ipſa ſua fide refellitur. Juſtinus autem illos hoc loco hæreticos non appellat, quoniam adverſus Tryphonem, & Judæos pernegantes veniſſe Meſſiam, non adverſus Ebionitas ſtilum exercet: ſed appellat ex genere noſtro, quia licet non ſint ex Eccleſia Catholica, ſunt tamen ex genere illorum, qui annuunt veniſſe Chriſtum.

Ex adverſo Sociniani ajunt: Si Juſtinus comprehendit in genere Chriſtianorum Ebionæos negantes Chriſti præexiſtentiam atque divinitatem, cur nos eadem ſentientes ab Eccleſia repellimur? At hi eadem reſponſione revincuntur; quippe Juſtinus connumerat Ebionitas in genere Chriſtianorum profitentium adventum Chriſti, non in communione Chriſtianorum credentium quæ docuit Chriſtus: ſiquidem poſt ea verba, *quibus ego minime aſſentior*, addit, *non enim hominum traditionibus ac doctrinis juſſi ſumus a Chriſto credere, ſed eis quas beati Prophetæ promulgarunt, & ipſe Chriſtus docuit*: & in eodem Dialogo pag. 252. variis hæreticorum ſectis enumeratis, inquit, *cum quorum nullo communionem habemus*.

Si

Si dixeris: Non potuit Juſtinus a Chriſtianorum cœtu amovere aliquam hæreticorum ſectam: cum in altera Apologia aperte inter Chriſtianos enumeret etiam Socratem, & Heraclitum, qui ſpretis idolis unum Deum coluerunt; Reſpondeo philoſophos iſtos dici a Juſtino Chriſtianos quatenus unum Deum cum Chriſtianis agnoverunt, & deteſtati ſunt Ethnicorum ſuperſtitionem, quam ipſe Juſtinus eo loci inſectatur: non autem dici Chriſtianos, quatenus pertineant ad Eccleſiam, & regnum Chriſti: eo nempe ſenſu, quo Tertullianus Animam unum Deum invocantem appellat naturaliter Chriſtianam; & quemadmodum ait idem Juſtinus in prima Apologia pag. 46. *Juxta partem aliquam ſeminalis rationis*.

Opp. 3. Primo ſæculo Eccleſia Jeroſolymitana habuit cum ceteris fidelibus communionem, & tamen conſtabat ex Nazaræis & Ebionitis, cum in ea aliquo tempore ſervata fuerint legalia.

Reſp. fabulam eſſe putidiſſimam, quam ſtuduit venditare Auctor *Ironicorum* p. 73. & recoxit Joannes Clericus in H. E. ad annum LXX. num. 1. Eccleſiam enim Jeroſolymitanam uſque ad Adriani tempora *cognitionem Chriſti genuine ſuſcepiſſe*, teſtatur Euſebius lib. x. H. E. cap. 5. neque Remonſtrantium commentatio nititur aut Scripturis, aut veterum Scriptorum teſtimonio. Ait quidem Hieronymus in Epiſtola LXXIV. ad Auguſtinum, Cerinthum & Ebionem propter hoc a Patribus anathematizatos, *quod Legis cæremonias cum Evangelio miſcuerunt*; ſed quod hi neceſſarium putabant, Eccleſia Jeroſolymitana aliquandiu ſervavit œconomiæ cauſsâ, ut diximus libro xx. cap. 10. Quare ſumma irrogatur injuria priſcis Jeroſolymitanæ Eccleſiæ fidelibus, (qui in conventu habito anno Ae. Ch. 50. poſt Petri, & Jacobi ſuffragia communi decreto ſtatuerunt Gentes converſas non ligari lege Moyſi, ut habetur Act. xv.) dum appellantur Nazaræi, atque Ebionitæ. Falſo etiam has duas ſectas unam eſſe ſcribit ibidem Joannes Clericus; nam Hieronymus citata Epiſtola inter Auguſtinianas 89. aperte ab Ebionitis diſtinguit hæreſim Mineorum, ſive Nazaræorum; & ait iſtos credere *in Chriſtum filium Dei, natum de Virgine Maria*: cum de Ebionitis aperte affirmet de Script. Eccl. num. IX. aſſerere, *Chriſtum ante Mariam non fuiſſe*. Ac Ebionitas putaſſe Chriſtum eſſe nudum hominem, filium Davidis, non filium Dei, obſervarunt Tertullianus lib. 2. de carne Chriſti, Epiphanius H. 30., Euſebius lib. III. H. E. cap. 27., aliique veteres. Ideo autem Hieronymus in Epiſtola ad Auguſtinum poſt hæreſim Ebionis, commemorat etiam hæreſim Nazaræorum, quoniam & hi cum Ebionæis cæremonias legis tanquam neceſſarias ſervabant; de quo argumento cum Auguſtino Hieronymus diſceptabat. At licet in obſervantia legis Moſaicæ utrique convenirent; Nazaræi tamen Chriſtum Dei Filium, Ebionæi tantummodo hominem cum Cerinthianis prædicabant, ut liquet ex dictis; & accurate animad-

animadvertit ſanctiſſimus parens Auguſtinus in libro de Hæreſibus num. IX. & X. Errat ergo Jo. Clericus confundens ex Epiſtola Hieronymi Ebionitas cum Mineis, ſive Nazaræis; &, ni fallor, etiam doctiſſimus Martianæus Tom. IV. Operum S. Hier. pag. 623. male appoſuit notationem, *Minei Judæi Ebionitæ*. Verum quidquid ſit de utriuſque ſectæ diſcrimine; nego fideles Jeroſolymitanos, qui non cogebant gentes judaizare, fuiſſe Ebionitas, aut Nazaræos: niſi hoc poſtremum nomen pro Chriſtianis univerſis accipiatur; quos novimus ex cap. XXIV. Act. Apoſt. dictos a patria Salvatoris noſtri *Nazarenos*.

Oppones 4. Si Ebionæi, ac Paulliani, ſive Samoſatenſes, necnon Theodotus ac Beryllus ideo damnati fuerunt, quia putarunt Chriſtum eſſe nudum hominem, ac Nazarethi primum cœpiſſe; ſat erit hæc impia dogmata refutare, ut quis in fidelium communione cenſeatur, nec invidia facienda eſt iis, qui in ardua quæſtione de Verbi divinitate ab aliis diſſentiunt. Expellantur itaque ab Eccleſia, ſi libet, Sociniani, at non Ariani, aliique hujus generis homines.

Reſp. ejectos a communione fidelium hæreticos illos non ſolum quod præexiſtentiam, ſed etiam quod divinitatem Chriſti negarent. De Ebionæis nuper diximus. De Paullo Samoſatenſi ſcribunt in Ep. Synodica PP. Antiocheni, negaſſe Chriſtum *Dominum Deum ſuum*, nec diſſentit S. Pater de Hæreſibus num. XLIV. Idem legitur de Theodoto in Præſcriptionibus Tertulliani cap. 53. & de Artemone apud Euſebium lib. V. H. Ecc. cap. ultimo: de Beryllo denique ibidem lib. VI. cap. 3. Quare argumentum retorquetur.

Opp. ultimo Matth. XIX. 17. cuidam Chriſtum interroganti, *Quid boni faciam, ut habeam vitam æternam?* reſpondit, *Si vis ad vitam ingredi ſerva mandata*. Sufficit ergo ſervare præcepta, quamvis non credantur myſteria, quæ ſuperant humanum captum.

Reſp. nego conſequentiam: ad obſervantiam enim præceptorum fides in Chriſti divinitatem præſupponitur; *Non enim per legem promiſſio, ſed per juſtitiam fidei*, inquit Apoſtolus ad Rom. IV. 13. & præced. cap. 22. *Juſtitia autem Dei per fidem Jeſu Chriſti in omnes, qui credunt in eum*. Qui Chriſtum interrogavit, forte ejus fide jam erat imbutus; nam apud Marcum X. 17. legitur hæc interrogaſſe *genuflexo ante eum*: aut Dominus fidem in divinitatem ſuam commendavit præmittens ea verba, *Quid me interrogas de bono? Unus eſt bonus Deus. Si autem vis ad vitam ingredi, &c.* Non ſunt ergo inter Chriſtianos revera connumerandi, qui de Salvatore noſtro humana tantummodo ſentiunt,

Vipereo promunt ſemperque ex corde venena,
Filius, ut dicant, eſt creatura Dei:
Queis magis auxilium præſtat ſapientia mundi,
De ingenito genitum quæ negat eſſe Deum.

Ita de Sectariis Venantius Fortunatus lib. II. num. 6.

CA-

CAPUT V.

Deteſtandas eſſe tanquam Chriſtianæ Religioni adverſas ſectam Calviniſtarum, Lutheranorum, aliorumque Proteſtantium.

Apud hæreticos non extare veram Eccleſiam, & fidelem Chriſtianorum cœtum, liberiori ſtylo alibi ex certis notis curabimus demonſtrare. Nunc brevî quantum illi a Religione Chriſtiana extorres cenſendi ſint, ne eos de fide ac Religione diſſerendo omnino prætermittamus, ſtatuam ob oculos. Eſt autem Religio, ut illam ex Cicerone definiunt S. P. Aug. q. 31. ex 83. & D. Thomas q. 80. *virtus, quæ ſuperioris cujuſdam naturæ, quam divinam vocant, curam, cæremoniamque affert.* Illam definitionem his verbis Theologi tradunt, *Religio eſt virtus, quæ exhibet cultum Deo debitum.* Coli Deum fide, ſpe, & caritate, ait S. Pater cap. 3. Enchiridii. Hi ſunt Religionis interni actus: exteriores vero, ſacrificium, oratio, &, quæ huc ſpectant, ſacrorum myſteriorum, Sacerdotum, rituumque obſervatio.

Facile hinc deprehenditur, quam hæreticorum ſectæ ſint a vera Religione alienæ. Nam ſi de fide ipſorum inquiratur; nec veritates *fundamentales*, quas ſaltim credendas & ipſi poſt Jurium non denegant, in Sectariorum libris incontaminatas invenies. Deum unum, quem Apoſtolica fides, & ratio ipſa ſingulis indita fatetur omnipotentem, & qualibet re excogitabili meliorem, qualem nobis Heterodoxi pro libidine pingunt? Abſolutam ejus potentiam Joannes Calvinus ad cap. 2. Jobi appellat rem deteſtabilem ac diabolicam, necnon Scholaſticorum commentum: ejuſque diſcipulus Theodorus Beza lib. 1. adverſus Heshuſium arguit falſitatis illa verba Gabrielis Archangeli, *Non erit impoſſibile apud Deum omne verbum.* Quid vero ſentiunt de Dei bonitate? Deum operari mala culpæ, & ad peccatum impellere voluntate effectrice, ſcribunt Calvinus lib. 1. Inſtit. cap. 18. & Beza in Summa Chriſtiana Aphoriſmo 2. Hinc Deum Calviniſtarum eſſe diabolum, cum ſit auctor homicidii ac mendacii, & ſeminator zizaniorum, probant ex Catholicis Becanus Opuſc. 111. cap. 15. & ex Lutheranis Tilmannus Heshuſius in libro de Erroribus Calv. Et tamen de Deo ſimilia ſentire Lutherum, ac Melanchthonem colligitur cum ex illius Aſſert. Vittembergenſibus art. 36. tum ex hujus Annotationibus ad cap. VIII. Epiſt. ad Rom. Quam abſurda de Trinitate effutiant, norunt omnes. *Trinitatis* vocabulum penitus rejiciunt ſinguli cum Lamberto Danæo libro contra Genebrardum. Chriſto ignorantiam tribuunt Lutherus in Conc. de Nat., Zuvinglius ad cap. 2. Lucæ, Calvinus ad 24. Matthæi. Cruci ſuffixum deſperaſſe ſcribit idem Hæreſiarcha lib. 2. Inſtit. cap. 16.

Digitized by Google

& in Annot. ad Biblia vernaculâ linguâ edita anno 1562. Genevenſes miniſtri, in caput Mat. ſeptimum ac viceſimum. Chriſtianam ſpem, ut alibi diximus, tollunt, illam in ſuperbam inflatamque fiduciam commutantes, dum inquiunt juſtificatum certo ſcire, ſe non poſſe excludi a gloria, & excidere a gratia. Nullum mehercle habent vinculum caritatis ſeipſos mutuo amore proſequentes. Albertus Molinæus, & Illyricus appellant Calviniſtas idololatras, corruptores divini verbi, blaſphemos, mendaciorum architectos, infernales moloſſos, ac miniſtros miſſos a Satana: Calvinus e contra Lutheranos in Admon. 3. ad Joachimum Weſtphalum, vertiginoſos, phreneticos, bardos, faſtuoſos, improbos, calumniatores. Fruſtra nobis pariter diſſidia, & jurgia objectant. Hæc illi invicem ejaculant ob diſcrepantiam dogmatum circa Cœnam Dominicam; at nullus Catholicorum ob hanc cauſſam proſcindit alterum; ideoque ſi nos aliquando in caritate deficimus, ſervamus tamen unitatem religionis ac fidei, quæ unitas ab ipſis frangitur ac diſcinditur.

Neque inter ſectarios Religionem invenies, ſi actus exteriores inſpicias. Orationem, niſi præfracte mentiantur, etiam dominicam illam, ac principem ceterarum, debent reprobare. Nequeunt ſincere dicere: *Dimitte nobis debita noſtra*, quum impiis credant nunquam peccata remitti; juſtos vero nunquam ſanctitatem amittere. Revera Puritani ea verba non proferunt. Quis appellaret ſpiritum precum, & non potius inſaniam, Adamitarum, qui Deum colunt & orant nudo corpore in hortibus ambulantes? Fanaticorum, qui tanquam dæmone arrepti decidentes in terram geſtus edunt oris deformitate, membrorumque torturâ horrendiſſimos? Ejulantium, qui nil Deo gratum putant præter lacrymas atque ſingultus? Sacrificia major hæreticorum pars abjicit, Miſſam abrogat, ſacroſque ritus tanquam ſuperſtitioſos condemnat. Templa diruit, ſacras Imagines incendit, ipſum Redemptionis ſignum, crucem ſcilicet Domini frangit. Erga Divos adeo ſunt injurioſi, ut nec probent ſolemnia Martyrum antiquitus inſtituta, nec cultum ipſis impendant, nec illorum patrocinio ſe committant, nec interceſſione ſe communiant: quarum rerum afferunt quidem ineptas, futileſque cauſſas, ſed eas omnes, refellendas, ubi ſingillatim dogmata vindicabimus Romanæ Eccleſiæ. Nunc enim ex his concluſionem hanc apertiſſimam deducimus, carere ſectas hæreticorum actibus omnibus Religionis, tam internis, quam externis.

Atque ne tam jejune pertractetur argumentum iſtud ampliſſimum; eadem momenta, quibus ſupra demonſtrata eſt veritas Religionis Chriſtianæ, evincunt falſitatem doctrinæ ſectariorum. Nulla divina oracula horum adventum prænuntiaverunt, niſi ea, quæ prædixerunt fore, ut adverſus Eccleſiam inſurgerent Antichriſti, pſeudoprophetæ, ſeductores. Calvinianam, ac Lutheranam hæreſim aperte calamita-

tem

tem cladcmque Eccleſiæ allaturas vaticinatus eſt in Templo Burdigalenſi perhumilis Dei famulus F. Thomas Minorita, quem ſcurriliter excipit Bezæ impudens ſtilus, at ſatis tutatur eventus rerum. Quidquid accidit Germaniæ, vaticinata fuerat celebris ſanctimonialis Hildegardis. Quæ in Anglia evenerunt ſub Henrico, & Eliſabetha manifeſte prænuntiavit virgo illa celebris Cantiana, quam Novatores, tanquam pythone agitatam capitis damnarunt. Inter prænuncios ſerpentium hæreſum Florimundus lib. 1. cap. 3. connumerat Hieronymum Savonarolam, de quo varia fuiſſe hominum judicia, ſcribit in Hiſtoriarum ſuarum libro IV. Guicciardinus. At nil refert ad vaticiniationum veritatem hominis aut probitas, aut audacia: nam Genevenſium apoſtaſiam etiam dæmon fertur prædixiſſe his verſibus:

Quæ tanto ſtudio expetitur modo grata Lemani
Unda lacus, pariet jam mox faſtidia ſumma.

Ex vaticiniis itaque apparet, quam proteſtantium religio ſit deteſtabilis.

Quemadmodum ex Evangelica hiſtoria habemus veritatis apertiſſima munimenta; ita ex libris ſectariorum produnt ſe innumera falſitatis indicia. Credimus Evangeliſtis, viris humillimis, divino numine afflatis, narrantibus quæ audierunt, & optimorum Scriptorum prærogativa exornatis. Hoc idem in cauſſa eſt, ne credamus Heterodoxis ambitione inflatis, falſariis, a dæmone edoctis. Lutherum illorum anteſignanum animum ſuum paſcere conviciis, ac maledictis, ſcripſerunt èo vivente Eraſmus, & Bucerus; deſiderari in ipſo moderationem, ait non ſemel Melanchthon. Muncerus dux Anabaptiſtarum ſibi Evangeliſtæ nomen attribuit, Meſſiæ David Georgius, Zuinglius ſe in ſomniis a phantaſmate accepiſſe ſenſum verborum illorum, *Eſt enim Phaſe, ideſt, tranſitus Domini*, proprio ore affirmavit. Depravaſſe Evangelia ad infringendum Catholicum de Euchariſtia dogma liquet ex editione Tigurina novi Teſtamenti anni 1525. ubi legitur: *Hoc enim ſignificat corpus meum*. Quis ergo ſanæ mentis poterit doctoribus iſtis præſtare fidem?

Ut diximus præterea confirmari Chriſtianam Religionem geſtis mirabilibus, ac portentoſis; ita deteſtamur ſectas hæreticorum plebem decipientium ſignis, & prodigiis mendacii. Celebriora Anabaptiſtarum miracula ſunt e lacu extrahere retibus copiam piſcium, ignaros, & illiteratos expedite legere ſacra biblia. At hæc duo, quæ tam magnifice prædicant, non excedunt dæmonis facultatem. Voces Londini ex antro erumpentes, & Angelis attributæ, fuiſſe puellæ, cui nomen Eliſabetha Crofta, a ſectariis ad hanc nequitiam inductæ dirutus paries, & publicum judicium patefecit. Fuerunt itaque Calvinianæ ſectæ teſtimonia non cœlitus demiſſa, ſed, ut contigit quoque Mahumetis dolo, per ſummam fraudem confiſta. Quid acciderit Lu-

Digitized by Google

thero dæmonem adjuranti, & Calvino fingenti reſurrectionem Bruslei, vide apud Bellarminum lib. IV. de notis Eccl. cap. 14. Melchiorem Hofmanum de ſuo reditu, ac triumpho divinitus, ut jactabat, admonitum, Argentorati ſquallidus carcer, & inedia confecit morte triſtiſſima, ac teterrima. Interitum mundi, quem futurum die 3. Octobris anno 1533. tam affeveranter prophetavit Stiphelius, adhuc expectamus ſæculis duobus exactis. Legite Hiſtorias Ræmundi, & Laingæi. Sat eſt, ſi cum Eraſmo in Diatriba de lib. arbit. afferamus nullum, ut vocant, Reformatorum adhuc extitiſſe, *qui vel equum claudum ſanare potuerit*.

Præterea ad confirmandam veritatem Religionis Chriſtianæ produximus miram Evangelii propagationem. Longe diverſa via proceſſit hæreſis. Hujus præcones non acceperunt doctrinam illapſu Spiritus ſancti; ſed excucullati illi, Lutherus, Petrus Martyr, Oecolampadius, Bucerus, Ochinus, ſacris, quas magno ſtudio didicerant, abuſi ſunt diſciplinis. Ac facti Apoſtatæ nunquam inter ſe convenerunt; nec mirum ſi data ſententiarum libertate plures laſcivientis ingenii homines deceperint. Non leges ſenſibus repugnantes promulgarunt, ſed libidini, ac noxiæ libertati percommodas. Permittunt Anabaptiſtæ uxorum promiſcuum uſum; Adamitæ prorſus nudi inverecunde conveniunt; Sacerdotes contrahunt matrimonia; Calviniani libertatem ſibi audacter vendicant, & leges Magiſtratuum contemnunt. Sectæ hac ratione inſtitutæ haud mirum ſi impios alliciant, ſublato maxime Eccleſiaſtici judicii timore, rejecta Confeſſione Sacramentali, facta libertate frangendi jejunia, & abſque ullo merito, aut opere ſempiterna beatitudine repromiſſa. Vim etiam, ac tyrannidem adhibuerunt. Necati in Anglia, quod Henricum VIII. non agnoverint tanquam Eccleſiæ caput, clariſſimi viri, Joannes Fiſcherus Epiſcopus Roffenſis, & Cardinalis ampliſſimus, Thomas Morus ſupremus regni Cancellarius, & præter ingentem Monachorum numerum, etiam probatiſſima mulier, ac mater Cardinalis Poli Margarita Comitiſſa Sariſburienſis. Regnante Eliſabetha perforatæ presbyteris auriculæ candenti ferro, & inſuti Catholici urſinis pellibus a moloſſis dilaniandi. Contra omnium principum jura,

Poſt varias clades miſerorum, & cædis acervos
Inſontum, comes exornat ſpectacula Mater
Supplicio, Regum ſoror, & fidiſſima conjunx,

ſcilicet Maria regina capite truncata anno 1587. duodecimo Kal. Martii. Geuſii, ideſt, Calviniſtæ Belgæ in ſola urbe Brilæ 184. Martyres mactarunt. Quid in Galliis Huguenoti? Matronas intortis crinibus equorum caudæ alligare, vivos capite tenus defodere, evellere linguam, ſacerdotes cruci affigere, ori ferveſcens oleum infundere, extrahere inteſtina fuſtis circumvoluta, ventrem ſtupratis viduis pulvere tormen-

tormentario diſrumpere, aliaque horribiliora iconibus & Epigrammatibus expreſſa a Verſtegano in Theatro crudelitatis hæreticorum. Hac ratione ſtetit aliquando, floruitque idolorum ſuperſtitio, Gothorumque ſævum imperium; at nunquam Chriſtiana fides, & Apoſtolica Eccleſia: quæ non vi armorum, ſed Martyrum ſanguine propagatur.

Quinto argumento demonſtravimus Chriſtianæ Religionis firmitatem, quod non potuerit adverſus illam prævalere hæreſis, ac malitia: nam ſi in Eccleſia hæretici deprehenduntur, exeunt excommunicatione percuſſi; ſi vivunt improbi, pœnitentiis, & correctionibus ſubjiciuntur. At non ita ſe gerunt refractarii. Prævaluit adverſus illorum hæreſim hæreſis; nam ex Lutherana factione prodiit Carolſtadiana deflectens ad Berengarianam negantem in Cœna diſtribui Corpus & Sanguinem Chriſti: Carolſtadiana peperit Zuvinglianam, quæ quadragies circa Euchariſtiam dicitur ſententiam mutaſſe. Hinc Anabaptiſtæ, aliæque peſtes. Lutheranorum alii rigide ſervant Confeſſionem Auguſtanam; emolliunt alii, & Melanchthonem illius Confeſſionis Architectum accuſant tanquam Lutheranæ doctrinæ depravatorem, ac idololatram. Inter Calviniſtas alii Jacobini, alii Cauſarii, alii Liberi: & tamen ſeſe invicem patiuntur, ac mordent tanquam angues invicem complicati. En quomodo prævalent in ſectis portæ inferi, & ſpiritus mendaciorum. Turpitudines morum non ſolum ibidem regnant, quod humanum eſt; ſed etiam probantur, quod eſt irreligioſum, atque ſacrilegum. Commendatur Joannes Leidenſis, qui induxit polygamiam, habuitque ſimul ternas uxores: ac Theologi Wittembergenſes inſontem judicarunt mulierem matrimonio conjunctam patri, fratri, ac marito. Habetur inter religioſiores Petrus Martyr publice Argentorati cum femina Deo ſacra ſcortatus. Andreæ autem Carolſtadio, qui primus e ſacerdotibus uxorem duxit, non tantum laudum præconia, ſed & ſacrilega Miſſa ſolemniter decantata, in qua prior Collecta: *Deus, qui poſt tam longam & impiam Sacerdotum tuorum cæcitatem, beatum Andream Carolſtadium ea gratia donare dignatus es, ut primus nulla habita Papiſtici juris ratione uxorem ducere auſus fuerit, &c.* Reliqua me pudet referre. At ſufficienter hinc demonſtratur Sectariorum Eccleſias inteſtinis hæreſibus, & ſcelerum approbatione labefactari.

Poſtrema ratio, quæ demonſtrat Chriſtianæ fidei præſtantiam ſuperiori capite III. petita eſt ex conditione Inſtitutoris, & æquitate præceptorum. At quinam fuerunt Sectariorum ſigniferi? Unus poſt ſolemnia vota ſacratæ Virginis conſtuprator; alter ob turpius crimen Novioduni ſtigmate in tergo notatus; neuter vero habens propriæ miſſionis auctoritatem. Quæ autem in hæreticorum libris moralium diſciplinarum principia? Solum apoſtaſiæ & incredulitatis flagitium animas perdere: homicidia, adulteria, & peccata quælibet horribilia

nihil

nihil obeſſe credentibus: omnia bona opera eſſe ſordes & inquinamenta: privatum cujuſque ſpiritum eſſe regulam fidei ac morum: juſtum nulla hominum lege teneri. Hæc tantum, ne commemorem reliqua, flagitiis omnibus viam ſternunt, ablegant ſtudium virtutis, diſſidia fovent, & Reipublicæ tranquillitatem perturbant. Si aliquando inter nos ſcandala, & perverſi mores cernuntur, adverſantur inſtitutionibus noſtris, atque malitiam noſtram, non Eccleſiæ documentum, habent cauſſam. E contra in hæreticorum conventu ad ſcelera pertrahit ipſa doctrinæ conditio. *Mundus ex hac doctrina quotidie redditur deterior*, inquit Lutherus ipſe in Poſtilla domeſtica impreſſa Jenæ Conc. 2. Dom. 1. Adventus. Conſimilia Muſculus in libro de Prophetia Chriſti, & Calvinus in Comment. 2. Petri 1. 2. Caret ergo Proteſtantium Eccleſia dignitate inſtitutionis, & diſciplinæ æquitate, atque tot argumentationibus convellitur, quot Chriſtianam religionem communiunt, & roborant.

CAPUT VI.

Romanæ Eccleſiæ Symbolum tanquam Apoſtolicum eſſe recipiendum.

QUATUOR Fidei Symbola ſunt ceteris illuſtriora, Romanum, ſive Apoſtolicum, Nicænum, Conſtantinopolitanum, & quod tribuitur Athanaſio. Secundum ac tertium pro eodem habetur a pluribus, quod poſtremum ſit alterius auctarium. De Nicæno conſtat editum in magno Concilio habito Nicææ in Bythinia anno Sylveſtri Papæ XII. ideſt, Ae. v. 325. conſenſu Epiſcoporum CCCXVIII. ibique appoſitum vocabulum ὁμοούσιον adverſus hæreſim Arianam, ut diximus lib. VII. cap. 13. Conſtantinopolitani auctores eſſe Patres CL., qui ad Synodum convenere adverſus Macedonium, Aetium, & Eunomium, anno XV. Damaſi, ideſt, Chriſtianæ Ae. 381. conſentiunt omnes. De Symbolo Athanaſiano diſputatum eſt lib. VIII. cap. 8. Inquirendum reſtat de Symbolo Apoſtolorum, quod ab Apoſtolis editum negant quamplurimi; inter quos Gerardus Voſſius diſſert. 1. de tribus Symbolis, Dupinius in nova Bibliotheca Tom. 1. pag. 14. Auctor Anglus Hiſtoriæ Symboli Apoſtolici cap. 1. num. 20. & 21. Apoſtolis tribuunt Scriptores innumeri, ac omnes fere Catholici.

Diſputationem quidam inſtituunt de Symboli nomine, quod Noſtrates interpretantur *collationem*, negat autem, oppugnatque interpretationem iſtam Voſſius num. 17. & 18. Ait ſignificationem hanc depromptam ex antiquitatibus convivalibus male Symbolo aptari, quum veteres cœnam collatitiam, non ſymbolum dixerint, ſed ſymbolam: quod

quod probat ex Andria Terentii, ex Athenæo, aliis. Exſcripſit omnia in Notis pag. 18. Dupinius. Addit interpretationem aliam ex Suida, & Turnebo comprobatam teſtimoniis Græcorum, qui ſymbolum accipiunt pro *indicio*, ac *teſſera*. Auctor Anonymus Hiſtoriæ ſymboli vocem derivat ex Gentilium *ſacris*, in quibus initiatis dabantur quædam ſuperſtitionis ſigna, puta lychnum, gladium, hederam, papaver. Quod *ſymbolum* ſit quaſi teſſera, ac ſignum Apoſtolicæ fidei, non nego. Probant & hanc interpretationem Rufinus, Maximus, Iſidorus. Videſis hujus lib. VI. Origin. cap. ult. Etiam fateor *ſymbolum* eſſe pecuniam collatam ab iis, qui cœnaturi erant communi ſumptu, anulum quoque, arrham, aut ſignum quodcunque pactionis; nec repugno Henrico Stephano, Turnebo, Faerno, ac Fabricio caſtigantibus lectionem Terentianam, ubi peccato librariorum pro *ſymbola* ſcriptum eſt *ſymbolum*. At nego rejiciendam eſſe interpretationem priorem ob tam infirmas conjecturas, quas idem Voſſius dicit Grammaticum pulverem. Συμβάλλω idem eſt ac *conferre*, & *congredi*: hinc derivarunt tam *ſymbola*, qua cænaturi conveniunt, quam *ſymbolum*, ſeu teſſera, qua milites congregantur, & dignoſcuntur ab hoſtibus. Aliæ ergo interpretationes corroborant primam, non evertunt. Pachymeres ad cap. III. Eccl. H. Dionyſii *ſymbolum* interpretatur τὸν ἔρανον, collectam, quod approbat in ſuo Theſauro Budæus. Rufinus in Expoſit. Symboli inquit: ***Symbolum enim Græce, indicium dici poteſt & collatio***. Auctor Commentariorum in Proverbia inter Opera Hier. cap. 23. ***Symbolum græcum nomen eſt, & interpretatur collatio***. Caſſianus lib. III. de Incarnat. cap. 3. ***Quod enim Græce ſymbolum dicitur, Latine collatio nominatur***. Scriptor Epiſtolæ ad Jacobum Clementi ſuppoſitæ, ***Symbolum latine collatio dicitur***. Eamdem eſſe ſententiam Iſidori, Rabani Mauri, & Eucherii Lugdunenſis nec Voſſius denegat. Horum itaque auctoritate priorem interpretationem recipimus, alteras non refutamus.

Præterea diſputatur, an Apoſtoli ſymbolum condiderint, & quo tempore, ac modo. Levioris momenti ſunt duæ quæſtiones poſtremæ. Baronius ad annum XLIV. editum putat anno ſecundo Claudii paullo poſt mortem Jacobi Majoris, quem Herodes capite truncavit. Rufinus in Expoſitione Symboli, & Iſidorus Hiſpalenſis conditum arbitrantur ſtatim poſt adventum Spiritus ſancti, cum Apoſtoli ab invicem diſceſſuri conſtituerent normam futuræ prædicationis. Huic ſententiæ facilius ſubſcribo; quamquam enim nonnulli afferant alias cauſſas ſymbolum edendi, præſertim, ut in ſingulis Eccleſiis certa baptizandis formula exponeretur, id tamen non repugnat ſententiæ Rufini, & Iſidori, cum potius utraque cauſſa, ideſt, norma prædicationis, & baptizandorum catecheſis, atque Eccleſiarum inſtitutio eumdem ſcopum attingant. Quare non video cur Voſſius num. VII. & etiam Juenin Tom. VI. pag. 172. ſcribant Auctores diſſentire circa finem, quo Apoſtoli

ſtoli ſymbolum condiderunt, quia unus aſſerit editum tanquam normam prædicationis, alter tanquam Catechumenorum formulam. Eſt ergo infirmiſſimum argumentum, quod hinc depromit Dupinius, præſertim cum temporis aut finis non tam explorata cognitio, ſi nullam repugnantiam involvat, minime elevet rerum narratarum ſubſtantiam.

Idem affirmandum eſt de modo, qui non unus a Scriptoribus aſſignatur. Sunt enim, qui affirmant cum Ratberto Paſchaſio Apoſtolos condidiſſe hoc ſymbolum in commune conſulentes, ea ratione, qua eduntur Canones in Synodis Epiſcoporum. Ac placet nonnullis editum ſymbolum in eo cœtu cxx. virorum, de quo Actorum capite primo. Placet aliis unumquemque Apoſtolorum unum articulum condidiſſe: quod improbant juniores, ut Calmet in dictionario, & Troylus Tom. 1. pag. 137. Non valde firmo fundamento nititur ſententia prior, ſed tamen veriſimili. Nam præter ſermonem cxv. de Tempore falſo tributum Auguſtino, perantiquum tamen, nec omnino rejiciendum, fulcitur prior illa opinio auctoritate Leonis Magni in Epiſtola 96. ad Pulcheriam Auguſtam, Innocentii III. lib. 2. Myſteriorum Miſſæ cap. 49. ut mittam Jacobum Vitriacum, & Albertum noſtrum Patavinum etiam a Voſſio laudatos. Poſterioris autem ſententiæ nulla ratio profertur, niſi quod ita videbatur agendum: & idcirco unam non rejicimus, de altera titubamus. His vero expeditis videndum, an ſymbolum revera condiderint Apoſtoli, quod diximus negari a permultis, cujuſmodi ſunt Laurentius Valla, Eraſmus, Brentius, Calvinus, & impugnari præſertim a tribus eruditis viris Voſſio, Dupinio, & Auctore Anglo paullo ſupra commemoratis.

Propositio I. Hoc ſymbolum recte dicitur *Apoſtolicum*.

Non tantum hæc propoſitio fide Catholica tenenda eſt, ut inquit Gaſpar Juenin; ſed etiam admittitur ab Adverſariis. *Neque enim dubium eſt*, inquit Calvinus lib. 11. Inſtit. cap. 16. *quin a prima ſtatim Eccleſiæ origine, adeoque ab ipſo Apoſtolorum ſæculo inſtar publicæ, & omnium calculis receptæ Confeſſionis obtinuerit*. Eadem Voſſius num. 21. Probatur autem; quoniam Irenæus diſcipulus Polycarpi partem hujus ſymboli repetens lib. 1. cap. 2. ait, *Eccleſiam per omnem terrarum orbem diſperſam ab Apoſtolis eorumque diſcipulis illud accepiſſe*. Tertullianus adverſus Praxeam de ſymbolo ſcribit, *Hanc regulam ab initio Evangelii decucurriſſe*. Hieronymus Epiſt. 38. ad Pammachium, *Symbolum fidei, & ſpei noſtræ ab Apoſtolis traditum, &c.* Plura collegit Natalis Alexander diſſert. xii. ſæculi 1. quæ omnia ſaltim uſque ad num. 6. probant ſymbolum recte dici *Apoſtolicum*, & continere doctrinam ab Apoſtolis traditam, etſi apertiſſime non evincerent, quod eſt controverſiæ caput præcipuum, ita eſſe ab Apoſtolis traditum, ut ab iis quoque ſit conditum, atque digeſtum. De propoſitione

tione itaque, quam nullus in dubium revocat, hæc perpauca.

Propositio II. Ipſi Apoſtoli idem Symbolum condiderunt.

Demonſtratur: nam juxta regulam S. P. Auguſtini lib. iv. contra Donatiſtas, *Quod univerſa tenet Eccleſia, nec a Conciliis inſtitutum, ſed ſemper retentum eſt, non niſi auctoritate Apoſtolica traditum certiſſime creditur*. Ubi notandum eſt non dici ab Auguſtino traditum *auctoritate Apoſtolica*, quod ſcripturis, & Apoſtolicæ doctrinæ non repugnat, quo ſenſu fatentur Voſſius, Baſnagius, aliique hæretici, ſymbolum eſſe *Apoſtolicum*. Enim vero juxta hanc acceptionem *Apoſtolici* appellantur etiam Canones ſacrorum Conciliorum. *Auctoritatem* itaque *Apoſtolicam* hoc loco appellat S. P. ipſam Apoſtolorum inſtitutionem. Atqui ſymbolum recipit univerſa Eccleſia, ſemper retinuit, neque editum eſt in Conciliis. Itaque editum eſt ab Apoſtolis. Recipi ſymbolum Apoſtolicum ab univerſa Eccleſia fatentur Heterodoxi. Eorum quidam ſemper retentum negant; affirmantque ſecundo aut tertio ſæculo fabricatum adverſus erumpentes hæreſes. At revincuntur ex productis teſtimoniis Irenæi, Tertulliani, & Hieronymi; atque ratione ipſa, quum pernicioſiſſimæ hæreſes eruperint ipſa Apoſtolorum ætate. Symbolum autem iſtud non fuiſſe confectum a Synodo aliqua Oecumenica patet, nam liquet in pretio habitum ante Synodum Nicænam, & Conſtantinopolitanam; quum Rufinus, qui Româ cum Melania profectus eſt Alexandriam anno 372. ſymbolum Apoſtolicum tanquam vetuſtiſſimum laudet, quemadmodum & Hieronymus, & Auguſtinus, & alii, qui idem ſymbolum interpretantur. At ſolæ Synodi Nicæna, & Conſtantinopolitana fuerunt ante annum quadringenteſimum. A nulla ergo Oecumenica Synodo ſymbolum Apoſtolicum editum eſt. Conſentientem habeo Voſſium num. xlv.

Affine eſt argumentum petitum ex Traditione. Rufinus nuper laudatus in Expoſit. Symboli, ait conſtare Traditione majorum omnes Apoſtolos in unum adunatos, & Spiritu ſancto repletos hoc ſymbolum edidiſſe; narrationemque his verbis orditur, *Tradunt Majores noſtri*. Samuel Baſnagius ad Annum 42. num. 18. ait, quod narrat Rufinus, editum hoc ſymbolum, *ut eſſet futuræ prædicationis indicium*, videri Apoſtolis injurioſum, quaſi per orbem diſperſi poſſent diverſa credentium animis inſtillare, aut ſcriptura non omnia complecteretur quæ ſunt in ſymbolo, vel Paulus antequam ſalutaret Apoſtolos, diverſa in Arabia annuntiaverit. At inepta nimium cavillatio. Placuit Apoſtolis normam fidei proponere perbrevem, facillimam, non Scripturis oppoſitam, ſed illarum compendiariam doctrinam. Falſum eſt præterea, ſolam Scripturam ſingulis eſſe apertam, & omnia ad ſalutem neceſſaria comprehendere. Ad hæc per id temporis ſolum vetus teſtamentum extabat. Cui ergo bono additum novum? Num ſuperfluum eſt, vel oppoſitum? Ipſe Paulus cur Epiſtolas conſcripſit? Quidquid repo-

net Baſnagius, id confirmabit Apoſtolici ſymboli auctoritatem. Atque ut ad Veterum traditionem revertar; hujus locupletes teſtes habemus Leonem Magnum in Epiſtola ad Pulcheriam Auguſtam, Innocentium lib. 11. Myſteriorum Miſſæ cap. 49. Iſidorum lib. 11. de Eccl. Offic. cap. 22. Venantium Fortunatum Præfat. in hujus Symboli exegeſin, alioſque etiam a Voſſio laudatos num. IV. & X. Communem hanc eſſe traditionem omnium PP. Orthodoxorum demonſtrant Genebrardus in III. de Trinit. Fevardentius in lib. primum Irenæi cap. 2. Boverius de Unitate Fidei, Alexander Natalis ſup. cit. ac fere omnes Theologi. Neque dicas Patres, quos afferunt, non eſſe primi aut ſecundi ſæculi; nam, ne producam iterum Irenæum, Tertullianum, Pſeudoclementem, alioſque; Rufinus, Leo Magnus, & Iſidorus non tribuunt ſymbolum Apoſtolis ex propria ſententia, ſed ex Traditione Majorum; ideoque hæc non eſt fabula ab ipſis inventa, ſed narratio vera, & antiquitus divulgata; manetque inconcuſſum iſtud ex Traditione argumentum.

Poſtremo validiſſima videtur ratio, quod non ſolum Catholici omnes in ſententiam noſtram conſpirant, verum etiam opinionem contrariam arguunt magnæ temeritatis. Theologi Pariſienſes objecerunt Eraſmo quod in Præfat. ad Paraphraſim in Matthæum ait de ſymbolo, *quod an ab Apoſtolis proditum ſit, neſcio*. Eadem fuit ſententia ſacræ Facultatis Colonienſis adverſus Monhemium, anno 1560. Genebrardus cit. loco inquit, *præfractam eſſe temeritatem vertere in quæſtionem, num Apoſtoli vere ſint auctores Symboli, quod circumfertur ipſorum nomine*. Eadem eſt aſſertio Sixti Senenſis lib. 11. Bibliothecæ Sanctæ, aliorumque. Addamus in gratiam Novatorum teſtimonium Lutheri in Colloquiis editis anno 1571. *Symboli verba ab Apoſtolis conſtituta eſſe credo, qui in congregatione ſua hoc Symbolum verbis tam breviſſimis, & conſolatoriis confecerunt. Eſt opus Spiritus ſancti rem tantam brevitate, ac tam efficaciſſimis, & emphaticis verbis deſcribere. Extra Spiritum ſanctum, & Apoſtolos non potuiſſet ita componi, etiamſi millia ſæcula illud componere conarentur*. Colloquia Lutheri non legi: producit hæc Fevardentius.

Ad Vossii, aliorumque objectamenta.

Opponit Voſſius I. Nullum eſt argumentum, quod petunt Catholici ex nomine ſymboli, quum falſum ſit eo vocabulo ſignificari *collationem*. II. Qui tribuunt ſymbolum Apoſtolis, non conveniunt de fine, modo, ac tempore, quo conditum illud eſt. III. Ante Rufinum CCCC. fere anni abiere, antequam de ſymbolo ab Apoſtolis condito ab aliquo eſſet auditum. IV. Ipſe Rufinus in media narratione non dicit *Apoſtoli*, ſed, *Qui ſymbolum tradiderunt*, velut incertus quinam illius

Digitized by Google

illius auctores extiterint. V. Poteſt dici *Apoſtolicum*, quamvis ab Apoſtolis non ſit editum, quum collectum fuerit ex doctrina per manus eorum tradita.

Reſp. ad 1. aſſertionem noſtram non fulciri ſola nominis etymologiâ, quamvis facillimum ſit hanc quoque nuper commemoratam propugnare auctoritate Scriptorum, atque ratione. Ad alterum hæc ſit reſponſio: Si incertum eſt tempus ac modus, quo Apoſtoli condidere Symbolum, quoniam in hoc non conveniunt Auctores; certiſſimum tamen erit editum ab Apoſtolis, quia hac in re habetur magnus Auctorum omnium conſenſus. Tertium ſic diluitur: obtinuiſſe hoc Symbolum ab origine Eccleſiæ, adeoque ab ipſo ſæculo Apoſtolorum, ut vidimus, non diffitetur Calvinus: traditum ab Apoſtolis docent ante Rufinum Tertullianus, & Irenæus: Rufinus rem non enarrat ex propria ſententia, ſed ex traditione Majorum. Quod ſequitur eſt inanis Eraſmi conjectura; nam Rufinus inquit, *qui ſymbolum tradiderunt*, relate ad Apoſtolos, quorum antea mentionem fecerat, aut ad diſcipulos Apoſtolorum, per quos accepimus Apoſtolicas Traditiones. Ad poſtremum dicimus *Apoſtolicum* eſſe, quod proprie ad Apoſtolos ſpectat, ut Apoſtolica Eccleſia, Apoſtolica doctrina, Apoſtolica ſedes: ac Symbolum eſſe etiam Apoſtolicum editione, & origine, quia auctore Tertulliano ab initio Evangelii decucurrit, & fatente Voſſio a nullo Concilio invenitur inſtitutum.

Opponit idem Voſſius: ſi hoc Symbolum fuiſſet ab Apoſtolis concinnatum, non prætermiſiſſet Beatus Lucas in Actibus Apoſtolicis, nec ſiviſſet Eccleſiam Catholicam rem tanti momenti ignorare. Traditum quoque eſſet omnibus orbis Eccleſiis, nec ſingulæ proprium cudiſſent ſymbolum, cum tamen diverſa ſint, quæ leguntur apud Irenæum, lib. 1. cap. 2., Tertullianum de velandis Virg. Optatum, Origenem, & alios. Denique circa annum quadringenteſimum non fuiſſent diverſa ſymbola in Eccleſia Romana, Aquilejenſi, & apud Orientales, quæ tamen diverſitas patet conferenti eadem ſymbola, ut fecit Dupinius pag. 19. explicata in Tabulis hac varietate, ex diſſertatione Voſſiana num. XXXI. & ſeqq.

Reſp. Lucam hujus ſymboli non meminiſſe, quoniam non ſcripto traditum erat, ſed memoriæ commendatum, adeo etiam divulgatum ac notum, ut neceſſe non fuerit illud literis conſignare, præſertim eo fine editum, ut non atramento aut charta ſcriberetur, ſed in tabulis cordis, ſicut affirmant Hieronymus ad Pammachium, & S. P. Auguſtinus ſerm. 222. alias 75. de Diverſis. Ita non poterat Eccleſia ignorare rem omnium fidelium ore prolatam, & cordi ſingulorum inſcriptam. Traditum Symbolum omnibus Eccleſiis non denegamus. Irenæus, Tertullianus, & alii non ſymboli verba exſcribunt, ſed quid contineat exponunt. Diverſas Eccleſias ſymbolo Apoſtolico quædam

Digitized by Google

verba addidiſſe vel explicationis cauſſa, vel ob exortas hæreſes, haud diffitemur. Eadem fidei ſubſtantiam non immutant: & in Eccleſia Romana ſymbolum ſemper ſervatum eſt intemeratum, ut ſcribit in Expoſitione Rufinus, & ad Siricium Ambroſius.

Opponit Dupinius: Patres primorum ſæculorum nunquam contra hæreticos uſi ſunt auctoritate Apoſtolici ſymboli, ſed tantum conati ſunt demonſtrare doctrinæ in ſymbolo contentæ auctores eſſe Apoſtolos: quum tamen validius argumentum eſſet iſtud, Contra ſymboli doctrinam pugnatis: illius conſtat Apoſtolos auctores eſſe: igitur pugnatis contra Apoſtolorum doctrinam. At hac ratione uſi non ſunt; ideoque perſuaſum ipſis erat, ſymbolum non eſſe editum ab Apoſtolis.

Reſp. falſum eſſe, quod Patres uſi non fuerint hac ratione. Cur enim S. Irenæus tanquam certum præmittit cap. 2. lib. 1. fidem, quæ traditur in Symbolo derivatam ab Apoſtolis, niſi ut hæreſes, in quas poſtea ſtilum acuit, demonſtret ſymbolo Apoſtolico adverſas? Cur Tertullianus affert ſymboli Apoſtolici definitiones cap. 13. de Præſcript. niſi ad refellendas quæſtiones, *quas hæreſes inferunt, & quæ hæreticos faciunt*? Præterea antiquiores hæretici, eodem, ac recentiores, præditi erant ingenio; nimirum rejiciebant Apoſtolicas traditiones, ac Verbum Dei depravabant. Symbolum eſſe Apoſtolicum conſtat ex traditione. Ad refellendos hæreticos noluerunt tanquam medium aſſumere quod ipſi hæretici pervicaciter oppugnabant, cum poſſent aliunde revinci. Nihil ergo probat argumentum Dupinii, niſi quod hæretici negaverint ſymbolum editum eſſe ab Apoſtolis.

Opponit Baſnagius. Si ſymboli auctores eſſent Apoſtoli, receptum eſſet in canone divinarum Scripturarum. Divina quippe eſſet in eo materia, divina verba, divinus ordo: quid eſt Canonicum eſſe, ſi hoc non eſt? Fruſtra reſpondetur non eſſe ſcriptum manu Apoſtolorum, nam Epiſtola Pauli ad Epheſios eſt ſcripta per Tychicum, Epiſtola ad Romanos per Phœben, ad Philippenſes per Epaphroditum; & nihilominus ſunt in Canone. Præterea ſi inſtitutum eſt ſymbolum, ut fideles ab infidelibus ſecernantur, erit perfecta fidei teſſera; & fruſtra nova ſymbola prodierunt. Deinde ſi Apoſtolicum eſt, cur in Miſſa non iſtud, ſed Conſtantinopolitanum canitur? At aſſumptis non eſt opus argumentis, cum inſita ſufficiant. In nono articulo habetur, *ſanctam Eccleſiam Catholicam*. Catholicum a Vincentio Lirinenſi definitur, quod ſemper, quod ubique, quod ab omnibus creditum. Si conditum eſt ſymbolum ante mortem Jacobi, aut paullo poſt, quomodo Eccleſia poterat dici Catholica?

Reſp. Symbolum non eſſe in canone, quia non eſt traditum, ut ſcribatur, ſed ut audiendo perdiſcatur, inquit S. P. Auguſtinus citato ſerm. num. 2. ubi de hoc ſymbolo interpretatur verba Jerem. xxxi. 33. *Da-*

Digitized by Google

33. *Dabo legem meam in viſceribus eorum, & in corde eorum ſcribam eam.* Quod addit Baſnagius Canonicum eſſe, quod eſt divinum, laborat æquivocatione. Si *Canonicum* dicas quod eſt in *Canone* ſcripturarum, ſymbolum non eſt *Canonicum*: ſi dicas *Canonicam* quod eſt *canon*, ſive regula fidei, ſymbolum *Canonicum eſt*. Hoc ſenſu Canonica ſunt plura ἄγραφα, ideſt, Traditiones non ſcriptæ: priori ſenſu Canonicæ Epiſtolæ Pauli eo fine editæ, ut literis mandarentur. Num illas ſcripſerit, aut dictaverit Paulus, nil refert, dummodo ſcriptæ ſint auctoritate divina. In hoc tamen Baſnagius labitur, quod facit Tychicum ſcribam Pauli, quum Epiſtolam ipſe non ſcripſerit, ſed detulerit Epheſum. Vide hujus Epiſtolæ cap. ultimum, verſ. 21. Ita Epiſtola ad Romanos miſſa Corintho per Phœben Diaconiſſam, cap. XVI. 1. Epaphroditum quoque miſſum ad Philippenſes liquet ex cap. II. 25. Hunc, & Tychicum fuiſſe Evangelii cooperatores, ſacroſque miniſtros affirmat Paulus, ſcripſiſſe illos Epiſtolas divinat Baſnagius. Perfectum quidem eſt ſymbolum Apoſtolicum adeo, *ut omnes hæreticorum opiniones ſolo poſſint hoc gladio detruncari*, inquit in Epiſtola ad Pulcheriam Magnus Leo. Neque eſt oratio, ut ait Baſnagius, exaggerata; quia etſi additæ fuerunt poſtea voces aliquæ; factum id non ob fidei defectum, ſed ob hæreticorum audaciam, & quæ addita ſunt explicant vetera, non redarguunt. Vide diſſertationem noſtram de ſymbolo non corrupto lib. VII. cap. 19. Inde colliges Conſtantinopolitanum non eſſe aliud ſymbolum ab Apoſtolico, ſed hujus explicationem adverſus poſteriores hæreſes; ideoque merito canitur in Miſſa: quamquam Romana Eccleſia frequentius recitat Apoſtolicum, ter ſaltim quotidie in divinis Officiis, & in privatis precibus quamſæpiſſime. Neque Athanaſianum præterit diebus Dominicis, atque in feſto SS. Trinitatis. Ita vero tria ſymbola uſu ſuo reveretur ac probat; nec Apoſtolicum omittit in collatione Baptiſmi, ad quam rem dicitur inſtitutum. Si velis vocem *Catholicam* fuiſſe adjectam contra hæreticos, & ſchiſmaticos, parum intereſt: nec plura effundam ad minimam atque invalidam objectionem.

CAPUT VII.

Apoſtolici Symboli Exegeſis.

IN duodecim articulos ſive capita ſententiaſque præcipuas dividitur ſymbolum Apoſtolorum. Primus Articulus eſt: *Credo in Deum Patrem omnipotentem, Creatorem cæli, & terræ.* Symbolum Orientale addit *unum*; &, *inviſibilem & impaſſibilem*. Deſunt alicubi ea verba, *creatorem cæli & terræ*. At nulla eſt in ſubſtantia mutatio; nam ſi Deus

ſi Deus eſt, hunc & unnm, & incorporeum, & paſſionum expertem eſſe liquet. Poſtrema verba Rufinus ait addita *hæreſeos cauſſa Sabellii*, quæ Patripaſſiana appellatur. Eraſmus in Reſponſione ad Cenſuram Pariſienſium ait Orientales legere *in Deo*: ita habetur in Aquilejenſi ex editione Morelli, & Cauchii, quod Dupinius tribuit errori bibliopolæ aut librarii.

Principio dicitur *Credo*, quoniam fides initium ſalutis eſt, ex Apoſtolo ad Hebræos XI. 6. Hæc vox profertur ore; quoniam quod credimus corde, debemus ore profiteri, ut in Eccleſia nos contineri teſtemur, dicente eodem Apoſtolo ad Rom. x. *Corde enim creditur ad juſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem*. Vide Auguſtinum initio ſerm. ſive libri 1. de ſymb. ad Catech. Profertur ea vox *Credo* ſingulari numero, quoniam actus fidei ſingillatim eſt eliciendus, & ſinguli accedentes ad Baptiſmum debent præſtare aſſenſum, & edere fidei profeſſionem. Legatur Virgilius Tapſenſis inter Opera Athanaſii Tom. II. Diſcrimen aliquod innuunt hæ loquutiones, *credere Deo, credere Deum, credere in Deum*: prima ſignificat aſſenſum Deo revelanti; altera exprimit ſupremi Numinis exiſtentiam; tertia deſignat etiam fidei directionem in ipſum Deum tanquam in finem rationabilium creaturarum. Hæc directio fieri nequit, niſi credamus Deum eſſe, ejuſque promiſſis fidamus: ideoque ſi credis *in Deum*, credis *Deum*, credis *Deo*; & hæc duo in illo verbo præcontinentur.

Recte dicitur Deus *unus*, quod nullus Judæorum negat, auctore Maimonide in articulis num. 2., & annuerunt quoque Philoſophorum præſtantiſſimi apud Lactantium cap. 11. de Ira Dei. Dicentes ergo *in unum Deum*, execramur polytheiſmum: item hæreſim Gnoſticorum, qui duo coæva principia ſtatuerunt, *Deum, & materiam*; quod & aſſeruit Hermogenes, & Marcion, *duos Deos aſſerens*, ut inquit lib. 1. Tertullianus. Deinde hæreſim Simonis Magi, atque Manichæiſmum, & Dei boni, ac mali coexiſtentiam. Fatemur propterea unum eſſe novi, ac veteris Teſtamenti auctorem, ut animadvertit Epiph. lib. III. adv. hæreſes. Additur nomen *Patris*, primum, quia is eſt rerum omnium cauſa & origo: deinde ait Rufinus, ut intelligatur patrem eſſe Filii: *ſicut enim nemo dicitur Dominus, niſi habeat vel poſſeſſionem, vel ſervum cui dominetur, & ſicut nemo magiſter dicitur, niſi qui diſcipulum habeat: ita & Pater nullo pacto quis dici poteſt, niſi filium habens*. Hæc ergo eſt fides in primam Trinitatis Perſonam: in qua *Dei Patris* nomen conjungitur, quia *non ante Deus eſſe cœpit*, & poſtea Pater, ſed ſine ullo initio & *Deus ſemper, & Pater eſt*. Ait auctor ſermonis 181. de Tempore, inter Opera Auguſtini.

Omnipotentis vocabulum deſtruit hæreſim Valentinianorum non credentium Deum condidiſſe quæ facta ſunt ex his quæ non erant, ut ait Irenæus lib. II. cap. 10. Enimvero Omnipotens dicitur, *cui nihil im-*

impoſſibile eſt, & qui omnia ſolo Verbi creavit imperio, inquit cit. Sermonis auctor. Eliminantur quoque eo vocabulo errores eorum, qui Deo tribuerunt ſive mendacium, ſive potentiam peccandi, cum Deus *ſi mentiri, ſi fallere, ſi inique agere poſſet, non eſſet Omnipotens*; ait Auguſtinus de Symbolo ad Catechumenos, cap. 1. Significat etiam vox *Omnipotentis* juxta Salvianum lib. 1. de Gubern. Dei, *quod omnia regit*: atque ita potentatum quoque, regimen ac providentiam Dei confitemur adverſus Marcionitas, qui apud Irenæum lib. 1. cap. 29. ajebant mundum eſſe ſub tyrannide Diaboli, & hunc appellabant *Coſmocratorem*. Refelluntur propterea hoc articulo etiam Genethliaci, Priſcillianiſtæ, aliique fatalis neceſſitatis aſſertores; de quibus dixi lib. v. cap. 2. Eſt etiam vocis *Omnipotens* ſignificatio apud D. Cyrillum Catech. iv. ejus, qui nullo loco *circumſcribitur, nec minor eſt cælo*: ideoque credimus etiam divinam immenſitatem, rejecta pleuitudine Aeonum per *Horon* circumſcripta, & quam refutavi lib. ii. cap. 4. necnon hæreſi Sociniana Divinam ſubſtantiam intercludente in ſummitate cælorum: quam hæreſim oppugnavi cap. 4. ejuſdem libri.

Creatorem dicimus *cæli ac terræ*, refellentes Epicureos, & Atheos autumantes Univerſum conditum fortuito athomorum concurſu. Oſtendimus eadem voce, rerum omnium Opificem nulla indiguiſſe materia in tam mirabili molitione; omniaque perfeciſſe *ſola verbi poteſtate*. *Cæli & terræ nomine univerſa creatura ſignificata eſt*, ait idem Auguſtinus lib. 1. de Gen. contra Manichæos. Excluduntur & hac voce duo principia Marcionis: & rejicitur hæreſis Simonis, Menandri, & Carpocratis, qui affirmarunt mundum productum ab Angelis, ut inquiunt Epiphanius H. Carpocr. Irenæus lib. 1. cap. 21. & S. Pater ad Quodvultd. hæreſ. 2. & 3. Repelluntur & Origeniſtæ, de quibus vide cap. 6. libri x. prop. 2.

Articulus II.

Proximus articulus ad hunc modum ſe habet: *Et in Jeſum Chriſtum filium ejus unicum Dominum noſtrum*. In Aquilejenſi *unicum* præmittitur ad *filium*. Venantius Fortunatus omittit τὸ *Dominum noſtrum*; ſimiliter Symbolum Orientale in ſchemate Dupinii. Prior diſcrepantia minima eſt; altera componitur ex Act. 11. 36. ex 1. ad Corinth. viii. 6. & ad Epheſ. iv. 6. unde liquet deberi Redemptori noſtro *Domini* characterem: cumque hoc titulo præſertim in libris Canonicis deſignetur, inveriſimile omnino eſt defuiſſe in Symbolo ab origine Eccleſiæ. At veniamus ad Exegeſin.

Explicatur hoc articulo Catholica fides in ſecundam S. Trinitatis perſonam: quam a temporali Nativitate appellamus Chriſtum Jeſum. Hunc dicimus Filium unicum, ideoque Patri conſubſtantialem, quia filium natura: *Ceteri quippe licet dicantur filii, adoptionis tantum gratia*

tia dicuntur, inquit Rufinus. Hinc apparent omnia ſupremæ Divinitatis argumenta, eadem cum Patre natura, eadem omnipotentia, eadem æternitas. *Si filium unicum*, ait Sanctus Pater ſerm. 214. in Trad. Symb., *ergo ejuſdem ſubſtantiæ cujus eſt pater. Si filium unicum, ergo ejus omnipotentiæ cujus eſt Pater. Si filium unicum, ergo Patri coæternum.* Refutantur itaque hoc articulo 1. Valentiniani diſtinguentes Monogen a Logo, & Chriſtum a Jeſu. 2. Cerinthiani aſſerentes, Chriſtum deſcendiſſe in baptiſmate ſuper Jeſum, & unum ab altero diſpeſcentes. 3. Ebionitæ negantes Chriſtum eſſe filium Dei. 4. Ariani oppugnantes Verbi Divinitatem, ac Sabelliani negantes Divinarum perſonarum pluralitatem. 5. Neſtoriani non agnoſcentes unum filium, & unum Dominum, niſi unione morali. 6. Sociniani Ebionis, Arii, & Sabellii erroribus inquinati.

Filius Dei dicitur *Jeſus Chriſtus*: de utroque nomine lib. 11. cap. 1. Quum Jeſus ſit proprium vocabulum Salvatoris, profitemur adverſus Judæos veniſſe Redemptorem in lege promiſſum, & hunc eſſe Chriſtum Domini. Hac de re utrumque nomen apponitur conjunctum. Jeſus hebraice dicitur, latine *Salvator*: Chriſtus græce, *Unctus* latine. Unctionis uſus olim fuit in conſecrandis, inaugurandiſque Prophetis, Sacerdotibus, ac Regibus: ac propterea unctus dicitur Elias, Sadoc, David. Unctio Salvatoris noſtri fuit ampliſſima Spiritus ſancti virtute, juxta illud Eſaiæ LXI. 1. *Spiritus Domini ſuper me, eo quod unxerit Dominus me, ad annuntiandum manſuetis miſit me.* Eſt itaque Chriſtus Dominus *Propheta*, Lucæ VII. 17. *Sacerdos*, Pſal. 109. 4. & ad Hebræos VII. 21. *Rex*, Lucæ 1. 32. Joan. XVIII. 36. Apocalypſis XIX. 16. Habet ergo omnes veri Meſſiæ Characteres.

Appellatur *Dominus* Matth. XXVIII. 6. Lucæ XXIV. 34. Joan. XX. 2. & alibi frequentiſſime; & quidem proprie, quum ſit Dominus *ingenita poteſtate*, non *conceſſa*, inquit Rufinus. Etenim *non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo*, ut legimus ad Philipp. II. 6. quia eſſe Dominum, eſſe Deum, eſſe Conditorem univerſorum, eſſe æqualem Patri *natura illi eſt, non rapina*; ait Auguſtinus ſerm. CCXIV. num. 5. Ac ideo neque a conſortio dominii, quod tribuitur Filio excludendus eſt Pater, neque a communione Divinitatis, quæ enuntiatur de Patre disjungendus eſt Filius. Dominium Chriſti eſſe pleniſſimum, atque univerſale, liquet ex Mat. XI. 27. & Joan. III. 35. Singulariter Jeſus Chriſtus appellatur Dominus, quia principem hujus mundi, ideſt, diabolum ejecit, & ſpolia ejus diripuit, redimendo humanum Genus, expellendo cultum idolorum, & Eccleſiam inſtituendo. Primam dominii hujus rationem affert Paulus ad Coloſſ. 1. 12. alteram Joan. XVI. 11. tertiam Petrus Act. II. 36. Iccirco in baptiſmate abrenunciantes diabolo, Chriſto tanquam Domino ſubdimur, ut regenerati, ut veræ Religioni addicti, ut in unum corpus cooptati.

III. AR-

Digitized by Google

III. Articulus.

Tertius eſt: *Qui conceptus eſt de Spiritu ſancto, natus ex Maria Virgine*. Aquilejenſe, & Orientale non habent *Conceptus*, quod nec legitur apud Alcuinum in III. de Trinit. cap. I. At ipſa conceptio nativitatis nomine exprimitur etiam Matth. I. 20. S. P. Auguſtinus in ſermonibus ad Competentes, & in Traditione ſymboli utrunque ponit, *Conceptus*, &, *natus*, antiqua eſt igitur vulgaris formula, licet nec a Petro Chryſologo, nec a Maximo Taurinenſi uſurpata.

In hoc articulo primum fatemur Chriſti conceptionem divinitus eſſe peractam, & ejus corpus a Spiritu ſancto fabricatum inter ſecreta uteri virginalis. *In qua*, ait de Virgine S. P. Auguſtinus ſerm. 213. *operatus eſt Spiritus ſanctus, non homo maritus: qui fecundavit caſtam, & ſervavit intactam*. Atque ita refelluntur Ebionæi, & Cerinthiani dicentes Chriſtum ex ſemine Joſephi conceptum. Refelluntur etiam Valentiniani, & Marcionitæ, qui Chriſto tribuerunt corpus e cælis delapſum, non formatum ex Virgine. Repellitur & affinis hæreſis Appellitarum aſſerentium Chriſtum non eſſe a Maria genitum, ſed per illam, ſicut tranſit per canalem aqua, tranſiiſſe. Expungitur & hæreſis Baſilidis, aliorumque Phantaſiaſtarum, qui nullum corpus Chriſto tribuerunt, niſi umbratile. Quoniam vero ille qui conceptus eſt, eſt idem qui præcedenti articulo dicitur Filius Dei unigenitus, etiam revincitur hæreſis Neſtoriana, & aſſeritur Mariam vere ac proprie eſſe Dei genitricem. Præterea affirmantes Filium Dei conceptum & natum, non converſum in carnem, reſpuimus quoque nefaria dogmata Eutychetis. Hoc pacto profitemur mirabilem Incarnationis œconomiam adverſus omnes hæreſes a nobis libro XXVI. pro virili parte exagitatas.

IV. Articulus.

Sequitur in ſymbolo, *Paſſus ſub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & ſepultus, deſcendit ad inferos*. Deeſt in Aquilejenſi, & Orientali τὸ *paſſus*, & *mortuus*, ſed unum ſub eo, quod crucifixus eſt, continetur; alterum ſub eo, quod ſepultus. Abeſt a pluribus *deſcendit ad inferos*: vis tamen hujus verbi, ait Rufinus, videtur eſſe in eo, quod ſepultus dicitur. At, quemadmodum oſtendam, deſcenſus ad inferos præter corporis ſepulturam aliquid aliud commonſtrat. Legit idem Rufinus *deſcendit ad inferna*. Quidam hæc poſtrema verba referunt ad articulum proximum.

Dicitur ergo Dominus Jeſus Chriſtus *paſſus*, ludibria nempe, flagella, & cruciatus, de quibus Evangelica hiſtoria. Non ſolum hoc articulo refelluntur Marcion & Menander, qui dicebant Chriſtum in

phantaſmate paſſum, verum etiam Aphthartodocitæ ei tribuentes verum corpus, ſed doloribus minime obnoxium. Pertractabo de hac hæreſi libro XXVI. cap. 6. Dum *paſſus* dicitur, ſignificatur in ſe ſuſcepiſſe vulnerum ictus, & fuiſſe affectum doloris ſenſu, non mente reluctante, ſed ſubeunte tormenta pleniſſima poteſtate. Traditur etiam tempus, quo hæc ſub Pontio Pilato geſta ſunt, ne fides paſſionis Chriſti, ait Rufinus, *velut vana & incerta vacillaret*. Nam ſupplicium filio Dei illatum ſub procuratione Pilati potuit facile ad omnium gentium aures pervenire. Arbitror & Pontii Pilati fieri mentionem, ut quum penitus Judæis ablatum ſit ſceptrum, jus, ac regimen Jeroſolymorum, admoneamur ſtultos eſſe qui Meſſiam præſtolantur. Videtur huc ſpectare quod legitur in cit.Serm. CLXXXI. cap. 3., *Pilatus judex erat in eo tempore ab Imperatore poſitus in Judæa, ſub quo Dominus paſſus eſt: cujus mentio ad temporis ſignificationem, non ad perſonæ illius pertinet dignitatem*.

Non ſolum paſſus eſt Chriſtus, ſed & *crucifixus*. Deteſtamur hoc verbo inſaniam Baſilidis aſſerentis non Chriſtum ſuffixum cruci, ſed Simonem Cyrenæum, & Mahumetis, qui ſubſtituit Judam Iſcariotem, necnon impiiſſimam blaſphemiam Manichæorum dicentium fuiſſe in crucem ſublatum principem tenebrarum: quæ omnia refellam citato cap. 6. & ſequenti. Dum genus mortis commemoramus, occurrit animo etiam humilitas Salvatoris, qui ſemetipſum exinanivit *factus obediens uſque ad mortem, mortem autem crucis*, inquit ad Philipp. II. 8. Apoſtolus: unde edocemur, ut in Cruce Domini gloriemur, dum illam, *in qua Dominus crucifixus eſt in corpore, nos geſtamus in fronte*, legitur loc.cit. Ex ipſo mortis genere certiores quoque reddimur peccati Adæ, in quo omnes peccaverunt: nam ſi Chriſtus mortuus eſt, omnes mortui ſunt; atque ita adverſus Pelagianos, alioſque hæreticos, originariam labem, Redemptoris gratiam, & regenerationem ſpiritus confitemur. Enimvero ex ligno, unde mors, ſurrexit vita; & quemadmodum ſcripſit Venantius Fortunatus de Cruce lib. II. 2., & canit Romana Eccleſia:

> *Hoc opus noſtræ ſalutis ordo depopoſcerat,*
> *Multiformis proditoris ars ut artem falleret,*
> *Et medelam ferret inde, hoſtis unde læſerat.*

Dicitur Dominus Jeſus in Cruce *mortuus*. Mors definitur a Divo Athanaſio de ſalut. Adventu ψυχῆς ἀπὸ σώματος χωρισμὸς, *animi a corpore divulſio*: fuit itaque in Chriſto perfecta humanitas ex corpore, animoque conſlata. Hanc animam non ſolum ſenſu, ſed & ratione præditam credimus, damnantes hæreſim Apollinariſtarum refutatam lib. XXVI. cap. 8. Memores Dominicæ ſepulturæ veritatem Incarnationis confirmamus, dicente Chryſologo ſerm. 60. *Sepultum dicis, ut veram carnem Chriſti, mortemque non perfunctoriam probet confeſſio ſepulturæ*.

Addi-

Additur *Deſcendit ad Inferos*; in quo immorabor aliquantulum, cum hæc verba commentitia, & perperam appoſita conentur demonſtrare nonnulli hæretici. Horum argumenta ſunt. 1. Hæc traditio de deſcenſu Chriſti ad Inferos orta eſt ex prava intelligentia verborum illorum Pſalmi xv. 10. *Non derelinques animam meam in Inferno*; quæ de Chriſto accipit Petrus Act. 11. 27. At in Hebræo eſt vocabulum שאול, *Sheol*, quo ſignificatur duntaxat *ſepulcrum*. Geneſis enim xlii. 38. ubi legimus, *Deducetis cum dolore canos meos ad inferos*, habetur in hebræo *sheol*, omneſque interpretantur pro *ſepulcro*. Idem occurrit iii. Regum cap. ii. v. 6. & 9. Et quidem Auctor libri Tobith שאול reddidit τὸν τάφον, *foveam*, & Scindlerus, *terram*. Senſus ergo verborum illorum, *Non derelinques animam meam in inferno*, minime innuit deſcenſum Chriſti ad ſubterranea animorum receptacula. II. Eadem eſt vis græcæ phraſeos, ἐν ᾅδου; quæ tamen nihil aliud ſignificat, quam locum inviſibilem; ex quo nimium inſcite infertur locus, aut ſtatus animarum poſt mortem. Voſſius hanc vocem derivat ab *Adamah*, ideſt, terra, unde & primus homo dictus eſt *Adam*. III. Antiqui Patres, qui ᾅδην, interpretati ſunt *animorum ſtationem*, laborarunt linguæ hebraicæ imperitiâ, & ex Philoſophia Platonica haurientes Græcorum fabulas, non ſolum iis Evangelii veritatem obſcurarunt, verum etiam in abſurda prolapſi ſunt. Irenæus enim lib. iv. cap. 39. ait Chriſtum ſpiritibus in Inferno degentibus Evangelium prædicaſſe, & remiſiſſe peccata. Hermas in Paſtore lib. iii. ſimil. 9. etiam addit, adminiſtraſſe baptiſmum. Hæc cum ſint inveriſimilia, demonſtrant dogma de Chriſti deſcenſu ad Inferna popularem eſſe credulitatem. IV. Illud *deſcendit ad Inferos* omittitur in ſymbolo Nicæno, in Antiocheno, in Sardicenſi, in Conſtantinopolitano, in ſymbolo Pelagii, Chariſii, Macharii Antiocheni, in aliis. At ſaltim Nicænum non omiſiſſet, ſi agnoviſſet hoc dogma; quippe eo nihil magis valuiſſet ad refellendum Arium negantem Chriſto fuiſſe animam. His impetunt Catholicum dogma Gerardus Voſſius lib. ii. Harmoniæ Evang. cap. 13. & Joannes Clericus in H. Eccl. ad an. ci. quem jejune nimis refellit Hyacinthus Serry Exercit. lviii. n. ii. ex auctoritate ſymboli Apoſtolici, & ex cap. 2. Act. Nam hoc quæritur, an in ſymbolum ex falſa Traditione deſcenſus Chriſti ad Inferna intruſus ſit, & an in Act. Apoſt. aliud Petrus demonſtret, quam corporis Chriſti e ſepulcro reſurrectionem. Affert quidem Serrius verba Jacob Gen. xxxvii. 35. *Deſcendam ad filium meum lugens in infernum*; ubi *sheol* nequit accipi pro ſepulcro, in quod illatum Joſephum Pater non exiſtimabat. Verum & hoc eget fulcimento aliquo; jam enim prædicti hæretici reſponderunt, R. Salomonem Jarchi ita exponere hunc locum, *deſcendam in Sheol propter filium meum*, ideoque intelligitur, inquiunt, mortis cauſſa, non conſortium. Hæc addo in gratiam Phereponi.

Nemo adeo bardus eſt, quin videat hæc hæreticos effutire, ut Patrum traditiones, & Purgatorii dogma amandent ad Græcas fabulas: quod num utiliter moliantur, inquiram modo. Agendum primo de Interpretatione vocabuli שאול, *Sheol*. Etſi Bellarminus lib. IV. de Chriſto cap. 10., ait vel raro, vel nunquam accipi pro ſepulcro; ego eà voce ſepulcrum aliquando deſignari non denego: quippe ſepulcrum ſignificatur Pſ. CXL. 7. & Jobi XVII. 13., necnon III. Regum II. 6. 9. quamquam ambiguus eſt locus iſte. Dico ea voce utrunque ſignificari, ſepulcrum, atque infernum. Primò habeo conſentientes Rabbinos, inter quos Rab. Levi ait: *Sheol eſt venter terræ depreſſior*; atque hunc oppono Aben-Ezræ, quem nobis objiciunt Sectarii. Addo traditionem Hebræorum, quos inter ſoli Sadducæi negabant ſtatum animarum apud inferos, auctore Joſepho lib. II. de Bello Judaico: at Phariſæi, & reliqui Judæorum ſtatum illum aſſerebant, apud eumdem Joſephum XVIII. Antiq. cap. 2. Hanc fuiſſe ſententiam omnium Judæorum probat ex illorum Liturgiis Auctor Anglus Hiſtoriæ ſymboli Apoſt. cap. IV. num. 15. Demonſtrat Huetius in Origenianis p. 101. & Rich. Simon in Hiſt. Critica N. T. cap. 22. Sufficiunt hi ad refutandum Abenezram. Præterea habeo conſentientes hæreticos ipſos, Druſium ſcribentem ad cap. XXXVII. Geneſis: *Sheol tam infernum ſignificat, quam ſepulcrum*. Idem affirmat Sixtinus Amama reprehendens Aben-Ezram: quos vide primo ſacrorum Criticorum volumine. Deinde ſepulcri proprium nomen eſt קבר, *cheber*, a קבר, *ſepelire*; nec *sheol*, pro uno uſurpatur, nam in ſacris Bibliis etiam commemoratur שאול מטה, *infernus deorſum*, ideoque præter *sheol*, aut foſſam ſuperficiei terræ proximam, eſt locus ſive animorum ſtatus *depreſſior*. Ac ridicula eſt ratio, quam petunt hæretici ab etymologia, quaſi ſepulcrum ſit *sheol*, quia poſtulat cadavera, a שאל, *petere*; ut enim terra corpus, ita abditior locus petit ſpiritum. Rurſus *sheol* non ſignificat ſepulcrum Gen. XXXVII. 35. quoniam Jacob ſibi perſuaſerat filium non ſepultum, ſed a mala fera diſcerptum. Conjectura autem R. Jarchi eſt nimis futilis; nam Onkelos habet, *Apud filium meum*; ideoque optima eſt verſio Hieronymi, & falluntur Grotius, & Voſſius. Etiam Druſius probat Hieronymi verſionem, demonſtrans particulam אל, proprie eſſe *Ad*. Denique in Pſalmo XV. *sheol* non poteſt ſignificare ſepulcrum; etenim ſepulcrum ſignificant partim ea verba præcedentia, *Caro mea requieſcet in ſpe*, partim ſequentia, *Nec dabis ſanctum tuum videre corruptionem*: nec anima ſepulcro clauditur. Vide Lorinum in hunc Pſalmum, & in II. Act. Fruſtra reponunt Calviniſtæ, *Animam* accipi aliquando pro corpore. 1. quia de corpore mortuo, & ſeparato ab anima hoc dici nequit. 2. quia etſi hebraicum נפש, *nepheſc* illam ſignificationem admittat, hanc non patitur græcum ψυχὴ, quod habetur Act. II. 27. tandem quia caro ibidem deſignatur proprio nomine, ἡ σάρξ μου,

Digitized by Google

σάρξ μου, *caro mea*. Atque his abunde ſatisfactum eſt argumento primo, & iis quæ in gratiam Phereponi addidi adverſus Serrium. Brevî dicam; *Sheol* eſſe ſepulcrum, foſſam, τὸν τάφον, non nego; nec damno Ariam Montanum, Pagninum, Steuchum: eſſe ſolummodo foſſam ac tumulum, id nego.

At alterum ſic refellitur. Nullibi invenies, quod equidem ſciam, ᾅδου accipi pro *ſepulcro*. Innumera apud profanos Scriptores invenies loca, ubi hoc nomine deſignatur receptaculum animorum. Lege Homeri Odyſſæam lib. XI. & invenies *Aden* eſſe locum, in quo degebat anima Agamemnonis, Patrocli, Antilochi, Achillis. Hinc fabulam ſuam finxit Virgilius de Aneæ ad inferos deſcenſu: hinc etiam Elyſii, mœnia Ditis, ac Tartara. Nec ſequitur antiquos Patres fabulas græcas fuiſſe imitatos; nam e contra, quæ in Græcorum libris narrantur, de noſtris tranſlata ſunt, permixtis aliis rebus futilibus ac ſuperfluis; ut docet Ambroſius de Bono Mortis cap. 10. Et quidem univerſam Græcorum Theologiam eſſe ſacrorum librorum depravationem, demonſtrat Daniel Huetius in Demonſtrat. Evangelica, ipſemet Voſſius in erudito Opere de Theologia Gentilium, ſive de Origine Idololatriæ, ne commemorentur quiſquiliæ noſtræ, collectæ cap. 1. hujus libri. Profecto ᾅδου nequit inter fabulas amandari, quoniam extat in Scripturis ſæpiſſime, ac in ipſis locis citatis Geneſ. XXXVII. 35. Pſalm. XV. 10. Act. II. 27. Fallitur ſolemniſſime Voſſius derivans ᾅδου ab אדמה, *terra*. Derivatio eſt ab עדן, *Eden*, quo nomine appellatur Geneſ. II. 8. Paradiſus voluptatis: quod præter vocabulorum ſimilitudinem commonſtrant verba Chriſti Lucæ XXIII. 43. *Hodie mecum eris in Paradiſo*; nam hoc in loco veteres omnes *Eden* intelligunt, ideſt, Receptaculum animorum, & locum tranquillitatis, ubi animæ ante Chriſti mortem aſportabantur. Atque hinc intelligimus Chriſtum deſcendiſſe ad Lymbum Patriarcharum, eiſque feliciſſimo completæ Redemptionis nuncio, ac præſentia ſua gaudium maximum attuliſſe, & pio latroni præſtitiſſe quod paullo ante promiſerat: quamquam an iſtic recepta fuerit latronis anima, non ſit adeo certum, ut dixi libro III. cap. 9. Hinc quoque infertur nugari hæreticos circa vocabulum ᾅδου, ut ſuadeant imperitis deſcenſum Chriſti ad inferos, & *Limbum* veterum Patrum eſſe commentum ſcholaſticum. Secundæ itaque argumentationi hoc modo ſatisfecerimus.

Tertio autem argumento hoc habeto reſponſum. Perdifficilis eſt locus Petri, Epiſt. prima cap. III. 19. *His, qui in carcere erant, ſpiritibus veniens prædicavit: qui increduli fuerant aliquando, quando expectabant Dei patientiam in diebus Noe, cum fabricaretur arca.* Hunc locum Irenæus, Hermas, & Clemens Alex. 3. Strom. ita accipiunt, quaſi Chriſtus apud inferos prædicaverit, & baptiſmum contulerit. Theodorus Abacura Opuſc. 17. ait Sanctos credentes Chriſto advenienti ad

ad inferos baptizatos aqua, quæ ex latere divino profluxit reſoluta in elementum. Vide Cotelerium Tom. 1. PP. Apoſt. pag. 118. S. P. Aug. Epiſt. 99. ad Evodium, nunc 164. interpretatur hunc locum, de prædicatione facta a Chriſto ſpiritu divinitatis etiam incredulis tempore Noe, dum in carcere corporis detinerentur. Non video cur hanc interpretationem rejiciat lib. IV. de Chriſto Bellarminus. Etenim verſu proximo ait Petrus: *Quod & vos nunc ſimilis formæ ſalvos facit baptiſma, &c.* Comparat ergo Arcam Noe Eccleſiæ: octo animas, quæ ſalvæ factæ ſunt per aquam, baptizatis; & incredulos quibus per internas revelationes Chriſtus *in ſpiritu* prædicavit pœnitentiam, Gentibus, quibus annuntiatum eſt Evangelium. Confirmat hanc interpretationem, quod legitur Lucæ XVII. 26. Eam probat D. Thomas III. P. q. 52. art. 2. Quid ergo in Auguſtiniana interpretatione aut abſtruſum, aut repugnans? Ea eſt ceteris omnibus planior, licet Auguſtini ſingularis modeſtia non ſine hæſitatione eam tradat: & niſi hanc prædicationem ad Chriſtum migrantem ad inferos referamus, nulla occurret in Epiſtola Petri difficultas: neque hoc loco demonſtramus deſcenſum ad inferna, ſed ex 2. cap. Act., ex Pſalmo 15., ex traditione. Si dicas Chriſtum poſt mortem prædicaſſe ſpiritibus incredulis ad increpationem, aut iis, qui in carcere purgatorio detinebantur lætum attuliſſe nuncium, ob auctoritatem Damaſceni, aliorumque Patrum non repugnabo. Ob varias ergo de hac prædicatione ſententias temere & impudenter aſſeritur deſcenſum Chriſti ad inferos derivaſſe ex Platonicorum Philoſophia.

Ad poſtremam argumentationem reſpondere oportet in hunc modum. Deſcenſus ad inferos habetur in Symbolo Cyrilli Hieroſolymitani Catech. 4. ubi legitur: *Paſſus, crucifixus, ſepultus, deſcendit ad loca inferna*, εἰς τὰ καταχθόνια. Floruit autem Cyrillus circa annum 370. Extat & in Symbolo Epiphanii, qui floruit circa annum 390, lib. 3. adv. hæreſ. in Compendio Fid. Cath. Falſum eſt ergo, quod inquit Voſſius, Patres nunquam hoc dogma agnoviſſe, & in omnibus Symbolis omitti. Imo eſt in Symbolo etiam Arianorum propoſito in Concilio Ariminenſi anno 359. Nam inter Arianos erat ſecta Lucianiſtarum, de quibus Epiphanius in Ancorato, qui animam Chriſti impugnabant: altera, quæ opponebatur Apollinario, Acacianorum, qui animam Chriſti non denegabant, & ſubſcribebant Symbolo Ariminenſi. Igitur Nicænum Symbolum definiens Chriſti divinitatem adverſus totam Arianorum familiam appoſuit *Omoouſion*, nec fuit neceſſe etiam addere, quod Ariana ſecta admittebat, maxime quia ſi Chriſti divinitas eſt eadem ac Patris, gerere non potuit vices animæ, quam triſtitia, & dolore affectam teſtatur Scriptura. Quare dum Chriſto tribuitur divina natura, & vera paſſio, etiam conceditur anima capax paſſionis: nec male Rufinus, ut vidimus, ait deſcen-

ſum

ſum animæ ad inferos intelligi in verbis præcedentibus, *mortuus, & ſepultus eſt*. Additum ergo *deſcendit ad inferos*, ad majorem Apollinariſtarum confutationem; nec negandum eſt Symbolo ab Apoſtolis edito aliquas particulas ſubſtantiam doctrinæ non immutantes occaſione poſteriorum hæreſum fuiſſe adjectas. His Voſſio, Pherepono, horumque prædeceſſoribus hæreticis per nos abunde reſponſum eſt.

Manet ergo inconcuſſum Catholicum dogma de Chriſti ad inferna deſcenſu, quem prænuntiavit Pſalmographus, prædicavit in Actibus Apoſtolicis Petrus, & confirmavit traditio Patrum exploratiſſima. Aperta ſunt teſtimonia Irenæi lib. v. adv. H. cap. 26. Tertulliani de Anima cap. 32. Athanaſii de Salut. Adv. Chriſti, Hilarii Pictav. in Pſ. 53. & 134. Cyrilli Jeroſolymit. Catech. 4. S. P. Auguſtini in Pſal. 83. & de Civit. Dei xx. 15. Hieronymi in cap. 2. Jonæ, Leonis Magni ſerm. 8. de Paſſione Dom. & aliorum: quorum verba, cum negare non audeant heterodoxi, non eſt neceſſe ut exſcribantur. Igitur Chriſtus, ut lib. 1. Epiſt. 4. canit celeberrimus Poeta Franc. Petrarcha,

Tartara victor
Ingreſſus, clauſo poſuit ſua membra ſepulcro
Vi repetens, ſecumque trahens felicia Patrum
Agmina, & exhauſtas longis cruciatibus umbras.

V. Articulus.

In v. articulo, *Tertia die reſurrexit a mortuis*, conveniunt omnia Symbola; nam ſi Chriſtus non reſurrexit, vanam eſſe fidem noſtram affirmat Paulus 1. ad Corinth. xv. 17. At reſurrectionem Redemptoris teſtes innumeri confirmarunt, milites cuſtodes ſepulcri, mulieres, quæ venerant ad monumentum, Angeli cælorum, Diſcipuli qui vulnera Chriſti palparunt, ipſe Dominus per dies quadraginta apparens eis.

Dicitur Chriſtus reſurrexiſſe *tertia die*, non *poſt diem tertiam*; nam ipſum triduum nondum completum fuerat, quippe Dominus per tot horas inter mortuos delituerat, quot dies poſt reſurrectionem in terris permanſit, ſcilicet quadraginta, computandis a veſperis feriæ 6. ad diluculum proximæ Dominicæ. Diſſentiunt Auctores in aſſignando triduo ſepulturæ hujus. Alcuinus, & Paulus Foroſempronienſis laudati a Corn. a Lap. in cap. xii. 40. Matth. videntur differre Dominicam Reſurrectionem ad veſperam 2. feriæ. Nonnulli Græcorum uno die Chriſti mortem anticipant. Ipſe Cornelius a Lapide putat Evangeliſtas dies numerare Romanorum more a dimidio noctis, At non opus eſt hiſce commentationibus. *Ad integrum diem pars primi noviſſima, & pars tertii prima cucurrit*: ait ſerm. 1. de Reſurr. S. Leo, ac ſimilia lib. iv. de Trinit. cap. 6., & q. 6. Epiſt 49. S. P. Auguſtinus.

Digitized by Google

ſtinus. Ita unus dies totus, reliqui ſecundum partes præterierunt; ut recte Comment. in Matth. Eſtius. Etiam Porphyrius in Qq. Homericis ait: *Qui veſpere domum venit, mane autem diei tertiæ exiit, dicitur tertia die iiſſe peregre*. Si opponas, legi apud Matthæum citato loco: *Sicut fuit Jonas in ventre ceti tribus diebus, & tribus noctibus, ſic erit filius hominis in corde terræ*; dico *dies, & noctes* περιφραστικῶς ſignificare diem naturalem, qui apud Hebræos ea circumlocutione ſignificatur, ut liquet ex 1. Geneſ. verſu 5. Idem eſt igitur *tribus diebus ac tribus noctibus*, ac τρεῖς νυχθημέρους, *per tria dienoctia*, inquit Grotius. Hanc periphraſin agnoſcit citato loco Eſtius.

Reſurrectio Chriſti propria ejus virtute peracta eſt: habebat enim poteſtatem *ponendi animam* ſuam, *& iterum ſumendi eam*; Joan. x. 18. ideoque dicimus *Reſurrexit*, non, *ſuſcitatus* eſt; ſicut de Lazaro idem Joannes xxii. 1. Quamquam & Pater *reſuſcitavit* Filium, in quantum tota Trinitas id operata eſt, ſurrexitque Filius divina illa vi, quam habet ex ſempiterna generatione, ut dixi lib. vii. cap. 9. Reſurrexit autem Chriſtus *in carne vera*, inquit S. P. Auguſtinus ſerm. 214. num. 8. ac proinde hoc articulo damnamus hæreſim Apellitarum, qui apud Tertullianum de Præſcript. aſſerebant Chriſtum in deſcenſu ſideream ſibi carnem contexuiſſe, & in reſurrectione eam reddidiſſe ſingulis elementis, a quibus fuerat mutuatus, in adſcenſu autem ad cælos, aeri quoque dediſſe corporis ſui partem, atque ita carne ex quatuor elementis compacta, cuique horum reſtituta, in cælum ſolo ſpiritu rediiſſe. Denique ut in paſſione docuit nos Chriſtus quid toleremus; ita in reſurrectione, ait S. P. ſerm. 113. *oſtendit quid ſperemus*.

VI. Articulus.

Sequitur, *Adſcendit ad cælos, ſedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis*. Et in hoc articulo ſymbola quæque conveniunt: aliqua tantummodo omittunt poſtremam vocem; quòd habeatur etiam in articulo primo.

Adſcendit Chriſtus elevans, *quod ſuſcepit ex nobis*, *in cælum*; inquit S. Pater de Symbolo ad Catech. cap. 7. & idcirco adſcendit ratione naturæ humanæ, ſicut deſcenderat de cœlis eamdem aſſumens. Hunc adſcenſum factum propria Chriſti virtute, indicant ipſa verba; quamquam & non repugnat dici in cœlos *aſſumptum*, ea ratione, qua diximus *ſuſcitatum*: nam & initio Act. Ap. legitur, *aſſumptus eſt*. Hinc refellitur prædicta hæreſis Apellis ab Epiphanio adverſus Her. & ab Aug. de Fide & ſymbolo, ſi enim in cœlos aſſumptum eſt terrenum corpus; illud in ſubſtantiam elementorum non eſt reſolutum.

Melius dictum eſt *ad cælos*, quam *in cælum*; primo quia hoc pacto notatur diſcrimen inter adſcenſionem Chriſti, & raptum Eliæ, qui

1. Mach.

Digitized by Google

1. Mach. 11.58. dicitur *Receptus in cœlum*, ideſt, in locum ignotum ac ſublimem: deinde, quia Eccleſia ait in Præf. Pent. *Qui aſcendens ſuper omnes cœlos, &c.* Ubi igitur habetur *in cœlum*, (ut in Symbolo Nicæno, & Act. 11.34.) ibi *cœlum* ſumitur pro firmamento ac ſede Beatorum; quod juxta Tychonem a nobis diſtat ſemidiametris decies novies millenis, & decies millenis ſecundum Merſennium. Atque ita lapis a firmamento demiſſus, ſi minuto quolibet leucam conficeret, nec centum annorum intervallo ad nos perveniret. At miſſis Aſtronomicis tricis; ex quo Chriſtus adſcenderit ſuper omnes cœlos, ſequitur falſam eſſe opinionem Seleucianorum, qui poſt Hermogenem affirmarunt corpus Domini noſtri in ſole fuiſſe collocatum, accipientes occaſionem ex Pſalmo XVIII.6. *In ſole poſuit tabernaculum ſuum*; ut ſcribit H. 59. Auguſtinus. Verum verſiculus ille Pſalmi in hebræo legitur, *ſoli poſuit tabernaculum in eis*, ideſt, in cœlis: in LXX. autem & in Vulgata eſt figura *hypallages*, inquit Tirinus, hoc eſt, oratio inverſa vice profertur, velut cum dicimus *date claſſibus auſtros*. Myſtice ab Auguſtino in Pſalm. XLIV. num. 3. refertur ad uterum Virginis thalamum divini Verbi.

Sedere ad dexteram Patris non ita accipiendum eſt, quaſi Pater humana forma ſit circumſcriptus, ut monet idem Auguſtinus de fid. & ſymb. cap. 7. Nam qui ita ſentiunt, Deo corporalia membra tribuunt cum Anthropomorphitis a me refutatis lib. 11. cap. 2. *Dextera* Patris ſignificat primo ſempiternam felicitatem, ut *ſiniſtra* in Cant. 11.6. commoditatem terrenam: ac propterea commentitium eſt temporale regnum Chiliaſtarum. Deinde Patris *dextra* opponitur *ſiniſtræ* reproborum, ſummæ ſcilicet miſeriæ. Tertio eadem vox deſignat judiciariam Chriſti poteſtatem, de qua Matth. ult. 18. *Sedere* dicitur Chriſtus, ne quis opinetur collocatam in cœlis aſſumptam carnem vacuam ſenſu, & veluti *vaginam* exempta perſona, ut quidam apud Tertullianum de Carne Chriſti. Non certam membrorum poſitionem ea vox ſignificat, ſed perennem habitationem, quo ſenſu conſuetum eſt dicere, *In illa patria ſedit per tres annos*. Ita S. Pater de Symb. ad Catech. cap. 4. Non ergo hæc repugnant verbis Stephani Act. VII. 55. *Video cœlos apertos, & filium hominis ſtantem a dextris Dei*. Hic oſtenditur Chriſtum in cœlis permanere, & gerere ſolicitudinem noſtri: quod liquet ex 1. Joannis cap. 11.1. & ex Epiſt. Pauli ad Hebræos IX. 24. ac XII. 2. Sed hactenus de ſexto articulo, nunc ſeptimum explicemus.

VII. Articulus.

Tam Romanum, & vulgare, quam Aquilejenſe, & Orientalia ſymbola habent, *Inde venturus eſt judicare vivos, & mortuos*, fatente Dupinio. Ruſinus etiam, ait Voſſius num. 38., nullum diſcrimen aperit;

Digitized by Google

aperit; quamquam Venantius Fortunatus paullulum hæc immutet, ſimpliciter habens, *Judicaturus vivos, & mortuos*.

Itaque primo credimus futurum judicium adverſus deteſtandum errorem Borborianorum, Florianorum, & Procliniatarum, qui negarunt apud Philaſtrium ullum fore poſt hanc vitam judicium, contra apertiſſimam auctoritatem Matth. XVI. 27. XXVI. 64. Act. XVII. 31. Apocalypſ. XX. 11. &c. Venturus eſt idem Chriſtus in quantum filius hominis, in aſſumpta ſcilicet humanitate. Ita Joan. cap. V. 22. & 27. Hinc intelligimus quod ſcriptum eſt, *Pater non judicat quemquam*, nimirum ſecundum aſpectabilem formam, quam ſolus Filius ſibi per ſacramentum Incarnationis univit. Videſis Auguſtinum Tract. XXI. in Joannem. Particula *inde* commonſtrat Judicem venturum de cœlis, lucida nube circumdatum, atque apparatu majeſtatis, quemadmodum aſcendit in cœlum: ita Act. I. 11. Hinc commonemur, ne ullam habeamus fidem Pſeudoprophetis, & Antichriſto, ex loco ignoto prodeuntibus; vide Matth. cap. XXIV. 26. 27. Comites illi affuturos Angelos, Apoſtolos, omneſque Sanctos habemus Matth. XXV. 31. Lucæ XXII. 30. & I. ad Corinth. VI. 2. Certum eſt Apoſtolos, ac Martyres, ceteroſque Sanctos judices aſſeſſuros, redarguentes improbos exemplo, probantes ſententiam judicis, & Chriſto tanquam membra Capiti, ac Magiſtratus adhærentes ſummo Principi. Apoſtolos, & qui voluntariam ſuſceperunt paupertatem præcipuo quodam titulo mundum judicaturos videtur colligi ex Matth. XIX. 28. an quia eminentiori loco ſeſſuri ſint, an quia & ipſi ſententiam proferent, Theologi ac Patres non conſentiunt. Paſſionis Chriſti tempus in IV. articulo expreſſum eſt; at non in ſeptimo tempus judicii: quum non ſit noſtrum *noſſe tempora vel momenta, quæ Pater poſuit in ſua poteſtate*. Act. I. 7. Inſaniunt itaque definientes ætatem mundi poſtremam, ac diem illam, quam Matth. XXIV. 36. noluit hominibus patefacere. Sed illorum curioſitatem atque audaciam frenare ſtudui libro XI. cap. 8.

Judicandi erunt omnes tam *vivi*, quam *mortui*. S. Pater de fide, & ſymbolo cap. 8. & de ſymbolo ad Catech. cap. 14. per *vivos*, & *mortuos* intelligit juſtos & peccatores; ſive illos, qui tempore adventus Chriſti adhuc vivent, & qui in hoc adventu reſurgent. At Rufinus per *vivos* intellexit animas, per *mortuos* corpora. Juxta interpretationem Auguſtini dicimus omnibus ante tribunal Chriſti eſſe comparendum, nec excipimus parvulos decedentes ſine baptiſmate: de quibus plura lib. XIII. cap. 8. Quando Joannes III. 18. ait jam eſſe judicatos qui non credunt, & Patres aliqui affirmant judicandos duntaxat, qui in religione verſantur; id accipiendum eſt vel de judicii diſcuſſione, vel de privatione vitæ æternæ, vel de ordinatione, decretoque divino; ut ſenſus ſit infidelibus jam eſſe ſtatutam gehennam, nec in judicio diſceptandum cur accenſeantur cum reprobis; in eos tamen ſenten-

tiam

by Google

tiam eſſe pronuntiandam, eoſque pro qualitate peccatorum eſſe mulctandos. Juxta expoſitionem Rufini apparet etiam extremi judicii finis, nempe, ut unuſquiſque *referat propria corporis prout geſſit ſive bonum, ſive malum*, ut inquit Ap. 2. ad Corinth. v. 10. Præcipuus tamen finis eſt Dei gloria, Chriſti exaltatio, & felix conſummatio principatus ac regiminis hujus Eccleſiæ: de quo fine idem Apoſtolus in 1. ad Corinth. xv. 24. & ſeqq. Hoc articulo etiam rejicimus fatalem neceſſitatem inductam a Gnoſticis; non enim judicio ſubjiciuntur quæ eveniunt abſque arbitrii libertate, ut diſputant adverſus Valentinianos Clemens Alex. lib. 2. Strom., & in 2. Apologia S. Martyr Juſtinus. Hæc de ſeptimo articulo; reliquos perſequamur.

VIII. Articulus.

Proximus eſt, *Credo in Spiritum ſanctum*. In Aquilejenſi omittitur credendi verbum; quod tamen extat in Græcis, apud Auctorem Hiſt. ſymboli Ap. p. 262., & falſus eſt hac in parte Dupinius: conſentiunt quoque vetuſta Gallorum, & Belgarum ſymbola. Ubi omiſſum eſt, ſuppleri debet ex initio, prout indicat particula *Et* appoſita in ſymbolo Rufini, & apud Auguſtinum de ſymbolo ad Catech. cap. v. num. 12.

Repetitur ergo verbum credendi, ne quis a fide in Chriſtum filium Dei, ejuſque Patrem, disjungat Spiritum ſanctum: quum & ejus explicita fides ad æternam ſalutem neceſſaria ſit, ut conſtat ex concione a Paulo habita Epheſi Act. xix. 2. Conſideranda eſt quoque vis illius particulæ *In*, quæ, ut conſtat ex Articulo 1. & 2. demonſtrat hujus Spiritus divinitatem. Hac de cauſſa, ut acute animadvertit Rufinus, hæc propoſitio articulo proximo non præmittitur, quoniam Eccleſia non eſt Deus, ſed Deo congregata. Tam ergo exigua voce ſignificatur in tribus Perſonis, ait citato loco Auguſtinus, *una natura, una ſubſtantia, una potentia, ſumma æqualitas, nulla diviſio, nulla diverſitas, perpetua caritas*. Atque ita refelluntur Macedoniani, & Pneumatomachi, qui negarunt Sancti ſpiritus divinitatem. Perſtringuntur eadem ratione Gallica Catecheſis Calviniſtarum, & Clypeus Fidei Genev. ubi traditur adorandum eſſe ſolum Patrem in nomine Filii; necnon Philippus Melanchthon qui in Locis Theolog. negat in Spiritu ſancto haberi perfectam divinitatem. Rejicitur & Petri Abaelardi inſignis error, de quo in priori volumine pag. 173.

Nomen *Spiritus* tribuitur tertiæ perſonæ, primum quia cum ab illa nulla alia procedat, nequit habere peculiare nomen, quod relativum ſit ad perſonam a ſe procedentem: deinde quia nomen iſtud *Spiritus* diſtinguit hanc perſonam a prima, & ſecunda, quæ ſunt unum, ut inquiunt Theologi, principium ſpirans: atque ita profitentes cre-

dere nos in tertiam Perſonam, iterum anathematizamus Sabellianos. Hoc nomen *Spiritus* etiam proceſſionem tertiæ Perſonæ a prima & a ſecunda commonſtrat, quemadmodum explicatum eſt lib. VIII. cap. 21. ideoque propugnamus adverſus Græcos dogma Romanæ Eccleſiæ; de quo eodem libro cap. 18. Hunc Spiritum appellamus *ſanctum*, quoniam ejus inhabitatione remittuntur peccata, & anima ſanctitate exornatur; ideoque deteſtanda eſt blaſphemia Theodori Bezæ ſcribentis in Confeſſ. punct. 4. art. 10. Spiritum ſanctum æque ac in juſtis permanere in iis, qui turpiſſimis ſceleribus inquinantur. Ex quo autem in juſtis habitet ſanctitatem impertiendo, & ſpiritum innovando, recta ratione damnamus Novatores, qui negant inhærentem juſtitiam.

ARTICULUS IX.

Nonus eſt, *Sanctam Eccleſiam Catholicam*, *Sanctorum communionem*. Aquilejenſe, & Orientalia non habent *Catholicam*, & quæ deinceps ſequuntur. Hæc tamen jure meritoque adjecta ſunt. Nam vox illa *Catholicam* extat in antiquiſſimo ſymbolo Alexandri Epiſcopi Alexandrini apud Theodoretum lib. 1. cap. 4., in utroque ſymbolo Epiphanii in Ancorato: cumque Alexander Epiſcopus Alexandrinus floruerit ante annum 325. aut circa hæc tempora, errat Franciſcus Picus affirmans ſententiam *de Eccleſia Catholica*, tempore Nicænæ ſynodi, hoc anno celebratæ, nequaquam apparuiſſe. Reliqua adverſus Schiſmaticos dicuntur appoſita: ſed omnia in ſolo *Eccleſiæ* vocabulo continentur; nam *ipſa eſt Eccleſia ſancta*, *Eccleſia una*, *Eccleſia vera*, *Eccleſia Catholica*, *contra omnes hæreſes pugnans*, *&c.* inquit S. P. de ſymb. ad Catech.

Eccleſia ſic appellata ab ἐκκαλέω, *evoco*, eſt aggregatio fidelium, quos de tenebris gentium Deus vocavit in admirabile lumen ſuum, ut in unum cœtum coadunati teneant eamdem fidem, degant ſub eodem capite, eademque participent ſacramenta. Cur huic articulo præpoſitio *In* non addatur, dixi paullo ſupra ex Rufino. Nunc ex ipſo nomine *Eccleſiæ* colligimus credere nos unam Chriſtianorum congregationem a Jeſu Chriſto inſtitutam, & ab Apoſtolis per orbem terrarum divulgatam, non incertis privatiſque documentis directam, neque inviſibilem & occultam; ſed præditam ſalutaribus fidei morumque regulis, certiſque diſtinctam characteribus, ideſt, doctrinâ, ſacrificio, cultu, Paſtorum ordinatione ac regimine, ſanctitate morum, & Apoſtolicæ originis antiquitate. Firmiſſime itaque tenemus Eccleſiam hanc non extare apud Proteſtantes, qui illam conſtituunt in occulto cœtu electorum, negantque Apoſtolicæ Cathedræ auctoritatem, Sacerdotum ordines ac miniſteria, & excogitatis pro libidine dogmatibus ac inſtitutionibus non Apoſtolos habent auctores, ſed Apoſtatas, ejectos, turpiſſimiſque flagitiis contaminatos.

Hanc

Digitized by Google

Hanc *Eccleſiam* ſingulari numero appellamus, quoniam debet eſſe *una*; quod explicationis cauſsâ addidere ſymbolum Nicænum, & Conſtantinopolitanum. Alexander vero Alexandrinus citato loco majori emphaſi ait, *Μίαν, καὶ μόνην, unam, & unicam*. Hæc Eccleſiæ unitas eſt conſpiratio omnium fidelium in eadem fide, ac doctrina; quamobrem ſegregati ſunt ab Eccleſia omnes manifeſte hæretici: & iccirco Rufinus ſcribit, quod docuit Marcion, quod Manichæus, quod Paulus Samoſatenus, quod Arius, quod ceteri hæretici, commonſtrare quomodo horum ſectæ non Eccleſiam conſtituant, ſed *concilium vanitatis*. Præter unionem doctrinæ, character Eccleſiæ eſt unio membrorum inter ſe, & cum myſtici hujus corporis Capite, ideſt, Romano Pontifice. Hac de cauſſa ſeparatos ab Eccleſia Novatianos dolet Ep. 43. ad Cornelium Papam S. Cyprianus. Idem ſcribit de Donatiſtis lib. 2. contra Parmenianum Optatus. E contra S. P. Auguſtinus in libris de Baptiſmo impenſe eumdem Cyprianum commendat, quod ebulliente controverſia de Rebaptizandis, nunquam paſſus ſit invehi ſchiſma, & fidelium caritatem diſrumpi. Vide lib. 2. de Baptiſmo contra Donatiſtas cap. 6. Aſſentiendum propterea eſt Bellarmino lib. 111. de Eccl. cap. 5. aliiſque plurimis ſegregantibus ab Eccleſia non ſolum hæreticos, verum etiam ſchiſmaticos.

Præterea Eccleſia dicitur *Sancta*. I. ratione doctrinæ, quum in Eccleſia nihil a ſupremo Rectore proponatur quod non ſit pium, honeſtum, formandiſque bonis moribus conſentaneum. II. ratione Inſtitutoris, qui nobis factus eſt redemptio, & ſanctificatio, ac membris ſibi per fidem unitis, dummodo apte ſe diſponant, juſtitiam ac ſanctitatem impertitur. III. ratione Sacramentorum, quæ digne diſpoſitis conferunt remiſſionem peccatorum, & gratiæ augmentum. IV. ratione antiquorum rituum, quibus Dei, Sanctorumque cultum Eccleſia promovet. V. ratione plurium membrorum, ideſt, fidelium, qui vivunt vitam cœlibem, incontaminatam, atque honeſtiſſimam. Jure ergo meritoque ſcripſimus cap. v. non extare apud Heterodoxos, qui flagitioſam vitam approbant, Eccleſiam Chriſti.

Deinde Eccleſia appellatur *Catholica*, ſcilicet, univerſalis. *Catholicum* idem eſt, ac toto orbe diffuſum; ideoque non eſt vera Eccleſia hæreticorum, qui latitant in angulis provinciarum. *Catholicam*, (inquit Auctor ſerm. 181. de Temp. inter Auguſtinianos,) *dicit toto orbe diffuſam, quia diverſorum hæreticorum Eccleſiæ ideo Catholicæ non dicuntur, quia per loca, & per ſuas quaſque provincias continentur*. Apoſtolorum ergo tempore Eccleſia erat Catholica, quia diſtincta a Synagogis limitibus terræ Chanaan circumſcriptis. Nec valet quod opponit Voſſius, tunc extra Palæſtinam fuiſſe aliquos religione Judæos; nam ſingulis Religionis cauſſa Jeroſolymas conveniendum erat. Inſuper Apoſtoli mandatum acceperant prædicandi Evangelium in univerſo mundo,

mundo, eratque amplitudinis Eccleſiæ ſpes firmiſſima, & aperta promiſſio. Etiam *Catholica* appellatur, quatenus nemo, ubicunque exiſtat, niſi in ipſa Eccleſia ſalvari poteſt; quia nequit *fractus ramus ab arbore fructus germinare*, ait in libro de unitate Eccl. Cyprianus. Idcirco credimus neminem extra Romanam Eccleſiam ſalutem conſequi.

Sanctorum communionem Auctor prædicti ſerm. 181. de Temp. refert ad Cives ſupernæ Jeruſalem, quibuſcum ſocietate, & ſpei communione tenemur, ita ut nos de illorum imitatione cogitemus, illi autem pro nobis dignentur Domino ſupplicare. Rejicienda non eſt hæc interpretatio: cum enim caritas nunquam excidat, nequeunt ſancti a nobis ſocietate disjungi: & ideo credimus illos jam beatitudine perfrui, pro nobis orare, & a nobis religioſe coli, adverſus antiquos Millenariorum errores, & recentiorum hæreticorum perfidiam. Hæc tamen Sanctorum *Communio* duo alia ſignificat, ideſt, appellationem fraternitatis, quam invicem Catholici fovent, & orationum, bonorumque operum, quæ fiunt in Eccleſia, participationem. In illius fraternitatis conteſſerationem conſueverunt olim novi Epiſcopi alios electionis ſuæ reddere certiores per literas, quas appellarunt *Communionis*: quarum exemplar extat Epiſt. 42. Cypriani ad Cornelium Papam, & viciſſim Cornelii ad Cyprianum. Huc ſpectant literæ datæ fidelibus peregre profecturis, ut in communionem ab omnibus Eccleſiis reciperentur; piaque conſuetudo conſecrationis olim de licentia Epiſcopi advenis demandatæ, ut narrat de Polycarpo Romam ſub Aniceto adventante Euſebius lib. v. H. Eccl. cap. 24. Bonorum orationes ceteris prodeſſe, ne alia exempla proferam, demonſtrant preces Stephani, & piæ matris Monnicæ lacrymæ.

X. Articulus.

Decimus eſt: *Remiſſionem peccatorum*. In tabula Dupinii conveniunt in hoc articulo quatuor antiqua ſymbola. Quidam putant eumdem articulum receptum tempore Cypriani; eo quod deſideretur in ſymbolis Tertulliani, Irenæi, & Origenis. Nil id ingerit difficultatis; commemorata enim *Eccleſia*, ſtatim intelligitur peccatorum remiſſio: quoniam & Eccleſiæ miniſtris data aſt poteſtas remittendi, & retinendi peccata, Joannis xx. 23. & in Eccleſiam cooptamur per Baptiſmum, quo remittuntur ipſa peccata, Act. 11. 28.

Credimus itaque hoc articulo per Baptiſmum deleri omnia peccata, & legem Chriſti etiam hoc titulo ceteris eſſe præſtantiorem, quod habeat expiationem pro quocunque flagitio; cum Gentiles viam delendi culpam, & fugiendi ſupplicium ignorarent, expertes ſacrificiis quibus culpæ reatus abſtergeretur: cujus delendi vim nec habebant ſacramenta veteris legis ſuapte natura: immo adverſus adulteria, & graviora

Digitized by Google

viora delicta hæc nullum afferebant remedium. At Baptiſmus omnia prorſus peccata tollit, ut docet Auguſtinus in Ench. cap. 64. Ad hunc ſenſum innuendum ſymbolum Nicænum poſuit, *Confiteor unum baptiſma in remiſſionem peccatorum*. Credimus tamen in Eccleſia remitti quoque peccata poſt baptiſmum patrata, contra Baſilidem, Montanum, & Novatum: quorum primus apud Clem. Alex. libro 4. Strom. volebat condonari tantum peccata ex ignorantia & præter voluntatem commiſſa: alter, ut inquit Hieronymus lib. 2. adverſus Jovinianum, negabat poſſe renovari per pœnitentiam, qui ſibi crucifixerunt filium Dei: ultimus, auctore Epiphanio H. Cathar., ajebat nullam ſpem veniæ lapſis poſt baptiſmum relinqui. Fatemur quoque peccata vere dimitti, non tegi duntaxat, damnantes cum Lutherum aſſerentem art. 2. inter damnatos a Leone X. remanere poſt baptiſmum peccata, tum Calvinum ſcribentem in III. Inſtit. cap. 2. §. 11. reprobos nunquam conſequi remiſſionem peccatorum. Venialia peccata etiam eleemoſyna & oratione deleri, docet S. Pater de Symb. ad Catech. Ita peccata ante baptiſmum commiſſa delentur Sacramento regenerationis: quæ poſtea patrata ſunt, per ſacramentalem abſolutionem; quotidiana autem ac venialia oratione, jejunio, eleemoſyna. Etiam temporalis ſcelerum pœna per Indulgentias relaxatur. At hæc nonniſi baptizatis prodeſſe poſſunt, quoniam nequit percipere fructum paſſionis Chriſti, qui in morte ipſius baptizatus non eſt, ut ſcribit Apoſtolus ad Rom. cap. 6. Etiam baptiſmum adultorum præcedere debent debitæ diſpoſitiones: ut liquet ex Act. II. 38. *Pœnitentiam agite, & baptizetur unuſquiſque veſtrum, &c.* necnon ex iis, quæ ante baptiſmum exigebantur a Catechumeno, recenſitis a Juſtino in 2. Apologia, a Tertulliano in libro de Baptiſmo, & ab Origene hom. 21. in Lucam. Verum de his diſpoſitionibus pertractavi lib. XIX. c. 4.

XI. Articulus.

Carnis Reſurrectionem, Undecimum ſcilicet articulum, habent ſymbola quæque. Aquilejenſe addito pronomine ait, *Hujus Carnis*. De antiquitate hujus articuli, nec Voſſius muſſitat; annuntiatam quippe reſurrectionem ab initio Evangelii, conſtat ex Act. XVII. 18. ex I. ad Corinth. XV. & 2. ad Timoth. 2.

Non *corporis* dictum eſt, ſed *carnis*; quoniam corpora ſunt cæleſtia, terreſtria, & aerea; caro autem deſignat *ſpeciem* corporis peculiarem. Recte dicitur a Damaſceno lib. IV. de fide Orthod. cap. 2. anaſtaſis, ſive reſurrectio, *δευτέρα τοῦ πεπτωκότος στάσις*, *nova ejuſdem corporis, quod ceciderat, ſuſcitatio*, ſive, ut inquit de Reſur. carnis 6. Tertullianus, *recidivatus*. Ipſa Reſurrectionis ratio poſtulat, ut quod morte cecidit, illud excitetur: & ideo pronomen additum ab Aquile-

Aquilejenſibus continetur in ipſo *Carnis* vocabulo. Apparet hinc error Origeniſtarum, & Bardeſaniſtarum, qui *Corporis* reſurrectionem dicere maluerunt, opinantes non carnem hanc redituram, ſed corpus aereum, atque alterius naturæ: de quo errore vide Hieronymum in Epiſt. ad Pammach. & Oceanum. Rufinus in 1. adverſus eumdem Hieronymum Invectiva, ut ſe purget ab hoc errore, affert ſymbolum Eccleſiæ ſuæ Aquilejenſis, in qua, ut diximus, addebatur pronomen, & digito etiam tangebatur frons, quaſi diceretur, *Credimus carnis hujus, quam contingimus, reſurrectionem*. Opinionem, quam ſequuti ſunt Origeniſtæ, viguiſſe tempore Clementis Romani, non obſcure conjectat Auctor Hiſt. Symboli Apoſt. cap. VII. n. 40.

Deterrimâ viâ aberrarunt, qui reſurrectionem negarunt penitus: cujuſmodi fuere Sadducæi Act. XXIII. 8. Hymenæus & Philetus 2. ad Timotheum II. 17. Baſilides, Cerdon, & Apelles apud Tertull. de Præſcript. Valentiniani, Archontici, & Hieracitæ, apud Auguſtinum de Hæreſ. n. 11. 20. 47. Seleuciani, & Procliniatæ, apud Philaſtrium; aliique plures apud Voſſium diſput. XII. Th. 1. num. 3. Recte Juſtinus in Expoſit. Symboli ait hanc reſurrectionem *non ſolum a gentilibus, ſed etiam ab hæreticis impugnari*. Movet me tanta adverſariorum pervicacia ad vindicandum hoc loco Catholicum dogma demonſtrando futuram eſſe reſurrectionem, & idem corpus reſtituendum animæ ſuæ, licet diverſis affectionibus præditum. Leget autem, qui plura deſiderat, Tertullianum de Reſurrect. Carnis, S. P. Auguſtinum lib. XX. de Civ. D. cap. 6. 7. 14. 20. 21. lib. XXII. cap. 5. & ſeqq. ſerm. 240. & duobus ſequentibus, Friderici Nauſeas Epiſcopi Vienneniſis tres libros de Reſurrect. Eſtium, alioſque Scholaſticos in diſt. 43. libri quarti, Voſſium quoque citata diſput. XII. & XVII. Nos ſatis eſſe arbitramur tria, quæ proxime ſequuntur, aſſerta.

Aſſero primum futuram eſſe corporum Reſurrectionem, quod probo auctoritate utriuſque teſtamenti, Patrum traditione, confutatione Gentilium, & ratione Theologica. Et loca quidem prioris teſtamenti afferenda ſunt adverſus ſubmoroſos quoſdam Recentiores, qui etſi Reſurrectionem fateantur, negant hanc evinci ex libris legis veteris. Jobus enim XIX. 25. ait, *Scio quod Redemptor meus vivit, & in noviſſimo die de terra ſurrecturus ſum: & rurſum circumdabor pelle mea, &c.* Pſalmus XL. 9. *Nunquid qui dormit, non adjiciet, ut reſurgat?* & CIII. 29. *Auferes ſpiritum eorum, & deficient, & in pulverem ſuum revertentur. Emittes ſpiritum tuum, & creabuntur, & renovabis faciem terræ*: de quo loco plura adverſus Sadducæos R. Manaſſes ben Iſrael in lib. de Reſ. mort. Eſaias XXVI. 19. *Vivent mortui tui; interfecti mei reſurgent: expergiſcimini, & laudate qui habitatis in pulvere*. Ezec. XXXVII. 12. *Ecce ego aperiam tumulos veſtros, & educam vos de tumulis veſtris, popule meus: & ſcietis quia ego Dominus, cum dedero ſpiritum meum in vobis, & vi-*

& vixeritis, &c. Daniel XII. 2. *Et multi de his, qui dormiunt in terræ pulvere evigilabunt: alii in vitam æternam, & alii in opprobrium, ut videant ſemper.* Oſeas denique XIII. 14. *De manu mortis liberabo eos, de morte redimam eos: ero mors tua, o mors, morſus tuus ero inferne.*

Mercerus, Grotius, Voſſius, Manaſſes Ben-Iſrael, & Rabbinorum complures negant reſurrectionem probari ex cap. XIX. Jobi, ob diverſum ſenſum quem exhibent hebræa, *Scio quod Redemptor meus vivit, & noviſſimo ſurget ſuper pulverem, & poſtquam pellem meam corroſerint hanc, rurſum illa circundabor.* Ait ergo Job duntaxat, poſſe Deum reſtituere priſtinam formam corpori ejus morbis, vermibuſque propemodum exeſo. Verba Eſaiæ, & Ezechielis explicantur a viris doctis de inſperata liberatione Iſraelitarum, qui ob ſummas calamitates mortuis æquiparantur. Reliqua nunquam adverſus Sadducæos ab antiquis Rabbinis prolata ſunt, quod nullam vim ad eos revincendos viderentur habere. Ex veteri itaque Teſtamento minime probatur reſurrectio mortuorum. Imo occurrunt ibidem aliqua, quibus hæc reſurrectio oppugnatur. Nam Pſ. I. 5. legitur: *Non reſurgent impii in judicio;* & LXXVII. 39. *Et recordatus eſt, quia caro ſunt, ſpiritus vadens, & non rediens.* Job reſurrectionem negat cap. XIV. 7. *Lignum habet ſpem; ſi præciſum fuerit rurſum vireſcit, & rami ejus pullulant..... Homo vero cum mortuus fuerit, & nudatus atque conſumptus, ubi quæſo eſt?* Eccleſiaſtes autem cap. III. 19. inquit: *Idcirco unus interitus eſt hominis & jumentorum, & æqua utriuſque conditio.* Hæc & alia his conſimilia corporum reſurrectionem potius evertunt, quam evincant.

Verum ex adverſo reponimus, ſenſum Jobi optime a Latino interprete expreſſum. Ut enim mittam quod obſervat Didacus a Stunica noſtri Ordinis, Comment. in Job. pag. 306. facile commutari quieſcentes literas, אהוי, nec mirum eſſe, ſi ponitur יקום, *ſurget*, pro אקום, *ſurrecturus ſum*: Vulgata cum hebraico textu non pugnat. Illorum quippe verborum, *Redemptor meus noviſſimo ſurget ſuper pulverem*, ſenſus eſt, inquit in hunc locum Guilelmus Eſtius, *Surget ad ſuſcitandum ſua præſentia mortuos in die judicii, quod ex ſubjectis verbis eſt manifeſtum.* Hanc Eſtii expoſitionem probat etiam Codurcus. Præterea ſi ad Chriſtum Redemptorem textus referatur; annon prædicitur aperte reſurrectio Salvatoris, qui primitiæ fuit dormientium, ut explicat etiam Clarius? Referri autem ad Chriſtum, qui reſurrectione ſua noſtram repromiſit, cum ipſa Lectione hebraica manifeſtum eſt, tum Græca, & Syriaca: quarum una habet, *Scio enim quia æternus eſt, qui me reſoluturus eſt ſuper terram ad reſuſcitandam cutem meam:* altera, *Ego quidem ſcio, quod Salvator meus vivens ſit, & in conſummatione ſuper terram appariturus.* Vide Biblia Waltoniana Tom. III. p. 41. Denique Jobum non loqui de ſola vermium corroſione, ſed

de reſolutione proprii corporis in pulverem, poſt quam ait carnem ſuam jam contritam, macieque ſolutam fore reſuſcitandam, tria commata oſtendunt: primum eſt, ואחר נקפו עורי זאת, *Et poſtquam pellem meam contriverint hanc*, ubi non ſolam cutis corroſionem, ſed omnimodam corporis corruptionem demonſtrat verbum נקפ, quod eſt *confringere*, *occidere*, *excutere*: unde Anglorum verſio apud Sixtinum Amama in Antibarbaro eſt, *Etiamſi poſt pellem meam*, *hoc corpus deſtruant*; & Scholia Genevenſia, *Quand meſmes il me reduiroit a plus grand extremité, e que je ſaroy du tout conſumé*. Itaque ex ipſa Novatorum expoſitione Job non ſolum ſperabat reſtaurationem cutis, ſed & reſurrectionem corporis penitus conſumpti, & emaciati. Alterum eſt illud, יקום על־עפר, *ſurget ſuper pulverem*, quod volunt ad Redemptorem referri. At עפר, non cutem diſruptam atque corroſam ſignificat, ſed *terram*, *minutumque pulverem*; ideoque ſenſus eſt, potentiâ Domini non ſolum corroſam carnem reſtituendam, ſed etiam ſuſcitandum corpus, poſteaquam redierit in pulverem. Tertium eſt, אחזה אלוה, *Videbo Deum meum*; nam חזה, non eſt experiri divina beneficia corporis ſanitate, ſed *videre*, *mente intueri*, *&* *contemplari*, & conſequenter exprimitur viſio Dei, *in carne* ſurrecturis repromiſſa. Atque ita ex hebraico textu, quem tam mirifice extollunt Sectarii; comprobatur ſenſus Vulgatæ. Niſi ergo Mercerus, Grotius, Amama, Voſſius, & alii ſubſcribere velint Auguſtino, qui libro XXII. de C. D. cap. 29. ait, *Job, ſicut in exemplaribus, quæ in hebræo ſunt, invenitur, reſurrectionem carnis ſine dubio prophetavit*; audiant ſaltim commilitonem ſuum, Sebaſtianum Munſterum ſcribentem in hunc locum, *Aperte adſtruitur reſurrectio mortuorum*: & quod hic habet Caſtalion, *Chriſti reſurrectio, quam hominum reſurrectio ſequetur*.

Saltim Prophetiam Ezechielis non poſſe accomodari ſoli Iſraelitarum reſtitutioni probat Manaſſes Ben-Iſrael, quia Propheta collectionem populi ibidem prænuntiat parabolâ duorum lignorum, in quorum uno ſcriptum erat nomen Ephraim, in altero Juda: & quia manifeſte ſepulcra, cadavera, & ſpiritus vitæ ibidem commemorantur. At dato tam ab Eſaia, quam ab Ezechiele annuntiari reſtitutionem regni Iſrael ſub reſurgentium oſſium imagine: conſequitur etiam ipſam reſurrectionem futuram eſſe; quoniam, ut ait in hunc locum Hieronymus, *Nunquam poneretur ſimilitudo reſurrectionis ad reſtitutionem Iſraelitici populi ſignificandam, niſi ſtaret ipſa reſurrectio, & futura crederetur; quia nemo de rebus non extantibus incerta confirmat*. Idem demonſtrat Tertullianus de Reſurrect. Carnis cap. 30. & 31. Danielis verba, ut obſervat S. P. Auguſtinus lib. XX. de C. D. cap. 23. confirmantur a Chriſto Joannis V. 29. & verba Oſeæ repetuntur ab Apoſtolo I. ad Corinth. XV. 59. & utrobique aptantur reſurrectioni, unde nequeunt niſi impudentiſſime aliter exponi.

Cur

Cur Sadducæi refutati non fuerint hiſce Propheticis teſtimoniis in cauſſa eſt, quod quinque libros Moſis reciperent, rejectis Prophetis. *Taceo* (inquit Tertull. de Præſcript. cap. 45.) *Judaiſmi hæreticos, Doſitheum Samaritanum, qui primus auſus eſt Prophetas, quaſi non in Spiritu ſancto loquutos repudiare: taceo Sadducæos, qui ex hujus erroris radice ſurgentes auſi ſunt ad hanc hæreſim etiam reſurrectionem carnis negare*. Et Hieronymus in cap. 22. Mat. *Sadducæi*, inquit, *quinque tantum libros Moyſis recipiebant, Prophetarum vaticinia reſpuentes*. Id negat Clericus in Proleg. H. E. ſect. 1. cap. III. n. 9. quia nuſquam a Chriſto, & Apoſtolis, nuſquam a Joſepho hoc flagitium Sadducæis exprobratur. At Ger. Voſſius diſp. x. num. 7. ait aſſertionem Tertulliani, & Hieronymi veriſſimam eſſe, Scaligerum, quem ſequitur Clericus, duci argumentis haud ſatis firmis, conſentire hac in re veteres & recentiores, Flavium quoque Joſephum lib. XIII. cap. 18. & Joſephum Gorionidem lib. IV. H. cap. 6. Addamus nonnulla. R. Simon Ben Johay refellit Sadducæos ex Gen. III. 9. In Jalkut revincuntur ex Gen. XXXVII. 10. Rab-Mehir illos confutat ex cap. XV. I. Exodi. Gamaliel ex Deut. IV. I. Raba ex Deut. XXXIII. 6. Collegit omnia Manaſſes Ben-Iſrael in libro de Reſurrect. Mortuorum: nos hæc Rabbinorum argumenta nimis abſtruſa relinquimus ſtudioſis: & hinc inferimus Sadducæos præſertim ex Pentatheuco a Rabbinis refelli, quod ſolos Moſis libros ſummo honore dignarentur, reliquos aut abjicerent, aut ſaltim pro Canonicis non haberent.

Neque dogma Catholicum ullo contrario textu oppugnatur. Nam Pſalm. I. *reſurgere* idem eſt ac *juſtificari*, *conſiſtere*, *non erubeſcere*: ac ſenſus eſt, impii non juſtificabuntur Deo judice, confundentur, cauſa cadent. Pſal. LXXVII. demonſtratur vitam hominis ad inſtar venti, eſſe brevis ævi, per ſe ſtatim recedere, nec redire, niſi divinitus, voluptuoſam hanc vitam cito deperdi, & in puncto cum ſumma calamitate commutari, nullam ex gehennæ ſupplicio redemptionem ſperandam. Jobus reſurrectionem non denegat, ſed ibidem v. 12. futuram ait poſt cælorum tranſitum, & conſtituto tempore: ne repetam exquiſitum teſtimonium cap. XIX. abunde a falſis interpretationibus vindicatum. Eccleſiaſtæ denique ſenſus eſt, nil mirum ſi in hac vita boni non diſcernuntur a malis, cum vix diſcrimen ſit homines inter ac pecudes, dum ſimul prodeunt in lucem, ac ſimiliter diſſolvuntur in pulverem: bonorum præmium manere poſt mortem; & Deum tandem, uti habetur in fine libri, omnia adducturum in judicium. Vide 2. Volum. p. 476.

In novo Teſtamento apertiſſime carnis reſurrectio prænuntiata eſt. Matth. XXII. 31. *De reſurrectione autem mortuorum non legiſtis, quod dictum eſt a Deo dicente vobis: Ego ſum Deus Abraham, & Deus Iſaac, & Deus Jacob? Non eſt Deus mortuorum, ſed viventium*. Joan. V. 28. *Venit hora, in qua omnes qui in monumentis ſunt, audient vocem filii Dei: & pro-*

& procedent qui bona fecerunt in reſurrectionem vitæ; qui vero mala egerunt in reſurrectionem judicii: & Martha Joan. XI. 24. *Scio quia reſurget in reſurrectione in noviſſimo die*. Act. XXIV. 15. Paulus Felici præſidi profitetur credi a ſe, *Reſurrectionem futuram juſtorum, & iniquorum*. Luculenter idem Paulus in 1. ad Corinth. XV. hoc demonſtrat I. ex reſurrectione Chriſti verſu 12. *Si autem Chriſtus prædicatur quod reſurrexit a mortuis, quomodo quidam dicunt in vobis, quoniam reſurrectio mortuorum non eſt?* II. ex veritate Apoſtolicæ prædicationis ac fidei, verſu 14. *Si Chriſtus non reſurrexit, inanis eſt ergo prædicatio noſtra, inanis eſt & fides veſtra*. III. ex quo, niſi reſurrectionis & melioris vitæ ſpes ſupereſſet, Chriſtiani forent omnium mortalium miſerrimi, verſu 19. *Si in hac vita tantum in Chriſto ſperantes ſumus, miſerabiliores ſumus omnibus hominibus*. IV. ex comparatione Adæ v. 22. *Et ſicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Chriſto omnes vivificabuntur*.

Traditionem Catholicorum Patrum nemo unus negabit. Polycarpus apud Euſebium lib. IV. H. Eccl. 15. morti proximus ait: *Benedico te, qui me in hunc diem, & ad horam hanc perducere dignatus es, ut partem caperem in conſortium Martyrum, & in calice Chriſti tui, in reſurrectionem vitæ æternæ, animæ ſimul & corporis in incorruptione Spiritus ſancti*. Juſtinus reſurrectionem aſſerit in 2. Apologia. Athenagoras & Tertullianus de hoc argumento librum integrum conſcripſerunt. Irenæus futuram reſurrectionem probat libro V. adverſus hæreſes. S. Pater Auguſtinus exquiſite hanc quæſtionem adverſus Gentiles pertractat in locis ſuperius laudatis, quod & præſtant alii Patres, Ambroſius lib. 2. de fide, Theodoretus lib. V. H. fab. cap. 19. &c.

Facillimum eſt Sadducæos & Gentiles refutare opponentes hanc reſurrectionem eſſe impoſſibilem. Ac 1. Auguſtinus XXII. de C. D. cap. 5. ingenioſe demonſtrat, id cum jam credatur ab univerſo fere mundo, non eſſe incredibile. 2. Juſtinus in Apologetico demonſtrat non eſſe cenſendum impoſſibile Deo, quod eſt impoſſibile alicui; ſicut naturæ impoſſibile eſt ſine ſemine animans producere, quod tamen potuit Deus. 3. Scholaſtici demonſtrant illum, qui compoſitum produxit ex nihilo, a fortiori poſſe illud reſtituere diſſolutis quidem principiis, ſed remanentibus. 4. Fridericus Epiſcopus Viennenſis probat poſſibilitatem reſurrectionis ex quo Elias ſuſcitarit filium viduæ Sareptanæ, Eliſæus filium Sunamitidis, Chriſtus adoleſcentulum Naimi, puellam filiam Jairi, & Lazarum quatriduanum, Petrus Tabitham, Paulus Eutychum; quos olim ſuſcitatos ſacri libri commemorant. 5. Nec ſapientes Ethnici id impoſſibile crediderunt; cum ſuſcitatum Armenium quemdam ſcribat Plato in X. de Republ. Valerius Max. lib. 1. cap. 8. Plutarchus Sympoſ. IX. 5. Macrobius, ac Tullius in Som. Scipionis. Reſuſcitatam mulierem ſcribunt Heraclides Ponticus in libro de Exanimi, Dioge-

Diogenes Laertius in Empedocle, Galenus VI. de locis affectis, Plinius lib. VII. cap. 32. Idem accidiſſe Ariſtæo narrant Herodotus in Melpomene & Plutarchus in Romulo: quas fabulas literis non mandaſſent, ſi incredibiles exiſtimaviſſent, ut inquit Grotius lib. II. de Verit. Relig. Chriſt. cap. VII. Vid. Aeneam Gazæum in Theophraſto Tom. VIII. Bibl. PP. plura Gentilium teſtimonia proferentem. 6. Nequit in dubium revocari Chriſti reſurrectio, ut demonſtro lib. XXV. cap. 10. neque id negat ex Judæis Joſephus lib. XVIII. Antiq. cap. 4. R. Jehuda in libro Arcanorum citato ab Huetio Dem. Evang. Prop. IX. cap. 142. & R. Bechai apud H. Grotium. 7. Omnes Platonici affirmarunt abſtruſiora, opinantes Juſtorum animas facta oblivione veterum miſeriarum, poſtquam cum diis requieverint, velle reverti ad corpora corruptibilia; quod, ut Auguſtinus obſervat ſerm. 143. de Temp. nunc 241. horruit etiam Virgilius, dum ait 6. Aeneidum Anchiſi aſſerenti redituras ad corpora animas illuſtrium Romanorum, reſpondiſſe Aeneam admiratione perculſum:

O Pater, an ne aliquas ad cœlum hinc ire putandum eſt
Sublimes animas, iterumque ad tarda reverti
Corpora?

Opponebat Porphyrius, omne corpus fugiendum eſſe: ſed S. P. eodem ſermone illum revincit, ex quo idem Porphyrius crederet mundum animal magnum præditum intellectu, & anima, quam appellabat aut Jovem, aut Hecatem. *Si ergo*, ait Auguſtinus, *æternus mundus, & ſine fine manet mundus, & animal eſt mundus; anima iſta ſemper tenetur in mundo. Quid eſt quod dicebas, Corpus eſt omne fugiendum? Ego dico beatas animas incorruptibilia corpora ſemper habituras. Tu qui dicis corpus omne fugiendum, occide mundum. Tu dicis, ut fugiam de carne mea; fugiat Jupiter tuus de cælo & terra.*

Platonicos vero negantes terrenum corpus poſſe conſiſtere in cælo refutamus 1. quia ſi aves levitate pennarum portantur in aere, poſſunt quoque divina virtute in cœlis immortalia corpora permanere. 2. quia etiam homo ſine pennis, cum ſit terrenus, carpit vitam de ſuperiori elemento. 3. quia aut Dei, aut dæmonis virtute Veſtalis virgo aquam continuit in cribro. 4. quia & imbres antequam in terram decidant, pendent in nubibus. 5. quia ſi plumbum ab artifice accipit formam, qua natet ſuper aquam, poteſt omnipotens corpori humano talem qualitatem concedere, qua feratur in cœlum. His exemplis refellit Platonicos opponentes corporum gravitatem magnus Auguſtinus lib. XXII. de C. D. cap. XI. & ſerm, 147. de Temp. nunc 242. Adde dotes corporis glorioſi, de quibus infra.

Nullâ ergo contrariâ argumentatione mortuorum reſurrectio concutitur; eamque etiam ipſa ratio ſuadet. Spectatâ enim divinâ retributione, ut anima ſimul & corpus moralia opera exercent, licet illa

tanquam

tanquam cauſſa princeps, hoc tanquam inſtrumentum, ita debet utrunque pro ſua conditione aut præmium aut ſupplicium referre. *Caro* (inquit Tertullianus de Reſurr. cap. 7.) *dum miniſtra, & famula animæ deputatur, conſors, & cohæres invenitur: ſi temporalium, cur non æternorum?* Et Aeneas Gazæus paullo ſupra laudatus, *Quo pacto juſtum non erit animæ bonis id corpus frui, cujus in adverſis rebus ſocietatem nunquam declinavit?* Vide & Chryſoſtomi in Epiſtolam ad Corinth. Hom. 38. & 39. Accedit argumentum Apoſtoli petitum ex comparatione Adami cum Chriſto. Illud urget Tertullianus eodem libro cap. 48. Prætermitto argumentationem depromptam ex Apoſtolorum ac Martyrum tolerantia; quam adhibet idem Apoſtolus verſu 32. præcitati capitis xv. verſatque eleganter Auctor Reſponſionis ad objecta Græcorum inter Opera S. Juſtini. Hactenus autem primum aſſertum ſatis, ut arbitror, confirmatum eſt.

Deinde affirmo reſurrectionem futuram in eodem corpore, quod morte diſſolvitur: atque id proxima argumenta corroborant. I. Ipſo Reſurrectionis vocabulo oſtenditur, quod excidit, hoc reſurgere. II. Mortuos, qui in monumentis audient vocem filii Dei, nemo, inquit, Tertull. cap. 37., poterit interpretari niſi corpora & carnem, quia nec ipſa monumenta aliud ſunt, quam cadaverum *ſtabula*. III. Chriſtus, ait Ambroſius lib. 2. de Sacram. cap. 6. invenit reſurrectionem, *ut redintegraret cœleſte beneficium, quod fraude fuerat ſerpentis amiſſum*; ideoque reſtituendum eſt idem corpus, quod ablatum eſt morte. IV. Non omnes reſurgentes immutabuntur, ut docet Apoſtolus eodem cap. verſ. 51. quoniam multi in ictu oculi requieſcent, & reviviſcent, ait S. P. Auguſtinus lib. xx. de C. D. cap. 20. Si autem hi in proprio corpore ſurgent; cur non alii? V. In reſurrectione Chriſti, & Lazari, quæ ſunt typus univerſalis, ſuſcitatum idem corpus membrorum contactu, epuliſque probatum eſt. VI. Hoc, non aliud corpus effecit quæ animus cogitavit, ideoque & iſtud aut pœnæ reſervatur, aut gloriæ.

Mirum quanta hoc loco objiciunt increduli! Primo, inquiunt, ſi corpus in cineres reſolutum eſt; quomodo iterum coagmentabitur? Deinde quædam corpora mare deglutivit, quædam vorarunt feræ ac piſces, & in membra & carnem aliorum animantium converſa ſunt. Præterea cui bono ſuſcitatio abortivorum fœtuum, atque monſtrorum? Rurſus ſi ulterius non erunt nuptiæ, & concubitus, cur reſurgent feminæ? Ad quid ſexus diſcrimen? Num ut flectat ad libidinum oblectamenta? Inſuper ſi idem ſurgat corpus, habebit pilos, ungues, humores excrementitios, & ſanguinem; quæ iterum inducent corruptionem, ac mortem. Denique, niſi in altera vita paratæ ſint epulæ turpeſque voluptates, ſuperfluum eſt ad illam corporalia membra evocare.

At

At reſpondeo hæc omnia revinci ſola fide in ſummam Dei poteſtatem. Brevi ad ſingula aliquid reponamus. Ad primum Apoſtolus affert comparationem ſeminis, quod putrefactum humorem circumfuſum attrahit, radices figit, emittit florem, erigit culmum, ariſtas nutrit, reſuſcitatque extinctum jam triticum. *Seminatur corpus animale*, inquit Paulus v. 44., *ſurget corpus ſpiritale*. Mire explicat hanc ſeminis comparationem in ſuo Theophraſto, ſive Dialogo de Reſur. mort. Gazæus. Vide & Tertullianum cap. 52. S. Paulinus de obitu Celſi pueri ſatis appoſite:

Nullus eram & faciente Deo ſum natus ut eſſem,
Nunc jam de proprio ſemine rurſus ero.
Nam licet in tenuem redigantur & oſſa favillam,
Corporis integri ſemina pulvis habet.

Idem dicendum de membris diſſipatis, atque diſperſis. Tertullianus cap. 63. ait carnem *in ſuam matricem terram, quaſi per ambages reſorberi, ut rurſus ex illa repræſentetur*. S. Pater Auguſtinus, *Abſit* (inquit de C. D. lib. XXII. cap. 20.) *ut ſinus ullus, ſecretumque naturæ ita recipiat aliquid ſubtractum ſenſibus noſtris, ut omnium Creatoris aut lateat cognitionem, aut effugiat poteſtatem*. S. Paulinus ibidem:

Sed licet e membris in humum tranſmiſſa ferinis,
Membra hominum vivo ſemine ſalva manent.

Affirmandum idem eſt de pueris, monſtris, & abortivis anima informatis, quos omnes ſuſcitandos divina poteſtate integris membris, atque ætate perfecta, non eſt incredibile: quoniam, ut ait S. Pater Auguſtinus eodem libro, cap. 14. *Hunc perfectionis modum ſic habent omnes, ut cum illo concipiantur, atque naſcantur: ſed habent in ratione, non in mole; ſicut ipſa jam membra omnia ſunt latenter in ſemine, cum etiam natis nonnulla adhuc deſint*. Feminas in proprio ſexu reſuſcitandas dicimus, cum eodem Auguſtino ſeq. cap. 17. quia *non eſt vitium ſexus femineus, ſed natura*: neque ex feminarum aſpectu conſequetur oblectamentum libidinis; *nam prius, quam peccaſſent, nudi erant, & non confundebantur vir & femina. Corporibus ergo illa vitia detrahentur, natura ſervabitur*; ait ibidem Auguſtinus. Haud vereor, quin S. Patris opinio verior ſit, quicquid viſum aliquibus: adſtipulantur enim illi Tertull. cap. 60. Ambroſ. de Reſurrect. Hieronymus Ep. ad Pammachium, Eugenius, & Julianus Tolet. lib. III. Προγνωσ. cap. 24. Scholaſtici fere omnes in IV. ſent. diſt. 44. Porro quod nonnullos movet dictum Matth. XXII. 30. *In reſurrectione neque nubent, neque nubentur*; & ad Rom. VIII. 29. *conformes fieri imaginis filii ſui*, nequit trahi ad feminei ſexus abolitionem; cum unum de ſexus uſu accipiendum ſit, alterum de immortalitate, & gloria prædeſtinatorum. Humores deſervientes tantum generationi ac nutritioni, nec non excrementitios non adfuturos in corpore reſurgentium ultro aſſentimur.

Erunt

Erunt tamen reliquæ partes, quia licet plures priſtina non exercebunt officia, ut alvei gurges & ubera, ſpectant tamen ad corporis decorem, & complementum. Ita inquit Tertullianus cap. 60. *Omnis compago priſtina neceſſaria eſt ſoli navis ſaluti, licet vacaturæ*. Recte ergo Prudentius in fine Apoth.

Qui modo vivit, erit: nec me vel dente, vel ungue
Fraudatum revomet patefacti foſſa ſepulcri.

Si opponas quod ait Apoſtolus verſu 50. non ſemel laudati cap. xv. ad Corinth. *Caro & ſanguis regnum Dei poſſidere non poſſunt*; Reſpondeo carnem, & ſanguinem eo loci poni ſecundum mortalitatem, ſive carnis & ſanguinis corruptionem; nam ſequitur, *Neque corruptio incorruptionem poſſidebit*; ideſt, ſignificari corpus, quale nunc habemus, fluidum & fragile: ſive etiam intelligi opera carnis & ſanguinis, quamvis de incorruptione loqui Apoſtolum pateſcat ex verbis proximis, & fuſiori explicatione demonſtret ſummum vas ſcientiæ Auguſtinus Epiſt. 146. nunc 205. ad Conſentium. Sed otioſum erit amplius in hac ſecunda theſi verſari.

Tertio loco dicendum eſt de qualitate corporum reſurgentium: Futura hæc incorruptibilia & immortalia, probatur cum ex Apoſtolo v. 52. *Canet tuba, & mortui reſurgent incorrupti*; tum ex fine Reſurrectionis, qui eſt ut qui bona egerunt ſimul cum corpore transferantur in vitam æternam, qui mala in gehennam ac ſempiternum opprobrium, Dan. xii. 2. Matth. xxv. 46. Joan. v. 29. Accedit ratio, quoniam otioſa mors eſſet, ſi in vitam eamdem iterum eſſet redeundum; inquit Aeneas Gazæus citato Dialogo, qui inſcribitur Theophraſtus. De futura itaque immortalitate bonis maliſque communi non eſt ullatenus dubitandum.

Non erunt tamen utriſque eædem omnino affectiones. Beatorum corpora comitabitur incorruptio. De hac Apoſtolus v. 42. *Seminatur in corruptione, ſurget in incorruptione*: & Ambroſius de fide Reſurrect. *Flos reſurrectionis immortalitas eſt*. Conſequetur decor & venuſtas; de qua Apoſtolus v. 43. *Seminatur in ignobilitate, ſurget in gloria*: & ad Philipp. iii. 21. *Reformabit corpus humilitatis noſtræ configuratum corpori claritatis ſuæ*. Affert Gazæus pulchram ſimilitudinem Artificis, qui ſtatuam Achillis æream minutiſſime confractam conflat & expurgat in aurum, & inducta priori forma videtur aureus idem ille Achilles, qui fuerat æreus. Ad gloriam hanc demonſtrandam utuntur ſcripturæ comparatione ignis, ſtellarum, & ſolis, Sap. iii. 7. Danielis xii. 3. Matth. xiii. 43. quod hæc corpora ſint ceteris ſplendidiora. Imitabor ego laudabilem moderationem Auguſtini ſcribentis lib. xxii. de C. D. cap. 21. *Quæ ſit autem, & quam magna ſpiritualis corporis gratia, quoniam nondum venit in experimentum, vereor ne temerarium ſit omne, quod de illa profertur, eloquium*. Propterea corpora-

Digitized by Google

pora beatorum mirabili prædita erunt agilitate; de qua Apoſtolus verſu proximo: *Seminatur in infirmitate, ſurget in virtute*. Et S. Pater cap. ultimo ejuſdem libri, *Certe ubi volet ſpiritus, ibi protinus erit corpus*. Iiſdem denique corporibus erit ſubtilitas, quam innuit Apoſtolus verſu 43. dicens *ſeminatur corpus animale, ſurget corpus ſpiritale*: quo in loco non ſolum innuitur puritas purgata ab omni labe terrena, & facultas denſos obices permeandi, verum etiam perfecta ſubjectio ſpiritui, unde orietur tranquillitas, impeccantia, & ceſſatio ab operationibus mere animalibus, iis ſcilicet, quæ non ſolum perficiuntur corporeis organis, ſed & ad animalem vitam ſunt neceſſariæ: quamvis perſeverent actus corporei, quos ſine labe exercet ſentiens animus, ut videre, loqui, audire, moveri. Atque hæc eſt interpretatio Auguſtini de Fide & Symb. cap. 6. & D. Thomæ in IV. contra Gentes cap. 86. Ex his conſtat dotes corporum beatorum eſſe carere corruptione, opacitate, pondere, atque craſſitie, quibus afficitur corpus hoc animale.

Objiciebant Gentiles: *Si corruptio non erit, quare poſt reſurrectionem manducavit Chriſtus? quare ſurrexit cum ſuorum vulnerum cicatricibus?* At magnus Auguſtinus reſpondet, quod manducavit, poteſtatis fuiſſe, non egeſtatis: manducaſſe etiam Angelos incorruptibiles ab Abraham, & Tobia ſuſceptos hoſpitio: exhibitas cicatrices vulneris, ut ſanaretur vulnus incredulitatis. Legatur ſermo 147. de Temp. nunc 242. n. 2. & 3.

Ut de corpore damnatorum dicamus aliqua: Gerardus Voſſius diſp. XIX. num. 28. ait D. Thomam in illud Apoſtoli, *Et mortui reſurgent incorrupti* ſenſiſſe reprobos non reſurrecturos cum iſtorum corporum vitiis. At falſo, & audacter. Doctor enim Angelicus in loco citato a Voſſio, ideſt, in cap. 15. Epiſt. 1. ad Corinthios, lect. 6. ait tantum Sanctos fore incorruptos, non ſolum eo ſenſu, quod illorum anima non dividetur a corpore, *quam incorruptionem habebunt & corpora damnatorum*, ſed etiam quia *nullam habebunt noxiam paſſionem ſive ab interiori, ſive ab exteriori*. Libro autem IV. contra Gentes cap. 89. ubi hanc quæſtionem diſſolvit, principio ait verba Apoſtoli, *Mortui reſurgent incorrupti*, de omnibus debere intelligi *tam bonis, quam malis*: ideoque & ipſe cum Hieronymo, quem illi immerito opponit Voſſius, verba Apoſtoli interpretatur de ſtatu immortalitatis. Deinde S. Thomas ait, quod corpora damnatorum non erunt ſpiritualia, ideſt ſpiritui ſubjecta: non agibilia, ſed ponderoſa; non impaſſibilia, ſed magis, quam nunc ſint, obnoxia paſſionibus; non luce perfuſa, ſed tenebroſa & opaca: optimamque rationem profert, quia & reproborum anima experietur carnis affectus, averſa erit a Deo, acerbiſſime excruciabitur, & a lumine divinæ cognitionis erit aliena. Quare Voſſius & in hoc iniquus eſt, quod D. Thomæ præfert Durandum ſcribentem

in IV. diſt. 44. art. 6. reprobos cum iiſdem vitiis corporum ſurrecturos; quum hac in re Durandus Magno Aquinati non diſconveniat. Eidem nos pollice utroque ſubſcribimus. Atque hæc eſt noſtra *de Reſurrectione carnis* diſſertatio: de qua ſi videmur pingui minerva, & jejuna oratione dixiſſe, adeat Theologus Patrum, & Scriptorum, quos in hoc articulo laudavimus, ornatas fuſaſque lucubrationes.

XII. ARTICULUS.

Ultimus articulus eſt, *Vitam æternam*. Non explicat hunc articulum Rufinus, nec Venantius Fortunatus: vel quia in eorum ſymbolis deſit, vel quia ex prædictis obviam habeat intelligentiam. Neque nos hic immorabimur. In quo ſita ſit vita æterna ſanctorum diximus ſuperiori libro cap. 6. nunquam poſt mortem corpora interitura dictum eſt articulo præcedenti; perpetuas fore pœnas damnatorum oſtendimus lib. X. cap. 17. Circulum ac tranſmigrationem animorum refutavimus libro XII. capite 6. Nunc duobus verbis damnamus Epicureos negantes animæ immortalitatem, Pythagoricos aſſerentes reditum, fluxumque perpetuum vitæ, & interitus, Gnoſticos inficiantes remunerationem meritorum, Origeniſtas ſtatuentes finem exilii, ſuppliciique reproborum. Verbo dicam; credimus Evangelio Mat. XXV. 46. *Et ibunt* (impii) *in ſupplicium æternum, juſti autem in vitam æternam*; in quem locum Juvencus:

Æternum miſeri pœnâ fodientur iniqui,
Æternumque ſalus juſtis conceſſa manebit.

DE THEOLOGICIS DISCIPLINIS

LIBER VICESIMUS TERTIUS

De Theologalium Virtutum natura, atque exercitatione.

FACILE ex præmiſſa Symboli Apoſtolici expoſitione conjicitur nihil eſſe Chriſtiana fide præſtantius, nihil utilius; quoniam divinâ illius claritate perfuſi, quæ nec Athenienſium philoſophorum aſſidua contemplatio, nec idololatrarum gentium excogitavit religio, divini cultus præcepta, morum inſtitutiones, virtutum officia, & firmiſſimam atque inconcuſſam Theologicorum dogmatum doctrinam abſque ulla erroris caligine aſſequimur, tradimus, propugnamus. Sed cum ſit miſerrima illorum hominum conditio, quibus aut non affulget hujuſce fidei ſupernum lumen, aut ſponte ſedentibus in tenebris & umbra mortis ineſt pœnalis cæcitas, animique increduli ſordes ac dedecus; illorum tamen deterrima via, ac ſuprema malitia eſt, qui fidem non conſummantes operibus, nec poſito fundamento ſuperædificantes probatæ dilectionis aurum, & pretioſos piorum operum lapides, theſaurizant ſibi iram in futuro, amittunt ſperandarum rerum ſubſtantiam, nec adhibent omnem curam, ut peregrini & hoſpites ſuper terram ad Civitatem, cu-

Digitized by Google

jus artifex & conditor Deus, indefeſſo labore, invictoque ſtudio contendant. Ab iis enim, quibus ampliora collata ſunt beneficia, uſque ad minimum quadrantem reddendam eſſe rationem docent Evangeliorum parabolæ, commonſtrant diſperſæ Judæorum reliquiæ, flagitat, acriterque poſtulat ingratiſſimæ oblivionis meritum ſingulare. Poſteaquam ergo Catholicæ fidei ac religionis munus accepimus, myſteria cognovimus, firmitatem & vidimus & audivimus & contrectavimus; danda eſt opera, ne fides noſtra ſit inanis & mortua, ſed vividæ ſpei, & flagrantiſſimæ caritati conjuncta adipiſcatur repromiſſionem: nec ulterius per ſpeculum & in ænigmate, ſed ablato velamine, & facie ad faciem, quod firmiſſime credimus, atque expectamus, mente apertiſſime intueamur, corde jucundiſſime deguſtemus. Hujus rei gratiâ quomodo credendum ſit, quomodo ſperandum, quomodo diligendum proxima diſſertatione explicabo, divinæ Sapientiæ, quæ pulchræ dilectionis, & timoris, & agnitionis, & ſanctæ ſpei mater eſt, numine ſuppliciter demiſſeque implorato.

CAPUT I.

Quid ſit illa virtus, per quam prædictis, ceteriſque Eccleſiaſticis dogmatibus præſtatur aſſenſus.

SYMBOLO, & Orthodoxæ Religionis cuilibet veritati adeo firmiter aſſentimur, ut, quamquam ſenſum omnem humanum excedant, magis inconcuſſa & conſiſtentia credamus, quam ea, quæ aut tangimus, aut videmus. Id virtutis, quam *Fidem* dicimus, effectus eſt: & de hac virtute differentes, nomen, definitionem, & objectum quanta fieri poteſt perſpicuitate ac brevitate inquiremus.

A nomine ut ordiamur, dicta eſt fides *a Fio*, quod fiat, quod dictum eſt, inquit in 1. de Off. Tullius. Eo nomine ſignificantur apud Latinos conſtantia promiſſorum, patrocinium & clientela, auctoritas, fiducia, veracitas: unde conſuetum eſt dicere, fidem interponere, fidem liberare, in fidem & amicitiam ſe conferre, fidem fallere, fidem tribuere. Etiam Gen. XLIV. 32. Judas de Benjamin ait: *In meam hunc recepi fidem*; ſignificans promiſſionem factam patri illum reducendi: & de vadimonio, aut fidejuſſione Prov. XI. 15. *Affligetur malo, qui fidem facit pro extraneo*. Hic autem fidem accipimus, pro illa animi qualitate, qua firmiſſime, & abſque ulla fluctuatione aſſentimur iis, quæ a Deo revelata ſunt; de qua Gen. XV. 6. *Credidit Abram Deo, & reputatum eſt illi ad juſtitiam*; & ad Hebræos XI. 6. *Sine fide autem impoſſibile eſt placere Deo*.

Hanc

Hanc fidem definit Apoſtolus cap. citato verſu 1. *Fides eſt ſperandarum ſubſtantia rerum, argumentum non apparentium*. Eraſmus putat hic fidem laudari, non definiri. Juenin Tom. VI. pag. 163. ait hanc eſſe definitionem deſcriptivam, non eſſentialem: L'Herminier pariter Tom. VIII. p. 34. ait definitionem hanc eſſe minus accuratam; quod probat primo quia Apoſtolus non explicat naturam fidei per genus & differentiam, quod enim dicatur ſperandarum rerum ſubſtantia, in hoc certe commendatur fides, non definitur: quum idem ſit, ac baſis, & fundamentum ſpei Chriſtianæ. 2. quia fides non ſe extendit ad res ſperandas tantum; fide enim credimus etiam infernum, quem timemus. 3. quia fides non modo verſatur circa inevidentia, ſed & circa res evidentes, puta Dei exiſtentiam, & immortalitatem animorum. Accuratam ergo hi putant ſolam definitionem illam ſcholaſticam: *Fides eſt virtus divinitus infuſa, per quam intellectus firmiter aſſentitur iis, quæ a Deo revelata ſunt, propter ipſius revelantis auctoritatem*.

Etſi vero Apoſtolus definitionem verbo tenus non tradat more Dialecticorum; ſi tamen ſenſum inſpiciamus, definitionis utriuſque eadem vis eſt; & Apoſtolica longe ſublimior, & accuratior. Græce ad hunc modum ſe habet, Ἔστι δὲ πίστις ἐλπιζομένων ὑπόστασις. Hypoſtaſis, ſive ſubſiſtentia, aut ſubſtantia dicitur fides triplici titulo: primo quia adeo firmam rerum ſperandarum perſuaſionem gignit, ut iis tam firmiter aſſentiamur, ac ſi jam ſubſiſterent, ac præſentia ante oculos noſtros obverſarentur. Subſtantia ergo dicitur metonymice, ſive per tranſnominationem, quaſi dicatur *Virtus faciens ſubſiſtere in intellectu*. Hanc interpretationem tradunt Chryſoſtomus, Theodoretus, Theophilactus, Oecumenius, aliique Græcorum, necnon Eſtius, ac Tyrinus, & nos etiam Tom. III. p. 563. Quidquid ergo Scholaſtici allata definitione expreſſere, id affirmavit Apoſtolus uno vocabulo *hypoſtaſis*. Hujus vocis altera ſignificatio eſt, quod fides ſit ſpei noſtræ *baſis ac fundamentum*: atque juxta hunc ſenſum communiter traditum intelligimus virtutem fidei, quæ ſalutis initium eſt, non eſſe fiduciam illam, quæ eſt actus ſpei, atque fidem præexiſtentem ſupponit. Tertio apud Lyranum fides dicitur *ſubſtantia*, quoniam eſt inchoatio beatitudinis, & quemadmodum ſubſtantia eſt in rebus qualitatum omnium ſubſtratum, ita fides eſt prima virtus infuſa, cui aliæ ſuperadduntur. Nomine *rerum ſperandarum*, intelligitur fidei objectum, Deus primum, in quem tendimus, gloriam, reſurrectionem; & ne quis putet hæc tantum eſſe credenda, addit Apoſtolus: ἔλεγχος οὐ βλεπομένων, *argumentum non apparentium*. Ἔλεγχος non ſolum eſt *indicium*, ſed etiam *firma perſuaſio, & aſſenſus firmiſſimus*: ideoque ſenſus eſt, ſicut in dialecticis eſt Elenchus, ſive ratio explorandi argumenta, unde pendet ſcientiæ firmitas, ita in credendis fides eſt illa, per quam habetur certa probatio eorum, quæ non apparent, nec movent ſenſum.

Reſpon-

Digitized by Google

Reſpondemus itaque negantibus accuratam eſſe definitionem Apoſtoli, in ea vocem *hypoſtaſis* accipiendam metonymice, ideoque non tantum ſignificare Chriſtianæ ſpei fundamentum ac baſim, ſed etiam virtutem, ac ſupernaturalem qualitatem, quæ cauſſa eſt firmiſſimæ illius perſuaſionis, per quam revelata myſteria menti noſtræ conſtantiſſime inhærent. Eſt enim *ſubſtantia* metonymice idem ac virtus, & cauſſa, quæ facit ſubſiſtere. Ad 2. dicimus, ideo Apoſtolum addidiſſe *argumentum non apparentium*, ut demonſtraret, plura ad fidem ſpectare, quæ non ſperantur, eaque omnia, quæ revelata ſunt, & non apparent. Ad tertium vero reſpondemus immortalitatem animorum, exiſtentiam Dei, & alia nobis evidentia, ſpectare ad fidem in quantum creduntur ob ſolam divinam revelationem, etiam ab iis qui demonſtrationis vim non percipiunt, non in quantum a nobis certo argumentorum genere comprobantur.

Ex dictis ſequitur aſſenſum fidei eſſe firmiſſimum; per quod ab opinione, quæ penitus non excludit animi hæſitationem, ſecernitur. Quæri ſolet an hujuſmodi aſſenſus ſit liber, an ſupernaturalis, an diſcurſivus. Si enim articuli fidei, & Religionis Chriſtianæ rudimenta, ut diximus cap. 3., evidentiſſime ſunt credibilia, quomodo poſſumus, dum explorata ſunt credibilitatis motiva, cohibere aſſenſum? cur autem voluntas gratiæ munere trahenda eſt, dum ineſt menti immutabilis perſuaſio, Deum hæc revelaſſe, & non poſſe mentiri? quid vero in hujuſmodi aſſenſu eliciendo opus eſt ratiocinatione, ac diſcurſu?

Reſpondemus aliam eſſe evidentiam divini teſtimonii divinæque revelationis, aliam evidentiam objecti & rei revelatæ. Evidens nobis eſt, Deum nec falli nec fallere; inſtitutam ab ipſo Apoſtolicam Eccleſiam, hanc ejus ſpiritu duci, certiſſimum proinde eſſe quidquid ea proponit, puta Trinitatem, Incarnationem, Euchariſtiam. At hæc obſcura ſunt, ac tenebris obvoluta; ſenſum enim ſubterfugiunt, & ſupergrediuntur rationem, nec ad ea inveſtiganda poſſumus in hac peregrinatione pertingere. Itaque aſſenſus fidei eſt liber, quoniam licet explorata ſit auctoritas revelantis, non eſt evidens objectum, ſed impervium, reconditum, obſcuriſſimum. Eſt etiam ſupernaturalis, tum ratione revelationis, quia nullo quantumvis perſpicuo rationis lumine fidei myſteria Deo non revelante poſſunt apprehendi; tum ratione firmiſſimæ certitudinis, quia hæc nulli naturali momento innititur, ſed Apoſtolicæ prædicationi, miraculorum virtuti, & ſubminiſtrationi Spiritus ſancti: tum denique ratione piæ motionis, quia ad hunc conſtantem firmumque aſſenſum voluntas trahi debet repugnantibus rerum ſenſibilium imaginibus, humani intellectus anguſtiis, ſuperſtitionibus gentium, philoſophorum placitis, & hæreticorum machinamentis. Denique aſſenſus fidei diſcurſivus eſt ſuo modo; quoniam ab evidenti divina revelatione mens ad credendam rem latentem inflectitur,

tur,

tur, atque ex noto exploratoque principio ſubinfert veritatem, quæ nequit ex naturalium ſcientiarum præceptionibus hauriri.

Sequitur etiam ex dictis objectum *materiale* fidei eſſe omnem veritatem a Deo revelatam, ſive ad credendum propoſitam: quæ ſi inevidens ſit, & excedat ſenſum humanamque rationem, cujuſmodi eſt Trinitatis Myſterium, eſt fidei objectum neceſſario ac per ſe, quia niſi revelatum eſſet, non poſſet a nobis extorquere certum & conſtantem aſſenſum: ſi autem ſit aliunde evidens, ut Dei exiſtentia; eſt objectum fidei tantum per accidens, & in quantum ei præſtatur aſſenſus propter auctoritatem Dei revelantis, quum tamen firmiſſime ea veritas per naturalem quoque philoſophiam comparetur, & attingatur. Atque hinc liquet prorſus inutilem eſſe eam quæſtionem, an quod evidens eſt, poſſit ſubeſſe fidei, ſive, quod idem eſt, an fides conſiſtat cum evidentia objecti.

Diſputatur in Scholis, an objecta credibilia creverint ſucceſſu temporis. Antiquiores Scholaſtici, Magiſter, D. Thomas, Scotus, Aegidius, & alii tenent fidem quoad ſubſtantiam credibilium ſemper, etiam a mundi exordio fuiſſe eamdem. Recentiores, ut L'Herminier pag. 167. & Cardinalis de Laurea in 3. Sent. diſput. 3. art. 4. tenent uſque ad Apoſtolos & adventum Spiritus ſancti ſemper per novas revelationes objecta fidei creviſſe, poſt illud autem tempus eamdem ſemper fidem perſeveraſſe. Puto utramque ſententiam veram eſſe, ſed adhibendam diſtinctionem. Si objecta fidei ſecundum ſubſtantiam accepta intelligantur præcipua myſteria, aut explicite, aut implicite ſaltim credenda, eadem ſemper fuere; una eſt enim fides, ſine qua eſt impoſſibile placere Deo, omneſque Patres veteris Teſtamenti eumdem cum nobis ſpiritum fidei habuerunt, ut inquit Apoſtolus: ideoque *tempora variata ſunt*, *non fides*, ait Tract. 45. in Joannem S. P. Auguſt. Omnes ſiquidem, ab Adam uſque, in Deum, & in futurum Mediatorem crediderunt, etſi non adeo aperte revelata eſſet Trinitas divinarum perſonarum, & Chriſti paſſio ac divinitas, ſed veluti ſemen continet arborem latentem, & poſt temporis intervalla explicandam, primæva illa fides eſſet paullatim exponenda, & inſinuanda mortalium animis.

Si vero objecta fidei accipiantur *explicite*, & veluti rami e ſua radice foras emiſſi, atque inter ſe diſtincti numero; haud dubium, quod ſemper creverint uſque ad Evangelii promulgationem. Plura enim in lege naturæ Abramo, Jacobo, aliiſque Patribus revelata ſunt: plura per Moyſen ac Prophetas innotuerunt; plura, quæ ſub cortice veteris legis latebant, & antiquis myſteriis fuerunt promiſſa, ſub Chriſto patefacta ſunt & completa. At non proinde ſubſtantia credendorum immutata eſt, quemadmodum non eſt diverſa ſubſtantia ac materia humani corporis membris nunc perfectis & aſpectabilibus compacti, ab ea, quæ antea occulta & inviſa in maternis viſceribus latitabat, ibique

que primum fuit indigeſta & informis, poſtea ſuis diſtincta partibus, conſolidata, in lucem edita, enutrita, perfecta.

A temporibus autem Chriſti & Apoſtolorum omnia fidei objecta fuerunt adeo expreſſa, & manifeſto revelata, ut nonniſi contingens & accidentalis mutatio facta fuerit aut particularium rerum eventu, aut ſingularium propoſitionum definitione, ſemper perſeverante eadem perſpicua pleniſſimaque veritate, in qua omnia religionis capita, & univerſalia dogmatum omnium fundamenta certa & invariata conſiſtunt. Oportebat enim, ut Chriſtus Eccleſiam ſuam adverſus omnes hæreſes valide præmuniret, & quemadmodum ſpoponderat, miſſus ab illo Paracletus, Joan. XVI. 13., doceret Apoſtolos *omnem veritatem*. Quare quidquid temporis decurſu aut a Romano Pontifice, aut a plenariis Conciliis ſtatutum eſt, ex Apoſtolica traditione, diviniſque ſcripturis proponitur ac decernitur. Fruſtra ergo a nonnullis objicitur non ſemper ſpectaſſe ad fidem plura dogmata, quæ nunc refellere nefas eſt; E. G. Epiſtolam Judæ eſſe canonicam, Sanctorum animabus ſtatim poſt mortem conferri gloriam, Sacramenta eſſe numero ſeptem, Papam in factis dogmaticis eſſe infallibilem, Tridentinum Concilium eſſe Oecumenicum, Clementem XII. eſſe legitimum Petri ſucceſſorem; & alia hujuſmodi, quorum aliqua antiquitus definita non erant, aliqua etiam ignota. Enimvero propoſitiones univerſales, quas modo tenemus ſpectare ad fidem, ſemper in Eccleſia Apoſtolica obtinuerunt, licet nonnullæ a privatis quibuſdam in dubium fuerint revocatæ, cujuſmodi ſunt, Recipienda eſt doctrina Romanæ Eccleſiæ circa Canonem Scripturarum, circa Beatorum ſtatum, circa numerum Sacramentorum: particulares vero ex univerſalibus deducuntur; ut ex quo Papa ſit fidelium paſtor, & irrefragabilis auctoritatis, ſequitur errare non poſſe in definiendis quæſtionibus ad fidem, moreſque pertinentibus: ex quo œcumenicum ſit omne Concilium plenarium & legitime convocatum, infertur talem eſſe Synodum Tridentinam; ex quo omnis Romanus Pontifex canonice electus ſit Divi Petri ſucceſſor, conſequitur hoc honoris ac dignitatis loco habendum eſſe Clementem XII. Quod pari argumentatione de omni orthodoxa veritate concluditur.

Quodnam ſit objectum fidei *formale*, Theologi non conſentiunt, quibuſdam affirmantibus eſſe ſummam Dei veracitatem, quibuſdam vero divinam revelationem. Movet prioris ſententiæ auctores, quod incommutabilis Dei veritas, ſive Deus ipſe, in quantum fallere & falli neſcius eſt, nos ad aſſentiendum propoſitionibus revelatis pertrahat, ideſt, iccirco credamus, quoniam revelantur ab Auctore, qui incapax eſt erroris ac deceptionis. E contra alii inquiunt objectum *formale* eſſe revelationem divinam, quod hæc ſit ratio, ſub qua fides attingit ſuum objectum materiale, & per quam fides a ſcientia & ab opinione diſtinguitur. Sunt qui utramque opinationem conciliant, dicendo ſummam

ſummam Dei veritatem eſſe objectum formale *quod*, illud nempe quod credendo perpendimus in objecto *materiali*; cujuſmodi eſt color reſpectu potentiæ videntis; & revelationem eſſe objectum formale *quo*, ſcilicet rationem illam, ſub qua virtus fidei objectum proprium attingit, cujuſmodi eſt lux comparate ad facultatem videndi. Placet nobis, omiſſis tot metaphyſicis partitionibus, priorem ſententiam amplecti, & revelationem potius appellare medium, per quod nobis ea, quæ credenda ſunt proponuntur, quemadmodum demonſtratio eſt medium ad acquiſitionem ſcientiæ, & lumen ad viſionem corporum coloratorum. Videtur enim divinam revelationem eſſe potius effectricem cauſſam fidei, quam *formalem*; & ad credendum neceſſariam eſſe, ſicuti requiritur ad inſtituendum puerum præceptor aut pedagogus: quod fortaſſis innuit Apoſtolus ſcribens ad Rom.x.17. *Fides ex auditu, auditus autem per verbum Chriſti*: quibus verbis oſtenditur, per Dei verbum, ſive revelationem ad nos Apoſtolica prædicatione tranſmiſſam percipi auditu quæ ſunt credenda: ex ipſo auditu fidem in cordibus generari.

Reliquum eſt, ut nonnulla dicamus de fidei diviſione, quæ eſt in fidem *actualem*, & *habitualem*. Et *actualis* quidem eſt ipſe aſſenſus, quem auxiliante divina gratia præſtamus propoſitionibus a Deo revelatis: *habitualis* vero eſt permanens in anima affectio, per quam in eumdem aſſenſum facilius prorumpimus, & fideles dicimur, tametſi non ſemper a nobis actus fidei eliciatur, ſicut per *habitum* gratiæ & caritatis juſti Deoque cari efficimur, & per *habitus* naturalium ſcientiarum philoſophi aut mathematici. Ita hæc fides etiam in pueris ac dormientibus reperitur, & nullo peccato, niſi, infidelitatis & hæreſis, deleri poteſt. Jure itaque meritoque a gratia ſanctificante, & a caritate diſtinguitur; & amiſsâ per peccatum juſtitiâ remanet, ut definit Tridentina Synodus ſeſſ. 6. c. 28. Dicitur tamen ſine caritate & ſine gratia fides *informis*, quoniam caritas forma eſt, & perfectio virtutum ceterarum: ideoque ſi fides ab ordine amoris ſejuncta ſit, non eſt talis virtus, quæ reddere poſſit hominem in genere moris perfectiorem, licet adhuc ſit virtus intellectualis inclinans animum ad aſſenſum ſupernaturalium veritatum. E contra fides gratiæ & caritati conjuncta dicitur fides *formata*: quæ nomina licet ſint a Scholaſticis poſt ſæculum XII. adinventa, utiliter retinentur ad refutanda dogmata hæreticorum, adverſus quæ libro undeviceſimo diſceptavimus. Tandem hæc fides quatenus in ipſa juſtificatione cum ſpe & caritate inſeritur, ut evenit in Baptiſmo, ex Trident. Conc. ſeſſ. 6. cap. 7. appellatur *infuſa*; quatenus repetitis actibus gignitur & roboratur, dicitur *acquiſita*: dum per dilectionem operatur, *viva* eſt; ſine operibus, ut inquit Jacobus cap. 11. 26. *mortua eſt*, & quaſi ſine ſpiritu corpus.

Digitized by Google

CAPUT II.

Non reſolvi aſſenſum fidei in humanam rationem, neque in ſolam Scripturam, neque in privatum ſpiritum, internamque ſingulorum hominum perſuaſionem, ſed in auctoritatem Eccleſiæ ea, quæ credenda ſunt, definientis ac proponentis.

QUAESTIO, quam pertractant omnes Scholaſtici de fidei reſolutione, & analyſi, ſi a controverſiis, quæ inter nos, hæreticoſque verſantur abſtineremus, aut contentioſa eſſet circa verba altercatio, aut inutilis prorſus, & compendio expedienda rei ſatis apertæ definitio. Ego enim omnia, quæ ad fidem animo inſerendam concurrunt, breviter repetens animadverto me adductum motivis efficaciſſimis ad credendum, religionem Chriſtianam, ſive congregationem fidelium ſub Romano Pontifice Chriſti cultum ac legem profitentium eſſe divinitus inſtitutam, & in doctrina & morum inſtitutione immaculatam, ejuſque præcepta eſſe rectiſſima atque inconcuſſa, propterea quod auctorem habeant ipſum Deum, ac primam incommutabilem veritatem. Quare illud conſtantiſſimo aſſenſu probo, quod mihi per Rectorem ſuum Eccleſia ipſa, tanquam divinitus traditum, credendum exhibet. Ipſa vero Eccleſia ne infidelium ſuorum regimine ſubjiciatur errori, præter promiſſam ſibi divini Spiritus aſſiſtentiam, quam gravi qualibet controverſia emergente ſuppliciter invocat, tenet dijudicandorum regulam invariabilem, Scripturam nempe divinam & Apoſtolicas traditiones. Reſolvitur ergo fides in motiva credibilitatis, tanquam in prævìam quamdam diſpoſitionem, quæ neceſſaria eſt, ut certus ſim de veritate revelationis divinæ, nec imprudenter, & levi corde iis, quæ mihi proponuntur, aſſentiar: reſolvitur in auctoritatem divini teſtimonii, tanquam in objectum fidei *formale*, cujus cauſsâ præſtitus aſſenſus redditur præ omni alio fixus ac ſtabilis: reſolvitur in divinam revelationem, tanquam in medium, per quod ea quæ credenda ſunt Eccleſiæ innoteſcunt: reſolvitur denique in auctoritatem Eccleſiæ, tanquam in cauſſam proponentem, ideſt, tanquam in vivum Judicem, ad quem ſpectat de fidei quæſtionibus ſententiam pronunciare. Atque ita Scholaſtica diſputatio de Reſolutione fidei, quæ alioquì videtur implexa, inter Catholicos nullo negocio dirimitur, ſi hæc accurate diſtinguantur, motiva credendi, objectum, ut inquiunt, *formale*, Judex credenda proponens, & regula, ſive criterium ab ipſo Judice adhibitum, nimirum Dei verbum ſcriptum, ac traditum.

At

At non adeo facile hæc quæſtio expeditur, ſi adverſus hæreticos diſputemus. Horum enim aliqui nulla Eccleſiæ, ac divinarum Traditionum ratione habitâ, totum fidei ſtabilimentum in humana ratiocinatione conſtituunt, aſſerentes nihil eſſe credendum, niſi quod rationi conſentaneum eſt, obvium, ac manifeſtum; adeo ut nemo debeat altitudine myſteriorum terreri, nec fides ante rationem ſit imperanda, ſed credendum ſit duntaxat diſcuſſa, & enodata veritate. Hi ergo fidem, tanquam in regulam dijudicandi, in ſolam rationem reſolvunt; eaque de Scripturis divinis, earum ſenſu, ceteriſque fidei capitibus neglecta alterius Judicis ſententia definiunt. Hujus generis fuerunt olim Manichæi, de quibus S. Pater lib. de util. credendi cap. 1. His acceſſit Abaelardus, ut ſcribit ad Innocentium S. Bernardus Epiſt. 190: poſtea eadem veſtigia calcarunt hæreticorum omnium pernicioſiſſimi Sociniani. Ceteri autem hæretici unam fidei regulam ſtatuunt, divinam Scripturam, prout privato ſpiritu, & divinitus immiſsâ perſuaſione unicuique clareſcit, rejectis Apoſtolicis traditionibus, ſpretiſque Paſtorum Eccleſiæ decretis. Ergo, ne tam nefaria placita abſque ulla diſcuſſione prætereant, eliminandus principio eſt error Socinianorum; tum inſtituenda quæſtio, an ad dirimendas controverſias fidei ſufficiat ſola Scriptura, aut privatus, quem hæretici jactant, ſpiritus, an potius recurrendum ſit ad Eccleſiæ judicium, & auctoritatem: poſtremo inquirendum eſt, an præter verbum Dei ſcriptum admittendæ ſint, tanquam optima, & minime fallax fidei norma, tranſmiſſæ ad nos traditiones. Atque, ut a priori diſſertatione incipiamus, quoniam de ea perpauci ſcripſerunt, Sociniana autem hæreſis nimium ſerpſit, fuditque venenum lethiferum, illam ex ſacris literis, ex Patribus, atque ex iis, quæ attulit adverſus Manichæos Auguſtinus, & contra Petrum Abaelardum Bernardus, ſummatim ſimul, ac naviter profligabo.

Propositio I. Statui nequit norma, & libella, ad quam fides exigenda eſt, in ſola humana ratione.

Probatur 1. nam Chriſtus Matth. xi. 25. ait: *Confiteor tibi, Pater Domine cæli, & terræ, quia abſcondiſti hæc a ſapientibus, & prudentibus, & revelaſti ea parvulis*: & cap. xvi. 17. *Beatus eſt Simon, Bar-Jona, quia caro & ſanguis non revelavit tibi, ſed Pater meus, qui in cælis eſt*. Paulus in priori ad Corinth. ii. 4. *Et ſermo meus, & prædicatio mea, non in perſuaſibilibus humanæ ſapientiæ verbis, ſed in oſtenſione ſpiritus & virtutis: ut fides veſtra non ſit in ſapientia hominum, ſed in virtute Dei*; atque 1. ad Theſ. ii. 13. *Ideo & nos gratias agimus Deo ſine intermiſſione; quoniam cum accepiſſetis a nobis verbum auditus Dei, accepiſtis illud, non ut verbum hominum, ſed (ſicut eſt vere) verbum Dei, qui operatur in vobis, qui crediditis*. Collegit hæc, aliaque teſtimonia huc pertinentia Suareſius de Fide diſp. iii. ſect. 1. & Card. de Laurea diſp. vii. 1. Ex his vero argumen-

tum iſtud conficio. Si naturalis ratio eſſet fidei norma & criterium, non eſſent myſteria fidei abſcondita ſapientibus, ſed ad ea percipienda magis idonei eſſent illuſtres viri, qui multum ſapere videntur, quam manſueti & humiles demiſſe intellectum in obſequium fidei captivantes: non opus eſſet ad credendum divina revelatione, ſed ſufficerent hominum ratiocinia, & argumenta philoſophorum: non confirmanda Apoſtolica prædicatio patratis in Chriſti nomine ſignis, ſed eruditione, qua utitur hominum ſapientia: non insereretur fidei donum virtute Dei, & munere Spiritus ſancti, ſed animum pervaderet tanquam humana inſtitutio, ingenita ac naturali vi intelligentiæ. Atqui juxta Chriſti, & Pauli apertiſſimum teſtimonium, fidei arcana latent ſapientes ingenioque acutiſſimo præditos; revelantur, pro ſuo beneplacito, a Patre luminum illiteratis, carentibus acumine & hebeſcentibus; animoque ingenerantur non dialecticis artificiis, non humanarum ſcientiarum uſu atque exercitatione, ſed vi & efficacia divini verbi. Igitur naturalis ratio nequit eſſe rerum credendarum regula ac norma.

Deinde probatur Sanctorum auctoritate. Baſilius enim hom. in Pſ. 115. appellat fidem *aſſenſum nulla prævia inquiſitione nitentem*. S. P. Auguſtinus Tract. 40. in Joan. *Credimus*, inquit, *ut cognoſcamus, non cognoſcimus, ut credamus: quid enim eſt fides, niſi credere quod non vides?* Athanaſius lib. de ſalut. adventu, *Non enim fides de re evidenti concepta, fides dici poterit*. Ambroſ. lib. 1. de Abraham cap. 3. *Rationem præveniat fides*. Greg. Magnus in 1. Regum cap. 4. *Fide velut fama Deum cognoſcimus*: & hom. 26. in Evangelia, *Nec fides habet meritum, cui humana ratio præbet experimentum*.

Præterea Socinianos acutiſſimos quidem dialecticos, ſed captioſos Sophiſtas ipſa ratione revincimus. Ac primo: Fides aut definitur, aut commendatur, quod ſit convictio rerum non apparentium; at quæ ratione percipiuntur, non ſolum apparent, ſed etiam ſcientiam generant. Ad fidem ergo neceſſarium non eſt, ut quæ credenda ſunt, ratione percipiantur. II. Si fidei capita ratione expendantur, aut occurrent menti argumenta probabilia, aut certæ demonſtrationes: ſi argumenta probabilia, opinionem gignent, non fidem corroborabunt; neque habebimus firmiorem propheticum ſermonem, ſed circumferemur omni vento, & diſtrahemur hæſitatione: ſi autem invictæ demonſtrationes, nullum erit fidei meritum, nec Chriſtiana religio ſublimior erit Græcorum philoſophia, ut diximus Volum. 11. pag. 42. III. Si non eſſent credenda ea, quorum rationem reddere non poſſumus; tanquam falſa ea ſingula habenda eſſent, quorum cauſſam non valemus oſtendere, ut quod narrant de Agrigentino Siciliæ ſale, qui admotus igni flueſcit, in aqua vero tanquam in igne crepitat: de fonte Debris apud Garamantum, diurnis horis frigidiſſimo, nocturnis tam fervido, ut tangi non poſſit: & de aliis naturæ mirabilibus, quæ commemo-

Digitized by Google

memorat S. Pater lib. xxi. de Civit. Dei cap. 5. his verbis perſtringens infideles negantes æternitatem pœnarum, quod rationem ſuperet corpora perpetuo vivere, & infernalibus ignibus concremari, *Hi tamen fidei reprehenſores, exactoreſque rationis, quid ad iſta reſpondent, de quibus ratio reddi ab homine non poteſt, & tamen ſunt, & ipſi rationi naturæ videntur eſſe contraria?* IV. Vel norma fidei eſt ratio, quam mens convertitur ad communes ideas & ingenitas atque anteceptas; vel a ſenſibus hauſtas, factitias, & ſingulares: ſi illud affirmes, idem eſt Chriſti fides, ac Platonis vel Carthesii phiſiologia; ſi alterum aſſeris, ut una non eſt ſingulorum idea, nec ratio inde petita, ita una non erit fides, ſed pro ſingulorum perceptione multiplex, & tanquam Schola Athenarum in ſectas diſciſſa. V. Quemadmodum animal premente corporeo plaſmate ad æthera volare non poteſt, ita mens conſortio carnis depreſſa nequit ad myſteriorum agnitionem elevari. At quamvis nonnulli poſſent ratione certa huc pertingere, quoniam id impoſſibile eſt inſipientibus & univerſæ credentium multitudini, ſtatuenda eſſet communis quædam fidei norma in gravis auctoritatis imperio; *ſicut etiam ii, qui* poſſent volare, *ne cui eſſent periculoſo invitamento, deberent pauliſper incedere, qua etiam ceteris tutum eſſet*, inquit magnus Auguſtinus de util. credendi cap. x. num. 24. VI. Neque in amicitia, & ſocietate generis humani abſque ſumma impietate contemni poteſt quicquid certa ratione non demonſtratur; patrem enim noſtrum credimus interpoſita matris auctoritate, ipſam vero matrem plerumque obſtetricibus, nutricibus, famulis enuntiantibus, qui proculdubio poterant parienti filium furari, ſpuriumque ſupponere: quanto ergo magis credendum eſt Catholicæ Eccleſiæ auctoritati, etiamſi myſteria omnia ratione non aſſequamur; quum illam divina teſtimonia immunem ab omni deceptione pronuntient? Vide eo loci num. 26. doctorem maximum Auguſtinum. VII. Si ad fidem neceſſaria eſſet diſquiſitio rerum quæ proponuntur, omniaque eſſent ad rationis trutinam revocanda, neque aliàs exploratæ auctoritati eſſet obſequenter acquieſcendum; immerito laudaretur Abraham, qui divinis promiſſis de futura ſeminis ſui propagatione emortuo jam corpore contra ſpem in ſpem credidit: immerito ſanctiſſima Dei Genitrix, quæ Angelo nuntianti, ad ea verba *Non erit impoſſibile apud Deum omne verbum*, rationem fide præveniens humilem præbuit aſſenſum: immerito Apoſtoli, qui ad unius vocis imperium ſequuti ſunt Dominum; immerito denique Patres omnes, qui ad hæc uſque tempora ineffabile Trinitatis myſterium ſola auctoritate contra hæreticos propugnarunt. Commendanda potius foret Sara, quæ ait: *Num vere paritura ſum anus?* Commendandus Zacharias, qui fidem ratione tentavit; nec increpandi erant diſcipuli ob duritiam cordis, quando credere noluerant Chriſti reſurrectionem. Atque hoc argumento utitur contra Petrum

trum Abaelardum S. Bernardus: imo & Apoſtolus cap. XI. ad Hebræos, ubi fidem ex actis veterum Patrum magnificentiſſime laudat. Vide & Du-Amelium Tom. IV. Tract. I. cap. 4.

Objicies. Niſi omnia, quæ credenda proponuntur ad rationis normam eſſent ponderanda; non eſſet recte ab Eccleſiaſtico ſcriptum cap. XIX. 4. *Qui cito credit, levis eſt corde*; & ab Joanne I. Ep. IV. I. *Nolite omni ſpiritui credere, ſed probate ſpiritus ſi ex Deo ſint*. Ratio itaque norma eſt credendorum; & Catholici ad auctoritatem Eccleſiæ confugiunt, ut plebem ſuperſtitione deterreant, ac inſerant animis ſub myſteriorum nomine abſurda, atque aciem ingenii obruant, & efficta imagine religionis perſtringant.

Reſp. ſervanda Eccleſiaſtici, & Apoſtoli monita, dum nos alloquuntur homines dubiæ fidei, pſeudoprophetæ, & novorum dogmatum auctores; non vero dum proponuntur credenda ab Eccleſiæ ſummis Paſtoribus, quos in definiendis, ac dijudicandis controverſiis novimus duci irrefragabilis veritatis afflatu: quod ſi alicui Religio Chriſtiana primum annuntiaretur, ei revocanda ad rationis libram motiva credendi, ut prudenter ſe gerat, ultro concedimus. Sed aliud eſt requiri rationis criterium in eligenda religione; aliud nihil eſſe credendum, niſi quod ratione percipitur, & ipſam religionem conculcare, quia plura deprædicat, quorum apertam cauſſam reddere non valemus, atque in ratione, non in auctoritate locare fidei diſquiſitionem. Eccleſiaſticus eo loci, *non de fide in Deum, ſed de mutua inter nos loquitur credulitate*, ait cit. Epiſt. D. Bernardus. Revera quantum hominibus invidis, ſubdoliſque credere afferat detrimenti, ex Joſue a Gabaonitis decepto, & ex Criſpo, & Hippolyto injuſta cæde ſublatis, demonſtrat in hunc locum A lapide. Quidam ea verba *Qui cito credit*, ita accipiunt, ac ſi diceretur, *Qui ſe committit*, ſcortis, ſcilicet, & fornicariis, de quibus eſt ſermo. Joannes accipiendus eſt de pſeudoprophetis, qui a fide Chriſti Jeſu tunc temporis abducebant, negantes hunc veniſſe in carne. Horum quidem & ſimilium pſeudoprophetarum ſcita probare debemus, an catholicis inſtitutionibus conveniant. Privatorum quoque hominum placita, nova præſertim, & obſcura rationis libramento ſunt ponderanda, hujuſque rationis momenta æquâ lance juſte recteque penſanda ſunt. Ceterum religione perſpectâ, hujus dogmata ſunt, quantumvis ſublimia appareant, firmiſſime ſuſcipienda, non ad libellam penſitanda laſcivientis ingenii. Ita Apoſtoli poſtquam virtutes ac ſigna præceſſerant, & in Chriſto demirati fuerant occultæ divinitatis majeſtatem, ita ut dici non poſſet, quod irrationabiliter ſequerentur vocantem, ſeſe illi ſingulari fidei merito ſubjecerunt. Vide & Hieronymum in cap. IX. Matthæi.

Honoratum Manichæorum ore muſſantem, quod Catholici ſuadeant abſurda, & a ratione aliena, ita S. Pater alloquitur, cap. VII. n. 17.

n. 17. *At abſurda ibi, dicis, videbantur. Quibus aſſerentibus? Nempe inimicis, qualibet cauſſa, qualibet ratione, non enim hoc nunc quæritur, tamen inimicis. Cum legerem, per me ipſe cognovi. Ita ne eſt? nulla imbutus poetica diſciplina Terentianum Maurum ſine Magiſtro attingere non auderes: Aſper, Cornutus, Donatus, & alii innumerabiles requiruntur, ut quilibet poeta poſſit intelligi, cujus carmina & theatri plauſus videntur captare: tu in eos libros, qui quoquo modo ſe habeant, ſancti tamen, divinarumque rerum pleni prope totius generis humani confeſſione diffamantur, ſine duce irruis, & de his ſine præceptore audes ferre ſententiam?* Eadem a Socinianis præſtat in præſentia repoſcere.

CAPUT III.

Sequitur quæſtionis pars altera, ſcilicet an ad dirimendas controverſias fidei ſola Scriptura ſufficiat.

POSTREMA verba Auguſtini aperte docent, ſacros, divinarumque rerum plenos libros non eſſe abſque duce & præceptore evolvendos. Hæretici e contra, inquiunt divinam ſcripturam adeo eſſe apertam ut unuſquiſque, exigui licet ingenii, dogmata ibidem tradita nullo proponente ac declarante aſſequatur. Sibrandus, & Hunnius aliique citati a Jacobo Gretſero viro Societatis Jeſu doctiſſimo lib. III. defen. Bellarm. cap. I. inquiunt falſo a nobis hoc dogma ipſis hæreticis tribui, quum & iidem fateantur in ſcripturis permulta occurrere ſcitu difficillima, & quæ non idiotis tantum, verum etiam viris doctiſſimis plurimum negotii faceſſant. Sed imperitos ſpecioſis verbis decipiunt homines callidiſſimi. Etſi enim alicubi Scripturam intellectu difficilem fateantur, & donum quoque interpretationis Eccleſiæ prorſus non denegent; nihilominus contendunt dogmata quæque ad ſalutem neceſſaria in ſacris literis contineri, ea obſcura quidem eſſe ſuperbis & infidelibus, non autem humilibus, & qui gratiæ fideique ſpiritu aguntur; hos uno verbi ſcripti præſidio omnia quæ ſunt credenda dijudicare; ſi quid abſtruſum ac perdifficile in uno ſcripturæ textu ob implexam ſignificationem verborum invenitur, illud alio in loco abſque ulla ambiguitate expedite ac dilucide contineri: difficultatem denique, non rerum eſſe, ſed verborum, quibus per Grammaticas inſtitutiones, ac peritiam hebræorum, græcorumque ſyntaxeos expoſitis, adinſtar ſolis nubibus omnibus diſſolutis, catholicam doctrinam ſingulari nitore, nimiaque perſpicuitate affulgere. At nos ex adverſo ſolam Scripturam ad controverſias fidei componendas ſatis eſſe, atque res omnes in ea tradi-

traditas per ſe cuique fidelium apertas eſſe negamus, aſſerentes temere, ac imprudenter ſe gerere quiſquis Eccleſiæ auctoritate neglecta arrogat ſibi munus interpretationis, confugitque ad divinorum librorum oracula, tanquam ad Judicis definientis tribunal.

Diſtinguunt etiam hæretici duplicem ſcripturæ perſpicuitatem, externam unam, quæ ſita eſt in verbi miniſterio, & in ipſius Scripturæ propoſitione; interiorem alteram in ſcrutatione & cognitione fidelium: ac de prima inquiunt, omnia per illam producta eſſe in lucem apertiſſimam; de altera vero fatentur interdum eſſe enthuſiaſmum quemdam, interdum divinam inſpirationem, ſed ab his, qui ſpiritum Dei non habent, negant vel unum jota percipi poſſe: quo miſero falſitatis perfugio utitur poſt Reformatæ, ut vocant, Eccleſiæ anteſignanos Jacobus Piccninus in Triumph. cap. 2. quem poſt P. Semery, Hyacinthum Tonti, & Cardinalem Vincentium Gotti, in Epiſtolis Polemicis refutavit Abbas Benedictus Bacchini methodo brevi, expolita, ac plurimum elaborata.

Ut quæſtionem hanc pro inſtituti noſtri ratione facile diſſolvamus, prænotandum eſt nos inter ac Novatores convenire, quod ſacra Biblia tanquam Fidei norma ſint agnoſcenda: ſed illi normam ipſam & Judicem imperite confundunt; nos unum ab altero diſtinguendum meliori, ſanoque judicio exiſtimamus. Hæreticorum vox una eſt, *Scriptura, Judex, norma & regula agnoſcitur, ad quam, ceu ad lydium lapidem omnia dogmata exigenda ſunt, & judicanda*: & Piceninus cap. 13. Apologiæ abutitur ad errorem hunc venditandum auctoritate S.P. Auguſtini in Pſalm. XXI. n. 30. ubi tamen, quemadmodum animadvertit Bacchinus 2. Epiſt. Polem. num. 3. accurate S.P. diſtinguit allata comparatione litigantium, inter teſtamentum & Judicem, ſive inter judicii criterium, & Judicis ſententiam pronuntiantis auctoritatem. Auguſtini verba paullo infra in 2. prop. aſſerentur. At vetus eſt hæreticorum conſuetudo ad ſolas ſcripturas provocare, eaſque pro libito in ſenſum, quem ipſi approbant detorquere, ut S. Pater ſcribit de Arianis lib. 1. contra Maxim. cap. 1. & de Pelagianis de Nat. & Grat. cap. 39. apud præclarum Ordinis Scriptorem Taddæum Caluſchi Mediolanenſem in Examine Reformatæ, ut appellant, Eccleſiæ art. 6. Nos itaque Scripturam eſſe fidei normam, licet non unicam, profitemur, eſſe normam ſimul ac Judicem denegamus.

Propositio I. Sacra Scriptura non eſt adeo aperta, & perſpicua, ut ſola ad omnia dogmata definienda ſufficiat.

Hanc aſſertionem fuſiori ſtilo propugnant omnes Controverſiarum Tractatores, Bellarminus lib. III. cap. 1. & Gretſerus in ejus Defenſione, Thomas Stapletonus lib. XI. Becanus Opuſc. 2. Tom. 5. & in Manual. lib. 1. q. 4. Macedo de Clavibus Script. Controv. 3. aliique innumeri. Probatur autem primo Scriptura ipſa. Cur enim David fidelis quidem

quidem, & humilis, Pſalm. cxviii. 18. ait: *Revela oculos meos, & conſiderabo mirabilia de lege tua?* & v. 34. *Da mihi intellectum, & ſcrutabor legem tuam?* Cur diſcipulis proficiſcentibus in Emauntem Lucæ xxiv. 27. *incipiens* (Jeſus) *a Moyſe, & omnibus prophetis interpretabatur in omnibus ſcripturis, quæ de ipſo erant.* Cur Spado Reginæ Candacis legens Iſaiam, & interrogatus a Philippo num lecta intelligeret, Act. viii. 31. reſpondit, *Quomodo poſſum, ſi non aliquis oſtenderit mihi?* Cur inquam, ſi ſcriptura, ſolis inſtar, ſeipsâ unicuique ſplendeſcit? Sane reponere non poſſunt Heterodoxi ſanctiſſimum Davidem, Chriſti diſcipulos triſtitiâ ob illatam Chriſto mortem affectos, & loquentes de iis quæ acciderant in Hieruſalem, atque Eunuchum diſcendi cupidum, & ſacrorum librorum cultorem, fuiſſe ſuperbia tumidos, & omni fide deſtitutos. Neque regerent perculſos tantum difficultate verborum; cum linguam callerent hebraicam, neque hujus, ſed latentium myſteriorum poſcerent expoſitionem. Inſuper nec externam revelationem & miniſterium verbi petebant, cum non ſemel hanc nacti fuiſſent, ſacroſque libros haberent præ manibus. Qua ergo via hæretici ſe expedient? Num dicent Davidem, Eunuchum, Diſcipulos nondum in fide corroboratos? At de Davide hoc ſentire non licet. Spado vero, & Diſcipuli, quamquam non omnia completæ Redemptionis myſteria firmiter percepiſſent, attamen ſacram ſcripturam eſſe verbum Dei fatebantur. Cur hanc recipientibus Prophetarum oracula non fuerunt aperta? Ac ſi in fide nutantibus plura apparent ambigua, hi quomodo ad fidem pertrahentur? Miniſterio verbi? iſtud nondum aſſequuntur. Interna revelatione? hæc enthuſiaſmus eſt, ac non ſemel, fatentibus hæreticis, fallax deceptio. Dicent forte ſcripturarum perſpicuitatem apparuiſſe tantummodo poſt promulgationem Evangelii, & adventum Spiritus ſancti? Neque id ſolidi crepat aliquid. Nam & in veteri teſtamento, ſi ſcriptura, ſolis inſtar, ſeipsâ diſcernitur, miniſterio verbi propoſita debebat ſingulis illuceſcere. Præterea ex verbis Pauli 2. ad Corinth. iii. 15. *uſque in hodiernum diem, cum legitur Moyſes, velamen poſitum eſt ſuper cor eorum;* atque ex Petro ſcribente 2. Epiſt. iii. 16. de Epiſtolis Pauli, *In quibus ſunt quædam difficilia intellectu, quæ indocti, & inſtabiles depravant, ſicut & ceteras ſcripturas,* liquet etiamnum perſeverare, niſi aliud lumen adhibeatur, antiquam Scripturarum obſcuritatem.

Probatur 2. ex PP. Atque, ut mittam Clem. Alex. lib. 2. Strom. cap. 6. Origen. Hom. 12. in Exodum, Baſilium Epiſt. 75. ad Neocæſarienſes, & alios, quos improbo labore collegit Coccius; S. P. Auguſtinus, quo præſertim abutuntur hæretici, Præf. in Pſalm. cxl. ſcribit: *Sunt in ſcripturis ſanctis profunda myſteria, quæ ad hoc abſconduntur, ne vileſcant, ad hoc quæruntur, ut exerceant, ad hoc aperiuntur, ut paſcant.* Et in 2. de Doctrina Chriſt. cap. 6. *Sed multis & multipli-*

Digitized by Google

cibus obſcuritatibus, & ambiguitatibus decipiuntur, qui temere legunt, alius pro alio ſentientes; quibuſdam autem locis quid vel falſo ſuſpicentur non inveniunt, ita obſcure quædam dicta denſiſſimam caliginem obducunt. Quod totum proviſum eſſe divinitus non dubito ad edomandam labore ſuperbiam, & intellectum a faſtidio revocandum, cui facile inveſtigata plerunque vileſcunt. In Epiſtola quoque ad Voluſianum III. nunc CXXVII. ait: *Tanta eſt enim Chriſtianarum profunditas literarum, ut in eis quotidie proficerem, ſi eas ſolas ab ineunte pueritia uſque ad decrepitam ſenectutem maximo ocio, ſummo ſtudio, meliore ingenio conarer addiſcere.* Quid Patres commemoro? Ipſi hæretici parum ſibi conſtantes hanc veritatem confeſſi ſunt: nam Lutherus Præf. in Pſal. ait: *Scio impudentiſſimæ eſſe temeritatis eum, qui audeat profiteri unum ſcripturæ librum a ſe in omnibus partibus intellectum.* Witakerus q. 4. cap. 1. *Concedimus multa loca obſcura eſſe, & ſcripturas egere explicatione, & ob hanc cauſſam miniſtros Dei audiendos eſſe, & ſcripturæ peritiſſimos eſſe conſulendos.* Brentii & Kemnitii antilogias vide apud Bellarm. cit. loco.

Tertio refelluntur hæreticorum ſubterfugia. Inquiunt enim obſcuritatem ſcripturarum verborum eſſe, non rerum. At Auguſtinus citata ad Voluſianum Epiſtola, inquit: *Tanta non ſolum in verbis, quibus iſta dicta ſunt, verum etiam in rebus, quæ intelligendæ ſunt, latet altitudo ſapientiæ, ut annoſiſſimis, acutiſſimis, flagrantiſſimiſque cupiditate diſcendi hoc contingat quod eadem Scriptura quodam loco habet: Cum conſummaverit homo, tunc incipit.* Deinde in eo Evangelii teſtimonio, in cujus intelligentia nunquam Lutheri, & Calvini diſcipuli convenire potuerunt, *Hoc eſt corpus meum*, quodnam verbum obſcurum eſt? quidnam pronomine illo uſitatius? quæ propoſitio hac planior? cujus vocabuli magis, quam *corporis*, explorata perceptio? Myſterium itaque Euchariſticum, non verborum involucra, deterret Calvinianos. Eadem eſt ratio verborum illorum, *Verbum caro factum eſt*, quæ in oppoſitum ſenſum trahunt Neſtoriani, & Eutychiani. Undenam, niſi ex Myſterii altitudine, illorum hæreticorum alucinatio? Apoſtolicam quoque ſententiam, *Arbitramur juſtificari hominem per fidem*, quis dixerit involvi difficultate tantum grammatica? Et tamen quid ſit hæc fides, quid hominis juſtificatio, quid ad hanc requiratur, graviſſima quæſtio eſt, in qua nobiſcum, & invicem Novatores pugnaciſſime bellum gerunt. Omittimus alia iſtiuſmodi innumera. Affirmant præterea hæretici unum ſcripturæ textum ex alio innoteſcere. Sed quid agendum erit, cum plures invicem videbuntur pugnare? Si expendamus utrumque, creſcat neceſſum eſt hæſitatio: ſi unum duntaxat locum excipiamus, & viget adhuc mentis perplexio, & ſacrilege Dei verbum repudiatur. Quo inſuper jure unum locum alteri præferemus? Tandem inquiunt veritatis lucem humilibus affulgere: ſed quomodo nobis

Digitized by Google

nobis perſuadeamus fiduciam illam ab Heterodoxis jactatam non eſſe audaciſſimam temeritatem, nec ſpiritus humilitatis vicem gerere ſpiritum cœnodoxiæ, affirmante Apoſtolo non ſingulis in Eccleſia datam eſſe diſcretionem ſpirituum? At de his paullo infra.

Poſtremo, niſi Deus ſcripturæ interpretationem commiſiſſet Eccleſiæ illamque omnium menti luculentiſſimam, apertiſſimamque exhiberet, quiſnam inter paſtorem, & gregem diſcerneret? quo jure idem Apoſtolus in 1. ad Corinth. affirmaſſet non omnes doctores eſſe, non omnes interpretes? quis non poſſet ſibi arrogare munus docendi, Apoſtolicam miſſionem, onus præsbyterii, Evangeliſtarum ſanctorumque miniſterium? Audent quidem tantum facinus hæreticorum complures; ſed reclamat eo loci, cap. XII. 29. Apoſtolus: *Nunquid omnes Apoſtoli? nunquid omnes Prophetæ? nunquid omnes Doctores: numquid omnes virtutes? nunquid omnes gratiam habent curationum? nunquid omnes linguis loquuntur? nunquid omnes interpretantur?* Nota & corporis, membrorumque, quæ ſimul juncta ſunt, ibidem traditam comparationem: ut enim tolleretur auditus, *ſi totum corpus* eſſet *oculus*, & corporis diſrumperetur compago, ſi omnia membra haberent eumdem actum; ita abjicitur verbi miniſterium, ſi omnes Scripturam percipiant, & ſcinditur unitas Eccleſiæ, ſi unicuique detur eadem interpretationis auctoritas. Quamobrem hæc ſupremis Paſtoribus collata eſt, *Et Deus temperavit corpus, ei, cui deerat, abundantiorem tribuendo honorem, ut non ſit ſchiſma in corpore*, inquit ibidem Paulus. Revera nulla ſecta hæreticorum ſibi de Scripturarum perſpicuitate blandientium potuit hactenus tenere unitatem; quoniam iſte ad hunc ſenſum, ille ad alterum eadem verba detorquens, dogmata pro libito unuſquiſque ſubvertit. Ad Eccleſiæ ordinem accedit ejuſdem divinæ Scripturæ dignitas, quæ poſtulat ut fidei myſteria abſque arrogantia credantur, & Dei oracula aſſiduâ contemplatione verſentur. Ita illuſtriores poetæ, & philoſophi præſtantiſſimi fabulas, & naturæ ſcientiam, ne vulgata vileſcerent, peregrina phraſi, ac mirabili artificio obducere ſtuduerunt. Ne repetam Auguſtini alloquium; ipſe Lutherus morti proximus, ut refert Aurifaber, *Virgilium in Bucolicis*, inquit, *non poteſt intelligere, niſi qui fuerit quinque annis paſtor: Virgilium in Georgicis non poteſt intelligere, niſi quinque annorum agricola: Ciceronem in Epiſtolis non intelligit, niſi viginti annis verſatus ſit in aliqua Republica inſigni. Scripturas ſanctas ſciat ſe nemo deguſtaſſe, niſi centum annis cum Elia, Eliſæo, Joanne Baptiſta, & cum Chriſto & Apoſtolis Eccleſiam gubernarit.*

Propositio II. Judicium de fidei quæſtionibus nequit ex ſolis Scripturis repeti, ſublata vivi Judicis auctoritate.

Demonſtratur 1. quoniam poteſt in quæſtionem venire ipſe canon ſcripturarum: hæc autem quæſtio quomodo e ſacris literis componi poterit? Sit impius aliquis, qui utrumque teſtamentum repellat, per

Digitized by Google

quam alterius Teſtamenti auctoritatem poterit controverſia iſta reſolvi? Pervulgatum eſt hoc argumentum, allatumque a Cano lib. 11. cap. 7. & ab aliis. Sed accipe quanto verborum pondere illud urgeat Auguſtinus lib. XI. contra Fauſtum cap. 2. *Si non de aliqua particula, ſed de toto audies contradicentem & clamantem, Falſus eſt: quid ages, quo te convertes? quam libri a te prolati originem, quam vetuſtatem, quam ſeriem ſucceſſionis teſtem citabis? Nam ſi hoc facere conaberis, & nihil valebis; & vides in hac re quid Eccleſiæ Catholicæ valeat auctoritas, quæ ab ipſis fundatiſſimis ſedibus Apoſtolorum uſque ad hodiernum diem ſuccedentium ſibimet Epiſcoporum ſerie & tot populorum conſenſione firmatur.* Ratione conſimili ſi de *autographia* unius libri, aut unius textus oriatur contentio, neque occurrit in alio libro, puta Hiſtoriam Suſannæ, aut Adulteræ; undenam componi poterit hæc diſceptatio? Si præterea a diſputantibus varii textus citentur, & unus neget alterius auctoritatem, & dicat, *Illud quod per te ſonat falſum eſt*, (inquit ibidem Auguſtinus) *hoc autem quod contra te eſt, verum eſt*; quò adverſarius confugiet? Contendat inſuper aliquis recipiendos in canone libros apocryphos, aut ab hæreticis confictos, ut inductos a Baſilide Prophetas, Bartholomæi, & Nicodemi Evangelia; aut a nonnullis Patribus commendatos, ut Hermam, Epiſtolam Barnabæ, Apocalypſim Petri; qua ſcriptura commonſtrante hos inter apocrypha ſcripta rejiciemus? Detur præterea antiquiorum librorum autographiam comprobari teſtimonio poſteriorum: hos quorum auctoritate adverſus impios poſſumus vindicare? Quæſtio itaque de canone ſcripturarum, niſi ad judicium Eccleſiæ confugiatur, manebit ſemper ambigua. Atque hinc eſt, quod Athanaſius in Synopſi rationem afferens, cur non recipiamus Evangelium Thomæ, reſpondet, *Quia non eſt in Catholico canone*. Et S. Pater lib. 1. ſerm. Dom. in Monte cap. 3. ſcribit a nobis cenſeri apocrypham Apocalypſim Pauli, quoniam illam *Eccleſia ſana non recipit*. E contra libros Machabæorum, alioſque ab hæreticis rejectos ipſius Eccleſiæ auctoritate retinemus, juxta regulam S. P. Auguſtini lib. 11. de Doctrina Chriſt. cap. 8. & lib. XVIII. de Civit. Dei cap. 36. Accedit in hujus argumenti confirmationem, quod Novatores aliquos veteris teſtamenti libros rejiciunt, quia non extiterunt in canone Judæorum, ideoque non ad ſacrarum literarum judicium, ſed ad Synagogæ tribunal, ut diſcernant ſacrorum librorum auctoritatem, confugiunt, non denegantes Eccleſiæ Judæorum quod temere negant Catholicæ, & Orthodoxæ. Adverſus nos etiam objiciunt quod recipiamus libros ab Eccleſia priorum ſæculorum nequaquam probatos, a ſe vero omnes illos retineri, quos ante magni Gregorii tempora Eccleſia ipſa probabat, ut Piccninus ait in Triumpho cap. 2. num. 26. Vel Eccleſia hujus controverſiæ Judex eſt, vel non eſt. Si primum affirmant, cur ad ſolam ſcripturam nos provocant?

cant? Si Eccleſia caret judicandi auctoritate; quid ad veterem Synagogam, quid ad Eccleſiam priorum ſæculorum appellant?

Deinde probatur theſis, quia poteſt inſtitui diſputatio circa intelligentiam unius Scripturæ textus, quem utraque pars contendat diverſum habere ſenſum. Sit in exemplo, *Hoc eſt corpus meum*; quæ verba proprie & literaliter accipiunt Lutherani, Calviniſtæ autem figurative, & ſymbolice: aut hæc alia, *Baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti*, quæ Anabaptiſtæ de ſolis adultis, alii de omnibus promiſcue accipienda eſſe docent. Si ex ſola Scriptura hæc controverſia dirimitur: quare hæretici eumdem ſenſum non aſſequuntur? quare idem dogma unanimiter non propugnant? Si allati textus ambigui ſunt, cur non proferuntur alii tam expreſſi, & aperti, ut pars contraria acquieſcat? At etiamſi proferrentur, nonne reſponderet Adverſarius, ut Fauſto Auguſtinus lib. XIII. cap. 4. *Quomodo ille, cui non credo profert mihi ſcripturas, quibus de illo credam; et eis ipſe conatur dare auctoritatem, cum ego ipſi non credam?* Quomodo, inquiet Calviniſta, affert adverſus me Lutheranus divinam Scripturam, qua ipſi credam, ſi ipſe ſcripturæ ſenſum non percipit? quomodo conatur illam explicare, ſi mihi obvia eſt oppoſita interpretatio? Similia reponet contra adverſarium ſuum Lutheranus. Atque ita, ſi talis judiciorum forma præſcribatur, ut nullum præter ipſam ſcripturam judicium expectandum ſit, nullus litigiorum finis erit, &, quemadmodum comprobat experimentum, perpetuo diſſidia inter Heterodoxos crudeſcent.

Accedit tertium argumentum. Diſtinguendum quippe eſt, ut poſſint utrinque litigantium rationes audiri, Judex, & Norma. Sit in exemplo, dum condito teſtamento, ac viro defuncto, qui de hæreditate diſpoſuit, propinqui nequeunt ad concordiam revocari, norma quidem ad litem dirimendam ſunt tabulæ a Notario conſcriptæ, ſed neuter jure bona teſtatoris acquiret, ſi unus aut neget producta inſtrumenta, aut ex his petat cauſæ ſuæ patrocinium, neque ſit vivus Judex, qui expendat pugillaria, audiat diſſidentes, & ſententiam pronuntiet. Ita poſt Chriſti mortem intentarunt nobis litem ad hæc uſque tempora hæretici, nec fuit eorum quiſpiam, qui teſtamentum, ſacram ſcilicet divinamque Scripturam non proferret; hanc & nos tanquam Dei teſtamentum recipimus, hanc normam fidei, & veritatis regulam eſſe fatemur. At quomodo poterit dignoſci, ad quos pertineat hæreditas, ad quos ſpectet Eccleſia, ad quos cuſtodiendum fidei depoſitum, ſi proferentibus nobis libros aut Sapientiæ, aut Eccleſiaſtici, aut Machabæorum, reſpondent Sectarii, Non eſt teſtamentum Domini; aut promentibus Evangelia, reponunt aliam eſſe mentem Teſtatoris? Judicis vivi ſententia neceſſaria eſt, qui decernat ſacrorum Codicum germanitatem ac ſenſum. Appoſite Auguſtinus in Pſalmum XXI. num. 30.

Digitized by Google

num. 30. *Quare litigamus? Non inteſtatus mortuus eſt Pater: fecit teſtamentum, & mortuus eſt. Tandiu contenditur de hæreditate mortuorum, quamdiu teſtamentum proferatur in publicum; & cum prolatum fuerit, tacent omnes, ut tabulæ aperiantur, & recitentur. JUDEX intentus audit, advocati ſedent, univerſus populus ſuſpenſus eſt, ut legantur verba mortui*. Nota alucinationem Picenini ex hoc loco, ut diximus, probantis ſcripturam eſſe controverſiarum omnium *normam*, & *judicem*; quum Auguſtinus tam aperte *Judicem* a *teſtamento* ſecernat.

Comprobatur Catholica veritas eventu rerum. In veteri namque lege, quiſnam, niſi ſummus Pontifex controverſias dijudicabat? Non ad mortuos codices remittebantur diſſidentes, ſed ad *Sacerdotes Levitici generis, & ad Judicem, qui erat illo tempore*, Deut. XVII. 8. Mentiuntur autem Sectarii, dum ajunt ad Sacerdotes non ſpectaſſe judicium de controverſiis fidei, ſed tantum de legalibus. Eorum quippe erat pronuntiare, *Ubicunque quæſtio eſſet de lege, de mandato, de cæremoniis, de juſtificationibus*. 2. Paralip. XIX. 10. Ipſe Herodes *congregans principes Sacerdotum, & Scribas populi*, Matt. II. 3. ut ſciſcitaretur de loco, ubi naſciturus erat Meſſias, redarguit pervicaces, qui ajunt Sacerdotes nonniſi de ritibus ac cæremoniis protuliſſe judicium. Joſephus in 2. adverſus Appionem ait: *Omnium rerum inſpectores, & controverſiarum Judices conſtituti ſunt Sacerdotes*. Vide Levit. X. 10. Ez. XLIV. 23. & Malach. II. 7. Si ad hiſtoriam novi teſtamenti mentem convertamus, orta quæſtione de neceſſitate circumciſionis Act. XV. circa annum 49. Ae. V. Antiocheni non appellarunt ad Scripturam, ſed ad Apoſtolos, qui tum temporis Jeroſolymis morabantur: atque hi coacto Concilio ſe illius controverſiæ idoneos Judices declararunt, dicentes: *Viſum eſt Spiritui ſancto, & nobis*, verſu 28. Eadem judicii forma, non ad Scripturam, ſed ad Eccleſiam appellando, anno 198. finita eſt cauſſa Quartodecimanorum. Simili judicio damnati anno 255. Novatiani, anno 266. in Concilio Antiocheno Samoſatenſes, anno 325. in Synodo Nicæna Ariani, anno 431. in Epheſina Neſtoriani. Quid ſingulas repetam controverſias? Nulla hæreſis per ſolam Scripturam damnata eſt, nulla cauſa finita, nulla diſceptatio abſque vivorum judicum ſententia, & examine, terminata.

PROPOSITIO III. Non eſt idoneum judicium, quod fit ex privato ſpiritu, & interiori cujuſque fidelis perſuaſione.

Demonſtratur primo: Incertum eſt, num ſpiritus iſte privatus ſit a Deo: & quamvis nonnunquam donum interpretationis ſit alicui collatum, ut de Antonio ſancto, perfectoque Aegyptio Monacho in Prolog. lib. I. de Doct. Chriſt. ſcribit S. P. Auguſtinus, nullus habet proprii ſpiritus certam, exploratamque perſuaſionem, & qui hanc ſe habere præſumit, inſigniter inflatus eſt, ac ſuperbus. Eſſe enim Prophetas,

tas, *qui ſequuntur ſpiritum ſuum, & nibil vident*, affirmat Ezech. XIII. 3. eum, *qui loquitur mendacium, ex propriis loqui, quia mendax eſt & pater ejus*, inquit ipſa Veritas, Joann. VIII. 44. atque in corpore Eccleſiæ omnibus a Spiritu, qui ubi vult ſpirat, non dari *interpretationes ſermonum*, ſcribit Paulus in I. ad Corinth. XII. 28. 30. Spiritum autem hæreticorum non ſolum ob hanc rationem incertum eſſe probatur, ſed etiam eſſe ſpiritum mendacii, præſumptioniſque ſacrilegæ, cum ſibi temere attribuant, quod Chriſtus nonniſi ſupremis Eccleſiæ rectoribus repromiſit. Teſtem appellamus illius incertitudinis Zuvinglium, qui in Lutheranis palæſtris edoctus ad Sacramentarios circa doctrinam Cœnæ defecit, alio *ſpiritu* interpretatus verba conſecrationis; monitoremque habuit in ſomniis, de quo ipſemet ſcribit in *Subſidio de Euch.* non meminiſſe, *ater is fuerit, an albus*. Præſumptionis vero exemplum ſingulare tribuit Lutherus ſcribens initio libri contra Regem Angliæ, *Natum ſe ſpiritum inſignem contemptorem tam fraudis, quam furoris Papiſtici*. Et quodnam majus præſumptionis indicium, quam ſibimet arrogare auctoritatem interpretandi Scripturam, illamque auctoritatem Romano Pontifici, & plenariis Synodis denegare? Interpretatio itaque facta privato ſpiritu, tanquam ambigua, fallax, & temeraria debet eſſe ſuſpecta. Ac licet fieret divino ſpiritu afflante, non eſſet tamen ad faciendam fidem idonea, niſi accedente Eccleſiæ comprobatione: nam & Paulus Evangelium acceperat per revelationem Jeſu Chriſti; & nihilominus illud cum Apoſtolis contulit, *ne forte in vacuum curreret, aut cucurriſſet*, ut ipſe ſcribit ad Galatas II. 2., ſcilicet, *ne ſecundum illos credidiſſet, & ne ſecundum illos evangelizaret*, ait in IV. contra Marcionem Tertullianus etiam a Grotio laudatus. Quare S. P. Auguſtinus lib. XXVIII. cap. 4. contra Fauſtum, *Quis eſt ergo tam demens*, inquit, *ut credat neſcio cui ex tranſverſo de Perſide poſt ducentos & amplius annos venienti ..... eum ipſe Apoſtolus Paulus poſt aſcenſionem Domini de cœlo vocatus, ſi non inveniret in carne Apoſtolos, quibus communicando, & cum quibus conferendo Evangelium, ejuſdem ſocietatis eſſe appareret, Eccleſia illi omnino non crederet?* Atque hujus argumentationis hæc ſumma eſt: Spiritus privatus aut eſt ſpiritus mendacii, aut veritatis: ſi mendacii, idoneus non eſt ad rectum judicium pronuntiandum; ſi veritatis, ſuam ab Apoſtolica Eccleſia poſtulat dijudicationem, niſi ſui cauſsà, illorum ſaltim, qui ſunt inſtruendi; ideoque nullatenus privatus ille ſpiritus eſt ad formandos dirigendoſque fideles ſufficiens.

Deinde privatus ille ſpiritus, vel omnibus communis eſt, vel peculiaris. Si communis eſt, cur non conveniunt in ſingulis fidei dogmatibus Heterodoxi? cur ea verba *Hoc eſt corpus meum*, in tam diverſas ſententias diſtrahunt? cur Saxonici Lutherani in Colloquio Altembur-

temburgenſi an. 1568. judicium Melanchthonis reſpuerunt, Electorales Melanchthoni ſubſcribunt? Privatus eſt ergo ille ſpiritus, & qui eo ducuntur, proprio innituntur judicio, neglectis aliis. At quis non videt idem eſſe huic ſpiritui fidem ſubſternere, & libertatem unicuique facere illud, quod magis libet, comminiſcendi? Et quidem nonne quod libuit commentus eſt Lutherus, quod libuit Zuvinglius, quod libuit Oſiander, quod libuit hæretici omnes? Rectiſſime ajebat de Præſcript. Tertullianus, *Idem licuit Valentianis quod Valentino, idem Marcionitis, quod Marcioni, de arbitrio ſuo fidem innovare*: meritoque Staplet. lib. x. cap. 4. hanc hæreticorum de privato ſpiritu aſſertionem comparat opinioni Socratis, unde Sectatores, ut ſcribit Auguſtinus VIII. de Civit. Dei cap. 4., *quod cuique placuit, ſumpſerunt*. Præterea ille ſpiritus, cum privatus ſit, erit humanus; & revera divinus eſſe nequit, qui diverſis diverſa dictat, inſpiratque dogmata omnino pugnantia. Quomodo ergo mihi perſuadebunt hæretici idoneum eſſe judicem hunc ſpiritum humanum, ſubdolum, multiloquum, dum ipſi audent aſſerere obnoxium errori ſpiritum totius Eccleſiæ, hac tantum de cauſſa, quod humanum putent, & hominibus inſidentem? Rurſus ſi incertus ſum hunc Scripturæ ſenſum eſſe inten tum a Deo, cur incertus non ero hunc ſpiritum privatum a Deo inſpiratum eſſe? Quænam habet validiora argumenta, quænam ampliora veritatis indicia ſenſus metaphoricus, quem Calvinus affricat verbis conſecratoriis, quæ non habet ſpiritus quo idem Calvinus ſenſum illum præfert & approbat? At ſi utrumque incertum eſt, quomodo per ſpiritum privatum Scripturæ ſenſum dijudicabo, incertum ſcilicet per incertum? Si certam perſuaſionem requiras, hanc hæretici omnes Calvino adverſantes jactitabunt: ſi velis ſpiritum eſſe humilibus precibus petendum, ſe petiiſſe reponent; ſi firmiſſimam fidem exigas, ajunt omnes ſe credere. Qualem ergo hæreticorum ſpiritum, dum in contrarium ſenſum Scripturam trahunt, cenſeas alteri præferendum? Ad hæc privato illo ſpiritu carent proculdubio infideles; nam ſi hi ſpiritu recto ducuntur, nihil erit tam ſacrilegum & nefarium, quod non ſit patratum Spiritu ſancto inſpirante. Infidelis ergo quomodo ad fidem perduci poterit? Prædicatione, inquis, & Scripturarum ſanctarum lectione: at dum audit, vel legit credendum eſſe Deum in Perſonis Trinum, & Dei filium natum ex Virgine, crucique ſuffixum, hærebit animo, neque tam reconditam doctrinam aſſequetur. Ipſe enim privato ſpiritu caret, ſi verum eſt per illum dirigi ſolam mentem perfecte credentium. Itaque ut credat, poſtquam certis indiciis veram Eccleſiam detexit, debet ſe imbuendum ac dirigendum illius auctoritati committere. Paucis hæc omnia complectar: Privatus ſpiritus humanus eſt, fallax, errori obnoxius, multiloquax, non communis, non ſibi conſtans, ſed mortalium opinioni ſe attemperans, varius, levis, diſ-

ſenſio-

Digitized by Google

fenſionis pleniſſimus; ideoque non ad componendas controverſias conducit, ſed ad magis ciendas, atque implicandas.

Inſuper ſapienter ſcriptum a Baſilio Epiſt. ad Neocæſarienſes, *Oportet, ut eadem ſint animi induſtria præditi, & qui alienas ſcripturas judicaturus eſt, et qui illas conſcripſit*: idque S. Doctor probat, quoniam nec de agrorum cultura poteſt judicare qui nunquam exercuit munus agricolæ, nec de rythmis, notiſque muſicis, qui mathematicis non fuit imbutus. Scripturæ ergo afflante divino Spiritu editæ, nonniſi Spiritus ſancti diffuſo lumine poſſunt intelligi. Forte id non denegabunt hæretici, ſed quomodo nobis perſuadeant privatum ſpiritum eſſe Spiritum ſanctum? Hoc etiam Pſeudoprophetæ audacter præſumunt. Oportet ergo, demonſtrent ſe non eſſe Pſeudoprophetas, ut privatum ipſorum ſpiritum comprobemus: quod nunquam propriæ perſuaſionis teſtimonio poterunt demonſtrare. Hinc Petrus 2. Epiſt. 1. 20. ex quo Prophetæ locuti fuerint Spiritu ſancto inſpirati, infert propheticam ſcripturam non eſſe privato ingenio exponendam. *Omnis prophetia ſcripturæ*, inquit, *propria interpretatione non fit*, monetque eo loci a Pſeudoprophetis cavendum. In hoc Petri teſtimonio ea verba *Prophetia ſcripturæ* ſignificant ſcriptorum propheticorum, ſeu verbi divini expoſitionem, ut ad Ro. XII. 7. prima ad Corinthios XIII. 8. 1. Ad Theſſalon. V. 20. nec videtur proprie per *Prophetiam ſcripturæ* ipſam ſcripturam propheticam, non ſcripturæ explicationem ſignificari, ut in hunc locum obſervat Eſtius; nec vocabulo ἐπιλύσεως, quamvis interdum alia ſignificentur, melius & in ſacris literis frequentius aliud demonſtratur, quam interpretatio & expoſitio. Itaque allati teſtimonii ſenſus eſt, *Scripturæ ſacræ explicatio propria interpretatione, ſive privata doctrina & auctoritate non fit*: ut inquiunt Eſtius, & Tirinus in hunc locum, Bacchinus Epiſt. 2. num. 4. Quod etſi *Prophetiam ſcripturæ* intelligamus eamdem ſcripturam propheticam, ſenſus erit nullam ſcripturam exponendam eſſe privato ingenio; qui ſenſus confluet in præcedentem. Non ſunt ergo Scripturæ privato ſenſu interpretandæ, ſed exponendæ eo ſpiritu, quo ſcriptæ ſunt, ſpiritu nempe divino, quem Chriſtus promiſit Eccleſiæ.

Denique hæretici ſuorum teſtimonio poſſunt revinci. Henricus enim VIII. Anglorum Rex anno 1540. decrevit neminem præter Eccleſiæ Doctores poſſe Scripturas interpretari, inhibuitque populo ne illas exponere, aut ex illis ratiocinationes inferre auderet. Videatur Boſſuet in Hiſt. Variat. lib. VIII. num. 64. Zuvinglius ad refellendos Anabaptiſtas lib. 1. de Baptiſmo p. 72. demonſtrat non ad illos, ſed ad Eccleſiam ſpectare ſcripturarum expoſitionem. Idem ſcribit Bucerus in Rat. can. exam. pag. 223. Cur demum hæretici ad controverſias dirimendas non ſemel Synodos coegerunt, ſi unuſquiſque a proprio, privatoque ſpiritu debet dirigi? Reſpondere nequeunt ad Synodum

Digitized by Google

convenire ad ſtatuendam Eccleſiaſticam diſciplinam, non ad dogmata definienda; nam Synodus Jenenſis habita fuit adverſus Zuvinglianos, Dordrectana contra Arminianos, Carentonenſis contra Calvinianos: & in ſingulis Novatorum conventibus actum de Euchariſtia, de Baptiſmo, de Juſtificatione, ceteriſque graſſantibus controverſiis. Quid etiam definiunt, niſi fidei dogmata, tot Confeſſiones ab hæreticis divulgatæ? Ipſi ergo velint, nolint, præter Scripturam, & privati ſpiritus perſuaſionem coguntur vivum Judicem adire, quem nullibi invenient, niſi in viſibili, & Apoſtolica Eccleſia.

CAPUT IV.

Explicantur Scripturæ loca, quibus ad veritatem oppugnandam abutuntur Sectarii.

AT Scripturam fidelibus ſingulis apertiſſimam eſſe hæretici demonſtrare conantur ſequentibus argumentis. Principio, inquiunt, Deuteronomii xxx. 11. legitur: *Mandatum hoc, quod ego præcipio tibi hodie, non ſupra te eſt, neque procul poſitum*. Divinæ ergo legis volumina, & conſequenter ſacri omnes libri, unicuique fidelium perſpicua ſunt. Verum hujus argumentationis falſiſſima eſt conſequentia; nam aſſeritur tantum hoc loco, Deum non dediſſe mandata impoſſibilia, ſed literis conſignaſſe eadem præcepta, quæ lex naturæ inſcripſerat ſingulorum hominum cordi: quare non urgent nos laudata Deuteronomii verba, ſed ipſos hæreticos aſſerentes tam difficile eſſe implere mandata legis, quam caucaſum tranſvolare. At legis præcepta æquiſſima ſunt, levia, jucunda, & lata nimis, *Si caritas, quæ eſt plenitudo legis habitet in corde*, inquit Auguſtinus q. 54. in Deut. Hanc interpretationem confirmant proxima verba verſus 14. *Juxta te eſt ſermo valde in ore tuo, & in corde tuo, ut facias illum*. Imo & in verbis præcedentibus, ubi legimus *mandatum non ſupra te eſt*, habet Hebraicus Codex, נִפְלֵאת הוא מִמְךָ, *Non eſt ſeparatum a te*, ſcilicet, *inſcriptum cordi*. Ipſe Fagius Volum. 1. Crit. Sacrorum p. 237. ait: *In corde dicit, quia legem cordibus Judæorum inſcripſerat Dominus, priuſquam in tabulis lapideis Decalogum inſculpſiſſet. Vel in ore tuo*, ideſt *in ore Levitarum, qui e popularibus tuis ſunt: nam labia Sacerdotis cuſtodiunt ſcientiam, & legem ex ejus ore requirent*, Malach. 11. 7. Hæc Fagius. Itaque nihil poterunt hinc evincere Proteſtantes, niſi divina præcepta volentibus eadem implere eſſe leviſſima atque facillima.

Deinde objiciunt: Pſ. xviii. 9. legitur: *Præceptum Domini lucidum, illuminans oculos*. Pſ. cxviii. 105. *Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen ſemitis meis*. Ac Petrus ii. Epiſt. 1. 19. *Habemus firmiorem propheticum ſermonem, cui benefacitis attendentes quaſi lucer-*

Digitized by Google

lucernæ lucenti in caliginoſo loco. Apertiſſimus eſt ergo, ac per ſe nitidiſſimum effundit lumen ſacrorum librorum codex. Reſp. Scripturam quidem lucernam eſſe, & pedibus ac ſemitis, ideſt, peragendis operibus regulam exhibere, ſed revelatione ſuppoſita, & Doctorum Eccleſiæ præmiſſa declaratione; quod idem Pſalmiſta affirmat citato Pſalmo CXVIII. 18. dicens: *Revela oculos meos, & conſiderabo mirabilia de lege tua*, & v. 130. *Declaratio ſermonum tuorum illuminat, & intellectum dat parvulis*. Petrus quoque non fruſtra caliginoſum locum commemorat, ſed ut demonſtret, opus eſſe, ut qui lucem non habet, ab aliis, qui ſacras literas callent, illam fœneretur; quemadmodum fecit Hieronymus dum perrexit Alexandriam ad Dydimum, & ab eo ſciſcitatus eſt quæ in Scripturis omnibus dubia habebat. Videatur idem Hieronymus Præfat. Comment. in Epiſt. ad Epheſ. Ipſum Hieronymum de Scripturarum quæſtionibus difficillimis conſuluerunt Damaſus Papa, Evagrius, Dardanus, & totius fere Orbis viri Clariſſimi. Similiter S. P. Auguſtinum Voluſianus, Marcellinus, Bonifacius, Honoratus, Simplicianus, alii. Atque his exhibita eſt in caliginoſo loco lucerna, quam Sectarii contemnentes interpretamenta eorum, quibus a Domino dictum eſt, *Vos eſtis lux mundi*, facti rebelles lumini abjiciunt, & in explicandis textibus omnium expreſſiſſimis inter ſe more Andabatarum decertant.

Rurſus opponunt. Iſaiæ VIII. 20. mandat Dominus, ut in rebus ambiguis, recurramus tanquam ad judicem, *Ad legem magis, & ad teſtimonium*. Et Jeremiæ XXXI. 33. ne quis alienum judicium quærat, ait: *Dabo legem meam in viſceribus eorum, et in corde eorum ſcribam eam*. Reſpondemus autem, apud Iſaiam eo loci damnari illos, qui ad pythones ac maleficos confugiunt, ut cognoſcant futurorum eventus, quod diſtricte prohibetur in lege Domini, Deut. XVIII. 9. Atque id liquet ex verbis proxime præcedentibus, *Et cum dixerint ad vos: Quærite a pythonibus, et a divinis, qui ſtrident in incantationibus ſuis*. A Jeremia autem prædicitur novum Teſtamentum, in quo non ſolum lex forinſecus terret minitando, ſed etiam gratia intrinſecus adjuvat amorem juſtitiæ inſpirando, neque cordi inſcribitur *atramento, ſed ſpiritu Dei vivi*, ut inquit Apoſtolus 2. ad Corinth. III. 3. Audiatur Auguſtinus de Sp. & lit. cap. XXI. num. 36. *Quid ſunt ergo leges Dei ab ipſo Deo ſcriptæ in cordibus, niſi ipſa præſentia Spiritus ſancti, qui eſt digitus Dei, quo præſente diffunditur caritas in cordibus noſtris, quæ plenitudo legis eſt, et perfectio finis?*

Inſuper objiciunt. Joannis V. 39. Chriſtus non ad Eccleſiæ judicium, ſed ad ſolam ſcripturam remittit Judæos, ut veritatem Incarnationis jam peractæ, & Meſſiæ adventum cognoſcerent, dicens, *Scrutamini ſcripturas*. Reſp. Nihil ex hoc teſtimonio contra nos evinci poſſe. Primo quia nec Romana Eccleſia prohibet, ne veritatis ama-

Digitized by Google

tores ſacrarum literarum ſtudiis incumbant, ſed hoc magnopere commendat, Dei verbum tanquam normam fidei, & fontem veritatis perennem nobis proponendo. At aliud eſt Scripturam expendere, ſcrutari, diſcutere, & ex ea veritatem inquirere; aliud ipſius authenticitatem dignoſcere, ſenſum ambiguum definire, & de fidei controverſiis abſolute ſententiam pronuntiare. Deinde eo loci Chriſtus non remittit Judæos ad ſolam Scripturam, ſed primo ad teſtimonium Joannis v. 33. poſtea ad opera a ſe patrata v. 36. ulterius ad teſtimonium, quod de illo perhibuit Pater v. 37. Quomodo ergo ſolam Scripturam hæretici hoc loco abutentes deprædicant? Præterea unde Judæi ſcripturas acceperant, niſi ex Traditione Majorum, & Eccleſiæ auctoritate? Inſuper quomodo probant per illa verba, *Scrutamini ſcripturas*, Judæos ad ſacrorum librorum lectionem remitti? Si fides habenda eſt Eraſmo, non minus Græcis, quam nobis incertum eſt, utrum *Scrutamini* imperandi modo dictum ſit, an indicandi. Idem ſcribit Vatablus. Cameron contendit eſſe potius indicativi, temporiſque præſentis, imo & hæc eſt ſententia Cyrilli apud citatum Eraſmum. Erit ergo verborum illorum ſenſus, Vos ſcrutamini ſcripturas, ſed iiſdem, quod in eis præcipuum eſt non creditis, quum enim illæ de me teſtimonium perhibeant, *non vultis venire ad me*, *ut vitam habeatis*. Ex quibus infertur hoc argumento ſententiam hæreticorum oppugnari; nam quemadmodum Judæi, licet ſcrutarentur Scripturas, quia non receperunt Joannis teſtimonium, non crediderunt Chriſti miraculis, non audierunt vocem Patris, obcæcati ſunt, & videntes non viderunt; ita hæretici ſolam ſcripturam perlegentes, & ſanctorum teſtimonia, miraculorum virtutem, & vivam Dei vocem ore ſummorum Eccleſiæ Paſtorum prolatam pervicaciter contemnentes, veritatem peſſumdant, & in tenebris deliteſcunt.

Præterea arguunt hæretici. Act. XVII. 11. Beroenſes, ac nobiliores Theſſalonicæ ad prædicationem Pauli *ſuſceperunt verbum cum omni aviditate*, *quotidie ſcrutantes Scripturas*, *ſi hæc ita ſe haberent*. Si Apoſtoli verba ad ſcripturarum judicium revocata ſunt, quidni fas erit ex Scripturis de Pontificis Romani definitionibus judicium ferre? Reſp. Beroenſes non ad ſcripturas legendas ſe convertiſſe, ut crederent Paulo, jam enim verbum cum omni aviditate ſuſceperant; ſed ut in fide proficerent, videntes omnia, quæ de Chriſto ab Apoſtolo enuntiabantur, fuiſſe prædicta vaticiniis Prophetarum. Vidit id etiam Grotius, quem tanti faciunt Novatores, ſcribens in hunc locum Tom. 2. Op. Th. p. 630. *Non quod dubitarent de veracitate Pauli*, *& Silæ*, *ſed ut Prophetica ſcripta cum illorum verbis conferendo*, *magis magiſque in veritate confirmarentur*, *& haberent unde alios convincerent*. Hac intentione, animoque proficiendi unicuique fas eſt ſcripturas expendere, & ex illis veritatem inveſtigare, judicio diſcuſſionis, non judi-

judicio definitionis, quæ duo callide heterodoxi confundunt. Adde diverſam eſſe rationem illorum, quibus nova doctrina proponitur, & illorum, qui jam alicui Religioni ſe nuncuparunt. Illi enim ſi prophetias, ſi miracula, ſi rerum conſonantiam, ſi auctorum fidem explorant, prudenter ſe gerunt, quum nemo teneatur credere, priuſquam *motiva credibilitatis* ad trutinam revocaverit. Tales fuiſſe Beroenſes conjicit Comment. in hunc locum Jo. Lorinus. At qui jam fide imbuti ſunt, & Chriſti Religionem ſuſceperunt, debent in ea ſupremi Judicis agnoſcere auctoritatem; ſine qua Religionis unitas nequit conſiſtere.

Sextò contendunt probare in novo Teſtamento omnia fidelibus aperta eſſe, quoniam Apoſtolus in 2. ad Corint. IV. 3. ſcribit, *Quod ſi etiam opertum eſt Evangelium noſtrum; in iis, qui pereunt, eſt opertum*. Et in Apocalypſi V. 9. dicitur *Agnus*, ideſt, Chriſtus aperuiſſe *librum*, & ſolviſſe *ſignacula ejus*: idcoque poſt Chriſti mortem nullum amplius myſterium latet. Verum Apoſtolus tantummodo affirmat prædicationem Evangelii, & Chriſti fidem diſcipulorum opera per orbem terrarum diffundi, & ſi permulti Redemptionis myſteria non percipiunt, hæc illis abſcondi, quia idololatriæ, flagitiiſque dediti dignos ſe præbent, quos princeps hujus ſæculi, ſinente Deo, in errorem adducat: quod ex ſola Paulinæ Epiſtolæ lectione obvium eſt. In Apocalypſi autem dicitur Agnus occiſus accepiſſe librum, & ſolviſſe ſignacula ejus, quoniam in Chriſti morte completi fuerunt typi veteris Teſtamenti, ut demonſtravit etiam ſciſſio veli, juxta communem Patrum ac Interpretum expoſitionem: cui addimus primo, librum ab Agno apertum in medio ſeniorum & quatuor animalium, Evangeliſtarum nempe, & Apoſtolorum, quibus Dominus aperuit ſenſum, *ut intelligerent Scripturas*. Deinde cum aperuiſſet Agnus unumquodque de ſeptem ſigillis, ait unum de quatuor animalibus, *Veni, & vide*: quæ ſunt verba Petri principis Apoſtolici cœtus Joannem alloquentis, quia & dignioribus ſummus Eccleſiæ Rector pandit oracula. Tandem in libri aperitione ſignificantur hic decreta Dei pertinentia ad Judæos, quæ Chriſtus ſummatim prædixit Matth. XXIV. & Lucæ XXI. Si Novatorum aliquis petat, Quiſnam hoc loci Petrum ſpecialiter nominari exiſtimet, quis expoſitionem hanc tradat? Reſpondeo, Grotius tuus, quem appellas illuſtrem, eximium, & ſingulis Romanenſibus præferendum. Videſis Tom. III. Op. Th. pag. 1178. Si reponat hæreticus Grotium decipi; fateatur neceſſe eſt etiamnum librum iis, qui a Novatoribus doctiores habentur, obſignatum.

Addunt quædam loca, quibus videtur comprobari privati ſpiritus judicium. Hujuſmodi ſunt quod ſcribit Apoſtolus in priori ad Corinth. II. 15. *Animalis homo non percipit ea, quæ ſunt ſpiritus Dei. Spiritualis autem judicat omnia, & ipſe a nemine judicatur*. Joannes Epiſtola prima, II. 27. *Non neceſſe habetis, ut aliquis doceat vos, ſed ſicut*

ſicut unctio ejus docet vos de omnibus, & verum eſt, & non eſt mendacium. Et in Evangelio cap. VII. 17. *Si quis voluerit voluntatem ejus facere, cognoſcet ex doctrina, utrum ex Deo ſit, an ego a meipſo loquar*. At neque iſta juvant Heterodoxos. Pro intelligentia teſtimonii Apoſtolici oportet inquirere quid ſit *animalis* homo, quid *ſpiritualis*. Animalis homo dicitur, qui ſolum ſenſum, & naturale rationis lumen, per quod homo factus eſt in animam viventem, dijudicando ſequitur, nulla imbutus Chriſtianæ fidei doctrina, ut Ethnici aut omnino rudes, aut humana inſtructi philoſophia. Spiritualis e contra eſt, qui fide, & illuminatione Spiritus ſancti eſt illuſtratus. Senſus ergo eſt, quod nec philoſophi, nec ſenſuum ductum ſectantes percipiunt Trinitatem, Incarnationem, & alia Fidei myſteria, quæ credentes aſſequuntur; & quod hi optime deprehendunt deliramenta philoſophorum negantium aut unius Numinis exiſtentiam, aut animorum immortalitatem, aut rerum creatarum adminiſtrationem ac productionem; neque humana philoſophia eſt adeo ſublimis, ut poſſit de Chriſtianorum rudimentis judicium ferre. Verum non ait Apoſtolus ſpiritualem hominem proprio ſpiritu omnium Scripturarum arcana pervadere, & ad omnes difficillimas quæſtiones definiendas idoneum eſſe: quod licet alicui eximiæ ſanctitatis viro aliquando conceſſum fuerit; nos cavere debemus, juxta Auguſtini monitum in Prolog. librorum de Doct. Chriſt. *tales tentationes ſuperbiſſimas & periculoſiſſimas, magiſque cogitare & ipſum Apoſtolum Paulum, licet divina & cæleſti voce proſtratum & inſtructum, ad hominem tamen miſſum eſſe, ut ſacramenta perciperet, & copularetur Eccleſiæ. Et Centurionem Cornelium, quamvis exauditas orationes ejus, & eleemoſynas reſpectas ei Angelus nuntiaverit, Petro tamen traditum imbuendum, per quem non ſolum ſacramenta perciperet, ſed etiam quid credendum, quid ſperandum, quid diligendum eſſet, audiret*. Accedit quod ea verba, *ἀνακρίνει τὰ πάντα*, *judicat omnia*, non ſunt idem, ac, *omnia definit*, ſed, *recipit*, *approbat*, piaque affectione *dijudicat*; ut eſt in Proverbio apud Ariſt. III. Eth. 15. *ὁ σπουδαῖος ἕκαστα κρίνει ὀρθῶς*, *Probus de omnibus recte judicat*: quod explicat D. Thomas Lect. III. in cap. 2. Epiſt. 1. ad Corinth. comparatione vigilantis, qui recte judicat ſe vigilare, & alium dormire, quoniam revera, *non ſunt res quales videntur dormienti*, *ſed quales videntur vigilanti*. Alioqui ſi imbutus fide judicat omnia, cur non expedit difficillima theoremata? cur indiget cum Eunucho, & diſcipulis euntibus in Emmaus expoſitore, & interprete? cur non cum Apoſtolo, & Cornelio ad Eccleſiæ magiſterium accedit? Præterea haud male conjicit Cl. Eſtius Paulum in Epiſt. ad Corinth. *ſpiritualem* hominem appellare perfectum & jam Apoſtolicis documentis inſtructum, quemadmodum ad Galatas VI. 1. inquit, *Vos qui ſpirituales eſtis hujuſmodi inſtruite in ſpiritu lenitatis*. Conſequenter docet *animalem dici*, qui credit utique, ſed ob

ob mentis imbecillitatem nondum percipere poteſt altiora myſteria, cujuſmodi ſunt pueri, ac ruſtici, quibus expoſita Fidei Catecheſi, inepte proponerentur quæſtiones Theologicæ. Atque id colligit ex Apoſtoli ſcopo, verborumque complexu; nam principio ejuſdem capitis rationem producens, cur non prædicaverit Corinthiis recondita fidei myſteria, inquit, *Et ego, fratres, non potui vobis loqui quaſi ſpiritualibus, ſed quaſi carnalibus. Tanquam parvulis in Chriſto lac vobis potum dedi, non eſcam*. Atque hanc reſponſionem tradit etiam Canus lib. 11. cap. 8. de locis. Ex qua adverſus hæreticos retorquetur argumentatio. Enimvero ſunt in Eccleſia complures in Chriſto parvuli, adhuc carnales, & qui ad inſtar Corinthiorum nondum eſcam, ideſt, ſublimiorem doctrinam recipiunt, licet ſint & ſpirituales permulti, qui traditas ſibi doctrinas ſenſu ac ratione aſſequuntur. Igitur non omnes in Chriſtum credentes habent ſpiritum, non ſolum interpretationis, ſed nec diſcuſſionis ac diſcretionis. Quod autem ait Joannes in Epiſtola 1. veriſſimum eſt, etenim per ſpiritum fidei, & internam unctionem poterant Parthi dignoſcere quicquid illis in implendis mandatis præſtandum erat, necnon diſtinguere Pſeudoprophetas negantes Verbi divinitatem & Incarnationem; ſed illis hæc myſteria jam per Apoſtolicam prædicationem innotuerant, affirmante ibidem Joanne: *Non ſcripſi vobis quaſi ignorantibus veritatem, ſed quaſi ſcientibus eam*. Ex hoc itaque loco tantum infertur habentes ſpiritum & unctionem Dei, niſi ſuis deſint partibus, ſcire quid ſibi ad ſalutem ſit neceſſarium, nec in errorem ab hæreticis induci, ſi teneant acceptam ab Eccleſiæ Paſtoribus inſtitutionem. Addo internam unctionem non excludere externum Eccleſiæ magiſterium, ſed adjuvare mentem, & inſpiratione occultæ virtutis efficere, ut quæ forinſecus dicuntur, formentur in corde, ſicuti ut arbor poma ferat præſtat internus vigor, ſed neceſſarium eſt tamen, ut agricola forinſecus operetur, adhibeatque diligentem culturam. Si magiſterium Eccleſiæ non requiritur, *Quid ergo nos facimus, quia docemus? Si unctio ejus docet nos de omnibus, quaſi nos ſine cauſſa laboramus*, inquit S. P. Auguſtinus Tract. 111. in Epiſt. Joan. pauciſque interjectis ita ipſum Joannem alloquitur: *Tu dixiſti, quia unctio ipſius docet vos de omnibus, ut quid talem Epiſtolam feciſti? quid illos tu docebas? quid inſtruebas? quid ædificabas?* Ac ſubinde producit allatum agricolæ exemplum, confirmatque illud verbis Apoſtoli 1. ad Corinth. III. 6. *Ego plantavi, Apollo rigavit, ſed Deus incrementum dedit*. Addo etiam ſermonem Joannis dirigi ad Eccleſias, non ad fideles ſingulos in particulari, hoc ſenſu, Spiritus ſanctus veſtras Eccleſias docet, nec opus eſt, ut Pſeudoprophetæ, quorum multi exierunt in mundum, ſe apud vos intromittant quaſi veritatem docturi. Vide Sylvium Opuſc. v. lib. 1. q. 3. art. 6. ad 5. Eadem reſponſione expeditur quod depromitur ex Evangelio ipſius Joannis.

nis. Qui enim fecerit voluntatem Dei, doctrinam ſibi in ſuo ſtatu neceſſariam habebit cognitam ac perſpectam, non tamen ſine doctore externo; quemadmodum Judæi, quos Chriſtus alloquitur, Evangelium tantis argumentis annuntiatum & comprobatum recepiſſent, ſi divinis præceptis obtemperaſſent, dum Deus illis dederat Filium ſuum in ducem, ac præceptorem.

Denique, inquiunt Sectarii, cum Scriptura ſit verbum divinum nequit ab homine teſtimonium accipere, nam & Chriſtus Jo. v. 34. dixit, *Ego autem non ab homine teſtimonium accipio*. Quid enim magis abſurdum, quam divinam auctoritatem ab humana robur accipere, & confirmari? Reſpondemus autem, *τὴν μαρτυρίαν λαμβάνειν*, *teſtimonium accipere*, apud Joannem duplicem habere ſenſum; primus eſt, *alterius teſtimonium admittere*: ſecundus *alterius teſtimonium requirere*, *eoque indigere*. Priori ſenſu ait Joan. cap. III. 32. *Teſtimonium ejus nemo accipit*, & Ep. I. v. 9. *Si teſtimonium hominum accipimus, teſtimonium Dei majus eſt*. In altero ſenſu inquit Chriſtus, *Ego non ab homine teſtimonium accipio*: de ipſo enim propria opera perhibebant teſtimonium, ut ibidem ait, *majus Joanne*. Nego itaque quod Chriſtus non admittat aliud teſtimonium, etſi illud non ita requirat, quaſi aliunde ipſius veritas non conſiſtat. Eo enim loci verſu 32. ait: *Alius eſt qui teſtimonium perhibet de me*, *&* *ſcio quod verum eſt teſtimonium*, *quod perbibet de me*: & cap. XV. 27. Apoſtolos alloquens, ait, *Et vos teſtimonium perhibebitis*, *quia ab initio mecum eſtis*. Igitur Chriſtus & Joannis, & Apoſtolorum teſtimonium accepit. Ab hoc autem teſtimonio veritas non habet in ſe robur ac firmitatem, ſed explicatur, proponitur, exhibetur. Præterea Chriſtus Joan. v. ſermonem inſtituit de propria divinitate ac miſſione; quam cum probaſſent tot prodigia ab ipſo patrata, teſtatus eſſet apud Jordanem cæleſtis Pater, ac olim prænuntiaſſent recepta a Judæis prophetarum oracula, non opus erat humano teſtimonio corroborare. Nunc vero ſi ambiguum ſit judicium de ſcripturis, de dogmatibus, de emergentibus controverſiis, quomodo ſpreta Eccleſiæ auctoritate poterit veritas definiri?

Objectant præterea hæretici ſanctorum Patrum auctoritatem. Etenim aſſerere videntur Scripturam unicuique apertam eſſe, & non indigere vivis judicibus Juſtinus, Joannes Chryſoſtomus, & S. Pater Auguſtinus. Et Juſtinus quidem cum Tryphone diſputans eumdem ſolis propheticis teſtimoniis revincit, eaque tam enucleata eſſe contendit, ut auditione ſola, non interpretatione opus habeant. Chryſoſtomus hom. 3. in 2. ad Theſſalonic. affirmat *omnia ex Scripturis divinis plana eſſe*. S. autem Auguſtinus lib. 2. de doctrina Chriſtiana cap. VI. ait: *Magnifice & ſalubriter Spiritus ſanctus ita Scripturas ſanctas modificavit, ut locis apertioribus fami occurreret, obſcurioribus autem faſtidia detergeret. Nihil enim fere de illis obſcuritatibus eruitur, quod non*

Digitized by Google

non planiſſime dictum alibi reperiatur. Quæ ergo in uno Scripturæ textu apparent intellectu difficilia, aliorum textuum collatione enodantur.

Reſpondeo perperam Sectarios ad Patrum auctoritatem confugere. Quomodo enim, ſi Scriptura clara eſt, neque indiget Eccleſiæ approbatione, latere in illa divinorum myſteriorum theſauros omnes aſſeruerunt? Quomodo obſcuriſſimam appellarunt Irenæus lib. II. cap. 47. Origenes lib. 3. contra Celſum, Clemens Alexandrinus, & Baſilius ſupracitati? Quomodo Chryſoſtomus ait eſſe agrum in quo abſconditus eſt ſapientiæ theſaurus, ejuſque profunditatem miratur hom. 40. in Joannem, 19. in Acta, & in Epiſtolam ad Philippenſes? Quomodo Ambroſius Epiſt. 44. ad Conſtantium ſcribit eſſe mare habens in ſe profundam altitudinem propheticorum ænigmatum? Quomodo Hieronymus ſcribit ad Paulinum, eam ſine magiſtro ac doctore intelligi non poſſe, & quæſt.x. ad Hedibiam, tantis obſcuritatibus involutas eſſe Epiſtolas Pauli, ut ad illas intelligendas Spiritus ſancti indigeamus auxilio? Quomodo ſanctiſſimus parens Auguſtinus eodem, quem objiciunt, loco inquit quædam Scripturæ dicta obducere caliginem denſiſſimam, & edomandam eſſe labore ſuperbiam, atque in illius Operis prologo Pauli Apoſtoli & Cornelii nobis exemplum proponit, ut nos Eccleſiæ magiſterio imbuendos ſubjiciamus, vitemuſque præſumptiones ſuperbiſſimas & periculoſiſſimas? Itaque Juſtinus loquitur de Meſſiæ adventu, & cum Judæo recipiente prophetarum oracula, quibus evidenter demonſtratur veniſſe promiſſum in lege Reparatorem: unde tantum infertur quædam in Scripturis prænuntiata poſſe propugnari adverſus inimicos veritatis, dummodo & hi ex majorum ſuorum traditione Scripturas ipſas recipiant. Chryſoſtomus intelligendus eſt de ea Scripturarum parte, quæ continet moralia præcepta, quæ ut plurimum dilucide proponuntur: quamquam in iis etiam Eccleſiæ inſtitutionem aliquibus neceſſariam agnoſcit, dum ait citata hom. 3. *Si non potueris aſſiduitate lectionis invenire quod dicitur, accede ad ſapientiorem, vade ad Doctorem*. S. P. Auguſtinus, neque de omnibus Scripturæ locis accipiendus eſt, ut liquet ex illa particula, *fere*: neque commendat Scripturas abſque Eccleſiæ auctoritate & conſultatione: ſed de hac ſcribit proximo capite VIII. *In Canonicis autem Scripturis Eccleſiarum catholicarum quamplurium auctoritatem ſequatur*. Ac lib. III. ejuſdem Operis cap. 2. *Conſulat regulam fidei, quam de Scripturarum planioribus locis, & Eccleſiæ auctoritate percepit*. Similiter libro primo contra Creſconium cap. 33. *Quiſquis falli metuit obſcuritate quæſtionis, Eccleſiam de illa conſulat, quam ſine ulla ambiguitate ſacra Scriptura demonſtrat*. Quid plura? Trita eſt omnium ſermone præclara Auguſtini ſententia cap. 5. contra Epiſtolam Fundamenti: *Ego vero Evangelio non crederem, niſi me Catholicæ Eccleſiæ commoveret auctoritas*.

Poſtremo hæretici argumentantur a ratione, nobiſque objiciunt vitioſum circulum. Enimvero probamus Scripturam ex Eccleſia. Eccleſiam autem unde probamus? Ex Scriptura. Agimur itaque in fallaci circulatione, non minus ac inepte & ſtolide vagaretur, qui comprobaret matris alicujus honeſtatem ex teſtimonio filii: & interrogatus, undenam ſciat filium eſſe teſtem idoneum ac probum, reponeret id patefieri atteſtatione matris. Addunt penes Eccleſiam nullam haberi auctoritatem irreformabilem, cum omnis homo ſit mendax, ideoque minime aptus ad ferendum judicium de verbo Dei, quod ſubjici nequit errori..

Reſpond. Si aliquis imperite argutando fallaci ambitu circumagitur, hunc eſſe Paræum, aut Calviniſtam alium ſimilia adverſus Catholicos effutientem. Nam unde probant Sectarii eſſe normam ad Scripturam dijudicandam privatam inſpirationem? Ex ipſa Scriptura? Unde norunt Scripturam eſſe divinam, atque hoc, vel illo ſenſu exponendam? Ex privati ſpiritus perſuaſione. Ipſi ergo hæretici vitioſo ambitu circumaguntur. At nos nequaquam tali circulo agi conſtat, quia *circulus* committitur, quando hoc per illud, & illud viciſſim per hoc probatur apud illum, qui neutrum concedit, atque ita circulatur qui apud Judicem probare nititur honeſtatem matris teſtimonio filii, & honeſtatem filii teſtimonio matris, quum tam filii, quam matris honeſtas inexplorata ſit & ambigua: circulantur hæretici, qui nobis contendunt demonſtrare privatum ſpiritum ex Scripturis apertiſſimis, eaſdemque Scripturas ex perſuaſione privati ſpiritus, dum nos utrunque negamus, & Scripturas quas proferunt eſſe apertiſſimas, & privati ſpiritus perſuaſionem ad Scripturas dijudicandas idoneam eſſe. Verſaremur & nos in tali circulo, ſi ad refellendum Paganum comprobaremus veritatem Religionis Chriſtianæ ex Scripturis, veritatem Scripturarum ex fide, quæ viget in Religione Chriſtiana, dum Paganus ille utrumque præfracte denegat. Hunc non tali methodo ad fidem pertrahere ſtuderemus; ſed propoſitis argumentis 111. cap., quæ dici ſolent *motiva credibilitatis*; ac demonſtrata ſummi Dei revelantis auctoritate, illum adigeremus ad præſtandam fidem Eccleſiæ ob eamdem Dei auctoritatem, implorata, a qua fides eſt, Chriſti gratia. At inimicos veritatis, qui ex fidei controverſiis aliquam nobiſcum propugnant, ex veritate quam probant nitimur refutare. Negant Manichæi vetus teſtamentum? Manichæos confutamus ex teſtamento novo quod approbant. Negant Lutherani auctoritatem Eccleſiæ? Lutheranos revincimus ex utroque teſtamento quod non abjiciunt. Negat Catholicorum aliquis incompertum ſibi dogma? Catholicum convincimus auctoritate Eccleſiæ, cui ſe ſubmittit. Atque id non eſt circulando vagari, ſed recta aggredi oppugnatorem. Ubi autem Novatores omnia fere Romanenſium Theologorum dogmata impugnantes nobiſcum decertant,

Digitized by Google

certant , non utimur nos uno duntaxat Scripturæ textu ; ſed ubi negant Eccleſiæ judicium , urgemus teſtimonia Evangelii : ubi Traditiones , opponimus Epiſtolas Pauli : ubi Scripturarum canonem , obtrudimus & Traditiones , & Eccleſiæ judicium , quæ duo jam ex Scripturis comprobavimus . Atque ita non ex ignotis ignota , ſed ex probatis ea quæ negantur inferimus . Quod ſi unum Scripturæ locum ex ipſa Scriptura explicamus , confugimus ad contextum magis expreſſum ; ad ſacri Scriptoris ſcopum , ad magis probatam Verſionem , ad linguarum etiam proprietatem atque ſyntaxim , & ex iis quæ nota ſunt , ea quæ ignota erant interpretamur , recepto tamen , quod ſpernunt Sectarii , vivorum Judicum magiſterio . Si hoc ſit vagari circulatione ; nulla eſt , quæ non laboret tali vitio , in qualibet ſcientia ratiocinatio .

Dum objiciunt omnem hominem eſſe mendacem , quid aliud probant , niſi mendacem eſſe Lutherum , mendacem Calvinum , mendacem cujuſque hæretici ſpiritum , qui proculdubio eſt humanus ? Et quidem hujus mendacii argumentum eſt arrogantia , vanitas , pervicacia , contradictio , & quæ paullo ſupra redarguimus . At ſummus Eccleſiæ Rector , licet homo ſit , divino Spiritu dirigitur , juxta factam beato Petro promiſſionem , quod nunquam deficiet fides ejus , & nunquam portæ inferi adverſus eum prævalebunt . Ceteris directio Spiritus ſancti non adeſt , niſi cum ipſo Eccleſiæ Capite conjuncti ſint ; ac propterea controverſiarum fidei ſupremus Judex eſt ſolus Romanus Pontifex ; cujus auctoritatem alibi vindicabimus .

C A P U T V.

Præter divinam Scripturam ſacras quoque Traditiones eſſe admittendas .

NOVATORES , ut diximus , ſolam Scripturam judicandorum dogmatum normam & regulam ſtatuunt , quoniam illam pro libito in pravum ſenſum detorquentes facilius veritati repugnant , erroremque ſuum inſolenti pervicacia tutantur , facti veterum omnium hæreticorum imitatores . Nam poſt Sadducæos , qui ante Chriſti adventum in Hebræorum gentem plures hæreſes intruſerunt , temere negantes quicquid veteris Teſtamenti ſcriptis non continetur , ut ſcribit Joſephus lib. XIII. Antiq. cap. 18. , nullam præter Verbum Dei ſcriptum fidei regulam agnovere priorum duorum ſæculorum hæretici , Valentiniani præſertim , & Gnoſtici , apud D. Irenæum lib. III. cap. 2. Idem præſtiterunt Ariani rejicientes *Homoouſion* , proptereaquod in nullo ſacro librorum ſcriptum ſit , ut liquet ex Epiſtola S. P. Auguſtini ad Paſcentium , & ex I. adverſus Maximinum libro : idemque Macedo-

Digitized by Google

cedoniani, & Eunomiani refutati a Magno Baſilio in Opere ad Amphilochium, Eutychiani, ut liquet ex Act. I. Concilii Chalcedonenſis, Pelagiani, apud S. Patrem Auguſt. de Nat. & Grat. cap. 39. aliique hæretici omnes. At præ ceteris bellum Traditionibus indixere Lutheri, Calvinique gregales: & ex his majori fortaſſis audacia, extremoque conatu Chemnitius, Dallæus, Georgius Callixtus, ac Baſnagius. Innumeri ex adverſo pii, doctique Theologi Verbum traditum propugnarunt: cumque communia hæreticorum argumenta diluant Canus, Bellarminus, Valemburgenſes, aliique ſacrarum Controverſiarum Tractatores; Chemnitium refutavit in libris Stromatum Wilelmus Lindanus: Dallæo ſatisfecit Nicolaus L'Herminier Tom. 8. pag. 194. & Natalis Alexander diſſert. XVI. 2. Sæculi, ac Samueli Baſnagio Abbas Benedictus Bacchini in Epiſtolis Polemicis vernacula lingua contra Jacobum Piceninum conſcriptis. Ut ex Noſtratibus aliquos recenſeam, præter Hyacinthum Tonti, & Taddæum Caluſchi ſuperiori capite commemoratos, dignus eſt qui legatur Carolus Moreau Tom. III. Tertull. pag. 716. & ſeqq.

Ut præſens quæſtio dilucide reſolvatur, præmittendum eſt, quid ſit Traditio, quotuplex, & quibus notis diſcerni poſſit. Ac primo appellantur Traditiones illa quoque dogmata, quæ in Scripturis ſanctis continentur: quo ſenſu falſi teſtes Act. VI. 14. de Stephano dixerunt: *Audivimus enim eum dicentem: Quoniam Jeſus Nazarenus hic deſtruet locum illum, & mutabit traditiones, quas tradidit nobis Moyſes*. Deinde Traditio accipitur pro doctrina, quæ primum prædicatione Apoſtolorum propagata eſt, poſtea ſacris etiam literis conſignata: ut I. ad Corinth. XI. 23. *Ego enim accepi a Domino quod et tradidi vobis, quoniam Dominus Jeſus, etc.* Tertio Traditio accipitur prout verbo Dei ſcripto non continetur, ſed ore a patribus derivatur ad poſteros: atque de hac Traditione cum hæreticis ad ſolam Scripturam provocantibus decertamus, affirmantes plura a nobis de fide tenenda eſſe, quæ in Verbo Dei ſcripto minime inveniuntur expreſſa.

Traditionum autem genus multiplex eſt. Aliæ ſunt divinæ, quæ nonniſi a Chriſto Domino ducunt originem, ut quæ ſpectant ad formam & materiam Sacramentorum, a Deo homine, qui ſolus potuit gratiam ſenſibilibus ſignis alligare, inſtitutorum. Quædam ſunt Traditiones Apoſtolicæ, quæ ab Eccleſiæ incunabulis, ab Apoſtolis divino Spiritu afflatis Eccleſiis fuerunt propoſitæ, ut jejunum quadrageſimale in Chriſti memoriam, animarumque medelam primitus inſtitutum, & fidei ſymbolum recitandum a Catechumenis ſacro lavacro expiandis. Aliæ ſunt traditiones Eccleſiæ ſano, providoque conſilio inductæ, & paullatim receptæ, cujuſmodi ſunt ritus in Sacramentorum adminiſtratione ſervandi, ordo precum, feſtorum plurium inſtitutio, & alia id genus permulta: in quibus diſtinguendum eſt, quod ſervat univerſalis Eccle-

Digitized by Google

Eccleſia, & quod in uſu eſt apud Eccleſias peculiares, ut de jejunio ſabbati ſcribit S. P. Auguſtinus in Epiſtola ad Caſulanum, & de cantu Eccleſiaſtico lib. IX. Confeſſ. cap. 7. Non contendimus adverſus hæreticos ſervandas eſſe traditiones omnes ſingularium Eccleſiarum, ſed divinas, Apoſtolicas, & univerſalis Eccleſiæ uſu, & auctoritate probatas: in ceteris dicimus ſequendum morem illius Eccleſiæ, apud quam commoramur. Harum traditionum quædam ad doctrinam ſpectant, ut dogma de canone Scripturarum, & de perpetua Deiparæ Virginitate: quædam ad mores, ut jejunium, Sanctorum cultus, Monachalis inſtitutio: quædam ad diſciplinam, ut baptiſmi collatio per immerſionem, vel ablutionem. Poſtremum locum tenent traditiones humanæ, quæ, ut ab Eccleſiaſticis diſcernuntur, ſunt inſtituta hominum pro libito inducta, ac ſæpenumero legum præſcriptionibus adverſantia; ut de traditionibus Phariſaicis diximus hujus voluminis pagina 35.

Ad diſcernendas Chriſti, & Apoſtolorum traditiones his regulis utimur. I. Si univerſa Eccleſia tanquam fidei dogma amplectatur, quod nonniſi ſolus Deus potuit conſtituere, etſi ſcriptum illud non ſit, deſcendit tamen ex traditione divina. Hujus regulæ ratio eſt, quia cum Eccleſia univerſa non poſſit errare in fide; quicquid tanquam de fide credendum proponit, id certiſſime a Deo revelatum eſt. Traditur hæc regula ab Irenæo lib. III. adverſus hæreſes cap. 2. a Tertulliano de Præſcript. cap. 28. a Cypriano lib. III. Ep. 13. & a S. P. Auguſtino lib. 2. de Baptiſm. cap. 7. II. *Quod univerſa tenet Eccleſia, nec Conciliis inſtitutum, ſed ſemper retentum eſt, nonniſi auctoritate Apoſtolica traditum rectiſſime creditur*. Deprompta eſt hæc regula ex S. P. Auguſtino lib. IV. de Baptiſmo contra Donat. cap. 24. hujuſque regulæ ratio aperta eſt, quoniam vetuſta conſuetudo, cujus inſtitutionem ac initium non invenimus, ad Apoſtolorum uſque tempora debet referri. III. Doctrina, quam Eccleſia univerſa quovis ſæculo propugnavit, aut ſi in aliqua particulari Eccleſia viguiſſe non conſtet, perpetuo tamen ſervata eſt in Eccleſiis præcipuis, atque Apoſtolicis, ex Chriſti, & Apoſtolorum traditione manavit. Deſumpta eſt hæc regula ex Irenæo lib. III. cap. 2. & 3. & ex Vincentio Lirinenſi cap. 2. Commonitorii: & liquet; nam dum ſervamus antiqua dogmata Eccleſiarum Apoſtolicarum, ab his ſenſibus nullatenus recedimus, quos majores, ac patres noſtros habuiſſe comperimus. IV. Si uno ore viri Eccleſiaſtici teſtentur dogmata aut conſuetudinem ab Apoſtolis derivaſſe, aut contrarium aſſerentes tanquam hæreticos reprobent; divinæ aut Apoſtolicæ traditionis certum eſt argumentum. Ita docuerunt PP. Septimæ Synodi art. 6. Hieronymus in Epiſt. ad Pammach. & Leo Papa Epiſt. 13. ad Auguſtam: quod & rationi conſentaneum eſt, quia dum adhæremus doctoribus Eccleſiaſticis, & disjungimur ab hæreticis, ſequimur Spiritum veritatis, rejicimuſque Pſeudoprophetas, homineſque mendaces.

Digitized by Google

daces. Vide Melch. Canum libro III. cap. 4. Franc. Sylvium lib. II. Controv. Q. III. art. 5. Gaſp. Juenin. Diſſert. IV. q. II. cap. 3. &c. E contra traditio divina, aut Apoſtolica cenſenda non eſt, ſi non ab univerſa Eccleſia ſervetur, ſed vigeat duntaxat in aliqua Eccleſia particulari: ſi perantiqua non ſit, ejuſque inſtitutionis deſignetur origo: ſi a perpaucis, licet antiquis, Scriptoribus commemoretur, ſed repugnent alii numero, doctrina, & auctoritate præcipui: ſi denique viri Eccleſiaſtici, & Apoſtolica præſertim Eccleſia, tanquam novellam adinventionem illam repudient, atque proſcindant. Legatur S. Vincentii Lirinenſis Commonitorium cap. 20. 21. 22. 28. His præmiſſis ſit

Prop. Admittendæ ſunt divinæ, & Apoſtolicæ Traditiones.

Demonſtratur primo; quoniam nemo ſanæ mentis negare poteſt, Eccleſiam antiquiorem eſſe Scripturis, & aliquandiu ſolam traditionem veræ fidei normam fuiſſe. Etenim in lege naturæ nulla Scriptura extitit, quæ divinam haberet auctoritatem. Primus omnium canonicos libros ad Eccleſiæ inſtitutionem aut Jobus ſcripſit, aut Moſes, nam librum Enoch, aliosque vetuſtos neque Synagoga tanquam divinos unquam habuit: & nihilominus ad notitiam uſque noſtram pervenerunt ſacrificia, quæ obtulit Abel, Dei cultus confirmatus ab Enos, immolata a Noe holocauſta, acceptum a Deo mandatum circumciſionis, & poſteris Abrahami annuntiatum, altaria a Jacob erecta, aliaque legis naturæ inſtituta, abſque membranis, tabuliſque ſervata. In lege itaque naturæ fidei regula non erat verbum ſcriptum, ſed traditum, per quod filii a parentibus religionem, ritumque colendi Deum edocebantur; quemadmodum innuit S. David, dicens: *Quanta mandavit patribus noſtris nota facere ea filiis ſuis, ut cognoſcat generatio altera, &c.* Pſ. LXXVII. 5. In lege autem Moyſi, etſi plura ſacris literis fuerunt conſcripta, plura tamen alia fide certiſſima tenebantur ex ſola traditione majorum. Atque ut mittam, quæ negant hæretici, ut ſacrificia pro defunctis, quæ ante Machabæorum tempora nulla Scriptura legis expreſſerat; aut quæ ſpeciatim deſignare non poſſumus, ut remedium pro femellis ad originalem maculam expiandam: undenam acceperunt Judæi Moyſen eſſe Auctorem librorum, qui ſub ejus nomine circumferuntur, eoſque fuiſſe Deo inſpirante exaratos, niſi ex traditione? unde ceterorum ſacrorum librorum, niſi tradente Synagoga, canonem habuerunt? unde cruentis victimis didicerunt præſignari Chriſtum Reparatorem? Profecto ex Patrum inſtitutione, de qua idem Regius Vates Pſalm. XLIII. *Deus auribus noſtris audivimus, Patres noſtri annuntiaverunt nobis*. Si denique de Evangelica lege ſermonem inſtituamus, Chriſtus Dominus nihil ſcripſit, quod canonicum eſſe ſciamus; nec Apoſtolis præcepit, ut literis mandarent Evangelica dogmata, ſed ut ea univerſis hominibus annuntiarent, adeo ut Chriſti fides, juxta Prophetarum vaticinia, prius cordibus, quam tabulis inſcripta fuerit.

Digitized by Google

rit. Præceſſit itaque Traditio Scripturam, & aliquando Eccleſia & Religio abſque Verbo Dei ſcripto ſubſtiterunt.

Demonſtratur ſecundo; nam, ut liquet ex præcedenti capite ſola Scriptura non eſt dijudicandorum dogmatum norma. Sine Eccleſiæ auctoritate Evangelio nemo prudens aſſentiretur: illius judicio canonicos libros ſecernimus ab Apocryphis, & ſenſus Scripturarum ambiguos non privato ſpiritu definimus, ſed docente Eccleſia tantummodo, ſine erroris periculo aſſequimur. Arbitror id paullo ſupra fuiſſe ſufficienter comprobatum. At Eccleſia qua regula uti poteſt ſive ad canonem ſacrorum librorum definiendum, ſive ad ſenſum obſcurum perplexumque enodandum, niſi forte traditione Majorum? Ipſa commonſtrante quatuor tantum Evangelia ſuſcipimus, & ſpuria ac fictitio nomine intruſa repellimus, ut lib. VI. H. E. cap. 10. & 19. probat Euſebius teſtimonio Serapionis, & Origenis. Neque eſt neceſſaria aliorum teſtium auctoritas; poſtquam vidimus inepte probari ex ſcriptura ſcripturæ ipſius canonem, aut inſpirationem. Idem aſſerendum de Scripturarum interpretatione; quam ex unanimi Patrum ſenſu petendam eſſe, jure meritoque ſcribit Agatho Papa in Epiſtola, quæ extat Act. IV. Synodi ſextæ. *Si enim*, ut verbis utar Lyrinenſis cap. 38., *divinis eloquiis, ſententiis, promiſſionibus Diabolus & diſcipuli ejus utuntur: quid facient Catholici omnes, & matris Eccleſiæ filii quonam modo in Scripturis ſanctis veritatem a falſitate diſcernent? Hoc ſcilicet facere magnopere curabunt, quod in principio Commentarii iſtius ſanctos, & doctos viros nobis tradidiſſe ſcripſimus, ut divinum canonem ſecundum univerſalis Eccleſiæ Traditiones, & juxta Catholici dogmatis regulas interpretentur*. Traditio itaque tam ad diſcernendas divinas Scripturas ab apocryphis, quam ad illarum ſenſum legitimum diſquirendum eſt ſummopere neceſſaria.

Tertia demonſtratio ſit. Plura nobiſcum hæretici propugnant dogmata, quæ nequeunt ex Scripturis probari, quum ibidem aut nullo pacto, aut nonniſi obſcure contineantur. Perpauci ſunt, qui adverſus Helvidium non fateantur perpetuam Deiparæ virginitatem, & contra Apollinariſtas deſcenſum Redemptoris ad Inferos. Baptizandos pueros ante uſum rationis defendunt adverſus Anabaptiſtas cum Lutherani, tum Calviniſtæ: utrique cenſent valere collatum ab hæreticis baptiſmum. Nequeunt hæc ex ſola ſcriptura demonſtrari. Alia ex ſcriptura quidem inferuntur; at non ſi traditionem contemnas: proceſſionem Spiritus ſancti a Filio, divinarum perſonarum in una, eademque ſubſtantia æqualitatem, Sacramentorum numerum, aliaque multa non ita expreſſe in canonicis Scripturis invenies, ut inde poſſint adverſarii prorſus refelli. Imo ſi quæ in Scripturis expreſſa ſunt, facile in contrarium ſenſum detorquentur, Patrum traditione rejecta. *Et jam Proteſtantes* (inquit Grotius in Annotatis ad Conſult. Caſſandri) *quæ tuen-*

tuentur; ea non ſunt omnia αὐτολεξεὶ*, ad verbum, in ſacris literis: Dicunt admittendas conſequentias. At ipſi conſequentias ſæpe admittunt ex privato cujuſque ingenio: unde tot & tam gravia inter ipſos diſſidia, & quotidiana divortia. Catholici vero eas admittunt conſequentias, quas admiſit vetus Eccleſia antiquo, & univerſali conſenſu. Atque ita ſtat omne verbum in duobus teſtibus, in Scriptura & in Traditione, quæ mutuo facem ſibi allucent.* Vidit hujus argumenti firmitatem etiam vir ille peracutus, a communione noſtra alienus.

Quartum argumentum depromitur ex confutatione hæreſum, quæ non ſolum Scripturis, verum etiam Traditione, & hac præſertim fuerunt refutatæ. Gnoſticos refellit S. Irenæus lib. III. cap. 3. primum ex Traditione Eccleſiæ Romanæ, cujus dogmata probat eſſe inconcuſſa ex legitima ſucceſſione Pontificum a Petro uſque ad ſedentem eo temporis Eleutherium; deinde ex Traditione Eccleſiæ Smyrnenſis, quæ Epiſcopum ac magiſtrum habuit virum ab Apoſtolis edoctum, & cum eiſdem converſatum, ſanctiſſimum ſcilicet, invictiſſimumque Chriſti martyrem Polycarpum: tertio ex Traditione Eccleſiæ Epheſinæ, quam fundavit Paulus, ac diu rexit Joannes, & quæ poterat traditionis Apoſtolicæ verax teſtimonium præbere. Confutatos Arianos in magna Nicæna Synodo ex vetuſtis Epiſcopis, & Scriptoribus, qui ante eamdem Synodum eos, qui Filium Dei facturam eſſe dicerent, non autem Patri conſubſtantialem reprehenderant, ſcribit libro I. H. E. cap. 8. Theodoritus. Quinta Synodus, ſive Conſtantinopolitana II. can. 9. anathematizavit Neſtorianos autumantes Verbum incarnatum adorandum non eſſe eadem adoratione cum aſſumpta humanitate, *ſicut ab initio Dei Eccleſiæ traditum eſt*. In Sexta Synodo, ſeu Conſtantinopolitana tertia, diſcuſſa ſunt omnium præcedentium Patrum teſtimonia ad evincendas duas in Chriſto voluntates, & profligandam hæreſim Monothelitarum, ut liquet ex Act. IV. X. & XVIII. Septima vero, ideſt, ſecunda Nicæna nonne in definitione fidei confirmavit ſacrarum Imaginum cultum ex Eccleſiaſtica Traditione? Idem præſtitiſſe adverſus ſubortas alias hæreſes poſteriora Concilia, neque hæretici denegant. Tenuerunt eamdem viam ſancti Patres, de quibus paullo infra. Incredibile autem eſt Eccleſiam Chriſti in refellendis hæreſibus uſam fuiſſe incertis, fluxiſque argumentis. Si ergo adverſus inimicos veritatis ſemper objecit Veterum Traditiones; ſunt iſtæ Eccleſiaſticorum dogmatum fulcrum firmiſſimum atque inconcuſſum.

Sit argumentum quintum petitum ex ſacris literis. Proverbiorum I. 8. legitur: *Audi fili mi diſciplinam patris tui, & ne dimittas legem matris tuæ*; quod de Traditionibus ſanctæ matris Eccleſiæ interpretatur laudandus infra Epiphanius. Joannes ultimo: *Sunt & alia multa quæ fecit Jeſus, &c.* ex quo loco Traditiones comprobat S. Thomas III. p. q. 83. art. 4. Apoſtolus Paulus I. ad Corinth. XI. 3. commonſtrans

ſe

by Google

ſe plura Corinthiis traditurum, quæ in Epiſtola prætermittebat, *cetera*, inquit, *cum venero diſponam*: hinc enim S. Pater in Epiſtola ad Januarium 118. nunc 54. cap. 6. probat ex Apoſtolica traditione deſcendere quod Euchariſtia nonniſi a jejunis accipiatur, & ab Apoſtolis ordinatum eſſe quod univerſa per orbem ſervat Eccleſia, neque ullamorum diverſitate variatur. Idem Apoſtolus 2. ad Theſſalonicenſes 11. 14. ait: *Itaque fratres ſtate, & tenete traditiones, quas didiciſtis ſive per ſermonem, ſive per Epiſtolam noſtram*. De quo teſtimonio Orat. IV. Chryſoſtomus: *Hinc eſt perſpicuum quod non omnia tradiderunt per Epiſtolas, ſed multa etiam ſine ſcriptis, & ea quoque eſſe fide digna. Quamobrem Eccleſiæ quoque traditionem cenſemus eſſe fide dignam. Eſt traditio: nihil quæras amplius*. Similia Damaſcenus lib. IV. cap. 17. Timotheum vero idem Apoſtolus 11. Epiſtola cap. 1. ita alloquitur: *Formam habe ſanorum verborum, quæ a me audiſti. Bonum depoſitum cuſtodi per Spiritum ſanctum*. Quo in loco apertiſſime traditiones commendare primo teſtatur prælaudatus Chryſoſtomus ſcribens in ea verba: *Non modo per literas, ſed etiam verbis diſcipulo quæ eſſent agenda dictavit: quod plurimis aliis in locis oſtendit, dicens: Sive per verbum, ſive per Epiſtolam, quaſi per nos miſſam. Ne igitur minus aliquid doctrinæ habere putemus, plurima illi abſque ſcripto tradidit, quæ illi modo ad memoriam revocans, dicit, Formam habe ſanorum verborum, quæ a me audiſti*. Deinde quid eſt *depoſitum*, niſi doctrina per manus tradita, & quaſi theſaurus alteri creditus, ut inquit Vincentius Lirinenſis cap. 27. Commonitorii? His itaque, aliiſque Scripturarum ſanctarum oraculis Traditiones Apoſtolicæ commendantur.

Sextum argumentum ſententiis ſanctorum Patrum conſtruitur. Ex illorum autem numero ſeligam, quos hæretici magna doctrinæ laude celebrari, ac ſumma præſtare auctoritate non denegant, & quos ad ſe trahere irrito conatu nituntur, Irenæum ſcilicet, Tertullianum, Epiphanium, Baſilium, Cyprianum, Auguſtinum. Nam de Papia Hieropolitano, Ignatio Martyre, & Clemente Alexandrino, aliiſque ſat eſt, ſi loca breviter indigitando aliquid contracte dicamus. Igitur Irenæus lib. III. cap. 2. demonſtrans eam eſſe hæreticorum hominum vafritiem, ut dum Scripturis arguuntur, in accuſationem convertantur ipſarum Scripturarum, *Cum autem*, inquit, *ad eam iterum traditionem, quæ eſt ab Apoſtolis, quæ ſucceſſione Presbyterorum in Eccleſia cuſtoditur provocamus eos, adverſantur Traditioni*: atque ex his infert hæreticos neque Scripturis, quas pro libito temerant, neque Traditioni, quam repellunt, conſentire. Cap. autem III. Valentinianos primum traditione, deinde Scripturis confutaturus, illius firmitatem his verbis corroborat: *Traditionem itaque Apoſtolorum in toto mundo manifeſtatam in omni Eccleſia adeſt reſpicere omnibus, qui recta velint videre: & habemus adnumerare eos, qui ab Apoſtolis in-*

ſtituti ſunt Epiſcopi in Eccleſiis, & ſucceſſores eorum uſque ad nos, qui nihil tale docuerunt, neque cognoverunt quale ab his deliratur. Atque eo loci præfert Irenæus traditionem Romanæ Eccleſiæ a duobus Apoſtolis Petro & Paulo erectæ & conſtitutæ, nec non Eccleſiæ Smyrnenſis, & Epheſinæ, quarum illa a Polycarpo, hæc a Joanne Evangeliſta edocta fuit. Refutatis poſtea Gnoſticis ex Traditione, S. Irenæus cap. 5. eoſdem Scripturis impetens ait: *Traditione igitur quæ eſt ex Apoſtolis ſic ſe habente in Eccleſia, & permanente apud nos, revertamur ad eam quæ eſt ex ſcripturis oſtenſionem.* His reſpondere nequeunt hæretici Irenæum Traditionem accipere pro ipſis Scripturis, aut pro Fidei Symbolo, ut comminiſcitur Grabius. Enimvero aperte Irenæus Traditionem a Scriptura diſtinguit, & duplici telo Valentinianos confodit: deinde ait hanc traditionem etiam ſine charta & atramento ab innumeris barbarorum gentibus, quæ in Chriſtum crediderunt, cuſtodiri: ulterius affirmat ordinem traditionis fuiſſe tenendum, etiamſi Apoſtoli Scripturas non reliquiſſent nobis. Vide Irenæum eodem libro cap. 4. Symbolum autem qua fronte nunc callidi hæretici obtrudunt, cum ab Apoſtolis editum denegent, & ſi editum fateantur, admittant nihilominus dogmata, quæ in Symbolo non continentur, ut parvulorum baptiſmum, & originalis peccati propagationem?

Hæc cum erudite pertractaverit Renatus Maſſuet ſuis in Irenæum Adnotationibus, ac præſertim prævia diſſertatione III. art. 3. effugiumque omne adverſariis præcluſerit, id ægre ferens Joannes Franciſcus Buddeus irrito conatu Maſſuetum refellere aggreſſus eſt. Ait primo eruditiſſimum virum dum initio diſſertationis ſcribit, *Scripturas ſacras eſſe regulam veritatis certam, & immutabilem, cui nihil addere, vel detrahere fas eſt*, confiteri opus non eſſe traditionibus. Sed quid inſulſius, ineptiuſque potuit proferri? Divinæ quidem Scripturæ ſunt iſtiuſmodi regula, eiſque non licet ſcripturas alias apponere, neque eas fas eſt interpolare, & mutilas reddere; ſed ad hanc regulam Maſſuetus adjicit alteram, quam ab Irenæo prædicari invicte demonſtrat, ut nonniſi ſcurriliter ſe gerat Buddeus affirmans confeſſionem Maſſueti ſibi eſſe gratiſſimam, dum vir clariſſimus exornat hæretici dogmatis refutationem. Deinde Buddeus ex verbis Irenæi aſſerentis hæreticos dum ſcripturis exagitantur confugere ad Traditiones, infert hæreticos eſſe, non orthodoxos, qui traditiones ipſas recipiunt. Firmum ſane hæreſeos præſidium, dignumque, ut eſt in proverbio, patella operculum! Enim vero S. Irenæus lib. III. cap. 2. num. 1. ſcribit Valentinianos, dum Scripturis premuntur, in accuſationem converti ipſarum Scripturarum, affirmantes recipiendam eſſe traditionem, de qua Apoſtolus ait, *Sapientiam loquimur inter perfectos*; verum hanc traditionem, ac ſapientiam ab unoquoque adinveniri, *ut digne ſecundum eos ſit veritas aliquando quidem in Valentino, aliquando in Marcio-*

Marcione, aliquando in Baſilide; unuſquiſque enim ipſorum omnimode perverſus ſemetipſum regulam veritatis depravans prædicare non confunditur. Poſt hæc Irenæus n. 2. provocat Valentinianos ad eam traditionem, quæ eſt ex Apoſtolis, quam ex ſucceſſione Epiſcoporum demonſtrat perſiſtere in Eccleſia Romana; cujus Pontifices enumerat uſque ad Eleutherium tunc temporis ſedentem. Apertiſſimum ergo eſt, S. Irenæum hæreticos appellare qui rejiciunt traditiones Romanæ Eccleſiæ, probanteſque doctrinam poſt Apoſtolos ab hominibus excogitatam, ut Valentini deliramenta nunquam Romæ ante Hyginum audita, atque rejectâ veritatis regulâ ſemetipſos, propriamque adinventionem deprædicantes: cujus generis ſunt Novatores ſectantes placita Lutheri, aut Calvini, contemnentes Romanæ & Apoſtolicæ Eccleſiæ doctrinam, atque ad normam proprii ſpiritus Scripturarum ſenſum dijudicantes. Nemo quippe neſcit, ut diſſert. VI. in libros Irenæi cap. 5. animadvertit Nicolaus Nourry, paganos, atque hæreticos contra naſcentem Chriſti Eccleſiam uſos traditionum ſuarum argumento, cum tamen hæ traditiones ex corruptiſſimo nefandi erroris fonte manaverint, & admittendæ ſint illæ traditiones tantummodo, quæ ab Apoſtolis ad nos tranſmiſſæ probantur. At, inquit Buddeus, eo tempore adhuc ex traditione colligi poterat Eccleſiæ ſententia, quam Irenæus opponeret Gnoſticis adeo inflatis, ut ſe Apoſtolis ſapientiores eſſe jactarent. Principio hæc adverſantur hujus Scriptoris ſcopo; neque cohæret, Irenæum loqui contra hæreticos aſſertores traditionum, & traditiones tunc temporis fuiſſe inconcuſſas, atque ad revincendos hæreticos ab Irenæo recte, ſapienterque productas. Præterea Irenæus traditiones ad nos tranſmiſſas probat ex legitima ſerie Epiſcoporum, ſcribens cap. III. n. 3. *Hac ordinatione & ſucceſſione ea quæ eſt ab Apoſtolis in Eccleſia traditio, & veritatis præconatio pervenit uſque ad nos: & eſt pleniſſima hæc oſtenſio unam & eamdem vivificatricem fidem eſſe, quæ in Eccleſia ab Apoſtolis uſque nunc ſit conſervata, & tradita in veritate*. Ex eadem legitima Epiſcoporum ſucceſſione Apoſtolicam doctrinam dignoſci ſcribit lib. IV. cap. 63. Nequit ergo demonſtrari in Eccleſia Romana adulterata Traditio, quum in ea perſeveret legitima Epiſcoporum ſucceſſio. Ac tandem cum traditiones Apoſtolicæ in univerſam Eccleſiam antiquitus dimanaverint, ſi illas Romana Eccleſia labefactaſſet, id ex aliarum Eccleſiarum traditione deberet commonſtrari, ideoque adhuc perſiſteret Traditionum fundamentum firmiſſimum atque inconcuſſum. Hactenus de Irenæo, qui tam aperte refellit hæreticorum figmenta.

Tertulliani Latinorum antiquiſſimi teſtimonia adeo ſunt invicta, ut excuti nulla ratione valeant. De cultu fem. cap. 3. ait: *Cum Enoch filio ſuo Mathuſalæ nihil aliud mandaverit, quam ut notitiam eorum poſteris ſuis traderet: igitur ſine dubio potuit Noe in prædicationis ſuc-*

ceſſione deligere. De jejunio cap. 10. *Eorum*, inquit, *quæ ex traditione obſervantur tanto magis dignam rationem adferre debemus, quantum carent Scripturæ auctoritate*. Idem de Corona cap. 4. pluribus commemoratis, quæ ad baptiſmum, Euchariſtiam, oblationeſque pertinent, *Harum*, inquit, *& aliarum ejuſmodi diſciplinarum, ſi legem expoſtules ſcripturarum, nullam invenies: traditio tibi prætenditur auctrix, conſuetudo confirmatrix, & fides obſervatrix*. In v. contra Marcionem cap. 17. Sermonem inſtituens de Epiſtolis Pauli, ait, *Eccleſiæ veritate Epiſtolam iſtam ad Ephesios habemus emiſſam, non ad Laodicenos*, & de Carne Chriſti cap. 2. ex traditione evincit *originalia eſſe inſtrumenta*, quæ delere auſus eſt Marcion. Demum de Præſcript. 28. protulit pervulgatam illam ſententiam, *Quod apud multos unum invenitur, non eſt erratum, ſed traditum*. Plura colligit Carolus Moreau Tom. 3. v. *Traditio*. His autem conſtat Tertullianum Traditionem comprobare ex primævæ legis inſtitutis: ex traditione repetere Eccleſiaſticos ritus: traditione autographas Scripturas ſecernere a ſuppoſitis; traditionis quoque criterium ſtatuere, multarum ſcilicet Eccleſiarum conſenſionem, Tertullianus itaque omnia, quæ ſupra dicta ſunt, colluſtrat, confirmat, corroborat.

Quid autem Epiphanius? Is H. 60. pag. edit. Petavianæ 511. inquit: *Sed & traditione quoque opus eſt; neque enim ex Scripturis peti poſſunt omnia. Idcirco alia ſcripto, traditione alia ſanctiſſimi Apoſtoli reliquerunt. Quod ipſum ita Paulus affirmat. Quemadmodum tradidi vobis. Item alio loco: Ita doceo, & ita tradidi in Eccleſiis. Item, Si meminiſtis, &c.* indigitans loca in quinto argumento præcitata. Atque H. 76. pag. 912. *Poteſt vero*, inquit, *quiſquam maternam ſanctionem, aut legem patris evertere? quemadmodum a Salomone ſcriptum eſt, Audi fili ſermonem patris tui, & ne repellas legem matris tuæ. Quibus Patrem, hoc eſt unigenitum Deum cum Spiritu ſancto declarat partim ſcripto, partim ſine ſcripto docuiſſe: matrem vero noſtram Eccleſiam decreta quædam habere penes ſe, quæ diſſolvi evertique nequeunt*. His pariter, quibus nil proferri poteſt expreſſius, quintæ argumentationi robur accedit.

At Baſilius in libro de Spiritu ſancto ad Amphilochium tam ſplendide, & enucleate Traditiones adſtruit, ut nullum alium effugium ſuppetat Refractariis, quam aureum illud opus magno Baſilio abjudicare: quod in caſſum tentari etiam ex ingenua ſuorum confeſſione oſtendi lib. VIII. cap. 9. Ergo Baſilius cit. libri cap. 27. ait: *Dogmata, & inſtituta, quæ in Eccleſiis prædicantur quædam habentur ex doctrina ſcripto prodita, quædam rurſus ex Apoſtolorum traditione; quorum utraque parem vim habent ad pietatem, nec his quiſquam contradicit quiſquis ſane, vel tenuiter expertus eſt quæ ſint jura Eccleſiaſtica*. Enumerat ibidem aliqua, quæ ex traditione ſervantur, ut communire ſe ſigno crucis,

crucis; præmittere preces conſecrationi Euchariſtiæ, delinire unctionis oleo neophytum, abrenuntiare in baptiſmate Satanæ & angelis ejus, aliaque plura, quæ confirmat exemplo Moyſis ſtatuentis profanos extra cancellos, quem imitati ſunt Apoſtoli ac patres, a quibus plurima in occulto, & ſine ſcripto fuerunt tradita, ut myſteriis ſuam ſervarent dignitatem, nec dogmatum cognitio propter aſſuetudinem veniret in contemptum. Atque hæc a nebulone quodam inſerta perperam jactat Hermannus, cum allata Baſilii verba integra proferat in 1. Orat. de Imagin. Jo. Damaſcenus, & Eraſini conjecturæ, quæ deceperunt Hermannum, Scultetum, ac Proteſtantium alios, ſint, ut alibi diximus, nimium futiles. Cap. 29. ejuſdem libri, *Arbitror*, inquit Baſilius, *Apoſtolicum eſſe etiam non ſcriptis traditionibus inhærere. Laudo, inquit, vos quod omnia mea meminiſtis, & quemadmodum tradidi vobis, traditiones tenetis: & illud, Tenete traditiones, quas accepiſtis ſive per ſermonem, ſive per Epiſtolam.* Quo in loco Baſilius interpretatur de Traditione non ſcripta textus Apoſtoli paullo ſupra citatos. Addit Baſilius ſatis idoneam comparationem; ſi enim legibus revinci nequeat adverſarius, conſuetudine refutatur: *Ergo*, ait Baſilius, *ſi apud Tribunal probationibus e ſcripto deſtituti multos vobis teſtes produceremus, nonne ſententiam abſolventem a vobis conſequeremur? Quid ſi etiam temporis diuturnitatem pro nobis facientem vobis evidenter oſtenderimus, annon videbimur vobis probabilia dicere, non poſſe litem iſtam jure nobis intendi?* Atque hæc comparatio movit etiam Hugonem Grotium, ut liquet ex ejus diſcuſſione Apologetici Rivetiani; ubi illam confirmat auctoritate Calliſtrati, & Paulli Juriſconſulti. Non poterat ergo Baſilius de ſacris traditionibus loqui magnificentius, quàm illis parem cum verbo ſcripto vim tribuere, illis fulcire ſacrorum myſteriorum dignitatem, illis denique religionis, fideique cauſſas definire.

Dicamus nonnulla de Cypriano. Hunc propugnaſſe ſententiam de Rebaptizandis innixum ſuppoſitæ traditioni liquet ex Epiſtolis ad Pompejum, ad Quintum, ad Jubajanum, ad Stephanum; & licet erraverit pro traditione obtrudens conſuetudinem ſolius Africæ, aſſeruit tamen definiendi dogmatis normam eſſe conſenſum, & auctoritatem Majorum: quare Epiſtolæ omnes a Cypriano de hoc argumento conſcriptæ & Traditiones commendant, & ſimul commonent has in Eccleſiis Apoſtolicis requirendas. At inquis, nonne Raymundus Miſſorius palam fecit Epiſtolas illas doctrinamque de Rebaptizandis Cypriano ſupponi? Dixi alibi non unum eſſe de ſententia Miſſorii judicium Eruditorum: virum eſſe H. E. peritiſſimum, emunctæ naris criticum, ejuſque ſtilum perſpicuum ac perpolitum, non ſolum Rotignus ſcribit, verum etiam qui ediderunt Acta Eruditorum Lipſiæ an. 1736. pag. 60. Idem fateri debet quiſquis limatam, elaboratamque diſſertationem perle-

perlegerit. At S. P. Auguſtinus, quemadmodum ait non deeſſe, qui hoc Cyprianum non ſenſiſſe contendant, ſed ſub ejus nomine a præſumptoribus atque mendacibus fuiſſe confictum, perſpectaque hæreticorum fraude aliquando de hac re hæſitet fluctuetque: ita ubi opinionem ſuam profert, aperte literas ac de Rebaptizatione ſententiam adjudicat Cypriano, ductus duplici argumento; quorum unum petitur e ſtilo S. Martyris ſingulari, & quaſi certis, quibus diſtinguatur, affectus delineamentis; alterum ex unitate Eccleſiæ ipſis Epiſtolis Cyprianicis vindicata, quam ſane tanto ſtudio minime ſervaſſet Epiſtolarum illarum architectus, ſi fuiſſet aliquis Donatiſta. *Nos tamen*, inquit S.Pater Epiſtola ad Vincentium Rogat.48. nunc 98. num. 39. *Nos tamen duas ob res non negamus illud ſenſiſſe Cyprianum: quod & ſtilus ejus habet quamdam propriam faciem, qua poſſit agnoſci; & quod ibi magis contra vos noſtra cauſſa monſtratur invictior, veſtræque ſeparationis præſumptio, videlicet ne macularemini peccatis alienis, tota facilitate ſubvertitur, cum apparet in literis Cypriani communicata eſſe cum peccatoribus Sacramenta, cum admiſſi ſunt in Eccleſiam, qui ſecundum veſtram, & ſicut vultis, illius ſententiam baptiſmum non habebant, & tamen Eccleſiam non periiſſe, &c.* Addo Auguſtinum Epiſtolas Cyprianicas ſuo auctori abſque ulla hæſitatione tribuere lib. VI. de Baptiſmo cap. 7. num. 10. & lib. I. de An. cap. 9. num. 11. Meminit etiam Concilii opera Cypriani celebrati lib. III. de Bapt. cap. 3. num. 4. & lib. VI. cap. 6. num. 9. Cum Epiſtolas, tum Concilium commemorat S. Hieronymus in Altercatione Orthodoxi & Luciferiani edita an. 378. Tom. IV. pag. 303. & 305. edit. Martianæi. Verum quicquid de his cenſeas; Cyprianus alibi traditionem aperte commendat ſcribens ad Cecilium: *Admonitos autem nos ſcias, ut in Calice offerendo dominica traditio ſervetur, neque aliud fiat a nobis, quam quod pro nobis Dominus prior fecerit; ut Calix, qui in commemorationem ejus offertur, mixtus vino offeratur.*

Sanctum parentem Auguſtinum comprobare ſacrarum Scripturarum autographiam ex traditione, & auctoritate Eccleſiarum quæ fundatæ ſunt ab Apoſtolis, habentque ſeriem ſibi ſuccedentium Epiſcoporum, demonſtratum eſt Prop. 2. capitis X. ex lib. adverſus Fauſtum, de Civitate Dei, & de Doct. Chriſtiana. Idem Auguſtinus lib. 2. contra Julianum cap. I. ait Pelagianorum dogmata eſſe *Eloquiis redarguenda Sanctorum*. Peccatum originale & futuri Reparatoris adventum antiquis Juſtis, etiam ante diluvium ac datam legem per traditionem innotuiſſe affirmat lib. 2. de peccat. Origin. cap. 24. Libro IV. de Baptiſmo cap. 24. tradit præclaram dijudicandæ traditionis regulam ſuperius allatam, meritoque a PP. Maurinis grandiuſculis literis editam. Scripſerat præcedenti libro II. cap. 7. de conſuetudine non repetendi baptiſmum: *Quam conſuetudinem credo ex Apoſtolica traditione venientem:*

nientem: (*ſicut multa quæ, inveniuntur in literis eorum, neque in Conciliis poſteriorum, & tamen quia per univerſam cuſtodiuntur Eccleſiam nonniſi ab ipſis tradita, & commendata creduntur*:) *hanc ergo ſaluberrimam conſuetudinem*, *&c.* Sunt enim Auguſtini etiam quæ clauduntur parentheſi, licet abſint a plurimis Mſs., ut commonſtrat repetitio illius vocabuli *conſuetudinem*, ob orationem parentheſi interclusâ diſtractam. Libro v. ejuſdem Operis cap. 26. loquens de Cypriano inquit: *Quod autem nos admonet, ut ad fontem recurramus, ideſt ad Apoſtolicam traditionem, & inde canalem in noſtra tempora dirigamus, optimum eſt, & ſine dubitatione faciendum*. Recte a Benedictinis adnotatum in Margine: *Certiſſima regula veritatis explorandæ Apoſtolica traditio*. Idem Auguſtinus Epiſtola ad Januarium 118. nunc 54. num. 1. *Illa*, inquit, *quæ non ſcripta ſed tradita cuſtodimus, quæ quidem toto terrarum orbe ſervantur, datur intelligi vel ab ipſis Apoſtolis, vel plenariis Conciliis, quorum eſt in Eccleſia ſaluberrima auctoritas, commendata atque ſtatuta retineri, ſicuti quod Domini paſſio, & reſurrectio, & adſcenſio in cælum, & adventus de cælo Spiritus ſancti anniverſaria ſolemnitate celebrantur, & ſi quid aliud tale occurrit quod ſervatur ab univerſa, quacunque ſe diffundit, Eccleſia*. Adeat qui plura cupit Hieronymi Torrenſis Confeſſ. Aug. libro 1. cap. 7. art. 5. & 6.

Ceteros Patres Traditionibus ſuffragari eſt exploratiſſimum. De Ignatio Martyre, Papia, Polycarpo, & Clemente Alexandrino id teſtatur Euſebius in Eccleſ. H. collegitque loca omnia Nat. Alexander. Hieronymus Traditiones commendat adverſus Luciferianos Tom. iv. edit. PP. S. Mauri p. 304. ſcripſerat ſupra pag. 294. *Nam & alia multa quæ per traditionem in Eccleſiis obſervantur, auctoritatem ſibi ſcriptæ legis uſurpaverunt*. Vide & Epiſtolam 52. ad Lucinium eodem Tomo pag. 579. Plura collegit in Confeſſione Hieronymiana Cornelius Schultingus. Sed hæc & genuina, & invicta. Afferunt Patres reliquos Bellarminus lib. iv. cap. 7. & ibidem Bellarmini Vindex Gretſerus, Jodocus Coccius in Theſauro libro vi. cap. 3. Moreau in Tertull. Tom. 3. pag. 716. Laurea in iii. ſent. tom. 3. diſput. 4. DD. ſuperius laudati, aliique plurimi; ut nullum ſit dubium, quin Traditio unanimi ſanctorum Patrum ſenſu probetur.

Poſtrema argumentatio ſit. Ipſi quoque hæretici, velint, nolint, ad Traditionum præſidium, dum inter ipſos gravia emergunt diſſidia, conantur confugere. Quomodo enim Peyrerium Syſtematis Præadamitici auctorem refutarunt, niſi Traditione Majorum, quod ipſum impulit ad Calvinianam ſectam ejurandam, ut ipſe teſtatus eſt in ſua ad Alexandrum VII. Deprecatione? Socinianos ſenſum Scripturæ pervertentes nonne teſtimoniis Patrum confodiunt? Nonne vindicata Antenicænorum fide Georgius Bullus, aliique ſeſe tandem ad Majorum placita.

Digitized by Google

cita inquirenda convertunt, ne his abdicatis tanquam novæ doctrinæ aſſertores inſimulentur qui aut Presbyterianis adhærent, aut certæ Religioni nomen dandum eſſe fatentur? David Blondellus Apologiam pro ſententia, ut putat, Hieronymi, de primitiva Epiſcopi & Preſbyteri ἰσοτιμίᾳ contexit teſtimoniis Clementis, Hermæ, ſeu Paſtoris, Juſtini, Papiæ Hieropolitani, Irenæi, aliorumque, inanem dans operam ut evincat ſententiam oppoſitam Eccleſiaſticæ traditioni adverſari. Simplicius Verinus, ideſt Salmaſius, nititur Tranſubſtantiationis dogma impugnare coacervatis verbis Cyrilli, Theophylacti, Auguſtini, Euſebii Cæſarienſis, Theodoreti, aliorumque ætate poſteriorum. Hæc tantum exempla ſat eſt protuliſſe. Accedit hæreticorum confeſſio; nam Calvinus contra Pighium, *Non difficulter*, inquit, *inter me, & Pighium in hac de Traditionibus contentione conveniri poſſet, ſi modo Eccleſiæ traditionem ex certo & perpetuo Sanctorum & Orthodoxorum conſenſu demonſtraret*. Philippus Melanchthon apud Grotium Tom. IV. Op. Th. pag. 724. *Univerſalis conſenſus omnium temporum eſt teſtimonium quod hæc ordinatio eſt Apoſtolica*. Chemnitius in Examine Conc. Trid. pag. 306. ſcribit: *Hanc traditionem qua nobis in manus dantur ſanctæ Scripturæ libri reverenter ſuſcipimus*. Druſius, Grotius, & alii docent Paulum ex traditione Jannis & Mambris magorum Pharaonis nomina didiciſſe. Ex eadem traditione notum Petro lapſum angelorum, ſcribit in ejus Epiſtolam 2. Thomas Smith. Trinitatis myſterium traditione Judæis innotuiſſe teſtatur in Hiſt. Relig. Jud. Jacobus Baſnagius. Bucerus adverſus Latomum pag. 224. profitetur ſe in hac quæſtione de Traditionibus loqui de novis noxiiſque inventis, non de iis, quæ ſancti Patres, & Eccleſiæ auctoritas tradidit. Vide citatum Grotium ad Conſultationem Caſſandri pag. 569. Hic vero cum eo loci, tum in Animadverſionibus adverſus Andream Rivetum, & in diſcuſſione Apologetici nobiſcum plane in hac quæſtione conſentit. Jacobum quoque Piceninum aſſerere ſacros libros recipi ex traditione priorum ſæculorum dixi cap. X. prop. 2. Confirmatur ergo catholica veritas etiam hæreticorum hominum lucubrationibus, & conſenſione.

CAPUT VI.

Hæreticorum adverſus Traditiones præcipua argumenta.

NITUNTUR principio Sectarii evertere Traditiones Scripturarum ſanctarum præſidio. In Deuteronomio, inquiunt, cap. IV. 2. & cap. XII. 32. præcipitur ne Verbo ſcripto addatur aliquid, vel detra-

detrahatur. *Non addetis ad verbum, quod vobis loquor, nec auferetis ex eo*, &, *Nec addas quicquam, nec minuas*. Id in novo quoque Teſtamento præceptum eſſe liquet ex poſtremo Apocalypſ. cap. v. 18. *Si quis appoſuerit ad hæc, apponet Deus ſuper illum plagas ſcriptas in libro iſto*. Traditiones a Phariſæorum ſecta intruſas legi divinæ adverſari conqueritur Dominus Matth. xv. 6. & 9. eoſdem Phariſæos alloquens, *Irritum feciſtis mandatum Dei propter traditiones veſtras*, &, *Sine cauſſa me colunt docentes doctrinam, & mandata hominum*: quod & monet Apoſtolus ſcribens ad Coloſſenſes cap. 11. 8. *Videte ne quis vos decipiat per philoſophiam, & inanem fallaciam, ſecundum traditionem hominum*. Idem Apoſtolus intrudentibus præter Evangelium ex humana traditione doctrinam ad Galatas 1. 8. infligit pœnam ſegregationis atque anathematis, dicens: *Sed licet nos, aut Angelus de cælo evangelizet vobis præterquamquod evangelizavimus vobis, anathema ſit*. Et jure quidem: enimvero ad formandos mores, fidem inſerendam, refellendas hæreſes, impioſque arguendos, teſte eodem Apoſtolo in 2. ad Tim. 111. 16. *omnis Scriptura divinitus inſpirata utilis eſt*. Quænam alia inquirenda ſunt documenta? Etſi innumera Dominus Jeſus fecit, & docuit, non omnia tamen Evangeliſtæ mandarunt literis, ſed ea tantum, quæ videbantur ſufficiens fidei fulcimentum; unde ait Joannes cap. xx. 31. *Hæc autem ſcripta ſunt ut credatis*. Hæc rhetoricantes hæretici, ut imperitis fucum faciant, in diſſerendo verſuti & vaniloqui amplificant. Si nefas eſt, inquiunt, Verbo ſcripto adjicere aliquid, ſi hæc Traditionum additio Phariſæorum inducit morem, legiſque contemptum, ſi inani fallacia infirmam decipit plebem, ſi contra illam Apoſtolus intorquet vibratque fulmen anathematis, ſi literis ſacris, præceptionibuſque Evangelicis in fide ſatis inſtruimur; cuinam commodo, niſi forte pravorum, novorumque dogmatum patrocinio invectæ in Eccleſiam traditiones deſerviunt?

Reſp. Hæc omnia a Novatoribus aut callide, aut imperite urgeri contra Catholicum dogma. Etenim in Deuteronomio præſcribitur cæremonialium, & ſacrificiorum exacta obſervatio, quam nihil immutando curare debebant Levitæ, nec non præceptorum Domini inviolata cuſtodia: nam ſtatim additur cap. iv. *Cuſtodite mandata Domini Dei veſtri*, & x11. *Quod præcipio tibi, hoc tantum facito*. Tantum dixit, ne Judæi in Idololatrarum regionem ingreſſi ſuperſtitioſos ritus ſectantes Religionem idolorum cultu commacularent. Vide ibidem verſu 30. Si his vetitum alia tradere; curnam Prophetarum recipimus vaticinia? cur Evangeliorum volumina? cur Epiſtolas Apoſtolicas, quæ tanto poſt Deuteronomium intervallo fuerunt conſcripta? Cur etiam novæ inſtitutæ feſtivitates, quas ſacræ Judith, Eſtheris, & Machabæorum commendant hiſtoriæ? Ergo in Deuteronomio legis præcepta integre ſervanda proponuntur, rejectis Gentium moribus, idolo-

idolorumque ſuperſtitioſis immolationibus. Quis præterea ignorat *verbum* דבר, non ſolum divinam Scripturam, verum etiam latam ore legem ſignificare? Vidit, irriſitque Sectariorum cavillulam etiam Grotius Arminianus ſcribens ad IV. Deuteronomii: *Hoc dictum neque traditionibus ſcriptum interpretantibus, neque præceptis humanis legem ſepientibus repugnat*. Idem dic de verbis Apocalypſeos: in quibus etiam notandum eſt ἐπ' *ad hæc*, ἐπ' αὐτὰ, quibus repellitur additio ipſi libro, ejuſque vaticiniis appoſita. At nemo eſt, qui iſtud, aut aliud Volumen ſacrum audeat temerare, niſi magnopere audax heterodoxus.

Phariſæorum traditiones & nos repudiamus, ſpuriæ enim ſunt, ineptæ, aniles fabulæ, & divinis præceptis contrariæ. Quædam enim Phariſæi ſervabant ex continua & a Moyſe derivata diſciplina, quædam ex inſtitutis Sammai, & Hillel, unde exorti ſunt, ut inquit Hieronymus lib. III. Comment. in Iſaiam Tom. III. pag. Edit. Martianæi 79. Traditiones prioris generis perutiles erant, aliæ vel iniquæ, vel futiles, nec dignæ obolo. Primæ etiam a Chriſto commendantur Matthæi XXIII. 2. ut obſervat in Pſalmum 2. Hilarius: ſecundæ rejiciuntur Matth. XV. 6. Illæ ab univerſa Synagoga, exceptis Sadducæis, recipiebantur: iſtæ in ſola Phariſæorum ſecta vigebant. De illis traditionibus perantiquis, & a tota Synagoga receptis pertractat R. Moſes Maimonides in libro, quem *Chazakah* inſcripſit, & vir eruditus Joſeph de Voiſin de Lege divina cap. 9. ſpectantque ad benedictionum, & expiationum ritus. Alias Phariſæorum traditiones a Sammai, & Hillel inductas, & quas Salvator appoſite indigitavit iis vocabulis, *propter traditiones veſtras*, probus quilibet irridet. Harum nonnullas adverſas filiorum erga parentes pietati explicavimus hujus voluminis pag. 35. atque de his liquet ſermonem inſtitui cap. XV. Matthæi. Alias cum fœdas, tum riſu dignas recenſet Magnus Hieronymus in Epiſt. ad Algaſiam pag. 207. Tom. IV. ejuſdem Editionis Martianææ, ſcilicet, ignominioſam conſuetudinem probandi guſtu munditiem ſanguinis menſtruatæ, & ambulare in domo unaquaque ſabbatorum bis mille pedes. Inter has traditiones, quas Hieronymi ætate vocabant δευτερώσεις, connumerandum eſt, quod ſcribit S. P. Auguſtinus lib. 2. contra Adverſ. legis cap. 1. *Judæos* habere *quaſdam traditiones ſuas, quas non ſcriptas habent, ſed memoriter tenent; inter quas illud eſt, Deum primo homini duas creaſſe mulieres*. Revera in Talmud Babylonico, quod Auguſtino ſuperſtite nondum prodierat, abſolutum enim dicitur anno 473. in libro *Erubin*, & in libro *Ben-Siræ* commemorantur duæ illæ Adami uxores, Lilit dæmonum genitrix, & Eva protoparens hominum: quod ad intelligentiam illius Auguſtiniani loci non abs re fuerit adnotaſſe. In Talmud pariter libro *Sanahedrin* cap. 10. habetur duo illa Phariſæorum capita Sammai, &

Hillel

Digitized by Google

Hillel gloriam ſuam gloriæ Dei præferentes feciſſe ſchiſmata in Iſrael. Quod ergo objiciunt ex traditionibus Phariſæorum hæretici, hac ratione repellitur; nam Chriſtus damnat a Sammai, & Hillel inductas, non derivatas a Patribus, ac præſertim erga Parentes impietatem. At vide lib. xx. cap. 6. harum noſtrarum lucubrationum.

Ait Clericus in Prolegomenis ad H. Ec. ſect. 1. cap. 2. ſepoſita divina Chriſti auctoritate conſtare e Judæis ſcriptoribus, Phariſæos *multa quaſi legitima tradidiſſe populo accepta a Patribus, quæ non ſunt ſcripta in legibus Moſis*. Fateor: id Joſephus ſcribit Antiq. XIII. c. 18. ſive 10. num. 6. in poſtrema Editione Amſtelædami Tom. 1. pag. 663. Verum quid Criticus iſte contendit? Num, qui Traditiones propugnant, ſequuntur conſuetudinem Phariſæorum? At eo loci Joſephus ait Patrum traditiones rejici a ſecta Sadducæorum. Atque Sadducæos fuiſſe Phariſæis longe deteriores, quoniam negabant Deum auctorem bonorum, & permanere animas, & præmia, ſuppliciaque dari apud inferos, idem Joſephus ſcribit Antiq. XVIII. 1. & de Bello II. 8. Reſpuentes itaque Traditiones æquiparandi ſunt Sadducæis, Clericus maxime liberi arbitrii cum Sadducæis oſtentator. Verum Joſephus Phariſæorum, quibus addictus erat, ſectam nimium celebrat. Quamvis hi Traditiones optimas tenerent, V. G. de immortalitate animorum, & reſurrectione corporum, quas Paulus probat Act. XXIII. 8. iſtis traditiones alias humanas, & paullo ante Chriſtum excogitatas commiſcuerunt. Si petas, qua norma hæ ab antiquis poſſent ſecerni; Phariſæos ipſos interroga: qui, ut Hieronymus ſcribit citata ad Algaſiam Epiſtola, q. 10. illorum mores redarguentibus ſolent reſpondere: *Baracbibas, & Simeon, & Helles magiſtri noſtri tradiderunt*. Hieronymo, ut diximus, conſentit Talmud; & perperam Druſius de tribus ſectis Jud. lib. 2. c. 10. & Baſnagius Tom. 1. Annal. pag. 549. contendunt Hieronymum errare, quia Hellel fuit centum ante excidium Templi annis, nec Judæus, ſed Babylonius; quaſi non poſſit idem nomen pluribus convenire. Ita ergo quæ ab hominibus tradita, neque antiquitus in Apoſtolica Eccleſia viguiſſe comperimus, ad hominum adinventa amandamus: atque in iis certum judicii criterium requirimus; ne quis nos decipiat *per philoſophiam, & inanem fallaciam*, juxta D. Pauli præmonitionem.

In Epiſtola ad Galatas Apoſtolum loqui de illis, qui ab Evangelio abducebant, contendentes cum lege Chriſti jungendam circumciſionem & ceteras ceremonias, Epiſtolæ argumentum evincit. Ergo verſu 8. particula *præter* idem eſt, & *contra quam*. Ita S. P. Auguſtinus ſcribens libro xx. contra Fauſtum cap. 22. *Longe aliud annuntiat Fauſtus, aliud Paulus. Sed quoniam quiſquis vobis evangelizaverit præter quam quod accepiſtis, anathema ſit: verum dicit Chriſtus in Paulo, anathema ſit Manichæus in Fauſto*. Vide & Enarrat. in Pſalm. 115.

Digitized by Google

Conſentit Hieronymus Tom. IV. pag. 228. Extat in Græco παρ' ὅ. Particulam παρὰ interdum eſſe *contra*, liquet ex Lexicis Conſtantini Medici, Henrici Stephani, & Joannis Scapulæ. Tria exhibet exempla in Solone Plutarchus. Παρ' ὅ, ut hic extat, valere *contra quam*, probat in Commentariis Linguæ Gr. Guil. Budæus pag. 246. Similia promit Grotius ex Act. XVIII. ac tribus in Epiſtola ad Romanos expreſſis locis. Verſio Arabica, & Aethiopica habent: *Si nos, aut Angelus de cælo annuntiet vobis quicquam diverſum, &c.* non ſolum in Bibliis Max. Tom. XV. pag. 6. verum & in Waltonianis N. Teſt. pag. 756. Oecumenius utique, ac Theophylactus docent reprehendi a Paulo non tantum qui contraria addunt, ſed etiam qui adjiciunt *aliud quodlibet parum a prædicto diverſum*, ſed accipiendi ſunt de iis, qui licet Evangelio non opponantur aperte, illud tamen, ut inquit Chryſoſtomus, quem ſequuntur ipſi Oecumenius & Theophylactus, *prædicatione corrumpunt*. Ac tales erant qui Galatis imponebant ſimul Evangelium, Moſiſque legitima. Demum Verbum evangelizatum tam Scripturam complectitur, quam Traditionem.

Recte idem Apoſtolus in 2. ad Timotheum appellat Scripturam idoneam atque perutilem, at non ait Scripturam ſolam ſufficere: nam in eadem Epiſtola IV. 11. Marcus dicitur *utilis in miniſterium*, nec tamen ſupervacanei erant Lucas, Titus, Timotheus, Oneſimus. Utilis eſt etiam cibus ad nutriendum, nec tamen rejiciendus eſt potus. Adde loqui Apoſtolum de ſcripturis veteris Teſtamenti, nam præmittit, *Ab infantia ſacras literas noſti, quæ te poſſunt inſtruere ad ſalutem*; Timotheus vero infans non legit Teſtamentum novum, quod nondum erat conſcriptum, & ſacrarum Scripturarum canoni agglutinatum. Vide in hunc locum Eſtium, ac Sylvium Opuſc. V. q. 2. art. 1. Becanum etiam in Manuali lib. 1. cap. 2. Senſum Apoſtoli paucis expreſſit Syrus: *Omnis Scriptura, quæ a Deo inſpirata eſt, utilis eſt etiam ad docendum*.

Simili ratione Joannes in cap. Evangelii viceſimo ait, *Hæc autem ſcripta ſunt, ut credatis*: non quod Evangelium omnia credenda contineat, nam alioquin ipſe nec Epiſtolas, nec Apocalypſim edidiſſet, & ſupervacanea eſſent pariter, quæ literis mandavit Paulus, quæ Lucas, quæ Jacobus, quæ Judas; ſed quia enarrata in Evangelio Joannis, & a Chriſto facta in conſpectu diſcipulorum, poſtquam ſurrexit a mortuis, abunde comprobant ipſum eſſe Dei Filium, pleniſſimamque fidem faciunt legentibus de veritate Evangelii, & reſurrectionis eventu. Atque hanc explicationem traditam a Cyrillo, & D. Thoma in Joannem ipſa Evangelici textus lectio confirmat. Ex quibus liquet Catholicum de Traditionibus dogma nec veteris, nec novi Teſtamenti locis ullatenus concuti, qualeſcunque nugas garriant, oblatrentque Sectarii.

Tradi-

Digitized by Google

Traditiones non poſſe ex libris PP. comprobari contendunt hæretici proximis argumentationibus. Primo ignoramus num Patrum ſcripta haud mutilata, nec ſpuria ad nos temporis viciſſitudo tranſmiſerit. Negari quippe non poſſumus interpolata fuiſſe Acta Conciliorum, veteres Liturgias, ac Patribus codices plures adulterinos ſuppoſitos: quod non ſolum aſſeruit Dallæus, Rivetus, Clericus, ſed etiam erudita diſſertatione oſtendit Germon. Quæ ad nos incorrupta pervenerunt, ut plurimum ambigua ſunt, nec exhibent ſacrorum dogmatum integritatem: nam invenies in libris Veterum repudiatum homouſion a Synodo Nicæna probatum, & uſiam, hypoſtaſim, aliaque plura diverſo plane ſenſu prolata. Etiam Corpus pro ſubſtantia uſurpavit Tertullianus. Præterea Patres a priſcis ſæculis falſa dogmata pro legitima traditione venditarunt. Papias apud Euſebium ex traditione non ſcripta intruſit peregrinas Salvatoris parabolas, regnumque Chiliaſtarum. Impegere in eumdem ſcopulum Juſtinus, Irenæus, Tertullianus, Lactantius. Tertullianus de Corona ait cap. 3. vetitum ex traditione die dominico *de geniculis adorare*. Cyprianus adverſus Stephanum traditione contendebat tinctos ab hæretico rebaptizandos. Trinam in baptiſmo immerſionem ſervandam ex Apoſtolica traditione docuerunt Alcuinus Epiſt. 81. ad Paulinum, & Walfridus libro de Rit. Eccl. cap. 26. quod tamen Synodus IV. Toletana abrogavit. Mitto exempla alia. Traditio itaque dogmatum puritatem commaculat. Inſuper ſi ex traditione Patrum comprobatur doctrinæ veritas, nulla erit hæreticorum ſecta quæ propugnari non poſſit. Nam Baſilides, Valentinus, Marcion, aliæque peſtes ſe audiviſſe Apoſtolorum diſcipulos gloriabantur. Pro nihilo itaque valet in fidei definitionibus antiquorum auctoritas.

Reſp. ad 1. temere dici interpolatos Patrum libros univerſos, etſi nonnulli aut amanuenſium incuria, aut fraude hæreticorum fuerint vitiati: neque ex his, quæ dubiæ ſunt fidei, dogmata confirmamus, ſed ex receptis, vindicatis, & qui Scriptorum aliorum magnæ in Eccleſia auctoritatis teſtimonio non refragantur. Quamquam etiam ſine ſcriptis Patrum traditio poteſt conſtare, ut de barbaris gentibus inquit lib. III. cap. 4. Irenæus: *Cui ordinationi aſſentiuntur multorum gentes barbarorum, eorum qui in Chriſtum credunt, ſine charta & atramento ſcriptam habentes per ſpiritum in cordibus ſuis ſalutem, & veterum traditionem diligenter cuſtodientes*. De codicibus, qui depravati creduntur, vide Vindicias doctiſſimi Patris Couſtant. Quod ſequitur de varia ſignificatione vocabulorum, facile expeditur; percipiuntur enim ſingula, ſi Scriptorum ætatem, graſſantes hæreſes, ſtili conſuetudinem, & interdum verborum penuriam, qua laborant qui græca latine reddunt, ſedulo perpendamus, maxime autem Apoſtolicæ Eccleſiæ judicium: nam Traditionis regula nemo bene utitur, qui Eccle-

ſiæ

ſiæ ſpernit auctoritatem. Proximum ex ipſo Baſnagio, qui argumentum iſtud urget, diluitur. Diſſert. enim IX. adverſus Tradit. exornata n. 16. agens de canone Scripturarum, ait, quod etſi complures de Epiſtola Judæ, de Jacobæa, & de Apocalypſi olim dubitarunt, non tamen *in eam calamitatem incidit Eccleſia; ut communi omnium Chriſtianorum conſpiratione liber qui divinus eſſet canone pelleretur*. Idem tenent Novatores alii ex Eccleſiæ conſpiratione Scripturarum canonem, ut inquiunt, recipientes. At eo prorſus pacto traditio a Papia evulgata homine ingenii exigui, dogma communi aliorum ſenſu probatum commaculare non potuit, ut oſtendi lib. III. cap. 9. præſertim cum ipſe Papias apud Euſebium lib. III. H. E. aliique Chiliaſtæ Traditiones comprobarint, tametſi minus accurate inductas a Cerinthianis cum veris & Apoſtolicis intruſerint. Tertullianus autem in 3. de Corona labitur, traditionem appellans, quod repugnat Scripturæ Act. xx. 36. cum utrumque tenendum ſit, Verbum ſcriptum ac traditum; & traditio repugnans aperte verbo ſcripto nequeat eſſe Apoſtolica. Illud vero quod de trina immerſione additum eſt, ſpectat ad diſciplinam & ritum, non ad dogma: potuitque variari, quoniam ſicut trina immerſio ſignificat *triduanæ ſepulturæ ſacramentum*, ita una commonſtrat *in tribus ſubſiſtentiis unam ſubſtantiam*, inquit Epiſt. 41. Magnus Gregorius; cujus auctoritate freti Patres Toletani decreverunt c. 45. ut conferretur baptiſma ſive *trina*, *ſive ſimpla merſione*: Ergo id reprehendere non debebant poſt annos fere 200. Alcuinus, & Walfridus: quorum zelum coercere ſtuduit an. 868. Synodus Wormacienſis confirmans canone 5. Toletanæ definitiones. Sed legendus Martene de Antiq. Rit. libro 1. art. 14. Ipſe Baſnagius, qui hæc poſt Dallæum objectat, num. 29. ſcripſerat num. 24. *Dum pietatis dogmata morumque præcepta ſalva maneant, de ceremoniis pax eſſe poterit*. Poſtremum de hæreticis facillimæ eſt ſolutionis; illi quippe cum traditione, tum ſcriptura abutuntur; ſed quemadmodum Scripturæ canonem debemus inquirere in Apoſtolica Eccleſia, ubi eſt continuata ab Apoſtolis Epiſcoporum ſucceſſio; ita ibidem, juxta Irenæi & Auguſtini documenta ſuperius producta, legitimæ traditiones cuſtodiuntur.

Deinde objiciunt hæretici innumeras Patrum ſententias. Ac primo inquiunt Irenæum lib. III. cap. 1. hæc habere: *Non enim per alios diſpoſitionem ſalutis noſtræ cognovimus, quam per eos, per quos Evangelium pervenit ad nos: quod quidem tunc præconiaverunt, poſtea vero per Dei voluntatem in Scripturis nobis tradiderunt, fundamentum, & columnam fidei noſtræ futurum*. At liquet eo loci Irenæum Traditiones non excludere, ſed refellere Marcionitas, qui Apoſtolicis ſcriptis alia præferebant a ſe mutilata, *gloriantes emendatores ſe eſſe Apoſtolorum*, nec in Apoſtolis Spiritum ſanctum locutum, ſed *reperiri veritatem aliquando in Valentino, aliquando in Marcione, aliquando*

Digitized by Google

quando in Cerintho; ut ibidem ait Irenæus, necnon Tertullianus lib. 2. adv. Marcionem, & Epiphanius hæreſi 42. Inſiſtunt hæretici: Nonne Irenæus proximo capite inquit Valentinianos, dum e Scripturis arguuntur, ad Traditiones converti, *quaſi non poſſit inveniri veritas ab his, qui neſciunt traditiones*? Reponimus autem iſtic Irenæum eos inſectari, qui obtrudunt traditiones humanas exploſis Apoſtolicis: ſequitur namque num. 2. *Cum autem ad eam iterum traditionem, quæ eſt ab Apoſtolis, quæ per ſucceſſiones presbyterorum in Eccleſiis cuſtoditur, provocamus eos, adverſantur traditioni, dicentes ſe non ſolum presbyteris, ſed etiam Apoſtolis exiſtentes ſapientiores ſinceram inveniſſe veritatem*. Vides quantum hæc cum ſuperioribus cohære ant. Sed heterodoxi regerunt: Irenæus lib. 2. cap. 47. ait *ſcripturas perfectas eſſe*; ac lib. IV. cap. 66. inveniri in illis *univerſam actionem, & omnem doctrinam, & omnem paſſionem Chriſti*. Nihil tamen hæc probant; nam lib. 2. cap. 47. ſive ex diſtinctione Maſſuet 38. num. 4. invehitur in eos, qui adverſus ſcripturas aperte unum Deum annuntiantes, commenti Ennææ, & Verbi, & Vitæ nativitates, ipſum Dominum dicebant *labis fructum, & ignorantiæ prolationem*. Hi erant Valentiniani fabricatores Aeonum. Lib. autem IV. cap. 66. ex diſtinctione Maſſuet 34. num. 1. refellit Marcionitas autumantes ab altero Deo eſſe prophetas, ex quo hi a Chriſto facta prædixerint, & novum Teſtamentum vaticiniis antiqui conſentiat. *Legite*, inquit n. 1. *diligentius id, quod ab Apoſtolis eſt Evangelium nobis datum, & legite diligentius prophetas, & invenietis univerſam actionem, & omnem paſſionem Domini noſtri prædictam in ipſis*. In ſubjecta itaque materia, de qua cum hæreticis decertabat Irenæus Scripturas commendat, non rejectis traditionibus, ſine quibus nec Scripturarum ipſarum perſiſteret auctoritas.

Provocant præterea nos ad Tertullianum, qui contra Hermogenem cap. 22. *Adoro*, inquit, *ſcripturæ plenitudinem*; paucisque interjectis, *Væ illud adjicientibus, aut detrahentibus deſtinatum*. At ibidem refutatur Hermogenes aſſerens mundum ex præjacente materia conditum contra apertam Geneſeos hiſtoriam, quæ initio Factorem manifeſtat & facta, illis nempe verbis, *In principio creavit Deus cælum & terram*; quibus allatis ait Tertullianus, *An autem de reliqua ſubjacente materia mundum fecerit nuſquam legi. Væ illud adjicientibus*, ideſt mundum eſſe factum ex materia Deo coæterna, *aut detrahentibus deſtinatum*, ſcilicet in principio Deum e nihilo cælum terramque condidiſſe: væ ſcripturam, qua pleniſſime Deus aſſeritur Conditor univerſorum, temere mutilantibus. Solet opponi & quæ ſcribit de Carne Chriſti cap. 7. *Non recipio quod extra Scripturam de tuo infers*. Sed notandum eſt Marcionem, ne humanam Chriſti fateretur generationem, pluribus Evangelii verbis reſciſſis, ver-

verſum 47. cap. XII. Matthæi, *Ecce mater tua, & fratres tui, &c.* hac ratione eludere ſtuduiſſe, *Tentandi gratia nuntiaverant ei matrem & fratres, quos non habebat*: hæc ibidem Tertullianus, qui oſtendens laudato in verſu non eſſe materiam tentationis, ut eſt cap. XIX. 3. & XXII. 35. *Non recipio*, inquit, *quod de tuo inſers*, nuntiatum Chriſto, *Ecce mater tua, & fratres tui*, non quod haberet matrem, fratreſque, ſed tentandi animo: quibus non traditiones eliminat, ſed miſerrimum Marcionis effugium. Idem Tertullianus de Reſurrect. Carnis cap. 3. arguit hæreticos, quod cum Ethnicis ſapiant, nec de Scripturis ſolis quæſtiones ſuas ſiſtant. Verum quid ſibi velit, ſatis explicat dicens, *Interſtruunt unde ſciunt facile capi mentes de communiori favorabili ſenſuum*, nimirum hæretici, licet Scripturas recipere videantur, more Ethnicorum probant tantummodo obvia ſenſibus, nec ſolis ſcripturis nituntur, ſed humani ſenſus fallacia. Quare mirandum eſt Novatores tam confidenter abuti verbis Tertulliani; quum is de Præſcript. demonſtret hæreſes refellendas ex quo aliquid novi in Religionem intrudant, viamque confutandi illos ſcripturis eſſe longam ac perdifficilem, quia vel ſacros libros non recipiunt, vel corrumpunt ac temerant, vel ſenſus pravos illis affigunt; inquirendam ex ſucceſſione Epiſcoporum Eccleſiam, cui ſcripturæ concreditæ ſunt, & antiquiſſimam ejus doctrinam tenendam, nuperam vero repellendam tanquam extraneam & falſam; ne repetam quæ attuli capite præcedenti.

Urgent & Cypriani verba ex Epiſtola ad Stephanum 74. in qua ad illam ſententiam Pontificis, *Nihil innovetur, niſi quod traditum eſt*, reſpondet Martyr ſanctiſſimus: *Unde eſt iſta traditio? Ea facienda eſſe, quæ ſcripta ſunt, Deus teſtatur*. At Cyprianus ad ſacras literas provocat, quoniam hoc loco arbitratur Traditionem præſcriptam a Stephano commentitiam eſſe, ſcripturiſque unam Fidem, & unam Eccleſiam commendantibus repugnantem, paratus tamen recipere traditionem perantiquam & Apoſtolicam, ut ait ſub finem ejuſdem Epiſtolæ: *Si in aliquo vacillaverit veritas, ad originem Dominicam, & ad Evangelicam, atque Apoſtolicam traditionem revertamur*. Liquet etiam ex Epiſtolis Cyprianicis ad Pompejum, & Jubajanum, ſanctum martyrem oppoſuiſſe conſuetudinem, traditionemque Eccleſiæ Africanæ; ut etiam S. Pater Auguſtinus animadvertit lib. V. de Baptiſmo cap. 23. ſed huic conſuetudini præferendam *conſuetudinem univerſæ Eccleſiæ etiam Conciliis univerſalibus roboratam*, ex ejuſdem Cypriani ſententia, ut S. Pater Auguſtinus ſcribit proximo libro VI. cap. 7. Haud repetam quæ protuli ex Epiſtola 63. ad Cecilium de Calicis conſecratione, ſcripta a Cypriano jam Epiſcopo, ut ex Auctore Annalium Anglorum probat Dupinius.

Obtrudunt & Baſilium, quo nullus Traditiones commendavit ex-

Digitized by Google

expreſſius. Inquiunt illum in Regulis brevioribus n. 95. aſſerere de Epiſcopo, *E divinis literis ediſcat rectum, & neceſſarium*. At præterquamquod ex Paulinis Epiſtolis poteſt Epiſcopus illud etiam addiſcere quomodo ſit cuſtodiendum *depoſitum*, quomodo traditiones ſervandæ, ut idem Baſilius ſcribit ad Amphilochium, in breviori illa Regula 95. ait poſſe Epiſcopum ediſcere ex prima ad Corinth. IV. 1. ut ſit *miniſter Chriſti, & diſpenſator myſteriorum Dei*; & ex 2. ad Theſſalonicenſes II. 16. ut fratres *confirmet in omni opere, & ſermone bono*: quæ duo Epiſcopum rectum, probumque conſtituunt: ſed ut his polleat, opus illi eſt doctrina ſana, vitæ integritate, & ſacræ eruditionis ornatu. Objectant & Baſilii Epiſtolam 80. ubi ait: *Stemus arbitratui inſpiratæ a Deo Scripturæ*. His tamen verbis cautos nos reddit ne ad libitum, & ante Eccleſiæ definitionem, ſacra dogmata explicemus vocabulis ambiguis & apud Patres inuſitatis, & *quæ ejuſdem generis eſſent, ut præter vocis novitatem, ſenſum etiam nobis novum, & inuſitatum afferrent, & apud ſanctos Viros unſquam in uſu fuiſſe reperirentur*: quibus an traditiones evertat, an roboret, judicet cordatus lector. Addunt Baſilium in Aſceticis *de vera ac pia fide* commonere ut fugiamus *omnem a Dominica doctrinam alienam, & vocem & ſententiam*, &, *infidelitatis manifeſtiſſimum indicium eſſe Scripturis adjicere, & ea quæ non ſunt ſcripta introducere*. At hæc ſive Baſilius, ſive Euſtathius Sebaſtenus, cui Adſcetica tribuit lib. III. cap. 15. Sozomenus, ſcripſit adverſus hæreticos; de quibus Joannis X. 5. præſcriptum Chriſti ovibus eſt: *Non noverunt vocem alienorum*.

Ex Chryſoſtomo hæc promunt. Primum ait ille in Pſalmum 95. *Si quid dicitur abſque Scriptura, auditorum cognitio claudicat*. At iſtic eos vellicat, qui ſacras Conciones ſtruunt profana tantum loquentia, aut e ſuo cerebello ratiocinationes effingunt, *ſine teſtibus, ſolaque animi cogitatione*, inquit ibidem Chryſoſtomus: in quem lapidem impingunt tam qui paradoxa eructant, quam ii, qui e ſuggeſtu nihil crepant, niſi Tullium, Boccacium, Caſam, nacti auditores a Paulo prænuntiatos, & auribus prurientes. Addit Chryſoſtomus, inquiunt, Hom. 49. in Matt. *Volentes firmitatem accipere fidei ad nullam rem fugiant, niſi ad Scripturas*. At de his auctor homiliæ, quem alium eſſe a Chryſoſtomo, & Ariana labe inquinatum, Sixtus Senenſis, Savilius, Bellarminus, Maldonatus, Labbeus, Dupinius, Alexander, omneſque conſentiunt; de his, inquam, loquitur, qui Antichriſto adveniente nullum alium Redemptorem agnoſcent, niſi quem viderint palam deſcendentem de cælo, juxta divina oracula Matth. XXIV. 27. Imo in eadem homilia pag. editionis Commelinianæ 954. affirmatur nos in fide fore perfectos, ſi non tantum *Scripturis*, verum etiam *doctrinæ Sacerdotum aſſidui fuerimus*. Præterea objiciunt quod in Hom. XIII. in 2. ad Corinthios appellat Scripturam exactam rerum

omnium *lancem ac normam*: quod de ipſa Scriptura dici ego fateor, ſed agit eo loci Chryſoſtomus de præceptis, moribuſque ad illorum præſcriptionem formandis, ac præſertim de divitiarum contemptu, allatâ parabola divitis. & pauperis Lucæ XVI. 19. & ſententia illa Matth. XIX. 24. *Facilius eſt camelum per foramen acus tranſire, quam divitem intrare in regnum cælorum*. Scripturam autem eſſe formandorum morum exactam regulam, maxime Patrum commentariis colluſtratam, non eſt qui deneget.

Veniamus ad Hieronymum. Inquiunt præclariſſimum hunc Eccleſiæ Doctorem ſcripſiſſe in Pſalmum 86. Tom. 2. pag. 350. *Quamvis ergo ſanctus ſit aliquis poſt Apoſtolos: quamvis diſertus ſit, non habet auctoritatem*. Reſpondemus aſſerere iſtic Hieronymum privata ſcripta non eſſe Apoſtolicis comparanda, & quæ *paucis ſcripta fuerunt*, abſcindenda a canone eorum, *quæ principes Eccleſiæ, & principes Chriſti non ſcripſerunt paucis, ſed univerſo populo*. Rejicitur ergo a Hieronymo privata commentatio, non univerſalis Eccleſiæ traditio. Deinde opponunt quod ſcribit in cap. 1. Michææ Tom. III. pag. 1503. egreſſam non eſſe Eccleſiam *de finibus ſuis*, ideſt, *de ſcripturis ſanctis*. Sed inepte & imperite; reprehendit enim ibidem hæreticos, qui contortis explicationibus ſacras literas pervertentes, *domum ſuam* non in ſcripturis conſtruunt, *ſed in vicinia Scripturarum*: quod mirifice adverſariis noſtris convenit. Addunt Hieronymum in 1. Aggæi eodem Tom. p. 1690. hæc habere: *Quæ abſque auctoritate & teſtimoniis Scripturarum, quaſi traditione Apoſtolica ſponte reperiunt, atque confingunt, percutit gladius Dei*. Optime: quæ ſponte *confingunt* hæretici, nec a majoribus acceperunt, ut *obſervationes varias, Chameunias*, ideſt, *humi dormitiones*, & *ξηροφαγίας*, ideſt, aridas epulas, ineptiaſque *de Tatiani radice creſcentes*, quibus *hæreticorum conciliabula deceptis populis blandiuntur*. Nil ergo hoc loco efficit auctor Apologiæ Anglicanæ. Objiciunt & quod ait contra Helvidium Tom. IV. pag. 141. *Ut hæc quæ ſcripta ſunt non negamus, ita ea quæ non ſunt ſcripta renuimus*. At quænam iſthæc ſunt? *Mariam nupſiſſe poſt partum*; quod tradidit ante Helvidium Ebion, & Theodotus Byzantinus. Accedit quod ibidem Hieronymus ſcribit poſſe Helvidium etiam traditione refutari: *Nunquid non poſſum tibi*, inquit, *totam veterum Scriptorum ſeriem commovere, Ignatium, Polycarpum, Irenæum, Juſtinum Martyrem, multoſque alios Apoſtolicos, & eloquentes viros?* Sed Scripturis garrientem appoſite iiſdem armis revincit. Rurſus opponunt, quæ Hieronymus habet in Caput 23. Matth. eodem Tom. IV. pag. 112. *Hoc quia de Scripturis non habet auctoritatem, eadem facilitate contemnitur, qua probatur*. Verum quid eſt *Hoc*? Zachariam filium Barachiæ occiſum inter templum & Altare, eſſe Zachariam patrem Joannis, quod aliqui affirmabant *ex quibuſdam apocry-*

apocryphorum ſomniis: quare ibi refelluntur ſcripta apocrypha, non legitimæ traditiones. Demum Hieronymus in caput 1. Epiſt. ad Titum eodem Volumine pag. 419. inquit: *Sine Scripturarum auctoritate garrulitas non haberet fidem*: quæ cum ſcripta ſint adverſus ſubdolos, qui deſtituti præſidio veritatis nituntur *perverſam doctrinam etiam divinis teſtimoniis roborare*, non pugnant adverſus nos, qui præter Scripturam utimur Traditione; ſed contra garrulos ſubverſores, Scripturarum auctoritate, ſine qua non haberent fidem, hæreſim diſſeminantes, uti fecerunt quidam de circumciſione Judæi, ut adverſus naſcentem Eccleſiam præcepta legalia introducerent.

Proximus eſt Auguſtinus, ex quo ſex loca producunt facillimæ ſingula expeditionis. Ac primus eſt, ut librorum teneamus ordinem juxta PP. S. Mauri editionem Pariſienſem, in Epiſtola ad Hieronymum 82. alias 19. ubi num. 3. ait ſolis Scripturarum libris hunc honorem deferendum, *Ut nullum eorum auctorem ſcribendo aliquid erraſſe*, firmiſſime credendum ſit. Quo in loco iſtud tantum Auguſtinus contendit, nullius privati Scriptoris libros excipiendos, *tanquam Prophetarum & Apoſtolorum*: *de quorum ſcriptis quod omni errore careant dubitare nefarium eſt*. Ita S. Pater eadem Epiſtola, eodemque numero, pag. 190. Tom. 11. Quid vero de iis, quæ *non ſcripta*, *ſed tradita* a Catholica Eccleſia cuſtodiuntur? Hæc, *vel ab Apoſtolis*, *vel a plenariis Conciliis*, *quorum eſt in Eccleſia ſaluberrima auctoritas*, *commendata atque ſtatuta* eſſe, ideoque inviolabiliter ſervanda, eximius doctor ſcribit eodem Volumine, pag. 124. in Epiſtola 54. olim 118. ad Januarium. Alter locus extat Tom. 111. de Doctrina Chriſt. lib. 11. cap. 9. num. 14. ubi ait: *In iis enim*, *quæ aperte in Scripturis poſita ſunt*, *inveniuntur ea omnia*, *quæ continent fidem*, *moreſque vivendi*. At hæc accipienda eſſe de præceptis, fideique myſteriis, quæ unicuique perſpicua ſunt in Chriſti Eccleſia, non de complexu dogmatum univerſorum, liquet ex quo ibidem ſequatur, *Spem ſcilicet atque caritatem*; & ex quo S. Pater lib. v. de Baptiſmo cap. xxiii. num. 31. ſcribat: *Sunt multa*, *quæ univerſa tenet Eccleſia*, *& ob hoc ab Apoſtolis præcepta bene creduntur*, *quamquam ſcripta non reperiantur*. Vide Tom. ix. pag. 156. Tertius petitur ex eodem Tom. 111. 2. p. pag. 619. ideſt, Tract. 49. in Joannem, ubi hæc leguntur: *Electa ſunt quæ ſcriberentur*, *quæ ſaluti credentium ſufficere videbantur*. Aſt horum verborum ſenſus eſt, ſufficere ſigna in Evangelio enarrata, imo ſolam Lazari reſurrectionem, ut *datis velut ſuæ virtutis indiciis*, *credamus* in Chriſtum; nec ibi ſermo eſt de credendorum dogmatum plenitudine. Depromptus eſt quartus ex libro de Bono Viduitatis cap. 1. num. 2. Tomo vi. pag. 269. *Sancta enim Scriptura noſtræ doctrinæ regulam figit*. Verum neque his verbis diſpungitur Patrum traditio; neque de alia re agitur, niſi *de quæſtione ad vitam moreſque pertinente*,

 de

Digitized by Google

de profeſſione ſcilicet viduitatis. Quintus habetur Tom. VIII. pag. 704. ſive libro II. contra Maximinum cap. 14. num. 3. Eſt autem: *Sed nec ego Nicænum, nec tu debes Ariminenſe tanquam præjudicaturus proferre Concilium. Nec ego hujus auctoritate, nec tu illius detineris. Scripturarum auctoritatibus, non quorumque propriis, ſed utriſque communibus teſtibus, res cum re, cauſa cum cauſa, ratio cum ratione concertet.* Sed ibidem Auguſtinus hæreticum nullo in pretio habentem Concilium Nicænum, illique opponentem Ariminenſe, compellit ad recipiendum *Homoouſion* auctoritate Scripturarum, ideſt, verſu 20. capitis V. Epiſtolæ I. Joannis: *Hic eſt verus Deus, & vita æterna*; non quod Auguſtinus aut Concilia nauci faciat, aut Traditionem contemnat, nam ibidem ait: *Hoc eſt illud Homoouſion, quod in Concilio Nicæno adverſus hæreticos Arianos a catholicis Patribus veritatis auctoritate, & auctoritatis veritate firmatum eſt*; ſed ut confugientem ad Scripturas, ſcripturis vellicet, & confodiat. Recole quæ diximus cap. præcedenti, argum. IV. probatum in Nicæna Synodo ab Athanaſio *Homoouſion* ex Patrum traditione, ut inquit Theodoretus lib. I. cap. 8. pag. edit. Moguntinæ 29. Poſtremus locus occurrit Tom. X. pag. 70. ideſt libro II. de Peccat. mer. cap. 36. num. 59. *Ubi de re obſcuriſſima diſputatur, non adjuvantibus divinarum Scripturarum certis, clariſque documentis, cohibere ſe debet humana præſumptio nihil faciens in partem alteram declinando.* Utiliſſimum quidem monitum in quæſtionibus obſcuriſſimis, (qualis tunc erat de animorum traduce eo loci pertractata,) a differentibus religioſe ſervandum, *ut magis*, inquit ibidem ſanctus Pater, *inquiſitio cauta laudetur, quam precipitata reprehendatur aſſertio*. At negamus quæſtionem eſſe obſcuriſſimam, ubi ſit explorata Apoſtolicæ Eccleſiæ traditio.

Eruuntur ex dictis quatuor Regulæ ad quælibet alia Patrum teſtimonia explicanda: quarum prima eſt, Patres dum ad ſolas ſcripturas provocant hæreticos, ſolis illis catholicam fidem aſſerere, quoniam in ſubjecta materia, ideſt, ad errorem illum refellendum ſufficiunt, poſteaquam Traditione Eccleſiæ aſſecuti ſumus Scripturarum ipſarum Canonem, & ſenſum. Ita Irenæus Scriptura revincit Marcionem, Tertullianus Hermogenem, Auguſtinus Maximinum: atque ita Athanaſius orat. 3. contra Arianos, & magnus Conſtantinus apud Theodoretum lib. I. cap. 7. inquiunt ſcripturis comprobari Verbi divinitatem. Altera regula eſt, ut diſtinguantur ea quæ ab omnibus promiſcue credenda ſunt, ut Deum eſſe unum, & Trinum, Verbum hominem factum, ab iis quæ cuſtodiuntur ab Eccleſia, ejuſque Rectoribus, ut hanc Scripturam eſſe Canonicam, illam Traditionem perantiquam: & de iis, quæ generatim ad ſingulos ſpectant, accipiamus ſententias Patrum, ubi docent in Scripturis omnia contineri. Atque hac regula explicamus non ſolum Baſilium in Regulis brevioribus, Chryſoſtomum

mum hom. 13. in 2. ad Corinth. Auguſtinum 2. de Doct. Ch. 9. verum etiam Cyrillum Jeroſolymitanum in Catecheſibus, alioſque permultos. Regula tertia eſt, ut dum nihil præter Scripturas probandum aſſerunt, & ſacrorum librorum exigunt auctoritatem, eos accipiamus ſive de quæſtionibus obſcuriſſimis, quæ traditione nequeunt reſolvi, ſive de hominum in ſacris diſciplinis nudo infirmoque ratiocinio, ſive de hiſtoriolis e ſcriptura apocrypha hauſtis, ſive denique de novitate dogmatum innixa libris ſpuriis ac ſuppoſitis. Atque hoc ſenſu loquitur Hieronymus in cap. 23. Matth. Auguſtinus lib. 3. contra literas Petiliani cap. 6. num. 7. nec non Theophilus Alexandrinus in 2. Paſchali, Theodoretus in 2. Dialogo, imo & Origenes Hom. 1. in Hierem. & in cap. 3. Epiſt. ad Rom. quo loco abutuntur Prædicantes, ut liquet ex Colloq. Ratisbonenſi ſeſſ. 8. Poſtrema regula eſt, ut dicta Patrum intelligantur de Scripturis rite explicatis, juxta ſenſum, quem tenet Romana Eccleſia, ut docet Catecheſi IV. Cyrillus ſcribens: *Diſce ab Eccleſia, quinam ſint veteris teſtamenti libri, quinam novi, nec leges, inſtitutaque Patrum evertes*. Quam regulam tradi etiam a D. Patre Auguſtino in 11. de Doctr. Chriſt. cap. 8. non ſemel diximus. His ergo regulis fabulonum procacitatem contundito.

Deinde hæretici nituntur demonſtrare Romanam Eccleſiam in cuſtodiendis traditionibus infidam eſſe, & ignaram. Nam nonnullas antiquavit, ut de lacte & melle porrecto Neophytis, de Euchariſtia privatis in domibus ſumpta, de eadem ſub utraque ſpecie laicis miniſtrata. Nonnullas e contra Traditiones tanquam Apoſtolicas intruſit, ut jejunium quatuor temporum, Sanctorum cultum, Crucis adorationem, immaculatam Conceptionem Deiparæ. Nonnullas denique in oppoſitas commutavit, ut de Animorum beatitudine ad judicii diem differenda, & de vinculo matrimoniorum indiſſolubili; pro quarum prima adulteravit D. Leonis collectam, alteram innumeris diſpenſationibus labefactavit. Hæ vero traditiones non ſpectant ad ſolum ritum aut diſciplinam, ut aliquæ ſuperius commemoratæ.

Reſp. traditiones prioris generis utique ad ſolam diſciplinam, ritumque ſpectare, ideoque admittere, ut inquit lib. de Velandis Virg. cap. 1. Tertullianus, *novitatem correctionis, operante, & proficiente uſque in finem gratia Dei*. Uſus tribuendi baptizatis lac & mel non ſolum probatus fuit ætate Hieronymi, ut liquet ex ejus Dialogo adverſus Luciferianos; ſed etiam perduravit uſque ad medium ſæculum nonum, perſeveratque etiamnum apud Aethiopes, ut oſtendit Martene de Antiq. Ritibus lib. 1. cap. 1. art. 5. At tali uſu ſublato, ſicut & immerſionis, perſiſtit fidei integritas, melliſque ac lactis ſymbola ſunt auguſtioribus ceremoniis expreſſa; illa vero recte ſublata, poſteaquam inſani homines ea adhibuere etiam in Calicis conſecratione, ut olim Ethnici in ſacris Leoninis. Euchariſtiam ad privatas domus deferri

Digitized by Google

ferri cœptum ſævientibus perſecutionibus, nec abſque Communione, quis obiret, & dum unica miſſa, cui omnes adeſſe non poterant, celebrabatur; invaluitque diutius id conſuetudinis apud anachoritas: at ſumendam de manu *præſidentium*, ideſt, ſanctorum miniſtrorum, ait olim Tertullianus cap. 3. de Corona militis; demandatumque illam diſpenſandi munus Diaconis conſtat ex Ambroſio lib. 1. de Offic. cap. 41. & Magno Leone ſerm. 2. de S. Vincentio. Inſtitutum propterea optime, ut ſacris in ædibus manu presbyterorum, ſi adſint, diſpertiatur. Communionem ſub utraque ſpecie nec Apoſtolorum ætate, nec priſcis ſæculis ſemper ſervatam alibi demonſtrandum, quemadmodum & juſtis de cauſſis laico interdictam.

Nec Romana Eccleſia falſas unquam traditiones intruſit. Etenim jejunium Quatuor temporum, ſive a Victore, ſive a Calliſto inſtitutum, eo ſenſu dicitur a D. Leone ſerm. 47. cap. 1. deſcendere *ex traditione Apoſtolica*, quod ab Eccleſia, cujus definitiones dicuntur Apoſtolicæ, ſit *in conſuetudinem devotionis receptum*; ut inquit ibidem Leo: aut quia jejunium Apoſtoli commendarunt, Eccleſia autem ſtatuit jejuniorum fixos dies, ut ait Lupus in Notis ad Synodum Victoris. De Sanctorum cultu, & adoratione Crucis alibi. Ad inſtituendum feſtum Conceptionis B. M. V. ſat eſt pia fidelium opinio; nec fide Catholica adhuc creditur, quod nefas eſt oppugnare. Non eſt tamen certa traditio oppoſita; nam Patres, qui aliter videntur ſenſiſſe, exponi poſſunt de debito contrahendi peccatum. Non fuit Occidentalis Eccleſia, quæ omnium prima coluerit Deiparæ Conceptionem: ſed longe ante Latinos illam celebrarunt Græci. In Hiſpania inſtitutum hoc feſtum a D. Jacobo ſcribit Flavius Dexter in Chronico. Auctor ſuppoſitus eſt, ac narratio fluxa nimis ac dubia. At quid plura? Religioſum eſt Deiparam venerari, & momento illi plaudere, quo Reparatrix Generis noſtri procreata eſt. Id fidelium pietatem commendat, id confratrum ſodalitia, id Scriptorum præconia, id ſacramenta Theologorum, quæ anno 1574. Pariſiis tanto ardore Maldonatus exagitavit.

Traditio de Sanctorum præſenti beatitudine a nobis lib. 3. fuit propugnata. In antiqua beati Leonis Collecta Sancti Pontificis animæ non eſſentialem gloriam, ſed accidentalem deprecabatur Eccleſia, ut diximus eodem libro, Tom. 1. pag. 261. Non tamen inficias ibo olim deprecatam etiam pro ſanctis Confeſſoribus, ſcribente Auguſtino de Virginit. cap. 45. num. 46. *Notum eſt, quo loco Martyres, & quo defunctæ Sanctimoniales ad altaris ſacramenta recitentur*; & ſerm. 17. de Verbis Apoſt. nunc 159. num. 1. *Martyres eo loco recitantur ad altare Dei, ubi non pro ipſis oretur: pro ceteris autem commemoratis defunctis oratur. Injuria eſt pro Martyre orare, &c.* Aliquando ergo etiam pro ſanctis Confeſſoribus orare conſuetum fuit. At male hinc

Dallæus

Dallæus infert, errare modo Eccleſiam, dum orat tantum pro animabus Purgatorii, non eadem ratione pro Sanctis: nam aliquando in vetuſtiſſimis diptychis Martyrum Confeſſores eximiæ virtutis commemorantur; licet tria eſſent diſtincta, diptycha Martyrum, diptycha defunctorum fidelium, diptycha vivorum. Quare orationes olim factæ pro ſanctis Confeſſoribus neque oppugnant oblationes pro mortuis, neque præſentem Sanctorum gloriam. Legi poterunt viri doctiſſimi Mabillonius Præfat. ad v. ſæculum Benedict. §. 6. & Martene in Antiq. Rit. lib. I. cap. IV. art. 8. & 12. Matrimonium rite celebratum nunquam Eccleſia diſſolvit: diſpenſationes juſta de cauſſa impertitur: majorum ſtatuta propugnat acerrime; ac fruſtra hæretici ad illam collidendam conatus omnes impendunt.

Poſtremo hæretici pugnant nobiſcum ratione. Apoſtoli, inquiunt, *miſſi* dicuntur, nec aliud homines docuerunt, quam expreſſa in Evangelio Magiſtri doctrinam. Quis enim a Rege legatus alia præter Regis præſcripta audeat populis intimare? At ſi quid aut Apoſtoli ipſi, aut ſucceſſores ſuperaddiderunt, quod perſiſtente fidei integritate non fuit in dogmate, humanum iſtud erat, mutationi obnoxium, temporiſque exiguo intervallo interiturum; nec aliquid iſtiuſmodi poteſt eſſe fidei divinæ fulcrum, & horti concluſi, ideſt, immaculatæ Eccleſiæ propugnaculum ac ſepimentum. Quid, quod ea quæ tranſeunt de aure in aurem continuam ſubeunt immutationem? Adde tam longam annorum ſeriem ab Apoſtolorum ætate ad hanc uſque, antiquorum indiligentiam, nec non exilia, diſperſiones, ſimplicitatem, ſummamque ignorantiam: quamobrem non potuit humana aliqua traditio incorrupta ad nos pervenire. Demum ſi talis ſit norma credendi, ut quicquid traditum eſt, illud recipiatur; Pythagorica erit diſciplina noſtra, non Chriſtiana, imo Saracenorum more, Arabumque inſtar, pſeudomagiſtris præbebitur a nobis aſſenſus; quod ducti infideli & incerta traditionum regula miſerando experimento verum eſſe confirmant.

His reſpondemus, audacter, ignominioſe, imperite hæc putido ore Novatorum effundi. Apoſtoli miſſi quidem ſunt, & Legati, ſed cum poteſtate præcipiendi, & quemadmodum Conſul & Imperator plura præter conſilium & imperium faciunt, ſuo tamen officio convenienter, ita illi multa præter mandata Evangelica præſcribere poterant dummodo iiſdem mandatis utilia, nec Apoſtolorum nomine indigna. Atque ita Regum miſſi, ut recte fungantur commiſſo munere, ad præſcripta principum univerſalibus inſtitutis comprehenſa, quædam particularia, quæ tempus & occaſio poſtulant, non pugnantia, ſed cohærentia adjiciunt ſano, perutili, providoque conſilio. Sed & falſum eſt Apoſtolis nihil præter Evangelica ſcripta commiſſum; cum e contra nec ſcripta tunc extarent, quando dictum eſt eis, *Prædicate Evangelium*,

gelium, nec Chriſtus illos omnia prorſus docuerit, antequam in cælum conſcenderet; imo ait, Joan. xvi. 12. *Adhuc multa habeo vobis dicere: ſed non poteſtis portare modo. Cum autem venerit Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem*. Ecquid vero Spiritus docuit, niſi quæ nondum acceperant, & quæ ante adventum ejuſdem Spiritus portare non poterant? Multa ergo, quicquid Calvinus blateret, Apoſtolis Spiritus ſanctus ſuggeſſit nondum audita: & nemo jure negabit commentatione Calviniana æquiorem eſſe interpretationem Auguſtini Tract. 98. in Joannem num. 8. *Quod itaque ait Dominus, Adhuc multa habeo vobis dicere, ſed non poteſtis portare modo, adjicienda illis fuerant quæ neſciebant, non quæ didicerant evertenda*. Enim vero, ut ibidem Auguſtinus demonſtrat, non relinquitur fundamentum dum alia adduntur ad conſtruendum ædificium, neque evertitur fides ſi ad ipſius incrementum, & Scriptura, & traditio, & utilia documenta plurima poſt aſcenſum Chriſti acceſſerunt.

Cum autem Traditiones, ſive Apoſtolicæ, ſive Eccleſiaſticæ a Spiritus ſancti inſpiratione deſcendant, temere & inique ad hominum inventa amandantur: alioquî humanum eſſet Teſtamentum per Moyſen conſtitutum & promulgatum, humana Evangelia ab hominibus literis conſcripta, humanæ Epiſtolæ Pauli manu exaratæ: quod nemo dixerit, niſi qui deneget Moyſen, Prophetas, Apoſtolos fuiſſe afflatos Spiritu ſancto, adverſus teſtimonium Petri Epiſtola II. cap. I. 21. *Spiritu ſancto inſpirati locuti ſunt ſancti Dei homines*. Homines ergo ſunt Traditionum promulgatores, non auctores, eiſque teſtimonium addunt, non firmitatem, & quemadmodum qui regia diplomata exhibent, ita qui Apoſtolicas inſtitutiones proponunt, promerentur fidem, & hi eo majorem, quo politicorum miniſtrorum munus antecellit doctrina, ac pietas ſacerdotum. At homines, inquis, hi ſunt. Quid vero inde? Recipis ab his Scripturas, non recipis Traditiones? Si conſpirare non potuerunt omnes in ſacris libris mutilandis, ſupponendis, eradendis; ſuſpicaris ad confingendas Traditiones in Eccleſia per orbem diffuſa ſingulos conſenſiſſe? Non patitur Spiritus ſanctus, quos poſuit regere Eccleſiam Chriſti, omnes ſimul deficere. *Quicquid ergo vel omnes, vel plures uno, vel eodem ſenſu, manifeſte, frequenter, perſeveranter, velut quodam conſentiente ſibi magiſtrorum concilio, accipiendo, tenendo, tradendo formaverint, id pro indubitato, certo, ratoque habeatur*. Tene præclarum iſtud Lirinenſis Commonitorium.

Sed, regeris, nonne potuerunt tanto annorum intervallo, in tanta rerum viciſſitudine, quæ excipiuntur auribus excidere, & variari? Si providentiam, ac ſolicitudinem, quam de Eccleſia ſua Chriſtus gerit, tu perneges, nec verbum traditum, nec ſcriptum ſervatum eſſe fateberis; nam ut illud diſperdi in auribus, & linguâ vitiari potuit,

Digitized by Google

potuit, ita iſtud potuit amanuenſis adulterare, tinea corrodere, ignis incendere, & injuria temporum depravare. Si providentiam curamque illam confitearis; illâ utrumque Verbum, Scriptum ac Traditum ſervatum eſt. Adde ſingularia Traditionum adminicula, perpetuum Eccleſiæ uſum, ſucceſſionem Epiſcoporum, Conciliorum canones, ſcripta Patrum: quibus ea quæ tranſeunt de aure in aurem firmantur moribus fidelium, conſuetudine, diſciplina, præceptionibus, & munimentis literarum, ut deleri non poſſint oblivione. Scitum Pythagoræ, ut diſcipuli reſponderent, *Ita viſum Magiſtro*, etiam Chriſtifidelis probat dum hanc dogmatum ſuorum rationem profert, *Ita tradiderunt Apoſtoli*; & niſi hæc ratio ſit inculpabilis, in recipiendis quoque Scripturis eſt irrationalis & ruſticus, quippe illarum canonem definivit Eccleſia: ſed abſit, ut id effutiamus; cum ad credendum Eccleſiæ certa nos pertrahant momenta, quæ non habebat ad credendum Pythagoræ juventus Athenienſis. Vide hujus libri cap. III. & V. In II. demonſtrata eſt falſa Saracenorum Religio: quæ una cum omnibus hæreſibus etiam ex hoc refutatur; quoniam figmentum humanum eſt quicquid antiquæ Traditioni adverſatur. Verum hæc diſputatio concludi jam poteſt; nam ſatis oſtendimus ſervandum vetuſtum morem, & perantiquum dogma,

Quod ſemel inveƐtum eſt Majorum TRADITIONE,

inquit in Carmine Euchariſtico Paulinus.

CAPUT VII.

De interioris fidei ad ſalutem neceſſitate.

CONTRA Ebionæos, Arminianos, Libertinos, alioſque hujus farinæ homines quarto hujuſce libri capite demonſtravi veram non eſſe Fidem aut Verbi divini Incarnationem, aut individuam Trinitatem negantium. Nunc inquirimus, an hæc fides ita ad ſalutem ſit neceſſaria, ut qui ejus inculpabili ignorantia laboraret, eam tamen haberet in animi præparatione, quamvis hæc myſteria non profiteretur *explicite*, adhuc ſalutem ſempiternam conſequeretur. Nam qui in Eccleſiæ gremio nutritur, & ſenſuum pollet integritate, ſi myſteria hæc negligat, neque gratia Sacramentorum, neque gloria, ob voluntarium negligentiæ crimen, donari compertum eſt. Immo huic Eccleſiaſtico Jure præſcribitur, ut etiam memoriâ teneat Symbolum, Decalogum, & Orationem Dominicam: *Neſcio* enim *qua fronte ſe Chriſtianum dicat, qui paucos verſus in Symbolo, vel oratione Dominica parare diſſimulat*; inquit Serm. 265. num. 2. Ap. Auguſtinus, aut Cæſarius. In ceteris ſervandi canones Cap. XI. lib. XXI.

Haud dubium eſt, quin in adultis requiratur fides interna; cum ſcribat Apoſtolus ad Rom. x. 10. *Corde enim creditur ad juſtitiam*, & ad Hebr. xi. 6. *Sine fide autem impoſſibile eſt placere Deo*: cum inſuper hæc fides neceſſaria ſit ad juſtificationem, ut definit ſeſſ. 6. cap. 6. & 8. Synodus Tridentina, & nos demonſtravimus Tom. iii. pag. 492. Neque poteſt id de fide exterius tantum expreſſa intelligi, quoniam Apoſtolus præcipit fidem *cordis*, Tridentina Synodus fidem, qua *libere*, animoque *movemur in Deum credentes quæ divinitus revelata*, *& promiſſa ſunt*: neque Deus attendit ſermonem oris, ſed voluntatis affectum. Deberet quidem hæc fides in nobis continua eſſe, & ſi non actu, virtute; ut omnia opera in Dei cultum, ac in finem ultimum referrentur, ideoque excitanda eſt actuum frequentatione: hi ſaltim repetendi dum Sacramenta recipiuntur, maxime Euchariſtia, dum urget adverſus fidem tentatio, dum ſolemni ritu ab Eccleſia recoluntur ſacra myſteria; nec memoria excidat, quod Scriptura ait, *Juſtus autem meus ex fide vivit*: ad Rom. i. 17. & proſcripta ab Innoc. XI. propoſitio, *Sufficit myſteria fidei ſemel crediddiſſe*.

Igitur de hac interna fide quærimus, an ita debeat eſſe *explicita*; ut neceſſitate *medii* ad ſalutem neceſſarium ſit credere Deum unum, ac Trinum, & Verbum Deum & hominem pro nobis crucifixum ac mortuum. Illud autem dicitur a Theologis neceſſarium neceſſitate *medii*, ſine quo finis nulla ratione poteſt haberi, ut baptiſmus, ſive martyrium puerulis, Sacramentum pœnitentiæ adultis poſt lapſum; quemadmodum appellatur neceſſarium neceſſitate præcepti, quod adhiberi debet, quando id fieri poteſt; at ſi non poſſit, ſat eſt votum ac deſiderium, ut adultis ſacramentalis Confeſſio, Communio, jejunium, Sacrum. Inſtituitur vero quæſtio tam de veteris, quam de legis Evangelicæ ſtatu, & de hoc quidem an fides explicita tam ad juſtificationem, quam ad ſalutem neceſſaria ſit; ſunt enim qui ad ſalutem illam requirunt, ſed ad juſtificationem non aliam fidem, quam Dei auctoris gratiæ, ſine explicita Incarnationis ac Trinitatis exigunt. Tribus ergo theſibus quæſtio univerſa concluditur.

Propositio I. In veteri Teſtamento neceſſaria erat fides Mediatoris, ſed non *explicita* in ejus divinitatem, ac individuæ Trinitatis Myſterium.

Demonſtratur 1. ex Apoſtolo ſcribente ad Galat. iii. 12. *Quoniam autem in lege nemo juſtificatur apud Deum, manifeſtum eſt; quia juſtus ex fide vivit*: & ad Hebræos xi. 2. *In hac enim teſtimonium conſecuti ſunt ſenes*. Profecto loqui Apoſtolum etiam de fide Mediatoris liquet ex cap. iii. Epiſt. ad Romanos, ubi verſu 22. inquit: *Juſtitia Dei per fidem Jeſu Chriſti in omnes, & ſuper omnes, qui credunt in eum: non enim eſt diſtinctio*. Et de hac fide paullo infra: *Unus eſt Deus, qui juſtificat circumciſionem ex fide, & præputium per fidem*. II. Probatur

batur ex D. P. Auguſtino, qui Epiſtola 157. ad Hilarium num. 14. inquit, *etiam antiquos juſtos habuiſſe ipſum ſpiritum fidei, hoc eſt Incarnationis Chriſti*. De Catechiz. rudibus 28. *Ipſum antiqui ſancti venturum in revelatione Spiritus cognoverunt, & prophetaverunt: & ſic ſalvi facti ſunt credendo quia veniet, ſicut nos ſalvi efficimur credendo quia venit*: & de Nat. & Grat. cap. 44. num. 51. *Ea quippe fides juſtos ſanavit antiquos, quæ ſanat & nos, ideſt, mediatoris Dei, & hominum hominis Jeſu Chriſti, fides ſanguinis ejus, fides crucis ejus, fides mortis, & reſurrectionis ejus*. III. Confirmatur ratione, nam fides eſt una, & unum ſpiritum ingenerat, eamdem ſalutem affert, & ab exordio generis humani fuit ſemper una & invariata, ut idem S. Pater commonſtrat in Epiſtola ad Deogratias CII. XII. ad Optatum CXC. 6. & in Pſalmum L. 17. Hoc loci aliam rationem S. Pater indigitat, quia nemo ſine Chriſto ſalvari potuit. Videſis Act. Apoſt. IV. 12. & quæ ſcripſimus cap. 4. hujus libri.

At non fuiſſe neceſſariam fidem *explicitam* divinitatis Chriſti liquet I. ex Apoſtolo ſcribente ad Hebræos X. 1. legem habuiſſe *umbram futurorum bonorum*. II. ex Auguſtino ſcribente ad Dardanum Epiſt. 187. cap. XI. num. 34. *Erat tamen antiquis juſtis aliquod occultum, cum tamen & illi eadem fide ſalvi fierent, quæ fuerat ſuo tempore revelanda*. III. ex diſcrimine utriuſque Teſtamenti, in quorum primo myſteria, quæ nunc ſunt revelata, legalium involucris tegebantur.

Opp. adverſus primam partem. At qui lege deſtituti erant? Hi per rationis lumen abſque ulla fide legem implebant, ideoque ſalutem conſequebantur. Id affirmat Apoſtolus ad Rom. II. 14. *Gentes, quæ legem non habent, naturaliter quæ legis ſunt faciunt*. Confirmat Joannes in Apocalypſi VII. 9. connumerans præter Judæos turbam magnam, *ex omnibus gentibus, & tribubus, & populis, & linguis*. Aſſerit & Clemens Alexandrinus inter electos recenſens in 6. Strom. Græcorum Philoſophos præſtantiſſimos.

Reſp. eos, qui lege deſtituti erant, niſi ſingulari beneficio ſupernum illis lumen affulſit, periiſſe. De Verbis Apoſtoli in 2. ad Romanos plura diximus Tom. III. pag. 398. & 412. nec neceſſum eſt ea repetere. Abſque fide exercentur aliquando officia virtutum, at non quæ vitam ſempiternam promereantur; & Apoſtolum loqui de Gentibus ad fidem converſis demonſtrat Auguſtinus de Spiritu & lit. cap. XXVI. num. 44. & ſeqq. De iiſdem Gentibus, quæ ſunt ſpolia Iſraelitarum, & linguis, populiſque ſejunctæ, fit ſermo in Apocalypſi, ut recte idem Auguſtinus in III. de Doctrina Chriſt. cap. XXXV. num. 51. Ipſæ enim ſimul cum electis Judæorum conſtituunt Sanctorum univerſitatem, de quibus eodem cap. 7. Apocalypſeos v. 14. *Laverunt ſtolas ſuas, & dealbaverunt eas in ſanguine Agni*. Clemens Alexandrinus docet tantum Gentilium philoſophorum aliquos divinitus luce fidei illuſtra-

luſtratos, quamquam extra Judæorum fines, ſalutem fuiſſe conſecutos, quod & Origenes, & Chryſoſtomus alicubi docuerunt; ſed Gratiam fidei cuique neceſſariam Clemens affirmat in 11. Strom. pag. edit. Morelli 364. & Chryſoſt. hom. 2. in Epiſtolam ad Rom. pag. edit. Commel. 22. Idem diſertiſſime Origenes lib. 4. in Epiſt. Pauli pag. edit. Frobenianæ 387.

Adverſus 2. partem objicies. Sacerdotes Math. XXVI. 63. Chriſtum interrogarunt, *Dicas nobis ſi tu es Chriſtus filius Dei?* Nathanael Joan. I. 49. ait: *Tu es filius Dei*. Martha Joannis XI. 27. *Tu es Chriſtus filius Dei vivi*. Quomodo niſi *explicite* in Chriſti divinitatem Judæi credidiſſent, tam ſingularis confeſſio? Eſtius in diſt. 25. lib. 3. §. 4. reſpondet fortaſſis Nathanaelem non intellexiſſe *filium naturalem*; cenſendum quippe eſt aliquid minus enuntiaſſe, quam Petrus Matthæi XVI. 16. Probo reſponſionem Eſtii: de Nathanaele namque idem ſcribit Auguſtinus Tract. VII. in Joan. num. 20. Aliter aſſerendum de Martha cum eodem D. Patre Tract. XLIX. num. 15. Sed hæc pia mulier quandiu a Domini ore pependerat? Caiphas hæcne a ſemetipſo dixit? Si id putas, dico aut principi Sacerdotum aliquid manifeſtum quod plebs ignorabat, aut illum commemoraſſe attributum a Patribus Meſſiæ characterem non tamen ſibi plane compertum. Si afflatu divino loquutus eſt, ut dum ait Joan. XI. 50. *Expedit vobis, ut unus moriatur homo pro populo*; nil urget oppoſita argumentatio.

Propositio II. In hoc novæ legis ſtatu neceſſaria eſt ad ſalutem fides *explicita* Dominicæ Incarnationis, ac Trinitatis.

Quod hæc fides neceſſaria ſit demonſtratum eſt ſupra c. IV. p. 353. idemque firmatur præcedenti propoſitione. Quod vero hæc fides debeat eſſe *explicita* probatur primo ex Scripturis; nam Marc. XVI. 15. legitur: *Euntes in mundum univerſum prædicate Evangelium omni creaturæ. Qui crediderit & baptizatus fuerit ſalvus erit: qui vero non crediderit condemnabitur*. Evangelium autem fidem *explicitam* Incarnationis ac Trinitatis inſinuat, eamque fidem Matth. ultimo verſ. 19. profiteri debemus in ſuſcipiendo baptiſmate, ſine quo Dei regnum non obtineri affirmat Dominus Joan. III. 3. Deinde confirmatur ex Auguſtino, qui Epiſtola 157. num. 24. ait: *Poſtea vero quam magnum pietatis ſacramentum manifeſtum eſt in carne, & vocandis omnibus Gentibus Chriſti adventus illuxit, in quem & illi Patres crediderant, ſed hujus fidei olivam ſuo tempore manifeſtandam, in illius arboris, de qua Apoſtolus loquitur, tanquam radice ſervabant, &c.* Ac Epiſt. 177. num. 12. *Puto autem fidem Chriſti, quæ poſtea in revelationem venit, in occulto fuiſſe temporibus patrum noſtrorum, per quam tamen etiam ipſi Dei gratia liberati ſunt*. Et infra num. 14. *Cum dicit*, Apoſtolus, *manifeſtata eſt, oſtendit quia tunc erat, ſed tanquam illa pluvia, quam Gedeon impetravit, tunc velut in vellere occulta, nunc autem velut*

in

in area manifeſtata. His Auguſtinus fidem, quam, ut vidimus ſupra, in utraque lege requirit, nunc ob Evangelii revelationem, exigit manifeſtam, apertam, *explicitam*. Accedit ratio: etenim in hoc lex nova differt a veteri, quod tunc Chriſtus ſub legalium cæremoniarum nube promittebatur, nunc annuntiatur veniſſe, divinitatem ſuam comprobaſſe, ac antiqua vaticinia compleſſe. Ut ergo Judæi ſub legis velamine implicitam fidem habebant, ita Chriſtianis Evangelii lumine effuſo, fides explicita neceſſaria eſt.

Propositio III. Hæc fides non ſolum ad ſalutem, ſed etiam ad juſtificationem omnino requiritur.

Demonſtratur primo ex Apoſtolo ad Galatas 11. 16. *Scientes autem quod non juſtificatur homo ex operibus legis, niſi per fidem Jeſu Chriſti: & nos in Chriſto Jeſu credimus, ut juſtificemur ex fide Chriſti*. Et ad Hebr. x. 19. *Habentes itaque fratres fiduciam in introitu ſanctorum in ſanguine Chriſti*. II. Ex Tridentino ſeſſ. 6. cap. 6. *Diſponuntur autem ad ipſam juſtitiam, dum excitati divina gratia & adjuti fidem ex auditu concipientes libere moventur in Deum, credentes vera eſſe quæ divinitus revelata ac promiſſa ſunt; atque illud in primis a Deo juſtificari impium per gratiam ejus, per redemptionem, quæ eſt in Chriſto Jeſu*. III. Ex magno Auguſtino de Nat. & Grat. cap. 2. num. 2. *Si autem non gratis Chriſtus mortuus eſt, ergo omnis humana natura juſtificari & redimi ab ira Dei juſtiſſima, hoc eſt vindicta, nullo modo poteſt, niſi per fidem, & Sacramentum ſanguinis Chriſti*. Et de peccato Originali cap. 24. num. 28. *Itaque ſine iſta fide, hoc eſt, ſine fide unius mediatoris Dei & hominum hominis Chriſti Jeſu, ſine fide inquam reſurrectionis ejus, quam Deus hominibus definivit, quæ utique ſine incarnatione ejus ac morte non poteſt veraciter credi: ſine fide ergo incarnationis & mortis & reſurrectionis Chriſti nec antiquos juſtos, ut juſti eſſent, a peccatis potuiſſe mundari, & Dei gratia juſtificari veritas Chriſtiana non dubitat*. IV. Ex ratione; enimvero ſi quis abſque fide in Chriſtum poteſt juſtificari, poterit etiam ſalvari, quoniam & de juſtificatione & glorificatione idem prorſus tradunt divinæ literæ ac Patres, fidem in Chriſtum ad unam atque alteram requirentes; & juſtus niſi a gratia excidat, habet arrham promiſſionis, & adoptionem filiorum, ideoque & jus ad gloriam: quare ſi ſalus eſt ex fide Chriſti; etiam vita, etiam gratia, etiam juſtitia, dicente Apoſtolo, ut redeat, unde proceſſit oratio, *Juſtitia Dei per fidem Jeſu Chriſti*.

Opp. 1. Neceſſitas fidei in Chriſtum *explicitæ* nequit ex Scripturis evinci, primo quia indiſcriminatim loquuntur tam de juſtis antiqui Teſtamenti, quam de Chriſtifidelibus, & conſequenter ſi illi per fidem in Chriſtum *implicitam* juſtificati ſunt, ſat eſt hæc fides in præſenti quoque ſtatu. Atque idem dicendum eſt de Auguſtino exigente in omnibus

nibus juſtificandis cum Apoſtolo *eumdem ſpiritum fidei* pro quacunque, ſive vetuſta, ſive nunc labente hominum ætate, ut liquet ex prima propoſitione. Rurſus quia Act. x. 22. Cornelius Centurio dicitur *juſtus, & timens Deum*, nec tamen tunc erat per Apoſtolum Petrum fide in Chriſtum *explicita* imbutus. Deinde Apoſtolus ad Heb. xi. 6. non aliam fidem neceſſariam affirmat, quam in Deum remuneratorem; nam ait: Credere enim oportet *accedentem ad Deum, quia eſt, & inquirentibus ſe remunerator ſit*. Non ergo fides ſaltim *implicita* ad juſtificationem neceſſaria eſt.

Ad primum reſpondeo non ſolum Apoſtolum & Auguſtinum agnoſcere unum ſpiritum juſtorum omnium, unam Chriſti fidem, unumque Mediatorem, verum etiam affirmare legem veterem fuiſſe umbram futurorum, & fidem Chriſti tanquam pluviam in vellere, nunc autem manifeſtatam ac revelatam, & quaſi pluviam in area. Quare ſicut ex unitate fidei, Mediatoris, & juſtificantis gratiæ infertur antiquis juſtis, neceſſariam fuiſſe fidem Chriſti, & gratiam Reparatoris; ita ex utrinſque Teſtamenti diſcrimine in quorum uno latebant, quæ fuerant in altero ſuo tempore revelanda, concluditur fidem olim *implicitam*, nunc apertam & abſque velamine requirendam. Quod ſequitur hac ratione expeditur. Aut Cornelius nondum manifeſtata Evangelii veritate habebat fidem *implicitam*, ut inquit S. Thomas 2. 2. quæſt. 10. art. 4. aut ſi Evangelium jam promulgatum erat, habebat quidem juſtitiam operum per gratiam actualem, at non juſtificationem per gratiam *habitualem*, & Spiritum ſanctum inhabitantem. Hoc ſecundum videtur conforme Auguſtino, qui de Prædeſt. SS. cap. vii. num. 12. ait Cornelii acceptas fuiſſe eleemoſynas & exauditas orationes antequam credidiſſet in Chriſtum, *nec tamen ſine aliqua fide orabat, & donabat*: nimirum quia per gratiam moventem & fidem *implicitam* recte operabatur: at nondum fuiſſe juſtificatum affirmat S. Pater verbis ſequentibus: *Sed ſi poſſet ſine fide Chriſti eſſe ſalvus, non ad eum ædificandum mitteretur architectus Apoſtolus*. Poteſt tamen utraque ſententia ad concordiam revocari, dicendo quod ſicut Cornelius vixit, cum legis fieret tranſlatio, ante promulgationem Evangelii juſtificatus erat per fidem *implicitam*; Evangelio promulgato in juſtitia confirmatus eſt per fidem *explicitam*. Neque enim Auguſtinus ait, *ſi fuiſſet juſtus*, ut legit Aurelius Piette Tom. iii. pag. 293. ſed, *ſi poſſet ſine fide Chriſti eſſe ſalvus*. Neceſſarium quippe erat ad ſalutem, ut qui per fidem *implicitam* fuerant ante promulgatum Evangelium juſtificati, eo promulgato in ædificium Chriſti per fidem *explicitam* coaptarentur. Ait quidem S. Pater Cornelium juſtificatum ante baptiſmum Quæſt. 84. in Levit. & 33. Num. 9. necnon lib. iv. contra Donat. cap. 21. num. 28. & cap. 22. num. 29. At ſi putas Cornelium ante Petri prædicationem non fuiſſe ſanctificatum, dicas Auguſtinum loqui de tempore, quo ante ſuſce-

Digitized by Google

ſuſceptum baptiſmum jam fide imbutus erat, & Spiritum ſanctum acceperat, ut legitur Act. x. 44. Si juſtificatum velis antequam ad Petrum accederet, explicabis Auguſtinum de juſtitiæ augmento, & de viſibili Spiritus ſancti deſcenſu. Proximum hac ratione diluitur. Aut Apoſtolus illa duo tantum commemorat, quia non agit de fide juſtificante ex toto, ſed nominat quæ potiſſimum exſtimularunt antiquos juſtos ad pie Deum colendum, & adverſa toleranda, quod nempe Deum ante oculos haberent, & remunerationem ſperarent: aut ſi exponit fidem quæ ad ſalutem ſufficiat, ea verba *Inquirentibus ſe* etiam fidem Mediatoris comprehendunt, in quantum debemus Deum inquirere ipſum orando pro ſalute, pro juſtitia, pro remiſſione peccatorum eo modo & ordine præſtandis, quo ipſi viſum fuerit. Ita in Paulum Eſtius.

Præterea objicies. Haud credibile eſt, Deum, qui *vult omnes homines ſalvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire*, damnaturum eos, qui legem naturalem ſervantes nequeunt audire Evangelium, laborantque myſteriorum fidei ignorantia invincibili. Ob quam enim culpam inter barbaros degentem, honeſtamque ducentem vitam juſtus & miſericors Dominus deſeret? Sane, etſi Evangelium per univerſum orbem dicitur annuntiatum, non deſunt tamen juxta Auguſtinum de Nat. & Grat. cap. 2. *ultimæ gentes, licet, ut perhibetur, pauciſſimæ*, ad quas nondum Chriſti nomen pervenit. Hanc Auguſtini opinionem, quamvis ei diſſentiant nonnulli, comprobant remotiſſimæ a nobis gentes adhuc magna ex parte Chriſtianam fidem penitus ignorantes. Saltem iis ſufficiens erit fides *implicita*, aut in animi præparatione; nam ſi credentibus ſat eſt baptiſmus in voto, quando re ipſa applicari non poteſt: cur facientibus quod in ſe eſt non erit ſufficiens fidei votum ac deſiderium, quando *explicita* fides nequit haberi? Poſtremo ſi puer baptiſmate regeneratus derelinquatur in ſylvis, aut mutus ac ſurdus ſit, neque Evangelium perveniens ad uſum rationis valeat audire, nonne ſaltim iſte Chriſti ſacramento expiatus, & ornatus inhærente juſtitia ſalutem conſequetur? Non eſt ergo fides in Chriſtum *explicita* adeo neceſſaria, ut in aliquo ſaltim caſu nequeat ſine hujuſmodi fide haberi juſtitia, regnumque cælorum.

Reſp. Non ſufficere ad ſalutem, ſi quis naturalem legem non frangat, quamquam & id abſque gratia actuali, & aliqua in Chriſtum fide, juxta ſententiam noſtram alibi confirmatam fieri non poſſit, *ut oportet*, & omnium conſenſu fieri non poſſit, ut ſufficiat ad juſtificationem. Enimvero, *ſi de lege, quam accepit gens una Judæorum ait Apoſtolus* (ad Galatas II. 21.) *Si enim per legem juſtitia, ergo gratis Chriſtus mortuus eſt, quanto juſtius dicetur de lege naturæ, quam accepit univerſum genus humanum?* inquit Auguſtinus cit. cap. II. De Nat. & Grat. num. 2. Vult quidem Deus ſalutem hominum univerſorum; ſed

ſed non voluntate abſoluta, efficaci, &, ut inquiunt, conſequente. Hæc ad ſolos ſpectat prædeſtinatos. *Ac per hoc*, ait S. Pater de Corrept. & Grat. cap. 7. num. 11. *& qui Evangelium non audierunt, & qui eo audito in melius commutati perſeverantiam non acceperunt, & qui Evangelio audito venire ad Chriſtum, hoc eſt, in eum credere noluerunt, quoniam ipſe dicit, Nemo venit ad me, niſi ei datum fuerit a patre meo: & qui per ætatem parvulam non credere potuerunt, ſed ab originali noxa ſolo poſſent lavacro regenerationis abſolvi, quo tamen non accepto mortui perierunt, non ſunt ab illa conſperſione diſcreti, quam conſtat eſſe damnatam, euntibus omnibus ex uno in condemnationem*. Barbaræ ergo gentes reprobatæ propter originale peccatum juſto Dei judicio in maſſa perditionis derelinquuntur, nec tamen damnantur ob ignorantiam invincibilem Chriſtianæ fidei, ſed vel *reatu originis, vel additamento propriæ voluntatis*, ut ex ipſomet Auguſtino dixi pag. 254. Quod ſi gentes illæ ſint ab originali damnatione divinæ gratiæ largitate diſcretæ, *Non eſt dubium quod & procuratur eis audiendum Evangelium, & cum audiunt credunt, & in fide, quæ per dilectionem operatur uſque in finem perſeverant*: inquit idem S. Pater citato cap. VII. num. 13. Ex his liquet quid dicendum ſit de puero. Si poſt baptiſmum ad uſum rationis perveniat, nec Deum voluntaria transgreſſione deſerat, ei Evangelium annuntiabitur aut ab homine, aut ab Angelo, aut per intimam divinamque inſpirationem. Oſtendit enim Deus in Cornelio, in ſpadone Reginæ Candacis, & in Macedone, quem vidit per noctem Paulus Act. XVI. 9. quantam electorum ſuorum curam gerat. Si decedat ante rationis uſum, aut ſuſcipiendæ prædicationis ſit incapax, ſalvabitur per Sacramentum regenerationis: in quo, *vi ſacramenti & divinæ gratiæ, quam Dominus donavit Eccleſiæ*, dum parvuli *fidem per verba geſtantium quodammodo profitentur*, conſtituuntur *fideles*, & *eorum per quos renaſcuntur juſtitia ſpiritus reſponſione ſua trajicit in eos fidem, quam voluntate propria nondum habere potuerunt*, ſicut *eorum, per quos naſcuntur caro peccati trajicit in eos noxam, quam nondum vita propria contraxerunt*. Vide Auguſtinum de peccatorum meritis lib. I. cap. 19. num. 25. & lib. III. cap. 2. num. 2. Quid vero, ſi ad gratiam baptiſmi non perveniant? Jam audiſti ſanctum Parentem: *Non ſunt ab illa conſperſione diſcreti*.

At enim, inquis, ſufficit baptiſmus in voto: ergo ſufficit fides *explicita* in voto. Non video hujus conſequentiæ æquitatem. Principio, in ipſo voto baptiſmatis eſt fides in Chriſtum *explicita*; nemo enim cupit baptizari, niſi ut conſepultus cum Chriſto ipſius juſtitiâ vivificetur. Deinde fides in voto eſt fides *explicita*, quæ enim non creduntur, nec deſiderantur; ſicut non deſideraretur baptiſmus, niſi crederetur ipſius neceſſitas & efficacia. Præterea ſuſceptio baptiſmatis, cum ſit actus a voluntate *imperatus*, & exercendus extrinſecis adjumentis,

Digitized by Google

mentis, poteſt abſque voluntatis culpa impediri; ſecus fides, cum ſit actus *elicitus*, ſi quis velit credere, nequit ab aliqua exteriori cauſſa a fidelium corde amoveri. Prætermitto vulgarem objectionem de iis, qui abſque fide *explicita* Deum ſuper omnia diligerent. Sententia enim noſtra, ut diximus lib. XIII. cap. 4., *hæc dilectio eſt a Deo Patre per Jeſum Chriſtum in Spiritu ſancto*. Imo & ii, qui docent poſſe ſine gratia Chriſti diligi Deum tanquam auctorem naturæ, fatentur quod diligi nequeat ut auctor gratiæ abſque ordine ad Chriſtum, & ſine ipſius gratiæ largitate, ita ut dilectio ſine fide non poſſit ad juſtificationem ſufficere. Addo tantum pro hujus quæſtionis coronide, Sanctum Franciſcum Xaverium percontanti Japoniæ Regi cur illuc acceſſiſſet, hoc dediſſe reſponſum, eò ſe miſſum *divinæ legis prædicandæ gratia, quippe cum nemo, quin Deum ejuſque filium Jeſum Chriſtum omnium gentium vindicem ac Salvatorem caſte, pieque coleret, ſalvus atque incolumis eſſe non poſſet*. Ita Indorum Apoſtolus Epiſt. 7. libri III. ab Horatio Turſellino latine reddita, pag. edit. Rom. 115. Revera ſi abſque fide in Chriſtum qui Evangelium non audierunt ſalutem conſequi poſſunt, cur Xaverius Japoniam, cur e noſtratibus Didacus Ortiz, Joannes Ximenes, Eſtathius, aliique Mexicanam ac Peruanam, & regiones reliquas barbarorum incultiſſimas ac remotiſſimas, Apoſtolorum exemplo, adierunt? Jure itaque Facultas Lovanienſis vetuit ne edoceatur in hoc ſtatu fidem *explicitam de Deo Trino, & Salvatore Chriſto Jeſu non eſſe ita neceſſariam, ut ſine tali fide non poſſit obtineri ſalus*, ut refert in Theſibus Lovanienſibus anni 1721. Antonius Rolliers. Jure Innocentius XI. declaravit prop. 64. non eſſe capacem abſolutionis qui ignorat ſanctiſſimæ Trinitatis, & Incarnationis myſteria. Jure denique Eccleſia in Symbolo, quod tribuitur Athanaſio, iiſdem myſteriis expoſitis inquit: *Hæc eſt fides Catholica, quam niſi quiſque fideliter firmiterque crediderit, ſalvus eſſe non poterit*.

CAPUT VIII.

De externa Fidei Confeſſione.

DIXIMUS de interno fidei actu, nunc de externo dicendum eſt: atque inquirendum primo an liceat fidem negare; deinde an ſaltim fides diſſimulari poſſit ſervando infidelium ritus, & conſuetudines: tertio an Tyranno interroganti fas ſit fidem occultare; poſtremo an liceat in perſecutione fugam arripere. Omnia hæc uno capite expediemus: nam libro Viceſimo cap. X. agentes de ſimulatione in ſervandis legalibus omnia fere argumenta diluimus.

PROPOSITIO I. Nunquam licitum eſt negare fidem.

Eſt hæc theſis contra Elceſaitas, qui apud Euſebium lib. VI. H. E. cap.38. & S.Patrem Auguſtinum de Hæreſ. h.XXXII. docuerunt fidem in perſecutione negandam ore, & corde ſervandam: contra Priſcillianiſtas, qui apud eumdem Auguſtinum h. LXX. propter occultandas contaminationes & turpitudines ſuas, habebant in dogmatibus ea verba,

Jura, perjura, ſecretum prodere noli;

& contra Georgium David Anabaptiſtam, Angloſque Libertinos.

Probatur I. ex Scripturis. Ait enim Apoſtolus ad Rom. X. *Corde creditur ad juſtitiam: ore autem confeſſio fit ad ſalutem*. Oris ergo confeſſio neceſſaria eſt. Quo autem tempore, niſi eo potiſſimum, cum interrogante Tyranno, atque de religione percontanti, debemus fidem noſtram profiteri, & aperta confeſſione Chriſto debitum obſequium reddere? Deinde cur Salvator nos tam ardenti oratione Mat.X. hortatur, ut imitemur prudentiam *ſerpentis*, ideſt Capitis noſtri tueamur honorem, etiamſi corpus nobis dilanietur? Cur ait, *Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non poſſunt occidere?* Cur non inquit potius, Servate interiori animo fidem, ſi forte neceſſum ſit ad evitandam tyrannorum ſævitjam, aut dejerare, aut uti ſimulatione, aut mentiri? Præterea quid proferri poteſt expreſſius dominica illa ſententia, citato capite X. 33. *Qui negaverit me coram hominibus, negabo & ego eum coram Patre meo*, aut altera Lucæ IX. 24. *Qui voluerit animam ſuam ſalvam facere perdet illam?* Etiam Apoſtolus in 2. ad Timotheum II. 12. *Si negaverimus*, inquit, *& ille negabit nos*. Secundo demonſtratur auctoritate Eccleſiæ: quæ, ut colligitur ex libro Cypriani de Lapſis, *Libellarios*, ſcilicet habentes de facta idolis immolatione chirographum, quod ſæpenumero a tyrannis ad evitandam mortem pecunia extorquebant, etiam ſcelere non patrato, ad pœnitentiam vix recipiebat poſt vehementem notiſſimamque concepti doloris amaritudinem. Innocentius XI. & ipſe propoſitionem illam num. 18. confixit: *Si a poteſtate publica quis interrogetur, fidem ingenue confiteri, ut Deo, & fidei glorioſum conſulo; ut peccaminoſum per ſe non damno*: Tertio confirmatur S. Patris Auguſtini doctrina: nam ait S. Pater de Fide, & Symbolo num. I. *Fides officium a nobis exigit & cordis, & linguæ*. Tract. LXVI. in Joannem: *Qui negat hominem Chriſtum, non reconciliabitur per Mediatorem Deo*; & Tract. CXIII. *Petrus ſi negato Chriſto iret, quid aliud, quam periret?* Auguſtino omnes alii conſentiunt. Denique probatur ratione. Quum enim quodlibet mendacium iniquum ſit, & veritati contrarium: quale putas flagitium eſſe, cum magno Chriſtiani nominis dedecore aut Chriſti fidem, aut, quod perinde eſt, ſe ejuſdem diſcipulos abnegare? Si vitam animæ tribuit, auctore Auguſtino Tract. in Joannem 36. Chriſtum profiteri, nonne maximum detrimentum afferet negare ipſum Chriſtum? Poſtremo, ut adverſus Priſcillianiſtas ſcribit Doctor ſanctiſſimus

Digitized by Google

ctiſſimus lib. contra Mendacium cap. 2., ſententia propugnans quod cum iis, qui nobiſcum non ſunt ſocietate ac religione conjuncti, liceat loqui mendacium, nonne *Martyres exhonorat, imo vero non auſert ſancta omnino martyria?*

Contraria argumenta digna non videntur, quæ proponantur Theologiæ candidatis. Inquiunt Adverſarii, ſcriptum eſſe Pſalmo XIV. 3. *Qui loquitur veritatem in corde ſuo*, tanquam id ad juſtitiam ſufficiat; at ſequitur in Pſalmo, *Qui non egit dolum in lingua ſua*: & inquit Apoſtolus, *Ore autem confeſſio fit ad ſalutem*. Addunt Chriſtum interroganti Herodi, ac Præſidi Lucæ XXIII. 9. & Joannis XIX. 9. nullum dediſſe reſponſum. Verum tunc non de fide Dominus interrogabatur, ut ſupra Lucæ XXIII. 3. & Joan. XVIII. 33. quando ad interrogata reſpondit; fuitque in ceteris ſilentium ejus humilitas ſingularis, ſumma prudentia, atque deriſionum, contumeliarum, mortiſque contemptus. Aſſerunt Tyrannum non eſſe judicem legitimum, cui neceſſum ſit reddere fidei noſtræ rationem. Sed niſi confeſſionem ſinceram exigat obſequium debitum Poteſtati, eam poſtulat veritas, religio, & honor illi exhibendus, qui etiam de mercede paciſcens, *Qui confitebitur*, inquit, *me coram hominibus, confitebor, & ego eum coram patre meo*. Quamobrem iſtiuſmodi argutiolas, gerraſque Siculas prætermittimus.

Propositio II. Nunquam fas eſt uſurpatione rituum, ciborum, veſtium, nominumque gentium idololatrarum, ubi ſint ſuperſtitioſi cultus indicium, religionem callide ſimulare.

Demonſtratur I. ex Scripturis. Enimvero 2. Machab. VI. Eleazarus hortantibus amicis *iniqua miſeratione* commotis, ut ſimularet veſci ſacrificii carnibus, reſpondit non eſſe ætati ſuæ *dignum fingere*, ſed futuram potius ſimulationem illam ſenectuti ſuæ *maculam & execrationem*: & quod præcipuum eſt, *Etſi*, inquit verſu 26, *in præſenti tempore ſuppliciis hominum eripiar, ſed manus omnipotentis nec vivus, nec defunctus effugiam*. Narratur proximo capite VII. illuſtre ſeptem fratrum ob eamdem cauſſam martyrium. Etiam Apoſtolus in I. ad Corint. X. 28. ait: *Si quis autem dixerit: Hoc immolatum eſt idolis; nolite manducare propter illum qui indicavit, & propter conſcientiam*. Ad hæc non ſolum Matt. X. prohibemur negare Chriſtum, ſed etiam jubemur illum confiteri: & Lucæ IX. 26. *Qui me erubuerit*, inquit Dominus, *& meos ſermones, hunc Filius hominis erubeſcet, cum venerit in majeſtate ſua*, &c. At fidem ſimulare eſt illam non confiteri, & Deum pro nobis crucifixum erubeſcere. Prob. II. ex Patribus: veſcentes enim immolatitias carnes, quamvis illas ſimulate manducaſſent, Irenæus lib. I. cap. I. Tertullianus de Idololatria cap. 13. Cyprianus de lapſis, S. P. Aug. de Bono conjugali cap. 16, aliique omnes, imo & antiqua Concilia damnant, ac reprobant. Vide pag. 75, & 87. Deinde docent

 con-

Digitized by Google

confeſſionem fidei faciendam nulla ambiguitate, nullaque adhibita ſimulatione: *Non enim ſatis eſt*, ait S. Ambroſius lib. x. in Lucam, *involuta reſponſio confitentis Jeſum, ſed aperta confeſſio. Quid prodeſt verba involvere, ſi videri vis denegaſſe?* S. Pater Auguſtinus contra Mendacium cap. 6. retundens illorum conſuetudinem, qui ut facilius hæreticos, ethnicoſque vitent & refellant, horum dogmata & ritus approbant mentiendo, ait: *Sed multo facilius, inquies, eorum latibula penetramus, ſi quod ſunt nos eſſe mentiamur. Hoc ſi liceret aut expediret, potuit Chriſtus præcipere ovibus ſuis, ut lupinis amictæ pellibus ad lupos venirent, & eos hujus artis fallaciis invenirent.* Plura ibidem Auguſtinus ad rem noſtram utiliſſima. Fulgentius lib. 1. ad Traſim. cap. 1. inquit. *Compertum eſſe non ambigo apud eos, qui Chriſtianæ gratiæ participatione redempti ſunt, pene id eſſe fidem nolle aſſerere, quod negare.* Et infra: *Cum de Deo res agitur non levis reatus eſt, ſi quod ad ſalutem pertinet taceatur.* Corroboratur III. præfata theſis ratione. Nam veritas poſtulat, ut unuſquiſque talem ſe exhibeat exterius, qualis eſt; id enim veritatis idea ſuadet, traditque D. Thomas 2. 2. q. 111. art. 1. Atque ideo pag. 89. omnem ſimulationem eſſe illicitam pronunciavimus. Accedit, quod ſicut interiorem animum patefaciunt non ſolum verba, ſed etiam cetera ſigna: ita eodem crimine ſeſe obſtringit, qui verbis oriſque confeſſione, & qui moribus, conſuetudine, ritibus tali ratione ſe gerit ut Chriſtum videatur aut negare, aut erubeſcere. Argumenta, quæ videntur poſitionem hanc oppugnare petita ab obſervatione legalium, ab auctoritate Græcorum Patrum, a nonnullis divinarum Scripturarum, nec non Eccleſiaſticæ Hiſtoriæ exemplis, ſoluta a nobis ſunt lib. xx. cap. 10. ubi de concertatione S. Parentis Auguſtini cum beato Hieronymo liberiori ſtilo diſputatum eſt.

Duntaxat animadvertendum eſt, quando ritus, ſigna, verba, epulum, veſtimenta, aliaque hujuſcemodi ſuperſtitionem redoleant; quando vero civilem tantummodo conſuetudinem. Nam qui neceſſitate coactus templum profanum ingreditur, ac domino etiam thura adolenti exhibet famulatum, ut diximus de Naamano, & contingere interdum poteſt cuilibet barbarorum mancipio, is dummodo non prætergrediatur civilis obſequii jura, nullumque exhibeat cultum idolis, ab omni culpa eſt immunis. Ab his pendet gravis de Sinenſibus Ritibus controverſia tanta animorum contentione agitata: nam quæ cultum politicum referunt, ut die natali coram parentibus procumbere, & Imperatoris quoque nomen menſæ impoſitum venerari, Confucium etiam in gymnaſiis honore proſequi, tanquam philoſophicæ diſciplinæ præceptorem, non viderentur omnino flagitioſa. At inſpiciendum, num cetera ſint hujus generis, neque in his lateat ſpecimen cultus idololatrici. Fas pariter erit juxta patrium morem Regem Anglorum ſalutare

Digitized by Google

Intare genuflexo. Veſci idolothytis, ſi abſit periculum ſcandali, neque præſeferat pravi animi ſuſpicionem, licitum eſt. *Omne quod in macello vænit, manducate*, inquit Apoſtolus in 1. ad Corinth. x. 25. ſecus ſi adſit ſcandalum, aut id jubeat princeps idololatra ad conteſſerandam religionem; ut diximus pag. 98. Imitari eo in caſu debemus Eleazari fortitudinem, ac traditam ibidem ab Apoſtolo præceptionem: *Si quis autem dixerit: Hoc immolatum eſt idolis; nolite manducare*. Idem aſſerendum eſt de Judæorum azimis, de conviviis hæreticorum, de fidelium in horum domo, templiſque conventibus. Servanda eſt eadem regula in uſu veſtium; ut quæ regionis ſunt, ubi opportunum eſt, adhibeantur: ita Apoſtolici viri aliquando Perſicis, Indiciſque, cum non poſſint propriis incedere, induuntur. Idem aſſerendum de veſtibus, quæ ſunt honeſti muneris, aut collatæ dignitatis argumentum; ut quas induerunt Joſeph inter Aegyptios, Daniel inter Chaldæos, & Jeſuitæ, quos Mandarinos appellant, inter Sinenſes. At cavendum, quod paullo ſupra monuit Auguſtinus, ne Chriſti oves pellibus lupinis ſe contegant; nam indumenta ſuperſtitionis *proteſtativa* ſunt penitus abjicienda. Adhibenda autem hæc regula in rebus ceteris. Quicquid hæreſim, aut impietatem redolet, fugiendum omnino: huc ſpectant intereſſe cœnæ Calviniſtarum, ſuſcipere a Lutherano miniſtro Euchariſtiam, & extra caſum neceſſitatis etiam Baptiſmum, communicare hæreticorum ritibus, adire illorum templa & frequentare conciones alio fine, quam irridendi, & refutandi doctrinam hæreticam: atque ita ratiocinandum de reliquis ſuapte naturâ Catholicæ, & Orthodoxæ fidei contrariis.

Propositio III. Inculpatim Chriſtiani, etiam Epiſcopi, Perſecutoribus ſe fugiendo ſurripiunt, niſi aliter ſuadeat Fidei cauſſa, plebiſque Chriſtianæ periclitatio.

Demonſtrat apertiſſime hanc propoſitionem S. Athanaſius in Apologia de Fuga ſua ſcripta anno 357. cum Leontius Antiochenus, Narciſſus Neroniadis, & Georgius Laodicenus Ariani Epiſcopi ægre ferentes, quod Syriani Ducis cruentas manus evaſiſſet, criminabantur illius fugam. Sunt autem argumenta Athanaſii quæ ſequuntur. Primum demonſtrat pag. 326. Tom. 1. edit. ultimæ Pariſienſis, quod fas ſit in perſecutione fugam arripere exemplo Moſis, qui fugit in terram Madian commendatus ab Apoſtolo ad Hebræos XI. 27. Davidis qui latuit in ſpelunca, ut Abimelechum, ejuſque inſidias declinaret, Heliæ qui Jezabelis & Achabi ſe ſubtraxit indignationi. Addit exemplum diſcipulorum, qui ſe occultarunt metu Judæorum perculſi, & Pauli qui ad vitandas inſidias Aretæ Damaſci præſidis per murum in ſporta demiſſus eſt. Idem confirmat pag. 327. Chriſti doctrina & operibus, produciſque fugam in Aegyptum, narratam Matth. II. 13. fugam de templo Joan. VIII. 59. fugam in Ephrem Joan. XI. 54. demonſtrans eam, quæ

quæ de Salvatore ſecundum humanitatem ſcripta ſunt, ad commune hominum genus referenda. Nec prætermittit Dominicam ſententiam Matth. x. 23. *Cum autem perſequentur vos in civitate iſta, fugite in aliam:* quam in Evangelica lectione repetit Eccleſia in ipſa beatiſſimi Athanaſii feſtivitate. Profert etiam rationes perſpicuas. Ac prima eſt, quoniam fugæ ærumnas perferre gravius aliquando eſt ipſa morte, ideoque fugam arripere non eſt ſemper inanis timoris argumentum: quod pag. 330. confirmat exemplo Jacob, qui fugiens a facie Eſau præſentem mortem nequaquam timebat, & pag. ſeq. exemplo Apoſtolorum Petri & Pauli, qui cum aliquando perſecutores vitaverint, Romam tamen venire non detrectarunt ibi mortis ſubituri ſupplicium. Altera ratio eſt, quod Deus Sanctis ſuis in ipſa fuga plures impertivit honores, ut Jacob, & Moſi. Poſtrema ratio eſt, quod ex ipſa fuga multum utilitatis accedit Eccleſiæ: nam qui prædicaſſent Evangelium, niſi fugam Apoſtoli arripuiſſent? Fugientes itaque ſancti quaſi medici in uſus indigentium ſervantur. Has rationes proponit S. Athanaſius pag. 332. & ſequenti. Hæc ſatis aſſertum corroborant. Legi tamen poterit etiam Cyprianus de Lapſis pag. 375. edit. Baluzii, necnon Epiſtola 54. ad Cornelium pag. 173.

Dixi tamen nefas eſſe in Perſecutione fugam arripere, dum fidei cauſſa, & ſalus Chriſtianæ plebis periclitatur. V. G. Si populus abſque Rectore ullo ſub Tyrannorum ſævitia permaneat, & ad eum qui fugit cura ovium Chriſti pertineat, nec totus grex fugiens perſecutoribus ſe ſurripiat. Egregie id commonet, probatque in Epiſtola ad Honoratum 180. nunc 228. S. Pater Auguſtinus. Primo ait num. 2. verba Domini dicentis: *Cum perſequentur vos in civitate iſta, fugite in aliam*, non ita ſervanda, *Ut neceſſario miniſterio, ſine quo vivere nequeunt, deſerantur greges, quos ſuo ſanguine comparavit.* Oſtendit in eo caſu non valere exemplum Chriſti fugientis in Aegyptum, *quia nondum Eccleſias congregaverat*, nec Apoſtoli, qui per feneſtram in ſporta ſubmiſſus eſt, quoniam *deſerta non fuit Eccleſia quæ ibi erat neceſſario miniſterio*. Deinde num. 3. urget præceptum Caritatis, de quo Joan. Epiſt. 1. cap. III. 16. *Quoniam ille animam ſuam pro nobis poſuit: & nos debemus pro fratribus animas ponere*: commonſtratque id non quadrare iis, qui *dum fugiunt, vel ſuis devincti neceſſitatibus fugere non poſſunt, & comprehenſi patiuntur*; ſed illis tantum, *Qui propterea patiuntur, quia fratres, qui eis ad Chriſtianam ſalutem indigebant, deſerere noluerunt*. Quod profecto per ſe ſatis compertum eſt. Præterea demonſtrat num. 6. Epiſcopos nequaquam debere imitari mercenarium, *qui videt lupum venientem, & fugit, quoniam non eſt ei cura de ovibus*; ut Chriſtus ait Joan. x. 13. *Cum* enim (inquit Auguſtinus) *plebs manet, & miniſtri fugiunt, miniſteriumque ſubtrahitur; quid erit niſi mercenariorum illa fuga damnabilis, quibus non*

non eſt cura de ovibus? Excuſat ibidem fugam Athanaſii , de qua ſupra , quoniam fugit , *nequaquam a ceteris miniſtris deſerta plebe Catholica , quæ in Alexandria commanebat .*

Solvit eo loci Auguſtinus quæ poſſunt in contrarium opponi . Ajebat Honoratus nil aliud efficere Epiſcoporum præſentiam , niſi ut irritentur magis perſecutores , ita , ut ſpectantibus paſtoribus viri cadant, feminæ conſtuprentur , incendantur Eccleſiæ . At reſpondet S. Pater , propter iſta quæ incerta ſunt non debere noſtri officii eſſe certam deſertionem : ſi certa mala iſta forent , omnes fugam arrepturos , atque Antiſtiti tunc non futuram manendi neceſſitatem : magis timendum ne lapides vivi extinguantur deſerentibus Epiſcopis , quam ne illis præſentibus incendantur lapides & ligna terrenorum ædificiorum : majus fore detrimentum ſi interiori ſenſu pereat caſtitas fidei , quam ſi feminæ violenter conſtuprentur in carne : in perſecutione denique magnum fieri in Eccleſia utriuſque ſexus concurſum , aliis baptiſmum flagitantibus , aliis reconciliationem , aliis etiam pœnitentiæ ipſius actionem , omnibus conſolationem , Sacramentorum confectionem , & erogationem . Hæc ad num. uſque 8. Quærenti an liceat fugere , ut ſerventur alii , qui reſiduis fidelibus miniſtrent ; reſpondet quando eſt commune periculum , cavendum Epiſcopo ne magis fugiendi obſit exemplo , quam vivendi proſit officio : fugiendum ſi non deſint alii , per quos ſuppleatur Eccleſiaſticum miniſterium : ſi laici non quærantur ad mortem , poſſe ab iis occultari Clericos , & Epiſcopos ſuos ; ceterum non tanti pendendam eſſe Eccleſiæ navim , ut debeant eam nautæ , & maxime gubernator periclitantem deſerere , etiamſi in ſcapham tranſiliendo , vel etiam natando poſſint effugere . Atque hæc ad num. 12. Petenti denique quid agendum ſit dum plebes decipiuntur , cum ideo non fugiant , quia manere ſuos præpoſitos cernunt ; ait declinandam hanc invidiam alloquendo eaſdem plebes , eiſque ſignificando quod ideo Epiſcopi remaneant , ut fidelibus miniſtrent quicquid eorum ſaluti noverint neceſſarium ; nec omittendam hanc orationem , ſi utile videatur ad loca tutiora migrare : ſi abire plebs nolit , aut non poſſit , aut eundum ſit ad incerta ſuffugia , & non ad finienda , ſed ad mutanda pericula , non eſſe Chriſtiano miniſterio deſerendam : ſi autem abire maluerit , nec Epiſcopis manendum eſſe , qui propter ipſam plebem manebant . Hæc ad numerum uſque poſtremum . Ergo cum Auguſtinus tam valide nervoſeque quæſtionem iſtam diluerit , recte ipſa Doctoris omnium præclariſſimi documentis concluditur .

* * * * * *

C A-

CAPUT IX.

Quænam ſit de Sinenſium ritibus controverſia.

CONSCELERATAM non eſſe Sinenſium rituum conſuetudinem in iis, quæ referunt duntaxat cultum politicum & civilem, dixi prop. 2. Capitis præcedentis. An autem interſit idololatrica ſuperſtitio, ignarus rerum, ac tanta locorum intercapedine diſſitus definire vix poteſt. Standum omnino Apoſtolicæ Sedis definitionibus: quæ ſpectatis diverſis circumſtantiis, & Miſſionariorum relationibus, diverſa ſancivit, judicio ſemper librato, atque irreformabili. Nam anno 1645. die 12. Septembris ad quæſita Patris Joannis Baptiſtæ Moralis Ordinis Prædicatorum, reſpondit Sinenſium cultus eſſe illicitos: anno autem 1656. die 23. Martii affirmavit permitti poſſe, ſublatis ſuperſtitionibus, fideique proteſtatione præmiſſa, auditâ tunc relatione P. Martini Martinii Societatis Jeſu in Sinarum Regno Miſſionarii. Remanet ergo difficultas, an poſtremo decreto emanato Sinenſium ritus ſuperſtitioſi cenſeri debeant, an permitti, & num decretum primum adhuc in ſuo robore maneat. Cum pro utraque parte innumera ſcripta prodierint, miſſus ad Sinas Reverendiſſimus Carolus Maigrot prohibuit anno 1693. cultum a Sinenſibus Confucio, & Progenitoribus exhibitum, tabellas eiſdem appenſas, vocabulum *Xang Ti*, ac *Tien*, quo ſignificant ſummum Deum, & inſcriptionem alteram *King tien*. Gravе hinc ſubortum diſſidium circa Edictum Domini Maigrot: ac pro uſu ipſarum tabellarum ſcripſerunt plures Apologiſtæ; plures quoque illas reprobarunt; horum autem Scriptorum illuſtriores paullo infra commemorabo. Tandem in Sinam profectus juſſu & auctoritate Clementis XI. Carolus Thomas de Tournon, decreto ſuo emanato Pudicherii die 23. Junii anno 1704. complura alia Sinenſium uſu recepta proſcripſit, poſtea Vaticanâ purpurâ ornatus: ejuſque decretum confirmavit anno 1710. die 25. Septembris idem Clemens XI. & anno 1727. die 12. Decembris Benedictus XIII. Etiam de Cardinali ampliſſimo ætate hac diſputatur, an conſuetudines Sinenſium ſatis exploraverit, an innocuas tanquam ſuperſtitioſas deceptus errore inhibuerit: etenim de Confirmatione ſummi Pontificis, dummodo Cardinalis de Tournon explorate ſententiam dixerit, nemo ambigit quin rata ſit, & religioſe ſervanda. Videtur ergo mihi ampliſſimam de Sinenſium ritibus controverſiam ad tria capita poſſe revocari; nimirum an juxta decretum Sacræ Congregationis anni 1656. Sinenſes ritus permitti debeant: an edictum Reverendiſſimi Maigrot fuerit librate emanatum: an conſuetudines proſcriptæ ab Eminentiſſimo Cardinali de Tournon ſint revera ſuperſtitioſæ.

Quan-

Quantum ad primum caput attinet; dico per decretum anni 1656. non fuiſſe permiſſos ritus omnes Sinenſes, ſed tantum aliquos, qui ex relatione P. Martinii videbantur eſſe politici, ideoque decretum emanatum a S. Congregatione de Propaganda anno 1645. ſemper in ſuo robore viguiſſe. Probatur 1. quoniam Sacra Congregatio præfato anno 1656. cenſuit permittendas Sinenſibus Chriſtianis ceremonias a P. Martinio *prænominatas*, & *propoſitas*. At Martinius retulerat in cultu Confucii nullum intereſſe ſacrificulum, nihil omnino fieri ab idololatris inſtitutum, nullas oblationes, aut ſacrificia, ſed inclinationes tantum, quales fiunt viventi Magiſtro, neque in templo, & ſacra æde, ſed in aula, aut gymnaſio: diſſimulavit etiam inſcriptionem tabellarum, de quibus infra; tametſi e Sinarum regno grande volumen detulerit, in quo omnes Sinenſium conſuetudines erant expoſitæ, ut ad illius ingenuam fidem comprobandam teſtati ſunt PP. S. J. in ſupplici libello exhibito Summo Pontifici Innoc. XII. At quicquid in amplo illo volumine contineretur; nunquid Sacræ Congregationi ſignificavit Confucio ſacras ædes erigi, appendi tabellas inſcriptas aureis literis, *Sedes animæ ſanctiſſimi, & ſuperexcellentiſſimi Confucii*, celebrari in ejus honorem ſolemnitates in æquinoctio veris, & autumni, fungi ſacerdotum munere Mandarinos, adolere thurem, immolare victimas, offerre pilos & ſanguinem porci, effundere calicem vini in homunculum e paleis fictum, comburere pannum ſericum, nummoſque papyraceos, literatos omnes gradibus initiatos in ſacram Confucii ædem venientes accenſis cereis quater genua flectere, proſtratoſque ſpiritum Confucii adorare, & frontem in terram percutere? Nunquid expoſuit Sinenſes parentibus aviſque conſtruere templa, locare ibidem tabellas inſcriptas literis cubitalibus, *Sedes, aut thronus animæ, vel ſpiritus NN.*, vere & autumno inſtitui ſolemnia, patremfamilias gerere Sacerdotis vicem, mactare porcum capramque, effuſo in aurem vino probare victimas, libare fructus, & legumina; & qui tenuis fortunæ ſunt, eadem peragere aut privatis in domibus, aut extra urbes ad mortuorum ſepulcra? Hæc, quæ a Sinenſibus exercentur, ut non ſolum narrat Navarretta, & Varus inclyti Prædicatorum Ordinis, ſed etiam docti viri Sinenſium ceremoniarum Apologiſtæ, Didacus Morales, Jacobus Faber, Franciſcus Brancatus, Bartholomæus Roboredus, aliique complures: hæc, inquam, Martinius alto ſilentio præteriit; ideoque vi decreti emanati anno 1656. cenſeri non poterant permittenda. II. Laudatum P. Martinium plura præteriiſſe ſilentio commonſtrant ejuſdem quæſita appoſita ad calcem Apologiæ FF. Prædicatorum editæ typis Colonienſibus anno 1699. comprobant quæ apud Sinas evenerunt poſt Martinii reditum; nam, ut refert Navarretta Tom. 2. pag. 332. Pater Adamus Schaal Mandarinus S. J. decretum anni 1656. improbavit ob minus ſinceram Martinii expoſitionem:

quod & feciſſe P. Antonium a S. Maria Ordinis Minorum teſtatur in ſua Epiſtola etiam F. Dominicus Sarpetri Jeſuitarum partibus addictiſſimus: confirmat ejuſdem P. Antonii a S. Maria juramentum, quo anno 1659. aſſeruit P. Martinium in Civitate *Nang Cheu* palam affirmaviſſe corruptelam exorandi animas defunctorum apud Sinas ab hinc retro trecentis annis inductam, cum tamen cultus proavorum eſſet ab antiqua inſtitutione civilis tantummodo, & politicus. At hanc corruptelam Sacræ Congregationi, Romanoque Pontifici minime ſignificavit. III. Anno 1669. die 13. Novembris in Congregatione Generali S. Officii Eminentiſſimi PP. declararunt, *Decretum Sacræ Congregationis de Propaganda Fide latum ſub die 12. Septembris* 1645. *ſecundum tum expoſita in dubiis, eſſe in ſuo robore, neque per decretum S. Congregationis S. Officii latum ſub die* 23. *Martii* 1656. *fuiſſe circumſcriptum, ſed omnino ſecundum quæſita, circumſtantias, & omnia in dictis dubiis expreſſa eſſe ſervandum, ut jacet: quemadmodum ſervandum declararunt decretum Sacræ Congregationis S. Officii, latum ut ſupra die* 23. *Martii* 1656. *juxta quæſita, circumſtantias, & omnia in eis expreſſa*. Similiter an. 1674. ad quæſitum P. Dominici Navarrette XIII. ex mandato ejuſdem S. Congregationis Clariſſimi viri Laurentius de Laurea, poſtea S. Rom. Eccleſiæ Cardinalis ampliſſimus, & P. Cajetanus Mirobaſlus S. Officii Qualificator reſponderunt, *Quod ſi obſequia illa, quæ Confucio exhibentur ſint mere politica, poſſunt permitti; ſi religioſa, nequaquam*. Ex quo ergo per decretum anni 1656. permittantur politicæ quædam ceremoniæ, non conſequitur permitti tabellas cum inſcriptionibus paullo ſupra commemoratis, neque oblationes, neque adorationes factas ſpiritibus, aut progenitorum, aut Confucii, neque ſolemnia æquinoctiorum, neque alia quæ redolent ſuperſtitionem, & quæ decreto anni 1645. fuerant prohibita: ſed utrumque decretum appoſite, librate, & juxta Miſſionariorum quæſita latum fuit, nec unum alterum irritat, abrogatque: quod de iiſdem decretis erat demonſtrandum.

II.

Edictum quoque Caroli Maigrot recte, provideque ſuperſtitioſos cultus eliminabat. I. Revera ædes Confucii templum eſt, non gymnaſium, & oblationes ibidem factæ, præſertim in æquinoctio veris & autumni, ſuperſtitioſæ ac profanæ: primo quoniam Aedes illa Sinarum linguâ appellatur *Miao*, quo vocabulo appellantur quoque Bonziorum *Pagodæ*, ſive templa idolorum: & revera fanum ac templum eſſe, ſcribunt Matthæus Ricci lib. 1. de Chriſtiana expeditione apud Sinas cap. 10. pag. 108. Daniel Bartoli lib. 1. pag. 72. Kirkerus in ſuo libro, qui inſcribitur *China illuſtrata* p. 3. cap. 1. aliique S. J. præclari Scriptores; tametſi Aedes Confuciana non ſit templum commune, ſed *fanum literatorum*, ac prope gymnaſium erigatur.

gatur. De laudato Matthæo Riccio Maceratenſi tradunt primum fuiſſe, qui anno 1581. ad Sinas penetraverit; ſed ibidem antea Evangelium prædicarunt Dominicani, noſtrique ordinis Fratres, & præſertim anno 1575. P. Martinus Herrada, ut non ſolum affirmat Auctor Apologiæ FF. Prædicatorum pag. 109, ſed etiam demonſtratur ex libro, cui titulus, *Hiſtoria Regni Sinarum*, auctore noſtro Joanne Gonzalez de Mendoza edito Italâ linguâ Romæ an. 1586. pag. 136. Deinde Confucii cultum illicitum ac ſuperſtitioſum declararunt die 23. Novembris ann. 1669. ex mandato Sacræ Congregationis Laurentius Brancatus de Laurea, & Joannes Bona, uterque Romanâ purpurâ clarus, doctrinâ autem clariſſimus: imo idem definivit Summus Pontifex Clemens XI. in Bulla emanata die 19. Martii, anno 1715. quæ incipit, *Ex illa die*. Præterea cultum Confucio exhibitum eſſe ſuperſtitioſum, nonne evincit ipſius ſimulacrum cum adoratoribus pictum in libro Italo, *Raccolta di varie principali Scritture de' PP. della Comp. di Gesù*, pag. 34. inſcriptio tabellæ, oblationes, & libamina ſuperius commemorata, & comparatio cum oblationibus factis idolo *Chiu hoan*, ſive Spiritui tutelari urbium, ab omni etiam aliorum rituum propugnatore damnatis? Sunt enim Confucio, & idolo *Chiu hoan* eædem omnino ſacratæ victimæ, iiſdem ceremoniis, eademque miniſtrorum pompa, & actione; ſi verum refert auctor Hiſtoriæ Cultus Sinenſium pag. 17. Denique Confucii cultum, & idololatricas cæremonias etiam Miſſionarii Jeſuitæ interdixerunt anno 1628. decretis editis in urbe *Kia Ting* provinciæ Nankinenſis, ut Navarretta demonſtrat Tom. II. pag. 110. ideoque falſum eſt a primo ipſorum in Sinarum regnum ingreſſu fuiſſe permiſſas. II. Idem aſſerendum de cultu progenitorum: quem politicum non eſſe liquet primum ex tabella, in qua non tantum defunctorum nomina inſcripta ſunt, quod tolerabile foret, verum & *Xin Goey*, aut, *Xin Chu*, quæ vocabula idem valere ac, *Sedes, aut thronus animæ, vel ſpiritus*, fatetur eruditus Apologiſta Tellier Tom. II. pag. 254. ideoque non ſunt appoſita tantum ad excitandam, ut inquiunt, memoriam parentum, verum etiam ad commonſtrandum, quod tabellis inſideat ſpiritus defunctorum. Sufficeret enim ad revocandos parentes in memoriam filiorum inſcriptio nominum demortuorum. Ad hæc fatentur Apologiſtæ ſuperſtitioſam rem fore, ſi a defunctis eorumque ſpiritibus viventes aliquid peterent & expectarent: & Martinius, ut diximus, cum tabellarum inſcriptionem, tum expectatum a ſpiritu proavorum beneficium obticuit. At compertum eſt Sinas, cum ejuſdem cæremoniis interſunt, bona & proſpera a defunctis petere, neque id poſſe in dubium revocari; ut ſcribit Gregorius Lopez ordinis Prædicat. Epiſcopus Baſilitanus, quem aliàs Apologiſtæ pro ſe laudant, apud Varum, & Scriptorem Hiſt. Cult. Sinenſ. pag. 42. imo idem affirmant Je-

Jeſuitarum Hiſtorici Alexander de Rhodes lib. 1. c. 27. Operis cujus inſcriptio, *Relazione de' felici ſucceſſi della S. Fede*, Joannes Maffei Hiſtoriarum Indicarum lib. 6. p. 101. aliique narrantes impias Sinarum in defunctorum cultu ceremonias. Rhodes quidem de Tunkinenſibus loquitur; ſed Tunkinenſis ac Sinicæ gentis eumdem eſſe circa demortuos cultum, haud diffitetur Tellier in ſua defenſione Parte 2. pag. 314. Ac Martinius ipſe, ut diximus, minime negavit corruptelam, & ſuperſtitioſam conſuetudinem exorandi ſpiritus defunctorum in politicos Sinenſium ritus irrepſiſſe. Quare ſi progenitorum cultus dubio omni procul ſuperſtitioſus eſt, cum aut ſpiritus inſidere tabellis creduntur, aut defuncti referuntur in Numina, aut ab illis ſine Chriſti fide demortuis temporalia beneficia expectantur: nequit iſtiuſmodi cultus tanquam politicus permitti, quemadmodum anno 1674. de Laurea & Miroballus declararunt, & laudata Conſtitutione *Ex illa die*, definivit Pontifex Opt. Max. Clemens XI. Quis inſuper credat quod in ſuo Præludio edito anno 1682. nititur demonſtrare P. Franciſcus Xaverius Philippuci, oblationes ſuperius recenſitas, exhibitaſque defunctis porcorum, caprarum, libaminum, ſuffimentorum, eſſe munera defunctis oblata, non ſacrificia? Ac ſi munera ſint, nonne qui illa exhibent, putant ſpiritus adeſſe qui munera illa recipiant? Quid ſi rogum, pyramque excipias, intereſt diſcriminis inter Sinenſium deliramenta, & parentalia ab Ethnicis celebrata, ut defunctorum animæ excitarentur, & oblata munuſcula gratanter exciperent? Parentalia illa ita in 11. Faſtorum narrat Ovidius:

Eſt honor, & tumulis animas placare paternas,
Parvaque in extructas munera ferre pyras.
Parva petunt manes: pietas pro divite grata eſt
Munere; non avidos Styx habet ima deos.
Tegula porrectis ſatis eſt velata coronis,
Et ſparſæ fruges, parvaque mica ſalis,
Inque mero mollita ceres, violæque ſolutæ.
Adde preces poſitis & ſua verba foeis.

Sane parum diſcrepant iſtæ a Sinenſium ritibus cæremoniæ. De his propterea quærimus, cur ſuperſtitioſæ non ſint, & interrogamus:

Ecce Deos manes cur inficiaris haberi?
Ipſa patrum monumenta probant: Dis manibus illis
Marmora ſecta lego,

cum Prudentio in priori ad Symmachum: at pro *marmore* ponam e ligno caſtaneo tabellam inſcriptam, *Xin Goey*. III. Opportune Maigrotius vetuit, ne Deus Sinica lingua appelletur *Xang Ti*, aut *Tien*, & ne templorum aris appendatur tabella cum inſcriptione, *King Tien*, & tabella hac prohibita decrevit appellandum Deum recepto a Miſſionum origine vocabulo *Thien Chu*: quæ omnia ſancivit quoque laudata in

in Bulla Clemens XI. Enimvero *Xang Ti*, quod latine reddunt, *Supremus Imperator*, auctore Nicolao Longobardi S. Jeſu in lingua Sinica plurimum exercitato, conſtat ſignificeare ſubtiliſſimam materiam, & quaſi quintam eſſentiam, quam Sinenſes idololatras ſummum Deum credere, nedum nos ſcripſimus libro 1. cap. 2. ſed & aſſerunt P. Alvarus Semedo in Relatione Monarchiæ Sinenſis P. 1. cap. 17. P. Jo. Maffejus Indicarum Hiſtoriarum lib. 6. p. 100. P. Ludovicus Le Comte de Præſenti ſtatu Sinici Imperii Tom. 2. pag. 181. oppugnatores vero Sinenſium Rituum prorſus omnes. *Tien* vero ſignificare cælum, & *King Tien*, idem eſſe, ac, *Cælum colito*, nullus negat. Quomodo ergo hæc nomina uſurpanda ſunt, quibus idololatræ percipiunt eumdem eſſe Chriſtianorum numen, & diffuſum ætherem, orbiumque cæleſtium gyros, & neophyti pariter & Chriſtianam religionem amplexi ante iſtiuſmodi tabellas proſtrati antiquam retinent ſuperſtitionem? Deinde quod ajunt Apologiſtæ, & in ſupplici libello exhibito Innoc. XII. ampliſſima Societas Jeſu, Dei nomen a Sinenſibus proferri non poſſe latino vocabulo, etiam Dei nomen ab Ethnicis tributum cælo, lunæ, ſideribus, nec tamen a nobis repudiari, divinam quoque Scripturam interdum cæli nomine Deum ſignificare, conſuetam eſſe locutionem iſtam, *Roma Pelagium damnavit*, *Curia hunc abſolvit*, perſuaſum denique eſſe Sinenſibus unum Deum a Chriſtianis coli, non cælum materiale: id inquam, nullum movere debet, poſtquam iis omnibus ponderatis, Apoſtolica Sedes præfata vocabula expreſſe prohibuit. Et quidem non jubentur Sinenſes adhibere latinum vocabulum *Deus*, ſed ab ipſis receptum *Tien Chu*, ideſt, *Cæli Dominus*: neque *Xang Ti*, ac *Tien*, nomina ſunt appellativa, quemadmodum eſt *Deus*, ut poſſint vero, falſiſque nominibus convenire; nec quæritur quid prædicta vocabula poſſint metaphorice ſignificare, ſed quid nativa inſtitutione ſignificent, & an Chriſtianis fas ſit eidem tabellæ cum idololatris genua flectere, & profiteri ſe colere *Xang Ti*, ac *Tien*, numen ſcilicet, quod alii omnes tenent eſſe cæleſtem materiam: ideoque Apologiſtarum conjecturæ videntur futiles atque ineptæ. Poſtremo ipſi Miſſionarii Jeſuitæ circa ſignificationem, uſumque vocabuli *Xang Ti* minime convenerunt: nam, ut dixi, Nicolaus Longobardi contendit ſignificare ſubtilem, æthereamque materiam, Miſſionarii Societatis anno 1628. in Conventu celebrato in urbe *Kiating* ſtatuerunt *Xang Ti* non eſſe verum ſpiritum: Palmerius Miſſionariorum viſitator anno 1629. prohibuit ejuſdem vocabuli uſum. At Riccius qui anno 1581. ad Sinas pervenit, tradiderat vocabulum illud ſignificare verum Deum: atque id in cauſſa fuit, ut revocaretur in uſum, & P. Franciſcus Hurtado anno 1645. ad componenda diſſidia ſcriptum P. Nicolai Longobardi flammis damnaret; ſi verum narrat Auctor Hiſt. Cultus Sin. pag. 121. Saltim ergo *Xang Ti*, tanquam ſignificationis ambiguæ erat pro-

Digitized by Google

proſcribendum: ac ſapientiſſime Clemens XI. definivit admittendum eſſe *Tien Chu*, nomina vero *Tien*, & *Xang Ti* penitus rejicienda.

III.

Caput hujus diſquiſitionis tertium ſpectat decretum Cardinalis de Tournon a Clemente XI. & Benedicto XIII. confirmatum, quod univerſam controverſiam definiret, ſi liquido conſtaret virum illum integerrimum vera ad Apoſtolicam Sedem retuliſſe. Id vero mihi non videtur in dubium revocandum. Enim vero idem Clemens XI. Pontifex Maximus decretum illud inviolabiliter obſervandum eſſe ſancivit die 25. Septembris anno 1710. pro illius executione dedit Epiſtolas officii, & ſolicitudinis pleniſſimas ad Joannem Portugalliæ Regem die 20. Januarii an. 1711. Deinde accepto nuncio mortis Cardinalis eximii, in Epiſtola ad Franciſcum Archiepiſcopum Manilæ data ſub die 15. Junii anno 1713. ipſum Cardinalem appellavit *magnum Catholicæ Religionis præſidium*, *magnum Apoſtolicæ Sedis propugnaculum*, *magnum Romanæ Eccleſiæ decus ac lumen*; atque Apoſtolicis verbis iſtud eidem contexuit elogium, *Bonum certamen certavit, curſum conſummavit, fidem ſervavit*. Die denique 19. Martii anno 1715. Bulla, *Ex illa die*, poſt maturam diſcuſſionem, nec ſola relatione Cardinalis de Tournon ad examen revocata, ſed Miſſionariorum plurium cujuſque Ordinis, etiam formulam juramenti præſcripſit, qua omnes ac ſinguli in Sinarum regno miſſionem exercentes ſpondeant ſe ritus ac tabellas, & nomina ſuperius expoſita reprobaturos, & decreta ſervaturos Cardinalis præclariſſimi. Quis ergo de tanto viro, tali Romani Pontificis commendatione exornato, ac poſt tam longam accuratiſſimamque dijudicationem, accedente etiam Benedicti XIII. ſententia: quis inquam niſi audacter ac temere pronuntiabit aut decreta edidiſſe rebus omnibus non inſpectis, aut Sinenſibus Chriſtianis ſuperſtitionem affricaſſe, aut Sedi Apoſtolicæ impoſuiſſe, maxime cum innumera pericula & vitæ rerumque diſcrimina invicto animo pro Catholica fide ſubierit? Quæ autem Edicto Cardinalis de Tournon inhibentur, ſcite, opportune, ac juſte prohiberi demonſtrat erudito Opere Aloyſius Maria Lucini Ordinis Prædicat. S. Officii Commiſſarius Generalis: quem oppugnare conatur Scriptor Anonymus, Opere tripartito, cuſo ante paucos annos typis Genuenſibus. Hujus quidem Auctoris commendamus ſtilum, eruditionem, ingeniique acumen: ſed in Cauſſa Apoſtolicæ Sedis judicio finita parum valet mentis acies, verborumque delectus. Miſſis etiam quæ Lucinus nervoſe & luculenter pertractat: aperte damnat teſſeram illam nuptialem cum imagine idoli *Polleyaris*, ſola effigies apud eumdem Scriptorem pag. 169. poſtremæ editionis, & reſticula centum & octo filis contexta, & croceo ſucco delinita. Negantibus autem adeſſe effigiem idoli, præfixumque filorum numerum, ne illos arguamus mendacii, reſpondemus ampliſſimum eſſe Sinarum regnum, nec

Digitized by Google

nec ubique coli nuptiarum genium aut *Dittam*, aut *Polleyarem*: at ubi colitur, tam apertam ſuperſtitionem eliminandam. Quis præterea æquo animo ferat inſtitutionem feſtorum ob muliebria, dum primum fluunt in pubertate, & apparet puella apta viro? Quis ob ſordidiſſimum fluxum templum, & Sacramenta mulieribus interdicat, tametſi eo decidente fas eſſet feminam latitare? Quis in nuptiis arborem Areſciomaram, & palmæ nucem ad auſpicia confractum patiatur in profanis ſimul, Chriſtianiſque conjugiis? Illud prætereа, quod Miſſionarii accedere nolint ad Sacramenta miniſtranda infirmis infimæ conditionis, *Parreas* vulgo dicunt, qui a nobilioribus ſummo ludibrio habentur propterea quod boum carnibus veſcuntur, quas occidere Brahamanis flagitium eſt inexpiabile, ut Vincentius Maria Carmelita excalceatus ſcribit lib. III. pag. 314. illud inquam, aperte immanitatem, nobilium ſtudium, ac ſuperſtitionem præſefert. Denique conſperſos in fronte cineres confectos e vaccæ ſtercore, impreſſaque ſigna delineata in Opere Lucinii pag. 412. neſcio quo jure poſſint a nota ſuperſtitionis excuſari. Atque hæc eſt mea de Sinenſium Ritibus perſuaſio. In quibus tamen, ſi nullum adeſſet ſuperſtitionis indicium, ut contendunt Aloyſius Le Comte, Jacobus Faber, Scriptores librorum, qui inſcribuntur, *Vera Sinenſium ſententia*, *Monumenta Sinica*, *Expoſitio facti oblata ſacræ Congregationi juſſu Innocentii XII. anno* 1699. aliorumque editorum anno 1700. atque ſi inconcuſſa eſſent teſtimonia Proſperi Intorcetta, Martini Martinii, & Dominici Mariæ Sarpetri, aſſerentium ſuperſtitionem omnem a Chriſtianis vitari, poſſent Miſſionarii omnes facile convenire, eademque doctrinæ conſpiratione commiſſum munus explere. Id gravi Concione nuper, ideſt, die XXI. Decembris præteriti anni 1739. in Quirinali aula coram Purpuratorum Patrum Senatu proloquutus eſt vir doctrina, ætate, exemplo plurimum venerandus F. Bonaventura Barberini Concionator Apoſtolicus, & Generalis *Capuccinorum*. Fieri id poteſt, ſi penitus rejiciantur vota, ſacrificia, ſuffimina, ac libamenta,

Quæ non miſſa Deo vacuis in nubibus hærent,
Nec penetrant ſuperi ſtellantem Regis in aulam,

ut S. Paulinus ſcribit in quarta ad Auſonium Epiſtola.

C A P U T X.

An permaneat fides in homine impio, in homine hæretico, in homine vitâ functo.

INQUIRENDUM nunc eſt de Fidei *ſubjecto*: nam Heterodoxi qui ſanctificantem gratiam a fide non diſtinguunt, docent conſequenter

ter juſtum eſſe quiſquis fidem ſervat; nec gratiam amitti niſi peccato apoſtaſiæ & infidelitatis: eiſque accedunt, qui autumant fidem divulſam a caritate non operari Chriſtianas virtutes, neque fidem, quæ eſt bonum germen ac ſemen, eſſe abſque amore & fiducia; ut habetur in propoſitione LI. & LII. Quenelliana. At in iis, qui in hæreſim prolabuntur, & pravo dogmati hærent pertinaciter, fidem deficere communiter docent contra Durandum Scholaſtici: quamquam multi diſtinguant inter Catholicam, integram, inviolatamque fidem, & fidei partem, teneantque illam quidem in hæretico deperire, ſed remanere fidem aliquam, ſive priorem ſupernaturalem illuminationem falſitati permixtam, ut docet S. Bonaventura, & probare videtur in III. diſt. 23. §. 13. magni nominis Theologus Guilelmus Eſtius; etſi in utramque partem diſputet, nec rem definiat. At iſtud inter Scholaſticos diſſidium facili ratione componitur, ſi quod appellant objectum *materiale*, & quod *formale* dicunt, diſpeſcamus. Enimvero hæretici plura nobiſcum tenent, ut Trinitatem, Incarnationem, Baptiſmum, quæ etiam divina revelatione, non perceptione naturali ad illorum notitiam pervenerunt; ſed his minime aſſentiuntur ob divinam auctoritatem ab Eccleſia propoſitam, ideoque non fide divina, ſed humana duntaxat, acquiſita, & hiſtorica. De illis autem, qui conceſſerunt naturæ, exceptis animis purgantium adhuc a cæleſti patria extorribus, quæritur, num in iis ad ornatum, aut ad religionis ſymbolum *habitus* fidei perſiſtat. Atque hæc congrua brevitate reſoluturus de priori parte ſic ſtatuo.

Propositio I. Remanet fides in homine impio, dummodo infidelitatis crimine non ſe commaculet.

Liquet primo ex Apoſtolo, qui in I. ad Corinth. XIII. 2. aperte fidem a caritate ſejungit, quod & præſtat Auguſtinus de Fide & operibus cap. 14. Produximus loca Volumine III. pag. 494. Accedit definitio Tridentini ſeſſ. 6. can. 28. *Si quis dixerit amiſſa per peccatum gratia, ſimul & fidem ſemper amitti; aut fidem quæ remanet non eſſe veram fidem, licet non ſit viva; aut eum qui fidem ſine caritate habet non eſſe Chriſtianum, anathema ſit*. Huc ſpectat propoſitio 12. damnata ab Alex. VIII. *Quando in magnis peccatoribus deficit omnis amor, deficit etiam fides, & etiamſi videantur credere, non eſt fides divina, ſed humana*: & 52. Quenelliana, *Fides non eſt abſque amore & fiducia*. Suffragatur & ratio; nam fides & caritas diverſum habent *objectum*, atque illa tendit in Deum ut verax eſt, hæc in Deum ut ſumme bonum; poſſumus autem odiſſe etiam ea, quæ exiſtere non ambigimus, dummodo non ſic appareant, ut animum ad ſe trahant neceſſaria & vehementiſſima dilectione, uti contingit in patria. At fides, etiamſi ſit *rerum ſperandarum ſubſtantia*, ſcilicet, ſummum bonum tam firma perſuaſione credat, ut de ejus exiſtentia non hæſitet, non

eo

Digitized by Google

eo tamen præſente ac perſpicue viſo adeo allicitur, ut nequeat ab illo caſta dilectione divelli. Adde nullum virtutis *habitum* in hac mortali vita deperdi, niſi per oppoſitam qualitatem; unde Synodus Tridentina cit. ſeſſ. 6. cap. 15. recte ſancivit ſola *infidelitate* ipſam fidem amitti.

Moverunt adverſarios nonnulla, quæ ex hactenus diſputatis habent facillimam ſolutionem. Ajunt fidem, Scriptura divina conclamante, ſine operibus mortuam eſſe, & a caritate ſejunctam eſſe nihil, nihil prodeſſe: addunt juxta Auguſtinum ſolam fidem, quæ per dilectionem operatur, mundare cor, piamque fidem ſine ſpe & caritate non eſſe; ita nimirum S. Pater in Pſalm. 31. num. 6. ſerm. 53. in Matth. cap. 9. num. 11. & Epiſt. 120. num. 8. Poſtremo, inquiunt, nulla, ſi deſit caritas, datur virtus, quæ faciat Chriſtianas actiones; nulla ſine ordine amoris in Auguſtiniana Theologia vera virtus cenſenda eſt.

Sed hæc nimium futilia ſunt, & recocta. Fides enim ſine caritate *informis* eſt, mortua eſt, & etiam ab actuali amore penitus ſeparata ad juſtificationem non ſufficit; ſed nunquid omnino extinguitur, & ſine gratia ſanctificante exercere nequit actus ſuos? Mortua ſine hujus gratiæ ornatu appellatur, quia non eſt illa fides, qua juſtus vivit, qua promeremur vitam æternam, qua ſeparamur ab immundis; at etiam in peccatore pios ſine gratia habituali motus operatur, qui non imputantur, niſi inchoate, ad juſtificationem ac vitam: ad quam impii diſponuntur, *dum credunt vera eſse, quæ divinitus revelata ſunt, atque illud in primis a Deo juſtificari impium per gratiam ejus*; ut loquitur Tridentinum. Recte proinde Auguſtinus affirmat piam fidem eſſe cum dilectione, & ſine dilectione cor non emundari per fidem; quoniam *Fides per dilectionem operatur*, inquit Apoſtolus ad Gal. v. 6. &, *Si caritatem non habuero, nihil mihi prodeſt* 1. ad Corinth. XIII. 3. Igitur concludit fidiſſimus Apoſtoli interpres Auguſtinus Tract. 6. in Joannem n. 21. *Magna eſt fides, ſed nihil prodeſt, ſi non babeat caritatem*, & alibi, *Fides ſine caritate poteſt eſse, non tamen prodeſse*. Verum, inquis, quomodo id, ſi nulla abſque caritate datur virtus? Principio ad virtutem non requirit Schola Auguſtiniana caritatem *habitualem*; ſed ordinem dilectionis, qua virtus non ſit inflata dum ad ſeipſam refertur, nec vitio labefactetur dum marceſcit cupiditate; de quibus plura lib. XVIII. cap. 3. Deinde profitetur *habitus* virtutum etiam ſupernaturalium a caritate diſtinctos; tametſi caritas actibus ceterarum virtutum tribuat formam, ac perfectionem: ut explicavi ſupra pag. 208. Denique contendit humanam voluntatem in quolibet exercitio virtutis duci vario ipſius amoris affectu, ſive boni cupiditate, quæ nec deeſt in fide *informi*, auctore Divo Thoma 2. 2. q. 5. art. 2. ad 2. ſed non requirit ad cujuſlibet virtutis actum *explicitum* illum amorem, qui tendit in Deum ut ſummum bonum, conſtituitque

virtutem peculiarem, ceteriſque præſtantiorem, quæ ſpeciali quadam ratione dicitur *Caritas*.

Propositio II. Non permanet vera fides in homine hæretico.

Solet a quibuſdam hæc theſis comprobari verbis Apoſtoli in 2. ad Tim. II. 17. *Sermo eorum, ut cancer ſerpit: ex quibus eſt Hymenæus, & Philetus, qui a veritate exciderunt*: at non ſatis percipio hujus argumenti robur, docente ibidem Paulo Hymenæum ac Philetum aberraſſe a fide reſurrectionis, ut conſtat ex textu, ex Tertulliano de Reſurrect. Carnis, & ex Auguſtino ſerm. 362. num. 22. an vero hi fidem omnem amiſerint, hæc tantum verba minime evincunt. Videntur magis efficacia quæ idem Paulus ſcribit ad Galatas v. adverſus aſſerentes legalium ad ſalutem neceſſitatem, dicens v. 4. *Evacuati eſtis a Chriſto*, ſcilicet *a ſpiritu fidei*, ut explicat verſu proximo: cujus rei & rationem ſubinde affert, quoniam non auctoritatem Dei revelantis conſectabantur, ſed humanam, errorique obnoxiam opinionem: *Perſuaſio*, inquit, *hæc non eſt ex eo, qui vocat vos*. Quod ſane faciunt hæretici omnes, dum privato ſpiritu, aut hominum doctrinis ſeducti ea duntaxat credunt, quæ proprio ingenio & voluntati magis conſentanea ſunt. Quare S. Pater Auguſtinus ita Manichæos alloquebatur lib. contra Fauſtum XVII. cap. 3. *Qui in Evangelio quod vultis creditis, quod vultis non creditis, vobis potius, quam Evangelio creditis*. Addit laudatus Apoſtolus in 1. ad Corinthios III. II. *Fundamentum enim aliud nemo poteſt ponere præter id quod poſitum eſt*: quæ verba S. P. Auguſtinus in Enchirid. cap. 5. num. 1. explicans de fide Catholica inquit: *Neque hoc ideo negandum eſt proprium fundamentum eſſe fidei catholicæ, quia putari poteſt aliquibus hæreticis hoc nobiſcum eſſe commune. Si enim diligenter quæ ad Chriſtum pertinent cogitentur, nomine tenus invenitur Chriſtus apud quoslibet hæreticos, qui ſe Chriſtianos vocari volunt: reipſa vero non eſt apud eos*. Ex quibus omnibus hoc pacto ratiocinamur. Qui credunt humana perſuaſione, nec fidei catholicæ fundamentum tenent, hi ſupernaturalem fidem nequaquam ſervant. At hujuſmodi ſunt hæretici.

Ratio ex his depromitur manifeſta. Fides enim non humanæ perſuaſioni innititur, non privato ſpiritui, non anteceptæ hominum inſinuationi; ſed cum ſit divina, eliciatque aſſenſum immobilem, atque firmiſſimum, nititur divinæ auctoritati per Eccleſiam propoſitæ. Cum ergo nullus hæreticorum unum aut alterum fidei articulum in dubium revocans, aut præfracte negans ad hanc inconcuſſam, certiſſimamque normam propriam fidem exigat: quomodo credit fide ſuparnaturali ac divina? Audiatur D. Thomas, cui major Scholaſticorum pars aſſentitur, 2. 2. q. 5. art. 3. *Dicendum*, inquit, *quod in hæretico diſcredente unum articulum fidei non manet fides, quia ſpecies cujuslibet habitus dependet ex formali ratione objecti, qua ſublata ſpecies habitus remanere*

nere non poteſt. Formale autem objectum fidei eſt veritas prima, ſecundum quod manifeſtatur in Scripturis ſacris, & doctrina Eccleſiæ, quæ procedit ex Veritate prima. Unde quicunque non inhæret, ſicut infallibili, & divinæ regulæ, doctrinæ Eccleſiæ, ille non habet habitum fidei.

At dices: Diſcipuli, quibus Marci ult. verſu 14. exprobravit Dominus *incredulitatem, & duritiam cordis, quia iis, qui viderant eum reſurrexiſſe, non crediderunt*; & Thomas, cui Joan. xx. inquit, *Noli eſſe incredulus, ſed fidelis*, nunquid fidem prorſus amiſerant? Reſpondet Lyranus, utique diſcipulos, de quibus Marci ultimo, tunc fuiſſe incredulos, quoniam Reſurrectio Domini pluribus argumentis fuerat declarata; niſi velimus dicere increpatam a Domino incredulitatem, quæ antea in illis fuerat, dum mulieribus, ceteriſque diſcipulis credere noluerunt. Arbitror tamen per incredulitatem, qua aliquis non vult præſtare fidem privato homini myſterium nondum ſibi exploratum narranti, ſi habeat paratum animum credendi aut Eccleſiæ proponenti, aut Domino revelanti, fidem nequaquam amitti; & hanc fuiſſe incredulitatem Thomæ, aliorumque diſcipulorum, longe diverſam ab hæreticorum pervicacia. Legitur quidem in vulgaribus libellis candelas, quæ in majori hebdomada extinguuntur ſignificare extinctam in Chriſti morte fidem Apoſtolorum: verum id a Theologis explodi obſervat Gavantus ſect. vi. cap. 13. n. 22. & Rupertus Abbas lib. v. de divinis Officiis cap. 26. docet ſignificare tenebras factas Chriſto mortuo ſuper univerſam terram, Judæorum cæcitatem, & mortem Prophetarum, qui, ut candelæ poſt ſingulos extinguuntur pſalmos, occiſi ſunt expleto prophetiæ ſuæ miniſterio: candelam vero ceteris ſublimiorem ſignificare ipſum Dominum, tanquam unum ex prophetis occiſum, & poſtea redivivum a mortuis: quod poſtremum probat etiam noſter Angelus Rocca de Campanis cap. 25.

Præterea objicies: Auguſtinus de unico baptiſmo cap. v. num. 7. Judæo ad Eccleſiam venienti ait, *Tene fidem reſurrectionis mortuorum ſicut tenebas, ſed crede jam Chriſtum reſurrexiſſe a mortuis quod non credebas*: ac ſimiliter hæretico, *Tene Chriſtianum baptiſmum in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti, ſicut tenebas, ſed agnoſce Chriſti Eccleſiam, toto, ſicut prophetatum eſt, orbe creſcentem, cui ſacrilega voce maledicebas*: agnoſcit ergo Auguſtinus in Judæo veram fidem reſurrectionis, & in Donatiſta veram fidem baptiſmatis. Idem S. Pater de Patientia cap. 26. num. 23. laudat patientiam Schiſmatici, qui *ne Chriſtum neget, patitur tribulationes, anguſtias, famem, &c.* & proximo num. demonſtrat, non eſſe *viribus tribuendam voluntatis humanæ*, ſed eſſe donum Dei, licet donum *exhæredatorum*, quoniam per elationem vel timorem, non per dilectionem operatur. Ac ſimilia docet lib. iii. de Baptiſmo cap. xix. num. 27. Agnoſcit ergo

Auguſtinus in hæreticis & ſchiſmaticis fidem inter Dei munera computandam.

Reſp. Sive in Judæis, ſive in hæreticis eſſe aliquam fidem *materialem*, inſpecto ſcilicet aliquo objecto, quod credunt, V. G. reſurrectionis articulo, & neceſſitate baptiſmatis; at non fidem *formaliter* talem, quæ nimirum aſſenſum præbet ob divinam auctoritatem propoſitam ab Eccleſia: nam S. P. in libro de unico baptiſmo demonſtrat non ſolum in hæretico vel Judæo, verum etiam in idololatra aliquid eſſe, quod probat fides catholica; & quemadmodum dicitur Judæo, *Tene fidem reſurrectionis*, aut hæretico, *Tene Chriſtianum baptiſmum*, ita dicitur idolorum cultori, *Tene ab uno vero Deo mundum conditum eſſe, quod tenebas, ſed noli credere Deos eſſe ligna, & lapides, & ipſius mundi quaslibet particulas, quas colebas: Dei enim veritatem, qua credis ab ipſo mundo conditum, in tua detines iniquitate, qua Deorum cultor vis eſſe falſorum*. Ergo quemadmodum hæc idololatræ fides, qua credit mundum a Deo conditum, orta ex naturali philoſophia, ſupernaturalis non eſt; ita neque fides Judæi, vel hæretici acquiſita monitis parentum, atque hominum inſtitutis. Sed, inquis, hanc Auguſtinus computat inter Dei munera in libro de patientia, & in 3. contra Donatiſtas. Si naturam *objecti* inſpicias, fides etiam hæretici hominis, ſupernaturalis eſt, niſi enim Deus revelaſſet myſteria, nunquam ad ejus notitiam perveniſſent; at ſi ſpectetur *motivum credendi*, naturalis eſt, neque enim captivat voluntatem in Dei revelantis obſequium, ſed vel eſt coacta, & rerum evidentia, ut in Dæmonibus, naturaliter gignitur; vel imbecillis & fallax eſt, & humanæ innititur perſuaſioni. Agnoſco itaque librum de patientia tanquam genuinum Auguſtini opus, licet aliter viſum Eraſmo: & nego laudabilem eſſe aut patientiam ſchiſmatici, aut fidem hæretici, niſi ut laudatur Fabricius & Catilina: quod monuerunt in Præfat. ad hunc librum PP. Benedictini, & nos diximus Tom. III. pag. 384. quamquam eſt in fide hæretici aliquid divini muneris ſenſu explicato. Atque ex his corruunt, quæ opponit Eſtius, fieri poſſe ut innoteſcant credenda ſine Eccleſiæ propoſitione, aut revelatione ſpeciali, ut Abrahamo; aut virtute miraculorum, ut Apoſtolis, aut ſine ullo hominum miniſterio, ut parvulis infunditur in baptiſmo fides *habitualis*: etenim quiſquis hoc pacto vocaretur ad fidem, ſi recte crederet, haberet ſaltim animi præparationem credendi quicquid divina auctoritate firmatur: quod non faciunt hæretici ab Eccleſia alieni, & tanquam ſarmenta inutilia de vite præciſa.

Quod ſi opponas: Nonne in hæreticis remanet eadem credendi facilitas, eademque immobilis perſuaſio? Reſpondeo in primis nec eamdem fidei firmitatem manere, quoniam medio fallaci & labili, non fundamento Eccleſiæ fides hæreticorum innititur: atque hinc eſt tanta hære-

Digitized by Google

hæreſum variatio, tanta Apoſtatarum inconſtantia, tanta novorum dogmatum ſeges. Deinde cum doctiſſimo Cardinali de Laurea diſput. 11. de Fide art. 14. præter fidem ſupernaturalem *infuſam*, admitto habitum fidei *acquiſitæ*, aut majorum inſtitutione, aut conſuetudine, aut Catechiſtarum doctrina: qua fide permanente, etiam habitu fidei ſupernaturalis per infidelitatem deleto, hæretici adeo nonnulla credunt, & tam firma adhæſione, ut pro illis fundere ſanguinem parati ſint, & martyrium affectent, quemadmodum de Donatiſtis ſcribit Auguſtinus in Breviculo, & in III. contra Creſconium, necnon de Montaniſtis Euſebius lib. v. H. Eccl. cap. 6. quod tamen Balduinus in Hiſtor. Carthag. Collat. pag. 364. recte appellat *fatuam* κακοδοξίαν.

Si denique objicias non deſtrui ſcientiam, per hoc quod in una conclusione aberretur, non violari omnia præcepta per hoc quod unum frangatur, non derogari fidem homini, per hoc quod in una re ipſi non præbeatur aſſenſus; optimam arbitror reſponſionem S. Thomæ cit. artic. 3. quod concluſionibus unius ſcientiæ aſſentimur propter diverſa media, fides autem propter unum medium, ſcilicet divinam veritatem ab Eccleſia propoſitam, ſingulis inhæret articulis: & præcepta etiam ob diverſa motiva ſervantur; nam ſi quis unum tranſgrediatur ob motivum princeps, quod nolit Deo perfecte obedire, ut Jacobus inquit cap. II. 10. *factus eſt omnium reus*. Atque huic divi Thomæ reſponſioni addo, poſſe nos ſimiliter ratiocinari de fide *acquiſita*, & naturali, quæ diverſis motivis inniti poteſt; at non de ſupernaturali, quæ ob unam tantum rationem aſſenſum præſtat revelatis a Deo veritatibus. Cum Deo ipſo fallere & falli neſcio comparari nequeunt,

Cimmerias inter tenebras quos error opacat,
Vanaque pro vero ſe oſtentat opinio menti.

Propositio III. In animabus corpore ſolutis, ſuoque in termino conſiſtentibus habitus ſupernaturalis fidei non permanet.

Vel enim de beatorum ſpiritibus loquimur, vel de in gehennam detruſis. Si de illis verba faciamus, ſaltim quoad præcipuum *objectum* fides non manet; quoniam non vident *per ſpeculum, & in ænigmate, ſed facie ad faciem*. Videtur id ab Apoſtolo definitum in priori ad Corinth. III. 12. ubi etiam ceteris virtutibus præfert caritatem, eo quod nunquam excidat. Apoſtolo conſentit Auguſtinus ſcribens lib. XIV. de Trinit. II. num. 4. *Neque enim jam fides erit, qua credantur quæ non videntur; ſed ſpecies qua videantur quæ credebantur*. Neque neceſſum eſt fidem beatis ſpiritibus tribuere ad ornatum, quum omnem ipſis decorem conferat ſplendor gloriæ; & virtutum munera ob ſupernaturalia præſertim opera ſint collata.

Si autem ſermo ſit de damnatis; hi omnium ſupernaturalium donorum ornamento exſpoliantur, permanente duntaxat *charactere* quo fideles

fideles ab infidelibus ſecernuntur. Ait quidem Jacobus cap. II. 19. *Et dæmones credunt, & contremiſcunt*: ſed ut oſtendat non prodeſſe ad ſalutem fides, qua malorum vindicem pertimeſcimus, niſi ſerventur mandata; non ut comparationem inſtituat inter fidem dæmonum, hominumque fidelium. Illi namque credunt perſpicaci mentis acumine, rerum eventu, expletis vaticiniis, proprioque experimento coacti; iſti Spiritu ſancti illuſtratione, pio mentis affectu, ac libera voluntate.

CAPUT XI.

De Spe fidelium, ejuſque neceſſitate, & certitudine.

EX *fide*, inquit S. P. Aug. cap. CLV. Ench. n. 30. *naſcitur ſpes bona fidelium*; cum enim fides rerum ſperandarum præſtantiam ſtatuat ob oculos, illarum gignit deſiderium atque expectationem, ſine qua humana ſtudia, laboreſque flacceſcerent. Nam ut temporalium actionum altrix eſt præterfluentium bonorum fiducia, canente Tibullo,

Spes alit agricolas, ſpes ſulcis credit aratri
Semina, quæ magno fœnore reddat ager;
Hæc laqueo volucres, hæc captat arundine piſces,
Cum tenues hamos abdidit ante cibos.
Spes etiam valida ſolatur compede vinctum,
Crura ſonant ferro, ſed canit inter opus:

ita fideles bonis operibus vehementius inſudant, dum *fiduciam, & gloriam ſpei*, juxta Apoſtoli monitum ad Heb. III. 6. *firmam* retinent. De Spe itaque hoc loco pertractandum eſt. Spei autem nomine non intelligimus rerum adverſarum expectationem, ut Virgilius in IV. Aen. ab Auguſtino laudatus cap. 8. Ench. dum ait,

Hunc ego ſi potui tantum ſperare dolorem,

& ipſemet Auguſtinus in Pſalmum 64. ſcribens, *Profers ſpinas? ignem ſpera*; ſed expectationem duntaxat bonorum: atque utimur hoc vocabulo *ſpei* non tantum ad ſignificandum ſpei noſtræ objectum, ut dum dicimus cum Pſal. XIII. 6. *Dominus ſpes ejus eſt*, vel gratiam & auctoritatem eorum, quibus intercedentibus ſempiterna bona ſperamus, ut dum quotidie ſalutamus his verbis Deiparam, *Spes noſtra, ſalve*; verum etiam ad ſignificandam inditam divinitus virtutem, qua pium deſiderii & fiduciæ motum excrimus. Atque virtutem hanc definire ſolent Theologi: *Spes eſt virtus divinitus infuſa, per quam certa cum fiducia noſtræ ſalutis, & æternæ vitæ bona expectamus*: aut cum Haymone, *Spes eſt certa expectatio futuræ beatitudinis veniens ex Dei gratia, & meritis præcedentibus.*

Hujus Spei *objectum*, ut appellant, *materiale* eſt ipſe Deus, in quan-

quantum eſt immortalium animorum vita, merces, & finis ultimus; nam alioqui ſpes non eſſet inter virtutes Theologicas connumeranda; cum illa ſit virtus Theologica, quæ Deum habet pro objecto. At cum permulta nos ad Deum ipſum perducant, gratia præſertim, peccatorum remiſſio, & finalis perſeverantia; etiam hæc ſunt ſpei noſtræ *objectum*, ſed veluti ſecundarium, eò quod a nobis ratione ultimi finis tanquam media expetantur, neque cor noſtrum attrahant, niſi ob ſummi boni conſecutionem. Nam ſicut fides Catholica, quæ Deum ſummam veritatem credit, etiam alias veritates complures profitetur ſub ea ratione, quod ore ipſius Dei revelata ſunt: ita ſpes, quæ in Deum ejuſque beatitudinem tendit, reſpicit etiam gratiarum munera, quatenus viam ſternunt ad ipſam beatitudinem capeſſendam; ac etiam caritas, qua Deum ſummum bonum diligimus, ſeſe extendit ad proximum, quem tamen ob ſummum bonum directo amore proſequimur. Ac juxta hanc finis mediorumque diſtinctionem accipiendum eſt, quod vulgo a Theologis traditur, ſpem oratione Dominica, fidem Symbolo, caritatem decalogo contineri. Objectum autem *formale* ſpei non eſt in Schola noſtra finis ultimi arduitas, ſed potius Dei omnipotentia ac miſericordia, quibus opitulantibus æterna vita, quæ nobis repromiſſa eſt, acquirere poſſumus, & ſine quibus arduitas illa animum noſtrum potius excruciaret, ac deterreret. Extat in ſententiis a Stobæo collectis pag. 460. illud Lini,

Omnia ſunt ſperanda, nihil ſperare negatum,
Nam nihil eſt, quod non valeat divina poteſtas.

Poteſtati autem divinæ ſi beneficentiam, miſericordiam, largitatemque ſupremi Numinis addas, habes quo in ſpem vivam animus erigatur.

Spes a fide, & a caritate diſtinguitur, etiamſi ad actum ſpei requiratur amor aliquis inchoatus, quo Deus diligitur, ut inquit Eſtius in III. diſt. 26. §. 2. quatenus ab intellectu proponitur, ut ſummum ac beatificum noſtrum bonum, licet ſemper non adſit amor caritatis, quo voluntas affecta cetera omnia ſummo bono poſtponat. Et ſpem quidem a fide diſtingui ſatis liquet, cum aliqua credantur, quæ ſpei noſtræ objectum non ſunt, ſed potius horroris, atque timoris. *Quis namque fidelium pœnas non credit impiorum? nec ſperat tamen*, inquit cap. 8. n. 2. Enchiridii Auguſtinus. Diſtingui autem ſpem ab habitu caritatis docent Catholici omnes, atque his momentis evincunt. Primo Tridentina Synodus ſeſſ. VI. cap. 6. ait peccatores ad juſtificationem diſponi, dum *ad conſiderandam Dei miſericordiam ſe convertendo in ſpem eriguntur, fidentes Deum ſibi propter Chriſtum propitium fore*: & can. 3. definit poſſe hominem ſuffultum præveniente Spiritus ſancti inſpiratione & adjutorio, *ſperare ſicut oportet*; ideoque ſpes tanquam diſpoſitio juſtificationem præcedit, & ab ipſa ſejungitur. Deinde proſcripta eſt

eſt a Clem. XI. 57. propoſitio Queſnelli, *Totum deeſt peccatori quando ei deeſt ſpes; & non eſt ſpes in Deo, ubi non eſt amor Dei*; quam ſecundam propoſitionis partem *de amore Dei regnante*, ſcilicet de caritate, quæ juſtificat, recte exponit Fulgentius Bellelli poſtremo in Opere Vol. 2. pag. 192. Præterea S. P. Auguſtinus Tract. 83. in Joannem ſpem aliquam eſſe *informem* aperte affirmat his verbis: *Fruſtra quidem, ſed tamen poteſt ſperare veniam, qui non diligit*. Poſtremo qui inops eſt meriti, ſed illud tamen cupit propria induſtria, aliorumque beneficio comparare, etiam ſine præſumptionis nota præmium expectat, non abſolute & immediate, ſed conditionate, meritoque præmiſſo. Hoc enim pacto laudabiliter adoleſcentes literis dant operam, ut ſcientia præditi acquirant virtutis mercedem atque ornamentum; & qui poteſt augere divitias, ſperat ampliorem rei domeſticæ poſſeſſionem. Quamvis ergo iniquus & ſceleſtiſſimus nullum habeat gloriæ meritum, quia tamen donec vita fungitur, poteſt a Dei munificentia gratiam & remiſſionem obtinere, perſeverat in illo virtus ſpei, qua confidit ſe æternam vitam conſequuturum, conditionate tamen, & ſi reſipiſcat; nam alioqui foret hæc inanis fiducia, ac temeraria præſumptio.

Itaque dum Apoſtolus ait ad Rom. v. 5. *Spes autem non confundit, quia caritas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris*; & dum Auguſtinus docet ſerm. 31. de Verbis Domini, nunc 110. *Solis filiis ſpem eſſe*, & in cap. 8. Enchiridii, *Spes vero eſſe ſine amore non poteſt*, cujus generis plura occurrunt in aureis ipſius libris frequentiſſima: ſi amorem & caritatem accipiamus pro gratia ſanctificante; non intelligenda ſunt hæc, & ſimilia de ſpe *informi*, ſed de ſpe *viva*, qua aliquis expectat beatitudinem *per merita, quæ jam habet*, ut exponit S. Thomas 1. 2. q. 65. art. 4. ad 3. & Fulgentius Bellelli loco citato. Quamquam Auguſtinum loqui de amore tantum inchoato ſcribant viri alii in Auguſtiniana lectione exercitatiſſimi, Guilelmus Eſtius paullo ſupra laudatus, Joannes Lenſæus lib. VI. Summ. Chriſt. Piet. cap. 3. Florentius De Cocq. Tract. IV. cap. 5. aliique permulti. Sane ſpem eſſe cum aliquo amore conſtat, quoniam nihil ſperatur ſi nulla ratione diligitur, & quemadmodum ſpes humana & carnalis non eſt abſque amore humano, & carnali, ita ſpes Chriſtiano homine digna, & ſpiritualis non eſt abſque omni prorſus amore ſpirituali & recto, amore ſcilicet ſempiternæ felicitatis.

Liquet ex his Spei *habitum* etiam in magnis peccatoribus permanere, uti erat ante juſtificationem in Publicano, quem dum adhuc premebat conſcientia, ſpes ſublevabat. In Beatis ſpes, ſaltim quoad *objectum primarium*, non adeſt; nam inquit Apoſtolus ad Rom. VIII. 24. *Spes autem quæ videtur, non eſt ſpes: nam quod videt quis, quid ſperat?* Et S. P. Auguſtinus cap. 8. Ench. *Spes autem nonniſi bonarum rerum*

Digitized by Google

rerum eſt, nec niſi futurarum. Exiſtere adhuc in illis ſpem futuræ gloriæ corporis, in qua Deo adhæreant vehementiori dilectione, poteſt propugnari; quamvis mihi oppoſitum videatur veriſimilius, & quia ſublato objecto principe neceſſum non eſt permanere virtutem; & quia in beatis expectatiò futuræ glorificationis non ſolum eſt firma certitudine ſpei, ſed etiam certitudine immutabilis cognitionis, orta ex æternæ vitæ ſecuritate, ac ſtatu patriæ. Aliter de animabus in Purgatorio degentibus aſſerendum eſt; nam in his quemadmodum fides, ita ſpes manet proculdubio. At in dæmonibus ac damnatis, quoniam extrema miſeria non compatitur rerum meliorum expectationem, etſi ad maximum cruciamentum perſeverat inditus animo amor beatitudinis, nullum ſpes locum habet. Quid vero de hæreticis? Qualemcunque hi fiduciam jactitent, nequit eſſe ſpes Chriſtianorum; nam deſtituti ſunt fide, quæ eſt *ſubſtantia rerum ſperandarum*. Hinc S. Pater Tract. 45. in Joannem num. 2. ait: *Non eſt autem cuiquam ſpes vera, & certa ſemper vivendi, niſi agnoſcat vitam quod eſt Chriſtus, & per januam intret in ovile*.

Vertunt in quæſtionem Scholaſtici, an ſpes in eo perſiſteret ulla, cui divinitus facta eſſet futuræ damnationis revelatio. Ac affirmativam partem tenent Hurtadus, Azorius, Gavardi; negativam Gonet, Suarez, Salmanticenſes, cum quibus in partes ceteri diſciſſi ſunt. Nituntur vero qui affirmativam ſententiam propugnant argumentationibus iſtiuſmodi. Primo, inquiunt, ſtat cum certa revelatione ſalutis timor, ut in Paulo ad Corinth. IX. 27., ideoque conſiſtere poteſt ſpes cum futuræ damnationis revelatione. Deinde revelatio hæc nequaquam everteret teſtimonia apertiſſima Scripturarum, quibus divina miſericordia pœnitentibus repromittitur; & conſequenter eſſent in eo caſu divina eloquia Chriſtianæ ſpei baſis ac fundamentum. Accedunt PP. docentes de nullo eſſe deſperandum, quandiu in hac mortali vita deget impius. Videtur denique niti hæc ſententia rationi, quoniam in hac hypotheſi teneretur quiſque vitare peccata, & legem implere, non enim præſcientia futuris affert neceſſitatem, nec arbitrium evertit, nec legis naturam immutat: imo poſſet quis reprobari ob peccatum deſperationis, quod adhuc teneretur effugere; ac proinde ſemper ei incumberet ſperandi præceptum.

Oppoſitæ tamen ſententiæ aſſertores ſuis minime deſtituuntur præſidiis. Ac primo proferunt auctoritatem Auguſtini ſcribentis lib. XXV. de Civ. Dei cap. 15. Eccleſiam, ſi ſciret quinam ſint reprobati, pro eis non oraturam, *quemadmodum non orat pro dæmone*. At oratio ſpei invictiſſimum eſt argumentum. Addunt eumdem Auguſtinum lib. 2. de Geneſ. ad lit. cap. 17. & 18. affirmare Angelum non præſciſſe proprium lapſum, quia aliàs non poſſet ſperare. At S. P. eo loci diſputat adverſus Genethliacos propugnatores fati, quo ſane orandi

cauſſa & ſpes auferretur; unde locus ille ad hanc rem nihil valet. Producunt & D. Thomam q. 23. de Verit. art. 8. ad 2. ubi ait Deum non poſſe ordinata potentia revelare alicui ſuam damnationem, *quia talis revelatio cogeret eum deſperare*. Addunt validam rationem, quia actus ſpei dependet a practico judicio, quo æterna ſalus nedum percipiatur poſſibilis, ſed etiam proponatur tanquam probabiliter futura; *ſpes* enim, ut Auguſtinus ait, *eſt futurorum*. Alioqui ſi ad excitandam ſpem ſat eſſet metaphyſica beatitudinis poſſibilitas, ſperare poſſent etiam dæmones ac damnati.

Sententia noſtra eſt non poſſe hujuſmodi caſum contingere in hac rerum conſtitutione, in qua Deus decrevit unumquemque, quandiu vivit, poſſe conſequi ſalutem, præcepitque ſingulis ut gratiam & gloriam a divina miſericordia expectent: unde ſi alicui fieret damnationis revelatio, hæc nonniſi comminatio foret, & accipienda de rebus ſic ſtantibus, nimirum ſi ad meliorem frugem non revocaretur peccator. Quare revelatione accepta non ſpem deponere deberet, ſed Ninivitarum exemplo in cinere & cilicio agere pœnitentiam. Ille enim, qui iniquo diceret, *Imminet tibi inevitabilis perditio*, ait quoque: *Nolo mortem peccatoris, ſed magis ut convertatur & vivat*. Atque idem docet citato loco S. Thomas, necnon S. Bonaventura in 1. diſt. 48. & in libro de Judicio animæ Richelius. At nonne, inquiunt, revelavit Deus ſempiternum interitum Antichriſti? Utique: præmonuit quomodo ſeductor ille dignoſcetur, ait futurum ejus adventum in ſignis, & prodigiis mendacii, exitum ipſius miſerrimum prænuntiavit. At quis Antichriſtum ſalvum fieri ſperaret? quis pro ipſo oraret Deum? De Antichriſto itaque, & ceteris hominibus impiis diſſimilis ratio eſt; quia ille in hac rerum ſerie, in hac Scripturarum ſanctarum revelatione eſt filius perditionis manifeſtus; alii occulti ſunt, iiſque indictum ut convertantur, ut ingemiſcant, ut ſperent.

At ſi de abſoluta, ut inquiunt, potentia hæc fieret revelatio, nec in dubium poſſet revocari, nec eſſet comminatio, ſed definita & immutabilis præſcriptio ac ſententia; ſubſcribo iis, qui tenent ſpei locum non ſupereſſe: quoniam ſpei *objectum* non eſt bonum duntaxat poſſibile, ſed quod apprehenditur tanquam futurum. Quis autem futurum eſſe probabili ratione percipiat, quod certa præſcientia non futurum præſenſit? Neque enim invictæ ſunt argumentationes contrariæ. Nam Paulus dum ad Corinthios ſcripſit, non habebat plenam ſalutis ſuæ certitudinem, ut Gregorii Magni, & Proſperi auctoritate demonſtrant Eſtius, Menochius, Tirinus, A Lapide, Tom. xv. Bibl. Max. pag. 473. Quamquam dicere poterat, *Caſtigo corpus meum*, &c. non pertimeſcens damnationem, ſed commonſtrans afflictationes corporis ad illam evitandam requiri. Scripturæ, ac Patres univerſim loquuntur, rebuſque ſic ſtantibus: non vero in hypotheſi, de qua diſcepta-

ſceptatur, nec de homine impio ſingillatim, ac in individuo. Ratio denique nihil evincit, quoniam ut quis teneatur ad implenda præcepta, ſufficit quod hæc poſſibilia ſint, vigeatque libertas: at ad ſpem excitandam non ſat eſt beatitudinem eſſe poſſibilem, niſi etiam prudenter apprehendi poſſit tanquam futura. In illa ergo hypotheſi, quamvis nemo poſſet deſperare *ex motivo contrario ſpei theologicæ*, ut inquiunt Salmanticenſes, ſcilicet ex parte omnipotentiæ, & miſericordiæ Dei, quod ſane ſceleſtum eſſet atque nefarium; nihilo tamen minus ſperare non poſſet ex eo capite, quod beatitudo non eſſet futura, neque ut talis poſſet prudenti judicio proponi. Sed adeat qui adhuc dubitatione diſtrahitur recenſitos, accuratiſſimoſque Scriptores.

Hac, quæ nunquam re eveniet, excepta hypotheſi, tenetur quilibet ſperare a bonorum omnium largitore gratiam & gloriam. Nam Paralip. 1. cap. x. 14. inter iniquitates Saul ea præſertim perſtringitur, quod *non ſperaverit in Domino*. Sublata ſpe immortalitatis impios noxias tantum appetere voluptates, liquet ex cap. 2. Sapientiæ: & Alex. VII. eam propoſitionem confixit: *Homo nunquam ullo vitæ ſuæ tempore tenetur elicere actum fidei, ſpei, & caritatis ex vi præceptorum divinorum*. Revera quis non videat ſpem a nobis exigere divina promiſſa, ſacra eloquia, accepta hactenus beneficia, & in omnes profuſam Salvatoris noſtri Dei caritatem, miſericordiam, & redemptionem? Sperandum eſt ergo, ac præſertim dum accedimus ad Sacramentum reconciliationis, & dum ad januam magni Patrisfamilias oratione pulſamus; nam ſpem ad juſtificationem diſponere definit Seſſ. VI. cap. 6. Synodus Tridentina; & orationem eſſe ſpem, ac *deſiderium pauperum*, ait in Pſalmo IX. 17. regius Vates.

At quanta eſt ſperantium certitudo ac fiducia? Maxima quidem, ac multiplici ex capite orta. Primum ex tam apertis Dei in ſacra Scriptura promiſſis, de quibus Apoſtolus 2. ad Timoth. 1. 12. *Scio, cui credidi & certus ſum, &c.* & Auguſtinus in Pſalm. 123. num. 2. *Spes autem noſtra tam certa eſt, quaſi jam res perfecta ſit; neque enim timemus promittente veritate. Veritas enim nec falli poteſt, nec fallere.* Deinde ex Chriſti Redemptione, dicente Apoſtolo Petro Epiſtola I. cap. 1. 3. *Secundum miſericordiam ſuam magnam regeneravit nos in ſpem vivam, per reſurrectionem Jeſu Chriſti ex mortuis*; & S. Pater in 1. de Doctr. Chr. cap. 15. *Quanta ſe fiducia ſpes credentium conſolatur conſiderans quantus quanta pro nondum credentibus paſſus ſit!* Vide & ſerm. 157. alias 23. de Verbis Apoſtoli. Præterea ex collatis in nos innumeris benefactis, & accepta præſertim baptiſmatis gratia, & mortis Chriſti beneficiis quamplurimis: unde Paulus ad Rom. V. 5. *Spes*, inquit, *non confundit, quia caritas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris*: & magnus Auguſtinus in Pſalmum 148. num. 8. *Promiſſionis Dei tales arrhas accepimus, tenemus mortem Chriſti, tenemus ſanguinem*

nem Chriſti, *&c.* Atque ex his liquet quam imbecillis ſit & infirma terrena ſpes, cujus nec objectum eſt certum, nec incommutabile, nec ſumme bonum: ſponſor autem infidus, impotens, iniquus, & ſine arrha, ſine vade, ſine futurorum eventuum præſcientia.

Hæc tamen certitudo ſpei ſalutarem timorem minime excludit; ut adverſus Heterodoxos demonſtravi Tom. III. pag. 537. Cavenda eſt ergo inanis jactantia, ac temeraria præſumptio: & juxta Apoſtoli monitum ad Philipp. II. danda bonis operibus opera, *cum timore & tremore*: apprehendenda eſt diſciplina, *ne quando iraſcatur Dominus*, ut inquit David Pſ. 2., & humilitas exercenda, *ne homo dum quod Dei eſt deputat ſuum, amittat quod Dei eſt*, ait de Nat. & Gratia cap. XXXII. num. 36. præſtantiſſimus morum magiſter Auguſtinus. Illuſtria ſunt etiam, nec prætermitti debent, verba S. Hieronymi de Cuſtodia Virginitatis ad Euſtochium. *Nolo tibi venire ſuperbiam de propoſito, ſed timorem. Onuſta incedis auro, latro tibi vitandus eſt. Stadium eſt hæc vita mortalibus, hic contendimus ut alibi coronemur. Nemo inter ſerpentes & ſcorpiones ſecurus ingreditur. Et inebriatus eſt, inquit Dominus, gladius meus in cælo: & tu pacem arbitraris in terra, quæ tribulos generat & ſpinas, quam ſerpens comedit?* Et infra: *Quandiu hoc fragili corpore detinemur, quandiu habemus theſaurum iſtum in vaſis fictilibus, & concupiſcit ſpiritus adverſus carnem, & caro adverſus ſpiritum, nulla eſt certa victoria.* Plura ibidem Hieronymus ſcite & eloquenter, etſi affirmat nullam eſſe in illa Epiſtola *Rhetorici pompam ſermonis*. Ex quibus patet quod definitum eſt alibi, certitudinem ſpei conditionatam eſſe, neque hæſitationem, & formidinem omnem expellere.

CAPUT XII.

Timorem Domini eſſe bonum, & commendandum.

POST Lutherum, etiam Janſeniani peſſime de timore Domini diſſeruerunt; quos præſtat breviter hoc loco refutare: nam utrum timor ad talem perfectionis gradum perveniat, ut excludat omnem voluntatem peccandi, & ſufficiat ad gratiam in Sacramento Pœnitentiæ recipiendam, non eſt loci hujus definire. Oſtendam duntaxat timorem, quem *ſervilem* appellant, eſſe ſubſtantiâ ſuâ bonum, utilem, donum Dei, neque reddere hominem impium, neque viam ſternere ad deſperandum, neque ſibi repræſentare Deum tanquam durum & intractabilem; ut hæretici, novique dogmatiſtæ contendunt. Exponam autem veram Auguſtini ſententiam, quam præ ceteris aſſecutos arbitror beatum Thomam 2. 2. q. 19. D. Bonaventuram in III. diſt. 34. p. 2.

Digitized by Google

p. 2. Aegidium noſtrum lect. 25. in cap. 8. ad Romanos, Eſtium in diſtinct. 34. lib. 3. Joannem Morinum in poſthumo Opere de Contrit. cap. 4. Chriſtianum Lunum in Tract. ejuſdem argumenti cap. 15. & ne ceteros perſequar, Fulgentium Bellelli lib. v. adverſus Bajanam & Janſenianam hæreſim; tametſi ex uno Auguſtino curabo controverſiam dirimere.

Ac principio timoris ſpecies accurate ſunt diſtinguendæ. Alius eſt ergo timor naturalis incuſſus a malo, quod unuſquiſque naturaliter refugit, nec imperatus a voluntate; alius rationalis & liber, elicitus ex aliqua cognitione & amore. Naturalis timor paſſio animi potius dicendus eſt, quam liber ipſius animi motus: unde nulla ratione poteſt inter peccata connumerari, ſcribente Auguſtino q. 77. inter LXXXIII. *Omnis autem paſſio, in quantum ipſa paſſione patimur, non eſt peccatum; ſic & ſi patimur timorem, non eſt peccatum*. Timor autem voluntarius & rationalis eſt, qui ex libero amore proficiſcitur: vel ex amore, quo animus inhæret bonis fluxis ac mutabilibus, tanquam ultimo fini; vel ex amore ſui ipſius; vel ex amore ſimul ſui ipſius, & Dei; vel ex amore Dei tantummodo. Primus dicitur timor *mundanus*: de quo ait S. Pater in Pſalmum 127. num. 7. ***Tantum timent, ne aliquid mali in terra patiantur, ne illis ægritudo accidat, ne damnum, ne alicujus amiſſio cari, ne exilium, ne damnatio, ne carcer, ne aliqua tribulatio***. Alter eſt timor *ſervilis*, de quo ibidem Auguſtinus: ***Alius timet unde terruit & Dominus. Audiſtis cum Evangelium legeretur, Ubi vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur. Audiunt hæc homines, & quia vere futura ſunt impiis, timent, & continent ſe a peccato: timent quidem, ſed non amant juſtitiam***. Tertius eſt timor *initialis* medius inter ſervilem & caſtum, quo abſtinens ſe a malo ob timorem pœnæ concipit aliquem Dei amorem, de quo ſequitur Auguſtinus: ***Cum autem per timorem continet ſe a peccato, fit conſuetudo juſtitiæ, & incipit quod durum erat amare***. Poſtremus eſt amor *filialis & caſtus*, non alia ratione timens, niſi quatenus filii timent offenſam patris, & caſta ſponſa timet ne illam ſponſus deſerat; de quo S. Pater ibidem: ***Jam incipit propterea juſte vivere, non quia timet pœnas, ſed quia amat æternitatem. Excluſus eſt ergo timor a caritate, ſed ſucceſſit timor caſtus***.

In timore ergo *ſervili*, qui ita appellatur, quoniam ſervorum eſt ob timorem pœnæ dominis obtemperare, intervenit fides eumdem timorem excitans, dum gehennam impiis proponit, æternumque ſupplicium, & amor quo rationalis homo bene ſibi ipſi vult eſſe futuro in ſæculo. Secundum hunc amorem timor inordinatus eſſe poteſt, atque, ut vocant, *ſerviliter ſervilis*; ſi nempe timens ſui ipſius delectatione fruatur, atque ea de re pertimeſcat quicquid ſibi tale damnum infert, nullam ſentiens honeſtatis & juſtitiæ delectationem. Poteſt etiam eſſe ordina-

ordinatus & rectus; quia poteſt formidare gehennam ob ſui amorem, qui non ſit vitioſa cupiditas, nec ſummum bonum ſibi ipſi poſtponat, ſed ita ſeipſum diligat, ut in ſummi boni comparatione ſibi ipſi vileſcat. Quare *ſervilitas* ad ſubſtantiam timoris non pertinet; ſed poteſt a timore *ſervili* ſejungi: quoniam poteſt quis ita timere gehennam, ut tamen ſemetipſum non diligat inordinate. Timor ergo *ſervilis* naturâ ſuâ reſpicit duntaxat ſempiternum gehennæ ſupplicium, & recte definitur ab Auguſtino ſerm. 18. de verbis Apoſt. nunc 161. cap. 9. num. 9. *Servilis timor eſt, quo times cum diabolo ardere*. Sed an id timeatur ob vitioſam cupiditatem, ſive ob directum amorem ſui, ad ſubſtantiam timoris non attinet. Quibus prænotatis ſit

Propositio I. Mundanus timor vanus eſt, perverſus, & noxius.

Ita ſacræ literæ, Auguſtinus, omneſque Theologi. Divina enim Scriptura ſuadet, ut iſtum a nobis timorem pellamus. *Nolite*, inquit Dominus Mat. x. 28. *timere eos qui occidunt corpus, animam autem non poſſunt occidere*. Et Petrus Epiſt. prima cap. III. 14. *Timorem autem eorum ne timueritis, & non conturbemini*. S. P. Auguſtinus citato ſerm. 161. num. 7. ait: *Timor vanus eſt omnium hominum timentium amittere temporalia, quandoque migraturorum, & migrare trepidantium, volentium ſemper differre quod non poſſunt auferre. Vanus eſt iſte timor hominum, & tamen eſt, & vehemens eſt, & reſiſti ei non poteſt. Hinc increpandi, hinc objurgandi, hinc lugendi homines timentes mori, & nihil aliud agentes, niſi ſerius mori*. Theologi idem probant, quoniam cum timor oriatur ex amore, *metuendi enim cauſſa eſt ne quod amamus aut adeptum amittamus, aut non adipiſcamur ſperatum*, ut docet idem Auguſtinus q. 33. inter LXXXIII. nec non S. Thomas 2. 2. q. 19. art. 3., mundanus timor procedens ex noxia cupiditate, & amore, quo rationalis creatura hæret tanquam fini fluxis bonis, nonniſi *ex mala radice* gignitur, & malus eſt. Advertas tamen, quod ſi hujuſmodi timor naturalis ſit, neque ex perverſa cupiditate, & prædominante rerum creatarum dilectione oriatur, nequaquam culpandus eſt, ſed eſt innoxia *paſſio* naturæ imbecillis, atque infirmæ; ut paullo ſupra diximus cum Auguſtino. Illud quoque animadvertas non eſſe timorem mundanum & malum eum, quo aliquis timet ſæcularem poteſtatem, judicemque terrenum; dummodo hunc timeat, quatenus a Deo conſtitutus eſt, nec *ſine cauſa gladium portat*, ut ait Apoſtolus ad Rom. XIII. 4. *Dei enim miniſter eſt, vindex in iram ei, qui malum agit*. Nam iſtiuſmodi timor rectæ rationi conſentaneus eſt, neque naturâ ſuâ excludit amorem juſtitiæ. Sed ille eſt timor mundanus, qui innixus temporalium bonorum cupiditati corporis vitam vitæ animæ, & corporis interitum præfert gehennæ ſuppliciis; ideoque nec recta ratione ducitur, neque ullo amore æquitatis. *Timet enim carcerem, & non timet gehennam, timet quæſtionarios*

varios tortores & non timet infernales angelos, timet cruciatum temporalem & non timet pœnas ignis æterni, poſtremo timet ad modicum mori, & non timet in æternum mori: inquit S. Pater eodem ſerm. 161.

Propositio II. Timor ſervilis eſt bonus, utilis, ſupernaturalis, & donum Dei.

Hoc etiam commonſtrat divina Scriptura, Auguſtinus, cœtuſque Orthodoxorum Scholaſticorum. Et quidem ipſe Dominus, poſtquam Mat. x. humanum timorem reprehendit, ad ſervilem his verbis hortatur, *Sed potius timete eum, qui poteſt & animam & corpus perdere in gehennam*. Atque de hoc timore legitur Prov. xiv. 27. *Timor Domini fons vitæ, ut declinent a ruina mortis*. Et Iſaiæ xxvi. 18. *A facie tua Domine concepimus, & peperimus ſpiritum*. S. Pater laudato ſermone 161. num. 8. adductis Evangelicis verbis, *Modo*, inquit, *cum dicis mihi, Gehennam timeo, ardere timeo, in æternum puniri timeo, quid dicturus ſum? Male times? vane times? Non audeo, quandoquidem ipſe Dominus ablato timore ſubjecit timorem*: pauciſque interjectis: *Cum ergo Dominus timorem incuſſerit, & vehementer incuſſerit, & repetendo verbum comminationem ingeminaverit, dicturus ego ſum, Male times iſta? Non dicam. Plane time, nihil melius times, nihil eſt quod magis timere debeas*. Et in Pſalmum 127. num. 8. delineato timore ſervili, quo aliquis *non timet ne perdat amplexus pulcherrimi ſponſi, ſed timet ne mittatur in gehennam*, de ipſomet timore inquit: *Bonus eſt & ipſe timor, utilis eſt*. Eumdem timorem commendat S. P. in libro de ſancta Virginitate cap. 38. De Catechiz. rudib. cap. 5. num. 9. ſerm. 13. de Verbis Apoſt. nunc 156. cap. 13. aliiſque in locis. Et Auguſtino aperte conſentiunt Tertullianus cap. 12. de Pœnit. Cyprianus de Lapſis, Baſilius Hom. in Pſalm. 33. & Patres omnes. Theologica autem ratio eſt, quod hunc timorem, ut diximus, excitet fides ſupernaturalis, qua credimus futurum judicium, & ſempiterna reproborum ſupplicia, coerceat a malo, ac plura afferat ſalutis virtutiſque adjumenta mox ex Auguſtino enumeranda: atque ex alia parte nullam natura ſua inferat perverſam cupiditatem, reſpiciatque tantummodo pœnas a juſto Judice reprobis infligendas, quas ſine ulla noxia delectatione poſſumus pertimeſcere.

Inter bona autem provenientia ex timore primum eſt, quod *ſaltem intra clauſtra cogitationis coercet malam cupiditatem*, ait S. Pater lib. 2. contra Epiſt. Petiliani cap. 83. Alterum, quod ita malam cupiditatem coercet, ut impium contineat, & quaſi pedagogus legis, & animæ cuſtos, *volentem peccare animo interiore non ſinat*. Serm. de verbis Apoſt. 18. num. 8. Tertium, quod cohibendo cupiditatem, & continendo ab externo peccati actu eradicat habitus pravos frequentatione malorum actuum ingeneratos; & *præmiſſus timor in cor noſtrum*

ſtrum pellit inde conſuetudinem malorum operum: Epiſt. 120. ad Hon. nunc 140. Proximum, quod viam ſternit caritati, quoniam *ex eo quia mala caves, corrigis te, & incipis bona deſiderare*: Tract. ix. in Epiſt. Joannis num. 5. Poſtremum, quod adverſus tentationes corroborat, dum ne impius relabatur in priſtinum, inſtat Dominus *in occultis ſevera miſericordia flagella ingeminans timoris, & pudoris*: Lib. VIII. Confeſſ. cap. 11. Quamquam vero huic timori aliqua imperfectio permixta eſt, quoniam, auctore eodem Aug. de Nat., & Grat. cap. 57. ille, *qui timore ſupplicii, quod lex minatur, non amore juſtitiæ ſe ſenſit abſtinere ab opere peccati, nondum liber eſt, nec alienus a voluntate peccati*; id tamen non timoris vitium eſt, ſed timentis, qui adhuc viſco cupiditatis detentus timet ne damnetur, ne puniatur, ne crucietur, non vero ne offendat gaudium paternum, ne diſpliceat oculis amantis. Quod ubi paullatim exuit introeunte delectatione juſtitiæ, timor *ſervilis* fit *initialis*, remanetque ſubſtantiâ idem, *ſervilitate* abjectâ. Hæc proinde *ſervilitas*, quatenus conglutinata eſt pravæ cupiditati, non eſt a Deo, a quo tamen eſt timor incuſſus horrore gehennæ: quod affirmarunt etiam Scholarum lumina S. Thomas, & D. Bonaventura: quorum ille 2. 2. q. 19. art. 4. ait: *Dicendum quod timor ſervilis ex parte ſervilitatis habet quod ſit malus*: quod probat, *quia contra rationem ſervilitatis eſt quod aliquis ex amore operetur*; alter vero de VII. donis Spiritus ſancti: *Timor dicitur ſervilis, quo quis magis timet pœnam, quam culpam: qui ſecundum eſſentiam dicitur eſſe a Deo, non tamen ſub ratione qua ſervilis eſt, &c.* His ſubſcribit cum Theologis, qui de Auguſtini nomine gloriantur, Eſtius in III. diſt. 34. §. 7. dicens: *In timore ſervili duo conſideranda, timor & ſervilitas; quorum alterum bonum eſt, alterum malum*, eadem allata ratione, *quod ſervilitas iſta contraria ſit caritati*. Verum hæc *ſervilitas*, ut præmonui, non eſt de eſſentia timoris, ideoque non efficit quin ſit ſubſtantiâ bonus, ſupernaturalis, & donum Dei; quemadmodum fides ſupernaturalis & utilis eſt, licet *informis*; *quia*, ut inquit ibidem S. Thomas, *ſervilitas non pertinet ad ſpeciem timoris ſervilis, ſicut nec informitas ad ſpeciem fidei informis*; ſive quia *timor ſervilis ſecundum ſe non importat niſi timorem pœnæ*.

Liquet ex dictis etiam hunc timorem eſſe *initium ſapientiæ*; quoniam hinc incipit peccator reſipiſcere, dum timor parat locum caritati, & ſicut videmus per ſetam introduci linum, quando aliquid ſuitur, *ſic timor primo occupat mentem, ut introducat caritatem*. Ita docet Auguſtinus cit. Tract. ix. in Ep. Joan. num. 4. Et S. Franciſcus Saleſius Tract. de Amore Dei lib. v. cap. 16. Conſequitur etiam eſſe donum Dei, & ſupernaturalem, quia alioqui non diſponeret ad gratiam; ideoque merito Alex. VIII. perſtrinxit illam propoſitionem, *Timor gehennæ non eſt ſupernaturalis*. Num vero ſit connumerandus

inter

Digitized by Google

inter ſeptem dona Spiritus ſancti, licet ſit a Spiritu ſancto; DD. non conſentiunt. Negat S. Thomas 2. 2. q. 19. art. 9. cui plures ſubſcribunt cum Florentio De Cocq Tract. 4. cap. 5. ſect. 6. & Bellelli citato libro 5. cap. 3. propterea quod *ſervilis* timor pellitur a caritate, & habet annexam aliquando voluntatem peccandi. At affirmat S. Bonaventura in III. diſt. 34. p. 2. art. 1., & Saleſius eodem lib. cap. 18. nec diſſentit Eſtius in eamdem diſt. §. 7. quibus & ego aſſentior, nam *ſervilitas*, quæ a caritate pellitur, non eſt de eſſentia timoris, ſed affectio timentis: ideoque D. Thomas loquitur de timore *ſervili* reduplicative, ut *ſervili*; nam ſubſtantiam timoris *ſervilis* cum caritate permanere docuerat præcedenti artic. 6. Sequitur tertiò jure Tridentinam Synodum definiviſſe ſeſs. 6. can. 8. hunc timorem non eſſe peccatum, neque peccatores pejores facere, & eadem ſeſs. cap. 6. nec non 14. cap. 4. docuiſſe eſſe donum Dei, & hoc timore utiliter iniquos concuti, & ad gratiam diſponi: rectiſſime denique proſcriptam a Clem. XI. in Bulla *Unigenitus* propoſitionem 60. Quenellii cum ſeptem ſequentibus, timorem gehennæ tanquam exitialem, nihilque boni afferentem temere deprimentis.

Corruunt ex his adverſariorum argumenta omnia. Objiciebat Lutherus in Apologia articulorum ſuorum quod ſcribit Paulus ad Romanos v. 20. *Lex ſubintravit, ut abundaret delictum*, id accipiens de effectu legis, ideſt, de incuſſo pœnarum metu. At fallitur ſeductor. Aliud enim lex præſtat: redarguit nimirum prævaricatorem, ut convictus ad Dei gratiam confugiat, ſine qua lex nec affert juſtitiam, nec efficit quin magis concupiſcentia exardeſcat: ut ait S. Pater q. 166. ſuper Exodum, & de Sp., & lit. cap. 6. explanatque luculenter Eſtius in Paulum. Plura & nos de hoc Pauli loco adverſus vituperatores legis pag. hujus voluminis 43.

Addunt hæretici verba Joannis Epiſt. I. cap. IV. 18. *Timor non eſt in caritate, ſed perfecta caritas foras mittit timorem.* At hujus loci ſenſus legitimus eſt, quod dum timor excruciat animum, niſi per Spiritum ſanctum caritas in cordibus noſtris diffundatur, perſeverat cordis nequitia. *Timor non eſt in dilectione, ſed perfecta dilectio foras mittit timorem, quia timor tormentum habet. Torquet cor conſcientia peccatorum, nondum facta eſt juſtificatio*; ait Sanctus Pater Tract. IX. in Epiſt. Joannis num. 4. Deinde ſignificat Apoſtolus caritatem, quantum perficitur, tantum pellere timorem, non inſpecta timoris ſubſtantia, & objecto, eſt enim etiam timor Sanctorum; ſed ſpectata *ſervilitate*, & defectu quem importat non eſſentia ſua, ſed ex prava diſpoſitione timentis; adeoque primum peccator concutitur timore gehennæ, ſed adhuc prava detinetur cupiditate: tum incipit delectare juſtitia, & ad timorem pœnæ accedit deteſtatio offenſæ; deinde hæc expiatur, regnatque caritas juſtificans: poſt-

poſthac perſeveratur in gratia, & perſiſtit timor ad caritatis cuſtodiam tentationeſque pellendas, veluti in maris tranquillitate, inquit Saleſius citato lib. v. cap. 17. remi, & dolones, ſi forte procellæ inſurgant; ac denique in patria, ubi eſt caritas conſummata, & ſecura, etiam hæc ſolicitudo, ſive cuſtos timor deponitur. Igitur caritas quo magis perficitur, timentis corrigit, roboratque infirmitatem, ita tamen ut timoris ſubſtantia cum ipſa caritate perſiſtat. Recte Auguſtinus ſerm. 161. n. 9. *Illa intrante incipit timor exire: quanto plus illa intraverit, tanto timor minor erit. Intrat ergo caritas, pellit timorem, non autem intrat & ipſa incomitata. Habet ſecum ſuum timorem, quem introducit ipſa, ſed illum caſtum permanentem in ſæculum ſæculi.* Demum timor, qui a caritate omnino pellitur, eſt timor mundanus, & noxius: de quo S. Pater in libro de S. Virgin. cap. 38. *Timor*, inquit, *non eſt in caritate; ſed perfecta, ſicut ſcriptum eſt, caritas foras mittit timorem, ſed timorem hominum, non Dei, timorem temporalium malorum, non divini in fine judicii. Noli altum ſapere, ſed time: ama Dei bonitatem, time ſeveritatem.*

Præterea opponunt, Auguſtinum ſæpenumero affirmare timorem tormentum habere, ut cit. Tract. 9. num. 4. timentem ardere igne ſempiterno laudandum non eſſe, ut producto ſerm. 161. n. 8. non fieri ex corde quod fit formidine pœnæ, ut in Pſ. 77. num. 10., & alia conſimilia. At liquet ex præmiſſis id non ex timore proficiſci, ſed ex *ſervilitate* timentis, qui etiam timore perculſus retinere poteſt malam cupiditatem, quæ ad ſubſtantiam timoris non pertinet, ſed per accidens, & ex prava timentis diſpoſitione ei annectitur, cujuſmodi eſt in fide *informitas*. Verum *ſervilis* timor etiam nondum *ſervilitate* depulſa, *bonus eſt, utilis eſt*; inquit S. Pater in Pſ. 127. num 8. *continet te, & volentem peccare animum interiorem non ſinit*; addit eodem ſerm. 161. n. 8. *locum præparat caritati*; ait Tract. ix. in Epiſt. Joan. n. 4. Quomodo ergo filii perditionis aſſerunt timorem nihil prodeſſe? Igitur in eodem Tract. ix. Auguſtinus docet timorem habere tormentum, quia *torquet cor conſcientia peccatorum*: quia *ſic vulnerat, quomodo medici ferramentum; putredinem tollit, & quaſi videtur vulnus augere*: quia vulnus *plus dolet cum curatur, quam ſi non curetur*: In ſerm. autem 161. non ait laudandum non eſſe timorem, quem ibidem num. 7. appellat *utilem*, & num. 8. *cuſtodem legis*: ſed inquit: *Quia times ardere in igne ſempiterno, nondum laudandus es: non quidem ita dolendus ut ante, ſed tamen nondum laudandus*. Audin? Non te pejorem reddidit timor, cum non ſis, ut antea, dolendus. Nondum tamen laudandus es, quia etſi bene timeas, nec ſit aliquid, *quod magis timere debeas*, adhuc peccati labe inquinaris, & *formido eſt mali, nondum dilectio boni*: quod non eſt vitium timoris te cuſtodientis, ſed pravitas tui, nondum habentis *amorem non peccantem, amorem*

bene

bene viventem. Ita quod fit formidine pœnæ, non fit ex corde; quia *quantum attinet ad facta, quæ forinſecus aguntur, & qui timent pœnam, & qui amant juſtitiam non furantur, & ideo pares ſunt manu, diſpares corde; pares opere, diſpares voluntate*. At cor pravum, & voluntatem malam nunquid tibi indidit timor? Invenit; atque ut curet vulnerat, ſtimulat, torquet, & quomodo medici ferramentum ſecat, ut ſuccedat *caritas ſanitas*. Bonus ergo timor, malum timentis cor iniquitate tabeſcens.

Denique objiciunt: Servilis timor provenit ex amore ſui. Eſt ergo pravus. At falſa eſt conſequentia. Nam amor ſui non eſt ſemper inordinatus, & noxius. Si quis diligat ſe abſque ullo ordine in Deum, perverſe diligit: & dum illi incutitur timor gehennæ, hanc timet *ut principale malum*, & quia ipſum a voluptaria vita, & temporalibus bonis ſejungit. Malus timor. Si ordinate ſe diligat, timet gehennam, ſed *non tanquam principale malum*, quia magis timet offenſam Dei. Bonus timor. Sane timor *ſervilis* comparari poteſt ad *objectum*, ſcilicet ad pœnam impio infligendam, & ad *ſubjectum*, nempe ad timentem. Ab *objecto* mutuatur naturam *timoris*: a ſubjecto habet quod ſit *ſervilis*, ſi regnet ibi prava cupiditas; quod ſit *initialis*, ſi timeatur pœna, & inchoate diligatur juſtitia; quod ſit *filialis*, ſi timeatur offenſa patris, ac pœna inquantum ab illo ſeparat. Amor ergo ſui inordinatus non eſt de ſubſtantia & eſſentia timoris, quæ in quolibet *habitu* attenditur ex objecto; ſed ad timorem indifferenter ſe habet: ideoque timor *ſervilis* ſubſtantia ſua bonus eſt, & permanet etiam cum caritate; licet *ſervilitas*, ſive pravus amor, per quem timens eſt adhuc ſervus peccati, ſit mala; ut ſupra diximus. Atque hæc doctrina eſt D. Thomæ 2. 2. q. 19. art. 4. & D. Bonaventuræ in III. diſt. 34. p. 2. art. 1. q. 2. & 3. Ideoque dum Auguſtiniani Theologi propugnant in timore *ſervili* eſſe aliquod vitium, quod ſe tenet ex parte timentis, non timoris; nec latum ungem diſtant ab Auguſtino, præcipuiſque Scholæ Luminibus.

Propositio III. **Præ ceteris laudandus eſt timor caſtus, quo timet anima ne a Deo deſeratur.**

De hoc enim timore legimus in Pſal. XVIII. 10. *Timor Domini ſanctus permanens in ſaculum ſaculi*. Hunc Auguſtinus ſerm. 161. num. 9. ait eſſe timorem caritatis. Eumdem Tract. IX. in Epiſt. Joannis n. 6. & in Pſal. 127. num. 8. comparat timori caſtæ uxoris timentis ne deſeratur a ſponſo. De ipſo timore proximo num. 9. ſic loquitur: *Si diceret Deus, Faciem meam nunquam videbis: ecce omni iſta terrena felicitate, omnibus rebus abundabis, circumfluent te bona temporalia, non illa amittis, non illa deſeris; quid vis amplius? Fleret quidem, & gemeret timor caſtus, & diceret, Imo tollantur omnia, & faciem tuam videam. Timor caſtus exclamaret de Pſalmo, & diceret, Deus virtu-*

Digitized by Google

virtutum converte nos, & oſtende faciem tuam & ſalvi erimus. Timor caſtus eſclamaret de Pſalmo, & diceret, Unam petii a Domino. Vide quomodo ardeat amor iſte caſtus, amor verus, amor ſincerus.

Si quæras quomodo timor permaneat in ſæculum ſæculi; Reſpondeo pelli paullatim, ut diximus, a caritate imperfectionem timoris; cumque timor reſpiciat aut pœnam infligendam, aut patris offenſam, aut majeſtatem cui reverentia exhibenda eſt; ac timor *ſervilis* ſpectet duntaxat pœnam, timor *initialis* pœnam ſimul & offenſam, & timor denique *filialis* offenſam ac reverentiam: in Patria, ubi regnat perfecta caritas, tollitur timor pœnæ & offenſæ, permanetque timor reverentiæ; ideoque in beatis neque eſt timor *ſervilis*, neque *initialis*, neque *filialis* in quantum metuit offenſam; ſed tantum ut reverentiam Deo exhibendam præſcribit. Atque ita ſecundum præſtantiorem effectum *timor Domini ſanctus permanet in ſæculum ſæculi*.

CAPUT XIII.

Brevis Dominicæ Orationis Expoſitio.

EA ad ſpem pertinere, quæ in oratione Dominica continentur, recte aſſeruit S. Pater cap. 114. Ench. num. 30. De oratione ergo, quæ Chriſtianam ſpem fovet, atque exercet nonnulla dicam, præſertim de Oratione Dominica ceteris ob auctoritatem Inſtitutoris, ob petitionum ordinem, æquitatem ac plenitudinem, & ob gravitatem brevitatemque verborum præferenda. Ac de oratione in genere plura Myſtici. Eam definiunt aut cum Damaſceno lib. III. de Fide Orthod. cap. 24. *Oratio eſt aſcenſio mentis ad Deum*; aut cum eodem Dam. ibidem, & cum D. Th. 2. 2. q. 83. art. 1. *Oratio eſt decentium a Deo petitio*; aut cum Auguſtino in Pſ. 85. *Oratio eſt locutio hominis ad Deum*. Petuntur vero quæ decent, dum ſervatur ordo deſiderii & amoris, & animus *temporalibus æterna præponit*; ut idem Auguſtinus docet Epiſt. 130. ad Probam num. 14. Hunc ordinem ipſa Dominica Oratio tenet, atque commonſtrat. Eapropter etiam ſine lingua quis orat, dum recte diligit. Demonſtrat orandi neceſſitatem divinum præceptum, noſtra a Deo dependentia, & divinarum gratiarum, maxime finalis perſeverantiæ libera Dei collatio. Videatur S. Pater de Peccatorum meritis lib. II. cap. 4. De Corrept. & Grat. cap. 3. num. 5. Serm. 164. num. 12. Excitat in orantibus fiduciam ac ſpem quod Dei miſericordia orantes prævenit, quod plura non rogatus donavit, vitam, rationalem animam, redemptionem, baptiſmum, filiorum adoptionem; quod Veritas dixit Joannis XVI. 24. *Petite, & accipietis*; quod denique ipſe Chriſtus ſit hominum apud Patrem Mediator, & Patris apud homi-

homines fidejuſſor. At de his plura agentes de Myſtica Theologia. Itaque nos brevi Orationem Dominicam explanabimus, ut fecimus de Symbolo ſpectante ad Fidem pag. 373. & de præceptis Decalogi pertinentibus ad Caritatem pag. 61. ut ſpem firmam fidelium anchoram orantes exerceamus. Quæ ſubjicimus deprompta ſunt ex Cypriano Tract. de Orat. Dom. Aug. citata Epiſt. ad Probam, de Dono Perſev. & libro 2. ſerm. Dom. in Monte, ex Commentariis in Matth. Lyrani, Eſtii, & Menochii, ex Venantio Fortunato in Expoſitione hujuſmet Orat. & ex duobus illuſtribus Auguſtinianis Scriptoribus Auguſtino Triumpho, & Angelo Rocca, ex lib. 1. Martene de Antiq. Ritib. cap. 1. art. 12. & cap. IV. art. 11. Hi omnes Exegeſim noſtram colluſtrabunt.

Præmittitur in hac Oratione præfatiuncula, *Pater noſter, qui es in cœlis*. Aug. de ſerm. Domini in M. lib. 2. num. 15. docet uſurpari *Patris* nomen ad benevolentiam conciliandam, & n. 16. ad excitandam caritatem. Apud Martenem in Expoſ. antiqui Miſſal. Gallic. dicitur vox plena libertatis, & plena fiduciæ: Lyranus id præmitti docet ob creationem, & gratiam adoptionis. Addit Auguſtinus Triumphus titulum gubernationis ſpectantis ad Patremfamilias. Eſtius notat quoque legis gratiam; quod veteres Patriarchæ Deum orantes minime uterentur Patris appellatione. Idem Angelus Rocca, animadvertens commendari his verbis legem amoris. Pronomen *noſter* Aug. ibidem poſitum declarat, ut nos fratres eſſe cognoſcamus: ideoque nullus hac oratione orat pro ſe tantum, ut animadvertit Venantius Fortunatus. Dicitur *Qui es in cœlis*: ideſt, juxta Auguſtinum ibi. n. 17. in ſanctis & juſtis: non enim ſpatio locorum continetur Deus. Liranus putat cœlos connumerari, quia ibidem Sanctos glorificat, tametſi ubique eſt per eſſentiam, præſentiam, potentiam. *Cœli* dicuntur plurali numero, quoniam non habent in Hebraica lingua ſingulare, inquit Eſtius.

I. Petitio.

Omnium quæ petuntur primum eſt, *Sanctificetur nomen tuum*. Sic petitur, ut Dei nomen ſanctum habeatur ab omnibus, ait Auguſtinus eodem lib. 2. num. 19. ut nomen ejus ſanctificetur in nobis, addit ex Cypriano de Dono Perſev. cap. 2. num. 4. ut benedicatur inceſſanter omnium linguis, & univerſis in locis, inquit Venantius: ut ſanctificetur in nobis noſtro actu, ait Expoſitio Anonymi ante annos nongentos apud Martenem: ut ſanctitas ejus eluceat in creaturis, exponit Lyranus: ut longe lateque fama ejus pervadat, eique omnes obtemperent, explicat Eſtius. *Sanctificetur* dictum eſt, non *manifeſtetur*; quoniam Dei notitia omnibus naturaliter indita eſt, inquit Auguſtinus Triumphus. Oratio autem conteſtatio eſt gratiæ, ait S. Pater de Perfect. juſtit. cap. XIX. num. 40.

II. Pe-

II. Petitio.

Sequitur, *Adveniat regnum tuum*: quibus verbis petimus primo ut Dei regnum per doctrinæ propagationem manifeſtetur hominibus, ait Aug. de ſerm. Dom. num. 20. deinde ut perveniat ad nos beatitudo Sanctis omnibus præparata, inquit Cyprianus, & idem Auguſtinus de Dono Perſ. num. 5. tum ut adveniat Chriſtus Dominus univerſos judicaturus, ait Venantius: id tamen ratione beatitudinis, non ſupplicii; quoniam iſtud non ſpei objectum eſt, ſed timoris, ut animadvertit Aug. Triumphus. Ampliſſima eſt petitio, at non præſumptuoſa nimis, quia regnum illud nobis paratum eſt a conſtitutione mundi, ut habetur in Evangelio, & Chriſti ſanguine ac paſſione acquiſitum eſt, inquit vetus interpres apud Martenem. Humilitatis noſtræ argumentum eſt, quod petimus ut prius ad nos veniat, quia viribus noſtris aſſequi illud non poſſumus; ita Lyranus. Eſtius cauſſam affert, cur in hac, & in præcedenti petitione non apponitur *nobis*; quia nempe oramus ut perveniat etiam ad alios.

III. Petitio.

Tertia petitio eſt, *Fiat voluntas tua, ſicut in cælo, & in terra*. Ad divina præcepta refertur ab Auguſtino, maxime ad caritatem, per quam Angeli in cœlis Deo adhærent: de Serm. Dom. num. 21. addit num. 22. *ſicut in juſtis, ita etiam in peccatoribus*: & num. 24. *ſicut in Domino, ita & in Eccleſia*. Similia Triumphus cœli nomine intelligens Chriſtum, Angelos, juſtos. Multa fiunt in terra pro diaboli voluntate, pro ſæculi nequitia, pro deſiderio carnis, inquit antiqua apud Martenem Expoſitio. At in cœlo nil fit, niſi ob Dei gloriam. Commendatur etiam hac petitione gratiæ neceſſitas apud Auguſt. de Dono Perſev. num. 6. nam idem eſt *Fiat voluntas tua*, ac, *Fac me facere voluntatem tuam*, & implere præcepta. Similia Venantius Fortunatus. Ideo Pelagius, inquit Eſtius, hanc petitionem deriſit.

IV. Petitio.

Proxima eſt petitio quarta, *Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie*. Habent Codices plurimi, *ſuperſubſtantialem*, ex Græco ἐπιούσιον. At hoc vocabulum ſignificat etiam panem *craſtinum*, ideſt, neceſſarium pro tempore, quod imminet, alimentum, & idem demonſtrat vocabulum מחר, in Evangelio Nazarenorum; necnon panem *advenientem*, apud Ambroſium lib. v. de Sacr. cap. 4. Auguſtinus de Serm. Dom. num. 27. interpretatur panem neceſſarium corpori, viſibile Sacramentum, & inviſibile verbum Dei. Cyprianus præſertim

Eucha-

Euchariſtiam; & hanc ſolam Expoſitio Miſſalis Gallicani. Græcorum Ἄρτος etiam edulium ſignificat, Tob. 1. 10. Haud male Tirinus interpretatur *panem*, cibum frugalem vulgatum. Superflua ergo petenda non ſunt. Triumphus obſervat hæc ad cultum corporis pertinentia peti poſt ſpiritualia bona; temporalia enim nonniſi propter beatitudinem ſunt expetenda. Idem docet in Ench. cap. 115. S. Pater. Ea verba *Da nobis* commonſtrant Dei liberalitatem, *qui dat omnibus affluenter*; ait Jacobus cap. 1. 5. Plura in hæc Angelus Rocca. *Hodie* nimiam ſollicitudinem damnat: nam idem eſt, ac *in hunc diem*: eſt enim apud Lucam, cap. XI. 3. καθ' ἡμέραν. Demonſtrat etiam preces quotidie repetendas.

V. Petitio.

Quinta petitio: *Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris*. Omnes *debita* interpretantur peccata, ob quæ pœnas debemus: unde Lucas poſuit ἁμαρτίας. Monemur peccatores nos eſſe, dum pro peccatis orare compellimur, inquit poſt Cyprianum S. P. Auguſtinus de Dono Perſev. num. 8. Quæ ſequuntur demonſtrant & nos veniam impertiri iis, qui in nos deliquerunt, juxta præceptum Domini paullo infra ab Evangeliſta repetitum cap. VI. num. 14. & olim ab Eccleſ. XXVIII. 2. Hanc petitionem etiam juſti facere tenentur, cum in peccata ſaltim venialia frequenter labantur. De his permulta prompta ex Aug. diximus lib. XVIII. cap. 6. Quid vero de Chriſto? Talia orare poterat pro Eccleſia, membriſque ſuis. Etiam Virgo, quam ſine labe conceptam tenet pietas fidelium, dicenda eſt hæc verba ſæpenumero protuliſſe propter gratiarum actionem, propter aliorum abſolutionem, propter Filii recordationem. Ita Auguſtinus Triumphus.

VI. Petitio.

Poſt hæc habetur, *Et ne nos inducas in tentationem*. Quamvis Deus dicatur *tentare* homines, in quantum tentatio nihil aliud eſt, quam ſumptum de illorum obedientia experimentum, quo ſenſu *tentavit Abraham*, Gen. XXII. 1. repugnat tamen divinæ ſanctitati tentare, in quantum tentatio eſt ad mala culpæ incitamentum. *Deus enim intentator malorum eſt*, inquit Jacobus 1. 13. Facere tamen dicitur Deus quæ occulto judicio permittit: ut Exodi VII. 3. & ad Rom. 1. 24. Orta eſt hæc phraſis ex proprietate verborum hebraicorum in conſtructione *Hiphil*. Itaque idem valet, *Ne inducas*, &, *Ne patiaris induci*. Ita legit Cyprianus. In tentationem induci eſt ita illecebris involvi, & periculis ſubjici, ut non extricemur. Non tentationes

tiones refutamus, ſed ne ſuccumbamus enixe petimus, ut recte Eſtius; aut ne contumaciter euntes ad tentationis laqueos Deus gratia ſua derelinquat, ut Auctor perantiquæ Expoſitionis apud Martenem.

VII. PETITIO.

Ultima petitio, *Sed libera nos a malo*. Videtur membrum priori oppoſitum, & ſignificare, *ſed eripe nos a tentatore*. Sane Lucas id non appoſuit, nec explicavit Venantius. Extat & in Græco ἀπὸ τοῦ πονηροῦ, *a maligno*; ſcilicet, a pravitatis auctore, ut legitur in Miſſali Gallicano. Expreſſius vetuſtior Interpres, *Hoc eſt a Diabolo, qui totius mali auctor eſt, & origo*. Conſulas eruditum Martenem. Non diſſentit Cyprianus: unde Eſtius putat hanc, & ſuperiorem petitionem non eſſe diſtinguendas. At Auguſtinus, quem ſequuntur recentiores Catechiſtæ, utramque diſtinguit, quia non ſolum orandum eſt ne inducamur in malum, quod ſexto loco petitur, ſed etiam ut liberemur ab illo, quod jam patimur. Vide lib. 2. de Serm. D. in Monte num. 35. Illuſtrat opinionem S. Patris Auguſtinus Triumphus: eamdemque confirmat conveniens petitionum numerus: de quo idem S. Pater cit. libro de Serm. Domini num. 36. S. Thomas 2. 2. q. 83. art. 9. & Angelus Rocca Tom. 2. pag. 458. Nil in oppoſitum probat Græca lectio ἀπὸ τοῦ πονηροῦ, *a malo*. Derivari enim poteſt a neutro τὸ πονηρὸν, *malum*. Hanc petitionem haberi in Græcis Lucæ codicibus affirmat pag. 419. laudatus Ang. Rocca: cui tamen non ſubſcribo; nam deſideratur in Græcis Oxonienſi, & Veleſiano, in editis anno 1628. Pariſiis, & in Bibliis Complutenſibus: in Polyglottis autem Regiis, & Waltonianis appoſitis notis dignoſcitur ſtudio intruſa. Quare emendatiſſima eſt hoc in loco Vulgata; licet in quinque petitionibus Lucæ ſeptem Matthæi contineantur, ſicut in quatuor illius Beatitudinibus octo iſtius. Addunt Græci clauſulam, ſed cum orationi Dominicæ, tum Angelicæ ſalutationi ſuperaddita: pie tamen; nam appoſitam Dominicæ Orationi approbat, explicatque Chryſoſtomus pag. Edit. Commel. 201. Lege & Expoſit. Chromatii Tom. v. Bibl. PP. pag. 987. Hæc de Orat. Dominica, quam Juvencus Presbyter in Evang. Hiſt. his carminibus complexus eſt:

Sydereo Genitor reſidens in vertice cæli;
Nominis, oramus, veneratio ſanctificetur
In nobis, Pater alte, tui: tranquillaque mundo
Adventet, regnique tui lux ampla pateſcat.
Sic cælo, ut terris fiat tua clara voluntas.
Vitaliſque hodie ſancti ſubſtantia panis
Proveniat nobis. Tua mox largitio ſolvat
Innumera indulgens erroris debita pravi.

Et

Et nos haud aliter concedere fœnora noſtris.
Tetri ſæva procul tentatio dæmonis abſit;
Eque malis tua nos in lucem dextera tollat.

Amen dictis ſuccinit, petita approbat, atque ut fiant poſtulat. Hebraica vox, אמן; quam Græci reddiderunt *ναὶ*, *profecto*, aut *γένοιτο*, *fiat*: Latini, *quæſo*, vel, *utinam*. Ex prima Pauli ad Corinthios cap. XIV. 16. liquet idiotas ab Eccleſiæ incunabulis reſpondiſſe *Amen* Sacerdotum benedictionibus, & orationibus: quod etiamnum ſervat fidelium conſuetudo.

C A P U T XIV.

De Caritate, & dilectione Dei.

AD orationem Dominus exhortans Lucæ XI. 11. ait: *Quis autem ex vobis Patrem petit panem, nunquid lapidem dabit illi? Aut piſcem: nunquid pro piſce ſerpentem dabit illi? Aut ſi petierit ovum: nunquid porriget illi ſcorpionem?* Opponit panem lapidi, piſcem ſerpenti, ovum ſcorpioni; quoniam in lapide dura corda quæ reſpuunt caritatem, & in pane caritas ipſa ſignificatur: in ſerpente qui Evæ venenoſa fraude perſuaſit ne Deo crederetur, infidelitas hæreſumque tergiverſatio; & in piſce propter aquam baptiſmi fides, quæ in hujus ſæculi fluctibus integra eſt: in ſcorpio nunquam ſe in anteriora extendenti, & cui conſuetum eſt retro reſpicere amor temporalium bonorum: atque in ovo, in quo vita pulli expectatur, ſpes futurorum. Ita oratione Dominica fides, ſpes, & caritas exercentur. Legite Auguſtini Epiſtolam 121. nunc 230. num. 16., & 18. Congruum eſt ergo, ut poſt fidem atque ſpem, caritatem omnium virtutum potiſſimam, excellentiſſimamque explicemus.

Caritatis vocabulum ſignificat *gratiam, benevolentiam, amicitiam*: & accipitur ſemper in bonam partem, ſecus ac *amor*, & *cupiditas*, quæ interdum uſurpantur ad ſignificandum pravum animi affectum; & *cupiditas* maxime. Proprie etiam commonſtrat ſanctificantem gratiam, qua regenerati, & juſti redduntur Deo grati, & accepti: ſed aliquando deſignat actum caſti amoris, ſive qui ad juſtificationem diſponit, ſive qui elicitur ab homine juſto: nonnunquam etiam ſignificat piam inſpirationem, & cupiditatem boni, quamvis non ſit actus dilectionis explicitus. Ipſa tamen caritas amor, & dilectio indiſcriminatim appellatur, ut demonſtrat S. P. lib. XIV. de Civ. D. cap. 7. ideoque omnis caritas eſt amor, ſed non e contra omnis amor caritas.

Dividitur ergo Caritas in *habitualem*, & *actualem*. De prima diſputatum eſt libro XIX., & nihil eſt aliud quam *habitus* a Deo infuſus, per

per quem voluntas redditur recta, & juſta, & ad diligendum Deum propter ſe, & proximum propter Deum vehementiori niſu excitatur. De hac loquuntur Scripturæ, dum affirmant per caritatem nos reddi Dei filios, hæredes, amicos, ſignatos Spiritu promiſſionis ſancto: ac Patres, dum caritatem deſcribunt vitam, qua Deo copulamur, amicitiam hominis ad Deum ſtabilitam per inhabitantem Spiritum ſanctum, Dei hominiſque mutuam communicationem, atque his conſimilia. Plura de hac *habituali* caritate diſputantur; ſed a nobis expedita citato libro XIX. ubi adverſus hæreticos demonſtravimus inhærentem eſſe, & habere æternæ vitæ condignum meritum, ſed non importare firmiſſimam juſtitiæ certitudinem, ac poſſe in hac vita augeri, minui, deperdi; cum aliis Catholicorum Theologorum decretis, quæ modo non repetam. *Habitum* hunc a Deo infuſum eſſe virtutem Theologicam, cum in Deum tendat, in quæſtionem verti non poteſt. Hujus *objectum* præcipuum eſſe Deum, tum cetera quæ propter ipſum diligenda ſunt ordine expoſito in hoc volumine pag. 18. 205. aliiſque in locis, allata Caritatis deſcriptio, omniumque conſenſio demonſtrat. Quod pariter appellant *formale* objectum, eſſe ſummi boni præſtantiam, quæ nos allicit, attrahitque, nequit controverti.

Reſtat tantum Scholaſtica quæſtiuncula, num hæc per caritatem inter Deum hominеſque firmata benevolentia ſit vera amicitia. Negant cum Durando perpauci, ceteris omnibus aſſentientibus. Durandi opinio fulcitur his momentis. Primum eſt, quod in eo ſita eſt amicitia, ut unus velit bonum alteri ex affectu erga ipſum: quod nequit excogitari in Deo reſpectu hominum, cum omnia nobis elargiatur ob ſui gloriam. Alterum, quod amicus alteri benefacit: id vero convenire non poteſt homini erga Deum. Tertium, quod amicitia nonniſi inter æquales intercedit, juxta Ariſtotelis philoſophiam.

Habemus nos aliam amicitiæ perceptionem ac ideam. Nihil aliud eſt amicitia, *quam rerum humanarum & divinarum cum benevolentia & caritate conſenſio*. Hanc amicitiæ deſcriptionem tradit lib. 3. contra Academicos cap. 6. & in Epiſtola ad Marcianum 155. nunc 258. ſapientiſſimus Auguſtinus. Conſentit cum omnibus Platonicis Marſilius Ficinus in Platonis Epiſtolas, & in Lyſidem. Ariſtoteles quoque lib. VIII. Moralium cap. 7. tradit ſpeciem amicitiæ, quam appellat *ſupereminentiæ*, in qua eadem utrique ab altero neque exhibentur, neque ſunt requirenda: talis eſt amicitia patris erga filium, & principis erga ſubditum. Etiam de amicitia bonorum ſcripſerat Ariſtoteles capite tertio ejuſdem libri, quod *hi mutuo ſibi bona ſimiliter volunt, quatenus ſunt boni*. Quod eſt ergo per ſe bonum ſummum, & incommutabile, jure amicitiæ nil ab eo, quem redamat, petit, niſi ut ſeipſo fruatur. Legendus in hunc locum Aſpaſius pag. edit. Aldi 410. Iccirco autem inter hominem & hominem amicitia unius alteri benefacit, quoniam is bene-

beneficentiâ melior redditur. Beneficentiam ergo amicitia præſtat, non quia amicitia eſt, ſed quia alter amicorum miſer eſt: & recte illam Auguſtinus conſtituit *in ſola caritatis conſenſione*. Nec ſola perfecta æqualitas amicitiam parit, ſed vel æqualitas in animi pulchritudine, ut mutua Platonis Dioniſque benevolentia: vel in moribus etiam ferinis & agreſtibus ſimilitudo, ut amicitia Oreſtis & Pyladis: vel in eruditione & doctrina, ut amor Socratis in Phœdrum & Alcibiadem. Recte Auguſtinus lib. VIII. de Civit. Dei cap. 25. benevolentiam firmari docet *per bonæ voluntatis ſimilitudinem*: quod eo firmius præſtatur, quo voluntas perfectior eſt, & amor magis caſtus & vehemens.

Eſt ergo inter Deum & hominem juſtum amicitia vera, ceteriſque omnibus longe præſtantior; quoniam inter utrumque eſt caritatis conſenſio: & ſi Deus nil vult propter hominem, tanquam finem ultimum, neque id vult juſtus, ſciens longe melius eſſe hunc finem conſtitui in bono incommutabili, quam in creato & finito; & e contra ſi homo nil commodi Deo affert, neque id quærit Deus, felix ſatis, ditiſſimuſque ſe ipſo: ſed cum perfecta voluntas ſit ſummo bono adhærere, eoque frui, utrumque vult tam homo juſtus, quam Deus. Excellentiſſima hæc eſt animorum conſenſio. Igitur amicitia vera, diuturna, mutua, jucundiſſima, optima. De qua amicitia loquebatur Sponſus his verbis Sponſam alloquens Cant. II. 13. *Surge Amica mea, ſpecioſa mea, & veni*. Lucæ XII. 4. *Dico autem vobis amicis meis*. Joan. XV. 14. *Vos amici mei eſtis*; & alia complura.

Contraria itaque argumenta me nihil movent, quoniam legibus illis amicitiam non circumſcribo, niſi ubi uterque amicorum poteſt alterius benefactis augeri: quod ſi ad veram amicitiam requirebant Gentiles Philoſophi, ignorabant hi munera caritatis, divinumque conſortium. Erit tamen qui ad primam objectionem reſpondeant facta diſtinctione finis *cui*, & finis *qui*: ad alteram reponent ad amicitiam ſufficere mutuam benevolentiam in alicujus boni communicatione: ad poſtremam, æqualitatem præſtari a Gratia ſanctificante, per quam efficimur *divinæ conſortes naturæ*, ut ait Petrus Epiſt. 2. cap. 1. 4. Egi de hac æqualitate Tom. III. pag. 478.

Veniamus jam ad caritatem actualem. Hanc S. Pater in III. de Doct. Chriſt. cap. 10. ait eſſe *motum animi ad fruendum Deo propter ipſum, & ſe atque proximo propter Deum*. Brevis, perſpicua, & expedita definitio. Hujus caritatis actus non ſemper in Auguſtiniana Schola eſt juſtificans, ſed quemadmodum caritas *habitualis* juſtificat *formaliter*; ita actualis inchoate, & diſpoſitive, plus, minuſve, prout caritas vehementior eſt, aut remiſſior; ita ut dilectio tenuis & languida perſiſtat cum peccato, licet in aliquo extremo caſu cum voto Sacramenti juſtificet: vehemens tamen & flagrantiſſima Deo reconci-

Digitized by Google

liet priuſquam Sacramentum actu ſuſcipiatur. Quare nos dividimus caritatem in inchoatam & perfectam, & negamus omnem dilectionem Dei benevolam ſtata lege abſque Sacramenti adminiculo conciliare Deo peccatorem. Caritatem perfectam conſiſtere cum peccato defendi non poteſt, repugnatque Tridentino ſeſſ. XIV. cap. 4. Qua in re peſſime erravit Bajus; & exceſſit etiam Guilelmus Eſtius. At dari caritatem inchoatam ſine peccatorum remiſſione, ad hanc tamen diſponere, haud obſcure colligitur ex eodem Tridentino ſeſſ. VI. cap. 6. maxime ſi legatur Hiſt. Pallav. lib. VIII. cap. 14. & Tridentinum conferatur cum 2. Arauxicano cap. ultimo. Demonſtratur etiam exemplo Magdalenæ, quæ acceſſit ad Chriſtum ægra ut rediret ſana, Catechumenorum, qui ante baptiſmum, etſi Deum amore caſto diligere incipiant, adhuc tamen portant ſarcinam iniquitatis; nec non Auguſtini, quem Deus ante acceptam baptiſmi gratiam ſagittaverat caritate. At hæc ad trutinam revocabuntur, ubi diſputabitur de Pœnitentiæ ſacramento. Interim ſat eſt repetere verba S. Patris in poſtremo capite de Nat. & Grat. num. 84. *Caritas ergo inchoata, inchoata juſtitia eſt: caritas provecta, provecta juſtitia eſt: caritas magna, magna juſtitia eſt: caritas perfecta, perfecta juſtitia eſt, &c.*

CAPUT XV.

Quomodo, & quando actualis erga Deum caritas ſit exercenda.

FUERUNT, qui præceptum diligendi Deum ſolis externis actibus impleri autumarunt; adverſus quos calamum ſtrinxit Merbeſius in prima ſecundæ, Vanroy de Carit. cap. 3. Piette q. 4. aliique permulti: extiterunt etiam qui docuerunt nullo unquam vitæ ſuæ tempore teneri hominem ad eliciendum caritatis actum: ſunt fortaſſis, qui ignorant qualis a nobis dilectio exigatur. Magni momenti ſunt iſta, ſed obvia: ideoque explicanda, brevi tamen.

PROPOSITIO I. Deus etiam interiori caritate diligendus eſt.

Probatur 1. His verbis præceptum dilectionis exprimitur: Deut. VI. 5. *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua.* Repetitur Matthæi XXII. 37. *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua.* Quis adverſus tantam lucem adeo cæcutiet, ut dicat Deum diligendum non eſſe affectu cordis? Deinde ſi proſcripta eſt ab Innoc. XI. ea propoſitio, *Non tenemur proximum diligere actu interno*: quanto magis hæc damnatio ferit non diligentes interiori affectu ſummum Bonum, cum proximo aliquid externa officia afferant commo-

commodi, Deus autem voluntatem attendat, non cenſum? Ad hæc ſi caritas eſt *motus animi*, ut ſupra diximus; ſi ad Deum graditur, ut ait S. Pater ſerm. 344. num. 1. *non pennis & pedibus*, *ſed affectu*: quid eſt, niſi figmentum, illa ſine affectu, & ſine animi motu dilectio? Præterea ſine caritate, qua creatura intellectualis Deo adhæreat, ut Auguſtinus ait lib. x. de Civ. Dei cap. 4. nullus eſt Dei cultus, nulla vera religio, nulla recta pietas, nulla Deo debita ſervitus. Poſtremo ſi externa ſufficiunt officia; quomodo nobilior hominis pars Creatori ſuo ſubjicietur? quomodo erit ſacrificium Deo cor humiliatum? quomodo adorabitur ſupremum Numen in ſpiritu, & veritate? quomodo abominabiles erunt qui Deum labiis honorant, cor autem eorum longe eſt ab illo? Faceſſat ergo fallax, pernicioſa, ac ſtultiſſima eorum opinio, qui affirmare auſi ſunt cordis dilectionem ad præceptum non pertinere: obbrutuerunt enim, factique rebelles lumini, nec inditam legem, nec ordinatam per angelos in manu Mediatoris, nec demonſtratam a Luce, quæ illuminat omnem hominem, paullulum inſpexerunt.

Neſcio autem quid ſibi velint frivolis ineptiſque argutiunculis. Joannis xiv. inquiunt, legimus: *Si diligitis me, mandata mea ſervate*; nulla ergo præter obſervantiam præceptorum nobis dilectio injungitur. Adjiciunt: Nonne poſſumus implere omnia mandata ex ſolo timore pœnæ? Inſiſtunt: At Bernardus Sermone 50. in Cantica ſcribit. *Eſt caritas in actu, & in affectu, & de illa quidem, quæ operis eſt, puto datam legem hominibus, mandatumque firmatum; nam in affectu quis ita habeat ut mandetur?* At nugæ hæ ſunt, ſupra quam dici poſſit archetypæ, atque bullatæ. Enim vero Apoſtoli, quibus dictum eſt, *Si diligitis me, mandata mea ſervate*, jam proculdubio diligebant, eiſque *imperatur ut diligant, & mandata conſervent, ut accipiant*, manifeſte, *Spiritum ſanctum*, atque *innoteſcat quod habent*. Ita Aug. Tract. lxxiv. num. 1. Ergo non diligentibus præcipitur ut diligant: diligentibus vero ut dilectionem factis comprobent, in eaque proficiant. Qui autem præcipit argumenta amoris, vult potius amorem ipſum: ait enim S. Doctor in libro de Magiſtro, cap. ix. num. 25. *res, quæ ſignificantur, pluris quam ſigna eſſe pendendas*. Timorem laudo, & legis pedagogum appello cum ipſomet Auguſtino ſerm. 161. n. 8. ſed timendum eſt, *ut formido cuſtodiat, & perducat ad dilectionem*; quæ, auctore Apoſtolo ad Rom. xiii. 10., eſt *plenitudo legis*. Ex divo Bernardo quid infertur, niſi caritatem actualem præceptam eſſe, eam vero quæ guſtat, ſapit, afficitque ſuaviter, & quam appellat caritatem *in affectu*, non ad meritum dari, ſed ad præmium? *Neque hoc dico*, ait ſeq. num. 3. *ut ſine affectione ſimus, & corde arido ſolas moveamus manus ad opera*: diſtinctaque triplici affectione, quam vocat carnis, rationis, & ſapientiæ, *Igitur*, inquit, *per ſecundam opera fiunt, & in*

Digitized by Google

in ipſa caritas ſedet, non illa affectualis, quæ ſale ſapientiæ condita pingueſcens magnam menti importat multitudinem dulcedinis Domini, ſed quædam potius actualis: quæ etſi nondum dulci illo amore ſuaviter reficit, amore tamen amoris ipſius vehementer accendit. Caritas ergo *in affectu*, quæ datur in præmium, eſt juxta Bernardi ſenſum caritas reficiens poſt opera, & dulcis beatorum amor. Imo non negat S. Doctor pertinere etiam ad mandatum caritatem *affectualem*, dummodo non intelligatur caritas illa plena, & dulciſſima, quæ eſt merces Sanctorum; ait enim: *Aut ſi placet tibi magis de affectuali datum fuiſſe mandatum, non inde contendo, dummodo acquieſcas & tu mihi, quod minime in vita iſta ab aliquo hominum poſſit, vel poterit adimpleri*. Quid plura? Docet animam non poſſe ſeipſam toto niſu *ad Deum colligere, & divino infigere vultui*, quandiu eam huic fragili, & ærumnoſo corpori intentam, & diſtentam neceſſe eſt *ſubvenire*: ſic enim ſeipſum explicat Tract. de diligendo Deo cap. x. num. 29. At hæc non in gratiam contrarii argumenti, ſed in melliflui Doctoris venerationem dicta ſunto.

Propositio II. Rationalis creatura ſemper debet aut actu, aut virtute Deum diligere.

Demonſtratur; nam Eccleſiaſticus XIII.18. ait: *Omni vita tua dilige Deum*: & S. Pater lib. 1. doct. Ch. cap. 22. docet *nullam vitæ noſtræ partem* relinqui, *quæ vacare debeat, & quaſi locum dare ut alia re velit frui, ſed quicquid aliud diligendum venerit in animum, illuc rapiatur, quo totus dilectionis impetus currit*. Rationem affert idem S. Pater de moribus Ecc. cath. cap. VIII. num. 13. quia *Deus eſt nobis ſummum bonum: neque infra remanendum nobis eſt, neque ultra quærendum; alterum enim periculoſum, alterum nullum eſt*. In hoc ſita eſt hæc dilectio continuo tenenda, ut nulli rei creatæ amore tanquam fini ultimo, & propter ſe inhæreamus: quod proculdubio humanus actus inquinaret; ſed ſtudeamus Bono incommutabili toto affectu adhærere, quod, ut docet eo loci S. Pater, reddit hominem optimum: aut ſaltim operemur ob inditam ingenitamque legem honeſtatis, ne opera moralium virtutum inani gloria, aut cupiditate labefactentur. Quamquam igitur actus dilectionis nequeat omni momento elici, neque ad hoc obligent præcepta *affirmativa*; ſic tamen ſemper affecti eſſe debemus, ut amor animi noſtri pondus cor ad fluxa bona non deprimat, neque a caritate Dei creatura aliqua illud prava cupiditate divellat. Vide Riccium in Prop. damnatas diſput. 11. pag. 101.

Actus autem dilectionis quo præciſe tempore ſit eliciendus arduum eſt definire. Alex. VII. die 25. Septem. anno 1665. proſcripſit mores luxantem, pernicioſiſſimamque ſententiam, quod neminem id obſtringat aliquo vitæ tempore: & Innoc. XI. die 2. Martii anno 1676. quod ad hoc non teneamur ne ſingulis quidem rigoroſe quinquenniis.

Inno-

Innovandum quotannis caritatis actum cenſuit Ledeſma: ſingulis feſtis diebus Merbeſius, a quo non recedit Vanroy. Urgere hoc præceptum ſtatim ac pervenitur ad rationis uſum demonſtrat S. Thomas 1.2. q. 89. art. 6. eo quod prima rationalis creaturæ inſpectio ſit præfigere ſibi finem, ad quem cetera ſunt referenda: quam ſententiam propugnant Noſtrates, & Dominicus Viva S.J. in Trutina damnatarum Theſ. Vol. 1. pag. 31. fatetur eſſe inconcuſſam. Perſuaſum nobis eſt requiri actum aliquem benevolæ dilectionis ut peccator Deo reconcilietur, etiam in Sacramento: quamvis oppoſitum teneant permulti. Præterea in mortis articulo conſtitutum teneri ad caritatis actum, perſpicuum eſt: tunc enim dirigenda potiſſimum eſt a nauclero navis, cum in portum conjicitur; illamque prædones diripere, tempeſtates frangere, & anguſtus aditus, litoriſque ſtatio facile poſſunt in naufragium impellere. Si etiam advertas inſtitutionis feſtorum cauſam, Deum colendi, hoſtias immolandi ſpiritales, rebuſque divinis vacandi; haud improbabilis videbitur Merbeſii, Cabezudi, Vanroy, aliorumque ſententia. At in his, quod monet etiam Suareſius de Carit. diſp. v. ſect. 3., ſequere prudentiorum conſilia.

Propositio III. Diligendus eſt Deus ex toto corde, in tota anima, in tota mente.

Hunc diligendi modum præſcribit Deut. vi. 5. & Matth. xxii. 37. Fit autem dum præcipuum ſtudium in eo locatur, ut ſummo bono adhæreamus: dum nihil Deo præfertur: dum creaturis utimur, ut Deo fruamur. Quod ſedulo implendum *ratio urget, & juſtitia naturalis*, inquit S. Bern. de dilig. Deo cap. 5. num. 15. Ratio petitur ex quo Deus ſit bonum qualibet alia re pluris æſtimanda; necnon ſit ipſe caritatis cauſſa efficiens & finalis: nam ſolus *præcedit benignior, rependitur juſtior, expectatur ſuavior*, ait idem Doctor eodem libro cap. vii. num. 22. Juſtitia oritur ex plurimis ac maximis beneficiis, quibus nos cumulavit, atque ex illo maxime, quod *filii ejus nominemur & ſimus*, Joan. Epiſt. 1. cap. iii. 1. noſtrique cauſsâ Unigenitum ſuum dederit. Scite, qui ad Crucifixi imaginem in Florentino S. Spiritus Templo ſcripſit:

Hic me ſolus amor ligno confixit in alto.

Diligitur autem Deus ex toto corde, dum in eum referuntur omnia conſilia noſtra, omnis cognitio, omnis vita, omnis intellectus, & dilectio Dei nullum a ſe rivulum duci extra patitur, cujus derivatione minuatur. Vide Auguſtinum de Morib. Eccl. cap. viii. num. 13. & in 1. de Doct. Chriſt. cap. xxii. num. 21. Paulini Epiſtolam ad Celantiam, Saleſium lib. 1. cap. 6. Diligit toto corde, qui omnem cognitionem in Deum confert: tota mente, qui intellectum Deo ſubjicit, ac tota anima, qui appetitus ſecundum Deum regit. Haud male in Matthæi viceſimum ſecundum Lyranus.

At

At dices: Si ita eſt, nullus in hac vita poterit implere dilectionis præceptum. Reſpondeo, quod aliquid ex toto corde, & in tota anima, in tota mente facere dicimur duplici ſenſu; primo ſi actio tanto caritatis ardore impendatur, ut non poſſit vehementius intendi: ſecundo ſi in ea præcipuam curam ſtudiumque collocemus. Primo modo non impletur præceptum dilectionis, niſi in patria, ut docet S. Pater Auguſtinus de Perfect. juſtit. cap. 8. & de Spirit. & lit. cap. ult. ac D. Bern. ſerm. 50. in Cant. & de dilig. Deo cap. 10. Altero modo impletur etiam in hac vita, etiamſi extinguere non poſſimus concupiſcentiæ luctamen præpediens impetum caſti amoris vehementiorem; dummodo nihil appetatur illicitum. *Aliud enim eſt totam non aſſequi caritatem, aliud nullam ſequi cupiditatem*: inquit Auguſtinus eodem libro de Sp. & lit. num. 65. Legite Eſtium in III. diſt. 27. §. 8. & in caput 6. Deut. Horſtium in D. Bern. Annot. &c. Addo & ſacra, & profana locutione dici aliquid fieri toto corde, & ex tota anima, quando in id mente intenti ſumus. Nam de Joſia IV. Regum XXIII. 3. legitur fœdus coram Domino percuſſiſſe cuſtodiendi præcepta & ceremonias, *in omni corde, & in tota anima*: de Davide Eccleſ. XLVII. 10. *De omni corde ſuo laudavit Dominum*: & III. Regum XIV. 8. *Cuſtodivit mandata, & ſecutus eſt me in toto corde ſuo*: de ceteris juſtis omnibus Pſalm. CXVIII. 2. *In toto corde exquirunt eum*. Profana exempla ex Catullo, Thucydide, Antonino vide apud Grotium in Matthæum. Jure ergo meritoque Tridentina Synodus ſeſſ. VI. cap. 11. & can. 18. damnavit Sectarios autumantes mortalium neminem poſſe præceptum caritatis implere.

C A P U T XVI.

De Amore, ut vocant, puro, damnatoque Quietiſmo.

POSTEAQUAM anno 1311. damnati fuerant in Viennenſi Concilio Begardorum errores: poſteaquam extincta fuerat Illuminatorum ſecta, quæ Hiſpali eruperat circa annum 1623. præciſuſque anno 1656. ſurculus vetuſti erroris, quo aliqui adeo ſe in Dei amore profeciſſe jactabant, ut nacti ſpiritus libertatem, quicquid agerent, nunquam a caritate deflecterent, erupit idem error, peſtiferumque venenum effudit, navante operam Michaele de Molinos. Pernicioſam is Myſticam ſcholam fabricaturus aſſeruit primo annihilandas eſſe potentias animæ, hanc non debere in aliquo opere active ſe gerere, debere ſe regendam committere divinæ voluntati, nihil ab ea petendum, omnemque ſolicitudinem propriæ ſalutis, ſpem, timorem, deſideria quæque virtutum deponenda. Ficta iſtiuſmodi ſine voluntatis actu indifferentia, conſequen-

Digitized by Google

ſequenter affirmavit, animam in ſua quiete orare etiam dum ſomno abripitur, dum impuræ occurrunt cogitationes, imo dum aut dæmonis inſtinctu, aut alterna maris & feminæ ſolicitatione carnales actus exercentur, propterea quod hæc omnia, licet eveniant in vigilia & ſine mentis offuſcatione, non commaculent ſuperiorem partem illius, qui ſemel Deo proprium ſubjecit arbitrium. Proſcripſit tam nefaria dogmata in Bulla *Cœleſtis Paſtor*, emanata die 20. Novembris anno 1687. Innoc. XI. Romanus Pontifex.

Non quidem in tam fœda & abſurda, ſed in *Quietiſmum* tamen incautus prolapſus fuerat Cameracenſis Antiſtes Franciſcus de Fenelon in libro Gallice inſcripto, *Explication des Maximes de Saints*, in lucem edito an. 1697. Quo in libro docuerat dari ſtatum quemdam *habitualem* amoris Dei, qui eſt caritas *pura*. Hunc eſſe ſtatum ſanctæ indifferentiae, in quo nec æternam ſalutem volumus: dari in eo extremas probationes, in quibus non ſolum ſpes omnis amittitur, verum etiam poteſt anima invincibiliter credere ſe juſte à Deo reprobatam, & tunc myſtica morte, & a Deo derelictam quaſi cum Chriſto in cruce *ſpirare*: iſtam tamen perturbationem cieri inferiori in parte cæca, & involuntaria paſſione, ita ut in ſuperiori regnet caritas, dum inferiorem percellit deſperatio. Gravi cenſura perſtrinxerunt Cameracenſis Archiepiſcopi errorem ampliſſimi Antiſtites Pariſienſis, Meldenſis, & Carnotenſis; pluraque ſcripta utrinque prodierunt eodem anno 1697. At proximo anno damnatis ab Innocentio XII. iis de Amore *puro*, & indifferentiæ ſtatu documentis, horum auctor ſe Pontificis Maximi ſententiæ ſubmiſit, erroremque ſuum palam, & e ſuggeſtu reprobavit. Quæritur ergo an in caritate proficientibus permitti debeat *oratio quietis*, ſive interior vita abſque facultatum animæ, ſenſuumque motione: an in hoc ſtatu ſit animæ cum indifferentia, ac *puro* amore permanendum: an *purus* ille amor abſque ſpe remunerationis, propriæque ſalutis ſolicitudine rectus ſit, vel perverſus.

Propositio I. Datur aliquandiu animarum caritate flagrantium *quies*, ſed ei, quam Molinoſius invexit, e diametro oppoſita.

Demonſtratur pars prima. De Anima quippe Chriſti ſponſa legimus in Cant. Cap. II. 7. *Adjuro vos filiæ Jeruſalem per capreas, cervoſque camporum, ne ſuſcitetis, neque evigilare faciatis dilectam quoadusque ipſa velit*; & cap. V. 2. *Ego dormio, & cor meum vigilat*. De Maria contemplantium typo, Lucæ X. 39. *Sedens ſecus pedes Domini audiebat verbum illius*. Ac de Joanne in ejus Evangelio, XIII. 23. *Erat recumbens unus ex diſcipulis ejus in ſinu ejus*. At Myſtici his *quietem* illam explanant, quâ anima, quaſi dulci ſomno abrepta, & veluti puer innixus mammis, lactemque ſugens, divinæ dulcedinis jucunditate perfunditur, illamque exteriores potentiæ ac ſenſus ad objecta

alia non diſtrahunt, nec evigilare faciunt, & avolare: ſed colloquentem Dominum audit, & in ſinu ejus recumbit; ut Sancti viri ſcripſerunt, edocti præſertim experimento, Thereſia, Joannes a Cruce, Saleſius.

Altera pars probatur I. Oratio *quietis* a Myſticis comprobata, nihil eſt aliud quam, dum anima ſe ad cordis intima retrahens nec videt, nec ſentit niſi Deum. Ita eam deſcribit S. Bonaventura de ſtimulo Amoris p. 2. cap. 7. S. Thereſia cap. 14. vitæ ſuæ, Saleſius lib. VI. cap. 7. & 8. Harphius Theolog. Myſt. lib. 3. p. 5. cap. 32. Balthaſar Alvarez Tom. 3. p. 2. cap. 12. Card. de Laurea opuſc. de Contemplat. cap. 6. In hac, ut inquiunt, recollectione ceſſat anima a terrenis tumultibus, & quieſcit a cogitationibus ſupervacuis, ut docet de interiori domo D. Bernardus. At Michael de Molinos e contra, in ſua *Quiete* vult animam cum indifferentia pati etiam dæmonum, ſi occurrant, violentias, turpeſque libidinum incitationes, nec *quietem* illam turbari, tametſi animus alia videat, alia ſentiat, etiam impura, & horrenda. II. Etſi in Oratione *quietis* a Thereſia explicata, aliquando anima dulcedine caritatis perfuſa quaſi dormitans nil agere videatur; ait tamen cap. 14. potentias ſe interius retrahere, non tamen deperdi, aut abripi ſomno: & proximo cap. 15. docet *quietem* illam eſſe Divini amoris ſcintillulam, quam Dominus incipit in anima excitare, & accendere, & quæ ſervilem timorem expellit, inſeritque filialem. Saleſius quoque licet animam in oratione *quietis* conſtitutam comparet puerulo in ſinu matris dormienti, & conſiſtenti in ſede ſimulacro, cap. 9., & 11. ejuſdem libri; imo cap. 8. afferat voluntatem *nihil agere*, ſed recipere duntaxat amoris dulcedinem, atque delectationem; ait tamen id evenire, quoniam non de ſe cogitat anima, ſed de eo, cujus præſentia delectatur: eodemque cap. 9. explicat, quo pacto voluntas non exerceat potentias alias, operetur tamen ſuperiori parte, & quamquam nullam habeat ſenſuum exercitationem, in delectatione tamen caritatis non dormitet. Falluntur ergo, qui aut ex Thereſiæ, aut ex Saleſii lectione probari autumant orationem *quietis*, in qua anima nihil agat; cum in ea quiete magis intellectus per fidem Deum intueatur, & voluntas per caritatem magis ſummo Bono adhæreat: quemadmodum dum ageretur de Thereſiæ canonizatione, matura diſcuſſione operum ejus compertum eſt. Vide Annal. FF. Carmel. Diſcalc. lib. 2. cap. 44., & Cardinalem de Laurea opuſculo paullo ſupra laudato. Huic ergo ſanctæ *quietis* orationi directe illa opponitur, qua voluntas non colligit attrahitque potentias ne avolent, & vagentur, ſed laxatis ipſarum habenis indifferenter ſe habet, nec fidei, ſpei, caritatiſque actus elicit. *Ad quid enim*, inquit de Laurea ſeq. cap. 7., *homo ſe conſtituit ante Deum, ſi de eo nec vellet cogitare, nec eum amare, neque cum eo mentaliter alloqui, petendo, laudando, vel gratias agendo? Meo videri hæc actuum ſuſpen-*

ſuſpenſio, ſi dari poſſet naturaliter, quod non credo, irreverentia potius eſſet in Deum, quam devotio. Operari ergo debet intellectus intuendo per fidem, & voluntas diligendo per caritatem. III. Debet voluntas exercere in alias potentias imperium, & caritas ceteris affectibus dominari, ut Saleſius demonſtrat lib. 1. cap. 6. ideoque caſtus amor præcipit ſingulis animæ facultatibus, ne contemplationis tempore divagentur, veluti domina ad ſe ornandam in penetralia ſe conjiciens famulas hortatur ad domus cuſtodiam, & rege in aula commorante, ad januam milites agunt excubias: unde in Proverbiis cap. IX. 3. ſcriptum eſt, *Miſit ancillas ſuas, ut vocarent ad arcem, & ad mœnia civitatis*. Præcipit etiam, ut quandiu in oratione *quietis* fruitur ſponſo, ſileant ſenſuum tumultus, *ne evigilare faciant dilectam*, ut in Canticis ſemel, iterumque repetitur. Quæ eſt ergo illa Molinoſii *quiet* ementita, ac diabolica, in qua voluntas non regina, ſed captiva nil imperat, eamque ancillæ tumultuoſæ, atque errabundæ excitant, exturbant, a ſponſi amplexibus ſeparant, adulteriſque amatoribus ſubjiciunt? IV. Tandem *quietem* a Myſticis probatam eſſe ſpecialem Dei gratiam, quam nullus debeat præſumere, docet cap. XII. Chriſti Sponſa Thereſia. At falſi Myſtici commenti ſunt frui hac *quiete* illos, qui ſemel arbitrium Deo ſubjecerunt, nec in poſterum ulla angi ipſos ſolicitudine, ſpecialia Dei beneficia, cuique quantumvis improbo, impuriſſimoque temere tribuentes.

Propositio II. Status *puri amoris*, & indifferentiæ, in quo anima nullam gerat propriæ ſalutis curam, vel tanquam a Deo reprobata, nullam habeat ſpem nullumque perfugium, atque a ſemetipſa diviſa unice ſe Divinæ voluntati committat, *fanatiſmus* eſt, non caritatis perfectio.

Demonſtratur primo. Hæc de Amore *puro* doctrina a nullo antiquorum Patrum tradita eſt, ut fatebatur Cameracenſis Antiſtes in damnata prop. 22. *Quamvis hæc doctrina eſſet pura, & ſimplex perfectio Evangelica, antiqui Patres eam non proponebant paſſim multitudini juſtorum*. At nulla Evangelica doctrina verbum ſalutis excludit; neque putandum eſt Eccleſiæ Paſtores tanquam arcanum ſervaſſe neceſſaria *pure* amantibus documenta. Non eſt ergo Evangelica, quæ de Amore *puro* elapſo tantum ſæculo erupit, nova, & inaudita doctrina. Deinde non ſolum Evangelica non eſt, ſed Evangelio repugnat: in quo diligentibus Deum præſcribitur obſervantia mandatorum, Joan. XIV. 15: ac inter præcepta connumerantur fides, ſpes, caritas, pœnitentia, oratio, jejunium, aliqua virtutum officia a caritate, & amore imperata. Spem præſertim, quæ *puro* amori juxta pravam opinionem repugnat, nonne commendatur ab Apoſtolo in 2. ad Corinth. III. 12. ad Philipp. III. 14. ad Titum II. 13. aliiſque in locis compluribus? Præterea cum ſacri libri nos ad virtutum omnium exerci-

tamenta exhortentur; nihil magis iniquum eſt, nihil ſceleſtius, quam indifferenter ſe gerere, & ſtudia bonorum operum relaxare: nec fruſtra alloquitur Paulus Philippenſes IV. 8. *Quæcumque ſunt vera, quæcumque pudica, quæcumque juſta, quæcumque ſancta, quæcumque amabilia, quæcumque bonæ famæ, ſi qua virtus, ſi qua laus diſciplinæ, hæc cogitate*. Quæ monita caritati repugnarent, ſi nobis fas eſſet in *puro* amore indifferenter *quieſcere*. Inſuper indifferentia iſta non caritatem purgat, ſed trahit ad ſempiternum interitum omnium hominum genera. Enimvero ſi propriam infirmitatem ac patrata ſcelera minime penſitamus, prolabimur in perditionem; cujus primus gradus eſt diſſimulatio propriæ infirmitatis, alter ignorantia, qua vulnera animorum mortales non vident, tertius præſumptio, qua vulnera non eſſe contendunt, ut docet ſerm. 11. in Pſ. *Qui habitat*, S. Bernardus. Si vero dicamus accepta libertate ſpiritus neque nobis orandum, ut Deus nos adjuvet, ne peccemus; ſuperbia eſt Phariſæi, quam ut evitemus vehementer hortatur lib. 2. de Peccat. meritis cap. 5. ſapientiſſimus Auguſtinus. Quomodo ergo poterat in hominum mentem venire, niſi inſpirante dæmone, illud nefarium dogma: *Qui ſuum liberum arbitrium Deo donavit, de nulla re debet habere curam, nec de inferno, nec de paradiſo, nec debet deſiderium habere propriæ perfectionis, nec virtutum, nec propriæ ſanctitatis, nec propriæ ſalutis, cujus ſpem purgare debet*. At hæc eſt *Quietiſtarum* ſententia, ut liquet ex prop. 12. Molinoſii. Ad hæc: derelinquit quidem ad tempus cæleſtis Sponſus, ſubtrahitque conſueta ſpiritualis dulcedinis argumenta, incuſſo quoque reprobationis timore, prædilectis ſibi animabus; quemadmodum feciſſe traditur Florentinæ Sanctimoniali Mariæ Magdalenæ, quæ decus Carmeli eſt, Pazziorumque proſapiæ gloria immortalis. At id præſtat, ut tentationibus vexatæ præbeant exempla humilitatis ac patientiæ; neque illas penitus deſerit: neque purificatur amor certa perſuaſione reprobationis; hæc enim eſt Caini, & Judæ peccatum, caritatem non purificans, ſed extinguens. Quare Thereſia cap. 17. Vitæ ſuæ ait, nunquam Chriſti ſponſam, animam caritate flagrantem, ſive in cœlum, ſive in infernum abſque Sponſo cogitatione deferri. Ea ergo derelictio, qua anima *puro* affecta amore etiam deſperando, ac ſe reprobatam invincibili perſuaſione credendo, ſuperiori parte Sponſo adhæreat, inferiori ſpiret atque tabeſcat, *fanatiſmus* eſt, ſingulariſque deceptio. Denique nullus amor eſt rectus, qui divinæ voluntati adverſetur. At hæc eſt voluntas Dei, ut abſtineamus ab omni immunditia, ut unuſquiſque vas ſuum poſſideat in ſanctificatione & honore, ut habentes donationes ſecundum gratiam, quæ data eſt nobis, ſimus *ſolicitudine non pigri: ſpiritu ferventes: Domino ſervientes: ſpe gaudentes*; Ad Rom. XII. 11. Itaque quiſquis in ſtatu indifferentiæ pigritiam, teporem, ignaviam, deſperationem, aut turpi-

turpitudinem aliquam approbat, ſpecioſo Caritatis nomine tranſgreſſionem divinæ voluntatis condecorat.

Opponebant *Quietiſtæ* exempla Chriſti, Moyſis, & Pauli: quorum primus in cruce a Patre derelictus clamavit, Matth. XXVII. 46. *Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquiſti me?* Alter Exodi XXXII. 32. ait: *Aut dimitte eis hanc noxam, aut ſi non facis, dele me de libro viventium*. Tertius denique ad Rom. IX. 3. *Optabam enim ego ipſe anathema eſſe a Chriſto pro fratribus meis*. Igitur, *Quietiſtæ* ajebant, perfecta caritas omnem cum Chriſto patitur deſolationem, & cum Moyſe & Paulo etiam propriam reprobationem amori poſtponit.

At primum ab iis, qui in pravum ſenſum hæc exempla detorquent, petimus ubi eluceat hæc omnimoda indifferentia, ſi Chriſtus deſolationem illam refugit, & Moyſes ac Paulus tam vehementer dolent de cognatorum ſuorum ſcelere, & damnatione? Neque enim inferior illorum pars orabat; ſed ſuperior pro inferiore, quam afficiebat deſolatio, ac triſtitia. His ergo exemplis non trahimur ad indifferentiam, & *quietem*, ſed ad gemitum, & orationem, ut Deus ariditatem ac deſolationem noſtram diſſipet rore, ac dulcedine amoris ſui. Atque ita ſe geſſit S. Maria Magdalena de Pazziis, quæ in majori ſpiritus deſolatione magis lacrymabatur, & orabat, ut refert in ejus vita Vincentius Puccini cap. 38. & Act. Bolland. Tom. VI. Maji, cap. 6. Deinde non denegamus inferioris, ac ſuperioris animæ partium ſeparationem, cum ſermo Dei ſit *efficax & penetrabilior omni gladio ancipiti, & pertingens uſque ad diviſionem animæ ac ſpiritus*; ut inquit Apoſt. ad Hebræos IV. 12. ſed negamus poſſe in ſumma parte ſpiritus eſſe indifferentiam, quæ conciliari poſſit cum deſperatione, certaque perſuaſione reprobationis. De verbis Chriſti in Cruce pendentis, vide lib. XXVI. cap. 9. ubi demonſtro ſupplicem illam fuiſſe Orationem cum ſpe & fiducia conjunctam, & exclamaſſe tantum ob ea quæ patiebatur humana natura, nullum accipiens a divina pœnarum levamen. Sane deſperaſſe Chriſtum blaſphemia eſt hæreticorum; & aperte refellitur, ex quo Patri paullo ante ſpiritum ſuum commendaverit. Quantum ad Moyſen attinet; S. Hieronymus in Epiſt. ad Algaſiam cap. 9. illius verba interpretatur de occiſione corporis, & RR. Salomon, & Jonathan de libro Legis: & interpretatio Hieronymi liquet ex cap. XI. 15. Num. non enim aliquis de libro Prædeſtinatorum deleri poteſt; de qua re ſecurum fuiſſe Moyſen, & ratio commonſtrat, & Auguſtinus affirmat in Pſalmum CV. num. 21. Quare Eſtius cum Hieronymo ait Moſen locutum *de libro viventium hac vita præſenti*, tum in 1. diſt. 40. tum in loca difficiliora Script. Quamquam fieri poteſt, ut hæc Moyſes proloqueretur humano quodam affectu, rationi tamen non repugnante, ad confidentiam fiduciamque ſuam conteſtandam, ut Rachel marito Gen. XXXI. 1. *Da mihi liberos, alioquin moriar*: qua loquendi conſuetudine amici fami-

familiariter uti ſolent, haud ignari nolle eos, a quibus impenſe diliguntur, ſe tanta anxietate torqueri. Atque hanc etiam reſponſionem tradit S. Pater q. 147. in Exodum. Utraque reſponſio aptari poteſt verbis Pauli, *qui optabat perire in carne, ut alii ſalvarentur in ſpiritu*; inquit eo loci Hieronymus. Videtur tamen Paulus revera loqui de ſeparatione, & exitio animæ, non enim ait duntaxat, Optabam *anathema eſſe*, ſed addit, *a Chriſto*: quare Chryſoſtomus negat Apoſtolum loqui tantum de corporis occiſione; & ſententia Chryſoſtomi multis aliis probatur. Verum nec Chryſoſtomus *Quietiſtas* juvat, nec ait poſſe aliquem reprobationem propriam expetere; ſed primo obſervat, in Græcis extare, non *Optabam*, ſed *optarim*, ηὐχόμην; deinde ait, precatum ſibi Paulum anathema, hypothetice, *ſi modo fieri poſſet*, pro Dei gloria, ut ceſſarent Judæorum convicia. Vide Chryſoſt. in Paulum Tom. 1. pag. edit. Commel. 185. Senſus ergo Pauli eſt, Optarem diſcindi a Chriſto pro ejus gloria, ſi per legem, juſtitiamque Dei liceret: in quibus non deſiderium apparet reprobationis, ſed amantium emphaſis, commonſtrata etiam pronominis repetitione, ut adnotavit Eraſmus. Adde nonnullos caritate ſucceníos exquiſita tormenta deſiderare, ut ipſorum aliorumque animæ ſummo bono agglutinentur: quo ſenſu ajebat Ignatius in Epiſt. ad Rom. n. 5. *Diaboli tormenta in me veniant, tantummodo ut Jeſum nanciſcar*; atque id non eſt propriam contemnere beatitudinem, ſed vehementius illam appetere.

Propositio III. Non repugnat caritati ſervare legem intuitu ſempiternæ mercedis.

Probatur primo ex Scripturis. David enim Pſalm. cxviii. 112. ait: *Inclinavi cor meum ad faciendas juſtificationes tuas propter retributionem*. Matth. vi. 10. Chriſtus illam nos orationem docuit, in qua dicimus, *Adveniat regnum tuum*; & verſ. 33. *Quærite*, inquit, *primum regnum Dei*. Apoſt. ad Coloſs. 1. 4. 5., *Audientes fidem veſtram in Chriſto Jeſu, & dilectionem, quam habetis in Sanctos omnes, propter ſpem, quæ repoſita eſt vobis in cælis*: atque ad Hebr. xi. 26. loquens de Moyſe, *Aſpiciebat enim in remunerationem*. Confirmatur ex Tridentino ſeſſ. vi. can. 31. *Si quis dixerit juſtificatum peccare, dum intuitu æternæ mercedis bene operatur, anathema ſit*. Corroboratur PP. auctoritate: Ambroſii ſcribentis lib. v. in Lucam cap. 6. *Studia virtutum ſine remuneratione torpeſcunt*: Auguſtini ſerm. 345. ſive 32. inter Sirmondianos, *O tu, homo, ſi titubas in re, eſto firmus in ſpe, ſi autem te opus turbat, erigat ipſa merces*: atque Eccleſiæ univerſæ in Natali Martyrum, *Tradiderunt corpora ſua propter Deum ad ſupplicia, ut hæredes fierent in domo Domini*. Accedit poſtremo manifeſta ratio. Finis quippe bonorum operum eſt vita æterna, & hunc finem non ſibi conſtituit perverſa cupiditas, ſed ſtatuit divina liberalitas, proponit Evangelium, inquirit fides, præſtolatur ſpes, & inviolata ju-
ſtitia

Digitized by Google

ſtitia rependit. Quis autem dixerit nefas eſſe hunc ſibi finem præfigere tot, tantiſque titulis commendatum? Aequum eſt igitur pro conſecutione æternæ vitæ bonis operibus inſudare.

Dixi pro conſecutione æternæ vitæ, quam ſitam eſſe in Dei fruitione, non in qualibet re creata demonſtravi libro XXI. cap. 5. neque in dubium revocari poteſt, quin pervertat ordinem caritatis quiſquis Deo ſervit fallaci ſpe illectus, & intuitu temporalium fluxorumque bonorum. De iſtiuſmodi fine operantibus Auguſtinus ſerm. XXXII. in Pſ. 144. alias XX. de diverſis, num. 22. interpretatur verba Davidis. *Dextera eorum, dextera iniquitatis*, ſcribens: *Dexteram enim iniquitatis dicit felicitatem hujus ſæculi: non quia non invenitur apud bonos, ſed boni quando illam habent, in ſiniſtra illam habent, non in dextera. Felicitatem perpetuam habent in dextera, felicitatem temporalem habent in ſiniſtra. Cupiditas autem rerum æternarum, & felicitatis æternæ non debet miſceri cupiditati rerum temporalium, ideſt felicitatis præſentis, & temporalis.* Atque illa æterna felicitas merceſque Sanctorum, nihil aliud eſt præter ipſum Deum, animorumque noſtrorum perpetuam cum illo unitionem. Quare idem Deus Gen. XV. 1. ait Abrahæ, *Ego merces tua magna nimis*. Ad hanc mercedem excitandum eſt deſiderium illorum, qui nullum aliud præmium ſibi repromiſſum opinantur, quam cæleſte domicilium, ſocietatem angelorum, & corporum immortalitatem: hæc enim conſectaria ſunt longe melioris felicitatis, quæ ſita eſt in Dei perfecta contemplatione, & jucundiſſima caritate: atque hujus intuitu bonis operibus danda eſt opera, aliaque bona, non niſi ut medium, quo ad illud ſummum, & incommutabile pervenitur, a nobis ſunt expetenda.

At objiciunt I. Amor perfectus eſt amor gratuitus, nec quærit caritas, quæ ſua ſunt. At qui operatur intuitu mercedis, non amat gratis, & quærit quæ ſua ſunt. Non ergo recte diligit. II. Amor, qui proprium commodum ſpectat, eſt amor concupiſcentiæ, non caritatis. Qui autem æternam mercedem expectat, propriam diligit utilitatem. Igitur non caritate flagrat, ſed amore concupiſcentiæ. III. Quamvis juſta merces poſſit & peti, & deſiderari; magis tamen commendandus eſt amor liberalis, qui nullum impenſi operis præmium quærit. Licet ergo fas eſſet operari propter retributionem; perfectius Deum amat qui ejuſdem retributionis ſpem abjicit.

Reſp. ad primum negando minorem: gratis enim amat, qui nullam aliam quærit mercedem præter bonum ipſum quod amat; quia tunc nulla alia re, niſi bono quod amat, delectatur ac fruitur. In hoc enim ſita eſt natura amoris gratuiti, ut S. Pater Auguſtinus explicat ſerm. 340. alias 39. inter additos a Sirmondo, ubi ait: *Et tamen quia gratis amamus, quia oves paſcimus, mercedem quærimus. Quomodo fiet iſtud? quomodo convenit, Gratis amo, ut paſcam, &, Mercedem poſco,*

poſco, quia paſco? Nullo modo fieret hoc; nullo modo merces quæreretur ab eo, qui gratis amatur, niſi merces eſſet ipſe qui amatur. Habentur ſimilia Tract. 51. in Joannem, & in Pſalm. 53. Imo niſi ſit ſpes adhærendi firmiſſima caritate ſummo Bono, in qua adhæſione conſiſtit beatitudo, non erit amor gratuitus, quia verus & caſtus amor percipi nequit ſine boni incommutabilis aut deſiderio, aut fruitione. Qui ergo nón habet ſpem beatitudinis, perfecte non amat, quia non deſiderat frui ſummo bono. *Frui enim eſt amore inhærere alicui rei propter ſeipſam*: inquit Sanctus Pater lib. 1. de Doctrina Chriſt. cap. 4. Recte S.Thomas conſimili argumentatione probat 1. 2. q. 65. art. 5. non dari veram ſine ſpe (in hac vita) caritatem. Etiam S. Bonaventura in III. diſt. 26. art. 1. q. 1. docet gratuitum amorem non expectare temporalem mercedem, at non ita ratiocinandum de gloria æterna, *Quia maxima caritas maxime deſiderat uniri Deo*. Hinc Hugo Victorinus lib. 2. de Sacram. cap. 8. eos qui dicunt, *Diligimus Deum, ſed non quærimus præmium, ne mercenarii ſimus*, ait eſſe *tam ſtultos, ut ſeipſos non intelligant*, eadem producta ratione, quoniam, *ſi aliud quæreres ab ipſo, gratis non amares: ſed non amares, ſi non deſiderares*. Atque his diluitur etiam tertia objectio

Ad 2. reſpondemus hoc *concupiſcentiæ* nomen ſignificare tam pravum, quam rectum deſiderium, ut explicavimus Tom.2. p.533. negamus autem amorem *concupiſcentiæ*, ſive ſpei, qui fertur in ſempiternam felicitatem, tendere in creaturam rationalem tanquam in ultimum finem. Qui enim finem amoris, quo Deum diligit in propria utilitate conſtituit, impius eſt, & ſacrilegus: & amor ſpei, quem dicimus amorem *concupiſcentiæ*, debet eſſe amor *concupiſcentiæ* in finem ultimam directæ, ita ut propriam felicitatem quiſque amet comparate ad Deum, ut ſcilicet ipſi amore jucundiſſimo inhæreat. Ita docet S. Franciſcus Saleſius lib. 11. de Divino amore cap. 17. Quare amor concupiſcentiæ, & ſpei, qui fertur in propriam beatitudinem, ac poſſet in pravum finem deflecti, non defectu ipſius ſpei, ſed vitio ſperantis, dirigi debet caritate; ita ut præcipuus finis ſit Deus, ideſt, ut diligamus quidem æternam vitam, ſed intentione adhærendi Deo ſummo, & incommutabili bono. Id vero fit, quando petimus ut regnum Dei adveniat, non ut Deus mutetur in nobis, veluti dum appetimus cibum; ſed ut nos immutemur in Deo, & in ipſo vivamus, perficiamur, beatificemur; eumdemque perpetuo contemplemur, & diligamus. Quapropter ſicut dum appetimus cibum, ut convertatur in carnis noſtræ ſubſtantiam, illum appetimus cauſſa noſtri; ita dum æternam expetimus felicitatem, ut nos caritate convertamur in Deum, tenet ipſe Deus ultimi finis, ac primæ cauſæ rationem. Docuit nos hanc præclaram doctrinam S. Pater Auguſtinus ſcribens lib. VIII. Confeſs. cap. 10. *Inveni longe me eſſe a te in regione diſſimilitudinis, tanquam audirem vocem*

tuam

tuam de excelſo, Cibus ſum grandium, creſce, & manducabis me; nec tu me in te mutabis, ſicut cibum carnis tuæ; ſed tu mutaberis in me. Legite librum inſcriptum *Les veritables maximes de Saints*, editum Pariſiis anno 1699. adverſus illum, quem ante duos annos evulgaverat Archiepiſcopus Cameracenſis.

CAPUT XVII.

De Amore proximi, & ordine Caritatis.

CARITATIS *ſecundarium objectum* eſſe proximum, liquet ex præc. cap. 14. ac proximum diligendum eſſe propter Deum, demonſtrat ipſemet ordo caritatis. Inſinuatur præceptum dilectionis proximi Levit. XIX. 18. Matth. XXII. 39. Joannis XIII. 34. & Epiſt. 1. cap. IV. 21. aliiſque in locis compluribus. Exercetur autem cum proximo caritas, dum hoc cum eo agitur, ut etiam ipſe toto corde, tota anima, tota mente diligat Deum, juxta Auguſtini doctrinam in 1. de Doct. Ch. cap. 22. Decipitur quiſquis putat ſe proximum diligere, dum externa tantum amoris exhibet argumenta, neque illum interno affectu proſequitur: quæ fallax opinio, ut diximus cap. 15. ab Innoc. XI. proſcripta fuit. Nam primo caritas non eſt, quæ ex corde non oritur; ſed caritatis diſſimulatio, improbata ab Apoſtolo 2. ad Corinth. VI. 6. Deinde præcepta recto fine ſervari debent; atque non habetur finis rectus abſque caritate ſinceri cordis, auctore eodem Apoſtolo 1. ad Timot. 1.5. Præterea niſi omnia membra compatiantur & congaudeant, quod non fit abſque interiori amoris ſenſu, aut mortua ſunt, aut eſt in corpore ſchiſma, ut inquit idem Apoſtolus cit. Ep. ad Corinth. XII. 25. Igitur non *verbo*, *vel lingua* diligendus eſt proximus, *ſed*, (inquit Joan. 1. Ep. III. 18.) *opere, & veritate*; ideſt, cum ſinceritate cordis, tum operum exhibitione. Quænam ſint hæc opera novit quiſque puerulus ex Chriſtianis catecheſibus: nec paucioribus verbis queunt ad memoriam revocari, quam vulgari diſticho:

Viſito. Poto. Cibo. Redimo. Tego. Colligo. Condo.
Conſule. Carpe. Doce. Solare. Remitte. Fer. Ora.

Dixi pag. 18. cur latum non ſit ſpeciale præceptum diligendi ſeipſum; ſed hoc comprehendi in dilectione proximi facile demonſtratur, quoniam cum dictum eſt, *Diliges proximum tuum ſicut teipſum*, ſimul & tui abs te dilectio non eſt prætermiſſa. Deinde ille ſe ſatis diligit, qui ſedulo agit, ut ſummo & vero perfruatur bono: ideoque actum ſatis de amore ſui ipſius, ubi præſcriptus eſt amor Dei; Ille quippe ſolus ſe novit diligere, qui Deum diligit. Agnoſcis, opinor, ſcita S. Patris ex 1. de Doct. Chriſt. cap. 26. & ex libro de Morib. Eccl. cap. item 26.

Digitized by Google

mutuata. Niſi homo ſeipſum diligat, ut perfecto amore inhæreat Deo; erit amor, qui tantum differt a caritate, quantum a virtute vitium, eritque cupiditas radix malorum, quæ non habet Deum creatorem, ſed hominis deceptorem. Appellari ſolet *amor proprius*, quo homo vel ſe, vel quæ ſunt extra ſe, diligit propter ſe. Ne ſubrepat tam perniciosſus amor; gaudendum hominibus de prole temporali, ſi ſpiritu junguntur Deo, ut docuit Chriſtus, quando mulier clamavit, *Beatus venter, qui te portavit, & ubera quæ ſuxiſti*, Lucæ XI. 27. Lucere debet ſplendor doctrinæ, vel probitatis; ut quibus lux illa affulget, *glorificent patrem, qui in cælis eſt*: ait idem Chriſtus Mat. V. 16. Laudanda eſt animorum virtus, corporum pulcritudo, decus auri, *cum pietate venerandi Creatorem, non cum libidine poſſidendi creaturam*: inquit S. Pater lib. IV. contra Julian. cap. 14. num. 66. Contemnendum denique quicquid ad Dei caritatem non refertur; divitiæ, fama, incolumitas, cultuſque literarum: nam & improbus amator Nemeſis ajebat Elegia 4. libri II.

Ite procul Muſæ, ſi non prodeſtis amanti.

Tenent in proximorum ordine priorem locum Parentes; quorum tamen amor divino præferri non debet, cum & illos præcipiamur deſerere, quando in via ſalutis experimur adverſarios. Videſis IV. præcepti exegeſim pag. 68. In hac dilectione præſertim ſervandus eſt ordo amoris commendatus in Cant. II. 4. quia in diligendis parentibus, filiis, uxore, ſolet carnalis amor motus vividiores exerere. At memoria repetendum, eſſe nobis Patrem alium, quem oratione quotidiana commemoramus, ſuam nobis hæreditatem cæleſti in patria ſervantem. In hoc præcellit Genitores, quod hi patris quidem ſunt carnis noſtræ, at Deus eſt Pater ſpirituum, ideoque huic *multo magis obtemperabimus*, ait Apoſt. ad Hebr. XII. 9. Præterea genuerunt nos homines, at non formarunt, ignorantes quis, aut qualis eſſet eorum ſemine naſciturus; unde pia Machab. parens 2. lib. VII. 22. ajebat: *Neſcio qualiter in utero meo apparuiſtis: neque enim ego ſpiritum & animam donavi vobis & vitam, & ſingulorum membra non ego ipſa compegi*. Deinde homines genuerunt filios morituros, Deus creavit in æternitate manſuros. Patres nutriverunt natos, ſed non de ſuo panem pro eſurientibus inſtituerunt; ſed Deus panem de terra produxit, ac terram ipſam frumenti altricem e nihilo. Genitores denique filios hæredes inſtituunt dum moriuntur, eoſque derelinquunt; ſed Deus poſt mortem filios ſuos in hæreditatem aſſumit nunquam poſtea derelicturus. His argumentis demonſtrat Auguſtinus ſerm. 344. alias 31. inter Sirmondianos, quantâ curâ amor parentum ſit dirigendus in Deum.

Aſſerendum idem eſt de amore parentum erga filios. Ut enim Deus demonſtraret quanta ipſe præ filiis caritate ſit diligendus, præcepit olim, ut ſibi offerrentur primogeniti, qui ſolent impenſius amari.

ri. Extat hoc præceptum Exodi XIII. 2. exemplaque Samuelis I. Regum I. 25. Sampſonis Judicum XIII. 7. Joannis Baptiſtæ Lucæ I. 15. Si ergo filii declinent a via Domini, corripiendi ſunt, aſſiduiſque flagellis plectendi, ne genitoribus fiat ſevera objurgatio, inferaturque ſupplicium lib. I. Regum cap. IV. ob nimiam indulgentiam inflictum Heli. In eodem libro Regum cap. VI. legitur vaccas, cluſis domi vitulis, dum plauſtrum cum arca deferrent iiſſe in directum pergentes, & mugientes, & non declinantes ad dexteram, neque ad ſiniſtram. Præclarum quod erga filios imitentur patres exemplum, omnem rei domeſticæ curam dirigentes in Dei gloriam, neque ob filiorum gemitus vel inopiam a recto caritatis ordine declinantes.

Uxorem diligendam habemus in ſacris libris Gen. II. 24. Matth. V. 32. ad Coloſſenſes III. 19. & nihil utilius, quam vir & mulier bene ſibi conſentientes, docet Eccl. XXV. I. Licitam eſſe humanam erga conjuges caritatem ob vinculum glutenque neceſſitudinis, & adeo licitam, ut ſi defuerit reprehendatur, demonſtrat S. Pater ſerm. 349. alias 52. de tempore num. 2. At optime advertit caritatem iſtam poſſe eſſe etiam impiorum, paganorum, Judæorum, hæreticorum. Iccirco diſtinguit eo loci caritatem humanam licitam, illicitam, & divinam. Humanam appellat, quam exigit naturæ neceſſitudo, ſentiuntque etiam aſpides, tigrides, leones: illicitam eam dicit, quâ unâ fit caro in permixtione meretricis, & amatoris; non enim locum habet in viro & uxore, ubi licet, ubi conceſſum eſt, ubi honeſtum eſt: ſed ubi turpe, ubi illicitum, ubi damnabile: divinam illam, quæ cum humanâ licitâ permanet, ſed amat conjugem, filioſque ſecundum Chriſtum, ſecundum Deum eis conſulens, & in eis odio habens, ſi Chriſtum habere noluerint. Scripſi nonnulla de hujuſmodi honeſto, divinoque amore Tom. III. pag. 399. Legi poterit Ludovicus de Ponte de Chriſtiana perf. Tom. 2. Tract. V. Apoſtolus ad Epheſios V. ait diligendam a viro uxorem, ut diligitur a Chriſto Eccleſia, atque ut diligitur corpus ſuum: ſcilicet, ut ſtudeat ejuſdem ſaluti, neque ullis immunditiis eam polluat, aut pollui ſinat, quemadmodum Chriſtus ſanctificavit Eccleſiam mundans lavacro aquæ in verbo vitæ, ut eam ſibi exhiberet non habentem rugam, neque maculam. Exemplum autem corporis eò ſpectat, ut quemadmodum caput corpori, ita vir uxori ſalutaria ac neceſſaria provideat. Quare prior mariti inſpectio eſt, ut uxor vitam ducat probam, honeſtam, mundiſſimam.

Refelluntur tam expreſsâ Apoſtoli doctrinâ, qui poſt Nicolaitas probantes promiſcuum uſum mulierum, aſſeruerunt licere uxori viro conſentiente alteri ſeipſam ſubmittere: quod tam abſurdum eſt, quam opinari, an Chriſtus queat tradere diabolo Eccleſiam ſuam. Adverſus obſcenos illos conclamant fœdiſſima adulterii flagitia: quæ damnat lex naturæ, nec ignota Ciceroni libro 2. de legibus, Horatio libro I. ſerm.

 Sat. 3.

Sat. 3. & Ulpiano adulterium recenſente *inter probra naturæ turpia*: damnat lex divina Exodi xx. 14. Matth. v.32. Ad Theſſalonicenſes prima IV. 4. damnant humanæ leges citatæ libro xx. 20. damnat Auguſtinus ſerm. 9. de decem Chordis num. 11. ſerm. 51. num. 22. lib. 1. de ſerm. Dom. in M. cap. 16. ac in 1. de libero arb. cap. 3. num. 6. Auguſtino conſentiunt alii Patres apud Nat. Alex. diſſert. XXIX. primi Sæc. Accedunt illata marito injuria, morum corruptela, confuſio prolis, ac patrimoniorum alienatio. Adde quæ conſequuntur ſcelera, cum veneficia ad partum abjiciendum ne formæ diſſimilitudine prodant maternum crimen, tum virorum cædes, ut Candaulis Lydii, Agamemnonis, Fabriciani, Argyropili, ac, ne aliunde petamus exempla, quam ex hiſtoria ſacra, Uriæ. Demum adulterii turpitudinem confirmant condigne mulctati auctores, necati ab Hippomene juncti curribus, cæſi mille plagis, ſectique ab Aegyptiis, Romæ præcipitati e Tarpejo, obruti Hebræorum lege lapidibus. Legite Heraclidem, Briſſonium, & Laurentium Lucenſem, VI. & VIII. Volum. Græc. Antiq.

At Jacobus Platelius in Synopſi pag. edit. Duac. 159. ſcribit Auguſtinum lib. 1. de Serm. Domini in monte cap. 29., non audere peccati damnare eum, qui ad evadendam mortem uſum uxoris ſuæ alteri viro permiſerit. Paucis excutiendus Platelii error. Primo citato cap. 29. nunc 16. S. Pater ait: *Sed non ita eſt æſtimandum, ne hoc etiam femina viro permittente facere poſſe videatur; quod omnium ſenſus excludit: quamquam nonnullæ cauſſæ poſſint exiſtere, ubi & uxor mariti conſenſu pro ipſo marito hoc facere debere videatur*. Quorum verborum ſenſus eſt, nunquam eſſe licitum conſentiente marito uxorem adulterari; quoniam, tametſi videatur id aliquando exigi ab amore maritali ad ſalvandam conjugis vitam, id tamen *OMNIUM SENSUS EXCLUDIT*, ut pro vita corporis anima fornicationis crimine commaculetur. Deinde affert quod imperante Conſtantio narrabatur contigiſſe Alexandriæ circa annum 343. excuſatque amorem mulieris, quæ non libidinis cauſſa, ſed ut vitam mariti redimeret, eo jubente, ſui copiam fecerat Accindyno. Tum facto narrato: *Nihil*, inquit, *in alteram partem diſputo, liceat cuique æſtimare quod velit; non enim de divinis auctoritatibus deprompta hiſtoria eſt, ſed tamen narrato hoc facto, non ita reſpuit hoc ſenſus humanus quod in illa muliere viro jubente commiſſum eſt, quemadmodum antea cum ſine ullo exemplo res ipſa poneretur, horruimus*. Quibus duo affirmat: unum, nolle diſputationem inſtituere de veritate hiſtoriæ, quæ negari poſſet; cum non ſit e ſacris libris deprompta: alterum hoc factum non ita horrorem incutere, ut adulteria patrata abſque ullo mortis diſcrimine, neque illud *ita* reſpui ab humano ſenſu; reſpui tamen, quia omne adulterium *omnium ſenſus excludit*. Accurate iſta notanda ſunt, nam

nam alii cum Platelio mentem Auguſtini non perceperunt. At legite Norbertum Elbecque in differt. Theolog. de Advert. req. ad peccandum pag. 210.

Quæ dixi de amore conjugum, eadem affirmo de dilectione omnium propinquorum & amicorum: hos enim recte diligimus, dum recti rerum æſtimatores ordinatam habemus caritatem, non æque diligentes quod vel minus vel amplius diligendum eſt, omniaque diligentes propter Deum, Deum vero propter ſeipſum. Vid. Aug. in 1. de Doct. Chriſt. cap. 27. At religioſi fratres etiam majori, quam fratres carnis ſunt amore diligendi, proptercaquod inſtitutæ ſunt cœnobiorum regulæ, ut imitemur Chriſti diſcipulos, & naſcentis Eccleſiæ fervorem, atque mutua dilectione gratiæ ſpiritum foveamus & augeamus, ut Chriſtus præcepit Joan. XIII. 34. Quo in loco caritatis ordinem non prætermiſit, ſed præcipiens ut diligamus invicem, ſicut ipſe dilexit nos, oſtendit fratres diligendos propter Deum, illorumque ſalutem exemplo Chriſti curandam, ut una fruamur Patris hæreditate, quam nobis Salvator tanta dilectione promiſit, acquiſivit, diſpoſuit. Habet hæc fraterna caritas perfectionis ſuæ formam, ſi quantum ad animum ſpectat, idipſum dicamus omnes, in *eodem ſenſu*, *eademque ſententia*: quantum ad corpus attinet, *habentes alimenta, & quibus tegamur*, his contenti ſimus: quantum ad officiorum munera, exequamur omnia *ſine murmurationibus & hæſitationibus*. Tradidit hæc præcepta Apoſtolus 1. ad Corinth. 1. 10. Prima ad Timoth. VI. 8. ad Philip. II. 14. ac diligentius ſervanda ſunt, quam vota ſcribentis carmine CVII. ad Leſbiam,

Ut liceat nobis totâ producere vitâ
Alternum hoc ſanctæ fœdus amicitiæ.

Diligendi præ ceteris pauperes, ſubſidioque elemoſynarum juvandi. Nil vehementius urgent ſacræ literæ: nam largiri eleemoſynam Eccleſiaſticus IV. 8. appellat *reddere debitum*: ſemen illam eſſe gratiarum ac repromiſſæ benedictionis, teſtatur Apoſtolus 2. ad Corinth. IX. 6. non poſſe Deum diligere, qui habens hujus mundi ſubſtantiam non ſublevat pauperum indigentiam, docet Joan 1. Ep. III. 17. de hoc præſertim in extremo judicio reddendam eſſe rationem, liquet ex Mat. XXV. 42. Pluribus argumentis eamdem eleemoſynam inculcant Patres: Baſilius hom. adverſus divites, ex quo meminiſſe oporteat communis naturæ: Chryſoſtomus hom. 2. de Lazaro, ex quo rapina ſit ſuperflua denegare iis, pro quorum neceſſitate nobis collata ſunt: Auguſtinus tract. 5. in Epiſt. Joan. ex quo divites ac pauperes redempti ſint uno pretio: Thomas de Villanova Conc. de Divo Martino, ex quo tenacitas convincat incredulitatem noſtram, & exprobret maximam, erga bonorum omnium largitorem, ingratitudinem. Veterum quoque Gentilium legibus filii pauperum ac divitum eodem

eodem cibo alebantur, nec fas erat publice feſtum agere, niſi iis, qui omnibus vici ſui pauperibus proſpexiſſent. Legi poterit in Strenarum hiſtoria Lipenius.

Quæri ſolet, qui ad faciendam eleemoſynam teneantur, quid debeant elargiri, & quibus mendicis. Tenentur ii, quibus eſt liberum diſtribuendarum rerum dominium: unde uxor, filiique imperti-ri non poſſunt, niſi quæ iis, ut impendant pro libito, conceduntur, ut ſunt in conjuge *parapherna*, ideſt, quæ ſponſo dantur præter dotem; & in filiisfamilias *caſtrenſia*, ſcilicet, quæ aut ex officinis, aut in militia acquiruntur. Utrique tamen diſtribuere poſſunt, quæ Rector domus tacita conſenſione permittit, nec gravant familiam inopià. Idem aſſerendum de iis, qui voto paupertatis ſeſe obſtrinxerunt: in quibus tamen animadvertendum eſt, cedere quicquid acquirunt in jura communitatis. Diſtribuendum autem eſt *quod ſupereſt*, ex cap. III. Lucæ II. & XI. 41. at non quod ſupereſt cupiditati, & avaritiæ, cui nihil ſupereſt; nunquam enim impletur avaritiæ cupido, ut inquit cap. v. 9. Eccleſiaſtes. Quærendum igitur quod ſufficiat operi Dei, non quod ſufficiat cupiditati, ut inveniantur ſuperflua pauperibus eroganda, juxta Auguſtini præceptionem in Pſalmum CXLVII. n. 12. Quicquid poſſidetur mala fide, aut furto, aut vitioſo ludo comparatum, clamat ad Dominum; neque poteſt pauperibus erogari: nam ſcriptum eſt, Tob. IV. 7. *Ex ſubſtantia tua fac eleemoſynam*, & Prov. III. 9. *Honora Dominum de tua ſubſtantia*. Falluntur ergo qui ad pecuniam iniquitate acquiſitam referunt ea verba Lucæ XVI. 9. *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis*; nam eo ſenſu *mammona iniquitatis* dictum eſt, quo *dextera iniquitatis*, cap. præcedenti: quia nempe divitias hujus ſæculi *habent etiam iniqui*. Ita Auguſtinus ſerm. 41. num. 6. & 49. num. 11., aut quia umbræ divitiarum ſunt, non veræ divitiæ, & in illis ſoli iniqui *conſtituunt ſpem*, *atque copiam beatitudinis ſuæ*; inquit idem Auguſtinus lib. 2. qq. Evang. q. 34. Demum eroganda eſt eleemoſyna pauperibus etiam improbis, neque avertenda facies *ab ullo pauperum*, ut inquit eodem loco Tobias; at quoniam *multam malitiam docuit otioſitas*, auctore Eccleſiaſt. XXXIII. 28. contingere poteſt, ut melius ſit erronicos in operationem mittere, quam fovere beneficiis acediam.

Eleemoſynarum ordo eſt, ut prius quiſque ſibi victum, & veſtitum provideat *ſufficientem ac mediocrem*, non delicioſum ac pompoſum: deinde parentibus, ſi pauperes ſint, quantum prævalet, largiatur: poſtea ſervos, & ancillas nec eſurire, nec algere permittat: poſthac quicquid, excepto mediocri, & congruo victu, & veſtitu, ſive de militia, ſive de agricultura, ſive aliunde provenerit, tanquam Chriſto petenti, & eſurienti, pauperibus humiliter, hilari vultu, ac profuſa beneficentia diſtribuat; eo quidem fine, ut orationes ejus exaudiantur,

diantur, vita commu'etur in melius, deleantur mala præterita, adveniatque ſempiterna felicitas. Hæc ex Auguſtino epiſt. 243. num 12. ſerm. 39. num. 6., & lib. 2. de. ſerm. Domini in M. cap. 2. quibus & caritas erga proximum, & hujus caritatis ordo explicatur, *breviſſimis teſtimoniis, ſed niſi fallor, idoneis, & quibus ſuſceptæ rei ſatisfiat*. De morib. Eccl. Cath. cap. XXVI. num. 50.

CAPUT XVIII.

De dilectione inimicorum, necnon de bello, & monomachia.

INIMICORUM quoque dilectionem eſſe in præcepto, liquet ex Matth. v. 44. ubi Scribis interpretantibus verſum 18. cap. XIX. Levitici, *Diliges amicum tuum ſicut te ipſum*, de ſolis Judæis, ac ſibi ſanguine ac progenie conjunctis, ait Chriſtus, *Ego autem dico vobis diligite inimicos veſtros*: non novam legem ferens, ſed interpretans veterem, in qua præſcriptam etiam dilectionem inimicorum, haud obſcure colligitur ex cap. XXIII. 5. ubi præcipitur ſublevandum & aſinum odientis jacentem ſub onere. Infertur eadem inimicorum dilectio ex Matth. VI. 12. ubi oratione dominica petitur debitorum dimiſſio ea pactione, ut pariter homo dimittat injurias odio habentibus. Eamdem urgent Paulus ad Rom. XII. 17. ac Petrus in priori Epiſtola, III. 9. Patres, ac Theologi omnes, docentes teneri nos ad exhibenda hoſtibus communia dilectionis officia; cum externa ſalutationum, hortationum, eleemoſynarum; tum interna affectus, compaſſionis, & precum. Quod & rationi conſentaneum eſt, quia habent nobiſcum communem naturam, quia eodem pretio redempti ſunt, quia eamdem hæreditatem expectant.

Si forte objicias, præcepiſſe Dominum Deut. XX. 17. ut Hebræi omnes hoſtes in ore gladii interficerent, neque fœdus cum Amalecitis unquam inirent. Eſt in promptu reſponſio, quod bellum erat adverſus idololatras, quos Dominus juſſerat delendos, Amalecitas quidem, quod populum Iſrael proficiſcentem in terram Chanaan injuſto bello laceſſirent; Amorrhæos, alioſque idololatras, quod abominationes Deorum ſuorum promoverent. Neque enim caritati repugnat gerere juſtum bellum, præſertim ſi interſit religio, & reipublicæ cauſſa; ſed caritas, quæ præcipit ut diligatur inimicus, præſcribit etiam, ut majus bonum præferatur minori. Quare de bello hic breviter acturi ſumus, maxime quod illicitum dixerint Manichæi, Anabaptiſtæ, atque Eraſmus: quos refellunt cum omnibus Theologis Bellarminus Controverſia v. lib. III. cap. 14. Eſtius in 3. diſt. 37. §. 20.

Lupus

Lupus de antiq. diſc. Chriſt. milit. Stephanus Valentinus de Juſto Bello, Abulenſis in Deuter. nec non Hugo Grotius de Jure belli & pacis lib. 1. cap. 2. At hic videtur nobis pingere virtutem Gentilium, dum probat licitum eſſe tractare arma, ex quo principium juſti ſit ſtudere propriæ conſervationi: ac oratorem agere, non philoſophum, dum argumentum petit ex armis brutorum, tot poetarum accitis teſtimoniis. Bruta enim utuntur armis, quia ratione carent, nec homini fas eſt vim adhibere, ſi hoſtem compeſcere poſſit ratione. Imo & Gentiles vitam profuderunt pro incolumitate Reipublicæ, quo titulo laudantur; tametſi fuerit hæc virtus inanis, & gloriæ cupiditate marceſcens. Hinc merito Grotius in pluribus a Joanne Feldeno refellitur.

Prænotandum eſt autem tria ad juſtum bellum requiri, legitimam auctoritatem, ordinem æquitatis, ac rectitudinem intentionis. Adeſt legitima auctoritas, dum bellum ſuſcipitur, *ſive Deo, ſive aliquo legitimo imperio jubente*, inquit S. P. Auguſt. lib. 22. contra Fauſtum cap. 74. & cap. proximo, *Suſcipiendi bellum auctoritas atque conſilium penes principem ſit*. Eſt ordo æquitatis, ſive juſta cauſſa, dum bellum geritur, *vel ad terrendam, vel ad obterendam, vel ad ſubjugandam mortalium ſuperbiam*, inquit eo loci Auguſtinus, ideſt, dum homines impii aut Religionem perturbant, aut contra mores peccant, aut patriam libertatem invadunt, nec poſſunt ratione frenari, ut explicat Reginaldus Polus S. R. E. Cardin. in Epiſt. ad Philippum Angliæ Regem ſcripta, dum huic Julius III. R. P. enſem ac pileum dono mitteret, nec non Oratione habita in funere Nannis Strozzæ vir eloquentiſſimus Leonardus Aretinus. Rectus finis eſt, *ſi totum bellum agit ratio, & nihil ſibi vindicet furor*, ut inquit Hugo Floriacenſis in Miſcel. Baluz. lib. IV. pag. 42. ſcilicet, ſi nequaquam interſit *nocendi cupiditas, ulciſcendi crudelitas, impacatus atque implacabilis animus, feritas rebellandi, libido dominandi*, ait S. P. Auguſt. cit. cap. 74. & Cap. *Quid culpatur*, XIII. quæſt. 1. ſed pugnatur pacis ſtudio, ut mali coerceantur, ac boni ſubleventur, ut docet idem Auguſt. Epiſt. 189. n. 6. & Cap. *Apud veros*, citata Cauſſa XIII.

Propositio I. Dummodo interſint hæ conditiones, fas eſt Chriſtianis bellum gerere.

Demonſtratur primo. Niſi enim bellum eſſet aliquando licitum, nunquam Deus bellandi jura præſcripſiſſet, neque bellatores viri in ſacris libris, atque ab Eccleſiæ Patribus ſummis laudibus cohoneſtarentur; ſed eſſet Deus veteris Teſtamenti auctor diſſenſionis, ac malus: Moyſes vero, Joſue, Gedeon, Machabæi, aliique fortiſſimi viri improbi, ac ſceleſtiſſimi. At ipſe Deus Deut. xx. bellandi præſcripſit leges; & qui adverſus hoſtes ſalva æquitate præliarunt, commendantur ab Eccleſiaſtico 46. ab Apoſtolo ad Hebræos 11. ab Ambroſio lib. 1. de Officiis cap. 4. atque ab Auguſtino citato libro XXII. adverſus Mani-

Manichæorum criminationes vindicantur. Licitum eſt ergo, & aliquando neceſſarium cum hoſtibus dimicare. II. Ne quis putet aliud in Evangelica lege, aliud in veteri fuiſſe jus belli; Lex Moyſis in iis, quæ cum lege naturæ habet communia, ac ſpectant ad civicam pacem, tutelam populi, & improborum vindictam, viget adhuc; ideoque ut Moyſes Amalecitas multitudini vim inferentes, ut Joſue Amorrhæos, Jephte Ammonitas, Sampſon & David Philiſthæos oppugnarunt; fas nunc erit Chriſtianis principibus infideles aggredi, hoſtes pellere, tumultuarios compeſcere. III. Joannes Lucæ III. 14. interrogantibus eum militibus, quid ipſis agendum eſſet, *quia ſciebat*, inquit Auguſtinus cit. cap. 74. *non eſſe homicidas, ſed miniſtros legis, non ultores injuriarum ſuarum, ſed ſalutis publicæ defenſores*, non reſpondit, *Arma abjicite, militiam iſtam deſerite, neminem percutite, vulnerate, proſternite neminem*: ſed inquit, *Neminem concutiatis, neque calumniam faciatis, & contenti eſtote ſtipendiis veſtris*. Chriſtus pariter Centurionis dicentis Matth. VIII. 9. *Nam & ego homo ſum ſub poteſtate conſtitutus, habens ſub me milites, &c.*, ut ibidem S. Auguſtinus animadvertit, *fidem laudavit, non illius militiæ deſertionem imperavit*. Idem contigiſſe Cornelio liquet Act. cap. 10. Joannes ergo, Apoſtoli, Chriſtus militiam non prohibuerunt. IV. Finis præcepti non eſt res illicita, ſed provehens communem utilitatem caritas. At Chriſtus præcepit Matth. XXII. 21. ut tributa pendantur Cæſari; & iccirco tributa præſtantur, quoniam principes miniſtri Dei ſunt, & gladium portant tanquam vindices in iram iis, qui malum agunt, auctore Apoſtolo ad Rom. XIII. 4. 6. Unde Auguſtinus ibidem, *Ad hoc enim tributa præſtantur* (inquit) *ut propter bella militi ſtipendium præbeatur*. Bellare ergo fas eſt, alioqui injuſtum foret tributa & vectigalia perſolvere. V. Nunquam ab Eccleſia ob ſolam militiam fuerunt fideles rejecti, ac objurgati; ſed militibus baptiſmum petentibus hoc injunctum tantummodo, ut ab immolationibus & vexationibus abſtinerent ſuis contenti ſtipendiis. Vide Apoſtolic. Conſtit. lib. VIII. cap. 32. Militaſſe in caſtris Decii, Valeriani, Maximiani, Licinii Chriſtianos milites probatiſſimos, nec cingulum abdicaſſe, niſi ubi trahebantur ad ſimulacra, narrant Sanctorum Acta. Precibus Chriſtianorum militum ſub Aureliano Imperatore impetratum imbrem, narrat in Apolog. Tertullianus. A Romanis Pontificibus ſolemni ritu benedici enſem, & dono mitti Imperatoribus militum, conſtat ex 2. p. Pontif. VI. Tandem ipſe caritatis ordo aliquando poſtulat, ut bellum geratur: primum, quia juſtiſſimæ rationis imperium eſt ſceleratos punire; ut docet S. Pater lib. 1. de Civit. Dei cap. 21. poteſt autem contingere, ut niſi armis arceantur, conveniant prædonum manus, irruatque ſcelerum omnium illuvies. Deinde etiam hoſtibus aliquando conſulitur infeſtis pugnis: quia *debilitata membra, quibus non bene utebantur, ceſſa-*

Digitized by Google

ceſſabunt a malo opere : cap. *Si quis* , XXIII. q. 2. Denique ſine hoſtium everſione haberi nequit Reipublicæ ſalus, & civium tranquillitas : ideoque dum pacem habet voluntas, indicit bellum neceſſitas, ac ſervata æquitate pugnatur, *ut liberet Deus a neceſſitate, & conſervet in pace*, inquit S. Pater in Epiſt. ad Bonifacium Comitem 189. alias 205. n. 6.

Opponunt adverſarii I. quod lex Chriſtiana præcipit ne reſiſtamus malis, Matt. v. 39. ne malum pro malo reddamus, ad Rom. XII. 17. ne militemus ſecundum carnem, 2. ad Corinth. x. 3. ne ſit nobis adverſus carnem & ſanguinem colluctatio, ad Epheſ. VI. 12. II. quod nobis imitanda ſit Chriſti manſuetudo, & implendum ſub Evangelio propheticum vaticinium Eſaiæ II. 4. *Conflabunt gladios ſuos in vomeres, & lanceas ſuas in falces*. III. quod 12. Canone Nicæno indicta ſit decem annorum pœnitentia iis, qui depoſito militari cingulo redeunt ad militiam. IV. quod Patres bella damnent tanquam cædium, rapinarum, omniumque flagitiorum diluvium.

Sunt hæc omnia facillimæ expeditionis. Ad primum enim reſpondemus Mat. v. & ad Rom. XII. prohiberi privatam vindictam, non bellum ſuſceptum legitima auctoritate imperante: in 2. autem ad Corinthios nobis præcipitur, ne vivamus ſecundum deſideria carnis, & more politicorum; ac in Epiſtola ad Epheſios admonemur graviora eſſe certamina, quæ nobis ſunt cum immundis ſpiritibus, quam pugnæ adverſus homines; ut recte Auguſtinus ſerm. VIII. de Verbis Dom. nunc 67. num. 4. & Prudentius in Hamartigenia. Ad 2. reſpondemus non adverſari Chriſtianæ manſuetudini inire pugnam, dum pacem habet bona voluntas, bellum neceſſitas; & dum bellando expugnentur iniqui, ut victi ad pacis utilitatem perducantur: quemadmodum non opponebatur Chriſti manſuetudini percutere templi profanatores texto e funibus flagello, nec Apoſtolis ſpiritualibus armis enſe quolibet ſeverioribus punire Ananiam, Simonem, Elimam, Corinthium inceſti reum, Hymenæum, Alexandrum; cum ſalus totius corporis magis curetur, dum putrida membra ſecantur, ubi nullum prodeſt vulneribus medicamentum. Eſaias vero prædixerat tempus nativitatis Chriſti, qui natus eſt imperante Auguſto, clauſo Jano, ac toto orbe in pace compoſito: quamquam & in lege Evangelica pax illa regnat, ubi omnes Chriſtiane vivunt projecta invidentia, ac perniciosa cupiditate. Ad 3. dico Imperatores idolorum cultores, milites qui nollent Diis ſacrificare, militari cingulo ignominiæ cauſſa exuiſſe; unde in ſacra hiſtoria legimus pro Chriſto cingulum abjeciſſe ſub Diocletiano in Armenia milites MCIV. ſub Licinio Arſacium, & Auxentium, & ſub Juliano Apoſtata Victricium, & Valentinianum poſtea Imperatorem, a D. Ambroſio funebri præconio condecoratum, alioſque ab Euſebio, ac Theodoreto laudatos. Qui ergo cingulum ſemel abjece-

abjecerant, ad militiam redeuntes videbantur probare cultum idolorum. Addo cum eximio Lupo ad præcitatum canonem, duplex fuiſſe militiæ genus, ſuperioris, cui erat neceſſitas immolationis, & inferioris, quam Tertullianus lib. de Idololatria cap. 14. appellat *caligatam*, & canonem latum eſſe adverſus priorem. Præterea a pœnitentibus, & a Clericis ſeverior exigebatur diſciplina, ab illis ad aliorum terrorem, ab iſtis vero ad exemplum. Ad poſtremum reſpondeo utique e bello derivare multiplices clades, diraſque neceſſitates; ſed iniquitas partis adverſæ, etiam dolenda, ſi nulla ex ea bellandi neceſſitas naſceretur, *juſta bella ingerit gerenda ſapienti*, ut inquit S. Pater XIX. de Civ. Dei cap. 7. quare Patres damnant iniquitates quæ bellum pariunt, non bellum quod geritur ut iniquitas puniatur, ut pax acquiratur, ut genus humanum vexationes non patiatur.

Propositio II. Illicita eſt monomachia, ſive initum ex condicto ſingulare certamen.

Probatur, quoniam Tridentinum Concilium ſeſſ.25. cap.19. declarat deteſtabilem duellorum uſum fabricante diabolo fuiſſe introductum, ut cruenta corporum morte animarum quoque perniciem lucraretur: provocantes autem, & ineuntes plectit excommunicationis pœna, perpetua infamia, proſcriptione bonorum, & ſi moriantur in pugna, Eccleſiaſtica ſepultura. Idem decreverunt ſummi Pontifices Pius IV. Gregorius XIII. Clemens VIII. Etiam Alex. VII. proſcripſit illam propoſitionem: *Vir equeſtris ad duellum provocatus poteſt illud acceptare, ne timiditatis notam apud alios incurrat*. Idem demonſtrat evidens ratio; nam ſi duellum inſtituatur ad oſtentationem virium, deteſtabilis ſuperbia eſt, & immanis crudelitas haud honeſtior flagitioſo gladiatorum congreſſu: ſi ad notam timiditatis vitandam, eſt ſingularis dementia ac temeritas, ob improborum exiſtimationem præſentis, ac ſempiternæ vitæ inire periculum; necnon imprudens rerum dijudicatio fortitudinis præſtantiam in corporis viribus, non in virtute animi conſtituere, cum illæ brutis, barbariſque hominibus ſint communes; hæc propria rationalium, honeſtiſſimorumque virorum: ſi denique ſingularis pugna ſuſcipiatur honoris cauſſa, cum honor vitæ hominis non debeat æquiparari, niſi ſit verus honor ſitus in vitæ honeſtate, virtutiſque decore; extrema ſtultitia eſt ob famam ſterilem atque inanem corpus & animam devovere. Hæc tamen non tenent, ſi ad finem imponendum truci bello, ex condicto utriuſque partis, aut duo, aut plures decertent monomachia; tunc enim non temere, ſed juſſu legitimæ poteſtatis pugnatur, ac propria vita non pro ſterili fama, vel inani obſtentatione profunditur, ſed pro reipublicæ incolumitate, & communi ſalute. At de his plura qui data opera moralem Theologiam exornarunt.

Si objicias in Religione Equitum D. Jacobi in Hiſpania celeberrima,

rimi, & S. Sedis approbatione confirmata, exigi a candidatis juramentum, quod nunquam recuſarint ſingulare certamen; reſpondet Andreas Mendo diſquiſit. 111. q. 2. num. 16. non ejici a nobiliſſimorum Equitum numero, qui recuſarit duellum, ne Deum offenderet; ſed qui id egerit præſeferendo timiditatem, & commonſtrando ſe ad pugnam vel pro religione, vel pro Regni tranquillitate ineundam nequaquam idoneum eſſe.

CAPUT XIX.

An violetur caritatis præceptum, ſi occidatur vitæ injuſtus aggreſſor.

QUAMQUAM non continet hoc volumen moralis Theologiæ quæſtiones ſingulas, ſed univerſales tantum caritatis, ceterarumque virtutum præceptiones: quæſtio tamen de occiſione invaſoris tam eſt difficilis & implexa, ut jure expoſtulet peculiarem aliquam diſquiſitionem. Abeunt enim in diverſas partes Theologi; affirmantque licite injuſtum aggreſſorem occidi non ſolum benigniores quidam, ac pervulgati Caſuiſtæ, verum etiam graves, accuratique Theologi, inter quos non abſque præconio laudis commemorandi ſunt Dominicus Soto lib. v. de Juſtit. & Jure cap. 1. art. 8. Eſtius in diſt. 37. libri 3. §. 21. ac fere omnes Thomiſtæ in 2. 2. D. Th. q. 64. art. 7. Continuator Theologiæ Tournely de Juſtitia P. 3. cap. 3. art. 2. ſect. 5. aliique ab eodem auctore laudati, nec non ex Noſtratibus Salonius in præcitatum articulum D. Thomæ, Petrus de Aragona ibidem, ſtilo autem fuſiori Barth. Riccius ad propoſit. xxx. damnatam ab Innoc. XI., in quo invenies quicquid alii, etiam poſterioris ævi, collegerunt. At lædi ea occiſione caritatis præceptum docent viri alii doctiſſimi; atque ut mittam Accurſium, Gerſonem, Ricardum a S. Vict. a Petro de Aragona eo loci commemoratos, alioſque a Friderico Gavardi q. 2. de lege nat. §. 4., inter Noſtrates idem exquiſitis argumentationibus contendunt Auguſtinus Triumphus de Poteſt. Eccleſ. q. 52. art. 3. Cardin. Noriſius in Vindiciis cap. iv. §. 9. Chriſtianus Lupus de Opin. Probabili cap. 8. Leonardus Vanroy de Juſtit. & Jure cap. 6. q. 9. prælaudatus Gavardi Tom. iv. cit. loco, Aurelius Piette P. iv. cap. 4. q. 4. aliique recentiores.

Prænotandum eſt autem, Doctores, qui propugnant licite occidi aggreſſorem in vitæ ſuæ defenſionem, neceſſarium requirere *moderamen inculpatæ tutelæ*, quod in eo ſitum eſt, ut defenſor nihil aliud moliatur, quam id, quod neceſſarium putat ad intentatam necem propulſandam; ita ut ſi evadere poſſit ferientis ictus arripiendo fugam,

fugam, non tractet arma; ſi hoc ſat eſt, nec invaſorem vulneret; ſi poſſit levi vulnere aggredientem repellere, non infligat lethale. Neceſſe eſt etiam, ut aggreſſor ſit injuſtus, ſcilicet in alterum non irruat abſque accepta auctoritate; alioqui peccaret quoque miles, & carnifex, quod nullus dixerit. Addit S. Thomas conditionem hanc, ut defenſor intendat conſervationem propriæ vitæ, non mortem aggreſſoris ſui: quam conditionem non eadem ratione interpretantur Theologi. Nam Cajetanus in 2. 2. q. 64. art. 7. ait mentem eſſe Doctoris Angelici, ut nullo modo intendatur mors invaſoris, vel tanquam finis, vel tanquam medium, itaut mors illa ſequatur tantum per accidens, tanquam aliquid conſequens ex neceſſitate finis, ut *ex medicina ſanante ſequitur ægroti debilitatio*. At Soto contendit mentem S. Thomæ eſſe, quod fiat illicitum homicidium ex intentione, quando quis alterum aggreditur ipſum præveniens vel ad vindicandam præteritam injuriam, vel ad cavendam futuram: ſecus ſi laceſſitus videns ſe non poſſe alio pacto mortem evadere, intendat mortem aggreſſoris, & etiam ſi opus ſit, mucrone ipſius jugulum petat. S. enim Thomas, inquit Soto, ſeipſum explicat, dum ait occidere ex intentione licere tantum ei, qui habet publicam auctoritatem; cui profecto fas eſt aggredi hoſtem, ac prævenire occidendum, ut defendatur reſpublica. Accedit Soto Continuator Th. Tournely, dicens fieri non poſſe, ut qui plumbeam glandem explodit in caput inimici, mortem ejus non intendat. Et tamen, ni fallor, melius mentem D. Angelici aſſecutus eſt Cajetanus. Enim vero S. Thomas aperte docet, ejuſdem actus aliquando dari duos effectus, *quorum alter ſit in intentione*, *alius vero ſit præter intentionem*: morales actus ſuam ſpeciem deſumere ab eo, *quod intenditur*, *non autem*, *ab eo quod eſt præter intentionem*, *cum ſit per accidens*, *ut ex ſupradictis patet*: atque ex D. Thoma illud *per accidens* dicitur evenire, *quod eſt præter intentionem agentis*, ut idem Doctor explicat ſupra q. 43. art. 3. & 1. 2. q. 12. art. 7. At qui aggreſſoris mortem intendit, ut propriæ ſaluti conſulat, non ita ſe gerit, ut mors illa ſequatur tantum per accidens, & præter intentionem, cum tam finis, quam medium ſint intentionis objectum, ut evidenter demonſtrat Salonius noſter, atque abſque ulla demonſtratione per ſe manifeſtum eſt. Igitur S. Thomas permittit tantum occiſionem invaſoris, ſi ſequatur *per accidens*, ut in ægroto deliquium, non vero ſi intendatur, ut finis, aut medium, quemadmodum explicat Cajetanus. Nec urget Soti animadverſio, quod S. Thomas proferat exemplum occidentis publica auctoritate; is namque iccirco non peccat, quia intendit publicum bonum, ad quod referri debet vita privati hominis. Quod ſi cum Salonio reponas veram eſſe interpretationem Cajetani, ſed fieri non poſſe, ut in praxi, atque in actuali conflictu mors aggreſſoris non intendatur *ut medium* ad vitam propriam ſervandam;

vandam ; ſubinferent Noſtrates etiam illicitum eſſe petere cor , aut jugulum aggreſſoris , quod licitum alii putant ; & perperam adverſarios in ſuas partes S. Thomam pertrahere .

Præmittendum pro noſtra ſententia , in hoc ſitum eſſe ordinem caritatis , ut homo rerum integer æſtimator ordinatam dilectionem habeat , nec amplius diligat quod minus eſt diligibile , ut liquet ex ſupradictis , & docet S. P. in 1. de Doctrina Chriſt. cap. 27. num. 28. Diligendum quoque eſt corpus noſtrum , & citra vitium amari poteſt corporalis vita , ut idem Auguſtinus docet præcedenti cap. 25. n. 26. ſed præcipiendum eſt homini , *quomodo corpus ſuum diligat* , *ut ei ordinate prudenterque conſulat* : ita ut amplius alius homo diligendus ſit , quam corpus noſtrum , quia cum omnia diligenda ſint propter Deum, nobiſcum alius homo poteſt Deo perfrui , quod non poteſt corpus , cum corpus per animam vivat , qua fruimur Deo . Atque id negari nequit , niſi palam repudiata Auguſtiniana doctrina , imo ipſa caritatis lege confracta , præſcribente talem dilectionis ordinem , quo cetera in Deum confluant . Id etiam ſcribit Noriſius culpans duntaxat amorem libidinis , quo vita corporis fruimur , eique conglutinamur , implicati amore rerum , quæ amitti poſſunt , & quas rationi ſubjectas eſſe oporteret . Quare Barth. Riccius immerito Noriſium redarguit pag. 314. quaſi ſcriptor clariſſimus aſſeruerit *dilectionem corporis affectum eſſe brutalem* , perperam accitis Auguſtini teſtimoniis , ubi affirmatur dilectionem corporalis vitæ eſſe licitam : nam iiſdem locis , quæ Riccius objectat , ac præſertim de Doctrina Chriſtiana , requirit S. Pater , ut corporalis vita diligatur *ordinate ac prudenter* , ut conſtat ex dictis . Puto idem tradere S. Thomam , ubi demonſtrat 2. 2. q. 25. art. 4. quomodo debeat unuſquiſque ſeipſum amare *ſecundum naturam rationalem* , *ut ſibi velit eo bona* , *quæ pertinent ad perfectionem rationis* .

Propositio . Occiſio injuſti aggreſſoris licita eſt , ſi talis occiſio a noxia cupiditate ſequeſtretur , ideſt , amori proximi non præferatur amor corporis , & defenſionem ſui moderetur pacatum rationis imperium ; quod tamen in praxi raro , difficulter , & forte nunquam continget .

Hæc eſt ſententia , ni fallor , Auguſtinenſium Doctorum , etſi videantur affirmare nefas eſſe iniquum graſſatorem occidere : ſaltim id ſentit , qui mihi inſtar omnium eſt , Henricus Noris Tom. 1. p. 1094. male pro ſententia negativa abſolute citatus , cum accurate utramque ad Auguſtini effata componat , & perperam a Riccio impugnetur . Licitum eſſe cum pacato rationis imperio , & non violato ordine caritatis eum , qui mortem intentat , occidere , probatur primo . Exodi XXII. 2. legitur : *Si effringens fur domum , ſive ſuffodiens fuerit inventus , & accepto vulnere mortuus fuerit : percuſſor non erit reus ſanguinis . Quod ſi orto*

ſi orto ſole hoc fecerit, homicidium perpetravit, & eſt reus ſanguinis. In quem locum S. P. Auguſtinus q. 84. in Exodum ait: *Intelligitur ergo tunc non pertinere ad homicidium, ſi fur nocturnus occiditur: ſi autem diurnus, pertinere. Hoc eſt enim quod ait, Si orietur ſuper eum ſol. Poterat quippe diſcerni quod ad furandum non ad occidendum veniſſet, & ideo non deberet occidi. Hoc & in legibus antiquis ſæcularibus, quibus tamen iſta eſt antiquior, invenitur, impune occidi nocturnum furem quoquo modo, diurnum autem, ſi ſe cum telo defenderit; jam enim plus eſt, quam fur*. Licite ergo occiditur, qui venit ad occidendum, &c.

Reſpondet Vanroy legem Exodi eſſe judicialem, ideſt, præſcribere formam qua in judicio adverſus reos procedendum eſt; præſertim, quod in eadem lege dicitur quod poſſit occidi fur diurnus, qui ſe telo defendat, quod in ſolo foro externo licitum eſſe docet univerſa Auguſtiniana Schola. Addit in veteri lege multa fuiſſe impunita, quæ tamen erant illicita, ut pœna tallionis, & libellus repudii: obſervat etiam Auguſtinum ſcribere furem nocturnum *impune occidi*, non, *licite occidi*: addit quod niſi hæc accipiamus de ſolo foro externo, fiet conſequens, poſſe occidi furem etiam quando aliàs poteſt repelli, & ejus occiſio ad propriæ vitæ conſervationem non eſt neceſſaria.

Hæc non abſque magna probabilitate dicta ſunt: & in eorum confirmationem addi poteſt, quod verſio Græca, *οὐκ ἔστιν αὐτῷ φόνος*, *non eſt illi cædes*, Arabica, *erit impunitas*, Syriaca, *non habebit actionem capitalem*, aperte commonſtrant legem Exodi eſſe judicialem, & ſpectare ad politiam, & Reipublicæ tranquillitatem. Falſum eſt tamen in foro interno reum eſſe homicidii, qui neceſſitate coactus, & propriam vitam defendens, graſſatorem interimit. Primo, quia Vulgata noſtra habet, *Non erit reus ſanguinis*, & Auguſtinus, *Intelligitur tunc non pertinere ad homicidium*, & olim R. Jonathan, *Non erit ei reatus effuſionis ſanguinis*, & R. Salomoh, *Non eſt hoc homicidium, de quo in Decalogo*. Quod ſi occiſio non pertineat ad homicidium in Decalogo prohibitum, porro nec in foro interiori labes contrahitur. Deinde, ut argumentatur Noriſius, licet lex illa data eſſet ad regendam rempublicam Judæorum, in ea tamen lege divina voluntas permiſit homicidium, uti permiſit lex Aquilia, & aliæ antiquæ ſæculares: at qui occidit invaſorem, non agit contra voluntatem ſæcularis legislatoris; ergo neque adverſus voluntatem divinam, ideoque non peccat. Præterea tam lex Exodi, quam verba Auguſtini comprehenduntur in cap. *Si perfodiens*, De homicidio: leges autem Canonicæ etiam pro interiori foro latæ ſunt. Sane prior reſponſio Vanroy, quod poſſet occidi etiam fur diurnus, *qui ſe telo defendit*, inanis eſt; quoniam id nec habetur in Exodo, nec citatur ab Auguſtino ut lex divina, ſed ut lex civilis, ex ff. ad leg. Aquiliam l. 4. de qua pro-

proinde inquit, furem illum qui telo ſe defendit, occidi *impune*: at de occiſione furis nocturni ait hanc *non pertinere ad homicidium*. Falſum eſt etiam fuiſſe illicitum dare libellum repudii, & infligere tallionis pœnam, dum hæc permittebantur a lege: ſed illicitus erat finis, quo Judæi lege abutebantur cauſſa odii, aut vindictæ; quam ob rem neceſſe fuit, ut Chriſtus poneret Judæorum licentiæ repagulum. Neque fit conſequens poſſe occidi, aut nocturnum furem, aut graſſatorem, ſi poſſit mors aliunde vitari, quoniam eo in caſu pervertitur, ut paullopoſt explicabo, ordo caritatis.

Probatur 2. ex Romano Catechiſmo P. 3. De quinto præc. n.8. ubi legitur: *Qua etiam ratione, ſi quis ſalutis ſuæ defendendæ cauſſa omni adhibita cautione alterum interemerit, hac lege* (Non occides) *non teneri ſatis apparet*. Reſpondet idem Vanroy agi ibidem de homicidio caſuali: quod, inquit, planum fit ex textu, quia loco citato numerantur cædes aliquæ non peccaminoſæ, quæ præter voluntatem inferuntur, unde mox ſubjungitur, *Qua etiam ratione*, &c. Verum falſa eſt reſponſio Vanroy: de caſuali enim homicidio agitur ſuperiori num. 6. & 8. pertractatur de occiſione aggreſſoris, quæ fit non fortuito, non caſu, *ſed ſalutis defendendæ cauſſa*; ac ſat eſt Catechiſmum legere, *non enim eget majori explicatione*, inquit in Elucidatione Scholaſtica Catechiſmi Joannes Chapeoville Leodienſis. Profecto illis verbis: *Qua ratione, &c.*, innuitur, quod ſicut homicidium caſuale, non imputatur ad culpam, *quia non infertur voluntate, & induſtria*; ita non ſpectat ad ſceleroſam cædem homicidium aggreſſoris, quo intenditur duntaxat conſervatio propriæ vitæ, quoniam homicidium illud præter intentionem infertur, uti medicinali pharmaco accidit ægroti deliquium. Ubique enim Romani Catechiſmi auctores ſequuntur præceptiones D. Thomæ, cujus ſententiam ſupra explicavi.

Tertio probatur ex PP. Cyrillus enim lib. 1. in Joannem cap. 35. ait: *Unde nam Petrus gladium habuit?* Ac reſpondet, *Quia ſecundum legem gladio ſe defendere licebat*. Et ibidem, *Si vi multitudinis invitus ad necem traheretur Chriſtus, omni modo fortaſſis debuiſſent illum diſcipuli defendere*. S. Ambroſius lib. 1. de Officiis cap. 36. num. 178. *Neque in inferenda*, inquit, *ſed in depellenda injuria lex virtutis eſt. Qui enim non repellit a ſocio injuriam ſi poteſt, tam eſt in vitio, quam ille qui facit. Unde ſanctus Moyſes hinc prius orſus eſt tentamenta bellicæ fortitudinis. Nam cum vidiſſet Hebræum ab Ægyptio injuriam accipientem defendit, itaut Ægyptium ſterneret, atque in arena abſconderet*. Plura Eſtius in cit. diſt. 37. ubi ex auctoritate Ambroſii infert, quod ſi hoc pacto defendere ſocium liceat, licet & ſeipſum. Verum tamen eſt, quod S. P. Auguſt. lib. 22. contra Fauſtum ait, conſulta æterna lege non debuiſſe virum Aegyptium, licet injurioſum, & improbum occidi ab eo, qui nullam ordinatam poteſtatem gere-

gerebat: unde nos ſupra lib. xx. cap. 7. alia ratione Moyſen defendimus. Hæc vero quomodo cohæreant, dicam infra.

Probatur quarto; nam occidere injuſtum aggreſſorem, niſi aliter propriæ ſaluti poſſimus conſulere, omnes leges, omniaque jura permittunt, ut habetur in cap. *Significaſti* 2. de Homicidio, & cap. *Si vero*, de ſent. Excommunicat. In cap. etiam *Si furioſus*, decernitur eum, qui mortem aliter vitare non valens ſuum occidit, vel mutilat invaſorem, non contrahere irregularitatem. Nec quicquam officit, quod de irregularitate ante hanc Clementis V. conſtitutionem contrarium ſenſerint antiqui Scholaſtici, nam irregularitas etiam abſque delicto contrahi poteſt, ut a milite, ac judice. Poſſe vim vi repelli, ſi fiat cum moderamine inculpatæ defenſionis, dictat lex naturæ, de qua Cicero in Orat. pro Milone: lex civilis ſuperius laudata: lex Canonica, de qua modo. Quare in Edicto Theodorici cap. 15. habetur: *Qui percuſſorem ad ſe venientem repulerit ferro, non habetur homicida; quia defenſor propriæ ſalutis videtur in nullo peccaſſe*. Quomodo ergo damnabimus, quem omnes prorſus leges abſolvunt?

Dixi tamen licitam eſſe occiſionem graſſatoris, ſi ſequeſtretur a noxia cupiditate. Noxia autem cupiditas intervenit, ſi vel ſubrepat deſiderium ulciſcendi, vel animus conglutinetur dilectione proprio corpori, itaut pro hujus vita, quam unice intendat, nullam adhibeat in repellendo hoſte cautionem, & ſalutem proximi parvipendat; vel denique ſi non ſiſtat in actu defenſionis, dirigatque in aggreſſorem gladium vel enſem eo fine, ut ipſum interimat. Ita ut in foro interiori reus ſit homicidii quiſquis injuriam propulſans agitur vindictæ libidine: quiſquis in ſui defenſionem impellitur ea cupiditate, qua etiam bruta ſeſe roſtro unguibuſque tutantur, non dirigens naturæ motum rationis imperio, ne hæreat tanquam ultimo fini vitæ corporali: quiſquis denique tali animo comparatus eſt, ut ferveſcente ira ſterneret invaſorem, quamquam poſſet alia via intentatam ſibi cædem evadere.

Illicitam eſſe occiſionem aggreſſoris, ſi interſit ulciſcendi libido, patet ex Scriptura, Matth. v. 39. 1. ad Corinth. vi. 7. 1. ad Theſſalon. v. 15. aliiſque in locis. Unde Auguſtinus in Epiſtola ad Publicolam 154. nunc 47. num. 5. ait: *De occidendis hominibus, ne ab eis quiſque occidatur, non mihi placet conſilium, niſi forte ſit miles, aut publica functione teneatur, ut non pro ſe hoc faciat, ſed pro aliis, vel pro Civitate, ubi etiam ipſe eſt, accepta legitima poteſtate, ſi ejus congruit perſonæ*. Liquet autem Auguſtinum loqui de occiſione qua Chriſtianus, cum poſſit repellere aggreſſorem, illum interimit ut hoſtem ulciſcatur, quod nulli licet, niſi fulciatur publica auctoritate: nam & de hoc interrogatus fuerat a Publicola præcedenti Epiſt. 9. 12. & S. Pater poſt recitata verba, inquit: *Qui vero repelluntur aliquo terrore, ne male faciant, etiam ipſis aliquid fortaſſe præſtatur. Hinc au-*

tem dictum eſt, Non reſiſtamus malo, ne nos vindicta delectet, quæ alieno malo animum paſcit, non ut correctionem hominum negligamus: Quibus verbis S. Pater, uti permittit correctionem, qua aggreſſores ſine interfectione repelluntur, vel impugnantur; ita damnat occiſionem quæ non fit publica auctoritate, quæ non ſpectat commodum civitatis, & quæ peragitur ulciſcendi libidine.

Peccare etiam, qui aggreſſorem interimit inhærendo amore vitæ corporis, & huic poſthabendo proximum ſuum, nequit in Auguſtiniana Schola controverti. Ac probatur, quia S. P. Auguſtinus lib. 1. de lib. arbitrio cap. 5. probat ſententiam Evodii dicentis: *Quomodo poſſum arbitrari carere iſtos libidine, qui pro his rebus digladiantur, quas poſſunt amittere inviti; aut ſi non poſſunt, quid opus eſt pro his uſque ad hominis necem progredi?* Id confirmat ex quo ſi vita corporalis amitti poteſt, debet contemni, nec haberi in tali pretio, ut ejus intuitu frangatur æterna lex, quæ vult ut omnia ſint ordinatiſſima, & proximus pluſquam corruptibile corpus diligatur. *Quomodo enim* (ait) *apud eam legem ſunt iſti peccato liberi, qui pro his rebus, quas contemni oportet, humana cæde polluti ſunt?* Idem corroborat cap. 15. ejuſdem libri, ubi poſteaquam docuit temporali vita utendum eſſe, non fruendum, ait: *Cum igitur eiſdem rebus alius male, alius bene utatur, & eis quidem qui male amore inhæreat, atque implicetur, ſcilicet ſubditus eis rebus, quas ſibi ſubditas eſſe oportebat, & ea bona ſibi conſtituens, quibus ordinandis beneque tractandis ipſe eſſe utique deberet bonum: ille autem qui recte his utitur, oſtendat quidem bona eſſe, ſed non ſibi, non enim eum bonum melioremve faciunt, ſed ab eo potius fiunt. Et ideo non eis amore conglutinetur, neque velut membra ſui animi faciat, quod fit amando, ne cum reſecari cœperint, eum cruciatu ac tabe fœdent, ſed eis totus ſuperferatur, & habere illa atque regere cum opus eſt paratus, & amittere, aut non habere paratior.* At qui pro libidine corporalis vitæ occidit aggreſſorem, temporali bono quod poteſt amitti hæret amore, & corpori conglutinatur; igitur corporali vita non utitur, ſed fruitur, & caritatis ordinem pervertit. Hanc doctrinam tradit S. P. de Doctrina Ch. ut ſupra diximus; ideoque falluntur, qui putant illum retractaſſe quæ ſcripſerat de libero arbitrio, tametſi hoc opus exornarat nondum ſacra eruditione imbutus, in eoque plura inquirendo potius, quam definiendo tradiderat. Noriſius, *Non eſt neceſſe*, inquit, *ut dicamus ſanctum Doctorem priorem ſententiam retractaſſe, cum præcipue ab ſcripto libro primo de libero arbitrio poſt triginta, & amplius annos libros retractationum ſcribens illam priorem ſententiam non expungens, iterum approbaſſe cenſendus ſit.* Male itaque de Noriſio ſcribit Riccius pag. 307. *Falſo dicit Auguſtinum eam retractaſſe, &c.*

Non latuit S. Thomam hæc Auguſtiniana doctrina; citata enim quæ-

quæſtione 64. docet illicitum eſſe, *quod homo intendat occidere hominem ut ſeipſum defendat, niſi ei qui habet publicam auctoritatem, qui intendens hominem occidere ad ſui defenſionem, refert hoc ad publicum bonum, ut patet in milite pugnante contra hoſtes, & in miniſtro judicis pugnante contra latronem, quamvis etiam & iſti peccent ſi privata libidine moveantur*. Si ergo privata libido reddit illicitam occiſionem patratam ab eo, qui habet occidendi publicam auctoritatem; a fortiori damnabilem reddet cædem a privato homine illatam. Huc etiam ſpectat momentum, quo utitur Auguſtinus Triumphus; quia ſcilicet animam proximi plus tenemur diligere, quam corpus proprium, quod poſſumus amittere inviti; unde qui ne perdat temporalem vitam non conſulit ſaluti animæ aggreſſoris, diligit ſemetipſum inordinate, ac pervertit ordinem dilectionis. Sunt ejuſdem generis argumenta a Magiſtro Gavardi producta. Quibus reſponderi ſolet cum Soto lib. v. de Juſtitia, & jure q. 1. art. 8. exigere quidem caritatis præceptum, ut corporalem vitam pro incolumitate reipublicæ, & pro ſalute proximorum ſpirituali impendamus, at non quando ipſimet proximi ſciunt ſe male agere, & poſſunt a monomachia, & infeſtatione ceſſare, nec ceſſant ſua culpa; quippe neceſſum non ſit ob aliorum voluntariam pervicaciam vitam profundere. At primo ex ſententia Soti ſequitur, quod nefas ſit occidere etiam cum moderamine defenſionis inculpatæ ebrium, aut amentem, quem probabiliter exiſtimes non eſſe in gratia, eo quod per peccatum mortale inciderit in amentiam, vel ebrietatem; tunc enim invaſor neſcit ſe male agere: atque id arbitror inconcuſſum, & ex momento Auguſtini Triumphi legitime illatum; ut vidit etiam Florentius de Cocq Tom. 2. Tract. v. cap. 3. Præterea diſtinguendum eſt opus externum ab animi intentione: & licet non tenear ob furorem alterius vitam profundere; vitam tamen meam tueri debeo pacato rationis imperio, ob bonum reipublicæ, ob neceſſitatem familiæ, atque ut moriar cum majore probabilitate ſalutis, non motus illa cupiditate, inquit Noriſius, qua ad ſui defenſionem etiam bruta impelluntur: non quod amor propriæ vitæ ſit illicitus & brutalis, ſed quia *motus naturæ ſenſitivæ*, in qua communicamus cum brutis, regi debet imperio rationis juxta ordinem caritatis, quæ præcipit ut magis diligatur anima proximi, quam corpus proprium, ut inquit in reſponſ. ad 1. Triumphus.

Poſtremo peccare qui ira aggreſſorem proſternit, nec vitæ ſuæ defenſionem, ſed alterius mortem intendit, expreſſe docet ibidem ſanctus Thomas, demonſtratque lex naturæ, quæ nullum nobis in alterius vitam jus impertitur, niſi in caſibus enumeratis pag. 70. quando nempe id poſtulat ſalus reipublicæ, juſtitiæ æquitas, bonumque præſtantius. Atque hinc ſequitur vix in praxi poſſe contingere, quando ſine culpa occidatur aggreſſor. Enim vero fieri non poteſt, ut in prom-

Digitized by Google

ptu ſit recta rationis conſideratio, qua pacato imperio frenetur motus cupiditatis, nec animus vitæ temporali ſubjiciatur: ut ita repellatur injuria, ne ira & indignatione animus concitetur: ut *per accidens* tantum, non intentione occidentis proſternatur graſſator. Quamobrem Theologi Auguſtinenſes, nec non PP. S. Mauri in Notis ad Auguſtinianam Epiſtolam 47. negativam ſententiam propugnant; illamque tradidit S. Ambroſius lib. III. de Off. cap. 4. num. 27. ſcribens: *Non videtur quod vir Chriſtianus & juſtus, & ſapiens quærere ſibi vitam aliena morte debeat, utpote qui etiamſi in latronem armatum incidat ferientem referire non poſſit, ne dum ſalutem defendit, pietatem contaminet. De quo in Evangelii libris aperta, & evidens ſententia eſt,* Reconde gladium tuum; omnis enim qui gladio percuſſerit, gladio ferietur. *Quis latro deteſtabilior, qui venerat ut Chriſtum occideret? Sed noluit ſe Chriſtus perſecutorum defendi vulnere, qui voluit ſuo vulnere omnes ſanare.* Ex hoc loco intelligitur, cur idem Ambroſius lib. 1. cap. 36. commendaverit fortitudinem Moyſi, qui non per accidens, ſed datâ operâ percuſſit Aegyptium, quia ſcilicet non contaminavit pietatem, nec vitam ſibi aliena morte quæſivit, ſed quia præclara animi intentione, in qua prima vis fortitudinis, honeſtas, & illud πρέπον cernitur, ut inquit eodem cap. n. 181. ſtuduit proximum eripere; quod non licet carnali affectu impellente, nec in illud, quod honeſtum ac decorum proponitur, intentione directâ. Quoniam vero occidere ex intentione non licet, niſi ordinata poteſtate; Moyſen, quem Ambroſius defendit ex fortitudine animi ob quam non contaminavit pietatem, Auguſtinus ſcribens contra Fauſtum lib. 22. cap. 70. ait dediſſe ſigna vitioſa magnæ fertilitatis, quia peregrinum fratrem non obſervato ordine poteſtatis inultum eſſe non pertulit, ſed Quæſt. 2. in Exodum etiam ex hoc capite excuſat, quoniam videtur jam divinitus fuiſſe admonitum, dandam per ipſum ſalutem fratribus, ut colligitur ex cap. VII. Act. Atque ex his Auguſtini & Ambroſii ſententiæ facile conciliantur.

Difficultatum Enodatio.

At nunquam abſque culpa occidi injuſtam vitæ aggreſſorem probant 1. ex quo *Non occides*, præceptum divinum ſit, in quo nulla præſumi debet exceptio, niſi ipſa divina lege exprimatur. Quare S. P. Auguſtinus lib. 1. de Civit. Dei cap. 21. aſſignatis tribus capitibus, ex quibus occiſor excuſatur a culpa, quæ ſunt, ſi bella Deo auctore gerantur, ſi occidatur iniquus publica poteſtate, & ſi aliquis ſeipſum interimat ſpeciali inſtinctu, *His igitur exceptis*, inquit, *quos vel lex juſta generaliter, vel ipſe fons juſtitiæ Deus ſpecialiter occidi jubet, quiſquis hominem, vel ſeipſum, vel alium quemlibet occiderit homicidii*

Digitized by Google

dii crimine innectitur. Et lib. 22. contra Fauſtum cap. 10. *Ille utitur gladio male, qui nulla legitima poteſtate vel jubente, vel concedente in ſanguinem alterius armatur*.

Reſpondemus illum, qui ſe cum moderamine inculpatæ tutelæ defenſans interimit graſſatorem, uti publica auctoritate; talem quippe occidi lex naturæ, lex divina, lex canonica, & lex civilis permittit, ideoque niſi violetur ordo caritatis, & niſi intendatur mors aggreſſoris ob concitationem iræ, & noxiam libidinem, qua vita proprii corporis præferatur ſpirituali proximorum ſaluti, damnari nequit occiſor. Sane Auguſtinus in lib. 1. de Civitate Dei demonſtrat, *nullam eſſe auctoritatem, quæ Chriſtianis jus voluntariæ necis attribuat*; & contra Fauſtum loquitur de illo, qui cædem intentans *in ſanguinem alterius armatur*. Non intentat vero mortem, non arrogat ſibi jus voluntariæ necis, non armatur in alterius ſanguinem qui intendit propriæ duntaxat vitæ conſervationem, idque non affectu brutis communi, ſed per rationis imperium directo. Eodem pacto explicatur quod ſcribit Epiſt. ad Publicolam, in qua prohibet ne quis adverſus aggreſſorem armetur ut illum occidat, ſive id faciat ulciſcendi libidine, ſive abſque ordinata poteſtate, ut ſupra diximus: ideoque S. Thomas 2. 2. q. 64. art. 7. ad 1. ait: *Ad primum ergo dicendum, quod auctoritas Auguſtini intelligenda eſt in eo caſu, quo quis intendit occidere hominem, ut ſeipſum a morte liberet*. Quoniam tamen vix percipi poteſt, quomodo in praxi non intendatur mors aggreſſoris, & animus ſuperferatur vitæ corporali, quæ poteſt amitti; fatemur quoque vix contingere, ut iniquus aggreſſor abſque culpa occidatur.

Præterea objicies. Prohibentur Chriſtiani reſiſtere malo, Matth. v. 39., & malum pro malo reddere, ad Rom. XII. 17. At quomodo non reſiſtit malo, quomodo malum pro malo non reddit, qui invaſorem mutilat, & obtruncat? Chriſtus etiam Petro gladium in ejus defenſionem evaginanti, Matth. XXVI. 52. inquit: *Converte gladium tuum in locum ſuum: omnes enim qui acceperint gladium gladio peribunt*. Quæ autem juſtior eſſet occiſio ea, quam pro Chriſti vita diſcipulus intentabat? Si ergo non licuit Petro gladio ſatellites coercere, nec licet cuilibet in ſui; vel alterius defenſionem alium percutere, & enecare. Hinc Ambroſius lib. x. in Lucam cap. 22. num. 53. Petri factum expendens ſcribit, quod referire licuit tantum *uſque ad Evangelium*. Habet ſimilia lib. III. de off. cap. 4. de quibus ſupra.

Reſpondemus his locis redargui tantum ulciſcendi cupidinem, ut vidimus præcedenti cap. 18. alioquin nefas quoque eſſet Chriſtianis bellum gerere, ſeipſos defendere, & iniquos hoſtes coercere, quod nullus dixerit, niſi heterodoxus. In Petro quid reprehendendum fuerit, paucis oſtendam. Primò ad repellendos hoſtes gladio utendum non eſt, niſi prius adhibeatur ratio ac prudentia; hæc enim arma nobis natura dedit,

dedit, non roſtra, non cornua, non ferarum ungues; ac Petrus non ratione ac prudentia, ſed cæco amoris impetu ducebatur: quid enim adverſus multitudinem ſolus poterat conſequi tractando gladium? Id obſervat Victor Antiochenus in Catena Græcorum Poſſevini pag. 327. Deinde, quia ſponte Dominus mortem ſubibat, & implendæ erant Scripturæ: quamobrem aliàs Petrum redarguerat Matth. XVI. 22. quum prædicente Domino futuram paſſionem, inquit Apoſtolus, *Abſit a te, Domine*. Atque id obſervat Chryſoſtomus Hom. 84. in Matth. pag. edit. Commel. 327. Tandem impedienda non erat mors decreta pro humani generis redemptione, ut docet cit. lib. 3. de Offic. S. Ambroſius. Illa autem verba, *Omnes qui acceperint gladium gladio peribunt*, auctore ibidem Chryſoſtomo non ad Petrum ſpectant, ſed *ad illorum, qui Chriſto inſidiabantur, ſupplicium*: ſive ad illos, qui mortem vel punitionem intentant abſque legitima poteſtate, ut exponunt Lyranus Eſtius, & Menochius XIII. Volum. Bibliorum Max. pag. 312. Porro Ambroſius in Lucam ait quod non referire pertineat ad perfectionem Evangelii; atque id nullus negat. Ait enim: *Lex tamen referire non vetat, & ideo fortaſſe Petro duos gladios offerenti, Satis eſt, dicit, quaſi licuerit uſque ad Evangelium, ut ſit in lege æquitatis eruditio, in Evangelio bonitatis perfectio*. Aut Ambroſius culpat *referire* abſque præclara intentione animi, quod magis bonum eſt, præferentis: ob quam intentionem lib. 1. cap. 36. commendavit Moyſis fortitudinem.

Inſuper objicies: Ait Auguſtinus in 1. de lib. arbitrio cap. 5. demonſtrantque Auguſtiniani Theologi, illum qui in ſui defenſionem occidit alterum, amore corpori conglutinari, & noxia moveri libidine. Producta ſunt paullo ſupra teſtimonia Auguſtini, & Auguſtinenſium argumenta.

Reſp. nos neque ab Auguſtino, neque a noſtratibus recedere: negamus tantum intereſſe noxiam libidinem, dum occiſor non movetur ulciſcendi cupidine, dum in ſui defenſionem vigilat pacato imperio rationis, dum non intentat aggreſſori mortem, & hæc accidit præter intentionem ſe defendentis: quod fatemur perraro in praxi contingere: Hinc S. Pater Epiſt. 153. alias 54. ad Macedonium inquit: *Cum homo ab homine occiditur, multum diſtat utrum fiat nocendi cupiditate, vel injuſte aliquid auferendi, ſicut ſit ab inimico, ſicut a latrone; an ulciſcendi vel obediendi ordine, ſicut a judice, ſicut a carnifice; an evadendi, vel ſubveniendi neceſſitate, ſicut interimitur latro a viatore, hoſtis a milite*. Eam ob rem Noriſius, cui ſubſcribimus, ait diverſa Auguſtini effata componenda ex verbis S. Patris lib. 1. de lib. arb. cap. 5. *Poteſt ergo illi legi, quæ tuendorum civium cauſa vim hoſtilem eadem vi repelli jubet, ſine libidine obtemperari*; ita ut occiſio invaſoris ſit licita, ſi a noxia cupiditate ſequeſtretur, uti ſequeſtratur in milite, qui bonum Reipublicæ, & civium incolumitatem intendit, peccat tamen

men & ipſe, *ſi privata libidine moveatur*, inquit ſanctus Thomas.

Oppones 4. Peccare etiam qui occidit ſalutis ſuæ cauſſa ſcribit S. Baſilius Epiſt. ad Amphilochium can. 8. 43. 55. S. Bernardus de Præcepto, & diſpenſat. cap. 7. n. 13, & de Nova milit. cap. 1. Sacri etiam Canones citati a Lupo de Opin. Probabili cap. 8. præſertim 28. in Append. ad capitul. Reginonis, indicunt pœnitentiam quadraginta dierum iis, qui Diaboli membra interficiunt, ſine odii *meditatione*, *& ſe, ſuaque liberando*. Etiam S. Cyprianus Ep. 56., & 37. ait Chriſtianis nefas eſſe occidere *nocentem*, & eſſe neceſſarium *occidi*.

Reſp. His nos nequaquam urgeri, cum aſſeramus illicitam eſſe occiſionem, qua mors aggreſſori intentatur, & quæritur vita corporis morte aliena, non ordinata caritate, ſed noxia libidine. Deinde reſpondemus S. Baſilium cit. canone 8. loqui de occiſore, qui enſem, ſecurim, aut alia inſtrumenta jaculando *ſatis præſetulit ſe animi perturbatione vitam homini non peperciſſe*. Canon. 43. illum homicidam appellat, *qui prior percuſſit, ſive ultus eſt*: & can. 55. inquit arcendos ab Eccleſia, qui abſque ordinata poteſtate *ſe latronibus adverſos objiciunt*. S. Bernardus priori in loco agit de homicidio voluntario, quod perpetratur neceſſitate quidem ſe defendendi; ſed intendendo mortem aggreſſoris: nam pertractat de iis, qui libera voluntate legem tranſgrediuntur, atque ob diverſum finem inquinantur graviori, aut leviori facinore. Ac de nova militia perſtringit illam occiſionem, *in qua occiſor lethaliter peccat, & occiſus æternaliter perit*: non peccat autem, qui cædem alteri non intentat, nec eſt voluntaria cauſſa damnationis, quam aggreſſor pervicaciſſime incurrit. In canone 28. Reginonis, primo pœnitentia indicitur iis, qui interficiunt latronem, cum poſſit comprehendi abſque præda, deinde iis, qui ſine odii meditatione interficiunt diaboli membra, voluntarie tamen occidunt pro vita corporali quos ſciunt in æternum perire: atque in priori caſu deeſt moderamen; in altero pervertitur caritatis ordo. Cyprianus denique pertractat de tempore perſecutionis, quo fidei cauſſa debet quiſque ſubire martyrium: quo ſenſu etiam Lucifer Calaritanus ait in libro ad Conſtantium, *Non occidere, ſed occidi propter Dei filium docemur*.

Ultimo objicies: Si omnia jura permittunt, ut vis hoſtilis vi repellatur, ſi occiſor furis nocturni eſt immunis a culpa, ſi ordine caritatis non tenemur magis alienæ vitæ, quam propriæ conſulere: cur etiam non poterit occidi injuſtus aggreſſor mortem illi intentando, & dum nulla alia via eſt evadendi, etiam illius cor, aut jugulum armis petendo?

Reſp. id ſententia noſtra eſſe illicitum, quoniam idem jus naturale, quod permittit ut vim vi repellamus, præſcribit etiam ut vis ſenſuum, qua movemur ad propulſandam injuriam animo ulciſcendi, repellatur vi rationis præcipientis ut ordo caritatis non pervertatur: quod

Digitized by Google

quod ſi vis rationis conſequatur, dicimus licite aggreſſorem occidi. Affirmamus eo pacto non peccare qui pro familiæ ſuæ incolumitate occidit furem nocturnum neſciens num venerit ad occidendum aut furandum, ſi aliàs non ſuccurrat conſilium, ac ratio vitandi periculum; quoniam ſalus ſui ipſius, uxoris, & filiorum præferenda eſt vitæ unius graſſatoris. Eadem ratione aſſerimus prætermittendam non eſſe, ut inquit S. Thomas, moderatam defenſionem *ad vitandam occiſionem alterius, quia plus tenetur homo vitæ ſuæ providere, quam vitæ alienæ*: ſed negamus poſſe occidere aggreſſorem ut ſeipſum defendat, illi mortem intentando; quia nefas eſt quærere vitam propriam morte aliena, quam ſupremus Judex juri ſuo, ac ordinatæ poteſtati, infligendam improbis reſervavit. Poſtremo dicimus vitam proprii corporis diligendam; ſed cum amitti poſſit, debeatque pro ſalute ſpirituali proximorum noſtrorum contemni, ita ſervandam illam eſſe, ut hæc ſalus voluntate noſtra non periclitetur: ut animum noſtrum regat caritas, nec frangat ira, nec flectat noxia cupido: ut denique nos defendamus non tanquam bruta, quorum præſtantius bonum eſt vita corporis, ſed tanquam rationales homines, quorum ſumma felicitas eſt vita animæ. Hæc autem vita haberi nequit ſine virtutum omnium nobiliſſima ac jucundiſſima, de qua hactenus diſputavi, ideſt, CARITATE.

DE THEOLOGICIS DISCIPLINIS

LIBER VICESIMUS QUARTUS

In quo pertractatur de corporis, animique Oblectamentis.

VIx dum ſuperiorem librum abſolveram, & ecce VIII. Idus Februarias ſupremus Eccleſiæ Rector, Aſſertor Fidei, Juſtitiæ Vindex, literarum Patronus, & Decus Aetruriæ noſtræ immortale CLEMENS XII., ut definitum erat, naturæ conceſſit. Univerſam Urbem ejus munificentià ampliſſimis ædificiis, Capitolino Muſæo, Fontium, Templorumque majeſtate, atque innumeris aliis vetuſtæ, ac novæ dignitatis monumentis ornatam acerbiſſima mors in luctum, mœroremque convertit. Parentatum illi quidem incruentis ſacrorum miniſtrorum holocauſtis, ſplendido funebrium pegmatum apparatu, excultis Epitaphiſtarum næniis, elaborata panegyri, Purpuratorum Patrum frequentia, magno populorum conventu, univerſorum denique precibus, atque lacrymis: ſed hæc omnia neque potuerunt ſatis Demortui merita celebrare, neque viventium conſolari dolorem. Quamobrem Eccleſiaſtica plebs optimo viduata Paſtore, ſanctiſſimoque orbata Magiſtro inſiſtit quotidianis obſecrationibus, ut cæleſtis Soſpitator, qui pollicitus eſt ſe nunquam nos orphanos derelicturum, Eccleſiæ ſuæ talem Sponſum exhibeat, in quo CLEMENTIS beneficentiam, religionem, pietatem, ſoli-

Digitized by Google

citudinem, ſtudiumque erga nos maximum experiamur. Nec aliquem futurum arbitror, qui ægro animo patiatur inhiberi hac de cauſa popularia Bacchanalium tripudia, & præcedentia Quadrageſimale jejunium oblectamenta: in quibus licet ſervent nonnulli debitam moderationem, ſolet nihilominus multitudo, quæ ſemel conceſſis abutitur, vere bacchari, modum excedere, atque inſanire. Quare de his propoſui feſtivo quodam, lepidoque diſſerendi genere pertractare; ut nemo moleſte ferat, ſi careat iſtiuſmodi voluptatibus, eiſque omnes utantur ſobrie ac temperanter, ſi affluant: ii tandem qui nos patiuntur inſipidos ineptoſque diſputatores, conditum aliquid profanâ eruditione delibent.

CAPUT I.

De Bacchanalium conſuetudine.

QUo ergo tempore agendis Bacchanalibus dat operam, inſanitque plebs Chriſtianorum, contigit ut ſcribendo libros de humanis Officiis vim facultatemque meam exercerem. Ipſa temporis occaſio me impulit, ut præcedentibus iſtum ſuperadderem & argumento priorum non diſſimilem, & morum inſtitutioni percommodum, & rerum dicendarum lepore & venuſtate jucundum. Pertracto enim de oblectationibus, quarum cauſâ plura exercentur humanorum actuum officia, neque ſolas trado moralis Theologiæ præceptiones, verum etiam Veterum mores, & quædam inſuavis diſputationis condimenta. Primo autem loco de Bacchanalibus inſtituo ſermonem.

Propositio I. Bacchanalium origo, & uſus antiquus eſt, fuitque olim magnopere deteſtandus, & execrabilis.

Ipſum Bacchanalium nomen, inſtitutio, auctor, & ritus propoſitionem commonſtrant. I. *Bacchanalia* dicuntur, quaſi Bacchi ſacra: Bacchus vero nomen habet ἀπὸ τοῦ βαχεῖν, *incompoſite vociferari*, aut ἀπὸ βακχεύω *furore agitor*. Appellatur & Liber a vino, quod liberat a triſtitia: dum enim perpotatur immodice, *Tunc venit riſus, tunc pauper cornua ſumit*, inquit Ovidius. Dixere & Dionyſium, quod fabulæ tradant infantem perductum ad antrum Nyſæ, Semele matre a Jove compreſſa fulgure ac tonitru exanimata & extincta: atque ita a Deo Jove, & Nyſa nympha Dionyſii nomen derivatum eſt. Scribunt Poetæ & a Parcis immanibus cinctum anguibus, diſcerptumque a Titanibus. Cornibus taurinis Bacchi ſimulacra ornarunt Græci, quod cornu antiqui biberint; unde vini propinator dictus *Pincerna*. In altera manû thyrſum, in altera ſcyphum defert, inſidetque vehiculo

culo cum Pardis bijugibus. Hæc omnia vini, atque ebrietatis effecta, & ebrioſi inſaniam, furoremque demonſtrant. De ipſius autem Bacchi obſcœnitate & flagitiis vide Lactantium lib. 1. Inſtitut. cap. x. Arnobium in v. pag. 72. Clementem Alexandr. in Admonit. ad Gentes, Commodianum Inſtruct. x11. & L. Gyraldum Ferrarienſem Synt. v111. Deorum. Ab ipſo ergo nomine Bacchi liquet Veterum Bacchanalia fuiſſe quædam ſacra inſanæ, & execrabilis ſuperſtitionis. II. Execrabiliora autem deprehenduntur, ſi dicamus, quinam fuerit Bacchanalium primus inſtitutor & auctor. Conſtat enim ex Jul. Firmico de Errore Profan. Relig. cap. 6. hujuſmodi auctorem fuiſſe Liberum Thebanorum Tyrannum, *ut mente captas nobiles feminas & libidinum miniſtras haberet, & ſcelerum*. Conſentit Tacitus, qui lib. x1. Annal. cap. xxx1. ſcribit Meſſalinam ludicrum tale celebraſſe, ut tegeret adulterium: & Livius, qui lib. 1x. dec. 1v. appellat Bacchanalia viam unicam corruptelæ. Obſcœniſſimum ergo auctorem habuere Bacchanalia, & obſcœnitatis gratia fuerunt inſtituta. III. Ritus Bacchanalium quanta impudentia, & inverecundia, necnon flagitioſiſſimis verbis fuerit pernicioſum ac turpe, narrat S. P. Auguſtinus lib. v11. de Civit. Dei cap. xx1. Sat eſt honeſtiſſimas matresfamilias palam perfeciſſe, quæ nec meretrix, ſi matronæ ſpectarent, facere poterat in theatro. Minus improba erant quæ narrat Blondus lib. 2. de Roma Triumphante, conveniſſe nudos viros cum nudatis omnia membra mulieribus, matronis, viduis, virginibus, veluti omne amiſiſſent diſcrimen. Iidem pene ritus erant Madianitarum, & Moabitarum in cultu idoli *Beel-Phegor*, de quo Num. xxv. 3. & Pſalm. cv. 28. Idem eſt enim Hebræis פער, ac Latinis, *aperire*, *exponere*, *denudare*: unde *Beel-phegor* idem eſt, ac Deus turpitudinis, quem πριάπον dixerunt, ut in caput 1x. Oſee animadvertit D. Hieronymus, & quem in ſacris Bacchi ploſtellis impoſitum circumferebant, ut citato loco Auguſtinus; cumque hoc turpiſſimum idolum colerent liquidis ſeminibus fructuumque liquoribus, hortis quoque cuſtodiendis præficiebant. Itaque ſive ſpectes Bacchanalium inſtitutionem, ſive auctorem ac finem ſive denique celebrationem ac ritum, indubitatum eſt deteſtabiliora eſſe omnibus aliis oblectamentis. Atque hinc eſt, quod etiam Romanus Senatus non modo ab Urbe, ſed ab univerſa Italia olim Bacchi ſacra eliminavit, ut refert Tertull. cap. 6. Apologetici: Scythæ autem apud Herodotum lib. 1v. cap. 18. ea reprehenderunt tanquam inſaniæ turpitudinem; & Phœnices hæc & conſimilia deliramenta fieri patiebantur duntaxat in nemore poſito in parte prœalti montis, quò nemo honeſtus audebat accedere; inquit Euſebius lib. 111. de Vita Conſtantini.

Propositio II. Bacchanalia quomodo nunc celebrantur ab aliquibus, qui conniventia, & conceſſione Principum abutuntur, connumerari nequeunt inter honeſta & licita oblectamenta.

Si enim ſuperſtitioſæ idololatriæ ritus, & nefariam illam turpitudinem ſacrorum Liberi prætermittimus: hæc Bacchanalia licentiam longe ſuperant antiquorum. I. Primo id comprobat hodiernus uſus perſonarum, ſive larvarum. Primus perſonarum uſus fuit in Scenis auctoribus Cincio, & Faliſco, ut ſcribit M. A. Muretus in Præf. ad Terentium. Cauſſam vero profert Satyra IV. Horatius, ut perſonati actores majori libertate recitarent,

Si quis erat dignus deſcribi, qui malus, aut fur,
Qui mœchuſve foret, aut ſicarius, aut alioqui
Famoſus.

Priori ergo Bacchantium ætate perſonati improbos notabant: nunc in bonos æque ac malos obloquuntur, & abſque fabularum venuſtate jaciunt in ſingulos dicteria. Imo in Theatris proprio vultu, & perfricata fronte conviciatores bacchantur. Extra ſcenas autem, nunc quoque, ut canit in 2. Georgicon Virgilius,

Verſibus incomptis ludunt, riſuque ſoluto,
Oraque corticibus ſumunt horrenda cavatis.

Retinet ergo hac in parte præſens conſuetudo veterum Bacchanalium deformitatem. II. Quod mulieres incedant virili habitu, virique muliebri, dicitur Deut. XXII. 5. *res abominabilis apud Deum*. R. Maimonides ſcribit hanc ſexus permutationem inſtitutam in honorem Martis, ac Veneris: & quidem Veneri in Cypro viros ſacrificaſſe in veſte muliebri, & mulieres in virili veſte, ſcribit etiam Servius in II. Aen. Verum idolorum cultu ſublato, adhuc jure clamat Satyricus:

Quem præſtare poteſt mulier larvata pudorem,
Quæ fugit a ſexu?

III. In comœdiis, choreis, conviviis, ludiſque etiam nunc laxari, ut in perantiquis Bacchanalibus, intemperantiam atque libidinem res per ſe loquitur, nec non evincit veritas proximis capitibus declaranda. IV. Quamquam uſus Bacchanalium innumeris flagitiis minime redderetur illicitus; non deberet Chriſtianus, eo tempore, quo Eccleſia deponit veſtimenta jucunditatis, atque ad pœnitentiam invitat, quod in Dominica Septuageſimæ, & ſequentibus præſtat, crapulæ & Veneri turpiter indulgere; maxime, quod Catholicis Romanis ſolent hoc præſertim crimen Novatores objectare. Neque enim ſufficientem excuſationem præbet proximum Quadrageſimale jejunium: quippe ad iſtud nequit parari aditus per temulentiam, quomodo ad juſtitiam non devenitur per fraudem, neque ad ſobrietatem per laſciviam; ut docet Hom. 1. de laud. Jejunii Magnus Baſilius.

Propositio III. Excedens, atque immoderata Bacchanalium voluptas, quamvis expers pervetuſtæ malitiæ, Chriſtiano homine, etiam quà rationali duntaxat, indigna eſt.

Quantum ad Chriſtianum, nulla eſt difficultas: quippe illum non latet,

latet, Eccleſiaſten aſſerere cap. II. 11. *Vidi in omnibus vanitatem, & afflictionem animi*. Novit inſuper terrenas voluptates fluxas eſſe, & comparari aquæ, de qua legitur Joannis IV. 13. *Omnis, qui biberit ex aqua hac, ſitiet iterum*. In quem locum Auguſtinus Tractatu in Joan. XV. *Quid eſt* (inquit) *qui biberit de aqua hac, ſitiet iterum? Et verum eſt ſecundum hanc aquam: & verum eſt, ſecundum quod ſignificat illa aqua. Etenim aqua in puteo voluptas ſæculi eſt in profunditate tenebroſa. Hinc eam hauriunt homines hydria cupiditatum*. Præterea Fidelis credit repromiſſam ſempiternam felicitatem lugentibus, abnegantibus ſemetipſos, crucemque ferentibus. Haud ignorat ſe peregrinari a Domino, iter ſuum dæmones quaſi latrunculos obſidere, inſtare undique pericula, occaſiones peccandi, mortem, incertum exitum, atque exitium irreparabile. Etiam fide deſtitutus experitur 1. inanium voluptatum amatores ſubſtantiam ac bona temporalia dilapidare, ut de luxurioſo adoleſcente narrat Lucas cap. XV. 2. afficere ſemetipſos ignominia quemadmodum de Salomone legimus Eccleſiaſtici XLVII. 22. 3. in ipſa voluptatum conſecutione ſentire excruciantem ægritudinem, laboremque moleſtum. *Vacat enim* (inquit Seneca) *pudicitia, libido occupatiſſima eſt: omnium virtutum tutela facilior, vitia magno coluntur*. 4. Cum in recte factis abeat labor, & maneat honeſtas, in voluptatibus tranſit delectatio, & remanet turpitudo. Tandem, ut in Proverbio eſt, *extrema gaudii luctus occupat*: atque ut ajebat Boetius:

Habet omnis hoc voluptas,
Stimulis agit fruentes.

Ipſa itaque humana ratio, ipſumque experimentum demonſtrant quam pernicioſum ſit voluptate nimia geſtire.

CAPUT II.

De Theatris, & Comœdiis.

POSTEAQUAM noxias Bacchanalium voluptates generali oratione perſtrinximus, operæ pretium eſt illas expendere, quæ ex Theatrorum frequentia percipiuntur.

PROPOSITIO I. Major interdum apparet luxus & inſaniens libido in quibuſdam hodiernis Theatris, quam in iis, quæ primum in cultum Veneris inſtituere Gentiles.

Demonſtr. 1. ex Theatri ſtructura. Athenienſes non aliud, quam ligneum erigebant, ut illud tranſactis diebus ſpectaculorum ſtatim diſſolverent: atque hinc apud Heſychium Theatra appellantur *lignea tabulata*. Idem ſervatum eſt Romæ, antequam ſaxeum conſtrueret Q. Gallus: unde Auſonius de ludo Sapientum inquit:

Ædi-

Digitized by Google

Aedilis olim ſcenam tabulatam dabat,
Subito excitatam, nulla mole ſaxea.

Nuda ut plurimum erant, & ſine tecto; ideoque Chryſoſtomus hom. IV. in Eſaiam ait: *Sudant in Theatro, nudo capite ſolis ardorem excipiunt, ut fiant captivi mortis, & ſcorti mancipia*. Scenæ, quamquam Muræna poſuit elegantiſſimam, & argenteam, fuere a principio arborum rami cum frondibus, & corymbis. Servius,

Illic quas tulerat numeroſa palatia frondes
Simpliciter poſita ſcena ſine arte fuit.

Compara nunc, Lector, cum his moles Theatricas in urbibus noſtris erectas, picturis ornatas, undique cinctas, & coopertas, & quotannis ſcenas, & orcheſtras diſpendio maximo renovatas. II. Ex ſubſelliis, eorumque diſpoſitione. Ex quo enim ſpectatores ſedere cœperunt, cum antiquitus ſtarent, Athenis Senatoribus deſtinatus fuerat locus dictus Buleuticus, tum ceteris ſervato ordine, ita ut mulierum, & virorum, auctore Ariſtophane in Avibus, ſedes fuerint ſemper diviſæ. Atque mulieres & hoſpites ſpectabant circa alnum ſedentes, in loco ſcilicet Theatrorum remotiſſimo. Romæ pariter ſtabant Senatores in Orcheſtra primiſque ſubſelliis, tum cives, & alii diſpoſiti, & a mulieribus ſeparati. Quanto ergo ſunt Chriſtianorum Theatra deteſtabiliora veteribus, cum in iſtis confuſe ſedeant viri ac mulieres, proci & puellæ, nobiles ac plebei? III. Ex facta Actoribus Scenicis donatione. Quinque enim denarios ſingulis tantum diſtributos liquet ex Epiſtola Senecæ LXXXI. Cum autem Tiberius munerum corrupiſſet impenſas, Marcus Antonius ſtatuit, ut Scenici nonniſi quinos aureos acciperent. Nunc vero Cantoribus, & cantantibus feminis, quingentorum ſaltem aureorum munera ſcenica donatione tribuuntur; quæ certum eſt ſubripi ex debita pauperibus eleemoſyna. IV. Ex Hiſtrionum ornatu. Tragici quippe prodibant capite gibbero & perſonato, deferebantque cothurnos, veſtemque talarem, Syrmam dictam: de quo ornatu plura lib. I. de Theatro Bulengerus. Comicorum vero intorta pallia, exiguos amictus, chlamydeſque deſcribunt Donatus, & Muretus, exhibentque figuris æneis Comœdiæ Terentii Romanis typis nuper impreſſæ. At Scenici Actores qualem modo non oſtentant vanitatem, immodeſtiam, luxuriam, obſcœnitatem? V. Ex feminis, quæ modo cum viris theatra conſcendunt: quod nunquam paſſi ſunt Romani, vel Græci, ut ſancta permotus indignatione ſcribit n. XVII. de Comœdia doctiſſimus Boſſuetius. VI. Ex pretio tandem a Spectatoribus oblato. Solon tres tantum drachmas ſolvendas decrevit. Scholiaſtes Ariſtophanis, *Spectavi* (inquit) *duos obulos ferens*. Ut ſpectarent pauperes, obuli hi duo viritim accipiebantur de ærario. Jam vero ut luxurioſe omnia dilapidentur, nummus ſaltem aureus ſolvendus eſt.

Quic-

Digitized by Google

Quicquid igitur ad Theatrum ſpectat, undique majorem redolet, quam apud veteres, improbitatem.

Propositio II. Comparatione antiquarum deſpiciendæ magis ſunt nonnullæ Comœdiæ recentiores.

Nihil aliud erat Comœdia vetus, quam hymnus, aut carmen in honorem Divorum, ad cujus exemplum conſcripta traditur ab Homero Odyſſæa: ideoque non male Florentinus Dantes editum a ſe Etruſcum Carmen elegantiſſimum inſcripſit *divinam Comœdiam*. Huic comœdiæ veteri quis auſit incomptas theatricaſque fabulas comparare? Fertur primus omnium Aeſchylus pro uno hiſtriones tres poſuiſſe: parvus adhuc numerus, & abſque feminis; quod ſane Comicorum noſtrorum multitudini, ſexuſque diſcrimini nota eſt dedecoris, & infamiæ. Adinventa poſthac poemata Dramatica, Tragicum, Comicum, Satyricum, & Mimicum: & Tragœdiam dicitur inveniſſe Theſpis, atque Syracuſis excoluiſſe Epicharmus, Romæ autem Livius Andronicus, omnium primi. Finis quidem horum voluptas: ſed non alia, quam parit ſermo *conſtans rythmo, harmonia, & numero*, inquit Ariſtoteles de Arte Poetica capite 6. Nunc voluptatem Scenici excitant verborum improprietate ac turpitudine, impudico Corporis geſtu, ornatu veſtium immodico, & moribus debacchantium. Liberior quidem ſermo in aliis a Tragœdia Carminibus, ſed incredibile dictu, verum tamen! honeſtior Thais, & Bacchis Terentiana, quam Coriſca, & Dorinda Guarini. In antiquis Comœdiis etſi aliquando acclamatum; plauſum vix expleto opere captabant Actores: eratque id, ut Quintilianus ſcribit, pars Epilogi. Abſolvebatur enim fabula, ut in Truculento Plauti, verſu, *Spectatores bene valete, plaudite, exurgite*; aut in Eunucho, vel Phormione Terentii, his verbis, *Vos valete, & plaudite*; aut conſimilibus aliis. Plena nunc omnia ſtrepitu, cachinnatione, riſuque ſoluto. Etiam profano decore expoliata eſt Comœdia recens: in qua invenies Cataſtrophen in Protaſi, nec diſtinguere vales motoriam a ſtataria: nec ſervatum præceptum Horatii in Arte,

Verſibus ornari Tragicis res comica non vult:

imo nec alterum,

Neve minor quinto, neve ſit productior, actu.

Doctis itaque ob dramata incompta ac ſpinoſa, ſciolis propter plebis cachinnos atque tumultus, cunctiſque ob verborum Actorumque licentiam, novæ magis, quam antiquæ Comœdiæ, ſunt fugiendæ.

Propositio III. Hiſtriones inverecundi, aliique inhoneſtæ Comœdiæ actores ſunt hominum iniquiſſimi, & infamia notandi.

Probatur I. ex VIII. libro Apoſtolicarum Conſtit. cap. 32. *Scenicorum ſi quis accedat vir, ſive femina, vel auriga, vel gladiator, vel ſtadii curſor, vel laniſta ſeu ludorum curator, vel Olympicus, vel Cho-*

Choraules, vel Cithariſta, vel Lyriſtes, vel ſaltationem oſtentans, hi aut finem faciant, aut rejiciantur. II. Tertullianus cap. XXII. de Spectaculis, ait: *Etenim ipſi actores, & adminiſtratores ſpectaculorum, quadriganos, Scenicos, Xyſticos, Arenarios illos amantiſſimos, quibus viri animas, feminæ, aut illi etiam, corpora ſua ſubſternunt, propter quos in ea committunt, quæ reprehendunt ex eadem arte, quam magni faciunt, deponunt, imo manifeſte damnant ignominia & capitis minutione, arcentes curia, roſtris, ſenatu, equite, ceteriſque honoribus omnibus, ſimul ac ornamentis quibuſdam.* III. Auguſtinus lib. II. de Civit. D. cap. XIII. in hujus rei confirmationem recitat verba Scipionis apud Tullium de Republica, *Cum artem ludicram, ſcenamque totam in probro ducerent, genus id hominum non modo honore civium reliquorum carere, ſed etiam tribu moveri notatione cenſoria voluerunt.* Excipiebantur tamen ab hac lege Actores Attellanarum, quæ erant fabulæ ſeveriores ad memoriam revocantes priſcam Italicam diſciplinam. Quamobrem & nos inſectamur tantummodo Comœdias turpes, atque inhoneſtas. IV. D. l. 2. de iis, qui notantur infamia habetur: *Infamia notatur qui artis ludicræ, pronuntiandique cauſa in ſcenam prodierit*: necnon l. 2. §. ultimo ibi inquit Ulpianus, *Qui in ſcenam prodierit, infamis eſt.* Legite etiam Cyprianum Epiſtola 61. Hieronymum in Hilarione, Novellam Juſtiniani XXII., Genettum ad VI. Præceptum, Natalem Alexandrum lib. IV. in Decalogum Reg. XV. & Chriſtianum Lupum ad Canonem LXII. Trullanum.

Propositio IV. Ingredientes Theatrum, ludicramque ſcenam ſpectantes peccant graviſſime, niſi Comœdia, quod raro contingit, ſit honeſtiſſima.

Rationem profert Lactantius lib. VI. Inſtitut. c. 20. ſcribens: *In Scenis neſcio an ſit corruptela vitioſior; nam Scenicæ fabulæ de ſtupris virginum loquuntur, aut amoribus meretricum, & quo magis ſunt eloquentes qui flagitia illa finxerunt, eo magis ſententiarum elegantiam ſuadent, & facilius inhærent audientium memoriæ verſus numeroſi & ornati.* Tertullianus pariter citato libro de Spectaculis appellat Theatra *Veneris ſacrarium*, & adinventa ſcribit *ad ſtuprum, vagamque licentiam.* Exclamat Cyprianus in Epiſtola ad Donatum: *Adhuc deinde morum quanta labes, quæ probrorum fomenta, quæ alimenta vitiorum hiſtrionicis geſtibus inquinari!* Tonant confimili voce Patres reliqui. Nec Patres tantum: etiam Petrarcha dialogo XXX. Bulengerus ipſe citato ſuperius libro, & Hæretici atque Catholici uno ore. Extant Canones arcentes Theatricos a fidelium communione, quod in Spectatorum animis illicitam pariant delectationem; ut V. Synodi, I. Arelatenſis, & Apoſtolicæ Conſtitutiones paullo ſupra productæ. Quid plura? Imperatoriæ leges ſtatuunt graviſſimam eſſe cauſſam repudii, ſi conjuges viris invitis & prohibentibus interſint *vel Circenſibus*,

ſibus, *vel Theatralibus ludis*, *vel arenarum ſpectaculis*, ut liquet ex L. *Conſenſu*, C. De repudiandis mulieribus.

Quod vero vix poſſit contingere, ut Scenica Opera ad noxias voluptates non præbeant incitamenta; conſtat primum ex eo, quod nullum careat verſu aliquo amatorio, illumque poetæ cantantium affectibus, deſinentibus vocibus, & jucundiori ſono debeant accomodare, ut de Comœdiis Lulli ſcribit n. 111. Clariſſimus Boſſuetius. Ac præterea ſolent Cantores Scenarum exſecti ſimul cum feminis commorari, ac non ſemel turpi conſuetudine implicati verba quoque, ſi qua ſunt, illibata cantus modulatione, ſuſpiriis, voluptaria compoſitione, atque indecentia habitus labefactare. Præterea Scenica ipſa matrimonia quid ſunt aliud, niſi inditæ concupiſcentiæ fomenta ſpectatoribus oculos in ſcenam conjicientibus? quam concupiſcentiam ut Sponſorum connubia frenarent, matrimonia ſerio peracta ſunt inſtituta, addito poſtmodum ſolemni ritu cum Eccleſiæ benedictione. Ad hæc inſectantur Scenici aut maritorum zelotypiam, aut averſionem puellarum, aut rigidam ſolitudinem: unde paullatim diſponuntur mariti ad morem gerendum uxori, virgines ad obſequendum amatoribus, religioſiores homines ad convictum, atque ſocietatem quamlibet frequentandam. Quid inſuper efficiunt Mimici, Satyrici, joculatores, ſervi, ancillæ, & paraſiti ſcenarum, niſi forte complures docent, quo pacto derideant, mordeant, decipiant, ſupplantent? Ipſæ denique ſimulationes, in quibus agendis celebris Comicus Molier indutus perſonam ægroti mortali ac repentino eventu decubuit, ut refert idem Boſſuet n. v., nihil ſunt aliud, quam inanis oſtentationis, & deteſtandæ hypocryſis documenta. Atque hæc ſunt honeſtiſſimarum comœdiarum condimenta ſalubriora. Videſis quo loco habendæ ſint reliquæ. Prætermitto Feſtorum profanationes; compertum eſt enim Comœdiarum ſpectatores unam vix horam dare divino cultui, noctis vero dimidium ſpectaculis.

Adverſus prædicta opponi ſolet I. quod S. Thomas 2. 2. q. 169. art. 2. doceat officium Hiſtrionum non eſſe per ſe illicitum. II. Scenicas Actiones in nullo Evangelici voluminis textu reprehendi. III. Quæ in Scenis aguntur, non vera eſſe, ſed apparentia. IV. Nihil eſſe quod improbis nequeat exhibere nequitiæ argumentum, ut in 2. Triſtium ajebat Ovidius,

Omnia perverſas poſſunt corrumpere mentes.

Quinto demum aliquam concedendam eſſe unicuique voluptatem.

Ad primum autem reſpondent Natalis Alex. citato lib. IV. Decal. Reg. XV. & Jacobus Boſſuet de Comœdia n. XXIII. a Divo Thoma uſurpatum vocabulum *Hiſtrionis* ampla ſignificatione ad homines, qui honeſtis facetiis delectationem pariunt, deſignandos. Ad alterum num. XX. idem Boſſuet reſpondet, neque in Evangelio expreſſe damnari

ludos Gladiatorum, & atratas ſanguine in Amphitheatris pugnas: Chriſtum Iſraelitis potiſſimum verba facere, eorumque laudem eſſe maximam nulla excitaſſe theatra: damnari demum illecebras & invitamenta libidinum ubicunque reprehenditur concupiſcentia. Ad tertium vero reſpondet Joannes Chryſoſtomus hom. VI. in Matth. etiam ſimulatione plurimos blande allectari. Ad proximum dico non eſſe morum regulam pulſum in exſilium ob ludicra carmina Poetam: neminem poſſe probare quæ idem addit:

Nec tamen eſt facinus verſus evolvere molles,
Multa licet caſtæ non facienda legant.

Ovidium ipſum hanc præmittere confeſſionem,

Ut tamen hoc fatear; ludi quoque ſemina præbent
Nequitiæ.

Ad ultimum eſto reſponſum: Delectari fas eſt, ſed ſervata regula, quam Epiſtola IX. tradit Auſonius,

Salva mihi Veterum maneat dum regula morum.

CAPUT III.

De facie hiſtrionica, perſonis, larvis, & feminei ſexus imitatione.

TAMETSI quædam de perſonatis attigi ſecunda propoſitione I. Capitis, poſtulant licentia, & abuſus, ut propriis theſibus aliqua ediſſeram.

PROPOSITIO I. In perſonis, larviſque penes nonnullos improbos immoderatior eſt ætate noſtra, quam regnante ſuperſtitione, luxuries.

Antequam facies fictas, ſive perſonas pro ſcenicis ludis excogitaſſet Aeſchylus dictus ab Horatio in Arte Poet. *Perſonæ, pallæque repertor honeſtæ*, conſueverunt hiſtriones vultum minio tantum ac fecibus oblinire: nec in agendis triumphis uſus alius perſonarum, præter factas thriis, ideſt, ficulneis foliis, a quibus derivatum *Triumphi* nomen ſcribit in Diocletiano Zonaras. Motum arbitror a Dæmone primum adverſus pudicitiam perſonarum inventione bellum, unde conſultum Geneſeos III.7. Adæ, uxoriſque pudori. Cum iſta tamen tam ſimplici conſuetudine perſonatorum, arbitror neminem intemperantiam, & uſum præſentis temporis collaturum; præcellit enim harum perſonarum nequitia non modo ficulneas illas, verum etiam quas Aeſchylus, aliique veterum uſurparunt. I. Id ex antiquarum uſu & inſtitutione probatur. Non alia ratione perſonas primus auctor invenit, niſi ut os conteſtum undique ſonitus ederet claros, atque canoros, ut ſcribit Gellius lib. V. cap. VII., commonſtratque forma earumdem. At ab hoc

Digitized by Google

ab hoc fine aberrant novæ, quæ ſunt deriſionis, libertatis, inſanientiſque libidinis adminiſtræ. II. Comprobatur ex facierum ſimilitudine. Fingebantur enim veteres ad riſum quidem accomodatæ, propter quod perſonati dicebantur *gumiæ*, aut *manduci*, quæ nomina occurrunt apud Plautum, Juvenalem, & Lucilium, deſignantque perſonas diſtortas, oribuſque deformes: erantque terriculamenta puerorum, unde Martialis ait in Epigrammate 176. lib. 14. *Quæ tu derides, hæc timet ora puer*. Hinc & *Larvæ* dictæ a *Laribus*, foco ſcilicet, & vaporario. Cautum tamen ne alicui ex principibus viderentur adſimiles, tunc enim in certum diſcrimen capitis veniſſent poeta, & actores. Nunc vero tanta perſonati incedunt licentia, ut cujuſque ordinis hominum aſſumant imagines, parumque abeſt, quin ſacros quoque habitus ferant in hippodromo, atque in ambitu platearum. III. Perſonis ipſis curarunt Ethnici inſinuare noſtræ mortalitatis memoriam: conſueverunt enim ponere in cœnaculis larvam, quæ varie vertebris & articulis flecteretur, hoc prolato diſticho:

Heu, heu, nos miſeros, quam totus homuncio nil eſt!
Sic erimus cuncti, poſtquam nos auferet Orcus.

Nunc autem larvis exultant juvenes, mortiſque imagine triſtique ſenecta quaſi non morituri bacchantur. Atque ideo in ipſorum fronte inſtituit Eccleſia cinerem ſpargere, ſententia reſolutionis in pulverem ſingulis repetita. Ita juremerito larvas Chriſtianorum dixi idololatrarum perſonis turpes magis & inquinatas.

Propositio II. Deteſtabile eſt, mulieres habitu virorum perſonatas incedere, & viciſſim viros veſtimentis mulierum.

Hæc argumenta in hanc rem congeſſere Theologi. I. Depromitur ex capite ſuperius citato Deuteronomii, in quo legitur: *Non induetur mulier veſte virili, nec vir utetur veſte fœminea: abominabilis enim apud Deum eſt, qui facit hæc*. Quod non ſolum videtur præceptum ob idololatriam, cujus gratia diximus excogitatam veſtium commutationem; ſed etiam, quod res ſit per ſe turpis & inhoneſta, cum ibidem præſcribantur quæ pietati, & rationi conveniunt. II. Petitur ex antiquo Canone Bracharenſi: *Si quis faciem ſuam traſmutaverit in habitu mulierum, & mulier in habitu virili, emendatione pollicita, tres annos pœniteat*. Et ex Canone XIII. Gangrenſi: *Si qua mulier propter eam, quæ exiſtimetur pietatis exercitationem veſtem mutet, & pro ſolita veſte muliebri virilem ſumat, anathema ſit*. Hoc tamen Canone minime privantur fidelium communione perſonati viri, aut fœminæ, ut ſcribit Nat. Alex. citato lib. IV. Reg. XII. Nam ferit anathemate mulieres, quæ aſſumpto habitu virili putabant ſe juſtificari, ut prave docuerat Armenus quidam Epiſcopus: quod liquet ex verbis, & obſervatum a Lupo in Schol. ad LXII. Trullanum. Reprehendit tamen Canon Gangrenſis cum perverſo illo fine veſtium commutationem,

nem, & profertur a Theologis, nec non C. *Si qua mulier*, diſt. xxx. III. Sequitur argumentum ab auctoritate Patrum, qui docent ipſam abhorrere naturam, ſi homo mulieris ſpeciem adſumat. Ita nempe tradunt Ambroſius Ep. LXIX. Hieronymus Ep. VIII. & XXII. Petrus Chryſologus Serm. CLV. aliique magno numero laudati a Theologis, atque a Joan. Fabricio, & Alberico Gentili, qui plura de hoc argumento ſcripſerunt.

Vulgaribus iſtis addamus aliqua. Ac primum ſit ab antiquiori hujus mutationis veſtimentorum inſtitutione. Dictum ſupra factam in cultum Martis, ac Veneris. Mulieres togis prætextatis indutæ ſacrificabant in Sacello Mutini, quem Mutunum appellat Lactantius lib. I. Inſtit. c. XX. Adſumebant pariter virilem habitum Ludis Megalenſibus, ideſt, a die ante nonas Aprilis uſque ad V. Junii, in honorem Matris magnæ. Etiam Antiſtes Herculis ſtolam muliebrem induebat, auctore Plutarcho Græcarum QQ. LVIII. Eſt ergo inceſſus mulierum in veſte virili ſuperſtitionis, & idololatriæ purum putum veſtigium: & quamvis non exerceatur modò cum idololatrico cultu, ſingularis ſaltem dementia. Addo præterea profanorum Auctorum teſtimonia. Philo de Fort. *Voluit lex* (inquit) *virum in veſtitu, ſe ut virum gerere, longe ſubmovens tam effeminatos viros, tum plus æquo viriles fœminas*: Joſephus ſub finem IV. libri Orig. *Cavete autem, ut neque mulier habitu virili utatur, neque vir ſtola muliebri*. Zeno apud Laertium in ejus vita magnopere vituperatur, quod præceperit promiſcuum uſum veſtimentorum. Columella lib. I. affirmat ſe mirari geſtus effeminatorum, quod a natura ſexum viris denegatum muliebri motu mentiantur. Sed plura de his illuſtris Scriptor Albericus Gentilis de Act. & Spect. Fabularum cap. V. Poſtremo: quænam hujuſmodi veſtimentorum prudens cauſſa? Quænam honeſta delectatio? Qualis in hac permutatione forma decoris? Recte Poeta, etſi alias polluti oris, Faſtorum VI.

Cur vagus incedat tota Tibicen in urbe?
Quid ſibi perſonæ, quid toga picta volunt?

Oppones I. adhiberi has perſonas lætitiæ cauſſa, non ſuperſtitionis, ideoque non ſacrilegium eſſe, ſed jocum. II. Etiam Meletium Antiochenum antiſtitem pagani Sacerdotis filium indutum fœminea veſte paterno ſubtraxiſſe furori. III. Virgines quoque integerrimas vixiſſe cum Cœnobitis aſſumpto habitu Monachorum. Vide citato loco Chriſtianum Lupum.

Reſpondet ad I. S. Petrus Chryſologus: *Erras, homo, non ſunt hæc ludicra, ſunt crimina. Quis de impietate ludit, de ſacrilegio quis jocatur? Tyrannus eſt, tyranni habitum qui præſumit. Imaginem Dei portare noluit, qui Idoli voluerit portare perſonam*. Alterum diluitur dicendo factum Meletii pueri periculo excuſari: nec reprehendi quæ fiunt cauſſa religionis, aut caritatis, ſed quæ patrantur immodice,

in-

intempeſtive, licenter. Reſpondeo ad ultimum, in Theodora, aliiſque fœminis, quæ dicuntur Monachorum induiſſe cucullum, mirari nos extraordinariam vocationem, ſeveram pudicitiæ cuſtodiam, exemplum rarum, & ſingulare; quæ in perſonatis deſiderantur: atque his libenter largimur commutandas veſtes, ſi vitæ, pudoriſque immineat periculum; damus, ut imitentur Achillem, qui hortante matre adſumpſit ſpeciem fœmineam ad fatum Trojæ vitandum; de quo Ovidius in Arte:

Turpe, niſi hoc matris precibus tribuiſſet Achilles.

CAPUT IV.

De Choreis, Saltatoribus, & Funambulis.

CONSEQUITUR, ut quarto loco dicamus de tripudiis, quæ corporis motu ſaltuque peraguntur, & quibus florens ætas non paullum oblectatur, & ducitur.

PROPOSITIO I. Saltationes, quarum in ſacris literis fit mentio, damnant quamplures præſentium chorearum abuſus.

Occurrit primo commemoranda ſoror Moſis Maria ductrix fœminei chori, de qua Exodi XV. 20: *Sumpſit ergo Maria prophetiſſa ſoror Aaron tympanum in manu ſua: egreſſæque ſunt omnes mulieres poſt eam cum tympanis, & choris.* Porro in hoc tripudio habetur finis laudis, & jubilatio pro ſoluta populi captivitate: quo fine carent adoleſcentularum noſtrarum choreæ. Deinde mulieres plaudebant hymno, & ſaltu ſeorſim a choro virorum, ut colligitur ex textu, & adnotavit Philo in primo libro de Vita Moyſi; ſaltant vero noſtrates cum viris, junctis palmis, brachiiſque quandoque implicatis. Ducebat præterea choros puellarum ſoror principis: eamque reliquæ proſequebantur, cum ſint modo in ſaltatione ductrices vulgares, & meretriculæ. II. Addunt ſacræ literæ exemplum filiæ Jephte, quæ patri revertenti a cæde Ammonitarum, Judic. XI. 34. *occurrit cum tympanis, & choris.* Plaudebat enim ſingulari patris victoriæ. Quod & præſtiterunt mulieres egreſſæ de univerſis urbibus Iſrael, poſteaquam David percuſſerat Philiſtæum. Habes utrobique ſingularem lætitiæ cauſſam, ideſt, idololatrarum proſtrationem: unde hæc fœminarum tripudia dicuntur a Joſepho libro XII. Originum XII. *συνῳδαῖς ἐν τοῖς ἐπινικίοις, Luſiones in victoriis.* Funeſtæ fuere ſaltationes iſtæ, nam ex una Jephte amaritudo, filiæ mactatio, & puellarum Iſrael anniverſarius planctus derivarunt: ex altera vero ira, & indignatio Saulis, & tam impia in Davidem perſecutio. Vide cap. XVIII. libri I. Regum. Et tamen hæc filiarum Iſrael tripudia ob ſejunctos a viris choros virginum, communemque

nemque lætitiam ſunt harum comparatione honeſtiſſima. III. Habes exemplum aliud in Davide, quem legimus II. Regum VI. 15. 16: *In jubilo, & in clangore buccinæ, ſubſilientem, atque ſaltantem coram Domino*. Hanc in Dei obſequium choream vetus religio commendat; atque ut ſcribit Ambroſius in Pſ. 118. n. 27: *Saltatio in honorem Dei laudabilis habetur*. Vidimus alicubi in Feſto Corporis Chriſti caſtas adoleſcentulas choros ducere ante Arcam viventem, meminimus Davidis, nec reprehendimus conſuetudinem, niſi tamen avertat a devotióne. Verum quid hæc myſteria cum circulis Satanæ? IV. Saltationum documentum, ac ſpecimen exhibet filia Herodiadis apud Marcum cap. VI. 22. & ſeqq. Nemo quidem tam horrendam tripudii cataſtrophen pro chorearum ſtatuenda honeſtate producturus eſt. Audiemus infra de hac ſaltatrice orationem Ambroſii, nam ſufficit in præſentia, nullam aliam fuiſſe Prænuntii Chriſti necatricem, niſi quam his verbis deſcribit lib. 3. Presbyter Juvencus:

In medio Juvenum reginæ filia virgo
Alternos laterum celerans ſinuamine motus,
Compoſitas cithara jungit modulante choreas.

At de ſacrorum librorum exemplis hæc tantum.

Propositio II. Ab antiquis Ethnicis ſaltatoribus edocemur quantum dedecet inhoneſtas frequentare choreas.

Legimus quarto libro Antiqq. Homericarum cap. 5. etiam apud Cultores idolorum antiquum morem extitiſſe, ut ſeorſim viri, ac mulieres choreas agitarent, ac primos omnium ſeptem adoleſcentes, qui cum Theſeo fuerunt ſervati, cum totidem puellis ſaltaſſe: quod illuſtris auctor confirmat teſtimonio Euſtathii. Damnatur ergo antiquiori hac conſuetudine promiſcua virorum, ac mulierum ſaltatio; & etiam mos per ſocios Theſei inductus reprehendit adoleſcentium cum nuptis, & adultorum cum virginibus motus ſaltatorios. II. Tradunt hiſtorica monimenta Juvenes tam Romanos, quam Cretenſes ſaltaſſe cum armis; atque ob eam rem ſcribit Socrates optime ſaltantes eſſe bello aptos, exaggeratque Homerus Iliad. XVI. Morionis cujuſdam fortitudinem, quod bonus eſſet ſaltator: & e contra lib. XXIV. ait Priamum reprehendiſſe filios, quod choreas effeminatas molleſque agitarent. Igitur veterum ſaltatio fuit honeſtum pro bello gerendo exercitium, & hoſtes oppugnandi, non pudicitiam contaminandi gymnaſium. III. Saltatores poſthac inſtituti in cultum Deorum. Conſueverunt Atticæ mulieres ad Bacchi ſacra proficiſcentes ſaltare per viam. Idem factum in ſacris aliorum Deorum, & maxime Apollinis in Delpho: ac Romæ inſtituti in honorem Martis, & Herculis Salii, ideſt Sacerdotes juxta Aram ſaltantes. Veruntamen hinc infertur agitare choreas, quales adhuc aguntur, imitando Herculem furentem, Cyclopa, Daphnem, Nioben, Satyrum, eſſe profanum morem idololatrarum. IV. Inſtituta

ſtituta etiam fateor inhoneſta tripudia, præſertim Feſcennina, & Lupercalia; ſaltationeſque impudicas, uti fuere Bachtriaſmos, Machtriſmos, Apochinos, de quibus eruditus Meurſius. At hæc ſoli probarunt, qui impenſius Venerem coluere: imo eadem aſpernatur etiam contaminatus Poeta, dum ait in Epigrammate LXXIX. libri V.

Nec de Gadibus improbis puellæ
Vibrabunt ſine fine prurientes
Laſcivos docili tremore lumbos;
Sed quod non grave ſit, nec infacetum,
Parvi tibia condyli ſonabit.

V. Quem corporis motum in ſaltantibus noſtris ab idololatris iſtis uſitatum non offendis? Eſt quidem, ut demonſtrat Julius Cæſar Scaliger de Comœdia cap. XIV. flexus, procurſus, ſaltus, conquiniſcentia, divaricatio, claudicatio, ingeniculatio, manuum connixio, conſertio, compectinatio, comploſio, agitatio, commutatio, elatio, jactatio, pedum permutatio, alternatio: quid plura? etiam femorum fluctuatio, quæ ab eodem Scaligero appellatur abominandum ſpectaculum, & in uſu dicitur in ſaltantibus more Hiſpanico. VI. Ne quid veteris inſaniæ obſoleſcat, dantur inter Chriſtianos etiam funambuli, ideſt, ſuper funes ambulantes & ſaltantes. Horum inſaniam deſcribunt Manilius lib. 5. Petronius, & alii apud Bulengerum Tom. IX. Antiqq. Rom. pag. 903. & Joan. Baptiſtam Caſalium de Trag. cap. 2. Nos contenti erimus exſcribere Prudentii verſus.

Inde per aerium pendens audacia funem
Ardua ſecuris ſcandit proſcenia plantis:
Inde feras volucri temeraria corpora ſaltu
Tranſiliunt, mortiſque inter diſcrimina ludunt.

Propositio III. Qui choreas immodice agit, & ſaltat, a culpa vix erit immunis.

Habes enim, Saltator, in Eccl. cap. IX. 4. *Cum ſaltatrice ne aſſiduus ſis, nec audias illam, ne forte pereas in efficacia illius.* Damnant præterea ſaltationes Eccleſiæ Patres. S. Baſilius Hom. de Ebrietate & lux. ſcribit *terram pedibus laſcive ſaltando contaminari, & pedibus geſtientes juvenum intemperantiam in ſe provocare.* Tertullianus de Corona ſcribit in ſaltatione hominem contaminari ipſo ritu, & apparatu idolothytorum. Hieronymus in Epiſt. ad Marcellam idem probat ex eo quod ſaltator *nunc Herculem robuſtus oſtendit, nunc mollis in Venerem frangitur*: addit in Hilarione, *nunc tremulus in Cybelem.* S. Ambroſius lib. 2. de Pœnit. docet cap. 6. ſaltationem comitem eſſe deliciarum, atque luxuriæ. In tertio autem de Virgin. inquit: *Ibi enim in tuta verecundia, illecebra ſuſpecta eſt, ubi comes deliciarum eſt extrema ſaltatio. Ab hac virgines Dei procul eſſe deſidero. Nemo enim, ut dixit quidam ſæcularium Doctor,* (Cicero in Orat. pro L. Muræna) *ſaltat ſobrius, niſi*

Digitized by Google

niſi inſaniat. Quod ſi juxta ſapientiam ſæcularem ſaltationis aut temulentia auctor eſt, aut dementia: quid divinarum Scripturarum cautum putamus exemplis, cum Joannes prænuntius Chriſti ſaltatricis optione jugulatus exemplo ſit plus nocuiſſe ſaltationis illecebram, quam ſacrilegi furoris amentiam? Atque poſt multa eloquenter de morte Præcurſoris, iterum ad mulieres orationem convertit: *Quid dicitis vos ſanctæ feminæ? Videte quid docere, quid etiam dedocere filias debeatis? Saltet, ſed adulteræ filia. Quæ vero pudica, quæ caſta eſt, filias ſuas religionem doceat, non ſaltationem.* Ita alii Patres. Accedit ratio: cum enim mulier, virgo etiam & pudica nimis virorum ſenſus illiciat: quid futurum ſperas, ſi cum ſaltatrice ſaltans & ipſe verſeris? Quantum ſit amoris in ſaltatione lenocinium, novit Poeta qui artem amandi impuro carmine tradens ajebat:

Quis dubitat, quin ſcire velim ſaltare puellam?

Adde incitamento ſaltationis verba, manus, oculos: quæ Franciſcum Petrarcham Scriptorem præclariſſimum impulerunt, ut in Dialogo XXXIV. ſcriberet: *Choream Veneris præludium, libidinum ſtimulum, laxamentum licentiæ; ubi liberæ manus, liberi oculi, liberæ voces.*

Propositio IV. Feſtis diebus a choreis, & ſaltationibus eſt omnino abſtinendum.

Mandant enim ne feſtivitates Sanctorum, & dies præſertim Dominici tripudiis, & ſaltationibus polluantur, innumeri Canones. Profert canonem 23. Concilii tertii Toletani, decretum Concilii III. Mediolanenſis Tit. I. de Feſtorum dierum cultu, præſcriptionem Concilii Turonenſis anni 1583. alioſque Canones Natalis Alex. lib. IV. Theolog. moralis, de III. Præcepto Regula III. Canones Africanos, qui etiam ſtatuunt eſſe hac in re interpellandam legem Imperialem, producit Lupus ad Canonem LI. Trullanum. II. Auguſtinus de x. Chordis cap. XIII. inſtituens ſermonem de obſervatione Sabbati: *Dicitur* (inquit) *tibi ut ſpiritaliter obſerves ſabbatum, non quomodo Judæi obſervant ſabbatum, carnali otio. Vacare enim volunt ad nugas, & ad luxurias ſuas. Melius enim faceret Judæus in agro ſuo aliquid utile, quam in Theatro ſeditioſus exiſteret; & melius fœminæ eorum die ſabbati lanam facerent, quam in Neomeniis ſuis impudice ſaltarent.* Atque Conc. I. in Pſ. XXXII. *Melius utique tota die foderent, quam tota die ſaltarent.* III. In promptu eſt ratio manifeſta. Cum enim prohibeantur diebus feſtis ſervilia opera, non quod ſuapte natura mala ſint, ſed quia a divino cultu poſſunt retrahere: conſequens eſt, ut ſpeciali titulo vetita dicantur tripudia, choreæ, & oblectamenta iſtiuſmodi, quibus non ſolum a Dei cultu avertitur animus, verum etiam torpeſcit noxiarum cupidinum nexibus illaqueatus, & irretitus. IV. Civilia quoque jura proſcribunt habitas in feſtis ſaltationes; & ne proferamus

mus plura, liber VI. Capitularium Caroli Magni, & Edictum Henrici III. emanatum an. 1579. in Comitiis Bleſenſibus. Epiſcoporum autem objurgationes & monita ad Saltatores, & Profanatores Feſtorum exhibent omnes de Theologia morali accuratiores Tractatus, Diœceſanæ Synodi apud Genettum, editæque de Chriſtiana Inſtitutione Catacheſes.

Objicies probari a doctis viris ſententiam Cornelii Nepotis ſcribentis in Præfat. ad Vitas Vir. Illuſtrium, ſaltationes non omnibus honeſtas eſſe, vel turpes, ſed judicari ex inſtitutis Majorum. Sed reſpondeo habere me loco majorum non Bathyllum, non Theſeum, non Lucianum, ſed Arnobium, Lactantium, Baſilium, Ambroſium, cœtumque Sanctiſſimorum Epiſcoporum. Quamquam Cornelius ipſe ſcribit eodem loco leve multis viſum iri, quod in Epaminondæ virtutibus commemoretur ſaltaſſe eum commode. Animadverti etiam paullo ſupra ſaltationes veterum fuiſſe exercitationes ad bellum, & adoleſcentium ac puellarum ſeorſim. Demum etſi talia habenda videantur indifferentia, atque ex majorum inſtitutis judicanda; longe eſſe diverſa in praxi, ſive, ut loquuntur Theologi, *in individuo*, commonſtrat juvenum intemperantia, multiplex libidinum incitamentum, ipſaque magiſtra rerum experientia.

Præterea objicis, beatiſſimum Franciſcum Saleſium ſaltationes permittere P. tertia Introductionis ad Vitam devotam cap. 34. Verum quos alloquitur Director ille caſtiſſimus? *Philotheam* ſuam, Virginem ſcilicet honeſtiſſimam, Dei amore ſuccenſam, cum propinquis notiſque, coram parentibus, cœtu honorifico, maximoque ornamento decoris commorantem. Quid putas dicturum Saleſium cum ignotis feminis, facie oblinita, blandiloquis, perſonatis, ornatiſque citra pudorem, choreas incompoſitas, aſſiduaſque ducentibus? Sed & Philotheæ præſcribit Franciſcus ne ſaltet ludatque. I. Animi duntaxat recreandi gratia. II. Ut id agat ad breve tempus. III. Perraro. IV. Servatis prudentiæ regulis. V. Ita ut ad choream invitanti obſequatur puella non deviando ab ordine caritatis. Quæ nonniſi Philothea ſervabit, bene ſcilicet morata, ſanctis imbuta inſtitutis, præventa divino auxilio, tripudia anxioſe non quæritans, & quam albo notabis carbone. Conſueta ergo tripudia devites; nam & Perſius Satyra VI. inquit:

Hæc miſcere nefas, nec cum ſis cetera foſſor,
Tres tantum ad numeros Satyri moveare Bathylli.

CAPUT V.

De Cantu Muſicorum, & Symphoniis impuriſque carminibus.

PROXIMO a voluptariis ſaltationibus loco ponenda ſunt oblectamenta, quæ capiuntur Muſicis cantilenis, & numeroſo ſono inſtrumentorum.

PROPOSITIO I. Quidam cantores & Muſici, niſi ſuperant, adæquant veterum improbitatem; & ſingulare erit exemplum, niſi aliqui ſint flagitioſi, flagitiorumque adminiſtri.

Fuerunt I. olim Citharœdi, Tibicines, aliique pulſatores inſtrumentorum frugi & modeſti. Præter exemplum Davidis, legimus apud Athenæum, Agamemnonen cantorem reliquiſſe monitorem Clytemneſtræ, cui non prius intulit ſtuprum Aegiſthus, quam in inſula occidit cantorem. De hac Cantorum modeſtia legatur Joſeph Laurentius Lucenſis in libro de Præconibus, & Citharœdis. Quis nunc relinqueret Muſico pudicam uxorem cuſtodiendam? II. Non alia veſte utebantur olim Muſici, quam ad pedes uſque demiſſa, ut ſcribit Apul. 11. Florid. atque hanc veſtem pallam dicebant. *Salta ſic cum palla*, inquit Plautus in Menæch. Neque fas erat Muſicis ſudorem abſtergere, niſi ea ipſa veſte, qua erant induti, auct. Tacito lib. Annal. XVI. At noſtræ ætatis Muſici veſtimentorum luxu ſuperant Optimates, principeſque Matronas; quibus etiam ſuperbia elati, plauſuque tumidi audent ſe comparare. III. Ad genus quod attinet cantus, veteres *probarunt tantum ſimpliciores modulationes*, inquit Plutarchus in Inſtitutis Laconicis. Antiquam hanc muſicam immutari prohibet Plato in lib. de Muſica, *ne priſtini mores labaſcant*: Lacedemoniorum autem *erat muſica modeſta, & ſevera, moribuſque eorum conſentanea, gravitatem cum vetuſtate repræſentans, non levis aliqua, vel ludicra aut aures voluptate demulcens*, ait lib. 3. de Repub. Laced. Tab. VIII. Inſt. 9. Nicolaus Cragius. Ad morum nunc corruptelam omnis modulatio theatrica, hilaris & profana, cantica etiam ſacra corrumpit. IV. Cantare maxime in ſacris cum Tibiis Alcibiades apud Plutarchum refugit tanquam rem ſordidam & illiberalem, quod vix poſſis vultum dignoſcere inflantis tibiam, & hujus ſonus obſtruat vocem, & verſus incidat. Utebantur tali ſono Spartani, & Cretenſes in Bello, ut refert Jo. Meurſius. Quis ergo rationis compos probet in templo tumultuoſam muſicen, qua perſonante exultant theatra, currunt equi, & armati diſponuntur ad pugnam; & non gravem illam, dulciſonam, nobiliſſimamque, qua Romæ in Pontificio Sacello divina celebrantur officia? V. Donatio Muſica olim tenuiſſima, licet poſtea modum exceſſe-

ceſſerit, ut Poetarum, unde miratur Horat.lib.2.Ep.1.Cherilum pro ſingulis verſibus, iiſque incultis, accepiſſe ab Alexandro aureos ſtateres. Verum quis Cantoribus noſtris locupletior, in quos effundi videmus ſubſidia pauperum, philoſophorum ſtipendia, nec non poetarum, quorum illi carmina concinunt, mercedes? VI. Inter vitia Neronis connumerat cap. xx. Suetonius artes, quibus ad molliendam vocem utebatur: neque has duntaxat adhibent hodie Muſici; evirant præterea pueros, ut vocem imitentur femineam: quod ſane deteſtandum eſt, & crimen proximum homicidio: & cum omnes reprehendant jure merito Origenem, qui ſe ſervandæ caſtitatis gratia imprudenter exſecuit, nonniſi ſceleſtiſſimus erit exiſtimandus, quiſquis ad vocis illecebram, & lenitudinem, facit ſpadones, ſive, ut veteres appellant Canones, τὺς ἐυνȣχȣς ἐξ ἐπηρείας, *eunuchos per injuriam*. VII. Etſi non perſequor mores ad civilem inſtitutionem; otii tamen, & peſſimæ occupationis apertum eſt argumentum, quod cantores non ignorant *tempus flendi & tempus ridendi*, quod diſtinguendum monet Eccleſiaſtes cap. III. v. 4. nam & in hos quadrat proloquium vetus Horatii lib. 1. Sat. 3.

Omnibus hoc vitium cantoribus, inter amicos
Ut nunquam inducant animum cantare rogati:
Injuſſi nunquam deſiſtant.

Atque ex his conſtat, ſæpe modum excedere oblectationes, quibus Chriſtiani recreantur in Muſicis cantilenis, fidibuſque numeroſe ſonantibus.

Propositio II. Oportet, ut Chriſtianus gravem, & honeſtum cantum, vel ſonum amet; aſpernetur autem mollem, inverecundum, & illiberalem.

Neque enim damnamus ſacra Cantica in Eccleſiis, vel uſum Organorum, in quæ ſolent Novatores, contemptoreſque ſacrilegi Eccleſiaſticorum rituum contumelioſa verba profundere. I. Commendat iſtorum uſum Sacrum antiqui fœderis volumen. Moſes Domino cecinit, & cantavit, idemque præſtitit Maria, Exodi xv. Canendum ſuper holocauſtis, & pacificis victimis, præcipitur cap. x. Num. 10. A Salomone parata pro Sanctuario Muſicalia inſtrumenta narrat caput x. tertii Regum. Numerum Cantorum habes apud Eſdram lib. 1. cap. 11. 65. Neque in veteri teſtamento tantum; lætandum eſſe pſalmis, & hymnis ſpiritualibus, docet Apoſtolus ad Epheſios v.19. ad Coloſſ. III. 16. Conſentiunt Patres: Tertullianus in Apologetico, *Quiſquis de Scripturis ſanctis*, inquit, *vel de proprio ingenio poteſt, provocatur in medium Deo canere*. S. Pater Auguſtinus lib. IX. Conf. cap. XII. ait, *Pſalterium arripuit Evodius, & cantare cœpit pſalmum, cui reſpondebamus omnis domus*. Ambroſius, & Gregorius etiam cantus rudimenta Clericis tradiderunt. II. At cantus non diſplicet hæreticis omnibus: nolunt in Eccleſiis pulſari organa. Attamen hæc etiam ſacri

Cccc 2 libri,

Digitized by Google

libri, traditio, eademque ratio defendit. Legimus enim 2. Paralip. XXXIV. 12. fuiſſe Levitas, *ſcientes organis canere*, & Pſalmiſta ait Pſ. CL. 5. *Laudate eum in cordis*, *&* *organo*. Traditionem in his, quæ ad ritus, & diſciplinam pertinent, neceſſum non eſt explorare; cum poſſit Eccleſia inſtituere quicquid ad pietatem excitandam loco, ac tempori videt magis congruere. Legi tamen in Theſauro Martene Tom. 3. p. 488. Chronicon Sancti Bertini ſcribentis Conſtantinum Imperatorem Leonis filium anno 758. miſiſſe Pupino encænia quædam, & Organum unum. Non nego veteres Chriſtianos frequenter ceciniſſe abſque inſtrumentis, ſive, ut ſcribit Auctor QQ. ad Orthod. Reſp. CVII. *aſſa voce*. Sed non omnia, quæ ad templi ornatum, & Sacrificiorum decorem conferunt, habere potuerunt antiquiores Chriſtiani. Fallitur autem Calvinus dicens, organa reponenda inter ritus legis Moſaicæ abrogatos: nam organa non ſunt figuræ quædam futurorum poſt conſummationem abjiciendæ: ſunt, quomodo hymnorum cantus, ſpiritualis lætitiæ cauſſa; nec adinventa a Moſe, ſed perſiſtente lege naturæ a Jubal, Gen. IV. 21. Similiter ſacræ veſtes, candelæ, incenſum, & alia a Romanis Clericis uſurpata, cum excitent devotionem in populo, & diſtinguant ſacra miniſteria a profanis, perperam ab impiis ſubſannatoribus irridentur. III. Idcirco fateor modulationes a devotione amoventes, aut theatricarum cantionum numeris conformatas a Templis eliminandas Chriſtianorum, ne videantur hi minus ſapere Plutarcho, Platone, & Lacedemoniis, de quibus prop. præced. n. 3. necnon Decemviris, quorum lex erat in Tabulis: *Popularem lætitiam in cantu*, *&* *fidibus moderanto*, *eamque cum Divum honore jungunto*. Laconicis demum, quos in feſtivitatibus adhibuiſſe cantum ſimplicem, & gravem, liquet ex libro Ubbonis de Laconum Republica. Devotionis autem incitamento addimus ſacrorum hymnorum, pſalmorumque caſtiſſimam vetuſtatem; quam violare non debent cantores ſcenici, ne de Eccleſiæ Canticis ſit repetendum, quod de Oſcis impuris cantoribus, unde nomen obſcœnitatis deductum, quoniam eodem modulamine canebant ſacra, arbitror dictum a Juvenali Sat. III.

Et divina Opici rodebunt carmina mures.

IV. Præter ſacra, honeſta Cantica dummodo cum ſobrietate temperentur, arbitror permittenda. Tympaniſtrias enim virgines, & Citharœdos ſæpe divinæ literæ laudant. Cantent & ruſtici culturæ agrorum intenti. Vocem molæ, ideſt, puellarum molam torquentium memorat Jeremias cap. XXV. 10. quale cenſet Grotius canticum illud:

Mola, *tu molito*, *molito*:
Facit *&* *Pittacus iſtud*
Magnæ dominator Mitylenæ.

V. A cantilenis autem amatoriis, tanquam a veneficio, & peſte animorum

morum caveto. Ait enim Ambroſius in 1. de Officiis cap. xviii: *In ipſo canendi genere prima diſciplina verecundia eſt*. Et Auguſtinus de x. Chordis cap. iv. *Quare ambulemus delectati vanis canticis, nulli rei profuturis, ad tempus dulcibus, in poſterum amaris? Talibus enim turpitudinibus cantionum animi humani illecti enervantur, & decidunt a virtute defluentes in turpitudinem, & propter ipſas turpitudines poſtea ſentiunt dolores, & cum magna amaritudine digerunt, quod cum dulcedine temporali biberunt*. Verum in eundem ſcopum collineant mox dicenda de Carminibus Poetarum.

Propositio III. Chriſtiani prohibentur figmenta legere poetarum.

Habetur cap. *Ideo prohibetur*, diſt. xxxvii. & ratio ibidem redditur: *quia per oblectamenta inanium fabularum mentem excitant ad incentiva libidinum*. Deſumptus eſt Canon ex lib. 3. Sent. Iſidori de ſummo Bono cap. xiii. Perſtringit fabulas Poetarum S. P. Auguſtinus in Epiſt. ad Memorium, lib. 2. de Civit. Dei cap. xiv., alibi. *Dæmonum cibum* appellitabat Hieronymus. Inter Regulas damnandorum librorum ad calcem Tridentini, habetur conſequens: *Libri, qui res laſcivas, ſeu obſcenas ex profeſſo tractant, narrant, aut docent, omnino prohibentur, &c.* Et jure, meritoque; cum enim corrumpant bonos mores colloquia mala; nil poteſt illos magis inquinare, quam cantus, & carmen obſcenum, quoniam & hæc colloquia mala ſunt, atque ſermonis venere, numeris, fabulis, verbiſque flexanimis aures artificio, veneficioque demulcent. Atque idem aſſerendum eſt de fabulis ſoluta oratione conſcriptis, & extra pudoris limites divagantibus.

CAPUT VI.

De ludis, in quibus homines delectationis cauſa exercentur.

JAM vero dicam de ludis, quorum nomine non ſcholam ſignifico, unde appellatur præceptor cum Iſocrate, & Epicuri patre Ludi magiſter, ſed de iis, quos Tullius dixit ludos luſionis, ſcribens ad Q. Fr. *Ducebam Ciceronem meum in ludum diſcendi, non luſionis*.

Propositio I. Ludere permittantur pueri communibus, & perantiquis luſionibus, quæ innoxiæ ſunt, & ab adultis ratione ipſa ſuadente rejiciuntur.

Sunt hi ludi. I. Trochus, & bombex: cujus generis duo ex Magno Baſilio Orat. 5., Platone lib. 4. de legibus, & Ovidio 2. Triſt., etiam antiquitus extiterunt: trochi ſcilicet, qui ſcutica agitantur, & qui cuſpidem habentes loro ejecti circumvolvuntur: atque iſtud ludi genus dixere latini, *trochum agitare*, aut, *buxum torquere*. II. Muſca

ſca ænea, quo ludo puer clauſis oculis circumambulat, donec aliquem manu apprehendat; ſic luſio dicta, quod apud Græcos puer ille olim dixerit, χάλκεαν μυῖαν θηράσω, *Aeneam muſcam venabor*: ceteri reſponderent, θηράσεις, ἀλλ' οὐ λήψεις, *venaberis, ſed non capies*. III. Ludus dictus Pentalitha, ideſt, quinque lapillorum, de quo Pollux lib. IX. cap. 7. ſcribit, lapillos aut calculos ſurſum propelli, & cadentes recipi vola converſæ manus ſuperiori. IV. Accedit quem vocant Græci Artiazein, dum in talorum multitudine jubetur puer divinare numerum, aut par, vel impar: de quo ludo Pollux ibidem, Suetonius in Auguſto, & Venuſinus Poeta lib. 2. Sat. 111.

Ludere par, impar, equitare in arundine longa.

Reliquas puerilium ludorum ſpecies tradit ſingulari libro Meurſius. Fortaſſis præter modum, hæc perpauca exempla propoſuiſſe.

Propositio II. Permitti poteſt Adoleſcentibus ludus latrunculorum.

Latrunculorum ludum appello, quod Itali dicimus Scacchia, vel Scacchos, appellabant autem antiqui Græci ζατρίκιον; quamquam nonnulli putant inter latrunculos, Scacchia, & zatricion aliquid intereſſe diſcriminis. At referebant hi omnes ludi belli imaginem, ut obſervarunt Meurſius, Daniel Souterius, Dempſterus, alii. Hoc ludi genus innoxium ſcribunt Panormitanus, Navarrus, & complures laudati a Cl. Ordinis Scriptore Angelo Rocca in Commentario contra ludum Alearum. Probant omnes licitam hanc luſionem, propterea quod non ſorte aliqua conſiſtit, ſed ingenio. Præter iſtos viros illuſtres non probarunt ſolum, verum & celebrarunt ludum hujuſmodi carmina Poetæ, ac Theologi percelebris Hieronymi Vida Epiſcopi Albenſis. Inter ejus Poemata extat Scaccheides, cujus initium eſt:

Ludimus effigiem belli, ſimulataque veris
Prælia, buxo acies fictas, & ludicra regna:
Ut gemini inter ſe reges, albuſque, nigerque
Pro laude oppoſiti certant bicoloribus armis.

Verum tamen eſt, S. Petrum Damianum Epiſt. x. libri 1. ludum latrunculorum reprehendere non minus, ac alearum. At, quomodo animadvertit laudatus Angelus Rocca, ſcribit Damianus ad Epiſcopum, qui nimia frequentia, & coram ſæcularibus tempus latrunculis ludendo terebat. Tenendus eſt autem etiam in oblectamentis modus; pluraque exerceri poſſunt ab adoleſcentibus, quæ non decent Epiſcopum. Poteſt etiam loci, & perſonæ conditio honeſtatem ludi vitiare: neque enim in ludo latrunculorum laudanda eſt ars, quam puellæ tradidit Ovidius in 111.

Cautaque non ſtulte latronum prælia ludat.
Unus cum gemino diſcolor hoſte perit.

Propositio III. Ludus alearum, tanquam omnis nequitiæ ſeminarium, eliminandus, & abjiciendus omnino eſt.

Di-

Dicitur Alea non ſolum ludere depictis chartis, verum & quolibet ludo, in quo rationi conſilioque prævalet caſus, & temeritas: ſive chartis ludatur, ſive taxillis. Hujus autem ludi pravitatem Ethnici ipſi, Patres, Leges, Canones, & manifeſta ratio commonſtrant. I. Commemoravi Gentiles ipſos Scriptores; nec immerito. Etenim inter Latinos Cicero 2. Philipp. Antonium appellat hominem nequiſſimum, quod non dubitaret, vel in foro alea ludere. Suetonius in Auguſto ſcribit, juvenem infamia notatum, quod luſiſſet alea. Seneca eam ſententiam protulit: *Aleator quanto in arte melior eſt, tanto eſt nequior*. Horatius lib. III. Od. 24. ait, *Vetita legibus alea*: & Ovidius 2. Triſt.

Sunt aliæ ſcriptæ, quibus alea luditur, artes:
Hæc eſt ad veſtros non leve crimen avos.

Ex Græcis autem, legimus apud Laertium lib. 3. a Platone graviter cæſum adoleſcentem, quod alea luſiſſet. Chilus a Spartanis miſſus Corinthum, ut una jungeret fœdera, videns ibidem nonnullos ludentes alea, *Abſit*, inquit, *ut Spartani cum Aleatoribus ineant ſocietatem*. Ariſtoteles ajebat, tam aleatorem, quam furem eſſe illiberales, & turpis lucri ſectatores. Xenophon aleæ luſum dicebat deceptricem dominam voluptatem. Plura de his Angelus Rocca, & Daniel Souterius.

At veniamus ad Patres: Clemens Alexand. lib. 3. Ped. cap. 2. ait: *Inconſideratum luxuriæ amorem otioſis iſthæc aleæ oblectamina ſuppeditare, deſidiamque in cauſſa eſſe*. S. Cyprianus, aut alius antiquus Scriptor de Aleatoribus inter Cypriani Opera: *Aleæ tabulam dico, ubi Diabolus præſto eſt, ad capiendum ſummiſſus, & cum cœperit de captivo triumphum, perfidia, falſa teſtimonia. Tabulam aleæ dico, ubi dementia, & furia, & venale perjurium, & colloquium ſerpentinum: Illic rabioſa amicitia, illic atrociſſimi ſceleris fraternitas diſcordans, illic convicia, & audacia ſæva, & mens inſana, & fera impatientia. Aleæ tabulam dico, ubi poſſeſſionum amiſſio, & pecuniarum ingentium perditio, monſtrum, & demonſtrans litigioſum furax dementia*. Appellat idem Auctor Aleatores crudeles, truces, noxios, inſomnes, armigeros. Chryſoſtomus hom. XXXIII. in Ev. Joan. *Quis enim Aleatorum* (inquit) *aliquod Chriſtiano dignum opus aggreditur?* Et Iſid. lib. XVIII. Orig. cap. 67. *Ab hac arte fraus & mendacium nunquam abeſt, poſtremo & odium, & damna rerum*.

Quantæ autem leges in Aleatores latæ ſunt! Prohibuerunt ludum aleæ Ferdinandus Rex Aragoniæ, Philippus Adeodatus Rex Galliarum, Jacobus I. Rex Magnæ Brittaniæ, S. Ludovicus, Henricus III. Carolus VII. Reges Franciæ: quorum omnium, aliorumque Principum adverſus Aleatores Statuta affert citato libro Souterius. Producimus nos tantummodo legem Juſtinianeam, *Commodis ſubjectorum proſpicientes hac lege decernimus, ut nulli liceat in publicis vel privatis*

tis domibus, vel locis alea ludere: l. 3. tit. 43. Cod., & Ulpianus docet juxta leges non dari judicium, ſi quis verberaverit, aut damnum attulerit ei, apud quem habetur ludus aleæ, D. tit. v. de Aleatoribus L. *Prætor*. Conſentiunt leges Canonicæ, cap. *Inter dilectos*, de Exceſſu Prælatorum, & c. 8. diſt. 35. canon. L. Synodi VI., Concilii Lateranenſis ſub Innoc. III. caput XVI. Concilium Mediolanenſe ſub D. Carolo, & Aquilejenſe celebratum regnante Clemente VIII. Sed hos Canones accurate collegit Angelus Rocca, quem videas.

Rationem experimento comprobatam jam teneto. Nemo quantumvis flagitioſiſſimus univerſum decalogum frangit, quemadmodum Aleator. Is Deo cultum denegare convincitur ab erudito Scriptore inter Opera Cypriani, de quo paullo ſupra; quoniam diabolus, *cum olim ſe in ſtatunculis & ſimulacris formaret, aliud crimen adinvenit, quo ſe ab imitatoribus ſuis colendum, & ſibi ſacrificandum inſtituit*. In Divos vero quantum Aleatores irreverentes ſint, cum quotidianum experimentum evincit, tum ſeries mirabilium eventuum, quæ ſub finem laudati Operis enarrat Rocca. Divinum nomen contemnere qui ludunt aleam, dum *inſaniunt, & ferociſſimis vocibus pejerant*, res eſt in propatulo; nec male de Aleatoribus quidam apud Souterium,

Vulnera per Chriſti jurant, per numina Patris:
Omnes per divos, omnia perque ſacra.

Quantum vero præcepta ſecundæ tabulæ tranſgrediantur Aleatores, teſtatur ipſemet Auctor inter Opera S. Martyris Cypriani, ſcribens: *Invicem ſibi manus inferunt, maledicunt, ſe devovent, parentum originem turbis præſentibus dehonorant*. Et ibidem: *Hic concrepat aleæ ſonus, illic ſilentio operatur inceſtus, &c.* Etiam Livius ſcripſit lib. XLV. Ludentes aleam *eſſe in venerem proniores*. Haud male ergo appellavi aleam ſeminarium omnis nequitiæ: & cum plura adverſus Aleatores ſcripſerim, majora tamen prætermitto legenda apud Scriptores nuper laudatos, alioſque, Juriſconſultos, Concionatores, atque Theologos.

C A P U T VII.

De baſtiludio, & ferocium Animalium venatu.

ET cum ſint aliqui ita a natura, & ingenio comparati, ut oblectentur ludis interdum cruentis, cujuſmodi eſt torneamentum, vel Trojæ luſus, aut quælibet decurſio ludicra, necnon venatione immaniorum beſtiarum, & furentibus in circo tauris, operæ pretium erit hæc quoque oblectamina vellicari.

Propositio I. Chriſtianis decurſio ludicra, vel agmen Troicum prohibetur.

De

De iis loquor, quæ ſerio animo ad vires oſtentandas cum magna animi audacia peraguntur. Vetari enim conſtat a Concilio Lateranenſi ſub Alexandro III. cap. 20. & hab. cap. *Felicis memoriæ*, Extra, de Torneam. *Deteſtabiles illas nundinas, vel ferias, quas vulgo torneamenta vocant, in quibus milites ex condicto convenire ſolent, & ad oſtentationem virium ſuarum & audaciæ temere congrediuntur, unde mortes hominum & animarum ſæpe proveniunt, fieri prohibemus, &c.* Privandi ibidem dicuntur Eccleſiaſtica ſepultura, qui in hujuſmodi congreſſione occumbunt, tametſi ante mortem pœnitentiam poſcant, eamque obtineant: quod confirmat proximum cap. *Ad audientiam* depromptum ex Romana Synodo ſub Innoc. II. nec non Remenſe Concilium canone x. Item Clem. V. in Conc. Viennenſi hujuſmodi decurſiones prohibuit ſub excommunicatione Sedi Apoſtolicæ reſervata, & ſub interminatione generalis interdicti: quas tamen cenſuras revocavit Joan. XXII. Extrav. unica de Torneamentis. Accedit ratio; quandoquidem inſanientis eſt ludere cum vitæ periculo: &, ludus omnis ut inculpatus ſit, oportet. Neque vitatur periculum ſi milites congrediantur cum haſtis ligneis: ut comprobat miſerabilis caſus Henrici II. Regis Galliarum. Quamobrem requiri arbitramur etiam in ludo Piſanorum, quem Pontis appellitant, aliquod moderati animi temperamentum. Fertur Selimi Turcarum Regis frater cum ludicras has decurſiones ſpectaſſet, dixiſſe, parum ſibi videri, ſi Trojæ luſus fiat ſerio: ſi joco, nimium. Vide Gonzalez ad Tit. XII. lib. V. Decretalium. Prætermittendum non eſt, exhiberi his ſpectaculis imaginem quamdam veterum Gladiatorum: qui, ut Iſidorus ait lib. XVIII. Orig. cap. 53. ſic atroci perſeverantia inibant pugnam, ut alter in alterius mortem proſiliret. Hanc vero monomachiam ſpectare, nobis interdictum docent antiqui Patres, & præſertim Theophilus Epiſcopus Antiochenus apud Baronium ad annum CXX. n. 30. Dicuntur habuiſſe originem ab excidio Trojæ, in cujus memoriam Aſcanius inſtituerit hos ludos, ut innuit Virgilius in V. Aen.

Hunc morem, hos curſus, atque hæc certamina primus
Aſcanius longam muris cum cingeret Albam
Retulit, & priſcos docuit celebrare Latinos.

Ac propterea dicitur Trojanum agmen, & torneamentum; non, ut vulgaris fert opinio, a græco τορνεῖν, quod eſt *circuire*. Nec opponas permitti certamina, quæ virtutis cauſſa fiunt, ut habetur L. Unica, Cod. de Glad. l. 12. Id enim nullatenus tenet, ubicunque aliquod occurrit periculum.

Ad hunc fere modum ſe habet congreſſio Senenſium pugnis certantium, ubi tamen minus occurrit periculum, ideoque & levior noxa: maxime quod bene morati ſunt juvenes congredientes, imbuti optimis diſciplinis, & præ ceteris Italis honeſtatis, literarumque cul-

 tores.

Digitized by Google

tores. Quos pugno contendentes pingere videtur Plautus in Bacchide Act. 3. ſc. III.

Ibi curſu, luctando, haſta, diſco, pugilatu, pila,
Saliendo ſe ſe exercebant magis, quam ſcorto, & ſuaviis.
Ibi ſuam ætatem extendebant, non in latebroſis locis.
Inde de hyppodromo, & palæſtra ubi reveniſſes domum,
Cinticulo præcinctus in ſella apud magiſtrum aſſideres:
Cum librum legeres, ſi unam peccaviſſes ſyllabam,
Fieret corium tam maculoſum, quam eſt nutricis pallium.

Propositio II. Deteſtanda præ ceteris ſunt ea ſpectacula, in quibus tauri & feræ agitantur in circo, maxime ſi cum illis homines congrediantur.

Sub Eccleſiaſticis enim cenſuris a ſummis Pontificibus Pio V. Gregorio XIII. & Clemente VIII. fuere damnata, nec non reprehenduntur a Patribus, & a profanis quoque Scriptoribus. I. Bulla S. Pii, quæ incipit, *De ſalute Gregis*, *Conſiderantes* (inquit) *hæc ſpectacula, ubi tauri, & feræ in circo vel foro agitantur, a pietate & caritate chriſtiana aliena eſſe, ac volentes hæc cruenta turpiaque dæmonum, & non hominum ſpectacula aboleri; ſub excommunicationis, & anathematis pœna ipſo facto incurrendis prohibemus & interdicimus*. Privatur Eccleſiaſtica ſepultura quiſquis ibidem mortuus fuerit, & Clerici prohibentur ſub excommunicationis pœna iiſdem ſpectaculis intereſſe. Habent ſimilia aliorum Pontificum Conſtitutiones. II. Athenagoras in Apologia pro Chriſtianis ait: *Sed nos exiſtimamus cernere cædem affine eſſe homicidio, prohibentes gladiatoria munera, venationes, & hujuſmodi ſpectacula*. Legantur etiam Lactantius lib. VI. divin. Inſtit. cap. 2. Ambroſius ſerm. VIII. in Pſalmum 118. Salvianus lib. 6. &c. III. Ipſemet Cicero libro VIII. Epiſt. Ep. 1. *Quæ poteſt eſſe*, inquit, *homini politico delectatio, cum homo imbecillus a valentiſſima beſtia laniatur?* Bulengerus in libro, quem inſcripſit de Venatione Circi, demonſtrat ideo hanc fuiſſe inſtitutam, ut homines Manibus litarent, & civium animos ad cædes aſſuefacerent. At plura de hoc argumento hiſtoriarum Romanarum Pater Onuphrius noſter Panvinius in Opere de Ludis Circenſibus, & in Notis ad Panvinium Joannes Argolus.

Ferarum tamen inter ſe congreſſio, dummodo nulla hominum cædes impendeat, neque ſpectatores ſint Clerici, tali carent immanitate. Hujuſmodi ſunt, quæ deſcribit lib. 1. ſive de Spectaculis Martialis, & Ovidius XI. Metamorph. ut pugna cervorum cum canibus, tauri cum leone, rhinocerontis cum urſo, aquilæ cum tauro. De tali congreſſione ait Prudentius prope finem lib. 2. in Symmachum,

Jam ſolis contenta feris infamis Arena
Nulla cruentatis homicidia ludat in armis.

Propositio III. Venatio ſylvatica ſolet conjungi cum violatione feſto-

feſtorum, ideoque non recte omnino exercetur feſtis diebus aucupium, ferarumque captatio.

Liquet propoſitio I. ex his, quæ diximus cap. IV. prop. 3. & in Expoſitione III. Præcepti Decalogi cap. VIII. de Legibus. Non enim vacandum eſt ad nugas, & oblectamenta, ſed ut reddamus Domino cenſum ſervitutis. II. Nulla apparet in venatione neceſſitas, nullaque excuſatio, ob quam permittatur in die feſto; quemadmodum apparet in teſtamentis, & venditione rerum, quæ aut ad illius diei victum ſunt neceſſariæ, aut pro ægrotis parantur, & eapropter non ſunt in feſtis prohibitæ. At venationis, cui dantes operam vix ſacro interſunt, & integra die, cum robuſtiores ſint, ac liberi, recedunt ſponte ab omni Eccleſiæ ſupplicatione, quænam vel minima excuſans cauſſa poteſt proferri? III. Expreſſe etiam, ne diebus feſtis exerceatur venatio, præſcribunt Concilium Meldenſe cap. LXXVII. Caroli Magni Capitula, cap. XXII. aliique canones, de quibus pertractantes cumulatius de morali Theologia. IV. Benigniores Theologi, qui aucupium probarunt in feſto, non denegant ſaltem prohiberi venationem, in qua deferuntur caſſes, cæduntur rami arborum, & ſimilia fiunt ſervitutis officia; quæ perraro contingit a venatoribus prætermitti.

CAPUT VIII.

De immoderato ſumptu circa veſtes, corporiſque ornamenta.

AT quoniam permulti omnem curam ſtudiumque ponunt in cultu corporis, & cum ſpernant voluptates reliquas, mirifice delectantur apparatu, & luxu veſtimentorum, in his præſens diſquiſitio verſabitur.

Propositio I. Summopere deteſtandus eſt vigens in præſentia veſtimentorum cultus immodicus.

Quippe parum diſtat præſens luxus a veteri Romanorum, quem ipſi profani ſcriptores ac Patres tam vehementi reprehenſione proſecuti ſunt, niſi forte quod antiqui luxus nutrimentum erat copia divitiarum & reipublicæ amplitudo, nunc illum fovet intemperantia, licentia, & cum ſordida paupertate libido. Etenim utuntur & nunc mulieres, & effeminati viri veſtibus preſſorio nitentibus, quas in veteribus damnat lib. 28. Ammianus, apud Meurſium de luxu Romanorum: nec deponunt conchylia & purpuras, quibus, ut ſcribit Plinius lib. IX. cap. 35. *eadem mater luxuria paria pene etiam margaritis pretia fecit*. In uſu ſunt & antiquorum lacernæ, vel penulæ, ſi non ſpectata forma veſtimentorum, quam multivola luxuria permutat, immoderatis profecto ſum-

ſumptibus, ita ut illud Martialis cum admiratione ſit repetendum: *Emit lacernas millibus decem Baſſus*. Gerunt auribus fœminæ, quemadmodum Seneca ajebat de Beata vita cap. 17., *Locupletis domus cenſum.* Atque inſuunt uno filo unionum, auctore Hieronymo in vita Pauli Eremitarum patris, *villarum pretia*. Etiam in peronibus, ut phraſi utar Tertulliani de Hab. mulierum, uniones emergunt de luto. Quid plura? Non in unam fœminarum quadrat præclara Propertii lib. 3. ſententia:

Matrona incedit cenſus induta nepotum.

Igitur adverſus tantam veſtimentorum licentiam, producimus primo ſententiam graviſſimam Apoſtolorum. Nam horum princeps beatiſſimus Petrus Epiſtolæ prioris cap. III. v. 3: *Quarum* (ait de fœminis) *non ſit extrinſecus capillatura, aut circumdatio auri, aut indumenti veſtimentorum cultus*. Capillaturam appellat Petrus flexum capillum, ſive, ut loquitur Cicero, calamiſtratam comam, ideſt, crinem criſpantem: cultum autem veſtimentorum, mundum omnem muliebrem. Et Paulus in I. ad Timoth. cap. II. v. 9: *Mulieres*, inquit, *in habitu ſancto, cum verecundia, & ſobrietate ornantes ſe*. Deinde plura adverſus veſtimentorum ornatus ſcripſere Patres, ac præſertim Tertullianus de Habitu mulierum, Clemens Alexandrinus in libro Pedagogi ſecundo, & tertio: S. Cyprianus de habitu virginum, & D. Hieronymus in Epiſtola ad Lætam. Is etiam refert Prætextatam nobiliſſimam quondam fœminam ab Angelo reprehenſam, & manibus areſcentibus punitam, quod jubente viro Hymetio Euſtochii virginis habitum, cultumque mutaverit. Sed hos Patres perlegas, maxime ad chriſtianam plebem verba facturus. Tertio enim loco nonnulla promam ex profanis Scriptoribus. Julius Cæſar apud Suetonium cap. 43. uſum conchyliatæ veſtis, & margaritarum nonniſi certis perſonis, & ætatibus conceſſit, ac veſtem præſcripſit cum forma, tum colore perhumilem. Docet Ariſtoteles in Oeconomicis, utendum veſte, & reliquo apparatu minore etiam, quam liceat per leges. Phynthis Pythagorica inter præcepta data mulieribus hoc habet: *Auro aut ſmaragdis prorſus ne ornemini*. Ceteros vide apud Clementem Alex. loco citato. Addam 4. rationem theologicam, ac moralem, quod ſcilicet, *Cum omnes templum Dei ſimus illato in nos, & conſecrato Spiritu Sancto, ejus templi æditua, & antiſtita pudicitia eſt, quæ nihil immundum, vel profanum inferri ſinit, ne Deus ille qui inhabitat inquinatam ſedem offenſus derelinquat*. Atque rationem hanc præclariſſimam exſcripſimus ex libro 2. Tertulliani Op. nuper laudati. Perplacet & quam tradit ep. cit. Hieronymus, docere ipſum habitum, cui promiſſa, & mancipata ſit mulier. Accedit, omnes Chriſtifideles in baptiſmo pompis ſolemniter abrenunciaviſſe. Nec prætermittenda eſt D. Bernardi ad Sophiam virginem exhortatio Ep. CXIII. ubi demonſtrat mu-

muliebrem ornatum aliquem habere decorem, ſed non præbere: talem veſtis dicendum eſſe, ſed non veſtiti: indignum eſſe virginem chriſtianam formam a pellibus murium, & operibus vermium ſibi mutuari: mundum nudis exeuntibus vano deditis ornamento, iſtud retinere, eodem vano vanas ſimiliter alias ſeducturum. Lege Epiſtolam illam elegantiſſimam. Moralis autem ratio erit, quam innuit Sixtus V. Pontifex Maximus in Bulla emanata anno 1536. quæ incipit, *Cum in unaquaque bene, & recte inſtituta republica, &c.* Ubi oſtenditur ex immoderato circa indumenta ſumptu, familias imminuto patrimonio, & re familiari abſumpta ad paupertatem redigi, & plurima hinc damna, & pericula provenire, cum tamen ad univerſam rempublicam pertineat cives habere locupletes, ejuſque interſit, ne privati rebus ſuis male utantur. Quam Pontificis rationem comprobant, quæ ſupra recitavi ex Hieronymo, & Propertio, & quod ait Tertullianus lib. 1. de Cultu fœm. cap. 8. ab iis *de breviſſimis loculis patrimonium grande proferri*. Mitto, quæ hinc emanant, graviſſima incommoda a Theologis, & Concionatoribus enarrata, baſphemias maritorum, muliercularum cum matronis comparationem, mutuam fœminarum invidentiam, templorum ludibria, & pericula innumera pudicitiæ. Poſtremo prætermittendum non eſt exemplum tam mulierum ornatarum, quas nos divina Hiſtoria docet in flagitia ruiſſe, ut Dinæ, Herodiadis, & quas Ezechiel commemorat capite tertio, ac viceſimo; quam eorum, qui moderationis veſtium ſpecimen exhibuere: qualis inter viros fuit protoparens Adam animalium pellibus coopertus; inter fœminas vero Rebecca, de qua Paulinus Epithalamio ad Julianum:

Pulchra Rebecca ſacrum cum ſponſa veniret ad Iſac,
Simpliciter velo tecta pudoris erat.
Non legitur variis veniſſe ornata lapillis,
Sed ſuper obducto prædita palliolo.

Propositio II. At conſuetudo mulierum, quæ faciem ceruſſa, rubore, & conſimili fuco obliniunt, nequiſſimi flagitii complectitur turpitudinem.

Adverſus hanc fœminarum inſaniam legendus Clemens Alexandrinus in tertio Pedagogi: ubi illam commaculandi acceptam a creatore formam, muliebrem conſuetudinem belle delineans ait: *Supercilia flava habet aliqua? Depingit fuligine. Alicui, ut ea nigra ſint, contingit? Tollit ceruſſa nigrorem. Sunt alicui nimis alba? Unguento ei rei facto dedit alborem, &c.* S. autem Cyprianus de habitu virginum morem illum diabolicum ſequentibus argumentis perſtringit. I. Demonſtrat dæmones ut Dei imaginem ſummo ludibrio poſſent afficere, docuiſſe *oculos circumducto nigrore fucare, & genas mendacio ruboris inficere, & mutare adulterinis coloribus crines, & expugnare omnem oris, & capitis veritatem.* II. Docet non virgines tantum,

tum, aut viduas, ſed & nuptas, atque omnes omnino fœmina monendas, *Quod opus Dei, & factura ejus, & plaſtica adult nullo modo debeat, adbibito flavo colore, vel nigro pulvere, ve bore, aut quolibet denique lineamenta nativa corrumpente medic ne*. III. Probat exemplo artificis, cui gravem afferret injuriam quis, poſteaquam ille vultum alicujus, ſpeciemque pictam forma colorem obduceret ſignato jam, conſummatoque ſimulacro; a ſimiliter *manus Deo inferunt, qui id, quod ille formavit, refo re, & transfigurare contendunt, neſcientes quia opus Dei eſt on quod naſcitur, & Diaboli quodcunque mutatur*. Quam poſtreman tionem tangit quoque cap. 6. de cultu fœminarum Tertullianus bens: *In Deum delinquunt, quæ cutem medicaminibus ungunt nas rubore maculant: oculos fuligine colliniunt: diſplicet illis r rum plaſtica Dei: in ipſis redarguunt, reprehendunt artificem omn* Quod & reprehendit S. Paulinus commemorato ad Julianum Epitl mio, ſcribens:

Non fucis male ficta cutem, neque lumina nigro
Pulvere, nec flavo tincta colore comam.
Purum naturæ decus aſpernata ſuperbo
Crimine divinum in ſe ſibi damnat opus.
Fruſtra hæc ſe mulier jactaverit eſſe pudicam,
Quæ ſe tam variis ornat adulteriis.

Igitur tam prava feminarum conſuetudo nequit a gravi culpa excu cumque in omni compta, nuptaque ſit deteſtabilis, habet in vir improbæ temeritatis audaciam: & merito Hieronymus ita Læt compellat: *Cave, ne ceruſſa, & purpuriſſo conſecrata Chriſto or pingas*. At vetulæ, quarum nonnullæ in his flagitiis operam q doque perdunt, ad memoriam noſtram revocant feſtiviſſimum Plautinum in Moſtellaria:

Nam iſthæc veteres, quæ ſe unguentis unctitant,
Interpoles vetulæ edentulæ, quæ vitia corporis fucò occul
Ubi ſeſe ſudor cum unguentis conſociavit, illico
Itidem olent, quaſi cum una multa jura confundit coquus

Propositio III. In cultu veſtium maxima præſeferenda eſt deratio.

Servandum id præſertim a Clericis. I. Ex præſcripto Canon nam 27. Trullanus ait: *Nullus eorum, qui in Cleri catalogum r ſunt, veſtem ſibi non convenientem induat*: & Synodus Aquiſgran apud Chriſtianum Lupum in Scholio ad Canonem mox laudatum: ter utrumque (ait de humili, & ornata veſte) *virtus diſcretionis deratiſſime tenenda eſt*. II. Ex ſententia Patrum, inter quos Hier mus ſcribens de Clericis qui mollia induunt in Epiſtola ad Euſtoch ait: *Tales cum videris, ſponſos magis exiſtimato, quam Cler.*

III. Ex

III. Exemplo ſanctiſſimi Patris Auguſtini: de cujus indumentis ſcribit in ejus vita Poſſidius; *Ex moderato, & competenti habitu erant, nec nitida nimium, nec abjecta plurimum, quia iis plerique vel jactare ſeſe inſolenter homines ſolent, vel abjicere*. Ubi animadverte rationem productam hoc loco a Poſſidio nec latuiſſe Ariſtotilem ſcribentem lib. IV. Eth. cap. 7. exceſſum pariter, ac defectum in veſtimentis Lacedemoniorum arrogantiæ ſpecimen habuiſſe. Quod dictum volo generaliter: quibus enim placuere rudis habitus, cilicium, & ſaccus, ſpeciali ducti ſunt ſpiritu humilitatis, ac pœnitentiæ. Pro mulieribus autem tenenda eſt regula Auguſtini in Epiſtola 199. nunc 262. ad Ecdiciam num. 9. *Quæ vel ad inanem pompam, vel ad illecebram formæ adhiberi ſolent, merito reprehenſa ſunt: ſed eſt quidam pro modulo perſonæ habitus matronalis a viduali veſte diſtinctus, qui poteſt fidelibus conjugatis ſalva religionis obſervantia convenire*. Legendum etiam documentum Franciſci Saleſii ad Philotheam P. 3. cap. XXV. Placeat nobis hæc veſtimentorum moderatio ob vitæ honeſtatem, non vero ob pervulgatum, lepidumque proloquium;

Vir bene veſtitus, pro veſtibus eſſe peritus
Creditur a mille, quamvis idiota ſit ille.
Si careas veſte, nec ſis veſtitus honeſte,
Nullius eſt laudis, quamvis ſcis omne quod audis.

Nos quippe neque tangit veſtimentorum amor immodicus, neque inanis gloriæ, aut popularis exiſtimationis cupido.

CAPUT ULTIMUM.

De celebritate conviviorum, atque intempeſtivis compotationibus.

SUNT denique permulti, quorum oblectatio eſt opipare parare convivia, œnophora delibare, & gelidas calidaſque ſorbere potiones: ad quos dirigere congruum eſt partem hujuſce libri poſtremam.

PROPOSITIO I. Splendidus conviviorum apparatus nonniſi a luxu corruptæ Gentilitatis emanavit.

Et quidem non ſolum divina hiſtoria nos docet, quanta abſtinentia ante diluvium Noeticum ad annos plurimos vitam antiqui Patres protraxerint, verum etiam parce admodum ſeſe Gentes reliquas aluiſſe, ipſarum prodidere Scriptores. Nam Servius in primum Aeneidos ſcribit, quod tantum in atrio & duobus ferculis epulabantur antiqui: farre ſolo, ac pulte uſi ſunt primi Romanæ urbis habitatores; & ſibi manu ſua paraſſe cibos, ſcribit Seneca de Conſolatione cap. IX. Hinc de Curio ait Juvenalis XI. Sat.

par-

Digitized by Google

parvo quæ legerat horto
Ipſe focis brevibus ponebat oluſcula, quæ nunc
Squallidus in magna faſtidit compede foſſor.

At poſteaquam Romanorum luxus confregit temperantiæ repagula, modum exceſſit etiam epularis accubitus. Nam Suetonius refert Julium Cæſarem ad menſam in aureo lecto decubuiſſe: argenteos legimus poſuiſſe Heliogabalum: eburneos ac teſtudineos magni Principes habuere. Imperator Claudius ſcyphum aureum adhibuit, Lucius Craſſus cælatum artificis manu, cryſtallinum immenſi pretii Cæcilius Agricola. Miræ tenuitatis amphoras in templo Capitolino legimus conſecratas. Acceſſit luxus in menſarum miniſtris: nam Dionyſius Tyrannus, ut ait Tullius in Tuſculanis, eximia forma pueros delectos juſſit conſiſtere, eoſque ad nutum illius intuentes diligenter miniſtrare. Virgilius pariter de convivio Didonis ait interfuiſſe magnam puerorum copiam, *Qui Dapibus menſas onerent, & pocula ponant*. Nec defuit delectus luxuſque ciborum, quem Seneca admirans exclamavit: *Dii boni, quantum unius venter deglutit!* nec male Muſonius: *Coqui majore ſtudio, quam agricolæ parantur, & convivia quidem apparant, in quibus agrorum pretia conſumunt*. Quæ omnia ſi florente Romanorum potentia, divitiarum copia, cultuque ſuperbo ipſorum profanorum Scriptorum confeſſione temperantiæ limites exceſſere, tolerari non debent in hoc rerum ſtatu, & maxime inter fideles: ſed ornent magnifice ac ſplendide convivia illi, de quibus Libro x. cecinit Lucanus:

Infudere epulas auro; quod terra, quod aer,
Quod pelagus, Niluſque dedit, quod luxus inani
Ambitione furens toto quæſivit in orbe,
Non mandante fame multas volucreſque, feraſque.

Sed de conviviorum luxu hæc pauca. Vide Tomi VIII. Romanarum Antiqq. poſtremas elucubrationes.

PROPOSITIO II. Inebriari vino ſcelus eſt nefarium, deteſtabile, atque turpiſſimum.

Quod demonſtratur I. ex Scripturis. Legitur enim Prov. XX. 1. *Luxurioſa res vinum, & tumultuoſa ebrietas*. Iſ. v. 11. *Væ qui conſurgitis mane ad ebrietatem ſectandam, & potandum uſque ad veſperam, ut vino æſtuetis*. Apoſtolus autem ad Rom. XIII. 13. monet, ne ambulemus *in commeſſationibus*, & *ebrietatibus*: & ad Eph. v. 18. *Nolite* (inquit) *inebriari vino, in quo eſt omnis luxuria*. Vide & primam ad Timotheum cap. III. v. 8. atque priorem Petri cap. IV. v. 3. Effecta etiam ebrietatis, ac portentoſum inceſtum filiarum Lot profert liber Geneſeos cap. XIX. 32. Fortuitam quoque ebrietatem Noe, qui primus omnium plantavit vineam, ſanctiſſimi viri inquinaſſe modeſtiam, neque ſcandalo caruiſſe, liquet ex cap. VIII. ejuſdem libri v. 22.

Digitized by Google

v. 22. in quem locum ornate Victor Maſſilienſis libro III. Alethias:

Forte Noe Domini celebrat dum lætus honores
Indulgens epulis, & dulcia pocula libans,
Perſenſit vivos latices, ſomnoque gravante
Victus membra toro poſuit neglecta fideli:
Et revoluta ſimul veſtis ſecreta retexit
Corporis, ac riſum tibi, Cham deterrime, movit.

II. Demonſtratur ex Patribus; quorum magno ex numero duos tantum producam, unum ex Græcis, Magnum Baſilium, qui adverſus ebrietatem ſcripſit celeberrimam Homiliam ordine XIV., alterum ex Latinis, ideſt, Doctorem maximum Auguſtinum. Et Baſilius quidem principio ſcribit: *Ebrietas dæmon eſt voluntarius, malitiæ mater, virtutis inimica, fortem virum reddit ignavum, ex temperato facit laſcivum, juſtitiam ignorat, prudentiam extinguit*. Tum probat ebrium nequaquam a brutis differre hoc ſingulari argumento: *Nonne rationis munere, quam a Deo omnium conditore accepiſti, reliquæ creaturæ omnis factus es dominus, & imperator? Hoc igitur mentis lumine per ebrietatem qui ſe privat, jumentis inſipientibus comparatus eſt, & ſimilis factus eſt illis*. Poſthac demonſtrat ebrium eſſe brutis ipſis deteriorem, quod nullum animal, ut ebrius homo, ita viſu audituve debilitetur. *Nonne* (inquit) *ebrii familiariſſimos interdum ignorant, alienis vero ſæpe ut domeſticis congrediuntur? An non umbras ſæpe numero tanquam ſulcos, & loca prærupta tranſiliunt?* Deinde recenſet damna quæ proveniunt ex ebrietate in ſpiritum, quorum præcipuum eſt *voluptatis incontinentia omnis, quæ ex vini fonte originem vimque trahens præceps ruit ad omnem impuritatem, atque intemperantiam*. Ulterius oſtendit quomodo ebrioſi corrumpant ipſum habitum corporis, *dum non ſolum abundantia voluptatum ad laſciviam inſanientium illos labefactat, & diſſolutos reddit; ſed & corpus tumidum, putridum, mucoſum, & vitali humore privatum circumferunt*. Ad hæc comparat ingenioſe ebrios idolorum ſimulacris, de quibus in Pſ. CXXXIV. 16. legitur, *Oculos habent & non videbunt, aures habent & non audient, &c.* quoniam *manus paralyſi affectas habent, pedes infirmos, atque emortuos*. Addit perorationem elegantiſſimam. Ex qua Baſilianæ orationis analyſi ſatis turpitudinem ebrietatis arbitror apparere. At Auguſtinus Latinorum nobiliſſimus in fine enarrationis in Pſalmum LIV. de Sanctis Martyribus inquit: *Modo eos ebrioſi calicibus perſequuntur, quos tunc furioſi lapidibus perſequebantur*, propter ebrietates, & commeſſationes in Sanctorum ſolemnitatibus. In Pſalmum vero CIII. n. 14. exclamat: *Quid inſanius ebrio? quid plerumque iracundius?* Quantam demum diligentiam adhibuerit, ut ab Africanis nequitiam hanc maximam in ſacris præſertim diebus evelleret

ret atque amoveret, conſtat ex illius Epiſtola XXII. n. 3. & ex XXIX. ad Alipium Epiſcopum Tagaſtenſem. III. Hactenus dicta etiam rationes ſuppeditant. Commonſtrant enim oriri ex vinolentia innumera incommoda, profanationem feſtorum, rixas, luxuriam, blaſphemias, domeſticorum perturbationes atque contemptum, dilapidationem bonorum, omnemque morum corruptelam: emanare inde corporis, ſenſuumque hebetudinem, ac tantam mentis conturbationem, ut in III. de Rerum natura non male Lucretius:

Denique cur hominem, cum vini vis penetravit
Acris, & in venas diſceſſit diditus ardor:
Conſequitur gravitas membrorum, præpediuntur
Crura vacillanti, tardeſcit lingua, madet mens,
Nant oculi, clamor, ſingultus, jurgia gliſcunt,
Et jam cetera de genere hoc quæcunque ſequuntur,
Cur ea ſunt niſi quod vehemens violentia vini
Conturbare animam conſuevit corpore in ipſo?

Vini tamen uſum non damnamus; ſed in compotationibus ſequentia ex D. Paulo colligimus ſervanda eſſe temperamenta. Ac primum illud ſit, quod ſcribit Apoſtolus in priori ad Timotheum, cap. V. 23. *Noli adhuc aquam bibere, ſed modico vino utere propter ſtomachum tuum, & frequentes tuas infirmitates.* Utendum ergo vino, ſed bene diluto, & modico, præſertim ſtomacho laborantibus. Nam ut ſcribit Juſtinus ad Zenam: *Aqua neceſſitatis eſt, vinum juvandi corporis gratia datum eſt.* Documentum alterum ſpectans ad Clericos habetur in eadem ad Timoth. Epiſtola, cap. III. v. 8. *Diaconos ſimiliter pudicos, non bilingues, non multo vino deditos, &c.* Quod attendentes Eccleſiaſtici Canones jubent ab officio, vel beneficio ſuſpendi Clericos, qui in vinolentia ſe exhibuerint culpabiles, niſi a Superioribus commoniti ſatisfecerint; ut habetur Cap. *A Crapula*, Extra, de Vita, & honeſt. Clericorum. Monitum tertium Apoſtolicum ſpectat ad Matronas, quas, ne ſint *multo vino ſervientes*, hortatur, ac præcipit Paulus ad Titum cap. II. 3. Legendum & præclarum exemplum S. Matris Monnicæ lib. IX. Confeſs. Auguſtini cap. VIII. n. 18.

Propositio III. Argumenta, quæ Cardinalis Franciſcus Maria Brancacius, aliique viri docti producunt ad probandum, quod potione cocolatæ Eccleſiaſticum non frangatur jejunium, non videntur frugi Theologo penitus ſatisfacere.

Eſt argumentorum illorum princeps, quod hauſtus cocolatæ potio ſit, non cibus, atque potu ſorbeatur. Eſt autem potus non perrarus, ſed Americanis, atque Hiſpanorum pluribus familiaris, atque communis. At quod natura ſua ad genera potionum pertinet, ſive Americani, ſive Itali ſorbeant, nequit alimenti induere ſubſtantiam.

tiam. Atque hoc argumentum Brancacii a priori ſententia revocavit celebrem Hiſpanum Medicum Calderam, qui in Tractatu, cui titulus *Tribunal Medico-magicum*, ſtatuerat cocolatis potu jejunium Eccleſiaſticum frangi. Sed huic argumento reſponderi poteſt cocolatam, etiamſi poculo exhauriatur, inter eſculenta, & quidem majoris ſubſtantiæ, connumerandam. Nam Stube Medicus Anglus experimento monſtravit plus unctuoſi, & nutrientis humoris elici ex una uncia Cacao, quam ex libra bovinæ carnis, ideoque cocolatam ſolidum eſſe alimentum. Thomas Gage refert audiviſſe ſe a fide dignis Americanis, illic eos, qui plus cocolatis pocula ſorbent, fieri quadratos ac pingues. Atque rationem affert, quoniam licet cacao partes permultæ ſint frigidæ, ſunt tamen & aliæ permultæ butyroſæ ac nutrientes, atque his calida alia ingredientia, cinnamomum præſertim, atque vaginula ſunt ad inſtar vehiculi, ut ad hepar, & viſcera diſcurrant, ibique in carnem & pinguedinem coaleſcant. Et quamvis e contra Brancacius ait non ſemel ſe fuiſſe expertum, quod poculum unius conſuetæ potionis cocolatis vix ad ſeptem horas vires ſtomacho languenti ſuppeditat, unde infert falſum eſſe, quod duæ cocolatis unciæ plus dent nutrimenti, quam tres unciæ carnis: communis tamen eſt Medicorum ſententia cocolatam optimum præbere nutrimentum, ut demonſtrat in Bibliotheca Pharmaceuticomedica Jacobus Mangetus. Et quilibet forte experiri poterit falſum eſſe allatum a Cardinali Brancacio experimentum, cum non ſemel uno cocolatæ poculo iter agentes perſeverent uſque ad veſperam viribus validiſſimis: quamquam fateor eſſe, qui poſt ſeptem horas eſuriant, non ſolum exhauſto poculo cocolatæ, ſed a prandio quoque, vel cœna. Porro cocolata, etiamſi ſorbeatur, & ad poculenta quodammodo ſpectet, uti etiam lac, capique ſtillatus liquor, non ad extinguendam ſitim, ſed ad vires refocillandas exhauritur: ideoque exculenti rationem habet, non potionis; aut ſi potionis, talis quidem, quæ nutriat, atque ſuſtentet. At quod inquiunt Americanis cocolatam potum eſſe communem, poteſt principio retorqueri. Si enim inter Americanos jejunium non frangit, quoniam ibi vulgaris eſt potio; violabit profecto jejunium apud Italos, quorum ſinguli tali luxuria non bibunt. Deinde reſpondet noſter Nicephorus Sebaſtus, qui de cocolatis potione diſſertatiunculam edidit, quod licet cocolata eamdem in America, & Italia habeat naturam, uſus tamen regionum debet attendi. Quippe & Græci jejunium frangunt, ſi certis feriis, & maxime majori hebdomada, non ſe abſtineant a vino, ac piſcibus ſanguine concretis: quod in conſuetudine non eſt apud Italos; ac ſimile exemplum profert de refectiuncula, quam applellitant collationem. Melius tamen reſpondebis, ſi dixeris Americanos ſtomacho eſſe debiliores, & ſpectata regionum diverſitate

Eeee 2 varias

Digitized by Google

varias potiones, epulaſque adhibendas. At de uno argumento multa ſatis: cetera jam breviter perſequamur.

Probant ergo ſecundo loco jejunium cocolatâ non frangi, eo quod neque illud frangat vinum, neque cervifia, quamvis utrique inſit vis nutritiva, & quidem tanta, ut olim ante certamina vina propinarentur athletis, & aliqua ex Galeno æque nutriant, ac porcina caro. Nec cervifia inter eſculenta cenſetur, tametſi ex frumento, hordeove paretur. At poteſt hæc argumentatio elidi primum negando cervifia vinoque jejunium non violari, cum oppoſitum ex ipſa vi nutrimenti demonſtret in Theſibus Lovanienſibus cum magna eruditorum caterva Gummarus Huygens. Atque ut demus Brancacio hanc opinionem communiter eſſe exploſam, ſi loquamur de vino aqua diluto, menſiſque vulgaribus uſitato, certa quidem eſt ſi ſermo inſtituatur de vino meraciori, quale aut Galenus commemorat, aut propinabatur athletis. Deinde ſunt, qui negant habere vinum nutriendi vim per ſe, cum non alat natura ſua, ſed efficiat duntaxat digeſtionem alimentorum. Inſuper nemo dixerit nequaquam jejunium frangi vino, cui ſaccharum, cinnamomum, & aliquid eſculenti permiſceas. Occurrit Brancacius reponens ea permixtione accedere vino alendi vires robuſtiores; cum e contra pulvis cocolatis in aquam demerſus vigore priſtino deſtituatur. Sed fallitur fortaſſe. Enimvero cum cocolatæ maſſa partes habeat aliquas frigidas, ſed permultas unctuoſas, ſulphureas, atque inflammabiles, quæ omnes cacao inſunt, addantur præterea in cocolatis præparatione ſaccharum & cinnamomum; cocolates redactus in pulverem, & demerſus in cocumam calida aqua, lignoque dentato iterum permixtus fit eſculentum ſtomacho frigido percommodum; & particulæ calidiores, ut dictum eſt ſupra, ſolutæ magis ac liberæ fiunt cum humidis aptius vehiculum unctuoſarum, atque nutrientium: unde cocolata hoc pacto ſoluta non minus nutrit, ac ſi illam ſumas maſſa, aut paſtillis, ſed longe melius, ſalubrius, aptoque ſtomachis tam calidis, quam frigidis temperamento. Ex quibus diluitur tertia ratio Brancacii, qui contendit demonſtrare cocolatem aquæ permixtione exuere propriam eſculenti naturam, cum illam e contra nanciſcatur perfectiorem.

Argumentum quartum Cardinalis Clariſſimi eſt, quod parvitas materiæ juxta communem Doctorum ſenſum non frangit jejunium Eccleſiaſticum. Verum ſi uni cocolatis unciæ tanta eſt vis nutritiva, ut præclariſſimi Medici Mangetus, Paſquius, Zacchias, Stubeus, aliique obſervarunt; non minus attendenda eſt cocolatis quantitas, quam potionis, ac nutrimenti natura: idque in jejunio maxime Quadrageſimali, quod credimus in Elia & Moyſe præfiguratum, Chriſti conſecratum exemplo, & antiqua & Apoſtolica traditione firmatum,

tum, ut eo religioſius ſervari debeat, quo fuit majori auctoritate præſcriptum.

Poſtremum argumentum ad hunc modum ſe habet. Non læditur jejunium medicamentorum potione. Atqui cocolata (inquit Brancacius) *roborat naturalem calorem, generat puriorem ſanguinem, cordis ſubſtantiam vivificat, diſſipat flatus, & prodeſt ad ſtomachum roborandum*; habet ergo medicamenti naturam, ac tali medicamento uti poſſumus abſque fractione jejunii. Aſt utraque hujus ſyllogiſmi præmiſſa corruit ſponte ſua, & univerſam molem evertit. Nam quantum ad majorem, ut vocant, attinet: vel ægroto medicamentum exhibes, vel ſano ac robuſto. Si ægroto, ejuſdem ſaluti providendum eſſe demonſtrat lex ipſa naturæ. Si autem ſano ac valenti, oportet, ut expendatur qualitas medicaminis. Quod ſi fuerit nutritivum atque eſculentum, nego conſiſtere cum jejunio. Atque ita prior illa propoſitio fluctuat & labaſcit. Sed altera propoſitione tota machina excidit: nam ſi cocolata roborat naturalem calorem, generat puriorem ſanguinem, cordis ſubſtantiam vivificat, diſſipat flatus, & prodeſt ad ſtomachum roborandum; quomodo frigida eſt admodum, nec nutrit, nec cibus eſt, nec ſuſtentat, nec vim habet eſculentorum? Quomodo ſtomacho roborati, & naturali calore robuſti ſervabunt jejunium, ab Eccleſia eo fine inſtitutum, ut fideles ab alimentis abſtinentes carnem macerent, & corporis afflictatione ſenſus a noxiis retrahant exceſſibus? Recte ergo ſtatui, argumenta pro cocolatis potiône allata neququam cuilibet frugi Theologo ſatisfacere.

Ne tamen alicui injiciam ſcrupulum, ſi valida alicui videntur, nec reſponſionibus noſtris ullatenus diſſoluta, meminerit is omnes prorſus Theologos, ipſumque Cardinalem ampliſſimum Franciſcum Mariam Brancacium, definire potionem cocolatis non admodum dilutam, ſed concretam ac denſam jejunio dubio procul opponi. Et licet Turrianus quantitatem permittat non excedentem uncias cocolatis duas, dimidium tantum unciæ quidam alii exiſtimant permittendum: unicam vero unciam idem Brancacius, Sebaſtus noſter, atque benigniorum Theologorum pars major. Sed vereor, ne parvam hanc quantitatem complures excedant; nam ſemel inductæ corruptelæ modum ſervare non poſſunt. Eſt autem illa duarum unciarum portio plurimorum conſuetudine recepta; & vir quidam eximius deſcribens eleganti carmine quomodo cocolatæ pararet ſibi potionem, ut extat in notis ad Dithyrambum viri Clariſſimi Franciſci Redi, canebat:

Quin & ſacchaream deciſa in fragmina metam
Comminuo, cumuluſque pari mihi pondere ſurgit,
Mixtaque ſtat juſto ſimul uncia, & uncia metro.

Atque hunc finem habet noſtra de oblectamentis diſſertatio. In qua

qua ſi oratione uſus ſum feſtiva, & poetarum verſibus phalerata; indulgendum tempori, quo eam ſcripſi, tibique, Lector benevole, propono legendam. Neque enim erit qui mihi jure ſuccenſeat, ſi vel ipſa librorum meorum lectione honeſtam aliquam perceperis voluptatem, vel ego a noxiis oblectationibus retrahar hoc ſcribendi, vel differendi genere nunquam fortaſſe a Scholaſticis uſurpato. Non deerunt tamen in libris noſtris dogmata ſublimiora, atque in his maxime, quos proximis voluminibus exornabo.

Explicit Liber viceſimus quartus.

Digitized by Google

QUARTI VOLUMINIS

PROPOSITIONES.

I. *Recta ratio imperandi & prohibendi, quam* Legem *appellant, & quæ voluntatis actum complectitur,* 5
II. *Certas, ut obſtringat, poſtulat conditiones:* 6
III. *Quæ ſi adſint, etiam juſti legibus ſubjiciuntur.* 9
IV. *Ac primum inter leges locum tenet Aeterna, ceterarum omnium fons & origo:* 11
V. *Cujus participatio eſt lex naturæ menti rationalium inſcripta, &* 15
VI. *Rectam Dei, proximorumque dilectionem præſcribens.* 17
VII. *Hæc autem naturalis lex neque abrogari poteſt,* 21
VIII. *Neque propriam admittit diſpenſationem.* 24
IX. *Sequitur lex ſcripta, quæ Deum habet auctorem,* 33
X. *Congruis, non pravis, ut quidam hæretici commenti ſunt, conſtituta præceptis.* 36
XI. *Id demonſtrans adverſus Fauſtum Auguſtinus non erravit, contra quam ſentiat Phereponus, aut exponens verba illa Deuteronomii,* Maledictus omnis, qui pendet in ligno; 45
XII. *Aut alia,* Erit vita tua quaſi pendens ante te. 46
XIII. *Probabiliorem quoque ſententiam tenuit, dum ait Saram fuiſſe Abrahami neptem, & conſanguineam.* 48
XIV. *Scriptæ legis promulgator* Moſes *hebraico appellatur vocabulo:* 49
XV. *Non fuit Polygamus,* 50
XVI. *Nec homicida,* 51
XVII. *Nec Heliopolitanus infectus lepra,* 53
XVIII. *Eique non tribuunt cornutam faciem Catholici, ut hæretici calumniantur.* 55
XIX. *Non videtur fuiſſe primus literarum inventor.* 57
XX. *In tabulis Moyſi ita diſtributus erat Decalogus, ut prima tabula tria tantum præcepta contineret, altera ſeptem reliqua.* 59
XXI. *Primo præcepto ſimulacra duntaxat idolorum, & imagines ad adorandum conflatæ, non omnes promiſcue, prohibebantur Judæis.* 61
XXII. *Hoc autem, ceteriſque præceptis, ut liquet ex noſtra interpretatione, traditur rectiſſima agendarum rerum menſura.* Ibid.
XXIII. *Ritus etiam legales, & ſecundaria Judæorum præcepta fuerunt optimo, providoque conſilio inſtituta.* 74
XXIV. *Hæc, quamvis abrogata fuerunt in Chriſti morte,* 82
XXV. *Non tamen fuerunt ſtatim exitioſa, & mortifera,* 83
XXVI. *Eaque Apoſtoli abſque ulla ſimulatione aliquandiu uſurparunt.* 87

XXVII.

Digitized by Google

XXVII. *At quoniam neminem obſtringebant, recte Paulus reſtitit Cephæ: quem alium a Petro perperam quidam exiſtimant* ... 98
XXVIII. *Veteri ſucceſſit lex nova longe præſtantior, quis etiam præceptis obſtringens, quicquid heretici obganniant.* 103
XXIX. *Ut obligent leges humanæ, niſi aliter ſtatuit Legumlator, ſat eſt ſi ad notitiam ſubditorum pervenerint:* 109
XXX. *Neque pendent ullo pacto a populorum acceptatione.* 112
XXXI. *Humanæ autem leges ligant quoque in interiori conſcientiæ foro,* 119
XXXII. *Excepto tamen graviſſimo nocumento, proximoque vitæ diſcrimine.* 124
XXXIII. *Operi, quod tam in ſe inſpectum, quam attentis rerum circumſtantiis leve eſt, parvique momenti, nequit Legislator adnectere obligationem ſub pœna mortalis culpæ.* 127
XXXIV. *Poteſt Eccleſia interiorem quoque actum* per ſe, ac directe *præcipere.* 129
XXXV. *Non habent Poteſtates ſæculares auctoritatem aliquam, aut imperium ſtatuendi leges Eccleſiaſticas:* 133
XXXVI. *Sed aliquas duntaxat leges ferre poſſunt ad Eccleſiaſticas, divinaſque promovendas, non tanquam Eccleſiæ Judices, ſed tanquam defenſores, ac vindices.* 134
XXXVII. *Eccleſiæ autem Paſtoribus non ſolum competit munus ſuadendi & declarandi; ſed etiam auctoritas & poteſtas coactiva, qua poſſunt ſuarum legum fractores vi, & impoſita neceſſitate compeſcere,* 135
XXXVIII. *Non pugnat cum ſpirituali Eccleſiæ regimine temporalis juriſdictionis regnique poteſtas.* 137
XXXIX. *Et reapſe ſummo Eccleſiæ Paſtori utraque ſimul poteſtas competit, Eccleſiaſtica videlicet, & politica.* 139
XL. *Ad nutum Pontificis quælibet civilis poteſtas, quæ in corpore Eccleſiæ tenet imperium, deberet arma tractare, & cetera complere propriæ auctoritatis officia.* 143
XLI. *Ipſe Legislator aliquo pacto legibus a ſe latis obſtringitur.* 144
XLII. *Advenæ, ac peregrini locorum, ad quæ accedunt, legibus ſubjiciantur.* 145
XLIII. *Clerici legitime bona poſſident temporalia:* 147
XLIV. *Neque cogi debent ad tributa ſolvenda, neque ad munia laicorum obeunda.* 148
XLV. *Immunitatem Eccleſiaſticam, quocunque jure inducta ſit, nequeunt Principes ſæculares temerare, aut minuere.* 153
XLVI. *Recte in Latina Vulgata connumerantur quatuor civitates aſyli in Tribu Ruben.* 157
XLVII. *Decretales ante Siricium Epiſtolæ, licet ſint magna ex parte ſuppo-*

ſuppoſitæ, non ſunt rejiciendæ tanquam doctrinis Apoſtolicis repugnantes. 161
XLVIII. *Collecti a Gratiano Canones non aliam habent auctoritatem, quam fontium, locorumque, unde ſunt derivati.* 164
XLIX. *Definiri non poteſt Canonum Apoſtolicorum certus numerus;* 167
L. *Tametſi aliqui a primis Eccleſiæ ſæculis obtinuerint.* 168
LI. *Romanorum leges ab Atticis, iſtas vero ab Hebræis derivaſſe mira ſingularum concordia demonſtrat.* 170
LII. *Eximunt interdum a legum onere Privilegia, Diſpenſationes, Conſuetudines.* 177
LIII. *Legibus conformari debent humana Officia, quorum libertatem penitus non evertis aut metus incuſſus, aut alliciens concupiſcentia.* 187
LIV. *Sunt vero omnia, quæ cum libertate patrantur, in individuo vel honeſta, vel prava:* 192
LV. *Et externum opus nihil* per ſe *interiori voluntati in rem honeſtam, iniquamve deliberate vergenti, addit decoris, vel turpitudinis.* 198
LVI. *Virtus juxta Auguſtinum nihil eſt aliud, quam ordo amoris;* 205
LVII. *Ac virtutis præmium, & ſempiterna felicitas, quamquam ex viſione, & amore Dei coaleſcit,* 214
LVIII. *Potiſſimum tamen ſita eſt in amore, quo Deo fruimur.* 216
LIX. *E contra ſcelus, & culpa eſt amoris inordinatio, & conſiſtit in rectitudinis privatione.* 219
LX. *Intercedit inter peccata diſcrimen, & quædam ſunt genere ſuo venialia.* 225
LXI. *Quæ mortalia dicuntur, habent nequitiam moraliter infinitam.* 234
LXII. *Non requiritur ad imputationem peccati, ut animum ſubeat ſancta cogitatio, per quam advertat ad peccati malitiam.* 241
LXIII. *Fictitium eſt peccatum philoſophicum.* 243
LXIV. *Excuſat a culpa ignorantia juris naturalis, dummodo ſit invincibilis;* 246
LXV. *Sed nullus hominum compos ſui tali ignorantia laborat quantum ad univerſalia principia, & proximas conſecutiones.* 248
LXVI. *Eapropter ignorantia, & delectatio aliquando culpabilis cenſenda eſt, aliquando excuſanda.* 256
LXVII. *Idem de conſcientia dicendum; cui tenemur morem gerere, ſi recta ſit, moraliter certa, nec voluntario errore obcæcata.* 259
LXVIII. *Dum in opinione verſamur, ſi tenuis adſit probabilitas, eidem adverſus legem morigerari iniquum eſt.* 277
LXIX. *Opinio quippe probabilis niſi conſcientiam moraliter certam inge-*

ingeneret, haud eſt firmiſſima morum regula. 280
LXX. Nefas propterea eſt ſequi opinionem minus probabilem ſtantem pro libertate, in concurſu opinionis probabilioris, quæ ſtet pro lege. 292
LXXI. Viro Theologo non licet ex ſententia, quam ipſe oppugnat, cenſetque minus probabilem, alteri conſilium dare. 313
LXXII. Nec homini ignaro fas eſt varios adire Caſuiſtas, eo animo, ut tandem inveniat aliquem benigniorem, affirmantem eſſe probabile, quod alii improbant, ſibique fas ſit eligere quod magis libet. 315
LXXIII. Confeſſarius pariter non debet abſolutionem impendere iis, qui ſequuntur opinionem minus probabilem ſtantem pro libertate, eamque nolunt deponere. 316
LXXIV. Sequi tamen poſſumus in qualibet materia, ſive juris, ſive facti, ſententiam probabilem, quæ poſt diligentem veritatis inquiſitionem appareat ſententia oppoſita probabilior. 319
LXXV. Atque his imbuti præceptis execramur in primis idololatriam, ac ſummam eorum dementiam, qui coluerant maſculos Deos Conſentes. 327
LXXVI. Habemus eodem loco, qui in numero Deorum Conſentium locarunt feminas. 330
LXXVII. Riſu pariter excipienda eſt fabularis ſelectorum Deorum hiſtoria. 334
LXXVIII. Et una cum iis amandanda profana numina, quæ vetus Teſtamentum commemorat. 337
LXXIX. Repudianda eſt etiam, atque execrabilis religio, quæ viget apud Turcas & Mahumetanos: 340
LXXX. Ceteris autem omnibus præferenda eſt Chriſtiana religio, quam conſtat evidentiſſime veram eſſe. 346
LXXXI. Ab eadem religione Chriſtiana alieni ſunt qui Chriſti divinitatem, & Incarnationem non confitentur, 353
LXXXII. Necnon hæretici omnes, & ſecta Calviniſtarum, Lutheranorum, aliorumque Proteſtantium. 361
LXXXIII. Romanæ itaque Eccleſiæ divina gratia adſcripti, illius ſymbolum tanquam Apoſtolicum veneramur, 366
LXXXIV. Et ab Apoſtolis revera conditum fuiſſe defendimus. 369
LXXXV. Nihil commentitium huic ſymbolo fuit appoſitum; ideoque propugnamus etiam Chriſti deſcenſum ad inferos: 379
LXXXVI. Aſſerimus expectandam eſſe univerſalem corporum reſurrectionem, 392
LXXXVII. Eamque futuram in eadem numero carne, quæ morte diſſolvitur; 398
LXXXVIII. Quamvis non eædem futuræ ſint omnium reſurgentium corporum affectiones. 400
LXXXIX.

LXXXIX. *His, aliiſque a Deo revelatis aſſentimur virtute Fidei, quam recte definit Apoſtolus cap.* XI. *ad Hebræos:* 405
XC. *Quæ fides ſemper quoad ſubſtantiam credibilium a mundi exordio ad hæc uſque tempora fuit eadem.* 407
XCI. *Statui nequit ejuſdem fidei norma, & libella in ſola humana ratione, ut contendunt Sociniani.* 411
XCII. *Neque ſufficit ad omnia dogmata definienda, ut paſſim reliqui Novatores autumant, ſcriptum Dei Verbum: quod non eſt omnibus apertum, atque perſpicuum.* 416
XCIII. *Judicium enim de fidei quæſtionibus nequit ex ſolis ſcripturis repeti, ſublata Judicis vivi auctoritate;* 419
XCIV. *Nec idoneum erit judicium, ſi fiat privato ſpiritu, & intima cujuſque fidelis perſuaſione.* 422
XCV. *Præter divinam ſcripturam ſacræ quoque Traditiones ſunt admittendæ.* 435
XCVI. *Fides vero Mediatoris in veteri quoque Teſtamento fuit neceſſaria, ſed non fides* explicita *in ejus divinitatem, ac individuæ Trinitatis myſterium.* 466
XCVII. *Verum in hoc novæ legis ſtatu ipſa* explicita *fides requiritur,* 468
XCVIII. *Non ad ſalutem æternam tantummodo, ſed etiam ad juſtificationem obtinendam.* 469
XCIX. *Requiritur & externa fidei confeſſio, & nunquam licitum eſt fidem ipſam negare:* 473
C. *Immo nec religionem ſimulare profanorum rituum, ciborum, veſtium, nominumque gentium idololatrarum uſurpatione, ubi ſint ſuperſtitioſi cultus indicium.* 475
CI. *Fas eſt aliquando in perſecutione fugam arripere.* 477
CII. *At quid de Sinenſium Ritibus? Falſum eſt omnes promiſcue approbatos anno* 1656. *a Sacra Congregatione.* 481
CIII. *Edictum Caroli Maigrot recte, provideque ſuperſtitioſos eliminavit.* 482
CIV. *Decretum quoque Cardinalis de Tournon a Clemente XI. & Benedicto XIII. confirmatum complures jure, meritoque proſcripſit.* 486
CV. *Permanet vera fides etiam in homine impio.* 488
CVI. *Non tamen in hæretico,* 490
CVII. *Neque in ſolutis corpore animabus, jam in termino conſiſtentibus.* 493
CVIII. *Datur ſpes a fide, & a caritate diſtincta:* 495
CIX. *Quæ in eo non perſiſteret, cui facta eſſet futuræ damnationis certiſſima revelatio.* 497
CX. *Spei certitudo, quamquam admodum firma, ſalutarem timorem minime excludit.* 499

CXI. *Licet autem timor mundanus ſit perverſus & noxius ;* 502
CXII. *Timor ſervilis eſt ſummopere utilis, ſupernaturalis, & donum Dei :* 503
CXIII. *Illo tamen laudabilior eſt timor caſtus, & permanens in ſæculum ſæculi .* 507
CXIV. *Ea, quæ ad ſpem pertinent, in oratione Dominica continentur .* 508
CXV. *Caritas omnium virtutum maxima veram parit inter Deum, & hominem amicitiam .* 514
CXVI. *Ante omnia Deus etiam interiori caritate diligendus eſt :* 516
CXVII. *Diligendus ſemper, actu, aut virtute :* 518
CXVIII. *Et diligendus ex toto corde, in tota anima, in tota mente.* 519
CXIX. *Animarum Dei caritate flagrantium datur aliquandiu* quies, *ſed ei, quam Molinoſius invexit, e diametro oppoſita .* 521
CXX. *Status item* puri amoris, *in quo anima nullam gerat propriæ ſalutis curam,* fanatiſmus *eſt, non caritatis perfectio .* 523
CXXI. *Nec repugnat caritati ſervare legem intuitu ſempiternæ mercedis .* 526
CXXII. *Proximi etiam diligendi ſunt propter Deum, ſervato ordine caritatis, parentes, filii, uxor, fratres, ac pauperes,* 529
CXXIII. *Atque hi ſubſidio eleemoſynarum juvandi .* 533
CXXIV. *In præcepto quoque eſt inimicorum dilectio ;* 535
CXXV. *Tametſi liceat Chriſtianis adverſus hoſtes, ſervatis conditionibus, bellum gerere .* 536
CXXVI. *At illicitum prorſus eſt initum ex condicto ſingulare certamen.* 539
CXXVII. *Ut licita ſit occiſio injuſti aggreſſoris, ſequeſtrari debet a noxia cupiditate .* 542
CXXVIII. *Ipſa malorum origo cupiditas illicitis inhiat oblectamentis, inter quæ ſunt connumeranda Veterum Bacchanalia .* 554
CXXIX. *Hæc nequeunt cenſeri honeſta, ut celebrantur ab aliquibus, qui conceſſione Principum abutuntur .* 555
CXXX. *Interdum quippe, ſi non omnia, quædam ſaltim theatra ſuperare videntur Gentilium luxum, & inſanientem libidinem .* 557
CXXXI. *Et nonnullæ recentiores comœdiæ ſunt magis, quam antiquæ deſpiciendæ .* 559
CXXXII. *Quapropter iniquiſſimi cenſendi ſunt hiſtriones inverecundi,* ibid.
CXXXIII. *Graviterque delinquunt, qui ludicram ſcenam ſpectant, niſi comœdia ſit honeſtiſſima .* 560
CXXXIV. *In perſonis autem, larviſque penes nonnullos improbos immoderatior eſt ætate noſtra, quam regnante ſuperſtitione, luxuries .* 562

CXXXV.

CXXXV. *Deteſtabile eſt mulieres habitu virorum perſonatas incedere, & viros viciſſim veſtimentis mulierum.* 563

CXXXVI. *Saltationes, quarum in ſacris literis ſit mentio, damnant quamplures præſentium chorearum abuſus.* 565

CXXXVII. *Ab antiquis Ethnicis ſaltatoribus edocemur quantum dedecet inhoneſtas frequentare choreas.* 566

CXXXVIII. *Quiſquis ergo immodice choreas agit, a culpa vix erit immunis.* 567

CXXXIX. *Feſtis autem diebus a choreis, & ſaltationibus eſt omnino abſtinendum.* 568

CXL. *Cum adæquent nonnulli cantores (probos excipimus) improbitatem veterum,* 570

CXLI. *Oportet, ut Chriſtiani aſpernentur cantum mollem, atque inverecundum.* 571

CXLII. *Probibentur etiam Chriſtiani figmenta legere Poetarum.* 573

CXLIII. *Adoleſcentibus permitti poteſt ludus latrunculorum.* 574

CXLIV. *Ludus autem alearum, tanquam omnis nequitiæ ſeminarium, elimandus, & abjiciendus omnino eſt.* Ibid.

CXLV. *Inhibetur quoque Chriſtianis decurſio ludicra, vel agmen Trojcum:* 576

CXLVI. *Ac deteſtanda præ ceteris ſunt ea ſpectacula, in quibus tauri & feræ agitantur in circo, maxime ſi cum illis homines congrediantur.* 577

CXLVII. *Conjungi ſolet venatio ſylvatica cum violatione feſtorum.* 578

CXLVIII. *Summopere deteſtandus eſt vigens in præſentia veſtimentorum cultus immodicus.* 579

CXLIX. *Conſuetudo autem mulierum, quæ faciem ceruſſa oliniunt, nequiſſimi flagitii complectitur turpitudinem.* 581

CL. *Maxima ergo in cultu veſtium præſeferenda eſt moderatio.* 582

CLI. *Splendidus conviviorum apparatus nonniſi a luxu corruptæ Gentilitatis emanavit.* 583

CLII. *Inebriari vino ſcelus eſt nefarium, deteſtabile, atque turpiſſimum.* 584

CLIII. *Argumenta, quæ Cardinalis Brancacius producit ad probandum, quod cocolatis potione Eccleſiaſticum non frangatur jejunium, non videntur frugi Theologo penitus ſatisfacere.* 586

2
3. 3. 127 Tomo IV

Tomo IV

Digitized by Google

La Spezia
LABORATORIO
SANT AGOSTINO

Digitized by Google